J. A. M.

Pertinet ad Conv. tum D. Bonav.

de Urbe.

92. 5. 20

COLONIÆ Sumptibus IOAN WILHELMI FRIESSEMI Junioris. A°. 1676.
Cum Privilegio Sac. Cæs. Majestatis.

FLORES SVMMARVM,

SIVE

ALPHABETVM MORALE,

Quo omnes fermè conſcientiæ caſus, qui Confeſſariis contingere poſſunt, breviter, clarè, ac quantùm licet, benignè digeruntur.

EX SELECTIORIBUS DOCTORIBUS, præcipuè Societatis Ieſu; ex utroque Iure, ac Manu ſcriptis variis.

Authore.

R. P. IOANNE DE ALLOZA

Societatis Ieſu Theologo, è Regia Civitate Lima

Opus ſedulo labore per annos triginta conquiſitum, ex legibus Imperatorum, Decretis Pontificum, uſu Parochorum, Prætorum Pervani Regni &c. collectum.

Prodit nunc primùm in Germania à plurimis mendis correctum, damnatisque ab Alexandro VII. ſententiis expurgatum.

Cum Indice rerum, & Titulorum.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus IOANNIS WILHELMI FRIESSEM Iunioris,
ANNO M. DC. LXXVII.

Cum Privilegio Sac. Cæſ. Majeſt.

Lex Domini immaculata convertens animas. *Psalm.* 18. 8.

DEDICATIO AD B. VIRGINEM SINE MACVLA CONCEPTAM.

CUM Summam, *seu Confessariorum Aphorismos R. P. Emmanuëlis Sà sæpè multumq; legerē, semper illud opus doctissimum, & utilissimum existimavi: quòd sententiarum brevitate, multam doctrinam, moralemque eruditionem cōprehendat. In hoc tamen tam docto, utilique opere multos casus morales vel brevitatis amore ex consilio ab authore prætermissos, vel à neothericis excogitatos, vel decretis Pōtificum, aut Cardinalium declarationibꝰ denuò definitos non semel desideravi. Quamobrem utile opus futurum putavi, si quis tā ex P. sà aphorismis, quàm ex aliis neothericorum Summis, & novissimis authoribus frequentiores in praxi morales resolutiones, & notatu dignas tanquam Summarum Flores seligeret, & ad Alphabeticum ordinē disponeret, ut faciliùs quæsitæ invenirentur. In P. Sà cùm casus per solos numeros distinctos habeat, per ōnes magno labore, & temporis dispendio discurrere oportet.*

Per triginta ferè annos libros varios legen-

do, & viros doctos consulendo, quàm plures casus morales in scriptis notavi, & collegi, ut regulam Confessariorum Societatis IESU *pro meo captu observarem, & muneri confessarii ab obedientia imposito pro viribus satisfacerē. Has tandem breves resolutiones, & moralia principia in morale Alphabetum ad meum usum & utilitatem redegi, & non in vanum operam, & oleum me consumpsisse judicavi. Nihil enim confessario ita utile est, ac necessarium.*

Opus verò hoc velut florum manipulum ex tot floriferis Doctorum viridariis collectum, cui potiore iure sacrum faciam, quàm flori illi, qui puritatis candore, gratiæ decore, virtutum omniū suavissima fragrantia, & odore facile inter cœlestis Paradisi pulcherrimos flores tenet sceptrū, regit Imperium, exercet principatum, De quo merito dicitur; Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. *Non magis superat lilium spinas, quàm reliquas fœminas Maria, quæ aptè lilio comparatur, utpote cuius virga sceptri figuram, cuius flos similitudinem argenteæ coronæ refert, ut acutè notavit Bernardus, Imperium inquit* Mariæ super omnem creaturam *species floris huius digna est Imperio. Sed unde tanta pulchritudo venustas tanta? non aliunde quidem, quam ab illa ape cælesti, quæ ut idem Bernardus ait*, Pascitur inter lilia, floriferam inhabitat

patriam,

patriam, & ad suavè olentem perpetuæ virginitatis florem pervenit. *Hoc est, teste Ruperto,* lilium convallium *& ut Epiphanius,* lilium immaculatum *cuius suavi fragantia illectus exclamavit Bonaventura:* O lilium Angelicum! ô flos cœlestis! quem tantummodo dilexit apis illa cœlestis. *Nihil pulchritudinis, decoris nihil huic lilio deest, ut benè observavit Isidorus* intus, & foris pulchrum est lilium *Intus tribus aureis granis, foris & intus candore, & odore, Sic Maria mente, & corpore tota est pulchra, mente quidem, quia totius templum effecta est Trinitatis, & aurũ in ea effulget divinitatis, & macula non est in illa propter puritatis candorem, & suavè olensem omnium virtutum fragantiam; corpore verò propter semper illibatæ Virginitatis honorem. Longe igitur ab hoc cœlesti flore abest culpæ nigredo, fetor peccati, malitia servitutis, maculæ fœditas. Indigna quippe sunt hæc omnia tam pulchro, ac regio flore, tam candido lilio.*

Cum igitur libri huius præcipuus scopus sit homines à peccato liberare, cui consecrandus est potius, quam mysticæ mulieri illi, de qua ipse Deus ad serpentem: ipsa conteret caput tuum & tu insidiaberis calcaneo illius. *Ipsa quoque est mulier amicta sole, fugiet ab illa coluber ille, qui odit lucem & est princeps tenebrarum tantique fulgoris, mentibus nostris irradiantibus*

bus radiis luce clarius meridiana dubiorum moralium tenebræ facili negotio evanescent, ut veritatis lumine fruamur.

Cum ergo huius operis finis sit ex hominum cordibus peccatorum maculas detergere, & ad hoc confessarios adjuvare, justè quidem ab omni peccati macula, conceptæ Virgini consecratur. Et qui in scientia morali fœlices facere progressus contendit, huic mysterio se devotum ostendat, hancque sibi magistram eligat; nam iuxta Ambrosium: Primus dicendi ardor nobilitas est magistri; quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? Sit igitur nobis tanquam in imagine descripta virginitas, vitaque B. Mariæ, de qua velut in speculo refulget species sanctitatis & forma virtutis. Hinc sumamus licet exempla vivendi, ubi tanquam in exemplari magisteria expressa sunt probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeamus.

Tu *igitur virtutum omnium forma excellentissima, dulcissima Maria, oculos tuos duo lumina Cœli, huc verte, & huic operi pietati tuæ dicato fave, ut non meo,* sed nomini dilectissimi Filii tui ac tuo detur honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

APPRO-

APPROBATIO.

R.P. PROVINCIALIS Societatis JESU in Provincia Toletana.

PHILIPPUS DE OSSA Provincialis Societatis JESU, in Provincia Toletana, potestate ad id mihi facta à Reverendo admodum Patre nostro Ioanne Paulo Oliva Vicario Generali Societatis IESV, facultatem facio, ut liber inscriptus *Flores Summarum*; *Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZA *nostræ Societatis Theologo*, & ejusdem Societatis gravium, Doctorumque hominum judicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus Matriti, die octava Martii anno 1664.

PHILIPPVS DE OSSA.

APPROBATIO.

R. P. Provincialis in Provincia Anglicana.

EGo EDVARDVS COVRTENÆVS Provincialis Soc. Iesu in Provincia Anglicana, potestate ad hoc mihi facta à R. admodum P. Ioanne Paulo Oliva Vicario nostro Generali facultatem concedo, ut Liber cui nomen est *Flores Summarum, seu Alphabetum Morale, Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZA *Societatis nostræ Peruanæ Theologo, ex Regum civitate Limâ*; ejusdemque Societatis gravium Doctorum hominum judicio approbatus, Typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, sigilloque Officii nostri munitas, dedimus Londini 4 Iunii 1665.

EDVARDVS COVRTENÆVS.

APPROBATIO ORDINARII.

CVm elucubratum opus, cui titulus *Flores Summarum, seu Alphabetum Morale* R. P. IOANNIS DE ALLOZA à *Soc.* IESV nihil à Christianæ fidei puritate, & majorum placitis alienum contineat, æquum judicavimus ut typis mandetur. Leod. Maii 1664.

IOANNES ERNESTVS DE SVRLET
Canonicus & Vicarius Gener. Leod.

PRIVI-

PRIVILEGIUM Societatis JESU

Pro Imperio Romano ac terris hæreditariis Sac. Cæs. Maiest.

CUM ex mandato Sacræ Cæsareæ Majestatis omnibus ac singulis Typographis, Bibliopolis, & aliis quamcunque librariam negotiationem exercentibus seriò firmitérque inhibeatur, ne quisquam libros ullos à Soc. nostræ Patribus hactenus editos, aut imposterum edendos intra Sacri Romani Imperii Regnorum ac dominiorum suæ Sacræ Cæsareæ Majestatis hæreditariorum fines, simili aliove charactere aut formâ, sive in toto sive in parte excudere, recudere, vel aliò excudendos vel recudendos mittere, vendere, distrahere, clam seu palam citra supradictorum Patrum consensum ac testimonium audeat, vel præsumat:

Ego MATHIAS MERRHEM Soc. JESU per Provinciam Rheni inferioris præpositus Provincialis, concedo JOANNI WILHELMO FRIESSEM facultatem excudendi librum, cui titulus *Flores Summarum, seu Alphabetum morale casuum conscientiæ*, Authore R. P. JOANNE de ALLOZA Soc. nostræ Theologo. In quorum fidem hoc ei testimonium manu propriâ subscriptum, & Sigillo munitum dari voluimus, Coloniæ 28. Sept. 1668.

MATHIAS HERRHEM.

IVDICIVM

R. P. Martinia Xaurequi *moralis Theologiæ publici Professoris in Limano D Pauli Collegio Societatis* Jesu *de libro hoc R. P. Ioannis Alloza.*

SElectissimum tuum morale Florilegium ingenti cum voluptate perlustravi (Doctissime Pater) & in eo nil non laudabile vidi: Non sunt laudabiles meri eloquii flores, temporis spolia, inaniáque verborũ folia, aëris ludibria, quæ sic percellit Augustinus: *Alii meros flores loquuntur: Alii folia: Alii fructus.* Ipse quidẽ etiam, dum loqueris flores, fructus emittis in libro fœcundissimo campo arato, & exarato calamo constanti triginta annorum spatio apprehenso. Et juxta aureũ Divi Hieronymi monitum, *Sectaris sapientiam, quæ non est in foliis, ac flore verborum, sed in medullis, ac fructibus sensuum, quæ nõ aurem prætervolat, sed animam reficit.* Lego Disertissimũ Enodiũ sic scribentẽ suo Joanni, à quo librũ approbãdũ acceperat: *Tibi, non delinitã orationẽ, sed vocẽ debeo castigãtis: non tibi pictũ Verborũ illudẽs artificiũ, sed totũ profũdâ mente retinens, possem dicere: Ad arcem scientiæ pervenisti, summã perfectionẽ adeptus es. Sed hæc aliena à me sunt. Dico, sint licèt grandia, quæ in cano eloquentiæ flore polliceris. Ego tamen, nisi de messe non gratulor. Labora circa studia, lucem in colloquiis dilige, lectioni devotus insiste, ut fructus multiplicium Auctorum ventilatione purgetur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed ego amo plus fortia:*

August. *lib. 4. de Doctr. Christ.*

Hieron. *in Isaiã. 55.*

Enodius *lib. 1. Ep. 10.*

redi-

redimita sunt floribus, sed pomis plus diligo. Si tuum librum Enodius perlegisset, nil in eo reprehendendum invenisset, & quidquid sine adulationis mendacis nota de suo Joãne ausus non est dicere, de Te meliore Ioãne verè, & libenter prædicaret: *Ad arcem scientiæ pervenisti, summam perfectionem adeptus es. Gratulor de messe, laboras circa studia, lucem in colloquiis diligis, lectioni devotus insistis, & ita fructus multiplicium Auctorum, non solùm Theologiæ, verum & Canonici, Civilisque iuris antecessorum ventilatione purgatur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed fortia, floribus æque ac fructibus redimita.* Tot tuo libro sententiæ, sensus, fructus amygdalei (juxta Emphasim dulcis, nobilisque cognominis Alloza) quot verba, quot flores: Quare aptè censebo cum Sydonio Apollinari: *Plus doces, quam dicis; paucis multa cohibes, & cura fuit caulam potius implere, quam paginam Ad hoc unica, singularisque doctrina, & in diversarum rerum assertione monstrabilis: Te totus, qua patuit orbis iure venerabitur*; Et congratulatoriis vocibus excipiens conclamabit: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Flores profectò utilissimi. Testatur Apulejus se exuta deformi stolidi, ignariq; Asini forma novam, & formosam rationalis sapientis hominis speciem induisse: tantũq; miraculum solis devoratis florib⁹ fuit peractum. Metamorphosim hãc floridus liber tuus inducet. Felix, qui tuos flores studiosè devoraverit, nam subitò eum sapientem se mirabitur. Proinde omnes Theologiæ moralis

Synod. lib. 4 ep. 3.

Cant. 2. v. 12.

ralis Candidatos ad legendum urgeo, ad studendum excito: nam

Hic ver assiduũ, melius, quàm carmina, flores
Inscribunt: oculis tu lege, non manibus.

Intrepidè legite flores, nec enim latet anguis in ista herba, velut in illo prato, à cujus floribus capiendis deterrebat Maro: Elog. 3.

Qui legitis flores, & humi nascentia fraga
Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Numquã utiles adeo flores, & fructus marcescent, cùm eos protegat pudica Flora, cujus flores sunt etiam fructus honoris, & honestatis: Gaudet enim Regina Maria coronari Eccli. 24. v. 23.

------ *Floribus istis,*
Quos neque frigoribus Boreas, nec Syrius urit
Æstibus, æterno sed veris honore rubentes
Fons Aganippæa Permessius educat unda:
Vnde piæ pascuntur Apes, & prata legentes
Transmittunt sæclis Heliconia mella futuris.

Claudianus *de laudibus Reginæ serenæ.*

Et cùm tantæ Reginæ Regique filio JESU adscriptos, sacratósque hos flores intueor, assequor proculdubio illius ignoti ænigmatis sensum:

Dic, quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores? Virgil. Eclog. 3.

Nascuntur sanè in hac Limana terra, Regia quidem Urbe, vulgò dicta *Cividad de los Reyes*, quæ tanto Alumno se jactat Auctore. Ita censeo, &c.

MARTINUS DE XAUREQUI.

INDEX

INDEX TITULORUM, SIMUL ET rerum.

Ca-

fides

Locatio

Monendus es lector amice & benevole, typothetam numerando paginas, per incuriam, ordinariam ſeriem immutaſſe: pro num. 833. 834. &c. ſcilicet, ſpurios 333. 334. &c. continuando, ſuppoſuiſſe numeros: quare ne te in evolvendo hoc indice confundant, caveto.

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

A.

ABBAS.

1. POTEST *a* conferre quatuor minores ordines suis subditis, non alienis.

2. An possit non solùm subditis suis, sed etiam alienis ex licentia Episcopi, vel Religiosis ex licentia sui superioris minores ordines conferre, alii negant, alii probabiliùs affirmant. *b*

3. Abbates exempti possunt *c* confessarios approbare, promulgare edicta, reservare casus, & à peccatis occultis Papæ reservatis absolvere.

4. Licet possint absolvere ab excommunicatione, *si quis suadente*, non ideo possunt *d* ab aliis minoris authoritatis.

5. Ex privilegio ab Innocentio VIII. possunt consecrare calices, altaria, campanas: & non tantùm pro suis Ecclesiis, sed etiam pro alienis.

6. Possunt *e* clericis sibi subditis dimissorias Litteras concedere.

7. Debet primò esse professus, quia novitius in Abbatem eligi nec rectè, nec ritè potest: item debet esse sacerdos: item 25. annorum inceptorum; item debet esse electus à Monasterio, cui est imperaturus, & non ab Episcopo; debet autem confirmari à Papa, vel à Legato à Latere. In electione Abbatissæ monasterii exempti potest assistere Episcopus cum Prælato illius, sed non confirmare electionem.

a Trid. sess. 23. cap 10.
b Bonac. de Sacr. disput. 8. q. unic.
c Suarez disp. 28. sect. 5. à num. 2.
d Navar. c. 27. n. 273
e Diana in comp. ver. *Abbas*.
f Villalobos in summa, vide Dianam ubi sup.
g c Nullus de elect. in 6. & c. 1. de ætat. & qual. ordin.

DISPUT. II. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ

ABBATISSA.

a Barbosa lib.1. de jur. Eccl. cap.45.

b Thom. Sanch. in sum. tom. 2, lib.27. c. 19. n.44.

An monialis, ut in Abbatissam eligatur, debeat esse legitima, & non bigama, alii negant, alii probabilius affirmant. *a*

2. Abbatissa potest *b* concedere monialibus licentiam donandi, quam potest religiosus prælatus suis religiosis. Item facultatem dare habendi peculium, & convertendi in proprios usus, quæ labore manuum acquirunt; nisi aliud ex consuetudine, vel ex constitutionibus talis religionis statutum sit.

c Diana tom.2 resol.97.

3. Licitè potest *c* pacisci de certa summa pecuniæ, donec monasterio dos monialis solvatur, etiamsi monasterium sit opulentum.

d P. Suar. lib.2. c.6. num.16. tom.4.

e Comm. DD.

4. In Abbatissam eligi *d* potest monialis vidua absque dispensatione: de illegitima autem dubium est inter DD.

5. Non potest *e* aliquid præcipere sub excommunicatione, quia non habet spiritualem jurisdictionem: imò nec in virtute obedientiæ, sed tantùm instar matris familias ea, quæ ad domus gubernationem spectant; contrarium tamen etiam est probabile.

f Thom. Sanch. in sum lib.5. cap.49. num.76.

g Idem l.7. c.10. n.44 in summ.

h Idem ubi supra n.19.

i Ibidem n.23.

6. Potest *f* in suo monasterio monialium professionem acceptare.

7. Habet *g* liberam administrationem bonorum monasterii, dummodo non sit in damnum ipsius, & in his, in quibus fœmina non est incapax.

8. Potest *h* præcipere sub pœna voti præstiti: & in re gravi nolle subditam ei obedire, peccatum mortale est; sed non potest præcepta spiritualia imponere.

9. Potest *i* prælatus præcipere monialibus, ut Abbatissæ obediant, hanc vel illam rem spiritualem præcipienti, non verò ipsi committere, quod spiritualia præcepta imponat, cùm hoc sit contra jus Canonicum, & communem usum Ecclesiæ; sunt tamen qui contrarium defendant, sed minus probabiliter.

l Ibidem num.27.

10. Habet *l* jurisdictionem aliquam concessam à con-

fes-

firmante regulam, quâ potest cogere ad ejus observantiam, & transgredientes punire.

11. An possit ex Prælati commissione dispensare in Jejunii, vel in aliis legibus Ecclesiasticis, alii ajunt, alii negant *m* probabilius.

12. Si recipiat mulierem in monasterium, quæ vult esse monialis sine ordinarii licentia, dummodo ei habitum non præbeat, non *n* peccat.

13. Si esset præceptum in religionis regula obligans sub mortali ad obediendum Abbatissæ in re aliqua etiam spirituali, monialis inobediens *o* peccaret mortaliter.

14. Inquirens de crimine monialis *p* potest obligare sub mortali ad aperiendam veritatem.

15. Abbatissis potest *q* à Prælatis facultas generalis concedi, ut licentiam ingrediendi in monasteria impertiantur.

16. Ad Abbatissæ munus etiam perpetuum non requiritur *r* virginitas, nisi ubi esset mos impertiendi Abbatissis benedictionem specialem virginum propriam.

17. Abbatissæ communes, quæ triennales sunt, non solent *s* aliqua benedictione consecrari.

18. Non potest *t* dispensare, neque commutare vota monialium. Potest *u* tamen suspendere moniales, & clericos suos propter culpas ab officio, & beneficio, & etiam propter inobedientiam.

19. Abbatissæ 40. annis minoris electio est nulla, *x* vel si non vixerit octo annos laudabiliter post professionem.

20. Abbatissa ante unum mensem professionis noviтiæ admonere debet *y* Episcopum, etiamsi sit Monasterii exempti.

m Vide Villalob. in sum.

n P. Ioan. Menacho in manuscrip.

o Sanchez ubi sup.

p Idem ib. n. 28.

q Idem lib. 6. cap. 16. n. 21.

r Ibidem.

s Ibidem.

t Idem lib. 4. cap. 49. n. 24.

u C. Dilectus de majorit. & obed.

x Trid. sess. 25. de Regular.

y Epis. Voll. to. 2. q. 6. n. 16.

DISPUT. III. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABORTVS.

ABortus licet timeatur, potest *a* dari matri medicina non mortifera, vel ea quæ est indifferens.

2. Si fœtus non est animatus, & aliud non suppetit remedium ad tuendam vitam matris, potest *b* procurari abor-

a Sanch. lib. 9. de matrim. d. 20. n. 18.

b Henr. lib. 2. de

matrim. q.18.n.

abortus; si autem fuerit animatus non licet; potest tamen sumi remedium directè sanativum, licèt indirectè sit causa abortûs, & ideo potest fieri emissio sanguinis, & sumi pharmacum, &c.

c Sanch. ubi supra num. 18, & 19.

3. Cùm medicamentum est æquè sanativum matris, & nocivum fœtus, licitè sumitur c, etiam post animationem fœtus, si aliter non potest mater mortis periculum evadere, hujus enim vita præferenda est. Idem dicendum in medicamento dubio.

d Navar. concil. 1. de homic. lib. 8.

e Sa verb. Homicid.

f Gregor. 14. const. quæ in capit. sedis Apost. an. 1576.

g Bonac. & alii communiter.

h D. Tho. q. 1. de irreg. dub. 4

4. Non licet d matri, etiamsi de vita desperet, in sui scissionem consentire, ut infans vivus extrahatur, & baptizetur.

5. Si fœtus est animatus, & mater infirma sicut potest cum abortus periculo fugere taurum; ita sumere e potest quamcunque medicinam, dummodo directè non intendat occidere fœtum.

6. Qui procurat abortum, vel dat venenum ut generationem impediat, si fœtus erat animatus, incurrit f excommunicationem, & irregularitatem si effectus sequatur, & nequit absolvi nisi à confessario approbato, & ad id specialiter assignato ab Ordinario. Si tamen hoc crimen fuerit occultum, poterunt ab illo ex privilegio absolvere prælati, religiosi etiam conventuales.

7. Fœtus masculus animatur post 40. diem, fœmininus post 80.

8. In dubio an animatus sit fœtus, inanimatus reputari debet. g

9. Qui dubitat an fœtus, cujus abortûs causa fuit, animatus esset an non, irregularitatem incurrere alii ajunt, alii probabiliùs negant. h

a c. Cum dilectus de cleric. non resid.

b c. Inter quatuor. de major. & obed.

c Litis cõtestatio est negotii principalis ab actore & reo hinc indè facta narratio.

DISP. IV. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

ABSENS.

1. ABsens in servitio Papæ, vel sui Episcopi non debet a privari beneficio.

2. Contra absentes non servatur b sententia definitiva lite non contestatâ, c maximè si sint absentes causâ studii, vel peregrinationis.

DISPVTATIO V.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

Absolutio à Peccatis in Communi.

1. ABsolutionis verba necessaria sunt ABSOLVO TE; addendum tamen, ut est in usu: Ego te absolvo à peccatis tuis. Imo imitandus sapientum mos, qui hæc præmittunt dicentes:

Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego authoritate ipsius te absolvo in quantum possum, & indiges, primùm à sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti, si quod fortè incurristi. Deindè ego te absolvo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.

Passio Domini nostri Jesu Christi, & merita B. Mariæ, semper Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

2. In brevibus; ac frequentibus confessionibus sufficit [a] dicere: **Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego te absolvo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.**

3. Absolvi non potest [b] pœnitens, quando confessarius scit illum peccasse, & non fuisse confessum, & negat peccatum; si autem à complice audierit, & non sit omnino certus, poterit absolvere, quia non est major ratio, quare huic, & non illi danda sit fides.

[a] Vide P. Sa hoc.

[b] Henr. l. 6. cap. 20.

 4. Ab-

e Layman. in Theolog. Mor. lib. 4. tra. 6. c. 9. n. 5.

4. Absolutio *c* data à confessario, qui propter distractionem, vel somnum non audivit omnia peccata, si hoc contingat sine culpa pœnitentis, fructuosa & valida est, nec repetenda.

d Io. Sanc. in select. disp. 44. n. 3.

5. Absolutio data à confessario, qui cum falsa ordinarii licentia confessiones accipit, valida *d* est, nec repetenda. Bona enim fides pœnitentis, & error communis dat jurisdictionem. Quod etiam procedet, si pœnitens sciat confessarium nullum titulum habere, dummodo communiter, ut legitimus confessarius habeatur.

6. Absolutio data à confessario, qui nec in communi, & confusè statum pœnitentis recordatur, valida est, nec reiteranda; peccat tamen graviter confessarius. A fortiori si in confuso recordetur, licet fuerit invalidá, dummodo cum eodem confiteatur, non est repetenda. *e*

e Layman. in Theol. Mor. lib. 5. tract. 6. c. 9 n. 6.

f Comm. DD.

g Henr. l. 2. de pœn. c. 14. n. 5.

7. Absolutio data à confessario valde ignoranti, & bona fide accepta à pœnitente, non est *f* repetenda; casus tamen difficiles cum doctiore consulendi.

8. Absolvi potest, qui per scripta *g* præsenti sacerdoti, & ea legenti confitetur. Quod si ob pudorem faciat vel aliam rationabilem causam, nullum erit peccatum; si autem sine causâ faciat, peccabit venialiter, quia usui Ecclesiastico se non accommodat.

h Comm. DD.

9. Absolutio non est neganda *h* habenti consuetudinem jurandi, vel blasphemandi inadvertenter: non enim talia juramenta falsa sunt peccata mortalia, dummodo priorem pravam voluntatem retractaverit.

i Molina de just. & jur. tr. 2. dub. 756.

10. Absolvendus non *i* est, qui cùm posset totum restituere, non vult nisi per partes, quia iniquè detinet alienum invito domino; contrarium placet aliis, sed minus probabiliter.

11. Qui occasionem peccandi domi habet, si magnæ contritionis signa ostendat, & promittat occasionem se è domo ejecturum, potèst *l* absolvi. Quod qui non præstiterit, absolvi non debet, donec ejiciat.

l Comm. DD.

m Comm. DD.

12. Qui dicunt se non esse solvendo, debent *m* absolvi etiam si non præstiterint, illis enim fides est adhibenda.

13. Qui ex consuetudine se polluit, & post plures confessiones non se emendat, privandus *n* est absolutione per dies aliquot; nisi magnæ contritionis signa ostendat.

n Comm. DD.

14. Ab-

14. Absolutio si breviter interrumpatur v.g. dicendo: Ego te, (claude januam) absolvo, est moraliter continuata; quia est parva interruptio, & non est reiteranda. *o* — *o* Comm. DD.

15. Absolvi potest *p* filiusfamilias, qui domi habet concubinam, cum qua quotidie peccat, & quam non potest ejicere, etiam si pluries propositum de non peccando fregerit, dummodo proponat firmiter se emendaturum, & media adhibeat quæ potest; quia non est in voluntaria occasione. Veruntamen obligandum concubinarium, ad ejiciendam concubinam decrevit Alexander VII. * licèt hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*; & deficiente illâ, nimis ægrè ageret vitam, aliæque epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & licèt alia famula nimis difficilè inveniretur. — *p* Comm. DD. — * In decret. an. 1666. 18. Mart.

16. Absolvi potest, *q* qui non ejicit statim concubinam, quæ illi debet centum aureos, quos se non sperat esse recepturum, si è domo ejiciat, quia se exponere periculo peccandi ex causa urgenti non est peccatum: & nemo tenetur occasionem etiam proximam peccandi deserere cum gravi damno sui, vel alterius. — *q* Io. Sanc. disp. 10. n. 4.

17. Absolvi possunt *r* agricolæ, qui permittunt in suis prædiis Indos concubinarios, qui fugient aliò, si à Domino ob hoc premantur. Tenentur tamen corrigere verbis, vel aliis viis, non verò è prædio, vel domo expellere, quia alio fugientes liberiùs vivent. Idem dic si habeant Indos qui inebriari solent, quia alibi liberiùs inebriabuntur; admoneant verò verbis, & aliis viis, quæ existimantur prodesse. — *r* P. Menacho in Manuscr.

18. Religiosus prohibitus audire confessiones, approbatus autem ab Episcopo ut audiat, validè *ſ* absolvit; peccat autem mortaliter, si sub præcepto à superiore illi fuit interdictum. — *ſ* Comm. DD.

19. An qui sæpè admonitus fuit, ut restitueret, & non restituit, habet tamen animum quàmprimùm restituendi, & verè pœnitet se non restituisse, possit absolvi, alii negant, alii piè, & probabiliter affirmant. *t* — *t* Trull. in præcepto l. 7. c. 14. dub. 10.

20. Confessarius, qui ob distractionem non recordatur in particulari alicujus peccati, *u* quod pœnitens dixerit, si pœnitens solùm venialia solet confiteri, licitè potest eum absolvere, nec cogere debet ut repetat, quia moraliter certus est materiam dedisse venialè. — *u* Placit. authorit.

SEC-

SECTIO II.

ABSOLVTIO MORIBVNDI.

a Comm. DD.

1. Absolvi debet *a* ab omnibus peccatis, qui judicium amisit, si sacerdoti, vel aliis in ejus absentia signa dedit contritionis.

b Diana tom. 3. de absolut. lata amorib.

2. Probabile judicat *b* doctissimus Diana, quod licitè posset absolvi etiam is, qui nullum signum doloris dederit, quia piè potest credi, quod de peccatis pœnituerit homo fidelis, & Christianus. Quam opinionem videtur in praxi secutus Clemens VIII. qui cùm quemdam hominem è fabrica S. Petri cadentem videret, absolutionem ei dedit, dicens: si es capax, Absolvo te à peccatis tuis. Hanc etiam sententiam tenet doctissimus P. Salmeron ex nostra Societate, & alii viri docti.

c Diana ubi sup.

3. In hoc autem, & similibus casibus supervacaneum esse conditionem absolutioni addere, docent *c* Vasquez & Diana.

d Bonac. ap. Dian. p. 3. tr. 3. resol. 3.

4. Absolvi debere, qui per nuntium absolutionem petiit, si confessarius illum præsentem habeat, etiam si judicium amiserit, alii ajunt, alii negant: utraque probabilis; favorabilior pœnitenti amplectenda. *d* Testis tamen coram infirmo examinetur, ut tollatur simile inconveniens, quia damnata est à Clemente VIII. confessio facta sacerdoti absenti.

e Comm. DD.

5. Absolvendus non *e* est, qui medicinalem pœnitentiam acceptare non vult, neque ullam satisfactionem admittit: censetur enim indispositus.

f Diana p. 3. tr. 4. resol. 55. Ex Trid. sess. 14. c. 7.

6. Absolvere potest *f* infirmum in articulo, vel periculo mortis simplex sacerdos, etiam Parocho præsente à censuris omnibus, & criminibus reservatis; si verò censura fuerit reservata cum onere comparendi, si convaluerit, debet comparere coram eo, cui fuerit reservata absolutio. Nec solùm simplex sacerdos, sed etiam excommunicatus, degradatus, & hæreticus *g*, dummodo non sit eversionis periculum. Et periculum mortis intelligitur à prima die infirmitatis periculosæ, ut doloris lateris, & similium.

g Io. Sanc. in select. disp. 12. n. 5.

SECTIO III.

ABSOLVTIO A RESERVATIS.

1. ABsolutio à reservatis aliquando est indirecta; qui enim Eucharistiæ sumptionem sine scandalo non potest relinquere, directè à non reservatis, indirectè à reservatis, si absit superior, absolvendus *a* est cum onere comparandi.

a Comm. DD.

2. Peregrini, & iter agentes per quemlibet Sacerdotem approbatum, etiam à reservatis in suo Episcopatu, dummodò in eo, in quo reperiuntur, reservata non sint, absolvi possunt. *b*

b Comm. DD.

3. Absolvendi facultas à reservatis Summo Pontifici concessa fuit à Tridentino Episcopis, qui de omnibus criminibus occultis, etiam de hæresi suos subditos possunt *c* absolvere. Pro Episcopis intelliguntur electi, licèt nondum consecrati, & sedes vacans.

c Trid. sess. 24. c. 6. de ref.

4. Hoc idem possunt *d* Religiosorum Provinciales cum suis subditis; non possunt autem ejusmodi Prælati Regulares in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa * Quòd autem hæc facultas absolvendi ab hæresi occulta Episcopis à Tridentino concessa, sit revocata per Bullam cœnæ, alii ajunt, alii negant: probabilis utraque opinio.

d Vide p. Eman. Rode. in Bull. pag. 999.

* Decreta Alexand. VII. Ann. 1665. 14. Sept.

5. Confessarii Societatis, quibus Provinciales hæc privilegia communicaverint, ex Pauli III. privilegio, possunt *e* quoscunque Christi fideles absolvere à casibus reservatis Episcopis. Alexander verò VII. damnavit * propositionem sequentem: Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtentâ ad id Episcoporum facultate.

e Suar. to. 4. de Rel. disp. 30. sect. 2. n. 16

* An. 1665 14. Sept.

6. Non tenetur *f* Prælatus concedere semper facultatem absolvendi à reservatis; debet tamen facilem se ad concedendam ostendere. Committenda tamen non nisi viro scientiâ, & prudentiâ prædito, & potest cum onere à pœnitente adimplendo.

f Comm. DD.

7. Cùm quis de reservatis confessus est coram superiore, vel cum alio ab eo facultatem habente, etiam si

g Comm. DD. cõfessio sit informis, vel nulla, tollitur g reservatio. Idem dicendum de peccatis, & censuris in confessione oblitis, si fiat confessio cum habente absolvendi authoritatem.

h Comm. DD. 8. Qui bona fide virtute Jubilæi à reservatis absolvitur, licèt posteà Jubilæum non adipiscatur, tollitur h reservatio. Idem dicendum de oblitis, si oblivio fuit inculpabilis.

i Diana p.2.tr.4. ref. 124. l Idem ubi sup. m Vasqu. 9. Sine aliqua necessitate v.g. vitandi scandali, non licet i absolvere pœnitentem à reservatis, etiam cum onere comparendi, sic l Diana. Affirmativam autem tuentur m viri docti; negativa autem videtur probabilior.

n Sanctius 10. Qui habet peccata reservata, potest ob vitandum scandalum confiteri inferiori non reservata, & tacere reservata secundùm probabilem opinionem; secundùm alios utraque debet confiteri. Sanctius autem n & alii viri docti liberant eum ab obligatione confessionis, quasi copia non esset confessori, ac suadent, ut eliciat actum contritionis etiamsi sit excommunicatus, & celebret si sit Sacerdos, vel si laicus communicet.

o Comm. DD. 11. Absolvere à reservatis, & admittere ad professionem non potest o Vicarius Guardiani, cujus præsentia haberi potest intra 24. horas. Si verò non possit haberi intra prædictum tempus, poterit hæc omnia, & sub virtute obedientiæ præcipere, non verò excommunicare, quia non est Prælatus.

p Vide Dianam p.1.tr.5. ref.7. & 8. 12. Quilibet Confessarius approbatus virtute Bullæ cruciatæ potest p absolvere à casibus contentis in edicto inquisitionis, hæresi tantùm exceptâ. Unde si pœnitens non habeat errorem in intellectu, & credat omnia ab Ecclesia determinata, etiamsi incidat in crimina sortilegii, maleficii, magiæ, adorationis dæmonum, solicitationis in confessione, blasphemiæ hæreticalis, & similium, exterius tantùm ob iracundiam, vel sensualitatem potest absolvi.

q Vide comp. Indic. verb. *Absolutio.* 13. Hoc idem possunt q Regulares virtute suorum privilegiorum.

r Diana p. 2.tr.5.resol.8. 14. Absolutionem posse dari hæretico, qui ducitur ad comburendum, & fateri judici crimen non vult à se verè commissum, alii r ajunt, alii negant: utrique probabiliter.

15. Igno-

15. Ignorantia reservationis sive juris, sive facti etiam si culpabilis sit, seu vincibilis, excusat *f* à reservatione.

16. Si Confessario pro regularium confessionibus deputato Prælatus neget facultatem ad absolvendum, potest pro *t* illa vice eum absolvere.

f P. Quintanadv. tr. 3. sing. sing. 12.
t Ex Decreto Vrban. VIII. an. I. ex Bull. fol. 273.

SECTIO IV.

Absolutio ab Excommunicatione in communi.

1. ABsolutio ab excommunicatione licèt sit injusta, est valida, *a* & taliter absolutus admittitur ad Ecclesiæ suffragia.

2. Qui ignorans se esse excommunicatum absolvitur à peccatis, si postea sciat, tenetur *b* petere absolutionem.

3. Qui confitetur habenti facultatem absolvendi à censuris, debet petere ab eo absolutionem ab omnibus. Quòd si posteà in mentem venerint, sufficit *c* absolvi à peccatis.

4. Benè potest *d* quis absolvi ab excommunicatione ante absolutionem pœnæ ob transgressionem.

5. Absolutio ab excommunicatione præmittenda est ante absolutionem à peccatis, & in ea hæc observare debet absolvens. Primum, ut petat juramentum, si excommunicatio est notoria. Secundum ut excommunicatus satisfaciat parti, & solvat expensas, si contumacia est notoria. Si autem offensa, & contumacia non sint notoriæ, solùm est in foro interiori. Tertium est quòd si excommunicatio fuerit notoria, publicè flagelletur nudatis humeris, & interim dicatur Psalmus *Miserere*, vel alius ex pœnitentialibus cum *Gloria Patri, &c. Kyrieeleyson. Pater noster* cum versiculis *Salvum me fac.* Deinde Oratio. *Deus cui proprium est misereri semper & parcere: suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum tuum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tua pietatis clementer absolvat. Per Christum, &c.* Deinde absolvat eum dicens: *Autoritate, quâ fungor, absolvo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi ob hanc vel illam causã, & restituo te Sacramẽtis Ecclesiæ & cõmunicationi fideliũ, in nomine Patris, &c. Amen* Et hæc forma regulariter est servanda, si cõmodè fieri potest; aliàs sufficit dicere: *Ego te absolvo ab excommu-*

a Navarr. in summ. 27. n. 37.
b Idem n. 4.
c Idem c. 26. n. 15.
d Idem c. 28. n. 66
e Vide P. Auil. in compend. Navarr. hoc verbo Vide c. nuper de sent. excomm.

municatione, Fœminæ autem non sunt humeri denudandi.

6. Absolutio data ab habente ordinariam jurisdictionem, non servatâ juris formâ, valet; secus *f* verò si ab habente delegatam, si non servet formam sibi datam in delegatione.

f Navar. ibidem n. 37.

7. Absolutio data ex mandato Papæ jubentis dari secundùm formam juris, si detur, ea non servata, injustè datur, sed validè. *g*

g Idem ubi sup.

8. In aliquibus casibus, *h* qui ligavit, non potest absolvere. Cùm Papæ delegatus excommunicavit, transacto anno non potest absolvere. Nec Episcopus potest post denuntiationem incendiarium à se excommunicatum absolvere. Nec excommunicans si postea ipse est excommunicatus excommunicatione majori, & denuntiatus; secus si minori. Nec excommunicatio lata ab inferiori, & postea à Papa confirmata, tolli potest ab eo, qui eam tulit. Nec executor mandati Papæ, cùm jubetur certum hominem sine causæ cognitione excommunicare, non potest eum absolvere.

h Vide p. Avil. in comp. Navarr. hoc verb.

9. Absolutio ab excommunicatione potest dari *i* à non sacerdote in foro exteriori, imò in interiori non adjunctâ confessione peccatorum.

i Comm. DD.

10. Simplex ministerium absolvendi ab excommunicatione potest *l* subdelegari à delegato ordinario; imò à subdelegato Papæ.

l Comm. DD.

11. Laicus, imò nec Sacris initiatus, si non est sacerdos, non potest *m* nec in mortis articulo absolvere ab excommunicatione, nisi aliàs jurisdictionem habeat.

m Diana ubi suprà.

12. Qui est excommunicatus, sed non denuntiatus, etiam si differat petere absolutionem post annum, non punitur *n* ab Inquisitoribus ut de fide suspectus.

n Comm. DD.

13. Confessarii regulares virtute suorum privilegiorum, & confessarii sæculares virtute Bullæ Cruciatæ possunt *o* extra Sacramentum pœnitentiæ à censuris absolvere.

o Vide Marchad. in exp. Bull.

14. Licitum *p* est recipere absolutionem à peccatis, & à censuris, & alia Sacramenta à ministro malo parato ministrare, & celebrare. De facili enim potest conteri,

p Comm. DD.

& mu-

& mutari in bonum: & hoc possum intelligere, nisi sit publicè excommunicatus, & timeatur scandalum.

15. Absolutio obtenta bona fide à peccatis tantùm, & non à censuris, valida *q* est; & ideo non tenetur pœnitens reiterare confessionem, sed petere absolutionem à censuris: & hoc procedit etiam, si confessarius faciat malâ fide.

q Comm. DD.

16. Superiores Societatis possunt absolvi à suo confessore ordinario à reservatis, in quos, ut personæ particulares inciderint *r* sine respectu ad suum officium.

r Vide P. Quintana duen. in singular.

17. Excommunicatus nominatim est, qui publicè proprio nomine ac cognomine expresso denuntiatus est, licet in tabella affixa non sit ejus excommunicatio. Sic nó *s* potest sine licentia excommunicantis absolvi. Potest tamen in interiori foro virtute Cruciatæ satisfactâ parte.

s Comm. DD.

18. Excommunicatus generaliter ab homine, nisi excommunicans sibi reservet, potest *t* à quocumque approbato ab ordinario absolvi.

t Suar. t. 5. disp. 7. s. 1. n. 25.

DISPVTATIO VI.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIAE.

ACCVSATOR.

1. Accusatio *a* est Rei delatio ad vindictam publicam libello facto.

a Sylvest. verb. *Accusatio.*

2. Sex necessaria *b* sunt ad accusationem, ut legitimè fiat *ex l. liberos ff. de accusat.*

b L. liberos ff. de accusat.

3. Denuntiatio fraterna non est ad vindictam, sicut denuntiatio judicialis & accusatio.

4. Quando delictum est in perniciem reipublicæ, tenetur *c* sciens denuntiare, vel accusare. Si autem hujusmodi non sit, non tenetur, nisi ei competat ex officio. In quo casu tenentur ad restitutionem, si ex eorum silentio damnum sequatur.

c Villalo. to. 2. tr. 15.

5. Si ad innocentis defensionem necessaria est denuntiatio, vel accusatio, obligat *d* in conscientia.

d Idem ubi supra.

6. Cùm prælatus denuntiationem, vel accusationem præcipit, tenentur *e* subditi, nisi delictum sit secretum.

e Idem ubi supra.

7. Ac-

f Comm. DD.

7. Accusator non tenetur f præmittere monitionem, quando peccatum est publicum notorietate facti, quod nulla tergiversatione potest celari. Secus verò si solùm ideo publicum dicitur, quia à pluribus quàm ab uno scitur, & potest probari. Vel si publicum dicitur, quia vulgo dicitur, sed non potest probari. In his enim debet g admonitio præcedere.

g Comm. DD.

h Comm. DD.

8. In his delictis vergentibus in damnum Reipublicæ, non est ut plurimùm præmittenda admonitio, nisi certò quis sciret h circumspectis circumstantiis sola admonitione damnum impediendum fore.

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIAE.

a Comm. DD.

1. Qui falsò accusat, vel denuntiat, peccat a mortaliter, & restituere tenetur. Qui autem de vero delicto accusat, sed malo animo peccat mortaliter; sed ad restitutionem non tenetur.

b Comm. DD.

2. Peccat b etiam prævaricator, qui in publico accusat, & in secreto favet accusato: vel relictis gravibus criminibus, de levibus tantùm accusat.

c Comm. DD.

3. Peccat c similiter tergiversator, qui ab accusatione desistit cum Reipublicæ damno: & gravius peccant qui ex officio fecerunt accusationem, & desistunt.

d Comm. DD.

4. Peccant d etiam graviter, qui ad probationem delicti licèt veri, utuntur instrumentis, vel testimoniis falsis.

SECTIO III.

De his qui accusare prohibentur.

a Villalobos loco citato.

1. Accusationem facere non possunt prohibiti à jure, videndi a apud doctissimum Villalobos *tract. 15. diff. 4.* Omnes autem isti licèt prohibiti, possunt accusare in causa propria, vel in prosecutione litis suæ, vel suorum.

b Idem ubi supra.

2. Qui accusare prohibentur, possunt b denuntiare, ut judex ex officio ad inquisitionem procedat.

c Idem ubi supra. tract. 41. diff. 4.

3. Filius patrem accusans peccat mortaliter; c nisi in gravissimis delictis à jure exceptis.

4. De-

4. Datum ab aliquo ob timorem ne accusetur, ei, qui jure potest accusare, non potest repeti. *d*

5. Accipiens pretium ob faciendam accusationem justam, quam facere tenetur, si est quantitas notabilis, peccat mortaliter, & tenetur *e* restituere. Si autem accipiat ut ab accusatione justa injustè desistat, licèt gravius peccet, restituere non tenetur pretium acceptum, benè tamen damnum illatum.

6. Accusatus de crimine vero, sed secreto, non tenetur *f* restituere famam, quam accusator amisit non probando, quàndo alias fateri crimen non tenetur; secus si teneretur. Sed si dicat accusatorem deceptum fuisse, & non habuisse animum calumniandi, non obligatur ad restitutionem, & quamvis dicat animo calumniandi fecisse, si ei à judicibus non credatur.

7. Accusator, qui delictum non probat, censetur *g* calumniator, & puniendus est non pœnâ talionis, quia non est in usu, sed arbitrariâ. Si verò malitiosè non accusavit, nullam pœnam meretur.

8. Non licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certo imminet sententia; etsi aliâ viâ non possit innocens damnum evitare. *h*

d Comm. DD.

e Vide Navar. c. 17. n, 96.

f Comm. DD.

g Covar. var. c. 9. n. 1.

h Decret. Alexand. VII. anno 1665. 24. Septemb.

DISP. VII. SECT. UNICA.

ACOLYTUS.

AN Acolyti, qui solemniter cereos ferunt in peccato mortali, peccent mortaliter, alii ajunt, alii probabiliùs negant. *a*

a Diana tr. 4. resol. 196.

DISP. VIII. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

Actus Humanus.

1. ACtus humanus est actus hominis voluntarius *a* & liber. Actus factus per ignorantiam aliquando est humanus, aliquando non. Non est humanus, quando concurrit ignorantia rei, quam scire non obligabatur, nec est affectata, nec desiderata, nec procurata.

a Navar. in summ. prælud. 6. n. 2.

2. Actus

b Idem præl. 6. n. 1.

2. Actus humanus *b* vel est bonus, vel est malus. Bonus est, qui nec secundùm se, nec secundùm aliquam circumstantiam est prohibitus.

3. Nullus actus voluntarius est indifferens in individuo, si enim non est bonus, erit malus: unde omnis actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum secundùm probabiliorem sententiam. *c*

c Idem Ibidem n. 27.

4. Actus humanus bonus licèt in peccato mortali factus, est tamen utilis ad multa *d*. Per illum impletur præceptum, excusatur novum peccatum, illustratur mens peccatoris, ut suum periculum agnoscat, & resipiscat: acquiruntur virtutes morales ne peccatum suo pondere ad alia nos trahat. Prodest denique ad consequendam cordis lætitiam, ne Angeli custodes ampliùs nos deserant, ne tam citò à Deo puniamur, & ad multa alia.

d Idem c. 27. n. 267.

5. Actus humanus unus, & idem in genere physico potest esse nunc bonus, & deinde malus; non verò simul bonus, & simul malus. *e*

e Comm. DD.

6. Actus interior, & exterior malus concurrens in unum peccatum, sunt duo entia, & duæ res; sed in genere moris sunt unum *f* peccatum: & tunc actus exterior malus, necessariò est confitendus; non tamen est necessarium actum interiorem confiteri: nam qui confitetur exteriorem, implicitè confitetur interiorem. Si verò actus exterior non sequatur interiorem, hic necessariò est confitendus.

f Comm. DD.

7. Actus exterior malus semper *g* est peccatum mortale, quando interior est hujusmodi.

g Comm. DD.

DISP. IX. SECT. UNICA.

ACEDIA.

1. EST tristitia *a* de bono spirituali, ut ad hominem spectat. Est peccatum mortale quando propter eam in re gravi frangitur aliquod præceptum.

a Comm. DD.

DISPUT. X. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

ADVLTERIVM.

1. ADulterum irregularitatem incurrere, si maritus cognito adulterio uxorem interficiat, alii aiunt, alii probabilius negant. *a*

2. Adulterum fieri irregularem, si maritum aggressorem causâ defensionis occidat, alii ajunt, alii probabilius negant, *b* dummodo homicidium fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ.

3. Propter occultum adulterium innocens conjux seclusso scandalo, uxorem in foro conscientiæ potest dimittere, nec tenetur *c* expectare sententiam judicis. Si tamen post divortium ipse etiam commisit adulterium, tenetur uxorem emendatam ad thorum admittere.

4. Adulter, qui filium suscepit ex adulterio, & alendum reliquit adulteræ inter filios legitimos mariti, tenetur à *d* tertio ætatis anno alimenta impensa restituere, & occurrere damno quod fecerit legitimis hæredibus. Sed nec desunt contrarium opinantes. *e*

5. Adultera etiam infimæ sortis, nupto viro nobili, cui supponit filium alterius pro successione majoratûs, omissis filijs legitimis, non tenetur *f* se prodere, etsi sciat se profuturam, nec tenetur hoc revelare filio spurio, nec ille tenetur credere. Tenebitur autem adultera, si possit, ex justitia satisfacere, aut conferendo bona libera filijs legitimis, aut consulendo spurio religionis ingressum.

6. Adultera, quæ ipso jure amittit dotem, legitimè accusata de adulterio, si se falsis testibus defendat, non tenetur *g* dotem restituere; solvat tamen viro expensas litis: sed non desunt qui contrarium opinentur.

7 Adulter uxoris occultus potest *h* debitum exigere; jus enim in foro interiori non amisit.

8. Uxori publicè adulteræ debitum reddere cum scandalo *i*, peccatum mortale est.

a P. Avila de cens. p. 7. disp 5. sect 3.
b Idem ubi supra & Lessius l. 2. cap. 9. dub. 15. n. 106.
c Diana tr. 4. res. 257.
d Idem p. 2. tr. 17. res. 55.
e Vide Henriq. lib. de matr. c. 21 n. 3.
f P. Sà hoc verb.
g Dian. tr. 6. resol. 35.
h P. Sanc. de matr. lib. 1. disp. 68. n. 4. & 5.
i Navar. c. 16. n. 18.

9. Uxor maritum adulterum non potest accusare; mari tus autem uxorem potest.

10. Peccat maritus occidens propriâ authoritate uxorem in adulterio deprehensam. *l*

l D. Tho. 4. dist. 37. q. 2. art. 1. Decreta Alexand. VII. anno 1665. 24. septemb.

DISPUTATIO XI. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIAE.

ADVOCATUS.

1. TEnetur *a* sub mortali causam pauperis agere sine stipendio in extrema, vel gravi necessitate: qualis esset, si infallibiliter morte, vel fustigatione damnandus esset sine ipsius patrocinio.

2. Excusabitur *b* tamen, si ob patrocinium mors ei, vel malum aliud grave immineat. Idem dicendum de Procuratore, & Tabellione.

a D. Tho. 2. 2. qu. 71. art. 5.

b Comm. DD.

SECTIO II.

QUI SINT AB HOC OFFICIO exclusi.

1. ADvocati munus non potest exercere infamis. *a* Religiosi autem, & Canonici Regulares, & Clerici sacris initiati jure prohibentur *b* advocare; ne se saecularibus negotijs immisceant, qui spiritualibus addicti sunt. Possunt *c* tamen hoc munus suscipere in utilitatem Ecclesiae, vel pro causa pia obtentâ facultate.

2. Qui idoneus non est ad patrocinandum, vel defendit causam, quam scit injustam, peccat *d* mortaliter, & tenetur restituere damnum parti adversae, & etiam suae, si eam non admonuit. Poterit tamen patrocinari, si causa est dubia propter diversas opiniones.

a c. Infamis 3. q. 7.

b Menoch. 21. q. 1. c. Ex parte de postul.

c c. Clerici de postul.

d Silvest. verb. *advocatus*.

SECTIO III.

QUANDO PECCET, ET TENEATUR Restituere.

1. PEccat *a* mortaliter advocatus si notabili suâ negligentiâ, vel ignorantiâ causam perdat, & tenetur resti-

a Navar. c. 25. n. 19.

ftituere damna,& intereffe, fi pars ignorabat imperitiam ejus; aliàs fecus,nifi fit dolus,vel lata culpa.

2. Poteft *b* occultare id,quod fuæ partis jus impedire poffet, & honeftè fimulando fuum adverfarium fallere; peccat verò fi adverfario fecreta notabilis momenti indicet,& tenetur damna reftituere.

b Idem ibidem.

3. Qui adverfus fifcum bona fine dolo, & falfis teftibus defendit,non tenetur *c* reftituere: nec qui caufam fifci ex negligentia amittit.

c Leff. lib. 2.de juft. c.31.dub. 8. n 50.

4. Si caufam manifeftè juftam malis medijs defendit, peccat;fed non tenetur *d* reftituere.

d Comm. DD.

5. Qui recipit majus ftipendium, quàm lege taxatum, peccat,& tenetur *e* reftituere, etiamfi à parte fponte donetur.

e Vide l.21. c.16. lib.2. recop.

6. Non poteft *f* pacifci de victoria pro certa fumma, nec convenire de lite proprijs fumptibus facienda pro certa mercede;fed nota *g* hanc legem non obligare in foro interiori,& taxam legis non effe in ufu.

f L. 8.tit. 16. lib. 2. recop.

g Vide Machad. de offic. advocat. & Dian,1. p.tr.2.refol.19.

7. Cùm fecerit multo labore, & ftudio informationem juris,à judice taxandum ftipendium pro ea.

SECTIO IV.

An licitè pretium accipiat, & quantum?

1. POteft pro labore fuo pacifci de pretio *a*, & licitè accipit; dummodo non excedat pretium rigorofum taxatum non lege:quia hæc,ut diximus,propter temporum mutationem non eft in ufu, fed arbitrio prudentis viri.

a Vide Macha. lib. 6. tr.1.

2. Non eft dubium, quin infignis advocatus *b* & in lite difficili, & inter partes divites majus pretium mereatur,quàm imperitus,& idiota.

b Idem ibid:

3. Licet nonnullis legibus *c* prohibiti fint advocati gratuita munera accipere præter efculenta parvi valoris; poffunt *d* tamen accipere, quod illis non ratione officij, fed alijs titulis donatur: ut gratitudinis,amicitiæ, vel ut Hifpanicè dicitur,*por alboroques*.

c L.19. tit. 16. li.1.recop.l,20. eod.tit.

d Vide Machad. ubi fuprà.

4. Leges illæ,quæ advocato hæc prohibent, ut dixi, non funt in ufu, *e* nec obligant in interiori foro.

e Vide fuprà dicta.

 5. Ad

5. Ad redimendam vexationem, quæ à judice facienda timetur probabiliter, potest *f* ei munus dari; aliàs utplurimùm peccat mortaliter litem gerens, si aliquid notabilis valoris donet.

f P. Rebel. de just. 2. p. q. ult. n. 4.

6. Familiares judicum, si ultra id, quod debent, obsequium aliquod parti faciant; non erit illicitum aliquid pro compensatione recipere. *g*

g Idem Rebel. ubi sup.

7 Quando causa rei est minus probabilis, quàm causa actoris, reo patrocinari licet. Quando autem causa actoris est minùs probabilis, quàm rei, an liceat advocatò patrocinari actori, alii agunt, alij piè magis, & magis probabiliter negant *h* in causâ sanguinis, vel honoris, vel omnium bonorum. In dubio autem facti, *h* causa sit criminalis, idem videtur dicendum.

h Vide P. Vasq. qu. 12. disp. 6. n. 3.

8. Advocatus si reum defendat, & mors accusatoris sequatur, non incurrit irregularitatem.

i Diana p. 5. tr. r. r. 56

9. Advocatus potest *i* esse judex in causa, cujus patronus fuit; quòd si illam judicet secundùm legem, & non secundùm affectum, non peccat.

l c Quod si nobis, parag. culpâ omnem. ff. de ædil. edict.

10. Advocatus si Dei timore caret, pessimam causam facit *l* videri bonam, & è contra.

m L. 4. tit. 2. lib. 6. recop.

11. Advocati sunt nobiles, & Reipublicæ valdè utiles, & non possunt *m* torqueri, & in civilibus non possunt incarcerari. *n*

n Comm. DD.

12. In causa criminali protestentur, si non incurrant *o* irregularitatem.

o Ægid. de sacr. disp. 18.

13. An non teneantur jejunare, si ob continuationem studij debilitantur, affirmarunt alij *p*; nunc damnata est ab Alexandro VII. *q* sequens propositio: Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunij: nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

p Diana 1. p. tr. 19. ref. 12.

q Decreta Alexand. VII. Anno 1666. 18. Martii.

DISP. XII. SECT. UNICA.

RESOLUT. II.

ÆGROTUS.

1. ÆGroto, qui non potest cibum transmittere, *a* potest dari parva pars hostiæ cum vino in cochleari.

a P. Suar. in 3. p. 10. 3. disp. 67. sect. 6.

2. Æger

2 Æger alias moriturus, ficut non tenetur *b* pati cruris scissionem; ita nec ruborem virilia ostendendo, & à chirurgis curationes alias sufferendo; præcipuè si fœmina est, vel honestus vir. Pius V. PP. Maximus suo hoc confirmavit exemplo, ut legitur in ejus vita. *b* Diana tr. 13. ref. 43. p. 5.

DISP. XIII. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

AETHIOPES.

1 POssunt *a* ex privilegio Urb. VIII. in hoc Peruano regno differre confessionem, & communionem usque ad Festum Corporis Christi. *a* Ex Bulla Vrb. VIII.

2. Æthiopes non gaudent Indorum privilegio quoad casus reservatos Sanctæ Inquisitioni, in quos incidant, si non possunt absolvi. *b* *b* Comm. DD.

3. Quoad matrimonia contrahenda pro Neophytis intelliguntur etiam Æthiopes, & ab eis, & Europæis mixtim progeniti; ut constat ex ultima Bulla Urbani VIII. & ideò quoad hoc eisdem, quibus Indi, gaudent *c* privilegijs. *b* Ex prædic. Bull. Vrban.

Vide verba *Confessio*, & *Eucharistia*.

4. Æthiopes tam adulti, quàm pueri, si dubium fuerit an aqua in generali ablutione eos tetigerit, vel sufficientē cognitionem ad valorem Baptismi habuerint, iterum sub conditione baptizandi sunt, P. Didacus Ruiz *in Manuscr.* P. Quintan. *tract.* 1. *singul. sing.* 2.

DISP. XIV. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

AFFINITAS.

1. EST propinquitas *a* duarum personarum, quarum una cum consanguinea alterius copulam habuit consummatam. *a* Navar. c. 22. n. 42.

2. Affinitas ex copula fornicaria contracta non impedit matrimonium post Baptismum contrahendum; unde

b Dian. tr. 4. ref. 262.

de poteſt *b* infidelis contrahere cum filia ejus, quam ante Baptiſmum cognovit.

c Sanch. lib. 7. de matr. diſp 64. n. 21.

d Comm. DD.

e C. Non debet, de conſang. & affinit.

3. Affinitas contrahitur etiamſi fœmina non ſeminet ſecundum probabiliorem *c* opinionem.

4. Non contrahitur *d*, ſi ope Dæmonum ſemen viri deferatur in matricem fœminæ.

5. Affinitas affinitatis non datur, *e* & ideo hoc impedimentum non ſolùm eſt inter cognoſcentem, & conſanguineos cognitæ; non verò inter affines cognitæ. Unde conſanguinei viri poſſunt matrimonia contrahere cum quavis etiam ſorore uxoris illius; & qui contrahit cum ſorore alicujus poteſt mortuâ uxore contrahere cum uxore illius poſt mortem ejus.

DISPUT. XV. SECT. UNICA:

RESOLTIONES VARIAE.

ALIENATIO.

a Author ſummæ.

1. ALienatio rei litigioſæ lite pendente facta in Clericum, non *a* poteſt revocari à judice ſæculari, nec poteſt judex ſæcularis in eum directè executionem facere.

b Idem.

2. Si prædium ſpecialiter obligatum à laico tranſeat in profeſſionem Clerici, non poteſt *b* fieri executio per judicem ſæcularem.

c c. Nulli licet, de reb. Eccl. alienan.

d c. Si quis eod tit.

e Sà hoc verb.

f Idem ibidem.

3. In alienatione rerum Eccleſiaſticarum in caſu non conceſſo, nec tenet *c* pignus, nec emphiteuſis.

4. Alienatio de rebus Eccleſiaſticis malefacta debet *d* repeti.

5. Prohibitus alienare, poteſt *e* alienare mobilia, quæ in triennium ſervari non poſſunt; ſecus ſi ſervari poſſint, & ſint pretioſa.

6. Solemnitas juris non requiritur *f* in rebus parvi valoris, neque in his quæ religioſi ſervare non poſſunt: & qui nec in communi poſſunt immobilia poſſidere, ſi eis in teſtamento legentur, vendere illa poſſunt.

DISP.

DISP. XVI. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

ALIMENTVM.

1. Alimentorum nomine veniunt *a* in legatis vestimenta, calceamenta, victus, lectus, & similia, sine quibus homo vivere non potest.

2. Alimentario mortuo legatum ad alimenta finitur, & ad concedentem revertitur. *b*

3. Alimenta non debentur *c* ei, qui aliunde habet, unde alatur.

4. Tenetur *d* pater filium etiam spurium alere, & dotare filiam licèt spuriam, juxta quantitatem debitam alimentorum.

5. An filio, quem pater potest exhæredare, possit alimenta negare, alij ajunt, alij probabiliùs negant *e*; quia naturali jure debentur, nisi cùm filius causâ ingratitudinis morte dignus esset.

6. Tenentur *f* ascendentes descendentes alere, & è contra: nec potest maritus prohibere uxori patrem suum egentem alere.

7. Tenetur *g* avus nepotem, & frater sororem etiam spuriam egentem alere: & secundùm aliquos patrinus & parochus filios spirituales.

8. Pœnam pro delicto filii non tenetur *h* pater solvere, nec de legitima, nec de alimentis ei debitis.

9. Hæredes patris tenentur *i* alere spurios.

10. Si pater, & mater alere nequeant filios spurios, tenentur avi, & proavi, & his majores. *l*

11. Pro alimentis non intelliguntur *m* debita alimentarij.

a Comm. DD.
b l. Cum his parag. mod.
c l. Si quis à lib. parag. sed si fil. ff. de lib. agn.
d Sylv. hoc verb.
e Covar. epit. 2. p. c. 8. para. 6.
f Comm. DD.
g Vid. Mol. de just. & jur. d. 168. ver. sicut parent.
h Idem ubi suprà.
i Sà hoc verb.
l Covar. ubi suprà. n. 16.
m Mol. d. 228. de li. agn.

DISP. XVII. SECT. UNICA. RES. II.

ALTARE.

1. Altare notabili fractione consecrationem amittit, ut si calix, & hostia in neutra parte collocari possint.

2. Sine altari ab Episcopo consecrato celebrare peccatum mortale est.

Vid. verb. *Missa*, in quo plura circa hoc invenies.

DISP. XVIIII SECT. UNIC. RESOL. III.

AMICUS.

1. QUi bono animo associavit amicum, ne periclitaretur in rixa, non incurrit irregularitatem, si amicus inimicum occidat.

2. Amicus dicitur *a* frater, vel habetur tanquam frater.

3. Amicus ex mente *b* debet perpendere voluntatem amici sui, aliàs non est bonus amicus.

a L. Nemo dubit. 11. ff. de hæred inst. *b* L. Pamphilus, ff. de leg. 3.

DISPUT. XIX. RESOLUT. VARIÆ:

AMOR.

1. AMor paternus vincit *a* omnem alium amorem.

2. Amor plus *b* descendit, quàm ascendit.

3. Amare tenemur *c* inimicos præcepto naturali, & divino; quia sunt proximi, & ad imaginem, & similitudinem Dei creati.

4. Tenemur *d* injurias remittere ex corde, & amicitiæ signa inimicis præstare, quæ aliis proximis exhibere solemus.

5. An teneamur salutare inimicos, alij negant, *e* alij affirmant, si scandalum ex omissa salute sequatur.

6. An salutantem inimicum resalutare teneamur, alij *f* negant, alij probabiliùs affirmant *g*. Ex quo si grave scandalum sequatur, erit peccatum mortale non resalutare.

7. Inimico veniam postulanti tenemur *h* præstare cum amoris, & benevolentiæ signis; sed non debitam satisfactionem remittere: superior autem offensus causâ correctionis potest veniam per aliquod tempus differre.

8. An cùm damnum resarciri non potest, & offensor supplex veniam postulat, teneamur ab excusatione resistere, alij affirmant, alij probabiliùs *i* negant, si fiat non odio, sed amore justitiæ, ut constat *ex l. ita vulneratum*.

a L. Iste quidem, quod me tus causa. *b* L. Isti autem, cod. tit. *c* Luc. c. 6. *d* Comm. DD. *e* Vide Mach. to. 1. lib. 2. p. 2. tr. 6. *f* Lorca in 2. 2. q. 25. a. 6. sec. 3. dist. 2. *g* Azor. p. 2. lib. 12. c. 3. q. 5. *h* Comm. DD. *i* Author summæ.

DISPUT. XX. SECT. UNICA.

RESOLVT. III.

ANIMA.

1. ANima in principio suæ creationis est tamquam *a* tabula rasa, in qua nihil est depictum; depingibilis tamen virtutibus, & scientijs.

2. Anima sedendo & quiescendo fit *b* prudens & sapiens.

3. Anima præferenda *c* est cæteris rebus.

a Arist. 3. de anima. *b* idem 7. Physicor. *c* L. Sancimus para. penul. & de sacros. Eccles.

DISPUT. XXI. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

APPELLATIO.

1. APpellatio *a* est à minori ad majorem, vel ad superiorem provocatio.

2. Non admittitur *b* à sententia lata per Episcopum, per quam fuit decisum in favorem rei, quod gauderet immunitate Ecclesiasticâ.

3. Appellare *c* non potest religiosus ad Sum. Pontificem omisso Provinciali, & Generali; nisi hi manifestè in eum excesserint.

4. Appellare licet *d* à sententia lata primò à judice, non solùm secundùm opinionem probabilem, sed etiam secundùm probabiliorem.

5. Appellare licet *e* hæreticis ab interlocutorijs sententijs latis ab inquisitoribus: non verò à definitiva.

6. Appellatio non *f* tuetur aliquem in notorio delicto.

7. Appellatio post sententiam excommunicationis latæ non *g* tenet.

7. Appellantes cogendi *h* sunt à judice, ut intra certum diem appellationem prosequantur, vel sententiæ pareant.

9. Appellans injustè remittitur ad eum, à quo appellavit; nisi sit super judicis recusatione.

10. Appellatio cum legitima causa suspendit decla-

a c. Omni oppressus. c. Si quis. & c. Placuit 296. *b* Comm. DD. *c* c. Ad nostram de appell. *d* Comm. DD. *e* c Quanos, de appel. *f* c. Pastoralis, de appel. *g* c. Confnos. de appel. *h* c. Cum in Eccl. de appell.

rationem excommunicationis, non ipsam excommunicationem, nisi sub conditione sit lata.

DISPUT. XXII. SECT. UNICA.
RESOLVT. IV.
APOSTATA.

1. FIctè negans fidem sive spontè, sive timore ductus, an incurrat irregularitatem, alij probabiliter negant, alij probabiliùs affirmant. *a*

2. Apostata non *b* dicitur, qui non deposito habitu ad aliam Religionem transit.

3. Apostata Clericus *c* est, qui deserit habitum clericalem, & talis non potitur privilegio clericali.

4. Apostatæ à Religione, & eorum fautores, & receptores sunt ipso facto excommunicati *d* : & ad illos revocandos brachium sæculare est invocandum.

a Author summæ. *b* c. Ex parte, de temp. ordin. *c* c. Præterea, eod. tit. *d* Vide comp. in privil. Soc verb. Apostata.

DISPUTATIO XXIII.
RESOLVTION. II.
ARGVMENTVM.

1. ARgumentum à contrario sensu fortissimum *a* est in jure.

2. Argumentum à contractibus *b* ad ultimas voluntates valet.

a L. parag. Hujus rei, ff. de off. ejus cui, &c. *b* L. Servũ filii, de leg. 1.

DISPUTATIO XXIV.
RESOLVT. VARIAE.
ARBITER.

1. ARbiter super re spirituali non potest *a* esse laicus, nisi ex consensu superioris.

2. Arbitrio judicum compellantur *b* partes stare, si justè sit arbitratum.

3. Arbitrium injustum per superiorem corrigi *c* debet.

4. Arbitrium contra jus, aut formam commissum non *d* tenet.

5. Ar-

a c. Per tuas, de arbitr. *b* c. Dilecti eod. tit. *c* c. Non sine multa, eod. tit. *d* c. Pervenit eod. tit.

5. Arbitrium inter privatos in damnum Ecclesiæ non valet. *e* *e c. Pervenit, eod. tit.*

6. Arbiter non potest *f* infirmare sententiam per jus latam. *f c. Exposita eod. tit.*

7. In arbitrium sub certa pœna compromitti *g* potest. *g c. Litteras, de præsump.*

8. In arbitrium licet compromittere in rebus spiritualibus. *c. Cum Apostolica, de his, quæ fiunt, &c.*

9 Arbitrium finitur *h* uno adversario defuncto. *h c. Ex parte de arbitr.*

10. Coram arbitrio conventus non potest *i* reconvenire convenientem. *i c. Cum dilectus, de arbitr.*

DISP. XXV. SECT. UN. RES. VARIÆ.

ARCHIEPISCOPUS.

1. Debet *a* consecrari in sua Ecclesia ab omnibus suffraganeis. *a c. Si Archiep. de temp. ord.*

2. Archiepiscopus provinciam suam visitans, potest *b* petere suam procurationem. *b c. Sopitæ de censib.*

3. Debet excommunicatos à suo suffraganeo vitare, *c* & ab eo absolvendos remittere, si ad eum fuerit appellatum. *c c. Ad reprimédos, de offic. ordin.*

4. Non potest *d* causam delegare suffraganei sui subdito invito. *d c. Pastoralis, de de off. Iud. ordin.*

5. Archiepiscopus cedens subest *e* Archiepiscopo in cujus provincia moratur. *e c Ad supplicationem, eod. tit.*

6. Absque sui suffraganei consensu non *f* potest aliquid statuere, vel ordinare in illius provincia. *f c. Sicut, de excess. Prælat.*

7. Non habet *g* jurisdictionem in subditos sui suffraganei, nisi in casibus expressis. *g c. Pastoralis, de off. Iud. ord.*

8. Archiepiscopi, & *h* Episcopi licitè possunt ad libitum revocare facultates religioni concessas, confessiones audiendi. *h Ex. Sacr. Congreg. quam cit. Diana tr. 4. res. 10.*

9. Archiepiscopus non excellit *i* Episcopis in jurisdictione quoad subditos suæ Diœcesis, nec ad conferendos ordines, administranda Sacramenta, dispensandum, &c. Sed nihilominus, in quantum ad exercitium jurisdictionis majorem habet potestatem: & suffraganei Episcopi in multis ei subjecti sunt, eosque potest visitare ut judex eorum. *i c. Servatis, c. igitur, 21. q. 6*

10. Pal-

10. Pallio debet uti diebus à jure decretis, & post sex menses à consecratione, & confirmatione debet illud suppliciter à Pontifice postulare: & antequam illud recipiat, non potest vocari Archiepiscopus, nec *l* exercere actus ad ordines spectantes, etiamsi sit consecratus Episcopus.

l c. Nisi de usu pall.

11. Est tamen *m* dubium inter DD. an possit conferre ordines; potest tamen alij Episcopo conferendi facultatem dare.

m Vid. Azor. 1. p. l. 1. c. 34. q. 5.

12. Archiepiscopis concedit *n* Tridentinum, ut curent quòd Episcopi Ecclesijs suis assistant; quòd si absint, absentiæ causas debent illi approbare.

n Trident. sess. 23. de reform.

13. Suffraganei sui vicarium, si adsit justa causa, potest *o* excommunicare.

o c. Romana parag. sæpè de censur. in 6

14. Potest *p* visitare provinciam suffraganei, si adsit justa causa, & approbata à Concilio Provinciali: & dum visitat potest cum subditis suffraganei exercere *q* omnes actus ad forum interius spectantes.

p Trid. sess. 24. de refor. c. 6.

q c. fin de censu. in 6

15. An possit dispensare in irregularitatibus, & in alijs, quæ in exteriori jurisdictione consistunt, alij negant, alij probabiliùs affirmant *r*. Non verò potest in ijs, quæ pendent ex potestate ordinis.

r D. Anton. in 2. p. to. 2. c. 2 parag. 9.

19. Potest tollere pravam consuetudinem in suffraganei provincia introductam; & cogere censuris, ut observentur ritus & cæremoniæ Ecclesiæ Metropolitanæ in officio divino. Potest etiam peccata notoria subditorum suffraganei punire. *s*

s Trid. sess. 6. c. 1. de refor.

17. Potest sub excommunicatione non solùm Clericis, sed etiam sæcularibus prohibere ne comam nutriant; quia in his, quæ ad mores pertinent, oves illi, ut pastori, debent esse subjectæ.

Vide Mach. lib. 4. p. 1. tr. 2

ARRHÆ. Vide verbum *Dos.*

DISP. XXVI. SECT. UN. RES. VARIÆ.

ARMA.

1. TRadens Titio, quibus Cajum occidit, si occisionem potuit suspicari, irregularitatem incurrit. *a*

a P. Avila de censur.

2. Arma portantes Clerici excommunicantur. *b*

b c. Clerici, de vit. & honest. clerio.

3. In armis inventi Clerici post trinam monitionem non defenduntur, quia jus perdunt *c* clericale.

4. Arma portantes Clerici, *d* & seditionem facientes si occidantur, eorum occisores non mittuntur ad Romanam curiam.

5. Armis se defendere ab inimicis licitũ est Clericis. *e*

6. Armis Clerici associati alijs, si aliquis, etsi sine ejus auxilio occidatur, non sunt promovendi. *f*

7. Qui arma vendit, vel mutuò dat ad bellum justum, non incurrit irregularitatem. *g*

c c. In audientia de sent. excomm.
d c. Perpendimus de sent. excomm.
e Ibidem.
f C. ult. de cleric. percuss.
g Comm. DD.

DISP. XXVII. SECT. UN. RESOL. IV.

ASTROLOGI.

1. Judiciarij possunt ab Inquisitoribus puniri; etiamsi dicant non esse omninò certum quod prædicant; dummodo id sit dependens à vero hominum arbitrio. *a*

2. Astrologia naturalis est licita, & ab ipso jure *b* approbata.

3. Astrologia judiciaria si solùm per eam naturales hominum propensiones prænuntientur, non *c* est illicita.

4. An verò Constitutio Sixti V. contra astrologos non solùm in foro exteriori, sed etiam interiori obliget, alij ajunt, alij negant. Toletus ait, si ex aspectu siderum non ut omninò certum aliquid futurum judicetur; non excedere peccatum veniale. *d*

a Diana tract. 6. res. 17.
b Ex ipsa Sixti V. Constit.
c D. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 5. ad 3.
d Tol. lib. 4. c. 15. n. 6. Less. de just. lib. 2. c. 43.

DISPUT. XXVIII. SECTIO UNICA.

RESOLUT. VARIAE.

ATTRITIO.

1. Attritio *a* est dolor de peccatis vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ pœnarum metu conceptus, cum proposito cavendi in futurum, spe veniæ divinitùs obtinendæ.

2. Si cognoscatur quòd non sit contritio [illegible] propter Deum, sed solùm propter infamiam, *b* etiamsi sit cum Sacramento pœnitentiæ conjuncta; non sufficit ad delendum peccatum mortale.

a Filliuc. tr. 6. c. 7.
b Nav. c. 1. n. 17.

3. At-

3. Attritio propter solam pœnam gehennæ *c* licet ei nec actualis, nec virtualis amor Dei, nec odium peccati, ut est offensa Dei, comitetur in Sacramento, non delet peccatum mortale.

c Idem ib.

4. Attritio cum dolore *d*, sed sine proposito abstinendi à peccatis, non delet illa, imò est peccatum mortale sic accedere ad confessionem.

d Idem c. 1. n. 34.

5. Attritio non fit physicè *e* contritio per sacramentum, virtute tamen sacramenti disponitur attritus ad actum contritionis eliciendum.

e Idem n. 41. & 48.

6. Ad recipiendam gratiam in Baptismo non *f* sufficit quilibet dolor; debet tamen esse propter Deum offensum, & cum proposito emendationis.

f Idem c. 11. n. 17.

7. Necessarium non est quòd attritio sit de omnibus venialibus; sufficit *g* quòd sit de uno, si de solis illis sit confessio.

g Idem ubi sup.

8. An quis sine sufficienti attritione bonâ fide confessus est, gratiam Dei consequatur, alij ajunt, *h* alij probabiliùs negant; *i* sed confessio fuit valida, licèt informis.

h Henriq. lib. 1. de pœnit. c. 27.

i Fag. de præcept. Eccl. præ. 2. lib. 2.

9. Ad delenda peccata venialia sufficit accedere ad pœnitentiam cum illorum displicentia.

l P. Menacho in manuscr.

DISP. XXIX. SECT. UNICA.

RESOLVT. III.

AVARITIA.

1. Est vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ. *a*

a Navar. c. 23. n. 69.

2. Quando opponitur liberalitati, & ei non adjungitur aliqua circumstantia mortalis, tantùm est *b* peccatum veniale.

b Idem ubi sup. n. 75.

3. Accumulare divitias ad providendum necessitati futuræ, ut ad collocandas filias in matrimonio, imò ad se efferendum in altiorem statum non est vitium *c*, sed prudentia; dummodo non fiat cum justitiæ, vel charitatis detrimento.

c Idem n. 74.

DISPVTATIO II.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

B.

BANNITVS.

1. BANNITUS idem quod proscriptus, qui ob enorme crimen à quolibet potest impunè occidi ex concessione judicis. Vide P. Sà hoc verb.

2. Bannitus tempore, quo erat laicus; si durante banno efficitur clericus, liber est à jurisdictione laicali.

3. Bannitum alere tenentur, qui ante bannum tenebantur; quia quod est de jure naturæ, per civile jus non tollitur, & potest succedere ex testamẽto, vel ab intestato.

4. An bannitum possit filius occidere, alij ajunt, alij probabiliùs negant.

5. Non potest se defendendo occidere eum, qui ut minister justitiæ, se occisurus aggreditur.

DISPUT. II. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

BAPTISMVS.

1. EST Sacramentum *a* aquæ naturalis, quâ unus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti cum debita intentione abluitur. *a* Comm. DD.

2. Baptizatus baptismo dubio non est privandus *b* Ecclesiasticâ sepulturâ. *b* Comm. DD.

3. Baptismus in necessitate dandus *c* est in dubia materia, qualis est aqua rosacea, urina, sudor. *c* Diana p. 5. tr. 3. res. 1.

4. Verba proferenda sunt cum simultanea aquæ infusione: si tamen parva sit *d* interruptio, non tollit essentiam Baptismi. *d* Comm. DD.

5. Si

5. Si in partu periculoso puer exerat ex ventre matris manum, vel aliud membrum, debet baptizari à Sacerdote, si ibi sit, cooperta decenter matre; si autem baptizetur à patre ipsius, stante ibi alio, incurrit *e* impedimentum non petendi debitum, nisi invincibili ignorantiâ fecerit; Diana non incurrere asserit.

6. Puerum projectum in flumen, vel in puteum manere baptizatum, alij negant, alij probabiliùs affirmant, *f* si adhuc vivo forma proferatur.

7. In casibus, in quibus licitum est invitis parentibus filios pueros infidelium baptizare, teneri dominos hoc facere, alij negant, alij probabiliùs affirmant. *g*

8. An qui tenet infantem in Baptismo nomine alterius, contrahat spiritualem cognationem; an verò ille, cujus nomine tenuit, dubium *h* inter Doctores, utrumque probabile.

9. Contactum physicum necessarium esse ad hanc cognationem multi asserunt; alij verò sufficere moralem probabiliùs affirmant *i*. Hic consistit in eo, quòd quis puerum offerat ad Baptismum, & curam illius suscipiat.

10. Si laicus præsente Sacerdote, non tamen renuente, puerum baptizet, non *l* peccat mortaliter, dummodo non faciat ex contemptu, & necessitas urgeat; si verò extra necessitatem baptizet, peccat mortaliter; sed non incurrit irregularitatem.

11. Guttam unam aquæ non sufficere ad Baptismum multi asserunt *m*; sed requiri talem quantitatem, qua possit fieri vera ablutio. Alij dicunt eam sufficere quæ corpus contingat, verumque effecisse Baptisma mulierem illam, quæ digito aquâ madefacto crucem in fronte puero imprimens illum baptizavit. *n*

12. Aqua ex sale, nive, vel gelu resoluta est sufficiens materia Baptismi.

13. Aqua ex arboribus, vel fructibus manans non *o* est sufficiens materia; quia non est vera aqua, sed succus arborum. In extrema autem necessitate illâ posse confici Baptismum probabile est; quia ille succus, ut experientia docet, nihil aliud est, quàm aqua, quam arbor sursum traxit, & ebibit.

e Vide Eman. Rod.

f Vide Filliuc. in sum.

g Vide Vasquez in 3. p. to. 3. disp. 533.

h Vide Basil. Ponc. de matr. l. 7. c. 39.

i Vasquez in 3. p. to. 2.

l Diana tr. 4. de sacr. resol. 3.

m Vide Reginal. to. 2. l. 27. c. 3. n. 15.

n Henriq. lib. 2. c. 6. n. 1.

o Io. de la crux dir. conf. p. 2. de Sacr. Bapt.

14. Licitè baptizantur *p* filii hæreticorum, etiamsi sub cura parentum periculum timeatur subversionis.

15. Rebaptizantes scienter sub conditione non incurrunt *q* irregularitatem.

16. Si mutus cum orbato manibus soli adessent, & ille aquam infunderet, & iste verba proferret, non confici baptismum constanter asserunt DD. Nihilominus Fernandez de Hæridia sub conditione posse ministrari in casu extremæ necessitatis defendit *r*.

17. Perversam intentionem ministri in conferendo baptismo, & aliis Sacramentis suppleri à Deo quoad gratiam, asserunt *s* multi & graves Doctores; contrarium tamen communius & probabilius.

18. Nullum est præceptum adhibendi patrinum tempore necessitatis; siquis tamen teneat infantem ex proposito obeundi munus patrini, cognationem contrahere negant alii Doctores, alii probabilius affirmant *t*.

19. Ad suscipiendum baptisma sufficit *u* attritio cognita, dummodo sit supernaturalis.

20. Recedente fictione post baptismum remittuntur *x* peccata omnia commissa ante baptismum; non tamen ipsa fictio, nisi per pœnitentiam clavibus subjiciatur.

21. Recedente fictione omnia Sacramenta sortiri suum effectum piè & probabiliter asseritur *y* à gravissimis Doctoribus, multumque commendat Sacramentorum excellentiam.

22. Qui per errorem levat filium Petri, reputans *a* se filium Pauli levare, alii probabiliter affirmant, alii negant probabilius cognationem contrahere.

23. Filios servorum infidelium posse à Dominis invitis parentibus baptizari, pium & probabile est, etiamsi non vendantur, nec separentur. *b*

24. Mulierem prægnantem damnatam ad mortem, si propter partus infirmitatem sit in periculo *c*, secari posse, ut puer vivus extrahatur, defendit Coninch.

25. Particula *in*, vel *&* in baptismo, & *enim* forma Eucharistiæ, & similes, quæ sensus non mutant integritatem, non sunt de essentia; & si sine scandalo, & contemptu omittantur, non *d* erit peccatum mortale.

p P. Avila de censu. p. 7. di. 7. d. 8.
q Laym. in Th. mor. lib. 5. tr. 5. Comm. DD.
r Heri. dis. de sacr. Bap. p. 5. d. 9.
s Val. to. 4 dis. 8. q. 5. p. 1.
t Nava. in man. c. 22. n. 40.
u Vill. in sum. to. 1. tr. 5. diff. 59. n. 3.
x Idem
y Dian. tr. 4. res. 15.
a Vide Sanc. de matr. to. 2 lib. 7. disp. 56. n. 7.
b Vid Vas. in 3 p. to. 3. d. 155. c. 4. n. 5.
c Coninc. de sacr. t. 1. q. 68. ar. 11. n. 97.
d Vide Vasq. in 3. p. to. 1 dis. 142. n. 10.

26. Qui diceret *in nominibus Patris, &c.* non conficeret *e* baptisma; quia essentias multiplicat; si autem diceret *in nomine Patris, & in nomine Filii*, conficeret baptisma.

e Villal. tr. 5. dif. 5.

27. Si plures dicerent: Nos te baptizamus, non conficerent sacramentum. *f* quia mutatur essentia; si autem plures dicerent *ego te baptizo*, qui priùs formam proferret, baptizaret, cæteri rebaptizarent. Si verò unus plures baptizaret dicens, *ego vos baptizo*, valeret baptisma.

f Idem ib.

28. Si quis diceret: *In nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab utroque*, an conficeret baptisma, Doctores communiter negant; sed non desunt qui probabiliter affirmant *g*; sequendus usus Ecclesiæ.

g Cajet. apud Filliuc. tr. 2. c. 4. n. 58.

29. Qui diceret: *in nomine Christi*, & *in nomine sanctissimæ Trinitatis*, probabile *h* est quòd sacramentum conficiat; sed usus Ecclesiæ sequendus.

h Nicol. P. relatus in cap. quodam de consecr. dist. 4.

30. Sine aquæ baptismo catechumenus contritione & desiderio illius potest *i* salvari, & effuso sanguine martyr: nec non *l* gentilis invincibiliter Christum & baptismum ignorans; si credat quòd Deus est, & remunerator est, & ad eum conversus speret veniam, & præmium à Deo, qui facienti quod in se est, non denegabit ei supernaturale auxilium. Quæ opinio valdè commendat infinitam misericordiam Dei.

i Comm. DD.
l D. Tho. a. 2. q. 50. art. 4. & alibi.

31. Infantes & adulti à Paganis, Judæis, Saracenis, aut Hæreticis baptizati vel à Parocho, vel obstetrice ex Hebræorum vel Saracenorum sanguine ortis, iterum sub conditione sunt baptizandi. Idem dicendum de his, qui in mortis periculo ab obstetricibus, vel ab aliis laicis viris vel fœminis fuerint baptizati.

Vide P. Quintan. tr. 1. de singul. q. 3. 4. & 5.

Varia ac singularia de Baptismo.

1. Multis anxius *a* & fatigatus scrupulis, an baptizatus fuerit, quamvis levissimo fundamento, baptizandus est sub conditione.

a P. Quintan. tr. 1. sing. sing. 8.

2. Infans expositus ad Ecclesiæ valvas, scriptum habens collo appensum baptizatum esse testificans, nihilominus baptizari iterum sub conditione debet. *b*

b Idem sing. 9.

3. Episcopus, sacerdos, aut confessarius, qui probabiliter

liter de suo baptismo dubii sunt, baptizari, ordinari, & consecrari iterum debent: & qui ab eis ordines & absolutionem acceperunt, iterum etiam ordinari, *c* & à peccatis absolvi; quia quod est de jure divino, non suppletur per communem errorem. *c* Idem sing. 10.

4. Religiosus verè dubius de suo baptismo, iterum sub conditione baptizetur; *d* sed non potest religionem deserere, & professionem ratificare tenetur. Qui autem gessit ut Prælatus, valida sunt propter errorem communem, & titulum coloratum. *d* Vide Sanch. de mat. d. 22.

5. Qui verè dubius est de suo baptismo, tenetur *e* sub mortali, quàmprimùm possit, à dubio se expedire, & baptismum sub conditione recipere, & Parochus, & qui ejus curam habent, eum baptizare. *e* P. Quint. ubi supra.

6. Ad conferendum baptismum adulto sive absolutè, sive sub conditione, tria requiruntur *f* ex parte recipientis; intentio, mysteriorum fidei cognitio, & dolor de peccatis. *f* Commu. DD.

7. Mysteria, quæ adulti pro sua capacitate callere debent, sunt: *g* Quòd Deus sit, & quòd sit Pater, Filius, & Spiritus sanctus, tres distinctæ personæ, & unus Deus. Quòd Filius Dei homo factus est, ut salvaret nos, & quòd mortuus fuit, & resuscitatus, & gloriosus in cœlo est. Quòd alia vita sit, & in bonis æterna gloria, & malis pœna æterna. Quòd nemo possit sine baptismo salvari, & nemo sine Christi lege. Quòd hæc omnia Christiani credimus, quia verbum Dei est, quod nec fallere, nec falli potest. Si hæc pro suo captu intelligat, etiamsi orationes in memoria non teneat, baptizari potest. *g* P. Did. Ruiz in instr pro Bapt. Aetat.

8. In articulo mortis potest baptizari, etiam si hæc ignoret; dummodo baptizari velit, vel constet voluisse, si sensum amisisset.

9. In conditionali baptismo solemnitates, aut ritus non sunt *h* iterandi; quia jam sunt facti in absoluto, pro quo instituti sunt ab Ecclesia. Si autem facti non fuerunt, suppleantur. *h* Vide P. Quint. ubi supra, qui doctè de his omnib. agit.

10. Conditionem non esse necessariò exprimendam affirmant viri docti; consultiùs est eam exprimere juxta formam à jure assignatam.

11. Parochum, qui sine intentione plures *i* baptizavit, & se nolit prodere ob metum infamiæ, & supplicii, si firmiter proponat abstinere ab hujusmodi sacrilegiis, ne in desperationem veniat, posse absolvi asserunt Diana, Laym & Trull, cùm homines illi per contritionem salvari possunt. Quod negat Quintanadvennas, si baptizati fuerint infantes, vel jam fuerint vel futuri sint Sacerdotes.

i Lacra li. 1. tr. 3. c. 3. n. 3.

12. Quæcunque prudens conjectura, vel timor periculi sufficit *l* ut infans domi possit baptizari.

l Quint. ubi sup.

13. Regibus, vel vassallorum Dominis concessum est à Clemente V. privilegium, ut in sacellis domûs suæ liberos, nepotes, & pronepotes, & qui ex his descendunt, servatis Ecclesiæ ritibus, faciant baptizari.

14. Baptizare etiam in solemni baptismo sine aqua benedicta, ob levitatem materiæ non erit mortale. *m*

m Comm. DD.

15. Cùm iterum sub conditione adulti baptizantur, non est necessarium confessionem præmittere, sufficit quod *n* de peccato doleant.

n Comm. DD.

16. An puerum ante usum rationis ad munus patrini offerre, & admittere peccatum sit mortale, alii ajunt, alii probabiliùs negant; dummodo non desit, *o* qui baptizatum, si fuerit adultus, instruat.

o Author summæ.

17. Patrinos baptismi religiosos esse nec indecens, nec prohibitum *p* est, cùm rationabilis intervenit causa.

p Non est in jure talis prohibitio. Quint. tr. 1. sing. ult.

18. Ad baptismum conditionalem non est necessaria *q* licentia Parochi.

q Quintana, ubi supra.

19. Qui à Saracenis, Judæis, & Hæreticis baptizati sunt, iterum debent baptizari; quia plusquam probabile dubium est de valore talis baptismi. *r*

r Idem ubi supra.

DISP. II. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

BELLUM.

1. Subditus, qui imperio Principis gerit bellum, & de cujus justitia dubitat, non peccat *a*. Si tamen sciat manifestè esse injustum, peccat mortaliter. In similem reatum incidit, *b* qui quamvis sciat bellum esse justum, principaliter ad illud tendit, ut occidat & spoliet inimicos.

a P. Sa verbo *Bellum*.

b Idem ubi supra.

2. In bellò justo etiam innocentes licet spoliare, & capere ad infirmandas hostium vires. Quòd si bellum sit perpetuum, ut contra Turcas; cuilibet licet occasione datâ illos captivare etiam innocentes. Si autem dentur in obsides, & hostes fidem frangant, non licet *c* occidere; liceret autem, si grave damnum in Rempublicam præmeditarentur.

3. Capta in bello non sunt restituenda *d*, nisi essent peregrinorum, clericorum, religiosorũ, vel rusticorum. *e*

4. Potest *f* Princeps ob vitandum majus malum urbem tradere hostibus.

5. Capti etiam justo bello possunt *g* fugere, maximè à dominis sævientibus.

4. Offerenti ante conflictum satisfactionem non *h* licet bellum inferre.

7. Capta in bello justo, sed ab his, qui illa ceperant in injusto, restituenda *i* sunt veris dominis.

8. Licitum *l* est clerico & religioso milites hortari ad victoriam; non verò pugnare, nisi se defendendo.

9. Militi etiam ægrotanti debetur *m* stipendium.

10. Miles fidelis Principi infideli servire potest *n* in bello justo.

11. Bellum Chilenum contra rebelles, & apostatas Indos, ut in præsenti statu geritur, justum *o* est propter injurias & damna ab Indis illata Ecclesiis, fidei, & innocentibus, & qui capiuntur etiam innocentes, ad infirmandas hostium vires capi possunt, *p* & in servitutem redigi; sed non occidi.

12. Bellum gerere contra Indos, & invasiones facecere, quæ vulgò dicuntur Mlochas, ad id solùm, ut mancipia capiantur, injustum est. *q*

c Molin. de bello to. 1. tr. e. disp. 122.
d Comm. DD.
e Vide Sa verb. *bellum*.
f Idem ubi sup.
g Idem ubi sup.
h Cajet. verbo *bellum*.
i Comm. DD.
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Navar. cons. 3. de Iud. n. 3.
o P. Menacho in manuscr.
p P. Sa ubi supra.
q Comm. DD.

DISPUT. III. SECT. UNICA.

RESOLUT. IV.

BENEDICTIO.

1. SI aquæ, aut oleo benedicto addatur aqua, vel oleum non benedictum, totum fit benedictum *a*; quod restringunt quidam, si id, quod additur, minus sit eo, cui additur, quod alii dicunt non esse necessarium.

a Vide Silvestr. verbo *Aqua benedicta*.

b Comm. DD.

2. Benedictio *b* corporalium, & sacrarum vestium de jure pertinet ad Episcopum ; ex privilegio autem ad Guardianos, & Rectores, quibus provinciales illud concesserint.

3. Aqua, ova, fructus, agni, rosaria, rami, & similia à quolibet sacerdote poterunt benedici.

4. Innocentius X. anno 1654. prohibuit religiosis consecrare vasa sacra, altaria, & similia, in quibus unctio requiritur ; sed non derogat privilegio à Paulo III. concesso. Vide verb. *Calix*.

DISPUTATIO IV. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIAE.

BENEFICIUM.

a Vide P. Avil. in com. ver. *Beneficium*

1. BEneficium Ecclesiasticum nullus Princeps laicus, etiam Imperator potest *a* erigere, hoc enim proprium est Papæ, vel ejus vicem gerentis. Et sicut potest erigere, potest destruere ; unde dicere quòd Papa non possit aliquid statuere in detrimentum beneficiorum Hispanorum, sapit hæresim Anglicanam.

b Navar. præl. 9. n. 15.

2. Collatio beneficii facta à Papa ei, quem scit esse inhabilem lege suâ humanâ, valet, *b* etiam si non dicat se velle dispensare. Secus verò si fiat ab ordinario, etiam in casu quo potest dispensare ; hoc autem intelligendum est, quando impedimentum est juris communis, non verò constitutionis synodalis.

c Idem c. 23. n. 25.

3. Concessio facta, alicui conferendi beneficia personis idoneis nec expressis, re integrâ expirat *c* morte concedentis, secus verò si personæ exprimantur.

d Idem c. 25. n. 15.

4. Procurans beneficium Ecclesiasticum principaliter propter honorem vel utilitatem, peccat *d* mortaliter.

e Idem c. 23. n. 113.

5. Peccat *e* mortaliter, qui post acceptum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, non renuntiat priori, quia ipso jure amisit illud.

f Idem ib. n. 118.

6. Peccat *f* mortaliter, qui ante 25. annum recipit beneficium curatum, & ipso facto collatio est nulla.

7. Qui post acceptum beneficium Parochiale, & pacificam ejus possessionem non recipit presbyterium intra an-

annum, peccat *g* mortaliter, & amittit beneficium ipso facto. *g Idem lib. n. 118.*

8. Illegitimus, qui recipit beneficium curatum sine dispensatione Papæ, vel simplex sine dispensatione Episcopi, peccat *h* mortaliter. *h Idem n. 117.*

9. Beneficia curata Indorum in hoc Peruano regno ex regiis schedulis antiquis erant amobilia ad nutum Archiepiscopi & Proregis; ex novis autem regiis schedulis Parochi Indorum non possunt *i* amoveri, nisi servatâ communi formâ, & cognitâ causâ. *i Vide Sol. de Ind. gub. lib. 3. c. 15. n. 39.*

10. Beneficium si sit perpetuum, potest *l* conferri sub conditione, ut prius deseratur capellania, si fuerit collativa; quæ verum beneficium est; quia duo beneficia ab eodem possideri jure prohibitum est. Si verò beneficium non fuerit perpetuum, debet eam relinquere; sed potest apponere conditionem, quòd sibi restituatur, si amotus à beneficio fuerit. Si verò capellania non fuerit collativa, non potest apponi talis conditio; nisi ex rationabili causa per modum permutationis rei spiritualis cum alia spirituali videatur Ordinario conveniens esse ad sustentationem alicujus clerici pauperis. *l Panor. cap. extirp. parag. qui verò, de præb. & P. Men.*

11. Qui habet beneficium ab alio ablatum per sententiam justam, sed fundatam falsâ præsumptione, vel probatione, potest *m* illud tutâ conscientiâ retinere, quia resignatio erit inutilis; & ne maneant jurisdictiones incertæ, illi à republica confertur. Secus dicendum de pecunia sic applicata per falsam præsumptionem, vel probationem. *m Comm. DD.*

12. Collatio beneficii Indorum ei facta, qui peritiam Indicæ linguæ non habet, nec habere breviter sperat, ipso jure est nulla: *n* & conferens, & recipiens peccant mortaliter, & hic renuntiare tenetur. *n Sol. l. 3. de Indor. gub. c. 15.*

13. Beneficiatos, de quorum privatione agitur, audiendos esse, & habere recursum ad regales audientias per viam violentiæ, plures regiæ scedulæ tradunt, quæ videri possunt *o* apud Solorzanum *ubi suprà*. *o Vbi sup. c. 15.*

14. Illegitimus dispensatus ad sacros ordines, eo ipso est capax *p* beneficii simplicis. *p P. Sav. disp. n. 14.*

15. Peccat *q* mortaliter qui recipit duo beneficia in- *q Nav. in*

incompatibilia sine justa dispensatione, vel plura compatibilia, quàm quæ sufficiant ad honestã sustentationem.

16. Habentes duas Ecclesias Parochiales, vel alteram Parochialem, & alteram Cathedralem, cogendi r sunt alteram intra sex menses dimittere.

17. Qui post obtentum beneficium fit irregularis, non privatur s beneficio ipso jure.

18. Qui scire debens se esse excommunicatum, suspensum, interdictum, vel irregularem, beneficium recipit Ecclesiasticum, peccat mortaliter t, & titulus est nullus.

19. Qui occultâ irregularitate ordinatus impetravit beneficium, occultè debet impetrare u dispensationem. Quod si accepit scienter possessionem, debet id exprimere in dispensationis petitione, vel saltem habilitate impetratâ à Papa clam ob Ordinario novam collationem accipere.

20. Si beneficio annexum sit onus Missam celebrandi omnibus diebus de B. Virgine, nec de illa semper, nec omnibus diebus missare tenetur, x sed frequenter salvâ honestate, ac devotione. Si verò onus sit missandi omnibus diebus vel per se, vel per alium, omnibus tenetur.

21. Beneficium curatum non possunt y habere illegitimi sine Papæ dispensatione.

22. Qui beneficium curatum habent, non possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario. z

SECTIO II.

De Beneficiis quoad Fructuum perceptionem, & restitutionem.

1. IMpendentes fructus beneficiorum in usus profanos, & ab eis accipientes peccant a mortaliter, & ad restitutionem tenentur; sed non desunt qui dicant, non teneri ex justitia, sed ex charitate beneficiarios ad eroganda superflua pauperibus, & ideò accipientes non teneri b ad restitutionem.

2. Prodiga largitio bonorum Ecclesiasticorum regulariter loquendo est c peccatum mortale. Si verô hæc bona

sum. c. 25. n. 119.
r Idem ib. n. 125.
s Comm. DD.
t Nava. c. 25. n. 133.
u Idem c. 27. n. 194.
x Idem c. 25. n. 14.
y Suar. t. 5 d. 50. se. 5.
z In Decr. Alexand. VII. anno 1665, 24. Sept.
a Comm. DD. Vide P. Vasq. de eleem. c. 4 n. 8.
b Mol. tr. 2. de just. d. 146.
c Navar. c. c. 17. n. 44.

bona patrimonialia , vel acquisita Missas celebrando, concionando, confessiones audiendo, & similia operando; tantùm erit peccatum veniale. d Idem ib.

3. Licitè potest *d* beneficiarius bona Ecclesiastica impendere , eleemosynas elargiendo alienigenis non solùm ad necessitatem naturæ, sed ad decentiam personæ. Potest etiam in obsequio procerum, judicum, & aliorum, qui multum possunt prodesse, vel obesse Ecclesiæ, cui servit, aliquos sumptus facere.

4. Vero beneficiario, si vicerit in lite, debentur fructus percepti post litis testationem.

5. Beneficiarius, qui non recitat horas Canonicas, tenetur *e* restituere : quod tamen locum habet post sex menses ab obtento beneficio, ut colligitur ex Concilio Lateranensi; peccat tamen in illis si non recitet ut declaravit Pius V. *in confirmatione prædicti decreti.* Restitutio verò fructuum ob omissionem horarum suppleri non potest per quascunque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit. * e Idem ib. n. 112. * In decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. Mart.

6. Prædicta restitutio debet *f* fieri fabricæ, vel pauperibus, vel sibi ipsi, si pauper sit ex consilio confessoris. Quod tamen intelligendum est, quando non est, qui jus habeat ad illud, quod restituendum est. f Comm. DD.

7. Veruntamen si legitimè impediatur recitare, nec peccat *g*, nec restituere tenetur. g Ex Pio V. in conf. decr.

8. Si beneficium non est erectum authoritate Episcopi, obtineri potest *h* à puero ante 14. annum; si verò Episcopali authoritate fundatum sit, potest etiam ante 14. annum obtineri, si id fundator statuerit. h Quinta. tr. de sacr. ordin. in sing.

9. Quod Canonicus amittit propter excommunicationem, suspensionem, & similia, restituendum *i* est, ut suprà de beneficiario diximus. i Nava. c. 25. n. 123.

10. Suspensus à beneficio non potest *l* fructus consumere, nisi in moderatam sustentationem sui, & suorum; & hoc, si alia non habeat bona. l Idem ib. n. 24.

11. Excommunicatus, per quem stat quin absolvatur, neque ad solam sustentationem potest *m* fructus percipere. m Idem ubi supr. n. 123.

n Idem ubi sup. n. 130. 12. Peccat mortaliter, *n* qui fructus sui beneficii locat, vel dat in emphiteusim ultra tres annos.

13. Canonici, & aliæ dignitates nisi intra duos menses fidem eorum Episcopo, & Capitulo profiteantur, non faciunt *o* fructus suos.

o Comm. DD.

14. Docens publicè sacram Theologiam, & canones, etiamsi ob id sit absens, facit *p* fructus suos. Idem dicendum de eo, qui easdem facultates addiscit. Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.*

p Nav. ubi sup. n. 58.

* In decr. Alex. VII. an. 1665. 24. Sept.

15. Permittens notabiliter lædi possessiones beneficii, tenetur *q* ad restitutionem.

q Comm. DD.

16. In permutatione beneficii pinguioris, licita *r* est aliqua compensatio.

r Comm. DD.

17. Beneficium habens cum animarum cura, si sex mensibus continuis abfuerit sine justa causa, ipso jure privatur quartâ parte fructuum unius anni, applicandorum fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus. Vide *Conc. Trid. sess. 6. cap. 1. de ref. & sess. 23. c. 1.* Hoc tamen debet intelligi post judicis condemnationem. Vide *s* Reginaldum *l. 30. tr. 3. n. 56.* Si autem resideat, sed per se non serviat, non facere fructus suos, alii ajunt, alii negant; quòd non faciant, videtur probabiliùs. Si tamen idoneum vicarium assignet, & curet ut muneri satisfiat, poterit fructus suos facere.

s Vide Reginaldum & est commu.

18. Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis; eò quòd sit pœna. *t*

t In decr. Alex. VII an. 1665. 24. Sept.

19. Est contra justitiam beneficia Ecclesiastica non conservare gratis, licèt collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecuniâ interveniente non exigat illam pro collatione beneficii; sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur. *u*

u In decr. Alex. VII. an. 1665. 24. Sept.

DISPUT. V. SECT. UNICA.

BLANDITIAE.

Blanditiæ non minuunt voluntarium, sed augent; & ideo non rescindunt contractum factum per illas; secùs

cùs verò si minis preces immisceantur, ut solent domini, qui blanditiis non acquiescentes castigant.

DISP. VI. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

BLASPHEMIA.

1. Blasphemia est *a* dicere aliquid contumeliosum contra Deum. Quod fit aliquid Deo attribuendo quod ei non convenit, vel auferendo quod convenit, vel affirmando de creatura quod est proprium Dei. Differt ab Hæresi, quia hæc est in credendo, illa in dicendo.

a P. Avila in comp. verb. *blas.*

2. Blasphemo non est absolutio concedenda *b*, nisi imposita gravissimâ pœnitentiâ.

b Trident. sess. 14. c. 8

3. Qui audit blasphemiam, debet eum corripere sub præcepto, etiamsi emendationem non *c* speret; nisi timeat periculum: si autem propter verecundiam, vel timorem, vel inadvertentiam non corripiat, non erit *d* mortale.

c Nav. c. 12. n. 85.
d Azor. inst. mor. tit. 1 l. 9. c. 28. q. 7.

4. Qui profert blasphemiam, non plenè advertens verborum significationem, venialiter tantùm peccat, etiam si hoc procedat ex prava consuetudine. *e* Quapropter etiam si hæc blasphemia sit hæreticalis, non est denuntiandus.

e Vide Diana p. 5. tr. 6. re. 33.

5. Qui advertens blasphemat, non excusatur parvitate materiæ; quomodocunque enim falsum quis Deo tribuat, gravi eum afficit injuriâ.

6. Irrisoriè aliquid de Deo asserere, vel cum indignatione, etiã si verum sit, quod asseritur, blasphemia *f* est.

f Comm. DD.

7. Blasphemiæ punitionem mixti fori esse, asserunt viri docti, alii ad solum Inquisitorum tribunal pertinere; *g* probabile utrumque.

g Vid. Vil. p. 2. tr. d. 2

8. Blasphemia hæreticalis est *h* illa, quæ formaliter, vel virtualiter continet errorem contra fidem, tribuendo Deo aliquid quod ei non convenit, vel auferendo quod convenit. Non hæreticalis, quæ prædictum errorem non continet.

h Idem ubi sup.

9. Bla-

9. Blasphemi ex ira semel, bis, vel ter, si ira magna fuit, & ex justa causa, non solent *i* abjurare. Consuetudinarii verò in ira abjurant de levi; & consuetudinarii in ira, & extra iram abjurant de vehementi.

i Zanar. in Theol. p. 2. c. 1.

10. Ut dicatur quis consuetudinarius, requiruntur plures reiterationes, quàm tres.

11. Qui non ex credulitate hæretica, sed vehementi passione turbatus blasphemiam evomuit, non est puniendus *l* ab inquisitoribus, nec eis denuntiandus, si absit scandalum.

l Castr. & Comit. in resp. mor. lib. 4. q. 9. cap. 3.

12. Blasphemia hæreticalis est dicere Deum injustum, immisericordem, improvidum. Dicere autem *aunque le pese à Dios tengo de hacer esto*, utrum sit blasphemia hæreticalis, non conveniunt DD. Negativam defendit *m* Suarez, quia sensus est, etiamsi Deo displiceat, ut omnia malefacta displicent, hoc faciam. Si autem sensus esset, etiam si absolutè nolit Deus ut hoc faciam, non valebit mihi resistere, hæreticalis est.

m P. Suar.

13. Irrisoriè aliquid quod verum est dicere de Deo, vel Sanctis, non est blasphemia hæreticalis, gravissimum autem peccatum. *n*

n Diana tr. 7. rc. 8. r. 4.

14. Loquens, vel lubrico linguæ proferens verba hæresim sapientia, potest *o* puniri ab inquisitoribus pænâ extraordinariâ.

o Idem ubi sup.

15. Qui incidit in blasphemiam non hæreticalem, gaudet *p* immunitate Ecclesiasticâ.

p Idem tr. 1. r. 51. r. 4.

16. Plures blasphemiæ prolatæ unico actu sine interruptione, unicum *q* tantùm peccatum constituunt, nec opus est numerum confiteri.

q Comm. DD.

17. Qui ex prava consuetudine inadvertenter profert blasphemias & juramenta, peccare mortaliter alii ajunt, alii probabiliùs negant, *r* si voluntatem blasphemandi retractavit; quia nec in se, neque in causa tales blasphemiæ sunt voluntariæ. Confessor autem moneat pœnitentem, ut doleat de negligentia in extirpanda consuetudine, nec anxius sit de numero.

r Auth. sem.

DISPUT.

DISP. VII. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

BONA.

1. BOna vitæ præferuntur bonis famæ,& honoris; & hæc bonis fortunæ:nemo tenetur *a* cum detrimento majoris, vel æqualis boni proprii bono proximi consulere.

a Nav. c. 16, n. 44.

2. Bona vitæ includunt *b* salutem corporis, & integritatem membrorum.

b Idem c. 17. n. 89.

3. Fama intelligitur *c* virtutis, bonitatis, & honestatis.

c Idem ib. n. 90.

4. Libertas inter bona famæ computatur, hæc tamen libertati præponenda est. Unde mulier potius debet *d* servitutem eligere, quàm infamiam.

d Vide Avilam in comp. v. bona.

5. Bona vitæ, salutis, honoris, & famæ non sunt æstimabilia. Datur *e* autem aliquando pecunia pro horum bonorum amissione, pro damni compensatione, & quia non est aliud, quo possit compensari.

e Navarr. ubi supra n. 90.

6. Bona filiorum alia sunt *f* castrensia, quæ filius in militia acquisivit,& quoad proprietatem,& usumfructum sunt ipsius filii,& nullo modo pertinent ad patrem.

f Comm. DD.

7. Alia sunt quasi castrensia,quæ filiusfamilias acquirit officio publico,vel clericali. Imò omnia bona clericorum saltem acquisita post clericatum jure communi sunt *g* quasi castrensia,& in ejs pater nihil juris habet.

g Navarr. c. 17. n. 142.

8. Alia dicuntur adventitia, quæ aliunde filiosfamilias adveniunt; in his habet *h* proprietatem filius, usumfructum pater.

h c. Licet pater de sepul. in 6.

9. Alia tandem sunt profectitia, quæ à patre, vel ex bonis ejus,& non aliunde proficiscuntur;& in his habet *i* pater proprietatem, & usumfructum. Quæ verò filius ex bonis patris negotiando acquirit, protestando, quòd sibi det pater quantum extraneo, dicuntur bona mixta partim adventitia, partim profectitia; & merces debita filio pro labore regulariter loquendo dimidium est ejus, quod acquisivit.

i Parag. inst. per quas personas.

10. Libri, arma, & similia ut castrensium privilegio gaudeant, opus est ut tradantur *l* filio patre vivente.

l Navar. ubi suprà. n. 159.

11. Bona paraphernalia sunt illa, quæ sibi uxor reservat præter dotem, quam tradit marito; de his ad libitum *m* potest disponere, nisi obstet consuetudo, vel statutum provinciæ. Ex bonis acquisitis durante matrimonio secundo non potest dotare filios primi; nec donationes facere nisi parvas, vel remunerationes, nisi ex parte quæ ei contigit.

m Comm. DD.

12. Feudi redditus dividendi *n* sunt inter virum & uxorem.

n L. 5. tit. 9. lib. 5. recop.

13. Bona mobilia dicuntur, *o* quæ ut plurimùm servari non possunt ultra triennium, ut oleum, frumentum, & similia. Pecunia tamen inter mobilia reputatur. *p*

o Silvest. eod. ver.

p Comm. DD.

14. Mobilia valdè pretiosa, quæ commodè servari possunt, ut gemma, & similia, interdum immobilibus æquiparantur. *q*

q Comm. DD.

15. Jura & actiones ex consuetudine aliquando mobilibus, aliquando immobilibus comparantur.

DISPUT. VIII. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIAE.

BULLA.

De Bulla cruciata.

1. PEr clausulam illam, *à censuris, & pœnis*, intelliguntur pœnæ, quæ absolutionem impediunt; inde virtute hujus clausulæ non *a* potest confessarius absolvere pœnitentem à pœnis impositis, vel imponendis à judice.

a Comm. DD.

2. Qui sunt in regnis Hispaniæ, etiam si sint alienigenæ, possunt *b* Bullæ cruciatæ privilegiis, & gratiis gaudere; quod etiam verum est, si redeant ad patriam, si absit scandalum, excepto tamen esu carnium, & lacticiniorum.

b Villal. tom. 1. tr. 7. claus. 3

3. Qui est Romæ, non gaudet *c* Bullâ, quam ei alius sumit in Hispania.

c Henriq. lib. 7. de indulg. c. 20. n. 7.

4. An prosit ei, qui eam recipit in peccato mortali, vel excommunicatus ad lucrandas indulgentias, & po-

tien-

riendum privilegiis, dubium *d* est inter DD. Utrumque probabile, negativa sententia securior, affirmativa probabilior,

5. Bullæ privilegia latè interpretanda in favorem animarum *e*.

6. Ad lucrandas Bullæ indulgentias si non est copia confessionis, sufficit *f* votum confitendi.

7. Qui bellum petit quoties peccaverit, & fuerit confessus, potest *g* per Bullam absolvi; alii autem semel in vita, & semel in morte.

8. Milites, qui sunt in hoc bello, de quo in Bulla, à jejuniis liberantur, *h* quibus, si in illo non essent, vel voto, vel præcepto tenerentur.

9. Tempore interdicti, qui ei causam non dedit, nec in causa est ne tollatur, ex Bullæ privilegio potest *i* sacrum audire, & divinis officiis interesse; & si sacerdos est, celebrare.

10. Qui pecuniâ furtivâ Bullam sumit, nihil ei prodest *l*; sed non desunt qui prodesse defendant *m*. Si verò pecunia fuerit alio peccato mortali acquisita, nihil obest.

11. Annus durationis est *n* ab una publicatione in aliam; quapropter si ante annum fiat alia publicatio, bulla præterita amisit valorem. Sunt tamen viri docti, qui aliter computant, à die scilicet publicationis usque ad integrum annum.

13. Qui sexto mense post publicationem Bullam sumpsit, totum id amisit. Nihilominus qui in magna urbe post sex, vel octo dies non potuit illam sumere, potest *o* præteritâ uti.

14. Si à publicatione in publicationem plus anno transactum fuerit, durare adhuc post annum Bullæ valorem, sunt viri docti qui negant, alii probabiliùs affirmant. *p* Et in praxi qui hanc opinionem secuti, à reservatis absoluti fuerint, manent in conscientia tuti.

15. Annus incipit à publicatione non in metropoli, *q* sed in quolibet loco, ubi mos est publicari.

16. Non obstante Bullâ, quæ in Cœna Domini publicatur, Bulla Cruciata servat *r* valorem.

d Vide Henr. lib. 7. de indulg. c. 9. n. 7.
e Idem ubi suprà.
f Villalob. ubi suprà.
g Idem ubi supra.
h Comm. DD.
i Henriq. lib. 7. de excomm. c. 48. n. 7.
l c. Non imputanda, 1. q. 1. ver. ex illicitis.
m Roder. in Bul. parag. 1. in ad. n. 7.
n Vide Em. Rod. ad Bull. parag. 3. n. 2.
o Henriq. lib. 2. de indulg. n. 2.
p Villal. 1. p. tr. 2. claus. 4.
q Comm. DD.
r Comm. DD.

s Villalob. ubi sup.

17. Qui ante novam publicationem incepit confessionem, nec valuit perficere, potest s post publicationem absolvi à reservatis virtute Bullæ præteritæ.

t Fr. Em. Roder. in addit. pa. rag 5 n. 4.

18. Qui vult uti oratorio, & in eo sacrum audire tempore interdicti, obligatur ex præcepto, non tamen sub mortali, Deum precari pro Christianorum Principum concordia, & contra infideles victoria. t

u Covar. c. Alma mater, 2. p. para. 4. n. 4.

19. Pro Ecclesia intelliguntur u xenodochia, & alia pia loca, in quibus licet celebrare; non tamen locus specialiter interdictus.

x c. Licet de privil. in 6. vide Villal. ubi supra.

20. Qui habet privilegium assistendi divinis officiis potest x secum ferre servos, quibus solet stipatus incedere; vel loco illorum, si fraus absit, alios substituere. Nec prohibetur invitare familiares, & consanguineos usque ad 4. gradum. Qui omnes, quia non impediti, diebus festis sacrum tenentur audire.

y Henriq. lib. 1 de indulg. c. 3 n. 4.

21. Sacramenta omnia in qualibet Ecclesia recipere, exceptâ Eucharistiâ in die Paschatis, eadem Bulla concedit. y

z Idem ubi supra. c. 20, n. 8.

22. Item quòd qui Bullam vivus accepit, pompâ moderatâ, id est, aliquantum minori, possit z sepeliri; quod privilegium infantibus, & phræneticis conceditur.

a Comm. DD.

23. Medicus spiritualis est Prælatus, & quilibet Confessarius etiam extra confessionem, & habenti Bullam, ipse & medicus corporalis faciliùs debent a concedere facultatem carnem edendi ægroto, isque jejunii merito non privabitur.

b P. Acosta & P. Menacho in manuscr.

24. Concedit facultatem edendi ova, & lacticinia in Quadragesima in regnis Hispaniæ, non extra. In regno autem Peruano ex veteri consuetudine, etiam sine Bulla, licet b omnibus omni tempore.

c Comm. DD.

25. Qui ex hoc privilegio edunt ova & lacticinia, non prohibentur c simul pisces edere.

d Excipiũtur in ipsa Bulla.

26. Hoc tamen privilegio, etiam si Bullam receperint, non possunt d gaudere religiosi omnes, quia tria vota consueta emiserint; qui verò non emiserint, ut novitii, gaudent.

27. Ubi verò recepta est consuetudo contraria, ut

in

in regno Peruano, omnes religiosi, etiam sine Bulla, licite edunt *e* ova & lacticinia omni tempore.

28. Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi & alii inferiores Prælati, & omnes Regulares, & Clerici, Presbyteri in diebus Quadragesimalibus, etiam si Bullam habeant, *f* prohibentur edere ova & lacticinia; nisi sit consuetudo in contrarium.

29. Omnes in hac exceptione comprehensos posse in Dominicis Quadragesimæ ova, & lacticinia edere probabile est; licet contrarium probabilius. *g*

30. Sexagenarii, & milites ordinum militarium, non verò clerici eorundem ordinum possunt *h* ova & lacticinia edere ex Bullæ privilegio omni tempore.

31. Qui jejunaverit aliquo die, qui non sit ex præcepto, & vocaliter oraverit implorans auxilium divinum pro consequenda victoria adversus infideles, & pro unione, & pace inter Christianos principes, toties quoties hoc fecerit, adipiscetur remissionem 15. annorum pœnitentiarum ab eo debitarum, quæcunque sint; & rursus fit *i* particeps omnium bonorum operum, quæ fiunt in Ecclesia Dei, quæ mira concessio est, magnique facienda.

32. Thesaurus indulgentiarum; quem nobis Bulla concedit, immensus est. In diebus Quadragesimæ, & in quibus Romæ fiunt stationes, qui quinque Ecclesias, vel quinque altaria visitaverint, lucrantur *l* omnes indulgentias, quæ his diebus Romæ conceduntur. Pro Ecclesiis intelliguntur etiam oratoria Episcopi authoritate, vel alterius prælati privilegium habentes, erecta, in quibus res sacra celebratur.

33. Sufficit *m* ea invisere quâvis diei, vel noctis horâ, & semel introire, & sine corporali motu ex eodem loco diversis concionibus ad idem altare mentem intendere. Etsi pro populi multitudine

e P. Menacho & doctissimi alii viri, & Episc. Vill. to. 2. q. 2. a. 2.

f Ex verb ipsius Bullæ

g Villal. to 1. tr. 27.

h Ex Bullæ verbis

i Ibidem

l Vid Bullam.

m Vide Em Rod in Bul. parag. 8. n. 12.

Ecclesiam ingredi quis non valeat, sufficiet foris preces fundere.

n Comm DD. 34. Religiosi per Bullam non possunt n eligere confessarium præter assignatum à suo Prælato: nisi in aliqua Religione sit contraria consuetudo, introducta ex consensu Prælatorum. Non tamen desunt, o qui contrarium doceant.

o Vide Mach. tr. de Bul.

35. Qui approbatus est sine restrictione ad audiendas confessiones in una Ecclesia, censetur ad alias approbatus: & qui curatum habuit, etiam si renuntiaverit p.

p Comm DD.

q Comm DD. 36. Virtute Bullæ potest q quilibet confessarius ab ordinario approbatus absolvere ab omnibus peccatis, & censuris pœnitentem semel in vita, & semel in articulo mortis vero, vel præsumpto, & in periculo, sine onere recurrendi ad superiorem, si peccatū fuerit reservatum: quòd si fuerit hæresis, absolvendus est cum onere comparendi, si convaluerit.

r Cord. l. 5. q. 28. 37. Non desunt r viri docti, qui asserunt non semel tantum, sed quoties quis ad periculum mortis accesserit, posse absolvi. Securius tamen erit, quòd confessor dicat, quòd si infirmus convaluerit, reservat indulgentiam ad verum periculum.

38. Religiosos posse absolvi à reservatis per Bullam, dummodo confessarium eligant ex suo ordine, alii ajunt, alii probabilius negant s. Certum autem contra voluntatem prælatorum non posse.

s Villal. tr. 27. de bul. t. 1. clau. 9.

t. Idem ubi sup. 39. Qui irritam fecit confessionem, probabilius t est à reservatis non liberari: secus si oblitus fuit alicujus.

40. An qui in spe consequendi veniam per Bullam, peccatum, quod alias non commisisset, commisit, possit ab eo absolvi, aliqui affirmant u & probabilius: nisi hoc peccatum specialiter in Bulla excipiatur.

u Cord li. 5. de indu. q. 37.

x Comm DD. 41. Irregularitas non potest x tolli per bullam quia non est censura.

42. Quando nequit pars satisfacere, sufficit pignus, vel fidejussionem dare: quòd si non habeat, præstet juramentum.

43. Ab-

43. Absolutio censurarum data per *y* Bullam solùm valet *z* in foro interiori, in exteriori autem debet se gerere absolutus ac si esset censurâ ligatus : sed non desunt contrarium asserentes.

44. Interdictum personale, tolli per bullam potest *a* satisfacta parte : locale autem, & cessatio à divinis non possunt.

45. Per bullam non conceditur facultas dispensandi : possunt *b* tamen secundum probabiliorem sententiam commutari juramenta.

46. Vota juramento confirmata possunt *c* commutari ex nova Bulla anni 22. Videatur ad hoc ipsa bulla.

47. Si Papa commutavit vota in aliam materiam, hæc potest *d* per bullam in aliam commutari.

48. Pœna, quæ incurritur per fractionem voti pœnalis, potest *e* in aliam commutari secundum probabiliorem sententiam.

49. Votum commutatum iterum adimplere licet, nec ob hoc, secundùm probabiliorem sententiam, manet de novo voto obligatus. *f*

50. Qui fecit votum de non petenda voti commutatione, de hoc secundo voto debet prius petere dispensationem.

51. An virtute bullæ nostri possint à mortalibus non reservatis absolvi ab alio Confessore approbato, præter ordinarios à superiore deputatos, alii ajunt; alii probabilius negant. *g*

y Comm. DD.
z Vide Medin. sum. 2. p. c. 18. fol. 28. & Machad. de pers. conf.
a Comm. DD.
b Sanch. de matr. li. 8. d. 2. n. 18. tom. 3.
c Villa ubi sup. el. 9. para. 3.
d Sanc. de matr. li. 8. d. n. 20.
e Sanc. de matr. li. 8 d. 15. n. 34
f Idem ubi sup. d. 9.
g Vide F. Quint in sing. t. 1. tr. de Sacr. pœnit.

SECTIO II.

DE MODO COMMUTANDI VOTA per Bullam.

1. Commutatio hæc fieri potest *a* per Bullam extra confessionem, debetque fieri in subsidium belli temporale.

2. Pauperum vota à religiosis privilegium habentibus, vel à viro docto in æquale possunt *b* sine dicto subsidio commutari.

3. Commutatio facienda *c* semper in æquale, vel ferè æquale.

a Henr. li. 7 de ind. c. 30. n. 6.
b P. Azor. t. 1. l. 11. c. 18 q. 9.
c Idem ubi supra.

4. Vota ante vel post bullam facta possunt commutari. *d*

5. Vota castitatis, religionis & ultramarinæ, id est Jerosolymæ, si fuerint pœnalia, vel conditionalia, vel ad tempus non absoluta, & perpetua, possunt *e* per bullam commutari.

6 Vota visitandi Romæ Ecclesias SS. Petri, & Pauli & S. Jacobi in Compostella, quia de his non fit expressa mentio, possunt *f* commutari

7. Qui habens bullam subitò sine confessione mortuus est, si signa dedit contritionis, & tempore ab Ecclesia statuto confessus fuit, plenariam indulgentiam consequitur; nec privari debet *g* Ecclesiasticâ sepulturâ, etiam tempore interdicto, nisi excommunicatione ligatus obierit. In hoc enim casu non à confessario, sed à judice declarandus est dignus sepulturâ, si obiit cum animo parendi præceptis Ecclesiæ.

8. Quoties bulla amittitur, nova potest sumi; si tamen sine fraude amittatur, non amittuntur *h* privilegia.

9. Qui in præsumpto mortis articulo absolutus fuit, in vero iterum potest *i* absolvi.

10 Clausulæ revocatoriæ in litteris Apostolicis solùm revocant *l* privilegia contraria his, quæ in litteris continentur, non alia.

11. Privilegia realia *m* sunt, quæ præcipuè loco, vel communitati, non verò personæ particulari conceduntur. Personalia verò quæ particulari personæ propter ipsam.

12. Bullæ privilegia sunt personalia; religionis realia; hæc non auferuntur *n* per illa. Unde non tollitur privilegium dispensandi, commutandi vota, absolvendi, &c.

13. Nec suspendit privilegium, quod habent religiosi ad tollendum interdictum in aliquibus festivitatibus *o*

14. Novitii, qui sunt in religione cum animo perseverandi, gaudent *p* religionis privilegiis: eisdem

d Idem ubi sup. 0 28. q 9.
e Henr. lib. 7. de indu. c. 36. n. 6.
f Vill. ubi sup.
g Idem ubi sup.
h F. Eman Rodr. ad bull. pa. 12. 13.
i Vill. ubi sup. c. 11.
l Idem ubi supra
m Henriq l. 7. de indulg. c. 8. n. 7.
n Idem ubi supra
o Vill. ubi sup. c. 12.
p Idem ubi sup.

dem gaudent moniales subjectæ religionibus mendicantibus; non verò Donati, neque Tercennes.

15. Non tolluntur *q* per Bullam privilegia juris communis, neque legitimæ introductæ consuetudines; unde non tollit clericis primæ tonsuræ sacris assistere, nec superioribus religionis concedere sæcularibus literas confraternitatis. *q* Barb. In Extrau, ad repr.

16. Jubilæum quod Romæ lucratur à 25. in 25. annum non suspendit Bulla, nec ordinum mendicantium privilegia secundùm probabiliorem sententiam *r*. *r* Henr. l. 3. de pœn. c. 8, num. 13.

17. Sufficit *f* quod alius pro alio bullam recipiat, detque eleemosynam. *f* Suar. t. 4. d. 52. sc 2. n. 5.

18. Si amicus mihi remittat bullam, & illam non acceptavi, possum *t* donare alteri; nec est necessarium nomen inscribi. & inscriptum potest deleri, & aliud rescribi. *t* Henr. l. 5. de ind. c. 10. n. 5

19. Qui expertus est singulis annis patrem suum absentem sibi bullam sumere, *u* vel commisit amico fideli, potest ejus frui privilegiis. *u* Idem ubi sup.

20. Non est necessarium quòd detur *x* numerata pecunia, sufficit pignus, vel quòd alius obligetur ad solvendam eleemosynam, dummodo is, qui distribuit, contentus sit. *x* Idem ubi sup. l. 7. n. 8.

21. Religiosi debent sumere cum licentia prælati, quam si absolute negat, posset *y* illum Commissarius punire, & sine licentia religioso liceret sumere; potest tamen quoad usum privilegiorum coarctari à prælatis. *y* Vill. ubi sup.

22. *Paul.* 3. vivæ vocis oraculo Minoribus concessit, quod gauderent omnibus bullæ privilegiis, si loco eleemosynæ sacerdotes bis sacrum facerent, clerici psalmos pœnitentiales bis recitarent, & fratres laici 100. *Pater noster*, & Ave Maria, pro intentione pro qua bulla conceditur.

SECTIO. III.

DE FACVLTATIBVS CRVCIATAE Commissario concessis.

1. POtest suspendere gratias, & privilegia audiendi Missam, & divina officia tempore interdicti, indulgentias: & similia: non verò alia *a*, quæ non sunt contraria his, quæ conceduntur in Bulla.

a Vel. in e nonnulli de reser.

2. Potest compositionem facere eorum, quæ quis restituere debet fabricæ, vel pauperibus, quia non recitavit.

3. Potest dispensare in irrigularitate: quæ orta est non solum ex delicto occulto, sed etiam publico.

4. In his verò quæ non procedunt ex delicto, non potest dispensare: potest autem in eâ, quæ ex mutilatione.

5. Non potest dispensare in bigamia interpretativa, quæ non nascitur ex delicto: unde non potest dispensare cum eo, qui nubit cum corrupta: potest tamen in ea, quæ nascitur ex delicto v. g cum eo, qui cum una validè, cum alia invalidè nupsit. Potest etiam in similitudinaria, v g cum eo, qui initiatus ordine sacro, vel emisfis votis verum religiosum constituentibus matrimonium contraxit.

6. Potest dispensare cum simoniaco, & hæretico irregulari.

7 Si excommunicatus celebravit, & ab hac irregularitate non absolutus beneficium suscepit, poterit Commissarius dispensare, & revalidare, titulum cum retentione fructuum.

8. Potest dispensare cum his, qui invalidè contraxerint propter occultum impedimentum ortum ex fornicatione cum consanguinea conjugis in 1. & 2. gradu, in foro conscientiæ tantum: dumodo in facie Ecclesiæ contraxerint coram Parocho, & testibus, factis denuntiationibus.

9. Pub-

9. Publicum impedimentum est, quando major pars civitatis, vel viciniæ, vel communitatis, in qua sunt ultra decem personæ, illud sciunt.

10 Debet alter conjux ignorans fuisse impedimenti, & certificari de nullitate matrimonii, tacito tamen impedimento in particulari.

11. Consecuta dispensatione in scriptis, vel verbo tantum, non est opus Parocho, nec testibus: nisi timeatur impedimentum publicandum fore: in quo casu, in secreto impetratâ à Parocho facultate, fiat coram testibus.

12. Potest Commissarius dispensare in affinitate, quæ supervenit matrimonio ex copula fornicaria, & in impedimento ad petendum debitum, ortum ex cognatione spirituali. *b*

b Vid. Vil. tr. 27. clau. 15. & Dia. in sum. verb *Com. Cruciat.*

13. Personis nobilibus potest dare facultatem audiendi, & dicendi Missam una hora ante auroram.

14. Episcopi, & ejus officiales tenentur sub præcepto obligante ad mortale & ad restitutionem, pœnas omnes pecuniarias Cruciatæ applicare, excepta tamen fiscali applicanda.

SECTIO. IV.

DE BULLA DEFUNCTORUM.

1. AD hujus bullæ consequendam indulgentiam non est necessarium, *a* quòd is qui illam sumit, sit in gratia. Tutius erit, si defunctus cùm viveret, juberet in statu gratiæ sumendam post mortem.

a Comm. DD.

2. Quando conceditur, quòd quis possit lucrandam indulgentiam applicare pro defunctis, qui applicaturus est; debere esse in gratia alii ajunt probabiliter, alii piè negant *b*

b Saur. de jud. disp. 3. sect. 4.

3. Pium valde est plures bul. pro una anima sumere.

4. Eleemosyna taxata pro Hispanis un peso de plata ensayada, Pro Indis, & Æthiopibus dos tomines.

SECTIO V.

DE BULLA COMPOSITIONIS.

a Comm DD.
1. VT valida sit hæc compositio, debet esse justa causa; justissima est, quæ movit Christi vicarium ad hanc fidelibus largiendam gratiam, ideo securi in conscientia manent *a*.

b. Vil. tr. de bul. comp.
2. Si post factam compositionem verus dominus rei appareat, ei restituenda *b* est ante judicis sententiam: sed id tantum in quo quis factus est locupletior; nisi tempore legitimo præscripserit, postquam bonæ fidei possessor factus est.

c Probab. sent. DD
d Henr. ubi sup c. 34. n. 4.
e Idem ub. sup. c. 33. n. 1
f Idem l. 7 de ind. c. 35. n. 1.
g Comm DD,
h Ex verb Bull.
i Comm. DD.

3. Reges & domini temporales non possunt *c* facere hanc compositionem sine Pontificia facultate, Episcopis *d* vero licèt, nisi specialiter à Papa prohibitum sit.

4. Si dominus rei sit absens, & in remittenda valore jus consumendus est, locum habet *e* compositio.

5 Quando aliquis certò scit, unum è duobus rei dominum esse, non potest *f* fieri compositio,

6. Ante compositionem debet fieri pro inquirendo domino ea diligentia, quam viri timorati solent in similibus apponere, *g*

7. Qui malè acquirit in spe hujus bullæ, non potest *h* uti compositione

8. Qui veniunt à regnis extraneis ad regna, quibus concessa est hæc bulla, possunt *i* dictâ compositione gaudere.

SECTIO VI.

CASUS SINGULARES, IN QUIBUS habet locum hac compositio.

a Comm. DD.
1. QUi malè recipit fructus ex beneficio, cùm non recitaverit horas, potest *a* uti compositione. Idem dicendum de aliis Ecclesiasticis stipendiis malè acceptis.

2. Idem

2. Idem si quis legata pauperibus reliquit pro satisfactione debiti incerti, & pauperes ex negligentia legata non petierint intra annum, potest *b* hæres facere compositionem, & solvere legatariis dimidium tantum legatorum *c* dummodo legata non excedant centum millia maravedis id est 367 p. 7 real. y. 6. maravedis: tunc enim accurrendum est ad Commissarium.

3. Item in omnibus legatis, quando non possunt facta debita diligentia legatarii inveniri; idem dicendum *d* de fideicommissis.

4. Item judices, *e* qui ob dandam sententiam injustam pecuniam receperunt, & defacto dederunt.

5. Item advocatus, *f* qui ob tuendam causam injustam pecuniam recipit à parte sciente injustitiam.

6. In Pervano regno & in his Indiis occidentalibus el qui diere doce reales de plata Castellanos se compone *g* per 30. die cados Castellanos de a once reales cada uno; y puide componerse hasta novecientos ducados, pero si fuere mayor la cantidas deque se hade componer ha de recurrir al Commissario subdelegado general de las dichas provincias, paraqui el haga la composicion segun la instruction que tiene del delegado de su santidad.

7. Qui hanc compositionem fecerit, debet hanc Bullam recipere typis mandatam nomine Commissarii subscriptam, & illius sigillo obsignatam; secus enim factâ compositione non fruetur *h*.

8. Item *i* possunt componi testes, vel accusator, qui ob falsò testificandum, vel accusandum pecuniam receperunt.

9. Item *l* tabelliones, notarii, & alii officiales, qui ob faciendum aliquid contra justitiam in suo officio pecuniam receperunt. Idem dic de illis, qui ultra taxatum stipendium ab ordinationibus vulgò aranæales aliquid receperunt.

10. Expugnatores id est Conquistadores &

b Vil. 10. 1. tr. 29.
c Idem ubi sup.
d L. Titio paragr. de verb. obli 4. Illud ff. ad l. Aquil.
e Henr. l. 7. de ind. c. 35 n. 4.
f Vil. tr. 19. de bull. comp.
g Vide instru. Comm. Cruc.
h Ibidem
i Vill. ubi sup.
l Idem ubi sup.
m P. Lon de Acost. in man.

Commendatarii, & Prætores Indorum de injustè ablatis ab Indis sive infidelibus, sive fidelibus hujus regni Peruani, hàc possunt *m* uti compositione; dummodò læsæ personæ, vel eorum hæredes, vel communitas aliqua, ad quam bona pertineant, non maneant.

m P. Lot. de Acost. in man.

11. Ultimò quæcunque sint, debita, quæ, quia verus dominus non apparet, restituenda sunt pauperibus, virtute hujus Bullæ componenda *n* sunt sive ludo, sive furto, sive fraude, sive damno illato, contracta sint.

n Except. Bull.

12. Tabernarius, qui à pluribus multa minuta defraudavit, an uti posset compositione: alii negant, alii ajunt *o* probabiliter.

o Vasq. ap. Dian. 3. p. resol. 46 & 113

SECTIO. VII.

Variæ de Bulla cruciatæ Resolutiones.

1. GRanorum indulgentias non esse suspensas per bullam, probabile est.

2. Indi nisi sint capaces, & bene instructi, ita ut calleant quid sit excommunicatio, & sciant Indos etiam ligari his, quæ juris communis sunt, non incidunt in excommunicationem propter invincibilem ignorantiam, quam ferè omnes habent; quapropter etiam sine Bulla possunt *a* ab omnibus censuris, & peccatis reservatis per quemlibet approbatum confessarium absolvi. Si autem aliquis, quod rarò continget, ita capax esset, ut judicaretur incidisse in censuram, sumat Bullam, vel à religioso privilegiū habente sine illa poterit absolvi.

a Ex con. Lim. & ex concess. Pauli III.

3. Eleemosyna danda à pauperibus pro Bulla Cruciatæ sunt duo tomini, id est 3. Imper. & med. in hoc Peruano regno.

4. Qui ostiatim non mendicat, ita tamen pauper est, ut magnam rerum necessariarum penuriam patiatur, dare potest pro Bulla eleemosynam, quæ pro pauperibus mendicantibus taxata est: quæ sententia pia, & probabilis est, & cùm bullæ verbis, *b* tum ipsius Commissarii generalis valde conformis.

b Vide Comm. instruc.

5. DI-

5. Divites habentes decem millia aureorum ideſt dies mil peſos corrientes vel ultra, dabunt *c* pro eleemoſyna dos peſos de platta enſayada y nomas aunque ſennare mucho mas.

6. Qui non mendicat oſtiatim: ſecretò tamen eleemoſynam accipit, bullam pauperum accipere poterit *d*,

7. Ad Jubilæum univerſale lucrandum, non eſt *e* neceſſaria bulla, ſi obſervatur ab ipſo tribunali Cruciatæ.

8. Urbanus VIII. motu proprio prohibet *f* religioſis, ſi contra prælatorum voluntatem virtute Cruciatæ eligant confeſſarium. Quem motum proprium contrariæ opinionis probabilitatem non tollere, ubi notificatus, & receptus à religioſis non fuerit, aſſerunt aliqui Doctores.

9. Religioſi iter agentes, qui habent à prælato ſuo facultatem confitendi cum clericis, vel aliorum ordinum religioſis, an poſſint eligere non approbatum ab ordinario, dummodo eligant idoneum, alii probabilius *g* affirmant.

10. Novitii etiam Societatis virtute bullæ poſſunt *h* eligere quemcunque ab ordinario approbatum; ſed ſi extra ordinem eligant, Diana judicat expulſione eſſe dignos.

11. Sine bulla Cruciatæ poſſunt *i* regulares lucrari omnes indulgentias ſuis ordinibus, vel aliis, quorum privilegia communicant, conceſſas. Nec non omnes illas indulgentias & Jubilæa, qua generali conceſſione omnibus Chriſti fidelibus conceſſa ſunt

12. Omnes utriuſq; ſexûs regulares poſſunt in ſuis Eccleſiis lucrari omnia Jubilæa, & indulgentias conceſſas pro omnibus totius Chriſtiani orbis Eccleſiis, locis, ac ſtationibus.

13. An virtute Cruciatæ *l* poſſit mulier eligere confeſſarium approbatum ab ordinario; ſed non habentem legitimam ætatem ad audiendas confeſſiones mulierum, alii ajunt, alii probabilius negant *m*.

c Ex ipſa Bulla.
d Comm. DD.
e P. Men. in man.
f Dat. Romæ 19. Junii an. ſui Pont. 7. & ref. à Diana 3. p. in add. reſ. 9. Vide Tru. para. 7 c. 1. d 9. n. 19. & Lud. à Cr in exp. bul.
g Bon. de ſac. diſp. 5. q. 7.
h Vide Mach. li. 1. p. 2. tr. 7 doc. 2.
i Pius V. an. 1571. hęc conc & Leo X.
l Ex Greg XIII. in Bull. quæ incip. Cum ſic. accepimus.
m Vide doct. Epiſ. Vil. t 1 q. 6. art. 12.

14. Con-

14. Consuetudo legitimè introducta in regno Peruano uva, lacticinia, & butyrum edendi sine bulla in Quadragesima, potens *n* est abrogare Ecclesiasticam legem prohibentem.

n Idem ubi sup. n. 44.

15. Qui ova & lacticinia in aliis diebus prӕter Quadragesimā edunt, nec venialiter peccant, etiam si bullam non habeant. est autem evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadragesima obliget *p*.

p In Decr Alexand VII anno 1666. 18. Mart.

BVLLA COENAE.

Sententia asserens, Bullam cœnӕ solùm prohibere absolutionem hӕresis, & aliorum criminum, quando publica sunt; & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julij in consistorio S. Congregationis Emin. Cardinalium, visa, & tolerata non est: sed damnata ab Alexan. VII. Anno. 1665. 24. sept.

DISPVT. I. SECTIO. I.

RESOLUTIONES IV.

C.

CALIX.

CAlix tornatilis non amittit consecrationem, si cyathus separetur à pede, nec si per usum deauratio excidat: si verò de novo deauretur, solet de novo consecrari. *a*

a P. Suar. t. 3. disp. 81. sec. 7.

2. Calicis consecratio fit crismate, & ab Episcopo. Ex privilegio autem concesso Societati Jesu à Paulo III. possunt *b* in India Patres Provinciales, &

b Vide comp. Ind verb Benedict.

& reliqui superiores de ejus licentia vestes sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus, qui ea faciat, catholicus ibi non adsit, benedicere, & consecrare. Si tamen ea, quæ benedicenda sunt, sint externorum, non benedicantur, nisi instante aliqua gravi necessitate, aut aliâ causâ magni momenti.

3. Quia tamen de calice agimus, consideret *c* sacerdos aurea verba S. Bonifacij Episcop. & Mar. *ex c vasa de cons. dist, 1. Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus.* *c* c. Vas. de cons. dist. 1.

4. Calicis, & patenarum materia debet *d* esse ex auro vel argento: vel si magna paupertas sit, ex stanno: ex nulla alia materia fiat. *d* c. Ut Calix de consecr. dist. 1.

CALVMNIATOR.

Non est licitum religioso vel clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi, non suppetit. ut si v. g. calumniator sit paratus vel ipsi religioso; vel ejus religioni publice, & coram gravissimis viris prædicta impingere *a*. *a* In Decr. Alexand. VII. anno 1665. 24. Sept.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES. VARIÆ.

CAMBIVM.

1. CAmbium est permutatio negotiatoria numismatis pro numismate. Cambiorum species sunt *a* variæ. Primò dicitur cambium per minutum, cùm permutatur numisma majus cum minori, vel minus cùm majori cùm aliquo lucro. *a* Vid. Tol. l. 5. c. 52.

Secundò dicitur cambium siccum, quando quis

Romæ

Roma dat pecuniam reddendam sibi Mediolani in nundinis cum lucro. Si campsor certus sit pretium pecuniæ augendum fore ultra justum lucrum, & paciscatur de reddenda sibi pecunia secundùm valorem, qui habitus est in dictis nundinis, cambium est illi.

Tertiò Cambium per litteras, quando quis campsori dat pecunias Limæ, ut campsoris servus in imperiali villa sibi reddat, acceptis litteris, prout in statuto tempore valuerit.

Quartò dicitur reale, quando ipse campsor accipit pecuniam ab alio, socio suo alibi cum lucro restituendam.

2. Ex sola permutatione pecuniæ pro pecunia, nisi alia sit justa causa, vel lucri cessantis, vel damni emergentis, non potest *b* aliquid ultra sortem accipi. Si verò valor rei vel quia præsens est, vel quia rara, vel quia multi sunt emptores, vel propter materiam, pondus, vel figuram augeatur, potest cambiari prædictis modis cum lucro.

b Comm. DD.

3. Si campsor det Mediolani pecuniam reddendam Romæ cum pacto, quòd si intra duos menses non reddatur Romæ, reddatur ei Mediolani, vel alibi cum lucro cambii & recambii, committit *c* usuram, & tenetur ad restitutionem

c Avila in sum verb. d Camb.

d Nava. in sum. c. 17. n. 2. q. 5.

4. Qui deponit pecuniam apud Bancharium, non potest *d* aliquid ultra sortem accipere ex eo, quòd Bancharius cum illa negotietur; quia hoc ei conceditur propter custodiam & obligationem reddendi pecuniam quàm primum petatur.

5. Qui habet pecuniam, quam nec exponit, nec vult exponere negationi, dat tamen Limæ, ut in civitate Caiquensi sibi cum lucro reddatur, usuram cambio palliatam committit *e*.

e Idem c. 17. n. 183.

6. Pro dilatione temporis non potest *f* ultra sortem accipi; nisi lucrum cesset.

f Comm. DD.

7 Non omnia cambia sicca damnantur, à Pio V. nisi ficta, & simulata, quando prętextu Cambii palliatur usura *g*.

g Nau. ubi sup.

8. Qui

8. Qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam, licitè recipit *b* aliquod lucrum; quia quasi asportandam accipit ad dantis utilitatem. Hoc lucrum taxandum est ex loci distantia, & à consuetudine jam à bonis recepta. Quod etiam potest recipere, qui campsoris non habet officium. *b* Comm. DD.

9. Fraude cessante in eodem regno cambiare licet *i*, etiamsi aliquâ lege prohibeatur. *i* Comm. DD.

10. Cambia dubia si jam facta non condemnanda; si facienda non approbanda.

11. Non est licitum mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus *l*. *l* In Decr. Alexand VII. anno 1666. 1. mart.

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES. VARIÆ.

CANONICI, ET PRAEBENDATI.

1. Canonici, & omnes Ecclesiasticam dignitatem obtinentes, tenentur *a* infra duos menses fidei catholicæ professionem facere coram Episcopo, & coram Capitulo, alioquin non facient fructus suos. *a* Nau. ca. 25. n. 136.

2. Nemo potest *b* Canonicatum recipere, quin sit initiatus eo ordine sacro, quem Canonicatus requirit; vel in ea sit ætate, ut tempore statuto valeat initiari. *b* Idem ib.

3. Canonicus absens sine causa tenetur restituere distributiones, nec alii possunt remittere ut colligitur ex Tridentino *c*. *c* Trid. se f. 24. c. 12. de ref.

4. An de quotidianis distributionibus eleemosynas facere teneantur, alii negant, alii probabilius affirmant. *d* Quod verius est, cum omnes redditus *Præbendati* sunt distributiones, qui licet, ut ex jure constat, distributiones, quasi quotidiani laboris stipendium; quæ illis ex congrua sustentatione supersunt. Contrarium tenent viri docti; sed major fides adhibenda *e* est Bernardo dicenti: *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* *d* Vid. Mol. tr. 2. de sacer. par. 4. f. 90. *e* D. Ber. in ep. ad Ful.

5. Qui

5. Qui unâ, vel alterâ die in choro assistit, solùm amittit *f* quotidianam distributionem: non verò annuum redditum principalem suæ præbendæ.

f Ex c.un de chor. non resid. in 6.

6. Per tres menses à choro possunt *g* abesse facultate concessa à concilio, ut à labore requiescant.

g ex Trid. s.24.c.12 de ref.

7. Pœnam debitam propter absentiam non tenentur *h* solvere, nisi post judicis sententiam.

h Garcias n.151.

8. An qui abest a choro mortaliter peccet, alii asserunt, *i* alii probabiliùs negant *l*.

i Sylvest. verb. *Hora* q.10.
l Sanch. t.1. cons. l.2.c.2.d. 118.

9. Qui choro assistunt, & non cantant nec attendunt, vel dormitantes, vel colloquentes quotidianas distributiones non lucrari tenet *m* Navarrus: quia hæc illis dantur, ut publicè orent, & magis digni sunt pœnâ, quàm præmio. Alii defendunt contrarium, sed minùs probabiliter.

m Nav. in c. quādo c.10.n. 29. & alii multi.

10. Per consuetudinem introduci non potest, quòd absentes distributiones quotidianas lucrentur *n* ex Trid. sess 24. c 12. de refor. ibi. Non lucrentur distributiones non obstante quâvis consuetudine. Si verò justa aliqua causa introducitur à Capitulo ut absens, qui Hispaniam petit, & præbendæ renunciat, sex mensium distributiones lucretur pro viatico, & mortuus ut suffragiis juvetur, sicut in Cuschensi Ecclesia observatur, non esse contra decretum Concilii, viri docti defendunt.

n Trid. ses 24. c 12. de ref.

11. Pœna pecuniaria imposita pro Præbendati delicto, non debet *o* applicari aliis Præbendatis: sed Ecclesiæ, vel pio operi ad judicis arbitrium.

o Bona. de horis can. disp. 2. q.5 p.4

12. Pœnæ impositæ propter absentiam à choro non possunt, *p* ut diximus supra, mutuò à Præbendatis remitti. An verò postquàm Præbendatus eam acquisivit, possit intuitu amicitiæ illam condonare, alii affirmant, alii negant probabiliùs: quia ipsius Concilii verbis constat, quamcunque remissionem, & quocumque modo fiat, prohibitam esse; & quia decreti frustraretur finis. An verò hæc condonatio sit nulla, & Præbendatus eam restituere teneatur, dubium est inter DD. probabiliùs autem

p Trid. ses 24. c.12. de ref.

autem fuisse nullam: quia hæc pœna in publicum divini cultus introducta est in favorem, & privatorum consensu tolli non potest, *ex l. jus public ff. de pactis.*

13. Non possunt *q* per Bullam Cruciatam componere fructus, & distributiones, quas restituere tenentur, eò quòd choro non astiterunt; quia ex Tridentino non acquirunt eorum dominium, & sunt noti creditores præbendati, qui præsentes fuere divinis officiis. *q* Trid. sess. 21. c. 1. de ref.

14. Abesse possunt *r* sine distributionum, & fructuum amissione propter infirmitatem, vel necessitatem *f* corporalem, si quando assistere non possunt sine gravi damno vitæ, honoris & temporalium bonorum. *r* c. Vnic. de cler. non resid. in 6. In. d. c.

15. Injustè excommunicati faciunt distributiones, & fructus suos; secùs si justè, nisi absolutionem petant, *t* & per eos non stet, quòd absolutio differatur. *t* Palao t. 2. tr. 7. d. 3.

16. Quæ dicta sunt de excommunicatione, intelligenda sunt proportionaliter de suspensione, & interdicto: sed de sola suspensione notoria, non de secreta, *u* & tolerata. *u* Vide eund. Palao. ubi sup.

17. In cessatione à divinis, si is qui causam cessationi dedit, non habeat unde distributiones solvat Præbendatis, debet *x* Episcopus applicare eis quotidianas distributiones; quia quod culpa caret, in damnum vocari non debet, ut *in cap. de constit.* *x* Sanc. t. 1. cons. lib. 2. c. 2. d. 14.

18. Si irregularitatem incurrunt, non privantur *y* quotidianis distributionibus: quia non privantur assistentiâ in divinis officiis. Si verò, antequam Præbendam consequantur, irregularitatem incurrunt, dubium est inter DD. affirmativa sententia est probabilior. *y* Hug. de cens. du. 2. c. 1a. n. 1.

19. Degradatum actualiter, & realiter distributionibus & fructibus privatum, esse communis *z* est sententia DD. & constat *ex c. degradatio. de pœnis in 6.* Degradatus verò verbaliter, id est depositus, si non habeat unde ali possit, debet Episcopus ei sub- *z* c. Degr. de pœnis in 6.

subvenire de redditibus Ecclesiasticis; si autem habet, nihil ei debetur.

20 Qui litteris dant operam, vel docendo, vel addiscendo, vel Episcopis ministrant, vel in Ecclesiæ utilitatem occupantur, distributiones non amittunt. *a*.

21 Canonici, & Præbendati debent *b* Episcopum associare ex decreto Cardinal.

22 Si in cantando & respondendo in choro sint notabiliter negligentes, peccant *c* mortaliter.

a Comm. DD.
b Vil tr. 1 q. 7. art. 9 n. 12.
c Barb. ap. eund. to. 1. q. 8. art 21.

CAPELLANVS.

1. Si Capellaniæ fuerint juris patronatus, non potest *a* Episcopus sprera præsentatione alium Capellanum providere præter eum, quem fundator nominavit, etiamsi patronus negligens fuerit in præsentando intra terminum à jure præfixum.

2 Si patronus intra sex menses Capellanum non præsentaverit, & à fundatore non fuerit alius nominatus, jure devoluto potest Episcopus alteri Capellaniam conferre. *b*. Vide verb. *Beneficium*.

3. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio literarum vacet, non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. *c*.

a. c. Ex insf. de jur pat. c. de cor num. 16. q. 7.
b Comm. DD.
c. Decreta Alex. VII. an. 1665. 24. Sept.

DISPVT IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CAPITVLVM.

1 Capitulum sede vacante succedit Episcopo in jurisdictione ordinaria; & ideo potest absolvere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, ut Episcopus. Non potest tamen

men conferre beneficium; id enim Papæ est reservatum. Navarrus vero ait, *a.* quòd si illius collatio communiter ad Episcopum, & Capitulum pertinebat, potest in sede vacante. Sed in hoc videatur, quid usu receptum sit.

a. Navar. l. 1. concl 20. de Præb.

2 Vocem in Capitulo non habet, *b* qui non est subdiaconus.

b. Trid. ses. 22. c. 4.

3 Cum requiritur Capituli consensus, vel præsentia, potest *c* ad id alios deputare. *c*

c. Sa verb Capit,

4 Quod fit à maiori parte Capituli, dicitur fieri unanimi consensu. Debitum Capituli, non est debitum singulorum. *d*

d Idē ubi sup.

5 Capitulum non dat *e* dimissorias, nisi post damnum à morte Episcopi; dispensat tamen cum illegitimo ad ordines minores, & ad simplex beneficium. Cogit testamentorum executores ad illorum executionem, & his negligentibus exequitur. Dat facultatem assistendi matrimonio.

e Trid. sess. 7. & 10.

6 Capitulum non succedit Episcopo in iis, quæ ei specialiter commissa sunt, ni committantur à jure communi.

DISP. V. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES III.

CARCER.

1 QUi injustè conjicit aliquem in carcerem, vel est causa ut conjiciatur, peccat *a* mortaliter, & tenetur ad damni restitutionem.

a Nav. c. 15. n. 13.

2 Qui eripit à carcere debitorem, tenetur *b* creditori debitum solvere; nisi debitor ita pauper esset, ut nullo modo haberet, nec speraret habere unde solveret.

b Idem ubi sup.

3 Incarceratus ob delictum dignum morte, vel ab-

c Comm. DD. abscissione membri, licitè potest c compedes limare & januas frangere, ut fugiat; dummodo custodi vim non inferat.

CARDINALIS.

a P. Sanch de mart. l. 8. d. 2. nu. 10.

DEcreta Congregationis Cardinalium, nisi interpositâ authoritate S. Pontificis, sunt tantùm a doctrinæ probabilis.

DISP. VI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES. V.

CASVS FORTVITVS.

a Nava. c. 27. n. 179. b Comm. DD.

1. NEmo tenetur a de casu fortuito regulariter loquendo, nisi interveniat culpa, mora, vel pactum.

2. Qui mutuò acceptum amisit casu fortuito, tenetur, b quia verum rei dominium accipit.

c Sa. hoc verb.

3. Mandans tenetur de damnò casu fortuito, si probabile erat eventurum, & mandatarius gratis serviebat: secùs c si ob stipendium, vel debitum; aut ejus culpâ damnum accidit c

d Sylvest. verb. *Cas. fortuit.* e Comm. DD.

4. Inito pacto genericè, quòd quis maneat in omni casu obligatus, casus fortuitus nisi expressè exprimatur, manet d exceptus

5. Culpa præcedens casum fortuitum, nisi influat in illum, non facit e quod imputetur ad hoc, ut quis teneatur de casu fortuito.

DISPU-

DISP. VII. SECTIO. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CASVS RESERVATVS.

De Casuum reservatione in communi.

1. CAsus reservatus *a* est, cujus absolutio adimitur inferiori Sacerdoti. *a* Navar. c. 27. nu. 299.

2. Nullus casus est reservatus in articulo mortis; si tamen habeat annexam excommunicationem, debet *b* absolutus, si convaleat, recurrere ad superiorem, cui fuerit reservata. *b* Comm. DD.

3. Sublatâ Papali censura annexa casui reservato, tollitur *c* ejus reservatio, etiam si aliunde sit Episcopo reservatus. *c* Nava. c. 27 n. 254.

4. Episcopus concedendo casus sibi reservatos, non videtur *d* concedere censuras illis annexas, & sibi reservatas. *d* Idem ib n. 261.

5. Quando Episcopus concedit alicui omnem suam authoritatem, & potestatem ad audiendas confessiones, non *e* videtur concedere casus reservatos, nisi specialiter dicat; concedo tibi omnes casus: vel aliundè ejus intentio appareat. *e* Idem ib

6. Nullus casus in dubio est reservatus: & si quis confessus, cùm habente facultatem absolvendi à reservatis, alicujus oblitus fuit, de illo à quolibet confessario approbato potest *f* absolvi. Idem dicendum quando informem fecit confessionem. *f* Suar. dis 31. de pæn. s. 14

7. Reservatio non obligat *g* novitios, nisi sint ex Societate Jesu, propter specialem ordinationem nostri Generalis. *g* Comm. DD.

8. Casus non reservat *h* nisi Papa, vel Episcopus, vel Prælatus habens authoritatem quasi Episcopalem. *h* Vide Trid. s. 24. c. 7. de ref.

i Comm. DD.
l. Trid. sess. 24. c. 7.
m Comm DD.
n. c. Vlt. de temp. ord.

9 Mortuo Episcopo tollitur *i* casuum reservatio; non quæ est à jure, sed quam ipse posuit.

10 De fide, est iurisdictionem esse in Ecclesia reservandi peccata.

11. Omnis superior, qui potest delegare jurisdictionem, potest *m* reservare.

12 Irregularitas non *n* facit reservatum peccatū propter quod imponitur; & potest absolvi peccatum absque irregularitatis dispensatione.

o Sanc. t 3. de mat l. 9. d. 32 n. 18.
p. Comm DD.

13. Qui scit aliquid esse grave peccatum, ignorat tamen invincibiliter esse reservatum, reservatione non tenetur. *o*.

14 Superior, qui sine causa reservat, imprudenter facit; tenet *p* tamen reservatio.

q. Clem. VIII. in const. edi an. 1594.
r Suar. t. 4 d. 29. sec. 3.
* In dec. Alexand VII. an. 1665. 24. Sept.
s. Comm DD.

15 Prælati religionum non possunt servare omnes casus, nisi tantùm assignatos à Clemente VIII in quadam *q* constitutione; neque in ea assignati, nisi specialiter reserventur, manent reservati.

16. Possunt tamen prædicti Prælati reservare *r* censuras, & per accidens peccata, quibus sunt annexæ, erunt reservata. Non autem possunt in foro consciētiæ absolvere quoscūq; sæculares ab hæresi occulta, & excōmunicatione propter eā incursa. *

17. Peregrini, & iter agentes, si peccata commiserint reservata in suo Episcopatu, non vero in eo, in quo sunt, possunt *s* absolvi ab eis ac si reservata non essent.

t. Trid. sess. 24 c. 6. de refor.

18 Licet Episcopis, &c. & in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscunq; sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis *t* absolvere impositâ salutari pœnitentiâ. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ iis tantum non eorum vicariis permissum.

u Congr Card. ex Marsilla. lib. 3. t. 9
y Suar to. disp.

19 Episcopus, si quod Deus avertat, in aliquot ex his casib9 inciderit, potest à suo cōfessario absolvi. *u*

20. Facultatem Episcopis concessam à Tridentino absolvendi ab hæresi occulta, revocatam fuisse per Bullam Cœnæ alii aiunt, alii negant *y* pro-

38 seq. 29 n. 10.

babile utrumque; tutius tamen est confessario, facultatem impetrare à D. Inquisitoribus. Damnata est autem ab Alexand. VII. sequens propositio: sententia afferens, bullam cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminũ, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in consistorio S. Congregationis Emin. Cardinaliũ, visa & tolerata est.*

21 Probabile z est privilegia concessa ad absolvendum à casibus contentis in Bulla Cœnæ, non revocari per ipsã, & contrarium est etiam probabile.

22. Religiosi mendicantes ex privilegio possũt a absolvere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus Episcopo reservatis: sed obtentâ ad id Episcoporum facultate.*

23. Religiosus, qui habet facultatem à superiore, ut absolvatur à Sacerdote sæculari, vel regulari alterius religionis, & ex alio capite, habet etiam facultatem, ut absolvatur à reservatis, si incidat in reservatum, nec sit confessor suæ religionis potest b a quolibet alio absolvi.

24. Societatis religiosus iter agens, si ut hospes per breve tempus sit in Collegio Societatis, poterit ab assignato Confessario illius collegii absolvi. cum onere comparendi coram superiore sui collegii, si diu autẽ ut hospes sit in illo collegio, à Superiore illius, vel ab alio de ei9 licẽtia poterit c absolvi

25. Non tenetur d Prælat9 concedere semper facultatem petenti ut à reservatis absolvatur. Si tamẽ ex concessione talis facultatiś nullum sequatur inconveniens, tenetur sub mortali. Potest autem illam cum aliquo honore concedere, & non e debet nisi viro docto, & spirituali committi.

26 Peccata reservata, quæ semel confessa sunt jurisdictionem habenti, non manent f amplius reservata, ideoq; ut materia non necessaria possunt cuilibet Sacerdoti confiteri.

27. Si patefacta semel sunt jurisdictionem habenti in confessione etiam invalida &

*In decr. an. 1665. 24 Sep.
z Sanch. in summa l 2 c 11 n. 26.
a Paul. III ubi supra
*Decret. Alexand. VII an. 1665 24 Sept
b Vide Villal. 1. p. tr. 9 dist. 65.
c. Ex V. Congr n 6
d D. Tho. in 4 dist. 17. q. 3 art. 5.
e Ex decr Clement VIII.
f. Suar. t. 4 d 32. s. 4.

informi, tollitur reservatio. Idem contingit si alicujus peccati reservati fuerit oblitus in prædicta confessione. Idem dicendum de censuris reservatis, & de illis annexis peccatis.

28 Qui bona fide absolutus fuit virtute Jubilæi, postea verò illud ob defectum alicujus circumstantiæ non lucratus est: nihilominus manet *g* sublata peccatorum reservatio. Idem dicendum de oblitis.

g Idem to. 5. d. 7. se. 5 num. 35

29. Qui ignorat, etiam vincibiliter, an casus reservatus sit, sive juris, sive facti ignorantia sit, potest *h* absolvi.

h P. Quin. in singul. to. 2.

30. Quando bonâ fide, & sine culpa pœnitentis ipse absolvitur, à culpa non præmissâ absolutione à censura non reservata Papæ, absolutio Sacramentalis valida *i* est: secus verò si censura sit reservata Papæ.

31. Papa cæteris omnibus potest *i* limitare facultatem absolvendi: & tenebit reservatio, etsi sine causa imponatur.

i Saur. t. 4 de pœnit sec. 2. n. 10.

32. Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare potest facultatem absolvendi, quâ Parochi funguntur: licet speculativè non satis probetur, cùm non ab Episcopo, sed à Summo Pontifice facultatem acceperint.

l Idem ubi sup. n. 6. & 7.

33 Non potest superior absolvere à reservatis tantùm, non auditis aliis: licet aliqui docti viri ex antiquis contrarium senserint, qui verum asserunt, si de absolutione loquantur non sacramentali.

34. Qui voluntariè in libidinosis delectatus, involuntariam & non procuratam pollutionem patitur, non incidit in reservatum, etiam ubi reservata est voluntaria pollutio.

SEC-

SECTIO. II.

DE RESERVATIS IN NOSTRA *Societate, eorumque absolutione.*

1. PErjurium vel falsum testimonium in judicio vel extra.

2. Furtum, & usurpatio alicujus rei contra votum paupertatis in ea quantitate, quæ efficiat peccatum mortale.

3. Carnis lapsus voluntarius; & quidquid esset contra votum castitatis, quod in actum externum prodeat.

4. Inobedientia expressa, quâ quis asserit se nolle parere.

5. Seditio in superiorem, & divisio à capite in grave nocumentum Societatis.

6. Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres.

7. Impedimentum excludens à Societate retinuisse in examine, vel in eo aliquid mentitum esse, unde grave aliquod incommodum oriri possit.

8. Acceptio, seu missio literarum absque licentia expressa, quæ scilicet acceptio, seu missio contineat rationem peccati mortalis.

9. Transgressio votorum simplicium, quæ professi committunt post professionem.

10. Censuræ Societatis nostræ seu peccata, quæ in nostris Constitutionibus, Bullis, vel Decretis annexa sunt excommunicationi. Hæc omnia cum manifestè erunt mortalia, & in actum exteriorem prodierint, reservantur superiori domûs, & collegii, & ab alio; nisi de expressa licentia illius absolvi non possunt.

INSTRVCTIO

Pro superioribus, & confessariis Societatis circa reservata.

Quando confessarius tacito nomine petierit facultatem ad absolvendum, facilè det superior; imò peccabit, si sine justa causa neget. Tamen ex justa causa poterit negare. sed raro, nempe quando probabiliter timetur scandalum, aut recidivum, damnum domus, ruina pœnitentis, vel alterius, in quo casu pœnitens debet per se, vel per confessarium rem ipsam superiori manifestare, salvo sigillo.

Superior caveat interrogare, conjectare, &c. Confessarius ne ita petat, ut aliquando manifestet; Etsi viderit proponendo casum in specie dari occasionem superiori, proponat in genere dicẽdo aliquem in casum reservatum incidisse; qui nec Societati, nec ulli, nec ipsi pœnitenti damnũ afferre possit, salvo sigillo; si factâ relatione casus, & circumstantiæ sub sigillo judicat superior non dare facultatem. Et hoc non obstante confessarius urget hoc casurum in majus detrimentum pœnitentis, & ruinam, quia illum videt obfirmatum, nec velle ullo modo superstitem adire

Si Confessarii conscientia oneratur, tentanda erunt media, de quibus inter se conferant, ac tandem si nullum prodeat, ne speretur prodesse, superior non debet facultatem negare.

Si subditus non per confessarium ordinarium, sed per alium petat facultatem, non facilè debet acquiescere superior, nisi talis Sacerdos sit cui meritò committi possit. Si verò noluerit subditus superiorem adire, assignet superior seniorem, doctum, prudentemque, qui melius, ac confessarius ordinarius, aut æquè possit mederi. Hæc omnia sunt respectu eorum, qui sunt in qualibet domo Societatis.

Quan-

Quando confessarius bonâ fide dubitat an peccatum sit mortale, etiam si ex genere suo sit reservatum, potest absolvere, licet huiusmodi dubitatio ex ignorantia procedat, & licet postea advertat esse mortale non est repetenda confessio, bona enim fuit.

Notandum quòd semper expedit hortari ut alia à reservatis, ut diuturnæ tentationes, pericula, &c. à pœnitentibus superioribus manifestentur ob bonum ipsorum, & communitatis, sed non sunt cogendi.

SECTIO III.

De Reservatis pro Religiosis. Resolutiones Variæ.

1 Vicarius, Subprior, Vice-Rector, Minister, Præses si Prælatus absit, ex civitate profectus itinere unius diei, possunt *a* dare facultatem absolvendi à reservatis. Non verò si in prædio vicino recreationis, vel visitationis causâ per unum aut duos dies ille absit.

2. Religiosi ex nostra Societate de peccatis mortalibus, etiamsi reservata non sint, non possunt *b* confiteri, nisi cum confessariis à superiore deputatis ex Bulla Greg. 13. qui nostrorum confessiones aliter factas irritas, & inanes decernit.

3. Confessarii a superiore deputati possunt *c* semel in vita dispensare, cum nostris in irregularitatibus, exceptâ bigamiâ; homicidio, membrorum obtruncatione, & sanguinis effusione, quæ dispensationes Præposito Generali reservantur.

4 Confessores ordinarii nostrorum non possunt *d* cum illis dispensare in iejunio, in cibis vetitis, & in aliis præceptis Ecclesiasticis; hoc enim ad solos spectat superiores ex concessione Julii III. Possunt *e* tamen absolvere quemcumque ex nostris à quacumque suspensione, sive a jure, sive ab homine generaliter latâ, & idem est de interdicto. Ab irregularitate autem, quæcumque sit,

a Vide Dian. in sum. verb cas. res.

b Vide P. Quint. tr. 3. de Pœn sing. 23

c Vid eũdem ubi sup. sing. 23.

d Iul. III. bulla quæ incip. sac. relig. an. 1552.

e Ex Bulla Pauli III.

que sit, non f possunt, quia hoc spectat ad summum Pontificem, vel ad superiores.

f Vide comp. verb. *Dispensatio.*

5. Si Rector collegii sub excommunicatione sibi reservata aliquid faciendum, vel omittendum præciperet, qui præceptum frangeret, potest ab excommunicatione ab ordinario confessore absolvi; quia illa reservatio fuit nulla, non enim potest casus reservari sine consensu totius ordinis in provinciali, vel generali capitulo ex decreto Clem. VIII. Contrarium g tenet P. Suarez.

g Suar. to 4. de relig. lib. 2. c. 28. n. 14

6. Omnia quæ circa votorum dispensationem, & commutationem, & similia possunt nostri confessarii ex nostris privilegiis circa externos, possunt etiam circa nostros, si sint deputati ad audiendas eorum confessiones, & nisi id expresse eis vel in privilegiis, vel à superiore, qui eos designavit, seu à quo facultatem habent audiendi nostrorum confessiones, limitetur.

SECTIO. IV.

De casibus sanctæ Inquisitionis tribunali reservatis.

1. Quodcumque crimen contra Catholicam fidem, & blasphemiæ hæreticales.

2. Habuisse familiarem, aut pactum tacitum, vel expressum cum Dæmone.

3. Si religiosus professus, aut in ordine sacro constitutus, matrimonium contraxit.

4. Si non Sacerdos celebravit, aut alia sacramenta administravit.

5. confessor sive clericus, sive religiosus in actu confessionis, vel proximè ad illum filiam vel filium confessionis ad inhonesta solicitavit.

6. Si quis vivente uxore, vel marito secundò, aut sæpius matrimonium duxit.

7. Si

7. Si quis affirmavit fornicationem simplicem, aut usuram, aut perjurium non esse peccatum.

8. Si quis dixit melius esse concubinatum, quàm matrimonium.

9. Si quis uno integro anno in excommunicatione permanere voluit, non procurando absolutionem; aut censuras Ecclesiæ dictis, aut factis contempserit.

10. Si quis prætextu Astrologiæ, aut per aspectum stellarum, aut per lineas manuum, aut per alias hujusmodi artes respondit, aut res futuras dependentes à libero arbitrio annuntiavit, aut si de hujusmodi superstitionibus interrogavit.

11. Si quis libros hæreticorum habuit, aut alios ex prohibitis per catalogum sanctæ Inquisitionis, aut Biblias in Hispano sermone.

12. Si quis non revelavit sanctæ Inquisitioni id quod sciebat, vel audierat ad illius tribunal pertinere, vel aliis, ne id manifestarent, persuasit.

13. Si testes induxit ut falso probaret id, quod ad officium inquisitionis delatum erat.

14. Si quis falso accusavit aliquem ad hoc tribunal, vel ad hoc falsos testes subornavit.

15. Si quis receptavit hæreticos, aut eorum bona defendit, aut per se vel per alios impedimentum apposuit executioni sancti officii.

16. Si quis sustulit, aut auferri jussit aliquos habitus sancti officii, vel apposuit alios.

17. Si per Inquisitionem condemnati non adimpleverunt sententiam, aut habitum reconciliationis secum afferre neglexerunt.

18. Si pœnitentiari dixerunt in quod confessi sunt in Inquisitione de se aut, de aliis fuisse falsum, & illud timore ductos dixisse.

19. Si fregit secretum sibi ab Inquisitione commissum.

20. Si dixit relaxatos fuisse Martyres, & sine culpa combustos,

21. Si aliqui Notarii, vel Tabelliones habent processus, aut aliquid hujusmodi, in quibus contineantur res ad officium sanctæ Inquisitionis pertinentes.

22. Istis casibus obstringuntur excommunicatione majori hi, qui sciunt, fecerunt, viderunt, aut audierunt, comprehenduntur que viventes personæ præsentes, absentes, & vitâ functæ, teneturque intrà sex dies deferre, antequam id cum aliquo communicent.

Casus sanctæ Inquisitionis adversus Astrologos.

1. Contra las personas que toman bebidas de yervas como el achuma, chumico, y coca para enagenarse delos sentidos, y luego decir, qui tienen revelaciones.

2. Contra los que tienen libros, cartapacios, y de astrologia judiciaria.

3. Contra los que interpretan, y califican condemasiada anchura los casos contra la dicha astrologia a confe iando, que se puede absolver dellos sin manifestar se a la Inquisition.

4. Reservasse alli el hacer Iuyzio de los futuros contingentes, y casos fortuitos, y actiones dependientes de la volont ad divina, O del libre albedrio de los hombres y sobre los nacimientos de las personas adivinando por eldia y hora en quenacieron el estado que han de tomar &c. declarando porlas rayas de les manos, y otros aspectos las inclinaciones de las personas, y por los suennos, que han sonnado, y el usar de ciertas maneras de suertes con habas, trigo, maiz, monedas, sortijas, y otras semillas, o cosas seme jantes, &c. y que traen consigo, y dan a otras personas que traigan ciertas cedulas y cabellos, cintas, poluos, y otros liechiços, seme jantes dando a entender que con ellos se libraran demuerte subitanea, &c. Y para effecto de casarse, o alcançar los hombres, a las mugeres, o las mugeres a los hombres, que de sean, y paraqueros maridos, y amigos, o para ligar, o impedir a los hombres el acto de la generacion, o hacer

hacer a ellos, a las mugeres otros dannos, o maleficios en sus personas, miembros, y salud y què vsan assimismo para estos, y semejantes effectos de ciertas oraciones vanas, y superstitiosas invocando en ellas a Dios nuestros S. y esperando de spues de las dichas oraciones agueros, y presagios deloque pretenden saber porloque suennan durmiendo, o porloque oyen hablar en la calle, oles sucede otrodia, o por las sennales del cielo, o por las aves, que buelan,, &c.

Comprehendence en la pena del derecho communo solamente los casos adivinaciones, y sortilegios en que interviene pacto expreso o tacito con el Demonio, osu invocacion. Sino tambien los que se cometen sin esta circunstancia por via de embuste, y para engannar las dichas personas a las que consultan, o por sacar dineros, conceguir otros fines, y mostrar que saben las dichas artes, o ciencias, &c.

No absueluan à ninguna de las personas, que a cerca de lo dicho estè culpada, sino huuiere dicho, y manifestado en el santo officio loque dello supiere, o hauiere visto o oydo Ni fuera de la confesion se entremetan a calificar o interpretar los dichos casos so color de que no ay pacto con el Demonio, ni mesclas de cosas sagradas, ny debaxo de otro ningun titulo, o prætexto antes remitan todas las dichas personas ante nos.

Casus Sanctæ Inquisitionis adversus Astrologos

1. Contra illos qui sumunt potiones herbarias, v. g. achuma, chumico, & coca (quæ est herba parvorum foliorum in regno Peru) ad procurandam abstractionem sensuum, ut dicantur habere revelationes.

2. Contra illos, qui habent libros, scripta, & registros de Astrologia judiciaria.

3. Contra illos, qui excusant cum nimia amplitudine casus contra dictam Astrologiam: consilium dantes, quod possit quis ab illis absque denunciatione Inquisitioni facienda absolvi.

4. Dein

4. Deinde reservatur judicium futurorum contingentium casus fortuiti, & actiones dependentes a voluntate divina, vel à libero hominum arbitrio: & qui ex Nativitatis die & horâ futurum hominis statum prædicunt & conjecturant per lineas manuum, physionomiam, somnia, aut certos quosdam usus sortium cum fabis, frumento, legumine Indico, monetis, annulis, & aliis seminibus, aut his similibus; aut qui conferunt & aliis tradunt certas scedulas, crines, cingula, pulveres, invocationes & similia diabolica verba, quibus à subitanea morte liberandos affirmant: qui consequendo matrimonium viros ad amorem mulierum, aut mulieres ad virorum amorem pelliciunt; qui illicitis mediis amicorum aut conjugum amorem, aut inter eosdem dissensionem, odiumque disseminant; qui in conjugibus generationis actum impediunt, aut ad impediendum certa maleficia, damna, & media mulieribus earumque membris, &c inferunt; quique ad hæc vanis & superstitiosis orationibus Deum & Sanctos in iis invocando utuntur, ut præsagia & futurorum auguria eliciant, vel ex aliorum somniis aut vanis sermonibus, vel è signis cæli, & avium volatu.

In hac pœna juris communis non tantum comprehenduntur casus conjecturæ, sortilegia, &c. in quibus intervenit pactum expressum vel tacitum cum dæmone, & ejus invocatione; sed etiam ii, qui committuntur absque illâ circumstantia, qui per viam scilicet deceptionis, decipiendo consulentes, aut promovendo lucrum suum palam dictas se artes, aut scientias calere proclamant & profitentur, &c. Nullam ejusmodi personam prædictorum ream confessarii absolvant, antequam denunciarit aut aperuerit in S. Officio, quod hac de re sciverit, viderit, vel audierit neque extra confessionem excusent dictos casus sub specie, quasi non subesset pactum cum dæmone, nec rerum sacrarum mixtio,

nec

nec sub alio titulo aut prætextu, sed omnes supradictas personas ad nos ablegent.

CASOS DE LA INQVISICION CONTRA *los que en la confession solicitan a pecar.*

Palabras del edicto si supieredes, entendieredes, ovieredes visto, sabido, o eydo deci, que alguno, o algunos confessores, clerigos, o religiosos exemptos, ono exemptos de qualquier ordē grado, o preeminencia, o dignidad, que sean aunque immediatamente esten sugetos a la sede Apostolica que por obra o de palabra ayan solicitado, provocado ò intentado o intentaron provocar, y solicitar à quales quiera personas hombres, o mugeres para actos torpes, y des honestos que entresimismos seayan de cometer en qualquier manera, o paraque se an terceros, o terceras de otras personas, o tuuieren conellos, o ellas, platicas y conversationes de amores illicitos, y des honestos en el acto de la confession Sacramental; o proximamente a ella antes, o despues, o con ocasion, o pretexto de confession aunque realmente no la aya, o sin eldicho pretexto fuera de la confession en los confessonarios, o qualquiera otro lugar en que se oygan confessiones o estè diputado, o sennalado para ellas con capa, o demonstracion de que se confiessan, o quieren confessar, hicieren, y perpetraren qualquiera de los delitos de suso referidos sin comunicarlo con nadie, &c.

Casus Inquisitionis contra illos, qui in Confessione sollicitant ad peccandum.

Si sciatis, audiatis, videatis, sciveritis vel audieritis referri, quod aliquis vel aliqui Confessarii, Clerici vel Religiosi exempti, vel non exempti, cujuscumque ordinis, gradus, aut præeminentiæ aut dignitatis sint, etiamsi immediatè sint subjecti Sedi Apostolicæ, quod facto aut verbo sollicitarint, provocarint, aut conati fuerint provocare aut sollicitare quascumque personas, viros aut mulieres ad actus turpes & inhonestos, tam inter se invicem, quocumque tandem modo committere vel ut sint mediatores vel mediatrices aliarum Personarum, vel habuerint cum illis idq; viris vel fœminis sermones & conversationes de illicitis amoribus,

tibus, & inhonestis in actu Confessionis sacramentalis, vel proximè ante illam, vel postea, vel occasione data, vel sub prætextu confessionis fictæ, vel absque dicto prætextu extra Confessionem in sedibus confessionalibus, vel in quocumq; alio loco ubi excipiuntur confessiones, vel sit deputatus aut designatus ad illas cum pallio, vel demonstratione facta confiteantur, vel velint confiteri, fecerint & perpetrarint quidvis ex supramemoratis delictis absque communicatione cum aliis facta, &c.

SECT. V. RES VARIÆ:

CIRCA RESERVATA PROPTER SOLICITATIONEM IN CONFESSIONE HÆC NOTANDA SUNT.

1. Foemina solicitans confessarium, & cum eo peccans, non *a* tenetur eum denuntiare; nisi mutato animo fœminæ in melius, confessarius solicitaret ipsam volentem confiteri.

a Vide Dian. l. 4. tr. 5. re. 4.

2. Tunc dicitur confessarius immediatè ante confessionem solicitare, quando fœminæ dicenti sibi velle confiteri *b* dissuadet in ordine ad venerea.

b Comm. DD.

3. Si tamen fœmina diceret, se velle crastino confiteri, & tunc dissuaderet, propriè non *c* dicitur solicitator.

c Comm. DD.

4. Confessarius immediatè post confessionem *d* solicitat, quando peractâ ipse vel fœmina ad nihil aliud se divertunt.

d Comm. DD.

Omnes has resolutiones in selectis Ioan. Sanchez. reperies

5. Si post solicitationem immediatè confiteatur, non est immediatè solicitare pòst, nec ante; nisi dissuadeatur confiteri volens

6. Quamvis intra genus luxuriæ vellicare fœminam, vel premere pedem, vel mammillas tangere animo ibi sistendi secundum aliquorum sententiam veniale sit: si talia agantur tempore ministrandi Sacramentũ, vel immediatè ante, vel pòst, mortalia peccata sunt & confessarius denuntiandus.

7. Si fœmina inducat confessarium ad inhonesta, & confessario consentit, non est *e* denuntiandꝰ.

e Sanch. in selec. sed contrarium

8. Si fœmina solicitet ad naturalem concubitum

con-

confessarium, ipse autem reprovocet ad nefandum, denuntiandus est. indicat probabilius Diana p. 4. res. 42.

9. Si fœmina solicitet ad nefandum; & renuat confessarius solicitans ad naturalem; est denuntiandus.

10 Si fœmina solicitet ad fornicationem, & confessarius renuat; provocet tamen ad sola oscula; est denuntiandus.

11. Tribuens fœminæ immediatè ante vel post confessionem chartam amatoriam, ut postea legat denuntiandus est. *

12. Qui obiurgat concubinam ante vel post pidiendo zelos, denuntiandus est.

13. Episcopi non comprehenduntur, nec laici confessionem audientes, nisi ratione simulati sacerdotii, si absolutionem impenderint, sed, licet Episcopi non comprehendantur, possent tamen inquisitores testium depositione recipere Pontifici remittendas; & si fuga Episcopi timeretur, eum detinere. Episcopi autem electi, & non consecrati comprehenduntur.

14. Si tres anni sint elapsi post factam solicitationem, & credatur emendatum jam esse confessarium, cessat obligatio denuntiandi.

15. Non solum solicitata, *f* sed omnes scientes solicitationem fuisse factam tenentur denunciare.

16. Mulier solicitans confessarium non est denuntianda *g* quia constitutiones Pontificum in confessarios diriguntur, non in pœnitentes.

17. Si confessarius statim post confessionem ducat puerum ad cubiculum, *h* ut tradat ei chyrographum confessionis, & ibi eum ad inhonesta solicitet, est denuntiandus

18. Si ex auditis in confesfione fœminam insequatur in domum eius *i* ibique solicitet, alii negant denuntiandum, alii probabilius affirmant.

19. Fœmina etsi consentiat solicitationi, tenetur *l* tamen denuntiare, sed non suum crimẽ detegere, &

* Decreta Alexandri VII. an. 1665. 24. Septemb.

f Comm. DD.

g Ioa. Sanch. apud Dian in comp. hoc verb n. 5.

h Dian. ubi sup. n. 15.

i Vide Dian. 15. l. 4. tr. 8. res. 11.

l Dian. su. res. 19. 31

& posset, si interrogaretur, negare; quia crimen ad Inquisitionẽ non pertinet, nec contra eam agendũ, etiam si à confessario denuntietur; quod illi non licet facere. Quod sacra Cardinalium congregatio resolvit.

20. Qui audivit aliquẽ confessarium *m* solicitasse etiamsi testes sint infimæ conditionis, famæ & fidei, tenetur sub excommunicatione denuntiare; imo ad id tenetur; si sub sigillo secreti naturalis intellexit

21. Fœmina, quæ propter dilatam denuntiationem *n* incurrit excommunicationem, si denunciet, potest absolvi per Bullam Cruciatæ, vel per religiosorum privilegia; quia jam obligationi satisfecit.

m Castropal apud 20 Dian. ubi sup. n. 77.
n Sanc. in selec. apud Dian. ubi sup. n. 21

SECTIO VI.

CASOS RESERVADOS EN EL ARCO-Obispado de los Reyes de l. Peru.

1 Los que no pagan diesmos, y promicias o impiden que otros las paguen, los Indios, o las demas que las devieren.

2. Los que vendieren chicha de cora sola o mesclada con yuca, o guarapo de miel de purga del primer barro, o mosto.

3. Los que haςen trabajar a los Indios contra su volũtad los Domingos, y fiestas y los compelen o ello porsi o por otras personas, y fueren causa de que dexen la dotrina por las ganancias, o que se huygan los maridos de las mugeres, o las mugeres de sus maridos.

4. Los Corregidores, Mayordomos, Administradores o otras qualesquier personas Ecclesiasticas o seglares que ensus grangerias, o aprovechamientos gastaren, o tuuieren ocupados porsi o por interpositas personas los bienes de las fabricas de las Iglesias, o hospitales, o cofradias o otros lugares pios.

5. Los clerigos que se ordenaren por salto, o por letras dimisorias de sus prælados.

6. Los que violaren la Iglesia en qualquiera manera.

7. Los que hicieren hechiςos, o encantamientos.

8. Los que se perjuran endanno del proximo

9. Los clerigos quelleuaren mugeres de lamano, o a ancas de mulas, o las a compannaren yendo ensilla, o a pie.

10. Los

10. Los que sacan retraidos de las Iglesias.
11 Los que vsaren mal de los sātos alios, o de otra cosa sagrada.
12. El que procurare el malparto de alguna muger con effeto.
13. Los que blasphemarem publicamente de Dios, o de algun santo.
14. Los que no se houieren velado dentro de los seys meses de su casamiento.
15. Los homicidas voluntarios, y los incestuosos.
16. Los que hurtan cosa sagrada, o de lugar sagrado.
17 Los que falsean escrituras, y los testigos falsos.
18. Asi mismo no podran absolver de los pecados aqualquiera, incurrido en alguna de las descomuniones puestas eni las synndales hasta averles concedido la absolucion.

Casus reservati in Archiepiscopatu Regni Peru.

1. ILli qui non solvunt decimas & primitias, vel impediunt quo minus alii illas solvant, Indi vel reliqui qui illas tenentur solvere.
2. Illi qui vendiderint chicha de cora, separatim vel miscuerint cum yuca vel guarapo de miel de purga del primer barro, o mosto.
3. Qui faciunt laborare Indos contra ipsorum voluntatem diebus Dominicis, & festis; & illos cogunt vel per se, vel per alios, & fuerint in causa quod negligant doctrinam ratione lucri, vel ut fugiant mariti ab uxoribus, vel uxores à maritis suis.
4. Correctores, Præfecti domûs, Administratores vel quæcumque aliæ personæ Ecclesiast vel sæculares, quæ in suis lucris vel utilitatibus impenderint aut occuparint per se aut intermedias personas bona fabricarum Ecclesiarum, vel hospitalium vel Confraternitatum, vel aliorum piorum locorum.
5. Clerici qui ordinati per saltum, vel per litteras dimissoriales suorum Prælatorum.
6. Qui violarint templum quocunque modo.
7. Qui exercuerint magiam vel incantationes.
8. Qui præstant falsum juramentum in damnũ proximi

 9. Cle-

9. Clerici qui rapuerint mulieres manibus, vel ministerio mularum, vel illas comitati fuerint equites vel pedites.

10 Qui demunt aliquid bonis Ecclesiasticis.

11. Qui aliis sanctis abusi fuerint vel alia re sacra.

12. Qui procurarint abortum alicui mulieri cũ effectu.

13. Qui blasphemarint publicè in Deum vel aliquem Sanctum.

14. Qui non velarint sese intra illos sex menses sui matrimonii.

15. Homicidæ voluntarii & incæstuosi.

16. Qui furantur rem sacram vel ex loco sacro.

17. Qui adulterant Scripturas, & falsi testes.

18. Etiam non poterunt absolvere de illis peccatis quamcumque personam, quæ incurrit in aliquam excommunicationum positarum in synodalibus, usque dum ipsis concessa sit absolutio.

Quamquam de his omnibus peccatis vel per Bullam Cruciatam, vel per privilegia mendicantium possint pœnitentes absolvi, oportet confessarium gravitatem horum criminum ex reservatione cognoscere, ut pœnitentem admoneat, eique salutarem medicinam adhibeat.

CATHEDRA.

Qui impedit dignum à consecutione cathedræ, tenetur *a* restituere, maximè stante statuto, quòd conferri debeat legitimo oppositori.

a Comm. DD

CAVPO.

a Nava. c 27. n. 16.

1. Tenetur *a* restituere damnum per alterum factum in sua taberna.

2. Si tribuat cibos, quibus scit vel scire debeat aliquem transgressurum jejunium, vel se inebriaturum peccat *b* mortaliter.

b Idem ubi sup.

3. Si vinum in oppido vendat mixtum aquâ, vel tollat aliquid ex debita mensura, *c* debet vel com-

c Molina

communitati restituere, vel tanto tempore supra debitam mensuram in eodem oppido vinum vendere quanto eâ fraude usus est.

& Villalob. to. 1. tr. de Bul. comp.

An verò possit Bulla Compositionis uti, alii *d* ajunt, alii probabilius negant.

d Vasqu. apud Dianam 5. p. res. 4c.

DISP. VIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ,

CENSVS.

1 CEnsus *a* est jus exigendi pensionem de re utili alterius. Differt ab Emphiteusi, quia Emphiteusis est in re propria; cuius usus per vitam ad alterum pertinet.

a Navar. & Azor. 3. p. lib. 10. c. 2.

2. Census non *b* potest emi minore pretio, quàm impositus fuit à principio, post extravagantem Pii V. nisi fuerit ultra taxam impositus. Si autem census fuerit irredimibilis, & perpetuus *c*, potest emi minore pretio, quia nullâ lege taxatum est. Si verò res, in qua impositus est census redimibilis, sit in periculo, ut pereat, vel si difficile solvatur, poterit minori emi, quia minus valet.

b Moli. 2. de just. disp. 393.

c Idem ubi sup.

3. Ex parte fidejussoris *d* potest pactum esse, ut venditor census intra determinatum tempus illum redimat, dummodo non præcedat fraus emptoris.

d Villal. to. 2. tr. 24. dif. 5.

4. Non potest emi cum pacto retrovendendi. Potest *e* tamen quòd si intra sex annos non redimatur, maneat perpetuus; sed debet emi majore pretio, quàm redimibilis.

e Less. lib 2. cap. 22. dub. 9.

5. Conditiones appositas à Calixto III & à Martino V. si habeat census, approbatur; si careat

illis non *f* reprobatur. Sufficit enim quod habeat, quæ jure naturali requiruntur Hæ sunt ut enim justo pretio ematur, & venditor non teneatur ad redimendum censum.

6. Constitutio Pii V. non *g* obligat in regnis Hispaniæ, quia ab eâ fuit supplicatum.

7. Census supra alium censum imponi *h* potest; non verò supra majoratum, nec supra *i* feudum, nec super rem alienam sine Domini consensu Debet esse supra rem specialiter assignatam, potest tamen *l* addi generalis hypotheca.

8. Empti censûs debet esse pecunia numerata coram Notario & testibus. Quando verò redimitur, non est necessaria pecunia numerata.

9. Non est *m* apponenda pœna propter mensam solutionem vendentis, non augendus census ex debitis redditibus, nisi prius solvatur pecunia, & postea numeretur coram Notario, & testibus.

10. Si quis vendat censum, pretiumque mutuò det amico cum conditione, ut solvat redditus, non *n* est usurarius contractus.

11. Anno etiam, quo nullus colligitur fructus *o*, solvendus est census.

12. Censum ex utraque parte vendentis, scilicet, & ementis redimibilem licere, alii *p* aiunt; alii negant.

13. Redditus annui *q* sunt quinque pro centum, & mille pro viginti millibus: & qui aliud amplius recipit, peccat & restituere tenetur.

14. Census potest *r* imponi super Empitheusim. & super alium censum redimibilem.

15 Censûs generalis hypotheca non *f* habet specialem prælationis privilegium, nisi circa rem specialiter obligatam ad censum.

16. Pereunte re, supra quam est census *t*, perit census, & diminuto ejus pretio, minuitur; si tamen sufficiat ad solutionem, integer census debetur.

f Extr. 1. & 2. de emp. & vend.
g L. 10. tit. 15. lib 5. recop.
h Mol. 2. de just. dup. 389
i Azor. 3. p. lib. 10. c. 7. q. 3.
l Rebel. de just. 2. p. liq. 10. q. 6. num. 4.
m Vide Villal. ubi sup.
n Comm DD.
o Comm. DD.
p Sà verb *Census*
q Ex constit. Regiis.
r Comm. DD.
f Molina to. 2. disput. 536.
t P. Mena. in manuscrip.

DIS-

DISPVT. IX. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES IV.

CENSVRA.

Censura quid sit, & quotuplex.

1. CEnsura *a* est pœna spiritualis, & medicinalis privans usu spiritualium bonorum Ecclesiasticam potestatem, ita impensa, ut per eamdem ordinariè absolvi possit.

a Suar. de cens. disp. 1: sec. 2. num. 5.

2. Tres tantum sunt Ecclesiasticæ censuræ, Excommunicatio, suspensio, & interdictum.

3, Irregularitas etiam quæ provenit ex delicto non est censura, nec potest absolvi per Bullam Cruciatæ. Contrariam opinionem *b* defendunt viri docti, eaque uti licebit in gravi necessitate, cùm non est facilis recursus ad superiorem.

b Soto Medina Aragon, Bannez & tres alii videndi apud Villal. to, 1. tr. 16. diff. 2.

4, De fide est potestatem esse in Ecclesia instituendi censuras: quæ potestas licet sit de jure divino, ipsa tamen institutio est de jure humano.

SECTIO II.

DE EO QVI POTEST INSTITVERE, *& imponere censuras.*

POtestas instituendi censuras *a* est tantùm in summo Pontifice, & in Concilio generali, non autem in Episcopis.

a. c. Corripiantur 24. q. 3.

2. Nullum delictum, licet sit hæresis, annexam *b* habet censuram jure divino.

b Comm. DD.

3. Papa *c* potest dispensare, ut aliquis communicet in sacris cum excommunicato; quia hæc prohibitio non est immediatè à jure divino.

c Comm. DD.

4. Censura alia est à jure, alia est ab homine; effectus tamen eius semper est à jure, ideoque ubique obligat.

f Extr. 1. & 2. de emp. & vend.

g L. 10. tit. 15. lib 5. recop.

h Mol. 2. de jus. dup. 389

i Azor. 3. p. lib. 10. c. 7. q. 3.

l. Rebel. de just. 2. p. liq. 10. q. 6. num. 4.

m Vide Villal. ubi sup.

n Comm DD.

o Comm. DD.

p Sà verb *Census*

q Ex constit. Regiis.

r Comm. DD.

s Molina to. 2. disput. 536.

t P. Mena. in manuscrip.

illis non *f* reprobatur. Sufficit enim quod habeat, quæ jure naturali requiruntur Hæ sunt ut enim justo pretio ematur, & venditor non teneatur ad redimendum censum.

6. Constitutio Pii V. non *g* obligat in regnis Hispaniæ, quia ab eâ fuit supplicatum.

7. Census supra alium censum imponi *h* potest; non verò supra majoratum, nec supra *i* feudum, nec super rem alienam sine Domini consensu Debet esse supra rem specialiter assignatam, potest tamen *l* addi generalis hypotheca.

8. Empti census debet esse pecunia numerata coram Notario. & testibus. Quando verò redimitur, non est necessaria pecunia numerata.

9. Non est *m* apponenda pœna propter mensam solutionem vendentis, non augendus census ex debitis redditibus, nisi prius solvatur pecunia, & postea numeretur coram Notario, & testibus.

10. Si quis vendat censum, pretiumque mutuò det amico cum conditione, ut solvat redditus, non *n* est usurarius contractus.

11. Anno etiam, quo nullus colligitur fructus *o*, solvendus est census.

12. Censum ex utraque parte vendentis, scilicet, & ementis redimibilem licere, alii *p* aiunt, alii negant.

13. Redditus annui *q* sunt quinque pro centum, & mille pro viginti millibus: & qui aliud amplius recipit, peccat & restituere tenetur.

14. Census potest *r* imponi super Empitheusim. & super alium censum redimibilem.

15 Censûs generalis hypotheca non *s* habet speciale prælationis privilegium, nisi circa rem specialiter obligatam ad censum.

16. Pereunte re, supra quam est census *t*, perit census, & diminuto ejus pretio, minuitur; si tamen sufficiat ad solutionem, integer census debetur.

DIS-

DISPVT. IX. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES IV.

CENSVRA.

Censura quid sit, & quotuplex.

1. CEnsura *a* est pœna spiritualis, & medicinalis privans usu spiritualium bonorum Ecclesiasticam potestatem, ita impensa, ut per eamdem ordinariè absolvi possit.

a Suar. de cens. disp. 1: sec. 2. num. 5.

2. Tres tantum sunt Ecclesiasticæ censuræ, Excommunicatio, suspensio, & interdictum.

3, Irregularitas etiam quæ provenit ex delicto non est censura, nec potest absolvi per Bullam Cruciatæ. Contrariam opinionem *b* defendunt viri docti, eaque uti licebit in gravi necessitate, cùm non est facilis recursus ad superiorem.

4, De fide est potestatem esse in Ecclesia instituendi censuras: quæ potestas licet sit de jure divino, ipsa tamen institutio est de jure humano.

b Soto Medina Aragon. Bannez & tres alii videndi apud Villal. to, 1. tr. 16. diff. 2.

SECTIO II.

DE EO QVI POTEST INSTITVERE, & imponere censuras.

POtestas instituendi censuras *a* est tantùm in summo Pontifice, & in Concilio generali, non autem in Episcopis.

a. c. Corripiantur 24. q. 3.

2. Nullum delictum, licet sit hæresis, annexam *b* habet censuram jure divino.

b Comm. DD.

3. Papa *c* potest dispensare, ut aliquis communicet in sacris cum excommunicato; quia hæc prohibitio non est immediatè à jure divino.

c Comm. DD.

4. Censura alia est à jure, alia est ab homine; effectus tamen eius semper est à jure, ideoque ubique obligat.

5. Omnes qui in foro exteriori habent Ecclesiasticam jurisdictionem, habent potestatem imponendi censuras. Parochi autem non possunt *d*, nisi sit consuetudo.

d Suar. de censu. disp. 18. sec. 1.

6. Qui habet potestatem ordinariam; potest *e* illam delegare; secùs verò si habeat delegatam.

e Comm. DD.

7. Mulier non est *f* capax huius jurisdictionis, sed hæc incapacitas non est à jure divino. Unde posset Papa de potentia absoluta hanc jurisdictionem mulieri concedere, licet hoc nullus fecerit.

f Navar. de sent. excom.

8. Episcopus non *g* potest excommunicare familiares religiosorum mendicantium, nec eis ponere interdictum, dum sunt in ipsorum obsequio, & si faciat sine speciali mandato summi Pontificis, invalidè faciet ex privil. Alexand. IV.

g Henriq. to. 1. lib. 7. de Indul. c. 25.

9 Si Episcopus esset excommunicatus, & denuntiatus, vel esset notorius clerici percussor, vicarius ejus *h* invalidè censuras poneret.

h c. 1. de offic. vicar. in 6.

10. Qui ponit censuras non *i* incurrit eas, non potest tamen communicare cum excommunicato à seipso in prohibitis à jure.

i Comm. DD.

11. Concilium, vel Capitulum *l* potest ponere censuras adversus aliquem capitularem.

l Comm. DD.

SECTIO III.

DE CONDITIONIBUS REQUISITIS ex parte imponentis censuras.

1. IN statuendis censuris *a* requiritur intentio: nec præsumendum est quòd non habuerit, si verbis constat, licet invitus ponat, valet, secus verò absolutio.

a c. Cum voluntate, de sent. excom.

2. Judex prohibitus censuras ponere, si habet jurisdictionem, & ponit, valent. Imponendæ autem sunt per aliquem actum *b* literis, vel saltem verbis expressum. Et censura debet esse determinata, & contra determinatam personam.

b Suarez ubi sup. & ex c. 1. de sen. excom

3 Se-

3. Secundum dispositionem juris non sunt infligendæ *c* censuræ nisi in scriptis, Leo autem X. concessit, quod Prælati ordinis Minorum regularis observantiæ, cùm aliquem fratrem propter Apostasiam, vel aliam causam excommunicant in Capitulo fratrum, aut in communitate, non teneantur proferre sententiam in scriptis, prout in jure sub pœna suspensionis præcipitur proferentibus. *c* Ex d. c. 1. de sent. excomm.

4. Censura inflicta sine scriptis, est *d* valida, Prælatus verò censuram per modum statuti infligens sine scriptis, pœnam à jure impositam *e* incurrit. *d* Ex supradicto c. 1. de in excom. *e* Villal. ubi sup.

5 Censuræ causa in scriptura *f* exponenda est, ejusque totale transcriptum à judice intra unum mensem exhibendum est reo petenti. Quæ si judex non observet, ab ingressu Ecclesiæ, & divinis officiis per mensem suspenditur. *f* Ex sup. dic. c. 1.

SECTIO IV.

AN MONITIO DEBEAT PRÆCEDERE *censuram, & ob quam causam imponenda est?*

1. IN censura à jure necessarium *a* non est, quòd præcedat monitio, neque in ea, quæ est ab homine, si infligitur ob delictum futurum: nec quãdo infligitur in pœnam. *a* Comm. DD.

2. Monitio debet *b* esse trina, vel una pro trina & personalis, nisi persona malitiosè abscondatur, tunc enim sufficit in domo eius notificationem fieri. *b* c. Sacr. de sent. excom.

3. Censura non debet infligi ob proprium peccatum; *c* interdictum verò imponi potest ob alienum peccatum, quod aliquo modo sit proprium. *c* c. si sententia de sent. excom.

4 Non *d* potest censura infligi nisi ob actum purè interiorem, & cùm ponitur ob actũ consummatum, non incurritur ob non consummatum; quia non *d* Comm. DD.

non debet extendi ad id, quod in ea non declaratur Nec *e* infligenda est nisi propter peccatum mortale & in suo genere grave, dummodo censura gravis sit.

e Trid. sess. 25. de refor. c. 3.

5. Qui à mortali excusatur, excusatur à censura, & cum Prælatus aliquid præcipit sub sententia excommunicationis, licet non sit latæ sententiæ obligat sub *f* mortali.

f. Suar. de censu disp. 18 sect. 3.

6. Excommunicatio minor incurritur ob veniale; major non potest imponi nisi ob contumaciam, & nisi imponatur in pœnam; quod potest solus Papa.

7. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, eiusque contumaciá cessante, non cessant censuræ *g*.

g In decr Alexand. VII. anno 1666. 18 Martii

SECTIO V.

Quando sit nulla, vel injusta, & de illius effectu?

1 QVando censura est nulla, timenda non est; si verò est valida, quamvis injusta, *a* timenda est.

a c 11 I. q. 3.

2. Cum lex aut mandatum superioris non obligat, nec censura *b* sub qua præcipitur. Quod cōtingit, cum infligitur à non habente jurisdictionem vel ab habente suspensam; vel deest aliquid substantiale juris: ut si quis excommunicetur nullâ monitione præcedente, vel sine causa.

b Com. DD. *c*. Comm DD. *d* Suarez. de censu disp. 4. sect. 9. num. 6.

3. Si nullitas non est notoria, censura in publico servanda est.

4. Si nullitas est in opinione, tenetur subditus sequi superioris opinionem.

SECTIO VI.

An metus, & ignorantia excusent à censura. : & an ejus effectus suspendatur per appellationem?

Me-

1 METUS gravis excusat à censura; & qui ob metum gravem aliquod peccatum committit, licet à peccato non excusetur, non *a* incurrit censuram.

2. Metus infamiæ, & scandali *b* excusat à censura clericum celebrantem excommunicatum.

3. Qui peccat contra jus naturale, & divinum, cui annexa est censura, si ignorat eam invincibiliter; non *c* incurrit in illam.

4. Qui occidit hominem, quem ignorabat esse clericum, quem etiam si sciret esse clericum occideret, non *d* incurrit excommunicationem. Si tamen Petrus volens occidere Ioannem, occidit Franciscum sciens esse clericum non excusatur à censura.

5. Qui ignorat peccatum vincibiliter, *e* censuram autem invincibiliter, non incurrit in illam.

6. Ignorantia, quæ excusat à peccato mortali, licet non à veniali, *f* excusat à censura.

7. Eum, qui non obedivit intra terminum præfixum, postea tamen pœnituit de contumacia, si contra eum proferatur censura, illam incurrere alii negant, alii probabilius *g* affirmant. Vide hoc verbo *Censura* sect. 4. n. 7. p. 90.

8. Cùm censura infligitur contra eum, qui scienter, & temerariè aliquid fecerit, non ligat *h* eum, qui fecit ex ignorantia etiam crassa; nisi temeritas fuerit ex magna affectatione.

9. Censura non *i* suspenditur per appellationẽ, sed quæ infligitur post legitimam appellationem est *l* nulla, & qui appellavit legitimè, si excommunicatus post appellationem celebrarit, non fit irregularis, quamvis vincatur in lite.

10. Excommunicatio novo *m* jure potest esse à futuro dependens: ut in simoniacè vendente rem spiritualem, qui in excommunicationem incurrit, cùm redditur pretium,

a Comm. DD.

b Suar. disput. 6, sec. 3. n. 14.

c. Idem disp. 4. sec. 8. n. 6

d Vasq. 1. 2. disp. 1. 36. n. 4

e Suar. dis. 4. sec 10.

f Sanch. de Matr. lib. 8. disput. 32. n. 29.

g Suar. ubi sup: n. 8.

h Sanch. ubi sup: lib. 8. disp. 32. n. 36.

i c. Pastoralis, pastoralis. para. verum de appel.

l. c. per tuas de sent. excom.

m Extrau. 2 de simon.

SE-

SECTIO VII.

De Censuræ subiecto: & an possit aliquis duplici ligari censurâ?

1. SUbjectum censuræ capax solùm est homo vivus, non defunctus a: quem absolvere nihil aliud est, quàm concedere vivis facultatem, ut eum sepeliant in loco sacro, & orent pro eo. Debet etiã esse baptizatus, & usum rationis habere

2. Ut quis juris censuram incurrat, sufficit quòd sit doli b capax. Hominis autem censuram non c incurrit, nisi qui nubiles annos attigerit.

3. Qui censuræ causam dedit mentis compos, & postea insanus factus est d potest excommunicari. Si autem amentia fuerit perpetua, absolvendus est etiam ab ea, quam insanus incurrit.

4. Ut censura liget e, debet esse contra determinatas personas. Communitas potest interdici, non autem excommunicari

5. Summus Pontifex nullâ censurâ potest ligari; quia nullum f habet in terra superiorem. Episcopi autem, nisi illorum fiat specialis mentio, non tenentur suspensione; nec interdicto generali; juris autem generalibus excommunicationibus obligantur h.

6. Unus homo potest ligari pluribus censuris, & absolvi ab una & non i ab aliis, quæ toties multiplicantur, quoties peccatum committitur, cui annexa est censura, non verò cùm multiplicantur actiones, & solùm est unum peccatum.

7. Qui occidit plures clericos uno actu, an plures excommunicationes incurrat alii negant, alii probabilius l affirmant; idemque dicendum de eo, qui facit unum actum cum pluribus circumstantiis, quibus annnexæ sunt plures excommunicationes.

a Comm. DD.
b Dic. c 1. & ult. & ibi glos. v. *Pueris.*
c Comm. DD.
d Villal. tom. 1. tr. 36. dis. 14
e c. Roman. par. in universit. de sen. excom.
f c. cuncta per mundũ 3 q. 3.
g c. quia periculo tum de sent. excom. in 6.
h Comm. DD.
i c. cum pro causa de sent. excom.
l Vide P. Suar. de censu. dis. 5. sec.

8. Qui

8 Qui occidit religiosum sacerdotem duas excommunicationes incurrit, *m* unam, quia occidit religiosum; aliam, quia sacerdotem.

9. Ut quis incurrat in censuram, debet *n* esse subditus imponentis illam, vel habere domicilium in ejus territorio, vel in eo deliquisse.

10. Ubicumque fuerit excommunicatus denuntiatus, vitandus est; & qui excommunicationem inflixit, *o* potest monere etiam non subditos ne cum eo communicent, & ni paruerint, excommunicare.

11. Episcopi statuta non *p* obligant subditos, qui sunt extra ipsius territorium.

12. Si peccatum incipit in territorio alicujus Episcopi, & extra illud consummatum fuit, *q* ligat censura.

13. Eum, qui in alieno territorio peccatum commisit, cui annexa erat censura, in illam incurrere, alii ajunt, alii *r* negant probabilius.

14 Censura posita per modum sententiæ *s* ligat subditum existentem extra territorum; secùs verò si sit per modum statuti.

l ... 3. n 8.
m. Idem ubi sup. num. 51.
n Comm. DD.
o Suar. de cens. disp. 5. sec. 4. n. 2.
p c. ut animi de const. in 6.
q Comm. DD.
r Villalob. ubi sup.
s Avil. de cens. 2. p. c. 3. dub. 11.

SECTIO VIII.

De modo tollendi Censuras.

1. NOn tollitur *a* censura per mortem infligentis nec per mortem censurâ ligati, nec per solam pœnitentiam; sed per legitimam absolutionem.

2. Rector, qui excommunicatus fuit, quia debitum non solvit, non *b* liberatur finito officio, immò successor, nisi intra mensem satisfaciat, eâdem ligatur censurâ.

3. Si suspendatur, & interdicatur quis, donec restituat, factâ restitutione liberatur. Si autem eodem tenore excommunicetur, dubia res est inter DD. utrumque probabile; in practica securius est, ut absolvatur.

a c. Pastoralis de off. ord.
b c. Advers. de excom.

SE-

SECTIO IX.

De eo, qui absolvit.

a c. inferior. 21. & dicto c. pastoralis.

DE jure a communi, & ordinario, qui ligavit, debet absolvere, vel eius successor, si officium finivit, vel superior eius, qui posuit censuram, vel qui ab eo habet jurisdictionem delegatam.

b Vide Villal. ubi sup. n. 8.

2. Episcopus, & proprius Parochus possunt absolvere à censura juris non reservata. Parocho autem multi DD. hanc facultatem negant. *b*

c Trid. ses. 14. c. 7.

3. In mortis articulo *c* quilibet Sacerdos potest ab omni censura absolvere.

d. Ex Bulla Pauli III. videnda in nostro com.

4. Religiosi nostræ societatis, & quibus communicantur nostra privilegia *d*, possunt absolvere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus reservatis, etiam contentis in Bulla Cœnæ, & à censuris omnibus illis annexis, excepta hæresi. Idem potest quilibet sacerdos approbatus ab ordinario per Bullam Cruciatæ.

e. Comm. DD.

5. Quando Papa concedit facultatem absolvendi à censuris sibi reservatis, censetur *e* concedere reservatas Episcopis.

f Comm. DD.

6. Qui confessus est cum habente jurisdictionem absolvendi generaliter à censuris *f*, manet absolutus etiam ab oblitis, nec indiget novâ absolutione, si postea recordetur: secùs verò in peccatis reservatis quæ licet non maneant reservata, confitenda tamen sunt, si in memoriam venerint.

g Navar. c. 27. n 278.

7. Concessio absolutionis à censuris per Bullam, vel Iubileum *g*, intelligenda est in foro interiori tantùm, nisi aliud exprimatur.

h P. Suar. ubi sup. num. 40.

8. Cùm dicitur, quòd absolutio impendatur satisfactâ parte, si ad id non est obligatus, vel obligatio est dubia, potest absolvi parte non satisfactâ. Si verò obligatus est, & potest, non est absolvendus donec satisfaciat, vel cautionem præstet, vel pignus *h* tribuat, si pars sit absens.

9. Si

9. Si obligatus est, & non habeat unde solvat, absolvendus est ad *i* reincidentiam. *i c. eos qui de sent. ex. comm. in 6*

10 In mortis articulo quilibet sacerdos potest absolvere ab omnibus censuris, [si verò superior fuerit præsens securius erit ad illum recurrere] ab alio autem hæc absolutio est ad reincidentiam, si convaluerit, & non debet fieri nisi satisfactâ parte, vel præstitâ cautione, si per tempus licebit. Et post convalescentiam, si fuerit articulus præsumptus, debet comparere coram superiore; quod ni fecerit in censuras *l* reincidet. *l c. eos qui de sent. ex-com-*

11. Si autem articulus mortis fuit verus, & absolvi non potuit; dedit tamen signa contritionis, post mortem absolvendus *m* est à judice, cui reservata erat censura. *m Comm. DD.*

SECTIO X.

De Absolutione, metu, vel fraude extortâ.

1 ABsolutio metu gravi, vel fraude extorta, est invalida, & taliter absolutus excommunicationem incurrit *a*. *a unic. c. de his quæ vi.*

2. Absolutio empta pecuniâ est injusta, & simoniaca; *b* sed valida. *b c. Ad aures de simonia.*

3 Absolutio censuræ data sub conditione de præsenti, vel de præterito jam adimpleta est valida. Quæ autem datur sub conditione de futuro in casu gravis necessitatis *c* valida erit, & licita. *c Suar de cens. disp. 7. sect. 8. n. 7.*

4. Nemo *d* potest absolvi virtute Bullæ ad reincidentiam, nec pati hoc potest confessori concedere, potest autem judici, & ab eo terminum assignatum prorogare In quo casu sunt DD. qui dicant transacto termino reum non reincidere in censuram, nisi à judice novâ censurâ ligetur. *d Comm. DD.*

5. Eum qui transacto termino non potuit satisfacere, in censuram reincidere alii ajunt, alii probabilius *e* negant.

e Villal. tr. 16. dis. 23.

SECTIO XI.

DE FORMA ABSOLVTIONIS A Censura.

a Suar. de cens. dis 7. sect. 9.
b c. per tuas de sentent. excom.
c Suar. ubi sup. disp. 19. sect. 2.

1. ABsolutio à censura *a* valet sub quacunque forma significetur, & uno verbo potest quis à multis censuris absolvi.

2. Absolutio *b* petenda est à pœnitente, si autem non petatur, est tamen valida

3. Reliquæ ceremoniæ si commodè servari non possunt, possunt *c* sine peccato prætermitti. Si autem publica fuit censu, publica debet esse absolutio, & aliqua injungi medicinalis pœnitentia.

DISP. X. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ,

De cessatione à Divinis, & eius effectibus.

a Navar. in sum. c. 27. n. 188.

1. CEssatio à Divinis *a* est quædam omnimoda desistentia à Divinis officiis, & ab administratione quorundam sacramentorum in locum decreta.

b Suarez. ubi sup.
c c. non est vobis desp.
d. Suarez ubi sup.

2. Non est *b* propriè censura, unde non est interdictum; præsupponit autem illud, & ideo manent cum ea illius effectus.

3. Tempore cessationis non *c* licet recitare publicè officia Divina; cum socio autem recitare non est *d* prohibitum.

4. Audire Missam, & officia divina non licet. Suspenditur autem cessatio in aliquibus solemnioribus festivitatibus, quæ videri poterunt *in c. alma mater*.

5. Cym-

5. Cymbalis signum dare ad Missam, vel ad divina officia non licet. Ad recitandas Angelicas salutationes, & ad audiendam concionem non est *e* prohibitum; servanda tamen loci consuetudo. *e* Henriq. c. 53. n. 8.

6. Prohibetur usus sacramentorum præter Baptismum, Catechismum, Confirmationem, & Pœnitentiam. Eucharistia autem per modum viatici potest *f* solemniter portari ad infirmos, & ad hoc cymbalis signum dari: & si non fuerit hostia consecrata ad hoc, clausis januis cum uno acolytho Missa celebrari. *f* Villal. to. 1. tr. 20. dif. 2.

7. Singulis hebdomadis *g* licet Missam dicere ad renovandam Eucharistiam. *g* c. permittimus de sent. excom.

8. Extra infirmitatem non licet *h* Eucharistiam sumere. Neque Ordo, neque extrema unctio possunt ministrari. Matrimonium verò sine benedictionibus potest celebrari. *h* Comm. DD.

SECTIO II.

DE EO, QVI POTEST CESSATIOnem ponere.

1 OMnis, qui potestatem habet ad ponendum interdictum *a*, potest ponere Cessationem à Divinis. *a* Comm. DD.

2. Qui dedit causam ponendæ cessationi, debet solvere omnia stipendia amissa ratione Cessationis. Ponenda verò est, non ut pœna, sed propter contumaciam. *b*. *b* Comm. DD.

3. Qui Cessationem non servat, peccat mortaliter: & cum est generalis, religiosi eam non servantes *c* sunt ipso facto excommunicati. Reliqui autem nullam pœnam incurrunt; & clericus, qui tempore cessationis positæ post interdictum, si clausis januis Missam non solemnem diceret, non incurreret irregularitatem, peccaret tamen mortaliter. *c* Clem. 1 de sent. excom.

SECTIO III.

De eo, qui potest cessationem à Divinis tollere.

a Comm. DD.

1 QUi Cessationem posuit, *a* potest illam relaxare, vel in totum vel in partem. Si autem posita fuit usque ad determinatum tempus, finito termino sine nova relaxatione finitur.

b Comm. DD.

2. Non *b* suspenditur per appellationem subsequentem, benè autem per antecedentem.

c P. Avi de censu. d P. Suar. de cens. disp. 39. soc. 4. n. 3.

3. Posse autem secundùm partem suspendi ab eo qui posuit, alii *c* negant, alii probabilius *d* affirmant.

e Idem ubi sup.

4. Privilegia Ordinum mendicantium pro tempore interdicti, vel Cessationis à divinis non *e* sunt revocata per Concilium Tridentinum, nec per Bullam Cruciatæ suspensa, quo minus religiosi possint suspendere in aliquibus solemnitatibus.

f Comm. DD.

5. Interdictum & Cessationem, quam tenet Cathedralis, *f* tenentur servare religiosorum conventus, etiam à civitate mediâ leucâ distantes.

g Ex concess. Leonis X.

6. Si interdictum ponitur non populo, sed soli monasterio, non *g* tenentur religiosi illud servare, nisi eis alimenta præstentur, vel ipsi causam interdicto dederint.

h Ex concess. eiusdem.

i refertur in compend. ve b. *Interd.*

7. Religiosi mendicantes ex concessione Leonis X. tempore Interdicti, & Cessationis à divinis tam professi, quam novitii conversi, & donati *h* possunt celebrare & recipere sacramenta, & recitare in choro, & extra officium divinum clausis januis, & submissâ voce, ut habetur *in c. Alma mater*; sed non possunt clericos ad celebrandum admittere. Prædicta tamen omnia non solùm *i* possunt in generali interdicto, sed etiam in speciali ex concessione Julii 2.

8. Pro-

8. Processiones facere, lytanias, & hymnos dicere intra claustra *l* licet. *l* Ibidem

SECTIO IV.

De Privilegiis Mendicantibus concessis quoad sæculares.

1. PRivilegia, quæ habent religiosi Mendicantes quoad sæculares tempore Interdicti, & Cessationis à divinis non sunt *a* revocata per Bullam.

a Villal. ubi sup.

2. Tercerones, Beatæ, familiares tam viri, quam fœminæ, syndici, Oeconomi, Advocati, Procuratores, & alii qui inserviunt monasteriis virorum, ac mulierum *b* possunt admitti ad officia divina, & sacramenta, & sepeliri in illorum ecclesiis cum moderara pompa, nisi ipsi dederint causam interdicto, vel sint excommunicati.

b Comp. verb. *Interdict.*

3. Hoc privilegium *c* habent Patres Minimi, quoad omnes, qui ipsorum habitu utuntur, & Patres Carmelitæ quoad suos Confratres qui afferunt parvum scapulare, & Patres Sanctissimæ Trinitatis, quoad Confratres, qui ipsorum scapulari utuntur. Qui autem chordam D. Francisci, vel chartam confraternitatis habent, non gaudent hoc privilegio.

c Ex conceß. Leon. X. & Iulii III. Vide cōp verb. *Interdict.* parag. 25. & verb. *Familiaris.*

4. Ex privilegio *d* concesso Patribus S Benedicti, ipsi & qui ipsorum privilegia communicant, possint eligere sex personas tam viros, quam fœminas, quæ ad prædicta omnia, quibus ipsi religiosi gaudent, admittantur. Et ex alia concessione Nicolai Franciæ Legati à latere hæ personæ eligendæ possunt esse quindecim singulis diebus. Hoc etiam privilegio

d Refertur in comp. verb. *Interdict.*

gaudent Abbatissæ, & Priorissæ in suis monasteriis.

5. Secularibus, qui ægrotant in domibus religiosorum mendicantium, potest ministrari sacramentum extremæ Unctionis cum licentia Parochi ipsorum. Reliqua privilegia, quoad sæculares, videri possunt *e* in P. Emanu. Roder. *to. 2. qq. reg. q. 114. art 1.*

6. Societas nostra non habet festa assignata, in quibus suspendatur Interdictum; admonendus esset noster Generalis, ut assignaret solemnitates, & nobis communicaret prædicta privilegia.

DISPVTATIVNCVLA INTERIACENS.

DE CESSIONE BONORVM.

a Comm. DD.

1. EXcusat *a* à restitutione in foro exteriori; in interiori autem, si deveniat ad pinguiorem fortunam non excusatur, qui bonis cessit.

DISP. XI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CHARITAS.

De Charitatis definitione, & quando obliget eius præceptum.

a Ioan. 15.

1. CHaritas est virtus supernaturalis, quæ facit nos Dei *a* amicos.

2. Non esse realiter distinctam à gratia dicunt aliqui DD.

b D. Tho. 2. 2. q. 25 art. 1.

3. Hac virtute *b* amamus Deum, nosmetipsos, animam, & corpus, & proximos propter Deum.

4. De

4. De fide est esse præceptum diligendi Deum super omnia appretiativè, & propter ipsum; in hac autem vita *c* perfectè non adimpletur. Est præceptum affirmativum, & includit aliud negativum; quantum ad affirmativum, non habet determinatum tempus.

c Aug. in lib. de perf. just.

5. Non *d* obligat in primo instanti usûs rationis, nec in gravi tentatione, nisi fuerit odii Dei. Obligat verò cùm quis tenetur justificari, & copiam confessoris non habet.

d Suar. t. 4 sec. 2. n. 14.

6. Qui semper vivere desideraret in hac vita, mortaliter *e* peccaret.

e Azor. tr. 2. lib. 9. c. 4. q. 2.

7. Præceptum diligendi Deum super omnia sufficienter adimplet, qui nullum ejus frangit præceptum, sed consultius, utilius, ac suavius erit totis viribus conari nullum instans sine ferventissimo charitatis actu prætermittere.

SECTIO II.

Quomodo meritum procedat ex bonis Operibus in Charitate factis.

1 DE fide est nostris bonis operibus nos *a* posse mereri apud Deum. Hoc autem meritum non est ex rigore justitiæ, licet absolutè sic nominetur.

a Trid. ses. 6. c. 16 & can 32.

2. Ad meritum de condigno apud Deum necessarius est status gratiæ, non verò ad meritum de congruo, ad quod juvant opera bona facta in peccato *b*.

b Comm. DD.

3. Ad utrumque meritum necessaria est *c* libertas, sed sufficit semiplena; dummodo referatur ad Deum tanquam in finem ultimum.

c Est de fide.

4. Relatio operis ad Deum vel *d* est actualis, vel virtulis, ac habitualis. Actualis est, cùm actu refertur. Virtualis, cùm durat aliquis effectus actualis intentionis seu relationis in quo dicitur ipsa dura-

d Vide Thom. 2. 2. ubi sup.

durare, ut in eo qui ponit hostiam in calice ad consecrandum, & cùm actu consecrat, non recordatur relationis actualis illius, seu intentionis, quæ virtualiter manet in hostia posita. Habitualis dicitur ejus, qui est in gratia, ratione cuius omnia, quæ habet, relata sunt ad Deum.

5. Habitualem relationem sufficere ad meritum sunt qui asserant; probabilius autem videtur necessariam esse saltem virtualem; consultius autem quàm frequenter opera nostra ad Deum actualiter referre.

c Comm. DD

6. Meritum sic c definiendum: Opus bonum liberum in obsequium Dei amici, cui de justitia debetur præmium.

SECTIO III.

QVÆ POSSINT PER MERITVM acquiri: & de præcepto diligendi proximum.

a Trid. ses. 6. c. 16. & can 32.
b Trid. ses. 6. c. 1.

1. OPus bonum hominis grati relatum in Dei obsequium a meretur gratiam & gloriam. Gratiam autem primam, remissionem peccatorum & pœnæ æternæ nemo meretur de condigno, sed tantùm de congruo.

2. Christus b meruit nobis de condigno primā gratiam; nullus autem potest alteri illam mereri de condigno, sed tantùm de congruo.

3. Nequit justus mereri sibi de condigno reparationem sui lapsus; de congruo autem probabilius est quòd possit.

c Comm. DD.

4. Perseverantiam usque in vitæ finem non potest quis mereri de condigno, c potest autem de congruo.

5. Est præceptum de diligendo proximum, quod nos

nos obligat ei subvenire non solùm in extrema, sed in gravi necessitate, cum possumus sine magnò dispendio nostro. *d* Navar. in sum. c. 14. n. 12.

6. Non solùm amici, sed inimici diligendi sunt ex præcepto divino; Licet *e* tamen optare eis malum temporale propter bonum æternum; & si inimicus est vir potens, & aliter non potes evadere mortis periculum, vel rei familiaris grave dispendium, potes ei mortem optare; non tamen procurare, nisi cùm ipse te conatur occidere. *e* Comm. DD.

7. Non *f* teneris specialia amoris signa ei præbere, communia autem non licet negare. *f* Comm. DD.

8. Culpam *g* teneris remittere, non tamen satisfactionem debitam, præcipuè si sis pater, superior, aut judex. *g* Comm. DD.

9. Deus diligendus *h* est super omnia appretiativè, non verò intensivè ex necessitate præcepti. *h* Comm. DD.

10. Amor benè *i* ordinatus incipit à seipso; debet tamen bonum alienum spirituale anteponi bono proprio temporali, etiam vitæ. Et bonum universale reipublicæ præferendum est bono proprio particulari. Et unicuique mandavit Deus de proximo suo in eo, quo potest in bono spirituali juvare. *i* Vide P. Sa verb. *Charitas.*

11. Ut quis teneatur alienæ saluti opem ferre, cum vitæ suæ periculo, debet salus alteri esse physicè *l* impossibilis, nisi ego succurram, aliud tamen est in his, qui ex officio obligantur. *l* Vide Dian. in sum verb *Præceptum* n. 9.

12. Non teneris cum discrimine vitæ propriæ adire, & absolvere illum, qui in articulo mortis putat se contritionem non habere sufficientem, & ideo petit confessarium; nisi fortè ille tam rudis esset, ut modum se excitandi ad contritionem omnino ignoraret.

13. Homo tenetur vitæ suæ tempore elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium *m*. *m* In decret. Alexandri VII. an. 1665. 24. Sept.

DISP. XII. SECT. VNICA. RESOLVT. VARIÆ.

QVID SIT CIRCVMSTANTIA, & quando aperienda in Confessione?

a D.Th 1 2. q. 7. art. 1.

1. Circumstantia *a* est accidens actionis humanæ quæ in genere moris illam variat, vel efficiendo actum deteriorem, vel minuendo ejus malitiam.

b Comm. DD.

2. Circumstantiæ aliæ *b* mutant speciem, aliæ non; ut autem mutent speciem, debent esse voluntariæ; res in esse morali possunt esse simul in multis speciebus.

c Comm. DD.

3. Circumstantiæ communes omnibus peccatis non mutant *c* speciem, nec sunt in confessione aperiendæ.

4. Circunstantia est sextuplex scilicet: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

d Comm. DD.

5. Circunstantiæ omnes, quæ mutant speciem, & quæ de peccato veniali faciunt mortale *d*, aperiendæ sunt in confessione, etiam si sint actuum interiorum. Mutant speciem cùm habent diversæ speciei objecta in genere moris. Et qui talium circunstantiarum oblitus fuit in confessione, tenetur postea confiteri, cùm in memoriam venerint.

6. An sponsa de futuro, si fornicetur cum alio præter sponsum, teneatur circunstantiam desponsationis fateri, dubium est inter DD. utrumque probabile; sed *e* videtur probabilius tantum esse circunstantiam aggravantem.

e Vill. to. 1. tr. 9. dif. 36.

f Vide Dian. to. 1. tr. 7. ref. 7.

7. Eum, qui rem habuit cum notitia teneri hâc circunstantiam aperire, alii ajunt, alii *f* negant. Idem de circunstantia Episcopatûs, Generalatûs sacrorum ordinum in effusione sanguinis: & viri, qui primâ vice virginitatem amisit, & fœminæ, quæ cum sponso primò fornicata est, & Confessa-

rii

rii, qui carnaliter pœnitentem cognovit *g*. Qui autem habuit copulam cum soluta, non satisfacit confessionis præcepto, dicens: commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam *

8 Religionis professus, qui fecit votum de se non polluendo, si se polluat, non facit nisi unum peccatum; nec *h* tenetur utrumque votum exprimere.

9 Qui ter cum tribus fœminis fornicatus est, si fateatur se sic fornicatum fuisse, & qui mille aureos furatus fuit, si dicat se rem notabilem surripuisse ad amplius *i* non tenetur. De furto vero dubium est inter D D. utrumque probabile.

10. Unico actu voluntatis volentem plures occidere, vel plures mulieres cognoscere, unicum peccatum committere alii ajunt, alii negant, dicentes non unicum, sed plura. Hæc sententia videtur probabilior: & si objecta fuerint distincta specie, erunt specie distincta peccata, v. g. si unico actu concupiverit solutam, & conjugatam.

11. Copulam inter conjugatos habitam in loco sacro, si ibi maneant ultra quatuor, vel quinque dies, non esse peccatum mortale alii ajunt, *l* alii negant. Alii absolutè dicunt, occultè habitam nullum esse peccatum, sive parùm sive multùm ibi maneant. Quod putat probabile P. Vasquez. *to 1 in 1 p. disp 98. cap. 3.* Sed adverte nomine loci sacri non *m* intelligi oratorium, etiam si Missa in eo celebrata fuerit, nec porta Ecclesiæ à parte extrema, nec cellæ religiosorum, nec sacristia Ecclesiæ. Unde talis circumstantia non est aperiẽda.

12. Clerici, qui ludum taxillorum, vel chartarũ frequentant, & cum fraude notabilem quantitatẽ lucrantur, tenentur *n* fateri illam fraudem fecisse in ludo taxillorum, vel chartarum; quia talem ludum frequentando peccant mortaliter.

13. Judex etsi ex officio habeat custodire urbem, ne alii furentur, non *o* tenetur fateri, quòd sit judex, si furatus est.

14. Rap-

g Facun. apud Dian.
*In decr. Alexand. VII. an. 1665 24. Sept..
h Vide Dian. to. 1. tr. 7. ref. 13. & 14.
i Suar. in 3. p. to. 4 disp. 22. sec. 5.
l Vide Less. l. 4 c. 3. dub. 12. nu 86.
m Facun. præc. 2. lib. 4 c. 4. n. 34.
n P. Sub. tract. de Ludo. dub. 24. num. 2.

14. Raptûs circumstantia, si puella sponso consentit, non est necessariò fatenda.

15. Temporis duratio aperienda *p* est in confessione non ut circumstantia, sed solùm quando aliter numerus exprimi non potest.

p Dian. tr. 7. resf. 39. to. 1.

16. Testis, qui unico juramento multa falsa affirmat, unicum tantum facit *q* peccatum; ideòque sufficit, si dicat se falsò semel jurasse; & declaret damnum, quod fecit. Idem dicendum de sacerdote pluribus monstrante Eucharistiam in peccato mortali in opinione eorum, qui dicunt peccare mortaliter. Quod alii probabilius negant, dicentes nullum esse peccatum.

q Henr. l. 5. c. 5. nu. 6. in Gloss. litt. F.

17. An qui pœnitentiæ sacramentum in peccato mortali pluribus ministravit *r* toties peccet, quot fuerint personæ, an semel, dummodo successive, & sine magna interruptione illius absolverit, dubium est inter DD. utrumque *s* probabile.

r Vide Dian. to. 1. tr. 7. resf. 43.
s Dian. to. 1 tr. 7. resf. 44

18. Qui se exposuit peccandi occasioni, & postea incidit in peccatum, non *t* facit duo peccata; nisi inter occasionem, & peccatum notabilis mora intercesserit.

t Comm. DD.

19. Qui peccatum confessus circumstantiæ oblitus fuit, poterit postea solam circumstantiam fateri sine peccato, quando sine hoc illa sufficienter exprimitur *u*.

u Suar. In 3. p. to. 4. disf. 22. sec. 2. n. 8. & 9.

20. Confessarius, qui incipit audire confessionem in peccato mortali, *x* si habeat intentionem eliciendi actum contritionis antequam absolvat, non peccat mortaliter; licet contrarium sit etiam probabile apud Possevinum *de offic. Curati c.* 45. *n.* 41.

x Vide Henr. lib. 6. c. 18. n. 6.

21. Delectationes morosæ, quando solùm consistunt in appetitu sensitivo, & non exeunt in opus externum, an fiunt omnes ejusdem speciei, dubium est inter DD. Probabilius videtur *y* non esse fatendam necessariò circumstantiam, an fuerint cum soluta, an cum conjugata.

y Vasqu in 2. p. to. 2. disp. 112.

22. Cir-

22. Circumstantiam complicis aperiendam esse in confessione, quando nullum aliud damnum sequitur præter infamiam apud confessorem alii ajunt, alii negant. Affirmativa z videtur probabilior, & præcipuè si cedat in utilitatem spiritualem ipsius complicis.

z Tolet lib. 3. c. 8 nu. 4.

23. Mollities, sodomia, & bestialitas non sunt peccata ejusdem speciei; ideoque non sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem. a

24. Improbabilis est opinio, quæ dicit esse tantum veniale peccatum osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis. *

a In decr. Alexandri VII. an. 1665. 24. Sept.
* In decr. Alexand. VII. an. 1666. 18. Mart.

SECTIO II.

De aliis dubiis circa eandem materiam.

1 Qualitas blasphemiæ an possit reticeri, dubium est inter DD. Probabilius videtur non esse necessariò fatendam, nisi contineret formalem hæresim, vel odium Dei.

a P. Valen. to. 3. disp. 1. q. 13. p. 1.

2. Qui unico actu sæpius eandem repetit blasphemiam, non b tenetur numerum aperire; nec si divertat.

b Vide Dian. tr. 7. to. 1. ref. 52.

3. Qui tangendo professum, vel sacris initiatum, se ipsum solum polluit, aperire tenetur circunstantiam.

4. Circunstantiam apostasiæ aperiendam esse in confessione, nec sufficere in hæresim incidisse confiteri, asserunt multi DD. Contraria autem est probabilior, quia magis, & minus non variant species.

c Vide Dian. ubi sup. ref. 52.

5. Circunstantiam consuetudinis in peccato esse aperiendam, & propter eam posse confessarium differre absolutionem unanimiter DD. defen-

d P. Azor lib. 8. c. 21. to. 2.

defendunt *e* præter Joannem Sanctium virum sanè doctum, qui potest videri in suis practicis disp. *disput.* 9. *num.* 6.

e Ioan. Sanc. disp. 9. n. 6.

6. An prælatus, si omittat correctionem subditi, vel dominus mancipii, sufficienter confiteantur dicendo, se omisisse correctionem proximi, dubium est inter DD. Probabilius videtur *f* teneri ad declarandum se esse prælatos vel dominos.

f Villa. to. 2. tr. 6. 4 diff. 6.

7. Qui habuit voluntatem non restituendi alienum, & postea mutavit tale propositum, & iterum rediit ad voluntatem non restituendi, & sic se habuit per annum sæpius revocando voluntatem retinendi alienum, ex aliquorum sententia non tenetur aperire diuturnitatem *g* huius voluntariæ retentionis. Quod vix capere possum quomodo diversi actus voluntatis cum tot interruptionibus non sint numero distincta peccata.

g Vide Dian. verb. *Circunstantia.*

8. Medicus, qui sine legitima causa licentiam dedit edendi carnes in die jejunii, duplex peccatum *h* commisit, unum ex fractione abstinentiæ à carnibus, aliud ex fractione jejunii.

h Vide 1. tr. 7. to. 1. tr. 7. ref. 60

9 Furentem cum manifesto vitæ periculo unum tantùm furti peccatum committere alii ajunt, alii negant. Affirmativa *i* videtur probabilior.

i Dian. ubi sup. ref. 61.

10. Causa immissionis confessa, non est necessarium *l* ipsam omissionem involuntariam fateri; licet contrarium multi DD. teneant.

l Vasqu. to 1. disp. 94. c. 3

11. Non audientem sacrum in die Dominica, in qua incidit aliud festum obligans ad audiẽdum sacrum, unicum peccatum committere, & non teneri hanc fateri circunstantiam alii ajunt, alii negant. Affirmativa *m* videtur probabilior.

m Vasqu. in 3. p. to. 4. q. 91. art 1. dub. 4. n. 9.

12. Qui furatus fuit, ut mæcharetur, si confiteatur furtum, & mæchiam, non *n* tenetur fateri se unum ad aliud ordinasse.

n Dian. to. 1. tr. 7. ref. 23.

13 Qui aliquid fecit, non distinguens an esset peccatum mortale, an veniale, & postea invenit non esse mortale, *o* teneri ad aperiendam circun-

stan-

stantiam conscientiæ erroneæ alii ajunt, alii negant, Affirmativa videtur probabilior

14 An pollutio occulta facta in Ecclesia contineat sacrilegii malitiam necessariò in confessione aperiendam, dubium est inter DD. Utrumque probabile. Affirmativa *p* videtur probabilior. Idem dicendum de fornicatione occulta.

15. An latro furatus crumenam divitis in Ecclesia committat sacrilegium, & hanc circunstantiam teneatur aperire, res dubia *q* est inter DD. Negativa videtur probabilior; secùs verò, si res furata in Ecclesia sit saltem commodata ad divinum cultum.

16. An qui unico impetu profert in servos plures injurias, vocando illos fures, sodomitas & alias. solùm teneatur fateri se in aliquem gravem injuriam dixisse, non explicando numerum, neque personas, dubium *r* inter DD. Probabilius videtur, quod tantum potest crescere gravitas contumeliæ, ut eam aperire sit de necessitate confessionis; ut si quem hæreticum, aut patriæ proditorem appelles. Quod attinet ad personas in opinione eorum, qui dicunt in unico actu non posse esse plures numero malitias, non est numerus aperiendus: secùs verò in contraria. Vide *f* P. Vasquez *in* 3.*p to.* 4. *q*. 91. *art*. 1. *dub*. 4. *nu*. 4 cujus sententia videtur probabilior.

17. Qui ex odio vult proximo malum grave non teneri aperire, utrum sit circa vitam, utrum circa honorem vel circa facultates alii ajunt, alii negant. Probabilius *t* videtur non esse necessarium aperire talem circumstantiam.

18. Circunstantiam inductionis ad peccatum, quando persona est parata ad peccandum, non tenetur *u* quis confiteri; licet alii contrarium teneant probabiliter.

19. Circumstantia modi in copula conjugali, nisi

p Suar. de relig. to. 1. l. 3. c. 7. n. 4. Negat Vasqu. in p. 2. to. 1. q 72. art. 7. disp. 98.

q Vide Henr. lib. 2. c. 6. n. 5. in glossa.

r Vide Sot. de just. li. 5. Plura esse peccata dicit Henriq. l. 5. c. 8.

f Vasq in 3. p. to. 4. q. 91. art. 1.

t Bona. in tr. de leg. disp. 3. q. 4.

u Azor. p. 1. lib. 12. c. 16. q 5.

nisi periculum sit effundendi semen extra vas, non est necessario x fatenda.

x Dian. II. 7. res 35. to. 1.

20. Quando confessor scit circumstantiam personæ, non est necessario y confitenda.

y Comm. DD.

21. Cùm multæ actiones partiales antecedunt actum principalem z, sufficit actum principalem confiteri; nisi actiones sint extraordinariæ & continens malitiam alterius speciei.

z Comm DD.

SECTIO III.

ALIA DVBIA CIRCA EANDEM materiam.

CIrcumstantias notabiliter gravantes peccatum intra eandem speciem aperiendas esse alii a ajunt, alii negant, utrumque probabile, & tutum in praxi. Quæ autem notabiliter aggravent prudentis viri judicio relinquendum est.

a Suar. to. 4. disp 28. sec. 3.

2. Circumstantiæ ita peccatum diminuentes, ut mutent speciem, vel de mortali fiat veniale, b necessariò dicendæ sunt. Secus verò si solùm diminuat notabiliter intra eandem speciem.

b Comm. DD.

3. Religiosus professus, qui incidit in carnis peccatum, debet tantùm aperire votum castitatis secundùm probabilem opinionem. Probabilior tamen est, quòd c debeat etiam aperire se esse professum. Si autem sit simul sacerdos, sufficit quòd dicat se esse professum, vel esse Sacerdotem. Et si tandem sit Episcopus, hæc circumstantia non est aperienda, nisi secundùm diversitatem opinionum circa circumstantias notabiliter aggravantes.

c Sanch. de matr. to. 1. l. 7. disp. 28.

4. Qui per annum concupivit mulierem ad peccandum sine voluntatis retractatione, unum tantùm numero peccatum commisit; d sed cum circumstantia notabiliter aggravante.

d Comm. DD.

5. Cir-

5. Circumstantia personæ, an sit consanguinea vel affinis, & in quo gradu aperienda est; nec sufficit dicere quod sit in primo gradu cognationis, sed *e* exprimendum est an consanguinitatis, vel affinitatis sit.

6. Omnes gradus consanguinitatis, vel affinitatis præter primum sunt ejusdem speciei; unde sufficienter crimen confitetur, qui dicit se peccasse cum consanguinea, vel affine extra primum gradum. Navarrus autem *f* asserit secundùm distinctionem graduum sumendam esse specificam distinctionem horum peccatorum. Unde alio species est scopula cum sanguinea in primo gradu, alia in 2. alia in 3. alia in 4. Et ideo quis fuerit gradus necessariò exprimendum est. Probabilior videtur hæc sententia.

7. Filius, qui injuriâ afficit patrem, & servus dominum hanc tenetur *g* circumstantiam fateri; similiter qui clericum percussit etiam primæ tonsuræ.

8 Qui filiam solicitavit ante, vel post confessionem, nisi multum temporis intercesserit, debet fateri hanc *h* circumstantiam, & peccatum hoc sanctæ. Inquisitioni reservatur.

9. Religiosus, qui Prælato non obedit, committit *i* unum peccatum cum duabus malitiis, & contra religionem, & contra obedientiam; sufficit autem in obedientiam fateri.

10. Circumstantia reservationis, vel censuræ annexæ necessario aperienda est. *l*

11. Stuprum non differre à simplici fornicatione, quando *l* puella non coacta consensit, asserunt viri docti. Unde secundùm hanc opinionem in prædicto casu circumstantia virginitatis non est necessariò *m* aperienda.

12. Circumstantia loci sacri in furto, in sanguinis, vel seminis effusione, & violenta extractione ad locum sacrum confugientis *n* fatenda est; sed qui in lo-

DD.
e Vide infra verb. *Confessio.*
f Navar. c. 7, n. 4. in sum.
g Comm. DD.
h vide casus reservat. S. Inquis. supra hoc verb.
i Vide Villalob. in sum.
l Comm. DD.
m Vide verb. *Luxuria.*
n Commé

DD. co sacro aliquid horum foras committendum mente concipit, non tenetur hanc circumstantiam aperire. Secùs verò si foras consenserit in loco sacro perpetrandum.

13. Circumstantia scandali formalis, & per se intenti non est retinenda, *o* & tunc dicenda species peccati in quod proximum induxit. Et quamvis opus bonum sit, si sciebat, vel scire debebat occasionem ruinæ futuram esse. Nec non si publicè peccet etiam sine intentione scandalizandi, dummodo sit coram his qui scandalum verosimiliter patientur.

o Navar. c. 6. n. 7 in sum.

14. Circumstantia, quæ interrogatur à Confessario, & non potest taceri sine gravi incommodo spirituali: circumstantia voti de non peccando in particulari: & circumstantia conscientiæ erroneæ, ut qui arbitrabatur peccatum esse, quod verè non erat, & tamen fecit, hæ omnes circumstantiæ *p* aperiendæ sunt.

p comm. DD.

15. Circumstantiæ sequentes non sunt necessariò *q* fatendæ, Circumstantia diei festi, vel jejunio, vel orationi consecrati. Circumstantia peccantis spe veniæ, circumstantia acediæ, Circumstantia durationis est sub consilio confitenda. Circumstantia complicis an sit aperienda dubium est inter DD. quando aliter peccatum non potest confiteri. Debet si commodè potest, quærere alium confessorem, cui notus non sit complex; si autem hunc non invenias, non potest ob hoc alieno confiteri, nec communicare sine prævia confessione, servando quæ supra diximus.

q Navar. c. 6. n. 9.

16. Circumstantias maris, vel fœminæ in peccato Sodomiæ, vel bestialitatis confitendas esse alii aiunt, *r* alii negant, affirmativa videtur probabilior.

r Dian. to. 1. tr. 2. res. 2.

Reliqua quæ ad hoc verbum pertinent, invenies in verbo *Confessio*.

DISP.

DISP. XIII. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CLERICUS.

DE VARIIS DUBIIS AD CLERICOS *spectantibus.*

1 CLerici sunt *a* veri Domini bonorum patrimonialium & quasi patrimonialium, & cùm ex his se alunt, possunt *b* recompensationem facere sibi tantundem reservantes ex suorum beneficiorum Ecclesiasticis bonis.

2. Sunt etiam *c* veri Domini fructuum beneficiorum ad congruam sustentationem necessariorum, & eorum, quæ ex tali sustentatione sibi reservant. congrua sustentatio est ea, qua viri prudentes utuntur secundum decentiam sui status; ad hanc spectant donationes moderate, liberales, & remuneratoriæ, moderata hospitum, & amicorum convivia, & his similia.

3. Eorum, quæ ex his supersunt, an sint veri domini grave dubium est inter *DD.* utraque opinio probabilis; tutior *d* negativa. Peccare autem si non contra justitiam, saltem contra charitatem mortaliter, qui hæc in profanos usus consumit, omnium DD. unanimis est sententia; sed secundum affirmativam non *e* tenentur ad restitutionem, nec clericus, qui alienavit nec, qui illa possident. At restitutio à Pio V. imposita benefaciatis non recitantibus, debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam, eò quòd sit pœna. *

4. Equites ordinum militarium non *f* obstringuntur his legibus.

5. Sæculares judices possunt *g* clericis auferre venationis instrumenta, ut nociva Reipublicæ.

a Molin. de just. to. 1. disp. 142.

b Navar. in apol. q 1. nu. 33.

c comm. DD.

d Less. de just. lib. 2. c. 4. dub. 6. nu. 9.

e Mol. to. 1. de just. dub. 143.

*In decr. Alex. VII an. 1665. 24. Sept.

f comm. DD.

g covar. q. 33.

6. Clerici habentes temporalem jurisdictionem, non possunt capitis sententiam ferre; possunt *h* tamen ad hoc jurisdictionem delegare.

h Comm. DD.

7. Clerici sunt jure divino exempti *i* à judiciis sæcularibus in rebus spiritualibus; in aliis autem temporalibus jure humano.

i c. novis, de judiciis.

8. Si judex sæcularis fecit processum contra clericum, ut remittat illum ad judicem Ecclesiasticum, non *l* tenetur iste judicare secundùm dictum processum. Nec si clericus confessus est delictum coram judice sæculari, poterit ob id eum condemnare. Nec clericus potest *m* renuntiare exemptionis privilegio.

l Jul. Clar in pract. q. 36. n. 9.

m c. si diligenti de for. compet.

9. Potest *n* tamen eligere judicē arbitrum sæcularē, non verò tenebitur parere illius sententiæ secūdū vim coactivam; tenebitur autem secundū directuā.

n comm. DD.

10. In rebus civilibus per reconventionem *o* potest à judice sæculari judicari.

o c. 1. de mut. petit.

11. Clerici beneficiati, vel sacris initiati, chartis ludentes, vel alio ludo legibus prohibito *p* peccant mortaliter, si fiat cum scandalo; & qui notabilem quantitatem amittunt ex redditibus Ecclesiasticis non excusantur à mortali; non tamen tenentur ad restitutionem neque ipsi, nec qui lucrantur, nisi amittentes sint religiosi.

p Comm. DD.

12. Religiosi licitè recreantur, imò & meritoriè ludis honestis, & non est simonia, nec irreverentia, imò *q* laudabilis usus lucrari res sacras, angelicas scilicet salutationes, & similia.

q Comm. DD.

13. Clerici in concilio Limensi ipso facto *r* excommunicantur, si summam excedentem quinquaginta aureos ludo exponant. Per mittuntur tamen aliquando recreationis gratiâ comestibile quidpiam ludere, quod non excedat duorum aureorum valorem.

r Concil. Lim. art. 3. c. 17. so escudos valendos pesos de a. 7. reales:

14. Ab eodem concilio prohibentur uti *ſ* sericis vestibus, & habitu profano, & ab omnibus his quæ vulgò vocari, solent lechaligas, polainas, puneres guarni-

ſ Ibidem

guarniciones de seda faxas en los manteos, alamares, monteras, pantuflos, capasos de seda & similia. c, 16.

15. Prohibentur etiam fœminas comitari, vel equitando ducere ex tergo, nisi soror, aut mater sit.

16. Clerici concubinarii à Prælatis, & visitatoribus possunt, ac debent puniri non servatâ figurâ judicii. Verba sunt concilii: Et postpositâ omni appellatione ad executionem etiam sine strepitu, & figura judicii facti veritate inspectâ procedant. *t* Ubi supra c. 19.

17. Clericus sacris initiatus, qui personam ludicram in scenicis egerit, ipso facto incurrit excommunicationem *u*. *u* Ibidem c. 20.

18. Sub reatu mortis æternæ prohiberetur *x* ab eodem concilio presbyteris celebraturis, ne tabachi fumum ore, aut sayri vel tabachi pulverem naribus etiam pretextu medicinæ ante Missæ sacrificium sumant. *x* Concil. Lim. ubi sup.

19. Sacris legibus prohibitum *y* est clericos conductores fieri. *y* Extr. ne cler. c. 1. 21, q.

SECTIO II.

DE ALIIS DUBIIS AD CLERICOS spectantibus.

1. PRimâ etiam tonsurâ initiati diebus festis debent ad sibi assignatas Ecclesias convenire *a*. *a* Concil. Lim. art. 3, c. 25.

2. Siquis clericus mercaturæ operam dederit, præter pœnas à jure impositas, excommunicationis sententiam ipso facto incurrit: *b* Si verò fuerit Indorum Parochus, neque per se, neque per aliam interpositam personam potest negotiationem exercere, neq; pecora alere præter necessaria ad victum, aut agros colere, aut vehi his mercibus animalia te- *b* Advertendum hanc excommunicationẽ ablatam

 nere,

nere, vel locare, neque Indos ipsos ad mineralia sibi eruenda mittere, vel eorum opera locare. *D*enique neque cum ipsis Indis negotiari, neque cum aliis per ipsos. Qui istorum aliquid egerit, etiam excommunicationis latæ sententiæ eo ipso se noverit innodatum.

fuisse à Paulo V. ne in laqueum Parochis esset dãnationis æternæ.

3. Advertendum Limense Concilium *c* in toto regno Paruano, Chilensi, Tucumanensi, & Quitensi clericos obligare. De religiosis autem dicetur suo loco. Vide verbum *Parochus*, & verbũ *Religiosus*.

c vid. Lim conc. c. 5. fol. 51.

4. Nomine clerici in favorabilibus venit *d* Monachus Episcopus, & qui habet primam tonsuram; odiosis verò neuter ex his. Et sunt *D*D. qui asserant neque dignitatem, neque Canonicum Ecclesiæ Cathedralis, neque eum qui non est in sacris. Unde cùm aliquid prohibetur, vel præcipitur clericis à jure, vel ab homine, solùm comprehenduntur, qui sunt sacris initiati, aut habent beneficium.

d Vide P. Sa verb. *Clerici.*

5. Clerici etiam in sacris de licentia sui Episcopi possunt in civilibus coram judice sæculari conveniri. Et si dimisso habitu & tonsurâ clericali enormiter se gerat, potest capi, & puniri à judice sæculari; quia perdidit privilegium clericale secundùm gravium DD. opinionem. *P*robabiliùs tamen est hoc non *e* licere judici sæculari nisi de licentia Prælati, quando ipsius curiæ traditus est clericus propter incorrigibilitatem.

e Vide c. cum non ab homine de judiciis.

f Vide Sil. verb. *Iud.* nu. 4.

6. Clericus qui non est in sacris, non gaudet *g* Ecclesiastici fori privilegio, nisi assignatus sit alicui Ecclesiæ, cui inserviat, vel sit inseminario, vel in universitate de licentia Episcopi studeat, habitum clericalem habens, & tonsuram, & sit quasi in via ad ordines majores.

g Trid. sess 23 c. 6. de sent. exc.

7. Clericus etiam in sacris comprehensus in crimine potest *h* capi à judice sæculari, ut Ecclesiastico tradatur: & idem, si nocte armatus incedat, vel velit alterum lædere, potest à quolibet sæculari includi.

h vid. Navar. lib. 5. consl. 27.

8. Cle-

8. Clerici tenentur *i* legibus communibus populo in ordine ad bonum Reipublicæ, non quoad vim coactivam, sed directivam; dummodo non impediant officium Ecclesiasticum, & libertati Ecclesiasticæ non repugnent. *i Comm. DD.*

9. Clericus quilibet, & etiam laicus potest absolvere à censuris existentem in articulo mortis secundũ Dianam *l* & alios viros doctos, quod est probabile.

10. Clericum suspensum à divinis officiis, neque tamquam laicum illis posse assistere alii asserunt *m* probabiliter; alii verò probabiliùs defendunt irregularitatem non incurrere, neque peccare.

l Dian. tr. 9. resol. 6 p. 5.

m Fil. to. 1 tr. 27. c. 2. nu. 33.

11. A clerico posse conveniri laicum coram judice Ecclesiastico pro rebus non solùm Ecclesiæ, sed etiam pro fructibus dubium est inter Doctores. Affirmativa *n* videtur probabilior.

n Dian. tr. 1. res. 7 pag. 3.

12. Clericũ pravo animo percutiens percussione levi, & veniali, non incurrit *o* excommunicationẽ, & à fortiori, qui cùm conatus fuit percutere, non percussit.

o Vide Facun. p. 1. t. 2. c. 5. nu. 12.

13. Clericum publicè percutiens non est vitandus ante sententiam judicis; quia fortè ebrius erat, vel amens, vel se defendendo percussit.

p Idem ubi sup.

14. Clerici non tenentur *q* solvere gabellas, etiamsi Episcopus consentiat, nisi Papa consensum præstet, vel urgeat gravis necessitas, nec possit expectari Papæ consensus.

q Dian. 5. tr. 1. res. 15

15. Clerici possunt *r* disponere ad libitum tamquã de bonis patrimonialibus de omni eo, quod illis datur pro industria personali, vel labore, ut pro comitando funere, pro re sacra facienda, & similibus.

r Vide Dian. ubi sup. tr. 8. res. 27.

16. Clericus utens vestibus prohibitis, non incurrit suspensionem, si occultè, vel subtus alias vestes, vel propter celebrationem magni festi illis utatur. Imò hanc suspensionem consuetudine esse *s* derogatam asserit Henriq. *lib. 13. de excom. c. 39. n. 3.*

s Henriq. lib. 13. de excom. c. 39. n. 3.

17. Clerici non *t* tenẽtur solvere vectigal in extractione frumenti, vini, & similium, quæ ex bonis patri-

t Dian. p.

5. tr. 1. res. 27. trimonialibus collegerunt, ut alibi conducendo charius vendant.

u Ibidem ubi suprà tr. 1. reso. 20. 18. Clerici u possunt aperire tabernas, & vendere vinum, fructus, & alia recollecta in suis prædiis, etiam in terra Baronis prohibentis alibi vendi, nisi in ejus taberna

19. Clerici publicè concubinarii licet jure antiquo erant ipso facto suspensi; talis tamen suspensio abrogata x est per contrariam consuetudinem.

x Suar. dup. 31. sec 4. à n. 10.

20 Clerici audientes comœdias, & stipendia solventes quibus aluntur histriones, peccare mortaliter alii aiunt, alii negant y probabilius, si absque scandalo, ut communiter fit, & sine periculo consentiendi in actus turpes, ob solam curiositatem audiant. Res est maximè ruinæ obnoxia, sed communiter omnes audientes invincibili ignorantiâ à mortali culpa excusantur, cùm videant à religiosis etiam audiri, à magistratibus non prohiberi, & ab Ordinario approbari tanquam nihil contra bonos mores habentes. Limæ nisi sint approbatæ non recitantur.

y Vide Dian. p. 8. tr. 17. res. 31.

21. Clericus primæ tonsuræ absente sacerdote, & utroque absente laicus z potest indulgentias applicare Cruciatæ; & qui libet ex eis etiamsi sit absens.

y Dian p. tr. 3. res. 134.

22 Clerici an gaudeant Ecclesiæ immunitate in criminibus non exceptis in Bulla, dubium est inter DD. Affirmativa videtur probabilior.

23 Non licet clerico vel religioso calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi clerico aut religioso, vel ejus religioni publicè, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. a

a In decret Alexan. VII. an. 1665. 24. Sept.

SECT.

SECTIO III.

PROSEQVITVR EADEM materia.

1. CLericus, qui aliquando dimittit habitum, & tonsuram, non ideo fori privilegium *a* amittit, nec à judice laico potest puniri.

2. Clericus non *b* potest compelli à judice laico solvere gabellas, quas aliquando solvere tenetur.

3. Clericis non potest *c* Princeps laicus imponere gabellas propter reparationem pontium, murorum, & similium, licet contrarium teneant aliqui juristæ; sed neque tempore pestis pro publica utilitate, nisi à judicibus Ecclesiasticis *d* possint compelli.

4. Clerici, qui primam tonsuram, & habitum assumpserunt sine animo clericandi, sed tantùm in fraudem collectarum, & gabellarum *e*, gaudent nihilominus clericali privilegio, quia verè clerici sunt.

5. Clericus negotiator nisi ter moveatur, non *f* amittit privilegium clericale, & fori, ideo non potest ab eo gabellas exigere judex laicus, quamvis alii contrarium sentiant.

6. Non posse principem laicum ex rebus venditis à clericis ab emptore exigere gabellam extra pretium legale probabilius *g* videtur; licet contrarium viri docti defendant.

7. Clericis licitum *h* est recurrere ad laicos judices, quando arbitrio boni viri fit illis violentia in non admittenda eorum appellatione, & non habent alium superiorem Ecclesiasticum, ad quem confugiant. Et judices laici possunt cognoscere de tali causa non ut judices, sed ut defensores, & admonere Prælatum ne violentiam faciat. In aliis autem casibus, in quibus non sunt prædictæ circumstantiæ, non licet. Idem dicendum est de religiosis.

a Comm. DD.

b Diana tr. 12. res. 42. to. 1.

c Layman in Theol. mor. lib. 4. tr. 9. c6

d Dian. to. 1. tr. 2. res. 41.

e Diana ibidem resol. 44.

f Less. lib. 2. c. 35. dub. 3. n. 23.

g Vide Dian. to. 1. tract 2. res. 49.

h Vide Dian. tr. 2. res. 14. to 1.

i Sà hoc verb. 8. Clericus percussus à laico potest *i* agere coram judice Ecclesiastico.

l Idem ibidem 9. Clericus calumniosus accusator debet *l* privari officio, & verberatus in exilium mitti.

m Idem ibidem 10. Clericus non *m* potest consentire in judicem non suum etiam Ecclesiasticum sine consensu sui Episcopi.

n Covar. l. 1. c. 4. var, n. 4. 11. Clericus pauper non *n* tenetur cedere bonis, nec pro debito (nisi fuerit ex delicto contractum) potest conveniri ultra quàm facere potest; nec, si est in sacris, puniri corporaliter pro debito, quod non potest solvere.

o Sa hoc verb. 12. Clericorum privilegiis gaudent *o* Eremitæ, si sint astricti alicui regulæ, aut superiori talibus Privilegiis gaudenti.

p Vide Silvest. verb *Advocatus.* 13. Clericis prohibitum *p* est advocati exercitium exercere, nisi in causa propria, pia, & miserabilium personarum, vel propinquorum intra quartum gradum, cùm commode alium habere non possunt.

q Vide Mol. disp 47. 14. Non *q* potest Clericus esse procurator laicorum, nisi in negotio speciali aliquando, nec locum tenens Principis sæcularis; benè tamen consiliarius, & ob suam vel suorum necessitatem non prohibetur negotiari per se, nec vendere, quæ arte fecit honesta.

r Sa hoc verb. 15. Non *r* potest exercere medici, aut chirurgi officium, quando adustione, vel incisione opus est; nisi sua, aut pauperum necessitas id postulet.

s Vide Mol. disp 47. 16. Omnibus Clericis *s* concessum est testari, & ab intestato succedere, nisi sint Episcopi.

t Vide Navar. c. 25. nu. 109. 17. Non *t* potest Clericus in præjudicium patris testari de bonis, quæ acquisivit ante clericatum, in quibus pater habet usum fructum.

u Sa verb *Clericus.* 18. Clericum habitantem cum fœmina suspectâ peccare mortaliter *u*, dicunt viri docti.

x Idem ibidem. 19. Clericus absens in alio Episcopatu, nisi domicilium mutet, subditus est adhuc *x* proprii Episcopi,

scopi, & non tenetur deservire Ecclesiæ, in qua non habet beneficium.

20. Clericus *y* potest cogi ab Episcopo, ut urbem custodiat ab hostibus invasam, & in tali necessitate non prohibetur pugnare. *y* Ex congreg. cõcilii.

21. Recipiens patrimonium occultè sub conditione, ut post ordinum susceptionem illud restituat; non *z* tenetur restituere; nisi aliundè habeat, undè sustentetur. Contrarium tamen aliqui viri docti verius judicant. *z* Sa verb. *Clericus*.

SECTIO ULTIMA.

Circa eandem materiam.

1. CLericus qui post factam prohibitionem frequentat monasteria Monialium sine necessitate *a* peccat mortaliter. *a* Sanch. nu. 8.

2. Clericus beneficiatus vel ordine sacro insignitus, habitum clericalem vel tonsuram non ferens, barbam vel comam nutriens peccat mortaliter. Idem dic de eo qui indecentibus vestibus, vel armis utitur. *b* Navar. c. 25. nu. 100 p. 33.

3. Clericus qui emit aliquid, & arte mutat ejus formam, & vendit *c*, non dicitur exercere mercaturam. *c* comm. DD.

4. Clericus tenetur etiam servare *d* taxationem reipublicæ circa triticum. *d* comm. *DD*.

5. Clerici mineralibus intendere prohibiti sunt *e* per regiam scedulam. Si tamen illa habeant jure hæreditario, dum per venditionem ab eis se exonerant, permittendi sunt. *e* Soler-can. de Inguber. lib. 1. c 18

6. Collegia in seminario Ecclesiæ, qui Ecclesiasticus esse non vult, si hoc non juravit, nec promisit in ingressu, non *f* peccat, nec restituere tenetur *f* P. Menacho in manuscript.

7. clericus conjugatus cum corrupta, à se ipso non amittit *g* privilegium fori. *g* Idem ubi supra

DISPU-

DISPUTATIUNCULÆ

AD EANDEM LITTERAM pertinentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

COGITATIO.

Vide Regito, 1 li. 15. c. vit. n. 65.

IN cogitationibus venereis cùm voluntas nec positivè consentit, nec positivè dissentit; peccatum esse mortale alii aiunt, alii negant. Probabiliùs videtur, quòd si quis aliò divertat cogitationem quasi tentationem contemnens; non esse necessarium actum positivum, & peccatum mortale non esse, nisi cum plena advertentia ex permissione cogitationis periculo se exponat consentiendi.

COGNATIO.

a Dian. tr. 4. res. 2. to. 1.

1. Qui nomine non suo, sed alterius tenet puerum in Baptismo, probabiliùs videtur nullam contrahere cognationem; sed neque is, cujus nomine tenuit, quia necessarium est in Baptismo, & Confirmatione, quod patrinus physicè tangat puerum.

2. Eum qui statim post partum uxoris ob periculum mortis baptizavit proprium filium adstantibus aliis contrahere cognationem cum uxore, & non posse debitum petere alii aiunt, alii negant: probabilius videtur *b* nullam contrahere cognationem, & ideo posse debitum petere.

b Suar in 3 p. qu. 67.

3. Laicum præsente sacerdote baptizantem in casu necessitatis peccare mortaliter alii aiunt, alii negant. Probabiliùs videtur non peccare mortaliter, nisi faciat ex contemptu.

4. An in privato Baptismo tempore necessitatis sit

sit adhibendus patrinus, & an contrahat cognationem spiritualem. Utrumque est dubium inter DD. sed neque *c* adhibendum esse; neque si adhibeatur contrahere videtur probabiliùs, etiamsi teneat infantem animo obeundi patrini munus.

a Sanch. de matr. to 2 l.7. disp. 62. nu. 15.

5. Non confirmatus, qui in confirmatione puerum tenet non contrahit *d* cognationem spiritualem cum eo, nec peccat mortaliter; utrumque est probabile, licèt non desint qui teneant contrarium.

6 An qui in Ecclesia ut patrinus tenuit domi jam baptizatum, contrahat cognationem spiritualem, dubium est inter *DD*. Probabiliùs *e* videtur non contrahere.

d Vide Dian. 1.2. tr. 4. res. 21.

e Idem p. 3. tr. 4. res. 260.

COLLECTA.

1. Collectam certam, & invariabilem etiam positam per statutum super bona aliqua antequam ad clericos pervenissent, non tenentur solvere.

Vide Dianam. tr. 1. to. 3. res. 17.

COLONI.

1. Coloni partiarii religiosorum non tenentur solvere gabellas ex Bulla Pii V. in qua summus Pontifex eximit fratres, monachos, moniales ac alias regulares personas, eorumque monasteria, cœnobia, conventus, Ecclesias, capellas, oratoria, & alia loca, ac terras, possessiones, prædia, agros, & bona, nec non laboratores, colonos, arrendatarios, affectuarios, ac gestore suorum negotiorum ab omnibus exactionibus tam urbanis, quàm rusticis, nec non datiis, gabellis, pedagiis, vectigalibus, collectis, impositionibus, mercibus ordinariis, & extraordinariis, ac tam realibus, quàm personalibus, meris, & mixtis etiã subsidionalibus, & augmentis, ac focularibus equorum, taxis, militumque hospitiis, &c. tam impositis, quam imponendis.

2. Coloni partiarii sunt, qui conducunt agros reli-

religiosorum ad medietatem fructuum. Sed licet non sint partiarii, conducant verò prædia religiosorum, ut illis tribuant certam partem fructuum quotannis in omnem eventum & reliquum sibi acquirant, exempti sunt à solutione decimarum.

COLVMBÆ.

a comm. DD.

1 Columbas profugas à suo columbario, cuilibet licitum est capere. Et idem dic si domicilium mutent. Arte autem, vel fraude illas attrahere ad proprium columbarium illicitum est.

COMEDERE.

a Joan. Sanch. de selec. disp 2. nu. 14.

b Vide Less. l. 4. c. 3. dub. 14, num. 100.

c Vide Dian. 10. 3. tr. 5. res. 3.

d Less. lib 4. c. 3. dub. 2. nu. 10.

1. Comedere absque necessitate ob solam delectationem vix potest excusari à peccato veniali. Contrarium tamen docet *a* Joannes Sanctius.

2. Si quis comedendo cibos calidos, & tali situ decumbendo experitur pollutionem præter voluntatem & consensum, non *b* tenetur à talibus abstinere cibis, nec aliter decumbere, etiamsi id faciat non propter necessitatem, sed ob solam majorem commoditatem. Hæc communior sententia licet contrarium defendat P. Fagundez.

3. Comedentes carnem ob valetudinem, si parum piscati edant ad excitandum appetitum, licet vix ab intemperantia excusentur; *c* excusantur tamen ab excommunicatione, quæ solet esse in aliquibus synodalibus contra comedientes in diebus prohibitis simul pisces, & carnes. Vide Dianam, qui excusat eos à peccato, etiamsi in magna quantitate pisces sumant, dummodo pisces sint sani.

4. Comedere carnes humanas in gravi necessitate *d* licet, veluti in magna famæ, vel alio vitæ periculo, vel si caro humana alterata sumatur, ut medicamentum. Nec erit peccatum haurire sanguinem ex vena adolescentis, & bibere ad confortandas

das vires infirmi, quod medici dicunt remedium esse singulare.

5. comedere ex intende usque ad vomitum, peccatum esse mortale alii aiunt, alii *e* negant, si autem fiat ex consilio medici, *f* licet.

e Cajet. verb. *Gula.*

f Vide P. Sà verb. *Comedere.*

COMOEDIÆ.

comediis interesse an liceat, vide verbum *Clericus*;

COMMERCIVM.

cum infidelibus quando utilitas ex eo capta à christianis est major quàm damnum, fit licitum ratione necessitatis.

COMMISSARIVS.

CRUCIATÆ vide verbum *Bulla Cruciata.*

Commissarii particulares Cruciatæ officio suo possunt fungi usquequo officio priventur. *a*

a Parag. judices 38. ff. de judic.

COMMODATVM.

1. Qui commodat amico petenti cubiculum ad peccandum, timens, si neget, grave damnum, *a* non peccat mortaliter. Idem dicendum de eo, qui locat justa de causa domum meretrici.

2. Commodatorium dubium an res sua culpa perierit, teneri ad restitutionem alii *b* aiunt, alii negant. Affirmativa videtur probabilior, quando datur culpa juridica, etiamsi non sit mortalis. Sed si accipit in gratiam sui tenetur de levissima.

3. Commodatum ad certum usum non potest *c* repeti, etiam superveniente necessitate ejus qui commodavit. Contrarium defendit P. Molina, & videtur probabilius.

a Vide Dian. to. 3. tr. 6. res. 11.

b Vide Dian. ub sup. res. 49.

c Sylves. Verb. *Commod*

4. Commodans rem vitiosam non admonens com-

d Comm. DD. commodatarium, tenetur *d* de damno secuto.

e Vide Mol. dis. 295. n. 7. 5. Diutius utens commodatis, vel ad alium usum contra voluntatem commodantis, furtum *e* committit.

f P. Avila in comp. hoc verb. 6. Qui remisit commodatum per personam fidelem, si pereat, non *f* tenetur restituere; secus si per non fidelem.

g Navar. c 17. n. 185. 7. Commodatum quomodocumque pereat, domino *g* perit, nisi interveniat pactum, dolus, culpa, vel mora.

h Ibidem ubi sup. n 186. 8. Peccat, *h* qui commodatum non vult restituere, nisi solutis sumptibus, quos fecit, quando hi sunt ex iis, qui communiter fiunt, nisi fuerint magni, & extraordinarii,

i Idem ibidem. 9. Commodatarius *i* potest detinere commodatum pro recompensatione debiti liquidi.

l Idem n. 226. 10. Illicitum est aliquo pretio *l* commodare pecuniam ad ostentationem divitiarum.

Communio Sacramentalis.

1. Non est neganda peccatori occulto, etiam si alibi sit publicus, si publicè petat; si autem hæc infamia facilè præveniri queat, ex sententia Valen-

a Val. t. 4. disp. 6 q. 8 p. 3. tiæ eam denegare *a* licebit.

2. Publico peccatori publicè petenti omnino *b* neganda est.

b Comm. DD. 3. Si laicus necessitate sumeret vinum consecratum, *c* satisfaceret præcepto communionis.

c Suar. to. 3. disp. 71. sec. 3. 4. Bis recipere communionem in eodem die ob vitandam injuriam Sacramenti *d* licet.

d Comm. DD. 5. Sacerdos extra confessionem sciens aliquem esse in peccato mortali occulto, occultè petenti negare *e* debet communionem.

e Sà verb. *Communio.* 6. Paratus proximè ad communionem, si recordatur peccatum mortale, *f* potest si timet scandalum communicare, & postea confiteri.

f Comm. DD.

COM-

COMPENSATIO.

1. Ut sit justa, & sine peccato debet habere has *a* Vide
conditiones, Primam, ut debitum sit moraliter Villal. to.
certum. 2. ut non plus capiat, quàm sibi debetur. 2. tr. 11.
3. ut admoneat debitorem vel hæredes jam debi- dub. 23.
tum esse solutum, ne bis solvatur. Aliqui DD. num. 7.
ponunt alias duas. 1. ut per judicem non possit re-
cuperari, quod non videtur necessarium, ut scitè
notat *b* Villalobos. 2. ut actu res debeatur, quod *b* Idem
non est semper necessarium; nam si tempore præ- ubi sup.
fixo non sperat creditor rem suam recuperaturum,
potest uti compensatione, ut doctè advertit *c* Dia- *c* Dian. to.
na. Nec tandem necessarium est quod dicunt ali- 1. res. 46.
qui DD. quòd res non sit deposita de qua fit com- tr. 16.
pensatio. Si enim aliter rem recuperare non possum, *d* Navar.
licet *d* mihi non reddere depositum. lib. 3. c. 7.

2. Compensationem famæ pecuniâ fieri posse, num. 389
& infamatum occultè *e* posse rem infamantis sibi re- *e* Tanner.
tinere, si aliter compensationem facere non possit, in 2. 2. D.
dicit Tannerus citans Lessium. Tho.

3. Qui falsò alium infamavit, sine quòd utens disp. 4. q.
æquivocatione dicat se mentitum, vel malè locu- 6.
tum, potest facere compensationem suadendo, &
honorando infamatum, & tribuendo illi tantum
honoris quantum abstulit. Hic modus placet do-
ctissimo P. Villalobos *f*, vide illum, *f* Villal.
2. tr. 2.
dif. 27.

CONCIONATOR Vide *Prædicator.*

CONCESSIO.

Concessum videtur, quod non est prohibitum.

CONCILIUM.

1. Concilium Provinciale debet *a* fieri tertio *a* Vide
quoque anno; Diæcesanum quotannis. Trid. ses.

24.c.2.de refor. 2. Concilium Provinciale potest excommunicare Archiepiscopum. Ejus autem decreta non sunt publicanda Papâ inconsulto.

3. Ad decreta Concilii Diœcesani requiritur clerici approbatio.

CONCUBINARII.

1. Concubinarii tam soluti, quàm uxorati si ter admoniti non resipuerint, excommunicentur ab ordinario, & mulieres graviter ab eodem puniantur, & à populo exulare cogantur.

CONDUCTIO.

1. Si vespere Petrus colonum conduxit, mane autem propter alium eventum illius operâ non indigens tempestivè eum admonuit, non *a* tenetur solvere diei mercedem, nisi conductio esset causa ut amitteret lucrum diei.

a Dian to 3. tr. 4. res. 14.

2. Conducens agrum *b* potest remittere pensionem ob fortuitam, & insolitam sterilitatem; nisi hæc posset compensari anno sequenti.

b Vide Dian. ubi sup. res 57.

3. Conductor rei dubius an suâ culpâ perierit, non *c* tenetur restituere secundum probabilem sententiam.

c Vide Dian. tr. 6 to. 3. res. 49.

4. Conductor *d* potest expelli domo, quando locatori opus est eam habitare, vel reparare; vel conductor ibi inhonestè se habeat. Sed an aliquid de compensione remittendum sit, dubium est inter DD. Probabilius videtur esse remittendum, quandò conductor habitaturus erat domum sibi non adimendam.

d Moli disp. 499

5. Conductor equi *e* tenetur ad expensas ordinarias, ut ad pactum; non ad extraordinarias ut ad medicinas.

e Sylvest. hoc verb num. 16.

6. Famulo conducto non *f* debetur stipendium tempore quo ægrotat, nec extraordinaria medicina, nisi aliud sit in pacto, vel in consuetudine.

f Sà hoc verb.

7. Con-

7. Conductor, qui non solvit, g potest statim expelli; sed si conduxit ad decennium, biennio expectandus est. Quòd si locator promisit non expulsurum, intelligitur si solvat pensionem.

8. Qui timet rem perituram conductoris culpâ, potest eum cogere, ut suscipiat in se periculum, sed ob hanc obligationem minuendum est aliquid ex pensione.

9. Extravagans *Ambitiosæ* de non locanda re Ecclesiæ ultra triennium, non h videtur usu recepta, quoad pœnas extrin secas.

10. Locationes beneficiorum anticipatâ solutione non valent in præjudicium successorum ex concilio i Tridentino Pater autem Molina l dicit, quòd si conductor solverit, & conversum fuerit in utilitatem Ecclesiæ, successor ratum habere debet.

11. Si conductor domo vel aliâ re non utatur propter pestem, vel aliâ justâ causâ m, remittenda est pensio pro rata.

12. Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari n possunt ad longum tempus, ut ad decem annos, nisi cum conditionibus ad alienationem requisitis.

13. Beneficiatus o potest locare fructus beneficii ad novem annos, quando pensio non solvitur, nisi tertio quoque anno; conductio autem eo mortuo expirat. Si tamen Rector Ecclesiæ nomine Ecclesiæ rem ejus locaverat, eo mortuo durat.

14. Conductori p debentur expensæ necessariæ, & quibus res facta est melior.

15. Locationi factæ à viro de re uxoris, eo mortuo non tenetur uxor stare, nisi facta fuerit de ejus consensu.

16. Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliter pactum fuerit.

17. Qui sine cōvētione de pretio colorū conduxit, r tenetur ei tantum dare, quantū talibus reddi solet.

18. Alienum torquem locans, si Dominus non erat

g Idem ibidem.

h Vide Navar. c. 27. n. 149 & 150.

i Trid. ses. 25. c. 11. de refor.

l Mol. disp. 497.

m Sylv. ubi sup. num. 12.

n Comm. DD.

o Sà hoc verbo.

p Moli disp. 496

q Idem disp. 492

r Sylvest. verb.

Familia. num. 6. erat locaturus, nil tenetur restituere. Videtur autem probabilius ad id *f* teneri, in quo factus est locupletior.

f Vide Mol. disp 310. 19. Conductio rei spiritualis ipso jure est *t* nulla, sicut & venditio. Vide verbum *Locatio*.

t Tolet. in tum. lib. 9. c. 91. nu. 5.

DISPUT. XIV. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CONFESSIO.

Quid sit Sacramentalis Confessio.

a Navar. c 2. n. 1. 1. SAcramentalis *a* Confessio est secreta accusatio peccatorum coram proprio Sacerdote, ut ab illis Sacramentaliter absolvatur.

b Comm. DD. 2. Ut confessio sit sacramentalis, non sufficit, quòd quis signo crucis se muniat, ac dicat confessionem; sed *b* necessarium est ut accedat animo confitendi, & recipiendi absolutionem, Unde confessio facta laico non est Sacramentalis. Ejus institutio fuit à Solo Christo, & cœpit obligare post Evangelii promulgationem, & obligat omnes, qui habent conscientiam peccati mortalis.

3. Et sit legitima, debet habere has sexdecim conditiones:

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

c Navar. 2. num 5. 4. Non *c* licet regulariter loquendo fieri coram tertia persona; facta autem coram multis valida est.

d Comm. DD. 5. Examen autem illud *d* requirit, & sufficit, quod viri prudentes facere solent in discutiendis gravibus negotiis. Si autem nulla præviâ discussione accedat quis ad confitendũ, confessio erit nulla.

6. Qui

6. Qui mentitur in confessione aliquod mortale affirmando vel negando, *e* peccat mortaliter, & confessio est nulla, & sacrilega. Secus autem si quod negat, vel affirmat sit tantum veniale, vel mortale jam ritè confessum: nec satisfacit præcepto Ecclesiæ, qui facit confessionem voluntariè nullam *f*. *e* Comm. DD.

7. Peccat mortaliter, qui confitetur laico, vel clerico non Presbytero cùm tenetur, & post est Sacerdoti cõfiteri; & qui se imprudẽter infamat detegendo sua peccata mortalia, nisi faciat bonâ fide. *f* In decr. Alexand. VII, anno 1665. 24. Septemb

8. Concilium Tridentinum *g* decrevit sub anathemate hæc sequentia. 1 Confessionem Sacramentalem fuisse institutam, & præceptam à Christo Domino. 2. Esse necessariam à jure divino. 3. Nos obligatos esse eodem jure ad confitendum omnia peccata mortalia, & circumstantias mutantes speciem. 4. Quòd confessio est possibilis. 5. Quod tenemur confiteri in Quadragesima. 6. Quòd licet confiteri venialia. 7. Quòd sine jurisdictione ordinaria, vel delegata sacerdotis confessio illi facta, est nulla; Sacerdotium enim non dat jurisdictionem, sed est fundamentum illius. *g* Trid. sess. 14. c. 5. de confess.

SECTIO II.

DE MATERIA, ET FORMA Confessionis.

1. Formæ essentia stat *a* in illis solis verbis, *Te absolvo*; reliqua, quæ antecedunt, & subsequuntur sunt ad majorem congruitatem. *a* Comm. DD.

2. Sufficit *b* manifestare statum, quando quis nequit numerum. *b* Comm. DD.

3. Sufficit *c* dicere se quæsivisse laudem de peccatis mortalibus, etiamsi non aperiat specificè; sed non est idem de delectatione in præteritis, in qua necessarium est speciem distinguere. *c* Navar. c 4. n 4. *d* Comm. DD.

4. Taceri *d* potest peccatum quando ex ejus

confessione imminet pœnitenti, vel confessario grave damnum animæ, vel corporis, vel famæ. Sed omnibus his debet præponderare salus animæ.

5. Quando pœnitens est dubius an aliquod sit peccatum mortale, an veniale *e*, tenetur illud confiteri, & de illo dolere quasi de mortali.

6. Non *f* peccat mortaliter, qui ne bonam existimationem amittat, uni confitetur gravissima, alteri tantùm venialia.

7. Qui manens in excommunicatione confitetur, & recipit sacramentalem absolutionem, *g* illicitam facit confessionem, non autem invalidam; nisi sciat, vel credat id esse peccatum mortale.

e Navar. c. 10. n. 7.

f Suarez apud Dian. p. 3 tr. 4. ref. 132.

g Navar. c. 9. p. n. 4.

SECTIO III.

CONFESSIO QUOAD *iterationem*.

1. Confessio facta confessario excommunicato non notorio valida est, si fiat cum ignorantia. Si autem scienter, sed ita ut accipiens absolutionem mortaliter non peccet, non est *a* iteranda, quia valida.

2. Mentiri in confessione peccatorum venialium, vel aliàs confessorum mortalium, veniale solùm peccatum *b* est. Erit autem mortale, si aliud non confiteatur, quòd sit absolutionis tota materia falsa.

3. Ad declarandam speciem tui peccati, si necesse est, *c* potes dicere alienum; imò etiam cùm tibi valdè utile est ad salutem animæ, aut illius cujus fortè fama periclitatur, famæ enim præponenda est spiritualis salus; cùm autem tu potes dicere, potest & Confessor te interrogare.

4. Iteranda *d* confessio sine ullo dolore facta, aut sine proposito vitandi peccata, aut ei, qui non poterat absolvere, vel cum omissum est aliquod peccatum

a Navar. a. 9, nu. 4.

b Sà verb. *Confessio*

c Sà verb. *Confessio* num. 17.

d Vide Tol. lib. 3 ca. 10.

tum mortale scienter, vel quod tale putabatur, & si cum dubio; *Secus autem* si putabatur non esse mortale. Addunt aliqui, si confessor est valdè imperitus, vel omissum fuit aliquod peccatum mortale per crassam ignorantiam, vel oblivionem. *Et* tandem si confessio sit facta alieno etiam spe ratihabitionis.

5. Confessio facta cum dolore de culpis præteritis, & proposito vitandi futura, licet dolor non sit talis, ut cum sacramento gratiam pœnitens consequatur, valida est *e* licet informis.

e Probabilior sententia DD.

6. Facta ei qui nullum titulum nec bonum nec malum habet, vel notoriè amisit illum, *f* iteranda est; etiam si facta fuerit bonâ fide.

f Navar. c 9. nu. 11.

7. Confessio facta sacerdoti, qui de quibusdam poterat absolvere, de quibusdam non, non est *g* iteranda, nec quando satisfactio non est adimpleta, vel fuit adimpleta in peccato mortali, vel pœnitens credidit in eadem relapsurum.

g Idem c. 9. nu. 14.

8. Qui iterat confessionem cum eodem sacerdote, cui invalide confessus fuerat, si is statum ejus saltem in confuso cognoscit, non *h* tenetur dicta peccata repetere, sed tantum culpabiliter omissum.

h Comm. DD.

9. Scrupulosus, qui semel prudentis arbitrio legitimam diligentiam apposuit, ut omnia peccata confiteretur, etiam si postea ignoret utrum hoc vel istud confessus fuerit, non tenetur confiteri Sed potest tutâ conscientiâ judicare se illud jam confessum fuisse, & si forte oblitus verè fuit non imputabitur *i* illi in peccatum.

i Idem Navar. c. 21. n. 42.

10. Per confessionem, quam non sequitur absolutio, non impletur *l* præceptum; nisi differatur ab ipso confessario ob salutem animæ ipsius pœnitentis.

l Idem c. 10. n. 4.

12. Peccata in confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, tenemur in sequenti confessione exprimere. *m*

m In decr. Alexand. VII. anno 1665. 24 septemb.

SECTIO IV.

Confessio quoad obligationem.

a Tolet. lib 3, c. 76 in sum.

1. Nullus a tenetur confiteri tertiâ personâ audiente, nec per interpretem, nec in scriptis; sed si taliter fiat, validè fit. Absolutio autem missa in scriptis, nulla est ex novo decreto Clementis octavi.

b Navar. c. 21, nu. 35.

2. Tempus confessionis non est definitum b jure divino, sed humano. Non autem obligat statim ac peccatum commissum est; nec peccat, qui differt usque ad Quadragesimam, etiam si sciat oblitarum peccata mortalia.

c Comm. DD.

3. Obligat c etiam contritum, si vult accedere ad Eucharistiam, & etiam in articulo mortis; vel si tempore debito habiturus quis est impedimentum, tenetur prævenire, vel si voverit pluries facturum. Obligat ejus præceptum omnem usum rationis habentem ad peccandum.

SECTIO V.

Confessio quoad sigillum.

a Navar. c. 8. n. 1.

1. Sigillum a est obligatio, aliquid occultandi. Quod est duplex. Aliud quod dicitur secretum naturale, & est à lege naturali, & divina. Aliud dicitur sigillum confessionis, quod etiam includit naturale.

b Comm. DD.

2. Sigillum confessionis obligat b etiamsi non secutâ absolutione; & non potest revelari nisi ex consensu pœnitentis.

c Comm. DD.

3. Comprehenduntur b hoc sigillo non solùm peccata mortalia & venialia, sed etiam omne illud, per quod directè, vel indirectè potest scribi aliquod peccatum pœnitentis in particulari etiam levissimùm, quod revelare erit mortale, quia plurimum lædit sacramentum.

4. Obli-

4. Obligat *d* non solùm Confessarium; sed omnem eum qui licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audit aliquod peccatum, sive sit interpres, sive consiliarius, sive casu audierit, & hos omnes etiam cum periculo mortis; & hæc obligatio durat post mortem pœnitentis. *d* Suar. tr. 4. disp. 33 sec 4.

5 Debet autem Confessarius *e* cautè admodùm loqui de auditis confessione; quia ex incauta locutione sæpè contingit revelari confessionem. Ut si dicas: isti negavi absolutionem propter concubinatum, vel propter peccatum reservatum, etiamsi concubinatus, vel peccatum reservatum fuerint publica. *e* Vide Villal. to. 1. tr. 9. dif. 6. 4.

6. Si duobus, vel pluribus confessis dicas de uno Iste peccata solùm venialia confessus est, indirectè *f* detegis mortalia aliorum. Vel si è loco, ubi audias confessiones, surgas ad consulendum casum, vel dicas aliquas circunstantias diei, personæ, vel loci, ex quibus possit quis conjicere, quis talia fuerit confessus, vel quod aliquod grave saltem in communi confessus fuerit, ut si dicas ille benè confessus est, hic autem non mihi plenè satisfecit. *f* Vide Avil. in comp. Navar. hoc verbo.

7. Cum pœnitens dat facultatem, ut peccatum reveletur, extrahit *g* illud à confessionis sigillo: & imprudenter Confessarius facit, si dicat se illud se confessione audivisse. *g* Comm. DD.

8. Non *h* frangit sigillum, qui non absolvit publicum concubinarium, & erga eum volentem communicare sic se habet, ac si eum audivisset in confessione, arcendo eum à communione propter peccatum, quod sciebat extra confessionem. *h* Navar. c. 8. n. 11.

9. Pœnitentia publica ita *i* imponenda est, ut non credatur imposita à confessario, ne lædatur sacramenti sigillum. *i* Vide Avil. verb *Satisfactio*.

10. Non violat sigillum, qui propter peccatum, quod audivit in confessione *l*, denegat alicui suffragium, dummodo causam non exprimat. *l* Villal. ubi sup dif. 6. 4

11. Nec qui ex confessione Petri cognito peccato

m P. Tho Sanc. to. 1 de matr. l. 3. disp. 26.
n Navar. c. 17. n. 23
o Idem ubi sup.
p Navar. c. 8. n. 16.
q Idem num. 14.
r Comm. DD.
s Navar. c. 15. nu. 16.

Joannis, eum cautè *m* interrogat in confessione.

12. Nec qui *n* admonet hæredes pænitentis, ut restituant quod ipse pœnitens faciendum ejus fidei commisit,

13. Nec qui *o* vocatus in testem dicit id quod audierat in confessione, si id extra confessionem sciebat.

14. Nec qui *p* dicit: In tali loco, ubi confessiones audivi, perpetrantur talia crimina. Hic tamen repræhensione dignus est.

15. Interrogatus confessarius quomodo se gesserit circa pœnitentem *q*, debet respondere se suo munere fuisse perfunctum. Non tamen licebit dicere se illum non absolvisse.

16. Qui interrogatur ab alio an Petrus confessus fuerit illi aliquod peccatum, *r* potest etiam cum juramento negare.

17. Confessarius non debet se intromittere *s* ad liberandum eum, quem ex confessione scit esse innocentem. Nec pœnitentem licet extra confessionem, nec publicè, nec secretò corripere de auditis in confessione, nisi de ejus licentia, vel cùm ipse cũ confessariõ miscet colloquium eum cõsulendo.

SECTIO VI.

De Præcepto Confessionis, tempore, & modo illud adimplendi.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Vide Dian. p. 2. tr. 37. ref. 46.
d Tolet. lib 3 c. 6. num. 5.

1. NOn *a* frangit præceptum confessionis, qui illam differt ultra tempus præscriptum ex consilio confessoris, vel aliâ justâ causâ.

2. Qui nihil vult dicere in confessione nisi interrogatus, non est dispositus *b* ad absolutionem.

3. An qui aliter non potest confiteri nisi scripto, aut nutibus, eo modo quo potest teneatur, dubium est inter DD. Utrumque *c* est probabile, tutius verò confiteri; mutus autem si potest nutibus tenetur.

4. Tradere Sacerdoti legenda peccata non *d* licet nisi ex justa causa, ut propter nimiam verecundiam in puella,

5. Licet

5. Licet teneatur confiteri, qui peccati capax est, Ecclesia tamen non *e* videtur eum velle obligare ante pubertatem ad pœnas non confitentibus impositas.

e Comm. DD.

6. Præceptum annuæ confessionis in quovis anni tempore potest *f* adimpleri, qui annus incipit à Paschate in Pascha. Qui tamen est in peccato mortali, ut adimpleat præceptum communionis, in Pascate debet confiteri. Idem dic de articulo mortis, vel periculo.

f Sà hoc verb. & Dian. p. 3. tr. 4. re. 81

7. Qui cõfitetur se sex, aut octo peccasse, & postea recordatur fuisse octo, non *g* tenetur illa duo confiteri; secus verò si dixisset se tantum sex peccasse.

g Navar. c. 6. nu. 4

8. Qui ignorabat aliquid esse peccatum mortale cùm puer esset, & postea advertit, sufficit *h* illud fateri. Si verò confessus est cum eo, qui jurisdictionẽ non habebat, grandis factus errorem cognovit, sufficiet illas solùm confessiones repetere.

h Sà hoc verb. nu. 33.

9. Potestas eligendi confessores non *i* expirat morte concedentis.

i Navar. c. 9. nu. 15.

10. Quando quis justam habet causam non confitendi proprio sacerdoti petita licentia & non obtenta, posse alteri confiteri, alii aiunt, alii negant; affirmativa videtur probabilior. *l* Et si in hoc casu licentiã nõ petat sufficiet rationabiliter præsumpta.

l Silvest. verb. *confessio* num. 6.

11. Potest *m* quis simul pluribus confessoribus confiteri, & in necessitate unus Confessor plures audire, & absolvere.

m Sà hoc verb. nu. 38.

12. Meretrices nõ comprehenduntur *n* in excõmunicatione contra non communicantes in Paschate.

n Idem num. 42.

13. Nemo tenetur *o* ob periculum oblivionis peccata scribere.

o Navar. in c. fratris n. 87.

14. Pius V. decrevit, *p* quòd medici admoneãt ægrotũ ut cõfiteatur, & ne eũ ter invisãt, nisi eis cõstiterit in scriptis jam confessionem fecisse. Hoc autem consuetudine moderatum est, & videtur sufficere, si admoneant infirmum cùm imminet periculum.

p Pius V. motu proprio qui incipit super gregem

15. Præcepto divino obligatur ad confessionem,

qui

qui timet, se differat, se peccata obliturum; & si plura habeat restituenda, debet *q* ea habere in scriptis.

16. Monachi S. Benedicti tenentur ex præcepto, (quod etiam extenditur ad omnes religiosos) confiteri, *r* cum habent conscientiam peccati mortalis. Hoc autem præceptũ per non usũ videtur ablatũ.

17. Qui tempore ab Ecclesia statuto non confessus est illo transacto etiam *s* tenetur, & quo plus differt, plus peccat. Idem dicendum probabilius de communione in Paschate.

18. Qui navigaturus & scit tempore præcepti non habiturum copiam confessoris, tenetur *t* prævenire confessionem secundum probabiliorem opinionem.

19. Qui audit pœnitentem *u* in maris tempestate, sufficit quòd unius cujusque audiat duo, vel tria peccata, si omnia non potest.

20. Si quis recordatur se peccatum mortale commisisse, cujus autem sit speciei non recordatur, tenetur *x* illud confiteri, & potest absolvi secundum probabiliorum opinionem etiamsi nullum aliud habeat, quod in specie fateatur.

21. Cum complice peccati facta confessio *y* valida est, sed non licet, nisi urgeat necessitas.

22. Non potest *z* superior de solis reservatis subditum absolvere & remittere eum ad alium pro non reservatis; sed si velit eum sacramentaliter absolvere, omnia debet audire. Est contra Navarrum & alios, sed omnino tenenda.

23. Quando non est recursus ad superiorem, & pro vitando scandalo est necessarium, quòd pœnitens communionem recipiat, *a* potest absolvi de non reservatis directè; & indirectè de reservatis cum onere comparendi coram superiore. Vel ex sententia Vasquez potest conteri, & sine confessione communicare, ac si non esset copia confessoris. Sed adverte teneri pœnitentem tam reservata, quã non reservata confiteri in prædicto casu, ut Confessarius

an. 1562. Vide Villal. tr. 9. dis. 27.
q Idem ubi suprà
r Clemẽtina. Ne in agro, para. sanè desta tu Monachi
s comm. DD.
t Suar. disp. 36. sec. 5.
u Conin. apud Dian. p. 2 tr. 16. res. 41.
x Suar. to 4. disp. 23. sec. 1.
y Comm. DD.
z Vide P. Suar. to. 4. disp. 31 sec. 2.
a Vide P. Suar. ubi sup. sec. 3.

satius sciat statum ejus, & velut medicus possit & medicinam adhibere, qui eum poterit absolvere, etiam si peccata reservata habeant annexam excommunicationem etiam reservatam. Quod Toleto, & aliis non *b* placet, sed videtur probabilius, *b* Vide Toletum in sũma

24. Non satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato *c*. *c* In decr. Alexand. VII. anno 1665 24. septemb.

SECTIO VII.

De Ministro ordinario hujus Sacramenti.

1. SUmmus Pontifex est *a* primus, & supremus minister de potestate ordinaria hujus Sacramenti, & ejus familia ipsi, ac ejus pœnitentiario subjecta est. *a* Suar. to 4. disp. 35 sec. 1.

2. Episcopi habent Papam *b* pro ordinario, & ex privilegio si confirmati, & consecrati sunt, quemlibet possunt eligere. *b* c. ne pro dilat. de pœnit. & remiss.

3. Archiepiscopus cum actu visitat Archiepiscopatum, est *c* ordinarius in eo, cum autem non visitat, solùm in sua diœcesi. *c* c. ulti. de censu in 6.

4. Provinciales, Guardiani, Priores, & Abbates *d* sunt ordinarii respectu suorum subditorum, & possunt sibi ipsis eligere Confessores; nisi prohibeantur aliquo sui ordinis statuto. *d* Villal. ex dicto c. ne pro dilat. ubi sup.

5. Cardinales non habent jurisdictionem nisi sint Legati, sed consuetudine sunt Papæ immediatè *e* subjecti, & ipsis illorum familia. In propriis Ecclesiis habent jurisdictionem quasi Episcopalem. Si autem non sunt sacerdotes, possunt jurisdictionem delegare. *e* Silvest. verb. *Confess.*

6. Decanus, & Archidiaconus, & similes aliquando Episcopo immediatè *f* subjiciuntur; sed in hoc consule consuetudinem. *f* Vide Villal. ubi sup.

7. Vicarius generalis Episcopi, non verò foraneus, ordinariam habet jurisdictionem secundùm probabiliorem sententiam.

8. Capitulum sede vacante *g* succedit loco Episcopi, & Provisores ejus loco *Provisoris* Episcopi.

9. Parochi immediatè Episcopo *h* sunt subjecti, nec possunt eligere confessorem nisi approbatum ab ordinario, Parochis autem subjiciuntur omnes Parochiani, exceptis religiosis.

10. Prædicti omnes, si sit communis error, & habent aliquem titulum, licet coloratum, ipso jure *i* habent jurisdictionem; dummodo non sint incapaces jure divino ad dandam absolutionem, ut mulieres, & non sacerdotes.

11. Prædictorum omnium jurisdictio non est *l* determinata locis, sed personis.

g Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 13. nu. 3.
h Vide Trid. sess. 24. c. 15. & decret. Alexand. VII. anno 1665. 24. septemb.
i Comm. DD.
l Suar. to. 4. disp. 18 sec. 1. nu. 17.

SECTIO VIII.

Quomodo possit sciri, ad quam quis Parochiam pertineat?

1. AD eam quis Parochiam pertinet, *a* in qua habet domicilium, vel domum habitationis ex die, quâ ibi incipit habitare.

2. Qui mutat habitationem in aliquem locum, nisi ad breve tempus; & qui propter negotia ibi moratur, & domum conducit, domicilium *b* acquirit, licèt contrarium alii sentiant probabiliter.

3. Qui in duobus locis moratur, utrobique *c* est Parochianus, & omni tempore potest cuilibet ex duobus Parochis confiteri.

4. Vagi, iterfacientes, & peregrini *d* possunt confiteri cum Parocho illius loci, in quo sunt, vel cum alio delegatam jurisdictionem ibi habente.

a Sanch. de matr. to. 1. lib. 3 disp. 29. num. 11.
b Idem ibidem.
c Suar. to 4. disp. 15 sec. 2.
d Comm. DD.

SECTIO IX.

Quis sit Minister hujus Sacramenti ex potestate delegata: & quis possit eam delegare?

1. IN articulo vel periculo mortis etiam præsumpto, ut in longa, & periculosa navigatione, omnes Sacerdotes delegatam jurisdictionem *a* habent.

2. Quilibet habens ordinariam jurisdictionem potest eam delegare, nisi juris impedimentum *b* habeat.

3. Papa in tota Ecclesia, Episcopus in suo Episcopatu *c*.

4. Qui autem delegatam habet, non *d* potest eã subdelegare, nisi ex speciali commissione.

5. Vicarius generalis, & Episcopus, si ille non est sacerdos, & hic etiamsi non consecratus, & sit confirmatus, possunt *e* delegare.

6. Quando superior delegat jurisdictionem, non est necessaria inferioris licentia, nisi detur sub ea conditione. Quare religiosus, cui Episcopus delegavit jurisdictionem, potest audire confessiones contradicente Parocho in ejus Ecclesia.

7. Parochus non *f* potest delegare suam facultatem simplici sacerdoti.

8. Prælatus religiosus suis subditis concedere *g* potest facultatem, ut cuicumque etiam simplici sacerdoti confiteantur. Quod iter agentibus sæpè conceditur.

9. Fratres prædicatores, & Minores *h* habẽt privilegiũ, ut possint iter agẽtes, si non habeãt Confessarium sui ordinis, aliis etiam sæcularibus confiteri.

10. In ordine Minorum quilibet confessarius approbatus habet *i* facultatem confessionis audiendi omnium fratrum totius ordinis.

11. Consuetudo legitimè præscripta dat *l* jurisdictionem delegatam.

12. Nunquã Episcopus approbat religiosos ad audiendas confessiones sine consensu saltem interpre-

tativo

a Trid. sess. 14. c. 7. de cas. reser.
b c. Inter cæteras de off. ordi.
c c. 1. de off. Vicar in 6.
d Comm. DD.
e Villal. c. 1. tr. 9. dif 49.
f Suar. dis. 26. sec. 1. num. 9.
g Comm. DD.
h Eman. Rode. fol 44 in su. co. 31.
i Idem to 1. q. 21. ar. 3.
l Comm. DD.

tativo ipsorum Prælati; & probabile *m* est sine eo eos approbare non posse. Si autem de facto hoc faceret contra voluntatem Prælati, ex natura rei validæ essent confessiones; sed taliter approbatus, si esset frater *Minor* *n*, incurreret excommunicationem, & si esset ex ordine Prædicatorum invalidæ essent confessiones.

13. In aliis ordinibus dum talis facultas non irritaretur *o*, valerent confessiones. Sed tales Confessarii non possent absolvere à casibus Episcopo reservatis, quia hoc privilegium non potest illis conferri nisi à suo superiore: sed non nisi obtenta ad id Episcopi facultate. *

14. Quamvis religiosus sit legitimè approbatus, potest & superior præcipere ne confessiones audiat, & si audiat *p* erunt invalidæ: contraria vero est probabilior, sed peccabit.

SECTIO X.

In qua Forma deleganda est hæc jurisdictio, & quantum duret.

1. DEbet dari aliquo exteriori signo; mentale solùm non sufficit, nec rati habitio *a* de futuro. Benè autem si sit de præsenti, vel de præterito.

2. Quando jurisdictio est dubia, & necessitas gravis urget, danda *b* est sub conditione absolutio cum onere iterum confitendi.

3. Si delegata fuit ad tempus, eo transacto spirat; sed inceptæ confessiones poterunt *c* perfici secundùm probabiliorem. Si delegans jurisdictionem moriatur, durat *d* donec revocetur.

m Clemen dud. de sepu. para. statuimus
n Vide Villal. ubi sup.
o Henriq. lib. 6. de pœn. c 3. num. 3.
*In decr. Alexand. VII. anno 1665. 24. Septemb
p Henric. lib. 5. de pœnit. c. 6. nu. 6.
a Suar. c. 4. disp. 26. sec. 1.
b Ibidem to. 4. disp. 26. sec. 6.
c Villal. ubi sup. dis. 32.
d c. gratū de off. & potest. jud. delegat.

SECTIO

SECTIO XI.

Utrum Episcopus possit coarctare licentiam religiosis, quos approbat, & approbatio hac an sit perpetua?

1. EPiscopus sine justa causa non *a* potest coarctare approbationem; potest autem ex causa quoad tempus & personas. Si autem sine justa causa coarctaverit, *b* manebunt absolutè approbati.

2. Religiosus approbatus in uno Episcopatu, si alium petat, & postea redeat in eundem à quo exivit, non indiget *c* novâ approbatione.

3. Episcopus non potest religioso semel approbato facultatem auferre sine justa causâ, nec Capitulum sede vacante; potest tamen Episcopus successor.

a Henriq. de poen. lib. 3. c. 6. num. 6.
b Vill. ubi sup. dif. 33
c Comm. DD.

SECTIO XII.

Quis sit idoneus Minister hujus Sacramenti; & à quo Ordinario debeat approbari, ut possit eligi Bullæ virtute.

1 NOn *a* sufficit quòd sit notoriè doctus, nisi sit præsentatus à suo Prælato, & approbatus à suo Episcopo.

2. Parochus, qui Parochiæ renuntiavit, non ideo *b* amittit approbationem.

3. Omnes habentes jurisdictionem quasi Episcopalem exemptam ab Episcopali, possunt *c* confessarios approbare; sed novo decreto Innocentii X. non possunt, nisi ab Ordinario approbentur subditorum confessiones audire.

4. Pro Ordinario intelligitur *d* Episcopus, & omnes qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem, exceptis Prælatis regularium.

a Comm. DD.
b F. Eman Rodet. in addit ad cru. para. 9. nu. 4.
c Suar. to. 4 disp. 20 sec. 4. nu 20. Inn. X. anno 1654.
d Idem disp. 18 sec6. n. 18

5. Approbati à suo Ordinario possunt eligi etiam in alio Episcopatu virtute Bullæ. Quod videtur probabile viris doctis. Probabilius *e* autem est approbandum esse ab Ordinario pœnitentis.

e Vide Villal. ubi sup, dist. 6

6. Religiosi in una diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab ejus Episcopo de novo debent *f* approbari ut confessiones audiant, & sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire; Et in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, & in alienis sine ejus facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesiis contra illius voluntatem.

f Ex novo decreto Innoc. X. an. 1654.

7. Episcopus potest *g* præcipere religiosis, ut sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones, & concionandi; & etiam inconsulto Provinciali Episcopo tenentur obedire.

g Ex eodem decreto.

8. Religiosi virtute Bullæ, vel Jubilæi non possunt *h* confiteri nisi cum approbato ab Ordinario.

h Villal. ubi supra

9. Novitii *i* possunt confiteri cum quo voluerint, sive sit religiosus, sive sæcularis; dummodò sit approbatus ab Ordinario. Hoc tamen non *l* procedit in novitiis Societatis JESU, qui secundùm nostras ordinationes solùm possunt confiteri cum assignato à superiore. Si tamen cum alio confiteantur, valida erit confessio.

i Comm. DD.

l Ex speciali decreto N. 9. Generalia.

10. Si mulier aut non sacerdos communi errore legitimus confessarius reputaretur, validas esse absolutiones asserunt *m* nonnulli DD. Licèt hæc sententia à neothericis improbabilis reputetur.

m Innoc. c. dudum de elect. Mascard. de prob. concl. 649

11. Confessarius, qui sequens probabilem opinionem, quæ ei jurisdictionem concedit, absolvit, etiã si talis opinio in se non esset certa, *n* validè absolvit.

n Lugo de Sacr. disp. 9. s. 2

12. Qui tamen ita dubius est, ut nullam suæ opinionis probabilitatem habeat, in urgenti necessitate sub conditione si potest, absolvat *o* cum onere, ut pœnitens postea confiteantur cum habente jurisdictionem. Quod onus alii non obligare affir-

o Suar. to. 4 disp. 26 sec. 6.

mãt,

mat, quia nemo sua peccata bis cōfiteri cogi debet.

13. Dubius de jurisdictione in urgenti necessitate moneat pœnitentem, ut veniale vel mortale jam confessum fateatur, ut de his directè, & de aliis indirectè, validè tamen absolvat.

SECTIO XIII.

De conditionibus & obligationibus confessarii: & utrum tenentur pœnitentem interrogare?

1. Confessarius *a* debet habere ordines, jurisdictionem, scientiam, virtutem, secretum, prudentiam, & fortitudinem. *a* Comm. DD.

2. Confessarius *b* tenetur scire, quæ communiter sciuntur circa censuras, casus reservatos, & restitutionem, & habere principia, quibus dubitet de reliquis, & consulat viros doctos; non enim tenetur omnia scire, quia hoc est impossibile. *b* Comm. DD.

3. Qui certus de sua insufficientia confessiones audit, etiam præcipiente Prælato, peccat *c* mortaliter. Si autem dubitet, potest credere præcipienti. *c* Navarr. c. 1. de pœn. dub 6.

4. Qui habet potestatem; ordines, & jurisdictionem, licèt non habeat scientiam, validè *d* administrat; peccat tamen nisi in necessitate extrema. *d* Suar. to. 4. disp. 28 sec. 2.

5. Tenetur *e* confessarius interrogare ea omnia, in quæ ex qualitate personæ, & officii judicat ut plurimùm quòd tales homines solent impingere. Si tamen judicet pœnitentem se benè examinasse, vel esse virum doctum, & timoratæ conscientiæ, nihil interrogare tenetur. *e* c. omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss.

6. Sit sacerdos discretus, *f* & cautus more periti medici diligenter inquirens peccatorũ circũstãtias. *f* Ex eod. c.

7. Confessarius, qui ob somnium, vel inadvertentiam venialia confitentem non integrè audivit, non debet *g* ad repetenda pœnitentem obligare. *g* P. Suar.

8. Quando confessarius certo scit pœnitentem esse

 in

in statu peccati mortalis, ipse verò de eo non se accusat, tenetur interrogare; quòd si neget, non debet eum absolvere.

SECTIO XIV.

Quomodo rudes instruendi sunt.

1. SI habeant usum rationis, & aliqualem notitiam hujus sacramenti, & præcepti, tenentur confiteri; secùs si invincibili ignorantià laborent. Parochi autem, & *Domini* si eos docendo capaces non reddant, rationem reddere debent.

2. Æthiopes, Indi, & alii neophyti tenentur scire necessaria ad consequendam æternam salutem, qualia sunt credere Deum esse unum in essentia, & trinum in personis; & ex his secundam, Filium *Dei* scilicet, hominem factum fuisse pro nobis in utero Virginis, ex ea natum, & passum, & mortuum pro nostra, totiusque mundi salute, surrexisse à mortuis, sedereque ad dexteram *Dei* Patris, indeque venturum ut judicet mundum, bonisque æterna præmia, malis æterna supplicia largiturum. Insuper tenentur scire Pater noster, & orare, & mandata *Dei* & Ecclesiæ observare. Non tamen obligantur hæc omnia in memoria retinere; sufficit, quòd substantiam aliquomodo percipiant, & interrogati bonum à malo distinguant. Cùm autem ex incuria suà, vel dominorum nec Pater noster, nec Credo didicerint, non sunt absolvendi donec addiscant; secùs enim nunquam addiscent: Si verò nec culpa sua nec dominorum, sed ex naturali incertitudine prædicta ignorant, juvandi sunt, ne tanto beneficio priventur, possuntque audiri, & absolvi, admonendique sunt priùs, ut de incuria in addiscendo, si quam habuerint, conterantur.

3. *Insuper* admonendi sunt sacerdotem Christi vicē gerere ad remittenda peccata; ideoque Chri-

stianos

stianos ad confessionem accedere. Interrogandi etiam sunt quem adorent audientes sacrum, sufficietque si dicant ibi esse Christum verum Deum & hominem. Interrogandi tandem sunt, quare prædicta hæc omnia credant, docendique sunt ideo credenda, quia verba Dei sunt

4. In articulo mortis cùm per tempus aliud non licet, sufficiet eos docere Deum esse remuneratorem, & Christum Filium ejus verum Deum, & hominem mundi Redemptorem; & licet hæc quomodo sint non intelligant, sufficiet quod assentiant, & credant. Hoc est valdè advertendum, quando aliter non possunt instrui, satis est quòd respondeant se credere, quæ à confessario proponuntur ut dicta Dei licet non intelligant: Idiota enimverò credit, licet non capiat, quæ continentur in Bibliis.

5. Quanquàm non benè examinati, nec cum debito dolore miseri hi ad confessionem accedant benignè juvandi, & audiendi sunt; partim enim continuo labore, partim naturali incapacitate excusabiles sunt. Exponatur eis immensus Dei amor erga homines, & præcipuè erga pauperes, & quomodo eis de Cœlis benefaciat; & admoneantur, ut de peccatis doleant; quia optimi Patris, ac Domini offensæ sunt. Induat confessarius viscera piissimi patris, & omnibus omnia factus instruat cum patientia pœnitentem suum, dicatque ei: Audi fili, & vide, & scito, quia intra hoc corpus tuum latet anima tua, quam Deus creavit, & quæ nunquam moritura est. si benè vixeris, æterno gaudio perfrueris in Cœlo cum Deo semper vivens Deus est, qui Cœlum, & terram fecit, & omnia hæc quæ vides. Ipse te multum diligit, oculos, manus, & pedes, & omnia quæ habes ipse tibi dedit, ama eum ex toto corde tuo, ipse est Dominus tuus, & omnium hominum, ipse te alit, & vestit, dole quia eum offendisti Ipse pro te de Cœlo descendit, natus est de Virgine, & ut tibi vitã æternã daret, mortẽ non recusavit. His & similibus

Verbis instruatur pro captu, & repetito actu contritionis, dummodo dictis annuat, sine scrupulo potest absolvi.

6. In examine hæc observanda -- Sinat eum sua peccata confiteri, Si nullum dixerit, vel pauca, & sistat, interroget ea, in quæ ut plurimùm incidunt Æthiopes, & Indi; quærat de numero, & de specie, & faciat quantum in se est, & quamvis credat multa peccata habere, quæ propter incapacitatem non declarat quoad numerum, vel quoad speciem, dummodo materiam absolutionis extorserit servatis prædictus potest eum absolvere; integra est enim formaliter confessio, & tam pœnitens, quàm confessarius quantum moraliter possibile est faciunt; nec si pœnitens dimittatur per totum annum examinandus, cum meliore dispositione redibit.

7. Pro satisfactione imponatur eis captivitas, & egestas, & omnia alia quæ in servitute patiuntur, & primam Missam quam audituri sunt, & ut ibi aliquid breve, ut Pater noster, & Ave Maria recitent, etiam pro gravissimis delictis; hæc enim patienter sublata, & Deo oblata sufficiens satisfactio cum meritis Christi videtur.

8. Qui linguam Indorum non benè intelligunt, & Parochi eorum non sunt, sed gratis, ut sacerdotes nostræ societatis huic pio ministerio se dicant zelo animarum; quia rari sunt, qui serio eorum saluti incumbant, dummodo aliqua interrogando statum pœnitentis & dolorem de præteritis, & propositum se emendandi cognoscant, licet peccata omnia, quoad numerum, & quoad speciem perfectè non capiant, tutâ conscientiâ possunt Indorum confessiones audire. Hi enim miseri plures habent spoliatores, quàm confessores, qui ipsorum incumbant animarum saluti.

9. Circa Æthiopes minus dubium est, quia cùm nemo sit, qui illorum linguam calleat, omnes in hoc sunt æquales, & ipsorum necessitas exigit, ne absque

absque salutis remedio deferantur.

10. *Parochi Indorum* tenentur addiscere eorum idioma, & in eo peritiores præferri debent ab Episcopis ad beneficia curata. *Si* autem benè intelligentes linguam non habeant, addiscere incipientibus possunt tutâ conscientiâ *Indorum Parochias* committere.

11. Quando auditâ confessione dubius manet confessarius an pœnitens sufficienter dispositus sit ad absolutionem, præcipuè si est rudis, & incapax melioris dispositionis, potest eum absolvere sub conditione, quia in hoc nec ipsi pœnitenti, nec sacramento fit injuria.

SECTIO XV.

Parochi indorum, de quibus interrogandi sunt in confessione: & quæ sint eorum peccata frequentiora.

1. QUi per se non catechizat, sed per pueros, & hispano sermone, peccat.

2. Non licet confessiones *Indorum* audire per interpretem *Indum*, vel Mestizum; benè tamen in casu necessitatis per religiosum, vel alium virum prudentem, & conscientiæ timoratæ; de his enim non loquitur prohibitio synodalis, quæ prohibet confessiones per interpretem audire.

3. Si plures audit, quàm potest benè disponere in eodem die, peccat. Si impatienter eos audit, irascitur, vel percutit eos deterrēs à cōfessione, peccat.

4. Qui curam sumit plurium animarum, quàm potest docere, & regere. Qui ita idiota est, ut ignoret necessaria ad sacramentorum bonam administrationem, & ineptus est ad exponendam eis doctrinam Christianam, non est tutus in conscientia.

5. Abesse Parochum à suo beneficio per tres menses ex justa causa alium substituendo licet per Tridentinum cum facultate proprii Episcopi, amplius non licet, nisi gravissima causa. *Per* paucos autē dies abesse licitum est ex justa causa, etiam si alium non

substituat, verbi gratia: ut si sua peccata confessurus vicinam petat Parochiam, vel vocetur ab Episcopo ad festum corporis Christi, vel ad concionandum, vel ad similia.

6. Peccat Parochus, qui non curat ut Indi Missam audiant in diebus præcepti. Nec sufficit signum dare ut veniant, quia tenentur omnem possibilem diligentiam adhibere, ut cum effectu sacro adsint. Quãvis enim Parochis prohibitum sit Indis supplicium infligere, possunt admonere Regium Prætorem, & alios justitiæ ministros, ut eos venire cogant.

7. Peccat Parochus, qui negligens est in extirpandis idololatriis, ebrietatibus, & aliis publicis peccatis. Hoc verò faciendum cum circumspectione, & prudentia.

8. Pastores, qui in desertis pascunt greges visitare non tenetur, curare tamẽ debet ut confessuri ad populum veniant, & ut eorum infantes baptizentur.

9. Qui Missas non dicit ab Episcopo assignatas dicendas pro populo pro rata restituere tenetur. Non verò si horas Canonicas nõ recitet, licet peccet: Hæc enim nõ sũt beneficia Ecclesiastica, sed stipẽdia mera

10. Peccat, qui cùm possit, nõ impedit damna, quæ Curacæ & commendatarii inferunt Indis.

11. Peccat qui Indis Eucharistiæ, & extremæ unctionis sacramenta non administrat, nec curat eos docendo idoneos facere. Et qui habent infideles in sua Parochia, si non curant eos instruere & ad fidem convertere, vel sine catechismo eos baptizare.

12. Peccat, qui sine facultate proprii Episcopi transit ad alium Episcopatum, & positam censuram incurrit, nisi in oppressione manifestè injusta.

13. Qui pueros habet in obsequio, si hoc sit pretio æstimabile, ut coquere in culina, pecora, & alias bestias pascere, & similia, debet mercedem solvere; secùs verò si tantùm ad mensam serviant.

14. Peccat qui non solvit struem lignorum, vel herbarũ, quem pueri offerre solent venientes in domum

mum Parochi, ut doceantur doctrinam. Hæc enim consuetudo quia mala, non est toleranda. Idem dicendum de superfluis ædificiis, ad quæ indi non sunt obligandi.

15. Tenentur clerici servare leges humanas justas spectantes ad bonum commune, & ideo Parochi tenentur observare constitutionem *Proregis*, jubentis ne *Indos* supplicio afficiant. Quod etiam servant ipsi Episcopi, qui sæculares non puniunt, nisi invocato brachio sæculari, nisi suppliciũ sit paternũ.

16. Qui stipendia accipiunt pro sacramentorum administratione, vel sepultura, peccant, & tenentur restituere. Si verò Indi fuerint alienigenæ, potest stipendia consueta recipere.

17. Cùm *Indus* offert arietem, ut Parochus tot Missas dicat, quot aries valet secundùm mensuram stipendii, non sufficit unam *Missam* dicere. Si autem spõtè offerat, ad nihil tenetur, si *Ind*ᵘˢ nihil petit.

18. Non peccat, qui pro propria utilitate facit, ut Indi offerant, dummodo eos non cogat.

19. Peccat qui defuncti bona hæredem habentis sibi assumit, pro Missis dicendis. De quinta parte bonorum cum intestatus decessit, potest Vicarius disponere pro anima illius.

20. Peccat, qui negotiatur per se vel per interpositam personam in sua Parochia, & incurrit censuras, & pœnas impositas à jure, & à synodalibus contra Indorum Parochos, qui negotiationi vacant, contra quos Limense concilium fulminat excommunicationem ipso facto incurrendam. Sed hæc ablata est à Paulo V. ut supra diximus.

21. Potest tamen vendere ea quæ ex suo necessario alimento superfluunt, & in aliena Parochia per interpositam personam non prohibentur negotiari; nec pecora alere ad victum necessaria, & hæc vendere quando opus est in propria Parochia.

22. Parochus Indorum, qui vitio carnis subjectus est, si longam experientiam habeat se continere

non posse, non potest absolvi nisi Parochiæ renuntiet; quia voluntariè est in proxima occasione peccandi. Idem dic de eo, qui domi Indas habet cum scandalo, etiam si cum eis non peccet, nec debet absolvi donec ejiciat.

23. Qui sacrum facit in Ecclesia polluta notoriè, peccat mortaliter; nullam tamen censuram incurrit.

24. Qui ob sævitiam Indos à confessione deterret, vel est causa, ut in ea mentiantur, graviter peccat.

25. Peccant mortaliter, qui quotannis non faciunt indicem Indorum, ut sciant utrùm sacramenta recipiant, vel non. Idem dic de eo qui sine necessitate pueros domi baptizat.

26. Qui domi baptizatos iterum in Ecclesia baptizat, quia subitam diligentiam non adhibuit, ut sciret jam esse baptizatos, peccat, & in foro exteriori puniri debet ut irregularis, licet in interiori eam non incurrerit, quia non fecit scienter.

27. Qui in statu mortalis sine prævia confessione celebrat, peccat graviter, nisi in casu, in quo non sit copia confessoris, & non potest sine scandalo sacrum omittere. Vide conc. Limen. act. 3. c. 23.

28. Qui canes venaticos, & accipitres alunt, non videntur peccare mortaliter, nisi ut venationi studeant Indorum curam deserant.

29. Qui domi habuit concubinam per annum integrum, & in eo sæpè confessus fuit, post annum verò ejecit eam, & cum hac bona dispositione per quatuor annos confessiones frequentavit. Primas confessiones factas in concubinatu reiterare debet non alias.

SECTIO XVI.

Varia dubia de Confessione.

a Summæ author.

1 QUi temerariè judicavit proximum, non *a* tenetur speciem peccati, quod judicavit, confiteri; sufficit si dicat se temerè proximum in re gravi judicasse, secundùm probabiliorem opinionem. Si verò de viro sancto crimen nefandum temerè judicasset, esset circumstantia aggravans, quæ secundùm paucorum sententiam non est necessariò latenda.

2. Qui facit confessionem nullam propter defectum examinis, & doloris, & quia sciens ob verecundiam peccatum mortale non aperuit, an unum peccatum, an tria committat, dubium est, & an sufficiat in confessione iteranda dicere se semel confessionem nullam scienter fecisse. Respondetur *b* cum distinctione, quòd licet verum sit quodlibet ex prædictis distinctum peccatum esse, qui tamen animum habuit tacendi peccatum in confessione, & per consequens faciendi confessionem nullam, non facit novum peccatum se malè examinando, vel sine dolore confitendo, quia hæc non requiruntur in confessione nulla. Ibidem

3 Excommunicatio posita in *c. omnis utriusque sexus de pœnit. & remis.* non est latæ sententiæ sed ferendæ, & ideo non incurritur *c* nisi à Prælato Ecclesiastico feratur. Continet tamen præceptum obligans sub mortali. c Comm. *DD.*

4. Numerus peccatorum augetur, quoties voluntas peccandi intercisa renovatur, si peccatum sit purè interius; si autem uno exteriori actu consumetur, etiam si per plures actus interrumpatur *d*, unum est numero peccatum, ut cùm homicida longum iter agit ad occidendum inimicum, in quo itinere comedit, & dormit, & ad plura divertitur. d Navar. in manuali.

5. Ad remittenda peccata venialia in confessione

ep, Menacho in manuscr. ne *e* sufficit accedere sine complacentia, eorum venialium, quæ faciunt materiam illius confessionis, licet formaliter non detestentur.

f Idem ubi supra. 6. Confessionis, & matrimonii sacramenta invalidè *f* ministrantur invito superiore, etiam cum facultate ordinarii, in religione, in qua ut in societate receptum est privilegium Julii III. per quod societatis provinciales, & non alius ordinarius est suorum subditorum.

g Comm. DD. 7. De rebus venereis caute interrogandus *g* est pœnitens, præsertim pueri & puellæ, ne ipsi scandalizentur, & confessarius lapsus periculum patiatur, quod majus damnum est, quàm non perfectè cognoscere peccati circumstantiam.

8. Non sit anxius confessarius de injucta pœnitentia sacramentali, dummodo dixerit: *Quidquid boni feceris & mali patienter sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum.*

DISPUT. XV. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DE CONFIRMATIONIS Sacramento.

CONFIRMATIO.

a Navar. c. 22. nu. 8. 1. Est Sacramentum *a* unctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus ungit frontem baptizati sub certa forma verborum.

2. Ejus materia est chrisma, quod conficitur ex oleo & balsamo. Balsamum verò non esse de essentia hujus sacramenti, esse autem de præcepto ajunt plures; contrarium *b* videtur probabiliùs.

b P. Suar. to. 1. disp. 33. sec. 2.

c Comm. DD. 3. Forma est: *Consigno c te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.*

4. Mini-

4. Minister est Episcopus, *d* potest ex dispensatione Pontificis esse Presbyter.

5. Hoc Sacramentum imprimit characterem; quia autem reiterat licet mortaliter peccet, non *e* incurrit irregularitatem.

6. Hic character præsupponit Baptismalem, & dat gratiam his, qui obicem non ponunt; effectusque ejus specialis, est dare Spiritum Sanctũ ad robur.

7. Non est *g* præceptum recipiendi hoc sacramentum; si omititur ex contemptu, erit peccatum mortale; si verò ex negligentia solùm veniale.

8. Ætas conveniens ad receptionem est septennium, *h* nisi Episcopi absentia timeatur, vel sit alia justa causa, ut quis ante septennium confirmetur. Amentes etiam perpetui, & moribundi, si eis commodè dari potest, non *i* sunt privandi hoc sacramento.

9. Peccat *l* mortaliter & qui recipit, & qui ministrat hoc sacramentum sine patrino, & inter confirmatum, ejusque parentes & patrinum datur spiritualis cognatio *m* impediens, & dirimens matrimonium.

10. Chrisma debet esse unius anni, & vetus comburendum.

11. Patrinus debet esse confirmatus; an autem à non confirmato contrahatur spiritualis cognatio alii ajunt, alii negant; negativa *n* sententia probabilior videtur.

12. Si pater filium teneat, non *o* potest petere debitum; patrinus debet esse unus; si tamen plures teneant, omnes contrahunt.

13. Balsamum Indicum *p* est verè balsamum.

14. Adultus, qui ad Confirmationem recipiendam se ingerit, dummodò sciat rudimenta fidei, vel si ignoret, conteratur de hoc & de aliis peccatis, & sic instructus de sacramento recipiendo licitè *q* accipiet.

15. Moribundi, & suspendendi si petant Confirmatio-

vide Suar. ubi supra
d Comm. DD.
e Suar, ubi sup. sec. 6. c. omnes de consec dist. 5.
g Suar. to. 3. disp. 48 sec. 1.
h Pius V. in Cathes.
i Suarez ubi sup.
l Navar. c. 22. nu. 2
m Vide matrimonii impedimenta.
n Suar. q. 72. ar. 10.
o Sà hoc verbo.
p Idem ubi supra.
q P. Quintin. ad tr 2 sing. 2.

r Idem tr. 2. sing. 2. mationis sacramentum, Episcopus r tenetur sub mortali illos hoc beneficio non privare.

s D. Tho. q. 27. 16. An oleo infirmorum sine balsamo possit validè confirmatio conferri, alii aiunt, alii probabiliùs negant s.

17. Ante confirmationis receptionem matrimonium inire, professionem in religione emittere, Eucharistiam, aut alia sacramenta suscipere nullum t est peccatum.

t P. Suar. disp. 38. sec. 1.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CONJURATIO.

a Navar. c. 18. n. 54. 1. Presbyter sine irregularitatis timore a potest conjurationem judici denuntiare, dummodò faciat protestationem. Quod verum est, etiam si se non revelaturum jurasset.

Consanguineus. Vide verbum *Matrimonium*.

CONSCIENTIA.

a Navar. c. 27. nu. 275. 1. Est dictamen a practicum actuale de re facienda, vel non facienda.

b Vide Villal. to. 1. tr. 1. dif. 1. Vide etiam P. Tho. Sanc in summ. 2. Notandum b discrimen inter scientiam, fidem, credulitatem, opinionem, suspicionem, dubium, & scrupulum. Scientiam rei dicimur habere, quando res ita est certa, ut esset imprudentia non credere. Fides est notitia, quæ nititur in authoritate dicentis: idem est credulitas. Opinio est assensus cum formidine oppositi. Suspicio est inclinatio intellectus magis ad unam partem, quàm ad aliam; sed sine assensu. Dubium est quandò intellectus nulli partium assentitur. Scrupulus est formido contra id quod aliquis credit vel opinatur, orta ex levibus fundamentis.

3. Scien-

3. Scientia, opinio, fides, & dubium possunt accipi speculativè id est in generali; vel practicè, id est, hic & nunc ut oportet fieri secundùm has circumstantias. Judicium autem practicum conformandum est semper cum speculativo, nisi hic, & nunc sit alia ratio.

4. Conscientia tandem est recta, vel errans, vel opinativa, vel dubia, vel scrupulosa. Recta est, quæ verum dictat; errans quæ falsum, ut quæ dictaret furandum esse ad faciendam eleemosynam; opinativa, quæ assentit uni cum formidine oppositi; dubia, quæ nihil dictat, sed manet in æquilibrio; scrupulosa, quæ assentit uni rei cum formidine orta ex levibus fundamentis. De conscientia recta certum est quod omnes naturaliter obligat, ut lex quædam naturalis suadens bonum & prohibens malum.

5. Conscientia erronea si est invincibilis obligat, & facere contra illam in materia gravi erit peccatũ mortale; si autem est invincibilis debet deponi.

6. Qui operatur contra conscientiam opinativam peccat, nec non qui contra dubiam. Vide verbum *Opinio*.

CONSECRATIO.

1. Ecclesia quolibet die *a* potest consecrari, sed à proprio Episcopo, vel de ejus licentia ab alieno.

2. Consecrationem Ecclesiæ, virginum, vel altaris solus Papa potest *b* simplici sacerdoti committere.

3. Consecranda *c* est Virgo die Dominicâ solemniter ab Episcopo, sed in necessitate quolibet die. Velum autem continentiæ dat etiam Presbyter.

4. Consecrari *d* possunt voluntariè pollutæ, & etiam secundùm alios occultò stupro violatæ; non enim tenentur suum crimen prodere. Contraria tamen sententia est communis.

5. Consecrandus *e* est Episcopus die Dominicâ, & intra tres menses à confirmatione, & saltem ab uno Episcopo assistentibus duabus dignitatibus.

a Vide c. 2. de cons. Ecc.
b Vide Glossam dist. 4. de consecr.
c Sà hoc verb.
d Vide Cajet. ver. *Virg. Consecr.*
e c. qui in aliquo dist. 11.

6. Ca-

6. Calix, & Corporalia non manent consecrata eo solùm quòd corpus, vel sanguis Christi in eis consecrentur.

CONSENSUS.

a Sà hoc verb.

1. Tacens *a* consentire videtur in eo, quòd sine ejus consensu fieri non potest.

b Navar, c.11.nu.9

2. Consensus interpretativus de objecto prohibito est malus, ad quem ut sit mortaliter malus quatuor hæc *b* requiruntur. 1. Quòd sit de objecto mortaliter malo. 2. Quòd plenè advertat se delectari. 3. Quòd non resistat delectationi. 4. Quod omissio hujus resistentiæ sit absq; rationabili causa.

3. Qui consentit peccato alterius in eodem crimine peccat, & potest consentire novem modis, qui videri possunt in verbo *Participatio*.

CONSERVATOR.

a Silvest. verb. *conservator*.

b Ex declar. Cardinal. sac. congr.

c Barb. de post. Episcop.

d c. 1. & ultim. de offic. de leg.

e Vide barbos. de

1. Judex datus à Papa ad defendendum aliquem contra manifestas injurias, potest *a* cogere brachium sæculare sub excommunicatione, ut te adjuvet.

2. Eligi non possunt *b* in judicem conservatorem Guardiani, nec similes Prælati religiosi, sed clericus sæcularis in dignitate constitutus; sunt tamen qui doceant contrarium.

3. Canonicos tam Cathedralium, quàm Collegiatarum Ecclesiarum esse posse judices conservatores multi DD. affirmant.

4. Non potest *d* Conservator judex creari nisi fuerit injuria, & violentia publica & manifesta, & quæ nulla tergi versatione possit celari. Et si voluerit extendere ad alias causas jurisdictionem, incurrit suspensionem per unum annum, & quidquid egerit est nullum.

5. Potest *e* contra inobedientes, & impedientes suam jurisdictionem, etiam Episcopos cum censuris procedere.

6. So-

6. Societas JESU & ſingulæ ejus perſonæ, & familiares clerici tam in cauſis civilibus, quàm in criminalibus, & mixtis ſive actores ſint ſive rei, omnes, & ſingulos Archiepiſcopos Epiſcopos, & Abbates, nec non alias perſonas in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutas, Canonicos Metropolitarum Eccleſiarum vel cathedralium, & vicarios Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum in ſpiritualibus, eorumque officiales generales ubilibet conſtitutos contra quaſcùmque communitates, & collegia ejuſmodi in ſuos Conſervatores, & judices ordinarios aſſumere f poſſunt. Circa id, quod hoc paragraph. dicitur, quoad familiares advertatur admonitio, quæ ponitur verbo *Familiares*. parag. 5.

poteſt. Epiſcop. Vide c. quia pontificale de off. deleg. in 6.

f Pius V. in Bulla per Greg. XIII. edita, pag. 122.

7. Conſervatores, & judices ſic electi etiam ſi ſint extra loca in quibus deputati fuerint, habent poteſtatem ut tam per ſe, quàm per alios ſocietatem defendant, nec permittant illam ſuper bonis, & privilegiis tam Apoſtolicâ, quàm ordinariâ, & aliâ ritè regiâ authoritate conceſſis, aliiſque rebus ad ipſam pertinentibus à quibuſcumque perſonis tam ſæcularibus, quàm Eccleſiaſticis indebitè moleſtari, aut gravari.

8. Conſervatores, & judices ſic electi cùm fuerint requiſiti ſuper noſtrorum bonorum reſtitutione, & privilegiorum obſervatione, nec non ſuper injuriarum, & damnorum compenſatione poſſunt appellatione poſtpoſitâ per cenſuras Eccleſiaſticas, quoties opus fuerit, uſque ad auxilii ſæcularis brachii invocationem procedere.

9. Quando iudicibus, & Conſervatoribus hujuſmodi tutus non pateret acceſſus ad loca, in quibus morari contingeret eos, qui monendi, inhibendi, atque citandi ſunt, poſſunt hæc per dicta publica efficere, locis publicis ea affigendo, de quibus eſſet veroſimilis conjectura, quod ad ipſorum monitorum, citatorum & inhibitorum notitiam valerent pervenire.

10. Possunt præterea eisdem detentoribus, injuriatoribus, contradictoribus, & rebellibus inhibere sub censuris, & pœnis etiam pecuniariis sub arbitrio moderandis, libereque suam jurisdictionem exercere, non obstantibus quibusvis inhibitionibus sibi factis etiam prætextu quarumvis litterarum conservatoriarum, aut privilegiorum concessorum, & concedendorum.

11. Possunt item Ecclesiastico subjacere interdicto loca, ad quæ dictas personas declinare contigerit, & in quibus scienter stare præmissæ fuerint.

12. Quilibet Conservatorum, & judicum præfatorum potest prosequi articulũ per alium inchoatum, etiam si idem inchoans nullo Canonico impedimento præpeditus sit.

13. Mandatur cuilibet in Ecclesiastica dignitate constituto, & Metropolitanæ, & alterius Cathedralis Ecclesiæ Canonico quatenus à nobis, vel Procuratoribus nostris requisiti per se vel pro alios privilegia nostra concessa, & concedenda solemniter publicent, & efficacis defensionis præsidio nobis assistentes faciant pacifica possessione vel quasi eorumdem gaudere. Concessit Sixtus IV. Minoribus, ut in eorum *manuali fol.* 144 *& seq. conceß.* 354. *juncta conceßione* 366. Teneanturque præterea omnes personæ aliàs de jure capaces pro parte nostrorum requisitæ, nisi legitimo impedimento detentæ fuerint, jurisdictionem, & conservationem nostram sub excommunicationis pœna suscipere. Habetur in dictis monumentis *fol.* 126. *Conces.* 279.

14. Prima pars, & concessio Sixti IV. habetur per ejus Bullam pro Minoribus, quæ est decima quarta Sixti IV. *n.* 53. *in Bull. regul. apud Rodrig.* Et idem habetur in Bulla ejusdem pro Prædicatoribus quæ est 33. *n.* 54. *& in Bulla* 37. *n.* 108. pro Carmelitanis, quæ habentur in eodem Bullario. Secunda vero pars ab illis verbis: *Tenenturque præterea*, habetur ex Bulla Julii II. pro Minoribus, quæ est nova ejusdem *n.* 7. in eodem Bullario regularium.

15. Hi,

15. Hi, quos conservatores eligere possumus per Bullam Pii V. concessam ordini Prædicatorum 23. Septembris an. 1571. & impressam Romæ an. 1572. excommunicationes, seu suspensiones latæ sententiæ incurrunt statim, quod minus sive officium conservationis hujusmodi acceptare, ac debitè, ac plenariè exequi neglexerint, & reservatur absolutio summo Pontifici.

16. Privilegiis hujus verbi uti possunt Provincialis, & alii subordinati superiores de eorum licentia. Circa supradicta autem advertantur ea loca Concilii quæ notantur infra verbo *Exemptio*: Et videatur decretum Innocentii X. infra verbo *Episcopus*.

CONSILIUM.

1. Non obligat *a* neque adveniale secluso contemptu, licet melius sit opus consilii, quàm præcepti — *a* Navar. c. 10. nu. 2.

2. Non peccat consulens minus malum.

3. Peccat, *b* qui consulit etiam bonâ fide non adhibitâ diligentiâ ad indagandam veritatem, & qui præbet consilium antequam dubietatem deponat. — *b* Idem. c. 14. n. 31.

4. Censura lata contra consulentem non comprehendit *c* eum, qui ita simplex consilium dedit, ut sine illo æquè, ac cum illo res fieret. — *c* Comm. DD.

5. Consilium dare alicui ut nubat, quia *d* melius est illi ob specialem causam, quàm religionem ingredi, licitum est. — *d* Comm. DD.

CONSUETUDO.

1. Est jus *a* non scriptum, quod ex longo, & continuo usu ortum est, & est optima humanarum legum interpres, quæ jurisdictionem dare potest, non verò derogare juri naturali, ac divino. — *a* Vide Suar. in proæmio leg. fori fol. 83. num. 11.

2. Consuetudo immemorialis *b* facit titulum præsumi requisitum ad ejus valorem.

3. Consuetudo etiam circa Sacramentalia *c* induci potest; sed quæ est contra jus non est amplificanda. Habet tamen vim circa festa, & jejunia quædam tollendo, vel addendo, vel moderando, imò & circa leges humanas eas abrogando. — *b* Navar. c. 17. nu. 257. *c* Comm. DD.

d Navar. c. 28. n. 257

4. Consuetudo licet mala excusat *d*, licèt non à culpa, saltem à pœna ordinaria, non verò ab extraordinaria.

e Azor. lib. 5. c. 17

5. Consuetudinem legitimè introductam vim legis habentem non *e* potest Episcopus abrogare, sicut nec jus commune.

f Vide Sà hoc verbo. num. 3.

6. Consuetudo rationalis si est contra jus quadraginta annos præscribit, *f* si est præter jus, decem. Probabiliter autem viri docti sentiunt non solùm contra jus civile; sed etiam contra canonicum consuetudinem præscribere decem annos Papâ sciente, & non contradicente.

g Idem ubi supra num. 4.

7. Consuetudo non *g* obligat nisi id intendat, qui potest legem condere, vel cum est immemorialis, vel annorum. 40.

h Jason in l. de quibus ff de legi. 1 n. 51.

8. Consuetum, vel solitum *h* dicitur, quod bis factum est ex Jasone, qui ait duos actus judiciarios notorios sufficere ad inducendam consuetudinem.

9. Consuetudo potest facere ut quod obligabat ad mortale, solùm obliget ad veniale, vide verbum *Lex*.

DISP. XVI. SEC. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CONTRACTUS.

Quid sit Contractus, & quot ejus species.

a L. Labeo 2. ff. de verb. oblig.

1. Est ultro *a* citroque obligatio, quæ vel est naturalis, & oritur ex propria conscientia; vel est civilis in foro exteriori.

b l. 1 in princ. ff. de pactis.

2. Pactum *b* est duorum conventio, & contractus omnis est pactum; omne verò pactum non est contractus, quia promissio accceptata est pactum, non verò contractus.

3. Qua-

3. Quasi contractus *c* est obligatio, quæ nascitur non ex pacto, sed ex officio, ut medici, & advocati obligatio.

c Inst. de oblig. quæ ex quasi, &c.

4 Contractus alii sunt circa personas, alii circa res: alii sunt nominati, qui habent omnia specialia, ut emptio, & venditio; alii sunt innominati, qui carent nomine, ut do ut des, facio ut facias, facio ut des, do ut facias. Alii sunt respectivi *d*, alii non respectivi. Respectivi sunt cùm utraque pars diligatur, & hi sunt propriè contractus. Alii non sunt respectivi, quando non est mutua obligatio, ut in promissione quæ non est propriè contractus.

d L. jure gentium in princ. ff. de pactis.

12. In aliis *e* transfertur dominium, ut in emptione; in aliis non, ut in commodato. Alii sunt lucrativi, ut donatio; alii onerosi, ut emptio, & venditio.

e Parag. unico instit. de oblig. quæ ex cons nasc.

6. Species horum contractuum *f* sunt septem. Emptio, aut venditio, cambium, mutuum, emphiteusis, commodatum, permutatio, conductio, vel locatio. Reliqui ad hos reducuntur Innominati reducuntur ad permutationem.

7. Alii perficiuntur interiori consensu, ut emptio & venditio. Alii certa formâ verborum, ut stipulatio. Alii per chyrographum, ut emphiteusis. Alii per traditionem, ut mutuum, donatio, &c.

8. Alii stricti juris, alii bonæ fidei. Stricti juris sunt omnes illi, in quibus non est utriusque partis obligatio, ut donatio, & promissio. Bonæ fidei verò ubi est ultro citroque obligatio. Discrimen est inter hos contractus, nam contractus stricti juris possunt rescindi, quando aliquid evenit, quo præviso non fieret talis contractus, secus verò se habent bonæ fidei. Si enim post contractum matrimonium uni ex conjugibus aliquid eveniat, quo præviso non fieret; tenet tamen, nec potest rescindi.

SECTIO II.

An liceat à Contractu recedere invitâ parte?

a c. 2. de pactis.

1. NOn licet *a* in contractibus nominatis, nec in foro exteriori nec in interiori, nec in conventionibus eis similibus, ut in donationibus acceptatis.

b l. 3. tit. 8. lib. 5. ordin. Hodie l. 2. tit. 16. lib 3. recop.

2. *In* innominatis contractibus *b* an liceat in foro interiori alii aiunt, alii negant; non licere videtur probabilius, & in Castella lege statutum est.

3. In aliquibus contractibus recedere quis pro libito potest, ut in deposito, commodato, precario, & societate ad tempus finito tempore.

4. A contractu, qui perficiendus est per chyrographum antequam fiat, licitum est recedere.

SECTIO III.

Vtrum Contractus, cujus causa vis, aut metus fuit, ipso jure irritus sit?

a Comm. *DD.*

1. UBi vis est, *a* non est voluntarium, est autem ubi metus est.

b Molina. to. 2. de just. disp. 526.

c p. Sanch apud Villal. ubi supr.

d Vide R bel. de just. nu. 3

2. Metus alius est cadens in constantem virum, alius non. Hic non tollit valorem contractus, nisi voluntas contrahendi non sit. *Ille* autem an tollat controversum est. Alii enim asserunt contractum eo metu factum ipso jure esse irritū, alii validum, sed irritandum. *Prima* sententia videtur probabilior. Vide Molinam *b*

3. Cùm, qui metum passus est, habuit culpam, non rescinditur contractus *c*.

4. In foro exteriori non irritatur *d* communiter contractus factus metu levi. Si autem sit lucrativus, non est validus in foro conscientiæ; onerosi autem

autem invalidi omnino sunt ex parte ejus, qui metum cadentem in constantē virum iucussit iujustè.

5. Advertendum esse maximum discrimen in foro exteriori, & interiori; hoc facti veritatem attendit, illud vero præsumptionis & extinctionem litium.

SECTIO IV.

An valeat contractus de re aliena?

1. NEmo sine peccato potest rem alienam vendere, permutare, vel alienare; *a* si autem volente domino fecerit contractus valet; si autem nolente, committit furtum, & tenetur ad evectionem.

2. Si res furto sublata est, & utrisque hoc constat, non *b* valet contractus.

3. Si res est ex his, quæ usu cousumuntur, valet contractus, & licet, si is qui emit rem, præsumat à venditore satisfaciendum Domino pretio rei, vel re simili, vel ipse sit paratus ad faciendum, si venditor non satisfaciat.

a L. alienam. c. de furtis.

b L. si in emptione para. item ff. de cōtra emp.

SECTIO V.

AN VALEANT ALIENATIONES factæ in fraudem creditorum, & an sit restituendi obligatio?

1. SI cū fit alienatio, potest adhuc debitor creditoribus satisfacere, etiamsi ipse hoc ignoret, & malo animo fecerit, contractus *a* tenet, nec dicitur facta in fraudem creditorum.

2. In contractu oneroso, qui recipit bonâ fide rem venditam in fraudem creditorum, acquirit *b* dominiū; secus verò in lucrativo. Si tamē ab eo non petatur, potest retineere in cōscientia. Si autē mala fide recipiat, etiā si cōtract⁹ sit oneros⁹, datur cōtra

a Rebel. de just. 2. p. lib. 1. q. 7. sec. 2.

b Molina de jus. to. 2. disp. 328.

eum actio recisoria. Si verò tantum dedit venditori quantum ipse recepit, non dicitur facere in fraudem creditoris.

3. Cum mercator cedens bonis facit donationem uxori, hæc in conscientia non est *c* tuta.

4. Qui hæreditatem unde poterat solvere non acceptat, non est in conscientia *d* securus, licet absolvatur in foro exteriori.

c Silv. verb. *resti.* 3, nu. 10. *d* P. Sanch lib. 6, de matri dis. 14. nu. 9.

Sectio VI.

Qui capaces non sint ad contractuum celebrationem.

1 AMentes, & prodigi *a* nequeunt celebrare contractus.

2. Religiosi nisi habeant consensum Prælati, non *b* possunt contrahere, vel hic sit saltem præsumptus. Naturaliter autem vel honorariè in rebus licitis possunt contrahere, & tenebit contractus, nisi Prælatus irritum faciat.

3. Princeps si contrahat, cum suis subditis naturaliter manet obligatus, non verò civiliter si est supremus; & idem dic de quolibet superiore.

4. Servus naturaliter *d* potest obligari, non verò civiliter.

5. Maritus non potest alienare dotem uxoris nisi de ejus consensu, & uxor non potest contractus celebrare nisi de his rebus quorum dominium, & administrationem habet.

a L. 11. qui ff. de verb. oblig. *b* c. Monachus 29. q. 4 *c* c. 1. de probat. *d* Rebel. de jus. 2. p. nu. 2. q. 2.

SECTIO VII.

An minores, & filij familias possint celebrare contractus?

1. MInores *a* dicuntur, qui non habent viginti quinque annos, Pubertatis anni in viris 14. in

a L. 1. ff. de minorib.

in fœminis 12. Hi vocantur pupilli mortuo parte cum sunt sub curatoris tutela. Emancipatus est, qui exiit à patria potestate, ut qui nupsit in Castella.

2. Minores soli capaces *b* possunt naturaliter obligari; sed pater, vel tutor possunt talem obligationem irritare.

3. Pubertati proximus *c* potest obligari cum authoritate tutoris, & sine illa alium obligare.

4. Minor sine judicis authoritate non potest immobilia alienare *d*.

5. Filius-familias potest naturaliter, & civiliter obligari in his, in quibus patri non præjudicat, ut locando opera sua, & similia. Idem dicendum de bonis castrensibus, & quasi castrensibus.

b L. pupillus parag. th. tur.

c Parag. pupillus inst. de inject. stip.

d L. 60. tit. 18 p. 3.

SECTIO VIII.

Qui possint restitui, quando notabile damnum in contractibus passi sunt.

1. Minores 25. annis *a* possunt in integrū restitui in omnibus contractibus, etiam cum tutoris authoritate celebratis, etsi pretium consumpserint, & ditiores facti non sint, illud venditor amittet, & rem restituet. Quapropter qui cum minoribus contrahit, videat ne faciat sine fidejussore.

2. In tribus casibus non possunt restitui. 1. Quando post 25. annum contractum *b* confirmavit. 2. Quando obligationem juramento confirmavit, hoc tamen *c* potest à tutore relaxari.

3. Minores, qui habent 20. annos si viri, si fœminæ 18. possunt *d* veniam impetrare, & impetrata liberè de bonis disponere.

4. Possunt *e* etiam in integrum restitui Ecclesiæ, loca pia, universitates, rustici, milites, & absentes causa reipublicæ.

a l. 3. & 56. de integ. rest.

b l. 1. & 2. & de mai. fact.

c Auth. sacram. puber. si adversus vend.

d Comm. 5. Cum DD.

5. Cum minor restituitur *f* post rem, & fructus repetere in foro conscientiæ.

6. Læsus dicitur *g* non qui invenit qui plus dabit pro re vendita, sed qui illam vendidit minori pretio, quàm justo.

f Vide l. quod si minor. paragr. 6. rest. ff. de min.

g Comm. DD.

SECTIO IX.

An ratione iuramenti teneatur quis servare contractum iure invalidum?

CUm juramentum non obligat, non *a* est necessaria relaxatio.

2. Juramentum contra bonos mores, nec obligat *b* nec confirmat contractum, & quod fit contra bonum, nullum est. Quod autem nec est contra bonos mores, nec in dominium tertii, observandum est.

3. Quando extortum est metu cadente in constantem virum, secundum probabiliorem sententiam obligat; sed relaxandum est, Si autem metus fuerit levis, obligat *c* & confirmat contractum. In foro tamen exteriori *d* potest concedi relaxatio ab Episcopo, licet contrariumteneant viri docti.

4. Cum contractus prohibetur in odium creditoris, quia habet turpitudinem ut in furto & usura, non firmatur juramento; illum tamen jurans tenetur adimplere nisi relaxetur; si autem solutio fiat *e* potest repetere. Relaxatio verò potest fieri ab Episcopo; vel à judice potest *f* compelli creditor ut juramentum remittat.

5. Inductus dolo ad contractum spiritualem ut ad religionem, vel ad matrimonium, tenetur *g* nisi talis sit dolus ut prudens eo decipi posset, tunc enim præsumitur non fuisse consensum. In temporalibus verò invalidus est contractus, cui dolus causam dedit.

6. Contractus subditorum *h* potest princeps ex causa dissolvere.

7. Ex contractu antecessoris facto nomine dignitatis *i* tenetur eius successor.

a Comm. DD.

b Regula nō est de reg. Iur. in 6.

c Molina 1. to. de just. disp. 149.

d Vide Thom. Sanc. dis. 20, nu. 7.

e Comm. DD.

f Sanch. lib. 1 disp 32. nu. 15.

g Sà hoc verb.

h Idem ibidem

i Idem ibidem.

8. Conditio posita per utrumque contrahentem contra substantiam contractus *l* irritat contractum. Si autem sit turpis, aut impossibilis, in spiritualibus judicatur ut non apposita; in temporalibus vitiat contractum.

9. Si quis paciscatur de annuo servitio, & per ægritudinem impediatur, non tenetur *m* supplere; sed tantum pretium minuere.

10. Pactum de non recuperando pignore si præfinito tempore non solvatur, non *n* valet, nisi pignus valeat plus quam debitum, vel ponatur hæc conditio in pœnam.

11. Pactum de futura successione etiam juramento firmatum, an valeat dubium est. Alii ajunt, alii negant, in conscientia autem valere certum est *o*

l Silv. verb. pactum nu. 10.

m Sà hoc verb. nu. 19.

n Sà hoc verb. nu. 20.

o Comm. DD.

DISP. XVII. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CONTRITIO.

Quid sit Contritio, quando obliget, & in quo ab attritione differat.

1. Est dolor *a* de peccatis voluntariè assumptus, quia fuerunt contra Deum commissa, cum proposito cavendi in futurum, confitendi, satisfaciendique, & cum spe veniæ divinitus obtinendæ.

2. Non est necessarium habere dolorem de quolibet peccato in speciali, *b* sufficit habere in communi.

3. An hic dolor debeat esse formalis, an virtualis sufficiat, alii ajunt, alii negant, probabilius videtur *c* virtualem sufficere.

4. Cum pœnitens recordatur futurorum peccatorum *d* tenetur habere actuale propositum de illis vitandis.

a Comm. DD.

b Villal. to. 1. tr. 9.

c Navar. in sum. n. 15, cap. 1.

d Comm. DD.

5. Qui

e Suar. to. 4. disp. 15 sec. 1.

5. Qui habet conſcientiam peccati mortalis *e* tenetur ex præcepto ad actum contritionis.

f S. Bonav in 4. disp. 17. p. 2 art. 1.

6. Obligatio ſatisfaciendi *Deo* eſt *f* naturalis; contritio autem per quam ſatisfit eſt ſupernaturalis.

g Suar. to. 4. disp. 15 sec. 4. n. 5.

7. Non eſt neceſſarium *g* toties conteri, quoties memoriæ peccata commiſſa occurrunt: qui enim ſemel de aliquo peccato contritus eſt, ad conterendum de illo amplius non tenetur; conſultiùs tamen erit ſæpe contritionis actus elicere.

h Comm. DD.

8. Præceptum divinum obligat *h* culpæ mortalis conſcium ad eliciendum actum contritionis in articulo, vel periculo mortis, ſi antè de illo peccato contritus non eſt.

9. Eccleſiæ præceptum non obligat ad actum contritionis ſemel habendum, ſed ad confitendum; obligatur tamen qui eſt in peccato mortali cùm vult adminiſtrare Sacramentum.

i Comm. DD.

10. Attritio *i* eſt dolor de peccatis vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ pænarum metu conceptus, cum propoſito cavendi in futurum ſpe veniæ divinitus obtinendæ.

l Trid. ſeſ. 6. can. 8.

11. Attritio propter metum gehennalium pænarum bonam eſſe de fide eſt, & in Tridentino *l* definitum.

m Suar. to. 4. disp. 20. sec. 1.

12. Attritio cognita ut talis ſufficiens diſpoſitio eſt ad ſacramentum pœnitentiæ. Hanc concluſionem ita certam eſſe *m* aſſerit noſter Suarez, ut nequeat hodie abſque errore contraria defendi. Alii autem aſſerunt non eſſe attritionem diſpoſitionem ſufficientem niſi putetur contritio.

n Comm. DD.

13. Peccator per *n* ſacramentum fit de attrito contritus; quia ei infunditur gratia; & cum ea habitus pœnitentiæ cum cæteris virtutibus.

o Navar, 1 c. 1, n. 21. *p* idem num. 27.

14. *Dolor* contritionis debet eſſe propter Deum ſummè dilectum, & magis timere debet pœnitens peccatum quàm quodlibet aliud malum generaliter; non verò *o* debet, nec ſæpè expedit ſpecificare in particulari.

15. Con-

15. Contritio *p* delet peccatum ante confessionem, sed non sine illius voto.

16. Circa contritionem definivit Concilium *Trid. sess.* 14. *cap.* 3. & 4. hæc sequentia: 1. Pænitentiam fuisse semper & esse necessariam ad impetrandam veniam peccati mortalis. 2. Contritionē esse unam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiam substituit pænitentiæ sacramentum. 3. Necessarium esse, & optimum examinare conscientiam ad faciendam peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione & emendationis proposito; quamvis ad gradū integræ contritionis non perveniatur. 4. Esse de fide contritionem non solum includere in se cessationem à peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem; sed veteris etiam odium continere, & propositum illud confitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam. 5. Contritionem esse necessariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis post Baptismum admissæ deletionem.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

COOPERATIO.

1. NOn *a* cooperantur peccato dominæ famulæ ministrantes ei mundum muliebrem, ut ornetur, nec vendentes meretricibus similia ornamenta, dummodo non faciant mala fide; cooperantur vero peccato lucrorum, qui ei chartas, mensam & candelas ministrant, & sunt in statu peccati mortalis, nec possunt absolvi, nisi à perniciosissimo hoc maleficio desistant.

a Navar. c. 20. n. 16.

2. Deniq; cooperari *b* dicuntur peccato, qui illi consentiunt, qui ad illud juvant peccantem, illum invitant, vel monēt, vel ei ita assistunt, ut sint causa peccandi.

b Idem ibidem.

CON-

CONTVMELIA.

1. Omnes contumeliæ, id est injuriæ publicæ contra honorem, & omnes detractiones, id est occultæ contra famam, injuriæ sunt eiusdem speciei. *a*

2. Contumelia gravior *b* est furto ex suo genere nisi furtum excedat ratione quantitatis.

a Sà hoc verb.
b Comm. DD.

CORPORE VITIATVS.

1. Peccat *a* mortaliter, si ordines suscipiat. Non est irregularis claudus, cui in altari non est scipio necessarius, nec habens maculã in oculo, quæ nõ impedit visum, nec facit notabilem deformitatem. Nec gibbus nisi sit notabilis deformitas. Quæ autem talis sit ad Episcopum spectat determinare.

a Comm. DD.

DISP. XVIII. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

CORREPTIO.

Unicuique data est cura de fratre suo, *a* tenetur-que eum corripere, si scit esse in peccato mortali, estque tempus opportunum, & putat correptionem profuturam.

2. Hæc obligatio est sub præcepto *b* naturali, divino, & positivo, & ex se obligat ad mortale.

3. Peccatorum venialium correctio non obligat sub mortali, nisi ex notabili negligentia Prælati relaxatio in religionem introducatur.

4. Licitum est permittere *d* lapsum alicuius, cum ex eo melior correctio speratur.

5. Qui munus habet alios docendi, *e* tenetur ex ignorantia extrahere; nisi timeat ex scientia majus damnum eis venturum.

a Comm. DD.
b Theol. 2.2. q. 33. art. 2. Canonistæ in c. novit de judic.
c Villal. to. 2. tr. 4. dif. 21.
d Idem ubi sup.
e Comm. DD.

6 Nemo

6. Nemo tenetur docere alium, quod ipse scire non tenetur; si tamen habeat ignorantiam facti contra jus naturale, divinum, vel humanum, speratur vel dubitatur correctionem profuturam tenetur eum docere. In ignorantia autem juris humani non esse talem obligationem *f* defendunt viri docti; tutior opinio contraria.

f Arag. tr. 22. q. 33. art. 1.

7. Prælatus tenetur corripere subditum *g*, qui est in gravi necessitate, etiamsi non sit extrema, etiam cum periculo vitæ, honoris, & aliorum temporalium bonorum. Qui autem prælatus non est, non tenetur nisi in extrema cū simili jactura bonorum.

g D. Tho. q. 185, art. 5.

8. Si proximus peccat ex malitia, nemo *h* tenetur eum corripere cum periculo horum bonorum.

h D. Tho. 2, 2. q. 36 art. 8

9. Tam subditi, quàm Prælati *i* tenentur præcepto correctionis, strictius autem Prælati; & ideo tenentur non solum ad correptionem, sed etiam ad inquisitionē delicti, ad quod subditus non tenetur.

i D. Tho. ubi supra.

10. Maritus, pater, ac dominus majorem corripiendi habent obligationem, & possunt moderatè punire.

11. Subditus tenetur *l* Prælatum corripere, sed magna prudentia necessaria est. Si delictum est publicum, & timetur ruina parvulorum, publicè corripiendus est, etiamsi non speretur profutura correptio; sed ad hoc magna conspectione opus est. *m*.

l c. sicut inquit. 2. q. 7.

m Vide c qualiter, & quando l. de accus.

12. Prælatus vel persona puplica, ut cum fructu corripiat, tenetur *n* peccata publica relinquere; privata autem persona ad hoc non tenetur nisi in extrema necessitate.

n Comm. DD. Matt. 18.

13. Ordo correptionis à D. Matthæo positus in Evangelio in tantum servandus est, inquantū profuturum esse ad vitæ emendationem speratur; & ideo qui hunc finem melius fore comparandū judicat rem soli Prælato detegendo *o*, hoc debet facere cætera omittendo.

o Comm. DD.

14. Si peccatum est publicum notorietate facti, id est quando nullâ tergiversatione potest celari, necessa-

necessarium non est quod denuntiationem *p* secreta admonitio præcedat.

p D.Tho- 2.2.q.13. art. 7.

15. Si verò peccatum unus vel alter faciat, vel infumatus quis sit de aliquo delicto, non tamen sit notorietas facti, præcedere *q* debet secreta admonitio, si spes est quod sit profutura.

q. Comm DD.

16. Peccata, quæ sunt in perniciem reipublicæ regulariter loquendo ante secretam monitionem *r* denuntianda sunt, nisi ex confessione sacramentali sint cognita, vel quis moraliter certus sit sola admonitione malum esse impediendũ, tutius *f* tamen erit cum imminet periculũ, monitionem immitere.

r D Tho. ubi supra

f Lessius de just. c. 20.dub.3

17. Quando peccatum vergit in damnum tertii, hic monendus *t* est ut caveat.

t Comm. DD.

18. Cum quis vult injuriæ sibi illatæ satisfactionem à judice petere, non tenetur *u* admonere. In reliquis verò debet admonitio præcedere.

u Comm DD.

19. Si Prælatus sit vir prudens, & speretur ab eo fructuosius faciendam fore correctionem, ipsi ut patri delictum potest *x* detegi non præmissa monitione.

x Villal. ubi supra

20. Etiamsi delictum sit secretum, potest *y* duobus testibus revelari, si aliter non fiat cum fructu fraterna correctio.

y.D.Tho 2,2.q.23. art. 8.

21. Si peccatum est secretum, & solum scitur à Prælato ex correctione fraterna, non potest *z* publicè punire delinquentem.

z Comm DD.

22. Cum non speratur vitæ in melius mutatio ob peccatoris pertinaciam, cessat correctio fraterna & incipit judicialis, in qua potest denuntiator esse testis, si est alius qui denuntiet. Quod videtur *a* probabilius, & colligitur ex *c. in omni de testamentis*; licet aliis placeat contrarium.

a Arag. 2, 2. q. 33. art. 8, vers. sed est aliud dubium,

23. Quivis blasphemius statim corripiendus est ab audiente, etiamsi nulla emendatio *b* speretur, si fieri potest absque proprio periculo.

b, Navar. c.1.n.833.

24. Peccat *c* mortaliter, qui cum possit, non impedit peccantem mortaliter, si potest sine verecundia, incommodo, vel dedecore.

c Comm: DD.

25.

25. Non peccat *d* mortaliter, qui permittit aliquem gravius peccare ut castigat' resipiscat, quod etiam verum est non solum permittendo, sed etiã occasionem offerendo. *d* Navarr. ubi suprà

26. Cum secreta admonitio non profuit, adhibendi *e* sunt testes, etiam qui nesciunt delictum, si alii non sint, & coram ipsis facienda correptio. *e* Diana p. 5. tr. 13. res. 41.

27. Fornicationis peccatum est contra bonum commune religionis, atque adeò superiori denunciandum præmissa tamen fraterna correctione, nisi quis cesserit juri suo, ut in societate *f* Jesu. *f* Ex soc. const.

DISPUTATIUNCULÆ.

interjacentes.

CRIMEN.

CRimen Læsæ *Majestatis* non committit, qui non est subditus Principi, in quem insurgit; Vide *Peccatum*.

CULPA.

1. CUlpa *a* est voluntaria inordinatio actus, vel deviatio à bono.

2. Culpa *b* est triplex: lata, quam ordinariè homines vitant; levis, quam vitant diligentes: levissima, quam diligentissimi vitare solent. *a* Navar. c. 11. n. 177 *b* Comm. DD.

3. Quando fit cõtractus in favorem *c* unius partis tantum, hæc tenetur etiam de levissima. Altera autem de dolo tantum. Si autem fiat in utilitatem utriusque, utraque pars tenetur de culpa lata, & levi, non verò de levissima. *c* Navar. ubi suprà num. 19.

4. Culpa lata; *d* quæ obligat depositarium, & commodatarium ad restitutionem, non semper debet esse necessario mortalis. Si depositum sit in utilitatem recipientis, tenetur in foro exteriori etiã *d* Vide Villal. tr. 11. diff. 4.

de levissima; in foro autem interiori de lata, & levi, non autem de levissima.

Curator: Vide *Tutor*.

CVRIOSITAS.

a P. Avila in comp. hoc verb

b Comm. DD.

c Tolet. dub. 7. c. 12.

d Idem ubi supra

1. Est vitium a movens ad sciendum immoderatè

2. Curiositas ex se tantùm est culpa b venialis, nisi adjungatur circumstantia mortalis.

3. Mortale est videre aut scire velle id, cuius visio, aut scientia in culpam mortalem inductura creditur.

4. Velle d scire crimina aliena auscultando sacramentalem confessionem, vel legendo chartam, ubi habet quis peccata scripta ad confitendum, mortale pecatum est. Interrogare, vel inquirere in malum finem aliena delicta, mortale etiam peccatum est. Idem dic de eo, qui scire vult aliquod secretum ab eo qui illud non potest sine peccato mortali revelare.

CVSTOS.

a Sà hoc verb.

b Avila hoc verb

c Navar. c. 25. nu. 34.

d Less. de Just. & jur lib. 2. c. 23 dub. 10. contra alios.

e Sà hoc verb.

f Bann. q. 62. art. 7.

1. Qui non impedit damnum, quod videt, saltem vociferatione, a tenetur insolidum; sed si abscnodaturut deprehendat surripientem, & eum corripiat non b peccat dummodo interim non permittat damnum fieri notabile.

2. Custos urbis, cui jubetur ut quos invenerit post sonitū campanæ accusat, peccat c mortaliter si non accuset; non tamen tenetur restituere pretium, quod ut taceret accepit, nec pænas quas accusati solvere tenentur. Hoc intelligitur præcipuè de eo, qui obligatus est sub juramento.

3. Custos, & præfectus, quorū curæ commissum est ne permittāt merces asportari in alia regna, peccāt d. mortaliter, si permitant; sed nō tenentur restituere pænas, quas transgressores solverint, si denuntiarentur; nec merces, quibus privarentur, benè tamè vectigalia, quia hæc nō sūt pænæ sed interesse

4. Cum fures à culpa excusantur propter necessitatem, potest e custos dissimulare.

5. Custos tenetur f de culpa lata, & levi, non de levissima.

DISP.

DISP. I. SEC. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

D

DAMNUM.

1 Dominus servi occisi ab animali *a* alterius habet actionem petendi expensas medicamentorum, & quod servus sanus lucrifecisset; non tamen potest aliquid petere pro cicatrice, vel deformitate, nec pro ipsa occisione. *a* Navarr. c. 15. n. 15.

2. Qui occidit animal brutum alterius tenetur *b* restituere valorem ejus, etsi percutiens deformavit id, quod minus valet propter deformitatem. *b* Idem ubi sup.

3. Is, cuius domo aliquid ejectum damnum fecit, tenetur *c* restituere. *c* P. Avila in comp. hoc verb.

4. Peccat *d*, qui animal alienum inventum in suo prædio damnum inferens occidit; potest tamē illud includere donec dominus damnū satisfaciat. *d* Navarr. ubi sup. nu. 120.

5. Regulariter nemo tenetur *e* de damno contingente casu fortuito, nisi culpa, vel mora, vel pactum præcessisset. *e* Idem 17. n. 179.

6. Si plures ex conveniente inter se vineam petierunt ad furandum, unusquisque tenetur *f* in solidum. Si autem separatim iverint, unusquisque tenetur restituere id tantū quod ipse abstulit; quod si unum tantum racemum abstulerit, nec mortaliter peccavit etiamsi devastetur vinea, si ignarus de aliis ipse advenerit. *f* Villab. tract. 11. dif. 17.

7. Qui damnum ab alio illatum ratum habuit *g* tenetur restituere, cum ille non fecisset si crederet ipsum ratum non habiturum. *g* Comm. DD.

8. Qui interrogatus legitimè à judice tacet, propter quod damnificatus rem furto ablatam nō recuperat, tenetur *h* restituere, nisi tacuerit ob metum vitæ, honoris & aliorum bonorum.

h Rebel. de just. 1. p. lib. 1. q 14.

9. Quicumque rem alienam, vel negotia tractant si in utilitatem ipsius, cuius negotia agunt, damnum inferant *i*, tenentur in solidum, si principalis non restituat; possunt tamen ex bonis principalis restituere, si autem non habeant unde restituant admoneat ipsum principalem.

10. Impediens eundem ad impediendum damnum alteri inferendum *l* tenetur ei restituere, qui passus est damnum.

l Villal.

11 Debitor rei in specie si res pereat sine dolo, fraude vel lata culpa ad nihil *m* tenetur, quod procedit etiam si fuerit in mora, quando res æqualiter peritura erat in potestate domini.

m Comm DD.

DISPUT. II. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DEBITUM.

1 DEbitum solvendum *a* est æstimatione monetæ tempore contractus. At si pecuniæ mutatae est materia, vel pondus solvendum, secundum æstimationem temporis contractus. Quod si pretium mutatū est, & debitor fuit in mora, debet solvere secundū tempus, quo obligatus erat solvere.

a Vide Tolet. l. 5. c. 54.

2. Res in specie debita missa ad dominum per hominem communiter existimatum fidelem, domino *b* perit, nisi is qui misit esset malæ fidei possessor.

b Sà hoc verb.

3. Si creditor oblatam pecuniam noluit recipere, & debitor deposuit eam apud hominem fidelem domino *c* perit.

c Sà ubi sup.

4. Qui cum nō est solvendo bonis cedit omnia, quæ habet manifestando, liberatur *d* è carcere. Si tamen ad meliorem fortunam pervenerit, potest sibi retinere ad moderatam sustentationē necessaria.

d Couar. 2. var. n. 6

5. Pro-

5. Probabile *e* est neminem teneri ad solutionẽ illius cuius repetitionem lex sibi concedit, nisi solvere juraverit.

e Sà ubi supra

6. Debitum alicui ex permissione, vel juramento non debetur *f* illius hæredibus, si promittens in eius tantum personam intendebat.

f Idem ubi supra

7. Debitor morosus tenetur *g* de damno, & lucro cessante. Usuarius verò tenetur *h* mutuatario de damno, & lucro cessante, non autem de lucro suæ industriæ.

g Silvest. verb. Moros.
h Molina disp. 326.

8. Qui furto accipit pecuniam, solum tenetur *i* valorem eius restituere, non verò quod illâ lucratus est, nisi dominus itidem esset lucraturus.

i Tolet. lib. 5. c. 22

9. Si pecuniam non habens rem offert meliorem, *l* tenetur creditor recipere, qui potest rem petere ante tempus debitore suspecto.

l Comm. DD.

10. Si vir nolit debitum solvere *m* potest uxor ipso etiam prohibente.

m Silv.

11. Qui solvit sui creditoris creditori, liber manet *n* in conscientia.

12. Filio familias sine consensu patris, vel minori sine consensu tutoris debitum solvens non liberatur *o* nisi conversum fuerit in utilitatem illorum.

o Idem verb. Debitum.

13. Si pro nolente solvere aliquis solverit, debitor ei tenetur.

p Comm. DD.

14. Qui solvere tenetur post annum *q* potest volenti creditori minus solvere anticipata solutione, quia pecunia præsens magis valet quam futura. Contrarium tamen tenent viri docti; utrumque videtur probabile.

q Navarr. c. 17. nu. 232.

15. Rem dilatâ solutione vendere summo pretio & postea infimo recuperare, *r* licere ait Gartias.

r Garcia de contr. lib. 1. c. 3. num. 3.

16. Debitum quod aliter recuperare non potes *s* licet clam tollere, dummodo fiat sine periculo famæ, aut vitæ, nec teneris revelare etiam sub excommunicatione, nec qui sciunt te licitè accepisse.

s Sà hoc verb.

17. Cum creditori, & debitor sunt in æquali necessitate, tenetur debitor reddere creditori rem, cu-

jus dominium non errat translatum. Alii autem dicunt quamcumque rem reddendam, nisi debitor sit in extrema necessitate, in qua etsi juraverit redditurum, non t tenetur.

t Tolet. l. 5. c. 24. n. 8.

18. Si utriusque necessitas extrema sit, creditori reddendam, alii aiunt, alii u negant.

u Idem ubi sup.

19 Qui mala fide accepit, vel fuit in mora x tenetur reddere, nisi majus damnum patiatur reddendo, quam creditor non accipiendo.

x Vide eumdem loc. cit.

20 Bonæ fidei possessor, si non potest solvere nisi cadens ab honoris statu, quem habet, non tenetur; si autem creditor cogitur mutare statum, teneri y probabilius est, & contrarium communiter rejicitur ut improbabile.

y Vide eumdem ubi supra

21. Non debet z pati solvendo debitor, quod creditorem velle eum pati, æquum non est.

z Comm DD.

22. Creditorem non indigentem peccare mortaliter a ait Medina, si exigat à debitore rem illi necessariam ad sustentationē, vel quā sine gravi damno nō valet reddere, quod satis probabile, & piū est.

a Medina q. 5. de elemo.

23. Genuensium more compositionem faciens cum creditoribus, licet minus solvat, quàm debet, liberatur in conscientia; tenetur b amplius solvere, etiamsi ad pinguiorem fortunam devenerit. Quod si aliquis reclamaverit, non tenetur reddere ei nisi quod reliquit, aliorum enim conventioni obligatur stare,

b Navar. c. 17. n. 17

DISPVT. III. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DEBITVM CONIVGALE.

1. IN primo bimestri, qui terminus potest à judice differri, non a tenentur coniuges debitum solvere; transacto autem tenentur. Per breve autem tempus negare, non erit b peccatum mortale, nisi sit periculum incontinentiæ.

a c. publ. conver. conjug.

b Comm. DD.

2. Cum unus ex conjugibus rationis terminos transgreditur, non c tenetur alter solvere, nisi sit periculum. Qui autem non potest, d non tenetur ex-

c Henriq. l. 11. de. mat. c. 15. num.

d Comm DD.

extraordinariis uti remediis, nisi ex charitate ob periculum. Qui malitiosè se reddit impotentem [e] peccat mortaliter, imò jejunia, & aliæ res licitæ fiunt illicitæ, si huius debiti solutionem impediant. e Villal. to.2.tr.13 dif.45.

3. Qui scit adulterium suæ conjugis, non tenetur [f] ei debitum reddere; & conjux, qui occultè commisit adulterium, quia jus petendi amisit, non potest exigere quasi ex justitia sed rogare tantū quod alii ajunt, alii negāt; negativa [g] videtur probabilior. f Sanch. lib.9.de mat.dub. 2. nu.10. g Idem l.8 de matr. disp.88. c.4.

4 Cum petere debitum est peccatum mortale ratione alicuius circumstantiæ ex parte actus, peccabit etiam mortaliter solvens; cum vero prædicta circumstantia se habet ex parte petentis, non est [h] peccatum solvere, si autem commodè potest, debet excusari ob fraternam correctionem. h Comm. DD.

5. Si petens debitum amiserat jus petendi, conjux innocens nō tenetur solvere, nec potest pœnā juris remittere. Loquimur in casu quando alter conjux culpa sua contraxit affinitatem, vel cognationē spiritualem, in quo casu conjux innocens non [i] potest petenti solveret, quia cooperatur peccati, potest autem pervenire petendo, ut alter sine peccato possit reddere. i Villal. ubi sup.

6. Idem dic de eo, qui sine alterius consensu fecit votum continentiæ. Vir autem qui aliquo ex his impedimentis est impeditus, si videat uxorem propter verecundiam debitum non petere, potest [l] accedere ad eam animo solvendi, quod non procedit in fœmina respectu viri. l Idem ib.

7. Quando uterq; conjux votum continentiæ emiserunt, adhuc possunt [m] sine peccato conjungi animo solvendi, si videat alterum esse in periculo incontinentiæ. m Navar. c.16.n.91 quem sequitur Sanchez

8. Peccat mortaliter, qui debitum solvit cum salutis gravi periculo, ut si illa sit leprosa, vel ethica, vel si proximè post prandium, vel lautam cœnam. Quod verum est etiamsi lepra matrimonium præcesserit, & ipse hoc cognovisset, quod videtur pro-

babilius, licet contrarium teneãt *n* Sanchez, & alii. Quãdo vero nõ potest ad eũ accedere sine magno horrore nõ tenetur. Si autem in infirmo periculũ sit incõtinentiæ potest sanus, sed nõ tenetur *o* solvere.

9. Si infectionis non sit grave periculum, nec horror magnus, tenetur *p* sanus reddere, etiamsi timeat prolem cum infectione nascituram. Si autem grave sit periculum, ita ut cohabitare non possint, debet tamen obsequia præstare, & curam infirmi habere & apud se filios enutrire.

10. Si inter se conveniant, possunt *q* coniuges thorum separare, & cum plures filios habent quam possunt alere *r* possunt negare debitum, nisi sit periculum incontinentiæ.

11. Nõ licet *f* negare debitum descendenti à Mauris, vel Judæis, ne filii nascantur hac notati infamiâ.

12. Qui scit impedimentum occultum, propter quod matrimonium fuit nullum, nec *t* potest petere, nec reddere. In quo casu non tenetur obedire Ecclesiæ cohabitationem etiam sub excommunicatione præcipienti, etiamsi periculum sit incontinentiæ.

13. Etiamsi habeat dispensationẽ, & cohabitare cogatur, non tenetur *u* novum consensum præstare conjux innocens.

14. Remedia quibus uti poterunt conjuges in simili casu videantur *x* in P. Thom. Sanctio.

15. Qui sine necessitate baptizat proprium filium, vel filiam suæ uxoris, non potest *y* petere debitum, nec ipsa si consentiat, quod procedit etiamsi ille malitiosè faciat. Si autem in casu necessitatis hoc fecerit non privatur jure petendi.

16. Qui materialiter tantùm tenet infantem ut recipiat baptismum, non *z* contrahit spiritualem cognationem.

17. In prædictis casibus possunt dispensare ad petitionẽ debiti Commissarius Cruciatæ, Episcopi, & Confessarii Societatis JESU, quibus Provincialis hoc privilegium communicaverit.

18. Qui

n Sanch. 24. nu. 22
o D. Bona in 4. dis. 32.
p D. Tho. in 4. dis. 3
q Comm. DD.
r Sanch. de matr. disp. 26. nu. 3.
f Comm DD.
t c. inquis de sent. excom.
u Comm. DD.
Vide P. Sa. lib. 2. de matr. dis. 1. 39. n. 12.
x Idem ubi sup.
y Suar. in 3. p. q. 67 de Bap.
z Vide comp. privileg. c. Domino de secud. nupt

18. Qui secundas nuptias contraxit sine sufficienti certitudine, quod mortua fuerit conjux, donec sufficienter certus sit, non potest debitum petere; potest tamen petenti reddere.

SECTIO II.

VTRVM CONIVGES PRIventur jure petendi debitum propter affinitatē supervenientem matrimonio?

1. Cum affinitas supervenit matimonio, incestuosus *a* non potest debitum petere, *b* potest autem reddere.

2. Conjux, qui consensit, quod alter committeret incestum, privatur *c* etiam jure petendi.

3. Hæc affinitas non extenditur *d* ultra secundum gradum, licet incestus cognoscere consangvineam intra 3. & 4. gradum.

4. Si uterque conjux contrahat hanc affinitatem, neuter potest petere debitū, nisi malitiosè *e* fecerint potest autem reddere, qui nescit delictum alterius, si petat.

5. Si vi vel metu gravi oppressus conjux contrahat affinitatem, non amittit *f* jus petendi debitum. De metu autem etiam gravi sunt viri docti, qui contrarium teneant, nihilominus prima sententia videtur probabilior.

6. Qui cognovit consangvineam uxoris invincibiliter consanguinitatem ignorans, vel juris habet ignorantiam invincibilem, non incurrit hanc pænam.

a c. 1. Ido co qui cognovit, &c.
b c. discr. eod. titu.
c dist. c. discret. Vide Sāc. de mat. l. 9.
d. Trid. sess. 24. de matr. c. 4.
e c. si vir. de cog. spirit.
f Suar. to. 5. dub. 6. sec. 3.

SECTIO III.

VTRVM QVI VOTVM CASTItatis vel religionis, vel non nubendi ante matrimonium emiserunt, possint petere?

1. Qui votum religionis emisit, si nubat, peccat mortaliter, nisi aliqua justa causa faciat sine in-

 tentione

tentione consumando. Si autem consummaverit, peccat mortaliter, & defunctâ uxore tenetur votum adimplere, vivente verò nullo jure prohibetur a petere & reddere.

2. Qui votum castitatis emisit, si nubat, peccat mortaliter, an vero teneatur ante consummationem religionem ingredi, alii aiunt, alii *b* negant; negativa videtur probabilior, sed non poterit petere debitum nisi obtenta dispensatione, benè autem reddere.

b Henriq. & Sanc. lib. 9. de mat. disp. 34.

3. Qui sciens nupsit cum habente votum castitatis, licet peccaverit mortaliter, non privatur iure petendi.

c Comm. DD.

4. Qui emisit virginitatis votum post amissam virginitatem, tenetur votum castitatis servare. Hoc tamen ex voventis intentione pensandum est; si intentio illius fuit pro prima illa vice se tantum obligare, non procedit ultra obligatio, & ideo si hoc voto obligatus nupsit pro prima vice, non poterit petere; Postea vero non impedietur. *d*

d Val. 2. 2 disp. 6. q. 7.

5 Qui habens votum non nubendi nupsit, peccavit mortaliter, potest autem petere, & reddere; at defuncta uxore non poterit aliam ducere.

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HAbeat, qui fecit aliquod ex prædictis votis post matrimonium contractum.

a c. quidam de conver. coniug.

1. Coniux si fecit votum non petendi debitum, tenetur adimplere; si emisit votum castitatis *a* potest reddere, non autem petere, & defuncta uxore non potest nubere.

b Sanc. de matr. l. 9. disp. 36.

c Sylvest. verb. *votum.*

2. Qui voto castitatis non est adstrictus, *b* potest debitum petere ab eo, qui votum fecit, etiam si ad id ipse facultatem dederit, nisi hæc facultas fuerit ad faciendam professionem in religione.

3. An maritus possit irritare votum castitatis factum

ctum ab uxore, alii aiunt, alii negant probabilius.

4. Qui votũ religionis ante matrimonii consummationem emisit, adimplere *d* tenetur, si autem votum emisit recipiendi ordines sacros, non tenetur ingredi religionem, sed privatur jure petendi debitũ, & mortuâ uxore tenebitur votũ adimplere. *e*

5. Si uterq; fecit castitatis votũ neuter poterit petere, & si hoc fuit excõmuni cõsensu, neq; reddere.

6. Cum uterque vovit non petere possunt, *f* copulari non petendo, si tamen intelligat alterum petiturum si posset.

7. Copulã ad vitandum fornicationis periculum in se peccatũ esse veniale alii aiunt, alii probabilius *g* negant. Ad vitandum vero in alio coniuge nullum est peccatum, nec si fiat ad vitandum morbũ erit autem culpa venialis si fiat ob solã volupatatem

8 Contumax matrimonium ante Ecclesiæ benedictionem veniale tantum peccatum *h*, est quidam vero mortale esse dicunt, sed minus probabiliter.

9. Qui dubitat an suũ matrimonium validum fuerit, potest debitum reddere, & post diligentem inquisitionẽ deponat dubiũ practicè, *i* & potest petere

10. A conjuge adultero vel adultera potest peti, nisi ex hoc confirmetur in adulterio, ipsè coniux adulter vel adultera potest *l* petere, sed alter potest negare nisi *m* etiam ipse fuerit aduler vel causa adulterii.

11. Tempore menstrui petere debitum vel reddere alii dicunt esse pecctum mortale, alii probabilius negant.

12. Copulam in loco sacro quidam dicunt peccatum esse mortale etiam reddentis; probabilius tamen alii *n* posse excusari propter periculum incontinentiæ, vel alia iusta causa.

13. Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra pudenda uxoris, peccatum est *o* nisi sit periculum impediendi generationem. Nec si fiat in festo, vel quolibet tempore, vel cum uxore gravida, nisi sit periculum abortus.

14. Si

d Comm. DD.

e Sanch. ubi sup. disp. 37. num. 10.

f Sa ex Navar. hoc verb.

g Sà hoc verb. nu. 5.

h Vide Sa & Sylvest. hoc verb

i vide c. 44. de sent. ex comm.

l Val. to. 4. dub. 8. q. 6. p. 2.

m Idem loc. cit. l.

n Navarr. c. 17. nu. 28.

o Comm. DD.

14 Si experta est uxor ex modo concubendi suum effundere semen, & virile non attrahere *p*, lethalis culpa erit.

p Comm. DD.

15. Conjugi amenti potest alter reddere debitum sed non tenetur, quia non petit *q* liberè.

q Comm DD.

16. Inchoatam copulam relinquere ante seminationem non *r* est mortale, nisi sit periculum pollutionis.

r Sa hoc verb.

17. Permittere quod duo amentes copulentur propter injuriam quæ proli fit, mortale *s* peccatum est.

s Idem ubi sup.

18. Vir compos mentis, mentis impotem uxorem cognoscens *t* peccat propter periculum abortus.

t Ledesm. in q. 58. art. 3.

19. Cum uxore nuper enixa rem habere peccatum veniale *u* putat Sotus.

u Sotus.

20. Rem habere cum propria uxore quasi cum aliena peccatum mortale *x* est, & circumstantia in confessione explicanda.

x Comm. DD.

21. An cum maritus facta seminatione cessat à copula antequam uxor seminat ipsa possit se ad seminandum tactibus provocare alii negant, alii probabilius affirmant dummodo semen extra vas non effundat.

22. Conjugatus si seipsum tangat propter voluptatem captandam absque pollutionis periculo, an peccet mortaliter alii negant, alii probabilius affirmant.

DISP. IV. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ. DECIMAE.

AN FIDELES DECIMAS SOLvere teneantur?

1. DEcimas nō solvere peccatum mortale est; jure enim naturali, & divino tenetur *a* populus sacerdotem alere, & ideo si indiget Parochus *b* tenentur Parochiani ei offerre ad victum necessaria.

a Concil. Constan. sess. 8.

b Comm. DD.

2. Quota

2. Quota pars sit solvenda jus Ecclesiasticum statuit, & ideo summus Pontifex *c* potest vel minuere vel augere, dummodo sacerdotes congruam sustentationem habeant. Hoc idem potest consuetudo legitimè introducta.

3. Sacerdotibus divitibus *d* debentur etiam decimæ sicuti creditoribus, nec solum dantur ad sustentationem, sed ut pauperes alant, & cum honestate, incedant ne à populo despiciantur.

c Suarez, to. 1. de tract. 2. lib. 3. c. 10 num. 3.

d D. Tho q. 6. a. 10

SECTIO II.

DE QUIBUS DEBEANTUR DECIMÆ.

1. Secundum jus scriptum de omnibus rebus fructiferis, vel quasi fructiferis *a* debentur, sive naturâ, sive arte, sive industriâ, comparentur.

2. Modo non debentur *b* nisi de his tantum, de quibus est solvendi consuetudo. Quod si Parochus vellet de aliis recipere, peccaret mortaliter, & ad restitutionem tenetur.

3. Qui rem, cujus decimam dominus non solverit, furto abstulit, tenetur solvere.

4. Qui in bello justo segetes inimicorum combussit, non *d* tenetur.

5. Decimarum solutio anteponenda est omnibus aliis, terrarum scilicet, sumptuum, & stipendiorum.

a c. pastoris de decimis.

b Comm. DD.

c c. Commissum, c. tua nobis de decimis.

d Comm. DD.

6. Ubi fuerit consuetudo, quod Religiosi petant eleemosynam, quando semina sunt in areis, antequam dimetiantur, non tenentur domini ea quæ donant decimare, & qui hoc vellet impedire, peccaret mortaliter cum onere restitutionis.

e c. cum non sit c. tua nobis de decim.

7. Quoad tempus & locum solutionis decimarum servanda consuetudo. Prædiales cum colliguntur fructus ex prædiis. Personales in fine anni ex his quæ arte, servitio, vel industriâ acquirunt personæ; mixtæ verò ut prædiales, exceptis fœtibus qui servantur usque ad tempus, quo possunt deservire; solvendæ sunt.

f Villal. to. 2. tra. 33. dif. 2. Vide Less. lib. 2. c. 39 dub. 3.

SECT-

SECTIO III.

QVIBVS DEBEANTVR.

1. Post beneficiorum divisionem unicuique beneficiario debentur *a*, quæ applicatæ sunt eius beneficio.

2. Jus primarium recipiendi decimas est spirituale, ideoque ad laicos non spectat, nec eas accipere, nec de eis judicare. Secundarium id scilicet quod ad decimarum emptores pertinet, laicis etiam potest convenire.

a Comm. DD.

b Vide Villalo. ubi supra

SECTIO IV.

QVI DEBEANT DECIMAS solvere.

1. Omnes habentes prædia alicui Ecclesiæ subjecta, ipsi debent decimas solvere, nisi sit consuetudo *a* in contrarium.

2. Clerici debent solvere decimas ex prædiis, quocumq; alio titulo, quam spirituali possideant. Contrarium tamen defendit Silvester.

3. Cum quis dat prædium Ecclesiæ, cui erat subjectus, debitum decimarum extinguitur; si vero alteri Ecclesiæ det, secundum juris rigorem debentur Ecclesiæ, cui antea; jam verò secundum consuetudinem *c* prædium manet liberum.

4. Monasteria, & loca pia debent decimas solvere, nisi privilegio excipiantur, vel præscriptione, vel transactione excusentur. Hodie tamen omnes ut plurimum religiosi tam fœminæ, quam viri hoc habent, *d* privilegium. Ideoque nisi habeant Episcopi privilegium in contrarium, vel consuetudinem, non possunt ab eis decimas exigere.

5. Privilegia verò religiosorum non *e* amittuntur, nisi eis non utantur per spatium centum annorum.

a c. ad Apostolic. de decimis.

b Sylvest. verb. *decima*.

c D. Tho. 2.2 q. 87. art. 4.

d Vide comp. & Henriq. lib. 7. de indulg. c. 27. nu. 7.

e ex privil Euge 4.

6. Qui-

6. Quilibet potest *f* præscriptione, vel consuetudine à solutione decimarum liberari.

7. Summus Pontifex beneficiariis, & etiam Episcopis, ut decimas solvant, ex præceptis decimis *g* potest jubere, sed non solent facere.

8. Ut solvantur decimæ non sunt *h* prius deducendæ expressæ, nisi decimæ fuerint personales, in aliis de omnibus fructibus solvendæ sunt.

9. De lucro illicito, vel acquisito cum peccato *i* non est danda decima, si peccatum sit notorium, & lucrum restitutioni obnoxium.

10. Peccat qui deteriorem partem *l* decimat, debetur mediocris ex præcepto, melior ex concilio. Peccat etiam qui non solvit ubi, quando, & quibus debet.

11. Non solvens decimas ob justum impedimentum *m* potest absolvi non obstante Tridentino Concilio Qui non solvit, non est ipso jure excommunicatus.

12. Decimæ personales in tota ferè Hispania non *n* solvuntur.

13. Decimas S. Pontifex ex justis causis laicis *o* concedere, ut Principibus, & Imperatoribus, & sic concessit Alexander IV. Regibus Catholicis decimas in toto hoc novo orbe, quam concessionem confirmarunt successores Pontifices cum onere fundandi Ecclesias illas &, Ecclesiasticos dotandi.

14 Laicus recipiens decimas cum onere distribuendi in eleemosynas quod ei supererit, si non impleat, peccat *p* mortaliter, sed ad restitutionem non tenetur.

f Suarez. l. de relig c. nu. 16.
g D. Tho. ubi sup. num. 4.
h Navarr. c. 27. n. 31
i Idem ubi sup.
l Idem ubi supra
m Idem c. 21, nu. 32.
n Solorcano de Indiarū gub. lib. 3 c.
o Solor. de Ind. gub. lib. 3. c. 2.
p Ubi sup

DISP.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

SECTIO UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DEFENSIO ET DEFENSOR.

a P. Avila in comp. hoc verb.
b Navar. c. 24. n. 8.

1. PEccat, qui non defendit, a cum possit, invasum ab inimicis; & si est persona publica, tenetur eum defendere armata manu.

2. Reges, & superiores b tenentur lege justitiæ defendere suos subditos, Patres, tutores, heri parochi, custodes, & similes; & è contra subditi suos superiores.

3. Qui non defendit alium cum commodè possit, censetur consentire, non tamen ex eo solum injurianti auxiliari.

DEGRADATIO.

a Comm. DD.

1. Alia verbalis, alia realis, verbalis; a est Ecclesiastica pœna vel privatio, quâ vir Ecclesiasticus privatur ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico in perpetuum absque spe restitutionis; retento tamen privilegio clericali.

2. Degradatio, vel depositio b realis est Ecclesiastica pœna vel privatio, qua vir Ecclesiasticus privatur universaliter ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico, & ab omni privilegio clericali in perpetuum sine spe restitutionis.

3. Qui percutit degradatum notoriè incorrigibilem, non incurrit excommunicationem; nec remigum præfectus, si eum flagellat, etiamsi verbaliter

ter tantum sit depositus. Hunc autem si alius in rixa percutiat, *c* incurrit excommunicationẽ, quia adhuc gaudet privilegio clericali.

4. Verbaliter depositi o *d* assignanda sunt alimenta; non verò degradato realiter.

5. De jure solus Episcopus potest degradationis sententiam ferre Prælati mendicantes ex privilegio *e* poterunt verbaliter deponere subditos.

6. Ob nullum delictum potest *f* infligi degradationis pœna, nisi in jure sit expressum; & cum jus pœnā depositionis statuit, verbalis intelligenda est.

7. Episcopus potest verbaliter depositum restituere, non verò degradatum realiter nisi justè petat restitutionem, quia falso accusatus fuit,

8. Degradatus à solo Papa restituitur, *g* & licet nõ degradari, nisi ob gravissimum crimen, ob quod libet aliud potest degradari; si est incorrigibilis.

9. Depositione digna crimina *h* sunt adulterium concubinatus sine spe emendationis, stuptum, & similia & omnia alia his majora.

c Avila de censu 4. p. du. 1. *d* Comm. DD. *e* Vide Avil. de censu. *f* Comm. DD. *g* Sà hoc verb. degradatio. *h* Navarr. c. 27. nu. 248.

DECLARATIO MOROSA.

1. Delectatio morosa est *a* peccatum mortale, quando opus est mortale.

2 Qui delectatur ex cogitatione copulæ futuræ cum uxorem accipiat, vel cum alia si liceret, peccat *b* mortaliter, etiam si contraxerint sponsalia de futuro.

3. Vir post mortem uxoris, & uxor post mortem viri, si delectentur morosè in cogitatione copulæ præteritæ, peccant mortaliter *c*; secus verò si delectentur de ipso actu coniugali ut præterito. *d*.

4. Qui durante matrimonio delectatur in cogitatione copulæ cum propria uxore, non peccat *e* mortaliter; quod videtur probabilius, si sit sine pollutionis periculo; licet contrarium teneant *f* viri docti.

a Villal. to. 2 tr 40 dif. 17. *b* Sanch. de matr. lib. 9. dis. 49 nu. 4. *c* Comm. DD. *d* Sanch. ubi sup. *e* Idem l. 9. de mat. disp 14. nu. 3. & 4. *f* Silvest. verb. del.

5 Quando inter conjuges actus conjugalis est illicitus ab intrinseco, ut in voto castitatis obstrictis, tunc delectatio in cogitatione actus est *g* peccatum mortale. Si autem impedimentum fuerit tantùm ab extrinseco, ut in infirmitate, aut affinitate superveniente, non erit peccatum mortale.

6. Ut delectatio morosa sit peccatum mortale quatuor *h* requiruntur. 1. Quod objectum sit peccatum mortale. 2. Quod homo plenè advertat. 3. Quod non resistat. 4. Quod omissio hujus resistentiæ non sit ex rationabili causa Si quis enim ne omittat occupationem necessariam ut confessionis studium, &c. emittat resistentiam, non peccat, dummodo non sit periculum consensus.

7. Cùm quis non est certus, quòd non consenserit delectationi morosæ, expedit *i* ut confiteatur illam.

8. Delectatio de homicidio injusto *l* est peccatum mortale; secus vero si sit de utilitate secuta ex morte.

9. Omnis delectatio rei venereæ, si sit cum plena advertentia est peccatum mortale, quia in venereis non *m* datur materia levis.

g Sanch. de mat. li. 9, disp. 27 nu. 4.
h Navar, c. 12. n. 9.
i Comm. DD.
l Navar. c. 17. nu 10.
m Comm omnium DD. ex nostra societate.

DELEGATIO. DELEGATUS.

1. Quicumquæ habet potestatem ordinariam, potest *a* eam delegare, & dare potestatem subdelegandi. Potest *b* etiam delegatus Principis, nisi ei committatur nudum ministerium, & non ipsa potestas, nec non subdelegatus delegati Papæ. Item Vicarius Guardiani, vel Prioris, est enim velut Ordinarius; nec non Vicarius Generalis, Denique omnis ille cui tacitè is, qui delegavit, videtur concedere.

2. Potest *c* Prælatus delegare privelegiũ, quod habet ratione officii, absolvendi scilicet, & dispensandi.

3. Jurisdictio delegati re integre mortuo delegante *d* expirat; secùs verò si sit incœpta, vel data fuerit per modum legis.

4. Delegatus à Principe ad ea quæ soli Principi reservata sunt, non potest *e* suas vices delegare.

a Cumm. DD.
b Vide Sa hoc verb.
c Comm. DD.
d c. si gratiosè de rescrip. lib. 6.
e Covar. l. 3. c. 20. var. n. 10.

5. An-

5. Ante certificationem de revocatione *f* delegationis non expirat delegata jurisdictio.

6. Simplex ministerium absolvendi ab excommunicatione potest *g* subdelegari à delegato Ordinarii & à subdelegato delegati Papæ, non vero ipsa jurisdictio.

f Vide Sanch. de matr. l. 3. disp. 31. *g* Navar. c. 27. n. 45.

DELIBERATIO.

1. Deliberationis defectus excusat *a* à peccato mortali, sicut & defectus judicii in semidormientibus, semiebriis, & multùm perturbatis.

a Comm. DD.

DELICTVM, VEL QVASI DELICTVM.

1. Obligatus ex quasi delicto tenetur damnum restituere, ut judex, qui ob juris ignorantiam iniquam tulit sententiam.

2. Peccat clam accipiens quod prætendit sibi deberi ob aliquod delictum *b*.

3. Qui commisit aliquod delictum propter quod alius innocens est in carcere cum periculo vitæ, non *c* tenetur se prodere cum eodem periculo.

a Navar. c. 27. n. 16. *b* Idē ib. nu. 11.

c Comm. DD.

DENVNCIATIO.

1. Denunciatori non probanti delictū si hoc habet ex officio nulla datur *a* pœna, quia non præsumitur calumniator; si verò de hoc constaret in expensis saltem condemnandus esset. Qui autem denuntiat, & non ex officio, & delictum non probat, pœnâ talionis ut accusator plectendus est, si aliunde de calumnia constet per judicis inquisitionem. Pœna tamen talionis hodie non datur, nisi in aliquibus delictis.

a Comm. DD. Vide Iul. Clarum. in prac. q. 7. nu. 12.

2. In delictis vergentibus in perniciem reipublicæ tenetur quis denuntiare quod vidit; excusatur *b* autem si probare non potest, vel si rem alienam accepit quis in debiti compensationem, vel delictum ex confessione, vel ex ipso reo consilium petente cognovit.

b Navar. c. 13. n. 46

c D.Tho. 2.2. q.33. art.1.ad.3 3. Qui delictum ex auditu solùm cognovit, si ab ipso denunciatore audivit, vel ab alio qui rem non vidit, vel à non fide digno, non tenetur denunciare, Si autem audivit à persona fide dignâ, quæ asserit se vidisse, tenetur denunciare; nisi credat jam esse emendatum, vel se emendaturum, qui peccavit. Hinc damnata ab Alexandro VII. sequens propositio: Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

*In decr. An. 1665. 24. Sept. 4. Cum Prælatus præcepit sub excommunicatione, ut quicumque cognoverit furem, revelet eum, non tenetur quis obedire, nisi præmissa correctione fraterna, quâ præmissa si fur non restituere, ipse potest furtum probare, & tenetur denunciare eum, secus verò peccabit mortaliter, & d restituere tenebitur.

d Navar. c.17. nu. 135.

e Idem c. 18, nu. 61. 5. Peccat e qui rogatus juridicè revelat ea quæ sibi in secreto fuerunt commissa, vel ipse vidit fieri in secreto, nisi in damnum tertii parata essent, & damnum aliter impediri, non posset.

f Comm. DD. 6. Peccat, qui denuntiat, quod probare f non potest, de quo si juridicè interrogetur, potest respondere etiam cum juramento se nihil scire, intelligendo ut denuntiet juridicè.

g Comm DD. 7. Qui non denuntiat intra definitum tempus g tenetur quam primum potest.

8. Demum rejecta & damnata est ab Alexandro VII, hæc etiam propositio: Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est: si sollicitatus confiteatur cum sollicitante hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi. h.

h In decr. An. 1665. 24 Sept.

DEPOSITUM.

1. Depositũ est, quod ad custodiendum datũ est.

a l. 1. ff. de posit. 2. Depositarius non potest uti re deposita, nisi de voluntate saltem præsumptâ deponentis. Si autem res sit ut pecunia, vel triticum, vel quid simile, & b certus est depositarius sine mora, vel damno deponen-

b Comm. DD.

ponentis rem æquè bonam se redditurum, licitum erit in proprios usus consumere.

3. Nemo rem alienam cum propriæ rei detrimento tenetur custodire, nisi aliena sit valdè pretiosa, propria autem velis.

4 Si depositum sit in utilitatem deponentis, & pereat non tenetur depositarius nisi de culpa læta vel dolo. Si autem sit in utilitatem depositarii, tenetur *c* de levissima; si autem factâ diligentiâ cognosci nequeat an culpam habuerit, non tenetur restituere.

5. Depositum apud Abbatem, vel apud alium religiosum de eius consensu, si pereat culpâ ipsorum, non tenetur monasterium, nisi in quantum ditius factum fuerit.

6. In aliquibus casibus non tenetur depositarius depositum deponenti reddere. 1. Si petat ut aliis damnum infligat. 2. Si bona deponentis fuerint confiscata. 3. Si res erat furto ablata à deponente, non ei, sed domino reddenda. 4. Cum in foro conscientiæ utitur compensatione.

7. Bona confiscata reddenda deponenti, nisi id judex prohibuisset asserit P. Sa, quod videtur probabile.

c Comm. DD. Vide Rebel. de just. 2. p. l 10. de deposito. q. unica, n. 13. *d* Villal. to. 2. tr. 29. disp. 1 *e* c. delictum de reg. jur. in 6.

DERISIO.

1. Est detestatio inordinat*a* mali culpæ, vel pœnæ vel alicuis defectus naturalis, vel moralis ad injiciendam erubescentiam.

a Navar. c. c. 18. n. 15

2. Peccat mortaliter qui notabilem erubescentiam, vel perturbationem alicui injicit, eritque graviter culpa, quo major fuerit persona; quæ deridetur. Hoc verò non est intelligendum de derisione jocosa, quando aliquod malum exiguum significatur, aliquando enim potest actus esse virtutis, si autem modum excedat, erit venialis.

3. Detegere furê occultũ ad vitandum damnum proprium, vel alienum licitum est sine præmissâ monitione, & si aliter impediri nõ potest, obligatorium.

DETRACTIO.

a Navar. c.18.n.15

1. Est significatio *a* mali alicuius hominis non canonicati, qua læditur, vel peti dicatur eius fama; & est triplex materialis tantum, quando fit sine intentione famam lædendi; formalis tantum, cum est intentio famam lædendi, sed sine effectu; materialis & formalis simul, cum datur intentio, & effectus.

b Comm. DD.

2. Injuria verborum omnis, & sola est mortalis, *b* quæ fit ex animo notabiliter nocendi, vel si nõ fuit ex tali animo, & advertit, vel debuit advertere damnum notabile; erit autem venialis cum plenè non advertit, vel damnum fuit leve.

c Manri. que in summa.

3. Qui curiosè interrogat de peccato occulto mortali, nõ peccat *c* mortaliter secundum aliquos, nec qui detegit ei, quem scit non fore detecturum.

d Navarr. ubi sup. num. 18.

4. Detegere propria delicta etiam gravia ut plurimum non est *d* peccatum mortale, quia non est injustitia, sed prodigalitas. Erit autem mortale si fiat cum periculo propriæ, vel alienæ vitæ, vel notabile damnum patiantur animæ in spirituali profectu.

5. Detegere falsos defectus naturales proprios, vel alienos regulariter non est *e* mortale.

e Comm. DD.

f Navarr. num. 22. c. 18.

6. Imponere alicui peccatum mortale de se est *f* mortale; imponere verò veniale, de se est veniale, nisi sequatur damnum notabile.

g Comm. DD.

7. Idem peccatum *g* est imponere verum crimen putatum ut falsum, ac imponere falsum; gravius tamen est imponere falsum quàm detegere verum.

h Navarr. c.18.n.24

8. Loqui generalia verba tam venialia, quã mortalia crimina *h* comprehendentia de se est mortale; nisi loquens explicet de levibus tantũ sermonẽ fieri.

i Idem ubi sup. num. 26.

9. Detegere quodlibet peccatum mortale secretum de se *i* est mortale, nisi excusetur aliqua circumstantia. Detegere autem notoria facti, vel juris, vel famosa sine intentione nocendi non est peccatum saltem mortale, etiam si illud ignorantibus vel in regione ubi publicum non erit, detegatur.

10. Quæ contra ordinem juris divulgata sunt, non

non licet *l* divulgare, ubi infamia non est; sed non erit peccatum mortale quando cito ad eum locum infamia perventura est. *l* Comm. DD.

11. Non peccat, *m* qui crimen verum quamvis secretum detegit bono animo, ut malū impediatur *m* Comm. DD.

12. Qui absque intentione lædendi detegit mortalia peccata eius, qui de illis se jactare solet venialiter solum *n* peccat. Idem dicendum si detegat eis, qui non nocituros, sed profuturos esse speratur ut magistris, & parentibus, imò nec venialiter peccat, sed virtutis actum exercet. *n* Comm. DD.

13. Qui invenit peccata scripta, & detegit, peccat mortaliter, nisi talia sint, quæ leviter lædant scribentem; sed si scripta credantur ad Sacramentalem confessionem, *o* peccabit graviter tam legendo, quam detegendo, etiamsi levia sint. *o* Navarr. ubi sup. num. 34.

14. Qui refert aliena peccata, quæ audivit, si non addat aliquam circumstantiam, ex qua certa reddantur, non *p* peccat mortaliter. *p* Idem ubi sup. num. 34

15. Qui audit alterius peccata mortalia assentiendo, vel non resistendo cum debet, peccat *q* mortaliter, & præcipuè si est superior, judex, pater aut magister, qui resistere tenentur; sed si credat ea dicentem non peccare, quia publica sunt, non peccabit, quia ad se non spectat hoc inquirere. *q* Comm. DD.

16. Qui non delectatur in detractione mortali *r* non tamen contradicit propter verecundiam, non peccat mortaliter, nisi sit superior, vel advertat præter infamiam magnam, damnum eventurum dicenti, vel notabiliter lædi famam proximi. *r* Comm. DD.

DIABOLVS.

1. Cum Diabolo loqui non licet, *a* in arreptitiis autem curiose aliquid interrogare solum erit veniale. Cum eo verò quævis amicitia est peccatum mortale, & longa colloquia etiam in arreptitiis vitanda. *a* Sà hoc verb.

2. Qui Diabolum vocat; vel chartam ei scribit ut cum eo pactum habeat, nisi ipse veniat & acceptet pactum tacitè, vel expresse non incurrit *b* excommunicationem, & potest absolvi à confessore ordinario.

b Comm. DD.

DIACONVS.

1 Diaconus, & subdiaconus *a* solemniter in suis officiis ministrantes in peccato mortali an mortaliter peccent alii aiunt, alii negant probabilius. Vide verbum *ordo*.

a Vide c. quæsitū de temp. ordin.

DIMISSORIÆ.

1. Litteræ validæ sunt etiam post mortem Episcopi qui illas concessit *a*

2. Non possunt *b* dari à Capitulo nisi post annum à morte Episcopi, aut si quis ob beneficium ordinari cogatur.

3. Concessæ à sede vacante valent etiam post electionem Episcopi *c*.

a Comm, DD.
b Trid. sess. 4. c. 10. de refor.
c P. Monacho in man scrip

DISPUT. V. SECT. PRIMA.

DISPENSATIO.

1. DIspensatio *a* est relaxatio legis causâ cognitâ.

2. Differunt *b* inter se dispensatio, irritatio. abrogatio, & interpretatio per epichejam. Irritatio est cessatio legis, ut vim legis, non habeat. Abrogatio est legem, quæ antea obligabat, omnino tollere; si autem tollatur per partem, dicitur derogatio. Epicheia verò non tollit legem, sed in aliquo singulari judicat non obligare.

3. Privilegium est dispensatio *c* idem fere sunt, & ut benè fiat, dispensatio debet fieri cum notitia causæ.

4 Dispensatio alia est expressa, ut cum superior expresse dispensat; alia tacita, ut cum sciens, & prudens admittit inhabilem ad id, quod non potest

a Innoc. c. dilect. nu. 40. de temp. ordin.
b Comm. DD.
c Vide Villal. to. 2. tr. 11. dif. 40.

test facere sine dispensatione. Alia est propria, ut sunt prædictæ; alia impropria, ut cũ conceditur facultas ad id; quod non est simpliciter prohibitum; sed ne fiat sine facultate.

SECTIO II.

DE DISPENSATIONIS causa.

1. DIspensatio facta sine justa causa contra jus naturale, & divinum non *a* valet. Nec quæ fit ab inferiore contra legem superioris, etiam si fiat *b* per commissionem, si non sit causa justa.

2. Si prælatus dispensat in lege, quam ipse tulit judicans causam esse justam, quæ verè non est, *c* valet dispensatio secundum probabiliorem *d* opinionem.

3. Cum Papa dispensat in propriis legibus sine causa *e* valet. Idem dic de inferioribus; peccabunt tamen venialiter ut plurimum. Peccat etiam, qui dispensationem petit sine causa, impetrata autem liber a lege manet.

a Comm. DD. Sanch. de matr. lib. 8. to. 3. dis 17. nu. 5. *c* P. num. Azor l. 17 c. 29. q 6. *d* Sanch. de matr. to. 3. ubi sup. n. 11. *e* Sylvest. verb dis.

SECTIO III.

Quæ sunt causæ iustæ ad dispensandum Et quando censeatur dispensatio subreptitia?

1. CAusæ justæ *a* ad dispensandum sunt: 1. Temporum mutatio. 2. Communis utilitas. 3 Status, & conditio personarum, v. g. si est valdè benè merita arte aliqua & scientiâ, vel dignitate vel nobilitate insignis. 4. Necessitas. 5. Pietas. 6. Rerum eventus, & tandem multæ aliæ arbitrio boni viri.

2. Dispensatio subreptitia est *b* invalida.

a Comm DD. *b* c. fin. de filii præsbyt. in 6.

3. Cum in causa impulsiva tacetur veritas, non c est dispensatio subreptitia, nisi à jure declerati d præcipiatur cum expressione causæ finalis.

4. Cum tacetur veritas, qua cognitâ Princeps non dispensaret, dispensatio est subreptitia. Idem e dic de falsa expressione causæ finalis, quæ falsa expressio etiamsi fiat ignoranter, dispensatio nō valet.

5. Qui fraude vel dolo usus est in causa impulsiva f, facit subreptitiam dispensationem; secus verò si fiat ab alio terrio.

6. Cum error est in nomine, & non in persona, non est dispensatio g supreptitia si verò error fit in Episcopatu Provisoris, cui committitur, non valet.

7. Verba motu proprio vitium tollunt h subreptitionis.

8. Quando dispensatio est in impedimento i proveniente ex delicto, necessarium est exponere, an alia data fuerit dispensatio.

c Vide Sanch. de mat. lib. 8 disp. 21.
d Moli. to de just. dis. 177.
e c. super litter. de præscrip.
f ex dic. c & Sanch. ubi sup. lib. 8. disp 11. nu. 54
g Comm. DD.
h Comm DD.
i Sanch. de matr. to. 3. lib. 8 disp. 22.

SECTIO IV.

AN DISPENSATIO SIT STRICTE interpretanda.

1 Dispensatio, quia legis relaxatio, strictè est a interpretanda.

2. Episcopus concedens suis subditis ut ordines recipiant, non videtur b dispensare in irregularitate

3. Dispensatio data illegitimo ad ordines, intelligitur c ad minores; quod si detur ad maiores, nō intelligitur ad beneficia; nec concessa ad clericatum debet extendi ad in dignitatem, nec quæ ad dignitatem ad Episcopatum.

4. Si Papa absolutè & sine restrictione dispensati cum illegitimo, ad omnia dispensare d intelligitur.

5 Argumentum à paritate rationis, & à major ad minus non valet in dispensationibus. Nihilominus tamen non ita strictè interpretanda est dispensatio

a c 1. para ille verò c, 2. & fin de filii. præsbyt.
b Sanch, ubi sup.
c Comm. DD.
d Suarez. de cens disp. 41. sec 3. n 3.

satio ut captiosa, & illusoria sit, & ideo ad inseparabilia, & connexa, & ad omnia ad quæ prudenter intelligitur concedentem extendere voluisse, extendenda est.

6. Dispensatio in causa matrimoniali *e* strictè est interpretanda.

7. *Dispensatio* ad edenda ova *f* extenditur ad caseum, & lac, & quæ datur ad carnem, ad omnia lacticinia.

8. Cum *Pontifex* concedit aliquid motu proprio, authoritate publica, latè *g* interpretandum est. Idem dic de dispensatione concessa toti Ordini, & de ea quæ est in corpore juris.

9. *Potestas* ad dispensandum est latè interpretanda, *h* nisi sit in damnum tertii, vel sit consuetudo in contrarium; vel exprimantur personæ cum quibus dispensatio facienda est, & dicitur privilegium passivum.

10 An Bullæ privilegia latè interpretanda sint alii aiunt, alii negant, negativa *i* videtur probabilior.

11 Cum dubitatur an potestas ad dispensandum extendatur ad aliquem casum, pro affirmativa *l* judicandum est.

12. Potestas concessa à Tridentino Episcopis ad dispensandum *m* extendenda est ad Capitulum sede vacante.

13. *Dispēsatio*, & quævis gratia non expirat morte concedentis, secus verò si est gratia nō facta, sed *n* facienda; & in foro interiori valebit, si Papa verbo tantū dicat, fiat dispensatio, & statim moriatur.

14. Commissio dispensationis facta determinatæ personæ expirat *o* morte eius, cui facta fuit; secus verò si fuit realis.

15. Commissio facta Provisori *p*, potest exequi ab eius successore, & à Vicario Capituli sede vacante, non verò ab Episcopo, nec ipse Provisor potest eā alii committere, benè tamen informationem.

16 Commissiones *Pœnitentiariæ* factæ alicui confessori possunt *q* alii committi.

e Sanch. sup. n. 30
f Sanch. ubi sup. num. 39.
g Idem ubi sup.
h Molin. 10. de jus tr. 2. disp. 173.
i Sanch. ubi sup. num. 7.
l Comm. DD.
m Comm DD.
n c. si cui de præb. in 6. & Sanch. de matr. tr. 3 lib. 8. disp 28.
o Molin, l. 2. de primog. c. 7. num. 57.
p c. quoniā Abb. de off. deleg. Sanch. de matr. tr. 8. disp. 26
q Idē 3. l. 8. d. 21

SECTIO V.

An qui cum aliis potest dispensare, secum possit.

PRælatus, qui aliis concedis facultatem, *a* potest sibi; & qui generaliter dispensat, uti potest *b* eâ dispensatione, vel committere alteri ut cum ipso dispenset.

2. Summus Pontifex secum potest dispensare in omnibus in quibus cum subditis. Idem dic de Principibus sæcularibus, & de eo qui delegatā potestatem habet; tutius autē est alteri committere.

3. Prælati non solum verbo, sed ipso opere solent dispensare; ut cū admittunt *d* indignum ad id quod habere sine dispensatione non potest scientes ejus indignitatem.

4. Inferior admittens prohibitū â superiore, sciens ejus inhabilitatem si causa justa sit, etiam si eam non cognoscat, censetur dispensare. Hæc sententia videtur *e* probabilior, contraria tamen est probabilis.

5. An cū superior tacet, videns fieri rem prohibitā, dispensare videatur alii ajunt, alii *f* negant; negativa videtur probabilior, affirmativa est mitior & potest sequi.

6. Papa potest dispensare in rebus, quæ sunt de jure divino, quando pendent ex voluntate humana, & ab ipso jure divino, non sunt prohibitæ, ut in juramento, & in voto, cujus obligationem ut Dei Vicarius remittit. In his autē quæ non pendent ex voluntate humana *g* potest in aliquibus singularibus urgente necessitate magna, in aliis autem non potest.

7. Episcopus non *h* potest dispensare in decretis Pontificiis de jure ordinario; poterit autē in magna, & urgente necessitate in rebus gravibus, & in levibus, quæ frequenter accedunt.

8 Cum Papa permittit dispensationem, intelligitur facienda ab Episcopo, nisi lex fuerit posita con-

a Comm. DD.
b Sanch. ubi supra dis. 13.
c Henriq. lib. 6. de pœn. c. 4. num 3.
d Comm. DD.
e Suar. de cons. dis. 14. sec. 3.
f Villal to. 1. tr. 2. dis. 10.
g Sanch. de matr. to 3. lib 8. dis. 6. n. 5.
h Com.
i Sanch. de matr.

contra ipsum Idem *i* dic de Canone Generalis Concilii, licet alii sentiant contrarium. to.3. lib.8 disp.5.n.5

9. Dispensatio facta ab Episcopo *l* valet etiam in alieno Episcopatu. *l* Comm. DD.

10. Qui dispensationi renunciavit, dum renunciatio non est acceptata à superiore, etiam si ruptæ fuerint litteræ potest *m* eâ uti; si autem renuntiatio fuerit cum juramento, vel cum voto statim cùm renunciat coram Deo acceptante, remanet obligatus in foro interiori. *m* Sanch. ubi supra disp. 37. num.2.

11. Quævis expressio falsi moventis ad dispensationem nocet, *n* non tamen quævis taciturnitas veri impedimentî, nisi verum sit quod jura præcipiunt exprimi. Et cũ quis committit aliquod delictum, ut facilius obtineat dispensatioem, dispensatio est nulla. *n* Comm. DD. Vide Navar. c. 22. n. 86.

12. Provinciales Societatis possunt *o* dispensare cum subditis illegitimis ad Prælaturas, & dignitates; quia habent jurisdictionem quasi Episcopalem. *o* Comm. DD.

13. In dubio an res indigeat dispensatione *p*, poterit Episcopus declarare non indigere, vel ipse dispensare. *p* Azor. l. 5. c. 15.

14. Ad dispensandum sufficit *q* putare causam esse rationabilem. *q* Sylvest. verb. Dispens. num. 3.

15. An commissio facta ut quis dispenset cum aliquo in particulari mortuo concedente, & re integra expiret, alii ajunt, alii negant; negativa videtur *r* probabilior. *r* Sà hoc verb.

16. Dispensatio facta super cognatione, si taceatur quod se carnaliter cognoverint, non *s* valet. *s* Vide Navar. c. 22. num. 86.

17. Illegitimus dispensatus ad beneficium, si petat secundam dispensationem ad beneficiorum pluralitatem, debet exprimere primam dispensationem; secus non *t* valet secunda. Idem dic de irregulari. *t* Sà hoc verb.

18. Qui dispensatur ad ordines, potest *u* simplex beneficium accipere *x*. *u* Comm. DD. *x* Comm. DD.

y Navarr. concil 9. de consang. & affinit. — 19. Dispensatio potest peti *y* de uno impedimento publico, vel occulto, tacito alio publico, vel occulto postea dispensando.

20 Dispensatus ad unum beneficium, si id sine culpa sua amisit, censetur *z* ad aliud dispensatus.

z Comm DD. — 21. Contrahentes inter se matrimonium cum impedimento, ut Papa cum eis mitius se habeat, si hoc non patefecerint, non *a* valet dispensatio.

a Sà hoc verb. — 22. *In* dispensatione, in qua Societatis Sacerdos est assessor Ordinarii pro Ordinario non *b* potest intelligi Vicarius foraneus, sed vel Episcopus, vel Vicarius Generalis; constat ex praxi.

b P. Monacho in manuscrip.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DISPUTATIO.

a Navar. c. 11. n. 26 — 1. DIsputans laicus de fide peccat *a* mortaliter.

b Idem c. 23. n. 34 — 2. Qui contra perspicuam veritatem circa pertinentia ad fidem, vel ad bonos mores disputat, *b* peccat mortaliter.

DOCTOR.

a Comm. DD. — 1. Peccat mortaliter qui accipit gradum immeritum, vel qui utitur eo, quem non habet, dicens se illum habere.

2. Peccat qui inducit aliorum discipulos, ut eos non audeant, & qui habens publicum stipendium aliquid accipit à discipulis; & qui alios subornat, ut indignum eligant in magistrum, & qui valdè negligens in studendo, si alitur alienis expensis.

DIS-

DISP. V. SECT. UNICA.

DIVORTIVM.

1 PEr divortium non *a* dissolvitur matrimonium quoad vinculum. *a* Trid. sess. 24. de matr. cap. 10.

2. Licitum *b* est marito relinquere uxorem ob adulterium, etiamsi fuerit commissum ante Baptismum, vel pœnitentiam egerit de illo. Idem dic de uxore respectu mariti. *b* c. significasti c. gaudem de divor.

3. Copula sodomitica est sufficiens causa divortii, etiam si sit inter duas fœminas, quod *c* probabile judicat Avincenna: & contingit, cum fœmina immittit semen suum in vas naturale, vel præposterum alterius fœminæ. *c* D. Tho. 2.2 q. 154 art. 11.

4. Oscula, tactus, & mollities non sunt causa *d* sufficiens divortii, quia in eis non committitur una caro cum altera nec copia mariti cum propria uxore propter eamdem rationem. *d* Vide Villal. tr. 15. to. 13. disp. 1.

5. Adulterium, quoad divortium, non verò quoad pœnas civiles, potest *e* peti post quinquennium. *e* L. adulter. c. ad leg. Jul. de adult.

6 In septem casibus non licet *f* facere divortium propter adulterium 1. quando uterque conjux est adulter. 2. Quando uxor adulterium commisit rogante, vel consentiente marito. 3. Quando ipsa credens mortuum esse maritum nupsit vel rem habuit cum alio. 4. Quando dolo, vel vi cognita fuit, non verò metu. 5. Quando maritus post cognitum adulterium illi pepercit tacitè saltem, ut si cum ea copulã habeat, vel amittat ad lectum, vel ad mensam signa recõciliationis ostendens, ut habetur in l. 5. tit. 7. lib. 4. fori. Si autem hæc vel alia signa dedisset sine reconciliationis animo ob vitandum scandalum spectans opportunitatem eam accusandi, non amittit *g* jus petendi divortium. 6. Tandem si in infidelitate maritus uxori dedit libellum repudii. *f* Vide l. 5. tit. 7. l. 4. fori. *g* Sanch. l. 10. de mat. dis. 54 n. 17.

7. Con-

7. Conjux innocens non tenetur facere reconciliationem cum adultera, etiamsi pœniteat; potest tamen si velit *h* Nec tenetur divortium petere vel relinquere uxorem fraternæ correctionis causa, licet ad hoc ultimum teneri asserant viri docti, sed minus probabiliter.

h Vide Sanch. ubi sup. lib. 10. disp. 7. num. 8. tom. 3.

8. Etiam si timeatur scandalum, non tenetur *i* maritus dimittere uxorem propter adulterium, quando sibi ex hoc timet grave damnum animæ, vel corporis: tenetur tamen scientibus adulterium significare; se ei nullo modo consentire sed ob necessitatem retinere uxorem.

i Idem ubi sup. num. 23.

9. Uxor non habet præceptum dimittendi maritum adulterum; repudiata autem propter adulterium, si velit maritus innocens, tenetur ad eum redire, & reddere debitum.

SECTIO II.

An maritus innocens possit authoritate propria dimittere adulteram.

1. MAritus innocens potest quoad thorum propria authoritate recedere ab uxore ob occultum adulterium nec tenetur *a* debitum reddere, etiam si præcipiatur ei sub excommunicatione, licet contrarium minus probabiliter sentiant Innocentius, & Ancaranus.

a Comm. DD.

2. Non licet *b* propria authoritate sine judicis facultate adulteram è domo ejicere, nisi adulteriũ sit notorium. Si autem fuerit occultum, non poterit si sit scandalum; hoc temen cessante benè licet *c* etiam cum sola vehementi suspicione adulterii, in quo casu potest ei debita alimenta negare.

b D. Tho. in 4. dist. 35. q. uni. art. 3.

c Henriq. lib. 11 de mar. c 17 num. 2.

3. Quod dictum est de marito, intelligitur etiam de uxore; quia in hoc sunt æquales.

4. Maritus

4. Maritus verò adulter si commisit adulterium ante sententiam judicis non potest, *d* etiam si adulteria essent diversæ speciei, divortium petere ab uxore adultera. *d* Sanch. de matr. l.10, disp. 6. n. 5. to. 3.

5. Cum post adulterium reconciliati sunt, *e* redit matrimonium ad primum statum. *e* Comm. DD.

6. Cum unus commisit unum tantum adulterium, alter verò multa, non potest *f* petere divortium. Nec cum unum est occultum, & aliud publicum. *f* Comm. DD.

SECTIO III.

AN SIT COMPENSATIO MVtua inter maritum & uxorem, quando uterque commisit adulterium?

1. QUod attinet ad pœnas civiles *a*, datur mutua compensatio. *a* Couar. 4. dub. 2, p. c. 7. para. 56.

2. Si maritus innocens post sententiam divortii committit adulterium, tenetur revocare adulteram in foro conscientiæ. Contrarium *b* defendunt viri docti asserentes judicem teneri ex officio eos reconciliare. *b* Sanch. ubi sup. num. 10.

3 Si post sententiam divortii ante susceptionem ordinis sacri, vel professionem maritus innocens commisit adulterium ab utroque debet abstinere. Si tamen de facto recipiat ordines, vel profiteatur secundum probabiliorem sententiam debet redire ad uxorem, sed in praxi hæc sententia non est sequenda *c*: sed minus probabilis, quod scilicet non redeat, maximè si adulterium sit occultum, propter scandalum, & magna inconvenientia. *c* Vill. tr. 15, c. 11. dif. 5. n. 5.

4. Si post adulterium notorium innocens conjux suscepit ordinem sacrum, vel fecit professionem, non potest redire ad uxorem. Si tamen, quia probavit, compellitur à judice redire, non *d* potest petere nec reddere debitum. *d* Sanch. lib. 10. de matr. disp. 9. num. 34.

5. In his omnibus prædictis maritus & uxor sunt

æquales. In criminalibus autem maritus potest uxorem accusare, uxor autem non *e* potest maritum, nec opponere exceptionem similis adulterii adversus maritum accusantem.

e l.3. tit. 20. lib. 8. recop.

SECTIO VI.

AN LICEAT INNOCENTI contra voluntatem adulteræ profiteri, vel ordinem sacrum recipere.

a c. const. c. veniens

1. Post sententiam divortii potest *a* innocens ingredi religionem, & profiteri manente adulterâ in sæculo, licet etiam sacris initiari. Contrarium tenent viri docti, sed minus probabiliter.

b Villal. to. 1. tr. 15 dis. 6.

2. Ante sententiam judicis non licet *b* religionem ingredi, nec profiteri, nec sacris initiari propter scandalum, & injuriam, quæ fit religioni; quia morali certitudine eventura timentur.

SECTIO V.

AN LICEAT ADULTERO PROFITERI, vel sacris initiari sine consensu innocentis?

a D. Tho. in 4. dis. 45 q. unic. art. 6.
b Vide Henricq. lib. 1. de matr. cap 17. nu. 6.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Sanch. de matr. lib. 10. disp. 10. n. 5. 10. 3.

1. Innocens etiam post divortii sententiam potest cogere adulteram ut redeat ad ipsum & debitum solvat, & illa parere *a* tenetur. Contrarium tamen viri docti non improbabiliter *b* defendunt, posse scilicet adulterium post sententiam divortii profiteri, & sacris initiari.

2. Si innocens mutavit statum, nō potest *c* revocare adulteram.

3. Si adulter ante sententiam judicis mutavit statum, *d* potest ab innocente revocari.

4. Si judex condemnavit adulteram ad reclusionem in Monasterio *e* potest ante annos duos revocari ab innocente; sed si post duos annos pro-

fessa

fessa fuerit, non poterit, revocari; si autem ante duos annos professa fue it. poterit revocari.

5. Adulter etiam post divortii sententiam non potest profiteri, nec sacris initiari sine consensu innocentis saltem tacito, quod si innocens consentiat, non poterit *f* revocari.

f Sanch. ubi supra num. 14. num. 14.

SECTIO VI.

AN SIT SUFFICIENS CAUSA *divortii hæresis, vel apostasia, quæ spirituale adulterium dicuntur.*

1 ALiæ tres causæ sunt *a* præter adulterium: Impellere conjugem ad peccandum, sævitia, & adulterium *b* spirituale.

2. Innocens potest dimittere conjugem hæreticum, imò & tenetur si non resipiscat. Si autem egerit pœnitentiam ante sententiam divortii *c* tenetur revocare; si post sententiam, non tenetur.

3. Innocens post sententiam separatus ab hæretico *d* potest profiteri & sacris initiari, vel in sæculo remanere liberâ cohabitatione, quod alii negant sed minus probabiliter.

4 Hæreticus etiam post sententiam non potest *e* mutare statum sine consensu innocentis.

5. Innocens etiamsi sciens, & prudens copulam habeat cum hæreticorum conjuge non ideo videtur *f* renuciare juri quod habet ad divortium; quia propter subversionis periculum non est ei libera cohabitatio.

6. Divortium propter corporale adulterium fit in favorem innocentis; divortium verò propter spirituale præcipuè in pænam *g* delicti.

7. In crimine hæresis nō datur *h* compensatio post sententiā judicis, & ideo conjux hæretic⁹ nō potest

a Comm. DD.
b C. Fin. de conjug.
c Comm.
d Villal. ubi supra dist. 8.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 15. num. 18.
h Comm. DD.

cogere coniugem hæreticum ad cohabitandum, ni conveniant communi consensu.

i Sanch. disp. 16. per totũ ubi sup.

8. Nec *i* valet compensatio adulterii spiritualis cum corporali,

SECTIO VII.

AN SINT ALIA DELICTA, quæ propter liceat innocenti delinquentem dimittere, & an liceat propter sævitiam.

a Comm. DD.

1. Cum conjux coniugem inducit ad peccandum, & hic lapsum timet, potest, *a* & debet ab eo recedere.

b Villal. ubi supra

2. In hæresi non expectandum, quod conjux velit conjugem subvertere, in aliis autem delictis sic, & divortium hoc solum durat dum conjux delinquens resipiscat.

c D Tho. in 4 dist. 39 q. un. art. 6, ad 3

3. Si conjux coniugem non intendat subvertere etiamsi pessimus sit non est deserendus, nisi ex hoc emendandus credatur *c*,

d C. Per litteras & extra missa de rest. spol.

4. Cum mariti sævitia tanta est, ut non possit cum eo uxor cohabitare sine magno periculo *d* potest ab eo recedere, nec tenetur redire nisi præstet coactionem. Idem dicendum de uxore respectu mariti. Quod procedit etiamsi ab altero data fuerit causa sævitiæ; metus autem hic debet esse cadens in virum constantem,

e Comm. DD.

5. Potest *e* uxor recedere à marito, qui fur est ne credatur complex delicti, & vir recedere ab uxore venefica timens eius maleficia,

f Sanch. lib 1. de matrim. dis. 18. n. 3. tom. 3.

6. Cum non est recursus facilis ad judicium, & timetur grave periculum, possunt *f* ante sententiam recedere,

g Navar.

7. Maritus qui uxorem corruptam invenit, vel suspicionem habet de adulterio, & vix potest se cohibere, ne illam interficiat, *g* potest ab ea recedere dum fervor iræ quiescat,

8. Cautio

8. Cautio præstanda à marito ut possit uxorem revocare, debet *b* esse aliquod pignus, vel si non habeat juramentum sufficiet.

9 An conjux innocens post hoc divortium, & sententiam judicis possit profiteri vel sacris initiari, dictum est supra.

b Vide Sanch. sup. disp. 18. à nu. 34. to. 3.

SECTIO VIII.

QVIS POST DIVORTIVM TEneatur filios alere.

1. INnocenti *a* tradendi sunt filii ut illos, alat, sed sumptibus delinquentis; hæc autem pœna non obligat nisi post judicis sententiam.

2. Si ex communi conventione conjuges divortium fecerint tribus primis annis matri, postea patri tradendi sunt & alendi communi *b* sumptu.

3. Idem dic cum matrimonium fuit nullum sine culpa; si autem propter crimen alterius ipse alat suis expensis.

4. Ratione adulteri divortium est perpetuum nisi innocens velit reconciliari, & ideo *d* potest facultatem dare adulteræ ut religionem ingrediatur, & profiteatur, nec debet obligari ad ingressum religionis, nec ad votum castitatis, & validè facta professione non potest adulteram revocare, si autem ante professionem eius ille adulterium committat, adulterio adulterium compensatur, & professio erit nulla, nisi ille religionem ingrediatur, vel votum castitatis emittat, quod ni faciat poterit conjugem revocare, & cum ipsa reconciliari.

a Sanch. ubi sup. disp. 20. num. 7.

b c. 7. qui filii sunt legit.

c Sanch. ubi sup. num. 11.

d Menacho in in manuscrip.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DOLUS.

a Navarr. c. 23 nu. 67.

1. DOlus est *a* machinatio, vel circumventio ad decipiendum adhibita fraude, quia hæc est tantum facto, dolus verò & verbis, & factis potest fieri. *D*olus alius verus quando signa deceptionis sunt manifesta, alius præsumptus, quando non sunt talia. Neuter potest probari nisi per confessionem partis, vel per conjecturas, quoad forum exterius.

b Comm. DD.

2. Dolus, & fraus quemlibet contractum ita inficiunt, quamvis sit licitus, *b* ut fiat irritus, vel irritandus.

c Navarr. c. 17. nu. 277.

3. *D*olus verus à jurisperitis frequenter *c* nuncupatur culpa latissima, & præsumptus culpa latior Si quis librum noctu relinquat in loco, quem fures frequentant, verus est dolus & culpa latissima. Si verò interdiu in simili loco relinquat sine custode, est dolus præsumptus, & culpa latior, si librum amittat.

d Comm. DD. *e* Comm. DD.

4. Dolus omnis *d* est culpa, non verò omnis culpa est dolus, bene enim esse potest culpa ob negligentiam, vel ignorantiam & tamen propter eam excusatur à dolo.

5. Pactum quod depositarius non teneatur de dolo est illicitum, & nullum.

f Navarr. c. 17. n. 3.

6. *D*oli actio nō datur ob quamcumque quantitatem, quæ mortalem culpam facit *f*.

g Comm DD.

7. Peccat mortaliter qui in quolibet contractu afficit alium per dolum vel fraudem damno notabili *g*

8. *D*olus vel fraus dantes causam contractui reddunt illum ipso jure nullum, decipiensque tenetur-

tur de damno emergente, & lucro cessante, ex dolo proveniente *b*. *b* Comm. DD.

9 Dolus & fraus nemini debent patrocinari *i*. *i* c. si des de rescri.

SECTIO II.

DOMICILIVM.

1. DOmicilium ibi quis habet *a* ubi habet familiam, & animum manendi; Clericus autem ubi residentiam, quod si in duobus locis æqualiter resident, utrobique habent domicilium. *a* Sà verb. Domicil.

2. Domicilium potest *b* quisque sibi eligere post pubertatem. *b* Comm DD.

3. Scholastici licet non habeant domicilium ubi student, possunt *c* tamen absolvi, & dispensari ab Episcopo illius loci, non tamen ordinari. *c* Comm. DD.

4. Beneficium requirens residentiam personalem confert domicilium *d*. *d* Navarr. c. 25. nu. 111.

5. Qui per annum in aliqua urbe moratur animo ibi manendi, eius *e* est domiciliarius, etiemsi alio pergat, dummodo animum redeundi habeat. *e* l. domicil. ff. ad municip.

DISP. VII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DOMINIVM.

Quid sit Dominium & quis Dominij capax.

1 DOminium, *a* est potestas utendi re propria in omnes usus lege permissos referendo rem ipsam in propriũ commodũ. Dominium, possessio, *a* Comm. DD.

b Vide Villal. to. 2, tr. 10. c Molina de just. to. dis. 1. tom. 2. disp. 6. Simplex usus distinguitur d dominio. d Comm DD. e Arist. 6. f l. fin. c. de in off. & l. 1. cap. ult ff. ad Macedon. g Vide Villal. tr. 10. dif. 4. tom. 2. h l si, finita parag. 10. de vestig. ff de damn. in fec. i Parag. item vobis inst. per quas personas nob. acq.

usus, ususfructus, & emphyteusis distinguntu Vide in propriis locis.

2. Est etiam b usus facti, sive simplex usus, quem leges humanæ non introduxerunt. Hunc usum habent aves, & animalia in cibis, quos edunt, & servi in vestibus, quibus utuntur, & invitati in dapibus, quæ ipsis apponuntur.

3. Hic simplex usus distinguitur c à domino etiam in his rebus, quæ usu consumuntur, & ideo cui datur hic simplex usus non datur facultas disponendi de re, qua utitur in alios usus, quam facultatem haberent si essent veri domini. Contrariam sententiam negativam scilicet defendunt viri docti, sed affirmativa videtur probabilior, quod scilicet Simplex usus distinguitur à domino.

4. Deus est primus, ac legitimus dominus omnium rerum, & ideo Israelitæ Dei jussu spoliante Ægyptios non d peccaverunt.

5. Angeli non sunt domini rerum inferiorum, habent tamen à Deo illarum administrationem.

6. Irationales creaturæ non sunt e dominii capaces. Homo verò propriè est dominii capax, etiamsi sit parvulus, vel amens.

7. Filius familias potest habere f bona castrensia, & quasi castrensia, adventitia, & profectitia, quæ hæc sint vide verbum *Bona*.

8. Bonorum castrensium, & quasi castrensium est verus dominus, nec non adventitiorum excepto illorum usufructu, cujus non est dominus nisi in aliquibus casibus videndis, apud Villalob. g

9. Bonorum profectitiorum nec dominum, nec usumfructum habet, confiscatis autem bonis paternis, hæc erunt à h confiscatione libera.

10. Servi nullum rei dominum independens habent, i quidquid acquirunt domino acquirunt, hic autem nec membrorum, nec salutis corporis vel spiritualis servorum dominium habet.

11. Reli-

11. Reliqua de dominio servorum, uxoris, religiosorum, clericorum, & similium videri possunt in suis verbis.

SECTIO II.

DE DOMINII OBIECTO.

1. DOminium aliud *a* naturale vel divinum, aliud de jure gentium, aliud civile.

2. Homo habet *b* naturale dominium rerum temporalium, quæ vocantur bona fortunæ.

3. Naturaliter omnes homines *c* sunt liberi, servitus, vero introducta est de jure gentium.

4. Solus Deus vitæ & membrorum dominus *d* est, homo autem solius usus.

5. Homo non *e* est dominus gratiarum gratis datarum, est tamen aliarum rerum spiritualium *f* virtutum, & gratiæ habitualis quam propriis actibus se disponens acquisivit, & auxit.

6. Non est obligatus *g* homo statim ac amittit gratiam per peccatum recuperare per pœnitentiam est tamen obligatus proximum corrigere quam primum potest ut exeat ab statu peccati.

7. Divisio rerum est de jure *h* gentium, & primo facta est ab Adamo authoritate paterna, vel ut multi dicunt regali.

8. Christus Dominus secundum probabiliorem *i* opinionem non habuit temporale dominium omnium rerum temporalium, habuit tamen illud indirecte in ordine ad salutem spiritualem, Idem dic de Summo Pontifice Christi Vicario, & ideo potest quemlibet Principem hæreticum deponere.

9. Imperator non habet dominium totius orbis, habet tamen quandam superioritatem super omnes Principes.

a Comm. DD.
b c. jus naturale, disp. 1.
c Arist. 1. Pol. c. 4. & 5.
d c. si non licet & tu dixisti 23. q. 5.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Vill. ubi supra.
h c. jus gentium dist. 1. l. ex hoc jure ff. de just. & jur.
i Vide Villalob. ubi supra

SECTIO III.

AN ANIMALIA AVES, ET PISces sint ejus, qui ea venatur, vel piscatur.

1. QUi cœpit animalia mansueta non facit *a* sua, facit autem ferocia.

2. Quæ arte mansuefiunt dum redeundi animum habent ad fundum ad illius dominum *b* pertinent.

3. Si unus feram percussit, *c* alius vero cœpit, fit capientis nisi ita lethalis esset percussio, ut absque difficultate à percutiente capienda esset.

4. Quæ cecidit in tuum laqueum, ita ut effugere non possit etiam si ab alio capiatur tua *d* est. Si autem ab uno persecuta cecidit in laqueum alterius primò capientis erit.

5. Pisces sunt *e* ejus, cuius industria sunt inclusi.

6. Columbaria *f* licent ut plurimum nisi lex prohibeat; columbarum autem domini debēt eas alere, nec arte uti ut alienas attrahant.

7. Cum colūbæ amiserunt consuetudinem eundi, & redeundi, quilibet potest capere. Hispaniæ autem lex *g* est ne quis intra leucam à columbario, columbas capiat, unde qui eas extra leucam ceperit etiam instrumentis prohibit.s, faciet suas, ut benè colligit Molina.

a Comm. DD. *b* Parag. gallinar, inst. de rer. diu. *c* Paragr. illud quæsitum inst. de rer divis. *d* Moli, de just. to. 2. tr. 26. disp. 42. *e* Comm. DD. *f* Comm. DD. Vide Moli. de just to. 1. tr. 2. disp. 28. *g* lib. 7 tit 8. lib. 7. recop. *h* Mol. de just. to. 1. tr. 2. disp. 48.

SECTIO IV.

LIGNA COEDENTES, VEL GLANdes capient es in alienis montibus, an acquirant eorum dominium, & quid de pascentibus pecora in alienis campis.

1. JUstè prohibet *a* respublica ne tali tempore ligna cædantur, nec ultra talem quantitatem. Ci-

a Comm. DD.

Civis autem populi, qui cædit ligna in monte communi tempore prohibito non peccat *b* mortaliter, nisi faciat notabile damnum, nec obligatur ad pœnæ solutionem nisi post condemnationem.

b Lessius de just. n. 2-c. 5. dub. 14.

2. Quando populi sunt vicini, & incolæ unius cædunt ligna in monte alterius non peccant mortaliter, *c* tenentur tamen post sententiam ad solutionem pœnæ.

c Idem ubi supra

3. Qui cædit ligna in monte alieno, quem ignorat plantatum ab ejus domino, non tenetur *d* restituere ante sententiam, nisi mons sit vallatus, vel in eo fecerit damnum notabile. Nec peccat mortaliter, nisi in prædictis casibus. Idem dicendum de glande, & pastibus.

d Comm. DD. contrarium sentit Mol. disp. 58. concl. 5.

4. Qui invenit alienum animal mansuetum damnum fundo inferens peccat *e* mortaliter, si illud percutiat, vel decidat, potest autem includere donec solvatur damnum.

e Comm. DD.

5. Custodes montium, pastuum, & camporum tenentur solvere damna culpa sua illata, *f* nec licet eis dare facultatem cædendi ligna, vel pascendi pecora nisi amicis, & propinquis damni ex ejus voluntate præsumpta. Pretium autem quod ob hoc acceperit non tenetur restituere, benè autem damnum ad quod restituendum tenetur etiam qui pretium dedit.

f Navar. c. 17. n. 122.

6 Custodes ex industria latentes ut fures capiant non peccant, *g* quia hoc est necessarium, ut fideliter custodiam exequantur.

g Comm. DD.

SECTIO V.

DOMINIVM THESAVRI inventi ad quem pertineat.

1. THesaurus *a* est quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria ut jam Dominum non habeat.

a l. num. quam parag. thesauro ff. de acq. rer. dom.

2. The-

2. Thesaurus in proprio fundo inventus pertinet ad Dominum fundi, si autem invenerit eum in loco sacro dimidium ad eum *b* spectabit.

3. Si casu inventus est in fundo alieno dimidium *c* est inventoris. Si data opera quæsitus fuit dimidium spectabit ad dominum fundi, si autem eius voluntate quæsitus fuit, standum erit contractui.

4. Qui emit fundum, in quo sciebat esse thesaurum, illum *d* facit suum.

5. Cum invenitur in loco publico dimidium est inventoris, si verò arte magica inventus est post judicis sententiam, pertinet *e* ad Fiscum.

6. Lex est *f* in Hispania, quæ dicit, quod ubicumque thesaurus inveniatur ad Regem pertineat, & sola quinta pars ad inventorem. An vero inventum in suo fundo possit quis tuta conscientia totum sibi retinere dubium *g* est inter *DD.* utrumque probabile.

7. Qui in regno alieno vivunt animo ibi permanendi licitè *h* possunt thesauros quærere.

8. Qui rem absconditam invenit, non *i* facit suam, nisi superstitiosè fuerit abscondita, quia tunc habetur pro derelicta.

9. Fodinarum metalla de jure gentium ad inventores pertinent, sed per *l* leges jam hæc regibus applicata sunt partim inventori, partim regiis sumptibus, leges videri possunt.

10. Idem dicendum *m* de margaritis, & aliis gemmis inventis.

SECTIO VI.

QVOT MODIS DOMINIVM *transferatur.*

1. Aliquando acquiritur *a* dominium translatione, aliquando sine illa.

2. Potest *b* transferri vel sola voluntate Dei, vel rei, Domini vel Principis.

3. Nequit

b Comm DD.
c Comm. DD.
d D. Tho. 2.2.q. 66 art.5.ad2.
e L. unic. c.de thesau.
f L. 7.tit. 12. lib. 6. ordin.
g Vide Vilal. tr. 30.dif,20 to 2.
h Villal ubi sup.
i L. numquam, ff. de acq. rer.domi
l L 1.cum sequent. tit.13 lib. 6. recop. lib.9.cod tit.
m Vide Mol.to.1 just. tr.d. 2.disp 54
a Vide parag. per trad. inst. de rer. divis.
b Comm. DD.

3. Nequit autem transferri solo actu interiori voluntatis.

4. Dominium rei furtivæ non transit *d* in furem, sed semper manet penes Dominum, Dominium rei acceptæ in extrema necessitate non transit in accipientem, neque omnis qui licitè utitur re, fit Dominus eius.

5. Dominus *e* tenetur de damnis, quæ cum posset non impedivit in suo dominio.

6. Quod solent quidam nobiles dare scilicet pueris famulis victum tantum, & vestitum, licitum *f* est, nisi aliud habeat lex, consuetudo, aut pactum.

7. Licitum *g* est Domino in domibus subditorum externis dare hospitium per aliquot dies suis expensis.

c L. traditionibus, parag. de pact.
d Comm. DD.
e Sà hoc verb.
f Idem ubi sup.
g Sa ubi supra.

DISPUTATIUNCULÆ. Interjacentes.

RESOLUTIONES ALIQUÆ.

DOMINVS.

1. PEccat *a* negligens ea quæ pertinent ad salutem spiritualem servorum, & qui non curat docere eos doctrinam Christianam, & qui negligit scire manifesta peccata servorum, ut ea corrigat. Item qui prohibet servos matrimonia contrahere, non tamen tenetur consensum præstare, nec facultatem ad contrahendum. Non licet tandem atrociter punire servum.

2. Conjugatum servum invito Domino, non licet *b* Domino vendere in remotas regiones, ubi non possit matrimonio uti.

a Vid. Navar. compendium in hoc verb.
b Vide Th Sanch. de n. mart.

DOMVS.

1 Concessa *a* alicui domus habitatione, conceditur etiam posse locare; nisi concedatur solus usus

a Videc. inst, de usu & hab.

SECTIO II.

AN ET QVOMODO RELIGIOSI *donare possint.*

1 SUpremam potestatem habentes in religione *a* possunt donare secundum statuta, & consuetudinem religionis. *a* Moli. 1. de just. disp 276.

2. Inferiores superiores competentes eleemosynas facere non *b* prohibentur, si fuerint immoderatæ non valent, & recipientes tenentur ad restitutionem. Idem dic de inferioribus officialibus: subditi autem non possunt nisi de indubitate præsumpta voluntate superioris. *b* Comm. DD.

3. Exclusi à religione, qui manent regulæ adstricti, de his quæ sibi comparant habent usum & administrationẽ, & possunt *c* in usus honestos donare. *c* Comm. DD.

4. Idem de religiosis extra conventum habitantibus qui possunt de his, quæ illis ad propriam sustentationem concedunt *d* competentes eleemosynas facere & donationes. *d* Navar. c. 17 nu. 105.

5. Decretum Clementis VIII. prohibens religiosis largitionem munerum, non est usu receptum.

6. Donatio excedens summam 500. aureorum facta sine judicis insinuatione *e* invalida est, quoad excessum: valet autem si sit jurata, aut in pios usus. *e* Moli. de contr. disp. 278

7. Donatio facta cum verò animo donandi, etiam si sit in fraudem fisci *f* valet etiam post commissum delictum, nisi hoc sit tale ut propter ipsum ipso jure bona amittantur, & illorum administratio interdicatur. Poterit tamen revocari per judicem, & tunc ad Fiscum sunt reddenda. *f* Navarr. cons. 1. de donat. inter vir. & uxor.

8. Donatio facta per metum ad id incussum non valet *g* nisi juramento firmetur; tunc enim jurans tenetur juramentum adimplere, recipiens verò restituere. *g* Sà hoc verb. num. 4.

9. Dona-

7. Conjux innocens non tenetur facere reconciliationem cum adultera, etiamsi pœniteat; potest tamen si velit *h* Nec tenetur divortium petere vel relinquere uxorem fraternæ correctionis causa, licet ad hoc ultimum teneri asserant viri docti, sed minus probabiliter.

h Vide Sanch. ubi sup. lib. 10. disp. 7. num. 8. tom. 3.

8. Etiam si timeatur scandalum, non tenetur *i* maritus dimittere uxorem propter adulterium, quando sibi ex hoc timet grave damnum animæ, vel corporis: tenetur tamen scientibus adulterium significare; se ei nullo modo consentire sed ob necessitatem retinere uxorem.

i Idem ubi sup. num. 23.

9. Uxor non habet præceptum dimittendi maritum adulterum; repudiata autem propter adulterium, si velit maritus innocens, tenetur ad eum redire, & reddere debitum.

SECTIO II.

An maritus innocens possit authoritate propria dimittere adulteram.

1. MAritus innocens potest quoad thorum propria authoritate recedere ab uxore ob occultum adulterium nec tenetur *a* debitum reddere, etiam si præcipiatur ei sub excommnnicatione, licet contrarium minus probabiliter sentiant Innocentius, & Ancaranus.

a Comm. DD.

2. Non licet *b* propria authoritate sine judicis facultate adulteram è domo ejicere, nisi adulteriũ sit notorium. Si autem fuerit occultum, non poterit si sit scandalum; hoc temen cessante benè licet *c* etiam cum sola vehementi suspicione adulterii, in quo casu potest ei debita alimenta negare.

b D. Tho. in 4. dist. 35. q. uni. art. 3.

c Henriq. lib. 11 de mat. c 17 num. 2.

3. Quod dictum est de marito, intelligitur etiam de uxore; quia in hoc sunt æquales.

4. Maritus

4. Maritus verò adulter si commisit adulterium ante sententiam judicis non potest, *d* etiam si adulteria essent diversæ speciei, divortium petere ab uxore adultera.

5. Cum post adulterium reconciliati sunt, *e* redit matrimonium ad primum statum.

6. Cum unus commisit unum tantum adulterium, alter verò multa, non potest *f* petere divortium. Nec cum unum est occultum, & aliud publicum.

d Sanch. de matr. l.10, disp. 6. n. 5. to. 3.

e Comm. DD.

f Comm. DD.

SECTIO III.

AN SIT COMPENSATIO MVtua inter maritum & uxorem, quando uterque commisit adulterium?

1. QUod attinet ad pœnas civiles *a*, datur mutua compensatio.

2. Si maritus innocens post sententiam divortii committit adulterium, tenetur revocare adulteram in foro conscientiæ. Contrarium *b* defendunt viri docti asserentes judicem teneri ex officio eos reconciliare.

3 Si post sententiam divortii ante susceptionem ordinis sacri, vel professionem maritus innocens commisit adulterium ab utroque debet abstinere. Si tamen de facto recipiat ordines, vel profiteatur secundum probabiliorem sententiam debet redire ad uxorem, sed in praxi hæc sententia non est sequenda *c*: sed minus probabilis, quod scilicet non redeat, maximè si adulterium sit occultum, propter scandalum, & magna inconvenientia.

4. Si post adulterium notorium innocens conjux suscepit ordinem sacrum, vel fecit professionem, non potest redire ad uxorem. Si tamen, quia probavit, compellitur à judice redire, non *d* potest petere nec reddere debitum.

5. In his omnibus prædictis maritus & uxor sunt

a Couar. 4. dub. 2, p. c. 7. para. 56.

b Sanch. ubi sup. num, 30.

c Vill. tr. 15, c. 11. dif. 5. n. 5.

d Sanch, lib, 10. de matr. disp. 9. num, 34.

æquales. In criminalibus autem maritus potest uxorem accusare, uxor autem non *e* potest maritum, nec opponere exceptionem similis adulterii adversus maritum accusantem.

e l.3.tit. 20. lib.8. recop.

SECTIO VI.

AN LICEAT INNOCENTI contra voluntatem adulteræ profiteri, vel ordinem sacrum recipere.

a c. const c. veniens

1. POtest sententiam divortii potest *a* innocens ingredi religionem, & profiteri manente adulterâ in sæculo, licet etiam sacris initiari. Contrarium tenent viri docti, sed minus probabiliter.

2. Ante sententiam judicis non licet *b* religionem ingredi, nec profiteri, nec sacris initiari propter scandalum, & injuriam, quæ fit religioni; quia morali certitudine eventura timentur.

b Villal. to. 1. tr. 13 dis. 6.

SECTIO V.

AN LICEAT ADULTERO PROFITERI, vel sacris initiari sine consensu innocentis?

a D. Tho. in 4. dis. 45 q. nunic. art. 6.

1. INnocens etiam post divortii sententiam potest cogere adulteram ut redeat ad ipsum & debitum solvat, & illa parere *a* tenetur. Contrarium tamen viri docti non improbabiliter *b* defendunt, posse scilicet adulterium post sententiam divortii profiteri, & sacris initiari.

b Vide Henricq. lib. 1. de matr. cap 17. nu 6.

2. Si innocens mutavit statum, nõ potest *c* revocare adulteram.

c Comm. DD.

3. Si adulter ante sententiam judicis mutavit statum, *d* potest ab innocente revocari.

d Comm. DD.

4. Si judex condemnavit adulteram ad reclusionem in Monasterio *e* potest ante annos duos revocari ab innocente; sed si post duos annos pro-

e Sanch. de matr. lib. 10. disp. 10. n. 5. 10. 3.

fessa

fessa fuerit, non poterit, revocari; si autem ante duos annos professa fuerit, poterit revocari.

5. Adulter etiam post divortii sententiam non potest profiteri, nec sacris initiari sine consensu innocentis saltem tacito, quod si innocens consentiat, non poterit *f* revocari.

f Sanch. ubi supra num. 14. num. 14.

SECTIO VI.

AN SIT SVFFICIENS CAVSA divortii hæresis, vel apostasia, quæ spirituale adulterium dicuntur.

1 ALiæ tres causæ sunt *a* præter adulterim: Impellere conjugem ad peccandum, sævitia, & adulterium *b* spirituale.

2. Innocens potest dimittere conjugem hæreticum, imò & tenetur si non resipiscat. Si autem egerit pœnitentiam ante sententiam divortii *c* tenetur revocare; si post sententiam, non tenetur.

3. Innocens post sententiam separatus ab hæretico *d* potest profiteri & sacris initiari, vel in sæculo remanere liberâ cohabitatione, quod alii negant sed minus probabiliter.

4. Hæreticus etiam post sententiam non potest *e* mutare statum sine consensu innocentis.

5. Innocens etiamsi sciens, & prudens copulam habeat cum hæreticorum conjuge non ideo videtur *f* renuciare juri quod habet ad divortium; quia propter subversionis periculum non est ei libera cohabitatio.

6. Divortium propter corporale adulterium fit in favorem innocentis; divortium verò propter spirituale præcipuè in pænam *g* delicti.

7. In crimine hæresis nō datur *h* compensatio post sententiā judicis, & ideo conjux hæretic⁹ nō potest

a Comm. DD.

b C. Fin. de conjug.

c Comm.

d Villal. ubi supra dist. 8.

e Comm. DD.

f Comm. DD.

g Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 15. num. 18.

h Comm. DD.

cogere coniugem hæreticum ad cohabitandum, ni convenіant communi consensu.

8. Nec *i* valet compensatio adulterii spiritualis cum corporali,

i Sanch. disp. 16. per totū ubi sup.

SECTIO VII.

AN SINT ALIA DELICTA, quæ propter liceat innocenti delinquentem dimittere, & an liceat propter sævitiam.

1. CUm conjux coniugem inducit ad peccandum, & hic lapsum timet, potest, *a* & debet ab eo recedere.

a Comm. DD.

2, In hæresi non expectandum, quod conjux velit conjugem subvertere, in aliis autem delictis sic, & divortium hoc solum durat dum conjux delinquens resipiscat.

b Villal. ubi supra

3, Si conjux coniugem non intendat subvertere etiamsi pessimus sit non est deserendus, nisi ex hoc emendandus credatur *c*,

c D Tho. in 4 dist. 39 q. un. art. 6, ad 3

4, Cum mariti sævitia tanta est, ut non possit cum eo uxor cohabitare sine magno periculo *d* potest ab eo recedere, nec tenetur redire nisi præstet coactionem. Idem dicendum de uxore respectu mariti. Quod procedit etiamsi ab altero data fuerit causa sævitiæ; metus autem hic debet esse cadens in virum constantem,

d C. Per litteras & extra missa de rest. spol.

5, Potest *e* uxor recedere à marito, qui fur est ne credatur complex delicti, & vir recedere ab uxore venefica timens eius maleficia,

e Comm. DD.

6, Cum non est recursus facilis ad judicium, & timetur grave periculum, possunt *f* ante sententiam recedere,

f Sanch. lib 1. de matrim. dif. 18 n. 3, tom. 3.

7, Maritus qui uxorem corruptam invenit, vel suspicionem habet de adulterio, & vix potest se cohibere, ne illam interficiat, *g* potest ab ea recedere dum fervor iræ quiescat,

g Navar.

8, Cautio

8. Cautio præstanda à marito ut possit uxorem revocare, debet *b* esse aliquod pignus, vel si non habeat juramentum sufficiet.

b Vide Sanch. sup. disp. 18. à nu. 34. to. 3

9 An conjux innocens post hoc divortium, & sententiam judicis possit profiteri vel sacris initiari, dictum est supra.

SECTIO VIII.

QVIS POST DIVORTIVM TEneatur filios alere.

a Sanch. ubi sup. disp. 20. num. 7. *b* c. 7. qui filii sunt egit. *c* Sanch. ubi sup. num. 11. *d* Menacho in in manuscrip.

1. INnocenti *a* tradendi sunt filii ut illos, alat, sed sumptibus delinquentis; hæc autem pœna non obligat nisi post judicis sententiam.

2. Si ex communi conventione conjuges divortium fecerint tribus primis annis matri, postea patri tradendi sunt & alendi communi *b* sumptu.

3. Idem dic cum matrimonium fuit nullum sine culpa; si autem propter crimen alterius ipse alat suis expensis.

4 Ratione adulteri divortium est perpetuum nisi innocens velit reconciliari, & ideo *d* potest facultatem dare adulteræ ut religionem ingrediatur, & profiteatur, nec debet obligari ad ingressum religionis, nec ad votum castitatis, & validè facta professione non potest adulteram revocare, si autem ante professionem eius ille adulterium committat, adulterio adulterium compensatur, & professio erit nulla, nisi ille religionem ingrediatur, vel votum castitatis emittat, quod ni faciat poterit conjugem revocare, & cum ipsa reconciliari.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DOLUS.

a Navarr. c. 23 nu. 67.

1. Dolus est *a* machinatio, vel circumventio ad decipiendum adhibita fraude, quia hæc est tantum facto, dolus verò & verbis, & factis potest fieri. Dolus alius verus quando signa deceptionis sunt manifesta, alius præsumptus, quando non sunt talia. Neuter potest probari nisi per confessionem partis, vel per conjecturas. quoad forum exterius.

b Comm. DD

2. Dolus, & fraus quemlibet contractum ita inficiunt, quamvis sit licitus, *b* ut fiat irritus, vel irritandus.

c Navarr. c. 17. nu. 277.

3 Dolus verus à jurisperitis frequenter *c* nuncupatur culpa latissima, & præsumptus culpa latior Si quis librum noctu relinquat in loco, quem fures frequentant, verus est dolus & culpa latissima, Si verò interdiu in simili loco relinquat sine custode, est dolus præsumptus, & culpa latior, si librum amittat,

d Comm. DD. e Comm. DD.

4. Dolus omnis *d* est culpa, non verò omnis culpa est dolus, bene enim esse potest culpa ob negligentiam, vel ignorantiam & tamen propter eam excusatur à dolo.

5. Pactum quod depositarius non teneatur de dolo est illicitum, & nullum.

f Navarr. c. 17. n. 3.

6. Doli actio nō datur ob quamcumque quantitatem, quæ mortalem culpam facit *f*.

g Comm DD.

7. Peccat mortaliter qui in quolibet contractu afficit alium per dolum vel fraudem damno notabili *g*

8. Dolus vel fraus dantes causam contractui reddunt illum ipso jure nullum, decipiensque tenetur-

tur de damno emergente, & lucro cessante, ex dolo proveniente *b*. *b* Comm. DD.

9 Dolus & fraus nemini debent patrocinari *i*. *i* c. si des de rescri.

SECTIO II.

DOMICILIUM.

1. Domicilium ibi quis habet *a* ubi habet familiam, & animum manendi; Clericus autem ubi residentiam, quod si in duobus locis æqualiter resident, utrobique habent domicilium. *a* Sà verb. Domicil.

2. Domicilium potest *b* quisque sibi eligere post pubertatem. *b* Comm DD.

3. Scholastici licet non habeant domicilium ubi student, possunt *c* tamen absolvi, & dispensari ab Episcopo illius loci, non tamen ordinari. *c* Comm. DD.

4. Beneficium requirens residentiam personalem confert domicilium *d*. *d* Navarr. c. 25. nu. 111.

5. Qui per annum in aliqua urbe moratur animo ibi manendi, eius *e* est domiciliarius, etiamsi alio pergat, dummodo animum redeundi habeat. *e* l. domicil. ff. ad municip.

DISP. VII. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DOMINIUM.

Quid sit Dominium & quis Dominij capax.

1 Dominium, *a* est potestas utendi re propria in omnes usus lege permissos referendo rem ipsam in propriũ commodũ. Dominium, possessio, *a* Comm. DD.

 usus,

usus, ususfructus, & emphyteusis distinguntu Vide in propriis locis.

2. Est etiam *b* usus facti, sive simplex usus, quem leges humanæ non introduxerunt. Hunc usum habent aves, & animalia in cibis, quos edunt, & servi in vestibus, quibus utuntur, & invitati in dapibus, quæ ipsis apponuntur.

3. Hic simplex usus distinguitur *c* à domino etiam in his rebus, quæ usu consumuntur, & ideo cui datur hic simplex usus non datur facultas disponendi de re, qua utitur in alios usus, quam facultatem haberent si essent veri domini. Contrariam sententiam negativam scilicet defendunt viri docti, sed affirmativa videtur probabilior, quod scilicet Simplex usus distinguitur à domino.

4. *D*eus est primus, ac legitimus dominus omnium rerum, & ideo Israelitæ *D*ei jussu spoliantes Ægyptios non *d* peccaverunt.

5. Angeli non sunt domini rerum inferiorum, habent tamen à *D*eo illarum administrationem.

6. *I*rationales creaturæ non sunt *e* dominii capaces. Homo verò propriè est dominii capax, etiamsi sit parvulus, vel amens.

7. Filius familias potest habere *f* bona castrensia, & quasi castrensia, adventitia, & profectitia, quæ hæc sint vide verbum *Bona.*

8. Bonorum castrensium, & quasi castrensium est verus dominus, nec non adventitiorum excepto illorum usufructu, cujus non est dominus nisi in aliquibus casibus videndis, apud Villalob. *g*

9. Bonorum profectitiorum nec dominum, nec usumfructum habet, confiscatis autem bonis paternis, hæc erunt à *h* confiscatione libera.

10. Servi nullum rei dominum independens habent, *i* quidquid acquirunt domino acquirunt, hic autem nec membrorum, nec salutis corporis vel spiritualis servorum dominium habet.

11. Reli-

b Vide Villal. to. 2, tr. 10.
c Molina de just. to. dis. 1. tom. 2. disp. 6.
Simplex usus distinguitur *à* dominio.
d Comm DD.
e Arist. 6.
f l. fin. c. de in off. & l. 1. cap. ult ff. ad Macedon.
g Vide Villal. tr. 10. dis. 4. tom. 2.
h l si, finita parag. 10. de vestig. ff de damn. in fec.
i Parag. item vobis inst. per quas personas nob. acq.

11. Reliqua de dominio servorum, uxoris, religiosorum, clericorum, & similium videri possunt in suis verbis.

SECTIO II.

DE DOMINII OBIECTO.

1. Dominium aliud *a* naturale vel divinum, aliud de jure gentium, aliud civile.

2. Homo habet *b* naturale dominium rerum temporalium, quæ vocantur bona fortunæ.

3. Naturaliter omnes homines *c* sunt liberi, servitus, vero introducta est de jure gentium.

4. Solus Deus vitæ & membrorum dominus *d* est, homo autem solius usus.

5. Homo non *e* est dominus gratiarum gratis datarum, est tamen aliarum rerum spiritualium *f* virtutum, & gratiæ habitualis quam propriis actibus se disponens acquisivit, & auxit.

6. Non est obligatus *g* homo statim ac amittit gratiam per peccatum recuperare per pœnitentiam est tamen obligatus proximum corrigere quam primum potest ut exeat ab statu peccati.

7. Divisio rerum est de jure *h* gentium, & primo facta est ab Adamo authoritate paterna, vel ut multi dicunt regali.

8. Christus Dominus secundum probabiliorem *i* opinionem non habuit temporale dominium omnium rerum temporalium, habuit tamen illud indirectè in ordine ad salutem spiritualem, Idem dic de Summo Pontifice Christi Vicario, & ideo potest quemlibet Principem hæreticum deponere.

9. Imperator non habet dominium totius orbis, habet tamen quandam superioritatem super omnes Principes.

a Comm. DD.
b c. jus naturale, disp. 1.
c Arist. 1. Pol. c. 4. & 5.
d c. si non licet & tu dixisti 23. q. 5.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Vill. ubi supra.
h c. jus gentium dist. 1. l. ex hoc jure ff. de just. & jur.
i Vide Villalob. ubi supra

SECTIO III.

AN ANIMALIA AVES, ET PISces sint ejus, qui ea venatur, vel piscatur.

a Comm. DD. b Parag. gallinar, inst. de rer. diu. c Paragr. illud quæsitum inst. de rer divis. d Moli. de just. to. 2. tr. 26. disp. 42. e Comm. DD. f Comm. DD. Vide Moli. de just to. 1. tr. 2. disp. 28. g lib. 7 tit 8. lib. 7. recop. h Mol. de just. to. 1. tr. 2. disp. 48.

1. QUi cœpit animalia mansueta non facit *a* sua, facit autem ferocia.

2. Quæ arte mansuefiunt dum redeundi animum habent ad fundum ad illius dominum *b* pertinent.

3. Si unus feram percussit, *c* alius vero cœpit, fit capientis nisi ita lethalis esset percussio, ut absque difficultate à percutiente capienda esset.

4. Quæ cecidit in tuum laqueum, ita ut effugere non possit etiam si ab alio capiatur tua *d* est. Si autem ab uno persecuta cecidit in laqueum alterius primò capientis erit.

5. Pisces sunt *e* ejus, cujus industria sunt inclusi.

6. Columbaria *f* licent ut plurimum nisi lex prohibeat; columbarum autem domini debēt eas alere, nec arte uti ut alienas attrahant.

7. Cum colūbæ amiserunt consuetudinem eundi, & redeundi, quilibet potest capere. Hispaniæ autem lex *g* est ne quis intra leucam à columbario, columbas capiat, unde qui eas extra leucam ceperit etiam instrumentis prohibitis, faciet suas, ut benè colligit Molina.

SECTIO IV.

LIGNA COEDENTES, VEL GLANdes capientes in alienis montibus, an acquirant eorum dominium, & quid de pascentibus pecora in alienis campis.

a Comm. DD.

1. JUstè prohibet *a* respublica ne tali tempore ligna cædantur, nec ultra talem quantitatem,

Ci-

Civis autem populi, qui cædit ligna in monte communi tempore prohibito non peccat *b* mortaliter, nisi faciat notabile damnum, nec obligatur ad pœnæ solutionem nisi post condemnationem.

b Lessius de just. n. 2-c. 5. dub. 14.

2. Quando populi sunt vicini, & incolæ unius cædunt ligna in monte alterius non peccant mortaliter, *c* tenentur tamen post sententiam ad solutionem pœnæ.

c Idem ubi supra

3. Qui cædit ligna in monte alieno, quem ignorat plantatum ab ejus domino, non tenetur *d* restituere ante sententiam, nisi mons sit vallatus, vel in eo fecerit damnum notabile. Nec peccat mortaliter, nisi in prædictis casibus. Idem dicendum de glande, & pastibus.

d Comm. DD. contrarium sentit Mol. disp. 58. concl. 5.

4. Qui invenit alienum animal mansuetum damnum fundo inferens peccat *e* mortaliter, si illud percutiat, vel decidat, potest autem includere donec solvatur damnum.

e Comm. DD.

5. Custodes montium, pastuum, & camporum tenentur solvere damna culpa sua illata, *f* nec licet eis dare facultatem cædendi ligna, vel pascendi pecora nisi amicis, & propinquis damni ex ejus voluntate præsumpta. Pretium autem quod ob hoc acceperit non tenetur restituere, benè autem damnum ad quod restituendum tenetur etiam qui pretium dedit.

f Navar. c. 17. n. 122.

6 Custodes ex industria latentes ut fures capiant non peccant, *g* quia hoc est necessarium, ut fideliter custodiam exequantur.

g Comm. DD.

SECTIO V.

DOMINIVM THESAVRI inventi ad quem pertineat.

1. THesaurus *a* est quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria ut jam Dominum non habeat.

a l. numquam parag. thesauro ff. de acq. rer. dom.

2. The-

2. Thesaurus in proprio fundo inventus pertinet ad Dominum fundi, si autem invenerit eum in loco sacro dimidium ad eum *b* spectabit.

3. Si casu inventus est in fundo alieno dimidium *c* est inventoris. Si data opera quæsitus fuit dimidium spectabit ad dominum fundi, si autem eius voluntate quæsitus fuit*i*, standum erit contractui.

4. Qui emit fundum, in quo sciebat esse thesaurum, illum *d* facit suum.

5. Cum invenitur in loco publico dimidium est inventoris, si verò arte magica inventus est post judicis sententiam, pertinet *e* ad Fiscum.

6. Lex est *f* in Hispania, quæ dicit, quod ubicumque thesaurus inveniatur ad Regem pertineat, & sola quinta pars ad inventorem. An vero inventum in suo fundo possit quis tuta conscientia totum sibi retinere dubium *g* est inter DD. utrumque probabile.

7. Qui in regno alieno vivunt animo ibi permanendi licitè *h* possunt thesauros quærere.

8. Qui rem absconditam invenit, non *i* facit suam, nisi superstitiosè fuerit abscondita, quia tunc habetur pro derelicta.

9. Fodinarum metalla de jure gentium ad inventores pertinent, sed per *l* leges jam hæc regibus applicata sunt partim inventori, partim regiis sumptibus, leges videri possunt.

10. Idem dicendum *m* de margaritis, & aliis gemmis inventis.

SECTIO VI.

QVOT MODIS DOMINIVM *transferatur.*

1. Aliquando acquiritur *a* dominium translatione, aliquando sine illa.

2. Potest *b* transferri vel sola voluntate Dei, vel rei, Domini vel Principis.

3. Nequit

b Comm DD.
c Comm. DD.
d D. Tho. 2.2. q. 66 art. 5. ad 2.
e L. unic. c. de thesau.
f L. 7. tit. 12. lib. 6. ordin.
g Vide Vilal. tr. 10. dis. 20 to 2.
h Villal ubi sup.
i L. numquam, ff. de acq. rer. domi
l L. 1. cum sequent. tit. 13 lib. 6. recop. lib. 9. cod tit.
m Vide Mol. to. 1 just. tr. d. 2. disp 54
a Vide parag. per trad. inst. de rer. divis.
b Comm. DD.

3. Nequit autem transferri solo actu interiori voluntatis. *c*L. traditionibus. parag. de pact.

4. Dominium rei furtivæ non transit *d* in furem, sed semper manet penes Dominum, *Dominium* rei acceptæ in extrema necessitate non transit in accipientem, neque omnis qui licitè utitur re, fit Dominus eius. *d*Comm. DD.

5. *Dominus e* tenetur de damnis, quæ cum posset non impedivit in suo dominio. *e* Sà hoc verb.

6. Quod solent quidam nobiles dare scilicet pueris famulis victum tantum, & vestitum, licitum *f* est, nisi aliud habeat lex, consuetudo, aut pactum. *f* Idem ubi sup.

7. Licitum *g* est *Domino* in domibus subditorum externis dare hospitium per aliquot dies suis expensis. *g* Sa ubi supra.

DISPUTATIUNCULÆ. Interjacentes.

RESOLUTIONES ALIQUÆ.

DOMINVS.

1. PEccat *a* negligens ea quæ pertinent ad salutem spiritualem servorum, & qui non curat docere eos doctrinam Christianam, & qui negligit scire manifesta peccata servorum, ut ea corrigat. Item qui prohibet servos matrimonia contrahere, non tamen tenetur consensum præstare, nec facultatem ad contrahendum. Non licet tandem atrociter punire servum. *a*Vid. Navar. compendium in hoc verb.

2. Conjugatum servum invito Domino, non licet *b* Domino vendere in remotas regiones, ubi non possit matrimonio uti. *b*Vide Th Sanch. de n. mart.

D *O M* V S.

1 Concessa *a* alicui domus habitatione, conceditur etiam posse locare; nisi concedatur solus usus *a* Vide c. inst. de usu & hab.

DISP.

SECTIO II.

AN ET QUOMODO RELIGIOSI donare possint.

1 SUpremam potestatem habentes in religione *a* possunt donare secundum statuta, & consuetudinem religionis.

2. Inferiores superiores competentes eleemosynas facere non *b* prohibentur, si fuerint immoderatæ non valent, & recipientes tenentur ad restitutionem. Idem dic de inferioribus officialibus; subditi autem non possunt nisi de indubitate præsumpta voluntate superioris.

3. Exclusi à religione, qui manent regulæ adstricti, de his. quæ sibi comparant habent usum & administrationē, & possunt *c* in usus honestos donare

4. *I*dem de religiosis extra conventum habitantibus qui possunt de his, quæ illis ad propriam sustentationem concedunt *d* competentes eleemosynas facere & donationes.

5. Decretum Clementis VIII. prohibens religiosis largitionem munerum, non est usu receptum.

6. Donatio excedens summam 500. aureorum facta sine judicis insinuatione *e* invalida est;, quoad excessum; valet autem si sit jurata, aut in pios usus.

7. *D*onatio facta cum verò animo donandi, etiam si sit in fraudem fisci *f* valet etiam post commissum delictum, nisi hoc sit tale ut propter ipsum ipso jure bona amittantur, & illorum administratio interdicatur. Poterit tamen revocari per judicem, & tunc ad Fiscum sunt reddenda.

8. Donatio facta per metum ad id incussum non valet *g* nisi juramento firmetur; tunc enim jurans tenetur juramentum adimplere, recipiens verò restituere.

a Moli. 1. de just. disp 276.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Navar. c. 17 nu. 105.
e Moli. de contr. disp. 278
f Navarr. cons. 1. de donat. inter vir. & uxor.
g Sà hoc verb. num. 4.

9. Dona-

h Comm. DD.

9. Donatum etiam monasterio *h* revocatur, si donanti postea filii nascantur, etiam si donatio cõfirmata sit juramento. *Et* si postea filii moriantur nõ convalescit donatio, quia semel extincta fuit actio. Idẽ dic de donatiõe aliis facta nisi sit remuneratoria

i Vide Molin. disp. 289.

10. *Donatio* facta conjugi *i* valet si fiat ob causam piam, vel honestam, vel sit remuneratoria, aut fiat in tempus soluti matrimonii, aut causa mortis, aut condonando dotem promissam, aut sit confirmata juramento de non revocando, aut post rem datam donans moriatur, aut profiteatur in religione nihil possidente.

o Molin. ubi supra

11. Non dicitur donare, qui alicui necessitati subvenit, & ideo, qui pro uxore vectigal solvit, vel ei quotidianas, vel lugubres vestes tribuit, non prohibetur hoc facere, & statim hæc uxoris fiunt. *o*

12. Donatio inter sponsos valet, *m* nisi fiat in tempus futuri matrimonii, tunc enim poterit revocari.

13. Donata uxori à consanguineis viri an ad virum, an ad uxorem spectent dubium est inter DD. ad virum spectare videtur probabilius.

14. *Donata* propter nuptias dum contrahitur, vel quasi contrahitur matrimonium soluto matrimonio donanti reddenda.

p Comm. DD.

15. *Donatio* facta per patrem valet in his casibus in quibus facta per conjugem valida *p* est.

q Sà hoc verb.

16. *Donatio* matris, aviæ, vel avi materni *q* valet de jure communi.

r Comm. DD.

17. Pater potest *r* donare filio propter nuptias, vel eunti ad bellum, vel studii causa, vel ad honorem acquirendum, & usum fructum bonorum ipsius filii.

SECTIO III.

DE VARIIS DONATIONIBVS.

a Molina disp. 291.

1. DOnatio patris, convalescit *a* emancipatione, vel morte patris, & ideo fructus percepti à tempore donationis sunt filii.

2. Do-

2. Donatio avi censetur adventitia, & nepoti ac- *b*Comm.
quiritur. DD.

3. Donatio firmata scriptura, & testibus potest *b* Sanch.
ante acceptationem revocari. *c* Potest autem no- sup. n. 16.
tarius pro absente acceptare, & cum sit ad pias
causas quicumque alius. Et qui præsens est, & ta-
cet, videtur acceptare. *d*Comm.

4. Donatio omnium bonorum non est invalida, DD.
si sit præsentium, & futurorum, ad pias causas, vel
causa dotis aliquid ad propriam sustentationem
reservando, vel causa mortis, vel juramento, vel *e* Molin.
morte donantis confirmetur. disp. 29.

5. Donatio causa mortis potest *e* revocari pœ- num. 40
nitentia, vel præmortuo donatario, nisi sit jura- *f*.Comm.
mento vel promissione firmata de non revocando. DD.

6. Donatio nisi fiat causa mortis censetur inter
vivos; *f* nec potest revocari nisi ob ingratitudinem *g*Comm.
donatarii. DD.

7. Donatio inter vivos irrevocabilis *g* potest fie-
ri addita conditione, ut eius executio habeatur *h* Sà hoc
post mortem donantis. verb.

8. Donatio cum conditione ut post mortem de- *i*Idem u-
tur Ecclesiæ, potest *h* postea tollere illam condi- bi sup.
tionem. *l*Navarr.

9. Datum alicui, ut in pias causas eroget non ex- in sum.
pirat *i* morte donantis.

10. Prohibitus donare ultra mensuram poterit *l*
donare causa remunerationis, vel gratitudinis, aut *m* Vide
eleemosynæ, etiam si minuatur legitima filiorum. *e*Molin.

11. Donatū simulanti ad id sanctitatem, vel pau- disp. 219.
pertatem restituendum esse alii aiunt, *m* alii negant
si autem fuit notabilis summa probabilius videtur *n*Comm.
esse restituendā, quia contra donantis voluntatem. DD.

12. Datum alicui, ut melius disponatur ad reli- *o* Sa hoc
gionem, vel ad aliud, etiam si id non fiat potest *n* verb.
retineri.

13. Potest *o* Rex donationem suam, vel antecef- *p*Comm.
foris, si regnum enormiter lædat, revocare. DD.

14. Si donans dicat do tibi talem agrum viginti iugerum tuus *p* erit etiam si sit plurium.

15. Agrum donatum cum conditione non alienandi dicunt nonnulli posse alienari, si donans nullum in eo jus sibi reservavit. Probabilius autem videtur *e* non posse fieri sine peccato, quia sub tali pacto servando donatio acceptata fuit.

16. Modus impossibilis, aut turpis donationi, aut alii contractui adjectus pro non apposito habetur. *r*

17. Donatio ab emente facta eius in quo excessit justum pretium, censetur *s* coacta, si fiat in ipsa emptione, secus si postea.

18. Donatio facta ob metum etiam si non sit tantus ut eam faciat invalidam in foro exteriori, est nulla *t* in interiori & tenetur donatarius restituere.

19. Donatio facta à maritò de rebus mobilibus sine consensu uxoris valet *u*.

20. Cui prohibetur donare simpliciter non prohibetur *x* donare cum causa, & ideo pater potest donare propter remunerationem, & ad pias causas, & dare eleemosynas, & similia opera facere.

21. Donatio non acceptata etiam facta per chyrographum & in causam piam potest *y* revocari. Vide verb. *Promissio.*

p Silvest. verb. *Pactum* q. 4. *q* Moliu. disp. 108. col. 5. *s* Navarr. cap. 13. n. 88. *r* Idem ubi sup. n. 5. *t* Comm. DD. *x* Comm DD. c. 26, n. 39 *y* Comm. DD.

DISPUT. IX. SECT. I.

DOS.

Quid sit, & quotuplex. & quot modis fiat.

1. DOs est, *a* quod viro datur, aut promittitur ratione matrimonii ad onera sustinenda.

2. Dos *b* alia profectitia, alia adventitia. profectitia est, quando promittitur ab aliquo ex ascendentibus via masculina. Adventitia, quando est ex bonis uxoris, uel ulterius consanguinei, qui non sit ex linea paterna.

3. Dotale fundum id est res immobilis in dotem data non potest alienari à marito etiam consenti-

ente

a D Tho. in 4. dist. 45. *b* Vide Villalob. to. 2. tr. 7

ente uxore, nisi in aliquibus casibus videndis apud Rebellum *c*.

4. Si res dotales pereãt culpa mariti, si hæc fuerit levissima excusatur, nõ autẽ *d* si fuerit levis, aut lata.

5. Si legatum fiat puellæ si nubat vel in dotem, & moriatur ante nuptias *e* redibit legatum ad hæredes testatoris, si autem legatum sit ut possit nubere, ad hæredes puellæ.

6. Cum aliquid legatum fuerit puellæ ut nubat cum Francisco, eo mortuo si est pauper habebit legatum, ut cum alieno nubat, si est dives *f* non debetur ei.

7. Cum matrimonium contrahitur in regno Castellæ contractus dotalis non fit secundum medietatem bonorum, ut in Lusitania, sed per dotem, & arrhas ut dicitur, & tunc capitale non est commune, sed tantum bona lucrata, quorum administratio ad maritum spectat.

c Rebel. 2 p. l. 5. q. 7
d Comm. DD.
e Covarr. de hæred c. 3. nu. 15
f Emanul. Rodr. in sum. 1. p. c. 98. n. 4.

SECTIO II.

AN PATER TENEATUR dotare filias.

1. Cum pater potest filiam exhæredare non tenetur *a* dotare, nisi solum in ea parte, quæ necessaria est ad alimenta.

2. Si filia nupsit consentiente patre sine dote, tenetur *b* eamq; dotare. Idem dic si religionem ingrediatur.

3. An teneatur dotare filiam divitem dubium est affirmativa videtur *c* probabilior.

4. Onus dotandi filias transit ad hæredes, & Fisc⁹ tenetur de bonis confiscatis, nisi crimẽ sit hæresis.

5. Dotis quantitas debet *e* esse secundum qualitatem filiæ, & mariti, & numerum fratrum, & patris bona.

6. In regno Castellæ statuit *f* quædam lex dotis quantitatem, & prohibet filiarum meliorationem propter nuptias.

a Sanch. de matr. l 4. disp. 26. nu. 1.
b L. qui liberos, ff. de ritu. nupt. l. fin.
c C de donat. l. 8. tit. 11. p 4
d Rebell. q. 4 nu. 7 lib. 2.
e Comm. DD.
f Lib. 1. tit. 2 lib. 5. recop.

7. Tenetur pater dotare filiam maiorem 25. annis etiamsi cum indigno nupserit contra patris voluntatem. Idem dic de minori 25, annis, si cum digno nupserit *g* secus si cum indigno, in quo casu tenetur solum eam moderate alere.

8. Indignus *h* est, qui in nobilitate, in divitiis valde inæqualis, & inferior est, vel pravis moribus:

9. Dos à patre data præsumitur ex bonis communibus: Quod si data fuerit post mortem uxoris dubium est an præsumatur dotata ex communibus an ex propriis ipsius patris; quod ex communibus videtur *i* probabilius.

10. Pater solum tenetur dare filiis naturalibus pro dote id quod eis ad alimenta debebat. Si autem filiis spuriis dedit ultra id quod ad alimenta debebat, potest *l* repetere secundum probabiliorem opinionem.

11. Dos data filiæ spuriæ, ea mortua, etiam si filios habeat reddenda *m* est patri, qui nepotes tenetur alere si aliunde non habeant, hoc est de jure communi: In regno autem Castellæ potest pater filiis spuriis quintam bonorum partem relinquere.

12. Cum dos perit sine culpa filiæ, debet *n* iterum à patre dotari secus verò si culpa ipsius periit.

13. Si filius vivente patre legitimam accepit, & culpa sua perdidit non tenetur *o* pater ei aliam dare, secus verò si sine culpa.

g Sanch. de matr. lib. 4. dis. 26. nu. 11. Vide Molin. lib. 2. de primog. c. 16. nu. 1.
h Comm. DD.
i Villal. ubi supra
l Rebell. de just. 2. p. l. 5. q. 4.
m Idem 2 p. l. 5. q. 8. à n. 11.
n Comm. DD.
o Comm. DD.

SECTIO III.

AN MATER ET ALII CONSANGUINEI *teneantur filias, vel consanguineas dotare?*

1. MAter non tenetur *a* dotare filias, nisi urgente causâ; verbi gratia, si sint pauperes sicut tenetur eas alere; sic & dotare.

2. Mater infidelis *b* tenetur dotare filiam fidelem

3. Uxor vivente marito non potest dotare filiam sine

a L. neq; mater, c. de jur. doti, l. 9. tit. 12. p. 4.
b L. cognovimus c. de hæred.

ſine mariti conſenſu, niſi *e* in tempus habile ſoluti matrimonii.

4. Frater *d* tenetur dotare ſororem etiam ſi ſit ex ſolo patre. Si autem ſit ex ſola matre non tenetur niſi hæres ipſe ſit matris, vel ſoror pauper ſit, quia tunc tenetur eam alere, & hæc alimenta dare pro dote.

5. Frater, cui majoratus contigit *e* tenetur ex fructibus dotare ſorores ſecundum prædictã doctrinã

6. Soror dives *f* tenetur alere fratres pauperes.

7. Frater clericus habens beneficium ex ejus fructibus, tenetur *g* dotare ſorores pauperes, & alere, & dotare filias ſpurias.

8. Avus paternus non tenetur dotare neptes, niſi cùm filius non poteſt, cuius hæres tenetur ſi poteſt priùs quam avus. Quod ſi neptis habeat avum paternum divitem, & matrem divitem, ille prius tenetur eam dotare ſecundum probabiliorem *h* opinionem.

9 Patruus non *i* tenetur filias fratri lotare.

10. Filius dives tenetur matrem *l* a . e, non verò dotare.

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HABEANT *dotator, & eius fidejuſſores?*

1. SI dotans fuit pater, *a* vel aliquis ex aſcendentibus viâ maſculinâ, & poſt promiſſam dotem pauperior fiat ſine dolo, non poteſt conveniri in ſolidum, niſi in quantum facere poteſt ſalvâ honeſta ſui, & ſuorum ſuſtentatione *a*.

2. Hanc eandem obligationem habet *b* mater reſpectu dotatæ filiæ. Hæredes autem, & fidejuſſores non gaudent hoc privilegio, ſed tenentur in ſolidum.

3. Dotator alienus reſpectu dotatæ nõ *c* tenetur in ſolidum; ſecus verò reſpectu mariti, & filiorum.

c Rebel. de juſt. 2. p l. 3. q. 6. à num. 2.
d Vide Villal. tr. 27. dif 4. to. 2.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Navar. de reddit q. 2. monit. 26. n. 2.
h Barboſa ſup. 4. p. l. 1. ff. ſol. matr. num 125.
i Idem ubi ſup.
l Rebel ubi ſup. num 31.
a L. ſicut autem, ff. de re jud.
b Molina diſp 413.
c Molin. diſp. 424.

d Rebel. ubi sup. num. 11. — 4. Maritus non tenetur *d* ad solutionem acceptæ dotis, nisi in quantum facere potest si eam sine dolo amisit, secus si cum dolo.

e Comm. DD. — 5. An marito non potest *e* peti fidejussor pro dote, nec ipse dare tenetur, nisi ei tradatur ante matrimonium, vel post eius dissolutionem, ut solvat intra terminum à judicè assignatum, vel cum dotator est extraneus, & dat dotem cum conditione, quod si dotata moriatur absque liberis ei dos reddatur.

f Comm. DD. — 6. Ante dotis solutionem non tenetur *f* maritus alere uxorem, si uxor aliunde habeat. Non tamen ideo potest eam domo eijere.

g c. salubriter de usur. — 7. Si maritus aluit uxorem, & onera matrimonii sustinuit, potest *g* petere lucra dotis non solutæ sine usura, quia ei debentur, ut oneris stipendia, & potest conventionem facere pœnam imponens dotanti, si intra præfixum terminum non solvat.

h Molin. to. 2. de just. disp. 427. — 8. Cum maritus fuit negligens in petenda dote, & dotator in deteriorem venit fortunam, dotem *h* amittet & tenetur uxori solvere dotem.

i Vide Rebell. de just. 2. p. l. 5. q. 12 — 9. Cum alius res dotales suas esse probavit, & per judicis sententiam recepit, dotator tenetur de evictione, sed si dotator gratuitò dabit bona fide non tenetur, *i* & res perit uxori. Si autem matrimonii contractus fuit ut in Lusitania ad dimidium & uxor habuit bonam fidem utrisque perit. Si autem habuit malam fidem, vel dos ob delictum ejus fuit confiscata ipsi soli.

l Mach. de sum. ver. Maritus — 10. Cum dotis bona tam mobilia, quam immobilia marito appretiata traduntur, illa alienare *l* potest sine uxoris consensu.

SEC-

SECTIO V.

AN UXOR DURANTE MATRIMONIO possit dotem petere; & quæ sint bona paraphernalia, & ad quem spectent?

1 MAritus non potest *a* dare uxori dotem, ipsa autem potest petere, quando est in periculo ut pereat. Si autem non est in periculo, etsi maritus partem amiserit, non potest petere.

2. Non potest *b* maritus uti legis privilegio, ne reddat in solidum, nisi ita pauper sit, ut non habeat unde reddat.

3 Extraneus dotans non potest repetere dotem ob dictum periculum, potest *c* autem maritum obligare de evictione.

4 Uxor, cui dos integra reddita est per judicem, eamque consumpsit in sustinendis matrimonii oneribus, *d* potest clam compensationem facere de bonis mariti ob lites vitandas, nisi juri suo renuntiaverit & ad solvenda debita mariti teneatur.

5. Mulier adultera amittit *e* omnia sua bona præter paraphernalia. Si autem maritus etiam adulter fuit, fit recompensatio.

6. Qui scienter bis contraxit *f* amittit bona, in quæ filii eius succedunt; sed si filios non habet, quæ dolum passa est habebit dimidium bonorum, & Rex aliud dimidium. Quod si ambo scienter contraxerunt, & filios nō habent, omnia Regis erūt.

7. Bona paraphernalia sunt *g* quæ præter dotem quam marito tradidit, uxor sibi reservavit ad donationes, & eleemosynas faciendas. Hæc uxoris voluntas constare debet *h* ut sint paraphernalia. Hæc verò non habent jus prælationis, nec maritus habet eorum administrationem nisi ei ab uxore tradantur, in quo casu faciet suos fructus industriales ex eis perceptos, & naturales si sint pauci, vel eos cum uxoris consensu consumpserit.

a L. uni c. sidus cōt matr.
b L. maritum. ff. sol. mat.
c Rebel. ubi supra num, 7.
d Comm. DD.
e c. Plerumque de donat inter vir. & uxor.
f Vide l. 17, tit. 17. p. 7
g Vide l. 16 tit, 11, p, 14.
h Vide Rebell. de just. p. 2, l. 6. q. 2 num, 2.

SECTIO VI.

QVID SINT ARRHÆ, ET AD QVEM *spectent, & quæ sint donationes inter nuptias, & quem effectum habeant?*

a L. arrhæ & l. fin. c. de sponſ. & l. 1. tit. 1. p. 4.
b Molin, 2. de juſt. diſp. 431.
c Vide l. 1. tit. 2. lib. 5 recop.
d Couar, in c. quāvis pactū 2. p. para, nu. 2. 8.
e Comm, DD.
f Comm. DD.

1. ARrhæ de jure *a* communi dantur in ſignum futuri matrimonii. In regnis aut Caſtellæ, & Luſitanæ arrhæ dicuntur dona, quæ ſponſus ſponſæ promittit in dotis, aut virginitatis remunerationem.

2. Hæ arrhæ conſummato matrimonio fiunt uxoris, & ei *b* debentur à marito, & ſi uxor decedat ſine teſtamento, ad eius hæredes ſpectant. Quod autem ſponſus ſponſæ voluntariè donat, non ſunt arrhæ.

3. In regno Caſtellæ arrhæ non poſſunt *c* excedere decimam partem ponorum, & quoad exceſsū ſunt invalidæ. Quod ſi maritus habuerit majoratum, fructus computandi ſunt per eius vitam, & decima pars aſſignari poteſt pro arrhis.

4. An confirmatæ juramento valeant quoad exceſſum alii aiunt, alii negant *d* probabilius.

5. Si minor promittat arrhas in rebus mobilibus ſufficit curatoris conſenſus; ſi verò in immobilibus, neceſſaria eſt judicis authoritas.

6. Si uxor dotem non ſolvit, non debentur *f* ei arrhæ, etiam poſt conſummatum matrimonium. Si verò dimidium dotis ſolverit, dimidium arrharum ei debetur.

SECTIO VII.

QVÆ SINT DONATIONES inter ſponſos, quem effectum habeant, & an bona lucrata durante matrimonio ſint communia, & quæ hæc ſint.

a L. 3. tit. 11. p. 4.

1. SPonſalitiæ largitates dicuntur *a* dona, vel monilia, quæ inter ſe ſponſus, & ſponſa ſibi mutuo

uo condonare solent.

2. In regno Castellæ *b* dantur etiam post consummatum matrimonium, sed sive ante illud, sive post dentur, semper dari præsumuntur ratione matrimonii.

3. Cũ ab extraneo *c* donantur, donatio præsumitur facta utrisque; si autem à consanguineis uxoris, ad eam spectant: si verò à consanguineis mariti, ad illum pertinent.

4. In regno Lusitaniæ quando fit contractus ad medietatem, omnia sunt *d* communia post contractum matrimonium.

5. Cum matrimonium celebratur per dotem, & arrhas, partiuntur *e* bona lucrata per æquales partes inter virum & uxorem.

6. Si matrimonium malâ fide contractum est *f*, non fit prædicta communicatio in bonis. Si autem bona fide, etiamsi nullum sit, communicantur. Si verò alter eorum malam fidem habuerit, is partem amittet, quæ ad eum spectabat.

7. Mulier vidua, quæ inhonestè vivit, dimidium bonorum lucratorum *g* amittit; sed hæc pœna non obligat nisi post sententiam judicis.

8. Cum dubitatur an bona sint acquisita durante matrimonio, intelligendum, *h* quod sint, nisi probetur contrarium.

9. Fructus ex utriusque patrimonio percepti, & aliorum omnium bonorum, & fructus pendentes, & omne quod lucratur durante matrimonio, communicantur *i* inter maritum, & uxorem.

10. Quod maritus acquisivit in bello, si pugnavit regiis stipendiis, non est commune *l* uxori; secus si pugnavit, & sumptus fecit ex communibus bonis.

11. Quidquid acquirunt propriâ industriâ etiam est commune, & quidquid augent ad utrumque *m* spectat, etiam si augmentum sit in majoratu.

12. Expensæ factæ in rebus dotalibus quomodo sint compensandæ, vide apud Rebel. *de just. 2 p. lib. 7. quæst. 1. per totam.*

b Vide Mol. 2 de just. disp. 430. & Rebel. 1. p. l. 6. q. 5. num. 5.

c Vide Villal. tr. 27. dif. 12.

d Lib. 4. de ordin. Lusit. tit. 7. para. 1.

e L. 4. tit. 4. l. 5 ord

f L. cum hic stat. ff de donat inter vir & uxo.

g L. 5. tit. 9. lib. 5. recop.

h Reb. de just. 2. p. l. 6. q. 3. n. 4.

i L. 1, tit, 9, lib. 5. recop.

l L. 5 l, 5 t. 9

m Vide Mol. to. 2 de just. disp. 433. & l. 7. tit. 7. lib. 5.

13. Quando fundus, vel domus dotalis pro alia commutata est ad eum ad quem vetus, nova, quæ permutatur, spectat; n secùs si ematur pecuniâ alterius.

n Vide Villa. ubi sup. dis 15

14. Donationes uni ex conjugibus factæ, adjeum solum, cui fiunt, o spectant.

o Comm. DD.

15. Donationes remuneratoriæ si debentur ex justitia sunt communes, secus verò si ex sola p gratitudine.

p Mol, ubi sup. disp. 433.

16. Donatio regia facta ob obsequia præstita sumptibus communibus fit q communis.

q Comm. DD.

17. Dominium dimidii bonorum acquisitorum ad uxorem r spectat.

r Molin. ubi supra disp. 434

18. Bona acquisita non verò acquirenda s possunt à conjugibus renuntiari, sive ante, sive post matrimonium acquirantur.

s Comm. DD.

19. An verò qui habet creditores possit his bonis renuntiare dubium est. Pars negativa t videtur probabilior.

t Molin. disp 435.

20. Conjux uterque soluto matrimonio potest his bonis frui ad libitum, nec tenentur u proprietatem, vel usum fructum filiis reservare. Et cum in testamento aliquod inter se legatum conjuges mutuo sibi relinquunt, non intelligitur de prædictis bonis.

u L. 6. tit. 9, lib. 5. recop.

SECTIO VIII.

AN DEFUNCTO MARITO TENEatur uxor dimidium debitorum mariti solvere; & ipsa, & hæredes mariti teneantur perficere contractus à marito inceptos?

a Comm. DD.
b Rebell. just. 2. p. 16, q. 2 n. 2
c Comm. DD.

1. Si debita ante matrimoinū cōtracta sunt, & marit^a bona nō relinquit, uxor solvere nō tenetur

2. Donationes magnas, & quæ ipse maritus sua culpa consumpsit, ipse & non uxor solvere b tenetur

3 Si soluto matrimonio remanent bona acquisita, prius extrahenda c sunt debita, quæ maritus contraxit matrimonio durante.

4 An

4. An uxor quando non sunt bona acquisita, nec reliquit bona maritus, teneatur ex propriis debita solvere, quæ in sustentanda familia ille consumpsit; dubium grave est inter DD. Quod non teneatur, videtur *d* probabilius ex quibusdam legibus. *d* L. 9. tit, 3, l. 1. recop. Mol, disp, 435. l, 6 Tauri hodie l. 9 tit, 5. recop.

5 Si maritus in utilitatem uxoris aliqua quorum dominium non habebat, consumpsit, ipsa restituere tenetur.

6. Quando maritus conductam habebat hæreditatem alienam, si post matrimonii dissolutionem velit uxor dimidium bonorum acquisitorum *e*, *f* tenetur perseverare in contractu. *e* Mol, dis. 350. *f* Rebel 2 p l, 6, q 9 num, 2.

7. Si maritus locavit bona paraphernalia, quorum administrationem habebat, tenetur *f* perseverare in contractu. Secus verò quando locavit res dotales ex natura rei; causativè verò, id estne damnum marito causet, *h* teneri probabilius est. *g* Idem ubi sup, num, 1. *h* Vide Rebell, 2 p. de just. l. 6, q. 9 num, 1.

8. Maritus si ante matrimonium cognovit fundum ab uxore fuisse locatum, tenetur *i* perseverare in contractu, secùs verò si ignoravit.

9. Si maritus fide jussit, vel solvit, non tenetur uxor nisi fidejussio, & solutio fuerit in utilitatem uxoris. *i* Couar, 2, var, 15, num, 8.

SECTIO IX.

AN DOTIS HYPOTHECA RELIquis præferenda sit: & an maritus vel eius heredes possint opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ dotis?

1. HYpotheca alia expressa, alia tacita; hanc habet uxor in bonis mariti ad recuperandam dotem, *a* & bona paraphernalia; in his autem non gaudet prælatione. *a* L. unic, parag, & ut plen. c. de rer, uxo, act.

2. Dotis hypotheca præfertur aliis tacitis anterioribus non habentibus *b* prælationem. *b* Rebel. 2. p. l 6. q. 16. nu. 5.

3. Dotis tacita hypotheca præfertur expressis posterioribus; non verò *c* anterioribus, etiam si ipsa sit expressa. *c* Couar. ubi sup. 4. si c. 5.

4. Si res empta fuit aliena pecunia,& mansit obligata ad illius solutionem,hæc hypotheca præfertur *d* dotali etiam anteriori.

5. Dos secunda uxoris non præfertur primæ *e*.

6. Prælationis privilegium est personale,& ideo non transit ad hæredes; nihilominus matris privilegium transit *f* ad filios.

7. Si alii facta fuit solutio, nec manet undè fiat uxori, poterit *g* repetere, si autem in pecunia solutio facta fuit, etiam si fuerit consumpta.

8. Intra duos annos potest *h* maritus opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, & post,si onus probandi suscipiat.

9. Si maritus huic exceptioni renuntiavit, ut potest in regno Castellæ,nō poterit *i* uti hoc privilegio

10. Cum notarius reddit testimonium, & dicit dotem fuisse acceptam, non habet *l* locum hæc exceptio.

11. Si maritus se accepisse juramento confessus est, probabilius videtur nō posse *m* exceptione uti.

SECTIO X.

QUOMODO DIVISIONES SUNT faciende, & quando?

1. SI matrimonium cum dote, & arrhis contractum fuit, prius uxor dotem, & bona paraphernalia accipere *a* debet.

2. Extracta uxoris parte ante bona acquisita, maritus quæ ad eum pertinent extracturus est.

3. Si aliquid ex capitali alienatum est, debet compensari ex bonis acquisitis. Et reliquum,bona scilicet acquisita dividenda sunt.

4. Si propter uxoris culpam matrimonium dissolutum fuit,non est illi dos *b* restituenda.

5. Mortuâ uxore bona remanent in possessione mariti, ab eoque hæredes accepturi sunt.

6. Hodie

d L. licet qui potiores.
e c. qui prior, de reg. jur. in 6.
f Reb, l. 2 p. 6. q. 10. num, 8.
g Vide Reb. l. 2. p. 6. q. 10. num. 7.
h Vide Villal. tr. 27. dif. 19 to. 2.
i Molin. de just. disp. 439.
l Comm, DD,
m Molin. de just, disp, 439
a Vide Rebel, de just: 2, p, l 6. q. 12. num, 5.
b l. consensu parag. 1, c. de repud
c Mol. 5. de just. disp. 442

6. Hodie in regno Castellæ in dotis scriptura ponitur, quod dissolutio matrimonio intra 30. dies maritus dotem solvat, & huic conventioni potius quam aliis legibus standum est. d Comm. DD.

7. Dum uxori dos non redditur, d danda alimenta sunt ab hæredibus mariti, si ipsa aliunde non habet. Transacto autem anno cessat hæc obligatio. e l.24. tit. 11.p.4.

8. Leges servandæ e sunt in solutione dotis illius regni, in quo maritus habet domicilium, nisi aliud fuerit ex conventione in scripturis declaratum.

9. Pactum filiæ nubentis quod renunciat aliis omnibus bonis, sola dote contentâ non valet sine iuramento. Pater autem filium compellens ad iurandum f peccat mortaliter. f Sà hoc verb.

10. Non potest g alienari dos, aut donatio propter nuptias sine iuramento uxoris, sine vi, & dolo. g Sylvest. verb. mat. 1, nu, 612

11. Occidens uxorem h amittet bona, quæ alioquin ex eius morte habuisset. Itemque si eius culpa uxor obeat, habebuntque bona eius hæredes. Perditque uxor lucrum virum occidens. h Vide l. si ab hostibus ff. solut, matr.

12. Mortuâ uxore sine liberis dos restituenda est non dotanti, sed hæredibus eius.

DISP. X. SECT. I.

DVBIVM.

Quid quid sit: & an in dubio quis teneatur restituere? a Comm. DD.

1. Dubium a est cum neutri parti assentiris, quia pro utraque sunt rationes. b Vide Sanch, in summ.

2. In opinione est b assensus, quid deest in dubio in scrupulo autem est quædam apparentia. c Idem de matr, lib. 2, disp. 42. nu, 5.

3. Qui facit contra c dubium practicum, peccat; qui verò habet dubium speculativum, in praxi autem illud deponit, non peccat. c

4. Qui possidere cæpit bonâ fide, & factâ debitâ diligentiâ adhuc dubitat, restituere tenetur d. d Azor. l. 2. to. 1. c, 19 q. 5.

5. Si

5. Si vero non fecit debitam inquisitionem etiamsi transacta sit occasio eam faciendi *e* tenetur restituere. Rem autem in hoc casu esse patiendam secundum dubii qualitatem asserunt aliqui DD. Quod verum est quando res à nullo possidetur.

e verb. matr. lib. 1. dis. 5. nu. 13.

6. Qui cæpit possidere bona fide, & postea dubitat, non potest re uti, donec faciat debitam diligentiam; facta autem poterit *f* vendere admonendo emptorem de dubio.

f Idem l. 2. dis. 44.

7. Qui cœpit possidere cum dubio, tenetur *g* restituere secundum qualitatem dubii, nisi postea habeat certitudinem, & bonam fidem.

g Henriq. li. 12, de matr. c 6 num, 15.

8. Cum rumor est, vel vehemens suspicio, quod res, quæ venduntur sunt furto ablatæ, non licet emere nisi factâ inquisitione.

9. Qui dubitat an ex consilio, quod *h* dedit secuta fuerit actio injusta non tenetur restituere. Idem dic de depositario, qui dubitat an res sua culpa perierit.

h Mol. in disp. 35.

SECTIO II.

AN IN ALIIS MATERIIS EXtra justitiam verum sit meliorem esse possidentis conditionem?

1 IN dubio in reliquis etiam materiis melior *a* est possidentis conditio.

2. Qui dubitat an votum fecerit, non tenetur *b* adimplere secundum probabiliorem sententiam.

3 Qui dubitat an lex sit, non tenetur adimplere; si autem sciat legem esse, dubitat tamen de eius dispensatione, aut consuetudine in contrarium, implere tenetur. *c*

4. Qui dubitat an cum votum fecit, haberet 14. annos, ac si non haberet judicandus *d* est.

5 Qui dubitat an sonuerit duodecima noctis hora quando cœnavit, non potest *e* Eucharistiam sumere.

a Sanch de matr. l, 1. disp. 41 n. 32.
b Sanch, de matr. l, 5. disp. 9 num. 11.
c Comm. DD.
d Sanch ubi sup.
e Sanch, ubi supra num, 40

6. ui

6. Qui dubitat die Jovis an sit 12. noctis hora, potest *f* carnibus vesci, & cum prima auditur campanæ percussio, hora judicatur completa.

7. Qui dubitat in die jejunii an sit 12. noctis hora, non potest *g* comedere quasi transisset dies jejunii.

8. Cum sonant diversa horologia, idem dicendum ac si essent diversæ opiniones probabiles.

9. Cum juris dubium est, vel est opinionum diversitas an qui irregularis sit, nemo irregularis censendus *h* est.

10. Qui in casu homicidii in facto dubius est, debet *i* se gerere ut irregularis, secus *l* verò in aliis casibus.

11. Qui judicat esse irregularitatem, quæ verò non est illam non incurrit *m*.

f Villal. ob. tr. 1. dif. 21. *g* Idem ubi sup. *h* Avil de cens. p. 7. dis, 2, dub 5. *i* c. Ad audient, c. Signif. de homicid. *l* c. Cum sunt partium de reg. jur. in 6. *m* c, Is qui de sent. excom.

SECTIO III.

AD QUID FACIENDUM OBLIgatus sit, qui dubitat de valore sui matrimonij?

1. Qui bona fide contraxit, posteaque dubitat de valore matrimonii, potest *a* solvere debitum non autem petere.

2. Qui malâ fide contraxit, tenetur *b* solvere: sed non potest petere.

3. Lis contestata contra valorem matrimonii nec jus dat nec tollit, *c*

4. Si coniux coniugi dicat suum invalidum fuisse matrimonium, innocens potest *d* ei negare debitum, vel solvere si velit; quia credere non tenetur: si autem credat, nec petere nec reddere licet.

5. Quæ dubitat an primus maritus vivat potest *e* debibitum reddere, & factâ debitâ diligentiâ etiam petere.

6 Qui dubitat an uxor eius sit libera, an ancilla, non tenetur *f* solvere.

7. Qui dubitat de impedimento frigiditatis, potest per duorũ annorum spacium matrimonio uti.

a Sanch. ubi sup. num. 15. *b* Comm. DD. *c* C. 2. ut lite pend. *d* Sanch. ubi supra *e* Comm. DD. *f* Azor. c. 1. l, 2. c, 19 q. 1. *g* C. Licet de frig. & malef.

8. Ad

h Sanch. de matr. lib.2. disp. 45. num. 4.
i Idem ubi supra n.25.
l Idem ubi sup. disp. 171.
m Vide eundem lib. 2. de matr. dis. 46.
n Comm. DD.

8. Ad hoc quod aliquis certus sit de matrimonii *h* nullitate, sufficit certitudo moralis.

9. Ad dubitandum de nullitate matrimonii sufficit *i* unus testis omni exceptione maior.

10. Multo minus sufficit *l* ad matrimonium impediendum, quam ad dissolvendum.

11 Ad hoc quod quis secundo possit nubere, requiritur *m* moralis certitudo, nec sola fama sufficit sine aliis adminiculis.

12. Sufficit *n* nuntius certus cum aliis circumstantiis, quæ rem faciant moraliter certam, in quo debet judex cum magna prudentia procedere, quia sæpe contingit apparere vivum, qui putabatur mortuus, & secundo nuptam & cum filiis alio invenire uxorem.

SECTIO IV.

AN SVBDITVS TENEATVR IN dubio parere Prælato?

a Comm. DD.
b Villal. ubi supra
c Comm. DD.
d Comm DD.

1. PRactice certum *a* est teneri subditum in dubio parere Prælato, nisi res cedat in damnum proximi.

2 Cum dubitatur an tributum à Rege impositum sit justum, non *b* est solvendi obligatio.

3. Dubia verba, & indifferentem sensum habentia in meliorem partem interpretanda *c* sunt.

4. Licitum *d* est facere, quod quis putat probabili ratione, vel viri docti authoritate licere, etiamsi contrarium sit tutius.

5. Scrupulus deponendus est authoritate viri docti, vel ratione probabili.

DISPUTATIUNCULA interjacens.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DUELLUM.

Quid sit, & an aliquando liceat?

1. DUellum dicitur quasi durum bellum; est autem pugna duorum ex condicto. *a*

2. Non potest à Principe concedi, & acceptantes, & consulentes, & patrini ipso facto excommunicati sunt per Tridentinum, *b* nec non consulentes, & spectatores.

3. Duellum licet, *c* duci injustè oppugnato, qui alioquin victoriam desperat, & millitibus exercitus ex utraque parte, ne hostes alioquin audaciores fiant. Item si præcipiat superior ob bonum commune. Item ei, qui alioquin est occidendus.

4. Excommunicatio contra exercentes duellum si hoc sit privatum, non est lata sed ferenda. *d*

5. Vir equestris ad duellum provocatus non vindictæ desiderio: sed ut quis consulat honori suo, non potest illud acceptare; licet timiditatis notam apud alios incurrat; sed consultius faceret si diceret: utilius mihi & honorificentius est Redemptoris mei parere consiliis, quam iniquis mundi legibus; & contra quemcunque, qui me impetierit; paratus sum me defendere: Sic honori & vitæ corporis, & animæ sufficienter consulet. *e*

a Comm. DD.

b Sess. 25. c. 19.

c Vide Sà hoc verb

d Vide Trident. ubi supra

e Contrarium damnavit Alexander VII. in decretis an. 1665. 24. septemb. vide Quintan advent. inqq, sing

DISP. I. SECT. UNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

E

EBRIETAS.

a D. Tho. 2.2. q. 150 art. 2.

EX se peccatum *a* est mortale, quando quis causam dat, ut mentem omnino amittat, & hoc scienter.

2. Cum quis discernit inter bonum, & malum, etiamsi genua labent, non amisit omnino rationem. Si verò faciat, quæ non consueverat, jurat, blasphemat, &c vel post concoctum vinum non recordatur, quæ fecit in ebrietate, signum *b* manifestum est mentem penitus amisisse.

b Comm. DD.

3. Qui medicorum consilio propter sanitatem acquirendam usque ad ebrietatem bibit, vel ad evitandam mortem non peccat, *c* quando non suppetit aliud remedium.

c Les. lib. 4 c. 3. dub 3. num. 5.

4. Qui scienter alium inebriat, vel procurat ut inebrietur, peccat *d* mortaliter. Qui autem alium ad bibendum invitat, illum exponens ebrietatis periculo non excusatur ab eodem peccato.

d Comm. DD.

5. Licet *e* autem ad grave malum impediendum alium inebriare, vel ad se liberandum è manibus latronum, ad tuendam propriam, vel alienã vitam.

e Les. l. 4. c. 3. n. 30

6. In semiebriis est imperfecta libertas judicii sufficiens *f* ad veniale, non tamen ad mortale.

f Comm. DD.

7. Qui ignorans qualitatem potus, vel judicans illam quantitatem licet nimiam in sufficientem es-

se

se ad ebrietatem se inebriavit, non peccat *g* mortaliter, nisi ea quantitas, & qualitas talis sit, ut ea alias soleret inebriari.

8. *Matrimonium*, & alii contractus ab ebriis celebrati *h* invalidi sunt.

9. Peccatum mortale ab ebrio factum, si ebrietas voluntaria fuit, & ante eam prævisum peccatum, ei quia voluntarium, imputatur. *i*

10. *Dormiens*, aut ebrius, qui antea potuit prævidere & cavere, non egit, si occidat, vel aliud damnum inferat *l* tenetur restituere. An autem sit irregularis, alii ajunt, alii negant.

g Comm. DD.
h Tolet. de pecc. mort. c. 61.
i Valent. to. 3. disp. 9. q. 3 p. 1.
l Sà verb. ebrietas. Vide Cast l. 2. de leg pœn. cap 14.

DISPUTATIO II.

SECTIO UNICA.

ECCLESIA IN Communi.

1. Ecclesiæ nomine non venit *a* monasterium, nisi in causa favorabili, in qua venit etiam hospitale erectum Episcopi authoritate.

2. Ecclesia dicitur polluta sex casibus. 1. Quando in ea effunditur injuriosè sanguis humanus, *b* vel datur causa naturalis talis effusionis, aut mortis. Secus si extra Ecclesiam etiam desuper in tecto vel super speluncam. Non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio, vel percussio, quæ nō sit mortifera sine sanguinis effusione. Violatur etiam seminis effusione, neutra autem effusio Ecclesiam violat nisi sit publica.

3. Non violat effusio *c* sanguinis ob justam defensionem, vel à furioso facta. Violat si percussio fiat in Ecclesia, & effusio sanguinis extra illam. E contrario non violat percussio facta extra Ecclesiam, etiamsi intra illam fiat effusio. Sufficit aliquem suffocare, vel aliter *d* occidere etiam sine sanguinis effusione; Idem dic de sanguinis effusione propter fidem;

a Tolet. l. 2. c. 18. num. 7.
b c. si Eccl de consec. Eccl.
c Vide Navar. c. 27. n. 257
d Idem ibidem.

e Comm DD. — 4. Si telum mittatur e ab existente in Ecclesia, & extra illam fiat percussio, non violatur, secus verò si mittatur ab existente extra Ecclesiam, & intra fiat percussio.

f Vide eundem Navarr. c. 17 nu. 257. — 5. Secundus casus f est per voluntariam humani seminis effusionē sive viri, sive fœminæ, sive juxta cursum naturalem, sive contra naturam, imò per copulam coniugalem; habita autem in somnis non violat, nec conjugalis copula, si diu ibi conjuges habitare cogantur, vel coeant ad vitandam incontinentiam; secus erit peccatum mortale, & polluetur Ecclesia si manifestè fiat.

g Sà hoc verb. nu. 31. — 6. Non violatur g Ecclesia percussione non mortifera etiamsi magna sit sanguinis effusio.

h Suar. to. 3. disp. 87 sec. 4. col. 8. — 7. Oratorium, vel quicumque alius locus qui non sit consecratus, vel benedictus non polluitur h

i c. consuluisti de cong. Eccles. — 8. Tertius i casus est, quando in Ecclesia sepelitur excommunicatus. Quartus quando sepelitur infidelis. Quint⁹ quando Ecclesia cōsecratur ab Episcopo publicè excommunicato. Sextus quando Ecclesia ita renovatur, ut major pars fuerit destructa.

l c. unic. de cons. Eccles. — 9. Polluta Ecclesia cæmeterium censetur l pollutum, non verò è contrario.

m Suar. ubi supra — 10. Qui celebrat in Ecclesia polluta peccat mortaliter, nullam tamen censuram incurrit, m & Ecclesia eo ipso reconciliatur.

n Vide Sà hoc verb. nu. 20. — 11. Reconciliatio Ecclesiæ consecratæ non n fit nisi sit ab Episcopo, & aqua benedicta à se vel ab alio Episcopo. Si Ecclesia tantum erat benedicta potest reconciliari à Presbytero aqua ab ipso benedicta. Quando in Ecclesia infidelis sepultus fuit, radendi parietes sunt, alias non.

o Vide Sà ubi supra — 12. Ecclesiæ dirutæ materia ut serviat in profanos usus Papæ licentiam o esse necessariam alii dicunt, alii probabilius Episcopi sufficere.

p Comm. DD. — 13. Licet p in necessitate comedere, & dormire, & supellectilem servare in Ecclesia; hæc autem absque necessitate facere erit peccatum veniale.

14. Non

14. Non licet *q* in Ecclesia negotiari, judicia, aut sæculares conventiones facere nisi pietatis causa; licet autem sacras repræsentationes facere, vel gradum doctoratus dare.

15. Ecclesiæ œconomus in temporalibus non potest *r* esse laicus.

16. Ecclesiæ rem posse obligari à rectore pro sua, vel illius necessitate, tenerique successorem multi dicunt probabiliter. Et pro debitis Ecclesiæ solvendis res Ecclesiæ non sunt alienari prohibitæ, dummodo debitæ *f* serventur solemnitates.

17. Ad reparationem Ecclesiæ nō tenentur *t* laici.

18. Privilegia omnia concessa reipublicæ, Ecclesiis concessa censentur. *u*

19. Contra libertatem Ecclesiasticam facit, qui *x* facit contra concessa universali Ecclesiæ, non verò qui contra concessa particulari.

20. Polluitur *y* Ecclesia si in utero matris defunctæ & sepultæ moriatur infans.

21. Si pauci sciunt Ecclesiæ pollutionem & non divulgant, non indiget reconciliatione, Et si quis bona fide in ea celebret, manet reconciliata. An verò si mala fide alii aiunt, alii negant; probabilior videtur sententia affirmativa. Reconciliata Ecclesia censetur reconciliatum cæmeterium.

22. Ecclesiæ prædia alienari prohibita, vendi possunt ad solvenda debita, si fructus non sufficiant

23. Ecclesiæ primum lapidem jacere cum cæremoniis consuetis potest simplex sacerdos ex commissione Episcopi.

q Sà ubi sup. n. 4.
r Archid. in c. decernimus de judiciis
f Trid. sess. 25 c. 11
t Ex gl. c. quatuor 12 q. 2
u Comm. DD.
x Navarr c 27 n 119
y Suar. to 3 disp, 81 sec. 4.
z Authēt hoc jus porrectū cap de 29 sacros. Eccl.

SECTIO II.

ECCLESIÆ IMMUNITAS

quæ sit? & quæ loca gaudeant illa?

1. Ecclesiæ immunitas *a* est eius privilegium, & libertas non est de jure naturali *b*, nec divino, sed utrique juri valdè consentanea.

a Extr 1 parag 1 incendiarios de privil.
b Suar. to 15 de reli. 2. In tr. 3 c 9

2. In hac materia tenentur *c* judices potius jus canonicum, quam civile servare.

3. Quælibet Ecclesia, in qua divina celebrantur officia, etiamsi non sit consecrata: vel sit interdicta, aut polluta, & cum non diruitur superioris authoritate, & reparatio eius speratur, hac gaudet, *d* immunitate.

4. Gaudent *e* etiam Xenodochia erecta Episcopi authoritate.

5. De jure *f* communi Ecclesia matrix per 40. passus in circuitu, & aliæ Ecclesiæ per triginta gaudebant immunitate; sed jam hoc consuetudine derogatum est, & solum gaudet cæmeterium Ecclesiæ signatum ab Episcopo, & tectum Ecclesiæ.

6. Gaudet *g* immunitate, qui valvas, portas, & postica Ecclesiæ manu tenet, vel est in eius atrio, etiamsi extrahatur ex vestibus, quæ extra fluebant.

7. Eâdem gaudent immunitate, *h* qui aufugit ad sacerdotem manibus Eucharistiam ferentem, vel celebrantem, nisi celebret in carcere, vel reo incluso ministret Sacramentum.

8. Gaudet etiam sacella, & oratoria erecta *i* Episcopi authoritate, si sint publica, non vero particularia, quæ domi habentur.

9. Gaudent *l* monasteria religiosorum quoad atrium, & hortum, & omnia, quæ sub eorum clausura continentur, nec non eorum prædia. *m*

10. Cardinalium palatia, nec non Episcoporum, si sint *n* ædificata intra 40. passus ab Ecclesia.

11. Delinquens, qui refugit ad palatium Regis non potest *o* extrahi sine Regis licentia. Eodem privilegio gaudent in Hispania legati Regii, & in regno Navarræ nobilium domus.

12. Peccat *p* mortaliter, qui facit contra immunitatem Ecclesiæ reo aufugienti aliquam violentiam eum extrahendo, vel ei dare alimenta prohibendo.

13 Si judex promisit, vel juravit non castigatorum in corpore reum, tenetur adimplere, & peccabit mortaliter non adimplendo, *q*

c Comm. DD.
d c. Eccl. de immu eccles.
e Suar ubi supra.
f c. quisquis 17. q. 4.
g Covar. 2. var. c. 20. n. 18.
h Idem sup. n. 6.
i Comm. DD.
l Auth. de monast. coll. nec quidem 12. q. 2.
m Eman. Rodr. to. 2. qq. reg q. 75 ar. 1
n Covarr. ubi sup. num. 5.
o Bobad. Polit. lib. 2 c. 14.
p Comm. DD.
q Comm. DD.

SEC-

SECTIO III.

QUÆ PERSONÆ HAC IMMUNITATE GAUDEANT, & quæ non gaudeant.

1. Omnibus delinquentibus valet *a* ecclesia; & probabilius *b* est etiam valere Judæis, Paganis, & hæreticis, non tamen in hæresis crimine. Necnon detento in carcere, qui eum fregit, item & qui ut exiret, fecit redeundi juramentum.

2. Personis Ecclesiasticis & scholaribus, quorum causas cognoscunt judices ecclesiastici non valere, usu *d* receptum est.

3. Valet servo *e* fugienti à Domino; huic tamen reddendus est si præstet cautionem, vel juramentum eum non puniendi. Si verò Dominus nimis sævus sit ei non restituendus, sed à judice ut illum vendat, cogatur. *f*

4. Non gaudent *g* fures publici, nec simplices alii latrones, nec nocturnus segetum, fructuum, vel agrorum vastator. Nec qui occidit, vel mutilat in loco sacro etiam sine spe immunitatis. Nec qui insidiosè occidit, vel percutit animo occidendi.

5. An qui exivit ab ecclesia ad delictum patrandum gaudeat immunitate, alii ajunt, alii negant; affirmativa *h* videtur probabilior.

6. Non gaudet *i* qui existens extra ecclesiam existentem intra ecclesiam occidit, vel è contra existens in ecclesia existentem extra ecclesiam occidit. Nec qui ecclesiam incendit, januas infringit, vel aliud damnum infert.

7. Non facit *l* contra immunitatem, qui in ecclesia aufert delinquenti arma prohibita.

8. Gaudet *m* clerici occisor, vel percussor, quamvis ab aliis contrarium probetur.

a C. Inter alia de imm. eccles. & L. 4. tit. 11. p. 1.
b Silvest. verb. immu. 3. n. 2.
c Covar. ubi sup. num. 13.
d Comm. DD.
e L. 3. tit. 11. p. 1.
f Parag. fin. de his qui.
g c. Fin. de imm. eccles.
h Vide Villal. to. 2. tr. 39. dif. 7.
i Navarr. c. 25. nu. 2.
l Comm. DD.
m Navar. c. 25. n. 19.

9. Non gaudet *n* patricida, nec filicida, nec qui alium interfecit veneno, nec hæreticus, nec blasphemus, nec incendiarius, nec assassinus, aut læsæ majestatis crimen committens.

10. Gregorius XIV. in motu proprio expedito anno 1591. jubet, *o* quod nullus sæcularis judex extrahat ab Ecclesia delinquentem sine licentia Episcopi, vel Vicarii, & quod custodiatur in carcere Episcopali, donec judex Eccesiasticus cognoscat, an gaudeat immunitate, vel non.

11. Si delinquens comprehensus à judice sæculari ducatur per Ecclesiam, an gaudeat immunitate dubium *p* est affirmativa videtur probabilior.

12. Non licet *q* judici in Ecclesia ligare delinquentem, vel ei compedes injicere.

13. Clericus etiam in minoribus constitutus non *r* potest extrahi à judice sæculari.

14. Falliti an gaudeant dubium est; sed jam usu receptum eos gaudere.

n Comm. DD.

o Vide Villal. Emanu. Roderto 2 qq. reg. q. 50

p Sà verb Eccl. immu, Navar. c, 25 num. 19,

q Suar, lib, 3, de relig, tr, 3 c, 12, n, 2

r Comm, DD.

SECTIO IV.

QVALE PECCATVM COMMITTAT, QVI Extrahit delinquentem ab Ecclesia, & quam pœnam habeat?

1. CUm certum est delinquentem immunitate non gaudere nullum *a* peccatum est eum extrahere ab Ecclesia. Idem dic quando rogatus sponte *b* exiit etiam invitis clericis, vel Rector Ecclesiæ ob justam causam judici dat *c* facultatem; justa autem erit causa, si judex cautionem præstet eum corporaliter non plectendi.

2. Judex qui violenter extrahit delinquentem ac Ecclesia in casu, in quo gaudet immunitate, grave sacrilegium *d* comittit, teneturque restituere Ecclesiæ delinquentem, huicque damna.

3. Non incurrit *e* ipso facto excommunicationem sed incurrit alias pœnas in foro exteriori.

a Comm. DD.

b c. inter alia de immun, Eccl,

c c. id statuemus 17. q, 4,

d Comm DD.

e Suar, ubi sup. num. 7,

DISPVTATIVNCVLA interlacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

ELCTIO.

1. Qui eligit indignum, etiam si ex electione multa peccata exoriantur, unum tantum peccatum *a* committit. *a* Navar c 11 nu, 4

2. Moniales, & monachi nullum Ordinem habentes, si faciant prohibita tempore interdicti, licet non incurrant irregularitatem, amittunt *b* tamen jus electionis activæ, & passivæ, Idem dic de religiosis, qui postquam habitum dimiserunt coguntur ad religionem redire. *b* Idem c. 27 n 187

3. Ignorantia non facit *c* validam electionem ejus, qui alias est incapax. *c* Comm. DD.

4. Eligere non potest *d* nec excommunicatus, nec suspensus ab officio, nec irregularis, nec impubes. *d* Idem Sylv verb electio 1, num. 5

5. Eligi non potest *e* nec excommunicatus, nec suspensus, nec interdictus, nec ineptus. *e* Sà hoc verb. n. 2

6. Non vocati ad electionem cum deberent, possunt *f* eam irritare, vel ratam habere, quod si vocati non veniunt termino competenti non sunt expectandi. *f* Comm. DD.

7. Electio facta ex consensu eligentium in conscientia *g* valet, etiam si non adsint juris solemnitates, nisi lex expressè dicat non valere. Si verò dicat quod ipso jure irrita sit expectanda est sententia judicis. *g* Sà hoc verb nu 5

8. Eligens indignum tenetur *h* Ecclesiæ læsæ. *h* Comm DD.

9. Peccat qui non eligit vel præsentat aptiorem, non tamē tenetur *i* restituere eligens aptum. Confirmator non peccat confirmans aptum, imo tene- *i* Comm. DD.

l Vide Covarr. reg. peccatu p. 2. parag. 7.
m Vide Sà hoc verb. n. 9
n Idem ubi sup. num. 9.

tur hunc confirmare si à majore parte fuit electus relicto aptiore.

10. Si tuum *m* suffragium non est profuturum digniori, potes ac debes eligere dignum, ne indignus eligatur. Non potest eligi indignus ne indignior eligatur, ex duobus verò dignis licet tibi quem malueris eligere.

11. Si juramentum præstiteris te digniorem esse electurum, & sit dignus, dignior, & dignissimus, potes ac debes digniori suffragium dare, *n* si certus sis alioquin dignum esse victurum.

12. Qui de collegio eligentium est, si eligatur ab aliis potest numerum deficientem suo suffragio supplere etiam ad summum Pontificatum. Si verò solus sit, etiam si jus totius collegii in eum renuncietur, non potest *o* seipsum eligere.

o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Vide Silvest. verb *electio*, n. 22.
r Vide D. Tho. 1 2 2. n. 36. art. 9.
s Trid. sess 24. c. 18.
t D. Tho. 2. 2. q. 185 art. 3.

13. Elector legitimè absens potest *p* mittere Procuratorem, qui sit de collegio, non tamen potest mittere suffragium per litteras.

14 Electus *q* tenetur admittere sub peccato mortali, si præcipiatur ei à superiore sub mortali, vel sequatur damnum notabile.

15. Licitum *r* est statutum quo eligantur homines ex tali genere. Si verò illi sunt indigni, possunt eligi alii, secus erit iniquum.

16. In eligendis *s* ad curam animarum considerari debent vitæ probitas, scientia & prudentia in rebus agendis.

17. Eligere dignum relicto digniore ex se peccatum *t* mortale est; erit autem veniale ex inadvertentia, vel materiæ levitate.

18. Olim Episcopi electio fiebat à Canonicis, hodie præsentatur à Regibus, vel à Principibus, & confirmatur à Papa.

DISP.

DISPUT. III. SECT. UNICA.

ELEEMOSYNA.

ELEEMOSYNA QUID SIT,

& quotuplex.

1. IN Hebræo vocatur *a* Sedech, idest justitia, quia prodest multum ad hominem justificandum, & est idem, quod misericordia.

2. Eleemosyna multis donis spiritualibus abundat, & ut habetur Lucæ 4. Ab omni peccato, & morte liberat, *b* & non patitur animas in tenebras ire.

3. Non est *c* velut Sacramentum, ut ipsa gratiam causet in peccatore *d*, meretur tamen eam de congruo, & ut plurimum eleemosynarum largitores salvi fiunt.

4. Eleemosyna *e* est quidquid fit, aut datur ad sublevandam hominis indigentiam spiritualem, vel corporalem.

5. Est actus *f* imperatus à charitate, & secundum alios elicitus à misericordia, & secundùm alios non nisi ab ipsa charitate.

6. Misericordiæ opera sunt septem spiritualia, & septem corporalia spiritualia ex natura sua nobiliora sunt.

a Vide D Thom in 4. dist. 46 q. 2. art. 3.
b Luc. 4.
c Vide D. Tho. ubi supra.
d Ex definitionibus DD.
e D. Tho. ubi supra

SECTIO II.

AN SIT PRÆCEPTUM elargiendi eleemosynam?

1. EX tribus bonis potest fieri, ex necessariis ad sustentandam naturam, ex necessariis ad statum, & ex superfluis.

2. Est præceptum *a* naturale ac divinum eleemosynas faciendi,

a Deutr. c. 15.

*b*Comm. 3. In necessitate extrema tenentur *b* omnes dare
DD. eleemosynam ex bonis superfluis. & nemo ex ne-
*c*Azor. 2. cessariis ad naturam.
p.lib12. 4. Non *c* est in extrema necessitate, qui dicit ni-
*d*Comm. si des mihi eleemosynam, me occidam; esse autem
DD. in extrema necessitate *d* puto, qui est in periculo vitam vel aliquod membrum admittendi.

5. In aliis ordinariis necessitatibus nemo tenetur
*e*Comm. dare ex his, quibus opus habet ad conservationem
DD. sui status; secus verò in extremis, sed non tenetur *e* restituere qui extremè agenti succurrit.

*f*Cajet. 6. Divites possunt *f* cogi à judicibus ad subveni-
2 2.q. endum extreme indigentibus, & hi possunt coram
118. art3. judicibus clamare adversus avaros.
& 4. 7. Extreme indigentes possunt *g* aliena capere;
*g*Comm. nec tenentur restituere, nec alii, ut eis succurrant, si
DD. sua non habeant.

8. An vero debitor, qui quod debeat consumsit in necessitate extrema restituere, alii ajunt, alii negant; utraque est probabilis, affirmativa videtur *h*
*h*Azor.8. probabilior, negativa est benignior.
p.lib 12. 9 In necessitatibus communibus tenentur divi-
c.8.q.7. tes dare eleemosynam ex superfluis, sed non semper ac petitur. Quod sim oderatas eleemosynas faciant, ut solent alii divites, obligationi satisfacient. Et sic videntur concordari contrariæ opiniones, quæ videri possunt in Villalob.

10. Duobus æqué indignibus, qui uni tantum
*l*Comm. potest succurrere, potest *l* cui maluerit.
DD. 11. Cum adsunt multi divites scientes proximi
*m*Comm indigentiam omnes tenentur *m* in solidum; quod
DD. si unus eroget, alii liberantur. Nemo autē ex eis *n*
*n*D.Tho. tenetur quærere pauperes, quibus subveniat.
2.2.q.71. 12. Ex dictis colligitur *o* advocatum, medicum,
art.1. herbipolam, & similes scientes extremam necessi-
*o*Azor. 2. tatem, vel quasi extremam pauperis infirmi, teneri
p lib 12. eis succurrere.
c 8.

13. Pro-

13. Prohibentes eleemosynam dare, religiosis mendicantibus ipso facto *p* excommunicantur, & incurrunt alias pœnas.

14. Qui tenetur eleemosynam dare, non *q* satisfacit dando mutuum absolute pauperi, secus si sit ex accidenti.

15. Pauperi infirmo nemo tenetur exquisita, & magni pretii medicamenta erogare, nec longè absentis extremæ necessitati, quam audivit, ire ut subveniat, sufficit præsentibus subvenire.

p Ex privilegio Sixti IV. refer. in comp, verb, eleemosyna parag, 8, & 9.
q Comm. DD.

SECTIO III.

QUIS POSSIT ELEEMOSINAM facere: & de obligatione Ecclesiasticorum eam faciendi.

1. SOlum ille, qui donare potest, eleemosynam facere *a* potest.

2. Filius *b* familias non nisi ex bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, ex aliis vero non nisi ex patris consensu. Nec servus nisi ex eo quod ex sua portione sibi reservat tacitè consentiente Domino. Nec religiosus nisi ex voluntate prælati saltem præsumpta.

3. Nec uxor *c* nisi ex tacito mariti consensu, qui præsumetur in extrema, vel quasi extrema necessitate, & in illis eleemosynis, quas uxores aliæ sui status facere solent secundum terræ consuetudinem.

4. Qui rerum alienarum administrationem habent in utilitatem illorum, ad quos pertinent, *d* possunt eleemosynas facere moderatas, & Prælati religiosi debent in hoc stare religionis consuetudini.

a Comm. DD.
b Vide Villal, to. 1. tr, 22, dif, 4.
c Comm DD.
d Azor, ubi suprà vers, quæres,

5. Ec-

5. Ecclesiastici habent *e* tria bona: patrimonialia, quæ à parentibus acceperunt: quasi patrimonialia, quæ concionando, confessiones audiendo, vel cantando, vel aliter acquirunt propria industria. Alia tandem sunt merè Ecclesiastica, quæ habent rationem beneficii Ecclesiastici.

6. An clerici sint veri Domini bonorum, quæ possident ratione beneficii Ecclesiastici, dubium *f* est inter DD. Probabilius videtur veros *g* esse dominos.

7. De bonis patrimonialib⁹, *h* vel quasi patrimonialibus non habent clerici majorem quàm laici obligationem faciendi eleemosynam. & idem est de his quæ auferunt *i* de sua congrua sustentatione ex bonis Eccclesiasticis.

8. Peccat *l* mortaliter Episcopus, & clericus beneficiarius, qui non consumit in pia opera ea, quæ illi desumptâ congruâ sustentatione supersunt, non tamen ad restitutionem tenentur *m* secundum probabiliorem opinionem.

9. Equites Ordinum militarium possunt sua bona insumere, juxta suas constitutiones, nec haben *n* eandem obligationem quàm clerici.

10. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri non potest perquascunque sed certas & æquivalentes eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit *o* eaque restitutio debetur in inconscientia ante judicis sententiam declaratoriam *p*.

e Vide Villal. tr. 10. 2. dis. 8.
f Vide Navar. de reddit. eccl.
g Vide Villal. ubi supra. & D. Tho. 2. 2. q. 85. art. 7.
h Molin. de just. to 2. disp. 143
i Idem ubi sup.
l Lessius lib. 2. c. 4. dub. 6. & est comm DD.
m Idem ubi sup. num. 6.
n Comm. DD.
o Alexand VII. in decret. anno 1666. 18. Martii.
p Idem an. 1665, 24. Septemb.

SECTIO

SECTIO IV.

DE QVIBVS BONIS FACIENDÆ eleemosyna, & quis ordo in illis faciendis observandus?

1. ELeemosyna debet fieri ex propriis non ex alienis, vel communibus bonis, nisi in extrema necessitate, in qua qui habet propria, non potest *a* de alienis.

2. Qui bona contra legem acquirit, si habet illorum Dominum, & meretrix de acquisitis in peccato, & fur qui furato instrumento pecuniam lucratur, *b* possunt de his erogare pauperibus.

3. Qui habet bona contra leges prohibentes translationem dominii, non potest *c* de his eleemosynas facere, nisi extremè indigentibus.

4. Si Petrus patrem, & filium suum videat extremè indigentes prius debet *d* patrem alere, quam proprium filium.

5. Major obligatio *e* est vivis extremè indigentibus, quam defunctis subvenire. Potest tamen utrisque auxilium dare, si eleemosynam quam pauperi facis, pro animabus offeras.

6. An liceat eleemosynas locare, vel conducere alii aiunt, alii negant; affirmativa *f* sententia videtur probabilior.

a Azor. 2. p. lib, 12. c, 12. q. 8.

b Vide D. Tho. 2. 2. q. 32. art, 7.

c Villal. tr. 24. dif. 6.

d Vide D, Tho. 2, 2. q. 25.

e Comm. DD.

f Henriq. l. 7. de indulg. 35. num. 5. ad fin.

SECTIO V.

DE EO QVI SE FINGENS Pauperem vel religiosum eleemosynas petit.

1. HUjusmodi peccat *a* mortaliter, & tenetur restituere cum præcipuè propter paupertatem

a Comm. DD.

vel

vel religionem eleemosyna ei facta fuit. Restitutiò autem pauperibus facienda est, nisi eam dominus antea petierit.

b Villal. ubi supra

2. Non desunt *b* viri docti, qui asserant in prædicto casu non teneri pauperem ad restitutionem, & est probabilis sententia.

3. *De* eo qui fingit sanctitatem, idem dic quod de eo qui finxit paupertatem.

c Sa hoc verb. n. 7

4. Subvenire teneris *c* alioquin ob inopiam peccaturo, si commodè potes.

DISP. IV SECT. UNIC.

EMPHYTEUSIS.

EMPHYTEUSIS QUID SIT, ET de huius contractûs conditionibus.

a Comm. DD.

Est *a* contractus, qui res immobilis conceditur quo ad utile dominum alteri cum obligatione solvendi pensionem statutis temporibus domino proprietatis.

b l. 1. & 3. c. de jure emphyt.

2. Jure communi prima conditio est, ut constituatur in re immobili, & fructifera.

3. Secunda quòd dominium directum maneat in primo domino cum possessione civili, *b* utile verò in emphyteutam transferatur.

c Comm. DD.

d Vide Rebel ubi supra q. 21 num 2.

e l. 1. c. de jure emphyt.

4. *Emphyteuta* tenetur solvere quotannis pensionem quam si non solvat intra assignatum tempus *c* consolidatur damnum utile cum directo. Si autem alia pœna apposita sit, eliget *d* dominus, quam malluerit.

5. Si res pereat sine culpa emphyteutæ, non tenetur solvere pensionem. Si verò non tota, sed pars tantùm perierit, totam pensionem nihilominus solvit, *e*

6. Si

6. Si emphyteuta rem reddat, notabiliter deteriorem latâ culpâ vel dolo *f* tenetur commisso, id est re ipsa privabitur, & i secundum alios sufficit culpa levis non verò levissima.

7. Non potest *g* emphyteuta jus, quod in rem habet vendere, nisi prius rei dominum admoneat; secus incidet in commissum.

8. Potest *h* tamen rem donare, sed antequam tradat, debet monere dominum, ut donationem ratam habeat; potest enim ratam non habere, si idoneus non sit donatarius.

9. Non *i* potest locare rem per decem annos, vel ultra, nisi sit consuetudo.

10. Cum venditur, debet *l* emptor laudemium id est quinquagesimam partem pretii, vel secundum alios trigesimam directo domino solvere. Idem dic in quavis alia alienatione de rem accipiente.

11. Non debetur *m* hoc laudemium, cum res accipitur ab hærede, vel à filia in dotem, vel rescinditur contractus.

12. Cum res datur in emphyteusim alicui, ut transeat ad filios & nepotes, si hæreditatem isti repudient jus amittitur. *n*

13. Emphyteusis ecclesiæ non præsumitur *o* data nisi in tertiam generationem, nec transit nisi in filios veros, quale non est monasterium, nec in illegitimos. Aliæ autem emphyteuses datæ pro filiis transeunt etiam in naturales.

14. Prædium ecclesiæ dari non *p* potest in perpetuam emphyteusim.

f Rebell. sup. q. 3. num. 11.
g Navar. c. 23. nu. 104.
h Comm DD.
i Rebel. ub sup. q. 5. n. 5. & 6
l Vide l. 3. de jur. emphyt.
m Vide Sylvest. verb. *emphyt.* nu. 24. & 25.
n Comm. DD.
o Comm. DD.
p c. nulli de reb. Eccl. non alien.

DISP. V SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

E M P T I O.

QVID SIT EMPTIO, ET AN NEGOTIATIO emptionis & venditionis licita sit?

1. Est *a* contractus, qui consensu perficitur pro pretio, & à permutatione originem habuit.

2. Consensu perficitur, sed si agitur de scriptura facienda non perficitur sint illa; fieri potest inter absentes.

3. Ut hic contractus sit perfectus, pretium certũ assignandum est, & statim ac perficitur debetur *c* vectigal, sed si sub conditione fiat non debetur, nisi hæc adimpleatur.

4. Cum datur arrha, vel pignus, si retrocedat dator pignoris illud amittit; si verò qui accepit, restituet *d* acceptum pignus, & duplum id est bis tantũ.

5. Si autem pignus datum fuit, ut pars pretii, neuter potest *e* retrocedere alio invito.

6. Dominium transfertur *f* cum pretium rei solvitur, vel fidejussio, vel pignus à venditore acceptatur.

7. Emptio, & venditio fiunt *g* tripliciter. Nam vel emis rem quâ indiges, & vendis superflua; vel emis rem ut tua industra meliorem reddas; vel emis ab uno, ut alii vendas, quæ propriè dicitur negotiatio. Hæc tria sunt licita, & indifferentia.

8. Negotiatio est periculosa *h* non tamen illicita, nisi fiat ob malum finem, vel vendatur prohibita, vel tempore, vel loco prohibito.

9. Non licet *i* Christianis arma vendere infidelibus, nec tutori res sui pupilli.

a Mol. de just, to. 2 disp, 336.
c Comm DD,
d Parag. 1. inst. de empt, & vend.
e Comm, DD,
f Comm. DD.
g D Tho. 2.2.q.77 art. 4.
h D. Paul 1. ad Tim 3. Qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, &c.
i Ex Bull. cœnæ

10. Non

10. Non licet emere à servis *l* & ancillis, nec à personis de futuro suspectis.

11. Non licet *m* emere, nec vendere excommunicatis.

l L. 5. tit. 22. l 6. nov. recop.
m Comm DD.

SECTIO II.

AN NEGOTIATIO LICEAT Clericis, vel Religiosis.

1. NOn licet, imò est sub gravibus pænis prohibita, *a* quod intelligendum est de clericis sacris initiatis, vel beneficium habentibus.

2. Negotiari non dicitur, *b* qui semel, aut bis rem emit, & vendidit; sed qui hoc sæpè facit.

3. Rem emere, & arte facere meliorem, & vendere non est clericis *c* prohibitum.

4. Nec clerici, nec religiosi restituere *d* tenentur, quæ negotiatione acquirunt, nec prohibentur, per alium negotiari, licet hoc illornm statui non sit decens.

5. Prohibitum etiam est eis conducere ad lucrãdum, Si autem clericus aliunde non habet unde alatur nisi ex negotiatione *e* potest negotiari.

a Sub excom sed non latæ sentent, c. 2. ne clerico.
b Comm. DD.
c Comm. DD.
d Silvest. verb clerici, nu. 3. q. 3.
e Mol. to. 2. disp. 342.

SECTIO III.

SI FACTA EMPTIONE RES PEreat, cui pereat: & quale sit rerum justum pretium?

1. POst traditionem perit emptori. Idem dic cum venditio est perfecta, nisi pereat culpa venditoris, vel ipse fuerit in mora, nec statuto *a* tempore tradiderit.

2. Si venditor rem venditam non assignavit, ipse perit, & variatio pretii spectat *b* ad emptorem.

a Mol. to. 2. dis. 366
b L. 14. tit. 5. p. 5.

3. Si res est consumptibilis, & post venditionem mensuratur, *c* perit emptori.

4 Fructus rei venditæ post perfectam venditionem sunt *d* emptoris, ante illam sunt venditoris.

5. Qui vaccam, vel ancillam prægnantem vendit etiam si nihil de fructu dicat, fructus pertinet ad emptorem. Idem dic si vitulus aut infans jam sint nati, sed nondum ablactati.

6. Ad investigandum justum pretium rerum illarum utilitas *e* est inspicienda.

7. Quando à republica constitutum est pretium *f* præsumitur justum, & ultra illud non licet res vendere; nisi cum sit manifestè injustum, & judex nollet illud mutare.

8. Cum à republica nullum assignatum est pretium *g* sumatur à communi hominum æstimatione justum pretium; quod aliud est rigorosum, aliud medium, aliud infimum.

9. Non *h* crescit rei pretium ex æstimatione vendentis, nec ex pretio, quo empta fuit, quando à judice constitutum est.

10. Cum res venditur sub hasta, tantum *i* valet quantum vendi potest. Idem dic *l* de redditibus venditis voce præconis.

11. An res extraordinariæ quibus à republica pretium non est taxatum tantum valeant quantũ vendi possunt, alii ajunt, alii negant; *m* tutius est peritos de rei valore consulere; si autem emptor sciens rem emptam tantum non valere, & tamen ex affectu ad illam non curret de pretio, venditor poterit pretium etiam excessivum retinere.

12. Qui vendit rem ad quam affectus est, potest *n* ideo pluris vendere.

13. Qui daret meretrici alias nolenti pretium excessivum pro corpore, videtur donare, *o* & illa non tenetur restituere.

c L. quod sæpe, parag. in his ff. de contr. empt.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. 1. de empt. & vend. l. pretia ff ad l. Falcid.
h Vide *l* in causa 17. parag. idem Pomponius ff. de minor.
i dicta l. pretia.
l Comm. DD.
m Navar. in sum. c. 23. nu. 28.
n Less. n. 17. l. 1. c. 1.
o Comm. DD.

SECTIO

SECTIO IV.

AN LICEAT CARIUS VENDERE vel vilius emere in aliquibus casibus?

1. ABsolutè loquendo non licet *a* etiamsi dolus aut fraus non sit.

a Comm. DD.

2. Si emptor infimo pretio rem emit, & venditor cum fraude rem illi tradit in supremo, hic peccat *b* mortaliter, & tenetur restituere, si quantitas notabilis sit.

b Comm DD,

3. Qui ultra pretium rigorosum vendit, vel emit infra infimum, restituere tenetur *c* in foro interiori, etiamsi non sit ultra dimidium justi pretii.

c Vide Vilal. tr.2 tr.21, dif. 6.

4. Quando pretium supremum taxatum est, non licet *d* excedere, etiamsi plus valeat secundum communem æstimationem.

d Comm. DD.

5. Quamvis judices permittant, *e* quod vendatur triticum ultra taxam, non sunt tuti in conscientia venditores, nisi hoc fiat cum regia facultate.

e Villalob ubi sup.

6. Cum variantur circumstantiæ, *f* & leges debent variari; secus enim erunt injustæ, & desinent obligare.

f Comm DD.

7. Cum assignatur pretium alicuius rei, de rebus sanis intelligendum est. *g*

g Comm. DD.

8. Portantes triticum ex aliis regnis in Hispaniã, possunt illud vendere in quantum invenerint ex *h* quadam lege.

h l.1.tit. 25.l.5.recop.

9. Cum pretium lege taxatum est, ut in censibus mercenariis, & cæteris non licet mutare pretium, & talem legem non solum sæculares, & cives, sed clerici, & alienigenæ *i* tenentur observare.

i Comm. DD.

10. Si res vendita minus valet, quam lege taxatum est, id minus accipiendum *l* est.

l Comm. DD.

11. Pretium rei augetur *m* ex variis circumstantiis. *Primo* merces apud mercatorem magis valent, quam apud alios. Secundò ex multitudine emen-

m Vide Mol. de just.to.2, disp. 351.

tium. Tertio ratione temporis & loci. Quartò ex modo vendendi,ut cum venditur sub hasta. Quintò si vendat in favorem ementes sine necessitate venditoris. Sextò quando emptio fit propter solam commoditatem venditoris minuitur pretium. Septimò quando minutatim venditur,& per partes modicas carius venditur quam cum totum simul. Octavò crescit pretium ex æstimatione venditoris quam de re habet, vel ex eo quod ei valde sit utilis, quod debet emptori declarare. Prædicta omnia intelligenda sunt, quando à republica pretium non est assigatum.

n Comm. DD.

12. Non *n* crescit pretium ex eo quod mercator carius emerit, vel magnos sumptus fecerit in re empta.

o D Tho. 2.2.q.77. art. 2. In corpore

13. Ignorantia, *o* & bona fides venditoris excusant eum à peccato; sed non ab obligatione restituendi excessum justi pretii, quando errorem cognoverit.

14. Cum ignorantia pretii fuit tam in vendente, quam in emente, & inter se convenerunt de pretio, neuter tenetur restituere, etiam si postea appareat deceptionem fuisse ultra dimidium justi, si res non extet,nec ex illa factus sit ditior.

SECTIO V.

AN POSSIT VENDI CARIUS PECUNIÂ EXPECTATÂ QUAM NUMERATÂ.

a Comm DD.

1. Si fiat ultra justū pretium, est usura palliata,nisi sit lucrum *a* cessans, vel damnum emergens, vel in acceptione faciendæ sint expensæ.

b Comm. DD.

2. Qui vedit *b* merces tempore quo minus valent, ut accipiat pretium tempore, quo magis valent, peccat, & restituere tenetur, nisi servaturus esset illas usque ad tale tempus.

c c. naviganti: de usuris.

d Comm. DD.

3. Qui vendit triticum pretio *c* tunc currenti, cum pacto, ut tali tempore ei fiat solutio vel in tritico, vel in pecunia prout ipse elegerit, *d* peccat & tenetur

tenetur restituere, quod ultra pretium tritici tempore venditionis lucratus fuerit.

4. Cum carius venditur propter lucrum cessans, vel damnum emergens admonendus est *e* emptor. *e* Comm. DD.

5. Licitum est venditori conventionem facere, quod si ei solutio non fiat ad tale tempus solvantur damna emergentia & lucra cessantia *f* *f* Comm. DD.

6. Licet *g* carius vendere pecunia expectata, quā numerata, quando in solutione periculum certum est, & de hoc admonendus emptor. *g* Molin. ubi sup.

7. Qui servaturus erat merces ad tale tempus, potest *h* vendere pretio eo tempore currenti, sed extracto aliquo de pretio arbitrio boni viri pro cura servandi, pro periculo non vendendi & similibus *h* c. naviganti de usuris.

8. Merces, quæ propter abundantiam communiter venduntur spectata pecunia *i* possunt carius vendi quam numerata; quia plus valent licet propter abundantiam nō sit, qui numerata pecunia emat *i* Rebel. de just. l. 2. l. 9. q. 4. n 14

9. Non possunt *l* merces vilius vendi anticipata pecunia, quam valituræ sunt traditionis tempore, nisi alia causa justificetur. *l* Comm. DD.

SECTIO VI.

AN LICEAT EMERE MINORI *pretio debita alicuius.*

1 Ipsi debitori non licet *a* nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. *a* Molin. contra Navar de just. to 2. disp. 361.

2. Cum debitum sine expensis, vel periculo solvendum est, non potest *b* emi minori pretio propter solam anticipatam solutionem, secus si fuerit periculum vel labor; & hoc constet vendenti *b* Comm. DD.

3. Idem dicendum *c* est de debitis non solutis tempore assignato, & jam transacto. *c* Comm. DD.

4. Regiæ schedulæ, quarum pretium vix dimidium solvetur, possunt *d* emi minore pretio, ab eo qui habet favorem ad totum recipiendum, vel saltem majorem partem. *d* Less. de just. l. 2. c. 21. dub. 9

c Molin. ubi sup. disp. 313.

5. Hoc autem non possunt *e* facere Regii ministri, nec aliquid accipere ab eo, cui prius, & citius solvant.

SECTIO VII.

QVOMODO TRITICI TAXA erit servanda.

a Moli. de just. to. 2 disp. 364. *b* Comm. DD. *c* Comm. DD. *d* Vide Vill. tr. 21. dif. 9. to 2. *e* Idem ubi supra *f* Comm. DD.

1. TAxato tritico eo ipso taxatur *a* ferina extractis expensis.

2. Non licet *b* triticum vendere secundum taxam addendo aliquod gravamen pretio æstimabile.

3. Cùm in aliquo loco non est taxa posita alienigenis, possunt *c* triticum vendere secundum communem æstimationem.

4. Agricolæ secundum novam pragmaticam non tenentur vendere triticum collectum ex suis prædiis secundum taxam.

5. Qui emit triticum secundum pretium leucarum, secundum idem potest *e* vendere.

6. Quamvis triticum vendatur sub hasta, non potest *f* excedere taxam.

SECTIO VIII.

In quantum vendendus sit panis coctus.

a A Pragmatica Hispaniæ an. 1558. *b* Gutier lib. 2. prac c. 18 nu. 9.

VAlor tritici attendi debet cum lucro *a* moderato ob laborem, & expensas ad conficiendum panem. Ita statuit nova pragmatica Hispaniæ.

2. Clerici, nobiles, & divites peccant *b* mortaliter vendentes panem coctum, quia faciunt contra leges justas. In hoc autem Peruano regno non sunt usu receptæ tales leges, & ideo nec nobilibus, nec divitibus prohibitum est panem vendere.

3. Cum

3. Cum taxæ sunt diversæ, *c* unusquisque debet vendere secundum illam, quæ ad eum spectat. *c* Comm. DD.

4. Qui dat *d* triticum panificæ, ut coquat & vendat, potest ferre aliquid supra taxam, si vendidit illi triticum: si verò non vendidit, sed per eam ut per tertiam personam ipse vult panem facere, soluto labore panificæ, poterit lucra sibi retinere. *d* Villal. ubi sup.

5. Cùm pani cocto non est taxa imposita, potest *e* vendi pretio communi. *e* Comm. DD.

6. Pauper etiam in regno Hispaniæ potest *f* aliquando panem coquere, & vendere etiam si non habeat ex officio. *f* Comm. DD.

7. An liceat temporæ magnæ sterilitatis taxam excedere, alii negant, alii probabilius affirmant. Tempore autem ordinariæ necessitatis non est excedendum à taxa.

8. Non licet triticum emere vilius, ut carius vendatur, huiusmodi enim negotiatio lege communi, *g* & particulari *h* Hispaniæ prohibetur, & qui sic negotiatur tenetur restituere damna arbitrio boni viri. *g* c. quicumque 14. q. 4. *h* l. 2. parag. cum in eadem ff. ad l. Rod.

SECTIO IX.

AN VENDITOR TENEAT aperire defectum rei venditæ?

1. QUando dolus dat causam contractui non *a* valet, secus autem si se habeat incidenter. *a* Comm. DD.

2. Quando res venditur ut sana & non est sana, non *b* valet contractus, nisi sit in parva quantitate. *b* D. Tho. 2.2 q. 77 art. 2.

3. Quamvis venditor nimis laudet merces, vel taceat levem defectum, & non ideo est irritus *c* contractus. Idem dic quando vitium licet magnum est manifestum. *c* Comm. DD.

4. Cum emptor interrogat defectum, & venditor negat mentiendo, non valet contractus, nisi in

SECTIO XI.

AN LICEAT NEGOTIATORI multas merces ſimul emere ut paulatim vendat.

1. LIcet *a* in rebus, quæ neceſſariæ non ſunt ad victum, ſed inventæ ad delicias; ſecus in neceſſariis, quas illicitum *b* eſt congere, ut carius vendatur; ſi verò non ideo augeat pretium, ſed communi vendat, non erit illicitum.

a Comm. DD.

b Comm. DD.

SECTIO XII.

AN LICEAT VENDERE ea, quibus emptor abuitur.

1. NEc facere, nec vendere licet id quod nulli bono uſui utile eſt; ſecus verò ſi ad bonum vel malum indifferens *a* eſt. Quare licet vendere chartas pictas, aleas, fucos, arma & ſimilia.

2. Peccat, qui *b* vendit rem indifferentem, e quem credat veriſimiliter illâ eſſe abuſurum, niſi vendat obligatus rationabili causâ damni notabilis vitando, aut lucri acquirendi, vel alibi rem illam facilé reperturus ſit emptor.

3. Qui locat domum meretrici non peccat *c*, niſi faciat pravo animo.

a D. Tho. 2.2. q 169 art. 1.

c Comm. DD.

SECT-

SECTIO XIII.

AN CONSPIRATIONES, SEU *Monopolia, quæ faciunt mercatores sint licita; & an liceat vendere cum pacto retro vendendi, vel retro emendi.*

a l. 1. c. de monopol. l. 2. t. 7. p. 5.
b Comm. DD.
c Comm. DD.

1. Monopolia sunt illicita, & jure *a* prohibita, nec possunt fieri sine Regia authoritate.

2. Facta cum authoritate publica non sunt licita, *b* dicuntur Hispanice Estancos.

3. Cum mercatores inter se conveniunt de non vendendo, nisi tali pretio, fit monopolium, *c* & tenentur restituere damnum nisi pretium fuerit justum.

4. Qui rogat amicos ne pretium ponant rei, quæ venditur sub hastâ, si ipse emat pretio justo quamvis infimo, non peccat, nec tenetur *d* restituere.

d Villal, ubi supra
e Idem ubi supra

5. Qui impedit ne merces in urbem afferantur ut suas carius vendat, si faciat rogando sine fraude, & dolo ad nil *e* tenetur.

f Comm. DD.

6. Alius est modus faciendi monopolium cum unus vel duo emunt, *f* vel abscondunt multas merces ut carius vendant; si autem vendant pretio justo licet rigoroso, non tenentur restituere.

7. Quod de venditoribus dictum est, de emptoribus etiam proportionaliter *g* intelligendum est.

g Molin & Sylvest. ver. usur. nu. 15. & est com. DD.

8. Vendere cum pacto retrovendendi, vel retroemendi licet, & non est usura; debet tamen minus pretium rei propter hoc gravamen, nec ponenda est conditio, ut damnum, vel utilitas rei ad venditorem spectet, quia hæc ex sua natura pertinet ad emptorem.

h Vide Villal. ubi supr. dif. 18.

9. Si rei emptor eam alteri vendat contra pactũ an emptor possit illam repetere, vel solum habeat actionem contra pacti fractorem dubium est inter DD. utrumque est probabile hoc secundum videtur *h* probabilius.

10. Pa-

10. *Pactum* hoc potest esse in grave damnum emptoris, ut si quis vendat vineam post vindemiã & velit repetere alteri vindemiæ proximam, in hoc casu est injustum, nisi pretio compensetur. *i* *i* Comm. DD.

11. *De* pacto retro emendi idem dicendum est proportionaliter; sed advertendum, quod si res sit immobilis, & fructifera contractus iste erit usuarii', quia est mutuum palliatium cum certo lucro. *l* *l* Comm. DD.

SECTIO XIV.

AN LICEAT VENDERE ET emere montras idest baratas.

1. NOn est illicitum emere pretio rigoroso, & vendere statim infimo, etiam eidem venditori, *a* dummodo ipse non vendat eo animo, vel pacto ut iterum emat; vel vendat ultra justum pretium, & emat minori, quam justo. *a* Comm. DD.

2. Contractus iste usuræ obnoxius est, & ideo cautè, & sine scandalo faciendus est,

SECTIO XVI

AN LICEAT PROXENETIS Aliquid sibi reservare de pretio mercium vel illas emere.

1. NOn *a* licet, si habeant stipendium assignatum, nisi de expressa voluntate dominorum. *a* Comm. DD.

2. Non possunt emere sibi merces nec per se, nec per interpositam personam etiam in pretio assignato à domino cum inveniunt, qui pluris emat.

3. Si tamen sibi emant majore pretio quod invenire possunt non peccant, nec tenentur restituere, nec faciunt contra legem.

SEC-

SECTIO XVI.

VARIAE RESOLUTIONES CIRCA emptionem & venditionem.

1 Clericus qui sine scandalo negotiatur per interpositam personam non peccat *a* mortaliter, licet talis negotiatio etiam prohibita *b* sit illis in concilio Limensi.

2. Auditores, & alii Regii ministri nec per se nec per interpositam personam possunt negotiari; prohibitum enim est illis regia ordinatione. Nihilominus non videntur *c* peccare mortaliter secus facientes, nisi sit scandalum, vel ob hoc muneri non satisfaciant. Quod non potest procedere in Prætoribus Indorum, qui jurant se non negotiaturos, & moraliter loquendo non possunt sine scandalo, & magno Indorum damno negotiationi incumbere, nec muneri, nec conscientiæ satisfacientes Indis vendendo vinum, quod illis idem est, quod venenum.

3. Ministri Regii, Prætores, & alii, qui Regis vel Indorum pecunia negotiantur *d* non tenentur restituere, quæ acquirunt.

4. Emere aurum, mancipia, & alia pretiosa pro rebus utilibus, quæ magni æstimantur apud Indos, & Æthyopes non est illicitum, *e* dummodo servetur in permutatione servata apud illos consuetudo, & aliqua proportio inter rem datam, & acceptam.

5. Qui vendens res frequenter accipit aliquid parum ultra taxam à judice positam peccat mortaliter, & *f* tenetur restituere.

6 Si mutato rei valore non mutatur taxa ob bonum commune adhuc obligat; secus si ob bonum particulare nolit judex eam mutare, vel sciente, & non contradicente legislatore communiter non observetur.

a P. Acosta in manuscript.
b Concil. Lim. const. 17.
c P. Josep Acosta, ubi supra.
d Sylvest. verb. *Depositum*, num. 10
e P. Acosta ubi supra,
f Comm. DD.
Casus omnes hujus sectionis desumpti

7 Ta

7 Tabernarius ut supra diximus, qui aliquid parum frequenter aufert à taxa, peccat mortaliter, & tenetur restituere; nisi cùm taxa ita clarè sit injusta, ut eâ servatâ nihil lucretur, tunc poterit damnum compensare vina miscendo, vel aliquid à taxa auferendo.

8 Idem dicendum proportionaliter de panificis.

9 Qui à præfectis fodinarum in villa Huancavelicæ emunt argentum vivum 30. aureis, & postea venduut illud Regi 50. Si illud emant infra justum pretium, nec fiat vera traditio illius ad emptorem peccant, & restituere tenentur; quia de his quæ non sunt, non fit vera emptio, sed palliata usura; si autem esset vera emptio etiam peccarent, & tenerentur restituere, quia est infra justum pretium. Idem dic de vino, & coca antequam colligantur.

sunt ex manuscr. doctissimi P. Josephi de Acosta Societatis Jesu hujus Peruvanæ Provinciæ Provincialis.

10 Cum Rex, vel ejus factores differunt solutionem argenti vivi jam extracti, possunt fodinarum præfecti illud vendere ad subveniendum propriæ necessitati, & alii emere pretio infimo justo ibi recepto, & postea tradere Regi pro pretio taxato, & licitè sibi retinere totum illum excessum.

11 Potus qui in Pervano regno dicitur Sora prohibitus est vendi sub pœna excommunicationis.

12 Non licet Indis, ac Æthyopibus vendere magnam vini, vel alterius potus quantitatem, cum probabiliter præsumitur inebriandos fore.

13 Licet in hoc regno Peruano el peso insayado habeat duodecim reales y medio ex constitutione Proregis Domini Francisci à Toleto, nihilominus massæ argenteæ id est las barras possunt emi, ac vendi pretio currenti, non servato hoc valore, quia ad hoc non habent rationem pecuniæ, sed mercium.

14 Latitudo inter infimum pretium, moderatum, & rigorosum non debet esse magna, ad summum sufficit unus in decem nummis, quod amplius est à malo est.

15 Non

3. Si res est consumptibilis, & post venditionem mensuratur, *c* perit emptori.

4 Fructus rei venditæ post perfectam venditionem sunt *d* emptoris, ante illam sunt venditoris.

5. Qui vaccam, vel ancillam prægnantem vendit etiam si nihil de fructu dicat, fructus pertinet ad emptorem. Idem dic si vitulus aut infans jam sint nati, sed nondum ablactati.

6. Ad investigandum justum pretium rerum illarum utilitas *e* est inspicienda.

7. Quando à republica constitutum est pretium *f* præsumitur justum, & ultra illud non licet res vendere; nisi cum sit manifestè injustum, & judex nollet illud mutare.

8. Cum à republica nullum assignatum est pretium *g* sumatur à communi hominum æstimatione justum pretium; quod aliud est rigorosum, aliud medium, aliud infimum.

9. Non *h* crescit rei pretium ex æstimatione vendentis, nec ex pretio, quo empta fuit, quando à judice constitutum est.

10. Cum res venditur sub hasta, tantum *i* valet quantum vendi potest. Idem dic *l* de redditibus venditis voce præconis.

11. An res extraordinariæ quibus à republica pretium non est taxatum tantum valeant quantū vendi possunt; alii ajunt, alii negant: *m* tutius est peritos de rei valore consulere; si autem emptor sciens rem emptam tantum non valere, & tamen ex affectu ad illam non curret de pretio, venditor poterit pretium etiam excessivum retinere.

12. Qui vendit rem ad quam affectus est, potest *n* ideo pluris vendere.

13. Qui daret meretrici alias nolenti pretium excessivum pro corpore, videtur donare, *o* & illa non tenetur restituere.

c L. quod sæpe, parag. in his ff. de contr. empt.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g c. 1. de empt. & vend. l. pretia ff ad l. Falcid.
h Vide *l* in causa 17. parag. idem Pomponius ff. de minor.
i dicta l. pretia.
l Comm. DD.
m Navar. in sum. c. 23. nu. 28.
n Less. n. 17. l. 1c. 11
o Comm. DD.

SECTIO

SECTIO IV.

AN LICEAT CARIVS VENDERE vel vilius emere in aliquibus casibus?

a Comm.
1. ABsolutè loquendo non licet *a* etiamsi dolus aut fraus non sit. DD.

2. Si emptor infimo pretio rem emit, & venditor cum fraude rem illi tradit in supremo, hic peccat *b* mortaliter, & tenetur restituere, si quantitas notabilis sit. *b* Comm DD,

3. Qui ultra pretium rigorosum vendit, vel emit infra infimum, restituere tenetur *c* in foro interiori, etiamsi non sit ultra dimidium justi pretii. *c* Vide Vilal. tr. 2 tr. 21. dif. 6.

4. Quando pretium supremum taxatum est, non licet *d* excedere, etiamsi plus valeat secundum communem æstimationem. *d* Comm. DD.

5. Quamvis judices permittant, *e* quod vendatur triticum ultra taxam, non sunt tuti in conscientia venditores, nisi hoc fiat cum regia facultate. *e* Villalob ubi sup.

6. Cum variantur circumstantiæ, *f* & leges debent variari; secus enim erunt injustæ, & desinent obligare. *f* Comm DD.

7. Cum assignatur pretium alicuius rei, de rebus sanis intelligendum est. *g* *g* Comm. DD,

8. Portantes triticum ex aliis regnis in Hispaniã, possunt illud vendere in quantum invenerint ex *h* quadam lege. *h* l. 1. tit. 25. l. 5. recop.

9. Cum pretium lege taxatum est, ut in censibus mercenatiis, & cæteris non licet mutare pretium, & talem legem non solum sæculares, & cives, sed clerici, & alienigenæ *i* tenentur observare. *i* Comm. DD.

10. Si res vendita minus valet, quam lege taxatum est, id minus accipiendum *l* est. *l* Comm. DD.

11. Pretium rei augetur *m* ex variis circumstantiis. *Primo* merces apud mercatorem magis valent, quam apud alios. Secundò ex multitudine ementium *m* Vide Mol. de just. to. 2. disp. 351.

tium. Tertio ratione temporis & loci. Quartò ex modo vendendi, ut cum venditur sub hasta. Quinto si vendat in favorem ementes sine necessitate venditoris. Sextò quando emptio fit propter solam commoditatem venditoris minuitur pretium. Septimò quando minutatim venditur, & per partes modicas carius venditur quam cum totum simul. Octavò crescit pretium ex æstimatione venditoris quam de re habet, vel ex eo quod ei valde sit utilis, quod debet emptori declarare. Prædicta omnia intelligenda sunt, quando à republica pretium non est assigatum.

12. Non *n* crescit pretium ex eo quod mercator carius emerit, vel magnos sumptus fecerit in re empta.

n Comm. DD.

13. Ignorantia, *o* & bona fides venditoris excusant eum à peccato; sed non ab obligatione restituendi excessum justi pretii, quando errorem cognoverit.

o D Tho. 2.2.q.77. art. 2. In corpore

14. Cum ignorantia pretii fuit tam in vendente, quam in emente, & inter se convenerunt de pretio, neuter tenetur restituere, etiam si postea appareat deceptionem fuisse ultra dimidium justi, si res non extet, nec ex illa factus sit ditior.

SECTIO V.

AN POSSIT VENDI CARIUS PECUniâ expectatâ quam numeratâ.

1. SI fiat ultra justũ pretium, est usura palliata, nisi sit lucrum *a* cessans, vel damnum emergens, vel in acceptione faciendæ sint expensæ.

a Comm DD.

2. Qui vedit *b* merces tempore quo minus valent, ut accipiat pretium tempore, quo magis valent, peccat, & restituere tenetur, nisi servaturus esset illas usque ad tale tempus.

b Comm. DD.

c c. naviganti: de usuris.

3. Qui vendit triticum pretio *c* tunc currenti cum pacto, ut tali tempore ei fiat solutio vel in tritico, vel in pecunia prout ipse elegerit, *d* peccat & tenetur

d Comm. DD.

tenetur restituere, quod ultra pretium tritici tempore venditionis lucratus fuerit.

4. Cum carius venditur propter lucrum cessans, vel damnum emergens admonendus est *e* emptor. *e* Comm. DD.

5. Licitum est venditori conventionem facere, quod si ei solutio non fiat ad tale tempus solvantur damna emergentia & lucra cessantia *f* *f* Comm. DD.

6 Licet *g* carius vendere pecunia expectata, quã numerata, quando in solutione periculum certum est, & de hoc admonendus emptor. *g* Molin. ubi sup.

7. Qui servaturus erat merces ad tale tempus, potest *h* vendere pretio eo tempore currenti, sed extracto aliquo de pretio arbitrio boni viri pro cura servandi, pro periculo non vendendi & similibus *h* c. naviganti de usuris.

8. Merces, quæ propter abundantiam communiter venduntur spectata pecunia *i* possunt carius vendi quam numerata; quia plus valent licet propter abundantiam nõ sit, qui numerata pecunia emat *i* Rebel. de jus §2. l.9. q.4.n 14.

9. Non possunt *l* merces vilius vendi anticipata pecunia, quam valituræ sunt traditionis tempore, nisi alia causa justificetur. *l* Comm. DD.

SECTIO VI.

AN LICEAT EMERE MINORI *pretio debita alicuius.*

1 Ipsi debitori non licet *a* nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. *a* Molin. contra Navar de just. to 2. disp.361.

2. Cum debitum sine expensis, vel periculo solvendum est, non potest *b* emi minori pretio propter solam anticipatam solutionem, secus si fuerit periculum vel labor; & hoc constet vendenti *b* Comm. DD.

3. Idem dicendum *c* est de debitis non solutis tempore assignato, & jam transacto. *c* Comm. DD.

4. Regiæ schedulæ, quarum pretium vix dimidium solvetur, possunt *d* emi minore pretio, ab eo qui habet favorem ad totum recipiendum, vel saltem majorem partem. *d* Less. de just. l.2, c. 21, dub.9

a Molin. ubi sup. disp. 313.

5. Hoc autem non possunt *e* facere Regii ministri, nec aliquid accipere ab eo, cui prius, & citius solvant.

SECTIO VII.

QVOMODO TRITICI TAXA erit servanda.

a Moli. de just. to. 2 disp. 364. *b* Comm. DD. *c* Comm. DD. *d* Vide Vill. tr. 21. dif. 9. to 2. *e* Idem ubi supra *f* Comm. DD.

1. TAxato tritico eo ipso taxatur *a* ferina extractis expensis.

2. Non licet *b* triticum vendere secundum taxam addendo aliquod gravamen pretio æstimabile.

3. Cùm in aliquo loco non est taxa posita alienigenis, possunt *c* triticum vendere secundum communem æstimationem.

4. Agricolæ secundum novam pragmaticam non tenentur vendere triticum collectum ex suis prædiis secundum taxam.

5. Qui emit triticum secundum pretium leucarum, secundum idem potest *e* vendere.

6. Quamvis triticum vendatur sub hasta, non potest *f* excedere taxam.

SECTIO VIII.

In quantum vendendus sit panis coctus.

a A Pragmatica Hispaniæ an. 1558. *b* Gutier lib. 2. prac c. 18 nu. 9.

VAlor tritici attendi debet cum lucro *a* moderato ob laborem, & expensas ad conficiendum panem. Ita statuit nova pragmatica Hispaniæ.

2. Clerici, nobiles, & divites peccant *b* mortaliter vendentes panem coctum, quia faciunt contra leges justas, In hoc autem Pervano regno non sunt usu receptæ tales leges, & ideo nec nobilibus, nec divitibus prohibitum est panem vendere.

3. Cum

3. Cum taxæ sunt diversæ, *c* unusquisque debet vendere secundum illam, quæ ad eum spectat. *c*Comm. DD.

4. Qui dat *d* triticum panificæ, ut coquat & vendat, potest ferre aliquid supra taxam, si vendidit illi triticum: si verò non vendidit; sed per eam ut per tertiam personam ipse vult panem facere, soluto labore panificæ, poterit lucra sibi retinere. *d*Villal. ubi sup.

5. Cùm pani cocto non est taxa imposita, potest *e* vendi pretio communi. *e*Comm. DD.

6. Pauper etiam in regno Hispaniæ potest *f* aliquando panem coquere, & vendere etiam si non habeat ex officio. *f*Comm. DD.

7. An liceat temporæ magnæ sterilitatis taxam excedere, alii negant, alii probabilius affirmant. Tempore autem ordinariæ necessitatis non est excedendum à taxa.

8. Non licet triticum emere vilius, ut carius vendatur, huiusmodi enim negotiatio lege communi, *g* & particulari *h* Hispaniæ prohibetur, & qui sic negotiatur tenetur restituere damna arbitrio boni viri. *g* c. quicumque 14. q. 4. *h* l. 2. parag. cum in eadem ff. ad l. Rod.

SECTIO IX.

AN VENDITOR TENEAT aperire defectum rei venditæ?

1. QUando dolus dat causam contractui non *a* valet, secus autem si se habeat incidenter. *a*Comm. DD.

2. Quando res venditur ut sana & non est sana, non *b* valet contractus, nisi sit in parva quantitate. *b*D. Tho. 2. 2 q. 77 art. 2.

3. Quamvis venditor nimis laudet merces, vel taceat levem defectum, & non ideo est irritus *c* contractus. Idem dic quando vitium licet magnum est manifestum. *c*Comm. DD.

4. Cum emptor interrogat defectum, & venditor negat mentiendo, non valet contractus, nisi in

d Moli. de just, to. 2. disp. 353.

d casu, in quo etiam cum tali defectu rem esset empturus, & ratione illius minus non valeat.

5. Herbipolæ, qui ponunt quid pro quo, si nuum non sit æquè utile ac pretiosum sicut aliud peccant, e & restituere tenentur.

Comm. DD.

6. Cum venditor ignorans rei defectum, rem ut bonam vendidit cum de errore admonetur, tenetur f restituere quod ultra justum pretium accepit, vel rescindere contractum, si emptor sciens defectum eam non esset empturus.

f Comm. DD.

g Comm. DD.

7. Cum emptor scit rei pretium, & à venditore ignoratur, pretium tenetur g augere.

h Comm. DD.

8. In regno ubi gemmæ parvi æstimantur emi possunt h pretio ibi currenti.

9. Qui rei scit secretam virtutem, potest i illam emere pretio communi.

i Comm. DD.

l Les. subi sup: dub

10. Cum mercator, qui tibi debet non habet unde solvat, & hoc est aliis secretum, tu autem scis, non potes l debitum vendere nisi aperias secretum.

SECTIO X.

AN VENDITOR SCIENS BREVI ad venturam magnam copiam mercium possit vendere pretio currenti.

a D. Tho 2.2. q 169 art. 2.

b Molin. disp. 354. to. 2.

1. AFfirmativa a sententia videtur probabilior, licet contrarium teneant viri docti.

2. Idem b dicendum cum merces auctualiter jam sunt in eo loco, dummodo hoc perpauci sciant. Idem dic proportionaliter de emptore.

SECT-

SECTIO XI.

AN LICEAT NEGOTIATORI multas merces simul emere ut paulatim vendat.

1. LIcet *a* in rebus, quæ necessariæ non sunt ad victum, sed inventæ ad delicias; secus in necessariis, quas illicitum *b* est congere, ut carius vendatur; si verò non ideo augeat pretium, sed communi vendat, non erit illicitum.

a Comm. DD.

b Comm. DD.

SECTIO XII.

AN LICEAT VENDERE ea, quibus emptor abuitur.

1. NEc facere, neç vendere licet id quod nulli bono usui utile est; secus verò si ad bonum vel malum indifferens *a* est. Quare licet vendere chartas pictas, aleas, fucos, arma & similia.

2. Peccat, qui *b* vendit rem indifferentem, e quem credat verisimiliter illâ esse abusurum, nisi vendat obligatus rationabili causâ damni notabilis vitando, aut lucri acquirendi, vel alibi rem illam facilé repperturus sit emptor.

3. Qui locat domum meretrici non peccat *c*, nisi faciat pravo animo.

a D. Tho. 2.2. q 169 art. 1.

c Comm. DD.

SECT-

SECTIO XIII.

AN CONSPIRATIONES, SEU *Monopolia, quæ faciunt mercatores sint licita; & an liceat vendere cum pacto retro vendendi, vel retro emendi.*

1. MOnopolia sunt illicita, & jure *a* prohibita, nec possunt fieri sine Regia authoritate.

2. Facta cum authoritate publica non sunt licita, *b* dicuntur Hispanice Estancos.

3. Cum mercatores inter se conveniunt de non vendendo, nisi tali pretio, fit monopolium, *c* & tenentur restituere damnum nisi pretium fuerit justum.

4. Qui rogat amicos ne pretium ponant rei, quæ venditur sub hastâ, si ipse emat pretio justo quamvis infimo, non peccat, nec tenetur *d* restituere.

5. Qui impedit ne merces in urbem afferantur ut suas carius vendat, si faciat rogando sine fraude, & dolo ad nil *e* tenetur.

6. Alius est modus faciendi monopolium cum unus vel duo emunt, *f* vel abscondunt multas merces ut carius vendant; si autem vendant pretio justo licet rigoroso, non tenentur restituere.

7. Quod de venditoribus dictum est, de emptoribus etiam proportionaliter *g* intelligendum est.

8. Vendere cum pacto retrovendendi, vel retroemendi licet, & non est usura; debet tamen minus pretium rei propter hoc gravamen, nec ponenda est conditio, ut damnum, vel utilitas rei ad venditorem spectet, quia hæc ex sua natura pertinet ad emptorem.

9. Si rei emptor eam alteri vendat contra pactũ an emptor possit illam repetere, vel solum habeat actionem contra pacti fractorem dubium est inter *DD.* utrumque est probabile hoc secundum videtur *h* probabilius.

a l.1. c. de monopol. l.2. t. 7. p.5.
b Comm. *DD.*
c Comm. DD.
d Villal. ubi supra
e Idem ubi supra
f Comm. *DD.*
g Molin & Sylvest. ver. usur. nu.11. & est com. *DD.*
h Vide Villal. ubi supr. dif. 18.

10. Pactum hoc potest esse in grave damnum emptoris, ut si quis vendat vineam post vindemiã & velit repetere alteri jvindemiæ proximam, in hoc casu est injustum, nisi pretio compensetur. *i* *i* Comm. DD.

11. De pacto retro emendi idem dicendum est proportionaliter; sed advertendum, quod si res sit immobilis, & fructifera contractus iste erit usuari⁹; quia est mutuum pallatium cum certo lucro. *l* *l* Comm. DD.

SECTIO XIV.

AN LICEAT VENDERE ET emere moatras idest baratas.

1. NOn est illicitum emere pretio rigoroso, & vendere statim infimo, etiam eidem venditori, *a* dummodo ipse non vendat eo animo, vel pacto ut iterum emat; vel vendat ultra justum pretium, & emat minori, quam justo. *a* Comm. DD.

2. Contractus iste usuræ obnoxius est, & ideo cautè, & sinè scandalo faciendus est,

SECTIO XV.

AN LICEAT PROXENETIS Aliquid sibi reservare de pretio mercium vel illas emere.

1. NOn *a* licet, si habeant stipendium assignatum, nisi de expressa voluntate dominorum. *a* Comm. DD.

2. Non possunt emere sibi merces nec per se, nec per interpositam personam etiam in pretio assignato à domino cum inveniunt, qui pluris emat.

3. Si tamen sibi emant majore pretio quod invenire possunt non peccant, nec tenentur restituere, nec faciunt contra legem.

SEC-

7 Tabernarius ut supra diximus, qui aliquid parum frequenter aufert à taxa, peccat mortaliter, & tenetur restituere; nisi cùm taxa ita clarè sit injusta, ut eâ servatâ nihil lucretur, tunc poterit damnum compensare vina miscendo, vel aliquid à taxa auferendo.

sunt ex manuscr. doctissimi *P.* Josephi de Acosta Societatis Jesu hujus Peruanæ Provinciæ Provincialis.

8 Idem dicendum proportionaliter de panificis.

9 Qui à præfectis fodinarum in villa Huancavelicæ emunt argentum vivum 30. aureis, & postea venduut illud Regi 50. Si illud emant infra justum pretium, nec fiat vera traditio illius ad emptorem peccant, & restituere tenentur; quia de his quæ non sunt, non fit vera emptio, sed palliata usura; si autem esset vera emptio etiam peccarent, & tenerentur restituere, quia est infra justum pretium. Idem dic de vino, & coca antequam colligantur.

10 Cum Rex, vel ejus factores differunt solutionem argenti vivi jam extracti, possunt fodinarum præfecti illud vendere ad subveniendum propriæ necessitati, & alii emere pretio infimo justo ibi recepto, & postea tradere Regi pro pretio taxato, & licitè sibi retinere totum illum excessum.

11 Potus qui in Peruano regno dicitur Sora prohibitus est vendi sub pœna excommunicationis.

12 Non licet Indis, ac Æthyopibus vendere magnam vini, vel alterius potus quantitatem, cum probabiliter præsumitur inebriandos fore.

13 Licet in hoc regno Peruano el peso insayado habeat duodecim reales y medio ex constitutione Proregis Domini Francisci à Toleto, nihilominus massæ argenteæ id est las barras possunt emi, ac vendi pretio currenti, non servato hoc valore, quia ad hoc non habent rationem pecuniæ, sed mercium.

14 Latitudo inter infimum pretium, moderatum, & rigorosum non debet esse magna, ad summum sufficit unus in decem nummis, quod amplius est à malo est.

15 Non

15. Non licet Prætoribus Indorum in hoc Peruvano regno massas argenteas emere, id est barras de plata numinis argenteis, quos ad solutionem taxarum eis Indi tradunt, & lucrum quod hac emptione acquirere solent, Indis restituendum declaravit regius Limæ Senatus. Si tamen hoc faciant dicti Prætores sine fraude, & dolo consentientibus Indis, non videtur illicitum, nec ad restitutionem obligantur.

16. Cum non inveniuntur, qui numeratâ pecuniâ emant pretium sumendum ex his qui emunt expectatâ pecuniâ, etiam si maius sit quam esset ex numerata. Cum verò alii emunt ex numerata, alii ex expectata, tutius est facere pretium ut sit ex numerata, licet probabile sit non esse injustum majus pretium quando hic vendendi modus est communior.

17. Non licet ex eo solum quod solutionis tempus sit longius, augere pretium, vel commiscere inutiles merces.

18. Cum res sunt unius speciei, & quæ ut plurimum vendi possunt numeratâ pecuniâ, ut vinum, coca, argentum vinum, & tabacum, & similia, non licet eas vendere majori pretio expectatâ, quam numeratâ pecuniâ

19. Non licet emere vinum, & cocam ut fit in hoc regno minori pretio, quam tales res valituræ sunt tempore traditionis. Si autem venditor roget emptorem, & hic ut illi faveat, emat, hoc justum minuit pretium; unde non erit illicitum minori pretio emere nisi sit immoderatus excessus.

20. Licitum est Regi reservare suis ministris aliquarum rerum venditionem ob commune Reipublicæ bonum.

21. Qui impedit ne res, quæ venduntur sub hasta alii emant, & ipse emit minori quam infimo rei pretio, peccat, & tenetur restituere.

22. Licitè potest Rex inventoribus rerum privilegium

legium concedere, ut ipsi soli eas vendant. *In* aliis autem ad vitam hominum necessariis non licet.

23. *Peccat*, qui vendit rem ipso jure amissam propter hæresim, vel crimen læsæ majestatis non admonito emptore, nisi ita occultum esset crimen ut numquam esset detegendum

24. Emi, & vendi possunt merces futuræ, & res nondum natæ, immò spes earum.

25. Minuere pretium licet etiamsi per accidens damnum aliorum vendentium sequatur, dummodo fiat propriæ utilitati consulendi, & non verò damnum inferendi intentione.

26. Emptio, & venditio puerorum Chilinorum, quæ vulgo dicitur ala usansa, injusta est; quia sola cupiditate vilis pretii parentes, & patrui ducti, non ob bonum venditi, illius vendunt libertatem Hispanis, & hi emunt ut eos servos efficiant, quod personale servitium à doctissimis viris Menacho, & Solorlano ut injustum reprobatum est.

27. Argenti massa, vulgo dicitur pinna, & anticipato pretio vilius emere quam traditionis tempore valet, factum non reprobo faciendum non consulo. *a*

28. Illicitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. *b*

a Vide P. Sà verb. emptio num 4.
b In decr. Alexand. VII. an. 1666. 18. Mart.

DISPUT. VI. SECT. I.
RESOLUTIONES VARIÆ.
EPISCOPUS.

1. EPiscopatum accipere potest quis *a* cogi à Papa; sed hâc potestate uti jam raro contingit.

2. Qui ante Episcopatum votum fecit ingrediendo religionem, non tenetur illud adimplere secundum probabiliorem *b*

3. Episcopus post Bullam cœnæ non potest absolvere ab hæresi occulta *c*

4. Episcopus potest *d* compellere suos subditos ad

a D. Tho. 4. dif. 19.
b Sà verb. Episcop.
c Sãch. in sum. l. 2. n. 26 & in decret Alexand. VII. 1665. 24. Sept.
d Comm. DD.

ad discendam doctrinam Christianam,& Parochos ad docendam.

5. Non potest *e* episcopus juri patronatus derogare. Si autem stipendia minuantur, potest Capellaniæ Missas ad minorem numerum reducere.

6. Episcopus per duos menses, & ad summum per tres in uno anno potest *f* cum causa justa à sua diœcesi abesse. Si autē absit sine causa justa peccat mortaliter. Quodsi diutius abesse sit necessariū, causa approbari debet à Papa, vel à Metropolitano; secus faciens fructus suos non facit & restituere tenetur *g* ante condemnationem fabricæ ecclesiæ, vel pauperibus illius loci.

7. Episcopo ultra annum sine approbatione absente tenetur *h* Metropolitanus Papæ referre; & si Metropolitanus absens sit, episcopus suffraganeꝰ antiquior, secus facientes ab ingressu ecclesiæ interdicuntur.

8. Causæ justæ sunt *i* charitas christiana, necessitas urgens, obedientia, vel ecclesiæ manifesta utilitas, vel consuetudo legitimè præscripta.

9. Episcopus præscribit *l* alieni episcopatus partem trium annorum spatio.

10. Episcopus, qui exemptorum causas judicat, peccat *m* mortaliter.

11. Potest *n* juramentum relaxare, cum datur turpitudo ex parte creditoris.

12. Non potest *o* vota immittere in ecclesiæ suæ præjudicium.

13. Potest *p* dispensare in votis simplicibus suorum subditorum, cum Papæ non sunt reservata. In his etiam si urgeat necessitas, nec sit facilis aditus ad Pontificem.

14. An possit episcopus dispensare in votis pœnalibus religionis, aut castitatis, & aliis Papæ reservatis dubium est inter DD. Affirmativa sententia videtur *q* probabilior, etiam post pœnā incussam.

15 Potest *r* in his, quæ non sunt integrè vota castitatis,

e Comm. DD.
f Trid. ses 23, can. 1, de refor.
g ex verb. ipsius concilii vide
h ex Tridentino ubi supra
i Comm. DD.
l c placuit 16. q. 13.
m Comm DD.
n Comm DD.
o c. nisi cum pridem de renunt c. licet de regul.
p D. Tho. 2. 2. q 28. art. 12. ad 13.
q Henriq. de indul. l. 7. c. 30.
r Comm. DD.

ſtitatis, & religionis, & in diſjunctis, & in voto virginitatis, & cum Papa votum commutavit in materiam non reſervatam.

16. Non poteſt *f* voto Papæ reſervata diſpenſare cum emiſſa ſunt in pœnam commiſſi delicti.

f Villal. to.2.t. 34 dif.16.

17. An vota conditionalia ſint Papæ reſervata, & poſſit in eis epiſcopus diſpenſare, dubium eſt inter DD. Diſpenſari poſſe ab epiſcopo videtur *t* probabilius, etiam adimpleta conditione.

t Sanch. de matr.l 8.diſp.10

18. Epiſcopus non poteſt *u* Societatis religioſos idoneos, etiam ſi habeant ſolam primam tonſuram prohibere ne concionentur in quavis mundi plaga.

u Ex privilegio Greg. XIII poſt Tridentinū

19. Regularis non ſubditus epiſcopo, qui intra clauſtra monaſterii degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, ut populo ſcandalo ſit, epiſcopo inſtante à ſuo ſuperiore intra tempus ab epiſcopo præfigendum *x* puniatur, ac de punitione epiſcopum certiorem faciat; ſin minus, à ſuo ſuperiore officio privetur, & delinquens ab epiſcopo puniri poſſit.

x Trid. ſeſ. 25.c. 24.

20. epiſcopus *y* poteſt viſitare religioſos, curatum beneficium habentes, non verò de moribus, & vita inquirere *z*.

y Comm. DD.

z Vide Trident. ſeſ.7.c.14

21. In cauſis civilibus mercedum, & miſerabilium perſonarum clericos ſæculares, vel regulares extra monaſterium degentes quomodolibet exemptos, poteſt *a* epiſcopus compellere ad ſolvenda debita.

a Comm. DD.

22. Ad epiſcopi arbitrium manet ſuſpenſus regularis, qui ſine eius, vel Parochi licentia matrimonio adfuerit, vel conjugs benedixerit.

b Trid. ſeſ.24.ref. for.c.4.

23. Poteſt regulares vocare *b* ad ſynodum; & ipſo contradicente, nemo neque ſæcularis neque regularis etiam in eccleſiis ſuæ ordinis poteſt concionari.

c Comm. DD.

24. Poteſt ut deſertores inſtituti punire, quos ſine licentia in ſcriptis ſuorum ſuperiorum *c* extra, clauſtra invenerit, & pro novitii ingreſſu aliquid dantes vel accipientes cenſuris coercere.

25. Potest *d* religiosorum lites super præcedentiis in publicis processionibus componere, & eos obligare, ut illis intersint in aliquibus.

d Vide Villal. to. 2. t. 53. dis. 5.

26. Potest *e* regulares testamentarios in hoc munere delinquentes punire.

e Comm. DD.

27. Non potest *f* prohibere suos subditos ne Missam audiant in Ecclesiis regularium.

f Vide comp. privil.

28. Episcopus cum adest in Ecclesiis regularium debet procedere in loco *g* honoratoriè etiam Generalem, Si autem regularis non dederit debitum honorem Episcopo, non ipse, sed superior regularis debet eum punire.

g Villal. ubi sup.

29. Potest *h* Episcopus concionari in omnibus locis suæ diœcesis etiam exemptis, & in religiosorum Ecclesiis. Alia autem Pontificia munera exercere non potest invitis Prælatis ex privilegio Leonis X. concesso Camaldulensibus.

h Vide F. man. Roder. to 2, q. 63, art. 10,

30. Non potest Episcopus compellere per censuras regulares in casibus, in quibus ipsi non sunt subjecti *i*

i Villal to. 1. q. 10 art. 1, n29

31. Potest dispensare cum presbytero homicida voluntario qui antea habebat beneficium curatum ut illud possit retinere in futurum, & cum canonico ut possit interesse choro, & gaudere fructibus canonicatus.

SECTIO II.

De his quæ in novo Innocentii X. Decreto circa Episcopos, & regulares continentur.

Anno 1654.

1. CUm Episcopus operatur secundum decreta Concilii Tridentini, non possunt religiosi judicem conservatorem creare.

2. Cum Episcopi religiosorum privilegia petunt, illis sunt exhibenda.

3. Cum privilegiorum verba obscura sunt & dubia, non Episcopus, sed summus Pontifex, ad quem est recurrendum ea explicare debet,

4. Con-

4. Constitutio Gregorii XV. quæ de judicibus conservatoribus agit, etiam Societatis Religiosos comprehendit.

5. Religiosi in litibus cum sæcularibus conveniendi sunt coram Ordinario, nisi judicem conservatorem nominaverint juxta Gregorii XV. constitutionem, & hoc intra tempus ab Ordinario designatum, Conservatores autem non tenentur fidejussorem dare.

6. In causis decimalibus possunt religiosi judicem conservatorem creare, ut eos ab Episcopis protegat.

7. Religiosi in una diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab Episcopo de novo debent approbari ut confessiones audiant.

8. Religiosos sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire. Et in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, & in aliis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis ecclesiis contra illius voluntatem. Etiam in decret. Alexand: VII, 1659

9. Episcopus potest præcipere religiosis ut sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones, & concionandi; & etiam in consulto Provinciali Episcopo obedire tenentur.

10. Potest religiosum sibi detrahentem punire, si à Prælato non puniatur, qui debet Episcopum certiorem facere de facta punitione juxta Tridentinum *c. 14. sess. 25. de regul.* Si autem delinquens ad aliam diœcesim migraverit, servanda constitutio Clementis VIII. quæ incipit: *Suscepti muneris ratio.*

11. Judex conservator à religiosis electus antequam sua jurisdictione utatur, suæ electionis authentica testimonia sub pœna nullitatis actuum tenetur exhibere.

12. Religiosi, qui in prædiis, vel officinis ordinis commorantur, non gaudent privilegio collegiorum.

 13. Epis-

13. Episcopus non potest inhibere censuris religiosos apothecas quarumcumque mercium, macella, & similia præsertim propè collegia & conventus exercentes.

14. Absque episcopi licentia regulares in suis prædiis, opificinis, alisque suis domibus sæcularibus sitis intra limites Parochialium ad se non spectantium, non possunt administrare Sacramenta Baptismatis, solemnis matrimonii, Extremæ unctionis, & eucharistiæ in festo Paschatis famulis, mercenariis, rusticis, sive aliis id genus hominibus sæcularibus absque Ordinarii, vel Parochi licentia.

15. Nec possunt consecrare vasa sacra, altaria, & similia in quibus unctio requiritur.

16. Episcopi à Papa monentur ne omnibus regularibus unius monasterii, audiendi peccata facultatem adimere audeant.

17. Semel ab episcopo approbatis idem episcopus non potest audiendi confessiones adimere facultates, nisi nova sit causa.

18. Bullæ Pii V. tertia, & quarta, quæ sunt in tomo 2. Bullarum, non prosunt religiosis in loco, ubi sunt Parochi non religiosi.

19. Episcopus potest procedere adversus regulares, qui in verbi divini prædicatione inobedientes fuere.

20. Episcopus pro libitu potest verbo, vel in scriptis licentiam concedere regularibus confessiones audiendi, vel prædicandi. Nec possunt regulares absolvere ab reservatis Episcopo, nisi obtenta ad id episcopi facultate a

a In decret. Alexander. VII. anno 1665. 24. Sept.

21 Ubi non sunt judices synodales non tenetur societas ex illis eligere Conservatores, dummodo in cæteris Gregorii XV, constitutio servetur.

22. Conservatores possunt Ordinarium compellere censuris, & aliis Ecclesiasticis pœnis.

SEC-

SECTIO III.

DE EPISCOPO REGULARI.

1. NOn *a* potest acceptare episcopatum sine facultate Generalis; *b* iste autem illam tenetur concedere, & potest subditum ad acceptandum obligare secundum probabiliorem.

2. Nemo ex religiosis mendicantibus potest *c* episcopatum admittere, ad quem cum eligentium discordia electus est.

3. Ante consecrationem *d* tenentur omnia bona quæ habebant, Ordini renuntiare.

4. Non *e* manet absolutus à tribus votis essentialibus; nihilominus contraria sententia non est improbabilis, & defenditur ab aliquibus DD.

5. Quantum attinet ad obedientiæ votum non *f* transfert illud ad Papam: quia nullum facit speciale votum ei obediendi; habet autem substractam voti materiam, ut Ordinis Generalis. *g*

6. In quantum ad paupertatem, omnia quæ acquirit propriæ acquirit ecclesiæ; bonorum autem usum, & administrationem ita amplam habet *h* ac cæteri episcopi; nec desunt, qui ei aliquod concedant dominium.

7. An autem possit testamentum condere alii ajunt, alii negant; *i* negativa sententia videtur probabilior; sed qui eum dicunt à votis absolutum, consequenter ei dant dominium bonorum acquisitorum post episcopatum, & facultatem testandi de illis.

8. Episcopo religioso debetur *l* hæreditas suorum parentum, si post episcopatum & consecrationem decesserunt; secus si ante, & divisa fuit hæreditas inter fratres.

9. Ex decentia, non tamen ex præcepto tenetur *m* observare regulare institutum, in quantum compatitur cum episcopali dignitate.

a c. si religiose in 6

b Greg. XIV. in cōst. quæ incipit. Apostolicæ

c c. quorundam de elect. in 6

d Vide Vill. to. 2 tr. 35 dist. 40.

e c. de monachis 16 q 1.

f Medina lib. 5. c. 26 de sacr. homi.

g Vide Vill. ubi suprà.

h Molin. de just. to. 1. tr. 2. disp. 140.

i Covar. in c. 1. de testam.

l c. statutum q 1.

m Comm 10. Uti DD.

10. Uti tenetur *n* habitu religioso, quem si deserat, sunt *DD.* qui asserant peccare mortaliter, alii apostatam fieri; hoc autem videtur nimis rigorosũ.

11. Rationi consonum est, si commodè potest, quod, *o* habeat socium sui Ordinis; sed non peccat, si non habeat.

12. Tenetur *p* conformari cum sua ecclesia in recitando officio divino, nisi habeat dispensationem.

13. In opinione eorum, qui dicunt votis obligatũ manere, *q* gaudet omnibus privilegiis, & indulgentiis religiosorum. In contraria autem sententia contrarium consequenter tenendum est.

14. Episcopus vel est electus tantùm, vel confirmatus simul, vel jam consecratus. Cùm confirmatur, eximitur à patria potestate, & obedientia, sed non est hæreditatis capax, si erat religiosus nisi post *r* consecrationem.

15. Post confirmationem *s* vacat officium Prioris, Provincialis vel Generalis, quod habebat secundum probabiliorem, si acceptaverit.

16. De Cardinalibus idem dicendum *t* quod de episcopis, excepto quod nõ habẽt potestatẽ ordinis

17. Si fiat Papa, ab omni *u* manet obligatione immunis & cũ potestatis plenitudine mox ac eligitur.

18. Cum renunciat Episcopatui, non tenetur redire ad religionem, nec subditur illius Prælato. Contrarium tamen defendunt viri docti; sed prima sententia *x* videtur probabilior. Si tamen de facto redeat, non potest fieri Prælatus.

19. Episcopus titularis, & qui renuntiavit episcopatui an religioni acquirant, dubium *y* est inter *DD.* Negativa sententia videtur probabilior.

20. Episcopus debet *z* examinare ordinandum ex aliena diœcesi, etiam si in propria à suo fuerit examinatus.

21. Non satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur episcopo regulari præsentato; sed ab eo injustè reprobato. *aa*

n Cæremoniali. Clem. VIII. *o* Qui Dei timore de stat. Monach. *p* Comm. *DD.* *q* Avila in manuscr. *r* Villal tr. 35. dif. 38. *s* vide c. in curatis parag. cũ vero de elect. & gl. ibi vers. ad quem Accipit galerum rubrum, quia usq; ad sang. certare debet pro fide *t* Vide P. Azor. 1. p l. 12. c. 7. num. 9. *u* Henriq. to. 2 l. 10 c 24. n. 1. *x* Henriq. t. 2. l. 10. c 32. nu 13. *y* vide P. Az. u. sup. *z* Tri. sess. 7 de ref. c. 11. *aa* In dr. Al. A. 1665

SECTIO IV.

VARIA DE EPISCOPIS.

1 EPiscopus, vel qui eius loco visitat excepta procuratione, quam jus concedit, nihil amplius recipere *a* possunt, nec propter fontis, vel Eucharistiæ visitationem, & quæ receperint restituere tenentur.

2. Quarta pars debetur *b* Episcopis non solum de funerali, sed etiam de cæteris obventionibus. Unde consequens est posse Episcopum Parochos censuris obligare ut declarent quantum eis sua beneficia valeant, qui utitur armis suis ut sua jura defendat. Nec ab hoc se Parochi possunt excusare facientes, quod Missæ & oblationes sibi dentur intuitu personæ, quia dolus, & fraus nemini debent patrocinari. *L. itaq; falso, ff. de furtis, c sedes de rescript.*

3. Episcopis, qui clericum levi fundamento accusatum ad causam examinandam bona fide, & correctionis amore accessit, sumptus itineris, & alia damna secuta restituere non *c* tenetur; quia qui bona fide facit, non tenetur *d* ad damna inde secuta.

4. Cum non patet aditus ad S. Pontificem, & urget necessitas, *e* potest Episcopus facere omne id quod arbitrio boni viri faceret Papa si præsens esset

5. Episcopus *f* potest dare facultatem sacerdoti sive regulari absolvendi novitios à reservatis, etiã si novitius, & cõfessarius sint Societatis JESU, & à superiore prohibeantur.

6. Episcopatus appeti potest ob Ecclesiæ necessitatem, vel utilitatem; appetere autem ob honorem, vel divitias sunt, qui excusent *g* à peccato mortali.

7. Episcopatui renuntiare *h* tenetur, qui ad eum non est idoneus.

8. Cum respondet se scire utrumque testamentum, intelligitur *i* quantum sufficit ad suum munus rectè obeundum.

a Concil. Lim. act. 4. c. 2. Trid. ses. 24. de refor. c. 3.
b c. de his c. antiq. 10. q 1. P. Menacho in manuscript.
c P. Menacho in manuscript.
d Sà verb restit.
e Idem
P. Menacho.
f P. Pellizar. in suo manuali.
g Sà hoc verb.
h Idem ubi supra
i Silvest. verb Epi.

9 Ad Episcopatum requiruntur *l* triginta anni completi.

10 In ejus confirmatione *m* vacant, quæ habet beneficia; sed possunt ei relinqui, si sit pauper.

11 Contra Episcopum non proceditur *n* etiam in hæresi, nisi de Papæ mandato.

12 Peccat *o* mortaliter, si non studeat à se repellere injustam infamiam, nisi velit Episcopatui renunciare.

13 Cum visitat, habebit à populo victum diei, quâ visitat; si autem diœcesim discurrat solum propter chrisma, faciet *p* suis expensis.

14 Potest *q* duas Ecclesias unire, & unitas dividere, & unam alteri subjicere; de consensu tamen habentium in eis aliquod jus, & commutare Ecclesias, earumque possessiones, & jus unius Ecclesiæ alteri ex causa dare. Potest & unire unum beneficium alteri non requisito consensu beneficiarii, dummodò non privetur fructibus dum vivit, & fiat ex consensu patroni.

15 In aliena diœcesi *r* potest exercere ea quæ non sunt jurisdictionis contentiosæ, ut dispensare.

16 An validè possit consecrari ab uno Episcopo sine litteris Pontificiis, & dispensatione, alii ajunt, alii probabilius *s* negant, etiam si expeditæ sint litteræ, nisi præsentes sint; & quòd illicitè saltem fiat in affirmativa opinione propter innumera animarum discrimina quæ inde sequerentur, nemo negabit, & sic consecratus *t* tenetur consecrationem iterare propter innumera mala, quæ si non iteretur, sequentur.

l c. cum ex cũctis de elect.
m Com. DD.
n Comm, DD.
o Sà hoc verb, n. 13
p Vide eundem ubi sup.
q Silvest. verb. episcopus n. 9. dub. 7.
r Comm DD.
s Dian. p. 12. res. & alii viri docti apud eum
t P. Gran. 3. p. contr 9. dub. 6

SECT.

SECTIO V.

Quæ possit facere Episcopus, vel non.

1 Potest *a* instituere, & regere ministros Ecclesiæ, vel oratorii suâ authoritate, vel antecessoris sui erectorum, & dotatorum, etiam contra voluntatem patroni.

2 Potest *b* dispensare ad beneficia simplicia, quãdo unum ad sustentationem non sufficit, & præcipere clerico, ut Romam petat pro causa Ecclesiæ, & parocho ne sine sua licentia absit ultra duos dies.

3 Et procedere *c* adversus quemcumque ob peccatum mortale, nisi esset jure promissum ut meretricum; subduntur enim ei etiam laici, quoad spectantia ad animum, & potest *d* eos cohibere à peccatis etiam per pœnam pecuniariam, vel exilium.

4 Et in necessitate exigere à clero moderatum subsidium.

5 Et dare *e* dimissorias ad ordines etiam si sit solùm episcopus originis vel beneficii. Et imponere beneficio pensionem ad alendum clericum pauperem.

6 Et dicere *f* Missam in quavis parte suæ diœcesis, & uti altari portatili, & hanc facultatem cuilibet concedere.

7 Et commissa sibi à Papa etiam per verba *oneramus conscientiam tuam*, aliis *g* committere.

8 Et absolvere *h* ab excommunicatione reservata à Papa, occulta tamen dummodo non sit ex contentis in Bulla cænæ.

9. & dispensare *i* in omni inhabilitate ad beneficium nisi papa id sibi reservet specialiter.

10 & absolvere *l* exemptos, & cum eis dispensare, si eorum Prælati eos illi subjiciant.

11. & cogere *m* sub excommunicatione ad manifestanda testamenta, & ut impleantur curare.

a Vide Silvest. verb. Ep. num. 9.
b Trid. ses 24 c. 17 de refor.
c Vide Navar. consil. 7. de off. jud. ord.
d Vide c. 7. de censib.
e Vide c. 3. de temp. ordinand.
f c. fi. de pri. lib. 6.
g Sà hoc verb.
h Toler. lib. 1. c. 41
i Sà ubi sup. n. 18
l Idem ubi sup.
m c. si hæredes de testam.

n Comm. DD.
o c. nisi cum pridem de remun.
p Comm. DD.
q ex Cóg. Conc.
r Sa hoc verb.
ſ Idem ubi ſup.

12. Et date *n* confeſſores monialibus etiam ſibi non ſubjectis ex alia religione, vel ſæcularibus.

13. Non poteſt *o* ingredi religionem niſi de Papæ licentia, nec dare licentiam beneficiario non reſidendi ſine cauſa legitima.

14. Nec abeſſe *p* ſine cauſa juſta à divinis officiis diebus feſtis ſaltem Dominicis.

15. Nec prohibere, *q* quin habeatur concio in parochiis cum habetur in Cathedrali.

16 Papa eſt ſummus Epiſcopus, quare Epiſcopus electus in Papam non *r* conſecratur.

17 Tenetur *ſ* extra neceſſitatem extremam in multis aliis vitam pro grege periculis exponere, & graſſante peſte idoneos miniſtros magnis etiam expenſis quærere.

t Sanch. lib. 2. c. 40. n. 3

18 Diſpenſare *t* poteſt in impedimento dirimente occulto, quando celebratum eſt matrimonium, & non poſſunt ſeparari ſine ſcandalo, & ad Papam aditus eſt difficilis.

u Vide c. inter corporalia de transl. Epiſcop.
x Comm DD.

19 Epiſcopus etiam confirmatus, & ſecundum aliquos conſecratus, dummodo poſſeſſionem Eccleſiæ nondum habeat, ingredi non poteſt *u* religionem ſine licentia Papæ.

20 Epiſcopus qui confirmationem ſuam non acceptavit, nondum habet *x* adminiſtrationem ſuæ Eccleſiæ.

21 Epiſcopo debetur quarta canonica à die confirmationis ejus, ſed de ea liberè non poteſt diſponere niſi ut de decimalibus bonis.

y Trid. c. 9. ſeſſ. 25.

22 Epiſcopus *y* poteſt in aliquibus cauſis ſine adjuncto ſummariam facere contra Canonicos & præbendatos, & procedere ad incarcerationem ſine adjunctis.

z Villa. to. 1. q. 10 art. 6.

23 Poteſt clericos, & etiam laicos comam nutrientes excommunicare, & aliis pœnis, niſi edictis ſuis paruerint, afficere.

EQUITES vide verb. *Milites.*

DISp.

DISP. V. SECT. I.

EVCHARISTIA.

Eucharistia quid sit, & de materia illius.

1 Est *a* Sacramentum continens sub specie panis, & vini, vel alterius eorum corpus, & sanguinem Christi. *a* Navar, c. 22

2 Concilium Tridentinum sub anathemate definivit circa Eucharistiam hæc *b* sequentia: 1. Verum corpus, & sanguinem Christi contineri realiter in hoc Sacramento, 2. Nihil substantiæ panis, vel vini remanere post consecrationem. 3. Sub qualibet specie, & sub qualibet parte separata contineri totum corpus, & sanguinem Christi 4. Esse idem corpus, & sanguinem Christi in hoc Sacramento non solum dum sumitur, sed etiam ante, & in hostiis quæ reservantur post communionem. 5. Remissionem peccatorum esse fructum ejus. 6. Esse adorandum latriâ. 7. Esse celebrandum peculiare festum illius, deferendumque in processionibus, & proponendum populo, ut eum adoret. 8. Sumi totum Christum realiter in communione. 9. Adultos teneri communicare saltem semel in anno, 10. Qui celebrat posse seipsum communicare. 11. Non sufficere solam fidem ad bené communicandum. *b* Trid. sess. 13

3. Institutum *c* fuit à Christo Domino in ultima cœna, & antecedit cætera. *c* Trid, sess. 7

4 Nec consecratio, nec sumptio, nec solum corpus Christi *d* sunt Sacramentum; sed corpus Christi contentum sub speciebus. *d* Suar. to. 3 disp. 42 sec. 3

5 Est *e* unum, & non plura Sacramenta; unitas autem numerica sumitur ex corpore Christi. *e* Trid. ubi sup.

6 Sacerdos, qui simul multas formas consecrat, unum tantum offert *f* sacrificium. *f* Comm. DD.

g Trident sess. 13. c. 21. & 22.
h Comm DD.
i Vide Villal. to. 1. tr. 7 diff. 5
l Comm. DD.

7 Panis g triticeus est hujus Sacramenti materia, & in quolibet tritico, dummodo verum sit triticum, potest confici.

8 In massa triticea non h potest Amidon, i centeno, & panis mixtus cum aqua rosacea est materia dubia, in qua non licet consecrare. Idem dicendum de pane mixto cum butyro, vel oleo &c.

9 Si triticum fuerit mixtum aliis granis, dummodò major pars sit triticum; erit l apta Sacramenti materia. Si autem mixtio fiat per partes æquales inepta erit.

m Concil Flor. in decret. Eugenii.
n Suarez to. 3. disp. 94. sess. 3
o Ad chory 15.
p Suar. to. 3 disp. 41.
q Idem ubi supra
r Idem ubi sup.

10 Qui consecrat in pane triticeo, vel azymo, vel fermentato conficit m verum sacramentum. Sacerdos autem debet in hoc sequi morem n suæ Ecclesiæ.

11 Consuetudo Ecclesiæ Latinæ est consecrare in azymo, & est magis consona o rationi, quàm Græcæ.

12 Peregrinus, qui post breve tempus rediturus est ad propriam Ecclesiam p, potest, sed non tenetur conformari Ecclesiæ, in qua est.

13 Si inter Latinos esset Ecclesia Græcorum, vel inter Græcos Ecclesia Latinorum quilibet q teneretur suæ Ecclesiæ ritum sequi.

14 Latino nunquam r licet in Ecclesia Latina pane uti fermentato ad consecrationem.

SECTIO II.

AN VINUM AQUA MIXTUM *sit materia hujus Sacramenti.*

a Concil. Floren. in decr. Eug
b Comm DD.
c Suar. to.

1 SOlum a vinum vitis est hujus sacramenti materia; unde nec aguapiè, ut vulgò vocatur; nec uvæ, nec acetum sunt sufficiens materia. Mustum autem licet sit sufficiens, non est conveniens, b & peccaret graviter, qui in eo consecraret.

2 Vinum congelatum num sit sufficiens materia, dubium est inter DD, & licet probabilius c sit esse suffi-

sufficientem, non licet in eo consecrare propter dubium. 3. disp. 45 sect. 2.

3 Ante consecrationem parum aquæ infundendum est in vino ex *d* præcepto Ecclesiæ ad mortale obligante. *d* Trid. ses. 22. c. 7

4 Et hoc non est de necessitate sacramenti, & potest in ea Papa dispensare, & *e* nullus alius. *e* Suar. to. 3. disp. 4. sec. 2.

5 Aqua debet esse *f* modicissima; sed in immodica cecidit, addatur vinum, ut in illud facilius cõvertatur, & possit conversa in vinum in sanguinem Christi converti, Si enim in vinum non fuerit prius conversa non fiet sanguis Christi. Quod si post consecrationem convertatur in unum, erit idem ac si gutta vini caderet in sanguinem Christi. *f* Concil. Flor. in decret. Eugen.

SECTIO III.

An requiratur quantitas determinata ad materiam hujus sacramenti.

1 INtentio ministri debet esse circa determinatam materiam, secus enim nil *a* faciet. *a* Comm. DD.

2 Ad consecrandam Eucharistiæ materiam debet eam sacerdos *b* præsentem habere, sufficit tamen moralis præsentia. Si formæ sint in pyxide ea intentione imposita super aram, & si cooperta sit, & postea celebrans obliviscatur actualem ad eas referre intentionem, consecratæ manent, Hostia verò posita ad scapulas, vel extra aram, non potest *c* consecrari, Si manibus habens duplicem hostiam unam esse existimat, utramque consecrabit; quia intentio ejus est materiam omnem illam, quam in manibus habet, consecrare. *b* Comm. DD. *c* Suar. to. 3. disp 43 sec. 5.

3 Sacerdos cæcus potest consecrare; sed ei non licet *d* nisi à Papa dispensationem habeat. *d* Comm DD.

4 Materia hujus Sacramenti ratione quantitatis *e* non est determinata, Si tamen ita magna esset, uti non posset esse præsens, non posset consecrari; Vel e contra si ita parva esset, ut sensibus percipi non posset, non posset *f* consecrari. *e* Suar. ubi supra sec. 8. *f* Comm DD.

5 In

5 In quavis particula quantumvis minima, in
g Trid. sess. 13. can. 3. — qua conservatur panis substantia *g* conservatur etiam corpus Christi, cum hostia consecrata frangitur.

6 De jure divino *h* est quod sacerdos consecret
h Suar. ubi sup. disp. 43 sec. 5. — simul panem, & vinum, & nunquam ei licet ex intentione unam speciem sine altera consecrare.

7. Si tamen contingat quod consecrata una, alia pereat, nec facile possit invenire, vel immineat periculum vitæ, vel ex terræ motu, vel ex hostium
i Comm. DD. — incursu, vel ex simili casu, excusabitur *i* à peccato unam tantum speciem consecrans.

8 An possit Papa dispensare, ut consecretur solum panis sine vino in terra, ubi vinum non inve-
l Suar. to. 3. disp. 43 sec. 4. — nitur, alii ajunt, alii *l* negant; utrumque est probabile, & de facto dispensasse Innocentium III. cum Saxonio tefert Volaterranus.

SECTIO IV.

DE FORMA SACRAMENTI Eucharistiæ.

a Suar. to 3 disp. 42 sec. 2. — 1 Verba sunt *a* forma consecrationis, non verò Sacramenti in esse permanentis.

b Trid. sess. 13. c. 1 & c. cum Mach. de celebr. Miss. — 2 Forma consecrationis corporis est: *Hoc est b corpus meum*. Reliqua verba, *Qui pridie quam pateretur*, & cætera, non sunt de essentia. Illa autem omittens, graviter peccaret. Idem dic de adverbio *enim*, quod dicitur per Apostolicam *c* traditionem.

d Suar. to. 3. disp. 58 sec. 4. — 3 Verba debent sumi recitativè, & significativè simul. Unde non consecraret, *d* qui diceret: Hoc est corpus Christi: quia recitativè loquendo falsum diceret.

SECTIO

SECTIO V.

DE FORMA CONSECRATIONIS calicis, quæ sit.

1 SUnt qui asserant omnia verba, quibus Ecclesia utitur in consecratione calicis usque ad illa, *in remissionem peccatorum*, esse de essentia. Hæc sententia fuit antiquorum, nunc communiter non *a* recipitur à modernis.

a Suar. to 3. disp. 6. sec. 1.

2 Probabilius videtur *b* formam esse hæc sola verba: *Hic est calix sanguinis mei*, vel *hic est sanguis meus*, vel æquipollentia. Reliqua autem, quibus utitur Ecclesia omittere, grave peccatum esset.

b Idem ubi sup.

3 Qui habet intentionem consecrandi cum omnibus; consecrat, qui autem cum solis primis perversè ageret.

c Comm DD.

4 Pronomina *hic*, & *hoc* non significant *d* substantiam panis, nec vini, sed contentum sub speciebus his.

d Suar. to 4. disp. 58 sec. 7.

Substantiæ panis, & vini in hoc Sacramento non anhilantur, quia convertuntur in corpus, & sanguinem Christi, conversio hæc fit in instanti, statim ac propositione incipit esse vera.

SECTIO VI.

DE MODO QVO CHRISTVS EST in hoc Sacramento.

1 ALia sunt in hoc Sacramento ex vi verborum, alia per concomitantiam. Ex vi verborum est solum illud, quod necessarium est ad verborum verificationem; & quod conjunctum realiter ei dicitur esse per concomitantiam.

a Comm. DD.

2 In rebus, quæ adæquatè unita sunt, ubi una est, debet *b* esse & alia.

b Comm. DD.

3 Sub speciebus Sacramentalibus continetur totus Christus, ex vi autem *c* verborum sub panis speciebus solum est corpus Christi, reliqua ei adjuncta per concomitantiam. Similiter sub speciebus vini ex vini verborum tantum est sanguis Christi.

c Trid. sess. 13. c. 13.

4 Quantitas Christi *d* est in hoc Sacramento cum modis quantitatis, & accidentibus absolutis, quæ in ea subjiciuntur.

d Suar. to. 13. disp. 51. sec. 2

5 Præsentia localis, quam habet Christus in cœlo, & quod ab ea pendet, non *e* est in hoc Sacramento.

e Comm. DD.

6 Corpus Christi non potest hic moveri *f* nisi solum per accidens ad motum specierum Sacramentalium.

f D. Tho. 3. p. q. 76. art. 6.

7 Corpus Christi non potest *g* hic agere, nec pati, nec intelligere nisi per concomitantiam mediatam; quia non habet extensionem necessariam ad has operationes.

g Comm. DD.

8 Nec potest *h* videri oculis corporeis, nisi de potentia absoluta; nec seipsum videt.

h Comm DD.

SECTIO VII.

AN PATER, ET SPIRITUS SANctus sint in Sacramento Eucharistia.

1 PAter *a* est in Filio, & Filius in Spiritu sancto per circuminsessionem.

a Mag. in 1. dist. 19

2 Non solum per immensitatem essentiæ, sed per identitatem naturæ implicat, *b* quod una persona sit sine aliis.

b Comm. DD.

3 Pater, & Spiritus sanctus sunt in hoc Sacramento per concomitantiam mediatam.

SEC-

SECTIO VIII.

An corpus Christi sit in Sacramento Eucharistia cùm apparet in eo puer, vel aliud simile.

1 DUm permanent species Sacramentales *a* veluti si panis substantia esset, & quando mutatio est tantum in concomitantium oculis, & in solo colore, permanet ibi corpus Christi.

2 Quando verò apparet in forma *b* pueri, vel carnis, & ab omnibus sic videtur, nec species visu vel tactu, nec alio sensu percipiuntur; *c* probabilius videtur non esse ibi Corpus Christi. Id tamen quod sic apparet non est consumendum à celebrante, seu reservandum, nec opus est ut alia consecretur hostia ad communicandum.

a Suar. to 3 disp. 1. sect. 6. *b* Tri. ses. 23. c. 3. *c* Suar. to 3. disp. 55. sec. 4. *d* Idem to. 3. disp. 55. sec. 4.

SECTIO IX.

An liquor aliquis possit misceri cum speciebus vini in Sacramento Eucharistiæ.

1 MIxtio est *a* miscibilium alteratorum unio.

2 Cum res ejusdem speciei uniuntur inter se *b*, non miscentur.

3 Cum adjungitur speciebus liquor aliquis, qui eas corrumpit, desinit *c* ibi esse Christus; idem est cum fit perfecta mixtio.

4 Si in speciebus vini consecratis multum aliud vinum infundatur, manet *d* corpus Christi; & vinum circumfusum cum speciebus.

5 Si in species consecratas infundatur gutta aquæ *e*, convertetur in vinum, & erit quasi, si gutta vini infunderetur.

a Aristot. 2. de generat. tex. 48. *b* Comm. Philosop *c* Comm. DD. *d* Innoc. III. in c. cum Marthæ de celebra Miss. parag. quæsitum. *e* Comm. DD *Licet nonnulli philosophi sentiant contrarium*

SECTIO X.

De effectibus hujus Sacramenti; & quæ dispositio requiratur ad illos?

a Concil. Later. refer. in c. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath.
b Tri. sess. 13. c. 2.
c Suar. to. 3. disp. 63 sec. 1
d D. Tho 4. p. q. 79 art. 4.
e D. Aug. & D. Tho
f Trid. ses 13. c. 7.
g Comm. DD.
h Suar. ubi sup. sec. 6 & favet Tri. sess. 21 c. 3
i Comm. DD.
l Vide D. Thom in 4. q. 3 ad 3.

1 Effectus proprius hujus Sacramenti *a* est perfectio unitatis, quam habent, qui sunt in gratia cum capite suo Christo, & confortatio in vita spirituali.

2 Sacerdos, qui dignè celebrat multis annis magnum insensibiliter gratiæ thesaurum *b* acquirit.

3 Hoc Sacramentum dat *c* gratiam cum recipitur, licet postea ex opere operantis augeat illam.

4 Juvat multum ad perseverandum in gratia, & per illud datur *d* remissio peccatorum venialium, & pœna etiam secundum dispositionem recipientis remittitur.

5 An effectum hujus Sacramenti attritio supernaturalis sufficiat habita pro contritione, vel opus sit esse in gratia ad recipiendam gratiam alii ajunt, alii negant. Affirmativa *e* videtur magis pia & probabilior.

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis, *f* tenetur antequam accedat confiteri. Peccatum verò veniale non impedit effectum, nec est necessaria actualis dispositio, est tamen valdè conveniens ad majus gratiæ augmentum.

7 Qui in eadem Missa successivè recipit plures hostias, non *g* recipit majorem gratiam ex opere operato, quàm si unum tantum reciperet. Nec qui recipit *h* simul hostiam & calicem, quàm qui solam hostiam.

8 Si sacerdos obicem, quem posuit in hostiæ sumptione, abstulit ante sumptionem calicis per contritionem, *i* recipiet gratiam in ea.

9 An sortiatur suum effectum ablata fictione alii ajunt, alii negant; *l* utraque sententia probabilis, affirmativa divinæ pietati conformior.

10 Ne-

10 Non causat qualitatem spiritualem in recipiente, minuit *m* autem fomitem & concupiscentiam augendo charitatem.

11 Inter corpus Christi, & recipientem est quædam *n* realis unio, propter quam specialem curam illius habet.

m Pius V. in Catech
n Vide P. Suar. to. 3. disp 4. sess. 3.

SECTIO XI.

An sit hoc Sacramentum medium necessarium ad beatitudinem consequendam, & de usu illius.

1 Nec in *a* re, neque in voto *b* receptum necessarium ad salutem.

2 Esse autem necessarium saltem in voto *c* defendunt aliqui DD. Sed minus probabiliter. Est autem necessarium necessitate præcepti.

3 Quatuor modis *d* potest recipi vel tantum realiter, ut à bruto; vel tantum sacramentaliter, ut à peccatore; vel tantum spiritualiter, ut solo desiderio; vel sacramentaliter, & spiritualiter simul, ut à justis cum gratiæ effectu.

4 Peccat *e* mortaliter, qui illud recipit in statu peccati mortalis, & erit majus quo peccatum, cum quo accedit, fuerit majus.

5 Qui accedit cum peccato veniali sine dolore, *f* peccat venialiter propter irreverentiam.

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis, tenet *g* prius confiteri ad recipiendum, non vero ad tangendum, vel in processione ferendum.

7 Excusat *h* ab hoc confessionis præcepto urgens necessitas sine copia confessoris.

8 Unde in mortis articulo cum actu contritionis poterit ab infirmo recipi.

9 Qui timet confessorem revelaturum esse peccatum, vel aliud grave malum temporale, potest

a Tri. sess. 21. c. 4.
b D. Tho. 3. p. q. 65. art 4.
c Vide P. Suar. to 3 disp. 4. per totã.
d Comm DD.
e Trid. sess 13. c. 7.
f Comm. DD.
g Trid. ubi sup.
h Comm. DD.
i Comm. DD.

omitere confessionem, & communicare. Si autem habeat alia peccata, de quibus prædicta mala non timet, tenetur *l* confiteri ea, tacendo illud, in quo est periculum.

l Suar. to. 3. disp. 66 sec. 4.

10. Qui habet peccatum mortale, & non potest confiteri *m*, tenetur conteri.

m Comm DD.

11 Qui sine prævia confessione communicavit ob justam causam, non tenetur secundum alios *n* statim confiteri.

n Comm. DD.

12. Sacerdos sacrificans ex necessitate cum peccato mortali, tenetur ex precepto non consilio confiteri quamprimum: nec particula *quamprimū* intelligetur, cum sacerdos suo tempore confitebitur; sed statim *o*.

o In decre Alexand. VII. Anno 1665. 18. Mart.

13. Qui paulo ante peccavit si confessus sit, potest communicare. Dicentius tamen erit, nisi sit specialis necessitas, quod saltem per unum diem abstineat, præcipuè si peccatum fuerit contra castitatem. Uxorati enim debent etiam, saltem per 24. horas abstinere ab usu matrimonij, & secus facientes venialiter peccabunt.

Suar. ubi sub. sect. 7.

SECTIO XII.

AN SACERDOS TENEATUR NEGARE Eucharistiæ sacramentum ei, quem scit esse in peccato mortali.

1 PUblico peccatori *a* negandum est nisi prius faciat publicam pœnitentiam, vel articulo mortis signa dederit contritionis.

a Comm, DD.

2. Sacerdos publicus peccator qui se ipsum communicat, committit *b* unum peccatum cum duabus malitiis.

b Comm. DD.

3 Ut dicatur quis publicus peccator debet *c* esse evidentia juris, vel facti. Juris est cùm per sententiam judicis, vel suam confessionem peccatum constat. Facti est quādo multi ex his, qui eum communicare vident, certò sciunt esse in peccato mortali.

c Comm DD.

4. Si

4 Si non est publicus peccator, & petit Sacramentum in publico non est ei *d* negandum, secus si *e* petat in secreto.

5 Cum non est peccati certitudo, sed tantum suspicio nisi sit violentia, non debet negari. *f*

6 Non tenetur Sacerdos Sacramentum negare cum gravi proprio damno *g*

7 Non licet dare hostiam non consecratam pro consecrata, nisi ob vitandum grave scandalum cum peccatoris consensu, & sine idololatriæ periculo, *h*

d Comm DD.
e Sua. ubi sup sec, 3.
f arg. c. si sacerdos de off. ordin.
g Comm DD.
h D Bonavent. q. ult. art. 2.

SECTIO XIII.

AN QUI ACCEDIT AD EUCHAristiam debeat esse jejunus?

1 Jejunium aliud est *a* Ecclesiasticum, quod præcipit Ecclesia; & hoc non frangitur parum comedendo nec multum bibendo, ut suo loco dicemus. Aliud est naturale, quod frangitur parum comedendo, vel bibendo.

2. Non solvit naturale *b* jejunium, quod recipitur per modum salivæ, quia cum ea est mixtum. Nec quod recipitur per modum respirationis, nec os abluere, cibum probare, vel parum vini, dummodo nil transglutiatur.

3. Qui terram, ceram, papyrum, vel aliud non comestibile comedit, licet postea evomat, *c* sunt qui dicant non posse communicare, sed minus probabiliter. Contrarium docent viri docti apud *Dianam*.

4 Sacerdos, qui facit duo sacra non debet *d* sumere ablutionem in primo, quod si faciat *e* in diversis locis, & calix portandus sit, sunt qui dicant purificatorio posse calicē purificari, postquā ore & digitis sæpè purificatus est, & sic securè portari; alii viri docti dicūt meli⁹ esse aquā infundere, ut dū Missa finitur, si quid speciei vini relictū fuit cōsumatur,

a Comm DD. Vide Villalob.
b Comm DD.
c Vidē Dian. in sum. verb Euchar.
d c. ex parte de celeb. Miss.
e Cōsulto viri docti ex nostra societate hoc responderunt.

alii tandem tutius esse ore, & digitis ita calicem purificare, ut dum Missa finitur, omnino sicca remaneat species vini consumpta.

f Comm. DD.

5. Non dormisse, nec cibum concoxisse non impedit *f* communionem.

6. Post communionem statim edere licet, melius autem erit abstinere.

g Comm. DD,

7. In aliquibus casibus licet post cibum *g* Eucharistiam recipere præcipuè ut viaticum.

h Suar. to 3 disp. 68. sec. 5.

8. Qui ut viaticum accipit semel, & iterum incidit in periculum, potest in eadem infirmitate iterum illud recipere. *h* Idem dic transactis octo vel novem diebus à prima receptione, & potest non jejunus. Jejunus autem toties quoties pro devotione voluerit.

i Idem ubi sup.

9. Non licet *i* sacerdoti non jejuno celebrare propter necessitatem infirmi.

l Idem ubi supra.

10. Damnatus ad mortem si judex nolit sententiæ executionem differre, potest *l* non jejunus communicare,

m Comm DD.

11. Ad perficiendum sacrificium, licet *m* non jejuno communicare. Idem dic si post consecrationem recordatus est non esse jejunum,

n Suar. to. 3. disp. 68. sec, 6.

o Vide eundem 3. p. q 80. art. 8. disp 68.

12. Cùm sacerdos post ablutionem invenit particulas, potest *n* eas sumere, & si particula hostiæ adhæreat fundo calicis, potest parum vini infundere, & sumere, vel digito trahere ad os calicis, & sic sumere, ut docet Missale Romanum. Et si inveniat post Missam in ipsa sacristia aliquam particulam, potest *o* sumere, si alius jejunus sacrificaturus non adsit.

p Suar. ubi supra,

13. Idem etiam si particulæ essent notabiles; *p* si autem esset forma integra, & est custodia decens deberet reponi in ea.

SECTI-

SECTIO. XIV.

AN USU RATIONIS CARENTES possint hoc Sacramentum recipere

1 QUi non sunt omnino amentes possunt recipere. His tamen qui numquam usum rationis habuerunt non *a* debet dari.

2 His, qui usum rationis amiserunt, ante tamen affectum ad Sacramentum ostendebant, non *b* est denegandum in mortis articulo, & in vita aliquando, nisi timeatur indecentia

3. Si constat quod in peccato erat mortali cum incidit in amentiam, non est ei *c* concedendum.

a Trid. sess. 13 c. 10. & 4 can. 4.
b Comm. DD.
c Comm. DD.

SECTIO XV.

AN LICEAT QUOTIDIE communicare.

1 EX parte hujus Sacramenti utilissimum *a* est quotidie communicare.

2 Sacerdotibus licet *b*, si vitam curent statui habere conformem.

3 Sæcularibus ut plurimum sufficit octavo quoque die. Ad quotidianam verò communionem nemo admittatur, *c* nisi insigni sanctitate se dignum reddat.

4 Confessoribus Societatis non licet *d* hanc facultatem excedere nisi consulto superiore.

5 Non licet *e* nisi semel in die communicare. An verò qui post communionem graviter ægrotavit possit eodem die iterum pro viatico communicare, dubium est inter DD. Affirmativa sententia est benignior, negativa probabilior.

a D. Tho. 2. p. q. 80. art. 10.
b ex Ecclesiæ consuetudine.
c ex regula Sacerdotū ex nostra societ.
d ex reg. Sacerd.
e Vide Dian. p. 4 tr. 4. res. 197.

SECTIO XVI.

AN SIT PRAECEPTUM RECIpiendi hoc Sacramentum.

a Suar. 3. p.disp.69 sec. 1.
b c, super eo de hæred. in 6.
c Comm DD.
d c.omnis utriusque sexus de Pœnit.& remiss. Trid.sess. 13.can.8.
e Suar.to. 3.disp.70 sec. 2.
f Idem to.3.disp. 80 sec.3.
g An. 1665 24. Sept.

1. OMnes fideles tenentur *a* præcepto divinio recipere hoc Sacramentum, & obligat in articulo,& periculo mortis.

2. Non est *b* denegandum damnatis ad mortem.

3. Tenentur *c* etiam extra periculum mortis ex divino præcepto illud recipere, & hanc receptionem non multum differre,

4. Ex præcepto Ecclesiastico *d* tenentur omnes fideles cum ad statum discretionis pervenerint, semel in anno in Paschate, illud recipere. Tempus hoc Paschale comprehendit dies à Dominica Palmarum usque ad Dominicam Quasimodo,

5. Major discretio requiretur ad communicandum quam confitendum

6. Qui nō potuit communicare in Paschate, vel noluit cùm possit, an teneatur quamprimum possit communicare, alii ajunt *e* alii negant. Affirmativa nostra videtur probabilior.

7. Idem dubium est de eo, *f* qui in peccato communicat, an adimpleat præceptum Probabile videtur quod illud adimpleat, licet peccet: sed contrarium videtur colligi ex decretis Alexandri VII *g*.

SECTI-

SECTIO VXII.

AN SIT PRAECEPTVM communicandi sub utraque specie.

1. SAcerdos celebrans tenetur *a* sub utraque specie communicare. *a* Comm. DD.

2. Non est prohibitum laicis ex præcepto divino, justè autem ex Ecclesiastico *b*, sub utraque specie communicare. *b* Trid ubi supr. c. 2. & can. 2.

3. An Christus receperit hoc Sacramentum in nocte cœnæ ex sacra pagina non constat, videtur autem rationi consonum, *c* D. Hieron epist. 15. ad Edit. refertur in c. nec Moyses de consecr.

SECTIO XVIII.

DE MINISTRO HVIVS SACRAmenti.

1. SOlis *a* Sacerdotibus concessa est consecratio hujus Sacramenti, & quicumque sit sacerdos si faciat requisita ad consecrationem, conficit Sacramentum. *a* Trid. sess 22. c. 1.

2. Si duo *b* Sacerdotes simul proferrent verba consecrationis super eandem materiam consecrata maneret. *b* Comm DD.

3. Sacerdotes qui cùm primū initiantur simul cū Episcopo celebrant, *c* ni illum verbis præveniant; habeant tamen intentionem faciendi id, quod intendit Ecclesia. *c* Comm. DD.

SECTIO

SECTIO XIX.

AN ADMINISTRATIO HUIUS *Sacramenti pertineat ad solos Sacerdotes.*

a Suar. to. 3. disp. 173. sec. 1.
b Idem to. 3. disp 72. sec. 1.

1. DE potestate ordinaria ad eos solos spectat; *a* ad Diaconum verò sanguinis dispensatio, ut olim in usu erat.

2. In casu urgentis necessitatis *b* potest Diaconus ex licentia Episcopi, vel Parochi hoc Sacramentum administrare. Idemque potest sine facultate, quando non est, à quo illam petat vel ei malitiosè negatur.

c Comm. DD.

3. Facultas hæc extendi non debet *c* ad subdiaconum, & multo minus ad laicum etiam in urgente necessitate.

d Comm. DD.

4. Levare autem Sacramentum è terra, vel manu tangere, & non jejunum recipere, ne in manus hostium veniat laicis etiam *d* conceditur.

SECTIO XX.

AN ALIIS SACERDOTIBUS *Præter Paroch liceat hoc Sacramentum administrare.*

a c. omnis utriusq. sexus de pœnit. & remiss.
b In Clem relig. de privil.
c Excõm.

1. NOn licet *a* absque licentia proprii Parochi, & ex sua natura erit peccatum mortale.

2. Religiosis in speciali prohibitum *b* est sub excommunicatione ipso facto incurrenda; illam autem non incurrunt, qui ex ignorantia, vel sperati habitionis illud administrant.

3. Nunc religiosi habent privilegium administrandi hoc Sacramentum omnibus Christi fidelibus excepto primo die Paschatis. In Ecclesiis autem clericorum de illorum licentia.

4. His

4. His autem, qui in ſua Parochia jam præceptum adimpleverunt, peregrinis, iter agentibus, & mercenariis qui ibi Parochiam non habent, *d* poſſunt etiam in primo die Paſchatis adminiſtrare.

5. An poſſint his adminiſtrare, qui in domibus ſuis ſerviunt pro mercede, *e* vide verb. *Epiſcop. ſupra.* *e* ſupra verb. Epiſcop:

6. In articulo autem mortis pro viatico non poſſunt *f* illud adminiſtrare niſi abſente Parocho de illius præſumpta licentia, & voluntate, & debent ſi commode poſſunt. *f* Henriq. to. 2. l. 8. de Euch. c. 55.

SECTIO XXI.

AN LICEAT SACERDOTI SEIPſum extra miſſam communicare?

1. RESpondetur quod ſic, *a* & idem dicendum eſt de Diacono in caſu quo poteſt aliis adminiſtrare. *a* Comm. DD.

2. Si Sacerdos ægrotat, & illi offerat Euchariſtiam Diaconus ob Sacerdotis defectum, debet *b* Sacerdos illam ſuis manibus ſumere. *b* Concil. Nizen. c. 24.

3. Tenetur *c* Sacerdos ter ſaltem vel quater in anno celebrare, & ſæpius ſi timeatur ſcandalum. *c* Navar c. 25, n 88

SECTIO XXII.

VARIÆ RESOLVTIONES de Euchariſtia.

1. QUi in Paſchate præceptum communionis adimplevit, ſi poſt in articulo mortis non ex contemptu, ſed ex negligentia non communicat, non *a* mortaliter: *a* Sa hoc verb.

2. Morte puniendis poſſe *b* ex cauſa negari Euchariſtiam, & judices excuſari conſuetudine affirmant aliqui probabiliter, Necnon poſſe dari *b* Covarr lib. 1. var. c. 1. num.

non

c Tolet. l. 2. c. 18.
d Ex cong Concil.
e P. Azor. lib. 7. c. 4
f Comm. DD.
g Sa hoc verb. n. 12.
h Suarez: diſp. 70. ſec. 1.
i Azor lib. 10. c. 31. q. 6.
l Comm. DD
m Comm DD.
n Comm DD.
o Ex D. Aug, ubi ſupra.
p P. Suar. diſp. 72. ſec, 3.
q Sa hoc verb.
r P. Did. Aluarez in manu, ſcript.

nō jejunis, & una c hora ante mortē. Sed conſultius eſt & dari jejunis, & ſaltem uno die ante ſuppliciū

3. Euchariſtia non eſt deferendas d ægroto, qui non poteſt eam ſumere.

4. In Hiſpania mos eſt, e ut communicans quolibet Quadrageſimæ die præceptio ſatisfaciat f; ſed in hoc attenda eſt Epiſcopatus, vel loci conſuetudo.

5. Satis facit Sacerdos in Paſcha celebrans quolibet in loco.

6. Excuſantur pueri etiam duodecimum g habentes annum ſi à parentibus communicare prohibeantur, & parentes excuſantur conſuetudine vel bona fide.

7. Pueri ut plurimum decimum habentes annum h ad communionem admitt. Hoc autem prudentis confeſſarii arbtro reliquendum, ut videat an ratione polleant.

8. Excommunicans an poſſit ob vitandum ſcandalum communicate dubium eſt inter DD. Affirmativa i ſententia videtur probabilior.

9. Poteſt l Sacerdos communicare volenti dare partem hoſtiæ ſuæ, ſi alia non ſit,

10. Injuſtè excommunicato poteſt m dari communio ſi abſit ſcandalum,

11. Dummodo quis ſit jejunus poteſt n qualibet hora communicare.

12. Qui ſe putat bona fide diſpoſitum, nec conſcientiam habet peccati mortalis etiam ſi verè ſit in eo, hoc Sacramentum recipiens fit de attrito contritus & gratiam o recipit.

13. In articulo mortis ſi non adſit Sacerdos p poteſt laicus ſeipſum communicare.

14. Trajectum aliquod contra voluntatem ut parum aquæ, dum os abluitur non impedit q communionem ſi tranſglutiatur permodum ſalivæ.

15. Qui bona fide communicavit aliquod dies ante Dominicam in Palmis præcepto r ſatisfecit.

16. Qui futurum eſſe ſcit ut non poſſit in Paſcha Commu-

Communicare, non tenetur *f* prævenire communionem ex vi præcepti Ecclesiastici. In articulo autem mortis tenetur ex vi præcepti divini. *f* Idem ibi.

17. *Indis*, & Æthyopibus, quibus in vita propter vitia, & incapacitatem negatur Eucharistia, non est deneganda in articulo mortis; *t* dummodo cum signis doloris confessi fuerint peccata affectum ostendant recipiendi Eucharistiam, & Christum in ea revereantur. *t* Vide concil Limense act. 2. c. 19.

18. Si in domo infirmi non potuerit decenter ministrari hoc Sacramentum, portetur si commodè potest ad Ecclesiã si autem sit hoc infirmo incommodum, domus infirmi mundetur & ornetur prout locus tulerit qui enim præsepe bestiarũ non abhorruit pro nostra salute, nõ abhorrebit *Indi* tuguriũ. *u* *u* Ibidem.

19. Nemo Indorum, aut Æthyopum ad communionem *x* accipiatur, nisi proprii Parochii aut confessoris licentiam scripto sibi datam ostenderit. *x* Ibidem. c. 20.

20. Damnati ad mortem pridie ante supplicium communione *y* muneantur. *y* Ibdem.

21. parochi *z* tenentur docere diligenter Parochianos, ea quæ necessaria sunt ad receptionem hujus Sacramenti; secus facientes tenentur restituere pro rata, & quod deterius est, peccant mortaliter. *z* D. Didac. Aluar. in manu. scrip.

22. Indi, & Æthyopes, qui panem hunc spiritualem discernere sciunt, communi præcepto communionis tenentur, *a* sed ratione privilegii possunt illam usque ad Corporis Christi festivitatem differre. Alii autem rudes, qui vix discernunt inter panem & panem, non tenentur hoc præcepto. *a* Comm. DD.

23 Monachi. S Benedicti singulis mensibus communicare tenentur *b* jure communi. Reliqui religiosi videant sui ordinis constitutiones. *b* Clem. n in agro Domini.

24. Sacerdos qui non celebrat si communicat sine stola ex negligentis peccat *c* venialiter; si autem quia non habet, nullum erit peccatum. *c* P. Didac Aluar. in manuscrip.

25. Eucharistia cùm ministratur in loco, ubi formæ, quæ supersunt, non possunt reservari, ministrari

d Ex praxi DD. strari *d* debet post sumptionem sanguinis, antequam sumatur lavatorium; ut, si superfuerint, possint à jejuno Sacerdote consumi. Si autem oblitus sumpserit ablutionem poterit duas, vel tres formas singulis ex communicantibus simul dare.

e Ex ead. praxi. 25. Cum licentia Parochi, vel illius ratihabitione in nostris prædiis potest *e* ministrari Eucharistia Indis infirmis, qui si commodè non possuut portari in Ecclesiam, & ibi non sint ornamenta necessaria ad decentiam, sufficiet quod Sacerdotalibus indumentis, vel solo superpelliceo, & stola uno vel alterò cum candela comitantibus formam consecratam in calice portare, ne tanto bono privetur moribundus.

f Vide verb. Episcop. 27. An familiaribus, qui in nostris domibus degunt, & Indis, & Æthyopibus qui nobis serviunt, possimus *f* in die Paschatis Eucharistiam administrare, vide verb, *Episcopus*.

g c. omnis utriusque sexus. 28. Qui non confitetur singulis annis, vel in Paschate non communicat, non incurrit *g* ipso facto excõmunicationem, sed jubetur excommunicari. Vide c. *omnis utriusque sexus de pænit & remiss.*

29. Raró jam continget negari debere Eucharistiam publico peccatori, quia cum accedit ad Eucharistiam præsumendum est præmisisse confessionem Sacramentalem, quæ si publicè fiat publica pœnitentia est.

30. Ministrans hostiam non consecratam loco consecratæ ad vitandum sacrilegium suscipientis, immane sacrilegium committit, *i* quia exponit creaturam adorandam pro creatore.

i Ioan. sanct. disp. 35. nu. 8. 31. Confessarius potest *l* fingere se immittere hostiam consecratam in os communicantis, ut si maritus observet uxorem an communicet, & in similibus; quia ex causa uti possumus simulatis actionibus.

l Idem ib. m Idem disp. 37. num. 1. 32. Non tenetur *m* Sacerdos consumere omnes formas alios abique communione relinquendo ob

vitam-

vitandum sacrilegium volentis in peccato communicare Poterit tamen si alii non sint communicaturi, immo & debet fingere se occupatum, vel hostiam consecratam deficere, si id facere poterit sine infamia petentis.

33. *Insano*, vel phrænesii correpto, qui ante insaniam desiderium significavit accipiendi Eucharistiam *n* potest ministrari, si non timeatur irreverentia, vel dilaceratio; ad quod experiendum potest ei dari hostia nō consecrata ante communionē.

34. Ut ministretur Eucharistia vulneratis in rixa, non est opus ut deportetur in aliquam domum, sed in calle poterit *o* ministrari sine solemnitatibus illis, quæ in manuali designantur.

35. Parum papyri vel alterius rei non comestipilis transglutiens potest, *p* ut supra etiam diximus, communicare.

36. Comedens post horam 12, designatam ab uno horologio, si post comestionem aliud sonet, non solvit *q* jejunium sequentis diei, & potest communicare, non enim est major ratio cur uni, quam alii magis credatur.

37. Sanctimonialis, quæ singulis mensibus non confitetur, & Eucharistiam non recipit, *r* peccat mortaliter.

38. Si aliquid Eucharistiæ cadat in linteum vel vestem, sufficit illud lavari, si cadat in tapetem, & non possit inveniri, usui profano nō *s* prohibetur servire

39. Consuetudo ut ante Eucharistiam lumen ardeat vim præcepti habet *t*

40. Nullum in jure est præceptum, nisi cum *u* foras defertur.

41. Non potest asservari in choro monialium; *x* benè tamen ibi reponi in aliquo festo ad earum devotionem cum licentia proprii prælati.

42. Infirmus jejunus sæpe potest *y* viaticum recipere, non jejunus autem non; nisi postquam convaluerit, & postea fuerit in novo mortis discrimine.

n Idem disp. 38. num. 5.

o Idem disp 36 n 11. & 12

p Idem disp. 42. num. 18.

q Idem disp. 42. num. 23.

r Trid. sess. 25. c. 10, Clemēte in agr. de statu monach.

s Vide Navar. c. 21. num. 59.

t Sa hoc verb.

u c. sane de celeb. Missar.

x Sa hoc verb.

y Comm. DD.

mine. Idem dic de extrema unctione; hæc tamen etiam si non sit in novo mortis periculo, transacto mense potest repeti.

43. An vero non jejunus in eodem periculo possit sæpe communicare alii negant, alii probabilius affirmant Quantum vero *l* tempus debeat esse intermedium, prudentis arbitrio est judicandum. Est qui affirmat quotidie posse non jejunum communicare, si incommodum illi sit expectare jejunum.

l Piluo. apud Dian. p. 2. tr. 14 res. 75. vide eundem.

44. Si ministrans Eucharistiam infirmo in reconciliatione inveniat plures confessiones nullas fecisse audeat illius aliqua peccata, & moneat ut actum contritionis eliciat, & absolvat cum onere postea integre confitendi. Vide Dian *p. 5. tr 3. res. 50.*

SECTIO XXIII.

DE ALIIS SINGULARIBUS RESolutionibus circa Eucharistiam.

1. EX notabili negligentia per integrum diem Eucharistiam sine accensa lampade relinquere, peccatum *a* est mortale.

2. Si celebrante sacerdote Missam lumen extinguantur, ante consecrationem Missam esse relinquendam, *b* etiamsi moribundus sit communicandus, asserunt viri docti, ne Eucharistia sit sine lumine.

a P Quintanaducnas tr. 4. de Euch. *b* Facund c. 23. n. 2.

4 Quod sanctissimum Christi corpus intra chorum, vel septa monasterii, & non in publica Ecclesia conservetur, prohibet *c* sancta Synodus, non obstante quocumque indulto, aut privilegio; sed intelligi debet de choro monialium, non de sacello religiosorum, in quo summa decentia conservatur.

5. Ad ministrandam Eucharistiam moniali infirmæ etiam quotidie, si ipsa pro sua devotione petierit, ingredi *d* potest Capellanus.

c Trid. sess. 25. c. 10. *d* Quintanad. ubi sup.

5. An

5. An requiratur status gratiæ in eo, qui Eucharistiam populo solemniter manifestat, aut publicè in processionibus defert, seu ob aliquam causam pyxidem, aut species sacramentales extra sacrificium immediate tangit, alii ajunt, alii probabilius *e* negant.

6. Non peccant *f* mortaliter Sacerdotes sæculares, vel regulares, qui feria 5. in cœna Domini dè manu proprii Parochi, vel Prælati Eucharistiam non recipiunt, Nam Congregationis declaratio doctrinalis solum est, non decisiva; & nullum est præceptum, quod ad hoc obliget.

7. Nullum est præceptum, quo laici, *g* vel regulares in die Parasceves, vel in Sabbato Sancto Eucharistiam recipere prohibeantur. Unde licitum est per se loquendo, & Madriti in Parochia S. Martini inumeris ministratur.

8. Tenentur *h* Parochi infirmis Eucharistiam deferre quoties pro sua devotione petierint, dummodo nimia frequentia non sit; nec erit talis, si singulis mensibus, & in solemnioribus festivitatibus petat, ad quod sub mortali reatu tenentur, nisi eos legitimum impedimentum excuset.

9. Parochus deferens Eucharistiam infirmo longe distanti, mansueto equo vehi potest; quod si non possit eã deferre sine juvamine, nec sit sacerdos, nec diaconus, qui eum possint juvare, laicus *i* juvet ac deferat juxta sententiam Laymanni & Dianæ, aliorumque docentium posse laicum Eucharistiam ministrare moribundo, si absit sacerdos, & diaconus.

10. Qui in *l* Dominica Palmarum Eucharistiam pro viatico recepit, animæ communionis præceptum adimplevit, licet alii contrarium sentiant.

11. Parocho licet *m* absque ulla causa sibi subdito concedere, ut Eucharistiam recipiat in quacumque etiam regularium, vel alterius opidi Ecclesia, atque oratorio, ita ut præceptum annuæ communionis adimpleat, quia hoc nullo jure Parocho prohibetur.

e Vide P. Vasq. apud Quintan ubi supra

f Dian. P. 5. tr. 2. resol. 96.

g Ioan. Sanchez disp. 22. num. 7.

h Vide P. Quintam ubi supra

i Layman lib. 5. tr. 4. c. 7. nu. 4.

l P. Tho. Sanch. in sum c. 14.

m P Quintan ad ubi supra. tra. 14. sing. 12.

12. An judex cum sine damno ac periculo differre potest executionem sententiæ, teneatur id facere, cùm reus ex industria distulit communionem ad diem supplicii, negat noster Quintanaduenas; sed teneri videtur probabilius ob sacramenti decentiam, ob charitatem proximi in tanto labore & angore constituti, qui melius ad mortem præparari desiderat.

13. *D*amnatus ad mortem, si commode potest tenetur esse jejunus, ut *E*uchariſtiam sumat etiam in eodem die supplicii. *S*i tamen commodè non potest, poterit *n* non jejunus communicare pridie ante supplicium, vel in ipsa die etiam si pridie communicaverit; sed non pro viatico. Imo teneri ad communicandum si judex noluerit differre supplicium, & etiam si pro viatico pridie non jejunus communicavit, & die supplicii inadvertenter cibũ sumpsit, & postea voluit communicare, potest, quia est in mortis articulo, & utitur jure suo. Nec non si advertentur cibũ sumpsit, & postea pœnituit.

n Henriq. lib. 8. res. 50. n. 1.

14. Cùm grave damnum timetur, potest *o* judex reo negare tempus ad recipiendam Eucharistiam, & statim post peccatorum confessionem sententitiam exequi.

o P Quintan ad. ubi sup.

15. Si reus sacerdotem, qui absconsam *E*uchariſtiam deferret amplexaretur, liber à supplicio maneret *p* & Ecclesiæ esset tradendus.

p Idem ubi sup.

DISPUTATIUNCULA
interjacens.

RESOLUTIONES IV.
EXAMEN.

a Comm. DD.

1. **E**Xaminare non oportet *a* eum, qui notorie est sufficiens.

b Comm. DD.

2 Examen ad confessionem prærequitur, *b* & sine illo confessio est nulla.

3. *D*iligen-

3. Diligentiâ ad hoc examen ea debet *c* esse, quam viri prudentes in negotiis magni ponderis collocare solent, attentis tamen, vita, & moribus confitentis.

c Navar. c.9.n.13.

4. Si confessor adverterit *d* pœnitentem male examinatum accedere, remittat illum, ut se examinet, nisi urgeat necessitas, vel sit ita rudis, vel melius sit eum interrogando juvare.

d Idem ibidem.

DISPVT. XII. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

EXCOMMVNICATIO.

EXCOMMVNICATIO QVID SIT, ET *de effectibus excommunicationis majoris.*

1. Est *a* censura Ecclesiastica, quæ privat hominem fidelem à fidelium communicatione.

2. Excommunicatio alia *b* major, quæ omnino privat à communione fidelium. Alia minor, quæ tantum privat à participatione sacramentorum, & ab electione passiva.

3. Tenemur vitare denunciatum specialiter, & notorium clerici percussorem, cujus delictum nulla tergiversatione potest *c* excusari.

4. Si censura est generalis, & à judice declaratur quod talis persona commisit delictum, cui talis censura erat annexa, *d* tenemur eum vitare.

5. Excommunicatus excommunicatione majori privatur *e* suffragiis, & rationibus communionibus Ecclesiæ, ut Missa, horis canonicis, & similibus.

6. Suffragia hæc offerre pro eo est peccatum; sed in secreto, & particulari etiam in Missa ad Deum pro eo orare non est *f* peccatum, sed opus pium.

7. Qui offert sacrificium pro excommunicato, quem vitare non tenetur, non *g* peccat.

a P. Suar. de censu. disp. 8. sec. 1. n. 1

b Ex extravag. in super ad avitand.

c c. quæsitum, & c. tua nos de cohabit. Cler.

d Comm. DD.

e c à nobis c sacris cum aliis de excomm

f Comm. DD.

g Comm. DD.

SECTIO. II

AN PRIVATUS SIT A receptione sacramentorum.

1. PEccat *a* mortaliter excommunicatus, qui Sacramenta recipit, nullam tamen pœnam incurrit.

a Comm. DD. ex c. illorum c. siquidam desent ex com

2. Peccat, qui excommunicato Sacramentum ministrat. Potest tamen ex accidenti excusari ob vitandum scandalum vel ratione alicujus necessitatis.

3. Valide recipit sacramentum, & si est sufficienter dispositus, & excusatus, etiam gratiam.

4. Non *c* licet excommunicatum à peccatis absolvere, & pro solutione censuræ remittere ad superiorem.

c Sylvest. verb. cons. 13. q. 8.

5. Si tamen de facto absolvatur manet absolutus & gratiæ recipit effectum, si alias est bene dispositus Hæc sententia videtur *d* probabilior, licet contrariam teneant viri docti,

d Suar. de cens. disp. 10. sec. 3.

6. Si Sacerdos propter ignorantiã absolvit ab excommunicatione circa quam non habebat facultatem, vel de peccato reservato, quod tale esse ignorabat pœnitens manebit absolutus per se à non reservatis, & per accidens à reservatis.

e Villalob to. 1., tr. 17. dis. 5.

SECTIO. III.

AN SIT PRIVATUS AB ADMINISTRATIONE Sacramentorum, & ab oblatione sacrificii.

a c. si celebret. c. lat de sent. excom.

1. PEccat mortaliter, *a* si administret, vel celebret nisi gravis necessitas urgeat in aliquibus casibus, vel ignorantia, metus, aut infamia cum excuset.

2. In extrema necessitate potest *b* sacramentum pœnitentiæ etiam ab hæretico administrari.

3. Excommunicatus assistens matrimonio contrahendo non peccat, quia solum ut testis. Alia sacramenta administrans licet peccet, valide administrat exceptâ *c* pœnitentiâ.

4. Hanc etiam valide administrat *d* nisi sit publice denunciatus, vel notorius clerici percussor.

5. Qui recipit sacramentum ab excommunicato *e* peccat mortaliter, nullam tamen pœnam incurrit præter minorem excommunicationem.

b Comm. *DD.*
c Suar ubi sup. sec. 2. num. 12.
d Comm. *DD.*
e c. cum non ab homine de sent. excom.

SECTIO IV.

An sit privatus ab assistendo ad missam & ad alia divina officia.

1 EX sua natura est peccatum *a* mortale prædicta assistentia.

2. Recitare tamen officium divinum cum excommunicato non *b* est peccatum mortale, & servus cum domino recitans etiam à veniali excusatur.

3 Non dicitur *c* officium divinum lectio Theologica, nec scriptura divina, nec sacra concio.

4. Excommunicatus *d* tenetur horas canonicas recitare, non tamen dicere debet, Dominus vobiscum.

5. Si non sit alius, qui ministret in Missa nisi excommunicatus, *e* admitti poterit ad hoc sacrum ministerium.

6. Celebrare præsente excommunicato publice denunciato, vel notorio clerici percussore ex sua natura *f* peccatum est mortale.

7. Cum excommunicatus vult Missæ adesse, si celebrans ad canonem nondum pervenit, relinquat *g* Missam, si admonitus nolit recedere.

a c. Nup. de sent. excom.
b Suar. ubi sup. n. 18.
c Comm. *DD.*
d Covar. c. alma, 13. num. 8.
e Suar. de censur. dis. 12. sec. 1. n 3.
f c. 11 qui de sent. excom.
g Comm. DD.

5. Ablata excommunicatione novâ debet *d* fieri collatio beneficii. *d* Comm. DD.

SECTIO VII.

An sit privatus receptione fructuum Ecclesiasticorum.

1 NOn solum fructuum receptione, sed etiam *a* omnibus rebus, quæ ad eam ordinantur, verbi gratia locatione, venditione, & administratione illorum.

2 Si fructus recepit etiam si sit toleratus, restituere tenetur ante sententiam judicis, neque his ali potest etiam si indigeat, nisi deposuerit *b* contumaciam.

3 Si excommunicatio fuit injusta, qui sententiã tulit, fructus, & distributiones restituere tenetur. *c*

4 Fructus, quibus excommunicati privantur in Ecclesiæ utilitatem, in pauperibus alendis consumendi sunt. *d*

a c. pastoralis parag. verũ de appel. *b* Suar. de censu dis. 13 sec. 2. à num. 12 *c* c. sacra parag. cũ quæ de sent. excom. *d* Abb. dic c. pastoralis parag. vetum & in c. penult. de cleri, non Trid.

SECTIO VIII.

An sit privatus Ecclesiastica jurisdictione.

1 ILlius usu manet privatus, & quidquid egerit *a* est nullum.

2 Si Episcopus excommunicatur eo ipso cessat *b* jurisdictio ejus Vicarii generalis etiam re incepta. Si autem delegans sit excommunicatus re incepta non cessat jurisdictio delegati.

3 Quod facit excommunicatus quando adest communis error, est *c* validum.

a c. 1. de off. Vicar *b* Comm. DD. *c* Comm. DD.

SEC-

SECTIO IX.

De collatione beneficii, electione, & præsentatione factis ab excommunicato.

1 SI excommunicatus publicè denuntiatus, vel notorius clerici percussor facta ab eo collatio, electio, vel præsentatio est *a* nulla.

2 Si electores scienter admittunt aliquem excommunicatum, ut suffragium præstet, electio est *b* nulla.

3 Si suffragia sint secreta, & excessus sit tantus, ut detractis excommunicatis sufficiens sit numerus suffragiorum, electio *c* valet, alias est invalida.

4 Nominatio, postulatio, institutio, & confirmatio factæ ab excommunicato *d* invalidæ sunt, non autem possessionis datio.

5 Excommunicatus potest *e* resignare beneficiū suum, non autem in favorem *f* tertii.

6 Si præsentatio fiat à laico excommunicato probabile est validam *g* esse.

a c. tanta de excomm. *b* c.ult.de procur. *c* Suar.de cens. disp 14. sec.2. num. 8: *d* Comm DD. *e* Comm DD. *f* Suar. ubi supra num.15. *g* Villal. ubi sup.

SECTIO X.

An privatus sit politica, & communi fidelium communicatione.

1 OS, orare, vale, communio, mensa negantur. *a*

2 Non prohibetur *b* communicare cum infidelibus nisi sint apostatæ.

3 Communicatio hæc politica cum excommunicato, nisi sit in crimine criminoso solum est peccatū *c* veniale. Idem dic de ipso excommunicato.

4 Qui communicaret cum excommunicato cum animo semper communicandi, peccaret *d* mortaliter.

a c.nuper 2. quādo de sent. excom. *b* c.penul de sent. excom. *c* Comm. DD. *d* Suarez, disp.25. à num. 13

5. Si

5 Si judex alicui sub excommunicatione præciperet ne communicaret cum excommunicato, peccaret *e* mortaliter communicando.

6. Communicans cum excommunicato in crimine criminoso, auxilium videlicet, aut consilium præstans ad crimen, propter quod ille excommunicationem incurrit, ipse etiam *f* incurrit.

7 Ignorantia, inadvertentia, metus, vel gravis necessitas excusant *g* à peccato communicantem in rebus politicis.

8 Hæc, anathema quidem, solvunt, *h* ne possit obesse utilex, humile, res ignorata, necesse.

9 Uxor *i* debet communicare cum marito excommunicato nisi sit hæreticus, vel causâ matrimonii inflicta fuerit excommunicatio.

10 Maritus excommunicatus potest *l* debitum petere ab uxore, & cohabitare cum ea in foro exteriori. Idem dic de uxore excommunicata.

11 Si pater, vel dominus sint excommunicati, filii & servi possunt *m* cum eis communicare. Idem dic de filiis & servis.

12 Domini temporales respectu suorum subditorum non *n* gaudent hoc privilegio. Nec prælati religiosorum denuntiati, possunt tamen cum eo cohabitare in eadem domo, sicut cum alio religioso particulari excommunicato.

13 Si prælatus excommunicatus non est denuntiatus *o* habet usum jurisdictionis in favorem subditorum, possunt *p* tamen religiosi huic renuntiare favori, & cum eo non communicare. Idem dicendum de Episcopo.

14 Cum subdito excommunicato non potest prælatus hoc solo titulo cum eo communicare.

15 Ignorantia facti, vel juris excusat, *q* sed secundum probabiliorem sententiam debet esse inculpabilis.

e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Comm. DD.
h Ex Glossa c. cum desideret de sent. excom.
i c. quoniaã multos 11. q. 1 c. inter alia de sent. excom.
l P. Suar. de cens. disp. 15 sec. 4 n. 9
m c. quoniã multos 11 q. 3
n Comm. DD.
o Comm DD.
p Extravag. de evitanda & Suarez ubi sup. num. 3.
q c. cum desideres de sent. excom.

16 In

16. In dubio an quis sit excommunicatus non est *r* vitandus, nisi publice sit infamatus.

17. Qui nescit an sit excommunicatus, si fama publica sit, debet *f* se abstinere, donec faciat debitam diligentiam.

18. Dum non constat de absolutione saltem per publicam famam vitandus *t* est excommunicatus.

19. Contractus initus cum excommunicatio validus *u* est, nisi fiat cum hæretico.

20. Testamentum excommunicati *x* valet nisi sit hæreticus, & si instituat in testamento præbendam, valet.

SECTIO XI.

An privatus sit ab omni communicatione fori, & audientia.

1. Iudex excommunicatus privatur ab usu jurisdictionis; & si est denuntiatus, vel notorius clerici percussor nulla est sententia *a* quam profert.

2. Si communicatus eligatur in judicem, electio est nulla, *b* si autem fuerit toleratus, & non denuntiatus electio tenet.

3. Non potest esse actor in judicio, nisi in causa *c* suæ excommunicationis. Si petit absolutionem aut dicit se non esse excommunicatum, audiendus est. Si autem dicit excommunicationem fuisse injustam, audiendus *d* non est, nisi prius absolvatur.

4. Compelli potest *e* ut appareat coram judice tanquam reus, quod si habeat procuratorem idoneum, per illum, non per se respondebit.

5. Non *f* potest nisi sit toleratus notarii publici munus exercere, & erit nullum quod gesserit. Probabile *g* autem est non esse irritam hanc electionem officii in eum factam.

6. Non

r c. cum desideres ubi suprà *s* c. illud de cler. ex comm *t* Comm. DD. *u* dict. c. inter alia, c. felices, parag. verum de pœnit. in 6. *x* Comm. DD. *a* Comm. DD. *b* Glossa in c. venerabilem ver. electus de elect. & ibi *DD.* *c* c. decernimus de sent. excom. *d* c. per tuas de sent. excom. *e* c. intelleximus de judiciis *f* P. Suarez de cens. disp. 16. sec. 5. n. 12. *g* Idem ubi supra

6. Non potest *h* testis esse judicio, nec extra nisi in causa fidei. Si autem est toleratus, potest admitti ex partium consensu, & quamvi sit denuntiatus, si non repellitur valet ejus testimonium. *h* c decernimus de sent. excom.

7. Nec advocatum gerere *i* potest, & potest si non est toleratus repelli; valet tamen quod gesserit, *i* dic c. decernmus.

8. Nec procuratoris munere fungi potest, *l* valet tamen quod gesserit, nisi repellatur. *l* c. intelleximus de judiciis

9. Procuratoris, Tutoris & similia officia ligati excommunicatione recipientes *m* peccant solum venialiter, & ab eis gestum tenet. *m* Comm DD.

SECTIO. XII.

Quos alios habeat effectus excommunicatio.

1. Literæ Apostolicæ obtentæ ab excommunicato etiam occulto, & processus illarum virtute factus sunt irrita *a* nisi sint circa ipsam excommunicationem. *a* c.10. de rescrip.

2. Advertendum tamen est in his litteris semper apponi clausulam absolutionis ab excommunicatione, ne impediatur effectus. *b* Trid. sess.25 c.3. de refor.

3. Qui per annum in excommunicatione perseverat fit de hæresi suspectus, *b* sed suspicio est levis. *c* c. cum contumacia de hæret. in 6.

4. Cùm Inquisitores vocant aliquem, quia est suspectus de hæresi, & eum excommunicant, quia non comparet, si per annum est contumax *c* denunciandus est ut hæreticus. *d* c. cum bonæ de qual.

5. A clerico, qui per anum in excommunicatione persistit, potest *d* beneficium auferri.

6. Is, à quo aliquid sub excommunicatione demandatur, & propter contumaciam perseverat excommunicatus per annum, censetur *e* convictus. *e* Covar. c. alma 1. p. parag. 7. nu. 10.

7. Contumax in excommunicatione etiam si per annum non perseveret, potest *f* puniri temporaliter. *f* Comm. DD.

SEC-

SECTIO XIII.

An possit ferri Excommunicatio ob res temporales.

1 POtest *a* sub ratione alicujus tituli spiritualis.

2 Ob delictum præteritum non fertur, *b* nisi ratione correctionis futuræ.

3 Cum litem gerunt inter se personæ Ecclesiasticæ, potest judex Ecclesiasticus ferre excommunicationem contra laicos. Et cum judex sæcularis in manifestis injuriis negligit adhibere remedium, Ecclesiasticus *c* potest per censuras.

4 In foro conscientiæ, qui excusatur à peccato cum non restituit, excusatur etiam à censura.

5 Cum terminus præfigitur à superiore, non obligat usque ad illum; si autem obligatio cesset ante terminum, *e* cessat etiam censura.

6 Contingere potest, quod peccatum in furto sit tantum veniale, & obligatio ad restitutionem sit *f* mortalis, & in tali casu obligabit censura sub mortali, v. g. cum plures vineam devastant singuli unum racemum seorsim surripientes.

7 Qui unum tantum racemum furatus est de vinea ignorans quod quàmplures alii unusquisque racemum tulerit, si postea sciat, *g* tenetur restituere sub mortali, & obligari potest censurâ.

8 Qui non est solvendo in foro conscientiæ, excusatur *h* ab excommunicatione.

9 Si feratur excommunicatio, ut intra sex dies solvat, & non potest; transacto autem termino potest, & non solvit censuram incurrit. *i*

a Trid. sess. 25. c. 3 de refor.
b Comm. DD.
c c. mulieres 2. de jurejur. in 6. c. qualiter de judiciis.
d Glossa c. ejus gẽtium ver. sed cum d. 1.
e Comm. DD.
f Suar. de cens. disp. 20. sec. 7. num. 3.
g Covar. lib. var. c. 3. nu. 12.
h Comm DD.
i c. Oduar de solut.

SEC-

SECTIO XIV.

Quomodo obliget Excommunicatio inflicta ut secretum reveletur.

1 Cum quis ante excommunicationem tenebatur secretum revelare, crimen detegere, vel exhibere scripturam censura *a* tenet.

2 Quamvis non sit obligatio ante prælati præceptum *b* potest ex eo nasci, sed ad hoc prælati verba attentè consideranda sunt.

3 Cum res non potest revelari sine gravi damno revelantis, vel crimen est occultum, *c* & reus non est de illo infamatus, vel quando sub naturali sigillo ad consilium sumendum detectum est, vel quando persona sanguine conjuncta mihi est nisi crimen sit læsæ majestatis divinæ, vel humanæ non me potest *d* obligare censura.

4 Cum præfigitur tempus sub quo res detegenda est, obligat *e* etiam censura eo transacto, nisi cesset morte mandantis.

a Villa. to 2. tr. 17. dif. 18.
b Comm. DD.
c c. qualiter, & quando 1 de accus.
d Comm DD.
e Comm DD.

SECTIO XV.

De Excommunicationibus Bullæ Cænæ, & de aliis à jure in particulari.

1 Ad *a* judicandum an aliquis in excommunicationem incurrat, pensanda sunt verba illius, considerandus casus, & personæ, quia non debet extendi, sed restringi.

2 Quæ fertur contra consulentem non *b* comprehendit eum, qui licet consilium dederit, non fuit delictum commissum propter illud.

a Comm. DD.
b Comm DD.

3. Cum

c Navar, In summa c. 21. à nu. 49.
d Idem ubi supra
e Ex Pij V. ordinat Vide Villalob. ubi sup.

3. Cùm excommunicatio fertur principaliter contra eum qui crimen faciet, & secundo loco contra eum, qui mandat, iste non c incurrit, nisi crimen excutioni mandetur.

4. Excommunicationes Bullæ Cœne non d multiplicantur ex eo, quod repetuntur, quod additum fuit, est reservatio.

5. Non e expirant mortuo Pontifice.

SECTIO XVI.

Quod sint Excommunicationes Bullæ Cænæ?

1. HÆ excommunicationes sunt 20, 1. Contra hæreticos cujuscumque secte, eorum fautores, eorumque libros legentes, habentes, & imprimentes.

2. Adversus appellantes à sum. Pontifice ad futurum concilium, eorumque fautores.

3. Adversus Piratas, eorumque fautores.

4. Ad versus eos, qui bona Christianorum naufragantium sibi capientes etiam si in littore inveniant.

5. Contra eos, qui imponunt iniqui nova tributa vel pædagia, vel augent imposita.

6. Contra falsificantes litteras Apostolicas.

7. Adversus eos, qui infidelibus, & catholici nominis hostibus arma, vel alia deferunt ac bellum deservientia, vel aliquo modo favent in damnum Christianorum.

8. Contra eos qui ferri impediunt ad curiam Romanam victui necessaria.

9. Adversus eos, qui aliquod damnum inferunt Romipetis, seu peregrinis ad urbem causa devotionis, vel peregrinationis accedentibus, & in ea morantibus, vel ab ipsa recedentibus, vel in his dantes auxilium, consilium, vel favorem.

10. Adver-

10. Adversus omnes illos, qui ad sedem Apostolicam accedentibus, vel ab ea recedentibus damnum aliquod inferunt.

11. Adversus eos, qui offendunt Romanæ Ecclesiæ Cardinales, aliosque Prælatos.

12. Contra eos, qui per se vel per alios negotia tractantibus in Romana curia, nocent.

De relinquis excommunicationibus in Bulla Cœnæ contentis.

13. Contra appellantes in causis Ecclesiasticis ad judices laicos, ut impediant litteras Apostolicas.

14. Adversus eos, qui sibi avocant causas spirituales sub prætextu litterarum Apostolicarum ad impediendam earum executionem.

15. Contra judices laicos, qui ad sua tribunalia adduci faciunt Ecclesiasticos, & Ecclesiasticam libertatem impediunt suis statutis.

16. Contra eos, qui impediunt Ecclesiasticos Prælatos, ne sua utantur jurisdictione, & contra eos qui illorum sententias spernentes ad judices sæculares recurrunt, & adversus eos, qui eis ad hoc auxilium præstant.

17. Adversus eos qui sibi usurpant Ecclesiasticam jurisdictionem, vel fructus ad personas Ecclesiasticas spectantes ratione beneficii aut hujusmodi titulo.

18. Contra eos, qui imponunt decimas, vel alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesiis, monasteriis vel eorum fratribus.

19. Cōtra judices laicos qui in causis capitalibus Ecclesiasticarum personarum se immiscent.

20. Contra eos, qui per se vel per alios terras Romanæ Ecclesiæ subjectas invadere, destruere, occupare, vel detinere præsumpserint.

21. Hæc breviter prælibata vide tractata fusius Videatur in P. Suarez *de cens, disp.* 21. *& in Tolet, lib.* 1. *c.* 18. Bulla. *& sequenti.*

Ex Bulla Pauli III.

21. Virtute Bullæ Cruciatæ Confessores ab ordinario approbati possunt absolvere ab omnibus casibus in Bulla Cænæ contentis excepta hæresi.

22. Hoc idem possumus Confessarii nostræ societatis ex nostris privilegiis in his Indiarum regnis Quod privilegium est perpetuum.

23. Alii autem si absolvere præsumant ab aliquo ex his casibus, incurrunt excommunicationem, sed non reservatam.

SECTIO XVII.

DE EXCOMMUNICATIONE

in eum, qui clericum, vel religiosum percussit

a c. si quis suadenti de sent. excomm.

b c. si vero ex tenore de sent. excom.

c Panormit. & DD. in c. cum non ab homine de judiciis.

d Comm. DD.

e c. cum voluntat de sent. excom.

f Comm. DD.

1. INcurrit *a* ipso facto excommunicationem sive sit vir, sive mulier cujuscunque statûs, vel dignitatis.

2. Percussio autem seu violentia manum debet esse ita notabilis, ut sit peccatum mortale. Quæ etiamsi sit notabilis cum non est peccatum mortale, ut si fiat ob defensionem, ob ignorantiam, vel aliunde excusetur à mortali, *b* excusatur ab excommunicatione.

3. Minister justitiæ sæcularis, qui noctu invenit clericum, vel religiosum paratum ad peccandum vel id probabiliter præsumit, potest *c* eum capere, & si se defendat, percutere, ut illum suo superior præsentet.

4. Idem *d* potest creditor in clericum debitorem volentem fugere.

5. Pro violentis manibus intelligitur quilibet injuriosus effectus adversus clerici personam, etiam si fiat sine violentia; secus vero si sit levis *e* percussio ob correctionem,

6. parentes *f* possunt filios clericos in moribus constitutos ob correctionem percutere, dummodo modum non excedant,

7. Judex

7. Judex Ecclesiasticus *g* potest subditum suum capere per laicum, non tamen flagellare nisi per se, vel per alium Ecclesiasticum.

8. Provinciales, Priores, vel Rectores regularium non *h* tenentur per se subditum delinquentem flagellare, sufficit si per alium religiosum fiat; si faciant per laicum incurrunt excommunicationem, & mandans, & verberans.

9. Clericus, si se alteri subjicit, ut percutiatur non incurrit excommunicationem, secus vero si seipsum in juriose *i* percutiat.

10. Extenditur *l* hæc censura adversus mandantes, & ratum habentes, si suo nomine fiat.

11. Qui mandatum revocavit, revocatio autem non venit in notitiam exequentis, *m* incurrit excommunicationem si percussio exequatur.

12. Verbo clerici veniunt etiam hi qui primam habent tonsuram quamvis sint conjugati, dummodo requisitas à concilio conditiones habeant.

13. Gaudet *n* hoc privilegio clericus excommunicatus, & irregularis; illud autem admittit degradatus verbaliter cum declaratur incorrigibilis.

14. Si clericus velit fœminam vi cogere ad peccatum, potest illa licite percutere ad sui defensionem. Et qui in clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inventum manus violētas injecerit, non *o* incurrit excommunicationem.

15. Pro Monacho intelliguntur *p* omnes regulares tam viri, quam fæminæ etiam novitii & novitię & moniales tertii Ordinis *D.* Frāciſci, & *D.* Dominici in communitate degētes. Erimitæ sub regula approbata viventes, Donati professi, & milites S. Joannis; alii autem quibus numere licet non gaudent hoc privilegio.

16. Omnes; prædictæ personæ Ecclesiasticæ etiam qost mortem *q* gaudent hoc privilegio.

g Comm. DD.
h c. universitatis de sent. excom.
i Tolet. in sum. lib. 1. c. 33. nu. 7.
l c. mulieres. parag. illa vero de sent. excomm.
m c. cum conjugat de art. & qual.
n cum non ab nomine de judiciis
o Comm. DD. ex Tolet. ubi supra
p Suar. de cens. disp 22. sec. 1.
q Tolet. in sum. lib. 1. c. 31. nu. 10.

SECTIO XVIII.

AN ALIVS PRAETER PAPAM possit à præcedenti excommunicatione absolvere.

1. QUando percussio levis est, potest *a* Episcopus absolvere, & prælatus religiosus suos subditos.

2. Si religiosus clericum secularem percutiat, percussio autem sit mediocris non potest absolvi, nisi à Papa, si autem levis sit *b* poterit ab Episcopo.

3. Janitores principium, qui sine animo irrogandi injuriam ob custodiendam januam clericum mediocriter percusserint, ab Episcopo possunt *c* absolvi.

4. Idem dic quando, qui clericum percussit, ob aliquod justum impedimentum non potest Papam adire, dummodo præstet *d* juramentum eundi ablato impedimento.

5. Pueri, qui ante annos 14, clericum etiam graviter percusserint, ab Episcopo possunt *e* absolvi, etiam post illos completos.

6. Idem dic *f* de fœminis, pauperibus, & aliis impeditis, & miserabilibus personis.

7. In omnibus his, & similibus casibus, in quibus potest Episcopus absolvere, potest *g* alii absolutionem commitere.

8. Legati à latere S. Pontificis *h* ab ipso jure facultatem habent quemlibet excommunicatum absolvendi.

9. Et per Bullam Cruciatæ potest *i* semel in vita & semel in morte clerici percussor absolvi.

10. Qui non defendit clericum ab injuria manifesta cum commodè potest excommunicationem incurrit.

11. Excommunicatus ob clerici percussionem non debet absolvi, nisi prius præstiterit juramentum, quod se in posterum emendabit.

a c. perv. de sent. excomm

b c. religioso de sent. excom in 6.

c c, si vero de sent, excomm

d c. de cæter eodem tit.

e Comm, DD.

f c. ad eminentiam de sent excomm.

g Villal. ubi sup.

h Navar. c. 24. n. 20.

i c. ex tenore de sent ex- comm.

SECT-

SECTIO XIX.

De relinquis excommunicationibus extra Bullam Cænæ Papæ reservatis.

1 LAta à Papæ Delegato transacto anno ipsi Papæ reservata *a* manet.

2. Contra *b* falsarios. Hæc secundum aliquos casus redacta est ad septimam Bullæ Cænæ.

3. Lata ab Episcopo contra habentes Bullas falsas si intra 20. dies eas non destruant, vel resignent reservatur *c* Papæ.

4. Contra *d* clericos, qui scienter, ac spontè admittunt ad divina officia excommunicatos à Papæ. Requiritur tamen quod talis sit nominatim excommunicatus Papa, & denuntiatus.

5. Contra *e* sacrilegos infringentes, & spoliantes Ecclesias Non sufficiat tantum infringere, nisi furetur, & spoliet Nec quælibet fractio seræ, vel areæ, sed Ecclesiæ, vel forium ejus.

6. Contra malè eligentes *f* senatorem Romanum.

7. Contra insectantens *g* Cardinales. Hæc ad 12. Bullæ Cænæ redacta est, & extenditur ad Archiepiscopos, & Episcopos. Mandantes non incurrunt, nisi sequatur insectatio, secuta vero sic, quamvis nulla sit percussio Principes vero, ac Domini, & alii judices sub eadem censura tenentur procedere contra hujusmodi insectatores. Excusantur tamen, si intra mensem, ex quo cognoverunt procedere incipiant, quāvis non fiant processus, nequepuniant.

8 Contra vexantes *h* cognatos excommunicantis, Intelligitur de injusta vexatione, & nomine cognati veniunt amici, famuli, & omnes illi, quibus fit vexatio in odium excommunicantis.

9. Contra *i* inquisitores, qui odio, vel passione procedunt, Hanc autem non incurrit qui ob timorem,

a c. quærenti de off. jud. Deleg.
b c, ad fal. de crimine fal.
c Vide Toletum in sum.
d significavi de sent. excom.
e c. cum quis de sent. excom.
f c. fundamenta de elect. in 6.
g c. felices de pænit.
h c. quicumque de sent excom. in 6.
i Clem. 1. de hæret.

l Clem. religiosi de privileg.

rem ob vitandum scandulum, vel alio titulo præter odium, vel passionem male procedit.

10 Contra *l* religiosos qui absque licentia Parochi sacramenti administrant. Comprehenduntur, qui hoc faciunt ex præsumptione, secus vero si ex ignorantia, vel in necessitate, vel ex ratihabitione, vel habentes privelegium.

m Clem. cupientes de pœnis.

11. Contra religiosos *m* facsentes eligere sepulturas. Requiritur tamen ad incurrendum in illam, ut religiosus, vel clericus faciant, ut quis juret, voveat vel promittat se electurum sepulturam in Ecclesia ipsius persuadentis.

n Clem. grave de sent. excom.

12. Contra *n* facientes celebrare in locis interdictis Comprehendit nobiles, ac Dominos temporales, qui cogant aliquem ad celebrandum divina officia in locis interdictis, sive compulsio fiat personæ clericorum, sive illorum consanguineis, & qui voce præconis, vel sonitu campanæ, vel tibicinis, aut tuba convocant populum ad audiendam Missam in loco interdicto præcipue excommunicatos, & interdictos, & qui prohibent ne excommunicati, & interdicti ab Ecclesia ejiciantur, dum divina celebrantur, & qui admoniti à Sacerdote nominatim nolunt exire. Comprehenduntur etiam Prælati, qui habentes jurisdictionem temporalem ista faciunt

o Extract, & si Dominus gregis de pœnit. & remiss. extrav. detestandæ de sepul.

13. Contra absolventes *o* per confessionalia Sixti IV. à quinque votis Papæ reservatis.

p extr. Sanc. de simonia.

14. contra exenterantes mortuos, nisi fiat ob honorem, ut in Principibus, vel ob anathomiam, vel ut transferantur de loco profano ad sacrum, vel alio fine, quam ad sepeliendum

q ex declaratione Martini V. & Clem. VII

15. Contra *p* dantes, vel accipientes ob ingressum monasterii. Non comprehenduntur accipientes sine pacto, vel ex consuetudine, vel ob necessitatem ad victum ingredientis. Nec moniales, *q* quæ possunt dotem accipere ad sustentationem.

r Extrav. cum. de-

16. contra *r* remittentes simoniam in ordine, vel beneficio. Comprehendit etiam mediatores, & solum

solum simoniaci reales, non mentales, neque conventionales, nec aliam simoniam præter eam, quæ committitur in ordine, vel in beneficio.

17. Contra mendicantes transeuntes ad non mendicantes, nisi transeant ad Carthusiam.

18. contra *t* dantes vel accipientes ad consequendam justitiam, vel gratiam in curia Romana.

19. contra eos, qui dicunt *u* peccare mortaliter eos qui credunt *B* Virginem sine labe originali fuisse conceptam, vel oppositum. Solum comprehendit præsumentes.

20. contra eos, qui male auctorant alienationes Ecclesiasticas.

21. contra *x* ingredientes monasteria monialium, Minorum & Prædicatorum sine licentia ejus, qui eam potest dare. Non comprehendit eos, qui ex ignorantia justa, vel credentes justam habere causam ingrediendi. Mulieres autem, quæ prava intentione ingrediuntur incurrunt, sed possunt absolvi à confessariis ejusdem ordinis.

22. contra præsumentes adire libellos famosos contra religiosos Prædicatorum, & *Minorum*. Non comprehenditur, qui infamat in libello ipsos religiosos sine mentione status.

23. contra præsumentes prædicare, vel docere, & asserere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere illis ex eleemosynis vivere, nec prædicare, nec confessiones audire cum licentia Papæ, vel aliorum Prælatorum, sine lcentia Rectorum Ecclesiarum.

24. Contra præsumentes inferre violentiam locis Prædicatorũ, vel Minorũ Qui hanc incurrunt possunt absolvi à conservatore, vel à *Prælato* Ordinis.

25. Contra detinentes in suis Monasteriis apostatas ex his Ordinibus postquam denuntiatum eis fuerit Et possunt Prælati horum ordinum, & carmelitarum, & qui gaudent eorum privilegiis excommunicare clericos, vel laicos apostatas recipientes.

testab. de simon. *s* extrav. viam ambitiosæ de regul. *t* Extr. I. de sent. excom. *u* Extrav. grave nimis de reliq. & vener. *x* D. Ant. disp. tit. p. c. 70.

De his omnibus Vide Navar. ubi supra & P. Avil. in comp. verb. excomm.

26 Contra eos qui conantur ex universitate Parisiensi expellere Prædicatores, vel Minores.

27 Contra peregrinantes in Hierusalem sine licentia Papæ.

28 Contra appellantes à Papa ad futurum concilium redacta est hæc censura ad Bullam Cænæ. Non comprehendit consulentem nisi appellatum fuerit, comprehendit tamen consulentem licitum esse appellare.

29 Contra Cardinales revelantes secreta habita in Papæ consistorio.

30 Contra prædicantes miracula falsa, vel incerta, sed hæc jam non est usu recepta.

31 Contra Cardinales committentes simoniam sede vacante. Comprehendit prædictos, qui sede vacante contraveniunt, ordinant, disponunt, aut aliquomodo præsumunt facere, vel attentare cõtra ordinata à Julio II. ut sine simonia fiat electio Papæ

32 Contra exercentes confidentiam simoniacam; qua quis confidit quod collator conferet beneficium mediante pretio, &c.

SECTIO XX.

De Excommunicationibus reservatis partim Papa, partim Episcopis.

1 PRopter levem percussionem clerici.

2. Quam imponit Episcopus reservando sibi absolutionem.

3 Lata à Papa quando ad ipsum recursus est impeditus.

4. Contra participantem cum excommunicato in crimine propter quod est excommunicatus, & cum reservatione ad eum quem est reservata excommunicatio principalis.

5 Contra eum, qui absolutus ab eo, qui non potest, non se præsentat superiori.

Excom-

Excommunicationes nemini reservatæ.

1. Contra ſæculares jus Eccleſiaſticis non reddentes. Vide Navar. ubi ſup.

2. Contra conſentientem ſuæ in Papam electioni Canonicè non factæ, & contra eum recipientes.

3. Contra Epiſcopum, qui in civitate diverſarũ linguarum recipit in ſuam curam eos, qui ſunt ſuæ linguæ; priusquam à proprio Epiſcopo in ſuum coadjutorem recipiatur.

4 Contra ſcholaſticos Bononiæ, qui conducunt domos alterius Doctoris, vel ſcholaſtici ante finem termini ſine conſenſu ejus.

5 Contra imponentes Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis penſiones, talias, vel vectigalia ſi admoniti non deſiſtant.

6. Contra clericos Presbyteros etiam nullam habentes dignitatem, aut Eccleſiam Parochialem, & contra clericos non Presbyteros dignitatem, aut perſonarum habentes, & contra religioſos, qui audiunt leges, aut medicinam.

7 Contra clericos ſuſcipientes præfecturas ſæculares. Non comprehendit clericum in ſolis minoribus, nec eum qui ſuæ dignitati habet annexam præfecturam.

Excommunicationes nulli reſervatæ ex lib. 6. Decretalium.

1. Contra *a* mittentes litteras vel nuntios, vel clam loquentes cum Cardinalibus exiſtentibus in conclavi ad electionem Papæ.

2. Contra *b* magiſtratus, & gubernatores non facientes ea, quæ debent, & eis mandantur ad electionem Papæ.

3. Contra *c* moleſtantes electores eo quod non eligant optatum ab eis.

a c. ubi periculũ para. nulli de elect. in 6.

b dict. c. ubi periculũ, parag. præterea.

c ubi ſup.

4. Contra noviter *d* usurpantes jus custodiendi aliquam Ecclesiam sede vacante.

5. Contra *e* vocatum ut dirigat electiones monialium non temperantem à rebus ex quibus oriri solent discordiæ.

6. Contra *f* partem incitantem conservatorem ad procedendum in his, quæ non continent manifestam violentiam, & quæ requirunt altiorem indaginem.

7. Contra *g* facientes vi, aut metu se absolvi à censuris, aut eas revocare.

8. Contra *h* fingentem aliquid, ut judex vadat ad mulierem ad accipiendum testimonium ejus,

9. Contra compellentes *i* submittere bona Ecclesiastica perpetuo, vel ad longum tempus personis laicis.

10. Contra inventores *l* novarum religionum absque approbatione Papæ.

11. Contra exigentes *m* portaria à personis Ecclesiasticis, hæc redacta est ad Bullam cœnæ.

12. Contra impedientes *n* Ecclesiasticam jurisdictionem, redacta est ad Bullam cœnæ.

13. Contra *o* dominos temporales prohibentes subditos ne vendant, vel emant à clericis, neque eis vendant frumenta, neque coquant panes, neque præstent eis alia officia, vel subsidia.

14. Contra religiosos *p* temere dimittentes habitum sui ordinis. Non comprehendit eos, qui ob honestam causam, vel ad breve tempus dimittunt.

15. Contra *q* religiosos eūtes ad studia sinę licentia.

16. Contra clericos, *r* vel laicos sepelientes hæreticos in loco sacro.

17. Contra judices *s* non auxiliantes contra hæreticos.

18. Item contra non obedientes Episcopis vel Inquisitoribus circa hæc opportuna mandantibus. Item contra non exequentes sine mora sententiam ab eisdem contra hæreticos latam, & illorum brachio

d c. com. de elect. in 6.
e c. indēnitatibus parag. po stremo de elect. in 6
f c. hac cons. de off. jud.
g c. 1. de his quæ vi in 6.
h c. mulieres de judic. in 6.
i c. hoc consultissimum de reb. Eccl. non alien
l c. uni de relig. domi. in 6.
n in Bull. cœnæ.
o c. fin. de immun. Eccl. in 6.
p c. 2. de cler. vel Monach. in 6.
q eod. cap
r c. quicumque de hæer. in 6.
s c. ut inquisitionis de hære. in 6.]

chio sæculari remissam. Item contra dimittentes quoscumque comprehensos sine licentia Episcopi, vel Inquisitoris. Item contra eos, qui quocumque modo se intromittant ad cognoscendum, vel judicandum de crimine hæresis, vel impediunt Episcopos, vel Inquisitores in illorum processibus. Denique contra talium judicum fautores, consultores, aut præbentes eis auxilium.

19. Contra *t* interficientes Christianos per assassinos.

20. Contra *u* permittentes in terris suis feneratores publicos alienigenas vel non expellunt eos, vel locant eis, vel alio prætextu concedunt eis domos ad usuras exercendas.

21. Contra *x* dantes repræsalia contra Ecclesiasticos; potestatem scilicet pignorandi contra eos.

22. Contra negligentes *y* persequi, & vindicare injurias Cardinalibus illatas, Comprehendit principes, dominos & alios duces.

t c. prohuman. de homic. in 6.

u c. 1. de usur. in 6.

Excommunicationes Clementinarum nulli reservatæ.

1. Contra frangentes *a* sequestrum. Hæc hodie non incurritur quatenus est lata à jure, sed alia quã fert judex, qui decrevit sententiam.

2. Contra sepelientes *b* in loco sacro interdicto nominatim interdictos, vel publicè excommunicatos.

3. Contra religiosos *c* appropriantes sibi decimas

4. Contra religiosos *d* adeuntes aulas Principum animo nocendi suis Prælatis, vel monasteriis.

5. contra monachos habentes *e* arma in monasterio.

6 contra impedientes *f* visitationes monialium, nisi cessent ab eo cum fuerint admoniti.

7. contra imitantes statum Beguinarum, vel illum consilio, favore, vel auxilio juvantes, vel de novo instituunt.

a clem. uni. de sequest. frã

b Clem. 1. de sepul.

c clem. 1. de decimis.

d clem. ne in agro paragr. quia verum de stat. monach.

e Dic. clem. ne in agro

f clem. 1. de relig. domi.

8. con-

g Clem. 1. de consang. & affin

8. Contra eos, *g* qui scienter in gradibus consanguinitatis, & affinitatis canonice prohibitis contrahunt matrimoniū, aut cum monialibus. Item contrahunt religiosos, vel religiosas, & in sacris constitutas matrimonia celebrantes.

h Vide Navar. ubi supra

9. Contra Inquisitores, *h* & illorum Commissarios, vel Episcoporum qui prætextu sui officii sumunt pecuniam &c.

i Clem. uni. de usur

10 Contra facientes *i* statuta ad solvendas usuras, vel ad non restituendas, solutos, & contra eos, qui talia statuta non radunt è libris, aut non abolent consuetudinem vim legis habentem.

l Clem ea pientes de pœn.

11. Contra mendicantes, *l* qui accipiunt novas domos ad habitandum, vel alienant acquisita ante concilium Lugdunense. Sed hæc jam cessavit per privilegium Julii & Leonis X.

m de. elec. cupientes

12. Contra mendicantes, *m* qui concionantur vel privatim aliquid dicunt ad avertendum fideles à solvendis Ecclesiæ decimis,

n Ibidem

13 Contra religiosos, *n* qui industriosé nullum scrupulum injiciunt fidelibus de non solutis decimis, & non expiata hac neglegentia cum commodè possint præsumunt concionari.

o Clem. 1. de sent. excom.

14 Contra religiosos, *o* qui non servant interdictum nec cessationem à divinis, quam servat Ecclesia Cathedralis vel Matrix, vel Parochialis oppidi.

p Extrax. quia nonnulli.

15. Contra impugnantes *p* litteras Papæ electi. Contra interpretantes Clementinam exivi *de Paradiso.*

q Trid. sess. 4. decr dedit sacr. libr. Extrava. sup. gen. Extrav. ambitiosæ de reb Eccl.

17. Contra Vizochos eadē est quæ contra Beguinas.

17. Contra imprimentes libros sine examine. Hæc, quæ est concilii Lateranensis, derogata est quo ad censuram, non tamen quad solemnitatem, quæ confirmata est à Tridentino *q* servato certo modo.

18. Contra impedientes receptionem Nuntiorum à *Papa* aut eorum officii, & commissionis functionem non obstante consuetudine de non mittendo Legato nisi ei qui petit; hæc jam est *Papa* reservata, & continetur in Bulla Cænæ.

19 Con-

19. contra alienantes, vel locantes Ecclesiastica bona in plures quam tres annos. Atq; tenenda est consuetudo.

Excommunicationes concilii Tridentini Pij V. & Gregarij XIII.

1. Contra *a* mulierum raptores, & illis consilium, auxilium, vel favorem præbentes. *a* Trid. sess. 24. c. 6.

2. Contra *b* nos qui quovis modo suos subditos vel quotcumque alios cogunt minus libere matrimonia contahere. *b* Sess. 24. c. 9.

3. Contra *c* dos qui virginem, viduam, vel quamlibet aliam mulierem cogunt ingredi monasterium nisi in casibus à jure exceptis, & contra dantes eis consilium, favorem vel auxilium. *c* Sess. 25. c. 18. de regul.

4. contra impedientes *d* cujuslibet mulieris voluntatem accipiendi velum, vel profitendi. *d* Ibidem.

5. contra *e* concedentem locum ad duellum inter christianos in terris suis. *e* Sess. 25. c. 19.

6. contra *f* eos, qui duellum committerent, & eorum patronos. *f* Ibidem.

7. contra *g* eos qui in causa duelli consilium dederint, vel spectatores fuerint non obstante ullo privilegio. *g* Ibidem.

8. contra *h* non habentes pro authenticis libros omnes Bibliæ sacræ exceptis 3 & 4. Esdræ, juxta editionem vulgatam, & contra contemnentes constitutiones Apostolicas. *h* Sess. 4. can. de scrip. ca non c. 27

9 contra *i* mulieres ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium virtute facultatum Apostolicarum quas revocat. comprehendit etiam ingredientes sine prætextu licentiæ. *i* Vide apud Tolet. & Pium V.

10. Gregorius XIII. revocavit denuò omnes facultates & extendit excommunicationem Pii V. ad eos qui ingrediuntur cum licentia Episcopi necessitate, & ad ipsos Episcopos.

11. Contra quomodolibet male tractantes Inquisi-

quisitores, vel Episcopos id munus in sua diœcesi, vel provincia exercentes, & quoslibet alios sanctæ Inquisitionis ministros.

12 Contra scientes, & non revelantes cardinalibus injurias.

Vide Navar. ubi supra.

13. contra quaslibet moniales egredientes è monasteriis, nisi in casu magni incendii, vel lepræ vel epidemiæ, & cum approbatione in scriptis superioris vel Episcopi.

14. contra cupientes fructus beneficiorum primi anni ejusdem Pii V. Hæc est reservata Papæ.

15. contra capientes christianos in terris à Turcis occupatis in servos, & nolentes eos liberos dimittere cum bonis suis.

16. contra omnes Principes, ac Dominos totius orbis non parentes sanctæ Inquisitioni generali Romæ.

17. Judex sæcularis, qui Ecclesiasticum sine violentia reali terroribus injustè cogit exulare, excommunicationem incurrit.

18. Hæc breviter prælibata sufficient, ut quis habeat omnium ferè excommunicationum notitiam, & possit ad authores eas fusius declarantes adire, ut quæ dubitat plenius intelligat. Vide Tolet. *lib. 1. Instr. sacer*, & Villal. *to. 1, tract. 17. per totum.*

De Excommunicatione minori.

a c. penul de sent. excom.

1 Excommunicatio minor *a* est censura privans Sacramentorum participatione, & electione passiva

b c. si celebr. de cler. excom.

2. Excommunicatûs hac excommunicatione peccat *b* mortaliter, si recipiat aliquod Sacramentum, vel acceptet dignitatem, vel beneficium Ecclesiasticum, sed non incurrit irregularitatem, nec majorem excommunicationem.

c Comm. DD.

3 Peccat *c* venialiter administrando sacramenta.

d Comm DD.

4. Audiendo sacrum, vel absolvendo ab excommunicatione non *d* peccat.

5. Pri-

5. Privatus Ecclesiastica sepultura, e sed absolvendus est etiam post mortem, ut sepeliatur f in loco sacro.

e c. sacris de sepult.

6. Solum incurritur hæc excommunicatio cum quis communicat cum excommunicato excommunicatione majori; si est denunciatus vel notorius clerici percussor.

De eo qui potest absolvere.

7. Proprius sacerdos, & quicumque potest à peccato mortali absolvere, & qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem possunt f ab hac absolvere censura.

f Comm. DD.

8. Qui accedit ad confessionem cum solis venialibus, & excommunicatione minori potest g absolvi à simplici sacerdote, sicut à peccatis, sic etiam ab hac excommunicatione. Hæc sententia est probabilior, licet tutior contraria.

g Tolet. in summ. lib. 1. c. 17 num. 7.

9. cum absoluto virtute Bullæ cruciatæ ab excommunicatione Papæ reservata potest h judex dissimulare in foro exteriori nisi sit pars, quæ contradicat.

h Henriq. l 7. de indulg. n. 15

Exemptus.

1. De licentia sui Superioris potest a se subdere Episcopo ut ab eo obtineat dispensationem vel absolutionem, quibus indiget.

a P. Sa hoc verb.

Exilium.

1. Exilio perpetuo damnatus dicitur deportatus, qui autem ad tempus, relegatus,

a Sa hoc verb.

2. Non potest pater filium in exilium mittere.

DISP.

DSPUTATIO XIII.

SECTIO I.

EXTREMA VNCTIO.

EXTREMA VNCTIO QVID SIT, DE EIVS *materia & forma, & quibus personis administranda.*

1 Est *a* sacramentum unctionis infirmorum ad salutem animæ, & corporis.

2. Est sacramentum *b* novæ legis à Christo institutum.

3. *De* institutionis tempore non *c* constat, creditur autem nocte cœnæ fuisse institutum.

4. Materia remota *d* est oleum benedictum ab Episcopo, & non ab alio sacerdote. In quo non potest dispensari.

5. Materia proxima *e* est unctio cum oleo, & crucis signum non est de necessitate.

6. Unctiones quinque sensuum sunt *f* de necessitate hujus sacramenti.

7. Forma *g* est; *Per istam sanctam unctionem, &c.*

8. Potest *h* reiterari in diversis infirmitatibus, & in eadem, cum remittitur, & postea aggravatur.

9. Dat *i* gratiam dignè recipienti, & fuit institutum principaliter ad confortandum animũ infirmi.

10. An incipiat gratiam causare in prima unctione, an in sola quinta illam causet, dubium *l* est inter *DD*, magis pium, ac probabile videtur partialem gratiam causare in prima, in quinta verò totalem, licet contrariam sententiam teneant viri docti.

11. Si infirmus moriatur in prima unctione gratiam *m* consequitur partialem.

12. Si infirmus ita proximus morti sit ut timeatur,

a Villal. to. 1. tr. 10 dif. 1.
b Tri. sec. 7. can. II.
c Comm. DD.
d Tri. ses. 14 de hoc sacramento.
e Trid. ubi supra.
f Comm. DD.
g Trid. ubi supra.
h Tri. ses. 14. c. 3.
i De fide
l Vide Dian. p. 3 tr. 4. res. 179.
m Vide cum qui supra.

tur, quod fine unctione decedat, omisso signo Crucis ungantur *n* celeriter organa sensus, quæ sunt in capite & una manus dicendo : Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum. Et nisi sit ita urgens necessitas addatur & per pedem, &c. quia hoc esse etiam de necessitate asserunt *o* viri docti.

13. Si ægrotus manibus, & pedibus careat proxima pars urgenda *p* est.

14. Cæci, ac surdi ungendi sunt. *q*

15. Homo vivus, *r* baptizatus habens rationis usum, vel qui aliquando habuerit solum est capax hujus Sacramenti.

16 Si ægrotus amisit rationis usum, *s* constetque in statu peccati mortalis illud petiisse, non est ei *t* administrandum.

17. Sane non sunt *u* capaces illius, & ideo morte damnatis non datur.

18. Qui nunquam actualiter peccavit, potest illud recipere, & intelligenda est forma conditionaliter, & mox baptizato in mortis articulo non est denegandum. Probabileque *x* est, ut docet Suar. B. V. illud recepisse.

n Vide Dian. ubi supra.
o Vide Suar. sec. 3. n 3 to. 4. disp. 14.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Comm.
s Suar. to. 4. dis. 42. sec 1.
t Idem supra.
u Comm. DD.
x Suar. to. 2. disp. 18. sec. 3.

SECTIO II.

An sit præceptum illud recipiendi, & quæ sit necessaria dispositio.

1. NOn est *a* præceptum illud recipiendi, quod si omittatur sine scandalo, & contemptu nullum erit peccatum.

2. Ad illud recipiendum *b* sufficiet contritio, sed quia recipitur in mortis articulo necessaria est confessio habenti peccatum mortale.

3. Non est necessarium, quod præcedat Eucharistiæ sumptio, & in necessitate ante illam debet ministrari.

a Comm DD.
b Villa[lobos] ubi sup.

De hujus Sacramenti Ministro.

4. Solus sacerdos *c* est minister illius.

5. Sacerdos, qui sine facultate proprii parochi hoc Sacramentum *d* ministrat peccat mortaliter, sufficiet *e* tamen virtualis, & interpretativa.

6. Si urget necessitas, nec comparet Parochus, quilibet alius potest etiam *f* si sciat illum ægrè laturum.

7. Potest à *g* pluribus in necessitate administrari, si autem unus ungeret, alius formam proferret, nullum esset.

8. Parochus illud negans, vel notabiliter differens cum periculo, ut sine illo ægrotus decedat peccat *h* mortaliter, si autem illud negat ob vitandum vitæ periculum non peccat.

9. Sacerdos excommunicatus non potest *i* illud administrare.

c Trid. sess 24. c. 3. de hoc sacr. *d* Comm DD. *e* Suar. to. 4 disp 43 sec: 1. *f* Idem ubi suprà. *g* Idem ubi suprà. *h* Comm DD. *i* Suar. to. 4. sec. 3. num. 6.

Additiones Sectionis II.

10. Non solet *l* dari pueris nisi ætate, qua communicant; sufficit tamen ætas, qua possunt peccare.

11. In diuturnis morbis *m* ut hydropisi debet reiterari, quoties redit periculum.

12. In dubio an vivat ægrotus, administranda *n* est sub conditione.

13. Effectus ejus est *o* remissio peccatorum venialium, & etiam mortalium faciendo de attrito contritum.

14. Sacrum extremæ unctionis oleum ad ægrotos deferre sine lumine non erit peccatum mortale, sine vestibus autem, & solemnitatibus ab Ecclesia præscriptis an liceat in necessitate ministrari alii negant, *p* quia non est Sacramentum necessitatis; alii affirmant, sed minus probabiliter.

15. Si contingat nullum adesse virum, sed solam fœminam, qui sacerdoti respondeat extremam unctionem

l Bellar. de extr. unc. c. 9. lib. 1. *m* Comm DD. *n* Sa hoc verb. *o* Comm. DD. *p* Suar. disp. 44. sec. 1 n. 7. P. | Quin-

ctionem administrandi, non peccabit mortaliter nec fœmina respondens, nec sacerdos consentiens. Consultius erit si ipse sibi respondeat. tanad. tr. 5. sing. 7

16 Gravissimè peccant, *q* qui illud tempus ungendi ægrotum observare solent cum jam omni salutis spe amissa, vita & sensibus carere incipiat. Verba sunt Pii V. *In Cathes. p. 2. de unct. c 6. n. 9.* Quod intellige cum data opera nolit Parochus aliter facere. *q* Pius V. in Cathes

17. Quis in principio infirmitatis non gravis, nec periculosæ hoc sacramentum ægroto administrat, *r* peccat mortaliter, validè tamen, sed superveniente periculo reiterandum. *r* Suar. disp. 42. sec. 2. n. 4

18 Oleum infirmorum domi retineri à Parocho quasi per transennam per unum diem, vel noctem in loco decenti, nullum erit peccatum. Semper autem domi, & non in Ecclesia custodiri non excusatur à mortali *s* propter scandalum, & irreverentiam. *s* P. Quin ubi supra sing. 10.

19. Oleum infirmorum ad infirmos mittere ut ungantur & ab infirmitate liberentur, licitum esse Parochis antiqua docuit *t* Ecclesiæ consuetudo. Sed quia modo non est in usu non poterit fieri sine scandalo, & irreverentia. *t* Innoc. 1 epist. 6. ad De.

Excusatio.

1. Rationabilis causa excausat *a* saltem à mortali legis humanæ transgressorem. *a* Comm. DD.

2. Causa, quæ bona fide putatur justa, licet non sit omnino talis excusat *b* à mortali circa legem humanam, non verò à veniali. *b* Navarr. c. 212. num. 20.

DISP. I. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES III.

F.

FALSARIUS.

a Navar. c.17. n.68

FALSIFICANS *a* scripturam, vel ea utens in damnum alterius sciens esse falsam, tenetur restituere. Quod si sint litteræ Apostolicæ, incurrit, excommunicationem reservatam.

2. Idem dic de falsificante subreptionem vel sigillum Prælati, vel mensuras vel pondera. Nec non de eo, qui eis scienter utitur.

3. Falsare monetam crimen est læsæ majestatis, Falsa dicitur facta sine legitima authoritate, materia, pondere, aut signo.

DISP. II. SECT. I.

FAMA.

Quid sit, & in quo differat ab honore.

a Comm. DD.

1. FAma est *a* opinio, & æstimatio inculpatæ vitæ quam de aliquo habent homines.

b Comm. DD

c Villal. to.3, tr. 11 dif. 5.

2. Differt *b* ab honore in eo, quod honor est cultus, & reverentia, quæ exterius exhibetur alicui ratione virtutis, dignitatis, excellentiæ.

3. Honos aufertur *c* verbo per contumeliam, convitium, & improperium, nec non per irrisionem

nem, & subsannationem.

4. Fama aufertur *d* per detractionem, murmurationem, & susurrationem. *d* Idem ubi suprà

5. Ablatio famæ suâpte naturâ est peccatum mortale, & multis modis aufertur, quos videre licet *e* apud Villabobos. *e* Idem ubi suprà

SECTIO II.

DE OBLIGATIONE RESTItuendi famam.

1 QUi injustè, & effectivè alium infamat, *a* tenetur restituere, nisi aliunde fama recuperata sit. *a* Comm DD.

2. Qui detegit peccatum, de quo aliquis solet gloriari, vel id quod est publicum, vel citò publicandum, ad nil tenetur *b*. *b* Comm DD.

3. Cum necessarium *c* est peccatum detegere ad correctionem delinquentis, vel ad vitandum damnum tertii, vel infamia datur in pœnam zelo justitiæ, non est restituendi obligatio. *c* Vide Tol. lib. 5 c. 65.

4. Cum indignus beneficium procurat, cujus electio erit in animarum dispendium; detegere licet *d* peccatum ejus, ut impediatur electio. *d* Comm. DD.

5. Idem *e* dic de eo, qui beccam in collegio procurat, quam non potest tuta conscientia retinere. *e* Villal. ubi suprà

6. Puellæ pro virgine habitæ non licet *f* stuprum detegere, ut impediatur eleemosynam recipere à testatore pro dotandis puellis virginibus relictam. *f* Idem ubi suprà

7. Qui infamat aliquem de crimine, quod putabat esse publicum, si inveniat esse occultum, famam restituere tenetur. *g* *g* Comm DD.

8. Qui se audisse dicit etiam sine malo animo, quod famam proximi lædat, restituere tenetur, contrarium docet *h* Navarrus. *h* Navar. in summ. num. 49.

9. Qui uni dicit crimen, quem scit nemini revelaturum etiam tenetur, *i* & peccat mortaliter. Contrarium tamen tenentur viri docti.

i Villal. ubi sup.

10. Publicâ sententiâ infamatum in una civitate, infamare in alia non est contra *l* justitiam, nec inducit restituendi obligationem. Erit contra charitatem, si emendatus habet bonum nomen.

l Rebel. de just, 1. p. lib 4. p. 4. n.7.

11. Qui in confessione revelavit alienum peccatum, quia aliter suum aperire non poterat, *m* ad nil tenetur.

m Villal. ubi supra

12. Qui uni tantum crimen aperuit, & fama per ora multorum volavit, omne damnum resarcire pro viribus tenetur. *n*

n Comm DD.

13. Infamatum non per sententiam judicis, sed per criminis notorietatem in uno loco, infamare in alio est *o* contra charitatem, & contra justitiam, quando in alio loco benè vivendo bonum nomen acquisivit; licet contrarium teneant alii minus probabiliter.

o Villal. ubi supra

14. Quando quis infamatus est de uno crimine, qui eum de alio non connexo infamat, restituere *p* tenetur.

p Comm. DD.

15. Qui libellos infamatorios in publicum profert, restituere tenetur. *q*

q Comm DD.

16. Qui audit detrahentem, & cum potest, non resistit, & dictis assentitur, peccat *r* mortaliter contra charitatem.

r Comm DD.

17. Qui inducit detractorem verbis, vel nutibus, peccat contra justitiam, & tenetur restituere *s* in ejus defectu.

s c. non solum 11 q.3.

DE MODO FAMAM restituendi.

1 Qui falsum testimonium profert, tenetur se falsum dixisse aperire coram eisdem, quibus illud dixerat. Hoc tamen non procedit in persona magnae authoritatis, uti est Episcopus. qui se mentitum fuisse dicere non tenetur, *a* sed alio modo compensare.

a Comm DD. ex D Th. 2. 2. q 62. art. 2. ad 2.

2. Ju-

2. Judex qui falsò sed justè secundum allegata, & probata reum infammavit, ad nil tenetur. *b* Si autem ut persona particularis innocentem esse sciebat id tenetur aperire ex charitate.

b Comm DD.

3. Cum quis verum *c* dicens aliquem infamavit injustè, multis modis famam ejus potest compensare. Melior videtur *d* si dicat detractor: Ego nihil sciebam de homine illo (subintelligitur ad revelandum) sed ex odio, passione, vel ignorantia hoc vel illud dixi, & ideo honorem nunc illi restituo.

c Bannez p. q. 62. art. 2. ad 8

d Navar. in summ. n. 15. n. 49

4. Alius modus probatus apud authores est honorificè loqui de infamato & illi tantum præstare honoris, quantum ablatum est. Alii modi possunt *e* videri apud Villalobos.

e Vill. to. 2. tr 11. dif. 36.

5. Cum infamiâ notatus famam recuperavit, restitutio non obligat nisi damnorum, quæ secuta sunt ex infamia *f* Idem dic cum infamia oblivione deleta est, sed hoc rarò contingit.

f Comm. DD.

An quis teneatur famam restituere cum detrimento propriæ facultatis, famæ, vel vitæ.

6. Nemo tenetur *g* restituere rem inferioris ordinis cum detrimento rerum superioris ordinis.

g Comm DD.

7. Fama restituenda *h* est cum detrimento pecuniæ, & etiam propriæ famæ, nisi hæc valde utilis sit reipublicæ, ut in persona magnæ authoritatis, ut Prælati respectu subditi.

h Villal. ubi supra

8. Regulariter loquendo nemo *i* tenetur famam restituere cum periculo vitæ; tenebitur tamen quando infamatus propter falsum testimonium est in eodem periculo, vel notabiliter est infamata persona nobilissima vel tota familia.

i Vide Nava. lib. 2. c. 2. n. 405.

9. Licitum est *l* propriam vitam periculo exponere ad tuendam famam alienam.

l Comm. DD.

An

An qui famam nequit restituere teneatur pecuniâ compensare.

10. In hac re sunt duæ opiniones contrariæ, affirmativa *m* videtur probabilior, utraque tamen est in praxi secura.

m D. Tho 2. 2 q 72 art 2. ad 2

11 Cum judex reum condemnat, & jubet ut pecunia famam compenset, tenetur *n* solvere.

n Comm DD.

12. Hæredes infamantis in prima opinione tenentur *o* pecuniam solvere infamato, & damna & condemnationem factam à judice pro compensatione infamiæ in omnium opinione.

o Comm. DD.

13. Infamiam propriam remittere licitum est, *p* nisi sit connexa cum infamia aliorum.

p Comm. DD.

An qui proximo honorem abstulit, restituere teneatur?

14. Majus peccatum *q* est honorem auferre, quàm famam, & ex natura sua est mortale.

q D. Tho. 2. 2. q. 3. art. 3

15. Qui honorem aufert restituere tenetur. *r* Honor aufertur privativè, cum debitus honor denegatur; positivè verò per contumeliam, & similia.

r Comm. DD.

16. Qui privativè abstulit honorem tenetur satisfacere veniam postulando, & reddendo honorem debitum proximo. Hic etiam modus conveniens est ad satisfaciendum pro honore per contumeliam ablato.

Variæ resolutiones ac fama.

1. Objicienti verum crimen, sed ita occultum ut alter peccet mortaliter illud evulgando, licet *a* dicere: Mentiris, id est, non ita scis, ut possis illud evulgare, immò si astantes non credant illum fuisse mentitum, infamantis crimina revelare licet, ut credant illum esse mendacem.

a Hurtado p. 5. tr. 13. resol. 26. apud Dianam.

2 Qui

2. Qui affectus injuriâ magnâ famæ notam incurrere, nisi infamantē persequeritur, percurreret, immo & occideret, si hoc non faceret ex odio, neque amore vindictæ, non peccaret, secundum aliquos *b*. Veruntamen contrarium videtur tenendum ob decreta Alexandri VII.

3. Nam qui non potest si ne gravi infamiæ nota invadentem fugere, non potest illum sine peccato occidere ad sui defensionem, & irregularitatem videtur incurrere *c*. Neque licet paratum ad invadendum occidendo præv inire.

4. Clam occidere injustum calumniatorem ad vitandam infamiam ex sua natura non *d* videtur secundum quosdam illicitum; juste autē prohibetur jure civili & prædicto Alexandro VII. ne prætextu justæ defensionis plura injusta homicidia perpetrentur.

5. Moriturus, qui famam restituere non vult, petens à confessario ut ipse potest ejus mortem restituat, non potest *e* absolvi.

6. Infamatus famaliariter convresans cum infamatore videtur remittere injuriam, non vero obligationem restituendi famam.

b Henriq. & alii apud *Dianam* p. 2. tr. 15. ref. 15.

c In decr. Alexand. VII. An. 1665. 24. Septemb.

d Vide *Dian* p. 5. tr. 4. resol. 7.

e Idem ubi supra

VARIAE RESOLVTIONES.

famuli.

1. Non possunt *a* peti salaria transacto triennio in foro exteriori, debentur tamen interiori. Idem dic de mercibus, ac medicinis, quarum pretium non potest peti post triennium.

2. Famuli notabilem quantitatem à domino surripientes, peccant *b* mortaliter; secus vero si sint parvi valoris, ut comestibilia.

3. Famulus, qui durè tractatur, *c* potest exire à domini obsequio sine peccato, etiam si tempus contractûs non adimpleverit.

4. Communiter loqnendo non peccat *d* etiam si causa recedendo ante tempus impletum, quia notabile

a l. 9, tit. 15. lib. 4. recop.

b Comm. DD.

c Villal. to. 2, tr. 13 dif. 10.

d Idem ubi sup.

notabile damnum non facit; peccat *e* tamen dominus eum fine causa ejiciendo.

e Comm. DD.

5 Famuli judicum, & aliorum optimatum, qui ob facilem ingressum & negotiorum expeditionẽ aliquid moderatum sine partis injuria recipiunt nõ *f* peccant. Prohibendi tamen sunt à rectis judicibus ne aliquid accipiant.

f Rebel. de jus. 2. 2. p. lib. 15. q. ult. nu. 4.

6. Aliquibus famulis tantum datur victus, vestitus & nil aliud debetur. *g*

g Navar. in summ c. 15. n 10.

7. Alii ut artem aliquam addiscant famulantur, quibus restitutio facienda *h* est, pro obsequio, si non doceantur.

h Comm. DD.

8. Alii habent taxatum stipendium, quod non debetur *i* pro tempore infirmitatis, vel quo servire *l* non possunt Non licet eis ante adimpletum tempus dominum deserere, nec domino illum ejicere.

i Comm. DD.
l Rebel. 7. p de just. lib 14.

9. Alii nolunt pasciści de pretio, sed nihilominus debetur *m* eis competens salarium, nisi aperte renuntient, quia sic in more positum est in palatiis Principum.

m Comm DD.

10. Famuli, qui clam aliquid surripiunt eo prætextu, quod majori pretio *n* valet eorum obsequium & fidelitas, conventio facta est, restituere tenentur; quia sponte tali conventioni consenserunt, nec majus stipendium potuerunt invenire.

n Villal. to. 2. tr. 25. dif 13. Vide Rebel. ubi supr. q. 15.

11. Idem *o* dicendum de sartoribus qui simili prætextu superflua ad vestes sartiendas afflagiant, & reliquias valoris notabilis sibi in compensationem reservant.

o Ibdem

12. Famulus, qui notabiliter dominum spernit, peccat *p* mortaliter.

p Comm. DD.

13. Si Famulus ad annum conductus aut tempus discedat, *q* debetur & stipendium pro tempore, quo servivit, nisi ex discessu notabile damnum domino proveniret.

q Rebel 2 p de just. lib. 24. q. 13.

DISPUT.

DISPUT. III. *SECT.* I.

FESTVM.

Festos dies sanctificandi præceptum ad quid obliget. & quas actiones prohibeant.

1. AD nullam aliam actionem obligat *a* præter Missæ auditionem.

2 Prohibentur *b* hoc præcepto omnia opera servilia.

2. Opera *c* alia liberalia, alia servilia, alia communia, Liberalia sunt ea, in quibus communiter liberi, quam servi,

4. Liberalia sunt, *d* legere, & simili; hæc possunt fieri in diebus festis etiam pro mercede.

5. Pingere penicillo, vel acu propter lucrum opus servile est, nec licet *e* in die festi? contrarium tamen tenent *f* viri docti, Si autem fiat oblectamenti gratiâ, vel causâ otii vitandi, vel addiscendi, probabilius videtur etiam in prima sententia, licitum esse.

6. Venari, *g* & piscari moderatè in flumine sine magno labore etiam ob lucrum licetl, non vero in mari, quia non est in usu, nec fit communiter nisi cum magno labore.

7. Scribere, & transcribere etiam ob lucrum licet. *h* Contraria Navarro videtur *i* probabilior.

8. Iter agere vel equis, vel pedibus, non est præcepto *l* prohibitum.

9. Non licet *m* ligna, vel similia portare nisi sit consuetudo.

10. Bello se defendere licet, *n* non vero aggredi nisi ob necessitatem, vel opportunitatem.

11. Bellica exercitia tempore pacis non sunt *o* prohibita.

a Suar. de relig. tr. 2 lib. 2. c. 16.
b Levit 23
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Vide: Suar. de relig. tr. 2 lib. 2. c. 16
f Layman lib, 4. tr. 7 c. 2, nu 3.
g Suar ubi supra.
h Idem ubi supra
i Navar. in sum.
l Comm. DD.
m Comm, DD,
n Suar, ubi sup, c. 28. à n. 8.
o Comm, DD.

An

An sint prohibita aliqua opera liberalia?

12. Prohibentur *p* in die festo hæc quinque: Mercatum, judicinm civile, judicium criminale ad mortem vel aliam pœnam, juramentum, & omnis strepitus judicialis.

13. In his videnda *q* est consuetudo, servanda, nundinæ enim in aliquibus locis in festis licitè fiunt, & calceamenta vendere & emere jam usu receptum est.

14. Pracessus factus in die festo, & sententia data irrita sunt *r*.

15. An testis à quo antecedenti die juramentum acceptum est in festo *s* possit examinari, alii ajunt, alii negant; servetur consuetudo.

16. Excommunicationis sententia, *t* & ab ea absolutio, voluntaria jurisdictio, & actus omnes extra judiciales licite fiunt.

17. Juramentum judiciale *u* prohibetur, sed necessitate, vel pietate excusatur, vel alia causa justa.

p c. 1. de feriis & aliis juribus.
q Suar de relig. t. 2. c. 29. n. 4.
r Dic c. 1. de feriis.
s Vide P. Suar. to 1 de relig. lib 2. c. 29. nu. 4.
t Abb. dic c. fin. n. 6. & 17.
u Suar. ubi sup.
x Comm DD.
y Suar. t. 1. de relig tr. 2. c. 21. num. 3
z Suar ubi supra:
a Comm. DD.

Quibus causis excusentur opera servilia facientes.

18. Excusantur materiæ parvitate à peccaro mortali, non vero à veniali si fiant sine necessitate. *x*

19. Excusantur *y* necessitate proprie conservatinis, & sustentationis, vel familiæ, vel ob vitandum grave damnum, vel publicam utilitatem, quando commodè non potuit præveniri.

20. Excusat *z* etiam spiritualis necessitas otii vitandi, vel aliorum malorum.

21. Excusatur *a* pauperes, qui non aliter se, nec familiam suam alere possunt, dummodo fiat sine scandalo. Cum autem dubia est necessitas petenda est facultas ab Episcopo.

22. Famuli qui a dominis laborare jubentur in die festo, si sine gravi damno suo discedere ab eo pos-

possunt non excusantur, *b* servi autem semper excusantur. *b*Navar. c.15.nu. 7.

23. Qui infirmis serviunt, vel alii necessitati proximi subveniunt charitate excusantur *c*, & pietate, qui ea quæ ad divinum cultum spectant peragunt, licet servilia sint. *c*Comm. DD.

24 Qui eleemosynæ gratiâ sine scandalo ut pauperi subveniat opus facit servile, non peccat. *d* *d*Comm. DD.

25. Consuetudo, & gravis necessitas, quæ commodè præveniri non potuit, semper excusant. *e* *e*Comm. DD.

SECTIO II.

De huius Præcepti dispensatione, & aliis circa hanc materiam resolutionibus.

1. Potest in hoc præcepto dispensare Papa, *a* & Episcopus in aliquibus festis, non in aliquo casu proprius sacerdos, & aliquando sufficit ratihabitio de præsenti. *a*Silv. ver domini. q. 4.

2. Cùm inferior dispensat in lege superioris, indiget *b* causa. *b*Comm. DD.

3. Sicut excusat magnum damnum vitandum, sic magnum lucrum acquirendum, & sicut colligitur ex c. *licet de feriis*, Pisces, qui certis diebus & non aliis inveniuntur, possunt in diebus festis piscari. *c* Alcocer in summ. verb. trabalar. 22.

4. Qui omittit Missam concurrentibus duobus festis, duo peccata committit, *d* *d*Navar. 11, n. 4.

5. Festa ab Episcopo præcepta etiam religiosi exempti tenentur *e* observare. *e* Comm. DD.

6 Intentio lucrandi non facit *f* opus servile, quod ex se non est tale. *f*Suar. ubi supra.

7. Licitum *g* est à proprio oppido discedere, in festum servatur ad laborandum in alio, ubi non est festum, dummodo Missa audiatur ante discessum. Et qui transit per locum in quo festum servatur, Missam tenetur audire. *g*Navar. c. 13. n. 5. *h* Comm DD.

8. Opera servilia non licent *h* in die festi, etiam si sine pretio fiant.

9. Si

i Comm. DD.

9. Si opus servile pure fieret ob solam re creationem, non esset *i* contra hoc præceptum, vel si fieret salutis gratia, veluti si quis foderet terram ad sudandum.

l P. Didac Alvar. in manu. scrip.

10, Panem pinsere, & coquere non licet *l* in die festo, nisi plura festa unum post aliud simul concurrant, vel commode præveniri non potuerit panis pinsio die antecedenti. Contrarium videtur probabilius in magnis urbibus.

m Vide Dian. in sum hoc verb.

11. Cibos coquere, facere postella & empanadas ut vulgo vocãtur & similia, quæ cõmode præviniri non possunt, occidere altilia, arietes, & ad convivium necessaria bene licent, *m* nec non quæ ad medici, chirurgi, & pharmacopolæ officium spectant.

n Idem p. 2. t. 15, res. 54.

12. Barbitonsoribus non licet *n* barbam, nec capillum tondere nisi salutis gratia, vel ei cui opus est iter agere, ubi non inveniet tonsorem, vel quando aliter sustentari non poterit; quod cùm illis frequenter accidat, probabile est apud aliquos *DD*, hoc licitum esse barbitonsoribus etiam in festis officium suum exercere.

o Comm. DD.

13. Quando iter commodè differri non potest, *o* possunt equi calceis ferreis calceari.

p P. Did. Alv. in manu. scrip.

14. Generaliter quando opus servile non potest *p* differri sine damno notabili, licet in die festo. Unde licet uvas passas siccare; in fornacem calcis, & vitri ligna inijcere, fructus ne putrefiant colligere, terram rigare, cum defectura est aqua, hoc tamen propter facilitatem laboris numquam est peccatum mortale,

q P. Quintanadven in singul.

15. In his & similibus cum res clara est, non est opus dispensatione.

16. Hispani in diebus festis, quos Indi servare non tenentur, possunt illis permittere laborare in suis *q* prædiis, & si eos cogant ad laborem sine violentia gravi, non erit mortale peccatum, nec veniale, si ob necessitatem fiat.

17. Qui servos habet, & necessitatem laborandi in præ-

prædio in pie festo non tenetur conducere Indos, quibus licitum est laborare in tali die, sed cum servis suis suæ necessitati licite occuret r.

18 Qui habet ad equos alendos herbam in suo prædio, tenetur, si commodé & sine notabili damno potest, prævenire, ut in vespere diei festi colligatur. Si vero oblitus fuit non tenetur s peccunia emere, sed licebit servos suos mittere, ad colligendum.

19. Qui paucos servos habet, & in aliis ad prædium necessariis die antecedenti occupatos bene potest in festo istos in prædicto opere, & similibus occupare; t tenetur tamen quam plures poterit ad illud mittere, ut brevius labor finiatur.

20 Epistolarum portatores, qui Chasquis vocantur, in hoc regno licite eas u iter agentes portant propter commune bonum. Audire tamen sacrum tenentur, si commode possunt. Idem dic de his, qui merces, & alia reipublicæ utilia in mulis portant.

21. Qui ob solam recreationem mare intrant ad piscandum etiam cum multo remigum labore, non peccant x prius Missam audiant.

22. Opera servilia ordinata ad communem populi recreationem, quando præveniri commode in die antecedenti non potuerunt, licite y fiunt in festo, ut suere vestes, arcus erigere, in taurorum agitatione tabulata publica, & similia concludere.

23, Vestes lugubres ad funus, vel pretiosas ad nuptias, quando hæc commode differri non possunt, licitum z est suere.

24. Quæ proxime ordinantur ad cultum divinum, etiam si opera sint servilia, ut templum verrere, ornare, hostias facere & similia, peccatũ veniale erit ea non prævenire, sed numquam a mortale, etiam si in labore integer dies insumatur.

25. Quæ remote ad Dei cultum spectant, ut Ecclesiam ædificare, agros ejus colere, & similia in festo non b licent.

r P. Did. Alu. in manu, scrip.

s Idem ubi sup.

t P. Monacho in manuscr.

u Comm. DD.

x Filuc. to 2 tr 27. c 9.

y Did. Alvar ubi sup.

z Dian. to 4, tr, 4. rel. 62.

a Bonacina] de lege disp. 5: unic. & alii

b Comm. DD.

26, Opera

26. Opera virtutis misericordiæ, eleemosynæ, & similia semper *c* licent, ut subvenire pauperi, infirmis inservire. Si verò sint pure servilia, non licent, ut xenodochium ædificare.

c Comm. DD.

27. Servus, cui non vacat laborare in alio die, si ei paucula terra à Domino concedatur, poterit *d* eam in die festo colere, si ut sæpe contingit, ei non præstet dominus necessaria alimenta; secus vero si habeat unde sufficienter alatur.

d P. Didac. Alvar. ubi supra.

28. Opera aliqua servilia *e* licent ob consuetudinem, ut molere in molendinis ex aqua, vel ex vento conducere operarios, jumenta onerare ad iter agendum, calceos aptare, & scindere & similia. Sciendunt tamen est an hæc consuetudo sit à Prælatis tolerata, tunc enim dispensationis vim habet.

e Comm. DD.

P. Didac. Alvar. ubi supr.

29. Vinearum dominis licet *f* alienos servos conducere ad laborandum in vineis in festo, cum nec habent, nec inveniunt in alio die, qui eas colant, & servi poterunt etiam pro pretio licite huic necessitati succurrere laborando.

30. *Idem* dicendum *g* de his, qui Indos congregant, in die festo ad ædificandam Ecclesiam, & ad agros colendos, vel domos ædificandos, quando aliis diebus colonos invenire non possunt, vel non habent unde pretium eis solvant.

g Idem.

31. Quodvis opus, licet servile sit, addisci non prohibetur, *h* quia hoc ingenuum opus est.

h Comm DD.

32. Opus commune, ut scribere, iter agere & similia facta ob pretium fiunt servilia; de his vide quæ supra diximus.

SECTIO III.

De variis circa hanc materiam resolutionibus.

1. Typographis *a* licet characteres ordinare, ipsa vero impressio opus servile est.

a Dian. p. 4. tr. 4. re sol. 62.

2. Tri-

2. Trium horarum spatium in aliquorum sententia parvitas *b* est materiæ; quia tertiam, aut quartam partem diei ad fractionem præcepti requirunt. Sed communior sententia est quod ultra duarum horarum spatium laborare peccatum mortale est.

3. Servo infideli possunt imponi *c* opera servilia in die festo.

4. Festum *d* potest Princeps, vel civitas indicere, sed sine obligatione Missam audiendi.

5. Festum quod Episcopus indicit non obligat, cùm populus ob rationabilem causam non acceptat; acceptatum autem etiam religiosi exempti observare tenentur. Episcopus autem *e* non potest indicere, nisi clero, vel Capitulo consentiente.

6. Si festa majorum voto, vel juramento sint recepta, illa popul⁹ tenetur observare; *f* sed nõ sub obligatione voti, vel juramẽti, quia hæc est personalis.

7. Episcopus non potest *g* prohibere, alioqui licita in festo causa necessitatis, vel pietatis; quod si prohibeat sub excommunicatione, hæc erit nulla.

8. Excusat *h* uxorem viri, filium patris, servum vel famulum domini coactio.

9. Notarii testamenta ordinare, & scribere, & similia ut scripturas licite *i* faciunt.

10. Qui cogit Indos ad laborandum in festis *l* debet solvere mercedem laboris, & merces erit ut sponte laborantis. Licet ad vesperas secundas festi mittere mancipia in agrum ut sequenti die mane laborent.

11. Si in oppido tantum est festum, licet *m* in agrum ire ad laborandum audita Missa; hoc tamen tutius, sed probabile est non obligare sub peccato.

12. Probabile *n* est distantiam unius leucæ excusare ab auditione Missæ; leuca, & dimidia excusat communiter.

13. Qui non portant in arietibus hujus regni *o* possunt iter agere, onera imponere, & deponere in diebus festis, dummodo, si possunt, Missam audiant.

b Vide Dian. p. 2. tra. 15. res. 36.
c Idem p. 5. tr. 14. res. 7.
d Tolet. lib. 4. c. 24.
e c. conquestus de feriis.
f Sa hoc verb. n. 3.
g Idem ubi sup.
h Idem ubi supra
i Navar. & Sanch. apud Machadum in summa
l P. Menacho in manuscr.
m P. Menach. in manuscr.
n P. Menach. in manuscr.
o Idem ubi sup.

14. Idem dicendum p de reliquis viatoribus, qu[e] ante festum ad populum accedunt non tenentu[r] ibi manere, sed possunt etiam pedites iter agere pe[r] totum diem festum, & onera licet gravia imponere & deponere.

p Idem ubi supra

15. Festum esse qui dubitat, tenetur interrogare, & inquirere.

16. Si in feria sexta hebdomadæ magnæ venerit Virginis Annuntiatæ festum. Missa non obligat.

De festis, quæ obligant sub præcepto ex Vrbani VIII. decreto.

IANVARIO 31. dies.

Circumcisio prima die. Festum Regum sexta die.

FEBRVARIO 28. & in Bissexto 29.

Purificatio Deiparæ 2. die.
Vigilia S. Mathiæ 23.
S. Mathias 24. & in Bissexto 25.

MARTIO 31.

S. Joseph 16. Annuntiatio B. Virginis 25.

APRILI 30.

MAIO 31.

Sancti Philippus & Jacobus 1.
Inventio S. Crucis 3.

IVNIO 30.

Vigilia S. Joannis Baptistæ 23.
S. Joannes Baptista 24.

Vigi-

Vigilia S. Petri 28.
S. Petrus Apostolus 29.

IVLIO 31.

Vigilia S. Jacobi. 24.
S. Jacobus Apostolus. 25. Sancta Anna. 26.

AVGVSTO. 31.

Vigilia Sancti Laurentii. 9. S. Laurentius. 10.
Vigilia Assumptionis B.V. 14. Assumptio B. V. 15.
Vigilia S. Bartholomæi. 23.
S. Bartholomæus Apostolus. 24.

SEPTEMBRI. 30.

Nativitas B. Virginis, 8. Vigilia Sancti Matthæi. 20.
S. *Matthæus* Apostolus. 21 S. *Michael* Archangelus, 29.

OCTOBRI. 31.

Vigilia S. Simonis & Judæ. 27.
Sancti Simon, & Judas Apostoli. 28.
Vigilia SS. omnium, 31.

NOVEMBRI. 30.

Festum omnium Sanctorum. 1.
Vigilia S. Andreæ. 29. S. Andreas Apostolus, 30.

DECEMBRI 31.

Vigilia Sancti Thomæ. 20. S. Thomas Apostolus, 21.
Vigilia Nativitatis D. N. Jesu Christi, 24.
Nativitas *D.* N. JESU CHRISTI, 25. Stephanus, 26.
S. Joannes Evangelista. 27. SS. Innocenstes, 28.
S. Silvester Papa, & *Martyr.* 31.

DISP. INTERIACENS

RESOLVTIONES ALIQVAE.

FEVDVM.

1. Feudum est *a* concessio rei immobilis facta pro homagio. *Ad* hunc contractum necessariæ sunt decem conditiones videndæ apud Villalobos.

2. Cùm proprietarius feudi aliquid mutuo dat feudatario, *b* potest sine usura retinere sibi, fructus, dum redditur ei quod mutuo dedit.

3. Non *c* potest quis feudo à *Principe* sine causa privari

4. Feudales consuetudines etiam Ecclesiasticos, & Ecclesias *d* obligant.

5. Non *e* solent in feudo succedere fœminæ, nec ascendentes, nec monasterium.

6. Si feudum ad nullum servitium datum fuit, & est fœmineum, fœmina *f* succedit.

7. Monachi non *g* succedunt in feudo, idem dic de muto & surdo, nisi fortè servitium domino præstandum tale sit, ut à quovis sanæ mentis possit præstari.

a Villal tr. 25. dif. 15.
b Molin 2. de just. disp. 323.
c Sa hoc verb. n. 2.
d Idem ubi sup.
e Vide Silvest. verb. feu. n. 4.
f Idem ubi sup.
g Comm. DD.

DISPUT. IV. SECT. I.

FIDES.

Fides quid sit, & an explicita aliquarum rerum necessaria sit necessitate medii?

1. Fides *a* est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum assentiri non apparentibus.

2. Est virtus Theologica, cujus objectum materiale *b* sunt res divinæ revelatæ; formale vero *Deus* revelans.

a D. Tho. 2. 2æ q. 4. art. 1.
b Comm. DD.

3. præ-

3. Præceptum credendi fidei myſteria obligat *c* infideles, quando confutatis eorum erroribus, naturalibus rationibus, ei illa proponuntur ab homine inculpatæ vitæ cum aliquibus ſignis; quod ni fiat excuſantur ignorantia invincibili.

4. In magna contra fidem tentatione *d* tenetur quis actum fidei elicere.

5. Aliqua fides explicita ſupernaturalis ſemper *e* fuit neceſſaria adultis neceſſitate medii.

6. Poſt peccatum Adæ ſemper fuit *f* neceſſaria fides Chriſti ſaltem implicita neceſſitate medii.

7. Poſt ſufficientem Evangelii promulgationem regulariter loquende eſt *g* neceſſaria neceſſitate medii fides explicita Incarnationis, & Trinitatis.

8. In aliquo caſu *h* poteſt quis ſine fide explicita juſtificari, v. g. ſi habens ignorantiam invincibilem rerum fidei doleat de peccatis ſuper omnia cum ſpe veniæ, & firmo iterum non peccandi propoſito.

De his quæ fidelis ſcire tenetur neceſſitate præcepti.

9 Qui alios docendi munus habent, præter ſymbolum multo alia ſcire tenentur *i* explicitè.

10. Rudes *l* tenetur ſcire explicitè 12. fidei articulos, qui continentur in ſymbolo. Tenentur etiam ſcire myſterium Euchariſtiæ, & ſubſtantiam ſacramentorum, quæ recepturi ſunt. Ad hoc tamen non tenentur, niſi cùm habent perfectum rationis uſum: unde multi Æthyopes, & Indi poſſunt excuſari.

11. Epiſcopus *m* poteſt compellere ſubditos ut diſcant ad ſalutem neceſſaria, & Parochos ut illa doceant.

12. Non eſt *n* neceſſarium ordinate retinere in memoria articulos fidei, dummodo ſubſtantia calleatur.

13. Chriſtianus rudis, qui invincibili ignorantia credit aliquid contra fidem, excuſatur à peccato, & ab hæreſi.

c Valentia 2.2. dif. q. 2. part. 5.
d Azor. to. 1. l. 8. c. 191.
e Comm. DD. Et in decret. Alexand.
f Comm. DD.
g Vide Villal. to. 2. tr. 1. dif. 3.
h Ricard. in 3. diſt. 15. ar. 3. q.
i D. Tho. 2. 2. q. 2. art. 5.
l Sanch. in ſum. lib. 2. c. 3. n. 6.
m Idem ubi ſup.
n Comm. DD.

SECTIO II.

Quando Christiani teneantur fidem confiteri.

1. PRæceptum fidem confitendi *a* obligat semper, sed non pro semper. Negare autem illam numquam licet.

2. Cùm quis interrogatur an sit Christianus, non in odium fidei, sed ad cognoscendum cujus regionis aut conditionis sit, non *b* tenetur fateri se esse Christianum.

3. Si interrogatur à gentili non in odium fidei, sed in odium malorum Christianorum, potest *c* quis sine peccato respondere se non esse Christianum, talem scilicet qualem ipse putat.

4. Qui interrogatur à particulari sine authoritate publica, *d* potest respondere, hoc ad te non spectat, ut quid me interrogas?

5. Cùm ex fidei confessione nulla utilitas, imò scandalum infidelium speratur, laudabile *e* non est illam confiteri; si autem speratur utilitas, non est perturbatio timenda.

6 Licitum *f* est fideli per terram infidelium transeunti vestes & linguam cum causa mutare.

7. Qui affert se cum aliquod signum, quod inventum est ad sectæ infidelium protestationem, peccat, *g* mortaliter etiamsi immineat periculum mortis, *c* 11, *nu.* 25.

8. Quando in aliquo regno statuitur lex, quod infideles afferant aliquod signum, ut Romæ quod Judæi pallido pileo utantur, probabile est quod peccent Christiani, si illo utantur; *h* probabilius autem est non peccare, si cum causa eo utantur quia hoc signum ex se non est in protestationem fidei, sed ad nationum distinctionem.

a c. de fide.
b Sanch. in summ. l. 2. c. 4. nu. 8.
c Villalob ubi sup. dif. 5.
d Comm. DD.
e D. Tho. ubi sup. art 2. ad 3.
f Comm. DD.
g Navar. c. 11, n. 25.
h Sanch. ubi sup. nu 19.

9. Qui

9. Qui in terris infidelium interrogatur an sis Sacerdos, vel Missam audierit, negando non peccat *i* contra hoc præceptum. Idem dic de eo qui carnibus vescitur sextâ feriâ, dummodo non sit scandalum, nec non de eo, qui ingreditur eorum Ecclesias, & conversatur cum eis, ne cognoscatur, & occidatur.

i Azor. lib 1, tit. 8, c. 27. q. 4.

10. Idem dicendũ *l* de Christianis, qui se induunt Turcarum vestibus, ut ex eorũ manibus evadant.

l Comm. DD.

Quæ personæ teneatur fidei facere professionem, quam Concilium Tridentinum & quam pœnam non faciendo incurrant?

11. Qui habent beneficium curatum, *m* tenentur intra duos menses à die possessionis illius publicam fidei professionem facere. Idem dic de Canonicis, ac dignitatibus in cathedralibus Ecclesiis, non verò in collegiatis.

12. Circa prælatos. doctores, magistros, & lectores consulenda *n* est consuetudo.

13. Qui obligatus est ad faciendam fidei professionem transacto etiam termino *o* tenetur.

14. Qui ob unum titulum fecit fidei professionem si alius titulus superveniat, aliam *p* tenetur facere. Potest autem fieri per procuratorem, *q* nisi electio in Episcopum fuerit.

15. Qui non fecit intra præscriptum terminum, fructus amittit *r* sequentes, non præteritos; si autem eam prætermisit ob invincibilem ignorantiam in foro interiori potest fructus sibi reservare, licet in exteriori condemnetur.

16. Qui hoc deliquit, tenetur fructus restituere ante sententiam judicis. Contraria tamen sententia *s* est probabilis.

m Vide Trident. sess. 24. c. 12. de ref.

n Sanch. in sum. l. 2. c. 5. n. 3.

o Azor. ubi sup. q. 8.

p Sanchez ubi sup. nu. 6.

q Azor ubi sup. q. 6.

r Trid. ubi. sup.

s vide P. Sanchez in sum. l. 2. c. 5. nu. 10.

An disputare liceat circa res fidei?

14. Ad infideles convincendos disputare licet, *t* dum-

t D Greg. in Pasto. 2. p. c. 4. *t* dummodo disputatio non oriatur ex dubio, vel coram simplicibus.

15. Laicis prohibita hæc disputatio sub excommunicationis pœna, sed non incurritur ipso facto. Probabile *u* autem est laicos doctos non comprehendi sub prædicta pœna, & licere eis cum hæreticis disputare.

u Vide verb. excommunicatio.

Quod peccatum sit infidelitas, & quot sint eius species?

16. Infidelitas negativa, id est, non credere mysteria fidei nondum sufficienter proposita, nullum *x* est peccatum; quam qui habet, si lumen rationis sequatur, à Deo, ut salvus fiat, illuminatur.

x Comm. DD.

17. Infidelitas contraria, quæ fidei mysteriis contradicit, peccatum est *y* gravissimum.

y D. Tho. ubi supra

18. Infidelitatis species sunt *z* tres Paganismus, Judaismus, hæresis,

z Comm. DD.

19. Cathecumenus, qui à fide recedit est *a* hæreticus, sed non potest ab Ecclesia puniri.

Vil. an. *a* Villal ubi supra.

20. Probabile est unum tantùm peccatum committere, *b* qui vincibiliter ignorat plures fidei articulos.

b Suar de fide.

21. Ob negligentiam notabilem in docendis filiis, servis, & familiaribus articulos fidei, vir potest à *c* mortali excusari.

c Comm. DD.

An liceat cogere infideles ad fidem?

22. Infideles, qui numquam fidem acceperunt, cogi non possunt, *d* ut illam accipiant.

d Comm. DD.

23. Judæos licitum fuit Regibus ex Castella expellere propter bonum fidelium, *e*

e Villal. ubi supra.

24. Cùm infideles nolunt fidei concionatores admittere, armis possunt pacificari.

25. Chirstianis Principibus licet subditos suos infideles ad legem naturalem servandam compellere, & templa idolorum destruere. Sed non debent puniri propter id quod contra legem naturalem ante prohi-

prohibitionem delinquerunt. Reliqua quæ hic desiderantur vide in verbo *Hæresis*.

DISPUTATIVNCVLA interjacens.

SECT. VNICA.

FIDEIVSSIO

Quid sit fideiussio, & contractus hic quas debeat conditiones habere.

1. EST *a* alienæ obligationis in se susceptio, quâ quis se obligat, ad eam implendam, si debitor principalis eam non solverit,

2. Ad hunc contractum regulariter *b* sunt necessariæ quatuor conditiones, videantur apud Villalobos.

3. In quatuor casibus potest *c* solutio peti à fide jussore antequam fiat executio adversum principalem.

4. Omnes, qui possunt obligari ut principales possunt *d* obligari, ut fide jussores, nisi sint specialiter prohibiti.

5. Mulier non potest efficaciter fide jubere pro alio, quia *e* habet Velleiani exceptionem. Hoc tamen privilegio non gaudet cum illi renuntiat, potest es tamen restitui si minor est,

6. Milites *f* dum in bello sunt, nec *g* Episcopi, religiosi *h* nisi de Prælati licētia, & majori patre Capituli nō possunt fide jubere, clerici verò possunt,

7. Si minores 25. annis fide jubeant fidejussio valet, sed possunt restitui, nisi fide jussio sit pro patre è carcere liberando.

8. Quando plures sunt fidejussores ab unoquoque in solidum potest debitum repeti, iste tamen potest

a Comm. DD.
b Villal. to. 2. tr. 29. dif. 3.
c Ibidem
d L. 4 de fidejus. l 1 tit. 12 p. 5
e L. 1 & per totū c. ad Vellejan. & l. 2. tit 12. p. 5
f L. milites c. de loc. 10.
g c. equidem 11. q 1.
h c. fin. de fidejuss.
i L. ait Prætor. parag. nō solum ff. de minuti

l L. inter eos, ff. de fidejus. parag si plures inst. eod. lib. 8. tit. 12. p. 5.
m L. 1. tit. 16. lib. 5.
n Sa hoc verb. n. 1.
o Mol. de contract. disp. 492
p Sa ubi supra n. 3.
q Sylvest. verb. fide jus. c. 12.
r Vide P. Sa ubi supra.
s Sa ubi supra.

l uti beneficio divisionis Sed in regno *m* Castellæ nisi exprimatur hæc obligatio in solidum, non intelligitur nisi per partes facienda.

9. Fidejussio est pretio æstimabilis, & ideo pro ea aliquid pretii accipi *n* potest, in quo arbitrando quantitas debiti, & periculum pensanda sunt.

10. Pro fide jussione Prælati non tenetur *o* ejus successor, sicut nec in aliis contractibus, quos prædecessor fecit nomine proprio, secus vero si fecit nomine Ecclesiæ & ejus rem non suam agens.

11. Tenetur *p* debitor de omni damno sua culpa fide jussori accidenti, iste autem non tenetur ad debiti augmentum.

12. Qui fide jussit ad certum tempus, si à creditore prorogetur, *q* non tenetur amplius nisi de novo in id consenserit.

13. An pro minori, qui se non potest obligare *r* valeat fide jussio, alii ajunt, alii negant, affirmativa videtur probabilior.

14. An teneatur fide jussor solvere debitum antequam à judice cogatur, dubium est inter DD.

15. Creditor potest accipere pretium moderatum, ut fidejussorem ab obligatione liberet.

16. Mutuare cum pacto, quod mutuatarius *s* præmutuanti fide jubeat usura est.

17. Qui non fide jubendi chirographum facit sub aliqua pœna non tenetur adimplere, nec pœnam solvere, quia est contra bonos mores talis promissio.

DISP. I. SECT. UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ

FILIUS.

a Comm. DD.

1 Filii naturales *a* fiunt legitimi per subsequens matrimonium parentum.

2. Idem

2. Idem dic *b* quando contractum fuit matrimonium bona fide in facie Ecclesiæ, & postea nullum fuisse apparuit.

3. In dubio legitimus præsumendus *c* est. Idem dic de eo qui post adeptam dispensationem natus est, si parentes matrimonio jungantur.

4. Qui nascitur post matrimonium patris cum alia *d* est naturalis.

5. Qui habens filium naturalem cum alia contraxit, & post hujus mortem cum matre filii naturalis, illum legitimum *e* facit.

6. Non *f* tenetur filius credere matri dicenti illum non esse legitimum, nisi certo constet; quod si credat debet se ut illegitimum judicare.

7. Filii illegitimi sunt irregulares, nec possunt *g* obtinere beneficiũ etiã si nõ sit curatũ, vel dignitas.

8. Filii eorum, qui clandestinè cum impedimento dirimente contraxerunt sunt *h* illegitimi.

9. Servorum filii quantum ad conditionem servilem matrem *i* sequuntur.

10. Cum fit divortium filii traduntur *l* alendi cõjugi innocenti, sed sumptibus delinquentis, hæc tamen pœna non obligat nisi post sententiam judicis.

11. Si communi consensu conjuges separantur tribus primis annis alendi *m* sunt à matre, post vero à patre communibus expensis.

12. Idem *n* dic quando matrimonium fuit sine culpa nullum, si autem alter conjux malam fidem habuit suis alat expensis.

DE FILIO FAMILIAS LEGITIMO, & illegitimo.

13. Filius familias dicitur, *o* qui est in potestate patris, avi, vel proavi.

14. Supremus ascendentium habet *p* in potestate omnes descendẽtes, quo mortuo manet sequens.

15. Fœ

b c. referente qui filii sint legiti.
c Comm. DD.
d Sanch. lib. 1. disp 2, n. 8.
e Molin. 1, to. de just, disp. 167.
f Suar. to. 5. disp. 50 sec. 4. n. 5
g Vide verb. irregul.
h Comm. DD.
i L. partũ c. de revendic.
l Sanch. lib. 10, de matrim. disp. 20 n. 7. 10. 3.
m L. neq; filium c. de patr. potest.
n Sanch. ubi suprà num. 11.
o Sà hoc verb. n. 8
p Idem ubi supra

15. Fœminæ non habent filios in poteſtate, nec eorum deſcendentes.

16. Filius naturalis *q* dicitur, qui natus eſt ex copula nec approbata, nec reprobata jure civili.

17. Expoſitus ſi facta diligentia nihil reperitur, præſumitur *r* legitimus, & in dubio poſſe cum eo diſpenſare Epiſcopum quantum ad Eccleſiaſtica *s* aliquorum ſententia eſt

18 Spurius eſt *t* qui ex reprobata copula naſcitur, qui autẽ ex ſoluta, & conjugato non dicitur ſpurius.

14 Epiſcopus poteſt *u* ſubditum legitimare ad ordines minores, & ad beneficium ſine cura animarũ, & dignitate, & cenſetur diſpẽſare, ſi ſcienter ordinet

20 Illegitimus *u* poteſt à Papa legitimari etiam quoad ſæcularia aliis non præjudicantia in terris ſuis, alii autem aſſerunt *x* ubique poſſe.

21 Legitimatus à Principe non *y* eſt ideo legitimatus ad Eccleſiaſtica.

22 Clerici filius *z* poteſt à Principe legitimari, ut ſit hæres patris etiam in bonis ex redditibus Eccleſiaſticis acquiſitis.

23 Legitimatio valet *a* etiam in alio regno ſi ibi nulli fit præjudicium.

24 Qui in temporalibus non habet ſuperiorem, legitimare poteſt *b* filium naturalem, ſpurium autem ſolus Papa, aut Imperator.

25 Facultas legitimandi in præjudicium aliorum *c* revocata eſt à Pio IV. nec præſumitur legitimans velle alteri præjudicare.

26 Spurius etiam per ſubſequens matrimonium *d* legitimatur.

27 Filius naturalis non dicitur *e* eſſe ſub patris poteſtate, quidam patri concedunt, aſcendentibus negant.

28 Filium alicujus eſſe probat *f* ſola fama, niſi contrarium conſtet.

29 Filiorum nomine veniunt *g* filii naturales, ſed non ſpurii cum agitur de aliqua utilitate; in odioſis vero non veniunt nepotes.

30 Pa-

q Comm DD.
r Sà ubi ſup.
s Sà ubi ſup.
t Comm. DD.
u Comm DD.
x Vide c. 13. qui filii ſint leg.
y Covar, in clem, ſi furioſus 1. p. n, 9.
z Covar. ubi ſup.
a Vide eumdem loc. cit.
b Sà hoc verb. n. 13
c Pius V.
d Covar. ubi ſupra parag. 2 num. 1.
e Sà hoc ver. n 20.
f Comm. DD.
g Vide Mol. n. 22 col. 9.

30 Patria potestas tollitur *h* per Episcopatum, vel Cardinalatum; non verò per ordinem sacrum. Hoc verò *i* concedunt alii. Tollitur etiam per professionem patris, aut filii, & alicubi per matrimonium filii, vel si pater sit hæreticus, etiam occultus vel contrahat incestuosas nuptias, vel justo bello capiatur, vel servus, aut perpetuo exul sit.

31 Emancipatio fit coram judice, potest autem *l* fieri per Procuratorem, & revocatur si filius patri alimenta deneget.

32 Supremus ascendētiū potest *m* quēlibet descentium emancipare aliis relictis, sed emancipato patre sub ejus potestate est filius, quem postea gignit.

33. Filius præsumitur *n* emancipatus, si id ferente patre per decennium negotietur.

34 Filiis emancipatis vivente matre ea mortua *o* debetur media pars usufructuum, & altera patri.

35. Filii spurii relicta à patre possunt retinere ante sententiam judicis. Dicunt tamen alii præter alimenta vel dotem nil aliud neque ex testamento neque ab intestato retinere posse. Prior autem sententia videtur *p* probabilior.

36 Filio spurio potest *q* pater alimenta relinquere ad hæredes transitura.

37 Filius potest *r* patrem accusare de crimine læsæ majestatis divinæ, vel humanæ.

38 Filius in ætate imperfecta tradendus *s* est parenti fideli, post usum rationis ei, quem maluerit.

39 Parentibus non obedire ex contemptu, vel in re gravi *t* peccatum est mortale. Contrahere autem matrimonium contra eorum voluntatem ex justa causa non *u* est mortale.

40. Tenetur *x* filius stare pacto, quod pater fecit, ut matrimonium contrahat, nisi rationabili causa excusetur.

41 Filius, qui laborat in bonis paternis tantam *y* meretur mercedem, quantam extraneus, si suo animo laborare protestetur saltem tacitè; secus verò præsumitur gratis, & amore filiali fecisse. 42 Fi-

h Comm. DD.
i Covar. c. tua nos de testamentis
l Silvest. verb. emancip.
m Sa hoc verb.
n Comm. DD.
o Sa ubi sub. n. 29.
p idem ubi sup. num. 30.
q Covar. epit. p. 2. c. 8.
r Comm. DD.
s c. 2. de conv. infid.
t Comm. DD.
u Vide Mol. disp 176.
x Comm. DD.
y Navar c. 17. nu. 141.

z Idem ubi supra num. 152

42. Filius, qui sponte legitimæ cum juramento renuntiavit, patrimonio etiam si enormissime læda tur in foro interiori servare tenetur, z in exterio autem, quia dolum interfuisse præsumitur, non obligatur.

43. Filius, qui à patre occulte sumit quod si peteret pater non illi negaret, non peccat mortaliter, ne tenetur restituere: si autem accipiat aliquid notabil quod ipse si sciret non concederet, peccat mortaliter, & restituere tenetur etiam si sit de suis bonis adventitiis, vel profectitiis.

44. Potest a de præsumpta patris voluntate moderatas elargiri eleemosynas.

a Comm. DD.

45. Filius habet jus ut alatur ex bonis b paternis cum ex propriis non potest.

b Comm DD.

46. Tenetur restituere quod à patre c accipit pe donationem invalidam ultra legitimam.

c Navar. ubi supra n. 8.

47. Tenetur d in bonorum collationem afferre libros, & arma, nisi illa ei donaverit pater adhuc vivens ad studendum, vel militandum, tunc enim e runt bona quasi castrensia.

d Idem. ubi supra n. 159.

48. Non tenetur e conferre ea quæ pater donavit pro vestitu, pro cibo, & equitatu.

e Comm. DD.

49. Neque tenetur f computare, quæ in studendo consumpsit, nisi haberet bona castrensia, vel quasi castrensia ex quibus præsumitur pater eum alere voluisse.

f Comm. DD.

g Navar. ubi supra n. 101.

50. Tenetur restituere lucrum, quod patris pecunia acquisivit, potest g tamen pro sua industria & labore dimidium lucri sibi retinere.

h Idem. ubi supra n. 162.

51. Tenetur h solvere partem debitorum, quæ frater contraxit vivente patre in studiis, ad quæ à patre missus fuit, non vero ea post ejus mortem.

i Comm. DD.

52. Tenetur i compntare sumptus, si sunt notabiles, quæ pater fecit in augendis bonis suis adventitiis, si durat augmentũ in ipsius notabilẽ utilitatem.

53. Tenetur l etiam conferre, quæ in ludos, & vitia consumpsit. Idem dic quando ob delictum filli pa-

pater compulsus fuit solvere pœnam, secus si sponte solverit. Idem judicium est de sumptibus factis in nuptiis filii, si pater habuit animum recuperandi quem in dubio habere non præsumitur.

l Navar: ubi supra 7. nu. 164.

m Azor. to. 1. lib. 2 c. 7. q. 13.

54. Peccat *m* mortaliter, si accusat parentes de aliquo delicto, nisi fuerit læsæ majestatis divinæ, vel humanæ. In his vero duobus non solum potest, sed debet accusare.

55. Filii expositi an si habeantur pro legitimis, possint ordinari, & ad beneficia admitti alii negant, alii probabilius affirmant; tutius est quod dispenset Episcopus.

DISPUTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

FINIS.

1. Finis *a* est bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, ut aliud propter ipsum appetatur. Est duplex alius ultimus, qui propter se solum amatur, alius medius, qui propter se & aliud diligitur, & uterque verus, vel apparens bonus vel malus.

2. Iterum etiam est *b* duplex finis cuius, id est bonum, quod per se appetitur, & finis quo, id est adeptio ipsius boni. Hoc etiam est ultimus, vel medius, verus, vel falsus. Dividitur *c* etiam in principalem, vel minus principalem.

3. Non omnis, qui mortaliter peccat constituit finem ultimum in de creatura. Hoc enim speciale est

a Navar. præl. 4. n. 2.

b Idem ibid. nu. nu. 4.

c Idem ubi sup.

d Idem prælu, 9. nu. 19.

est peccatum, & inde sequeretur in omni peccato mortali duplex peccatum.

e Comm. DD. 4. Omnis actus cujus finis est malus mortaliter, peccatum e est mortale, si verò veniali ter est veniale.

f Comm. DD. 5. Omnis actus, cujus finis principalis est bonus etiam si finis minus principalis sit res temporalis, dūmodo sine culpa appetibilis, non ideo est f malus

g Navar. ubi sup. c. 17. nu. 209. 6. Finus minus principalis retributionis bonus est, & contrarium asserere est g hæreticum.

h Comm DD. 7. Finis h principalis vanæ gloriæ in rebus, ad divinum cultum institutis tantum est venialis. Si verò finis principalis sit obsequium, & minus principalis humana laus in bonum finem quæsita nullum peccatum erit, imo opus meritorium.

i Comm. DD. 8. Finis malus voti i annullat ipsum votum, quia non est materia conveniens licet votum ipsum sit bonum.

l Comm. DD. 9. Quando finis præcepti est alius à re præcepta, tunc non l cadit sub præceptum.

FOEMINA.

a c. novo de pœnit & remiss. 1. Fœmina non a potest docere, nec concionari, nisi ex Papæ licentia, si publica sit concio, secus si in capitulo, vel claustro.

b Navar. c. 23. n. 22 2. Uti habitu virili pro honesta recreatione b potest.

c Covar. c. relatū 2. n. 5. de testam. 3. Non c potest esse testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, ubi verò solemnitas non requiritur, ut tempore pestis potest. Nec in causa criminali nisi hæresis, vel proditionis, vel simoniæ, aut cum aliter veritas sciri non potest, aut cum proceditur via inquisitionis. Ad pias causas admittitur.

d Sylvest verb. fœmina n. 3. 4. Non potest d pro debito incarcerari, nec cogi accusare, vel testificari nisi in causa criminali.

e Sà hoc verb. n. 5. 5. Potest e post partum Ecclesiam adire ob devotionem, vel se domi continere ob reverentiam.

6. Fœmina se exornans cum contemptu salutis proxi-

proximi, quem credit periturum *f* peccat mortaliter, secus si non faciat ex contemptu, sed solum ex voluntate aliis placendi. *f* Navar. præl. 9. num. 5.

FRVCTVS.

1. Qui possidet rem alienam fructiferam deductis expensis, rem, & fructus tenetur *a* restituere habita ratione bonæ, vel malæ fidei. *a* Navar. c. 24. in fine.

FVGERE.

1. Fugere non *a* dicitur, qui ad superiorem vadit. *a* Comm. DD.

2. Delinquens licitè *b* potest fugere ne capiatur, & alius eum juvare quando non prohibetur ratione sui officii, vel ex qualitate delicti. *b* Comm. DD.

3. Qui causa fuit, ut captivus fugeret, tenetur *c* restituere vel ipsum captivum, vel pretium ejus cum his omnibus, quæ fugiens surripuit. *c* Navar. c. 17. nu. 103.

4. Captivus à domino fugiens peccat, nisi captus fuerit ab infidelibus in bello injusto, qui ad fugiendum potest juvari. Non desunt *d* tamen qui captum in bello justo fugientem excusent a peccato. *d* Sà verb. servus.

5. Captus in bello justo ab infidelibus *e* potest fugere propter periculum animæ, sed pretium sui restituere tenetur. Si tamen fugiat, quia à domino fidem relinquere provocatur, nihil tenetur restituere. *e* Comm. DD.

DISPVTAT. VI. SECTIO I.

FVRTVM.

Quid sit furtum, & an peccatum mortale, & ad hoc quæ quantitas requiratur.

1. FUrtum est *a* contrectatio rei alienæ invito dominio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus possessionis, quod lege naturali prohibitum est admittere.

2. Qui rem alienam juste accepit, detinet autem injuste, furtum *b* committit.

3 Cum injustè accipitur *c* res sacra dicitur sacrilegium, si possessio spectans ad rem publicam peculatus, si grex dispersus abigeatus, si homo, ut venundetur plagium, si denique pecunia, vel alia res mobilis furtum, vel rapina.

4. Fur nocturnus *d* potest occidi à particulari, diurnus non potest nisi ob defensionem.

5. Furtum ex natura sua est *e* mortale, sed fit veniale ob materiæ parvitatem, sed inter omnia mortalia est minus grave, licet contrarium alii sentiant asserentes gravius esse fornicatione.

6. Qui rem parvam furatur habens animum magnam furandi, vel faciendi notabile damnum, peccat *f* mortaliter.

7. Quantitas sufficiens *g* ad peccatum mortale pensanda est ex qualitate personæ, cui aufertur, & ex re ipsa ablata, in hoc regno etiam si à divite auferatur una uncia argentea id est un patacon. Si autem pauperi surripiatur quarta pars unius unciæ argenteæ videtur pars notabilis, cum ob eam lucrandam ultra sex horas laborem impendat, eaque possit duobus diebus sustentari.

a L. 1. parag. furtum, ff. de furtis, parag. furtum inst. de oblig. quæ ex debi.

b D. Tho. ubi supra ad 2.

c Vide l. 1. ff. ad legẽ Iuliam, &c. quod ergo 2. q. 4.

d c. perfodiens de homicid.

e D. Tho. a. 2, q. 66. art. 6.

f Comm. DD.

g Vide Tolet. li. 5. cap. 15. Navar. in sum. c. 17. num. 4.

8. Ut

8. Ut sit peccatum mortale debet dominus valde rationabiliter esse invitus, unde filius clam accipiens à patre quæ ipse rationabiliter negaturus non præsumitur etiamsi ad ludum, vel luxum accipiat, non peccat *h* mortaliter. *h* Vill. tr. 2. tr. 13. diff. 2.

9. Excommunicatio contra fures non *i* cōprehendit rem parvam accipientes, etiam si propter notabile damnum cujus causa fuêre, mortaliter peccaverint. *i* Navar. c. 17. n. 1.

Qui plura minima surripuit cum ad magnam quantitatem pervenit, an peccet mortaliter.

10. Qui unum obulum furatur cum animo perveniendi ad magnam quantitatē peccat *l* mortaliter. *l* Comm. DD.

11. Qui hodie unum furatur obulum sine animo alium furandi postea, cras tamen data occasione alium furatur, & sic de reliquis usque ad eum, qui complet notabilem quantitatem si in hoc ultimo recordetur per eum perveniri ad notabilem quantitatem, peccat *m* mortaliter, & tenetur istum ultimum sub eodem mortali restituere. Non desunt tamen viri docti, qui contrarium teneant, sed requiritur in prima sententia major quantitas, ut sit peccatum mortale. *m* Vide Less. lib. 2. c. 12. dub. 8.

12. An qui à pluribus multa minima furatur, quæ faciunt notabilem quantitatem peccet mortaliter, alii ajunt, alii probabilius negant. *n* *n* Vide Less. ubi supra.

Cum plures simul, vel successivè causant damnum notabile an peccent mortaliter & teneantur restituere.

13. Cùm plures simul in vineam ingressi damnum fecerunt notabile, peccant mortaliter, & singuli in solidum tenentur restituere. *o* *o* Comm. DD.

14. Si successivè ingressi unus damnum factum ab

ab alio nescivit, & damnum seorsim sumptum non fuit notabile, nec peccat *p* mortaliter, nec restituere tenetur. Si tamen damnum factum notabile fuisse post cognoscant, singuli tenentur sub mortali ablatum restituere licet minimum.

p Comm. DD.

15. Idem dicendum cum sub excommunicatione præcipitur.

16. Cum pater ob furtum epistolas excommunicationis à judice Ecclesiastico impetrat non videtur *s* filium, aut uxorem comprehendere.

s Comm. DD.

17. Pater, qui bona fide etiam adventitia dissipat, vel donationes etiam ultra quintam partem facit, peccat, *t* & tenetur restituere.

t Navar. c. n. 151.

An uxor furtum committat bona dotalia, vel communia accipiendo.

u Comm. DD.

18 Non potest *u* durante matrimonio, potest tamen eleemosynas facere, quas faciunt aliæ mulieres sui status.

19. Potest *x* ad evitandum mariti damnum temporale, vel spirituale, & necessaria ad sustentationem familiæ, vel cum maritus est amens, vel arbitrio prudentis incapax ad familię regimen, vel prodigus, potest clam custodire bona ne illa dissipet.

x Moli. de just. tr. 2. disp. 274.

20. Cum maritus est absens habet *y* uxor plenam bonorum administrationem.

y Navar. c. 17. nu. 154.

21. Potest *z* facere donationes remuneratorias, & de bonis paraphernalibus prohibito disponere, quia eorum non solum habet dominium, sed plenam administrationem.

z Comm. DD.

22. Quæ accepit de bonis dotalibus, vel sua industria acquisitis, ut donaret notabilem quantitatem filio naturali, vel alii, *a* peccat mortaliter. & tenetur restituere.

a Nav. c. 17. n. 155.

23. Ad alendos tamen patrem, aut matrem, fratres, vel sorores de bonis dotalibus vel communibus potest *b* accipere, immò & tenetur de illis alere, & potest

b Vide l. mutus ff. de jur. dot.

& potest compensare id minus accipiendo tempore solutionis.

24. Potest clam *c* sibi dotem servare, si timeat post mariti mortem sibi non integre reddendam. *c* Vide Vill. to. tt. 13. dif. 8.

An maritus teneatur restituere, quæ de bonis uxoris accepit.

25. Qui bona paraphernalia uxoris accepit peccat *d* mortaliter & restituere tenetur. *d* Comm. DD.

26. Potest *e* dotem, & donationes propter nuptias insumere in sui status decentia conservanda *e* Villal. ubi supra

27. Si de bonis communibus notabilem insumat quantitatem sine uxoris consensu peccat *f* mortaliter, & restituere tenetur, & potest uxor facere compensationem. Ad hanc tamen restitutionem non obligatur maritus in foro exteriori ob vitandas lites. *f* Molin. tom. 2. de just. disp. 275.

28. Dos filiæ sumenda *g* ex bonis communibus. *g* l. 53. Faur. Go. di l. 8. tit. 9. lib. 5. recop.

29. Maritus tenetur *h* parentes pauperes alere, fratres, & filios ex alio matrimonio. *h* l. 1. c. 8. lib. 3. fori.

An Famuli *peccent à domini bonis aliquid accipiendo. Vide verbum* Famuli.

An liceat furari in necessitate.

30. In extrema necessitate licet *i* sumere vitæ necessaria, extra illam non licet. *i* Comm. DD.

An liceat Christianum surripere ab infideli servum fidelem.

31. Communiter loquendo bellum infidelem adversus fideles injustum, & ideo juste possunt *l* à servis spoliari, & servi fugere, & ad fugam juvari. *l* Comm. DD.

32. Si in bello justo fidelis ab infideli caperetur, non posset *m* fugere nisi ad vitandum animæ periculum. *m* Villal. ubi supra.

An qui monetam effingit peccet, & restituere teneatur.

n Pius V. illum excommunicavit in constitutione quę incipit. Cum mihi magis.
o Navar. in sum. c. 17, n. 167.
p Comm. DD.
q Comm. DD.

33. Peccat n mortaliter, & restituere tenetur cum decipit in mensura, vel valore metalli.

34. Qui ignoranter solvit debitum in moneta falsa, conscius postea tenetur o damnum restituere saltem pauperibus.

35. Quando deceptio non in materia, sed in figura tantum facta est, non tenetur p restituere particulari, Regi autem, & officialibus tenetur.

An Princeps possit pretium monetæ augere supra materiæ valorem.

36. Potest q ob bonum publicum de populi cõsensu augere vel minuere.

37. Qui pecuniam portat ad locum, in quo plus valet potest eâ uti pretio currenti.

An falsificantes Litteras restituere teneantur.

f c. ad falsariorum de crimine falsi.
t Sylvest. verb. falsar. q. 2.

38 Restituere tenentur, f & in foro exteriori falsariorum pœnis puniuntur, & si litteræ sunt Pontificiæ excommunicantur.

39. Epistolas alienas legere cum periculo secretum grave sciendi peccatum t mortale est, nisi qui aperit superior sit.

An Furis *bona sint hypotheca, & ad quid teneantur qui cum eo facit contractum, uxor & filij ejus vide verbum*. Usura.

SECTIO II.

De varijs circa furtum resolutionibus.

a Vide Dian. p. 2. tr. 17. ref. 29. & p. 5. tr. 8. ref. 25.

1. Probabilis sententia a est in gravi necessitate nõ peccare eum, qui aliena capit occulte.

2. Vir honestus, cui gravissimum esset mendicare, nec alia via suppeteret accipiendi necessaria, posset *b* occultè capere. *b* Idem ib. ref. 24.

3. Fur, & omnis iniquus possessor, nō solum rem, sed incrementum pretii, in quo dominus eam erat venditurus, restituere tenetur. *c*. *c* Comm. DD.

4. Qui mulam furatus alteri eam locavit, lucrum hoc tenetur restituere, nisi dominus esset valde dives, qui de hoc pretio non curaret.

5. Furtum rei non sacræ in loco sacro, ut furtum crumenæ in Ecclesia non *d* est sacrilegium. *d* Dian. p. 1. tr. 7. ref. 27.

6. Qui invenit crumenam nummis plenam, & facta diligenti inquisitione dominum non invenit potest *e* sibi retinere donec compareat dominus *e* Idem p. 2. tr. 16. ref. 5.

7. Qui cibos *f* furtivos comedit donatos à fure parcens suis tenetur restituere id, quo ditior factus fuit, quod videtur probabilius licet contrarium sit etiam probabile. *f* Sanch. apud Dianam.

8. An possit quis á sartoribus *g* magistris nō verò à famulis emere fragmenta quæ supersunt, cum ipsi justè sibi retineant qui alias non possunt recuperare plenam mercedem, alii ajunt; alii negant, affirmativa sententia videtur *h* probabilior. *g* Idem ubi sup. *h* Idem ubi supra.

9. Qui furem adjuvat ope vel consilio, sine quibus esset nihilominus furaturus non tenetur *i* restituere, si autem ideo majus damnum faciat, tenetur de excessu. *i* Layman

10. Custodes portarum, silvarum, &c. non tenentur *m* ante sententiam judicis solvere pœnam impositam contra exportantes ligna, vel similia, si non manifestent, sed dissimulent. *m* Less. apud Dian p. 3. tr. 5. ref. 34.

11. Qui furem non impedit clamando, immò aliquid accepit ut taceat, nisi ei ex officio competat ad nihil tenetur. *n* *n* Dian. ubi supra.

12. Qui rem accipit, quæ domino nil est profutura ad nil tenetur. *o* *o* Comm. DD.

13. Si oblatam rem à fure dominus nolit accipere, si pereat domino perit, *p* non furi. *p* Comm. DD.

14. Fur etiam punitus à judice tenetur *q* parti restituere.

q Comm. DD.

15. Fur non comittit duplex peccatum eo quod se exponat periculo suspensionis, nisi id faciat ne putetur timidus à sociis.

16. Si res pereat apud furem æqualiter peritura apud dominum in foro interiori restituere non tenetur. *r*

r Navar. c.27. nu. 80.

17. Qui magnis intervallis notabilem quantitatem surripit non tenetur *s* illam restituere, nec peccat nisi à principio animum habuerit perveniendi ad illam.

s idem ubi supr. nu. 140.

18 Expensas factas à domino in re quærenda fur restituere tenetur. *t*

t Comm. DD.

19. Qui triticum furatur à parato seminare illud qui aliud simile non habet, lucrum cessans tenetur *u* restituere.

u Navar. c. 17. nu. 211.

20. Ob furtum veniale potest quis licitè occidi ob servandam disciplinam militarem, vel aliud bonum commune *x*

x Comm. DD.

21. Qui rem furtivam emit bona fide, *y* & postea dubitat an fuerit furtiva, tenetur dominum rei inquirere, si non inveniat potest retinere, sed non præscribit nisi post 30. annos etiam si bonam habeat fidem.

y Comm. DD.

DISPVTATIO I
SECTIO I.
RESOLUTIONES VARIÆ.
G.
GABELLA.

1. GABELLA potest *a* imponi ab eo, qui non habet superiorem in temporalibus, vel cui ipse concesserit, vel præscripta consuetudine. *a* Val.to. 3. dub. 5. q. 6. p. 1.

2. Potest *b* Episcopus in Ecclesiis pleno jure sibi subjectis ex causa & cum Capituli consensu pensionem, ceu tributum imponere. *b* Sa hoc verb. n. 2.

3. Potest *c* quicumque temporalis dominus necessitate urgente taliam imponere, hoc enim non est prohibitũ, sed ordinaria gabella gravans populũ. *c* Sylvest. verb. gabel. 3. à num. 1.

4. Novæ gabellæ non obligant *d* nisi constet legitimè esse impositas. Alii asserunt in dubio standum pro Principe. *d* Ubi sup num. 4.

5. Si gabella est antiqua solvenda *e* in dubio, quia Princeps est in possessione. *e* Idem ubi supra.

6. Quæ imponuntur in rebus delatis in propriũ usum communiter habentur *f* iniquæ, quod alii negant quando causa justa imponuntur. *f* Vide Tolet. l. 5. c. 74.

7. Injustæ sunt si pro Principis privata utilitate, & non pro comuni bono imponuntur, si cessante causa durant, si majores sunt, quam necessitas postulat, si alii aliis magis gravantur.

8. Gabellas, cum non postulantur sine fraude, aut vi non solvere, nec postea restituere peccatum non esse mortale *g* asserunt viri docti, communis autem sententia tenet, teneri subditos justas gabellas solvere. *g* Vide supra.

9. Qui rem publicam novis gabellis sine justa causa gravant, restituere tenentur. *h* *h* Comm. DD.

10. Deputati ad exigendum, possunt *i* cum pauperibus dissimulare.

11. Deprehensa res ante locum, quem exire non licet non *k* est confiscanda, poterunt enim pœnitere, & redire.

12. Gratia exemptionis pro *l* certo numero filiorum mortuo aliquo ex eis non ideo spirat. *m*

13 Clerici non tenentur ad gabellam contractuũ nisi negotientur, nec de patrimonio suo. *n*

14. Onus annexum prædio antequam ad Ecclesiam veniret transit *o* cum prædio, nisi aliud sit in usu, ut in Italia.

15. Emptor rei Ecclesiasticæ debet *p* gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ pro parte sua.

16. Mendicantium bona, coloni, arrendatarii, & negotiorum gestores exempti *q* sunt ab omni exactione.

i Sà ubi supra.
k ...
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Comm. DD.
o Tolet. ubi supra c.73. n.7.
p Sà ubi supra.
q Ex mendicãtium privil.

SECTIO II.

De quibus rebus gabella debeatur.

1. Debetur *a* de rebus venditis, & duplo major de permutatis.

2. Non debetur *b* de donationibus, neque de his quæ ob magnam necessitatem venduntur. *c*

3. Nec de rebus minimis, *d* nisi hæc vendere sit ex officio.

4. Debetur *e* de censuum venditione.

5. In pacto de retrovendendo debetur *f* de prima venditione non de secunda.

6. De pane cocto non debetur, *g* nec de equis, mulis, & similibus, quæ venduntur vel permutantur. Nec de moneta, libris, vel codicibus, nec de his quę dantur propter nuptias.

7. Nec de bonis *h* defunctorum, quæ distribuuntur inter hæredes, secus si sub hasta vendũtur etiam ad pia opera. Nec debetur quando fit testamentum ad pias causas, nec de rebus sacris, nec de armis venditis, nec de medicamentis mixtis, & compositis; debetur tamen de simplicibus.

a L. sciendum parag. si quis permutaverit ff. de ædil. edi.
b Comm. DD.
c Sylvest. verb. gabell. 3. q. 5.
d Villal. c. 2. tr. 8. dif. 16.
e Idem ubi supra.
f Idem ubi supra.
g l. 34. tit. 8. lib. 9. recop. vide Mol. de just. to. 3. disp. 6. c. 4.
h Vid. tit. 17. & 18. l. 9. recop.

8. Ec-

8. Ecclesiasticis, non potest imponi etiam ob bonum publicum nisi cum Papæ licentia vel Episcopi in urgenti necessitate cum est difficilis aditus ad S. Pontificem.

9 In omnibus aliis consulatur consuetudo optima legum interpres.

DISPVTATIONES interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

GENER.

1. Gener tenetur *a* computare in legitima uxoris omnia ornamenta, & vestes sericas, quas filię dedit socer nisi donata presumantur ob magnas opes vel dignitatem generi. Et donata uxori à consanguineis, ea mortua tenetur restituere. *a* Navar. c. 17. nu. 166.

2 Licitè recipit, *b* & consumit fructus prædii dati à socero in securitatem solvendæ dotis. *b* Idem ib.

3. Si socer mutuo aliquid det generi, ut sibi reddat prædium ante dotis solutionem usuram comittit. *c* *c* Idem ubi supra. nu. 278.

GENERATIO.

1. Generationem impediēs etiam si habeat plures filios, quàm possit alere, peccat *a* mortaliter, & si extra vas semen effundat peccat contra naturam. *a* Navar. c. 16. n. 11.

GRADVS.

1. Peccat *a* mortaliter qui se dicit gradum habere in universitate, quem non habet, vel qui accipit immeritum. *a* Navar. c. 25. n. 59

GRATIA, CEV PRIVILEGIVM.

1. Gratia non expirat morte concedentis, nec ante certificationem revocationis. *a* Suar. to. 3. disp. 16. sec. 2.

2. Litteræ fidei publicæ vulgò dictæ salvos conductos non expirant *b* morte concedentis. *b* Nava. c. 2. placuit de pœn. dub. 4. num. 34.

3. Gratia, quam Papa facit comittendo examen Episcopo, illo mortuo non expirat. *c*

4. Gratia

4. Gratia eligendi confessorem, aut absolvendi à casibus vel dispensandi *d* non expirat morte concedentis neque suscipiendorum Ordinum à quolibet Episcopo.

d Comm. DD.

5. Gratiã præcedentem excommunicatio sequens non *e* aufert.

e Sà ubi supra.

6. Gratia non perit deficiente causa *f* ob quã concessa fuit, impetrata tamen ex causa falsa nulla est.

f Idem ubi supra num. 6.

7. Gratia concessa hoc tenore, Donec aliud non ordinavero, donec voluero ad beneplacitum sedis Apostolicæ, durat mortuo Papa concedente; secus verò si dicat *g* ad nostrum beneplacitum.

g c. si gratiosè de rescript. in 6.

8. Concesso aliquo concessa *h* intelliguntur omnia sine quibus non potest commodè fieri.

h Vide l. penult. ff. de usufr.

9. In generali concessione non veniunt *i* insolita concedi, nec quæ quis probabiliter creditur in specie non esse concessurus; nisi aliunde constet de voluntate concedentis.

i Comm. DD.

10. Beneficium Principis nisi alteri præjudicet latissimè est interpretandum. *l*

l Comm. DD.

11. Omnis expressio falsi moventis Principem ad concessionem vitiat *m* illam, non vero taciturnitas veri nisi quando jus illud exprimi jubet.

m Sà hoc verb.

12. Defectus causæ impulsivæ, quæ movet Principem ut facilius præstet gratiam non *n* vitiat illam, secus verò si deficiat finalis.

n Covar. lib 1. var. c. 20.

13. In privilegio nomine maris intelliguntur *o* etiam fœminæ.

o Comm. DD.

14. Papa non præsumitur *p* concedere exorbitantia, nec velle alteri præjudicare, nec derogare juri, nisi expressè constet.

p Comm. DD.

15. Per constitutiones non derogatur *q* privilegiis, nec vivę vocis oraculis, nisi de illis expressè fiat mentio etiam si addatur non obstantibus quibuscumque &c

q Comm. DD.

16. Privilegium in dubio præsumitur non revocatum.

17. Privilegium, aut rescriptum posterius non tollit *r*

lit r prius, nisi in illo fiat expressa mentio de priori etiam si addatur, non obstantibus quibuscumque privilegiis &c. *r Sà ubi sup. n. 14.*

18. Lex revocans privilegium non valet *s* ante promulgationem in diœcesi. *s Vid lib. 7. de rescri. c. 10.*

19. Privilegium extenditur *t* ad casus similes. *t Sà ubi supr. n. 17.*

20. Privilegium non *u* tollit legem, aut consuetudinem, aut jus privati nisi nominatim derogationem contineat *u Sylvest. verb. concessum in fine.*

21. Privilegia mendicantium non derogant, *x* nisi de illis fiat expressa mentio. *x Comm. DD.*

22. Gratia valet in conscientia *y* etiam non expeditis litteris. *y Comm. DD.*

23. Gratiæ seu beneficii impetratio *z* pro alio ipso ignorante valida est. *z Sà ubi supra.*

GREX.

Gregem faciunt *a* quatuor vel quinque porci, oves non nisi decem. *a Sà hoc verbo.*

GULA.

1. Gula est vitium inclinans ad comedendum, vel bibendum inordinate. *a D. Tho. 2, 2. q. 148.*

2. Inordinatio est *b* in his quinque Propere, laute, nimis, ardenter, studiose. *b Idem ubi supr.*

3. Est vitium capitale, & habet *c* filias quinque quæ sunt hebetudo mentis, inepta lætitia, stultiloquium, scurrilitas, & immunditia. *c D. Greg. 31. moral.*

4. Ex natura sua non est peccatum mortale, erit *d* tamen si ultimum finem constituat quis in ciborum delitiis, vel sciens, & prudens notabile sibi damnum inferat nimis comedendo. *d Comm. DD.*

5. An comedere carnem humanam in extrema necessitate sit peccatum mortale alii ajunt, alii negāt *e* probabilius. Certum autem est absque necessitate extrema peccatum esse mortale. *e Tolet. de pec. c. 60.*

6. Comedere aut bibere ob solam voluptatem dumodo saluti non noceat nullum esse peccatum asserit *f* Joannes Sanctius sed non excusari à veniali videtur probabilius, *f Vide Dian. p. 3. tr. 5. resol. 5.*

7. Et

g Henriq. & alij. 7. Et si aliquis comedat scienter usque ad vomitum tantum erit g veniale.

h Comm. DD. 8. Peccat h venialiter, qui nondum finita cibi concoctione bibit nisi excusetur causa, ut siti, vel alia necessitate.

****

DISPUTATIONES interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ H.

HABITUS.

a Navar. c.12.n.62 HABITUS non potest a mutari ab uno conjuge sine licentia alterius, nec in habitum tertii Ordinis.

2. Mutare habitum virilem in fœmineum, vel è contra ex justa causa nullum est peccatũ,

b Idem c. 23. n. 22. si autem ex levitate fiat erit b veniale.

3. Qui habitu religioso ob contemptum, vel ad

c Comm. DD. inhonestum personatum utitur, peccat c mortaliter, si autem ob solam levitatem erit veniale.

HASTILUDIUM.

Qui illud instituit, si fiat moderatè, & ut plurimum cædes non contingat, non peccat mortaliter Vide verbum *Torneamentum*.

HAEREDITAS.

QUOAD hæredem, & substitutionem.

a Nav. c. 12. nu. 56. 1. Hæres tenetur a implere vota realia defuncti non verò personalia, si verò fuerint mixta ad id solum, quod reale est tenebitur.

b Comm. DD. 2. Hæres defuncti, qui religionem voverat, non tenetur b reddere religioni bona, quæ defunctus portasset.

3. Hæres

3. Hæres decollati, vel suspensi per sententiam judicis tenetur restituere damnum illatum per defunctum. c Nava c. 16, nu. 12.

4. Hæres, qui advertit tabellionem vel testes, ne testator legatum alicui relinquat peccat d mortaliter, & tenetur restituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. d Navar. c. 26. num. 36. e Comm. DD.

5. Hęres excomunicati denunciati, qui sine absolutione ab excomunicatione decessit, tenetur petere absolutionem, secus verò si non esset denunciatus, & à peccatis absolutus decesserit.

6 Hæres ab intestato non f tenetur aliquid dare hæredi ex testamento minus solemni, nec legata solvere, nisi sint ad pias causas. Contrarium autem alii asserunt probabiliter secundum quos poterunt occultè compensare, qui in foro exteriori impetrare legata non possunt. f Vasqu. apud Dianam p. 1. tr. 8. ref. 75. g Molin. apud eundem ubi supra.

7. Nullum monasterium post Concil. Tridentin. h est incapax hæreditatis præter Franciscanorum, Capucinorum, & Minorum de Observantia. h Nav. c. 16. n. 46.

8. Hæres relictus putatus legitimus, cum sit ex adulterio natus, si velit religiosus esse, ut sine nota legitimis restituat hęreditatē, ingredi i debet monasteriū incapax hęreditatis vel ante ingressum, vel professionem renunciare si in aliud ingreditur. i Idem ibidem.

HÆREDITAS quoad hæreditatem.

9. Filia non potest a exhæredari eo quod invitis parentibus matrimonium contraxit. a Nava. c. 14. nu. 15.

10. Aragoniæ leges permittentes parentibus exhæredare filios relinquendo illis quinque solidos tantum, justæ videntur b Navarro. b Idem c. 26. n. 38.

11. Legitima c debetur jure naturali filiis quando aliunde se non possunt alere, aliis verò non nisi jure civili. c Idem ibidem.

12 Hæredem extraneum eligere relictis fratribus, & aliis consanguineis, nisi hi sint in magna necessitate nullum d est peccatum, quia nullo jure prohibitum. d Diana p. 1. tr. 8. ref. 86.

13. Hæ-

a Comm. DD.

13. Hæredes legitimi non tenentur *e* solvere debita defuncti, si quintã partem excedunt, & non constat de illis sufficienter nisi per declarationem defuncti.

f Dian. p. 1. tr. 6. ref. 11.

14. Qui sine vi, & fraude curavit aliquod testamentum jam factum mutari & alium hęredem institui, vel aliquid sibi, vel amicis relinqui, non tenetur *f* ad restitutionem, nec peccat si non faciat ex odio & faciat ex odio erga institutum, ut sibi hæreditas relinquatur licet non peccet, non tenetur ad restituendum.

g Vasqu. apud eundem ubi supra.

15. Si quis vi, aut fraude impediat ne nepos ex filio spurio hæres instituatur, tenetur *g* restituere, quia filius spurii non est incapax hæreditatis.

16. Cum pater instituit aliquem hæredem, & rogat eum ut hęreditatem filio spurio restituat, is potest acceptare, & spurius eam accipere. Sed tam promittens restitutionem quam pater ita disponens peccant mortaliter, quia id leges graviter prohibent. Imò promissio est nulla, possetque sibi hæreditatem retinere, vel si velit spurio tradere.

h Diana p. 5. tr. 3.

17. Professi, & coadjutores formati societat. Jesu non sunt capaces hæreditariæ successionis neq; ab intestato, neque ex testamento Domus autem professa potest *i* hæres institui non ut bona immobilia retineat, sed ut vendat & pretium in usus necessarios consumat. Collegium autem & domus probationis possunt retinere, & professus, & coadjutor formatus legatorum capaces sunt.

i P. Pelizar. in manual.

DISPVTATIO I. SECTIO I.

HAEREDITAS.

Quid sit, & de pœnis hæreticorum, & eorum qui eos adiuvant.

a D. Tho. 2, 2, q. 5. art. 1.

HÆresis est *a* error in intellectu voluntarius cõtra aliquam fidei veritatem cum pertinacia assertus ab eo qui fidem recepit.

2. An

2. An ab hæresi excuset ignorantia crassa, alii ajunt, alii negant; affirmativa sententia videtur probabilior. *b* Sanc. in sum. lib. 2 c. 7. n. 20.

3. Qui pertinaciter dubitat *c* de aliquo articulo fidei est hæreticus. Nec non, qui putans aliquid esse definitum ab Ecclesia, licet non sit, contrarium defendit pertinaciter. *c* c 1. de hæret.

4. Qui negat ea, quæ secundario de fide sunt in foro exteriori, hæreticus censetur, *d* v.g. quando ex una præmissa certa lumine naturali, ex alia de fide infertur conclusio. *d* Villal. to. 2. tr. 1. dif. 10.

5. Hæretici, & qui eis præstant favorem, vel auxilium sunt excomunicati nisi sint solum mentales *e* Vide Bull. Cœnæ.

6. Eorum bona ipso facto sunt *f* confiscata, & ipsi & filii, & nepotes eorum sunt irregulares. *f* Comm. DD.

7. Non incurrit *g* has pœnas hæreticus mentalis sed exterior etiam si sit occultus. *g* Comm. DD.

8. Hæreticus exterior *h* est, qui verbo, vel signo, quod sit peccatum mortale hæresim profert, ita ut possit ab alio intelligi etiam si non intelligatur. *h* Sanch. in sum. lib 2 c. 8. num. 5.

9. Qui facit actus indifferentes, ut pecuniam mutuo dare, vel donare, ut animũ alicujus gratum habeat ad persuadendum hęresim, si illam nec verbo, nec signo proferat, non *i* est hæreticus exterior. *i* Idem ubi supra.

10. Qui exterius profert hæresim, eam tamen non credit, nec dicit ex animo pœnas *l* incurrit. *l* Azor. lib. 18. c. 10 q. 6.

11. Hęreticus, qui ebrius, vel dormiens profert hęresim, non *m* est hæreticus exterior. *m* Sanch. ubi supra num. 14.

QVIS POSSIT absolvere ab hæresi in foro conscientiæ.

12. A mentali quilibet ordinarius Confessor *n* potest absolvere. *n* Comm. DD.

13. In articulo mortis vero, vel præsumpto quilibet sacerdos potest; *o* sed manet absolutus cum onere cõparendi coram superiore, si cõvaluerit. Idem dic in periculosa navigatione, si fiat sine fraude. *o* Vide verb. absolutio.

14. Episcopus potest *p* ab hæresi occulta, & hanc facultatem delegare, licet hoc negent alii: saltem Prælati regulares non possunt in foro conscientiæ *p* Trid. 14. ses. 6. de refor.

absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excomunicatione propter eam incursa. *

*In decr. Alexand. VII. 1665.

15. An hęc facultas sit revocata per Bullam Cœnę alii ajunt, q alii negant probabilius. Sed tamen sententia asserens Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non denegare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, Anno 1629. 18 Julij in Consistorio S. Congregat. Emin. Cardinalium visa & tolerata non est. *

q Vide sanct. ubi supra, nu. 26.

*In decr. Alexand. VII. 1665 24. Sept.

16. An in foro conscientiæ possint domini inquisitores absolvere hæreticum occultum negāt multi, sed plures r probabilius affirmant.

r Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 6. num. 3.

17. Si hæreticus occultus habeat impedimentum recurrendi ad Inquisitores, tutius *f* est quòd Confessor tacito nomine ab eis facultatem impetret. Non desunt tamen qui virtute Bullę Cruciatę absolvi posse asserunt probabiliter. Si impedimentũ est perpetuum propter paupertatem, vel infirmitatem, vel si non confiteatur, & Eucharistiam recipiat, sequitur scandalum, si sacerdos est, potest celebrare: si laicus, communicare eliciendo prius actum contritionis. At si se id posse diffidat confiteatur, & à confessario absolvatur. Hoc enim impedimentum mortis comparatur articulo. Ex mẽte D. Thomæ potest in hoc casu omissa hæresi alia peccata confiteri, eo animo ut data opportunitate superiori aperiat, & ab eo absolvatur, directe enim ab aliis peccatis & indirectè ab hæresi absolutus manebit.

f Navar. & alii apud Dian. p. 1. tr. 5. res. 4.

t Sanch. in sum. lib. 2. c. 13. num. 37.

AN LICEAT cum hæreticis communicare.

18. Cum hęreticis in hęresi comunicare illicitum u est, necnon cum ipsis conversari quando eversionis periculum est, & cum illis disputare prohibitum est.

q Vide Vill. ubi sup. q. 8.

19. Si non sunt denuntiati, non est illicitum cum illis conversari, & simul sacris assistere x.

x Comm DD.

20. Vendere licet y infideli indifferentia ad bonum,

y Azo. to. 1. lib. 8. c. 22. q. 6.

num, & ad malum, quamvis sciam eos ea re abusuros, nisi sit scandalum, vel possim sine magno meo damno peccatum illius evitare.

SECTIO II.

De varijs circa hæresim resolutionibus.

1. HÆreticus non privatur *a* bonis, aut potestate nisi post judicis sententiam. *a* Molin. dub. 95.

2. Hæretici filii, & nepotes, & hæreticæ solius filii non *b* possunt beneficium, aut publicum officium obtinere, nisi nati essent ante parentum hæresim, vel in regione hęreticorum, vel esset occultum ipsos esse hæretici filios. *b* Sà hoc verb.

3. Abjurans hæresim fit *c* incapax officii, & beneficii & ordinum nisi abjuratio sit de levi, aut vehementi, sed non hæresis.

4. Ex sortilegio *d*, vel divinatione non probatur, quis hæreticus, sed præsumitur. *d* Comm. DD.

5. Sepeliens malitiosè hæreticum in loco *e* sacro, excommunicationem incurrit. *e* Sylvest. verb. excomm.

6. Patrem hæreticum potest filius denuntiare, sed non tenetur *f* nisi sit periculum, quod alios subvertat Si tibi constet Petrum esse hæreticum, teneris denuntiare, etsi probare possis. In decre. Alexand. VIII 1665. *f* Tolet. lib. 5. c 4. n. 10. putat teneri contrar. P. Sà affirmat.

7. Ultramontanus non tenetur *g* denuntiare hęreticum, qui eum ultra montes hæresim docere voluit, secus si in Italia, vel Hispania. *g* Sa hoc verb.

8. Temeraria opinio *h* est, quæ nec authoritate, neque efficaci ratione probari potest. *h* Comm. DD.

9. In hæresi non dari materiam parvam asserit *i* Sanchez, nisi forte dicatur leve aliquod verbum, quod hæresim sapiat. *i* Sanch. in um. ...um. 10.

10. Qui dubius est in fide non est *l* hæretic[us] quia qui dubitat neutri parti assentitur, nec ha[bet] pertinaciam. *l* Diana p. 2. tr. 16. res. 51.

11. Qui non ex animo, sed vi, metu, vel fraude ore negat fidem, nec hæresim nec excomunicationem incurrit, *m* licet gravissimè peccet. *m* Comm. DD.

n Armilla & alii apud Dianam.

12. Qui parentes hæreticos denuntiant *n*, liberi manent ab omnibus pœnis, quas alii liberi incurrunt, etiam si nati fuerint post illorum hæresim.

13. An qui legit libros acatholicorum in quibus nõ tractatur ex professo de religione, vel libros Catholicorum cum cõmentariis hæreticorum incurrat excõmunicationem dubium est inter authores, affirmativam judicat *o* Suarez probabiliorem.

o Suar. apud Dianam p. 1. tr. 11. res. 31.

14. Idem dubium est de eo qui legit Epistolam, vel alium tractatum hæreticum retinet, vel imprimit, probabilius est hunc *p* incurrere excõmunicationẽ. Non tamẽ ubi Bulla Cœnæ non est recepta.

p Dian. p. 1. tr. 12. res. 31.

15. Parvitatem materiæ in lectione librorum hæreticorum alii ad paginam unam extendunt, alii restringunt *q* ad paucas lineas.

q Suar. ubi supra.

16. Probabile est *r* Generales regularium posse suis subditis concedere facultatem legendi libros hæreticorum.

r Diana p. 5. tr. 13. res. 49.

17. Hæreticus combustioni proximus tametsi crimen negaverit, si sub confessione velit aperire tunc *s* potest absolvi, nec cogendus aperire veritatem.

s Dian p. 1. tr. 5. res. 8.

DISPVTATIO II. SECTIO I.

cum resolutionibus variis.

IN VARIAS DISPVTATIVNCVLAS DIVISA.

Homicidium.

a D. Tho. q. 3. art. 8.

b Comm. DD.

1. HOmicidium *a* est injusta hominis occisio.

2. Potest *b* contingere multis modis, per præceptum, consilium, permissionem, auxilium, cooperationem, & exorbitationem, &c.

c Comm. DD.

...N LICEAT judici publica authoritate reum ...dere.

3. Licitum *c* est malefactores occidere quando id jura docent.

d Comm. DD. contra Abulensem.

4. Non licet *d* innocentem occidere etsi timeatur malefactorem fore.

5. Non

5. Non licet *e* filium pro patris peccatis necare. *e* c. unde-
cumque
6. Judici licet *f* impœnitentem occidere, sed de- c. sponsus
bet prius omnia quæ potest adhibere remedia, ut c. nunquã
eum ad sanam mentem reducat. 56. dist.
f Comm. DD.

AN LICEAT privatæ personæ reos occidere.

7. Hoc numquam licet, *g* & maritus occidens adulterum mortaliter peccat, licet aliqui contrarium affirment, sed minus probabiliter. Adulter autem si se defendendo maritum occidat non peccat, si aliter non possit evadere. *g* D. Tho. 2, 2. q. 64.

8. Cum adulteri traduntur marito per sententiam judicis licitè eos potest *h* occidere *h* Comm. DD.

AN POSSIT REX vel respublica facultatem dare, ut quilibet malefactores interficiat.

9. Non *i* potest Rex, nec respublica talem facultatem dare. *i* D. Tho. 2, 2. q. 65. art. 2.

10. Cum malefactor vocatus noluit *l* comparere, & contra eum lata est sententia mortis in aliquo gravissimo delicto, licita erit talis facultas. *l* Comm. DD.

AN LICEAT CLERICIS habentibus temporalem jurisdictionem reos occidere?

11. Non licet *m* clericos in hoc casu reos occidere, possunt tamen suam jurisdictionem in generali, vel in particulari alteri committere, ut reos occidat. *m* c. nemo c. Episcoporum 45. dist.

AN SEIPSUM occidere liceat, & an teneatur, quis se defendere vel peccet periculo mortis se objiciendo.

12. Nullam ob causam licet *n* seipsum occidere, vitam enim propriam tueri naturale præceptum est. *n* D. Aug. lib. de civit. c. 17. usq. ad 27

13 Ad propriæ vitæ defensionem non est *o* semper homo obligatus. *o* Comm. DD.

14. Episcopus, & Parochus etiam cum mortis periculo tenentur *p* administrare sacramenta tempore pestis, & Prætor non deserere civitatem. *p* Comm. DD.

15. Nemo tenetur *q* ad conservationem vitæ remediis uti extraordinariis, nec deserere civitatem ut salubrius cœlum quærat, nec cum impetitur, *q* Comm. DD.

etiam si possit se defendere, nec facere extraordinarios sumptus in pretiosis medicinis.

r Idem ubi supra.

16. Licitum r est se exponere mortis periculo propter charitatem visitando infirmos, eos curando, navigando maria, flumina tranando propter necessitatem, sed sine illa manifesto periculo exponere temerarium est.

s Comm. DD.

17. Licet s etiam pro amicis animā ponere, & pro bonis ejus tam temporalibus quā spiritualibus.

AN LICEAT vitam abstinentijs breviare?

t Comm. DD.

18. Nullum t est peccatum cōmunibus uti cibis, & abstinentiis quas alii ordinariè faciunt in religione etiam si ob hoc vita brevietur.

u Villal. ubi supra.

19 Extraordinariis abstinentiis uti, & cibis valde nocivis u peccatū est nisi fervor excuset, mortale.

x Vide Dian. p. 3. tr. 2 res. 39.

20. Carthusianorum præceptum de non edendis carnibus x obligat etiam cum mortis periculo extra morbum secundum probabiliorem.

AN LICEAT innocentem occidere.

y Exo. 23.

21. Ex intentione numquam licet. y

z Villal. ubi supr. dif. 9.

22. An si tyrannus petat tradi sibi innocentem pro bono totius reipublicę, possit tradi alii negant, alii probabilius affirmant, z etiam si ipse nolit, dūmodo occisioni ejus non cooperentur qui tradunt.

a Idem ubi supra.

23. Cum innocens innocentem vult occidere, innocens potest a illum occidere cum moderamine inculpatę tutelę, & erit bellum justum ex utraque parte.

AN LICEAT alium occidere ob sui defensionem.

a Comm. DD.

1. Nemo a tenetur ut se defendat alium occidere, nisi ejus vita esset reipublicæ valde necessaria, vel esset in periculo animæ, quia in peccato mortali.

b Comm. DD.

2. Si aggressor esset persona valde utilis reipubl., non vero innocens non liceret b huic illum occidere nisi ob vitandum periculū æternæ damnationis.

c Villal. ubi supr.

3. Sufficit, c quod aggressor velit membrum aliquod abscindere, vel graviter percutere, ut licitè possit occidi quando aliter me non possum defendere.

4. Occi-

4. Occisio hæc debet *d* esse in ipso defẽsionis actu & licita est etiam si occisor causam rixæ dederit. *d c. significasti de homici.*

5. An licitè possit occisor ipsam occisionem intendere ad se defendendum, vel teneatur defensionem per se solam velle, licet per accidens occidat alii *e* ajunt, alii *f* negant. Tutius est occasionem non intendere, sed defensionem. *e Less. lib. 2. c. 9. du. 8. nu. 55.* *f D. Tho. 2, 2. q. 54. art. 7.*

AN LICEAT latronem occidere quando aliter bona defendi non possunt.

6. Licitum *g* cum moderamine inculpatæ tutelæ. *g Comm. DD.*

7. Licet *h* etiam eum persequi, ut ablata restituat, & si nolit occidere aggressorem. *h Sà hoc verb.*

8. Licitum *i* est fœminæ, vel viro ob tuendam castitatem si aliter non possit, occidere aggressorem. *i Vas. 10. 3. disp. 5. q. 8. p. 4.*

9. Idem licet *l* homini nobili ad proprii honoris defensionem. Si verò injuriæ irrogator fugiat non posse eum persequi asserunt viri docti Sed alii non minus probabiliter tenent in ipso injuriæ fervore, nõ animo se vindicandi, sed recuperandi honorem *m* posse illum persequi, & occidere. Hæc secundum prædictos authores, sed nunc observa decreta Alexandri VII. * *l P. Henriq. de irreg. c. 10.* *m Idem ubi supra.* ** Anno 1665.*

AN LICEAT ob vitæ defensionem occidere innocentem procurando abortum.

10. Non licet *n* directè mortem innocentis procurare, licet tamen procurare vitæ conservationem etiamsi per accidens innocens occidat. *n Vide verbum. Abortus.*

11. Licitum est ad defensionem vitæ, *o* vel honoris innocentis aggressorem occidere, & erit actus charitatis, nemo tamen ad id tenetur cum periculo propriæ vitæ, vel bonorum, nisi sit persona publica, cui id ex officio competat. *o Vill. ubi sup. dif. 5.*

12. Cum occisio omnino est casualis nullum *p* est peccatum. Cum verò est casualis, sed mixtum habet aliquid voluntarium, solum erit peccatum id quod voluntarium fuit. *p Comm. DD.*

13. Qui se exponit periculo alium occidendi reus est *q* homicidii, ut nutrix, quæ dormit cum periculo occidendi infantem. *q Comm. DD.*

r D. Tho. 2,2, q. 56. art. 1. — s Arag. sup. D. Tho. ubi supra. — t Concil. Nic. ca. 2. — u Comm. DD.

14. Judici licet r membrum delinquentis præscindere. Et cum putridum est cuilibet licet ex infirmi voluntate, & id velle tenetur infirmus, nisi passurus s sit in sectione magnos dolores.

15. Illicitum t est ob suavitatem vocis vel ob vitandas tentationes se castrare.

16 Qui captam habens unam manum ignem appropinquantem videret, licite posset u eam præscindere.

x Tol. lib. 5. & c. 9. — y Prov. 13. c. 25. — z Vill. ubi supra dis. 18.

17. An verò qui sub pœna mortis juberetur à judice propriam manum præscindere licitè hoc posse alii negant, alii probabilius affirmant. x

18. Licitum y est parentibus, ac prælatis filios, & subditos flagellare.

19. Etiamsi filius sacris initiatus sit potest z flagellari à patre nec incurrit excommunicationem nisi modum excedat.

20. Maritus etiam potest ex justa causa uxorem flagellare.

21. Quam restituendi obligationem habeat occidens, vel mutilans vide in verbo *Restitutio.*

An irregularitatem incurrat vide verbum Irregularitas.

AN LICEAT homines in carcerem mittere.

a Vill. ubi supra. — b Comm. DD. — c Vill. ubi supra.

22. Hoc solum licet a publicam authoritatem habenti.

21 Cum datur carcer in custodiam debet esse sine rigore, in pœnam autem dari non potest, nisi post sententiam judicis.

23. Idem dic de prælatis religionum, c qui nisi reo convicto, vel in crimine notorio non possunt carcerem in pœnam dare.

d Comm. DD. — e Comm. DD. — f Villal. ubi supr.

24. Parentes possunt d filios custodi carceris tradere per aliquot dies detinendos.

25. Fur potest e detineri clausus à Domino rei ablatæ donec restituat.

26. Non licet f injuriam passo detinere injuriæ irrogatorem, ut à judice capiatur.

27. Cui-

27. Cuilibet licitum *g* est detinere euntem ad perpetrandum delictum. *g* Comm. DD.

SECTIO II.

De varijs circa Homicidium resolutionibus.

1. CLerico non licet *a* nec pro rebus, nec pro honore alium occidere. *a* Comm. DD.

2. Qui mandat alium occidere, *b* si mandatum revocat ante occisionem imunis est, secus qui consulit, etiam si revocet consilium, si ex eo sequitur occasio. Si tamen faciat quantum in se est ad dissuadendum & si non prævaleat ad nil tenetur secundum probabilem *c* opinionem. *b* Comm. DD. *c* Diana p. 3. tr. 5. ref. 83.

3. Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam dicitur, & peccatum *d* mortale est. *d* Comm. DD.

4. Licere in extrema necessitate dare alteri propriæ vitæ necessaria, alii negant, alii probabilius *e* affirmant. *e* Vide Dian. in sum. verb homicid.

5. Vitam pro honore amittere alii ajunt, alii negant illicitum esse.

6. Qui cum vitæ periculo medicinam respuit, mortaliter *f* peccat. *f* Navat. c. 11. n. 41.

7. Qui potest fugere sine magno honoris detrimento peccat *g* mortaliter si aggressorem se defendendo occidat. *g* Idem ubi supra.

8. Peccat mortaliter damnatus ad mortem, qui ut se eripiat, justitiæ ministros *h* occidit. *h* Comm. DD.

9 Qui magna cautela frangit legem mortis pœnam statuentem non peccat *i* ob periculum mortis, cui se exponit. *i* Comm. DD.

10 Non peccat *l* mortaliter, qui delectatur propter utilitatem ex morte secutam alicujus. *l* Comm. DD.

11. Mortem optare alicui propter bonum ejus spirituale *m* non est peccatum, sed virtus. *m* Comm. DD.

12. Qui propter aliquod infortunium cupit se numquam natum *n* fuisse, peccat mortaliter. *n* Comm. DD.

13. Qui propter homicidium à se commissum scit alium esse in carcere cum vitæ periculo non tenetur o se prodere.

o Navar. ubi supr. num, 17.

14. Qui se defendendo excessit modum, & alium p occidit tenetur ad restitutionem, sicut homicidia voluntarius, licet minus peccet.

p Idem ubi sup.

15. Ebrium, vel amentem patrem, aut fratrem majorem invasorem occidere, etiam ob defensionem occidere non licet q cum quis fugiendo potest evadere.

q Comm. DD.

16. Non licet viro honorato alium occidere propter contumeliam r, licet tamen quando aggressor fustem, vel alapam impingere veliet viro honorato secundum aliquos.

r Vide decret, Alex. VII Dian. in sum. verb homicid.

17. Si per judicem non vales rem tibi furto sublatam recuperare, potes s ingredi domum ubi est, & impedientes vi repellere & rem tibi vendicare.

s Dian, ubi sup.

18. Licite potest t uxor maritum interficere, quem scit paratum habere gladium, vel venenum ad eam interficiendam, & aliter se non potest defendere.

t Navar. ubi sup.

19. Herum famulo mandantem ut interficiat, potes u licite interficere, si aliter non potes evadere.

u Comm. DD.

20. Obsides possunt occidi, quando hostes fidem frangunt.

21. An nautæ ab infidelibus oppugnari pulveri tormentario possint ignem subjicere, & se mari cõmittere alii ajunt, alii probabilius x negant.

x Dian. ubi supra. ref. 30.

22. Probabile y est quod quis possit vitam ponere pro amico, & ei tabulam tradere ut salvetur, quamvis ipse submergendus sit.

y Idem ubi supr.

23. Damnatus ad mortem per inediam z potest abstinere à cibis clam oblatis.

z Comm. DD.

24. Non tamen damnatus ad mortem per venenũ potest illud haurire, potest tamen aperire os ut immittatur.

25. Damnatus ad suspendium non a potest se præcipitare ex scala.

a Comm. DD.

26. Non tenetur b restituere, qui occidit furem pro

b Cajet. apud Dian. ubi supr.

pro conservatione bonorum etiam si facile posset ea per judicem recuperare. Nec qui occidit se defendendo etiam si posset ut clericus sine nota fugere, Nec adulter qui maritum occidit ut se defenderet, nec qui metu mortis indicavit aliquem, qui injustè ad mortem patebatur.

27. Nobiles ac divites *c* præsumuntur renuntiasse juri restitutionis ex homicidio, & hæredes censentur acquiescere pœnæ mortis in homicidam inflictæ, nisi expresse aliud exigant. *c* Sanch. apud Dian. in sum verb. Homicid.

28. Qui se defendendo solum excessit in modo, solum tenetur *d* de excessu non in totum restituere. *d* Comm. DD.

29. Qui prævidit ex homicidio a se patrando damnum alii eventurum, ex eo quod homicida putetur, ad nil tenetur, *e* quia hoc per accidens se haber ad suum delictum *e* Comm. DD.

30 Si tuum animal, vel mancipium damnum intulit ad nil *f* teneris nisi post sententiam judicis. *f* Dian. ubi supra.

31. Cum occisus omnia condonavit homicidæ non tenetur *g* restituere filiis. *g* Comm. DD.

32. Titulo alimentorum solum tenetur *h* occisi parentibus, filiis, & uxori quod si hæc æquè commodè potest nubere nihil ei debetur. Idem dic de parentibus, & filiis, si alimentis non indigeant non debentur eis nisi post judicis sententiam. *h* Less. & Filius c. apud Dian ubi supra.

33. Qui provocatus ab alio in pugnā descendit ad nil tenetur *i* propter vulnus, aut mortē. Sed duellū ab Alex. VII. damnatū sub pœna peccati morttalis. *i* Dian. ubi supr. in decret. 1665.

34. Qui occidit opificem. opera ejus filiis, & uxori debet *l* compensare non in totum, sed arbitrio boni viri secundū tempus, quo putabatur supervicturus. *l* Comm. DD.

35. Pro cicatricis deformitate vel pro vitæ jacturа *m* nulla fit recompensatio. *m* Comm. DD.

36. Homicidi compensatio non est necesse *n* ut fiat per Missas, & preces, congruè tamen imponantur à Confessariis *n* Layma. apud Dian. ubi supra.

37. Qui alium occidit sine fraude, & atrocitate iam si de officio judex contra eū procedat, non est *o* *o* Comm. DD.

prohi-

prohibitus religionem ingredi, nisi specialiter prohibitum sit in aliqua religione ut in nostra Societate.

HONOR.

a Comm. DD.
b Comm. DD.

1. Debitum honorem optare periculum, non a peccatum est.

2. Debitum honorem alicui negare peccatū est. b

3 Illicitum est religioso vel clerico calumniatorem gravia de se vel de sua religione spargere minantem occidere, etsi alius modus defendendi non suppetat, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso, vel ejus religioni publice vel coram gravissimis viris prædicta impingere nisi occidatur c

c In decr. Alexand. VII. anno 1665, 24, Septemb.

Vide verb. *Fama*.

DISPVTATIO II. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

HORAE CANONICAE.

a Clem. li 8. constit. Apo.
b Pius V. in Const. quæ incipit. Quod à nobis in prin. Breviarii.
c c. presbyter. ad junct c. dolentes de celebr. Miss.
d Azor. to. 5. lib. 10. c. 5, q. 5.

Quid sint horæ canonicæ, & an clerici, & beneficiati illas recitare teneantur.

1. HOrę canonicę sunt officium divinum, quod Ecclesiastici ex obligatione recitant, & usus illius ex traditione a venit Apostolica.

2. Horæ canonicæ sunt septem. Officium vero minus B. Virginis, defunctorum, Psalmi pœnitentiales, & graduales non b sunt Horæ canonicæ nec ad ea tenetur quis extra chorum.

3. Clerici sacris initiati tenentur c recitare horas canonicas, sed non jure divino.

4. Si Papa dispensaret ut matrimonium contraheret in sacris constitutus, non ideo videretur d dispensare in recitatione horarum.

5. Ex-

5. Excommunicatus, interdictus, suspensus, irregularis, vel ad triremes damnatus non ideo à recitandi onere *e* liberatur.

6. Clerici in minoribus non tenentur recitare nisi alicubi *f* esset consuetudo legitimè præscripta, nec possunt ad id obligari ab Episcopo nisi ad unum, vel alterum diem.

7. Fratres laici Franciscani, si ordinem suorum recipiant sine superiorum facultate, etiam si fiant Presbyteri privandi sunt, nec *g* debent recitare nisi officium laicorum.

8. Beneficiati nullis etiam sacris Ordinibus initiati recitare *h* tenentur.

9. Incipit hæc obligatio, quando habet jus in re ante possessionem secundum probabilem opinionem, vel ab ipsa possessione, quando per ipsum non stetit, quod est *i* probabilius.

10. An verò qui habet tenue beneficium recitare teneatur, alii negant, alii affirmant, *l* præcipue, si cum ei collatum fuit, erat pingue.

11. Qui beneficiũ servit per tertiam personam, cui dat majorẽ partem stipendii non ideo *m* excusatur.

12. Tenentur *n* etiam ad officii divini recitationem, qui habent præstimonia, vel simplicia beneficia tantùm.

13. Idem dicendum *o* de eo, qui habet Capellaniam collativam, etiam si alius pro eo Sacra faciat.

14. Cum Capellania non est collativa, sed tantũ laicorum Patronatus sine Episcopi authoritate erecta non *p* obligat ad recitationem, quia non est ad beneficium Ecclesiasticum.

15. Qui habet Ecclesiasticum beneficium perpetuo, vel temporaliter sibi commissum, ad recitandum *q* tenetur.

16. Qui habens beneficium fructus non recipit sine culpa, non tenetur, si autem habeat quotidianas distributiones, vel sua culpa fructus non recipiat, *r* tenetur.

e Idem ubi supra.
f Less. l. 2. de just. c. 27.
g Leo X. refertur in comp. Fr. Min. verb. laic.
h Comm. DD.
i Less. ubi sup. c. 34.
l c. clerici 91. dist.
m Lessius ubi sup. l. 2. c. 34.
n Pius V. in const. quæ incipit. Ex proximo.
o Azor. 1. p. l. 10. q. 5.
p Comm. DD.
q Azor. ubi supra c. 11.
r Less. de just. l. 2. c. 34. n. 168.

17. An

17. An verò cum in primo anno fructus sunt defuncti, vel fabricæ, si ipse nihil ferat, recitare teneatur alii negant, alii *s* affirmant, quando eis datur dimidia pars fructuum ex decreto Jo. XXII.

s Idem ubi supra num. 170.

18. Qui habet possessionem beneficii litigiosi, si sperat fructus suos esse futuros, recitare tenetur. Si autem nullus est in possessione nullus *t* tenetur.

t Idem ubi sup. l. 2. c. 34.

19. Qui ob metum reverentialem patris accipit beneficium, & retinet sine animo clericatum recipiendi, si fructus recipit recitare *u* tenetur, si non recipit animo restituendi non tenetur; si recipit ipsius pater non tenetur recitare, tenetur tamen pater restituere, vel eo mortuo omnes filii pro rata

u Villal. 1. p. tr. 24. dif. 8.

20. Qui Ecclesiastica gaudent pensione *x*, tenentur recitare officium B V. quando ad majus officium non sunt obligati Quodsi nullum recitant non faciunt fructus suos. Hoc de pensionibus intelligendum est de his quæ annexæ sunt alicui gradui Ecclesiastico saltem minori.

x Less. l. 1. c. 34, n. 108.

21. Coadjutor ad id solum tenetur *y* ad quod datus est coadjutor.

y Comm. DD.

22. Qui habet duo beneficia semel recitando obligationi *z* satisfacit.

z DD. in Clem. de suppl. negl. Prælatorum.

23. Qui habent beneficium manuale id est mobile ad nutum recitare tenentur, dum illud durat.

SECTIO II.

An Religiosi professi, Choristæ & sanctimoniales recitare teneantur Horas.

1. Religiosi professi Franciscani choristæ etiam si non sint sacris initiati sub præcepto regulæ recitare *a* tenentur.

a Ex reg. S. Francis.

2. Novitii in nulla religione recitare *b* tenentur, nec laici, neque equites Ordinum militarium, sed solum id quod est a suis regulis constitutum, & hoc sine obligatione mortali.

b Comm. DD.

3. Docto-

3. Doctores ferè omnes conveniunt in hoc quod omnes religiosi professi, choristæ, & Moniales professæ omnium Ordinum recitare *c* obligantur officium divinum. *c* Vide Azor, 1. p. tr. 24. dif. 9.

4. Hæc obligatio ortum habet à consuetudine, an verò obliget sub mortali plures affirmant, & alii dubitant. Vide eumdem.

5. In choro quando simul conveniunt, non *d* possunt aliud recitare præter divinum officium sub mortali. *d* Comm. DD.

6. Moniales S. Claræ cum prælatæ licentia ad breve tempus, vel si diuturna fuerint necessitas cum Prælati facultate *e* possunt prò Horis canonicis recitare Pater noster. *e* Vide Villal. to. 1. tr. 24. dif. 9.

7. Religiosi ex nostra Societate nec in choro; nec extra chorum recitare *f* tenentur, nisi sint in sacris. *f* Ex cõp. Socie.

8. Chorista professus, qui fugit apostata non liberatur *g* ab obligatione recitandi, si autem ob crimina damnetur ad triremes recitare non tenetur, nisi habeat ordinem sacrum, secundum probabiliorem opinionem. *g* Contrarium vide in Diana, p. 2. tr. 3. ref. 18. c. 40.

9. Chorista, qui justa de causa redactus est à Prælato in laicorum statum recitare non *h* tenetur. *h* Comm. DD.

10. Prælatus justa de causa dispensare *i* potest cum chorista, & videtur justa causa vacare litteris, vel negotiis. *i* Less. de just. lib. 2 c. 7. n. 51:

11. Religiosus, qui ex Papæ dispensatione religionem dimisit non *l* tenetur recitare nisi sit in sacris. *l* Azor. c. 6. q. 8.

AN SIT OBLIGATIO recitandi integrè, & clarè,

12. Obligatus ad recitandum dimittendo totum officium aut unam horam, aut partem notabilem illius peccat *m* mortaliter. *m* Comm. DD.

13. Qui uno die totum prætermisit officium unũ tantùm cõmisit *n* peccatum, sed majus quam si unam solàm horam, sed si per multos dies, toties peccat quot sunt dies. *n* Azor. 1. p, lib, 10. c. 7, n. 4.

14. Quoad

o Comm. DD,

14. Quoad actum interiorem toties o peccat, quoties animum habet dimittendi officium.

p Azor, ubi supra,

15. Qui alternatim recitat cum eo, qui non habet obligationem recitandi, obligationi p satisfacit, & cum plures recitant sufficit, quod unus dicat lectiones, vel antiphonas, quæ autem organa dicunt à recitantibus in choro non sunt prætermittenda.

q Leo X, 41

16. Leo X Franciscanis q concessit, quod qui cum male proferentibus recitant præcipue in choro, vel propter strepitum, vel aliam causam non bene audiunt, ad amplius non teneantur

r Azor, ubi supr,

17. Qui ob satisfactionem à Confessario impositam recitat officium B.V. vel alios Psalmos r, potest alternatim cum alio recitare. An sit idem de Corona Virginea, vel Rosario alii negant, alii probabilius affirmant.

s c, retulerunt de consecr, dist, 4,

18. Qui malè profert etiam cum advertentia s satisfacit præcepto, nec videtur peccare motaliter nisi fiat ex voluntario, & notabili contemptu.

t Azor, ubi supra, q, 11,

19. Licet qui recitat seipsum non audiat, dummodo labia movendo verba pronunciet distinctè, satisfacit t præcepto etiam si sit in choro.

u Idem ubi supr. c, 11,

20. Canonici u tenentur non solum recitare, sed cantare, secus non facient suas distributiones.

x Vide Villal. tr, 24, dif, 10, to, 1,

21. Qui exit à choro, & postea extra chorum supplet, quæ deerant, & qui tarde venit, si suppleat similiter præcepto x satisfacit.

y Leo X, 41

22. Leo X. concessit y Franciscanis ut possint mentaliter dicere quæ jubentur dicere, tam in Horis Canonis, quam in Missis

AN RECITANDVM sit sine interruptione.

z Less, de just, lib, 2, c, 37. dub, 10, n, 57,

23. Officium divinum sine necessitate interrumpere à peccato veniali non z excusatur. Si autem longa sit interruptio sunt qui dicant repetendum esse quod recitatum fuerat sub peccato mortali, si erat pars notabilis. Contrarium videtur probabilius.

24. Justæ causæ officium interrumpendi divinum

24. Justæ causæ officium interrumpendi divinū *a* sunt auditio concionis, rei sacræ, obedientia, & quævis res necessaria ad salutem, honorem, cōmoditatem propriam, vel proximi, quando æquè cōmode non potest alio tempore fieri, in his nec venialiter peccatur, nec est repetendi obligatio. *a* Comm. DD.

26. Idem dicendum de his, & similibus quando à Confessario imponuntur, vel ex voto recitantur.

QVA diei hora sit recitandum.

27. In choro præscriptis temporibus *b* recitandum est, ad quod consuetudo consulenda. *b* c. 1. de celebr. Missar.

28. In choro bis, aut ter anteponere, vel postponere non erit peccatum mortale, in hoc tamen notabilis negligentia non *c* excusatur ab eo. *c* Clem. 1. de celebr Miss.

29. Extra chorum cum causa anteponere, vel postponere nullum *d* erit peccatum, sed melius erit anteponere, quam postponere. *d* Azor. 1. p. lib. 10. c. 9. q. 8.

30. Horæ minores à media nocte in mediam noctem recitandæ sunt Matutinum cum Laudibus à 4. hora, & secundum alios à 3. post meridiem, & secundum *e* Thomam Sanctium à 2. usque ad mediam noctem sequentis diei possunt recitari. *e* Vide Sanctium in summ.

31. Ex privilegio nostris concesso ab Urba. VIII. in hac Peruana Provincia possumus Matutinū & Laudes sequentis diei 12. hora in meridie recitare.

32. Qui anticiparet notabiliter ante præscriptum tempus *f* non satisfaciet præcepto, quia est onus diei. *f* Comm. DD.

DE ORDINE in servando officio.

33. Præfixum ordinē mutare in officio, ut si quis post Vesperas Primam recitat, nisi fieret ex contemptu non est *g* mortale, nec veniale si fiat ex oblivione, vel ex alia rationabili causa. *g* Comm. DD.

34. Qui de uno sancto recitatur de alio recitavit, si fiat ex negligentia *h* erit veniale, nec tenetur iterū recitare, si fiat ex justa causa nullum erit peccatum. *h* Azor. ubi supra c. 10. q. 1.

35. Qui ob errorem, vel oblivionem de festo duplici, vel semiduplici die proprio non recitavit, re-

citare *i* potest de eo prima die non impedito officio novem lectionum, sed intellige de privata non de solemni recitatione, & non adsit scandalum.

36. Nullum est *l* peccatum sacrum facere ante matutinum si fiat ex causa, si sine illa erit veniale, quia fit contra rubricam. De Missa autem conventuali semel aut bis ex causa nullum erit peccatum illam dicere ante Matutinum, sæpe autem sine justa causa à peccato mortali non excusatur.

QVALE OFFICIVM recitandum, & in quo loco.

37. Omnes Ecclesiastici tenentur *m* recitare per Breviarium Romanum exceptis his, qui ex consuetudine ducentorum annorum, vel ex approbata institutione aliud recitant.

38. Cum religiosus habet privilegium recitandi per Breviarium vetus ante, vel post tempus socius ipsius potest *n* cum illo conformari.

39. Episcopus religiosus potest *o* recitare Breviarium suæ Ecclesiæ, & cum eo ejus socius.

40. Horæ Canon. quando in cōmunitate recitantur in loco sacro recitandæ *p* sunt, cum autē privatim in quolibet loco dum̃odo sit dicēs, & quietus.

QVÆ ATTENTIO requiratur ad recitandum.

41. Attentio *q* ad verba, vel ad sensum illorum sufficiens est ad præceptū implendum, attendere autē ad Deum, ad quem oratio dirigitur, perfectius est.

42. Attentio habitualis tantum, ea scilicet, quæ nec in actu præsenti, nec in virtute alicujus præteriti cōtinetur, non sufficit *r* ad benè recitandum.

43. Qui voluntariè distrahitur, vel rei dat operam, quæ cum attentione non compatitur, peccat *ſ* mortaliter, & non implet præceptum secundum probabiliorem opinionem.

44. Qui sumit breviariū ad recitandum vel chorum petit, jam habet *t* virtualem attentionem, quia animum habet adimplendi præceptum.

45. Qui recitat se vestibus induendo, vel faciem levando irreverenter facit, sed adimplet *u* præceptum.

i P. Quintanad. in singul. qq. ita de recit. horar.
l Villal. ubi sup. dif. 17.
m Pius V. in princ. Breviarii
n Henriq. lib. 7. de indub. c. 30.
o Azor. ubi sup.
p c. 1. de celebr. Miss.
q c. dolentes de celebr. Miss.
r Comm. DD.
ſ Villal. ubi supra
t Less. ubi sup. n. 64.
u Azor. ubi supra, q. 7.

46. Qui cum sufficienti attentione recitavit, animo tamen iterum recitandi, si intra ipsum diem animum mutet, non tenetur x iterum recitare, secundum probabiliorem opinionem.

x Idem ubi supra.

47. Qui Missam audiendo recitat, utrique obligationi y satisfacit secundum probabiliorem.

y Less. lib. 2. c. 37. n. 59.

48. Qui ex sola devotione Deum orat, si voluntariè distrahitur z peccat venialiter.

z Comm. DD.

SECTIO III.

Quæ sit justa causa officium divinum relinquendi.

1. Causa justa a est infirmitas; sed non quæcumque.

a Comm. DD.

2. Dolor capitis nisi sit valdè gravis, & febris tertiana non excusant. Quartana febris in die vacationis vel accessionis si commode potest anticipari recitatio, non b excusant.

b Azor, 1. p. lib. 10. c. 13. q. 1.

3. Qui clarè videt se non esse ad recitandum c excusatur sine alia diligentia, qui dubitat medicum consultat, & si adhuc est dubius, vel medicum non invenit adeat Prælatum, qui potest dispensare ex concessione Leonis X. facta Franciscanis 4. & ex alia facta nostræ Societati d à Julio III ex quibus possunt Prælati commutare Horas Canonicas in aliquas preces, vel psalmos pro suo arbitrio.

c Comm. DD.

d Vide comp. nost. privileg.

5. Qui non potest solus recitare, potest autẽ cum socio, e tenetur illum quærere, si sine magna incommoditate potest.

e Ioan. de just. lib. 2. c. 37. dub. 9.

6. Qui totum officium non valet recitare, vel tamen majorem partem, ad illam f tenetur, si verò solam potest minorem, ad nil g tenetur.

f Sanch. de matr. lib. 9. disp. 35. num. 4.

g Azor. ubi supra. c. 13. q. 4.

7. Infirmitas præterita eum qui nondum convaluit, excusat, qui tamen usque ad meridiem infirmitate detentus fuit, postea totum recitare h tenetur.

h Villal. ubi supra.

8. Qui iter agit, vel studet non *i* excusatur, nisi habeat dispensationem à Papa, vel ad unum vel alterum diem ab inferiore.

i Comm. DD.

9. Non *l* excusatur, qui per alium tertium inservit beneficio.

l Comm. DD.

10. Quando gravis aliqua occupatio contingit, si recitatio officii nec anticipari, nec postponi potest, non *m* obligat.

m Comm. DD.

11. Qui in audiendis confessionibus occupantur excusantur ab horarum recitatione quando est magnus concursus secundum aliquorum *n* opinionem non improbabilem.

n Vide P. Quintan. in singul.

12. Qui non habet Breviarium etiam si malitiose illud in mare projecerit, non *o* tenetur nisi ad recitandum id quod in memoria retinet,

o Comm. DD.

13. Qui subdiaconatum recipit, vel profitetur non tenetur, nisi ad Horas sequentes secundum opinionem *p* probabilem, tutius tamen, & probabilius est contrarium.

p Azor. ubi sup. q. 17.

14. Qui beneficium acceptavit recitare nesciens nisi speret brevi tempore id assecuturum, peccat *q* mortaliter.

q Comm. DD.

15. Qui occupatur in choro in libris asportandis, in signis apponendis, in portando incensum non tenetur *r* supplere, quæ interim non recitavit.

r Azor. ubi sup. q. 10.

16. Beneficiarii non excusantur *s* ex eo, quod primo, & secundo anno non faciant fructus suos.

s Comm. DD.

QVANDO TENENTVR beneficiarij restituere, ex eo quod non recitaverint.

17. Qui transactis sex mensibus à beneficii possessione non recitant, *t* tenentur pro rata restituere. Ante sex verò menses licet restituere non teneantur, peccant tamen non recitando.

t Concil. Later. sub Leone X. sess. 9. p[illegible] rag. statuimus.

18. Qui omnes horas omisit aliquo die tenetur *u* restituere pro rata omnem pensionem diei illius. Qui Matutinum, partem dimidiam; qui unam horam ex aliis, sextam partem restituit.

u Comm. DD.

19. An qui præter horas ad alia munera tenentur

hic

his expletis propter defectum Horarum teneantur totum restituere, vel possint reservare sibi pensionem aliis muneribus eis respondentem, dubium est apud DD. probabilius videtur pro expleso munere *x* retinere posse pensionis quotam.

x Henriq. de excomm. c. 13. n. 2.

20. Beneficiarii *y* non habent absolutum dominium fructuum nisi postquam recitaverint, nisi aliqua justa causa omiserint.

y Ex Concil Later. ubi sup.

21. Restitutio facienda *z* est fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci, vel alterius. Et quidem in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis*. Si autem ipse beneficiarius sit pauper, sibi potest reservare ex docti Confessoris consilio, vel componi per Bullam Cruciatæ.

z Lessius ubi supra. n. 177.

* In decr. Alexand. VII. 1665.

22. Distributiones quotidianæ *a* restituendæ sunt his, qui adfuere officio divino, nec sufficit, quod illi eas remittant.

a Tridet. sess. 14. c. 12. de ref.

23 Qui habet plura beneficia, & non recitat, omnium pensiones restituere *b* tenetur modo supradicto.

b Comm. DD.

24. Qui bona fide vel invincibili ignorantia non recitavit, non tenetur *c* restituere secundum probabilem sententiam.

c Azor. 1. p. lib. 10. c. 14. q. 7.

25. Qui recitavit voluntariè distractus, licet peccet mortaliter, non tenetur *d* restituere secundum probabiliorem sententiam.

d Tolet. lib. 2. c. 22

26. Beneficium datum ad organum pulsandum, vel ad Theologiam docendam non *e* obligat ad recitandum. At habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet*.

e Comm. DD.

* In decr. Alexand. VII. 1665

27. Hymnus aliquis, vel psalmus brevis non est *f* notabilis pars.

f Comm. DD.

28. Ordinati ab Episcopo non tenentur ad impositas preces, vel Missas sub peccato; sed ex quadam æquitate.

29. Qui recitat Matutinum sequentis diei horâ

secunda etiam ante Vesperas. & Completorium justâ aliqua ex causa *g* non peccat. Justa causa *h* est si vespertino tempori Horæ reservantur, quia matutinum studio aptius est.

g Valētia. *h* Dian. ex Sench. p. 4. tr. 4. ref. 9.

30. Qui tempore debito scit ratione infirmitatis habiturum fore impedimentum, probabile *i* est nō teneri prævenire, & ante debitum tempus recitare.

i Dian. ibidem resol. 20.

31. Qui recitat cum habente privilegium utendi Breviario brevi, satisfacit. *l*

l Henriq. ubi supr.

32. Qui est impotens recitare solus, non tenetur *m* quærere socium: contrarium ut supra diximus tenet Lessius, utrumque est probabile.

m Dian. p. 4. tr. 4. ref. 21.

33. Qui dubitat an aliquem psalmum omiserit, si probabilem conjecturam habeat se non omisisse non *n* tenetur repetere.

n Idem p. 2. tr. 12. ref. 32.

34. Propter notabilem syllabarum abscissionem, vel nimiam celeritatem recitandi non incurritur *o* mortale peccatū, nec *p* est repetendi obligatio nisi sit notabilis verborum corruptio.

o Comm. DD. *p* Sales apud Dian. p. 2. tr. 12. ref. 22.

35. Beneficiarius sacerdos omittens Horas non peccat dupliciter ratione Ordinis sacri, & ratione beneficii, sed semel *q* tantum.

q Filiu. apud eumdem ubi sup. ref. 21.

36. Qui non omittit Horam integram etiam si sit pars notabilis, & peccat mortaliter, ut si Laudes omitteret, non tenetur *r* restituere.

r Henriq. ubi sup.

37. Omissionem etiam totius officii per octo vel decem dies in anno non obligare ad restitutionem affirmat *s* Henriquez.

s Idem.

38. An beneficiarius, qui hodie supplet hesternum defectum liberetur ab obligatione restituendi alii affirmant, alii probabilius negant.

39. Qui dum chorus alia canit occupatur in præveniendа lectione quam ipse dicturus est, etiam si non audiat non tenetur *t* repetere.

t Laiman. apud Dianam p. 2. tr. 12. ref. 23.

40. Surdus eo modo quo potest recitare tenetur. Cæcus autem si solos psalmos teneat in memoria ad nihil tenetur, si autem sciat totum officium tenetur. Idem dic de non habente Breviarium, vel de habente

habente *u* solum diurnum, in quo non sunt sectiones, & de eo, qui aliud officium alterius diei tenet in memoria non tenetur recitare. *u* Vide Filliuc.

41. Suarius, & Gauantus *x* requirunt ut omissio sit peccatum mortale quod tanta pars officii omittatur ut æquivaleat minimæ Horæ. *x* Sanch. apud Dian. p.4.t. 4.ref.223.

42. Si officium est trium lectionũ, qui non potest illas recitare, potest autem psalmos, ad illos tenetur *y* quia trium lectionum defectus est parvus. *y* Vide P. Suarez.

43. Prælatus potest cum subditis dispensare, ut uno vel altero die officium mutent, unum recitando pro alio.

44. Qui non interest choro, vel processionibus non tenetur privatim recitare litanias, ita Vasquez. & alii; sed *z* contrarium est tutius, & probabilius Suarez & aliis. *z* Diana p.5. tr. 4. ref.226.

45. Qui cùm recitavit, vel Missam audivit non habuit *a* intentionem præceptum adimplendi, si postea intra eumdem diem mutat intentionem præcepto satisfacit. *a* Suarez.

46. Qui deditâ operâ officium de feria omittit *b*, & recitat de sancto non peccat mortaliter secundum Filiucium. *b* Filiuc. & alii apud Dian. p.2.tr.12. ref. 3.

47. In Ecclesia ubi fuerit particula aliqua ex ligno Crucis vel aliqua spina ex Christi corona, possunt celebrari ritu duplici minori. Sunt enim reliquiæ insignes ratione qualitatis, licet quantitas parva sit.

Resolutio sequẽtium casuum habita fuit in nostro D. Pauli collegio à doctissimis patribus usque ad casum 56.

48. De nomine Mariæ potest recitari ritu duplici, non autem de nomine Jesu, quia non est concessum utriquæ Castellæ.

49. De Visitatione Virginis, & de Consecratione Limensis Ecclesiæ cum octava, ut de festis primæ classis, sed hoc est ad libitum præter primam diem.

50. De S.P.N. Ignatio etiam post officium concessum semiduplex, possunt etiam externi ritu duplici celebrare.

51. Officium sancti, cujus habetur reliquia insignis, debet esse duplex majus.

52. Cum occurrunt duæ reliquiæ insignes duorū Sanctorum, unus in diem alteram non impeditam transferendus est, & non sunt simul celebrandi.

53. Ubi habetur reliquia sancti, qui sub ritu simplici, vel semiduplici cum aliis sociis celebratur, de ipso solum fiet ritus duplex, de aliis commemoratio si fuerint simplices, si semiduplices transferēdi sunt.

54. Cum occurrit sanctus habens reliquiam insignem cum duplici ordinario, hic transferatur, & de illo recitetur, secus verò si occurrat cum duplici majore.

55. Cum occurrit duplex majus, quod non est primæ, nec secundæ classis cum octava, de hac recitandum, illud transferendum.

56. An regulares recitare possint in quintis feriis *c* de Eucharistia, & in sabbatis de Conceptione etiam in Adventu, & Quadragesima alii ajunt, alii probabilius negant. Idem possunt Tertiarii S. Francisci, & alii; non verò *d* qui solum corrigiam S. Augustini vel chordam gerunt S. Francisci, quia his solum concedunt Pontifices, quod indulgentias possint lucrari.

c P. Quintanad. tr. 8. sing. 16.

d Idem ubi sup.

57. Institui potest Capellania, quæ verè *e* sit beneficium Ecclesiasticum sufficiens ad congruam Capellani sustentationem cum ea conditione à fundatore expressa ut Capellanus officium recitare non teneatur, quia Capellaniæ fundator potest quascumque voluerit conditiones apponere ex *c. præterea de iur. patron.*

e Idem ubi suprà.

58. Capellanus qui Sacerdos *f* non est & à fundatore eximitur ab onere recitandi officium, debet celebrare pro eo & si sacerdos non est saltem officium breve de B. V. recitare, quia beneficii Ecclesiastici fructibus nemo frui potest sine aliquo spirituali onere.

f Idem ubi suprà.

DISPU-

DISPUTATIUNCULA interjacens.

RESOLUTIONES VARIÆ.

Sectio Unica.

HOSPITALE.

1 HOspitale, seu Xenodochia instituuntur tantum ad subveniendum pauperibus, unde qui se finxit pauperem, vel titulo pauperis cum pauper non sit, in eis curatur, vel nutritur, sumptus restituere tenetur. *a*

2. Peccat *b* Hospitalis præfectus qui ejus bona in aliis rebus quam in iis ad quæ sunt destinata, consumit, vel ex negligentia perdit, vel perdi permittit cum obligatione restituendi.

3. Circa Hospitalia statuit Concil. Tridentinum, *c* quod Hospitalarii Hospitalium onera compleant, quæ si comodè non possint fructus illorum in aliũ pium usum convertant prout Ordinariorum duobus peritioribus de Capitulo videbitur.

4. Et omnes Hospitalarii etiam laici, non verò regularibus subjecti, ubi viget regularis observantia ad prædictam obligationem adimplendam ab Episcopo compelli possint. Et propterea in foro conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra Hospitalium constitutiones receperint nulla eis remissione profutura. Atque administratio uni, & eidem personæ ultra triennium non committatur non obstante, &c.

5. Hospitale constructum sine Episcopi authoritate *d* est locus profanus, nec gaudet imunitate nisi superveniat Episcopalis authoritas.

a Navar. c. 16. n. 48.
b Idem c. 25, n 67.
c Trid. sess. 25.
d Sà verb. Xenod. num. 1.

e Comm. D4. 6. Hospitale cum instituitur debet ei ut Ecclesiæ dos assignari, & cum læditur integrum e restitui.

f Comm. DD. 7. Potest f in eo poni Rector sine Episcopi authoritate, nisi habeat curam animarum, servanda tamen consuetudo.

g Vide Trid, sess, 7, c, ult, 8. Hospitalis cura etiam sine authoritate Episcopi erecta ad ipsum pertinet. g

h Sà verb. Xenodoch, n, 5. 9. Hospitalis administrator non tenetur h rationem reddere Ordinario quando id cautum est in ejus institutione

i Trid. sess, 22, c, 8, de reform. 10. Hospitali vel alio pio loco relicta si cum ipso sunt incorporata non possunt i alienari nisi servata solemnitate juris

l Comm, DD. 11. Hospitali habenti curã animarum, vel annexo Ecclesiæ Curatæ potest religiosus præfici.

DISPVTATIVNCVLÆ DUÆ.

I.

IACTANTIA.

a Comm. DD. 1. Est vitium inclinans ad declarandum inordinate verbo propriam excellentiam.

b Comm. DD. 2. Est peccatum b mortale quando fit cum notabili irreverentia Dei, vel scandalo, vel damno proximi, ut cum se quis jactat magnum medicum, cum talis non sit.

IDOLOLATRIA.

a Navar, c, 11, n, 18, & in nov, num, 22, 1. Peccat a mortaliter, qui sine relatione ad Sanctos adorat illorum imagines, & qui deliberatè credit quemlibet infidelem, si vivat benè, mortaliter posse in sua secta salvari.

DISP.

DISPVTATIO I. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ

IEJVNIVM.

De Ieiunio in se, & quoad obligationem.

1. IEjunium obligat *a* ex traditione Ecclesiæ, quamvis illius non extet præceptum positivum, unde Quadragesimale jejunium non est de jure divino, sed humano.

a Navar. c.21.nu.1.

2. Obligat *b* sub mortali ne quis à media nocte in mediam aliam noctem comedat plus quam semel.

b Innoc. sub. de obser. jeju.

3. Qui omittit jejunium die, in qua duplex præceptum obligat, duplex peccatum comittit. *c* Contrarium tamen est probabilius.

c Navar. c.21, n.4. Contrarium asserit Suar.

4. Collatio ne potus noceat, posset *d* sumi nulla etiam stante consuetudine.

d Idem Navar. c. 21. nu. 15.

5. Non licet *e* mane collationem sumere, & vespere totum prandium nisi justa interveniente causa.

e Comm. DD.

6. Qui bona fide putat se non teneri ad jejunium non peccat, *f* nisi ignorantia crassa laboret; qui dubitat, interroget; quod si adhuc dubitat, jejunare tenetur.

f Comm. DD.

QVANDO jejunium obliget.

7. Dies ad jejunium obligantes sunt *g* omnes quadragesimæ exceptis Dominicis, quatuor tempora, & Vigiliæ Sanctorum exceptis his, quæ cadunt tempore Paschali; hoc enim tempore usque ad vigiliam Pentecostes exclusive non jejunatur.

g Quadragesima tota dist. 79.

8. Vigilia S. Joannis si venerit in die Corp. Christi jejunium erit *h* die antecedenti.

h Leo X. in Brevi.

9. Vigiliæ S. Joannis Baptistæ, S. Laurentii & omnium Sanctorum licet non sint à jure præceptæ obligant *i* ex consuetudine ad jejunium.

i Vill. tr. 23. dist. 79.

10. Dies

10. Dies Veneris per annum obligant ad solam carnium abstinentiam; in Sabbatis vero consulenda est consuetudo. Si in die Veneris Nativitas Domini, usus carnium non prohibetur, *l* nisi his, qui ex voto, vel ex regula obligantur.

l c. ult. de obser. jejunii.

11. Lacticiniorum, & ovorum esus diebus Veneris non est prohibitus nisi in quadragesima non habentibus Bullam Cruciatem. In Peruano autem regno sine illa propter consuetudinem licet *m* manducare.

m Latè & doctè P. Menacho in manuscript.

12. In rogationibus ubi habetur consuetudo, obligat jejunium. In vigilia Ascensionis in aliquibus regnis fit abstinentia à carnibus, non verò perfectum jejunium. In hoc Peruano regno carnes ex consuetudine eduntur, *n*.

n Consuetudo hujus Peruani regni.

13. Famuli cibos præparantes, & mensas sternentes dominis jejunium violantibus non peccant. *o*

o Comm. DD.

14. Qui invitat ad cœnandum, quem alibi scit violaturum jejunium, non peccat. *p*

p Azor. ubi supra.

15. Paterfamilias tenetur *q* res ita disponere, ut qui sub ejus cura sunt, jejunent, illos monere, & increpare; si secus faciant, vel si opus sit moderatè punire.

q Idem q. 13.

16. Qui in diebus jejunii carnes vendunt non peccant *r*, nisi sciant emi ad jejunii fractionem.

r Comm. DD.

SECTIO II.

Qui excusentur à ieiunio.

1. Causæ excusantes ab hoc præcepto sunt *a* tres impotentia, labor, & pietas.

a Comm. DD.

2. Propter impotentiam excusantur, *b* qui sine magno damno non possunt jejunare, ut infirmi, prægnantes, & pauperes, qui unam comestionem sufficientem non habent.

b Vide Less. lib. 4. c. 2. nu. 40.

3. Ob hanc etiam causam excusantur, *c* qui vigesimum primum annum nondum impleverunt. Et si usu rationis carent, possunt carnibus vesci.

c Comm. DD. apud Less ubi supra.

4. Reli-

4. Religiosi Franciscani etiamsi 21. añum non habeant, si sunt professi, tenentur *d* ad regulę jejunia.

5. Ob impotentiam etiam excusantur senes; an vero debeant esse sexagenarii, vel septuagenarii, dubium est inter DD. Communior *e* opinio est sufficere sexaginta annos.

6. Ob laborem excusantur *f* agricolæ, & qui artibus mechanicis dant operam, etiam si divites sint.

7. Artes autem mechanicæ, quæ parvo labore exercentur, ut suere vestes, barbas tondere, pingere, & similia facere non excusant *g* à præcepto. Non desunt tamen DD. qui hos etiam excusent *h* probabiliter. In aliis vero in quibus dubitatur an labor sit sufficiens standum est viri docti arbitrio.

8. Ob hãc etiam causam excusantur *i* famuli, quibus domini jubent incompatibilia cum jejunio.

9. Cum jejunium obligat in die festo, ut in *l* quadragesima defessos ob præteritum laborem, vel qui se ex jejunio experiuntur inhabiles ad futurum, possunt excusari.

10. Iter agentes pedites si iter habet septem, vel octo leucas, vel minus, si non sit persona robusta jejunium non *m* tenentur. Equites autem non excusantur à DD & per decreta Alexandri VII. 1666 18. Mart. In hoc vero Peruano regno, ut resolutum est ab omnibus fere patribus collegii nostri Limensis etiam equitantes excusantur *n* propter asperitatem nimiam omnium ferè itinerum tam vallium, quàm montium.

11. Qui sine fraude in re non necessaria ita fatigatus est, ut nequeat jejunare, excusatur, *o* & qui laboravit ob notabile lucrum, quod non contingit frequenter.

12. Excusat *p* etiam metus justus uxorem quando maritus ægre fert illius jejunium. Et qui transfert per terras infidelium carnes potest edere ad dissimulandum.

13. Qui legit, vel ministrat ad mensam, potest *q* parum sibi sumere ad bibendum.

14. Ob

d Probabilior apud Azor 1. p. l. 7. c. 17. q. 1.
e Less. ubi supra.
f Comm. DD.
g Vide Less. de jus. l. 4. c. 2. n. 41.
h Vide Macch. in summ.
i Comm. DD.
l Azor. 1. p. lib. 7. c. 17. q. 8.
m Idem ubi supra
n Comm. nostrorũ in hoc regno.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Vide Vill. to. 1. tr. 21. dis. 4.

14. Ob pietatem, vel misericordiam possunt excusari concionatores, & Ecclesiastici ministri, qui munus suum jejunando obire non possunt, quod raro contingit. Tutius *r* erit in dubio superiores consulere.

r Azor. to.1.lib.7

15. Maritus, qui aliter debitum reddere non valet, à jejunio liberatur, *f* si tamen potest duos vel tres dies jejunare, ad id tenetur.

f Comm. DD.

16. Nemo potest *t* loco jejunii eleemosynas elargiri, & qui à jejunio excusatur non ideo potest carnes manducare.

t Comm. DD.

17. Cum est necessitas non est ad superiorem recursus necessarius; in dubio autem sufficit *u* Confessarii vel medici licentia

u Comm. DD.

18. Episcopus ex justa causa *x* potest suo subdito in alium diem transferre jejunium, vel commutare, vel dispensare.

x Azor. 1. p. lib. 7. c. 18. q. 2.

19. Idem possunt *y* Prelati religiosi, Priores, & Rectores & in horum absentia Ministri, & Subpriores & in casibus, in quibus cum aliis, secũ etiam possunt.

y Idem ubi sup. q. 6.

20. Si jejunium fuerit ex voto, idem dicendum, *z* quod de reliquis votis, & idem si ex pœnitentia, quod de aliis.

z Comm. DD.

21. Religiosis mendicantibus concessit *a* Sixt. IV. posse anteponere, vel postponere horã comestionis, vel collationis ob infirmitatem vel debilitatem, & hoc præcipuè concessit concionatoribus

a Sixt. IV.

22. Leo X. Minoribus concessit quod iter agentes *b* possint in alium diem jejunium transferre.

b Leo X. vid. compend. privileg.

23. Eugenius IV. Ordini S. Hieronymi concessit *c* quod ex licentia medici, vel sine illa si commodè consuli non possit, liceat Prioribus, & in eorum absentia Vicariis licentiam dare subditis ad esum carnium, vel ovorum in jejunii diebus, & quod eandem illis possint concedere sui confessores.

c Eug. IV.

QVAM VIM habeat consuetudo in materia jejunij.

24. Laicorum consuetudo non obligat *d* clericos nec religiosos.

d Comm. DD.

25. Potest *a* consuetudo aliquos dies jejunii introducere. *a* Comm. DD.

26. Religiosi obligantur *f* ad jejunium introductum in populo generali consuetudine, nisi ipsi habeant contrariam. *f* Azor. ubi supra.

27. Cum religiosi ex sua regula abstinere tenentur ab aliquo cibo, non possunt *g* uti consuetudine contraria laicorum. *g* Comm. DD.

QVAM OBLIGATIONEM habeant peregrini, & transeuntes per terram ubi est jejunium.

28. Lusitanus qui est in Castella, potest *h* comedere in Sabbato, quæ ibi introduxit consuetudo. *h* Comm. DD.

29 Qui exivit à *i* loco ubi jejunatur, potest, si accedat ad locum ubi non jejunatur, cœnare etiam carnes, & mane aliquam refectionẽ sumere ad iter agendum; quamvis contrarium aliqui sentiant DD. prima sententia videtur probabilior. *i* Comm. DD.

SECTIO III.

An in die Ieiunij plusquam semel posit quis comedere.

1. OBligat *a* jejunium ex consuetudine ad semel tantum edendum. *a* Comm. DD.

2. Unitas hæc mortalis debet esse non physica, unde qui furtum à mensura ante finem cum intentione redeundi, si non est magna interruptio, prosequi potest *b* cœptam comestionem. *b* Comm. DD.

3 Qui surgit animo finiendi, si iterum comedat, violat *c* jejunium, si autem durat, dum redit ad eandem mensam, potest animum mutare, & comedere. *c* Les. 4. de just. dub. 2. n. 11.

4 Qui mappulam collegit putans fercula esse finita, si restant adhuc, potest *d* illa comedere. *d* Comm. DD.

5. Qui cibos probat etiam si sint carnes, & qui per modum medicinæ, vel ne noceat potus parum cibi sumit, non violat *e* jejunium; sed preces amici non excusant. *e* Les. ubi supra nu. 15. dub. 5.

6. An qui semel jejunium fregit toties peccet, quoties iterum comedit, alii ajunt, alii probabilius negant. *f* 7. Qui *f* Idem ubi supra num. 16.

g Comm. DD.
7. Qui manè cum culpa, vel sine illa jentaculum sumpsit, si postea sciat diē esse jejunii, tenetur g jejunare. Si verò sufficiens non fuit comestio, potest iterum consuetam sumere refectionem meridie.

h Less. lib. 4. de just. c. 1. n. 11.
8. Qui habet privilegium a Papa comedendi plusquam semel in die jejunii, ad illud non tenetur, h sed carnes edere non potest

i Comm. DD.
AN LICEAT in die jejunij facere collationē, & qualē.

9. Consuetam collationem sumere i licet etiam ad sustentationem.

10. Non licet sine justa causa mane jentaculum sumere & vespere cœnare; sed si fiat, nō erit mortale.

11. Collatio non potest fieri cum piscibus, ostreis, conchiliis, & aliis similibus, neq; cum caseo, lacte cremore amygdalino vel triticeo (idest succus expressus ex grano) si autem parum sumatur, propter materiæ parvitatē non erit peccatum grave.

l Azor. ubi supra.
12. Neque potest l fieri cum leguminibus multi nutrimenti, ut fabis, ciceribus, & similibus.

m Azor. 1. p. lib. 7. c. 8. q. 8.
13 Potest m cum herbis coctis cum pane biscocto etiam ovis confecto cum fructibus, saccharo, vel melle conditis.

n Comm. DD.
14. In quantitate collationis non n est certa mensura. Infirmiores, senes, & qui laborant, poterunt majorem sumere. Ut plurimum octo unciæ panum vel minus videtur sufficiens.

15. In Vigilia Nativ. Dñi more positum est etiam inter religiosos longiorem collationem sumere.

o Comm. DD.
DE CIBIS PROHIBITIS in die jejunij.

16. In quadragesima prohibetur o caro, & quidquid ab ea originem ducit.

p P. Mennocho ubi supra.
17. Usus laridi & sangiminis, casei, lactis, & ovorum in Peruano regno in quadragesima etiam sine Bulla p licitus est ob consuetudinem; sed alibi consuetudo non comedendi ova & lacticinia in quadragesima obligat. *

* In decr. Alexand. VII. 1666.

q Sanc. de matr. lib. 9. disp. 35 n. 4. 10. 5.
18. Qui habet dispensationem, vel necessitatem ad ova edenda, potest q edere reliqua lacticinia.

19. An qui dispensatus est ad edendas carnes, debeat à cœna abstinere alii affirmant, alii probabilius r negant; quia ad jejunium non tenetur.

r Henriq. l.b.7.de Iud.c.7.

20. Qui ova, vel carnes edit propter necessitatem non peccat contra jejunii præceptum simul pisces edendo. Erit verò gulæ peccatum majus vel minus, prout magis vel minus ejus saluti nocuerit. Sed in synodalibus Limanis prohibetur ſ sub excommunicatione latæ sententiæ ne simul carnes, & pisces in diebus prohibitis edantur.

ſ lib.3,c.

21. Ad appetitum tamen excitandum cibum fastidienti ægroto parum piscis sumere nullum t erit peccatum.

t Vill. ubi sup.d.1.8.

22. Qui edit carnes ex necessitate, si edat nocivas, reus erit gulæ, non jejunii.

u Azor. ubi supra.

23. Potus licet sit vinum, non violat jejunium; & ne noceat potest sumi parum cibi.

24. Qui in una comestione comedit, quod in duabus comesturus erat, minuit meritum, sed non x violat jejunium.

x Less. lib. 4,c. ,dub 2.n.10.

25. Potus mixtus cum cibo, ut almidon & similes, violant jejunium. De potu autem dicto chocolate si liquidius sit, viri docti asserunt non violare jejunium; sed alii probabilius y violari, quia potius est cibus, quam potus.

y Diana p. 4, t.4. rel.194.

26. Vinum licet serviat ad alimentum, præcipuè sumitur ut potus ad sedandam sitim, & ideo non frangit jejunium

27. Hora comedendi est post undecimam circa meridiem.

28. An vero per unam, vel duas horas anticipare comestionem sit peccatum mortale alii affirmant, alii probabilius negant; z cum justa autem causa nullum est peccatum.

z Less. l.4. c,2.dub. 2,n.13.

29. Caupones, & alios, qui his quos sciunt transgressuros esse jejunium cibos parant, peccare mortaliter alii ajunt, alii probabilius negant.

SECTIO IV.

De varijs circa ieiunium resolutionibus.

a Diana p. 1. tr. 9. ref. 42.

1. PUeri ante septennium expletum, etiamsi usu rationis polleant, non *a* peccant carnes edendo, etsi alii id negent.

b Facund.

2. Nemo absens obligatur ad jejunium populi sui, unde potest *b* alio se cõferre ut vitet jejunium.

c Dian. p. 1. tr. 9. ref. 36.

3. Jejunium ab Episcopo indictum religiosos non obligat. *c*

d Facun. apud Dia. ubi supra ref. 7. & 8

4. Omnes artifices indiscriminatim putant Facundez & Machado excusari *d* ab Eugenio IV.

5. Prægnantes, & lactantes licet à jejunio excusentur, prohibentur *e* tamen vesci carnibus.

e Villal. apud Dia. *f* Filliuc.

6. Qui nisi sumptâ cœnâ non potest dormire, non tenetur *f* jejunare sumendo mane jentaculum & noctu cœnam.

g Dian. p. 1. tr. 9. ref. 1.

7. Non peccat Dominus servis imponens opus incompatibile cum *g* jejunio.

8 Famuli comedentes reliquias ciborum, quas tollunt ex mensis dominorum, si statim sunt comesturi post illos, non violant *h* jejunium, etiam si gulâ victi comedant.

h Sanch. apud Dia.

i Suar. & alii 6, apud Dia. p. 4. tr. 3. ref. 21.

9. Qui dubitat an expleverit 21. annum, vel an hodie sit jejunium, non tenetur jejunare; *i* tenetur autem interrogare.

l Sanchez apud eundem.

10. Qui cœnans die Jovis dubitat an sit 12. hora, potest carnes edere, Sabbato autem idem dubitans non *l* potest.

m Diana p. 1. tr. 9. ref. 27.

11. Religiosi sine ullo peccato possunt *m* prandere per unam horam, & dimidiam ante meridiem.

n Comm. DD.

12. Qui sine culpa mane jentaculum sumpsit, nec prandium nec vespertinam collationem tenetur *n* relinquere.

o Comm. DD.

13. Infirmus cui prodest jejunium, non tenetur sub præcepto jejunare, sed ex virtute abstinentiæ,

contra

contra quam solùm venialiter comedendo peccabit.

14. Qui carnes edit eo die, in quo vovit jejunare, solùm peccat *p* prima vice eas comedendo, secùs verò in jejunio ex Ecclesiæ præcepto. *p* Dian. p. 1, tr. 9. res. 17.

15. Die jejunii delectari in esu carnium imaginariè tantùm non est peccatum *q* mortale; quia præceptum positivum humanum non extenditur per se ad actus internos. *q* Vasqu. apud eundem Dia.

16. Duæ unciæ cibi parva materia *r* est, quæ non violat jejunium, dummodo non sint carnes, quia in his parvitas materiæ est solum gustare, ut coquis licet. *r* Turri apud Dian

17. Qui die jejunii rogatus ab amico modicum cibi sumit urbanitatis causâ, nec venialiter peccat. Idem dic de eo qui inservit infirmo ad excitandum ejus appetitum, *ſ* modicum potest sumere etiam ex carnibus. *ſ* Dian. ubi supr. tr. 9. res. 19

18. Qui die jejunii ter aut quater comedit tantum violat & peccat *t* quantum prima vice violavit præceptum. *t* Villalo.

19. Qui vovit jejunium in pane & aqua, & sæpe vinum bibit sola prima vice *u* peccavit, secus si vovisset nihil se comesturum nisi panem, & aquam, tunc enim toties peccaret quoties vinum biberet *u* Sanch. apud Dion, p. tr. 9. res. 4.

20 Qui vovit jejunium in pane & aqua, si modicum alterius cibi sumat, non violat ieiunium. Si autem ieiunare non potest nisi comedendo quod excedit parvitatē materiæ, ieiunare non *x* tenetur. *x* Idem apud eundem p. 3. tr. 5. re. 61.

21. An qui ieiunare vovit omnibus sextis feriis, si Nativitas Domini incidat in eas ieiunare teneatur, alii aiunt, alii probabilius negant *y*, nisi specialiter id voverit. *y* Molina & alii quinque apud Dia p. 1. tr. 19. res. 22.

22. Justa est *z* dispensandi causa magna in ieiunando difficultas. *z* Menacho ubi supra.

23. Senes sexaginta annorum etiam si sint obligati ratione constitutionum sui Ordinis, *a* excusantur à ieiuniis non solum Ecclesiæ, sed sui Ordi- *a b* En. an. Rod a..o

q. 9. reg. q. 100. art. 2. nis. Juvenes autem à ieiuniis ex voto non *b* excusantur etiam si sint minores 21 anni.

c Fagund. de præc. Euch. præ. ctic. 14. 24. Barbitonsores, & pistores, & omnes alii artifices, qui corporaliter laborant, etiam sedendo ut sartores, à jejuniis excusantur *c* ex decreto Eugenii, ut supra in generali diximus.

d In decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. Mart. 25. In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, si notabilem quantitatem in fine comederit, *d* frangit jejunium.

e In iisd. f In iisd. 26. Nulli officiales, etsi in republica corporaliter laborent, sunt excusati ab obligatione jejunii; quia non possunt se certificare, an labor sit incompatibilis cum jejunio. *e*

27. Non excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, præsertim si iter necessarium non est, nec conficiant iter unius diei. *f*

DISPUT. II. SECTIO UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

IGNORANTIA.

Quid sit ignorantia, & quæ scire unusquisque teneatur.

a Comm. DD. 1. Ignorantia *a* est privatio scientiæ respectu rerum, quas quis aptus est scire.

b Comm. DD. 2. Ignorantia alia *b* negativa, quæ est negatio scientiæ in quocumque subjecto; alia privativa in subjecto apto; alia malæ dispositionis, quando est cum errore conjuncta.

c D. Tho. 1, 2, q. 76. art. 4. 3. Unusquisque *c* tenetur ea scire, sine quibus munus, ad quod est obligatus, obire non potest, & quę alii suæ conditionis ut plurimum sciunt.

d Navar. cons. 4. de usur. lib. 5. 4. Non peccat *d* judex, qui errat in apicibus juris.

5. Epi-

5. Episcopi,& Prælati non solùm scire tenentur *e* leges quibus subditos gubernent, sed quòd observentur curare,& indagare. *e* Comm. DD.

6. Peccat *f* qui prædicta vincibiliter ignorat. *f* Comm. DD.

7. Ignorantia invincibilis *g* causat involuntarium, & à peccato excusat. Idem facit ignorantia antecedens, quando qui actum fecit,si sciret prohibitum esse,non faceret. *g* D.Tho. 1.2.q.27. art.3.l. per error ff.de jurisd.om. jud.

8. Ignorantia consequens quando quis vult ignorare ut liberius peccet,aliquo modo *h* causat involuntarium,sed non excusat à peccato. *h* Comm. DD.

9. Ignorantia concomitans, quando quis ignorans fecit,sed si sciret, nihilominus faceret, non est voluntaria,& à peccato *i* excusat,ut si quis sagitta transfigeret inimicum quem cervum putabat, peccabit autē si postea de illius occisione lætetur. *i* Sanchez de matr. to.1. lib.2 disp.24.

10. Occidens hominem ignorans esse clericum, non *l* incurrit excommunicationem, nec sacrilegium, quia ignorantia circumstantiæ facit involuntarium. *l* Comm. DD.

11. Ignorantia juris invincibilis excusat *m* à peccato, affectata autem sive juris, sive facti non minuet peccatum; minuet autem si est indirecta & solùm virtualiter voluntaria. *m* D.Tho. & Comm. DD.

12. Inadvertentia, inconsideratio, & oblivio si sint vincibilia non excusant *n* à peccato, saltem veniali. *n* D.Tho. 2,2,q,7.

13. Non potest *o* dari ignorantia primorum principorum legis naturalis, potest autem dari de conclusionibus ab eis deductis. *o* Comm. DD.

AN CONFESSARIUS admonere teneatur pœnitentem,quem scit ignorantiâ laborare.

14 Quando invincibiliter ignorat, & speratur profutura admonitio, & potest fieri sine scandalo & damno notabili,eum admonere *p* tenetur. *p* Sanch. de matr. lib.21 disput.38. num.5.

15. Quando pœnitens vincibiliter,& culpabiliter aliqua ignorat, confessarius eum admonere tenetur, *q* *q* Idem ubi supra.

16. Cum coniuges invincibiliter ignorantes impedimentum sunt in bona fide, raro obligatur Confessarius eos admonere, quia dum dispensationem consequuntur, sunt in magno periculo incontinentiæ. Ita noster Sanchez. *r*

r Idem ubi suprà.

17. Cum pœnitens invincibiliter, & sine damno tertii ignorat jus aut factum, & non speratur ex admonitione utilitas, non debet *s* admoneri, etiam si ius ignoratum esset divinum.

s Idem ubi supra, num. 6.

18. Idem dic *t* etiam si sit cum damno tertii, ut si quis bona fide maioratum alienum possideat.

t Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 27. nu. 4.

19. Cum pœnitens in his casibus Confessariũ interrogat, si directe de aliquo dubio interrogat, tenetur *u* ei respondere, quia iam eum urget cõscientia.

u Suar. to 4. disp. 32. sec. 5. n. 3.

20. Ignorantia, & simplicitas rudium ut plurimum eos excusat *x* à peccato, & à censuris in materia fidei.

x Navar. prel. 1. num. 10. parag. 4.

21. Non peccat *y* contra præceptum correctionis, qui non admonet eum, qui inculpabili ignorantia non ieiunat vel sacrum non audit.

y Idem c. 24. n. 12.

22. Peccat, *z* qui exercet officiũ, quod ignorat nisi ex peritorũ consilio speret se illud benè obiturum.

z Comm. DD.

23. Ignorantia crassa vel supina, quando quis ignorat quod ut plurimum homines suę conditionis sciunt, nõ excusat *a* à peccato, minuit tamen illud.

a Comm. DD.

24. Ignorãtia vincibilis, *b* quæ in aliis materiis esset mortaliter culpabilis, in præceptis humanis excusat à peccato, dumodo nõ sit affectata, vel crassa.

b Sanch. apud Dia. p. 4. tr. 4. res. 35.

25. Ignorantia omnis illa est invincibilis, & inculpabilis *c* quando nec cogitatio, vel scrupulus, nec dubiũ venit in mentẽ de malitia moralis actus.

c Vasqu. apud Dianam res. 36. ubi supra.

26. Qui operatur cum conscientia dictante aliquem actum esse malum nõ vero determinante, an mortaliter an venialiter, solum peccat *d* venialiter quia adhuc manet intra terminos mali communis, estque imperfecta talis operatio in genere mali.

d Diana 1. p. tr. 7. res. 24.

27. Non excusat *e* ignorantia iuris, cum quis solum consulit Doctores, quos scit sibi placita esse responsuros.

e Navar. c. 17. n. 83.

DISPU-

DISPVTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

ILLEGITIMVS.

1. ILlegitimus etiam occultus non potest *a* sine dispensatione ordinari, etiamsi publicè habitus sit ut legitimus. *a* Navar, c.23,n,69.

2. Illegitimus, qui ordinatur sine dispensatione, peccat *b* mortaliter, & incurrit irregularitatem. *b* Comm. DD,

3. Circa illegitimos statuit *c* sequentia Tridentinum *sess. 21. c. 5. de refor.* Ne filii illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficiis, quæ parentes eorum obtinuerunt, neque etiam ulla habeant beneficia in Ecclesiis, ubi patres beneficium aliquod habeant, aut habuerunt. Atque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis in favorem filiorum, aut alias fraudulenter fient ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit. *c* Trid, sess.25, c, 5, de refor.

4. Monialis illegitima secundum ius cōmune nō *d* potest esse prælata, nec Episcopus dispensare. *d* Navar. c,27,n. 201.

5. In dubio nemo censendus *e* est illegitimus.

6. Possunt *f* Generalis Ordinum cum illegitimis dispensare ad dignitates, & officia Ordinis absque Capitulo. Legitimatus autem à Magistratu sæculari, si ingrediatur religionem non censetur legitimatus ad officia Ordinis, quia Magistratus non tollit impedimenta Canonica. *e* Malder. ap. Dian. p,3, to, 2, res, 102.

IMAGO.

1. Qui imaginem Crucis sculpit humi in pavimento, gravissima pœna *a* punitur. Si tamen non faciat ex contemptu non peccat mortaliter, quia talis lex non est in usu. *a* l. unica c. nominā liceat.

b c. 6. de Consecr. dist. 3.
c Triden. sess. 25.

2. Honor imaginis transit ad exemplar. Ex se b vetitum est Christum depingere sub agni forma; sed jam licet quia in more positum.

3. Concil. Trid. sess. 25. sub anathemate definivit c hæreticum esse, qui dixerit sanctos non esse à nobis invocandos, aut eorum preces apud Deum nobis non prodesse, aut qui dixerit Sanctorum reliquias, aut imagines non esse à nobis venerandas. Declaravit etiam quòd sicut sanctum est sanctorum imagines, & maximè Domini nostri, ejusque Matris habere, & colere, ita etiam peccatum est illas procaci, & non honesta forma ornare. Item idololatriam esse credere illis imaginibus inesse aliquam divinitatem, aut virtutem, aut colere eas sicut tales præter quam ad ea quorum imagines sunt repræsentandæ. Denique quod imagines invisitatæ non sunt in Ecclesia, nec domi habendæ sine approbatione Episcopi.

d Navar. præl. 5. num. 26.
e Idem ubi supra.

4. Peccat d mortaliter qui proponit imagines pro miraculis falsis.

5 Peccat etiam e mortaliter adorans imagines sine ulla relatione ad sanctos. Item qui habet imagines opprobrosas sanctis, vel Pastoribus Ecclesiæ.

IMMUNITAS Vide verbum *Ecclesia*.

IMPOSSIBILE.

a Si hoc verb. n. 2.

1. Impossibile a dicitur juridicè, quod non potest fieri cum honestate, & justitia, & quod incomodè fit, vel cum magna difficultate dicitur impossibile ad quod leges non obligant.

INCESTVS.

a Vide P. Pocam de adjuvandis moribundis in præ.

1 Si incestus non est cum matre, aut filia carnali, aut sorore, reliquos gradus non tenetur pœnitens in confessione aperire, sufficit a dicere se cum consanguinea peccasse.

2. Si

2. Si autem peccavit cum sorore & timet confessorem ad ejus notitiam fore perventurum, dicat *b* solum se cum consanguinea propinqua peccasse, sequēdo opinionem illorum qui dicunt peccatum cum sorore & consobrina ejusdem esse speciei.

b Idem ubi supra.

3. Si peccavit cum matre, vel filia sua, & confessor in illarum notitiam est pervēturus, dicat *c* se commisisse incestum cum consanguinea in primo gradu, quia sunt ejusdem speciei.

c Idem ubi supra.

4. Si verò hoc non sufficit, ad tegendum complicem non dicat fuisse consanguineam, quia secundum Cajetanum peccatum cum consanguinea in primo gradu, & peccatum cum affine in primo gradu ejusdem sunt speciei.

5. Si peccavit cum affine omnes gradus sunt ejusdem speciei, & ideo sufficit dicere se peccasse cū affine in gradu prohibito, nec necesse est dicere an affinitas fuerit ex copula licita, vel illicita.

6. Si affinis qua cum peccasti bis tibi est affinis tam per copulam licitam, non est necessarium hanc circumstantiam aperire. Idem dic de bis consanguinea.

Omnes hæ resolutiones desumptæ sunt ex P. Poca. in praxi pro adjuvandis moribundis.

DISPUTAT. III. SECTIO I.

INDORUM FESTA *ab eis sub præcepto servanda.*

1. OMnes Dominicæ Nativitatis Domini prima dies. Dominicæ Resurrectionis prima dies. Pentecostes prima dies. Circumcisio, Epiphania, Corpus Christi, Nativitas B. Virginis, Purificatio. Annuntiatio, Assumptio. Festum SS. Petri, & Pauli.

Per Bull. Paul. III. ex Conc. Lim. 2. sess. 3. c. 90.

In reliquis autem festis possunt ad libitum laborare, sed non sunt cogendi.

INDORVM IEIVNIA.

In Vigilia Nativitatis Domini. In vigilia Resurrectionis Singulis sextis feriis in Quadragesima Reliquis diebus non tenentur ieiunare ; sed tantùm à carnibus abstinere præter Sabbata per añum in quibus possunt carnes edere.

SECTIO II.

De Indorum privilegÿs.

a Ex conc. Lim, 2, ses,3,c,91.

1. PEr Bull. Pauli III. conceditur a Indis, quòd possint etiam sine bulla in Quadragesima edere ova, & lacticinia.

b Ex conc. Lim, ubi supra.

2. Per Bullam eiusdem Pauli III. conceditur b Indis huius novi Orbis ut possint matrimonia cõtrahere intra 3. & 4. sanguinitatis gradum Quod idem intelligendum in 3. & 4. gradu cuiuscumque affinitatis. Et ad usum huius gratiæ opus non est recurrere ad Ordinarium.

c Per Bull Greg. 13.

3. Per Bull. Gregor. XIII. conceditur c quòd tam in foro interiori , quàm exteriori possit dispensari cum Indis, in quibuscumque gradibus iure divino non prohibitis, ut matrimonia contrahant , vel si iam contraxerint etiam malitiosè & scienter, ut de novo validè contrahant. Sed prædicta dispensatio in foro exteriori debet fieri cum licentia ordinarii & assistentia unius ex Societate Jesu.

d Gregor. XIV.

4. Hæc prædicti facultas in foro interiori est perpetua, & ab Urbano VIII. etiam in exteriori confirmata est , excepto primo gradu , & in absentia Ordinarii. Distantiam 66 leucarum restrinxit d ad 23. quæ sunt duæ dictæ , & duravit usque ad annum 1654.

e Servatur in archivis Eccl. Lim.

5. Hoc privilegium in foro exteriori ex concessione Gregorii XIV. duravit usque ad annum 1514. & fuit confirmatum ab Urbano VIII. per alios 20. annos, e

6. Pius V.

6. Pius V. concessit Indis ex infidelitate noviter conversis, *f* quòd possint matrimonium contrahere cum uxore, quam habuerunt in infidelitate, si hæc convertatur ad fidem, etiam si prima non fuerit. *f* Ex concil. Lim, act.1.

7. Paulus III. concessit eisdem quòd possint à suis Parochis & ab aliis curam ipsorum habentibus absolvi ab omnibus peccatis reservatis etiam in Bulla Cœnæ contentis. Sed hæc facultas debet esse communicata per Episcopum. Idem concessit Gregor. XIII. de omni hæresi tam interiori quàm exteriori.

8. Per concessionem Concilii Limensis conceditur omnibus Parochis, & Indorum Confessoribus ut eos possint absolvere ab omnibus casibus reservatis Episcopis, & à censuris iis peccatis annexis. Poterit tamen Episcopus auferre vel restringere Parochis hanc facultatem prout conveniens judicaverit.

9 Per Bullam Pii IV. conceditur *g* Indis, ut possint lucrari indulgentias, & Jubilea, quæ Confessionem, Communionem, & jejunium requirunt, si solum contriti jejunent, quando non est copia Cõfessoris, dumodo habeant intentionem opportuno tempore, vel saltem intra mensem confitendi. *g* Ex concil. Lim. 2. sess.3. c.9.

10. Ex confessione Pii V. possunt *h* Episcopi in Indiis uti ad conficiendum Chrisma liquore vacato Balsamo, etiamsi non sit verum Balsamum. *h* Ex archiv. Eccl Lim.

11. Pius IV. idem concesserat, *i* addideratque posse ab Episcopis Chrisma confici minore ministrorum numero, quàm à jure requiritur. *i* Ex lit. Apost. ann.1571. 4. Aug. ex Archiv. Lim. Eccl

12. Per Breve Pii V. conceditur *l* Indiarum Episcopis ut possint dispensare cum quibuscumque personis in Indiis degentibus super irregularitate contracta propter quodcumque delictum exceptis homicidio voluntario extra bellum commisso, & simonia. Qui tamen hujusmodi dispensationem acceperint justam pœnitentiam debent adimplere secus enim dispensatio erit nulla. *l* Ex archi. Eccl. Lim.

13. Per

m Ex Urb. VIII

13. Per Bullam Clementis VIII. possunt *m* omnes Presbyteri tam sæculares, quàm regulares uti Chrismate, & oleo antiquo etiam per quadriennium ante consecratis, si à loco ubi consecratur, distent sexaginta milliariis, quæ faciunt viginti leucas, & commodè afferri nova non possint, & est hoc privilegium perpetuum.

14. Ex concessione Urbani VIII. conceditur Indis, & Æthiopibus degentibus in hoc novo orbe, ut possint à principio Quadragesimæ usque ad festum Corporis Christi, & ejus octavam adimplere præceptum Confessionis & Communionis.

15. Indi Cusquenses, & omnes, qui ad Cusquensem Episcopatum spectāt, ut Guamangenses & alij habent Apostolicum privilegium per quod liberi sunt à solutione decimarum, & primitiarum. Hispani verò qui inter eos habitant, non gaudent hoc privilegio etiam si illorum seminent terras. Indorum privilegia non sunt revocata per Bullam Cruciatam, & ideo sine illa possunt omnibus uti.

SECTIO III.

De varijs casibus ad Peruanos Indos spectantibus.

a Doctissimus p. Menacho in manuscrip.

1. INdorum servitium personale in regno Chilensi licet iniustum potest *a* tolerari, & illud defendentes absolvi, quia de eo habent ignorantiā invincibilem, & quia eos admonentibus non assentientur, possunt in sua ignorantia relinqui; est enim res difficilis, & adhuc in lite. Idem dicendum videtur potiori jure de Indis Guancauelicæ laborantibus.

b Idem ubi supra

2. Ab Indis, qui in multis nō valent discernere inter mortale, & veniale peccatum, in venialibus quę faciunt ignorantes, an sint mortalia, vel venialia, necessarium non est numerum *b* interrogare.

3. Si

3. Si Indus infidelis ad fidem convertatur cum pluribus uxoribus, videndum *c* est quæ ex his fuerit, cum qua primum contraxit naturalem cõtractum secundum regionis consuetudinem.

4. Indi in quolibet anni tempore possunt *d* recipere nuptiales benedictiones, sed sine apparatu prohibitis temporibus.

5. Indi custodes mularum, si mulæ fugiant, vel eas aliquis furetur, ad illarum solutionem non tenentur, *e* quia ex tam parva mercede non potest oriri tanta obligatio.

6. Indis regni Chilensis possunt *f* à Gubernatoribus ebrietates permitti ob vitanda majora mala, & quod habeant plures uxores, si hæc mala non possunt vitare nisi majoribus secutis.

7. Indi scientes aliquem Hispanum, Mixtum, vel Æthiopem incidisse in peccatum reservatum Inquisitioni, non sunt absolvendi donec denuntient. Si verò ipsi in delicto participes fuerint ad denuntiationem non tenentur, si sit periculũ se prodendi.

8. Indorum personale servitium, ut injustum prohibetur *h* per Regias schedulas.

9. In Indorum commendam non succedit *i* maritus uxori, nec uxor marito nisi in matrimonio per sex menses convixerint.

10. Indis coactis non possunt *l* Hispani ad privatum sui servitium uti, etiamsi sint Commendatarii, Prætores, vel Parochi quamvis servitio carere se dicant.

11. Indos compellere ad servitia reipublicæ necessaria non *m* est injustum, dummodo cum moderatione, & sine gravi eorum incomodo exigantur.

12. Indi pastores non tenentur *n* solvere amissas oves nisi dolus intervenerit; quia contractus non est factus gratia illorũ; quòd si probent ovium pestem, vel mortalitatẽ in ead. provincia, liberantur.

13. Salarium à Prorege D. Francisco à Toleto augendum *o*, quia valde tenue.

c Idem ubi suprà.
d Idem ubi supra.
e Idem ubi supre.
f Idem ubi supra.
g Idem ubi supra.
h Doctor Solorcan de jur. Indiar.
i Ex reg. schedulis videndis in supradicto D.
l Idem ubi supra, lib. 1. c. 4.
m P. Ioseph. de Acost. in manus. 25
n Idem ubi supra.
o Idem ubi supra.

14. In

14. In mansionibus vulgò dictis tumbos, servitiū Indorum permittitur, ita tamen, ut Indi qui in eis mulas, vel equos itinerantium custodiunt pro amissis, vel abactis dolo cessante non teneātur. Nec cogi debent ad onera portanda, nisi hæc levia sint, & aliter necessitate urgente, non possint portari.

15. Litteras qui aperiunt ad Regem missas, gravibus pœnis puniri jubentur per schedulam Regiam & pii Reges admoneri desiderant *p* de iis, quæ remedio indigent, & præcipuè si ad bonam Indorum gubernationem spectant.

p Solor. ubi supra. lib. 2. c. 15.

16. Indos servitiales, qui dant, & recipiunt cum non habeant fodinas, vel prædia, quæ excolant, peccant, *q* & ad restitutionem tenentur.

q Idem ubi supra.

17. Indi non possunt *r* vendi, nec in contractum dèduci, etiamsi prædia, vel fodinæ, quibus solent distribui, vendantur. Hæc tamen si tales Indos habent plus valoris habent.

r Idem ubi supra.

18. Indos sibi ad metalla vel prædia distributos, qui ad alia opera traducunt vel aliis vendunt, vel locant graviter *ſ* peccant.

ſ Idem ubi supra.

19. Indorum quos vulgo vocant de falibriquera nundinatio semper damnata, *t* & puniri jussa.

t Idem ubi supra.

SECTIO IV.

De Indorum tributis.

1. INdi tributa solvere incipiunt *a* à decimo octavo ætatis anno; & quinquagesimo expleto ab hoc onere relevantur.

a Vid. Solor. ubi supr. li. 2. c. 21. & 22

2. Tributi taxati dimidium solvunt Indæ Mexicanæ; Peruanæ verò nec ad tributum, nec ad aliquod personale servitium tenentur.

3. Tributa Indorum licet sint personalia tum tamen præstentur de rebus, quas colligunt sterilitate liberantur, nec amplius tenentur remissum solvere anno altero abundanti.

4. Caciques, secundæ personæ, & nobiles à Regibus Indis descendentes à tributis sunt immunes, & idem dic de ipsorum filiis.

5. Indi

5. Indi qui tributis exigendis intendunt, à tributis non eximuntur.

6. Indus uxoratus cum Inda alterius Commendæ ejus sequitur forum.

DECIMÆ AN SINT ab Indis solvendæ.

7. Indi Cusquenses, & Guamangensis, ut supra diximus, sunt liberi à decimarum solutione; Limenses verò ex fructibus, qui vocantur de Castilla unum ex decem; ex his verò quæ vocantur de la tierra, unum ex viginti.

8. Caciques, & alii qui tributa non solvunt, decimas solvere tenentur.

9. Comendatarii sive Patroni Indorum debent decimas solvere de speciebus, quas pro tributis Indorum accipiunt.

DE INDORVM MVNICIPIIS, SEV reductionibus.

10. Indi in municipia reducti ea deserere non debent, & si deserant revocari possunt. Si verò fugiant propter injurias, & vexationes non debent restituere, quæ lucrati sunt, immò nec tributa.

11. Vasallis etiam si servitium, quod debent minimum sit, non possunt locum fundi deserere, & fugientes revocari, & castigari possunt.

12. Indi à suis municipiis fugentes, & eos recipientes, peccant & ad restitutionem tributorum & damnorum tenentur.

13. Vitium ebrietatis in Indis multorum peccatorum radix; sed Hispani, & præcipuè Magistratus, Correctores scilicet, & Parochi, qui Indis vinum vendunt, & alias potiones quibus inebriantur magis peccant, quam ipsi porrigentes venena, qui antidotum præstare deberent.

14. Indorum testamentum minorem, quam rusticorum solemnitatem requirit. Fit enim validè sine publico tabellione, & sine testibus rogatis coram Indo à gubernatore nominato duobus, vel tribus testibus sive viris, sive fœminis.

15. Sex

15. Sex Indorum contestatio simul, vel separatim desumpta pro uno tantum teste est reputanda ex ordinatione D. Francisci à Toleto.

DE INDORUM Commendis.

16. Licitè à Regibus dantur Conquisitoribus hujus regni, eorumque filiis in præmium militaris laboris, & periculorum quæ passi sunt in ejus conquisitione.

17. Commendæ plures, & pinguiores hodie dari solent Magnatibus, & aliis nobilibus Hispaniæ, quod injustum & damnosum reputat doctissimus Doctor Solorzano.

18. Pensiones super Comendis non subjacent alii fortunæ, nisi casus fortunæ omnes fructus tollat, vel in tantum, ut pensiones non sufficiant.

19. Pensio non consolidatur cum proprietate, ubi proprietarius certam, & præfinitam quantitatem habere jubetur, & non amplius.

20. Comendatarius Indorum, si eis damna intulerit, nesciatque quibus in particulari, restituat hospitalibus, vel Ecclesiis suę Comendę, vel suis sumptibus mittat Concionatores Evangelicos.

21. Commendatarius tenetur residere non in Indorum municipiis, sed in viciniore Hispanorum civitate, à qua si absit, & vocatus non venerit ad residendum poterit à Commenda privari nisi Regiâ gaudeat dispensatione, vel excusetur impedimento ad id non affectato

22. Indorum Comissa ii, qui tributariorum numerum vel augent, vel minuunt graviter peccant, & ad restitutionem tenentur.

SECTIO V.

De alijs resolutionibus circa eandem materiam, selectis ex doctissimis manuscriptis P. Joannis, Peresij Menacho.

1. INdis, qui habent consuetudinem se inebriandi, differenda est absolutio per aliquod tempus,

pus, docendaque remedia; si vero spes sit, quod se emendabunt, debent absolvi.

2. Indæ, quæ potionem faciunt, quæ dicitur Chicha, si uni in tanta quantitate vendant, ut certum sit quod emens illâ se inebriabit, vel vendat ei qui se inebriandi consuetudinem habet, peccant mortaliter. Si verò moderatam potionem vendant, non peccant.

3. Indæ sive solutæ, sive conjugatæ non possunt compelli ad nendum, vel texendum pro tributis solvendis virorum.

4. Indi non possunt cogi ad laborandum in festis Hispanorum. Si verò cogantur, reddendum est eis stipendium non ut taxatur per Regiam schedulam, sed ut spontaneè laborantibus dari solet.

5. Indorum Prætor potest Caciques compellere ut assignatos Mitayos ad fodinarum labores cõpletè adducat, sed cum moderamine Christianæ pietatis & prudentiæ, & tenetur, ne Indi ultra tempus eis designatum laborent, providere.

6. Indi, nisi exigatur, non tenentur in conscientia solvere tributum.

7. Indæ etiamsi à sua domina cogantur, si his qui se inebriant Chicham vendant in magna quãtitate & admonitæ nõ emendentur nõ sunt absolvendæ.

8. Indi, qui nesciunt distinguere inter mortale, & veniale, etiamsi quæ venialia sunt, putent esse mortalia, non sunt cogendi ad aperiendũ numerum.

9. Indos ad unum ministerium assignatos non potest eorum Prætor ad aliud assignare, nisi ipsi sponte velint. Qui si assignentur ad agros colendos, non possunt ab agrorum dominis ad pecora custodienda mitti, nisi solvatur eis idem quod dandum erat si agros colerent, vel de novo ipsi sponte conveniant pro pretio minore.

10. Indis qui ante completum servitium fugiunt, non debetur stipendium facti servitii, nisi computato damno ab eis facto per fugam,

11. Si verè, & non fictè ægroti sunt, non sunt cogendi ad servitium, quod propter infirmitatem præstare non potuerunt, sed liberi redeant ad suos, sed pro diebus, quibus non laboraverunt nil eis debetur.

12. Qui ab Indis ultra taxam assignatam aliquid exigit, debet restituere Quòd si ignoret à quibus accepit, det pauperibus, vel pio operi in populo, ubi illi Indi degunt, quod melius erit.

13. In Chilensi bello, nec in alio licitum est occidere iñocentes per se nisi per accidens contingat, quod explosus globulus contra hostes iñocentes percutiat.

14. Indos, vel Indas furari, & ducere in bellum, ut serviant illicitum est militibus.

15 Indos baptizatos etiam si servi sint dare gentilibus pro redimendis Hispanis nullo modo licet; quia manifesto periculo apostatandi exponuntur, idque debet Episcopus impedire censuris.

16. In Chilensi regno Indis baptizatis, qui si compellerentur unam tantùm habere uxorem, transirent ad hostes gentiles, permitti potest plures habere, ne majora mala sequantur. Hoc de his intelligendum qui non degunt inter Hispanos.

SECTIO VI.

DE EISDEM EX EODEM.

1. NOn licet Gubernatori mittere milites ad furandos Indos, vel Indos, ut serviant, nec equos, & similia.

2. Indorum contractus sunt ipso jure nulli, si fiant sine assistentia, & facultate judicis.

3. Indi addicti ad fodinas non possunt vendi, nec emi, & venditor, & emptor, & fodinarum provisor vulgò aviador, qui sciens prohibitum esse contractum, solvit pretium, peccat mortaliter, quia peccato mortali cooperatur.

4. Quod

4. Quod Indorum regulis vulgo Caciques promittitur pro Indis, quos ad fodinas aſſignant, non debet reſtitui, ſed his quibus aſſignati erant per ſcedulam, ſi ab eis ablati fuerunt.

5. Prætor Indorum, qui pecunia ad Xenodochium ſpectante medicamenta emit non poteſt charius vendere ipſi Xenodochio, & illud in quo ditior factus fuit ei reſtituere tenetur.

6. Prætor Indorum, qui emit à Commendatario triticum Indicum, ut lucraretur, & vendidit illud pretio currenti, & lucratus eſt aureum nuum in quolibet modio vulgo fanegia, & qui in ſpecie nō ſolverant in argento ſolvebant pretio tunc currenti; ſi iſti, quia non poterant, & in ſpecie non habebant tributū antea nō ſolverunt, reſtituendum eſt illis quod ultra tributi perſolvendi taxā tribuerūt.

7. Indorum Prætor qui alicui Indos aſſignavit dum Prorex confirmaret, & ob hoc munera accepit, debet reſtituere, vel finito officio per interpoſitam perſonam à donante cognoſcere an ex animo dederit omnino liberali.

8. Prætor Indorum reſtituere tenetur damna ſecuta ex mala ſui officii adminiſtratione.

9. Indorum Prætor, & Notarius pro inſcriptionibus formas videlicet, ſi aliquid receperint, reſtituere tenentur.

10. Indos, qui vulgo dicuntur Pencacamayos non poſſunt Prætores innendo, vel texendo occupare, & pro allato obſequio herbæ, & lignorum pretium tenentur ſolvere, quòd ſi non ſolverint, reſtituere tenentur.

11 Indis, qui in diebus feſtis dolo ducuntur ad fodinas, etiamſi erutum aurum donandum ſit pauperibus, vel piis locis merces conſueta reſtitui debet, & antequam ad laborem eant ſacrum audire debent; ut autem in die feſto laborent ob piam cauſam Epiſcopus poteſt diſpenſare.

12. His, qui Indos redimunt injuſtè captosne

occidantur à victoribus, licet eos in servitute detinere donec servitio pretium datum recompensent. Si vero in periculo occisionis non sunt, non licet eos redimere nisi ipsi sponte velint.

13. Puella, quæ non habet ætatem ad contrahendum matrimonium, non succedit in jus Indorum viri, cum quo desponsata fuit, si moriatur vir antequam contrahat.

14. Indi ita pauperes ut nullo modo habeant unde eleemosynam erogēt, possunt lucrari jubilæum sine eleemosynæ erogatione, dummodo jejunia, orationes, & alia adimpleant.

15. Si intra duas hebdomadas non possunt confiteri, quia non est copia Confessariorum, vel ob aliud legitimum impedimentum, sufficiet de peccatis conteri cum proposito quam primum potuerint confitendi intra unum mensem, lucrabuntur indulgentiam, & poterunt à votis, & censuris absolvi, & manebunt absoluti, & vota cōmutata, etiam si confitendi propositum non adimpleant.

16. Si fuerint Communionis capaces, debent intra duas hebdomadas communicare; si autem intra eas non potuerunt, liberi manent ab obligatione Communionis ex privilegio Pii IV. *& ex concil. Lim. 2. sess. 3. c. 94.*

17. Hoc non solùm de Indis, sed de omnibus aliis, qui legitimè sunt impediti ad confitendum, debet intelligi. Qui autem Cōmunionis incapaces sunt, quicumque sint, sine Cōmunione lucrari possunt Jubilæum ex privil Greg. XIII.

18. Chilense bellum contra rebelles Indos ut in præsenti statu geritur, justum est propter injurias, & damna illata ab eis Ecclesiis, fidei, & iñocentibus, sed licet fiat ad defensionem, ad reparanda damna, & ad reducendos Indos Christianos ad Ecclesiæ gremium, qui tamen vivi capi possunt, non debent occidi, quia majora illis ab Hispanis illata sunt damna, unde non videtur justa illorum captivitas.

19. In-

19. Indis ante 14. annum in viris, & ante 12. in fœminis, de quibus dubitatur an plenum usum rationis habeant, si pater, & mater non consentiant, non potest ministrari Baptismus, licet tamen si consentiant ipsi, & filius baptizandus; qui si renuat, non licet, nisi moraliter constet usu rationis carere, vel sit in mortis periculo, in quo baptizari debet sub conditione cùm dubitatur an plenum habeat judicium, curandum est tamen ut Baptismo consentiat Qui si potest doceatur, quæ necessaria sunt necessitate medii, secundum illud D. Pauli: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit.* Quæ si cognoscat, & per Baptismum animam mundari à peccatis cupiat, dolens de illis, & sperans gloriæ remunerationem, justificatur per fidem, & cognitionem supernaturalem. Quæ sufficiunt in eo, qui non potest doceri quæ necessaria sunt necessitate præcepti.

SECTIO VII.

DE EODEM THEMATE *ex eodem.*

1. INdorum distributio ad fodinas non debet esse secundum justitiam distributivam rigorosam & geometricam, sed secundum justitiam legalem. Nec ei, qui majorem fodinam, vel ditiorem, vel plures fodinas habet, plures Indi sunt geometricè distribuendi, sed prout distributor magis comuni bono convenire judicaverit. Unde si pauperiorem habens fodinam labores diligentius promoveat præferendus est illi, qui negligens est, licet habeat ditiorem; & qui blandè Indos tractat ei, qui durè, immò huic auferendi, quia bonum commune præferendum est particulari, & Regia schedula sic interpretanda est.

2 Indos ad vehendos fructus tragenes scilicet & placa ut vulgo vocantur, & ad paludes addictos

non licet addicere ad fodinas, quia hic labor durior est, & quod in requiem concessum est, illis non debet in majorem laborem converti, nec obstat in usu esse, quia non est usus, sed abusus.

3. Licet Indis ad fodinas addictis aliis mercedem solvere, & pro se substituere, quod vulgo mingare dicitur, quia in hoc nulli faciunt injuriam.

4 Indos distribuere his, qui non habent proprias fodinas, sed locatas licitum est, quia expediens bono communi.

5. Indos, qui per deceñium Commendatariis servierunt, cogere, ut sint eorum perpetui janaconæ (ut vulgo vocantur Indi Hispanis servientes) iniquum est, quia liber ullo tempore non præscribitur, ut constat ex *l. fin. C. de præscrip. long. temporis & l. usu capionem.* Nec possunt licitè impediri ne redeant ad suos populos, ut colligitur *ex l. si quis, ff. de judiciis.*

6. Indi Janaconæ, quod arte aliqua acquirunt, sibi, & non Commendatariis acquirunt, quia servi non sunt, & soluto tributo à Principe taxato, quod ultra ab eis Commendatarii exigunt restituere tenentur, ut constat *ex p. 2. Testam.*

7. Janaconas dare in dotem filiabus injustum est, & filios à parentibus separare iniquum. Videatur *lex. 3. tit. 20. part. 2.*

8. Indorum reguli nisi ob graves causas gravia scilicet delicta vel contra Deum, vel contra Regem, vel propter inhabilitatem non possunt suo munere privari.

9. Contra Indos bellum gerere, & invasiones facere, quæ vulgo Malochæ dicuntur ob id solum ut mancipia capiantur injustum est.

10. Servitium personale moderatum ob comune reipublicæ bonum introductum ut est Limæ licitum est.

11. Indi sabbatis non tenentur abstinere à carnibus, quia nullo jure, vel consuetudine obligantur.

Hæc

ęc enim obligatio in Hispanis solum est ex con-
etudine, quæ nunquam inter indos fuit recepta.
2. Gubernator, qui potest Indos commendare,
bet eis coṁendas dare, qui magis benemeriti fu-
int, & peccat & ad restitutionem tenetur si minus
nemeritis dederit, sicut is cui coṁittitur merce-
s solvere operariis, qui plus laboraverint, si det
s qui minus, & à fortiori si det aliis indignis, qui
n laboraverunt. Potest tamen si plus benemeri-
s dives sit, & minus benemeritus pauper, huic li-
tè dare Coṁendam, vel ei qui minus laboravit si
uṁuni bono Indorum, vel reipublicæ utilior sit.
3 Non licet Gubernatori Commendas dare fa-
ulis suis ob sibi exhibitum obsequium, nec ob id
od in honorificis muneribus quæ potius sunt
æmia, quam servitia, Regi servierunt.
14. In his Commendis licitum est sicut in bene-
iis Ecclesiasticis pensiones imponere, si non fiat
ntra coṁune bonum Indorum, vel in damnum
sius Commendatarii cujus servitia non sunt suf-
ienti præmio affecta.
5. Qui fodinas non habet, vel si habet non ope-
tur in eis, Indos sibi datos non potest dare alteri
iam fodinas habent: nemo enim rem non suam
re potest, & minus locare.
16. Venditio agrorum communitatis Indorum
fiat sine authoritate Protectoris generalis est
lla. Si autem ager, vel terra fuerit Indi parti-
laris, debet fieri cum facultate Regii senatus, se-
s est nulla.
17. Indi qui vulgo ladinos dicuntur, juris com-
unis excommunicationes incurrunt; verbi gra-
, si clericum percutiant, & sic de aliis. Alii verò
i an sit vel quid sit excommunicatio numquam
dierant, nullam excommunicationem incur-
nt, qui ut Limense Concilium docet non spiri-
alibus, sed corporalibus si delinquerint plecten-
sunt pœnis.

 18. Indis

18. Indis qui pecora custodiunt, vulgò dictis miches, merces pro labore duo regales argentei debentur.

19. Indi in quocumq; die Quadragesimæ possunt comunionis præceptum adimplere ex consilio Cōfessoris & rationabili causa. Quia sicut ex consilio ipsius potest differre, sic & anteponere.

20. Indis potionem inebriantem (vulgò dictam guarayo) ut ad populum suum ferant, licitum est vendere, uni autem ad bibendum tantam copiam dare ut probabiliter inebriandus sit, illicitum est.

21. Indos cogere, ut cibos quos in tributum dederant, emant iniquum est, quia emptio, & venditio debent sponte fieri, *l. invitum c. de contr. vend.*

22. Ab Indis non debet exigi in argento, quod in specie debent, quia ob justas causas prohibitum est nisi propter sterilitatem, vel infirmitatem in specie non possint solvere, & tunc pretio currente rerum quæ in specie dandæ erant & non majore.

23. Indi Bullâ non indigent ut Hispanorum festa non servent, nec ut non jejunent jejunia Hispanorum, nec ut matrimoniū contrahant in 3. & 4. consanguinitatis gradu, nec ut à reservatis absolvantur quia non sunt hæc privilegia, sed quasi leges municipales hujus Peruanæ Provinciæ, & quamvis privilegia essent, cum sint omni Indorum nationi concessa, non revocantur per Bullam, sicut nec quę uni religioni conceduntur ut constat ex ipsa Bulla Latina, & ex Bulla Pauli III.

24. Indorum infantes licitum sine ceremoniis baptizari cum eorum parentes id petunt ægrotos esse affirmantes, ob frequens periculum sine Baptismo obeundi.

25. Cum Indorum opera Hispanus per mensem conducit & illi nolunt in festis in quibus possunt, operari, si merces non æquat laborem tot dierum, non est pretium minuendum.

SECT.

SECTIO VIII.

De Indorum Prætoribus Resolutiones variæ.

1. INdorum Prætores si in domo sua budos habeant chartarum, vel in aliorum domibus fieri permittant non sunt *a* absolvendi, quia qui peccatis remedia tenentur adhibere innumera patrandi peccata causam præbent. *a* Comm. DD.

2. Qui concubinatus & alia peccata permittunt ob metum ne apud proregem de falsis criminibus accusentur non excusantur *b* à gravi peccato, & indigni sunt officio, quod gerunt, bono vitæ exemplo falsitatis arguant inimicos, & Dei adimplendo præcepta Deum habebunt amicum. *b* P. Menacho in manuscr.

3 Prætores, qui minori pretio quam alii emunt cibos ab Indis vel quæcumque alia *c* peccant, & restituere tenentur, nec consuetudine excusantur quia est abusus. *c* Idem ubi supra.

4. Juramenta facta à Prætoribus de non emendo, vel vendendo ut lucrentur, non sunt *d* commutabilia nisi à Deo, vel ab homine in cujus favorem fiunt. Et cum moraliter impossibile sit quod sine gravi Indorum, & muneris sui damno negotientur non sunt absolvendi nisi desistant. *d* Idem ubi supra.

5. Vini venditio speciali prohibitione Prætoribus est *e* interdicta propter iñumera tam corporis quam animæ damna quæ Indis inde eveniunt. *e* Ex schedula Regia.

6. Prætores non tenentur *f* juramentum facere de non negotiando, nisi ab eis exigatur. *f* P. Menacho ubi supra.

7. Indos nemo juste *g* obligabit, ut se extraordinariis mediis præparent ad sacram recipiendam Eucharistiam. *g* Sequentes & selecti casus usque ad 24. desumpti sunt è docto tractatu Ferdin. Zuritæ clerici Presbyt.

8. Gentilicæ Indorum Confessionis secretum si recta intentione, convenientique modo fieret, ita fideliter observari oportebit, ut neque ex præcepto etiam superioris punitionem cogitantis vel ipsi, vel cuiquam alteri esse à Confessario detegendum.

9. Confessio, quæ apud Indos Idolorum cultores in usu erat, & fortasse modo est nulla, speciali obligatione Confessarium Indicum ad secreti custodiam astringit, cum utilis est ad ipsius pœnitentis spirituale bonum.

10. Indorum reguli, qui ad ebrietatem Indos invitant, dumodo id convivium ad populum exhilarandum, & civium voluntates conciliandas efficiant, & moderatam diligentiam exhibeant ad damna evitanda non peccant, nec restituere tenentur etiam si rixæ excitentur, quas eis facile non est componere. Si verò propter notabilem eorum negligentiam damna sequantur & peccabunt, & restituere tenebuntur.

Vide D. Th. 2, 2, q. 44. art. 6. & q. 64. art. 8.

11. Ab Indicis medicis, qui magicis superstitionibus pharmaca conficiunt, impium est medicinam accipere. Si tamen Dæmonum opera cessasse intelligatur, & alioquin medicamentum est salutare, licitè sumi potest.

12. Nullus est fere licitus usus eorum medicamentorum, quæ Indi venefici, quos hampi camyse vocant, solent ægrotis adhibere.

13. Indo Catechumeno frequenter committenti crimina gravia cum scandalo Baptismus conferendus non est, quo usque ille mores emendaverit; secus verò si aliquando sine scandalo in nonnulla crimina etsi gravia præ humana fragilitate labatur.

14. Indicus Parochus si se ad Indorum institutionem talento carere cognoverit, & faciendi in Indis fructum spem omnino amiserit, ex charitate debet idoneo suum locum concedere.

Colligitur ex D. Tho. doctrina 2, 2. q. 184. art. 2.

15. Ad charitatis, & honestatis officia præstanda nemo potest privata cujuscumque authoritate compelli, & ideo non possunt Indi ad hæc obsequia ab Hispanis compelli.

16 Etenim in mortis articulo suadere Indus non debet ut per interpretam confiteatur, si hic servaturus non est secretum, propter multa scandala quæ inde possunt oriri.

17. Cum

17. Cum Idolorum simulachra formalem, & distinctam in Christianam religionem blasphemiam vel illusionem continent, ea privato etiam homini ubicumque reperiantur, ita confringere licebit, ut non temerè, & sine divinæ gloriæ fructu mortis periculo se exponat. Secus non licebit privata authoritate confringere. 2, 2, q. 8. art. 8.

18. Indicæ fœminæ adulterinos filios etiam ab Hispanis progenitos non debent naturalibus legitimis præferre. Possent tamen si digniores sint, & ideo nobiliori cultu magis indiguerint, pretiosiora vestimenta providere.

19. Indis prædicare, Evangelium in remotis regionibus, à quibus longe Episcopi absunt etiam laici licet, sine Episcopi licentia ex ratihabitione illius.

20. Indis Kocam vendens eo quod multi illa ad malum abutantur, nullum peccatum comittit.

21. Perditos & sceleratos homines Catholicæ Majestatis lege prohibitos ad Indos transvehere restitutionis obligationem inducit. 82. q. 101. art. 2.

22. Indicæ linguæ imperitus si periculo prædicandi falsitatem in rebus fidei, vel morum se exponat, peccabit mortaliter.

23. Indi qui ideo solum Baptismum volunt recipere, ut Regem suum imitentur parati ut ad regis nutum quamcumque sectam admittant non sunt recipiendi ad Baptismum.

24. Indi Christiani, qui tributum conferunt, quod credunt in Idolorum cultum expendendum, graviter peccant nisi ad populi communis usus exigatur.

25. Indis amicis infidelibus Gubern. Christianus, qui tradit vinctos inimicos occidendos nõ peccat, etsi illi eos crudeliter occidant, & comedant. Villal. 10, 2, art. 4. q. 15.

INCENDIARIUS Vide verbum, *Excommunicatio.*

INDIGNATIO.

1. Indignatio nolentis videre, vel audire eum cui irascitur ut plurimum est solum veniale peccatum.

DISP.

DISPVTAT. IV. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ INDVLGENTIAE.

An in Ecclesia sit thesaurus spiritualis, & ex quibus constet.

1. IN Ecclesia esse thesaurum infinitum ex meritis Christi locupletatum, & meritis aliorum Sanctorum superabundantem *a* est de fide.

2. Quodvis opus bonum pœnale quatuor effectus *b* habet, reddit justum meliorem, contra tentationes firmiorem, & auget gratiam de condigno in eo, qui illud operatur, & satisfacit in hac vita pro luendis pœnis in alia. De congruo autem pro alio meretur, & satisfacit.

3. Satisfactionibus, quæ Christo, & aliis sanctis superfuerunt congeritur Ecclesiæ thesaurus, ex quo à Pontifice Christi vicario *c* extrahuntur indulgentiæ. Est autem hic thesaurus depositus in acceptatione divina.

QVID SIT INDVLGENTIA, & an in Ecclesia sit potestas indulgentias concedendi.

4. Indulgentia *d* est pœnæ pro peccatis debitæ relaxatio, quæ fit extra sacramentum ex applicatione thesauri Christi, & SS. & est non solum absolutio, sed solutio.

5. In Ecclesia *e* est potestas indulgentias concedendi. Contrarium est error.

6. Indulgentiarum usus *f* est à tempore Apostolorum licet sub alio nomine.

7. Summ. Pontifex, & Episcopi habent *g* potestatem indulgentias concedendi. Summ. Pontifex cum

a Extrav. Vnigenitus de pœnit & remiss.
b Comm. DD.
c Vide Henriq. lib. 7. de indulg. c. 2. num. 5.
d Vide Villal. 20. 1. tr. 26. dif. 5.
e Trid. sess. 25. in decr. de indul.
f Comm. DD.
g c. cum ex eo de pœnit. & remiss.

cum plenitudine, Episcopi cum limitatione.

8. Episcopi possunt *h* cum limitatione concedere suis subditis etiam in aliena diœcesi. In dedicatione Ecclesiæ añum unum, in aliis vestivitatibus, & occasionibus solum 40. dies indulgentiarũ. *h* dict. c. cum ex eo.

9. Episcopus excommunicatus denuntiatus, vel notorius clerici percussor non potest *i* indulgentias concedere. *i* Comm. DD.

10. Archiepiscopus potest *l* in sua provincia concedere indulgentias, quas Episcopi possunt. *l* c. nostro de pœnit. & remiss.

11. An verò hæc Episcoporum potestas sit à jure divino, vel non, alii negant, alii probabilius affirmant. *m* *m* Navar. de indul.

12. Papa, & Episcopi possunt *n* delegare hanc potestatem indulgentias concedendi. *n* Comm. DD.

13. Concilium generale sede vacante habet potestatem *o* indulgentias concedendi; non vero Provinciale, nec Capitulum sede vacante, nec Provisor, nec Parochus. *o* Comm. DD.

14. Consuetudo legitimè præscripta potest *p* dare hanc jurisdictionem Parocho, vel alii secundum probabiliorem. *p* Villal. tr. 26. dif. 3. tr. 1.

15. Abbates, & Prælati religiosorum non habent *q* hanc potestatem. *q* c. accedentibus de exceß.

AN PRÆLATI religiosi possint sæculares admittere ad suorum operum communicationem.

16. Bona opera unius possunt *r* aliis communicari vel per modum meriti de congruo, vel per modum satisfactionis. *r* Comm. DD.

17. Ad communicationem per modum meriti de congruo non est necessaria specialis intentio, eo ipso quod quis fit in gratia particeps *s* omnium timentium Dominum. *s* Ex sym. Apost.

18. Satisfactio minuitur *t* ex eo quod multi ex illa participent, non verò meritum. *t* Comm. DD.

19 Satisfactio statim sortitur *u* effectum, meritũ autem post multum temporis potest applicari. *u* Comm. DD.

20. Quilibet *x* potest applicare alteri suam satisfactio- *x* Vill tr. 26. dif. 6.

factionem, meritum autem non nisi de congruo.

21. Prælati possunt quemlibet admittere ad communicationem bonorum operum suorum subditorum quoad meritum de congruo, & impetrationem, quia in hoc à subditis nihil aufertur. Satisfactionem vero subditorum sine illorum voluntate saltem præsumpta applicare non potest, *y* licet contrarium teneant viri docti. Potest tamen præcipere subditis ut alicui satisfactionem in necessitate applicent.

y P. Suar. to. 4. disp 15. nu. 6.

SECTIO II.

An possit Ecclesia indulgentias concedere pro animabus in Purgatorio existentibus.

1. ECclesia potest *a* indulgentias concedere pro animabus Purgatorii per modum suffragii.

2. Indulgentiæ aliæ *b* sunt per modum absolutionis, & hæ non conceduntur nisi ab habentibus jurisdictionem in eos quibus conceduntur. Aliæ sunt per modum participationis, quibus gaudent ipsi Prælati; aliæ tandem per modum suffragii, id est per modum solutionis unius, qui pro alio offert pretium.

3. Papa non potest *c* applicare indulgentias animabus Purgatorii, nisi per modum suffragii, quia jam sunt extra suam jurisdictionem.

4. Indulgentia vivis concessa non *d* potest defunctis applicari nisi ex speciali concessione, qualis est illa Leonis X facta Franciscanis, ut omnes indulgentias ipsis concessas possint *e* pro defunctis applicare.

5. Episcopi, & Archiepiscopi non possunt *f* pro defunctis indulgentias concedere.

6. Moraliter loquendo licet Papa possit quamplurimas indulgentias concedere, Purgatorium non exhauriet, quia hoc pendet ex acceptatione divina, quam in hac vita ignoramus.

a Comm. DD. Vide Suarez ubi supra disp. 51. sec. 1. n. 3.
b Comm. DD.
c Comm. DD, Vide Bellar. l. 1. de Purg c. 16.
d Henriq. ubi supra lib 7. c. 8. num. 1.
e Leo X. habetur in comp. Min.
f Henriq. ubi supra c. 32.

AN SIT NECESSARIA justa causa ad indulgentias concedendas.

7. Ad concedendas indulgentias est *g* necessaria causa pia, ac justa, non sufficit sola Papæ charitas, vel voluntas liberandi animas à pœnis.

8. Si Papa sine sufficiente causa concedat indulgentias, & privilegia, hæc valebunt *h*, & non illæ.

9. Causa debet esse rationabilis, *i* & proportionata

10. Si Papa forte decipiatur in proportione causæ valebunt *l* indulgentiæ secundum proportionem causæ.

11. Sufficientia causæ pensanda *m* est secundum bonum Ecclesiæ, nec causa adeo parva, quæ ad alteram relata non reputetur magna.

12. Multi graves DD. asserunt *n* quamlibet piam causam sufficere ad concessionem plenissimæ indulgentiæ, quod facit valde probabile summa liberalitas Christi erga suam dilectissimam sponsam Catholicam Ecclesiam.

13. Sufficit *o* pro causa opus bonum & satisfactorium licet alias quis ad illud sit obligatus.

14. Ad indulgentiam consequendam non tam juvat magnitudo operis pænalis, vel justa causa, quam *p* ardens charitas, & viva fides in Christum, quæ transfert mentes.

AN INDULGENTIÆ tantum valeant quantum sonant.

15. Valent *q* indulgentiæ quantũ sonant, quando adest jurisdict. in concedente, justa causa, & proportionata. & ab illarũ capaci debitæ diligentiæ fiunt.

16. In dubio interpretãdę sunt in favorẽ animarũ.

17. Idem nunc sunt indulgentiæ plenæ, plenariæ, & plenissimæ, licet olim fuerint diversæ. Per quamlibet ex his remittitur *r* omnis pœna debita pro peccatis.

18. Cum additur remissio omniũ peccatorum, & pænitentiarum, quæ pro illis impositæ fuerunt *f* intelligitur de pænitentiis à Confessario impositis.

g Clem. & in Extrav. unig. de pœnit. & remiss.
h Suar. ubi supra sec. 2. num. 8.
i Idem to. 4, disp. 59. sec. 3. n. 9.
l Idem ubi supra.
m Comm. DD.
n Vide Vill. ubi supra.
o Comm. DD.
p Notabilis DD. sententia.
q DD. in 4. dist. 20.
r Comm. DD.
f Vill. ubi supra.

t Comm. DD.

18. Jubileum *t* addit supra indulgentiam absolutionem à culpis reservatis magis, vel minus pro arbitrio concedentis.

u Vide Vill. ubi supra.

20. Cum in concessione dicitur tot dies, vel años de injunctis pœnitentiis non *u* intelligitur de annis, vel diebus Purgatorii, sed de satisfactionibus à Confessario impositis in hac vita.

x Comm. DD,

21. Multo *x* major est satisfactio unius diei in hac vita quam plurium annorum in alia.

y Quia contra comm. sententiam DD.

22. Fallunt *y* qui asserunt neminem esse in Purgatorio ultra viginti años, quia ex nonnullis revelationibus, quæ in vitis sanctorum habentur constat aliquos damnatos fuisse usq; ad finem mundi. Propterea à Summ. Pont. conceduntur indulgentiæ in magno numero, & Bonifacius Papa dixit, Indulgentiæ Ecclesiæ Lateranens. numerari non possunt nisi à solo Deo, & ego omnes illas confirmo.

SECTIO III.

An anima in Purgatorio existens cùm ei conceditur indulgentia plenaria statim exeat?

a Comm. DD,

1. CUm quis pro anima existenti in Purgatorio plenariam indulgentiam lucratur, statim *a* exit, sed cum hoc apud nos sit valde incertum oportet quam plures lucrari.

b Comm. DD.

2. His qui in hac vita in lucrandis indulgentiis, & animabus Purgatorii juvandis negligentes fuere valde *b* probabile est à Deo suffragia non applicari in pœnam negligentiæ eorum, ut viventes fiant diligentiores.

c Comm. DD.

3. Cum in concessione non exigitur Confessio, sine illa indulgentiæ *c* possunt lucrari, secus verò cum exigitur.

d Vill. ubi supra dif. 11.

4. Cum in concessione dicitur, De quibus corde contriti, &c. non est necessarium quod immediatè præcesserit Confessio, & probabilius *d* non suffi-

cere solam contritionem. An verò pæna peccatorum oblitorum remittatur, aliqui negant, mihi autem videtur durum.

5. Multi per nutus, vel per scripta confitentes indulgentias lucrari *e* possunt. *e* Comm. DD.

6. An verò in illis verbis, Et de pænis illis impositis, comprehendantur aliæ pœnæ non impositæ à confessario alii ajunt, alii probabilius *f* negant. *f* Villal. ubi supra.

7. Quando habetur in confessione, quod indulgentiam concedat Confessor idoneus, intelligitur de sacramentali Confessione, per eum, qui possit perficere Sacramentum. Si autem dicat quod alicui possit concedi in articulo mortis, poterit *g* etiam non Sacerdos. *g* Sylvest. verb. indulg. nu. 69.

8. Quando Confessio exigitur, debet *h* esse sacramentalis, & sufficit per nutus. *h* Comm. DD.

9. Cum dicitur quod possit confessorem eligere, qui ei concedat indulgentias, si judicium amisit, quilibet sacerdos *i* poterit, & in hujus defectu clericus primæ tonsuræ, & hoc deficiente etiam sæcularis. *i* Henr. li. 7. de indulg. c. 6. num. 4.

10. Cum dicitur, quod parti satisfaciat, & non potest, ei *l* potest indulgentia concedi *l* Sylvest. ubi supra num 10.

11. Cum dicitur, quod concedatur in vero mortis articulo, in præsumpto non *m* potest. *m* Comm. DD.

12. Cum dicitur, quod absolvatur à culpa & pœna, non debet *n* intelligi, quod culpa per indulgentiam remittatur, sed quod possit sacramentaliter à reservatis absolvi. *n* Villal. ubi sup.

13. Religiosi præsumentes absolvere à culpa & pœna *o* incidunt in excommunicationem ipso facto, & est Papæ reservata. *o* Clem. de relig. de privil.

14. Cum dicitur in Jubileo quod confiteatur in hebdomada, & comunicet in Dominica *p* sufficit in ipsa Dominica confiteri, quæ debet esse sequens. *p* Navar. de or Min. c. 95.

QVIS POSSIT indulgentias lucrari.

15. Baptizati, & usum rationis habentes possunt *q* indulgentias lucrari. *q* Comm. DD.

16. Qui indulgentias lucrantur debent esse subditi illas concedentis, sed sufficit, quod in hoc solum sint subditi, & ideo religiosi *r* possunt lucrari indulgentias concessas ab Episcopo in cujus diœcesi morantur.

r D.Tho. Add. q.27 art. 2.

17. Prælati possunt lucrari indulgentias à se concessas secundum probabiliorem sententiam, & possunt secum dispensare in faciendis diligentiis illas commutando.

ſ Suar. to. 4 disp. 51. sec. 1. num. 24.

18. Ad Bullam sumendam non *t* est opus esse in gratia, secus verò ad sibi lucrandas indulgentias.

t Idem ubi supra. disp. 25. num 15.

19. Non desunt, qui dicant indulgentias in peccato lucratas licet tunc non prosint, reviviscere per pœnitentiam. Probabilior tamen est contraria *u* sententia.

u Idem ubi supra disp. 25.

20. Cum opus ex se bonum ratione alicujus circumstantiæ est peccatum veniale non ideo *x* impedit lucrum indulgentiarum, licet aliqui sentiant contrarium.

x Idem ubi supra disp 52, sec. 6.

21. Qui facit in peccato aliquod opus bonum ut postea cum sit in gratia indulgētiam consequatur, illam consequitur secundum probabiliorem *y* sententiam, licet tutior sit contraria.

y Villal. ubi supra

22. Licet qui est in peccato consequi indulgentiam non possit, *z* potest tamen alios favores, vel commutationem votorum, &c. Hi tamen non comparantur sine confessione si sub ea conditione ut mos est, concedantur. Sufficit tamen ad consecutionem illorum confessio informis.

z Suar. to. 4. disp 52. sec. 3. num. 16.

23. Ad indulgentiæ consecutionem necessaria est intentio actualis, vel virtualis, & post opus factum sufficit ratificatio secundum probabilem opinionem, tutius tamen est iterum opus facere.

AN SIT NECESSARIUM nihil ex petitis diligentiis prætermittere.

1. Totum, quod indulgentiam concedens petit, est adimplendum, & licet ob impotentiam, vel ignorantiam omittatur lucrum *a* cessat.

a Comm. DD.

2. Cum

2. Cum Ecclesia destruitur, & postea ædificatur *b* durant adhuc in nova indulgentiæ, quæ erant in veteri, secus verò si alio transferatur. *b* Suar. to. 4. disp. 52. sec. 1. n. 9.

3. Preces debent *c* fieri in Ecclesia assignata, & per grana ad id deputata, & non per alia. *c* Comm. DD.

AN QVIS POSSIT alij indulgentias lucrari.

4. Non potest *d* unus pro alio indulgentias lucrari nisi ex speciali concessione. *d* Henr. l. 7. de indulg. c. 8. num. 1.

5. Eleemosynæ, & alia quæ fieri possunt per interpositam personam sufficit *e* quod ratificentur ab eo, in cujus nomine facta sunt. *e* Suar. tr. 4. disp. 52. sec. 1. n. 9.

6. In casu in quo quis potest alteri indulgentias lucrari qui opus facit *f* debet esse in gratia; piè tamen asseri potest contrarium. *f* Villal. ubi supra dif. 5.

7. Cum causa concessionis indulgentiarũ est proportionata, oẽs qui petitas diligentias exequuntur æquale lucrum *g* habent. Cum autem causa non est proportionata qui plus facit, plus lucratur. *g* Idem ubi supra.

8. Cum indulgentia conceditur his qui adjuvant ad fabricam Ecclesiæ, plus dare *h* debent divites, quam pauperes. *h* Comm. DD.

9. Religiosi habitãtes Ecclesiã vel ad ejus fabricã adjuvantes cum his rebus quas ad proprium usum habent *i* lucrãtur indulgentias cõcessas visitantibus tales Ecclesias vel ad earũ fabricam adjuvantibus. *i* Vill. ubi sup. dif. 17.

10. Cum indulgentia absque limitatione conceditur *l* potest lucrari toties quoties factæ diligentiæ fuerint. *l* Comm. DD.

11. Eodem numero opere possunt *m* lucrari multæ, ac diversæ indulgentiæ. *m* Villal. ubi supra.

12. Cum indulgentiꝗ conceduntur diversis granis ut illas lucretur qui verbi gratia recitaverit Ave Maria, non sufficit semel recitare, sed toties recitanda *n* est Ave Maria quot fuerint grana. *n* P. Azot. 1. p. l. 10. c. 4.

13. Non est *o* determinata verborum forma ad cõcedendas indulgentias. Hæc autem est in usu. Authoritate Sed. Apostolicæ concedo tibi plenariam remissionem omnium peccatorum tuorum. *o* Comm. DD.

p Vide Henr.l.7. de indul. c.9.n.1.

14. Indulgentias lucrari est opus *p* meritorium, & Deo valde gratum, & eas applicare animabus Purgatorii opus misericordiæ, & charitatis.

q Clem. religiosi de privil.

15. Religiosi, vel sæculares clerici indulgentias incertas, & indiscretas prædicantes peccant *q* mortaliter, & gravibus pœnis puniri debent, si hoc faciant ad lucrum temporale.

r Comm. DD.

16. Cum indulgentiæ sunt certæ, licet non possint in foro extoriori probari, non est *r* peccatum mortale illas prædicare.

17. Cum indulgentiæ ad limitatum tempus conceduntur, tempore finito finiuntur, si sunt perpetuę durant donec revocentur. Sed *s* vide regulas Cancellariæ in Villalobos *tr.26.to.1.dif.18.n.3*.

s Vill. ubi sup. dif. 18.

t Comm. DD.

18. Indulgentiæ non *t* expirant morte cōcedentis, sed possunt oñs suspendi ab habente authoritatem.

u Vill. ubi supra.

19. Revocatio, vel suspensio indulgentiarum non tollit *u* coram Deo illarum valorē donec revocatio sufficienter promulgetur, non tamen est necessariū quod de illa singulis in particulari constet.

x Cordo lib.5.q.16

20. Finitur *x* indulgentia cum destruitur locus, vel moritur persona, cui erat concessa.

SECTIO IV.

DE MODO LVCRANDI Iubileum.

a Comm. DD.

b Henriq. de indulgen.c.11.

c Idem ubi supra.

d Pius V. & Greg. XIII. vide Henriq. ubi supra num 4.

e Henriq. ubi supra c.1. final.

1. AD lucranda Jubilea *a* necessarium est omnia, quæ facienda injungit, implere.

2. Qui illud prima hebdomada lucratus fuit *b* potest etiā secunda, licet alii sentiant contrarium.

3. Omnes diligentiæ adimplendæ *c* sunt in una hebdomada, & sequenti Dominica īmediatè communicandum. Sunt tamen qui asserant ad feriam secundam differri posse communionem.

4. Cum jejunia injunguntur edi *d* possunt lacticinia extra Quadragesimam, & in illa quando adest consuetudo, vel Bulla.

5. Qui lucratus est Jubilæum non *e* potest præve-

nire,

nire, nec differre, nec comutare jejunia, nisi intersit Confessoris authoritas, & hoc intra præfixum terminum. Sunt tamen, qui asserunt fieri posse in ultima die. *e Henriq. ubi supra c.1. final.*

6. Si cadat jubileum intra hebdomadam *f* quatuor temporum utrique obligationi satisfit. *f Idem ubi supra. c.10.n.5.*

7. Cum preces fundendæ injunguntur, si quis nequeat in Ecclesiam intrare *g* sufficit illam de foris visitare. *g Idem l. 7. c. 10. num.3.*

8. Sufficit ex eodem loco quinque altaria visitare, quod si unum sit tantum quinquies ipsum visitandũ, sed non opus *h* est interesse processionibus. *h Navar. de orat. Miscel. 96. c. quod præcipitur 14. q.9.*

9. Quod attinet ad eleemosynam plus debet dare dives, quam pauper, & probabile *i* est lucrari jubilæum licet modica sit eleemosyna. *i Henriq. ubi sup. num. 7.*

10. Per jubilea potest eligi Confessor idoneus, & sufficit *l* quod ab aliquo Ordinario sit approbatus, ut possit eligi in quacumque diœcesi, licet contrarium sit probabilius. *l Idem c. 16. n.2.*

11. Qui tempore jubilæi non habet conscientiam peccati mortalis non *m* tenetur confiteri, sed tutius est Confessione se præparare, quia sunt qui asserant contrarium. *m Idem ubi supra.*

12. Qui in hebdomadæ principio confessus absolutus fuit à reservatis, vel vota fuerunt illi commutata, si postea jubileum non lucretur, non ideo *n* reincidit. *n Idem ubi suprà. c.1. n. 4.*

13. Peccata reservata oblita amittunt reservationem, si tamen aliquod per verecundiam fuit omissum, omnia ut ante *o* manent reservata. *o Comm. DD.*

14. Qui non potuit in una hebdomada Confessionem finire, *p* potest à censura absolvi, & postea Confessioni finẽ imponere, & absolvi à peccatis. *p Henriq. ubi supra c.11.n.5.*

15. Ut quis jubileum lucretur *q* sufficit, quod diligentiam ultimam faciat in statu gratiæ, etiamsi alias fecerit in peccato mortali. *q Idem ubi supra c.15.*

16. Qui est extra patriam, & ibi audit publicationem jubilei, *r* potest ibi lucrari, vel expectare ut in sua patria publicetur. *r Comm. DD.*

17 Qui noluit consequi jubileum, & die ultima mutat propositum, potest *f* confiteri, & die Dominica communicare à reservatis absolutus, dummodo jejunia à Confessario commutentur.

f Dian. p. 3. tr. ref. 14.

18. Si quis omnibus adhibitis diligentiis in secunda Dominica imprudenter aliquid deglutiat ob quod non possit communicare *t* commutetur Communio in aliud opus pium.

t Idem p. 3. tr. ref. 1.

19. Qui semel lucratus fuit jubileum non potest illud alibi *u* iterum lucrari. Si tamen ob ignorantiam invincibilem illud publicatum esse nescivit transacto termino potest intra duas hebdomadas à die notitiæ illud lucrari.

u Suarez apud Dia. ubi supra ref. 151.

20. Qui in patria neglexit *x* poterit alibi lucrari jubileum.

x Diana ubi supr.

21. Sufficit *y* quæcumque vel minima oratio etiam si sit aliàs debita, & idem de reliquis diligentiis, etiamsi debeantur ex voto, vel pœnitentia

y Idem ib.

22. Si quis postquam hic visitavit Ecclesias, aliò proficiscatur, & ibi faciat alia requisita, lucratur *z* jubileum, quia hoc non dependet à loco.

z Suar. apud Dia. p. 5. tr. 12. ref. 33. & 55.

23. Si Episcopus plures, quam Papa petit, designarit Ecclesias visitandas, *a* sufficeret à Papa præscriptas visitare, quia Episcopus non potest Papæ privilegia onerare, bene tamen sublevare.

a Laym. apud Dia. ubi supr. ref. 54.

24. Si herus famulo commisit, ut eleemosynam daret, iste autem vel distulit post tempus, vel non dedit, jubileum nihilominus lucratur, *b* licet alii contrarium sentiant, sed minus probabiliter.

b Dian. ubi supra ref. 56.

25. Quando dicitur in forma jubilei, Verè pœnitentibus & confessis *c* sufficit præterita Quadragesima confessum fuisse, & habere propositum confitendi in futuro.

c Suar. ap. Dian. p. 1. tr. 11. ref. 105.

26. Excommunicato, & cathecumeno, si sint in gratia valere indulgentias *d* sunt qui asserant.

d Ibidem.

27. Cum

27. Cum duo Papæ concedunt pro aliquo opere 20. dies indulgentiarum, qui illud facit 40. *e* lucratur. *e Sa verb. indulg.*

28 Reservatum crimen patrans in spe jubilei, virtute jubilei *f* potest absolvi. *f Card. Bellar de indulg.*

29. Quando duobus diebus im̃ediatis concurrunt duo jubilea sufficit *g* semel confiteri & communionem recipere. *g Comm. DD.*

30. Qui tempore à Bulla vel à jubileo præscripto cepit confiteri, nec potuit perficere confessionem intra illud, potest elapso termino absolvi, quia cepit tempore idoneo.

31. Cum in jubileo datur omnibus facultas eligendi quemlibet Confessorem ab Ordinario approbatum *h* possunt omnes religiosi tam fœminæ, quam viri sine licentia suorum Prælatorum eligere quem voluerint extra suum Ordinem ab Ordinario approbatum, vel à suo Prælato intra Ordinem. *h Comm. DD.*

32. Tempore jubilei *i* potest quis ab uno Confessore petere votorum commutationem, & alteri confiteri. *i Comm. DD.*

33. Cum quis lucratus est jubileum sine confessione, quia nullum mortale peccatum in ejus memoriam venit, sed termino jubilei transacto recordatur peccata reservata ante à se commissa non tollitur *l* reservatio secundum probabiliorem opinionem. *l Suar. apud Dianam p, 3. tr. 4 res. 150.*

34 Qui tempore jubilei omisit in Confessione peccatum reservatum ne revelaret complicem *m* potest elapso jubileo à quocumque Sacerdote absolvi. *m Comm. DD.*

35. Qui ex consilio Confessoris distulit Confessionem post tempus Jubilæi, & incidit in reservata elapso tempore poterit *n* ab eis absolvi, ut lucretur jubileum. *n Diana p 5, tr, 12, res, 27.*

36. Confessarius pœnitentis, qui consecutus est jubileum etiam elapso tempore, potest vota illius

o Sanch. apud Dianam p.2. tr.10.res. 40. & alia opera commutare, non verò o à reservatis absolvere.

37. Indulgentia potest conferri extra Confessionem, & alienato à mentis judicio.

p Comm. DD. 38. Cum transfertur sancti alicujus solemnitas, & jubileum p transfertur, quia ad cultum illius concessum est à Pontifice, & ut concurrens populus illud lucretur.

q Vide Villal. ubi supra. 39. Cum dicitur quod sit contritus, & confessus q sufficit annuam Confessionem fecisse, & tunc actum contritionis elicere.

DISPVTATIO V. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

INFAMIA.

Quid sit Infamia & quotuplex.

a Comm. DD. 1. INfamia est duplex a alia facti, alia juris. Facti est, quæ nascitur ex delicto gravi & notorio. Juris quæ à jure datur, ut criminis pœna. Utraque inducit irregularitatem.

b Comm. DD. 2 Ut infamia facti sit legalis, non b sufficit quod notorium sit delictum, sed opus est ut a lege sit injuncta talis infamia, & per sententiam declaretur; secus enim non est legale, & canonicum impedimentum

c Sa hoc verb. 3. Non sufficit c ad incurrendam hanc infamiam rumor sparsus apud aliquos, nec confessio rei ante condemnationem, nec condemnatio litigantis per Procuratorem

d Sa ubi sup. 4. Tollitur d per factum contrarium, repellit autem dum durat a dignitate, à judicando, (non autem ab arbitrando) procurando, testificando in causa criminali, accusando, postulando & ab Ordinis, aut beneficii susceptione.

5. Infa-

5. Infamia juris fit *e* sententia diffinitiva super crimine publico, vel aliquibus privatis ut furto, usura, sacrilegio, incestu, homicidio, perjurio, adulterio, veneficio, & aliquando ipso facto, ut si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeant uxores, aut sponsas. Quidam tamen ajunt semper requiri sententiam. Tollitur autem per Principem, qui non habet superiorem. *e* Sa hoc verb. n. 2.

6 Infamia juris impedit *f* dignitatis executionem, & exercitium. *f* Comm. DD.

7. Infamia ob crimen læsæ majestatis comprehendit *g* filios & nepotes, sed quæ est ex delicto proprio vel parentum Baptismo tollitur. *g* Comm. DD.

8. Infamatus familiariter conversans cum infamatore *h* videtur ei remittere injuriam, sed non obligationem restituendi famam. *h* Navar. c. 16, nu. 46.

INFAMARE.

9 Infamare se notabiliter, & falso *a* ajunt multi peccatum esse mortale cum obligatione restituendi, alii utrumque negant. *a* Sa hoc verb.

10. Si quis se ipsum etiam verum dicendo infamet cum scandalo & damno aliorum, *b* peccat mortaliter cum onere restituendi. *b* Vide. Val. 10. 3. disp. 5. q. 17. p. 2.

11. Qui metu tormentorum falso sibi crimen imponit nec peccati *c* damnandus, nec obligandus ad restitutionem nec sibi nec alteri, qui ob id læditur. *c* Vide Sa hoc verb.

12. Cum crimen à te factum alteri imponitur *d*, potes te etiam cum vitæ discrimine prodere, vel tacere. Quod si tibi crimen imponitur, quod alter fecit potes meritoriè tacere. *d* Comm. DD.

13. Si quis se ipsum infamet pro suo, vel aliorum bono nullum est *e* crimen. *e* Comm. DD.

14. Prælatus, & qui ex officio bonum aliorum procurat *f* tenetur famam suam tueri. Sicut dicendum de privata persona nisi infamia sit de crimine hæresis, vel alio valde gravi, vel de re turpissima. *f* Vide Tol. lib. 5 c. 88.

15 Si per infamiam alicujus respublica læditur, non potest is infamiam remittere, si tamen remittat tenetur infamator restituere ex justitia.

INFANS.

1. Dicitur *a* usque ad septennium inclusivè.

a Vide gloss. c. 4. de temp. ordin. l. 6

INFIDELIS.

1. Infidelibus vendere ea quæ præcipuè deserviunt ad idolorum cultum, vel tradere eis libros sacros ad comburendum etiam ob mortis timorem peccatum *a* mortale est.

2. Cum infidelibus possunt *b* conversari firmi in fide.

3. Infideles sunt cives *c* illius loci, in quo baptizantur, & possunt retinere bona justè possessa

4. Infidelis dicitur, *d* qui post fidẽ sufficienter illi propositam non vult credere & peccat infidelitatis peccato. Infidelis negativè dicitur, qui non credit, quia fides non est ei sufficienter notificata, & ob hoc non damnabitur, sed ob alia peccata.

5. Peccat *e* mortaliter qui deliberatè credit quemcumq; infidelem, qui benè moraliter vixerit posse in sua secta salvari. Potest autem fide implicitâ secundum graves DD. si explicite habeat ignorantiam invincibilem, & in sua secta nihil credat, nec operetur lumini rationis contrarium.

a Aug. epist. 164.
b Sà hoc verb.
c Ex Paul. III, Cupientis Iudæos.
d Comm. DD.
e Navar. c, 11, n, 18,
f Vide Villal. & Machad. In summ. qui citãt, D. Tho. 2. 2, q, 10, art. 4.

INFIRMUS.

1. Comedens *a* aliquid ex quo timet notabile damnum in salute, peccat mortaliter, nec non qui renuit remedia cõmittens se providentiæ divinæ.

2. Qui non timet notabile damnum ob bonum animæ, & majorem mortificationem meritoriè potest *b* medicinam renuere, & præcipuè qui proximus est martyrio.

3. Qui ob magnam difficultatem edendi cibum respuit, vel pharmacum, non peccat *c*, quia magna difficultas impossibilitas reputatur.

4. Non tenetur *d* æger migrare in salubriorem locum, nec valde pretiosa medicamenta emere, nec mulier

a Navar. c, 15, n, 13.
b Idem c, 21. n, 41.
c Sà hoc verb.
d Idem ibidem, num, 22.

mulier medicis pudenda detegere etiam si ad sanitatem videatur necessarium.

INGRATITVDO.

1. Ingratitudo ex contemptu magni beneficii est *a* peccatum mortale, quod pauci reputant. *a* Sà hoc verb.

INIVRIA.

1. Aliquæ personæ non possunt *a* remittere satisfactionem injuriæ veluti uxor, filius familias, religiosus, & servus. *a* Sà hoc verb.

2. Qui alicui dicit leve convitium sciens ipsum vel alium magnam perturbationem passurum, peccat *b* mortaliter. *b* Navar, c, 17, n, 1,

3. Illa & sola injuria *c* est peccatum mortale, quæ dicitur animo notabiliter nocendi etiam si non noceat; vel quæ notabiliter nocet, etiam si dicatur sine animo nocendi, dummodo advertat quis damnum, vel debeat advertere. *c* Idem, c, 18. nu. 1.

4. Peccat, *d* qui propria authoritate injurias ulciscitur, etiamsi per judices nequeat. *d* Comm. DD.

5. Injuriarũ actio nudo pacto *e* tollitur ipso jure. *e* Comm. DD.

6. Objicere alicui in facies crimen ad correctionem non est peccatum, si verò fiat ex ira vel ex vindicta est *f* peccatum, & frequenter mortale. *f* Comm. DD.

7. Qui animo infamandi alicui in faciem objicit aliquod crimen duplex peccatum committit, aliud contumeliæ, aliud detractionis. *g* Navaì. c. 18. n. 12.

INOBEDIENTIA.

1. Inobedientia est vitium *a* inclinans ad non obediendum eo ipso, quòd jubetur. *a* Comm. DD.

2. Prout est vitium generale *b* comprehendit omnes actus vitiorum quibus non fit, quod jubetur sive faciendo, sive omittendo. *b* Comm. DD.

3. Qui id quod veniale est principaliter omittit, quia jubetur, peccat *c* mortaliter. *c* Comm. DD,

4. Qui probabiliter credit superiorem jussisse, quod si sciret non juberet, non peccat *d* non parendo. *d* Navar. c. 23. n, 38.

5. Qui

5. Qui deliberatè omittit, quod superiorem scit jussisse animo obligandi ad mortale, peccat mortaliter.

DISPVTATIO IV.

RESOLUTIONES VARIÆ.

INQVISITIO.

Inquisitio quotuplex est.

1. IN quisitio alia *a* generalis, quando generaliter inquiritur an leges observentur, Alia specialis, an talis persona tale delictum comiserit: Alia mixta, cùm inquiritur an talis Prælatus observet statuta.

2. Ut procedatur generali inquisitione, non est *b* necessarium, quod infamia præcesserit, nec tunc peccata secreta aperienda, & cum probari nequeant, non sunt detegenda, erit enim contra justitiam, nisi ad correctionem, vel ad vitandum grave damnum.

3. Quamvis delictũ duobus testibus possit probari non est *c* revelandum ad punitionem.

4. Quando delictum dicitur *d* superiori secreto non dicitur ut judici.

AN QVANDO delictum est publicum possit judex inquirere, quis illud fecerit?

5. Cum invenitur homo occisus, & homicida ignoratur, *e* potest generaliter inquiri, non verò de aliqua speciali persona, nec inquiritur de secreto, sed de publico.

6. Testes in hoc casu inquisiti non tenentur *f* revelare nec licitè possunt homicidam, nisi infamia præcesserit.

7. Non tenetur *g* judex instruere testes ne injustè revelent delinquentem. Si autem injustè, vel injuriosè reveletur ab aliquo potest contra eum procedere.

a Vide Villalob. to.2.tr. 14.dif.6.

b Comm. DD. vide c.perniciosam de offic. ordin.

c c. qualiter, &

d Comm. DD,

e Comm. DD.

f Less. de just. lib.2 c.29. dub 14. n.115.

g Comm. DD.

8. Ut

8. Ut in hoc inquisitionis genere *h* procedatur, delictum debet esse certum

AN AD INQVIRENDVM de aliqua speciali persona necessaria sit infamia?

9. Ad inquirendum de speciali persona, opus *i* est ut præcedat infamia, & si est Prælatus, debet esse damnosa, quæ sæpè ad judicis aures pervenerit.

10. Cùm agitur de conferendo officio, vel beneficio *l* potest fieri secreta inquisitio etiam si non præcedat infamia.

11. Ut dicatur esse infamia non sufficiet, *m* quod sint duo, vel tres qui crimen jurent, sed necessarium est ut rumor sit sparsus, hæc necessitas non est de jure positivo, sed juri naturali conformis.

12. Cùm facienda est inquisitio ratione infamiæ prius de infamia informatio facienda, *n* nec credendum judici ordinario.

13. In aliquibus casibus potest *o* sine infamia ad inquisitionem procedi, & primo quando agitur de impediendo malo futuro, vel de tollenda peccati occasione.

14. Ad inquirendum de hæresi sufficit *p* vehemens suspicio, quæ habetur de eo, qui à communi conversatione fidelium vita, & moribus dissidere cognoscitur. Idem dic de crimine læsæ majestatis humanæ.

15. Quando herus invenitur *q* occisus, inquisitio potest fieri de famulis, nec non de nautis, quando navis submergitur, & contra illum, contra quem populus vel communitas suspicantur.

16. Non debet *r* judex processum motu proprio incipere, nisi ab alio id postuletur.

17. Non debent *s* judices faciles esse in admittendis denuntiationibus, nec epistolis sine nomine fidem facere.

18. Infamia quæ oritur post detentionem rei in carcere non sufficit *t* ad inquirendum contra eum.

h Comm. DD.

i c. inquisitionis parag. tertiæ de accus.

m C. inquisitionis.

n Navar. rub. de judic. n. 91.

o Vide Les. ubi sup. dub. 15.

p Vide c. excommunicamus parag. adjicimus.

q Vide alias exceptiones in Villal. tr. 14. dif. 8 tom. 2.

r Vide l. quoties parag. de naufrag.

s Comm. DD.

t Comm. DD.

AN

AN POSSIT IVDEX convictum de uno delicto interrogare de aliis, vel de sociis.

u c, cum oportet de accus. 19. Non potest *u* judex convictum de uno delicto interrogare de aliis de quibus non est infamatus, nisi quando unum est sufficiens indicium, vel infamia alterius, vel de uno non potest convinci, nisi convincatur de alio.

20. Cum socii delinquentis non sunt infamati non *x* potest de illis inquiri.

x c. 1. de confessis. y Vill. tr. 14. dif. 10.

21. Cum constat complices fuisse, potest de illis fieri inquisitio generalis, *y* non tamen tenetur reus illos detegere nisi fuerint infamati, vel parati aliud crimen in damnum tertii committere.

z Eman. to. 2. qq. reg. q. 12.

22. Tenetur judex reis exponere casus, *z* in quib° obligati sunt ad complices detegendos, vel dare eis tempus ad consulendos viros doctos.

a Anton. Gom. to. 3. var. c. 12. nu. 17.

23. Cum reus est servus, potest interrogari de sociis, *a* & idem dic de gravissimis delictis ut furto famoso, hæresi, maleficio, falsificatione monetæ, & similibus. In his etiam non interrogatus reus tenetur complices revelare, ad id debet Confessarius monere, & si nolit non potest eum absolvere.

24. Prædicta doctrina debet intelligi, cum reus scit complices paratos esse ad nova crimina in damnum reipublicæ.

DISPVTAT. VII. SECTIO I. RESOLUTIONES VARIÆ INQVISITORES.

Inquisitorum potestas quæ, & quanta.

a Vide Dian. p. 4 tr. 8. res. 1. b Molin. apud Dianam re. 2. ubi supra.

1. Inquisitorum potestas licet delegata habet *a* multa privilegia, ut ordinaria; unde ajunt multi posse delegare causas hæresis, & an eorum delegatus possit subdelegare dubium est inter DD.

2. Non est *b* cumulativa, sed privativa, unde jam Episco-

Episcopi saltem in Hispaniæ regnis non possunt de hæresi cognoscere, nec fidei edicta proponere.

3. Eorum jurisdictio se extendit *c* non solum ad ea, quæ eis competunt de jure communi, sed etiam ad ea, quæ consuetudine sunt recepta, estque tota Ecclesiastica. *c* Diana ubi supra res. 55.

4. Habent *d* familiã armatã, & suis Consultoribus & Advocatis possunt hanc facultatem concedere. *d* Comm. DD.

5. Si sint regulares non possunt *e* à superioribus suis ea pœna puniri, quæ sui officii executionem impediat. *e* Comm. DD.

6. Si Inquisitor recusatur judex, *f* quia suspectus debet recurri ad supremum. *f* Comm. DD.

7. Quando Inquisitor est Theologus, non tenetur *g* qualificatores consulere, & consultores non habent suffragia decisiva, sed consultiva. *g* Dian. ubi sup. res 38. tr. 7.

8. Non possunt *h* legere libros hæreticorum, nec dare licentiam ad legendum, quia hoc spectat ad Generalem. *h* Sanch. ap. Dian. ubi supra tr, 8, res, 46.

9. Possunt *i* cogere per censuras clerum, & populum ut conveniant ad audiendum edictum fidei, sicut & judicem laicum, ut exequatur sententiam ab ipsis latam & procedere contra eum, si nolit, ut contra hæreticorum fautorem. *i* Idem Dian. res. 47.

10. Quæcumq; laicorum statuta officium Inquisitorũ impedientia, *l* sunt ipso jure nulla, possuntq; illos per censuras cogere, ut illa revocent. *l* Idem res. 104.

11. Rei licet possint appellare à sententia interlocutoria, non *m* tamen a diffinitiva, nec per modum querelæ, nec supplicationis ad alium Superiorem recurrere. *m* Idem ibidem res. 20.

12. Inquisitores si habeant dignitatẽ, vel præbendam in aliqua Ecclesia, habentur *n* pro præsentibus etiam quoad distributiones quotidianas. *n* Comm. DD.

13 Licet secundum praxim non eligantur, nisi habentes 40. annos, sed non est *o* necessarium. *o* Dia. ubi su. res. 52.

14. Prohibentur *p* in Hisp. regnis esculenta, & poculenta recipere. Quòd si prætextu sui officii pecuniam extorqueant excomunicantur. *p* Clem. 2. de hæret.

15. Ju-

q Comm. DD.
15. Jurisdictio illorum non expirat morte concedẽtis q, nec delegata ab eis per mortem ipsorum.

r Suar. apud Dian ubi supr. res. 11.
16. Non possunt r Episcopum capere etiam si solum sit titularis, vel electus, & non confirmatus, nisi de fuga suspectus, & moliatur aliquid in fidei detrimentum.

IN QVEM habeant jurisdictionem.

s Zanas. apud Dia. ubi supr.
17 In Generales Ordinum non habent s hoc privilegium, nihilominus tamen non debent contra eos procedere nisi admonito supremo Inquisitore.

t Suar. ubi supr. apud Dian
18. Non possunt t procedere contra Nuntios, vel Officiales Apostolicos, nec unus Inquisitor contra alios.

u Comm. DD.
19. Non baptizatus nõ potest ab eis puniri, sed qui natus est, & educatus inter fideles præsumitur baptizatus; qui verò ante años discretionis u captus est ab infidelibus non est puniendus.

De quibus poßint cognoscere.

x Vide Dian. ubi supra resol. 70.
20 Possunt x cognoscere non solùm de hæresi, sed de his, quæ sapiunt hæresim, de verbis scandalosis, & piarum aurium offensivis & temerariis; verba tamen dubia in sensum catholicum sunt interpretanda, nisi persona sit suspecta de hæresi.

y Idem ibidem.
21. Possunt y punire disputationes cum hæreticis in casibus à jure prohibitis, & eos qui ad illorum conventicula confluunt, & eos qui in sortilegiis miscent materiam sacramentorum, verba sacramentalia, & reliquias sanctorum

z Ex Bulla Six. V.
22 Cognoscunt z etiam de sortilegiis, etsi non sapiant hæresim, & de his qui ope Dæmonum furta detegunt, & de his qui scindunt schedulas continentes sententiam excommunicationis, nec non de his, qui ad communicandum quærunt plures, aut majores hostias.

b Idem ibidem. res. 95.
23. Non possunt b punire Confessarios frangentes sigillum Confessionis, nisi simul habeant errorem in intellectu.

24.

24. Ad inquisitores spectat *c* in examen adducere revelationes mulierculacularum, & invigilare ne imagines beatificatorum cum sanctitatis signis in publico exponantur. Item Ægyptianas punire, quæ per manuum signa bonam fortunam divinant. *c* Vrban. VIII.

25. Qui insciis Inquisitoribus qualecumq; *d* consilium etiam justum dederit reis in carcere Inquisitionis detentis, est puniendus. *d* Dian. p.4. tr.7. res.19.

26. Licet non sint judices competentes reconciliatorum, qui vulgo sambenitati dicuntur, si tamen hi inter se rixentur, dum sunt in carceribus, vel propter habitum pœnitentiæ unus alteri convitia dixerit, possunt *e* illos punire. *e* Idem in sum. verb Inquisitores nu. 100.

DE MODO PROCEDENDI.

27. Possunt non solum verbaliter, sed realiter citare, & capere reum in alieno territorio etiam Ecclesiasticorũ sine eorum licentia. Ut tamen possit capi debent *f* esse indicia ad torturam sufficientia. *f* Dian. in com. hoc verb. n.27

28. Possunt *g* de levi suspicione formari inquisitiones, & interrogare reum si sit homo vilis, improbus, & abjectus, secus si sit nobilis, honestus vel religiosus. Dicitur autem levis suspicio comparativè ad vehementem, debet enim esse notabilis arbitrio judicis. *g* Idem ubi supra n.27.

29. Si denuntiatio fiat per chartam sine nomine etiam si testes nominet, non debet *h* reus ex vi illius examinari, quia est suspecta. *h* Comm. DD.

30. Si post sententiam absolutoriam superveniant nova indicia, hæc sunt cum prioribus conjungenda, & secundum utraque de novo examinanda. Et si post impositam pœnam arbitrariam superveniat plena probatio, debet reus pœnâ ordinariâ puniri. *i* Quòd si arbitraria jam impleta fuerat, hoc de secunda pœna detrahatur, nisi sit capitalis, quæ non potest minui. *i* Comm. DD.

31. In causis fidei possunt *l* procedere simpliciter, & de plano sine strepitu judicii proferre sententiam, servatis tamen his quæ ad æquitatem spectant. *l* Castropal. apud Dian. ubi supr. n.19.

32. Non tenentur reo manifestare indicia, nec semiplenam probationem, ex qua jus habeant legitime interrogandi, quamvis ad hoc tenentur in aliis criminibus exceptis læsæ majestatis. *m*

m Diana in comp, ubi supra num, 32.

33. Non possunt *n* reo promittere impunitatem, si verum fateatur : & si promittant, non debent adimplere præsertim si sit relapsus.

n Idem 3. ibidem n, 33.

34. Antequam reus de hæresi faciat judicialem confessionem, ad sacramentalem non est admittendus, dandus tamen est illi Advocatus, sed non Procurator.

o Comm. DD.

SECTIO II.

De tortura reis infligenda sententiáque ferenda.

1. Est valde necessaria tortura, *a* quia crimina ad sanctum tribunal spectantia, ut hæresis, & similia sunt valde occulta, & difficilis probationis.

a Comm. DD.

2. Si indicia sint vehementia, reus si *b* potest, debet torqueri ut absolvatur, vel pœnâ ordinariâ puniatur.

b Sanch. apud Diana tr, 6, res, 28.

3. Potest reus *c* appellare à sententia torturæ, & debet admitti, nisi appellatio sit frivola vel calumniosa

c Comm. DD,

4. Antequam torqueatur reus, debet *d* dari ei copia indiciorum, & depositionum sine nominibus testium, & ablatis circumstantiis, ex quibus possint in eorum devenire notitiam.

d Barbosa apud Dia, res, 28.

5. Reo minori 25. annis dandus *e* est Curator, sine quo confessio rei erit nulla, sed non est opus, ut Curator torturæ intersit.

e Diana ubi supra num, 35.

6. Cùm reus confessus est delictum, non est *f* torquendus ut complices detegat, nisi sit semiplena probatio, quòd socios criminis habeat. In quo casu levius est torquendus, quam in proprio delicto, & in condemnatione addenda est hæc clausula : Quod quidquid dixerit non præjudicet primę cófessioni ; unde sequitur, quod si neget, delictum confessum nihil operetur.

f Lessius apud Dianam ubi sup. n. 36.

7. Cum

7. Cum pertinaciter reus ad omnia *g* interrogata tacet, potest per torturā torqueri & cum sunt plures complices, ille prius torquendus, qui timidior, & vilior est, ut facilius confiteatur. *g* Comm. DD.

8. Possunt ad torturam condemnare *h* etiam personas exceptas ut nobiles, clericos, religiosos; pueri tamen minores 14. annis, & senes non sunt torquendi, sed terrendi; mulieres prægnantes nec torquendæ, nec terrendæ; nobiles & clerici, & religiosi mitius torquendi. *h* Diana ubi supra num, 37.

9. Probabile est clericum non posse torqueri etiam si sint plurima indicia, nisi sit diffamatus de crimine; sed *i* contrarium est probabilius, maximè si crimen sit hæresis. *i* Zanard. apud Dian. ubi supra num, 38.

10. Quanta debeant esse indicia, ut quis possit torqueri, Inquisitorum arbitrio relinquitur. Quòd si quis sine sufficientibus indiciis torqueretur, omnis ejus confessio nullius *l* esset momenti ad condemnationem. *l* Diana ubi supra num. 39.

11. Sufficit *m* unus testis omni exceptione major ad torturam, si is non remotè, sed de visu deponat. Si autem reus sit bonæ famæ, non sufficit unus etiam si sit omni exceptione major; si autem sit malæ famæ, sufficit unus, licet non sit omni exceptione major. *m* Comm. DD.

12. Ex unico indicio remoto etiam per duos testes probato non debet reus torqueri, sed debent *n* ut minimum esse duo, nisi unum esset proximum, & delictum inferens. *n* Diana ubi supra num, 40.

13. Quando autem sunt plura, & si testibus singularibus probarentur, sufficiunt *o* ad torturam. *o* Comm. DD.

14. Unus socius criminis non facit *p* semiplenam probationem, nisi concurrant alia adminicula: 1. stricta amicitia cum socio. 2. secreta collocutio. 3. mala fama. 4. fuga accusati, alii testes de auditu. *p* Tanner apud Dianam ubi supr. n. 41.

15. In crimine magiæ, etsi duæ sagæ testentur de visu, quod aliqua persona bonæ famæ interfuit illarum conventui non *q* est procedendum ad torturam. *q* Comm. DD.

16. Licet accusatus sit bonæ famæ, talia adminicula possunt concurrere cum declaratione socii in crimine, ut sufficiant r ad torturam

17. Non sufficit ſ sola fama ad torturam, nisi adjuvetur adminiculis, ut si est persona vilis infamata, & oriatur à fide dignis, non à malevolis, & ipsa per testes idoneos probetur.

18 Fuga post accusationem non est sufficiens t indicium, si autē fiat ante accusationem post comissum delictum vim habet semiplenæ probationis.

19. Comprehendere reum in mendacio, vel varium in responsionibus, nisi sint aliæ præsumptiones non sufficit u ad torturam.

20. Non debet x reus interrogari in tortura de re vel persona aliqua in particulari, quia id est eum ad mendacium inducere sed in generali monendus est ut veritatem fateatur circa objecta.

21. Semel tortus non est iterum torquendus, y nisi nova indicia ad torturā sufficientia superveniant.

22 Reus in tortura confessus debet post 40. horas eandē confessionē z extra torturā ratificare. Quod si neget, potest iterum torqueri, sed si idem faciat secunda vice non potest iterum torqueri, nisi levissima fuerit tortura, vel superveniant nova indicia.

23. Inquisitor, qui probabilem opinionem a secutus reum ad torturam condemnavit, non debet à suo Visitatore puniri.

DE SENTENTIA ferenda ab Inquisitoribus.

24. Neminem unquam possunt b Inquisitores tradere brachio sęculari incōsulto supremo Senatu Inquisitionis, quia id inter gravissima cōputatur.

25 Non possunt c in Hispan. aliquem religiosum, nobilem vel insignem personam comprehendere, nisi ex præscripto ejusdem Senatus missis ad eum indiciis, & probationibus habitis.

26. Secundum praxim Hispaniæ d unus Inquisitor potest procedere independenter ab altero.

27. Non possunt e sine Episcopo torturæ sententiam

r Dian. ubi supra num. 41.
ſ Sanch. apud Dia. ubi supra.
t Dian. ubi supra num. 42.
u Comm. DD.
x Comm. DD.
y Diana ubi supra num. 44.
z Lessius apud Dia ubi supr.
a Delrio apud Dianam ubi supra.
b Diana ubi supra num. 47.
c Idem ubi supra.
d Idem ubi supra num. 48.
e Azor. apud Dianam ubi sup. n. 49.

tiam ferre, nec actu cogere ad abjurationem; quòd si hoc faciant, tenebit, & reus tenebitur sub pœna relapsi. Nec possunt reum per sententiã absolvere.

28. Si inter Episcopum, & Inquisitores sit suffragiorum dissensio, remittenda *f* est in Romana Inquisitione causa ad Pontificem; in Hispania, ad supremam Inquisitionem. *f* Moline apud Dia. ubi supra num. 49.

29. Non possunt *g* permittere laicis, ut unus assistat in causis fidei, ut fit Venetiis, nisi ex speciali concessione Papæ. *g* Comm. DD.

30. Debent *h* sententias proferre non noctu, sed diu, nisi obstet multitudo negotiorum, & in publico, & in scriptis, non tamen est necessarium ut sedeant pro tribunali. *h* Ex praxi Inquisit.

31. Actum tradendi reum brachio sæculari debent *i* exercere in die festo propter majorem concursum populi. *i* Dian. ubi supra num. 50.

32. Propter indicia plene probata potest *l* reus damnari ad pœnas extraordinarias, ad triremes, ad fustigationem, ad carcerem &c. non verò ad ordinariam, nisi probatio delicti clarior sit luce meridiana, vel indicia sint indubitata, ut si quis ex genere Judæorum Judaicam faciat cæremoniam. *l* Comm. DD.

33. Non possunt *m* ad plenam probationem duæ semiplenæ uniri, nisi concurrant alia indicia. *m* Dian. tr. 4. res. 30.

34. Abjuratio de levi potest *n* fieri publicè, & de vehementi privatim prout Inquisitoribus convenire videbitur Ætas ad abjurandum in viro necessaria 14. anni, in fœmina 12. *n* Idem res. 33.

35. Abjurantes de levi possunt *o* cogi ad abjurandam omnem hæresim generaliter. *o* Comm. DD.

36. Abjurantes de vehementi si reincidant *p* puniendi sunt ut relapsi; secus qui abjurarunt solum de levi, vel secundâ vice non convincuntur de hæresi, sed tantum quod fuerint fautores hæreticorum. *p* Dian. in comp. n. 52. ubi supra.

37. Qui abjuravit de vehementi, non admittitur ad audiendas Confessiones; secus, qui de levi; sed

q Ex decr Vrb. VIII

neuter est irregularis, privatur q tamen uterque voce activâ & passivâ, & sunt ad dignitates inhabiles ex decreto Urbani VIII.

SECTIO III.

DE CONFISCATIONE BONORUM, & pœna delictorum.

a Comm. DD.

1. Confiscatio bonorum, & descriptio non est a facienda, nisi quando reus capitur pro hæresi formali, non verò pro aliis delictis hæresim sapientibus.

b Sanch. apud Dianam ubi sup. n.53.

2. Bona confiscata licet sint Ecclesiasticorum ad Fiscum Regium spectant b post condemnationem. Sed si Inquisitores aliquem injustè desinant condemnare, restituere non tenentur Fisco, quia jus illius non est nisi post condemnationem

c Idem apud Dianam ubi sup. n.54.

3. Filiis damnatorum non debentur c alimenta, sed Inquisitio illis misericorditer prospicit filias puellas apud honestas fœminas collocando, & filios arti alicui mechanicæ applicando. Si tamen filius sit infirmus, vel debilis, præbentur ei tenuia alimenta ex misericordia.

d Comm. DD.

4. Debita rei ante delictum contracta solvenda d sunt à Fisco, quod si dubium est, ad illum spectat probatio.

e Vasq. apud Dianam ubi sup. n.55.

5. Non possunt e confiscari majoratus non solum ex bonis propriis instituti, sed etiam ex donis à Rege donatis, nec bona fideicommissa subjecta, vel alienare prohibita, nisi id factum esset in solum delinquentis favorem. Neque bona castrensia vel quasi castrensia filii, quod idem faciendum de profecticiis.

f Vasqu. apud eundem ubi supra.

6. Cùm Inquisitores revocant bona alienata ab hæreticis post delictum, non tenentur f pretium emptoribus restituere, nisi illud extet inter hæretici bona vel in utilitatem illius sit conversum, quia ab illo tempore non potuit hæreticus bona vendere, quia erant Fisco obligata.

7. Qui

7 Qui cõntumaces fuerunt, & ter citati non comparuerunt, si post añum compareant, audiuntur *g* quoad suam personam, non verò quoad bona confiscata.

g Sanch. apud Dia. ubi supra num. 57.

8. Qui post fidei negationem apud infideles sponte ad fideles redeunt, & dicunt se in corde fidem servasse, abjurare debent de vehementi; si autem coacti redeunt, & dicunt se interius servasse fidem, torquendi sunt; si negent, abjurent de vehementi; si fateantur, *h* puniendi sunt carcere perpetuo, vel aliis pœnis extraordinariis

h Diam. tr. 7. rel. 3.

9. Astrologi judiciarii futura contingentia prædicentes, & si dicant se certò id affirmare, puniri *i* possunt pœnis canonicis, vel aliis arbitrariis.

i Idem ibi resl. 17.

10. Binas nuptias cõtrahentes in Romana Inquisitione tanquam vehementer suspecti *l* torquentur super intentione & negantes post abjurationem damnantur ad triremes per quinquennium. In Hispania verò ut leviter suspecti non torquentur, sed pænitentiis salutaribus, vel etiam triremibus puniuntur. Sed antequam capiantur, debet præcedere plena probatio.

l Dian. in comp. num. 60.

11. Blasphemi hæreticaliter *m* abjurant solum de levi, sed puniuntur secundum qualitatem delicti.

m Idem ubi supra num. 61.

12. Clerici, vel religiosi matrimonium contrahentes *n* abjurant de levi, & damnantur ad triremes saltem per quinquennium, nisi sint vehementer suspecti, quia sint ex provincia infecta hæresi Lutherana. Similiter sunt suspecti, qui contrahunt cum hæretica.

n Idem ubi supra num. 62.

13. Confessarii solicitatores juxta Roman. stylum sunt vehementer suspecti juxta Hisp. leviter tantũ, & consequenter ibi torquentur, hic non. Pœnæ *o* sunt ex constitut. Grego. XV. privato ab officio, & beneficio, inhabilitas perpetua ad illa, & suspensio ab executione Ordinis; si verò religiosi sunt, privatio vocis activæ, & passivæ. Interdum adduntur aliç pœnç pro qualitate delicti ut damnatio ad triremes, vel carcer perpetuus.

o Ex cõst. Gre. XV.

14. Si non Sacerdos Confessiones audiat, si est laicus & vilis, fustigationem, & ad triremes *p* damnatur. Si sit persona honesta, aut religiosa ad triremes mittitur. Si sit talis, quæ non possit mitti ad triremes, mittitur in exilium, & si est in aliquo Ordine, ab eò suspenditur toto tempore exilii, sed secundum Bullas traditur brachio sæculari, quod non est in usu in Hispania.

p Dian. ubi supra num. 64.

15. Idem *q* dic de non sacerdotibus celebrantibus Missam, etiam si non proferant verba consecrationis, aut illam non perficiant, modò vestibus Sacerdotalibus illam incipiant.

q Comm. DD.

16. Conculcantes, vel confringantes Crucem, vel imagines sacras sunt de fide suspecti; sed si id fiat ex iracundia puniuntur *r* pœnis arbitrariis.

r Dian. ubi supra num. 65.

17. In excommunicatione obsurdescentes per annum etsi ab Inquisitoribus puniri possint, non tamen solent *s* nisi in excommunicatione pro causa fidei.

s Idem num. 6.

18 Hæresiarchis, & dogmatizantibus raro est reconciliatio *t* concedenda, quamvis pœnitentiam ostendant, præsertim si tunc id faciant, quando ad brachium sæculare traditio imminet.

t Comm. DD.

19. Hæretici absentes convicti, si citati non compareant post 30. dies traduntur *u* curiæ sæculari, & eorum statua comburitur, si verò non fuerint convicti, & eodem modo citati non compareant per annum declarantur hæretici, & hæresim incidisse.

u Dian. ubi supra num. 68.

20. Hæretici defuncti, si talis appareat post mortem, memoria *x* damnatur, statua comburitur, ossa exhumantur, si possunt distingui, bona confiscantur, & quamvis confiscatio bonorum cesset præscriptione 40. annorum, memoriæ verò damnatio, & statuæ combustio nullo tempore præscribitur.

x Comm. DD.

21. Hæretici pœnitentes post publicatos contra eos testes (nam quando ante accusationem pænitent, mitius cum eis agitur) ad perpetuos carceres damnantur. Si verò pœnitentiam agant in ipso theatro proximi supplicio, vix *y* danda est eis fides.

y Comm. DD.

22. Post

22. Post sententiam latam non z possunt Inquisitores, nisi solus supremus pœnas mutare. z Dian. ubi supr. num. 70.

23. Hæretici impœnitentes morte a puniuntur, & idem dicendum est de impænitentibus fictione juris, de illis videlicet qui post plenam probationem delictum negant. Nec non de confitentibus diminutè, id est de his, qui fatentur unum errorem, & negant alium, vel convicti sunt de complicibus & eos nolunt detegere, in hoc tamen potest aliquando oblivio admitti. a Comm. DD.

24. Qui ante pænitentiam impletam revocat confessionem non reddens causam revocationis censetur negativus, & b tradendus est curiæ sæculari. Excipe quando revocavit in continenti in præsentia judicis ante triduum. b Dian. ubi supra num. 71.

25. Qui fatetur verba, vel facta hæreticalia, sed negat intentionem torquendus est. Si verò non solum fatetur verba, sed de illis convincitur, & negat intentionem, tamquam negativus tradendus c est brachio sæculari. c Idem ubi supra nu. 72.

26. Hæretici relapsi non d possunt excusari, quin brachio sæculari tradantur, nisi sponte ad pænitentiam venerint. Non tamen dicitur sponte venire, qui redit, quia timet vel facilè prævidere potest se esse accusandum. Non punitur ut relapsus, qui secunda vice tantum est suspectus vehementer de hæresi. d Comm. DD.

27 Fautores, defensores, & receptores &c. hæreticorum suspecti fiunt e de hæresi, an verò de levi, an de vehementi relinquitur prudentiæ Inquisitorũ. Puniuntur pænis arbitrariis, vel exilio, vel fustigatione, & interdum triremibus, imo & confiscatione bonorum. Quæ omnia intelliguntur etiamsi fuerint inefficax, quia reus captus est nihilominus ab Inquisitoribus. e Comm. DD.

28. Non denuntiantes non fiunt f suspecti, nisi eis competat ex officio. f Dian. ubi supra nu. 74.

29. Habentes, vel legentes libros hæreticorum g g Comm. DD.

fiunt suspecti vel de levi, vel de vehementi secundū qualitatem personæ. Ordinariè autem abjurant de levi, & pœnæ leviores eis imponuntur.

h Dian. ubi supra nu. 76.

30. Impedientes officium Inquisitionis h sunt de fide suspecti non solùm cùm impediunt ex odio fidei, sed etiam cum id faciunt ratione consanguinitatis, vel amicitiæ. Abjurant tamen de levi, & mitius puniuntur.

i Idem ubi supra nu. 76.

31. Transferentes arma, equos, &c. ad infideles, si sunt personæ viles, fustibus i cæduntur, alii exilio, & pecunia puniuntur, & quæ transferre volebant confiscantur, vel si jam erant transmissa, duplicatur pœna pecuniæ etiam si lucri causa id fiat. Si autem fiat ad auxilium præstandum, pænis fautorum puniuntur.

l Comm. DD.

32. Judæi, & Mauri delinquentes in his, quæ nobis & ipsis sunt communia, puniuntur l ab Inquisitoribus pro qualitate delicti. Idem est de Judæis, si transeant ad Saracenos; deficiunt enim in multis veteris legis, quæ cum nostra habent cōmunia.

m Less. apud Dian ubi supra nu. 79.

33. Malefici, & sortilegi ad inquisitionis tribunal spectant, neque in his datur privatas materiæ, cùm omnis invocatio Dæmonis sit gravissima. Si autem sapiant hæresim, torquentur de intentione, quam etsi negent si sint laici, & ignobiles, m traduntur plerumque triremibus.

n Dian. ubi supra.

34. Invocatio Dæmonum ad tentandam alicujus pudicitiam est sortilegium n hæreticale Hostiâ uti, super qua quis Missam celebravit, licet non sit consecrata ad sortilegium, est crimen hæreticale. Qui autem usus est hostiâ consecratâ, traditur curiæ sæculari, sicut & qui maleficio aliquem occidit. Si autem non occidit, intulit verò damnum grave, perpetuo carceri damnatur ex decreto Gregorii XV.

o Dian. ubi supra nu. 80.

35. Qui pænitentiam impositam ab Inquisitoribus non implet, non tanquam relapsus, sed tanquam impœnitens arbitrariè o punitur; si autem pertina-

pertinaciter adimplere recusat, brachio sæculari tradendus est.

36. Schismatici sunt *p* ordinariè de levi suspecti, nisi aliud suadeat diuturnitas temporis, vel aliæ circumstantiæ. Puniuntur arbitrariè privatione dignitatum, vel beneficiorum, exilio, & similibus pænis; quòd si sint nimis pertinaces, traduntur curiæ sæculari. *p* Comm. DD.

37. Sodomitæ ubi ab Inquisitoribus puniuntur, non sunt *q* cogendi abjurare, sed convicti, vel confessi traduntur brachio sæculari. *r* Comm. DD.

38. Testis falsus in hoc tribunali non *r* punitur pænâ talionis, nisi quando propter falsum testimonium innocens esset, ut hæreticus combustus, nec in hoc casu faciendum inconsulto supremo Inquisitionis Senatu. *r* Dian. ubi supra nu. 81.

39. Falso testificans ad absolutionem rei, ut fautor hæreticorum *s* punitur. & qui falsos testes inducunt eidem pænæ subjiciuntur. *s* Idem ubi supra.

40. Inquisitores semper ac procedere volunt cõtra personas graves, & in dignitate constitutas, *t* debent, si possibile est, supremæ inquisitionis senatum consulere. *t* Idem in comp.

41. Non debent *u* comissarios suos, Præbendatos, vel Parochos eximere à jurisdictione Episcoporum, qui eos si deliquerint punire possint. Idem dic de commissariis Cruciatæ, qui a choro abesse non debent prætextu sui officii. *u* Schedula regia apud Villal. to. 1. q. 1. art. 1.

INTENTIO.

1. Sola mala intentione sine opere injurioso nemo ad damni restitutionem *a* obligatur. *a* Navar. c. 17. nu. 62.

2. Intentio secundaria nec *b* facit simoniacum, nec usurarium. *b* Idem ibidem.

3. Sufficit *c* intentio virtualis ad conficienda sacramenta, ad divinum officium, & ad omne opus morale. *c* Comm. DD.

DISPUT.

DISPVTATIO VIII. SECT. I.
RESOLUTIONES VARIÆ.
INTERDICTVM.
De eſsentia interdicti.

1. INterdictum *a* eſt cenſura Eccleſiaſtica prohibens uſum quarumdam rerum divinarum, ut fidelibus comunem, quatenus talis eſt.

2. Interdictum *b* aliud locale, aliud perſonale, aliud utrumque ſimul. Locale eſt quod ponitur alicui loco, ne in eo divina celebrentur officia. Perſonale quando perſonis, ne aliquid faciant, interdicitur nullo determinato loco. Locale, & perſonale quod ſimul utrumque comprehendit.

3. Locale aliud *c* generale, quod plura loca comprehendit; aliud ſpeciale, quod unam tantùm Eccleſiam.

4. Cùm in Parochia ſola Eccleſia *d* interdicitur, interdictum eſt ſpeciale, cum verò tota Parochia eſt generale.

5. Cùm interdicitur tota civitas excepta unâ Parochiâ, dicitur generale; cùm verò interdicuntur omnes Eccleſiæ unius civitatis, & non tota civitas, eſt *e* ſpeciale.

6. Cùm ponitur in aliqua urbe interdictum generale, omnia loca *f* comprehendit, exceptâ Eccleſiâ cathedrali.

7. Cùm ponitur in civitate murata, *g* manent vici extra murum, & monaſteria, & Eccleſiæ etiam ſi ad aliam diœceſim ſpectent, interdicta.

8. Religioſi tranſgredientes interdictum, vel ceſſationem ab Eccleſia matrice vel Parochiali ſervatam incurrunt *h* excommunicationem.

9. Cùm interdicitur ſpecialiter aliqua Eccleſia, non *i* poteſt in ejus ſacellis ſacrum fieri, nec in cæmete-

a Comm. DD,
b Comm. DD. vide Vide c. præſent. excomm. & c. non eſt vobis.
c c. cum in parentibus de verb. ſignif.
d Vide P. Suar. de cenſ. diſp 32. ſec. 2. num. 7.
e Idem ubi ſupra.
f c. quamvis depr. in 6
g c. ſi civitas de ſent. excom. in 6.
h Comm. DD,
i Comm. DD.

meterio contiguo mortuus sepeliri.

10 Interdictum generale interdum *l* ponitur personæ innocenti, in quantum est pars populi. *l* Comm. DD.

11. Cum interdictum ponitur clero, non comprehendit *m* populum, nec è converso. *m* c. si sent de excom sent.

12. Cum ponitur clero, non *n* comprehendit omnes clericali privilegio gaudentes; nec cum ponitur civitati, comprehendit alienigenas in vicis extra muros habitantes, nec in ipsa civitate extra muros. *n* Sylv. verb. interdict. 2. p. 7.

13 Qui habet duo domicilia dum est in loco ubi est interdictum, tenetur *o* illud servare, secus si ubi non est. *o* Suar. de cens. disp 32. sec. 2. nu. 15.

14. Interdictum locale non infert *p* personale nec è converso; nihilominus locale infert necessariò personale speciale, quia semper ponitur propter culpam alicujus. *p* Comm. DD.

15. Interdictum etiam dividitur *q* in totale, quando ponitur secundum omnes suos effectus; & in partiale, quando secundum aliquos tantum, verbi gratia, cum interdicitur ingressus in Ecclesiam, vel Ecclesiastica sepultura. *q* Comm. DD.

16. Alia divisio *r* est in interdictum à jure quando ab illo ponitur, & interdictum ab homine quando à judice. Item aliud latæ sententiæ, aliud ferendæ; aliud ut censura contra contumaces, aliud in pœnam delicti. *r* Comm. DD.

AN INTERDICTUM privet ab usu sacramentorũ.

17. Interdicti tempore non possunt *ſ* fideles recipere sacramenta nisi in casibus à jure permissis. *ſ* c. si sent. de sent. excomm. in 6.

18. Licet *t* baptizare, & confirmare eos, qui interdicto causam non dederint. *t* Vide dic c. alma mater.

19. Licet *u* chrisma conficere, & fontem benedicere servatis, quæ jubentur *in c. Alma mater. de sent. excom. in 6.* *u* Vide idem c.

20. Licet *x* Sacramentum pœnitentiæ administrare, & absolvere ab excommunicatione, nisi sit incursa causa ipsius interdicti. *x* Villal. tr. 19. dif. 3.

21. Non

y Dic. c. alma mater.

21. Non licet y ei, qui causam dedit interdicto, hoc administrare sacramentum, nec baptizare nisi in casu necessitatis. Quòd si de facto administret, probabile est non esse invalidum utrumque sacramentum.

22. Licet infirmis Eucharistiam z administrare in periculo mortis, sed si causam interdicti dedit, non ei ministratur, nisi factâ satisfactione ante sacramentum pœnitentiæ.

z Suar. ubi supra num. 28.

23. Hoc tempore cum eadem pompa, & cymbalorum sonitu z portanda est infirmis Eucharistia; sed qui causam interdicto dedit non potest illam administrare; nisi in casu necessitatis.

a Comm. DD.

24. Nec dare nec recipere licet a hoc sacramentum etiam clericis, vel religiosis tempore interdicti, nisi habeant privilegium. Hæc est communior sententia, sed quod attinet ad religiosos & clericos, contrarium tenet b noster Suarius non improbabiliter.

b Suar. de cens. disp 32. sec. 1. nu. 39.

c Comm. DD.

25. Qui habent Bullam Cruciatæ, c possunt Eucharistiam recipere, & religiosi ut plurimum habent hoc privilegium.

d c. quod int. de.

e Suar. ubi supra, nu. 43.

26. In locis interdictis non licet d administrare extremæ unctionis Sacramentum, nec interdicto personali etiam in festis e quæ excipiuntur in *c. alma mater.*

f Covar. c. alma mater p. 2. parag. 2 nu. 7.

27 Non possunt f dari, nec recipi Ordines, & etiam si sit interdictum locale, qui ei causam dedit non potest ordinari in alio loco.

g Sanch. de matr. l. 7. dis. 8.

28. Tempore cujuscumque interdicti potest celebrari matrimonium, licet contrarium teneant g viri docti.

h Idem ubi supra, disp. 8. num. 10.

29. Benedictiones nuptiales non sunt h prohibitę hoc tempore, si tamen fiant moderatione indictâ in *c. alma mater*, & benedicendi habeant Bullam ad audiendam Missam, possunt in ea benedici.

i Comm. DD.

30. Qui in materia sacramentorum violat interdictum, i peccat mortaliter.

DE

DE PÆNIS quas incurrit, qui in materia Sacramentorum violat interdictum.

31. Clerici violantes illud in Sacramentorum administratione, irregularitatem incurrunt, *l* nisi eos excusat necessitas propria, vel aliena. *l c. 1. de sent. & de jud. in 6.*

32. Quin in loco non interdicto administrat Sacramentum personæ interdictæ non incurrit irregularitatem.

33. Qui ministrat, vel recipit sacramenta ut Baptismum, vel Eucharistiam, quæ non petunt Ordin. clericalem in ministerio, licet peccent, non tamen habent *m* pœnam à jure ipso facto incurrendam. *m Comm. DD.*

AN LICEAT celebrare officia divin. tẽpore interdicti.

34. Tempore cujuscumque interdicti sunt *n* prohibita officia divina. *n c. si civit. de sent. excomm.*

35. Officia divina dicuntur *o* orationes publicæ, quæ in Missali, Breviario, Pontificali, & manuali, vel alibi instituta sunt ad usum Sacramentorum & Sacramentalium, & Horæ canonicæ. *o Navar. c. 27. nu. 172.*

36. Tempore generalis interdicti licitum *p* est clericis binos, vel ternos recitare dummodo ab aliis non audiantur. *p Sylvest. verb. interdictũ 5. q. 5.*

37. Item licet *q* hoc tempore in Ecclesiam ingredi etiam si patens sit Eucharistiæ Sacramentum, clerici ab horarum recitatione excusantur, *q Comm. DD.*

38. Modo prohibita non sunt officia divina, si tamẽ servatur moderatio *r* præcepta in *c. alma mater*. *r d. c. alma mater*

39. Hæc concessio solum loquitur *ſ* de interdicto generali locali, nec debet extẽdi ad locale speciale. *ſ c. quod nonnullis de pericul. 3.*

40. Possunt admitti omnes clerici etiam primæ tonsuræ, & etiam conjugati dummodo habeant requisita à concilio. *t* *t Trid. sess. 23. c. 6. de reform.*

41. Ecclesiæ nomine intelliguntur *u* omnia loca in quibus sacrum licitẽ fieri potest. *u Comm. DD.*

42. Verba illa campanis non pulsatis, intelligenda *x* sunt, ut nec ad Missam, nec ad officia alia divina illis signum fiat, nec campanulæ dum elevatur hostia. Potest tamen fieri signum ad salutationes *x Comm. DD.*

tiones Angelicas, & ad alia necessaria cùm tubis & matracis.

y Suar. de consensu 34. sec. 6. nu. 34.

43. Amentes, & puerulos qui usum rationis non habent non *y* est necessarium excludere.

z Suar. ubi supra sec. 5. n. 4

44. Qui tempore interdicti furtim Missam audit, peccat *z* mortaliter.

a Navar. c. 27. n. 81.

45. Clericus, qui non habet ministrum alium ad sacrum faciendum laicum potest *a* admittere.

b Henriq. c. 48. n. 5.

46. An vero, qui habet privilegium ad sacrum audiendum teneatur illud audire alii negant, alii probabilius affirmant *b*

c c. licet vobis de privil. in 6.

47. Qui habet privilegium ad audiendam Missam, vel ad assistendum divinis officiis, potest *c* secum ferre famulos qui commitari eum solent, nisi causam interdicto dederint. Quod si ægrotent, alios potest recipere, & secum ferre, dummodo sit sine fraude.

SECTIO II.

Quomodo in aliquibus festis interdictum suspendatur.

a Ex decr. Bonifacii VIII.

1. Bonifacius VIII. concessit, *a* quòd in festis Nativ. Domini, Resurrectionis, & Pentecostes, & in Assumptione B.V. exclusis solùm excommunicatis, apertis januis admittantur ad officia divina omnes interdicti, dummodo qui causam interdicto dederunt non accedant ad altare. Et potest fieri signum cum campanis. Hoc autem intelligendum de interdicto locali generali

b Avil. de cens. 5. p. disp. 4. sec. 2. dub. 12.

2. Hęc suspensio interdicti solùm est ad celebranda officia divina, non verò ad recipienda *b* Sacramenta, & sic intelligenda sunt Ordinum privilegia in illorum festis, in eis tamen potest ministrari Eucharistia

c Suar. ubi supra sec. 8. num. 2.

3. In prædictis festis potest fieri quodlibet officium divinum, vel Missa votiva recitari, non tamen mortui sepeliri in Ecclesia. Piè tamen potest contraria sententia *c* sustineri.

4. Ex-

4. Exceptio hæc in prædictis festis non est intelligenda *d* nisi de primo die, festa tamen incipiunt à Vesperis diei antecedentis, & in sequentis Completorio finiuntur. *d* Contraria tamen est probabilior.

5. In sabbato sancto potest *e* dici Missa incipiendo à Gloria, & idem probabiliter fieri potest in vigilia Pentecostes. *e* Suar. de cens. disp. 34. sec. 1. nu. 40.

6. In his festis non prohibetur, *f* quod possit denuo imponi interdictum. *f* Comm. DD.

7. Cùm dicitur quòd ad altare non accedant, qui causam interdicto dederunt, solum prohibetur, *g* quòd non comunicent, neque offerant. *g* Suarez. ubi suprà nu. 37.

8. Hoc privilegium est jam extensum *h* ad festum Corporis Christi, & per octavam, & ad Conceptionem B.V. & per octavam, etiam si non dicatur officium, quod incipit *Egredimini*. *h* Leo X.

AN VIOLANTES interdictum circa officia divina peccent, & quibus pœnis puniantur.

9. Peccat mortaliter Ecclesiasticus violans interdictum circa divina officia, etiam si sit tantum *i* circa conditiones appositas in *c. alma mater*. *i* Vill. ubi sup. dis. 8.

10. Clerici exercentes aliquem actum Ordinis in loco nominatim interdicto, incurrunt *l* irregularitatem; excusantur tamen propter metum, vel scandalum: idem dic in interdicto personali. *l* Idem dic de religiosis ex Comm. DD. ex eis ius, de sent. excomm. in 6.

11. Clerici sive sæculares, sive religiosi tam viri, quàm fæminæ non possunt *m* eligi, nec postulari, si sint interdicti violatores, & habent alias pœnas, quas non incurrunt ipso facto, sed sunt eis infligendæ, clerici enim spoliandi sunt beneficiis, & religiosi recludendi in arctioribus monasteriis, si sint pertinaces. *m* Dict. c. is qui.

12. Laici peccant *n* mortaliter violando quodcumque interdictum, sed non desunt viri docti, qui violantes locale interdictum excusent à peccato mortali. *n* Soto & Navar. c. 27. n. 178.

13. Si interdictum non est denunciatum, vel non observatur ab his in quorum gratiam fuit impositum, alios non *o* obligat. *o* Comm. DD.

AN INTERDICTVM privet ab Ecclesiastica sepultura?

p c. quod int. de pœnit. & remis. q Ex dict. r Vide c. alma mater ubi supra. ſ Suar. ubi supra. num 13. t Comm. DD.

14. Interdictum privat p ab Ecclesiastica sepultura, nisi sit privilegium; sed non privat q clericos, quicumque sint, dummodò gaudeant privilegio clericali; nec religiosos, quia habent privilegium.

15. Harum personarum funus r debet fieri sine campanarum pulsatione, & cum moderationibus, quæ habentur in *c. alma mater*.

16. Qui habet privilegium ſ ad audiendam Missam non ideo habet ut possit in Ecclesia sepeliri.

17. Qui tempore interdicti ratione illius sepultus est extra Ecclesiam, illo finito transferendus t est intra Ecclesiam; si autem intra Ecclesiam sepultus est, non est exhumandus.

u Vide Sà verb. excomm. x Vide verb. Bul. y Dic. c. is cui.

18. Qui nominatim interdictos u sepeliunt intra Ecclesiam, excommunicationem incurrunt.

19. Qui habent Bullam Cruciatam, possunt x in loco sacro sepeliri.

20. Interdictum y ab ingressu Ecclesiæ est aliquo modo personale, & aliquandò dicitur suspensio.

QVID SIT INTERDICTVM ab ingressu Ecclesiæ.

z Ex eod. c. is cui.

21. Privat z ab ingressu Ecclesiæ, & ibi peragere divina officia, & qui illud violat in officio Ordinis, fit irregularis.

a Villal. ubi supra dif. 8.

22. Nomine Ecclesiæ intelligitur, quæ publicè deputata est ab Episcopo; a potest tamen hoc modo interdictus sacrum facere in privato oratorio.

b Idem ubi supr. c Abb. c. cum Eccl. de imm. Eccl. d Ex tex. in c. 33. q. 2. e Comm. DD.

23. An vero totaliter interdictus possit Ecclesiam ingredi ad orandum, vel ad concionem audiendam alii negant, alii probabilius affirmant. b

24. Non c potest in cæmeterio sacrum audire, sed contrarium est etiam probabile.

25. Si talis moriatur sine pœnitentia, non est sepeliendus neque in Ecclesia, d neque in cæmeterio, secus verò, si pœnitentiam egerit.

26. Privilegium e concessum in *c. alma mater* ut in quatuor festis possint interdicti in officiis divinis

vinis assistere, his etiam conceditur, dummodo ipsi non *f* celebrent. *f* Comm. DD.

DE CAVSIS, ET SVBIECTO *interdicti.*

27. Qui potest excommunicare & suspendere, potest etiam interdicere.

28. Prælati religiosi possunt *g* ponere interdictũ personale, non verò locale. *g* Comm. DD.

29. Aliud est à jure, *h* aliud ab homine; aliud ponitur ab Ordinario, aliud delegato. *h* Comm. DD.

30. Quicumque potest excommunicari *i* potest interdici personaliter. Interdictum verò personale *l* non comprehendit Episcopos, neque eum, qui illud posuit potest autem poni in communitate, vel in populo. *i* Comm. DD. *l* Villal. ubi supr.

31. Non debet *m* poni nisi propter peccatum mortale cum pertinacia, sed partiale propter veniale potest poni. *m* Idem ubi supr.

32. Non potest *n* poni generale locale ut aliquod debitum solvatur. *n* Extrav. proinde de sent. excomm. ubi supra.

33. Ponitur *o* in civitate vel republica propter peccatum Principis, vel Prætoris. *o* Comm. DD.

34. Non habet determinatam formam verborum, ut plurimùm tamen ponitur *p* hoc verbo *Interdico.* *p* Comm. DD.

35. Interdictum locale generale non *q* obligat nisi prius denunciatur. Personale autem sive sit generale, sive speciale statim obligat. *q* Dic extrav. ad evitand.

DE EO QVI POTEST *relaxare interdictum.* Vide verbum *Censura.*

36. Quamvis ruat Ecclesia vel destruatur, manet *r* tamen in loco interdictum. *r* Comm. DD.

37. Cum cõmunitas perit, interdictum generale personale perire necesse *s* est. Si autem aliquis communitatem interdictam deserit, liberatur ab interdicto, si illi causam non dedit; sed qui de novo admittitur ad cõmunitatem, obligatur interdicto. *s* Vil. tr. 19. d. ... 11.

38. Qui moritur specialiter interdictus, non potest sepeliri in loco sacro, nisi prius absolvatur, *t* & potest à Parocho absolvi. *t* Idem ibidem.

39. Interdictum generale locale non potest *u* ad cautelam relaxari, benè autem personale.

40. Non suspenditur *x* per appellationem.

41. Interdict. omne potest *y* per tempus suspendi, vel totum vel quoad aliquos effectus.

42. Episcopus nō potest *z* concedere privilegium perpetuum ad tempus interdicti.

DE INTERDICTIS positis à jure. Vide Villalob. *to.1. tract.19 dif.13.*

SECTIO III. ET VLTIMA.

De varijs circa interdictum resolutionibus.

1. AN interdicto clero interdicantur simul omnes religiosi tam viri, quam fœminæ alii ajunt, alii probabilius negant. *a*

2. Interdictum personale, speciale, vel generale potest *b* ferri pro debito pecuniario.

3 Privilegia religiosorum de celebrandis Missis tempore interdicti non sunt revocata *c* per concilium Tridentinum.

4. Qui habet privilegium assistendi divin. officiis tempore interdicti *d* potest in loco sacro sepeliri.

5. Dies privilegiati nempè Nativitatis, Resurrectionis Domini, & Pentecostes non solùm sunt primi sed sequentes. *e*

6. In interdicto personali generali posse sepeliri in loco sacro eum qui interdicto causam non dedit, alii negant, alii probabilius affirmant. *f*

7. Potest *g* non interdictus audire Missam specialiter interdicti.

8. Interdictus à sacro faciendo potest *h* Ordines conferre alio celebrante.

9. Sacrum potest fieri præsente personâ interdictâ, si expelli non potest, & locus non est interdictus; nam præceptum de ejiciendo interdicto intelligitur solùm de interdicto locali.

10. Interdictum personale speciale potest *y* tolli à quoli-

u Comm. DD.
x c. ad hęc quoniam de apell.
y Suar. de cens. disp. 38. sec. 3. num. 5.
z Comm. DD.
a Sà hoc verb. n. 11.
b Dian. p. 5. tr. 10. res. 78.
c Henriq. apud Dia. 3. p. tr. 2.
d Avila apud Dia. ubi supra res. 67.
e Avil. de censur.
f P. Suar. de cens.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
y Dian. in comp. hoc verb. num. 81.

quolibet Confessario, si non est reservatum, & parti est data satisfactio vel cautio illius

11. In violatione interdicti erit z materia parva dicere orationes officii divini etiam præmisso, *Dominus vobiscum*, benedicere aquam, & eâ populum aspergere. z Id p. 5. t ref. 5

12. Interdictum ab eo etiam, qui illud posuit a observandum est, alioquin pęna ligatur, nisi sit Papa, vel secundum alios secum dispenset. a Sà l verb.

13. Interdict. à jure non ad determinatum tempus nec reservatum b potest Episcopus relaxare, & quilibet Prælatus erga suos subditos, & judex a se positum suspendere, vel totum, vel in partem. b Com. DD.

14. Clerico admittenti interdictum ad divinum officium interdicitur c ad Ecclesiam ingressus usq. ad satisfactionem. c Sà sup. n

15 Qui excomunicavit non præmissâ monitione canonica, & sine testibus, interdicitur d per mensem ab ingressu Ecclesiæ d c. sa de sei excon

16 Communitas faciens clericos solvere illicitas gabellas ipso facto est e interdicta, & Ecclesia interdicetur cum communitas facit Episcopum capi, vel vulnerari, vel exulare, e Sà h verb. 24.

17. In solemni absolutione ab interdicto f prestandum est juramentum de non contrafaciendo. f Idem bi supr n. 26.

DISPVTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ

INTERPRETATIO.

Vide *consilium*, *dispensatio*, *lex*, *pœna*, *verba*.

1. INterpretatio a in pœnis facienda mitior, in favorabilibus amplianda, in dubiis facienda, ut potius res valeat, quam pereat, & in partem benigaio- a Sa hoc verb. n. 1.

gniorem, & faciliorem præsumendo potius bonam, quam malam fidem.

b Comm. DD.
c Sà hoc verb.

2. Ubi tractatur de obligatione strictè *b* interpretandum.

3. Masculinum in favorabilibus *c* comprehendit fœmininum, non verò in contractibus.

d Comm. DD.
e Sà hoc verb.

4 Aliquis, & alius, siquis & similia *d* comprehendunt etiam fœminam.

5. Cùm lex prohibet, ne quis interpretetur, non *e* prohibet DD nec tribunalia, quin possint secundũ communem doctrinam interpretari.

f Azor. lib. 5. c. 16. q. 16.
g Comm. DD.
h Sà hoc verb.

6. In ambiguis, dubiis, & incertis solùm ad Principem interpretatio *f* spectat.

7. Modicæ solemnitatis omissio non vitiat *g* actum

8. Edicta non prohibent *h* opera alioquin bona, sed ea, in quibus, licet sit boni species, latet malum, aut periculum

i Comm. DD.
l Gloss. in c. 5. de donat. inter vir. & uxor.
m Comm. DD.
n Comm. DD.
o Sà ubi sup. n. 12.
p Cõmunia proloquia DD.
q Vide sup. verb. clausula num. 2.

9. Non dicitur *i* præsumere qui se benefacere probabiliter credit.

10. Quando principale non tenetur, nec *l* accessorium.

11. Quod est inutile, pro nullo vel non scripto habendum, *m* sicut quod non intelligitur.

12. Clausula ultima generalis ad præcedentia refertur, *n* nisi sit specialis ratio, & diversa.

13. Cùm dispositio finitur unico actu, si iste est nullus, vel inutilis, potest *o* repeti.

14. Dicens de uno de alio negare *p* videtur.

15. In generali sermone intelligitur *q* excepta persona loquens.

16. Usus cõmunis verborum præferendus est in omni materia propriæ significationi.

17 Repulsus à re majori non videtur repulsus à minori.

18 *Ritè* significat solemniter, rectè, justè.

19. Licet in generali concessione non veniant, quæ requirunt speciale mandatum, ut corrigere, depo-

deponere, conferre beneficia, dare dimissorias, veniunt tamen cùm sine illis generalis concessio esset inutilis, aut cùm ex verbis colligitur talem fuisse concedentis intentionem.

INVENTARIUM.

1. Heres tenetur *a* à die, quà scit heredem institutum fuisse, inventarium incipere intra dies 30. *a* l. ult. parag. si non autem C. de jur. delib.

2. Licet illum non incipiat prædicto tempore, dummodo finiatur intra tempus legitimum, non *b* amittit privilegia. *b* Villal.

3. In regno Castellæ terminus legitimus *c* sunt 90. dies; si autem bona defuncti sint distantia, annus unus. 10.2.11, 30, d. f. 25. *c* L, 5, tit, 6. p, 6.

4. Inventarium debet *d* fieri coram tabellione, & citandi sunt creditores, ac legatarii, & scribenda omnia bona mobilia, & immobilia defuncti cum debitis, & chirographis. *d* L, ult. parag. fin, c, de jur, de lib, l, 5, tit, 6, p, 6.

5. Si fuerint multi hæredes *e* sufficit, quod uni committatur à reliquis, quòd pro omnibus faciat inventarium, & testator non potest hanc obligationem remittere. *e* Villal. ubi sup.

INTERROGATIO.

1 Interrogatio in Confessione debet *a* fieri de his quæ videntur necessaria ad hoc quòd fiat integrè, & fructuosè. *a* Navar. c, 5, nu, 2,

2. Non debet *b* fieri de omnibus peccatis, in quæ possibile est lapsum pænitentem fuisse, sufficit si fiat de consuetis, nec debet fieri de occultioribus; & si fiat, fiat cautè. *b* Idem c, 5, n, 4.

3. De numero est *c* necessaria, sed in carnalibus nō debet esse omnia, & in conjugatis circa venerea sit nimis moderata, & fiat honestè. *c* Idem c, 5, num, 4.

4. De statu pænitentis, & an habeat impedimentum ad recipiendam absolutionem non est *d* necessario præmittenda ante Confessionem, nec an sit excommunicatus. *d* Comm. DD.

5. Omittere aliquam interrogationem ob inadvertentiam, vel oblivionem non est *e* mortale. *e* Comm. DD.

INVIDIA.

a Navar. c. 23. num. 128.

1. Invidia est *a* habitus inclinans ad tristitiam de bono alieno, eò quòd minuat propriam excellentiam. Est peccatum mortale ex genere suo, filiæ illius sunt odium, susurratio, detractio, lætitia in alienis malis, & tristitia in bonis.

b Idem ubi sup.

2. Gaudere deliberatè, de malo alterius notabili est *b* peccatum mortale, sicut & tristari de bono notabili in quantum minuit propriam excellentiam, nec desunt qui à mortali excusent.

c Comm. DD.

3. Tristari eo quod non habeas tanta bona temporalia sicut proximus erit mortale *c*, si finis fuerit mortalis, secus verò si venialis.

d P. Auil. in sum. hoc verb.

4. Tristari eò quod Deus malis bona tribuat est *d* mortale, si fiat incusando divinam providentiam. Item erit mortale si quis proponat imitari malos, eò quòd prospera sibi eveniant.

e Comm. DD.

5. Tristari, qui videt virtutes alienas eò quòd non habeat, virtus *e* est.

f Navar. c. 23. parag. 1.

6. Dolere de bono alieno in quantum bonum alterius est, odii *f* peccatum est. Si autem doleas de damno, quod tibi vel alteri sequitur de bono illius peccatum non est.

g Comm. DD.

7. Tristari de bono spirituali alieno in quantum *g* tuam minuit excellentiam, peccatum invidiç est.

INVOCATIO DÆMONUM.

a Navar. c. 11. n. 22.

1 Invocatio dçmonum *a* alia est expressa, quando verbo, vel opere dæmonum auxilium imprecatur; tacita alia cùm quis ad aliquid consequendum utitur rebus, vel verbis, quæ ex suapte natura nec ex applicatione divina, vel Ecclesiastica valent causare [illegible] effectum, vel quando rebus, quæ talem possunt effectũ causare alia inutilia adjunguntur.

b Idem ubi supra.

2. Rebus sacris uti eâ lege, ut sint taliter, & in tali materia, & tali numero, modo & tempore *b* peccatum est mortale.

c Comm. DD.

3 Adjungere causis naturalibus tales characteres inutiles ad consequendum effectum, peccatum *c* mortale est.

4. Uti

4. Uti rebus naturalibus, ut aleis, chartis, sortibus, astrolabia, cribro, & aliis ad sciendum arcana futura, &c. vel ad subito medendum extra vires medicinæ peccatum *d* mortale est. *d* Comm. DD.

5. Uti verbis sacris ad inanem effectum, ut ad movendum cribrum, peccatum *e* mortale est. Idem dic *f* quando miscentur falsa, ut quòd Christus febrem habuit. *e* Navar. c.11.n.22. *f* Idem ubi supr. num.14.

6. Peccat mortaliter, qui habet *g* dæmonem familiarem ad sciendum secreta, vel quæ locis remotis eveniunt. *g* Comm. DD.

7. Idem dic de eo, qui ope dæmonum vult invenire thesaurum vel quodvis aliud, sive malum, sive bonum. Vide verbum *Superstitio.*

IRA.

1. Ira est *a* vitium inclinans animum ad sumendam vindictam inordinatè. Filiæ ejus sunt indignatio, clamor, tumor, opprobrium, contumelia, rixa, blasphemia, &c. *a* Navar. c.23.nu. 115.

2. Peccat *b* mortaliter, qui in re notabili sumit vindictam authoritate propria, vel in finem malum, vel plusquam delinquens meretur. *b* Comm. DD.

3. Peccat *c* peccato mortali iræ, qui propter indignationem, tumorem, vel clamorem facit aliquid prohibitum sub mortali. *c* Navar. c.23.nu. 116.

4. Contingit *d* etiam in hoc vitio per defectum peccare, cùm quis non irascitur cum tenetur irasci secundum rationem, ut dicit Chrysostomus. Qui cum causa non irascitur ineptè facit: patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malos, sed etiam bonos invitat ad malum. Christus licet mitissimus irâ usus fuit aliquando secundum Marcum *c.3. Contra malos circumspiciens eos cum ira.* Væ vobis prælatis, qui cum bona indole salvationem vestram operari possetis, sed fortè condemnabimini, quia ob tepiditatem, vel remissionem religiosam disciplinam ruere permisistis. *d* D. Tho. 2,2,q.158. art.7.

DISPVTATIO IX. SECT. VNICA
RESOLUTIONES VARIÆ.
IRREGVLARITAS.

De Irregularitatis definitione, quo iure sit introducta; & de effectibus eius.

a Comm. DD. b Suarez de cens. disp. 40. sec. 4. c c. is, cui de sent. excomm. in 6. d Comm. DD. e Comm. DD. f Comm. DD. g c. is, cui de sent. excomm. in 6. h Comm. DD.

1. EST a impedimentum cannonicum ad recipiendos Ordines, vel ad receptos exequendos.

2. Non est b censura, nec semper pæna, non de jure divino, sed canonico.

3. Nec Episcopus, nec consuetudo irregularitatem valent introducere, nec potest c incurri, nisi sit in jure expressa, & tunc non est necessaria sententia judicis, ut incurratur

4. Impedit d directè susceptionem, & usum Ordinum, & in hoc à censuris distinguitur.

5. Ejus primarius effectus est reddere e hominem inhabilem ad Ordines, non verò incapacem.

6. Hæc prohibitio f obligat sub mortali ex sua natura, sed non habet aliam pænam à jure.

7. Impedit g sub mortali usum Ordinum susceptorum sive subsequatur sive præcedat.

8. Potest h irregularis matrimonio validè assistere, & suscipere sacramenta, quæ potest laicus excepto Ordine.

i Trid. sess. 14. de refor.

9 Potest exercere Ecclesiasticam jurisdictionem, non verò i degradare realiter, si verò pænitentes absolverit, absolutio erit valida, sed peccabit mortaliter.

l Avilla de cens. disp. 2. dub. 6. m Comm. DD.

10. Non amittit l ipso facto beneficium, & fructus facit suos, cautè tamen faciet, beneficio renuntiando antequam eo priveretur.

11 Quamvis priveretur beneficio, non tenetur m illius fructus restituere, nec jus eligendi, & confirmandi amittit quando suo beneficio est añexum.

12. Ir-

12. Irregularis est *n* inhabilis ad recipiendum beneficium, & est probabilior sententia hanc inhabilitatem extendi ad simplicia, pensiones. *n* Suarez ubi supra disp. 40.

QVOT SINT irregularitatis species.

13. Irregularitas *o* alia totalis, quæ privatâ susceptione omnium Ordinum; alia partialis, quæ non ab omnibus, sed ab uno, vel alio contrahitur, ut defectus ætatis. *o* Comm. DD.

14. Totalis ponitur *p* vel propter culpam, vel propter innocentiam. *p* Comm. DD.

15. Aliæ contrahuntur actu proprio, aliæ sine illo: aliæ actu licito, aliæ illicito.

16. Quæ contrahuntur *q* actu licito, alia ex defectu sacramentorum, alia ex defectu lenitatis, alia ex defectu animæ. *q* Vide Suarez de cens.

17. Quæ contrahuntur *r* ex actu illicito, alia ex homicidio, alia ex ordinum administratione contra censuram, alia ob reiterationem Baptismi, alia propter infamiam. *r* Comm. DD.

18. Non *s* est irregularitas aliqua ab homine, omnes sunt à jure. *s* Comm. DD.

19. Non *t* potest incurri per actum pure mentalē, debet esse exterior, consummatus, & perfectus. *t* D. Thos 1, 2, q. 20. art. 5.

20. Quæ statuitur ut pœna, non *u* potest incurri ob solum veniale, posset autem Papa ob illud solum eam imponere. *u* Suarez ubi supra disp. 40. sec. 1.

21. Sufficit *x* ut contrahatur, quod actus sit peccatum mortale, licet non sit ex contemptu, sufficit etiam culpa lata, & indirectè voluntaria, nec est necessarium, quod actus sit publicus. *x* Comm. DD.

AN IN DVBIO se quis debeat irregularem judicare.

22. Cùm dubium est juris circa irregularitatem, vel sunt opiniones ex utraque parte probabiles, non *y* se debet quis irregularem judicare. *y* Comm. DD.

23. Dubius de facto, in casu homicidii se *a* debet irregularem judicare, secus verò in rebus aliis. *a* c. ad audientiam & significasti de homicid.

QVIS POSSIT irregularitatem incurrere?

24. Solus capax Ordinis est *b* capax irregularitatis *b* Comm. DD.

25. Irregularitas orta ante Baptiſmum ex homicidio ſecundum probabiliorem ſententiam tollitur *c* per Baptiſmum.

b Covar. clem. ſi furioſus.

26. Amentes, & qui carent membris neceſſariis ad Ordinis executionem *d* ſunt irregulares

d Comm. DD.

27. Summus Pontifex *e* non eſt capax irregularitatis, quia non eſt ſubjectus quoad vim coactivam juri poſitivo.

e Comm. DD.

QVA verborum FORMA ponitur in jure.

28. Quoties ex verbis textus colligitur irregularitas, & ipſo facto imponitur, ſolum *f* incurritur.

f Vide P. Suar. de cenſ. diſp. 18.

29. Non *g* incurritur cùm ponitur verbis temporis futuri.

g Comm. DD.

30. Cùm in textu fit mentio irregularitatis de illa debet intelligi, niſi aliunde contrarium conſtet, idemque dicendum quando loquitur de effectibus propriis illius.

AN QVI IVS, VEL FACTVM irregularitatis ignorat in illum incurrat?

31. Qui jus irregularitatis ignorat, ſi faciat actum, cui eſt annexa illam *h* incurrit.

h Comm. DD.

32. Cùm datur ignorantia facti invincibilis non incurritur niſi cum clericus operam dabat *i* rei illicitæ.

i Sanchez

33. Cùm ignorantia juris, vel facti excuſat à peccato mortali, excuſat *l* etiam ab irregularitate, quæ ponitur ob delictum.

l Comm. DD.

DE EO, QVI POTEST diſpenſare.

34. De jure communi & ordinario ſolus Papa *m* diſpenſat.

m Trid. ſeſſ. 24. c. 6. de refor.

35. Epiſcopi *n* poſſunt diſpenſare in his, quæ procedunt ex delicto occulto, niſi ſit homicidium voluntarium.

n Trid. ubi ſupra.

36. Hæc conceſſio locum *o* non habet, ubi Tridentinum non fuit receptum.

o Ex decl. ...ardi...

37. Epiſcopi nomine intelligitur *p* electus, & cõfirmatus, etiam ſi non ſit conſecratus. Archiepiſcopi autem non poſſunt uti hoc privilegio in tota ſua provincia.

p Vide Suar. de cenſ. diſp 41. ſec. 2. num. 7.

38. Ean-

38. Eandem potestatem *q* habet Capitulum sede vacante secundum probabiliorem sententiam. *q* Sanch. de matr. l.8.disp.2

39 An verò extendatur ad omnes, qui habent jurisdictionem quasi Episcopalem alii negant, alii probabilius *r* affirmant. *r* Henriq. lib.10.de sacr. Ordin.c 20. num. 2.

40. Prçlati Ordinum, qui comunicant privilegia Ordinis Dominicani hoc privilegio gaudent.

41. Episcopus *s* potest delegare hanc facultatem, & alteri committere, qui cum ipso dispenset. Idem possunt religiosi Prælati, & secundum aliquos secum possunt dispensare. *s* Villalo. 1.tr. 21. dif. 9.

42. In hac concessione pro peccato occulto intelligitur, quod non est publicum. Publicum *t* autem est illud, quod scitur in civitate, vel in vicinia, vel in comunitate etiam decem personarum, & tunc erit publicum, cum scitur a majori parte. *t* Comm. DD.

43 Potest *u* Episcopus prædictam facere dispensationem, etiamsi causam remisisset Pontifici, nisi jam agatur de causa in foro contentioso. *u* Fil.c.1. nu.39. de const.

44. Si reus fuit accusatus, & à judice absolutus adhuc *x* manet delictum in ratione occulti, licet alii contrarium defendant. *x* Comm. DD.

45. Episcopus potest *y* comittere facultatem dispensandi non verò absolvendi extra suã diæcesim. *y* Villal. ubi supra num.13.

46. Personę quibuscum *z* potest dispensare, sunt, quę habent domicilium in suo Episcopatu, & cum negotiatoribus, & scholasticis ibi comorantibus. *z* Sanch. de matr. l.3. disp. 28.

47. Probabile *a* est quemlibet Confessorem approbatum virtute Bullæ Cruciatæ posse dispensare in omni irregularitate proveniente ex delicto, excepto homicidio voluntario, vel mutilatione, vel bigamia; & nostri qui hoc privilegium communicatum habent à nostro P. Provinciali possunt eisdem exceptis prædictis. *a* Vide Matth.

48. Clericus irregularis ex occulto delicto homicidii *b* potest confesso peccato, sine nova irregularitate ob vitandum scandalum celebrare. *b* Comm. DD.

49. Episcopi in Indiis occidentalibus habent *c* perpe- *c* Ex Arch. Limens.

perpetuum privilegium ad dispensandum in irregularitate proveniente ex delicto publico, dummodo non sit homicidium voluntarium extra bellum, vel simonia

d Comm. DD.

50. Cum illegitimo, & cum quovis alio irregulari nō ex delicto dispensatio est *d* multo difficilior.

e Ex quod privil. quod servat. in archiv. Lim

51. Illegitimi Mestissi, vel Hispani si Indicium idioma sciant, & sint alias idonei, *e* possunt sacris ordinibus initiari, confessiones audire, & prædicare etiam si sint spurii, non obstantibus natalibus, & quibusvis aliis, non tamen homicidii voluntarii & bigamiæ defectibus, & impedimentis.

f Comm. DD.

52. Cum Prælati in Capitulis absolvunt à censuris, & irregularitatibus, sufficit *f* confiteri peccatum, propter quod incursa fuit irregularitas, sed hujus absolutio debet esse cum causa.

g Comm. DD.

53. Prælati Ordinū possunt *g* circa suos subditos, quidquid Episcopi erga suos, unde possunt cum corpore vitiatis cum indecentia non est scondalosa, nec accidit culpa illorum, dispensare.

h Villal. ubi supr.

54. Sixt. IV. concessit *h* Generalibus, & Provincialibus Ord. Dominicani & Franciscani, ut possint dispensare cum suis subditis in omni irregularitate, exceptis quæ proveniunt ex homicidio voluntario, mutilatione membrorum vel bigamia.

i Comm. DD.

55. Non est forma aliqua verborum *i* à jure determinata ad dispensandum, quęlibet sufficit, quę dispensantis exprimat intentionem.

l Comm. DD.

56. Potest *l* dispensari tam operibus, quam verbis; sed ut ritè fiat opus est causam cognoscere.

SECTIO II.

De irregularitatibus in particulari.

An incurratur irregularitas ex indigna receptione vel administratione Baptismi?

1. Qui sciens semel se ritè fuisse baptizatum, voluntariè iterum Baptismum recipit, irregularita-

laritatem *a* incurrit, & est probabile, quod etiam si per metum, non verò si coactus illud recipiat.

2. Et toties fit *b* irregularis, quoties illud voluntariè recipit, & in hac solus Papa dispensat. Si autē delictum fuerit occultum potest etiam Episcopus

3. Idem dicendū *c* de eo qui voluntariè rebaptizat.

4. Qui distulit Baptismum usque ad mortis periculum *d* manet irregularis, sed si purget suspicionē per fidei actum, vel quia fuit defectus ministrorum poterit ab Episcopo dispensari.

5. Qui Baptismum recipit, ubi est peregrinus & ideo ignotus *e* manet irregularis, dum non constat de ejus vita, & moribus.

6. Is de cujus Baptismo dubitatur *f* non potest Ordines recipere.

7. Ex indigna receptione aliorum sacramentorum nulla contrahitur *g* irregularitas, nisi aliquando in matrimonio propter bigamiam.

AN INCVRRATVR EX INDIGNA Ordinis receptione.

8. Qui indignè recipit sacramentum Ordinis incurrit *h* suspensionem, quam si non servat, incurrit irregularitatem.

9. Qui recipit Ordin. in irregularitate non contrahit novam *i* irregularitatē, nec suspensionem.

10. Qui secundò recipit Ordinem jam suspectum, vel in peccato mortali publico, vel ab Episcopo excommunicato, vel suspenso nullam *l* contrahit irregularitatem, quia non sunt tales irregularitates in jure expressæ.

12. Qui exercet actum Ordinis, quem non habet, manet *m* irregularis. & suspensus quantum ad Ordinem quem habet, & idem est si exerceat actum Episcopi, vel sit laicus.

13. Qui administrat ea quæ laicis licent non *n* fit irregularis.

14. Qui excusatur à peccato mortali non manet *o* irregularis.

a c. qui in qualibet 1, q, 2.
b Argumēto c, 2, de apost.
c Villal. ubi supr. 13. n, 2.
d idem ibid, n, 3.
e c, 1, 57. dist.
f c. omni 98. dist.
g Comm. DD.
h Suar. de cens. disp. 42. sec. 3.
i c. Is cui de sent. excomm. in 6.
l Comm. DD.
m c, 1, de [illegible] ordin. minis.
n Comm. DD.
o Comm. DD.

15. Cle-

p c. is cui de sent. excomm. in 6.
q Covar. c. alma 1. p. parag. c. fin.

15. Clericus, qui censura ligatus actum p Ordinis sacræ exercet, & excommunicatus, qui facit in sua præsentia sacrum celebrari manet q irregularis.

SECTIO III.

De irregularitate, quæ oritur ex aliquibus delictis.

a c. si quis presbyter 1. q. 7.
b Vill. ubi supra dif. 15.
c Idem ib.
d Comm. DD.
e Suar. ubi supra sec. 2. nu. 73.
f Villal. ubi supra num. 6.
g c. quicunque parag. hæretici c. statutum n. de hæret. in 6.
h Anton. Gom. l. 3. var. c. 1. num. 4.
i Villal. ubi supra num. 10.
l c. ... de apost.
m Comm. DD.
n Comm. DD.

1. HÆreticus etiamsi resipiscat, manet a irregularis si fecit actum exteriorem.

2. Non manet b irregularis qui abjuravit de levi vel de vehementi, si non erat hæreticus, sed ob timorem confessus fuit, vel testibus falsis crimen probatum fuit.

3. Nec c qui ob metum ostendit se esse hæreticum cum non esset

4 Pro hæretico reputatur d etiam apostata à fide catholica.

5. Schismaticus, si non est hæreticus, non e incurrit irregularitatem.

6. Fautores f, receptores, & defensores hæreticorum manent irregulares. Idem est de suspectis in fide propter infamiam

7. Filii hæreticorum etiam si non sint hæretici g sunt irregulares, nisi pater relicta hæresi resipiscat, vel ante patris hæresim fuerint nati.

8. Nepos hæretici ex filia non h est irregularis.

9. In hac irregularitate i solus Papa dispensat, & quamvis sit occulta, magis probabile est non posse Episcopum.

10. Cum Apostatis à Christiana religione, qui in Apostasia sacris initiati fuerunt, solus Papa l dispensat.

11 Neophiti, idest, qui paulo ante baptismum receperunt (de his solum hic loquimur) sunt m irregulares.

12. Filius infidelium qui ab infantia fuit baptizatus non est neophitus, nec qui novi Christiani n vocantur.

13. Qui

13. Qui multis abhinc annis licet adultus Baptismum recepit, non *o* est neophitus, & hoc Episcopi arbitrio remittendum. *o Vill ubi sup n.2.*

14. In hac irregularitate solus Papa *p* dispensat, sed cessat cessante impedimento. *p idem ubi supra.*

AN CONTRAHATUR per simoniam vel per alia delicta.

15. Per simoniam, vel per alia delicta non contrahitur, *q* nisi sequatur infamia. *q Comm. DD.*

16. Per nullum aliud delictum preter supradicta *r* incurritur, nec per pœnitentiam publicam, excepto homicidio, & mutilatione. *r Suarez ubi sup.*

17. Qui Petrum percussit non animo occidendi, vulnus tamen, quod intulit ita grave fuit, ut per se mors ex illo secuta fuerit, voluntarius homicidia judicandus est, & irregularitatem incurrit. *s* Si autem vulnus non fuit lethale, sed incuria chirurgi mortuus fuit, non incurrit irregularitatem. *s Comm. DD.*

18. Ex homicidio voluntario etiam occulto *t* incurritur irregularitas, licet alii contrarium teneant probabiliter. *t Vill. ubi supr. dis. 18 n.5.*

19. Qui mortuo caput abscidit non *u* incurrit. *u Comm. DD.*

20. Qui abortare facit mulierem, si fœtus nondum erat animatus, non *x* incurrit. Idem dic de eo qui venenum dedit ad sterilitatem. *x Greg. XIII. in constit. quæ incipit sedes Apost.*

21. Quod dictum est de homicidio, dicendum *y* est de mutilatione, licet hæc irregularitas non sit adeo gravis. *y Comm. DD.*

22. Ad hanc irregularitatem non sufficit *z* quælibet percussio, vel sanguinis effusio, si membrum aliquod abscindatur. *z Villal. ubi supra.*

23. Qui debilitat membrum *a* non fit irregularis, licet alii contrarium sentiant, nec qui deformat. *a Avil. de cens. dub.*

24. Qui abscindit membrum mortuum, vel aridum non *b* fit irregularis. *b Comm. DD.*

QUÆ PERSONÆ incurrant irregularitatem ex homicidio, & mutilatione, & quis in ea dispenset.

25. Omnes baptizati excepto Papa hanc irregula-

c Comm. DD. ritatem c cum occidunt, & mutilant, incurrunt.

d Suarez de cens, disp. 44, sec, 3. 26. Et qui mortis dant d causam & si pœniteant antequam sequatur effectus. Et qui jubet e alium occidere si sequatur effectus, nisi mandatum revocaverint, & notificaverint mandatario, facientes quantum in se fuit, ne excusationi mandaretur.

e Navar, c, 17, nu, 233. 27. Sufficit ad f incurrendam hanc irregularitatē, quod mandatum, vel consilium fuerit indirectum.

f Vill, ubi supra. 28. Manet g etiam irregularis, qui mandatum vel consilium dedit, ut quis alium occideret, sed si mandatarius ab illo alio occisus fuit, erit ex homicidio casuali.

g Innoc, c, ad audiende homicidio.

29. Si ratum habeas homicidium etiam tuo nomine factum non h incurris irregularitatem secundum probabiliorem opinionem, sed purgandus es in foro exteriori.

h Vill, ubi supra.

i c. sicut dignum parag. qui viro, & c. signif 2, de homicid. 30. Cooperantes, & adjuvantes ad homicidium i fiunt irregulares, quando fuerunt in causa, ut facilius, & animosius committeretur.

31. Quod dictum est de homicidio intelligendum de mutilatione.

l c, hi qui 5. dist. 32. Fit etiam l irregularis qui seipsum mutilat, & qui ob culpam suam mutilatus est.

m Vill. ubi supra dis, 21. 33. Hęc irregularitas m non habet specialem effectum, etiam si homicidium sit qualificatum, nisi fiat per assassinos.

n Trid, sec, 24, c, 6, de ref. 34. In hac solus Papa n dispensat, etiam si delictum sit occultum; si autem sit orta ex mutilatione occulta etiam Episcopus; & probabile est in homicidio omnino occulto posse Episcopum dispensare, & cum religiosis Prælatum.

AN PER HOMICIDIUM casuale, vel mutilationem contrahatur.

o Comm. DD. 35 Quod o dicendum est de homicidio casuali intelligi debet de mutilatione, sed non loquimur de homicidio purè casuali, sed non loquimur de homicidio purè casuali, sed de mixto.

p Comm. DD. 36. Ut mors alicujus dicatur volũtaria opus p est, ut quis teneatur, ac possit illam impedire.

37. Diversa est, quod homicidium imputetur ad culpam, & diversa, quod ad pœnam, & ad irregularitatem *q* sufficit, quod sit voluntarium in causa, cum non fit necessaria diligentia, vel quod causa sit illicita, etiam si fiat diligentia.

q Vill. ubi supra dif, 22.

38. Cum homicidium est purè casuale, v.g. quando opus erat licitum, & facta fuit debita diligentia, non *r* incurritur irregularitas.

r Comm. DD.

39. Ut imputetur homicidium casuale, quod fit propria authoritate *s* debet involvere aliquod peccatum.

s Comm. DD.

40. Chirurgi, *t* & medici laici, si cum debita diligentia abscindunt aliquod membrum, etiam si mors sequatur, non sunt irregulares

t c, ad aures de æt. & qual.

41. Infirmarii, & alii, qui assistunt infirmo, nisi ex negligentia mortaliter culpabili mors acceleretur, non *u* incurrunt irregularitatem, licet alii dicant sufficere venialem.

u Sylvest. verb, homicid. q. 11.

42. Non incurritur *x* nisi sit culpa lata, non enim sufficit levis, vel levissima.

x Sanch. de matr.

43. Qui non impedit homicidium, si peccat contra charitatem, & non contra justitiam non fit *y* irregularis.

y Suarez ubi supra sec, 4, n, 3.

44. Qui ob culpam suam mortalem est in causa quod mors acceleretur vel mutilatio, *z* contrahit irregularitatem.

z Comm. DD.

45. Qui mandat, vel consulit, adjuvat, vel cooperatur ad percussionem, ex qua sequitur mors fit irregularis *a*, etiam si addat cautelam.

a Vill, ubi sup, n, 18.

46. Qui consuluit minus malum ad evitandū majus, si faciat cum cautela non *b* manet irregularis.

b Comm. DD.

47. Omnes, qui concurrunt ad rixam, in qua aliquis occiditur *c* manent irregulares, & erit voluntarium homicidium, si sciebant principalem aggressorem animum habere occidendi. Probabile est tamen, quòd solus, qui lethale vulnus inflixit fiat irregularis.

c Suarez disp, 45. sec, 2.

AN ORIATUR ex omni opere illicito, ex quo mors sequatur.

48. Qui facit opus illicitum ex se non periculosum, cum debita diligentia etiam si mors sequatur non fit *d* irregularis, secus si sit illicitum, & ex se periculosum.

d Henriq. c.15. nu.2. de irreg. 5.

49. Clericus venator perdicum, & leporum tempore, quo debebat sacris assistere, si positâ diligentiâ casu aliquem occidit, non *e* fit irregularis.

e Villal. ubi supr. dif.23.n.4

50. Clericus, qui incidit tumorem, ex cujus incisione mors est secuta *f*, manet irregularis secundum probabiliorem.

f c. sententiam sanguinis ne clero vel mon.

51. An vero contrahat irregularitatem, qui facta debita diligentia operam dabat rei illicitæ, ex qua mors est secuta, alii ajunt, alii probabilius *g* negant quando opus ex se ut diximus nō erat periculosum

g c. sicut 2. de homicid.

52. Qui facit opus licitum etiam si sit periculosum, & præmittit debitam diligentiam non *h* incurrit irregularitatem.

h Villal. ubi supra num. 5.

53. Qui vulnus non mortiferum inflixit, sed ex incuria chirurgi, vel percussi intemperantia, mors secuta, si percussio fuit gravis, & cū peccato mortali secundū probabiliorē sententiam *i* manet irregularis, quia c. exhibita de homicidio nō loquitur de gravi & culpabili, sed de inculpabili percussione.

i Henriq. de irreg. c.14. n.4.

54. Qui fuit causa illicita ut se ipsum mutilaret, vel ob suam culpam passus est mutilationem fit *l* etiam irregularis.

l Vide Vill. ubi sup. n.17.

55. Qui alium occidit se vel sua, vel suos defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ non *m* manet irregularis.

m Comm. DD.

56. Qui potest se defendere fugiendo sine infamia, vel alia via, si occidat, fit *n* irregularis.

n Comm. DD.

57. Clericus, & religiosus, & homo vilis, qui possunt fugiendo se defendere *o* manent irregulares.

o Vill. ubi sup. n. 3.

58. Qui causam ob suā culpam aggressori dedit, ut adulter, etiā si ob suam defensionē illū occidat, irregularis *p* erit secundum opinionē probabiliorem.

p Suar. de cens. disp. 40 sec. 1. num 6.

59. Qui potuit se defendere minori percussione, si occidat *q* manet irregularis; sed hoc ad discernendum est valde difficile.

q Vide Vill. ubi suprà.

60. E-

60. Episcopus potest dispensare cum eo, qui excessit in moderamine inculpatæ tutelæ, r nisi fuerit homicidium voluntarium, ut in eo qui jam non tam se defendere, quam occidere voluit.

61. Prædicta doctrina extendenda f est ad casum, in quo aggressor non occidere, sed mutilare, vel fustibus percutere volebat.

62. Qui non potest bona sua defendere nisi furem occidat, non incurrit t irregularitatem secundum probabiliorẽ opinionem; sed ut hoc homicidiũ sit inculpabile bonorũ omissio debet esse notabilis.

63. Hæc tamen doctrina non est extendenda u ad clericos, vel religiosos.

64. Qui alium occidit ob defensionem innocentis cum prædicto moderamine tutelæ, non manet x irregularis.

AN INCVRRATVR à judice sententiam proferente in causa sanguinis?

65. Judex, qui profert sententiam, ex cujus executione mors sequitur, manet irregularis y, secus si non sequatur.

66. Si Clericus, qui alteri suam jurisdictionem comittit, etiam si ille in causa sanguinis sententiam ferat, & exequatur, non fit z irregularis.

67. Domini tẽporales, qui sub mortis pœnale leges statuunt, non a sunt irregulares, nec Doctores qui de his scribunt, vel scripta in lucem edunt.

68. Nec concionatores, b qui judices admonent, ut in legum observatione invigilent; nec Confessor qui Prętorem non vult absolvere nolentem justitiam exercere, vel relinquere officium.

69. Cùm judex dubius est an mortis sententiam ferat, Advocatus, & assessor, cujus consilio sententiam fert c sunt irregulares.

70. Inquisitores reos tradendo curię seculari facta protestatione non d incurrunt irregularitatem, sed hæc protestatio non est necessaria, nisi ad melius esse.

r Navar. c. 17. nu. 240.

f Comm. DD.

t Suar. ubi supr. n. 4.

u Comm. DD.

x Suar. d. disp. 46. sec. 5. n. 8.

y c. sentẽtiam sanguinis ne cleric. vel mona.

z c. ulti. ne cleric. vel mon. in 6.

a Comm. DD.

b Comm. DD.

c Vill. dis. 25. n. 7. ubi sup.

d Comm. DD.

AN QVI ALIVM accusat in causa sanguinis si mors sequatur sit irregularis.

71. Accusator in causa sanguinis, si mors sequatur e manet irregularis ex defectu lenitatis

72. Clericus, qui de malefactore queritur coram judice factâ protestatione, dum lis durat, non fit f irregularis, etiam secutâ morte.

73. Non est g opus ut protestatio fiat ex corde, benè tamen quòd accusatio fit, non ex animo vindictæ, sed ratione alicujus damni evitandi, vel boni acquirendi.

74. Sufficit, h quod clericus timeat damnum in se vel in suis domesticis, vel consanguineis, vel in suis bonis, vel in alienis quando aliter impediri non potest.

75. Excusatur i etiam dicta protestatione, quando reum detinet, ut judici tradat.

76. Non est l necessarium, quòd faciat protestationem coram judice Ecclesiastico.

77. Qui accusat de crimine levi, vel in causa civili non m indiget protestatione.

78. Quod dictum est de clericis, n intelligendum est de laicis cum hac differentia, quòd clericus si non faciat protestationem, incurrit irregularitatem ex homicidio injusto, laicus autem ex defectu lenitatis.

79. Qui ostendit malefactorem judici eum quærenti ad mortem o manet irregularis.

80. Qui clamat post furem, ad furem, ad furem, si est in propria causa ei facit protestationem, irregularitate non p ligatur.

e c, aliquantum, parag, 1, c, si quis viduam 50, de homic, in 6.
f c, præl. de homic in 6.
g Suarez de cens, disp. 47, sec, 2.
h Avil, de cens. 7, p. disp, 9, sec, 2.
i Silv, hoc verb.
l Comm. DD.
m Comm. DD.
n Vill, ubi supra num, 12.
o Comm. DD.
p Vill, ubi supra nu, 15.

SECTIO IV.

An testes in causa sanguinis, & alij ad illam concurrentes sint irregulares.

1. TEstis in causa sanguinis est a irregularis, etiam si præmittat protestationem.

2. Testis in causa criminali, quæ mortis pœnam non

a c, si quis viduam 50, dist.

non meretur etiam sequatur, non fit *b* irregularis, nec in causa civili si faciat protestationem. *b Vill, ubi supra dis,27, n,8.*

3. Tabellio, vel notarius, qui mortis sententiam scribunt, & qui illam transcribunt, si mors sequatur, sunt *c* irregulares. *c Suarez de irreg. disp,47, sec,1 n,4.*

4. Omnes, *d* qui fuerunt ministri in causa sanguinis, irregularitate ligantur. *d Vill, ubi supra num,5.*

5. Advocatus, qui patrocinatur reũ etiam si mors sequatur contra accusatorem, si causa fuit justa non *e* incurrit irregularitatem, secus si patrocinabatur accusatorem, & mors rei est sequuta. *e Comm. DD.*

6. Reus, qui se defendendo petit reparationem damni factâ protestatione, etiam si accusatoris mors sequatur, non *f* fit irregulis. *f Comm. DD.*

7. Religiosi, vel clerici portantes luminaria ne dent *g* ignem ad comburendum hæreticum. *g Dic c, si quis viduam.*

8. Qui gladium ministrat, vel vendit interfecturo reum, qui præparat patibulum qui admonet ministros, ut cautè ducant, ut fugiat, qui acuit gladium, ut citius moriatur etiam bono animo, omnes denique, qui executioni cooperantur, ut illius ministri *h* manent irregulares. *h Vill, ubi sup,n,8.*

9. Qui docet carnificem modum quo reum facilius interficiat in communi, & non hunc, vel illum in partitulari, *i* non fit irregularis. *i Idem ubi supra.*

10. Præco, & qui dat signũ ut ministri conveniant ad justitiæ executionem manent *l* irregulares. *l Avil, de cens,7, p, 7, disp. 5.*

11. Qui est causa ut citius moriatur est *m* irregularis. Qui inadvertenter dicit reo ambulemus frater, vel percutit jumentum, vel dicit reo, ut ad aliũ superiorẽ scalæ gradum ascendat, nõ *n* fit irregularis. *m Comm. DD.* *n Avil, de cens,7, p, 7, disp,5.*

12 Qui directe facit, ut reus citius moriatur est irregularis, non vero *o* qui per accidens, nec confessarius, qui dicit carnifici, nemo te impedit, quin tuum munus exequaris. *o Vill. ubi supra nu, 14.*

13. Quoad dispensationem non comprehenduntur *p* irregularitates, quæ proveniunt ex defectu lenitatis sub eis, quæ ex homicidio voluntario. *p Comm. DD.*

14 Cùm bellum est justum, vel ob defensionem, qui occidit, vel mutilat non *q* est irregularis.

q Comm. DD.

15. Idem *r* est cum fit ob defensionem boni comunis, vel patriæ etiam si sint clerici, qui militant.

r Vill. ubi supr. dis. 18. n. 1.

16 Qui in bello aggressivo licet justo occidit, vel mutilat, vel ad id alios exhortatur manet *f* irregularis, si est baptizatus.

f c. si quis aliquantum. 5. dist.

17. Qui adest bello justo, sed non occidit, nec mutilat, hortatur tamen milites ad fortiter dimicandum non *t* fit irregularis.

t Comm. DD.

18. Duces, qui castra ordinant, & milites exhortantur ad bellum, nec qui eos tympanis, & lituis provocant fiunt *u* irregulares.

u Vill. ubi sup. n. 7.

19. Clericis non licet *x* pugnare, bene tamen exhortari milites ad pugnam. Potest tamē cum licentia Papæ & pugnare, & occidere in bello justo.

x D. Tho. 2, 2. q. 40. art. 2.

20. In hac irregularitate Papa dispensat, *y* & qui habent facultatem dispensandi in irregularitatibus excepto homicidio voluntario.

y Comm. DD.

21. Oñs bellantes in injusto bello, etiamsi neminem occidant, vel mutilēt, principes, & omnes illi, qui ad hoc bellum cooperantur sunt *z* irregulares.

z c. si quis viduam 56. dis.

22. Si in bello hoc fiant multa homicidia omnes hi incurrunt *a* multas irregularitates nascentes ex delicto.

a Vill. ubi supra dis. 29. n. 2.

23. Si homicidia & mutilationes amici patiantur irregulares erūt ex homicidio casuali, sed si utrinq; contingant utroque modo *b* erunt irregulares.

b Comm. DD.

24. Si tamen nullum contingat homicidium, nec mutilatio nulla erit irregularitas Clerici autem sumentes arma *c* suspendendi sunt à suis Ordinariis.

c Suar. ubi sup. n. 4.

25 In hac irregularitate Papa *d* dispensat, & in homicidio casuali Episcopus, & habentes privilegiū.

d Comm. DD.

DE EA QVÆ oritur ex defectu bonæ famæ.

26. Infames à jure, id est quos jus pro pœna facit infames, & infames à facto, id est, qui propter aliquod delictum publicum infamiam incurrunt sunt *e* irregulares.

e c. Infamis 6. q. 1.

27. In-

27. Infamia facti ut sit legalis, *f* opus est, ut à lege tali delicto imponatur, ut pœna, & sit sententia judicis. *f* Vill. ubi supra.

28. Solus Papa dispensat *g* in infamia juris, in ea verò quæ oritur ex delicto, ad quod extenditur facultas Episcopi, ipse etiam potest dispensare. *g* Idem ibid. n. 4.

29. Cum Princeps sæcularis *h* tollit infamiam, quę est à jure civili, non est necessaria alia dispensatio. *h* Comm. DD.

30. Cum infamia est facti tollitur *i* virtuosâ vitâ, & dispensatur ab Episcopo. *i* Vill. ubi sup. n. 6.

AN BIGAMI sint irregulares.

31. Bigamus est, qui binas nuptias contraxit.

32. Bigamia alia dicitur vera, *l* quando quis binas nuptias successivè celebravit, & bis vel plura matrimonia consummavit. Alia est interpretativa, quando quis cum vidua contraxit. Alia est similitudinaria cùm quis post votum solemne, quod per similitudinem dicitur spirituale matrimonium, carnale contraxit. *l* Comm. DD.

33. Hæc irregular. dicitur ex defectu sacramenti.

34. Qui contraxit cum vidua matrimonium nullum, & illud consummavit *m* manet irregularis secundum probabiliorem sententiam. *m* Covar. d. parag. 2, n, 2.

35. Incurritur *n* bigamia interpretativa quando quis duxit virginem, hæc tamen adulterium commisit, & maritus rediit ad illam. *n* Vill. ubi supr. dif. 31. n. 5.

36. Qui cum pluribus mulieribus fornicationem, vel adulterium commisit, non *o* est irregularis. *o* Comm. DD.

37. Qui duo matrimonia invalida contraxit & cansummavit, irregularitatem *p* incurrit. *p* Vill. ubi supra.

38. Qui habet Ordines minores, & incurrit *q* bigamiam, amittit privilegium clericale, secus verò si est sacris initiatus. *q* Idem ubi supra nu. 12.

39. In bigamia solus *r* Papa dispensat. *r* Comm. DD.

40. In bigamia similitudinaria simplici, non verò mixta *s* potest Episcopus dispensare. Idem possunt cum suis subditis, qui quasi Episcopalem jurisdictionem habent. Bigamia similitudinaria mixta *s* Covar. ubi supr.

 est.

est, quando quis post votum solemne nupsit cum corrupta, vel binas nuptias celebravit.

t Navarr. consl.1. de bigam. lib.8.

41. Ad impetrandam hanc dispensationem opus non est dicere an sit bigamus, vel quadrigamus.

DE EA QVÆ NASCITVR ex defectu natalium.

u c.1. de fil. presb.

42. Filii illegitimi sunt irregulares, u nec possunt obtinere dignitatem, nec beneficium etiamsi non sit curatum sine dispensatione.

x Villal. ubi dif.32 num.3.

43. Hoc impedimentum etiam si sit occultum tenet, x sed filius non tenetur matri credere, nisi res sit valde clara, verbi gratia, si conceptus fuit marito absente.

y Comm. DD.

44. Expositi, & omnes illi, de quibus dubitatur an sint legitimi, pro legitimus habendi y sunt.

z Vill. ubi sup. dif.32

45. Illegitimus, qui Ordines suscepit ignorans, si postea sciat se esse illegitimum, non z potest in susceptis Ordinibus ministrare.

a c. ad hæc de fil. præsbit.

46. Filii clericorum habiti de legitimo matrimonio ante Ordines solum habent a impedimentum ab obtinendas easdem præbendas seu dignitates, quas habuerunt illorum parentes.

b Comm. DD.

47. De dispensatione hujus irregularitatis vide supradicta de eo qui potest dispensare, & adverto hanc dispensationem strictè esse interpretandam, ita ut dispensatus ad unum intelligatur b ad aliud.

DE IRREGVLARIBVS EX DEFECTV corporis, vel animæ.

c Comm. DD.

48. Furiosi, & omnes illi, qui carent usu rationis sunt irregulares. c

49. Qui amens fuit aliquando per modum habitus non est ordinandus, nec præsumitur sanus sine Episcopi approbatione.

d c. in tuis inter. 7. q.1.

50. Qui post Sacerdotium mentẽ amisit non privatur Ordinum exercitio nisi amentia durante; sanitas verò illius approbanda d est ab Episcopo.

51. Quod dicitur de phræneticis, dicendum de Energumenis & arreptitiis.

52. Qui laborat epilepsia ita ut totaliter impediatur

tur ad usum Ordinis est *e* irregularis; advertendum temen est an benè convaluerit, & possit sine indecentiæ periculo celebrare. *e c.17.q.1*

53. Idem *f* dicendum est de quacumque infirmitate, quæ secum afferat indecentiam, vel horrorem. Si autem eis superveniat talis infirmitas post Sacerdotium, poterunt celebrare in secreto sacello. *f Comm. DD.*

54. Cum his solus Papa dispensat; *g* Episcopus tamen potest declarare ex medici consilio an sint sani. *g Navar. n.202.*

55. Qui nesciunt legere, sunt *h* irregulares: cum his poterit Papa dispensare, sed malè. *h c.illiter. disp.36.*

56. Qui licet legere sciant, ignorant tamen quæ necessaria sunt ad usum Ordinis, sunt *i* irregulares. *i Comm. DD.*

57. Ex concilio Tridentino ad Ordines minores *l* necessarium est Latinam linguam intelligere. Et ad sacerdotium debent esse idonei ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad administranda sacramenta diligenti examine præcedenti idonei comprobentur. *l Triden. sess. 23. c. 4. de reform.*

58. Religiosi ad chorum deputati non *m* indigent tantâ scientiâ. Idem dic de clericis choro servientibus. *m Vill. ubi sup. dif 14. nu.5.*

QVI SINT irregulares ex defectu corporis?

59. Hermaphroditæ, in quibus prævalet sexus virilis sunt capaces Ordinum, sed propter indecentiam sunt *n* irregulares. Qui non habet legitimam ætatem est irregularis, & qui ante illam sacris initiatur manet suspensus, quòd si celebret, manet *o* irregularis. Si autem non celebravit, & ætatem implevit cessat suspensio. *n c. 1. dis. 36.* *o Vill. ubi sup. n.2.*

60. Qui sibi ipsi abscidit aliquod membrum, vel partem illius fit *p* irregularis, ut qui sibi abscidit digiti partem. Si autem non ipse, sed alius etiam culpa illius partem digiti abscidit non est irregularis. *p c. partē dist.55.*

61. Qui

61. Qui seipsum castravit propter infirmitatem non manet *q* irregularis.

q c. 11. quis pro ægr. dist. 55.

62. Qui caret aliquo membro ad usum Ordinis necessario est irregularis, *r* & idem est de eo qui habet membrum inutile.

r Comm. DD.

63. Surdus omnino, qui nihil audit est *s* irregularis, non verò qui tardè audit.

s Comm. DD.

64. Mutus & qui verba pronunciare non valent sunt *t* irregulares, non verò tardus ad loquendum.

t Vill. ubi sup n. 10.

65. Qui habent manum aridam, vel pollicem, vel indicem sunt *u* irregulares, non verò si eis tantùm unguis deficiat.

u c. fin. de corp. vit.

66. Cùm hi defectus vel similes post Ordines evenιunt, solùm manent *x* irregulares quoad ea, ad quæ sunt inhabiles.

x Suar. de cens. dis. 51. sec. 5.

67. Notabiliter deformes & monoculi *y* sunt irregulares.

y Comm. DD.

DE IRREGULARITATE ex servitute.

68. Servi sunt irregulares, si tamen eis donetur libertas *z* possunt ordinari.

z c. quæcumque dist. 54.

69. Cum servus sciente domino, & non contradicente ordinatur, manet *a* liber, nam tacitè ei donata censetur libertas.

a Comm. DD.

70. Servus, qui ordinatur contra voluntatem domini *b* manet ordinatus.

b Trid. sess. 7. de sacr. c. 9.

71. Liberti, quibus donata est libertas cum operum obligatione, absoluti ab hac obligatione *c* non sunt irregulares.

c Vill. ubi sup dis. 36. n. 4.

72. Libertinorum filii non *d* sunt irregulares.

d Comm. DD.

73. Qui matrimonium contraxit cum ancilla, soluto matrimonio manet *e* irregularis, quia præsumitur vilis.

e c. si quis viduum. dis. 34.

DE IRREGULARITATE orta ex aliqua obligatione.

74. Qui causas curialium agunt, vel quibuslibet publicis functionibus occupantur, antequā suorū officiorum rationem reddant *f* sunt irregulares.

f c. unic. de oblig. ad ratioc.

75. Clerici autē hæc officia exercentes, licet malè agant non sunt *g* irregulares.

g Comm. DD.

76. Cle-

76. Clerici possunt *h* esse consiliarii in civilibus. *h* Comm. DD

77 Non incurrit *i* irregularitatẽ qui administrat negotia ecclesiastica, vel ad pietatem spectantia, nec qui hæc officia invitus exercet. *i* Vill. ubi sup. nu. 4.

78. Obligatus ad reddendam rationem alicujus muneris parte satisfacta *l* potest ordinari. *l* Idem num. 7.

79 Si autem hæc obligatio sit privata nec orta ex officio publico non facit *m* irregularem secundum probabiliorem sententiam etiam si pars non sit satisfacta. *m* Idem num. 8.

80. Curiæ obligati dicuntur, qui tenentur ratione sui muneris exercere jurisdictionem in aliqua Republica, Senatu, vel Communitate, & hi sunt *n* irregulares. *n* c. 1. 3. & 4. & ult. dist. 51.

81. Milites, advocati, & omnes alii, qui publico gaudent stipendio, dum obligatio sui muneris durat, sunt *o* irregulares. *o* Ibidem.

82. Excipiuntur ab hac irregularitate, *p* qui Episcopi, vel Ecclesiæ, vel alia pia agunt negotia. *p* Comm. DD.

DE IRREGULARITATE ex defectu patrimonij.

83. Qui non habet beneficium, vel sufficiens patrimonium, unde alatur, non potest *q* ordinari Ordine sacro. *q* Trid. sess. 21. de ref. c. 2.

84. Qui habet tot debita, ut æquent ejus patrimoniũ, non habet *r* titulum sufficientem. *r* Suar. de cens. disp 51. sec. 3. n. 25.

85 Qui habet patronatum laicum ex quo sufficienter possit ali, & hoc perpetuũ, poterit ordinari.

SECTIO V.

De variis circa hanc materiam resolutionibus.

1. IRregularis non indiget *a* dispensatione ad primam tonsuram; sed contraria sententia est communior. *a* Dian. p. 4. tr. 2. ref. 88.

2. Qui in rixa alteri abscidit digitum, vel auriculam, vel nasum non *b* est irregularis, & secundum aliquos, nec qui mulieri mamillam. *b* Idem ref. 26.

3. Cùm quis sponte ob indignationem, vel impatientiam sibi membrum abscidit, si non sit notabilis

bilis deformitas, & factum non sit notoriũ, non fit *c* irregularis secundum probabiliorem sententiam.

c Regin. apud Dia. p.4. to. 2.

4 Cum homicidium non fuit voluntariè præmeditatum, sed rixâ forte exortâ factum est, casuale dici debet, & in eo *d* potest Episcopus dispensare.

d Dian. ubi supra res. 62.

5. Probabile *e* est damnatos ad triremes non esse irregulares, quia talis irregularitas & infamia in jure expressa non est.

e Dian. p. 4. tr. 2. res. 89.

6. Clericus concubinarius, vel adulter *f* post pænitentiam sublatâ infamiâ per virtuosam vitam potest sine alia licentia celebrare.

f Laym. ap. Dia. ubi supra.

7. Per hæresim exteriorem licet occultam *g* incurritur irregularitas secundum probabiliorem opinionem.

g Suar. apud Dia. res. 46.

8. Clericus in hæresim lapsus post pœnitentiam, & abjurationem sine alia dispensatione potest *h* susceptos Ordines exercere.

h Avil. apud Dia. p. 4. tr. 4. res. 38.

9 Qui fictè negat fidem sive spontè, sive coactè *i* non fit irregularis, nisi crimen sit notorium propter infamiam.

i Dian. ubi supra tr. 2. res. 49.

10. Qui ab Inquisitoribus coacti sunt abjurare hæresim etiam de vehementi non sunt irregulares, *l* nisi suspecti sint de dato favore hæreticis in quantum talibus.

l Suar. apud Dia. ubi supra res. 49.

11. Filii Paganorum & Judæorum, & Saracenorum *m* non sunt irregulares, secus verò filii hæreticorum.

m Dia. ubi supra res. 45.

12. An clerici sæculares post sacros Ordines contrahentes matrimonium cum virgine sint irregulares alii negant, alii probabilius affirmant. *n*

n Idem ibidem res. 36.

13. Qui ducit virginem à se defloratam irregularis *o* non fit.

o Comm. DD.

14. Qui cognoscit uxorem suam per vim ab adultero cognitam, non fit *p* irregularis secundum sententiam probabilem.

p Dian. p. 4. res. 38.

15. Qui non examinatus furtivè se ingerit ad Ordines manet *q* irregularis.

q Comm. DD.

16. Qui durante matrimonio etiam non consummato

mato præsumit sacris initiari, irregularitate *r* ligatur. *r* Diana ubi supra.

17. Religiosus invalidè professus, qui sacris initiatur manet suspensus, quod si Ordinem exerceat, manet *f* irregularis, nisi metu infamiæ excusetur. *f* Comm. DD. & Bonav. apud Dia. res. 82.

18. An qui exercet actum Ordinis quem non habet, administrando Sacramentum, exceptis Baptismo solemni, & celebratione, incurrat irregularitatem alii negant, alii probabilius affirmant. *t* Sed hoc intelligendum de clericis, non autem extendendum ad laicos. *t* Dian. ubi supra res. 56.

19. Sacerdos nondum approbatus absolvens non fit *u* irregularis, fit autem si excommunicatus absolvat, vel Eucharistiam administret etiam non celebrando. *u* Suar. apud Dia. ubi supra res. 89.

20. Qui suspensus ab uno Ordine ascendit ad superiorem non fit irregularis, *x* quamvis cum Episcopo concelebret, quia concelebratio illa non reputatur primum sacrum. *x* Idem apud Dia. ubi supra res. 92.

21. Cùm non est facilis recursus ad Papam, & urget necessitas, potest *y* Episcopus dispensare in homicidio occulto, ut quis in suscepto Ordine ministret. *y* Avil. apud Dia. res. 71.

22. An irregularitas ex defectu natalium sit dispensabilis per Episcopum alii ajunt, *z* alii negant; utrique probabiliter, si est occulta. *z* Diana ubi supr.

23. Episcop. *a* potest dispẽsare, ut illegitimus bona fide ordinatus, imò & mala, Ordines exerceat. *a* Laym. ubi supr.

24. Tollitur hæc irregularitas professione religiosa non tantum quoad Ordines, sed etiam quoad prælaturas religionis, & saltem possunt in illa quoad hoc Prelati dispensare. Nec reincidunt in illam, qui post professionem vel votorum simplicium emissionem in Societate nostra à religione expelluntur. In his autem contrarium *c* est probabilius, quia absoluti à votis merè sæculares existunt *b* Vide Sanchez ap. Dian. ubi supra. res. 64. *c* Vide Dian. ubi supra.

25. Potest *d* etiam Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto deducto in forum contentiosum etiam punito. *d* Sanch. apud Dia. ubi supra. p. 4. tr. 4. res. 97.

26. In

26. In Bigamia interpretativa si est occulta probabile *e* est posse Episcopum dispensare. Idem dicunt multi in Bigamia propria quoad minores Ordines, & beneficium simplex.

e Avil. apud Dia. ubi supra res. 51.

27 Prælati religionum cum suis subditis possunt dispensare in quacumq; bigamia, & illis *f* concessit Paulus III. facultatem absolvendi suos subditos semel in anno à quacumque irregularitate ex quavis occasione, vel causa contracta.

f Paul. III in Bulla.

28 Dispẽsatus, ut celebret excepto loco homicidii *g* potest celebrare in suburbiis illius civitatis.

29 Irregularitas ex delicto nõ incurritur *h* secundum aliquos ante decem annorum ætatem.

30. Tollitur *i* per professionem religionis quæcumque accidit sine peccato (excepta Bigamia) quantum ad omnes Ordines non verò quoad Prælaturam vel dignitatem.

g Dian. ubi sup. tr. 4. res. 123.
h Sa n. 9. in hoc verb.
i Idem ubi supra.

31. Cum multi jaciunt lapides, & ignoratur quis corũ hominem occiderit, omnes sunt *l* irregulares.

32. Qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum, vel duos sacros fit *m* irregularis. Dispensat Episcopus, ut acceptis uti possit, & ad alios ascendat.

l Idem hoc verb.
m Silv. verb. hoc num. 5.

33. Cantans solemniter Epistolam sine manipulo non manet *n* irregularis.

34. Suspensus ad tempus, si celebret non incurrit, *o* irregularitatem ex multorum sententia; hoc autem verum est si tempus suspensionis adimpletum est, vel non sit vera suspensio, sed tantum quædam prohibitio.

n Sa hoc verb.
o Idem num. 6.

35. Virtute jubilei S. Annæ in Limano Xenodochia à quocumque idoneo Sacerdote sive sæculari, sive regulari, quicumque Christi-fidelis absolvi ab omni censura, & irregularitate etiam bigamiæ, & homicidii voluntarii dispensari exceptis solùm censuris in Bulla Cænæ contentis. Viri tamen docti censent hoc Jubileum finitum esse, quia fuit vivæ vocis oraculum, & hæc sunt revocata.

Paul. Pap. IV. an. 1558.

DISP.

DISPUTATIUNCULA interjacens.

RESOLUTIONES VARIÆ

JUDÆUS.

1. Cum non est periculum subversionis, nec scandalum, licet *a* cum Judæo communicare, & in eadem domo habitare, non tamen illius operâ uti ad medicinam. *a Ex const. Gre. XIV.*

2. Licitum *b* est Judæo vendere ea quibus utitur in suis cæremoniis, sed non ea intentione, nec cum certò scitur ad id illa emere. *b Molin. disp. 340.*

3. Judæus nō potest habere Christianum servum, vel famulum, & servi ejus si volunt Baptismum recipere cum illo recipiunt libertatem. *c Azor. l. 2, c, 7.*

4. Judæi, qui nunquam Baptismum receperunt non *d* sunt prohibendi facere suos ritus, & sinagogas reficere. *d Vide Azor. loc. cit. c. 6.*

5. Princeps non *e* habens superiorem, potest illis permittere usuras exercere ob vitanda majora mala secundum probabilem opinionem. *e S. hoc verb. n. 5.*

6. Christiana potest *f* nutrire puerum Judæum extra domum Judæorum. *f Idem ubi supra.*

DISPUTAT. X. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

JUDEX.

Quæ sint necessaria, ut justè judicet.

1. Tria sunt *a* necessaria ut justè judicet: Jurisdictio, justitiæ amor, & prudens consultatio ad non errandum. *a D. Tho. 2, 2, q. 60.*

2. Nemo *b* potest alium judicare, qui sibi non sit aliquomodo subditus. *b Comm. DD.*

3. Cùm superior injuriantis illum non punit, su-

c Comm. DD. — periot injuriati potest c illum punire admonito prius ejus judice.

d Loia dist. 96. & 11. q. 1. per tot. — 4. Peccant graviter sæculares clericos judicando, quia divino, & humano jure sunt excepti.

e Comm. DD. — 5. Judex Ecclesiasticus non tenetur e ratum habere factum processum à Judice sæculari, nec debet condemnare clericum ob confessionem factam coram illo.

f c. si diligenti de foro cõp. — 6. Non possunt clerici renunciare privilegio emptionis, in civilibus tamen possunt eligere judicem arbitrum sæcularem.

g c. 2. de ma. pet. — 7. Potest g in causa civili judicari per modum reconventionis à judice sæculari.

h Vill. to. 2. tr. 14. dif. 1. — 8. Judex vi reum extrahens ab Ecclesia in casu, quo ejus immunitate gaudet, peccat graviter & h potest à reo armis repelli.

i c. decet parag. ordinari de imm. Eccl — 9 Judex sæcularis non i potest exercere jurisdict. in Ecclesia, & quidquid ibi fecerit est nullum.

l Comm. DD. — 10. Episcopus, qui exemptos judicat in eo, in quo illi subditi non sunt, graviter l peccat.

11. Facta à judice excommunicato occulto, vel per communem errorem, vel diversas opiniones tolerato valida m sunt.

m Comm. DD. — 12. Tyrannus, qui habet oppressam rempublicam peccat mortaliter sententiam proferendo, sed est n valida, & observanda in conscientia ob bonum reipublicæ supposito ejus statu.

n Vide Less. lib. 2. c. 29. dub. 6.

AN SUMMUS PONTIFEX possit seipsum alteri subjicere.

13. Si, quod Deus avertat Summus Pontifex esset hæreticus, subjectus maneret o futuri concilii judicio.

o Comm. DD.

p Comm. DD. — 14. In foro conscientiæ potest p seipsum cuilibet Sacerdoti subjicere.

q Vill. ubi supra dif. 21. — 15. In rebus temporalibus q potest cuilibet judici se subjicere, & tenebitur servare sententiam illius.

r Idem ubi supra. — 16. In eo, in quo ipse se judicare non potest, non r potest alteri se subjicere, & cùm se non possit excómunicare nec suspendere, non potest hoc alteri

com-

mittere. In absolutione autem à suis peccatis solùm dat materiam non commissionem.

AN LICEAT judici sententiam proferre sciens rei veritatem in contrarium?

17. Cùm judex scit aliquem esse innocentem, tenetur *s* in quantum potest illum liberare. *s* Comm. DD.

18. Cùm probatur delictum cōtra eum quem scit esse innocentem, tenetur *t* causam remittere ad superiorem, & testis vicem agere. Si autem nullo modo possit eum liberare, quod vix potest contingere, an possit eum liberare, quod vix potest contingere, an posset eum condemnare secundùm allegata, & probata alii negant, alii probabilius affirmant. *t* Comm. DD.

19. Judex inferior tenetur observare leges superioris, etiam si sibi constet evidenter de delicto. *u* D. Tho. 2, 2, q, 67. *x* Comm. DD.

20. Judex supremus non tenetur observare solemnitates juris positivi; *y* tenetur tamen ad ea quæ sunt juris divini, & naturalis, & ideo non potest judicare ex eo quod scit in particulari, & hoc saltem est de jure gentium, ut sententia feratur secundum allegata, & probata. *y* Vide Less, lib, 2, c, 29, dub, 11.

21. Contrarium tenent *z* viri docti, & in absolutione ejus, quem scit innocentem, omnes conveniunt posse uni particulari sciētiâ supremum Principem, illique esse credendum. *z* Bart, in l, unic, c, ut quæ.

22. Non *a* potest Princeps inauditum condemnare, nisi citatus nolit comparere, vel delictum sit notorium, vel magnum sequatur scandalum ex publicatione delicti, & periculum reipublicæ, vel alicujus innocentis ex dilatione supplicii. *a* Comm. DD.

QVAS DEBEAT judex sequi opiniones?

23. Cùm utraque opinio est probabilis, *b* potest judex sequi quam maluerit; sed reo favorabilior, & benignior est præferenda. *b* Comm. DD.

24. Cùm in civilibus utraque opinio est probabilis ex parte facti *c* debet judex partes componere. *c* Vill. to, 3, tr, 1, dif. 15, n. 2.

25. In civilibus debet *d* favere melius probanti, & in criminalibus potest sequi, imò & debet sequi minus probabilem faventem reo. *d* Comm. DD.

26. Quod dictum est cùm sunt opiniones ex parte facti, dicendum *e* etiam est cùm sint ex parte juris.

e Comm. DD.

27. Potest *f* judex sequi aliorum opinionem magis receptam relictâ propriâ, quam judicat magis probabilem.

f Vill. ubi supra n. 5.

28. An verò possit absolutè sequi opiniones minus probabiles alii ajunt, alii *g* negant probabilius nisi sit magis recepta, vel in favorem rei.

g Idem nu, 7.

29. Potest *h* judex sequi opinionem, quam judicat magis probabilem, licet sit minus tuta.

h Idem nu, 8.

30. Potest *i* judex procedere per modum accusationis, denuntiationis, vel inquisitionis.

i Comm. DD.

31. Denuntiatio *l* alia est Evangelica, quæ solùm dirigitur ad emendationem delicti, alia judicialis, quæ ad punitionem ob bonum commune.

l Comm. DD,

32. Procedit *m* etiam judex vel ex officio, vel ad instantiam partis. Ex officio quando præcessit infamia, vel denuntiatio, & judex inquirit contrarium. Ad instantiam partis procedit, quando est qui reum accuset.

m Comm. DD.

33. Non *n* potest judex condemnare reum sine accusatore vero, vel ficto. Fictus accusator est infamia, vel indicia, vel denunciator.

n Vill. to. 2, tr. 14, dif, 15.

34. Parentes erga filios, & Prælati erga subditos ad punienda levia peccata non *o* indigent accusatore.

o Comm. DD. Ex *l levia* de accus.

Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, nō potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

* In decr. Alexand. VII. 1665.

DE INQUISITIONE faciendâ à judice vide verbum inquisitio

QUANDO possit judex torquere reum?

35. Non *p* potest judex torquere reum, nisi in gravibus delictis, nec cùm delictum est probatum quamvis illud neget.

p Comm. DD.

36. Cùm reus tenetur confiteri, & malitiosè appellat, potest *q* torqueri; nec non cùm est obligatus revelare complices, & non vult.

q Navar. in sum. c. 22. n. 50.

37. Cùm crimen potest testibus plenè probari, non est *r* torquendus reus; ad torturam tamen est necessaria

r Comm. DD.

cessaria semiplena probatio cum infamia.

38. An indicia sint sufficientia, judicis arbitrio *s* relinquitur. *s* Comm. DD.

39. Sola infamia non *t* sufficit ad torturam, nisi cũ aliis adminiculis v. g. si sit jam infamatus de simili delicto, vel fugam ceperit cùm hoc comissum fuit. *t* Comm. DD.

40. Indiciorum copia in scriptis *u* danda est reo ante torturam, ut se exoneret, & hoc observandum præcipuè in causis religiosorum. *u* Villal. ubi supra dif. 6.

41. Cùm reus post confessionem in tortura non vult illam ratificare, *x* potest iterum torqueri. Si autem iterum confessus neget post torturam, ne procedatur in infinitum, si gravia fuerunt tormenta, debet definitivè absolvi. *x* L. 1. ff. de quæst.

42. Confessio facta in tortura sine indiciis est *y* nulla. *y* Comm. DD.

QVI SINT à tortura excepta.

43. Pueri, *z* senes, milites, nobiles, Decuriones, Doctores: Milites autem si sint Duces, quia alii nisi sint nobiles, sæpe torquentur. *z* Lib. 2. tit. 30. p. 7.

44. Prægnantes donec pariant, & à partu convalescant *a* sunt etiam exceptæ. Senes autem nisi sint valdè decrepiti possunt torqueri, sed non ita graviter, ut juvenes. *a* Comm. DD.

45. Qui ob ætatem nõ possunt torqueri *b* possunt comminari, & flagellis cædi, non tamen qui ob privilegium sunt excepti. *b* Comm. DD.

46. Testes *c* possunt torqueri in duobus casibus. 1. Quando vacilli, & varii sunt in dicto. 2. Cùm probatur complices fuisse in delicto, vel de mendacio convictos, quia constat illos factum vidisse, quod negant. *c* Vid. lex libero, ff. de quæ.

47. Testis vitio notatus *d* purgatur in tortura. *d* Comm. DD.

48. Religiosi flagellis tantùm, & jejuniis torquendi *e* sunt, & levioribus pœnis moniales, quia fragiliores sunt. *e* Villa. 2. p. tr. 14. dif. 14.

49. Propter sola indicia non *f* potest reus puniri pænâ ordinariã; potest tamen, si præsumptio contra eum sit violenta, ut adulter repertus in alieno *f* Vide Vill. ubi supr. dif. 15.

toro cum uxore alterius.

AN ET QVANDO judex restituere tenentur?

50. Cùm judex mortaliter culpabilem injuriam irrogavit reo, ut extorqueret confessionem, non g potest ultra in causa contra eum procedere, nec revelatos complices punire.

g c. qualiter quando de accus.

51. Si, quod Deus avertat, judex testes, vel accusatores ad falsum testimonium induceret, tenetur h reo etiam cum periculo vitæ, vel honoris restitutionem facere.

h Comm. DD.

52. Si sciat judex à suis ministris injurias fieri, i tenetur illas impedire, & si non impediat, restituere.

i Comm. DD.

53. Cùm judex reum damnavit ex sola particular scientia delicti, vel injuriosè ab eo confessionem extorsit, eum sine indiciis sufficientibus, vel cum esset personalia privilegiata torquendo, vel ex loco sacro illicitè extrahendo, vel decipiendo, damn. restituere l tenetur.

l Vide Less. lib. 2. c. 20

54. Nisi parte consentiente non m potest judex pœnam legis relaxare, vel diminuere, nisi hoc valde utile esset bono communi.

m D. Th. 2. 2. q. 97. art. 4.

55. Judex inferior etiam parte consentiente non potest pœnam legis remittere, nisi aliquando ob bonum comune epycheia utendo. Superior autem licitè potest parte consentiente.

n Idem ubi supra.

SECTIO II.

De Iudice Ecclesiastico.

1 IUdex Ecclesiasticus a potest consuetudine legitimè præscripta acquirere jurisdictionem in laicos, sed non è contra.

a Sanch. ap. Dian. p. 4. tr. 1. ref. 53.

2. Quæstio juris circa decimas ad solum Ecclesiasticũ judicem b pertinet, facti verò est mixti fori.

b Fagun. apud ipsum.

3. Cognitio decimarum, quæ sæcularibus data sunt in feudum ad solum judicem sæcularem c spectat. Et similiter decimarum conductor apud solum judicem sæcularem est conveniendus. Idem dic quando clerici petunt à laicis, ut solvant decimas, quas consuetudine immemorabili numquam solverint.

c Azor. apud ipsũ ubi supr.

4. No

4. Non potest *d* laicus has causas cognoscere titulo etiam compromissionis simul cum Ecclesiastico. *d* Comm. DD.

5. Si authoritate summi Pontificis decimæ translatæ fuerint ad laicum, qui pro eis vel æqualem vel majoris valoris rem dedit, tunc spectabit *e* causa ad judicem laicum. *e* Dian. p. 3, tr. 1, res.

6. Ad Ecclesiasticum solum pertinet *f* causa sponsaliorum, & præcipuè quando agitur de illorum valore. Item pendente lite super matrimonium vel sponsalia puellam deponere ad inquirendum ejus voluntatem. *f* Comm. DD.

7. Executio piorum legatorum, & post añum totius testamenti spectat *g* ad Ecclesiasticum. *g* Diana p. 4, tr. 1, res. 99.

8. Quando clericus clericum instituit, vel testamentum conditum est ad pias causas, publicatio illius pertinet *h* ad Ecclesiasticum. *h* Molin. ap. Dian. ibidem.

9. Cognitio dotis relictæ in testamento puellæ pauperi etiam principaliter & ad instantiam partis, pertinet ad Ecclesiasticum. Itemque dare tutorem clerico minori, vel mente capto. Sed inventarium facere bonorum clerici, qui reliquit filios minores, spectat ad laicum. *i* Diana, ibidem res. 1174

10. Judex Ecclesiasticus *l* punire potest laicum ob perjurium, sed non è contra. Item judicat laicum, quando convenitur, quia non solvit fructus præbendæ sibi locatæ, vel pro re, quam in emphyteusim habet ex Ecclesia. *l* Covar. ap. Dian. 3. p. tr. 1. res. 60.

11. Judex Ecclesiasticus *m* potest cognoscere causam laici simul cum clerico delinquentis. *m* Laym. ap. Dian. p. 3, tr. 1. res. 1.

12. Non opus habet Ecclesiasticus præmittere censuras, ut imploret brachium sæculare; *n* potest tamen, si nolit auxilium præstare, cogere per illas judicem laicum. *n* Barbos. ap. Dian. p. 1, tr. 2, res. 122.

13. Etiam si in puniendis clericis sint negligentes judices Ecclesiastici, non possunt *o* laici eos punire. *o* Comm. DD.

14. Advocatio causarũ spiritualium à quocumq; fiat ad tribunalia sæcularia est prohibita *p* per Bull. Cænæ, nec excusat tolerantia Sum. Pont. quia Bulla reclamat, nec nõ esse receptam in aliqua provin- *p* Filiuc. ap. Dian. ubi sup. res. 15.

cia, quia ipsa Bulla excludit omnem prætextum.

15. Privilegium concessum Principibus laicis cognoscendi causas Ecclesiasticas quia odiosum, q potest revocari, sed non nisi justa de causa, si datum est ob remunerationem.

q Diana ibidem ref. 56.

16. Ecclesiasticus r potest laicos concubinarios punire pœna pecuniaria post primam monitionem, & excommunicare post trinam, & hoc crimen est mixti fori.

r Azor. apud Dia. p. 1. tr. 1. ref. 82.

17. Quæstio super usuram, si est juris ad solum Ecclesiasticum pertinet, si est facti est mixti fori; & ideo Ecclesiasticus judex f potest cogere judicem laicum, ut supersedeat executioni contractus, donec declaret an sit usurarius, vel non.

f Diana ibidem ref. 18.

18. Sacrilegium est mixti fori, & ad utrumque tribunal t spectat.

t Barb. apud Dia. p. 11. tr. 2. ref. 82.

19. Filius spurius u potest petere alimenta coram Ecclesiastico si velit, est enim hæc causa mixti fori.

u Diana ibidem ref 86.

20. Cum Ecclesiasticus judex relaxat juramentum x potest etiam annullare, vel rescindere contractum juratum, quia ratione juramenti ad eum spectat, & est mixti fori.

x Idem ib ref. 120.

21. In criminibus mixti fori y potest judex Ecclesiasticus reos laicos in suum carcerem detrudere nó invocato brachio sæculari, & qui apud eum accusatur non potest iterum accusari apud sæculare tribunal, mitius autem, quam par est, à sæculari punitos potest Ecclesiasticus majore pœna punire.

y Barb. apud Dia. ubi supra ref. 89.

22. Cum implorat Ecclesiasticus brachium sæculare, non tenetur z ostendere processum, quia ad laicum judicem pertinet nuda executio.

z Dia. ib. ref. 89.

23. Cum fit appellatio à sententia lata per duos judices non a potest fieri nisi apud Ecclesiasticum, quia solus potest arbitros judicare.

a Bonaci. ap. Dian. p. 4. tr. 1. ref. 54.

24. Appellationes tuitivæ, quæ dantur, ne procedatur contra eum, qui ad curiam recurrit Romanam, non sunt b concedendæ à laicis judicibus, quia lædunt libertatem Ecclesiasticam.

b Dian. p. 1. tr. 2. ref. 103.

25. Inventarium bonorum defuncti Episcopi conficere non spectat ad laicum.

DE

DE IVDICE LAICO.

26. Judex laicus nec incidenter cognoscere *c* potest de causis Ecclesiasticis, quia non solum est incompetens, sed incapax. Ecclesiasticus verò potest de profanis, quia licet sit competens, non est incapax. *c* Dia. res. 98. ubi supr.

27 Laicus secretò faciens informationem contra Ecclesiasticum, etiam cum intentione remittendi eam ad Ecclesiasticum, lædit *d* Ecclesiasticam immunitatem. *d* Piliu. apud Dia. p. 1. tr. 2. res. 51.

28. Non *e* potest laicus cognoscere causam, in qua agitur, ut Ecclesiasticus recuperet beneficium, è quo est ejectus, imò nec potest cognoscere de causa possessoria beneficii. *e* Comm. DD.

29. Nec *f* potest cognoscere de hæresi etiam facti, & consequenter nec de apostasia. *f* Barb. apud Dia. p. 1. tr. 1. res. 2.

30 Filius clerici, qui etiam est clericus non *g* potest à Principe laico legitimari, quia est actus jurisdictionis. *g* Dian. p. 1. tr. 2. res. 112.

31. De adulterio, quando proceditur ad pœnam sanguinis solum *h* cognoscit judex laicus, quoad alias pœnas est mixti fori. Cum autem agitur de divortio solus Ecclesiasticus est competēs, & idem est quando agitur de separatione ad tempus. *h* Comm. DD.

32. Potest *i* laicus cogere sæcularem, ut condonet obligationem juramenti, vi, vel metu extorti, quando iniquè fuit extortum. *i* Moli. apud Dia. ubi supra res. 116.

33 Laicus *l* potest dirimere controversias ortas in publicis processionibus inter confraternitates. Cognoscere autem an sit rector illarum legitimè electus, & similia pertinet ad Ecclesiasticum. *l* Dian. p. 1. tr. 1. res. 70.

SECTIO III.

De variis circa iudices resolutionibus.

1. EX notitia, quam judex habet ex revelatione sigilli Confessionis nihil *a* potest agere, & quod egerit est nullum. *a* Comm. DD.

2. Judex qui accepit aliquid notabile pro ferenda sententia justa vel injusta *b* peccat mortaliter, & te- *b* Comm. DD.

netur restituere quod accepit pro ferenda sententia justa, & expensas, & damnum illatum. Quod autem accepit pro ferenda sententia injusta non tenetur restituere, sed tantum damnum illatum.

c Comm. DD. 3 Judex Ecclesiasticus ferens sententiam, c quam scit esse injustam, manet ipso facto suspensus.

4. Judex, qui secutus consilium Assessoris bona fide male judicat, non d peccat, nec tenetur restituere totum onus transit ad Assessorem.

d Navar. c. 25. n. 18.

e Idem c. 28. n. 32. 5. Si nulla præcessit infamia, e accusatio, vel denuntiatio, non potest inquirere contra particularem personam, etiam si sint duo, vel tres testes, nisi delictum sit notorium.

f Comm. DD. 6. Judex sæcularis f potest clericum capere in flagranti delicto, sed debet eum remittere ad Ecclesiasticum intrà debitum tempus.

g Comm. DD. 7. Orta quæstione circa jurisdictionem inter judicem laicum, & Ecclesiasticum g spectat declarare, ad quem pertineat.

h Comm. DD. 8. Malefactores h possunt trahi à miserabilibus, ut viduis, & pupillis ad judicem Ecclesiasticum.

i Sà hoc verb. n. 5. 9. Potest i judex Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam à se vel ab statuto impositam, sed laudibilius erit dare in usus pios.

l Idem ubi supra nu. 6. 10. Potest l judex pœnam imponere cùm non est à jure imposita.

11. Judex, qui non visitant carceres, nec curat providere pauperibus, m peccat mortaliter.

m Navar. c. 25, n. 24

n Sà ubi sup. n. 12. 12. Potest n assumere Assessorē expensis partium.

o c. statutum de re scr. lib. 6. 13. Potest, o si est consuetudo, accipere aliquid pro salario, & esculenta munera parvi valoris sponte oblata.

p Sà ubi sup. n. 15. 14 In lito difficili p potest cogere partes ad compositionem.

q Idem n. 17. 15. Clericus consentiente Episcopo q potest litigare coram judice Ecclesiastico non suo, & coram sæculari in rebus temporalibus.

r Covar. ubi n. 1. 16. Judex Ecclesiasticus r potest cogere sæcularem à se judicatum ad pœnæ solutionem vel per censu-

censuras, vel invocato brachio sæculari.

17. Consuetudo judicum non procedendi secundum omnia requisita in jure diu approbata legis vim *s* habet. *s* Sà ubi supr. n. 4.

18. Testis nõ tenetur *t* respondere judici nisi sciat se teneri, vel quia probata est infamia, vel quia sunt indicia sufficientia, vel semiplena probatio; potest autem si velit etiam in occulto crimine testificari. *t* Sylvest. verb. testis n. 2.

19. Justa *u* est appellatio ad judicem superiorem, etiam si inferior tulerit sententiam secundum opinionem probabilem, quia potest superior illam revocare secundum opinionem minus probabilem. *u* Dian. p. 3. tr. 5. res. 104.

20. Secluso scandalo, & injustitiæ periculo non *x* peccat judex munus accipiendo, ut causam solito diligentius pervideat. Nec si accipiat aliquid, ut prius expediat negotium unius, quando plures litigantes sunt æquales in tempore. Hæc autem non facile agenda. *x* P. Less. & P. Molin.)

21. Licitum *y* est aliquid donare iudicis concubinæ, ut pro se intercedat, quando alia via non potes iudicem reflectere, ut tibi servet ius tuum. *y* Dian. p. 4. tr. 4. res. 138.

22. Non licet interficere accusatorem, falsos testes, ac etiam iudices, à quo iniqua certè imminet sententia; si aliâ viâ non potest iñocens damnum evitare. *z* *z* In decr. Alexand. VII. anno 1665. 14. Septemb.

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDICIVM TEMERARIVM.

1. IUdicium temerarium personæ particularis *a* est deliberata, & firma sententia de malo alterius sine sufficienti fundamento, & ex sua natura est peccatum mortale. Erit autem veniale propter infirmitatem actus, vel materiæ levitatem. *a* Comm. DD.

2. Parvitas, vel gravitas materiæ non est sumenda

ex eo solùm, quòd sit malum grave, vel leve in genere moris, sed etiam ratione infamiæ, vel injuriæ. Fatuum esse vel amentem nullum est peccatum, qui verò alium temerariè judicat esse amentem peccat mortaliter ob gravem, quam ei infert injuriam secundum probabiliorem *b* sententiam.

b Vide Dia. p. 5. tr. 5. res. 68.

3. Qui alium judicet sine fundamento in re levi de qua ille parũ offenderetur, non peccat *c* mortaliter.

c Comm. DD.

4. Judicare sine fundamento aliquem defunctum damnatum esse ad gehennæ pœnas, est *d* peccatum mortale.

d Villal.

5. Cùm judicium non exiit in actum exteriorem detractionis, vel contumeliæ obligatio solùm *e* est illud deponendi.

e Comm. DD.

6. Cùm Petrus homo verax dicit se vidisse Joannem fœminam honestam cum adultero peccantem, si Petro non credo, facio illi injuriam; si credo, fæminæ honestæ. Quid ergo faciam? Remedium *f* est judicium suspendere, & manere in dubio, donec res clarior fiat.

f Comm. DD.

DISPVTATIO XI. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

IVRAMENTVM.

De juramenti definitione, & quæ verba vim juramenti habeant, & quæ non.

1. Iuramentum *a* est invocatio nominis divini in testimonium.

a D. Tho. 2, 2, q. 86. art. 1.

2. Juramentum *b* est aliud actuale, quando actu in se Deus invocatur; aliud virtuale, quando invocatur in suis creaturis, ut in sanctis.

b Comm. DD.

3. Cùm in jure statuitur, quod jurans tangat libros Evangeliorum, si hoc non observetur, non tenet *c* in foro exteriori, licet obliget in interiori.

c Covar. c. quamvis pactũ p. 1. §. 1. n. 2.

4. Juramentum *d* aliud assertorium, cum quis sub juramento affirmat aliquid esse verum; aliud promissoriũ, cùm quis sub juramento se obligat ad aliquid

d Vide Villal. tr. 66. dif. 1.

quid faciendum; aliud execratorium, cùm quis sibi malum execratur a Deo infligendum, si quod affirmat, vel promittit non est verum, vel si hoc non egero; aliud tandem est purum, aliud conditionale.

5. Cum formaliter vel virtualiter adducitur testimonium divinum, est *e* juramentum, etiam si non proferatur hoc verbum *Iuro*. *e* Comm. DD.

6. Cum intentio jurantis non est Deum ut testem adducere, non est *f* juramentum quocumque verbo proferatur. *f* Comm. DD.

7. Si quis dicat *juro*, *g* hoc me facturum nullo alio verbo addito, non est juramentum. *g* Vill. ubi supra.

8. Qui jurat per res sacras, vel per creaturas, in quibus eminet aliqua specialis perfectio Dei, jurare per Deum *h* censetur. *h* Comm. DD.

9. Per habitum religiosum, quem gesto, per conscientiam meam, per salutem, per vitam meam, per Fidem Dei & similes modi loquendi sunt *i* vera juramenta, nisi dicantur sine animo Deum in testem afferendi, ut cùm quis iratus dicit: Per Deum, vel vivit Deus, quod es intolerabilis; vel addita conditione, Vivit Dominus quod si non respexissem, &c. In his & similibus non *l* est juramentum. *i* Vide Sanch. in sum. lib. 3. c. 1. n. 30 *l* Vill. to. 2. tr. 36. dif. 2.

10. Hæc verba voto à Dios, prometo à Dios, ex se non *m* sunt juramenta, sed vota; sed jam in usu recepta sunt ut juramenta. *m* Comm. DD.

11. Hæc autem, sicut sacerdos, sicut Christianus, sicut credo in Deum, sicut religiosus, ex se non sunt *n* juramenta, nisi dicentis animus sit Deum adducendi in testem. *n* Vide Suar. to. 2. de relig. tr. 5. lib. 1. c. 18

12. In mea conscientia, per meam conscientiam, corpus Dei tecum, in fide mea, per fidem meam, in fide honesti viri, & similia, nisi adsit animus jurandi, non *o* sunt juramenta. *o* Comm. DD.

13 Deus scit, coram Deo, Deus est testis & similia *p* sunt juramenta, licet de illis aliqui DD. dubitent. *p* Azor. to. 1. lib. 11. c. 3. q. 2.

14. Idem *q* dic de his: Vivit Dominus, Deus est veritas, alii ajunt, alii negant. *q* Sanch. ubi supr. nu. 2.

15. Hæc autem: Juro per omne, quod jurare possum,

ſum, juro à ſan, juro à tal voto aral, por eſta que me la aveis de pagar, por eſta cruz ſcriulando otra coſa. non dicuntur animo jurandi , & ideo non *r* ſunt juramenta.

r Comm. DD.

16. Hoc verbum Par Dios aliqui dicunt eſſe iuramentum; quia idem eſt ac per Deum; ſed iam dicitur ſine animo iurandi etiam à fœminis, & ſic non *ſ* eſt iuramentum.

ſ Sanch. ubi ſupr. n.13.

17. Qui petit iuramentum ab infidelibus, quos ſcit iuraturos per Deos falſos, non peccat, *t* ſi hoc cum neceſſitate faciat.

t D. Aug. in lib. de perju.

18. Sicut Deus eſt veritas, ſicut Chriſtus eſt Filius Virginis, ſi ſenſus ſit comparare veritatem humanam cum divina, eſt blaſphemia. *u* Si ſenſus ſit adducere in teſtem divinam veritatem vel Chriſtum, erit iuramentum; ſi ſenſus ſit, quòd veritas humana ſit ad ſimilitudinem divinæ, nec eſt iuramentum, nec blaſphemia.

u Vide Sanch. in jur. lib. 2. c. 32.

19. Per mortem, quam debeo, ut plurimum ut iuramentum habetur. *x* Scit Deus quod non mentior, eſt verbũ æquivocum, & pendet ex animo dicentis. Idem dic de hoc, coram Deo; quod non mentior.

x Comm. DD.

20. Maldita ſea la blanca, que yo tengo. Tantos Angeles vengan por mi alma como ducados vos teneys, mexor me guarde Dios que eſo es verdad, ruin ſcayo, que me manten, que me corſen las orezas, ex ſe non *y* ſunt iuramenta, niſi dicantur cum animo iurandi.

y Comm. DD.

AN LICEAT IVRARE, & juramento ſi deſint debita circumſtantia quale ſit peccatum?

21. Juramentũ ex ſua natura *a* eſt licitum, & honeſtũ ſi fiat cum veritate, reverentia, & neceſſitate.

a Comm. DD.

22. Cùm deeſt veritas etiam ſi ſit in re minima, eſt peccatum *b* mortale; cum deeſt neceſſitas, vel reverentia eſt veniale.

b Comm. DD.

23. Cùm in iuramẽto promiſſorio deeſt adimplẽdi voluntas etiã in re minima, eſt peccatũ mortale.

24. Qui iurat ſe facturum rem, quæ eſt peccatum mortale; *c* peccat mortaliter; qui autem iurat ſe factu-

c Comm. DD.

facturum rem ; quæ est peccatum veniale, peccat venialiter.

25. Qui iurat se non facturum rem , quæ est ex consilio, vel ex charitate , vel misericordia, vel non docturum artem utilem, vel non facturum rem indifferentem, peccat *e* venialiter.

26. Qui iurat se facturum rem , quam iudicat *f* esse impossibilem, peccat mortaliter, quia iurat sine animo adimplendi.

27. Prædicta iuramenta adimplendi non obligatio *g* iuranti, quia contra bonos mores.

28. Qui habet consuetudinem iurandi, si semper est cum veritate, non peccat *h* mortaliter. Si autem habet consuetudinem sæpe iurandi sine advertentia an sit verum , an sit falsum , est in statu peccati mortalis, & illi differenda est absolutio, ut se emendet, nisi veræ contritionis signa ostendat.

e Vill. ubi sup. dif. 4.
f Comm. DD.
g Vill. ubi supra.
h Comm. DD.

SECTIO II.

An omnia iuramenta obligent ?

1. IUramentum debet *a* intelligi de rebus in eodem statu permanentibus.

2. Quod est contra bonos mores, vel in damnum tertii non *b* obligat.

3. Si iures dare Petro, quod antea promiseras Joanni, si Joannes acceptavit, non potes *c* adimplere.

4. Nec teneris *d* adimplere iuramentũ de nõ relevãdo peccato, quod vergit in damnum reipublicæ.

5. Qui iurat rem bonam facturum ob malum finem, ut qui iurat se preces fusurum, *e* ut puella fruatur, peccat, & non tenetur adimplere.

6. Si meretrix iuret se pia opera facturã, si ei Deus prolẽ dederit ; vel miles in bello iniusto ut se Deus a periculis eripiat , tenentur *f* adimplere, nec peccant, quia finis non est maius.

7. Qui iurat se facturum minus bonum maioris impeditivum si hoc eligit , non tenetur *g* ad illud ; si autem non eligit maius bonum , tenetur ad minus, ut qui vovit puellam pauperem se ducturum uxorem.

a Comm. DD.
b Comm. DD.
c Vill. ubi supra.
d Covar. 4. decret. 1. p. c. 4. nu. 5.
e Comm. DD.
f Vide Azor. to. 1. lib. 11. c. 5.
g Idem ubi supra q. 4.

uxorē, si eligat religionē, non tenetur *h* juramento.

8. Qui jurat se non resignaturum beneficium, si eligat religionem *i* potest renunciare.

9. Juramentum non adimplere in re levi solum est *l* veniale secundùm probabiliorem sententiam.

10 Qui juravit se recitaturū per totum annū singulis diebus unam salutat. Angelicam, & si nullam recitaverit in fine añi, non peccat *m* mortaliter. Qui verò juravit singulis diebus per totum annum unū obolum pauperibus sed daturum, tenetur sub mortali, cum ad notabilem quantitatem pervenerit.

11. Qui propter urbanitatē juravit se in primo loco nō sessurum, nō peccat *n* si postea nō adimpleat.

12 Qui jurat se facturum rem indifferentē, quam melius non est facere, quam facere, non tenetur *o* adimplere.

13. Cùm promissio includit in se tacitam conditionem, hæc includitur etiam in juramento consequente promissionem; ut si jurasti te ducturum aliquam virginem, si hæc corrupta fuit ab aliquo non *p* teneris adimplere.

14. Juramentum ob metum factum, sed cum animo adimplendi obligat. Ut si jurasti ob metum latronis te daturum ei centum aureos *q*, teneris dare, sed potes repetere relaxationem, & si dederis, repetitionem coram judice

15. An verò qui juravit se ad carcerem rediturum, *r* ubi erat injuriosè detentus, teneatur redire alii ajunt, *s* alii negant: utraque opinio est probabilis, tutior affirmativa.

16. Cùm juramento causam dedit dolus, vel error, affirmativa non *t* obligat.

17. Qui jurat se facturum rem, quæ postea redditur impossibilis, vel valdè difficilis, non *u* tenetur ad illam.

18. Qui juravit se pecuniam daturum tali die, si creditor terminum distulit, non *x* tenetur.

19. Qui utitur compensatione *y* non violat juramentū, etiam si non solvas secundū probabiliorem senten-

h c. commiss. de spons.
i Comm. DD.
l Azor. to 2. lib. 11. c. 5. q. 3.
m Vill. ubi sup. vide Dian. in sum. & Vill. 10. 1. tr. 34. dif. 4. n. 3.
n Azor. ubi sup. l. 11 c. 4. q. 4.
o D. Tho. 2, 2, q. 89. art. 7.
p Covar. in c. quamvis pactum 2, p. parag. 4.
q Comm. DD. in c. debitores de jureju.
r Sylvest. verb. juram. q. 26.
s P. Less. lib. 2. c. 24. n. 29.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Covar. c. quàvis pactum 1. p. parag. 2. n. 6.
y Sylv. verb. jur.

sententiam.

20. Qui jurat se observaturum statuta alicuius collegii vel universitatis, non z tenetur ad futura, sed solum ad præterita. z D. Tho. 2. 2. q. 98 art. 2.

21. Qui jurat sub conditione, illâ non positâ, non tenetur. a a Comm. DD.

22. Iuramenti obligatio non b transit ad hæredes. b Comm. DD.

23 Juramentum factum ob animi turbationem, si hæc fuerit tanta, ut tollat usum rationis, non tenebit c. c Silv. verb. juram. q. 9

24. Qui fictè jurat, peccat d mortaliter, sed non tenetur adimplere, nisi aliundè sit obligatus. d Comm. DD.

25. Qui jurat cum intentione se obligandi, sed sine animo adimplendi, peccat e mortaliter, & tenetur adimplere. e Comm. DD.

26. Qui jurat sine animo jurandi non manet f obligatus, si autem jurat mendacium, peccat mortaliter; si autem iniuriosè cogitur ad iurandum, non peccat secundum probabilem opinionem. f Less. lib 2. c. 42. dub. 8. n. 42.

27. Cùm judex petit juridicè juramentum, tenetur g jurans jurare secundum mentem illius. Idem est si spontè se offerat ad iurandum. g Comm. DD.

28. Quoties quis iniustè cogitur ad iurandum, vel habet iustam causam celandi veritatem, h potest uti verbis equivocis. h Comm. DD.

29 Scholastici, i qui sub iuramento interrogantur an ingressi fuerint domum oppositoris, si ingressi sunt non tamen ut munus pro suffragio accipiant, possunt iurare se ingressos non fuisse. i Vide Vill. ubi sup.

30. Adultera à qua maritus stricto gladio interrogat an dormierit cum adultero, potest l cum juramento respondere se nec vidisse eum, sub intelligendo anno præterito. l Idem ubi sup.

31. Cùm latro, vel tyrannus minatur alicui, ut juret sibi daturum centum aureos, m potest jurare sub intelligendo, si à me debiti fuerint. m Comm DD.

32. In foro exteriori non judicatur *n* secundum mentem jurantis, sed secundum verba exteriora.

n c. humanæ aures 22. q. 5.

33. Cùm quis mandavit, ut res fieret, *o* & interrogatur legitimè an fecerit, tenetur respondere, & fateri veritatem.

o Azor. to. 1 lib. 11. c. 8. q. 2.

34. Iudici licet *p* petere juramentum ab eo, quem scit pejeraturum, cum illi concessum est à jure; Personæ autem particulari non licet.

p Comm. DD.

QVIS A IVRE PROHIBITVS sit jurare

35. Pueri ante pubertatem à jure prohibiti *q* sunt jurare, nec non infantes. *r* & perjuri, ut tales condemnati. *s* Item amentes, & furiosi.

q D. Thomas 2. 2. q. 89. art. 10

r c testimonium de testib

s c. quicumque 6. q. 1.

36. Clerici jurare prohibentur coram *t* judice laico. Et si in aliquo casu gravi illius juramento opus fuerit, non est sumendum, nisi coram judice Ecclesiastico, & sæculari remittendum.

t c. merito 15. q. 5.

37. Laici in utroque tribunali possunt jurare, & ab Ecclesiastico compelli *u* censuris, ut jurent ne odio vel amore tegant veritatem.

u c. dilect de testib. cogen.

38. In diebus festis non licet jurare in judicio, nisi in causa pia, & ob bonum pacis.

39. Honestum videtur (verba sunt c. *placuit de testibus*) ut qui in sanctis audet jurare, jejunus faciat *x* cum omni honestate, & timore Dei. Textus hic intelligendus est, non ut præceptum, sed secundum æquitatem, ut magna juramento exhibeatur reverentia.

x c. placuit de test.

QVOMODO RELAXETVR juramentum?

40. Juramentum *y* aliquando fit immediatè Deo faciendi aliquid in ejus obsequium, aliquando homini in ejus utilitatem.

y Comm. DD.

41. Juramentum assertorium numquam *z* potest relaxari.

z Comm DD.

42. Quod est in favorem tertii, ex consensu illius relaxatur: si autem non consentiat, nec Papa *a* potest relaxare, nisi extortum fuerit vi, vel metu, vel in favorem excommunicati.

a Vil. to. 2. tr. 36. dif. 11.

43. Cum-

43. Causæ relaxandi juramentum sunt: *b* injustè fuisse extortum, ex temeritate, perturbatione, vel levitate factum. Cùm verò propter alias causas supradictas non obligat, non indiget relaxatione.

b Vide D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 9

44. An verò juramenta castitatis, vel religionis sint reservata, alii negant, alii probabilius affirmant. *c*

c Azor. ubi supra

45. Iuramentum in favorem tertii non *d* potest commutari etiam in melius, nisi ex consensu partis.

d Comm. DD.

46. Iurare sine necessitate cum amphibologia non *e* est peccatum mortale, nisi sit in iudicio, vel in grave damnum tertii.

e Sanch. apud Dian. 2. p. tr. 15. num. 25.

47. Iuramentum castitatis vel religionis probabile est *f* esse ab Episcopo dispensabile.

f Navar. apud Dia. ubi sup. 69.

48. Qui ex prava consuetudine sæpè jurat inadvertenter licet falsò, non peccat *g* mortaliter: nec deneganda est ei absolutio, sed admonendus, ut se accuset de negligentia in extirpanda prava consuetudine.

g Dian. ubi supr. tr. 5. res. 62.

49 Si adsit justa causa, petere licet *h* etiam personis particularibus juramentum ab eo, quem scit esse pejeraturum.

h Dia. p. 5. tr. 7. res. 14.

50. Petere juramentum ab eo, *i* quem scio juraturum esse falsum bona fide intelligendo verum esse quod jurat, peccatum esse mortale alii ajunt *l* alii negant minùs probabiliter.

i Idem ubi supra

l Azor. to 1. lib. 11. c. 21. q. 2.

51. Assuetum falsò jurare, etiam cùm inadvertenter jurat verum, peccare mortaliter alii ajunt, *m* alii negant.

m Comm DD.

52. Iurans puellæ se illam ducturum etiam fictè, cum ideò ab illo passa fuit violari, tenetur *n* eam ducere, nisi dispar admodum sit conditio.

n Sa hoc verb. n. 17.

53. Iuramentum civitatis quod maior pars non servat, non *o* obligat.

o Idem ubi supra

54. Iuramentum impuberis patre contradicente *p* irritatur.

55. Iuramentum à se factum in Dei gloriam potest unusquisque commutare *q* in rem apertè meliorem.

q Comm. DD.

56. Qui juravit se non petiturum dispensationem voti, aut juramenti, nec ea usurum, potest *r* rem superiori indicare, & si superior in utroque dispenset ea uti dispensatione.

r Sa ubi supr. n. 57

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVRISDICTIO.

Quid sit, & quotuplex.

1. IUrisdictio est *a* potestas de publico introducta cum necessitate juris dicendi, vel æquitatis statuendæ.

2. Alia *b* est ordinaria, quæ alicui inhærens nomine proprio exercetur; alia delegata, quæ ab Ordinario est accepta.

3. Quatuor *c* sunt, quæ dant jurisdictionem ordinariam: Lex, Papa, consuetudo, & communitas approbata.

4. Delegata adquiritur *d* per jus, vel commissionem ab eo, qui habet ordinariam.

5. Privilegia dant iurisdictionem. *e*

6. Iudex Ecclesiasticus habet *f* iurisdictionem in eum, qui se illi subiicit cum facultate sui superioris.

7. Iurisdictio alia *g* contentiosa, quæ exercetur in partes unâ contradicente; alia est voluntaria, quæ sine contradictione exercetur, ut in Confessione.

8. Iurisdictio habitualis confertur *h* Sacerdoti per characterem Ordinis; actualis autem datur ei ab Ecclesia, habitualis est à iure divino, & sine illa non potest esse actualis.

a Vide P. Azor. c. 2 & Silv. verb. jurisd. n. 2.
b Vill. to. 1, tr. 9, diff. 45.
c Idem ubi supra
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f c. nos si. in comp. q. 7.
g Vide Silv. ubi sup. & c. spát. 3. q. 3.
h Navar. c. 4, n. 1.

9. Pec-

9. Peccat *i* mortaliter iudex qui alienâ utitur iurisdictione, vel propria extra suum territorium. *i* Idem c. 23, n. 14.

10. Iurisdictio delegata à Principe in perpetuũ privilegium ratione dignitatis, vel alterius ordinariæ potestatis potest *l* alteri committi. *l* Idem c. 27. n. 45.

11. Iurisdictionem super se nemo *m* habet, neque Papa. *m* Sa hoc verb.

12. Iurisdictionem dat tacita ratihabitio, & eius concessio est favorabilis, nec censetur *n* revocata ante revocationis notitiam. *n* Idem ibid.

13. Excommunicatus non denuntiatus, & suspensus habens publicam iurisdictionem, validè potest *o* illâ uti. *o* Comm. DD.

14. Iurisdictione commissa intelliguntur commissa ea omnia, sine quibus non potest *p* commodè exerceri. *p* Comm. DD

IUS.

1. Iura magis attendunt *a* ad mores, quàm ad entia. *a* Navar. n. 40. c. 17.

2. Ius divinum non *b* potest in totum tolli à Papa, potest tamen limitari, & interpretari ab eo in spiritualibus, & ab Imperatore in temporalibus. *b* Idem c. 27. n. 263.

3 Ius Episcoporum potest *c* à Papa iusta de causa limitari, sicut habitualis Sacerdotum iurisdictio, ne exeat in actum, donec eis ab Ecclesia actualis concedatur. *c* Idem ubi sup.

4. Ius novum etiam Conciliorum *d* potest limitari per antiqvum, & vice versâ. *d* Idem Ibid.

5. Ius in re *e* est, quod acquiritur per dispositionem inter vivos, & ultimam voluntatem, collationem, confirmationem, & alium modum legitimum, & dicitur ius perfectum. *e* Comm. DD.

6. Ius *f* imperfectum, quod acquiritur promissione, stipulatione, & similibus non perfectè sed in actione ad rem petendam coram iudice sistit. *f* Comm. DD.

7. Ius in re, vel ad rem in officiis, vel beneficiis non acquiritur *g* ex sola iustitia distributiva.

8. Qui suo jure utitur, nemini *h* facit iniuriam.

g Comm. DD.
h Comm. DD.

IVSPATRONATVS.

DE IVRISPATRONATVS DEFINITIONE, & quomodo acquiratur?

1 IUspatronatus *a* esse quid spirituale alii ajunt, alii negant; alii dicunt esse partim spirituale, partim temporale.

2. Id solet sibi servare, qui præbendam de suis bonis instituit, & *b* potest in id consentire Episcopus etiam post donationem factam.

3. Ius ergo patronatus *c* est potestas nominandi clericum promovendum ad beneficium vacans.

4. Patronus *d* est, qui fundat, ædificat, vel dotat Ecclesiam, si autem unus det fundum, alius fabricam, alius dotem, tres patronos habebit.

5. Ius hoc transit *e* ad hæredes, sed non potest legari *f* nisi ex licentia Episcopi. Idem dic de donatione inter vivos, & de permutatione.

6. Non potest *g* vendi, quia erit simonia.

7. Cum bona confiscantur, probabile *h* est valide cum illis transire.

8. Cum illud habet uxor, non maritus: sed illa debet *i* præsentare.

a Vide titulum de iure patronatus.
b Ibid.
c Comm. DD.
d Vill. to. 2. tr. 19 dif. 6.
e Comm. DD.
f Vill. ubi supra
g Comm. DD.
h Abb. in c. cum laicus de iure patr.
i P. Azor. to. 2, l. 6 c. 22, q. 2.

QVOTVPLEX SIT iuspatronatus, & an Papa possit illud derogare?

9. Iuspatronatus aliud clericorum, quod ex bonis Ecclesiasticis fundatum est; aliud laicorum quod ex bonis sæcularibus.

10. Si spectat ad clericum & ad laicum simul, quantum ad favores est Ecclesiasticum, *l* in odiosis sæculare. Si spectat ad duos Ecclesiasticos, & ad unum laicum, habetur *m* pro Ecclesiastico.

l Comm. DD.
m Comm. DD.

11. Papa

11. Papa iusta de causa potest derogare iuspatronatus laicorum. Eius Delegatus non *n* potest derogare iuspatronatus laicorum, Episcopus neutrum. *n* Comm. DD.

12. Non tenetur *o* Papa derogare iuspatronatus laicorum, nisi exprimat, nec Ducum, nec Marchionum, vel Regis nisi nominatim id declaret. *o* Comm. DD.

13. Si per privilegia, vel præscriptionem acquisitum fuit, non solum Papa, sed eius Delegatus possunt *p* illud derogare etiamsi sit laicorum. *p* Idem ubi supra

QVIS POSSIT tollere Conditiones Iurispatronatus, & quomodo sunt observandæ?

14. Conditiones positas à patrono ex consensu Episcopi solus Papa potest *q* tollere, nec censetur id velle, nisi exprimat. *q* Clem. quia cōtingit de relig. domi.

15. Si constituitur in fundatione, quod Capellanus tot Missas dicat, *r* nominandus est Sacerdos. Et idem si dicat, quod per se vel per alium tot sacra faciat. *r* Vill. to. 2. tr. 9. dif. 8.

16. Si est fundatio laicorum, & in ea constituitur, quòd detur Sacerdoti, non potest dari non Sacerdoti Si autem est fundatio clericorum, *f* sufficit quòd intra annum ordinari possit. *f* Azor. to 2. inst. mor. lib. 6, c. 24.

17. Potest *t* patronus ponere conditionem, ut sit mobilis ad nutum, non verò conditiones iuri contrarias. *t* Vide P. Azor. ubi supra.

18. Cùm stipendia minuuntur, potest *u* Episcopus numerum diminuere Missarum. *u* Idem ubi supra

19. Cùm dici iubentur in tali Ecclesia, vel capella, ibi, & non alibi dicendæ *x* sunt. *x* Comm. DD.

20. Cùm in una hebdomada non potuit Missas dicere, debet *y* illas dicere in sequenti, nisi aliud ex fundatione constet. *y* Vill. ubi supra.

21. Patronus laicus præsentare debet intra 4. menses, & Ecclesiasticus intra sex. *z* Et idem si iuspatronatus partim est Ecclesiasticum, partim sæculare. *z* c. unico parag. verum de iur patro.

22. Si intra prædictum tempus patronus non præsentat, *a* potest providere Episcopus. *a* Comm. DD.

23. Patronus laicus potest uno nominato, si hic quia indignus non admittitur, *b* alium nominare, vel duos simul ut Episcopus eligat; hoc verò non conceditur patrono Ecclesiastico, qui si simul præsentavit indignum, Episcopus alium providebit.

24. Patronus non potest *c* seipsum præsentare, sed ipso consentiente potest Episcopus illum instituere; filium tamen suum potest præsentare.

25. Si plures fuerint patroni, & unus fuerit clericus, *d* potest iste ab aliis præsentari.

26. Patronus tenetur *e* dignum præsentare, si secus fecerit, potest ab Episcopo repelli.

27. Debet *f* fundationis conditiones observare.

28. Qui habet à Papa privilegium præsentandi, debet *g* digniorem eligere secundum probabiliorem.

29. Si fuerint plures patroni, & omnibus simul ut collegio, vel Capitulo concessum sit præsentare qui abfuit, quia non fuit vocatus, potest *h* à iudice petere ut irritam faciat præsentationem.

30. Si patronus sit puer ante Septennium pro eo tutor præsentabit. Post septennium *i* ipse, si proprio iure, & non ratione collegii ei competat præsentatio.

31. Si est filiusfamilias non potest *l* pater pro eo, nec sub specie ratihabitionis, sed ipse debet præsentare.

DE INSTITVTIONIS DEFINITIONE, & à quo facienda?

32. Institutio est *m* concessio Ecclesiæ, vel beneficii facta ab Episcopo.

33. De iure communi spectat *n* ad Episcopum, ad eius Vicarium, & ad Capitulum sede vacante.

34. Non poterunt *o* ad alios inferiores, nisi ex privilegio, præscriptione, vel consuetudine

35. Non potest *p* fieri ab Episcopo sine patrono, nisi

b c. cum autem de iur. patron.
c c. per nostras de iur. patro.
d Azor. ubi supra q. 30.
e c. cum in cunctis de elect.
f Comm. DD.
g Villal. ubi sup.
h Argumento c. in Eccl. de præb. in 4.
i Comm. DD.
l Villal. ubi sup.
m Comm. DD.
n c. ex frequen. de instit. & can.
o Comm. DD.
p Comm. DD.

nisi hic intra præfixum tempus non præsentaverit. Episcopus ad hoc non habet tempus determinatum, debet tamen intra sex menses.

36. Cum patronus laicus plures præsentat, q debet Episcopus digniorem eligere secundum probabiliorem opinionem, & dignior repulsus potest appellare. q P. Azor ubi sup.

37. Præsentatus examinandus ab Episcopo r, & si fuerit indignus repellendus. r Trid. sess. 24. c.18. de reform.

39. Lex posita à patrono, si non est recepta, non est f servanda. f Comm. DD.

IVSTITIA.

DE DEFINITIONE IVSTITIÆ, & quotuplex sit.

1 *Iustitia est constans, a & perpetua voluntas jus suum unicuique tribuens* ex Iustiniano: & ex Augustino: *Iustitia munus est ius suum unicuique tribuere*, unde fit in homine iustus quidam ordo naturæ, ut anima subdatur Deo, animæ caro, ac per hoc Deo anima ipsa, & caro. a Iustin. in inst. parag. 1. de iust. Aug. lib. 19. de civit. Dei.

2. Iustitia semper b est ad alterum. Debitum aliud est legale, id est ex iustitia sive commutativa, sive distributiva, sive legali. Aliud est morale, & dicitur honestatis, sive æquitatis, quod invenitur in liberalitate vel affabilitate, & dicitur utile. b Villal. to. 2. tr. 7.

3. Iustitia alia c est generalis, seu legalis, quæ respicit bonum commune; alia specialis inter cives, quæ respicit bonum particulare. c Comm. DD.

4. Dividitur d iustitia in legalem strictè sumptam, cùm verba ut sonant accipiuntur; & in epicheyam, seu æquitatem, cùm interpretantur, ut utilia sunt bono communi. d Comm. DD.

5. Iustitia e particularis alia commutativa, e Vide D. Thom. 2. 2. q. 58. art. 6.

quæ respicit æqualitatem inter partes, ut in emptione, & venditione; alia distributiva, quæ respicit proportionem in distributione præmiorum.

e Vide D. Tho. 2, 2. q. 58 art. 6.

6. *f* Iustitia commutativa sumit medium secundum proportionem arithmeticam, distributiva autem secundum geometricam.

f Vide eumdem

AN FIAT injustitia scienti, & consentienti.

7. Qui peccat contra justitiam legalem, nisi simul peccet contra particularem non tenetur *g* restituere. Et quot sunt justitiæ modi, tot sunt injustitiæ.

g Comm. DD.

8. In bonis quorum quis verè est dominus, non patitur *h* injustitiam sciens, & consentiens.

h Arist. 5. Ethicor. c. 9.

9. In bonis quorum non est verè dominus, sed custos, ut in membris suis; etsi sciat, & consentiat, injuriam patitur. *i*

i Comm. DD.

DISPVT. I. SECT. VNICA

RESOLVTIONES TRES.

I.

LAVDEMIVM.

1. LAudemium est de *a* jure communi quinquagesima pars rei venditæ in emphyteusin & meliorationem. Ex consuetudine autem est solùm pars trigesima. Hæc debetur directo domino, quoties vendicatur, alienatur, permutatur, vel donatur.

a l. 3. c. de jur. emphyt. §

2. Non debetur *b* quando hæres necessarius rem accipit titulo hæreditatis, vel datur filiæ in dotem, vel redditur venditori ex pacto de redimendo, vel quando plures hæredes eam dividunt inter se. Hæc sunt de jure communi, consulenda tamen est consuetudo.

b Sylvest. verb. emphyt. num. 25.

3. Cum

3. Cùm res datur in emphyteusim alicui, filiis eius, & nepotibus, hi autem hæreditatem repudiarunt, *e* redit ad dominum directum, & si res est Ecclesiæ, non transit ad filios naturales.

e F Mank in sum. 1. p. c. 112 num. 2.

DISPUT. II. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

LEGATUM.

De Legati definitione, eiusque effectibus.

1 Legatum *a* est donatio quædam à defuncto relicta ab hærede præstanda.

2. Non differt *b* à fideicommisso particulari, nisi quoad formam verborum, nisi cùm fidei commissum relinquitur ad exonerandam conscientiam defuncti, quia tunc habet rationem debiti.

3. Cùm relinquitur sine conditione, statim *c* debetur legatario cum meliorationibus, vel deteriorationibus quas habuerit.

4. De jure communi cùm hæres hæreditatem non acceptat, omnia legata amittuntur, *d* nisi ad pia sint opera. In regno autem Castellæ non amittuntur.

5. Cùm testator legat rem hæredis, valet legatum, & tenetur *e* hæres illam dare.

6. Cùm testator sciens rem esse alienam, illam *f* legavit, tenetur hæres illam emere; quod si nolit dominus illam vendere, tenetur dare legatario pretium illius. Idem dic si libertatem leget alieno servo. Si autem nesciebat esse alienam, non valet legatum.

7. Cùm testator legavit libertatem servo, quē putabat suum esse, danda *g* est tamen ei libertas.

8. Cùm legatum est incertum, quia nescitur, cui ex duobus habentibus idem nomen relictum fuit, non valet; valet *h* autem etsi error sit in nomine,

a l. legatum ff. de leg. 2.
b Mol. de just. & jur.
c Vide Vill. tr. 30. dif. 29.
d L. si nemo ff. de test.
e l. unum parag si rem ff. de leg.
f l. non dubium parag. fin. ff. de leg.
g L. Paul ff. de fideic. lib.
h l. 9. tit. 9. p. 6.

mine, cùm constat, cui personæ relictum fuit. Sed in foro interiori in primo casu, ut doctè asserit Molina, inter duos legatum *i* partiendum est.

9. Cùm una ex duabus rebus legata fuit, quam voluerit potest *l* hæres præstare.

10. Cùm testator legat, quod non habet, dicens: Lego meas domos, si non habet non valet *m* legatum. Si autem dicat: Lego unam domum Ioanni, emenda est, & danda.

11 Cum quod primò uni legaverat, secundo alteri legat, secundò legatum *n* valet, non primò.

12. Cum legat rem, quam sciebat à se in pignus esse datam, hæres redimere tenetur, *o* & solvere. Si autem nesciebat esse datam in pignus legatarius debet redimere.

13. Testator *p* potest legare, quod nondum natum est.

14. Cum testator debet aliquid sub pignore, & creditori legat ipsum pignus, nihilominus creditori solvendum *q* debitum.

15. Cum legat alicui dicens: Lego Petro decem, quæ debeo illi, quamvis nihil debeat, legatum solvendum *r*

16. Cùm legat alicui, ut possit ex sua fodina fodere metalla, non *ſ* transit ad hæredes.

17. Qui donat rem, quam in testamento legaverat videtur revocare *t* legatum, non verò si rem vendidit, vel in pignus dedit.

18. Cum testator ligna legavit, & postea illis cooperuit domum, videtur *u* revocare legatum.

19. Qui legat currum, equos illum vehentes legare videtur. *x*

20. Qui legavit chirographum, debitum in eo contentum legare *y* censetur.

21. Cum testator legavit omnia, quæ habet in arca, non comprehenduntur actiones, *z* & jura in chirographis ibi servatis contenta.

22. Cùm legat uni filio tertium, & alii quintum prius extrahendum *a* est quintum, & postea tertium.

23. Cùm

i Mol. disp. 197.
l l. si ita scriptum in fin. ff. de leg.
m l Titio ff. de aur. & arg. leg.
n Molin. disp. 12.
o l 11 tit. 9. p. 6.
p Comm. DD.
q l credi toiem. c. de legat.
r l. credi torem ff. de liber. legat.
ſ l. 27. sec. 9. par 6.
t l. 40. tit 9. p. 6.
u l. san. legata. ff de leg.
x Comm. DD.
y l. servũ para. eũ qui chy rog. ff. de legat.
z Molin. disp 202.
a Ex l. 214. stili.

23. Cùm legat alicui putans vivere, si mortuus est, non valet *b* legatum. Et idem est, si legatarius ante acceptationem moriatur, ad hæredes illius.

24. Cùm legat alimenta, *c* hæc compensanda sunt secundum vires hæreditarias, & personam legatarii.

25. Cùm legat omnia, quæ habet in tali prædio, si fortè res aliqua illuc allata est, quæ ad prædium non spectat, vel ablata est quæ spectabat, nec augendum, nec minuendum legatum, sed omnia, & sola quæ ad prædium spectant comprehenduntur.

26. Cùm legat centum aureos quos habet in arca, si minus inveniatur, id dandum legatario; si plus, dandi *e* sunt centum tantum.

27. Cum legat sub conditione, sed per legatarium non obstat quin ad impleatur, non amittit *f* legatum.

28. Cùm legat sub conditione impossibili, vel contra bonos mores, habetur *g* pro non apposita.

29. Cùm pater legat filiæ sub conditione, ne nubat, habetur *h* pro non apposita, secus verò si maritus uxori

30. Si legat filiæ ut castè vivat, & nupsit, non amittit *i* legatum à patre, vel ab alieno, secus vero si à marito.

31. Quando legat filiæ duo millia aureorum, si nupserit, & mille si ingrediatur religionem eligat, danda ei tria millia asserunt *l* multi DD. alii verò mille solùm, utrique probabiliter.

32. Cum legat alicui, ut nubat cum consanguinea sua, si est digna tenet *m* conditio, si est indigna, habetur pro non apposita.

33. Quod legatur puellæ, ut nubat cum Petro, si ex parentis sui voluntate nubat cum alio, non amittit *n* legatum.

34. Quod legatur alicui, ut nubat cum nobili, si nubat cum ignobili amittit *o* legatum.

35. Cùm legatur alicui ut nubat, & ingreditur

b l unica parag. in primo de jud. toll.
c l. 2. tit. 9 p. 6.
d l. si ita legatum ff. de leg. 3.
e Ibidem l. supra citat.
f l. juri civili ff. de cond. & de mor.
g L. si quis ita institutus ff. de cõdit.
h Comm. DD.
i Anton. Com. ad l. Taur. 16.
l Vide Mol 1. de just. disp. 207.
m l. 4. in fin. tt. 4. p. 6.
n Bald. in l. 1. n. 9. C. de in st & subst.
o Sanch. ubi sup. disp. 33. num. 14

tur religionem, non amittit p legatum, nisi aliunde constet de voluntate testatoris.

36. Cùm testamentarii jurant se pauperes electuros ad legata, & nec precibus, vel favoribus alios admissuros, si rogati admittant pauperiorem, non faciunt q contra juramentum. Faciunt tamen contra illud si relicta pauperiore pauperem eligant, sed non tenentur restituere, tenebuntur autem, si relicto paupere non pauperem eligant.

37. Cùm testator dicit quòd testamentarius non teneatur rationem reddere, non ideo potest aliquid sibi usurpare de bonis defuncti.

38. Quarta Falcidia r est quarta pars, quæ extrahitur à legatis.

QVANDO EXTRAHENDA est à legatis Falcidia.

39. Cum hæredes sunt descendentes vel ascendentes, eorum legitimæ integræ extrahendæ sunt prius à bonis, & postea legata, & hic non habet s locum quarta Falcidia.

40. Cùm hæres non est ex descendentibus, potest t sibi retinere quartam Falcidiam, quæ pro rata extrahenda est ex legatis, quando nulla alia supersunt bona, vel si superest parum, u sumere potest ex legatis usque ad quartam partem.

41. Non solum ex legatis, x sed etiam ex donationibus mortis causa extrahenda est hæc quarta pars, & secundum viros doctos habet locum in Regno Castellæ.

42. In novem casibus y videndis in P. Molina non extrahitur quarta Falcidia. Quæ prius, & quæ posterius extrahenda sint, vide *l. 2. tit. 11. p. 6.*

p Aut. de Sanch. Episc. parag. sed & hoc.
q Vide Vill ubi sup. dif. 30.
r Idem ubi supra
s Comm. DD.
t Comm. DD.
u Vide Moli lib. 1. de primog. c. 17. nu. 9 & disp. 113.
x Idem ubi sup.
y Idem de primog. c. 12. n. 9.

SE-

SECTIO II.

De variis circa Legata resolutionibus.

1 LEgatum ad causas pias potest *a* Papa in alium pium usum convertere, & Episcopus in magis pium, & in æquipium consentiente hærede, & loco pio cui relictum est. *a Sa hoc verb.*

2. Vltimis voluntatibus Papa, & supremus Princeps derogare *b* possunt. *b Clem. quia cōtingere de religios. dom.*

3. Legatum ad usum profanum potest *c* Princeps non habens superiorem convertere in pium vel in alium profanum. *c Sa hoc verb. n. 21.*

4. Legatum in aliquem usum, si non potest impleri, *d* potest Episcopus in alium mutare. *d Covar. c. 5. n. 9.*

5. Legare non potest, qui non *e* potest testari, & mutus sicut nutibus potest testari, sic & legare. *e Sà ubi supr. n. 5.*

6. Legato principali legata censentur *f* accessoria, etiam pretiosiora, ut legato lecto eius ornamenta. *f Silv. ver. leg. 3. n. 3.*

7. Legatis vestibus, quæ domi habentur, veniunt *g* etiam quæ sunt apud sartorem. *g Sà ubi sup. n. 15.*

8. Legatum tibi relictum ab eo, qui falso credebat se esse suum filium potest *h* retinere. *h Idem ubi supra*

9. Legatarius justè possidet, etiam *i* si testamentum sit nullum. *i Idem ubi supra*

10. Legari *l* potest spurio ad alimenta, vel dotem, sed non transit ad hæredes patris, transit verò legatum naturale. *l Comm. DD.*

11. Legatum factum filio computandum in legitimam. *m Comm DD.*

12 Legatum annuum potest *m* peti in principio anni, nisi aliud constet de voluntate testatoris. *n Comm. DD.*

13. Legata minuenda *n* si casu fortuito minuatur hæreditas. *o Sà ubi sup. Covar. c. si hæredes de test. n. 5.*

14. Legatum sub conditione, ut nubat arbitratu

tu alterius. quia conditio est illicita, habetur o pro non apposita.

15. Peccat, p qui non solvit legata, quam primum potest, & incidit in pœnas juris, si pia non solvit intra ses menses, & alia intra annum.

16. Ex legatis piis non extrahitur Falcidia, q nec Trebellanica, nisi hæres etiam esset pius.

17. Ad legata pia sufficiunt r duo testes, & valent ante aditam hæreditatem, & etiam non aditam.

18. Si tempore mortis testatoris legatarius erat capax valet legatum. ſ

19. Nato filio post testamentum, si legata erant parvi valoris adhuc valent. t

20. Si legatum datur ab ipso testatore, fit u donatio inter vivos.

21. Legatum Ecclesiæ intelligitur de Parochiali, nisi aliud constet, & de legatis ad pias causas debetur Episcopo 4. pars sed in hoc servanda x est consuetudo.

22. Cum legat testator alicui, ut nubat consulendo talem, y tenetur consulere, sed non sequi consilium.

23. Legatum alicui sub conditione, si fiat religiosus, vel presbyter non habebit z si non fiat.

24. Legatum ut emas vestem, erit a tuum etiã si non emas, similiter ut nubas, etiam si non nubas.

25. Legatum sub conditione, ut nubat cuidam si voluerit, si primò nolit, & postea velit tuum erit b etiam si non nubas.

26. Legatum alicui dum habuerit 10. annos, si tunc moriatur, c transit ad hæredes illius.

27. Legatum alicui dum fuerit vidua, & quod post mortem eius fiat tuum, si nubat, statim d fit tuum

28 Legatum si pudicè vixerit non amittitur, nisi per copulam carnalem; sed multi alii etiam per oscula, & amplexus asserunt amitti

o Sà ubi sup. Cov. var. c. si hæredes de test. n. 5.
p Sà ubi sup. n. 23
q Vide Panorm. ad c. relatam de testam.
r Comm. DD.
ſ Comm. DD.
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Sà hoc verb. n. 27.
y Idem ibid. n. 35.
z Molin. disp 207. col. 2.
a Idem ubi sup.
b Sà hoc verb. n. 40.
c Idem ubi sup.
d Idem ubi sup. num. 42.
e Vide Mol. loc. c.

29. Legatus calix intelligitur argenteus, *f* legata planeta censetur serica.

30. Legata *g* re litigiosa litigabitur sumptibus hæredis.

31. In legatis facienda, ut in favorabilibus ampla interpretatio.

32. Legatum ad piam causam gaudet *h* privilegio Ecclesiæ relicti.

33. Legans creditori in dubio censetur *i* compensare.

34. Legatum pauperibus in communi applicari potest *l* fabricæ Ecclesiæ pauperis.

35. Legatum canonicis ipsis, & non Ecclesiæ debetur, *m* non verò singulis, sed illorum collegio, & Episcopus habet ex eo quartam canonicā.

36. In primogeniis, & maioratibus licita *n* est conditio, qua clerici, & regulares, & beneficiarii excluduntur. Legatum cum fructibus debetur *o* à die quo hæres adivit hæreditatem.

37. Testamentum in pias causas manu testatoris scriptum, licet non sit coram testibus publicatum, *p* validum est.

38. Legatarius gravi injuria legantem afficiens legatum amittit, *q* sed expectanda sententia judicis.

39. Legatum relictum in communi pro maritandis puellis, applicari potest *r* volenti religionem intrare.

40. Legatum relictum orphanis *s* potest dari habentibus parentes pauperes, vel inutiles, quando non sunt orphanæ, quibus detur. Idem dic de relicto, viduis potest dari habentibus maritos pauperes, & inutiles.

41. Pro orphanis intelliguntur etiam expositæ, quarum parentes ignorantur, *t* & quæ patre carent licet matrem habeant.

42. Legatum *u* pro virginibus dotandis potest retineri ab ea, quæ est habita pro virgine, licet sit corrupta.

f Vide Covar. c. indicāte de test c 4.
g Sà ubi supra.
h Silv. verb leg. n. 5.
i Vide Covar. in c. officii de test. n. 2.
l Sà ubi supra.
m Vide Covar. in c. requisisti de test. n. 10.
n Idem lib. 1. var. res. 19. num. 10.
o Sa ubi supra.
p Covar. c. relatū 1 de test. num. 12.
q Comm. DD.
r Molina disp. 112.
s Dian p. 2, tr. 16. res. 50.
t Idem ubi sup.
u Idem ubi sup.

43. Legatum pro dotandis puellis, si non sint nuptæ debetur *x* nuptis sine dote, vel tenui.

x Idem ubi sup.

44. Legatum relictum cuidam puellæ pro anima testatoris, si hæc moriatur antequam nubat, debetur *y* alteri puellæ.

y Comm. DD.

45. Legatum pro fabrica Eccesiæ *z* potest dari pro ornamentis divino cultui necessariis. Item distribuendum quotannis, potest totum simul dari, v. g. hospitali, vel monasterio. Item dandum naturalibus alicujus loci potest dari per decennium ibi commorantibus, nisi sint cum animo non ibi perpetuò permanendi.

z Vide Sanct. apud Dian p. 4. tr. 4. ref. 140.

46. Cùm bona non sufficiunt ad legata pro rata *a* minoranda sunt.

a Comm. DD.

47. Legatum consanguineo pauperi *b* dandum pauperiori.

b Dian. p. 3. tr. 6. n. 29.

48. Legatum quotannis præstandum Ecclesiæ, si per duos annos non præstetur, non deberi alii *c* ajunt, alii negant.

c Vide eumdem p. 4. tr. 14 ref. 84.

49. Legata pia facta coram duobus testibus tantum valida *d* sunt, nec valeret statutum factum in contrarium.

d Comm. DD.

50. Legatum relictum filiæ, cui pater debebat centum *e* videtur relictum in solutionem dotis. Idem dic de filio.

e Comm. DD.

51. Licitum *f* est legare pecuniæ usum fructum.

f Comm. DD.

52. Legatum Societati cum onere sacrum faciendi non *g* potest admitti, nisi ex circumstantiis colligatur animum fuisse testatoris, legatum non ut Missæ stipendium, sed ut eleemosynam gratis donatam relinquere, v. g. si multum excedat consuetum Missæ stipendium.

g P. Menacho in manuscript.

53. Falsum, & damnatum est ab Alexand. VII. an. 1666. annuum legatum pro anima relictum non plus quàm per decem annos durare.

DISP.

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

SECTIO UNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEGITIMA.

1. Filia dotata potest *a* petere supplementum legitimæ, nisi expresse renuntiaverit, sed computanda sunt omnia, quæ data sunt ei ad nuptias, exceptis vestibus, quibus communiter utebatur.

2. Renuntiatio legitimæ facta per metum juramento non *b* confirmatur.

3. Quæ filius impudicè consumpsit *c* computanda in legitimam, nisi pater videretur donasse.

4. Legitima donata filio inter vivos *d* potest à patre revocari.

5. Professus religionem *e* debet statim legitimam filio, & pater infidelis filio facto Christiano.

6. Donatio facta filio inter vivos non *f* computatur regulariter in legitimam; benè tamen, quæ morte confirmatur; & facta pro dote, & quæ solvit pater pro pœna delicti, quod filius commisit.

7. Filii hæretici damnati ad mortem *g* privantur legitima; non tamen eius, qui crimen læsæ maiestatis humanæ commisit secundum quosdã.

8 Non potest legitima filii gravari à patre, nisi ipse consentiat, potest tamen prohibere ne illam alienet usque ad tertiam generationem. Molina verò asserit *h* gravamen positum in legitima filii etiam in illius favorem esse nullum.

9. Ex donatione Ecclesiæ facta extrahenda *i* est filiorum legitima, si post illam nascantur.

a Sà hoc verb. n. 5.
b Covar. in c. quãvis de pact. p. 3.
c Sà ubi sup. n. 5.
d Idem ubi supra num. 3.
e Idem ibidem.
f Vide Covar. in c. Ray. de test. parag. 2. n. 6.
g Vide Silvest. ver. legitima n. 5.
h Vide Mol. disput. 177. col. 2.
i Comm. DD.

10. Legitima non hæredis sed judicis arbitrio extrahenda *l* est, & si filius hæreditati renunciaverit, supplementum autem legitimæ est ei præstandum.

l Comm. DD.

DISP. III. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEX.

De legis Definitione, & quot sint legis genera

LEx, decretum, statutum, constitutio idem significant, licet sub diversis respectibus.

1. Lex est *a* Sanctio sancta jubens honesta, prohibens contraria. Communior definitio inter Theologos est D. Thomæ. Lex nihil aliud est quàm quædam rationis ordinatio, & præceptio in commune bonum, ab eo, qui curam reipublicæ gerit promulgata.

2. Lex *b* debet fieri ob bonum non particulare, sed commune, & debet in commune obligare, potest tamen in unam partem, & non in aliam.

3. Lex non *c* spirat mortuo legislatore, mandatum verò particulare sic. Privilegium autem est particularis lex.

4. Cùm cessat in particulari ratio legis, non ideo *d* cessat lex. Quæ si non est sufficienter promulgata non *e* habet legis vigorem.

5. Effectus legis *f* est homines bonos reddere, & illius actus: Iubere, vetare, permittere, & punire.

6. Lex alia *g* æterna, id est providentia divina, quâ Deus omnia gubernat; alia naturalis, quæ est lumen à Deo cunctis hominibus inditum ad finem

a l. Græcor. ff. de leg. D. Thom. 1, 2, q. 9, art. 4.

b Suarez. tr. de leg. c. 6, n. 8.

c Comm. DD.

d Comm. DD.

e c. in istis temporalib9 dist. 4.

f Comm. DD.

g Vide D. Th. 1.

finem naturalem consequendum, & discernendum inter bonum, & malum; alia est humana, quæ supra definita est: alia tandem divina data à Deo ad dirigendum hominem ad finem supernaturalem. 2, q. 91, art. 1.

AN LEX vetus obliget.

7. Præcepta moralia legis veteris sunt de jure naturali, & ideo *h* obligant. *h* Comm. DD.

8. Præcepta ceremonialia legis veteris *i* cessarunt post novam, & ideo non obligant. *i* De fidei

DE LEGE naturali.

9. Lex naturalis non *l* est propriè habitus, sed actus per modum habitus. Synderesis autem est quidam habitus nos ad bonum inclinans, & inde ad legis observationem. *l* Vide D. Thom. 2. 2. q. 94.

10. Lex naturalis est una *m* continens in se plura præcepta, lex autem superior est præceptis. *m* Comm DD. Et idem ubi supra

11. Actus virtutum secundum quod sunt rationi conformes *n* sunt de lege naturali, sed secundum proprias species aliqui spectant ad legem humanam positivam. *n* Comm. art. 4 DD. D. Th. ubi sup.. art 4..

12. Lex naturalis quoad prima principia eadem *o* est apud omnes nationes, sed non quoad conclusiones particulares. *o* Vasq. to. 1. d sput. 122

13. Non potest dari ignorantia invincibilis primorum principiorum naturalium, bene tamẽ conclusionum deductarum ex illis; quia tales possunt occurrere circumstantiæ, ut docti etiam dubitent.

14. Jus gentium *p* est, quo omnes gentes utuntur, ut rerum divisio, stipendiorum modus, dignitatum gradus, &c. *p* c. jus gentium dist. 1.

DE LEGE HVMANA, & an sit in hominibus potestas leges condendi.

m Trid. sess. 7. c. 8.

15. In hominibus est *m* potestas condendi leges & statuta, quorum observantia obliget in conscientia. Est fidei veritas definita in Tridentino.

n Comm. DD.

16 Papa *n* potest condere leges Ecclesiasticas, quæ obligent universam Ecclesiam; civiles autem quas facit, solùm obligant in terris temporaliter illi subiectis.

o Comm. DD.

17. In rebus *o* Ecclesiasticis judicatur secundùm leges civiles in quantum non sunt canonicis contraria.

18. Leges Pontificiæ quamplures sunt in jure canonico; quæ autem sunt in Decreto non sunt *p* Pontificiæ, nisi etiam sint in juris corpore.

p Comm. DD.

19. Cardinalium declarationes non sunt *q* leges, nisi positæ sint authenticæ, & promulgatæ à Papa, ut legis vim habeant secundum probabilem opinionem.

q P. Sãch. l. 8, de matr. disput. 48, n. 10

20. Episcopus in sua diœcesi *r* potest leges condere, quod *s* est de iure divino secundum probabiliorem sententiam. Idem potest legatus à latere. Idem *t* potest Concilium generale.

r c. 2. de minor. & ibid.

s Vasqu 1, 2. disp. 152, c. 3.

21. Cardinalium collegium sede vacante *u* non potest, possunt *x* autem concilia provincialia, & synodalia.

t Comm. DD.

u Comm. DD.

22. Capitulum Canonicorum vivente Episcopo potest sibi aliquas constitutiones condere, mortuo verò Episcopo toti *y* diæcesi secundum communiorem opinionem.

x c. concil. a dist. 17.

23. Capitula inferiora non *z* possunt aliquas leges condere, nisi ex consensu, & approbatione Episcopi

y c. cum olim de maior & obedi.

24. Superiores religionum *a* possunt in suis capitulis, & congregationibus leges condere.

z Comm. DD

DE EO QVI POTEST leges civiles condere.

a Comm. DD.

25. Summus Pontifex non *b* potest leges civiles dare toti Ecclesiæ.

b Comm. DD.

26 Imperatores *c* possunt leges condere in omnibus suis regnis, secus vero Reges illi subiecti.

c Vide Suar. de leg l. 3. c. 7.

27 In Hispania debent *d* judices judicare secundum leges regni, & non secundum alias. *d* Comm. DD.

28. Judices debent *e* observare leges civiles, quæ deducuntur à jure naturali, & secundum illas judicare. Ex l. 6. tit. 4. p. 5. *e* Comm. DD.

29. Leges civiles observandæ *f* sunt in Hispania quando non sunt leges regni. *f* Vill. to. 2 tr. 2, dif 8.

30. Leges fori in Hispania non *g* obligant, nisi ex consuetudine jam receptæ sint. *g* L. 1. Tauri.

31. Reges, ac Principes, qui in temporalibus non habent superiorem *h* possunt condere leges. *h* Comm. DD.

32 Cùm regnum jure hæreditario ad fœminam spectat, etiam si sit conjugata *i* potest condere leges. Et idem *l* potest respublica, quæ in temporalibus non habet superiorem. *i* Vill. ubi sup.

33. Domini inferiores solum *m* possunt præcepta imponere ad tempus, & facere aliquas constitutiones, quæ ut habeant vim legis à populo, & à regio senatu approbandæ sunt. *m* Comm DD.

34. Leges municipales, quæ sunt ad particulares civitates spectantes, si sunt in usu, & legibus regni non contrariæ, observandæ *n* sunt. *n* Villal. ubi sup.

AN LEX humana possit jubere aliquid, quod à lege naturali iussum non sit?

35. Lex humana iubere *o* potest, quod nec à lege naturali, nec divina iussum sit, sed hæc semper à naturali originem habet. *o* Comm. DD.

36. Eo ipso, quod legislator aliquid *p* jubet, facit illud materiam virtutis, & contrarium vitii. *p* Comm. DD.

AN PRÆLATI religiosi possint ferre leges præter eas, quas habet Ordo à sua fundatione?

37. Prælati religiosi etiam cum toto capitulo non *q* possunt leges condere non spectantes ad religiosam observantiam, nec obligare religiosos ad arctiorem vitam, quàm professi sunt. Contrarium alii sentiunt, sed in dubio pro prælatis standum. *q* Comm. DD.

QVAS CONDITIONES habere debet lex humana, ut sit iusta.

38. Lex erit omne id quod ratione constiterit, quod religioni conveniat, quod saluti proficiat. *D. Isid.*

r D. Isid. l. 5. ethymol. c. 3.

Has omnes conditiones habere debent superiorum mandata. Legis virtus est: imperare, vetare, permittere, punire. *l. legis 7. ff. de legibus.*

39. Lex valdè difficilis & laboriosa, & non benè recepta non *s* obligat.

s Comm. DD.

QVALIS DEBEAT esse promulgatio legis, ut obliget.

40. Ut lex sit sufficienter promulgata non est *t* necessarium, ut ad omnium notitiam perveniat.

41. Quamvis lex sufficienter sit promulgata, qui illam invincibiliter ignorat *u* excusatur, etiam si excommunicationem annexam habeat.

42. Ut quis dicatur sufficientem legis notitiam habere, opus est *x* ut à persona fide digna illam habeat.

43 Aliquos effectus habet *y* lex etiam apud illum, qui eam ignorat, ut cum contractum irritat, vel taxam statuit.

44. Sufficit *z* quòd leges Pontificiæ publicentur in Romana curia, ut dicantur sufficienter promulgatæ secundum probabiliorem, & communiorem sententiam. Probabile etiam est non obligare; nisi promulgentur in singulis diœcesibus.

t In auth. ut novæ constit. col.
u Vide Azor. to. 2. l 5, c. 5
x Comm. DD. apud Navar, lib. 1. consil. consil. 4. n. 14.
y Comm. DD.
z Vide Molin. ubi sup.

45. Lex civilis sufficit, quod promulgetur in curia Regia, ut omnia regna obliget; *a* nisi Rex iubeat, ut in omnibus civitatibus publicetur,

a Comm. DD.

46. Cùm diversa regna, quæ divinis legibus utuntur, sub eodem Rege sunt, non *b* sufficit in curia publicatio, ut item si regna sint valde distantia.

b Comm. DD

47 Leges, quæ alias revocant non indigent *c* promulgatione, nisi revocent privilegia.

c Comm. DD.

48. Revocatio privilegii opus *d* est, ut veniat ad notitiam privilegiati.

d Comm. DD.

49. Ad valorem privilegii non est necesse, *e* ut veniat ad privilegiati notitiam, nec indiget promulgatione secundum probabiliorem sententiam.

e Vide P. Azor. to. 1. l 5. c. 3. q. 5.

AN

AN LEX obliget statim ac est sufficienter promulgata.

50. Ex sua natura obligant *f* statim ac sunt promulgatæ; leges autem civiles ipso facto non obligant nisi transactis duobus mensibus, nisi in eis aliud statuatur. *f* Comm. DD.

Peccat vero populus, qui absque ulla causa non recipit legem à Principe promulgatam. * *In decr. Alexand. VII. an. 1665, 24 Sept.

51. Leges Pontificiæ statim obligant, *g* ac promulgata sunt in curia Romana, nisi terminum præscribant. *g* Comm. DD.

AN QVI IGNORAT invincibiliter legem in pœnam illius incurrat.

52. Aliæ leges pœnam solùm assignant, & prohibitionem præsupponunt, aliæ simul rem prohibent, & pœnam statuunt. In primis qui illas transgrediuntur pœnam etiam si invincibiliter ignorent, incurrunt. *h* secus in secundis. *h* Vide P. Sua. t. 5. dis 4. sec. 9, à n. 21.

53. Qui autem scit prohibitionem, sed non pœnam *i* manet in foro exteriori obligatus ad illam. *i* Comm. DD.

54. Qui ignorat invincibiliter excommunicationem annexam iuri naturali, & divino, illam non *l* incurrit, quod à fortiori procedit in jure positivo; ignorantia verò vincibilis non excusat à censura. *l* Henr. l. 3. de excom.

AN LEX HVMANA quæ à principio recepta non fuit, obliget.

55. Si solùm naturæ principia inspiciuntur opus non est, ut populus legem recipiat, ut obliget, sed in re lex à principio non recepta, non *m* obligat. *m* Azor. t. 1, l. 5. c. 4.

56 Lex, quæ ob ignorantiam non recipitur *n* non obligat, & cùm populus proponit super ea, suspendit suum effectum. *n* Comm. DD.

57. Qui à principio legem non custodierint sine rationabili causa *o* peccant. *o* Vasqu. 12, disp. 150. c. 9. n. 34.

58. Leges canonicæ receptæ non *p* obligant, & cum ab eis supplicatur, suspendunt suum effectum. *p* Sua. v. f.

59. Regis responsum, & Principis rescriptum legis *q* habent vigorem, non vero Regii senatûs sententiæ. *q* Comm. DD.

AN LEX HVMANA obliget in conscientia & quomodo cognoscatur?

60. Veritas fidei est quod lex humana obliget in conscientia.

61. Constitutiones religionum, & regulæ ad peccatum non obligantes non *r* sunt leges propriè loquendo.

62. Ex verbis legis colligitur *s* obligatio, ut si dicat præcipio, mando, jubeo, prohibeo, interdico, vel æquipollentia, debeant, teneantur, necessario, necesse est, non licet, non potest, & quæ ponuntur modo imperativo.

r Comm DD.
s Clem. exivi. de verb. sign.

QVOMODO cognoscatur quando lex obliget sub veniali, vel sub mortali?

63. Qui operatur ex contemptu legis peccat *t* mortaliter.

64. Ex verbis simplicibus *u* præcipio, mando, &c. non colligitur obligatio ad mortale.

65. In materia levi non potest legislator sub mortali obligare, in materia vero gravi potest sub *x* veniali tantum.

66. Non est *y* certa regula ad colligendam materiæ gravitatem, colligitur tamen ex utilitate communitatis.

67. Leges admittunt *z* interpretationes, & civiles intellectus, sed multi in hoc facillimè falluntur.

68. Lex præcipiens in virtute obedientiæ in materia sufficienti obligat sub mortali. Idem dic cum præcipitur sub excommunicatione. An vero cum sub gravi pœna idem sit dicendum, alii ajunt, alii negant.

t Comm. DD. Vasq. 12. dup. 151 c. 3.
u Comm. DD.
x Suar. de legi. l. 3, c. 27 à n. 6.
y Comm. DD
z Comm. DD.

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

1 RECtor universitatis præcipiens sub pœna præstiti, nisi materia sit gravis, non *a* obligat sub mortali.

a Azor. to. 1. l. 11, c. 8. q 11.

2. Cum

2. Cum lex fundatur in falsa præsumptione non *b* obligat in conscientia, sicuti hæres qui non fecit inventarium, non obligatur solvere debita ultra vires hæreditarias in foro conscientiæ.

b Silv. verb. lex q. 9.

AN LEGES PÆNALES ultra pœnam obligent ad culpam?

3. Leges purè pænales, quæ nihil prohibent, non *c* obligant ad culpam secundum probabiliorem sententiam.

4. Lex quæ taxam assignat, obligat *d* sub peccato mortali in materia gravi, & ad restitutionem.

5. Leges canonicæ, quæ imponunt censuras, & alias pœnas *e* obligant sub peccato.

6. Leges civiles mixtæ, quæ prohibent sub pæna, obligant *f* ad culpam secundum probabiliorem sententiam; Contraria tamen potest *g* sustineri in praxi, cùm legem frangens non se exponit morti, vel alii gravi periculo.

7. Non omnes leges pænales etiam in prima sententia *h* obligant sub mortali, ut quæ prohibent sub pænis levibus ligna cædere, piscari, &c.

8. Leges possunt *i* ante judicis sententiam obligare ad pœnam, quæ in actione consistit, & non in sola privatione, ut posset prælatus præcipere, ut qui talia fecerit se verberet; sed non desunt contrarium sentientes.

c Vasqu. 1, 2, q. 12. disp. 159. c. 11 n. 11.
d Idem ubi sup.
e Comm. DD.
f Suarez de leg. lib. 5. c. 3 n. 6.
g Nava. c. 23, n. 55. & sequēti.
h Comm. DD.
i Vasq. 1, 2, to. 2. disp. 168 c. 1.

QVOMODO cognoscitur an pœna sit ferenda, vel lata:

9. Leges, quæ continent sententiam ferendam, & non latam non obligant *l* ante judicis sententiam.

10. Cum res est in dubio *m* censenda, est sententia ferenda, & non lata.

11. Cum lex habet verba comminatoria *n* sententia est ferenda.

12. Pœna conventionalis non *o* obligat, nisi post judicis sententiam; sunt *p* tamen viri docti contrarium asserentes.

l Comm. DD.
m Comm DD.
n Comm. DD.
o Vasq. 12 disp. 175. c. 1.
p Vide Suarez. ubi sup. n. 5.

13. Cum

q Comm. DD. 13. Cum lex loquitur de futuro non habet q sententiam latam, secus si de præterito.

r Comm. DD. 14. Verba hæc, ipso facto, latæ sententiæ, & similia r dicunt latam sententiam.

AN POENÆ, QVÆ consistunt in privatione & imponuntur ipso facto, obligent ante judicis sententiam?

ſ Comm. DD. 15. Leges Canonicæ impositæ ipso facto obligant ſ ante judicis sententiam. Idem dic de pœna non petendi debitum propter affinitatem supervenientem matrimonio.

t Vasqu. 12, disp. 168, c. 2. 16. Pœna privationis vocis activæ, & passivæ obligat t ante sententiam judicis, si expressa est in lege.

u Suarez. de leg. lib 5, c. 8, n. 9 17. Cùm lex imponit pœnam ipso facto non solùm u privat bonis, sed obligat ad actionem consequentem, ut excommunicatus non solum privatur officio divino assistere, sed exire tenetur ab Ecclesia cùm incipit.

x D. Th. 2, 2, q. 61 art. 3. 18. Legem pœnalem ipso facto obligantem ad pœnam, quæ in actione consistit obligare ante judicis sententiam, alii ajunt, alii probabilius x negant; nisi DD. in aliquibus legibus pœnalibus specialiter contrarium interpretati fuerint.

y Comm. DD. 19. Lex quæ frumento taxam y assignat & pœnam, ad pœnam non obligat nisi post judicis sententiam.

z Less. de just. lib. 2, c. 19. 20. Pœna amittendi ipso iure beneficium non obligat z ante sententiam, nisi expressè in aliquibus casibus à Papa declaratum fuerit.

a Vasqu. 12. to. 2. disp. 17. c. 5. 21. Hæreticus non tenetur a bona sua restituere ante condemnationem. Peccat b tamen vendens sua bona ei. qui delictum illius ignorat.

b Comm. DD. 22. Cum prohibetur actus exterior, c prohibetur etiam voluntas illum faciendi, & licet actus sit c Comm. DD. valde occultus potest à lege prohiberi.

d Comm. DD. 23. Lex civilis non potest d directè prohibere actum interiorem, nec illum punire.

24. Ec-

24. Ecclesia non potest censuram ferre ob actum purè interiorem, nec illum punire secundum *e* probabiliorem. *e D Tho. q.91, art. 4.*

25. Cùm actus interior sit veluti anima exterioris, lex hunc prohibens, etiam *f* prohibet illũ. *f Comm. DD.*

26. Ecclesia non *g* potest punire actum exteriorem bonum ob malam intentionem interiorem. *g Comm. DD.*

27. Qui confitetur hæresim interiorem, vel amico aperit ad petendum consilium, non est *h* excommunicatus. *h Comm. DD.*

AN LEX HVMANA obliget cum vitæ periculo.

28. Lex humena *i* potest obligare cum vitæ periculo, & tunc censetur obligare, cùm ordinatur ad majus bonum, quàm vita. *i Comm. DD.*

29. Carthusiani *l* tenentur abstinere à carnibus etiam cum vitæ periculo; si tamen non esset alius cibus, non tenentur sinere se fame perire. *l Vasqu. 12. disp. 161.*

30. Qui ob metum mortis matrimonium contraheret cum consanguinea non peccaret; *m* peccaret tamen si ob metum mortis eam cognosceret. *m Comm. DD.*

AN LEX HVMANA possit irritare contractus, & homines ad illos inhabiles reddere.

31. Contractus alii sunt à legibus irriti, alii irritandi; & lex humana *n* potest irritare eos, & homines ad illos inhabiles reddere. *n Trid. sess. 24. c. 1, de reform.*

32. Cùm lex dicit, quòd contractus sit ipso jure nullus, vel personas ad illos inhabiles reddit, vel prohibet actum aliquibus personis in speciali, talis *o* contractus est nullus. *o Vasqu. 12, to. 2.*

33. Cùm lex taxam statuit, valet *p* contractus, sed excessus debet restitui. *p Comm. DD.*

34. Religiosi sunt *q* inhabiles ad contractus, & ad testamentum faciendum jure positivo. *q Religiosi sunt inhabiles. Comm. DD.*

AN PRINCEPS, vel legislator subdantur suis legibus.

35. Legislator, qui non est Princeps supremus

r sub-

r subiectus est legibus suis, tam quoad vim directivam, quàm coactivam. Princeps autem, qui non habet superiorem s solùm quoad directivam, & potest leges mutare, & secum in aliis dispensare.

r Comm. DD. s Comm. DD. t Comm. DD.

36. Prælatus Ecclesiasticus faciens contra suas leges non incurrit t excommunicationem.

37. Potest u esse aliqua specialis lex, quæ nullo modo obliget Principem, sed tantùm subditos.

38. Princeps x manet obligatus ad contractus, & quasi contractus, quas cum subditis init.

u Villal. to. 2, tr. 2. dis. 28. x Comm. DD.

SECTIO III.

AN CLERICOS OBLIGENT LEGES Civiles, & an religiosi ad has, & ad Episcopales teneantur.

a Vasq. 1 disp. 187 n. 34.

1. Ecclesiastici a tenentur observare leges civiles ad bonum regimen reipublicæ spectantes, sed non quoad pœnam sed quoad vim directivam tantùm.

b Comm. DD.

2. Obligantur b etiam ad leges, quæ irritant contractus, & testamenta, non verò ad eas, quæ sunt in præjudicium libertatis Ecclesiasticæ.

c Comm. DD.

3. Idem dicendum c de religiosis quoad vim directivam, & quoad hanc solùm subduntur synodalibus. Tenentur d tamen observare festa statuta ab Episcopo, non verò officium clericorum recitare.

d Trid.

4. Festa à magistratibus indicta non e tenentur observare.

e Azor. 2. p. sum. lib. 1, c. 29. q. 5.

5. Vota facta à populo authoritate Episcopi f tenentur etiam religiosi observare, & facta à magistratibus ipse populus

f Henriq. c. 25. n. 2

AN PEREGRINI, & alienigenæ teneantur legibus civitatis, per quam transeunt.

6. Alie-

6. Alienigenæ vagi *g* tenentur legibus illius populi per quem transeunt.

7. Si sunt leges justæ factæ specialiter pro alienigenis *h* obligantur observare, & alias, quarum transgressio est in damnum populi; & cùm vendunt tenentur ad taxam, & ad vectigalia.

8. In contractibus idem *i* dicendum excepto dotali.

9 Qui mutat domicilium in alium locum cum animo ibi manendi, ad illius leges *l* tenetur, vel si ibi habitet per maiorem anni partem.

10. An verò qui transeunt per locum & velut hospites ibi tantum morantur, illius legibus obligentur alii ajunt, alii *m* negant probabilius si absit scandalum.

11. Alienigenæ, & peregrini non *n* tenentur observare leges sui domicilii, dum transeunt per loca ubi non observantur.

12. Lusitanus in Castella *o* potest sabbatis edere arietum minuta, quæ non posset in Lusitania. Et qui exiit à loco, ubi jejunatur, si pervenit ad locum ubi non jejunatur, potest illa nocte cænare.

13. Tyrannorum legibus si justæ sunt *p* obediendum est, & ab eis potest postulari iustitia, & eis reddendum tributum. *Reddite* ergo, *quæ sunt Cæsaris Cæsari.*

14. Epicheia est æquitas, sive interpretatio legis; hæc respicit casus particulares, sicut lex communes.

g Sancho de matr. lib. 5. dif. 18. n. 15.
h Comm. DD.
i Sanch. ubi sup. n. 20.
l L. exigere. ff. de judiciis.
m Sanch. ubi sup. n. 6.
n Suarez 3 p. q. 24. art. 8. disp. c. 5.
o Vill. tr. 2, to. 1. dif. 34.
p Comm. DD.

DE EPICHEIA *eiusq; definitione.*

15. Contra Epicheiæ virtutem sunt duo vitia *q* contraria: Primum cùm quis vult observare legem superstitiosè contra mentem legislatoris. Aliud cùm quis fraudulenter verba legis servat sciens esse contra mentem.

q Comm. DD. Vide Vil. ubi sup.

16. Re-

r Vasqu. 12, to. 2, disp. 176 n. 4. 16. Respectu legis divinæ vel naturalis r non est Epycheia, sed prudens interpretatio.

s Comm. DD. 17. Princeps ejusque successores suas leges s possunt interpretari.

t Comm. DD. 18. Ratio legis potest t cessare negativè in particulari, ut ratio jeiunii, quæ est maceratio carnis in Petro, qui ea non indiget, vel contrariò quando observantia legis est contra legis rationem, ut si furioso depositum ensem restituas.

u Vide P. Vasq. ubi sup. disp. 186, c. 3. n. 13. 19. Cùm ratio legis cessat contrariè, & hoc est certum, non est observanda, u in dubio recurrendum est ad superiorem; vel observanda, nisi prudentum arbitrio obligatio cessare censeatur.

x Comm. DD. 20. Si ex utraque parte sit dubium, & in observatione sit spirituale periculum non est x observanda.

y Comm. DD. 21. Cum dubium est an legislator potuerit, vel voluerit obligare locum y valet Doctorum interpretatio.

z Vide P. Azor, to. 2, l. 5, c. 26. 22. Cùm totaliter cessat legis finis, & ipsa redditur inutilis, z cessat lex.

23. Cùm cessat una causa legis manente aliâ, non cessat lex.

24. Licitum est leges humanas mutare cùm oportet, non autem leviter mutandæ, sed justâ causâ occurrente.

SECTIO VI.

DE CONSVETVDINE QVID SIT, ET *qua requirat, ut legitimè præscripta sit.*

a Comm. DD. 1. Consuetudo a est jus non scriptum, quod longo, & diuturno usu ortum est, & ideo usus antecedit, & causat consuetudinem.

2. Con-

2. Consuetudo pluribus, ac frequentibus actibus introducitur; aliquando tamen sufficient *b* duo.

3. Consuetudo introduci *c* debet à populo, vel communitate, & scienter, & non cum ignorantia, & secundum probabiliorem opinionem non est necessaria Principis sententia; hæc tamen præsumitur elapso tempore sufficienti.

4. Actus per quos introducitur *d* debent esse publici, ac notorii, & ipsa consuetudo rationabilis; antiqua verò talis præsumitur.

5. Introducta ex Principis consensu non habet *e* tempus determinatum, & duo actus sufficient.

6. Commercium negotiatorum, & communitas religiosorum *f* possunt consuetudinem introducere, si faciant animo se obligandi, & non ex sola devotione.

7. Cùm introducitur sine expresso consensu Principis *g* opus est longo tempore, hoc autem relinquitur arbitrio prudentis.

8. Actus per quos consuetudo introducitur bona fide *h* faciendi sunt.

AN CONSVETVDO habeat legis vigorem.

9. Consuetudo non potest *i* prævalere contra jus naturale, aut divinum, nec contra jus gentium.

10. Cum dubium est, an consuetudo legitimè introducta sit, non *l* obligat.

11. Consuetudo ex sua natura non habet legis vim, si autem sit rationabilis, & legitimè præscripta in reservanda *m* est ut lex; quia in ea Princeps, & populus, qui leges condere possunt, consentire censentur.

12. Consuetudo potest *n* matrimonii impedimenta constituere.

13. Consuetudo vincit legem, hæc autem quando dicit nulla obstante consuetudine, de præterita, & non de futura *o* intelligenda est.

14. Consuetudo potest *p* derogare aliqua ex reli-

b Sanch. de matr. lib. 4, disp. 1, n. 22.
c Suarez de leg. lib. 67, c. 9, n. 7.
d Comm. DD.
e Azor. to. 1. lib. 5. c. 4. q. 6.
f Comm. DD.
g Vasqu. 12. to. 2. disp. 77. c. 5.
h Regul. possessor de reg. jur. in 6.
i c. fin de consuet.
l Comm. DD.
m c. fin. de consuet.
n Sanch. de matr. to. 2, lib. 7. dif. 4.
o Villal. ubi sup.
p P. Azor 1, p. L. 7. c. 36. q. 3.

religiosorum regulis, quia hæc sunt de jure humano.

q Comm. DD. 15. Cum non usus habet actum tacitum contra legem q introducit consuetudinem.

r Azor. l. 5. to. 1, c. 4, q. 6, 16. Cum legislator scit factum esse contra legem, & cum possit non punit, sufficiunt r duo actus.

s Comm. DD. 17. Principis privilegium amittit, qui illo non utitur per decennium, religionum verò per centum. Si tamen uti non potuit vel utendi occasio non fuit, non s amittitur.

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA LEGES *resolutionibus.*

a Sà hoc verb. 1 CUm in lege excipiuntur aliqui casus a intelliguntur etiam excepti, quos aliàs jus excipit, & si materia est favorabilis omnes similes, & quos æquitas postulat ut excipiantur.

b Idem ubi sup. 2. Lex prohibens non est b extendenda ad casus, in quibus non est tanta ratio.

c Comm. DD. 3. Cum lex formam præscribit super eo, in quo quis alias potestatem habet, si is agat contra legem, actum c tenet.

d Sa ubi supra. 4. Cum lex damnat malefactores adiuvantes intelligenda d est, si non causa necessitatis, vel pietatis, sed tanquam malefactores illos adiuvent.

e Idem ubi sup. 5. Lex aliquid vetans non e comprehendit facientes bona fide.

6. Per jus novum non est recedendum ab antiquo, nisi exprimatur.

f Comm. DD. Vide P. Azor lib. 5, c. 17, q. 6. 7. Lex civilis f tollitur contrariâ consuetudine decem annorum, & Ecclesiastica si Papa non contradicat, & idem dic de Episcopali constitutione. Canon autem secundum Abbatem non abroga-

rogatur nisi consuetudine 40. annorum, & consentiente Papa.

8. Nulla lex derogat g consuetudinem rationabilem alicuius loci, nisi illius expressam faciat mentionem. g Vide c. 1, de cõs. lib. 6.

9. Lex sequens non h tollit factum præteritum, quamvis huius effectus ex futuro dependeat. h Comm. DD.

10. Lex interpretanda i est iuxta principia iuris etiam si legislator dicat aliam suam mentem fuisse. i Sà ubi supra.

11. Cum prohibetur subornatio l intelligitur mala, nisi aliud colligatur ex verbis, vel ratione legis. l Comm. DD.

12. Cum dicitur non gaudeat, vel amittat, non est m pœna ipso iure posita. Nec actus irritus sed irritandus, cùm dicitur, non potest, non valeat. Sunt tamen qui dicant esse irritum cum dicit, non possit. m Vide Sà ubi supra.

13. Lex simpliciter loquens non n comprehendit contractus juratos, nec iurata statuta. n Comm. DD.

14. Statuentes aliquod statutum si confirmetur à Principe præcipuè in illorum favorem, possunt o facere contra illud. o Comm. DD.

15. Cûm Papa statuta confirmat, intelligitur p si non sint juri communi contraria, vel ab eo valde aliena. p Comm. DD.

16. Statutum Episcopi non ligat q subditos extra diœcesim delinquentes. q Sà hoc verb.

17. Cum in lege Ecclesiastica dicitur, teneantur, vel præcipimus, aliqui dicunt r obligare ad mortale, vide quæ supra diximus. r Vide Sà ubi sup.

18. Nemo ſ tenetur legibus ante septennium, etiamsi habeat usum rationis. ſ Comm. DD.

19. Cum lex est tibi incommoda, & molesta, & dubitas an ab ea ratione alicuius necessitatis, vel circumstantiæ excuseris, ad eius non t teneris observantiam. t P. Salas.

20. Magistratus, qui taxam tritico statuit u tenetur servare sub mortali in materia gravi. Secus

cus si sit legislator non habens superiorem, nisi juraverit se servaturum, vel sequatur scandalum.

x Comm. DD.

21. Regulæ Cancellariæ non obligant *x* in foro interiori, unde Episcopus donans inter vivos intra 20. dies ante obitum validè donat in foro conscientiæ, licet talis donatio sit nulla secundum regulas Cancellariæ.

22. Lex exorbitans à jure communi restringi debet quantum fieri poterit.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LIBELLI. LIBRI.

a Comm. DD.
b Vide Macha. in sum.
c Navar c. 23. n. 38.

LIbellos infamatores facere, est *a* grave crimen, & qui illos faciunt, tenentur ad restitutionem, & ipso facto excommunicationem *b* incurrunt, si sint contra religionem.

2. Libri amatorii relegandi sunt à *c* scholis, & ut venenum fugiendi.

d Sixt. V in Bulla.

3. Libri astrologiæ judiciariæ, geomantiæ, chiromantiæ, magiæ, sortilegiorum, auguriorum, & quivis tractatus de his agentes lege *d* prohibentur, & tradi iubentur Episcopis, vel Inquisitoribus à Sixto V in Bulla.

e Trid. ses. 4. de edit. & usu sac. lib.
f In decr. Alexandri VII. an. 1665, 24. Sept.

4. Libri agentes de rebus sacris non possunt *e* typis mandari sine nomine authoris ex Decr. Concilii Tridentini sub pœna anathematis.

5. Si liber sit alicuius iunioris & moderni, non potest, nec debet opinio censeri probabilis, ètsi non constet reiectam esse à sede Apostolica tanquam improbabilem. *f*

6. Libri prohibiti donec expurgentur, non possunt

sunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur. *g*

g In iisdẽ 1666. 18, Martii,

LIBERTAS vide *Servus*

LITTERÆ APOSTOLICÆ.

1. Ille censetur *a* falsas litteras habere, qui sciens vel scire debens illis utitur.

a Navar. c. 27. n. 62.

2. Supplicationes à Papa signatæ, quæ signaturæ appellantur, in materia odiosa non habentur *b* pro litteris Apostolicis.

b Idem ubi sup.

3. Litteræ Apostolicæ per surreptionem habitæ non dicuntur *c* falsæ.

c Comm. DD.

4. Aliud *d* est falsare litteras, quod includitur in Bulla Cænæ, aliud uti falsis, quod non comprohenditur. Litteræ dimissoriæ ad Ordines non *e* possunt conferri à Capitulo Sede vacante, nisi post annum à morte Episcopi. Contra hoc facientes puniuntur pænâ interdicti, & Ordinati minoribus, privantur clericali privilegio, & maioribus, manent ipso jure suspensi ad beneplacitum futuri Prælati.

d Navar. c. 27, n. 62.

e Idem c. 25.

5. Qui scripta invenit aliena peccata & legit, vel chartas sigillatas aperiens illas legit, mortaliter *f* peccat.

f Comm. DD.

6. Legens alienas epistolas ob solam curiositatem sine animo lædendi notabiliter, & sine periculo damni notabilis non peccat mortaliter.

7. Prælato licet *g* reservare, & legere litteras suis subditis missas. Idem *h* dic de duce respectu suorum militum, cùm est in hostium obsidione

g Comm. DD.

h Navar. c. 18, n. 55.

8. Idem *i* dic de inimico mittente litteras, cum timet sibi vel proximo grave aliquod malum imminere.

i Idem ibidem.

LITIGIUM.

1. Peccat mortaliter, qui paciscitur, vel transigit in causa criminali, nisi cessante scandalo Item peccat cum onere restituendi, qui accipit aliquid, ut

a Navar. c. 25, n, 32.

ut discedat à lite injusta. Item peccat, sed non tenetur restituere, qui utitur instrumentis falsis, vel aliis malis mediis, cùm tamen causa est justa.

2. Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, non potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio. *b*

b In decr. Alexand VII. an. 16:5 24. Septemb

DISP. IV. SECT. PRIMA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

LOCATIO.

De locationis definitione, & de iusto pretio rei locatæ.

LOcatio *a* est contractus, quo persona, vel res aliqua ad usum vel fructum pretio conceditur.

2. Eodem modo de pretio rei locatæ sicut & venditæ judicandum *b* est.

3. Cùm res locatur sine pretii assignatione illud *c* solvendum in quo aliàs conducta est. Si autem tunc primò locata est, taxari debet à judice, vel ab aliis bonæ conscientiæ viris.

4. Non licet *d* locare mulas ad maius tempus quàm indiget is qui iter acturus est, nec computare dies quibus ne fatigentur, quiescunt in itinere. Ne locare per totum diem ei, qui solùm usque ad meridiem indiget; in hoc autem consuetudo consulenda est.

5. Non licet locare boves sub pacto, ut conductori pereant, nisi minuendo pretium ex assecurationis conventione. Idem dic de apum alveariis.

a Vill. to. 2. dif. 1. tr. 25.
b Patag. 1, de lo cat. & condu.
c Vill. ubi supra.
d F. Manl. in sum. 1. p. c. 19.
e Villal. ubi sup.

QVÆ

QVÆ RES possint locari?

6. Res omnes, quæ vendi possunt *f* possunt locari, nisi usu sint consumptibiles. *f* Comm. DD.

7. Cùm res alienari prohibentur, non *g* possint locari per multum tempus. *g* Comm. DD.

8. Domus vicina puerorum magistro, vel grammaticæ lectori non *h* potest locari officiali, qui strepitu docentem, & legentem impediat. *h* Comm. DD.

QVAM HABEAT obligationem, qui locat rem inutilem, vel nocivam?

9. Cùm plures eandem domum conducunt, non potest alteri locari, nisi omnes consentiant. *i* *i* Comm. DD.

10. Qui locat cellam vinariam, & per doliorum recisuras vinum effunditur in foro exteriori condemnabitur. *l* Qui verò agrum locavit, in quo sunt herbæ venenosæ non condemnabitur. *l* l. sed ædes pa. rag. 2. ff. de locat.

11. In foro autem interiori neuter horum tenetur *m* ad restitutionem, si habuit invincibilem ignorantiam, tenentur tamen de lata, & levi culpa. *m* Vill. ubi sup. dif. 4.

12. Quamvis fuerit occultum vitium rei, qui illam conduxit, pretium solvere non tenetur, *n* si ei fiat inutilis. *n* dict. l. sed ædes.

13. Quamvis vitium sit publicum, qui illud ignoravit in foro conscientiæ nil solvere tenetur. *o* *o* Comm. DD.

14. Qui in arte, quam ignorabat locavit sua opera, tenetur *p* damna restituere. Idem dic de eo, qui se iactabat supra id, quod sciebat. *p* Comm. DD.

15. Qui locavit rem non suam bona fide tenetur *q* à domino impetrare, ut ratum habeat contractum, vel dare aliam similem; si autem non possit, conductor solùm solvet pretium pro tempore, quo tali re usus est. Idem dic cùm domus corruit sine conductoris culpâ. *q* Vill. ubi supra.

16. Si conductor domum illam non habitavit ob impedimentum ex parte sua non domus, nec

r Idem ubi sup.

locatoris, *r* tenetur nihilominus pretium solvere.

s Molin. 2, de jus disp. 502

17. Qui opera sua locavit per diem, & laborem defraudavit, tenetur *s* pro rata restituere pretium & damna.

t Idem ubi sup

18. Ei, qui conventionem fecit tot mancipia portandi, *t* si duo, vel tria mortua fuerunt in navigatione, pretium integrum debetur.

u Idem ubi sup.

19. Qui conduxit navem ad merces portandas, & orta tempestate ex media navigatione rediit in portum, naulum solvere tenetur *u* secundum probabiliorem opinionem, quia in proprium commodum usus est re aliena, & damnum non fuit ex culpa locatoris.

QVÆ CVLPA SIT necessaria, ut conductor teneatur de damno?

x Vill. ubi sup. diff. 4.

21. Conductor rei tenetur *x* de culpa lata, & levi, & non de levissima. Et idem est si culpa fuerit filiorum, vel domesticorum.

y Comm. DD.

22. Si mula conducta moriatur in via sine culpa conductoris ad nil tenetur, *y* si autem culpa sua, tenetur solvere pretium mulæ ante sententiam judicis.

z Molin. disp 494

23. Qui portat vasa vitrea tenetur *z* maiorem adhibere diligentiam, & secundum probabiliorem sententiam tenetur de culpa levissima.

a Greg. Lop. l. 15 tit. 8. p. 5

24. Pastor ovium tenetur *a* solùm de lata, & levi, & illius juramento, & verisimili probationi standum in foro exteriori.

b Vill. ubi sup.

25. Qui rem accipit non conductam, sed ut in illa operaretur, & periit, vel damnum recepit, tenetur *b* de levi, & hæc fuisse præsumitur, & ideo in foro exteriori rei dominus potest pretium petere.

c Comm. DD.

26. Qui vineam conduxit, & eam non putavit, ut fructus uberiores illo anno ferret, tenetur *c* restituere damna sequentis anni.

AN

AN QUI PRÆDIUM conduxit sterilitate supervueniente teneatur pretium solvere.

27. Cùm omnino pereunt fructus, non tenetur *d* conductor pretium solvere, si autem pars solùm periit, solet pro rata.

28. Cùm prædium non ex accidenti, sed ex sua natura talibus defectibus est subiectum, solvendum *e* est pretium. Idemque si damnum accidat culpa conducentis, vel suorum vel fructus iam congregati in horrea computruerunt, vel conductio facta est plusquam per annum, vel futuris accidentibus renuntiavit, sed in hoc casu non veniunt extraordinaria nisi declaretur.

29. Cùm fertilitas prædii conducti est supra solitum abundans, & lucrum conductoris supra solitum augetur, pensio etiam debet *f* augeri.

30 Si sumptus sunt necessarii ut conductor utatur re conducta, ad locatorem spectat *g* sumptus facere. Si autem solùm sunt ad rem meliorandam, sed qui possent excusari, & nec de expressa, nec de tacita locatoris voluntate fiant, non tenetur ipse solvere.

AN POSSIT conductor expelli à domo conducta ante tempus conductionis? vide verbum Conductor.

AN SUCCESSOR hereditatis teneatur ratas habere locationes factas à suo antecessore.

31. Qui in maioratum succedit non tenetur *h* prosequi locationes sui antecessoris, & in hoc casu conductori licet rem conductam relinquere.

32. Hæres autem tenetur *i* locationes prosequi à testatore factas. Idem dic de hærede *l* conductoris.

33 Successor rei singularis, ut emptor, vel legatarius non tenetur *m* prosequi hos contractus factos à prædecessore.

34. Cum bona alicuius confiscantur, fiscus non tenetur

d L. si merces parag. vis mai l. ex conduct. parag. si vis ff loc.
e Dict. l. ex conducto.
f Vill. ubi sup. dif. 7.
g Comm. DD.
h Bald. in l. si parag sed quia nostra C. comm. de leg.
i L. viam C. locati l. 2, tit 8. p. 5.
l Comm. DD.
m Comm DD.

tenetur *n* continuare locationem, vel conductionem.

n l. si ff. de jur.. fisc.

35. Minor tenetur *o* stare his contractibus suo nomine factis à Curatore, si autem fuit læsus potest restitui. Idem dic de domino, cuius nomine famulus locavit, vel conduxit.

o l. si tutelæ ff. de admi tutelæ.

36 An verò uxor post divortium, vel post mortem viri teneatur continuare locationem factam à viro de rebus dotalibus, alii negant, alii affirmant *p* probabilius.

p Barbosa ad l. si filio parag. fin. n. 2. ff. solut. matr.

QVO TEMPORE solvenda sit pensio prædii conducti, & an fructus ad illam sint hypothecati?

37. Pensio prædii conducti solvenda *q* est secundum partium conventionem, vel si de tempore conventio facta non fuit, inspicienda est consuetudo, qua deficiente, in fine anni: si autem ex fructibus est solvenda cum hi colliguntur.

q l. 4, tit. -, p. 5.

38. Fructus prædii locati ad pensionis solutionem tacitè hypothecati *r* sunt.

r l. si in lege parag. si colonus ff. locati.

QVANDIV locatio duret?

39. Cùm tempus assignatum in locatione finitur, *s* finitur etiam locatio.

s Comm. DD.

40. Continuatur tamen tacitè, cum sciente locatore conductor continuat usum rei locatæ. Quæ tacita locatio si est rei urbanæ, durat *t* dum aliqua ex duabus partibus à conventione non recedit; si autem est rei rusticæ, durat per annum.

t Gomez 2, var. c. 3, n. 15.

41. Cum continuatur locatio tacita, durant *u* conditiones, & clausula, & reliqua quæ erant in prima conventione.

u Comm. DD.

42 Rei autem mobilis conductor, si tempore conductionis finito rem locatori non restituit, furti arguitur, *x* nisi bona fide detineat.

x Comm. DD.

43 Qui locat domum meretrici, non ut meretricium exerceat, vel usurario, non ut usuras recipiat, sed ut ibi degant, non peccat. *y*

y Navar. c. 7, n. 295.

44. Locationes beneficiorum anticipata solutione in præjudicium successoris non *z* valent.

LO-

LOCA SACRA.

1. Qualia ſint, & quæ immunitate gaudeant *a* vide verbum *Immunitas*. *a* Vide ſupra.

2. Dormitorium religioſorum, clauſtra, & alia domus loca (præter templa, & ſacella, in quibus Miſſa celebratur, & eorum cæmeteria) non dicuntur *b* loca ſacra, ut in eis fornicantes, vel ſemen effundentes non ideo ſacrilegium committant. *b* Comm. DD.

3. De ſacriſtia autem idem dic, *c* quod de cæmeterio, quia pars eſt templi. *c* Comm. DD.

4. Idem etiam dic *d* de locis ſacris, ut furtum ſit ſacrilegium; ſi autem res furata non ſit Eccleſiæ ſed alicuius ibi adſtantis, ſunt qui dicant non eſſe ſacrilegium. *d* Comm. DD.

DISPVT. V. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

LVDVS.

DE LVDI DEFINITIONE, ET AN per ludum transferatur dominium ita, ut vincens non teneatur ad reſtitutionem?

1. LVdus eſt *a* actio principaliter ordinata ad animi recreationem, & voluptatem captandam: & eſt bonus, vel malus. *a* Comm. DD.

2. Ex ſe ludus eſt licitus, *b* & pertinet ad Eutrapeliam virtutem, ſed ut plurimum ex accidentibus fit illicitus. *c* *b* Ariſt. 2. Ethic. c. 6. *c* l. 20, tit. 11, p. 4.

3. Ludi, in quibus natura, & ars prævalent, parum autem fortuna, non ſunt *d* prohibiti; niſi ratione pecuniæ ludo expoſitæ. Illi autem in quibus fortuna ſola, vel magis quam ars iuvat, ſunt pro- *d* Vill. to. 1, tr. 18. dif. 1.

prohibiti, e & ideo ludi alearum, & chartarum sunt prohibiti.

e To tit. ff. de aleato.

4. Sæculares ludentes ludis prohibitis non peccant mortaliter, & qui domos habent ad ludum deputatas cum chartis, & aliis ad ludum necessariis ut plurimum propter ingentia mala, quæ ex his latronum speluncis reipublicæ eveniunt, sunt f in statu peccati mortalis, nec absolvi debent, nisi hanc peccandi proximam occasionem relinquant.

f Vill. ubi sup. & l 3, tit. lib. 8. recopil.

5. Clerici beneficiati, vel in sacris, & à fortiori Episcopi & religiosi ludos prohibitos exercentes peccant g mortaliter.

g Rebel. de inst. 2. p. l. 12, q. ult. Vide c. 1. 34. dist. & c. inter delectos de excess. Prælat.

6. Clerici & Episcopi ludentes notabilem quantitatem ex bonis Ecclesiasticis peccant h mortaliter, sed secundum probabilem opinionem nec ipsi, nec recipientes tenentur ad restitutionem.

h Idem ubi sup.

7. Per ludum etiam prohibitum transfertur dominium, & vincens ad restitutionem recepti non tenetur, nisi cum fraude vincat, i vel ludat cum eo, qui rem alienare non potest.

i Vill. ubi sup. dif. 2.

8. Lex statuens quod recepta à militibus per ludum illis restituantur, jam non l est in usu.

l Comm. DD.

9. Amissum in ludo prohibito in Castella intra dies octo potest repeti m ante judicem; quòd si amittens intra prædictum terminum non repetat, quilibet alius potest intra duos menses repetere.

m Lib. 2, tit. 20. lib 3. ordin.

10. Qui amisit, non potest n propria authoritate amissum repetere, nec recompensare fraude utens in ludo, potest tamen minis obligare vincentem, ut ei partem restituat, sed debet habere animum, si ille nolit, repetendi ante judicem.

n Molin. dis. 514. to. 2 de iust.

DE EO QVI LVDIT expectata pecunia.

11. Qui ludit spectatâ pecunia licet spectato solum jure naturali, tenetur promissis stare; liberatur o tamen jure communi in utroque foro, & item de iure Castellæ.

o Mol. dic. alearum & l 8, tit 7, l. 168, rec.

12 Qui lusit spectata pecunia, & postea solvit numerata, dominium transtulit p in recipientem.

13. Qui

13. Qui lusit expectatâ pecuniâ, & se cum juramento ad solutionem obligavit, tenetur *q* solvere; sed potest *r* ante iudicem repetere; juramentum autem nec relaxari potest, nec commutari. *q* Comm. DD. *r* Vill ubi sup. dif. 3

AN QVI ALLICIT AD LVDVM, vel fraude utitur teneatur restituere?

14. Qui allicit ad ludum vi, verbis iniuriosis, vel precibus importunis, si vincit restituere tenetur. *s* Molina autem valde probabiliter dicit non teneri, nisi partem aliquam pro injuria. Si autem sic attractus vincat, potest lucrum retinere. *s* Moli. to. 2 de just. disp. 5 6.

15. Qui fraude vincit, tenetur *t* restituere non solùm quod lucratus est, sed etiam quod certò victu lucraturus erat. *t* Comm. DD.

16. Signare chartas ut à se, & non à contrario cognoscantur, ludere à se notis licet non signet, vel ita expertum esse in chartis distinguendis, ut facilè illas cognoscat, fraus est quæ obligat ad restitutionem, & impedit recepti dominium. Idem dic *u* de quavis arte, quam si cognosceret ludens non consentiret. *u* Vill. ubi supra.

17. Idem etiam dicendum *x* de eo, qui se imperitum finxit, ut ad ludum alliceret alium, quem tamen in ludo superabat. *x* Reb el. 2, p. l. 18 q. 4.

18. Cùm uterque ignorat colludentis peritiam licitè superior in ludo lucratum potest *y* retinere. Si tamen notabilis sit excessus, ut ludat sine periculo amittendi, tenetur à ludo desistere, & quod post hanc cognitionem lucratus est restituere. *y* Comm. DD.

19. Qui habet animum non solvendi, vel solutum repetendi nil potest *z* lucrari, si autem habuit animum, illum mutare potest, *a* & suo jure uti repetendo solutum. *z* Comm. DD. *a* Les. l. 3. de just. 26, sec. 3 n. 31.

20. Cùm duo ludunt, alius numeratâ, alius expectatâ pecuniâ, quòd licet, qui expectatâ lusit in conscientia non tenetur solvere, sed vilis homo reputabitur, *b* nec amplius ad ludum admittetur. *b* Vill. ubi sup.

21. Qui

21. Qui dicit se primam chartam habere, quam non habet, ob fraudem tenetur *c* restituere Qui manum primam sibi non debitam usurpat, si ideo vincit tenetur restituere

c Comm. DD.

22. Vtens cautelis, & arte quibus alii communiter utuntur in ludo non peccat, nec tenetur *d* restituere, quia hæc est ingenii victoria, cui præmium debetur, & ad id voluntariè se exponunt ludentes, si tamen fiat secundum leges in ludo receptas.

d Alcacer de ludo c. 16.

SECTIO II.

AN POSSIT LVDERE, qui alienare non potest.

1 QVi non potest alienare non potest *e* ludere, & amissum illi est restituendum.

2. Qui potest donare potest *f* ludere: nisi religiosus.

3. Uxor potest *g* ludere, quod illi maritus permiserit, & quod in recreationibus honestis licitum est illi expendere, vel si habet bona paraphernalia reservata sibi.

4. Scholastico, pupillo, & minori recreationis causa ex his quæ à patre, vel à Curatore ad alimenta mittuntur vigesimam partem ludere non videtur *h* illicitum.

5. Qui habet 14. annos, & non Curatorem *i* vincens non tenetur restituere ante sententiam judicis. Idem dic de filiofamilias, qui habet bona castrensia, vel quasi castrensia.

6. De religiosis idem dic *l* quod de pupillis, de licentia enim Prælati res parvi valoris licet eis ludere ablato scandalo.

7. Quamvis Prælatus det illis licentiam aliquid donandi, vel expendendi non intelligitur *m* ad ludendum,

e Comm. DD.
f D. Th. 2, 2, q. 32. art. 7, ad 1.
g Moli. to. 2, de iust. disp. 520.
h Vill. ubi sup. dif. 5, n. 4.
i Sanch. de matr. to. 2. l. 6. dif. 18.
l Comm. DD.
m Vill. ubi sup.

8 Non

8. Non potest Prælatus dare illis licentiam ad ludendum magnam quantitatem. *n* *n* Ledes. in sum. 2. p. tr. 31

9. Qui vincit eum, *o* qui potest ludere, ei restituendo satisfacit. *o* Comm. DD.

10. Qui non potest ludere, & vincit eum, qui potest, & scit vincenti ludum esse prohibitum, non tenetur *p* restituere, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, sed ut plurimum victus hoc ignorat, & ideo vincens tenetur restituere. *p* Comm. DD.

11. Qui non potest ludo exponere nisi certam quantitatem, non potest *q* in una manu ultra illam lucrari ex singulis ludentibus manibus. *q* Vill. ubi sup.

12. Qui victus est ab eo, qui non poterat ludere *r* potest sibi recompensare vincendo alia vice. *r* Comm. DD.

13. Famulus qui ludit pecuniam domini non tenetur *ſ* restituere quod lucratus fuit, quoniam si amisisset, domino restituere tenetur. *ſ* Comm. DD.

14. Qui sciens ludit cum eo, qui aliena ludit pecunia, ipse & qui à vincente donationes receperunt restituere tenentur *t* Si autem bona fide vicit, & expendit, solum restituere tenetur id in quo factus est locupletior. *t* Reb. ubi supra. n. 13.

15. Maritus, qui in magna quantitate cum familiæ damno ludit, est in peccato mortali, & damna uxori tenetur *u* restituere, quia licet aliquando lucretur, ut plurimum in ludo tempus, anima, & pecunia amittuntur. *u* Vill to. 2, tr. 28. dif. 5.

AN CONTRACTVS vulgò Apuestas, sit licitus.

16. Licitus *x* est hic contractus cum datur æqualitas in periculo amittendi, & amissum non potest repeti. *x* Comm DD.

17. Qui certò scit se victurum non potest *y* lucrari nisi vincendo id aperiat. *y* Comm. DD.

18. Qui cum quatuor personis contraxit, quod nullus ex oppositoribus conseqvuturus erat cathedram, non *z* potest lucrum recipere, quia victus ab *z* Ledes. in sum. 2,

p. tr. 32, c. 2. ab uno certò scit tres alios se esse victurum, & lucratur sine periculo amittendi.

a Comm. DD. 19. Sortium contractus, cùm datur æqualitas *a* licitus est.

b Comm. DD. 20. Ludus factus principaliter ob lucrum, *b* veniale peccatum est, nullum verò si ad subveniendum necessitati.

21. Spiritualia ut preces, & Missas lucrari in ludo causa recreationis licitum est. *c*

c Navar. n. 7, c. 19. 22. Qui advertit collusorem oblitum fuisse calculum apponere, & non admonet, *d* tenetur restituere, ad quod non tenetur inspector, nisi promiserit.

d Idem cap. 20. num. 13.

e Comm. DD. 23. Qui dubitat an per fraudem lucratus fuerit, *e* tenetur restituere, quia melior est conditio alterius possidentis.

24. Qui victus cogit vincentem, ut amplius ludat, & recuperatis amissis alia à collusore lucratur, hæc solum restituere *f* tenetur.

f Diana p. 2, tr. 17 resol. 27. 25. Ludere aleis, vel chartis magni lucri causa etiam laicis prohibitum esse sub mortali viri docti *g* asserunt. Alii solùm religiosis, & clericis, & his etiam si ludant *h* patrimonialia.

g Silv. in sum. verb. ludus. 26 Sunt qui dicant ludentem cum minore *i* non teneri ad restitutionem, nisi post sententiam iudicis

h Navar. c. 20, n. 9.

i Sà verb. ludus n. 6 27. Qui importunis precibus aliquem traxit, asserunt quidam ad restitutionem non teneri. *l*

l Vide Sà ubi sup. 28. Histrionum ludi, si modestè fiant, non sunt ex se damnabiles; sunt verò ut communiter fiunt, & ipsi histriones per leges Ecclesiasticas infames, *m* nec eis danda Eucharistia, si immodestè se gerant in ludis.

m Vide c. pro dilecto de consec. dub. 2.

n Comm. DD. 29. Funambulorum ludum illicitum esse dicunt quidam, alii autem licere *n* in arte peritis si sine periculo fiat.

30. Taurorum ludum Pius V. sub excommunicatione prohibuit; Gregorius autem XIII. abstu-

abstulit excommunicationem. Erit autem *o* licitus si fiat sine periculo. *o Sà ubi supra.*

31. Ludo, qui cum peccato mortali fit, assistere non est peccatum, nisi assistens peccato cooperetur, vel delectetur ipso ut peccato, non autem si ut ludo.

32. Ad ludum chartas vendens, & instrumenta ministrans, si plus quàm ob laborem, & res ministratas meretur, recipiat, restituere *p* tenetur. *p Comm. DD.*

DISPUT. VI. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

LUXURIA.

QUID SIT LUXURIA, ET AN simplex fornicatio sit peccatum mortale?

1 LUxuria *a* est vitium inclinans ad inordinatum usum venereorum. Ex sua natura est peccatum mortale, eiusque sunt *b* filiæ: cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri.

a D.Tho. 2, q. 154 art. 1.
b D.Greg lib. 31. mor. 4. c. 35.

2. Sex habet *c* species, quæ sunt fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & peccatum contra naturam. Adulterium autem, incestus, stuprum, & raptus, & sacrilegium metaphysicè loquendo, non sunt luxuriæ species; quia deformitates, quas addunt, non sunt contra castitatem, sed contra iustitiam, pietatem, & religionem, moraliter autem dicuntur species.

c D.Tho. ubi sup.

3. Meretrices licitè in rebus publicis permittuntur *d* ob vitanda majora mala.

d D.Greg hom. 3. super Mach. refert in c. hac ratione 31. q. 1.

e 1. ad Cor. 6. & ad Galat. 5.

4. Fornicatio simplex est peccatum mortale, est veritas fidei definita ab Apostolo Paulo: *e Hoc autem scitote, intelligentes quòd omnis fornicator, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno* Christi *& Dei.* Est contra jus naturale, & in ea fit injuria toti humanæ naturæ, quia per concubitum vagum proli nasciturae fit injuria eam certo parente, & educatore privando

AN OSCULA, & tactus &c. & verba turpia, sint peccatum mortale?

f Vide Vill. to. 2. tr. 40 dif. 2.

5. Oscula & tactus &c. *f* tripliciter sumi possunt: Primò in amicitiæ signum, & sic non sunt peccatum: Secundò in ordine ad concubitum, & sic sunt peccatum mortale in solutis: Tertiò propter solam delectationem sine intentione concubitûs, & sic sunt etiam peccatum mortale, quia voluptas illa ex se intrinsecè ordinatur ad fornicationem, & in hoc non potest dari materia levis, si cum advertentia fiat. Sunt qui contrarium sentiant, si fiant sine alia sinistra intentione, Salas, & alii, quibus ego non assentior.

g Idem ubi sup.

6. Qui ex solo aspectu fœminæ advertit spirituum servientium ad generationem, commotionem, & in eo delectatur, etiam sine intentione concubitus, peccat *g* mortaliter; si verò delectatio sumatur ex sola pulchritudine spectata non est peccatum mortale

h Cordu. in sum. q. 2.

7. Oscula, & tactus, & cætera graviora peccata *h* sunt inter duos viros, vel inter duas fœminas, & circumstantia agentis, & patientis aperienda est in confessione. *In* Hispania amplexus, & in Gallia oscula recepta sunt ut amicitiæ signa inter personas virtuosas, & non sunt *i* peccata.

i Comm. DD.

8. Tangere autem infantes, & bruta mansueta non est peccatum mortale, etsi aliqua delectatio suboriatur, quia talis non est venerea. Si autem quis sentiret spirituum generationi servientium

um commotionem, & delectaretur advertenter in ea, peccaret *l* mortaliter.

l Villal. ubi sup.

9. Tangere propria, vel aliena pudenda, etiam si delectatio non intenta sequatur, si fiat ob necessitatem non est *m* peccatum.

m Comm. DD.

10. Qui fœminam cognovit, non tenetur *n* fateri oscula vel tactus, quia subintelliguntur.

n Comm. DD.

11 Aspicere pudenda fœminarum, & concumbentes virum & fœminam, est peccatum *o* mortale propter grave periculum consensus. Aspicere autem bruta coeuntia sine hoc periculo non erit mortale. Aspicere autem virum viri, vel fœminam fœminæ pudenda ob solam curiositatem non est *p* mortale.

o S. Anton. 2. p. tit. 5, c. 1 parag. 7.

12. Verba impudica sunt peccata mortalia, si dicantur cum venerea delectatione advertenter volita. Si autem ex sola levitate inadvertenter absque fine pravo, & periculo peccandi mortaliter, solum sunt *q* peccata venialia.

p Sanch. de matr. lib. 9. disp. 46. n. 17.

q Villal. ubi sup.

AN OSCVLA & amplexus liceant inter sponsos de futuro?

13. Oscula, & amplexus inter sponsatos de futuro licent, *r* si fiant sine periculo copulæ, vel pollutionis. *ſ* Contraria tamen sententia est probabilis, & tutior.

r Idem to. 1. tr. 12, dif. 16

ſ Rebel. de just. 2. p. lib. 2, q. 16.

14. Tactus impudici non licent *t* sponsis, & delectatio venerea de copula futura, vel in viduis de præterita est peccatum mortale.

t Comm. DD.

Improbabilis est opinio, quæ dicit esse tantùm veniale peccatum osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo, consensus ulterioris & pollutionis. *

* In dec. Alexand. VII, anno 1666.

AN STVPRVM sine violentia vel raptu sit species distincta à simplici fornicatione.

15. An stuprum sine violentia vel raptu, puellâ consentiente sit species distincta à simplici forni-

catione alii negant, alii probabilius affirmant; alii solùm concedunt quando puella est in *u* potestate patris.

DE RAPTV.

16. Raptus *x* est, cùm inupta, vel innupta causâ libidinis vi abducitur; seu vis inferatur soli abductæ, siue his, qui curam ejus habent, seu utrisque.

17. Cùm fœmina non est sub alicuius potestate, & ipsa consentit, non *y* est raptus, & si se abduci consentiat, & postea dissentiens in copula opprimatur, non est raptus. Si verò se abduci consentiat, ob timorem, vel ob importunas preces, fraudem, vel fraudulentas promissiones, rapta dicitur, *z* dummodo in alium locum transferatur.

18. Si nolens rapiatur consentientibus parentibus, vel volens illis contradicentibus erit raptus. Si autem ipsa consensit, & erant facta inter ipsa sponsalia non *a* est raptus.

19 Raptum fœminæ consulentes, vel ei auxilium, vel favorem dantes excommunicationem incurrunt. *b*

DE ADVLTERIO.

20. Adulterium *c* est ad alterius thorum accessio, & peccatum mortale, & continet iniustitiam, nec malitia illius excusatur, etiam si maritus uxorem tradat.

21. Adulterium *d* est triplex, aliud cùm vir & fœmina sunt conjugati, aliud cùm fœmina solum, aliud cùm vir. Primum est pessimum, 2. peius, 3 malum. Quæ omnia in confessione sunt aperienda.

22. Si maritus uxorem cognoscit contra naturam, est *e* adulterium ex utraque parte, & hæc circumstantia confitenda, nec sufficit dicere quod tale crimen commisit cum quadam conjugata, nisi aperiat *f* quod cum propria,

u D. Th. in 4. dist. 41. q. unic. art. 4

x Gran. in c. raptus 36. q. 1.

y Comm. DD

z Comm. DD.

a c. penul. de rap.

b Trid. sess. 14. de reform. c. 8.

c D. Tho. 2, 2, q 54 art. 8.

d Comm. DD.

e D. Amb lib. de Patriar. ref. in c. nemo sibi.

f Sanch. lib. 9. de matr. dec. 18. n. 3.

DE

DE INCESTV.

23. Incestus *g* est copula carnalis cum consanguinea vel affine in gradu prohibito, id est contra quartum inter consanguineos, & affines per copulam licitam, per illicitam autem usque ad secundum.

24. Cæteris paribus gravius *h* peccatum est copula cum consanguinea, quàm cum affine.

25. Specialem deformitatem habet *i* violare gradus à cognatione legali, vel spirituali procedentes. Reliqua de hac materia vide in verbo *Incestus.*

DE SACRILEGIO.

26. Sacrilegium in hac materia est *l* violatio rei sacræ, loci, vel personæ per luxuriam.

27. Non est sacrilegium *m* consentire in Ecclesia cogitationi venereæ foris exercēdæ, nec verba loqui inhonesta, nec tactus habere impudicos sine periculo effusionis seminis

DE PECCATO CONTRA NATVRAM.

28 Peccatum contra naturam in hac materia *n* est quidquid fit contra id, quod naturaliter petit talis actus, vel impedit debitum eius finem, qui est generatio.

29. Species huius peccati sunt mollities, *o* seu pollutio, brutalitas, & sodomia & quando in modo coëundi est inordinatio cum periculo effusionis seminis extra vas. Mollities autem, sodomia, bestialitas non sunt peccata eiusdē speciei infimæ, ideoque non sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem. *

30. Cognoscere fœminam menstruatam non *p* habet specialem deformitatem, quæ sit peccatum mortale secundum communiorem, & probabiliorem sententiam, nec damnum fit proli, quia secundum Aristotelem *q* in menstruo non contingit generari.

DE POLLVTIONE.

31 Cùm est plenè voluntaria, etiam si intendatur

g Villal. ubi sup. dif. 13.

h Comm. DD.

i Vide D. Tho. 2, 2. q. 154. art. 10.

l D. Tho. ubi sup.

m Villal. ubi sup. dif. 14.

n Comm. DD.

o Comm. DD.

*In de cr. Alexand. VII. an. 1665.

p Sanch. de matr. lib. 9. d. 15. 21. nu. 7.

q Arist. 1. de gener. anim. c. 7

propter sanitatem, vel propter tentationes vitandas; *r* est peccatum mortale.

r Comm. DD. ex D. Paul. Molles regnum Dei non possidebunt.

32. Involuntaria non est peccatum. *s* Unde qui audit confessiones, etiam si pollutiones sentiat, non tenetur à confessionibus abstinere; nisi ita labilis sit, ut se exponat consentiendi periculo. Idem dic de chirurgo, qui curat fœminas, de equite, qui fluxum seminis patitur.

s Comm. DD.

33. Qui excedit in cibo, vel edit & bibit calida, unde ei in somnis pollutio contingit non peccat *t* mortaliter, nisi in eum finem dirigat.

t Comm. DD.

34. Qui causam levem etiam cum peccato veniali [ut negligenter cogitationes turpes à se repellendo, vel inadvertenter in mulieris aspectu aliquantulum immorando] pollutioni dedit, non peccat *u* mortaliter.

u Sanch. ubi sup.

35. Eunuchus, qui cum fœmina coit, duplex peccatum *x* committit, aliud fornicationis, aliud contra naturam, faciens ut fœmina se inutiliter polluat.

x Villal. ubi sup. dif. 16.

36. Quamvis pollutio procurata in se vel in alio sit peccatum mortale; desiderata tamen, ut sine peccato contingat sibi, vel alteri ob bonum finem, non est *y* peccatum. Contrarium tamen valde probabiliter defendunt alii. Sot. *in 4. dist. 12. q. 1.*

y Vasq. 12 disp. 115. c. 2.

37. Quod dictum est de pollutione, intelligendum *z* etiam de distillatione, & commotione spirituum servientium generationi, quæ, si contingant ex re bona, vel indifferenti præter patientis voluntatem, non sunt peccata.

z Comm. DD.

SE-

SECTIO II.

De delectatione morosa, & de eo, qui impedit generationem.

1. DElectatio morosa plenè voluntaria in re, quæ est peccatum mortale, non *a* excusatur à mortali.

2. Delectatio de copula præterita, vel futura cum conjuge mortua, vel sponsata mortale peccatum *b* est; quia delectatio est præsens, & illicita. Si autem solùm fit de actu conjugali, ut præterito, non *c* est peccatum mortale secundum probabiliorem, licet contrarium quod asserunt viri docti, sit tutius.

3. Qui in actu conjugali deliberatè delectatur in alia fæmina peccat *d* mortaliter.

4. Actualiter coniugatis delectari in copulæ cogitatione cum propria coniuge non est illicitum, dummodo non sit pollutionis periculum, etsi sit spirituum generationi servientium commotio. Tutiùs tamen est ab huiusmodi cogitatione abstinere, quia sunt DD. qui esse peccatum mortale *e* affirmant.

5. Cùm actus inter coniuges est illicitus propter votum & aliud impedimentum intrinsecum, cogitatio talis est peccatum mortale, *f* secus *g* si sit extrinsecum propter affinitatem supervenientem.

6. Generationem impedire, vel eam impediendi periculo se exponere, *h* peccatum est mortale.

7. Idem dic de fœmina, quæ semen receptum expellere nititur, vel abortum procurat. Vide verbum *Abortus*.

VARIA CIRCA HANC MATERIAM.

8. Sodomia *i* est cum duo eiusdem sexus com-

a Vill. ubi sup. dif. 17.
b Comm. DD.
c Sanch. ubi sup. disp. 47. num. 7.
d Comm. DD.
e Silv. verb. delect.
f Comm. DD.
g Vide Sanch. de matr. lib. 9. disp. 14
h Comm. DD.
i Vide Dian. p. 5. tr. 4. res. 99.

commiscentur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præposterè. Quidam verò sentiunt speciem variari, si fiat cum cognato aut affine, aut cum habente castitatis votum, aut cum coniugata, aut cum virgine, aut viri cum fœmina.

l Sanch. l. 9. disp 18. n. 3. & 4.

9. Cum fœmina coniunctionem præposteram habere non esse crimen sodomiticum asserit *l* P. Sanchez.

m Sa verb lux uria n. 6.
n Sa ubi sup.

10. Ad bestialitatem reducitur *m* coitus cum Dæmone, reliquæ bestialitates sunt eiusdem speciei, factam autem cum mare, distinctam dicunt *n* quidam esse specie ab ea, quæ fit cum fœmina.

o Sa ubi sup.

11. Coitus cum Dæmone habet *o* coniunctum gravius aliud crimen, societatem scilicet cum illo, quod ad Inquisitores spectat. Quòd si Dæmon semen alicuius viri deferat ad vas mulieris, erit etiam fornicatio, & filius non Dæmonis, sed illius hominis, cuius erat semen.

p Comm. DD.

12. Pollutio in semidormiente non *p* est peccatum mortale, & cœptam in somno non tenetur *q* evigilans reprimere, sufficit si non placeat.

q Soto in 4, d. 12. q. 5. art. 7.
r Comm. DD.

13. Quæ vi opprimitur non tenetur opprimentem lædere, an verò teneatur clamare, si possit sine vitæ, aut infamiæ periculo, dubium est inter DD, debet *r* tamen resistere.

ſ Comm. DD.

14. Pro usu corporis licitum est fœminæ pretium petere, & recipere, & qui promisit tenetur solvere. Sed adverte quòd meretrici non licet *ſ* pretium accipere ante concubitum, nec post eum, si id fiat cum patrati criminis approbatione.

t Diana p. 2, tr. 17. res. 253.

15. Cùm in venereis cogitationibus voluntas nec consentit, nec dissentit positivè, sed tantùm permissivè se habet non impediendo motus lasciviæ, quos poterat, ab his animum avocando, sentiunt *t* quidam probabiliter non esse mortale; est tamen animæ valde periculosum.

16. Fœ-

16. Fœmina in choreis, quæ scit se ab alio tangi libidinosè, vel osculari, & non potest sine nota impedire, quia est regionis consuetudo, non peccat *u* permittendo.

u Comm. DD.

17. Non peccant *x* mortaliter, qui comœdiis etiam impudicis assistunt ob solam curiositatem sine periculo consentiendi. Est tamen res laqueis, & periculis plena. Peccant tamen qui ad eas spectandas confluunt, & magistratus, qui approbant, non verò si solùm non puniendo permittant.

x Diana p. 2, tr. 17, res. 35.

18. In delectatione morosa, etiam quæ est peccatum mortale, non est opus *y* fateri circumstantiam personæ circa quam v. g. an nupta, an Monialis sit, quia in ea solùm intenditur sensualis delectatio sine alia speciali deformitate, nec in personam censetur, quæ per accidens se habet

y P. Vasq.

19. Conjugatus seipsum ob veneream delectationem tangens, etiam sine periculo pollutionis peccat mortaliter; sunt tamen qui contrarium *z* defendant.

z Vide Dian. ubi supra.

20. Qui confessiones audiendo, vel equitando exponit se pollutionis periculo, non tenetur *a* abstinere secundum probabilem sententiam.

a Comm. DD. vide Dian. ubi supra.

21. Qui accumbit tali situ, vel medicinam sumit, & unde scit pollutionem secuturam, dummodo id non intendat, non *b* peccat.

b Comm. DD

22. In rebus venereis non datur parvitas materiæ, *c* & contraria sententia in nostra societate damnatur, ut improbabilis & periculosa, & meritò.

c Dian. p. 5. tr. 5. res. 5.

23. Deferentes litteras amatorias ad fœminam, quibus ad inhonesta invitatur, peccant mortaliter, quamvis alii teneant *d* contrarium.

d Sa hoc verb.

24. Fœmina, quæ aptat corpus ad copulam peccat *e* mortaliter, tenetur enim quantum in se est illam impedire.

e Dian. p. 3. tr. 6. res. 31.

25. Coniunctio fidelis cum infideli inducit circum-

circumstantiam necessariò fatendam, quod alii *f* negant.

f Hinc. apud Dian. ubi supra res. 138.

26. Clericus Sodomita occultus neque est suspensus, neque si celebret incurrit irregularitatem, quia nullum crimen quantumvis enorme inducit *g* irregularitatem nisi sit notorium.

g Henriq. apud Dian. p. 4. tr. 2. res. 83.

27. Qui habuit copulam cum soluta, non satisfacit confessionis præcepto dicens: commisi cum soluta grave peccatum, *h* contra castitatem, non explicando copulam.

h In decr. Alexand. VII. an. 1665.

DISPUTATIUNCULÆ interiacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

M.

MALEDICTIO.

1. QVi maledicit Petro, ei & toti eius familiæ imprecans grave malum, duo tantùm peccata, & non tot, quot sunt personæ maledictæ *a* committit. Idem dic de eo, qui blasphemat in S. Petrum, & undecim Apostolos.

a Navar. c. 7. n. 18.

2. Qui habet consuetudinem maledicendi ex toto corde, non est absolvendus *b* donec se corrigat.

b Villal. tr. 3. dif. 9. to. 2.

3. Qui deliberatè sibi vel alii grave malum imprecatur, peccat *c* mortaliter; secus verò si indeliberatè, & ore tantùm, ut communiter fit.

c Comm. DD.

4. Maledicens irrationabilibus in quantum sunt creaturæ Dei blasphemiam *d* committit, si in quantum sunt alicuius proximi idem peccatum facit ac si proximo malediceret; sed si neutra ratione, seu in quantum nobis nocent, tantum est peccatum veniale.

d Vill. ubi sup. n. 6.

MA-

MALEFICIUM.

1. Licitum est petere à saga, *a* ut dissolvat maleficium cum potest sine alio, quamvis sciatur non sine illo eam id facturam.

a Dian. p. 5, tr. 7. ref. 15. to. 4.

MANDATUM.

1. Mandatum posterius regulariter non derogat *a* priori, ni id manifestet, & præcipué hoc est verum in privilegiis, legatis, & re non integra.

2. Mandatum de integra morte mandantis *b* expirat, quod non est intelligendum cùm datur per modum constitutionis, vel in gratiam alicujus.

a Comm. DD.
b Molin. disp. 265 num. 4.

MANIFESTUM.

1. Manifestum in dubio & in pœnalibus habendum pro notorio, in aliis pro eo, *a* quod probari potest, non tamen est notorium.

2. Notorium facti in loco viciniæ, aut collegio, in quo sint saltem decem personæ, dicitur, *b* cum factum scit maior pars Non dicitur autem notorium, cùm omnes personæ decem non sunt.

3. Notorium *c* juris est, quod constat iudicis sententiâ, vel judiciali probatione, vel confessione rei.

4. Occultum est, *d* quod tale non est, etiam si possit probari, vel quod probari difficile est, & denique quod quinque solùm personæ sciunt.

5. Impedimentum matrimonii occultum *e* dicitur cùm publicé cognitum non est, vel non est deductum in forum exteriùs, vel quamvis sit deductum, probatione deficiente nil de eo factum est.

6. Publicum *f* crimen est vel publicâ infamiâ proditum, vel in judicio convictum, vel in vicinia, vel in collegio cognitum.

7. Occulta hæresis *g* est quæ non est notoria per evidentiam facti, vel per sententiam judicis, vel per rei confessionem in judicio, & quæ testibus nequit probari.

a Sa hoc verb. n. 1.
b Silvest. verb. notorium n. 4.
c Idem ubi sup.
d Sa ubi sup. n. 4.
e Navar. c. 17.
f Covar. in 4. decret. p. 2 c. 6.
g P. Azor lib. 8. c. 10, q. 9.

8. Pu-

b Sà ubi sup. n. 5. 8. Publicum dicitur non solùm *b* quod notorium est, sed quod coram iudice, vel notario actum.

MARITVS.

a Navar. n. 17. 1. Maritus *a* potest vovere succurrere terræ sanctæ, & debet implere etiam uxore renuente, si necessitas urgeat.

b Idem n. 62. 2. Non potest *b* sine consensu uxoris habitum mutare in habitum religiosorum tertii Ordinis.

c P. Avil. in sum. hoc verb. n. 1 3. Mariti absentia ex justa causa *c* licet v. g. ob bonum reipublicæ, vel suæ familiæ, & aliàs.

d Comm. DD. 4. Peccat *d* mortaliter si uxorem atrociter flagellat, vel sine causa, si est mulier honesta, vel ei dicit notabile convitium, vel alia injuriosa verba.

e Navar. n. 20. 5. Mariti præceptum in re gravi spectante ad bonum familiæ *e* obligat uxorem sub mortali.

f Comm. DD. 6. Peccat mortaliter maritus qui uxorem in adulterio comprehensam *f* occidit, & contraria sententia est improbabilis & damnata ab Alexand. VII. an. 1665.

g Avil. ubi sup. 7. Maritus, qui aliquid notabile usurpat ex bonis paraphernalibus uxoris *g* peccat & restituere tenetur. Communia autem licet consumat malè, non tenetur.

h Navar. ubi sup. 8. Donatio facta à marito de rebus mobilibus uxoris valet, tenetur *h* tamen admonere uxorem ut tantumdem in bonorum partitione sibi capiat, & ipse computare in suam partem

i Idem ubi sup. 9. Impensa mariti etiam prodiga *i* minuit lucra communia, nec debet in suam partem computare, secus vero factæ donationes sine uxoris consensu.

l Comm. DD. 10. Donata marito à consanguineis eius ad ipsum *l* spectant, idem dic de uxore.

m Avila, ubi sup. 11. Maritus *m* potest pacisci cum promittente dotem, ut donec illam tradat, solvat quotannis quantum alius diligens ex illa dote salva manente posset lucrari, & regionum statuta hoc vel simile statuentia justa sunt.

12. Peccat *n* mortaliter maritus sine urgenti necessitate sumens pecuniam, vel merces ad usuram cum gravi damno uxoris, vel filiorum. *n* Comm. DD.

MARTYRIUM.

1. Martyr etiam dicitur, qui *a* pro tuenda quacumque virtute interficitur. *a* Comm. DD.

2. Peccat martyr, qui se temerè offert martyrio infideles irritando, *b* vel præcipuè ob tædium vitæ, vel ob vanam gloriam. *b* Navar apud P. Avil. in sum. hoc verb.

3. Est sub præcepto, *c* quando est necessarium ad fidei defensionem, ad bonum commune, vel ad evitandas blasphemias. Est ex consilio quando cedit in maiorem Dei gloriam, & fidei exaltationem. *c* Idē ib.

MATER Vide verbum *Pater*.

DISPUT. I. SECT. VNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

MATRIMONIUM.

De Matrimonii definitione, & institutione.

1 Matrimonium *a* est coniunctio maritalis viri, & fœminæ, inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens. *a* Mag. in 4. dist. 28. l. 1, ff de rit. nupt.

2. Matrimonium est triplex: *b* legitimum tantùm, quod per consensum perficitur, ut inter infideles: legitimum, & ratum, ut inter fideles, quod est ratum, id est firmum etiam ante copulam; aliud dicitur consummatum, quod per copulam perficitur. *b* Vide Reb. de jus. 2. p. l. 2. q. n. 5.

3. Est de jure *c* naturæ, id est secundum naturalem hominis inclinationem. Fuit sub præcepto cùm genus humanum ob multiplicationem illo indigebat. Hoc præceptū modo non obligat cessante necessi- *c* Vide D. Th. in add. q. 41, art. 2.

necessitate, quæ si urgeret deficientibus hominibus obligaret, ne periret species humana, & tunc possent homines etiam religiosi à superioribus ad matrimonium compelli, & hoc præceptum ad proximi amorem spectat

d Idem in 4. dist. 26. q. 2. art 2. 4. Ante hominis lapsum fuit institutum *d* in officium naturæ, post lapsum in remedium etiam concupiscentiæ.

e Trid. ses. 24. 5. In lege veteri non fuit sacramentum, nec habet rationem talis, *e* cùm contrahit fidelis cum infideli.

f Comm. DD. 6. Cùm infideles coniugati convertuntur ad fidem, possunt *f* nuptiales benedictiones recipere, nec de novo contrahere tenentur.

g Trid. ses. 24. 7. Matrimonium *g* est novæ legis sacramentum à Christo Domino institutum, cùm dixit: *quos Deus conjunxit, homo non separet, &c.*

h Sanch. lib. 2. de matr. dis. 9. n. 5 8. Cum infideles conjugati ad fidem convertuntur, matrimonium illorum fit *h* sacramentum secundum probabiliorem.

DE MATERIA ET FORMA huius sacramenti; & de eius ministro.

i Idem l. 2. disp. 5. 9. Materia, & forma huius sacramenti *i* sunt verba, nutus, vel signa, quibus interior consensus declaratur secundùm diversas considerationes. In quantum significant mutuam corporum traditionem sunt materia; in quantum verò declarant interiorem consensum, per quem hæc traditio acceptatur, sunt forma.

l Trid. ses. 24. de ref. c. 1 10. Parochus assistens non *l* est minister; ipsi autem contrahentes faciunt unum ministrum totalem.

m Vill. to. 1. tr. 15. dif. 6. 11. Si contrahentes non haberent intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, non esset *m* sacramentum: esset tamen matrimonium, ut inter infideles secundum probabiliorem sententiam. Alii dicunt nec matrimonium fore.

DE

DE PARTIVM consensu, & de eo, qui fictè contrahit.

12. Consensus contrahentium *n* est de intrinseca ratione matrimonii. *n Conc. Flor. in decr. Eug. 4.*

13. Ecclesia *o* potest aliquem compellere, ut matrimonium contrahat, & factum tenebit. *o Comm. DD.*

14. Non *p* sufficit consensus interior, etsi à Deo revelaretur, nisi sit simul exterior, id est signa sensus interioris. *p c. licet de spons.*

15. Sufficit *q* quòd exterius declaretur etiam sine verbis, qui modus contrahendi etiam in eo, qui poterat verbis, solùm erit peccatum veniale. *q Suar. to. 3. q. 6. art. 1.*

16. Sufficit, quòd contrahentium consensus *r* sint moraliter conjuncti. *r Comm. DD.*

17. Cùm unius consensus fuit fictus, si personæ erant habiles, *s* sufficit, quòd postea consentiat ut matrimonium convalescat. Idem *t* dic si spontaneè cohabitet cum coniuge, vel eam cognoscat affectu materiali. *s c. ad id de spons. t Henr. l. 11. de matr. c. 10 n. 5.*

18. Qui intelligens esse impedimentum dirimens, quod in re non erat, matrimonium *u* contrahit, validè contrahit, si faciat eo animo, ut valeat meliori quo potest modo, secus si faciat animo decipiendi. *u Idem ubi sup.*

19. Qui fictè contrahit peccat mortaliter. Quòd si spectetur sola contractûs natura, non tenetur consentire; moraliter tamen loquendo propter damna, quæ inde seqvuntur ad id est obligandus, *x* nec absolvendus ni faciat, quia in foro exteriori ad cohabitandum cogetur, quod non erit sine animæ periculo. *x Navar. in sum. c. 12.*

20. Si in prædicto casu sit magna inæqualitas inter contrahentes, vel timeatur magnum scandalum *y* poterit aliò fugere. *y Sanch. l. 1. de mat. dis. 2. n. 8.*

21. Quomodo consensus sit renovandus ad ratificandum matrimonium invalidum propter occultum impedimentum quod cessavit, agendum infra.

22, Quo-

22. Quomodo se gerere debeant coniuges quãdo matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum. Vide verbum *debitum conjugale*.

DE MATRIMONIO PER PROCURATOREM contracto.

23. Matrimonium, quod per Procuratorem contrahitur, validum est: requiruntur autem 6. conditiones, quas videre *a* poteris in Villalobos.

24. Facultas hæc dari *b* potest sine scriptis, & revocari tacitè per factum contrarium.

25. Vir pro fæmina, & fæmina pro viro possunt *c* contrahere procuratoris officium exercentes.

26. Matrimonium per procuratorem contractum est *d* verum sacramentum; laudandi tamen sunt, qui iterum contrahunt, ob scrupulum vitandum; quia sunt qui asserunt contrarium.

27. Qui procuratori facultatem mittit, debet curare esse in statu gratiæ pro illo tempore, quo judicat contractum celebrandum. Celebrari *e* tamen debet coram Parocho, & testibus, secus erit invalidum.

28. Potest *f* etiam fieri per Epistolam, si in ea acceptetur traditio facienda coram Parocho, & testibus.

AN PAPA possit dispensare in matrimonio rato?

29. An Papa possit dispensare in matrimonio rato, alii negant, alii probabilius *g* affirmant; vide causas in Villal.

30. Idem *h* potest in matrimonio consummato inter infideles.

31. Matrimonium ratum dissolvitur *i* per professionem in religione approbata, non *l* vero per ordinem sacrum.

32. Habent *m* conjugati duos menses ad deliberandum, quo tempore non tenentur solvere debitum; potest tamen per judicem produci, aut breviari.

a Vill. ubi sup. dif. 2.
b c. fi. de procur. in 6.
c L. sed ut si quis ver. pupillus, ff. de iust. act.
d Sanch.
e Trid. sess. 14, c. 1. de matr.
f Vill. ubi sup.
g Henr. in com. l. f.
h Comm. DD.
i Trid. sess. 24. de matr. cons. 6.
l Extr. antiq. de voto
m c. ex publ. de conv. conjug.

33. Licet hoc bimestre sit transactum *n* potest ingredi religionem, si matrimonium nondum consummavit.

QVANDO dicatur matrimonium consummatum.

34. Matrimonium non *o* consummatur nisi per copulam carnalem naturalem, & per effusionem seminis intra vas.

35. Non consummatur *p* per copulam ante matrimonium.

36. An verò consummetur per copulam per vim habitam alii *q* aiunt, etiam si habeatur ante bimestre, alii verò negant. An verò in tali casu, qui vim fuit passus possit ingredi religionem, dubium est inter DD. affirmativa videtur *r* probabilior, vim autem inferens non poterit ad secundas nuptias transire, nisi post mortem conjugis.

37. Si autem post bimestre vir uxorem per vim cognovit; non *s* peccat, & ipsa non poterit ingredi religionem.

38. Dubium est inter DD. an credendum sit coniugibus affirmantibus non consummasse matrimonium, si virgo erat, obstetricibus inspicienda *t* est; si vidua, & in domum mariti non fuit deducta affirmantibus cum juramento credendum est.

DE MATRIMONIO consummato an possit dissolvi.

39. Matrimonium consummatum, quoad vinculum indissolubile *u* est, non verò quoad cohabitationem.

40. Quoad thorum *x* dissolvitur, cum uterque ex consensu mutuo religionem ingreditur, vel alter solum altero manente in sæculo sine *y* incontinentiæ periculo, si est provectæ ætatis.

AN INFIDELIVM matrimonium dissolvatur cum alter ad fidem convertitur.

41 Infidelium matrimonium est *a* validum si fiat sine impedimento juris naturalis, eiusque leges observentur.

n Silv. verb. votum. 5. c. 3.

o c. extra. tr. 35. q. 3.

p Comm. DD.

q Sanch. lib. 2. disp. 27. n. 4.

r Vill ubi sup. tr. 13, dif. 12

s Comm. DD.

t Sanch. ubi sup. disp. 23.

u Matt. 19

x Comm. DD.

y c cum sit p æditus de conver. coniug.

a Comm. DD.

42. Qui convertitur ad fidem cum uxoribus infidelibus, cum illa solum manere debet *b* cum qua primùm validè contraxit, & huius matrimonium non dissolvitur.

43. Cum unus convertitur, & alius non vult, *c* dissolvitur matrimonium etiam consummatum; si autem velit sine injuria creatoris cum fideli cohabitare non dissolvitur

44. Si infidelis ob justam causam, verbi gratiâ ob adulterium, vel contagiosam infirmitatem renuat cohabitare cum fideli, non *d* dissolvitur matrimonium.

45. In casu prædicto non dissolvitur matrimonium, nisi cum conjux fidelis celebrat secundas nuptias, cum autem infidelis secundò nubit non dissolvitur.

46 Cùm infidelis convertitur conjuge infideli manente, vel nolente cohabitare sine injuria creatoris, si fidelis profiteatur in approbata religione, *e* dissolvitur matrimonium.

47. Hodie non licet *f* infideli converso cum infideli non conversa cohabitare, sed separandi sunt, nisi ex cohabitatione infidelis conversio expectetur; vel ex separatione timeatur scandalum.

48. Cum dissolvitur matrimonium ob unius conjugis conversionem, filii nondum usum rationis habentes *g* tradendi sunt fideli, reliqui quem maluerint sequentur.

DE BONIS AC MALIS matrimonii.

49. Bona matrimonii *h* sunt, bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti.

50. Mala *i* sunt perpetua servitus, quia alligatus uxori non potest quærere solutionem. Anxia solicitudo rerum temporalium. Tribulationem autem habebunt huiusmodi. Immundæ delitiæ, quæ mentis aciem obtundunt, & obtenebrant, & non possunt haberi sine verecundia.

b c. gaudemus de dec.

c c. quanto de divor.

d Sanch. de matr. to. 2, l. 7. disp. 74.

e Idem ubi sup. disp 74.

f Vill ubi sup. dif. 15.

g c. fin de conver. conjug.

h Comm. DD.

i Comm. DD.

DE MATRIMONIO clandestino.

51. Matrimonium clandestinum propriè dictum est, quod sine Parocho, & testibus celebratur, & post *l* Tridentinum est nullum; Quod autem sine denuntiationibus fit est validum, sed prohibitum.

l Trid. sess. 24 c. 1. de matrim.

52. Matrimonium sine Parocho, & testibus etiam si fiat in articulo mortis *m* nullum est: Ecclesia enim inhabiles reddit personas, & contractum annullat. Contrariam autem ut probabilem sententiam tenent aliqui DD. & in praxi magna urgente necessitate præcipue in matrimonio jam contracto *n* potest sustineri.

m Villal. ubi sup. dif. 17.

n Vide eundem ubi sup.

53. Episcopus non *o* potest facultatem dare, ut fiat sine Parocho, vel alio eius vicem gerente, etiam si fiat coram omni populo.

o Comm. DD.

54. Hæc lex infideles *p* non obligat, etiamsi inter fideles morentur; nec ipsos fideles, ubi Tridentinum non est promulgatum, nec receptum, nisi transeant per locum ubi receptum.

p Comm. DD.

55. Captivi inter infideles, & Christiani negotiatores ibi degentes etiam ut hospites *q* possunt sine Parocho, & testibus contrahere.

q Comm. DD.

56. Non est *r* necessarium, quod uterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit unus eorum, etiam si sit extra propriam Parochiam.

r Comm: DD.

SECTIO II.

QVIS SIT PROPRIVS PAROCHVS huius sacramenti.

1 NOn est *a* necessarium, quod uterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit unus eorum etiam si sit extra propriam Parochiam; & idem *b* dicendum de sacerdote, qui facultatem habet à Parocho.

a Comm. DD.

b Sanch. l. de matrim. disp. 34.

c Idem disp. 25. n. 14.
d Ex priv. Pii V.

2. Non sufficit *c* Parochus loci, in quo nati fuerunt si morantur alibi. Si autem unus coniux fuerit vagus, sufficit Parochus illius.

3. In hoc novo orbe Parochi religiosi *d* possunt valide matrimoniis assistere.

4. Quomodo sit cognoscendum ad quod quisque pertineat domicilium, vide supra verbo *Domicilium*.

e Sanch. ubi sup. disp. 22, n. 4.

5. Parochus suspensus, excommunicatus etiam non toleratus, vel irregularis, validè *e* assistit, & dat facultatem assistendi etiam si prohibitus esset ab Episcopo. Idem dicendum de intruso, cum est communis error.

DE ORDINARIO, *qui potest assistere, & facultatem assistendi concedere.*

f c. pastoralis de off. ordi.

6. Archiepiscopus non *f* potest valide assistere matrimonio subditi illius suffraganei Episcopi.

7. Archiepiscopus, & Episcopus sunt Ordinarii respectu suorum subditorum, non verò subditorum Abbatis exempti etiam si sint in sua diœcesi.

g Comm. DD.

8. Idem potest *g* Provisor, & Capitulum sede vacante, & illius Provisor.

h Comm. DD.

9. Provisoris iurisdictio est dependens ab Episcopo, quo mortuo, vel excommunicato *h* cessat, nisi sit communis error, matrimonio autem si excommunicatus assistat valide assistit, ut diximus de Parocho.

i Comm. DD.

10. Qui facultatem habet delegatam non *i* potest illam subdelegare nisi ex consensu delegantis.

l Sanch. ubi sup. dis. 31. n. 3.

11. Qui vices gerit proprii Parochi in tota Parochia positus ab Episcopo *l* potest subdelegare, sed non potest dare subdelegato facultatem, ut alii subdeleget.

m Idem n. 20.

12. Delegatio potest dari *m* generaliter ad curandas animas, & non est opus, ut detur in scriptis.

n Navar. c. 27, n. 14.

13. Non est *n* credendum ei, qui dicit se habere facultatem ad assistendum matrimonio, nisi fuerit persona fidedigna.

AN PAROCHUS debeat esse sacerdos?

14. An Parochus ut matrimonium validum sit debeat esse sacerdos alii ajunt, alii probabilius *o* negant; licet affirmativa tutior sit.

15. Non potest *p* Parochus hanc potestatem non sacerdoti concedere. Idem dic de Ordinario.

QVÆ PRÆSENTIA Parochi & testium sit necessaria.

16. Necessaria est *q* moralis præsentia, ut quod agitur intelligant; sufficiet tamen si intelligant per interpretem.

17. Non *r* sufficit, quòd animo attendendi accedant, si non attendant. Sufficiet *s* tamen si vi, vel dolo, vel coacti attendant, & virtualis attentio sufficit secundùm Henriquez.

18. Si facultas dolo impetrata fuit à Parocho, valet *t* tamen secundum probabiliorem.

DE TESTIBVS.

19. Duo saltem testes necessarii sunt, & simul debent esse præsentes, & non *u* est opus, quòd sint omni exceptione maiores ad valorem matrimonii, benè tamen ad illius dissolutionem. Tutius tamen est idoneos adhibere, quia sunt, qui judicent *x* tales esse necessarios.

20. Antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntientur, *y* inter quos matrimonium sit contrahendum.

DE DENVNTIATIONIBVS.

21. Si probabilis suspicio fuerit matrimonium impediri posse malitiosè, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantùm denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus testibus præsentibus matrimonium *z* celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, nisi Ordinario illas remittere omnino videatur.

o Henriq. lib. 1, de matr.
p Sanch. ubi sup. num. 10.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
s Comm. DD.
t Sanch. lib. 3, de matr.
u Villal. ubi sup. dif. 23, tr. 2.
x Idem ubi sup.
y Trid. sess. 24. c. 1. de matr.
z Comm. DD.

22. Denuntiationes non sunt de essentia matrimonii, validum enim erit sine illis; sed Parochus & contrahentes peccabunt *a* mortaliter; at unam prætermittere vel eas non facere in diebus festivis continuis non erit mortale.

a Sanch. lib 3. disp. 5. n. 6.

23. Sufficit *b* illas ex mandato Parochi facere & extra Ecclesiam loco competenti, & in diebus non festivis, si populi concursus adsit.

b Idem disp. 6. ubi sup. num 9.

24. In utriusque conjugis Parochia faciendæ sunt, *c* si sunt distinctæ. Si autem ibi parvo tempore habitaverint, in parentum Parochiis faciendæ *d* sunt.

c Idem ubi sup. n. 6.

d Idem ubi sup. n. 7.

25. Episcopus unius contrahentis poterit *e* in illis dispensare & terminum contrahere vel extendere. Idem potest Vicarius Generalis Episcopi, & Abbas, ubi est in more.

e Comm. DD.

26. Parochus non *f* potest in hoc dispensare.

f Henriq. lib. 11. de matr. c. 5.

27. Cum denuntiationes non fuerunt factæ ante matrimonium, consummare illud eis non præmissis est mortale secundum probabiliorem sententiam. Contrariam tenent *g* viri docti, si constet nullum esse impedimentum. Quod verum videtur cum ex dilatione consummationis timeatur aliquod periculum.

g Vide Sanch. ubi sup. disp. 11. n. 13.

28. Ante benedictiones Ecclesiæ matrimonium consummare non est *h* mortale.

h D. Th. in 4. dist. 28. q. un.

PROPTER quas causas possit in denuntiationibus dispensari.

29. Ordinarius sine justa causa in denuntiationibus dispensans peccat *i* mortaliter, ad dispensandum tamen sufficit cognitio extra judicialis causæ.

i Comm. DD.

l Vide Vill. to. 1 tr. 13. dif. 25.

30. 31. Causæ sunt 1. si timeatur malitiosum impedimentum. 2. cum certus est Ordinarius nullum esse impedimentum. 3. quando post contractum matrimonium detectum est aliquod impedimentum propter quod fuit nullum, quo dispensato denuo volunt contrahere. 4. Cum in articulo

riculo mortis vult aliquis filios legitimare. 5. ad evitandum animæ periculum ut in concubinariis, vel in eo, qui virginem defloravit, & est periculum in mora. 6. Cùm in denuntiationibus magna verecundia afficientur propter inæqualitatem, ut si senex velit cum puella contrahere. 7. Cum magni Principes publicè volunt matrimonium celebrare. 8. Cum proximà claudendum est tempus Ecclesiasticis benedictionibus.

32. In his casibus advertendum *m* est, quòd cum imminet grave damnum contrahentibus, peccat mortaliter Ordinarius nolens in denuntiationibus dispensare. Et sine illis poterit licitè matrimonium contrahi, si admonitus Ordinarius dispensare noluerit.

m Henriq. ubi sup. c. 5. n. 5.

DE OBLIGATIONE *eius, qui scit impedimentum.*

33. Qui scit impedimentum occultum; quod oritur ex peccato præmissa correctione fraterna *n* tenetur denuntiare.

n Comm. DD.

34. Qui scit, & quod à persona fide digna audivit denuntiare *o* tenetur.

35. Parochus qui ex confessione scit impedimentum revelare non *p* potest

36. Licet impedimentum sit occultum *q* tenentur contrahentes illud judici revelare, vel abstinere à matrimonio nisi habeant dispensationem.

o Villal. ubi sup. dif. 16.

p Vide Sanch. ubi sup. n. 5.

q D. Th. 2, 2. q. 69. art. 2

DE POENIS MATRIMONII *clandestini?*

37. Filii clandestinè contrahentium, licet bona fide, *r* sunt illegitimi. Hoc autem non extenditur ad eos, qui ante denuntiationes contrahunt.

38. Qui contraxerunt in gradu prohibito etiam ignoranter non præmissis denuntiationibus, *ſ* carent spe consequendi dispensationem.

39. Alias pœnas *t* habent in foro exteriori ipsi & testes, sed non prohibentur postea contrahere coram Parocho, & testibus, si non est aliud impedimentum.

r c. fin. de clan. disp. I.

ſ Trid. sess. 24. de matr. c. 5.

t Trid. ubi sup. c. I.

Pp 4 40 Qui-

40. Quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, & Parochus non impediens, *u* suspendendi sunt per tres annos ab officio.

u Sanch. ubi sup.

DE MATRIMONIO & sponsalibus factis sub conditione

41. In foro interiori standum *x* est contrahentium intentioni quacumque conditione opposita.

42. Conditiones matrimonio intrinsecæ illud non *y* vitiant, nec faciunt conditionatum.

43. Qui contraxit cum consanguinea cum hac conditione, si non es mea consanguinea, non incurrit *z* pœnas impositas contra contrahentes cum consanguinea.

x Vide Sanct. lib. 1. dis. 1., n. 5. *y* Comm. DD. *z* Clem. VII de consanguinea.

44. Quæ dicta sunt de matrimonio, intelligenda *a* sunt etiam de sponsalibus.

45. In dubio an fuerit intentio, standum *b* est pro matrimonio.

46. Conditio necessaria futura non vitiat *c* matrimonium. Hæc autem: tecum nubam orto iam sole, suspendit effectum

47. Cum apponitur conditio impossibilis, si deficit verus consensus, matrimonium *d* est nullum.

a D. Tho. in q. dis. 17. q. 2. art. 5. *b* Henriq. lib. 11. de matr. c. 12, n. 5 *c* Comm DD. *d* Comm. DD.

48. Si contrahentes judicarunt conditionem impossibilem esse possibilem, & turpem honestam, invalidum *e* est matrimonium. Si autem scientes conditionem esse secundum jus impossibilem illam apposuerunt, habetur pro non apposita, & valet matrimonium. Et idem est cum de intentione dubitatur.

e Vide Villal. ubi sup.

49. Conditio impossibilis, quæ non est contra substantiam matrimonii habetur *f* pro non apposita

f Idem ubi sup.

50. Quod dicitur de conditione impossibili intelligendum *g* est pro omni tempore, non sic de turpi, quia si est de tempore præterito non inducit turpitudinem v. g. si Petrum occidisti tecum nubam.

g Vide eundem dis, 28.

DE

DE CONDITIONE turpi.

51. Conditiones turpes de præsenti, & de præterito non judicantur *h* ut non appositæ, & in hoc differunt ab impossibilibus.

52. Hæc *i* conditio: si te invenerim virginem, si intelligatur per copulam, est turpis, & habetur pro non apposita; si vero intelligatur, si obstetrices te inspiciendo invenerint virginem, & honesta, & habetur pro apposita. Prædicta intelligenda etiam de sponsalibus

AN SPONSALIA sub conditione, si Papa dispensaverit, sint valida.

53. Cum apponitur conditio si Papa dispensaverit in casu, in quo non solet, sponsalia sunt *l* nulla. Etidem in casu, in quo sine causa non solet dispensare, & causa non est.

54. An vero in casu, in quo Papa solet dispensare promissio nubendi obliget, alii negant, alii probabilius *m* affirmant.

55. Qui dicit: Tecum nubo, si Papa dispensationem dederit, manet *n* obligatus. Sed sponsalia huiusmodi non sunt vera sponsalia, sed quædam promissiones donec dispensatio consequatur nec oritur impedimentum publicæ honestatis nisi dispensatione obtenta.

56. Qui contrahit de futuro in gradu prohibito sine prædicta conditione non manet *o* obligatus.

DE CONDITIONE honesta, & possibili.

57. Matrimonia, *p* & sponsalia facta sub conditione honesta, & possibili sunt valida statim si conditio est præsens, vel præterita & vera, secus verò non valent.

58. Conditio hæc, si pater ratum habet, est de futuro. & qui contrahit sub conditione honesta de futuro, hac posita obligatur *q*

59. Hæc conditio, si pater meus consenserit, intelligenda *r* est pro prima vice. Si consentiat primo,

h Vide c. fin. de condit. app. & D. Tho. in 4 dist. 29, q. unic.
i Comm. DD.
l Sanc. lib. 5, de matr. disp. 5. num. 13.
m Idem ubi sup.
n c. super eodem condit. appos.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q c. super eod. condit app.
r l. boves parag. hoc serm ff. de verb. sig.

mo, & postea dissentiat standum est primo consensui, vel si dissentiat primò, & postea consentiat standum est primo dissensui.

60. Qui contrahit de præsenti sub conditione de futuro, posita conditione *s* debet denuo contrahere coram Parocho, & testibus.

s Vide Vill. ubi sup.

61 Si unus contrahat cum duabus sub conditione de futuro, quæ adimplenda est eodem tempore uterque contractus *t* est nullus.

t c. ex literis 2, de sponsal.

DE CONDITIONE substantiæ matrimonii contrariæ, eiusque bonis.

62. Conditio de futuro substantiæ matrimonii contraria *u* irritat illud.

u Comm. DD.

63. Conditio bono prolis contraria etiam honesta, v. g. abstinendi à copula an irritet matrimonium alii ajunt, alii *x* negant probabilius.

x Abul. c. 30. q. 32.

64. Sponsalia contracta sub conditione substantiæ matrimonii, vel eius bonis contraria *y* annullant illud, nisi ante eius celebrationem adimplenda sint.

y L. erunt ff. de spons.

DE CONDITIONIBVS impertinentibus.

65. Conditiones impertinentes, v. g. si es pulchra, si didicisti saltare, & canere, validè *z* apponuntur; quòd si desint, irritatur contractus, quia non sunt prohibitæ, nec impossibiles, nec turpes; sunt tamen qui dicant pro non appositis esse habendas.

z Vide Villal. ubi sup. dif. 25.

DE MODO, demonstratione & causis.

66 Modus, demonstratio, & causæ in matrimonio appositæ non *a* irritant, nec suspendunt contractum, v. g. Tecum nubo, ut dives fiam, tecum divite, & pulchra, vel quia es dives, & pulchra nubo.

a Sanch. lib. 5. disp. 15. n. 2.

67. An verò modus substantiæ matrimonii contrarius, v. g. Tecum nubo, ut venenum sumas sterilitatis, illud annullet, alii negant, alii probabilius *b* affirmant.

b Idem ubi sup.

SE-

SECTIO III.

DE CONSENSV COACTO.

1 MEtus non incussus ad extorquendum consensum non irritat *a* matrimonium v. g. si damnatus ad mortem nubat cum meretrice ob vitam promissam.

a Vide c. sicut nobis de re jud.

2. Metus cadens in constantem virum incussus ad extorquendum consensum *b* irritat matrimonium, si iniuste incutiatur, & qui concessit liber ab omni obligatione manet, secus si iustè incutiatur à iudice, quia virginem defloravit.

b D. Th. in 4. disp. 19, unic. art. 3.

3. Vt ratificetur tale matrimonium necessaria est culpa spontanea, *c* vel cohabitatio libera. Copula autem coacte ratificat illud, & est peccatum mortale. *d*

c c. ad id de spons. *d* c. 1, de his quæ vi.

4. Matrimonium, & idem dic de sponsalibus, factum ob metum *e* cadentem in virum constantem, etiamsi iuramento confirmetur, est nullum.

e Henriq: lib. 21, de matr. c. 9.

5. Metus iustè incussus etiam cadens in virum constantem non irritat *f* matrimonium, si autem iniustè incutiatur irritat de iure naturali.

f Comm. DD.

6. Si parentes, vel consanguinei puellæ inveniant iuvenem illam volentem deflorare, & illum occidere volentibus; ille sponte se offerens eam ducat uxorem, valet *g* matrimonium.

g Sanch. lib. 4, de matr. dis. 12, n. 14.

AN SVPERIOR inferiorem, vel Pater filium possint cogere, ut ducant uxorem.

7. Nullus Princeps *h* potest subditum cogere ad matrimonium. Si autem ad commune bonum esset conveniens, posset eum compellere, sed ipso non consentiente nihil fieret.

h Comm. DD.

8. Filii qui sine consensu parentum matrimonia contrahunt valide contrahunt, est de *i* fide. Aliun-

i Trid. ses: 24, de matr: c: 1:

Aliunde tamen peccabunt si ex levitate faciant scientes id parentes ægrè esse laturos.

l L. 10, tit. 1, part 4.

9. Pater non potest *l* cogere filium ut nubat, vel non nubat, potest autem illum admonere, & increpare moderatè.

m Trid. sess. 24. c. 9, de matr.

10. Domini subditos ut nubant cogentes sunt *m* excommunicati ipso facto. Sed non comprehenduntur Reges, & Imperatores, nec parentes, nec alii qui Domini non sunt.

DE OBEDIENTIA filiorum erga parentes in contrahendo matrimonio.

n Comm. DD.

11. Filii regulariter loquendo non *n* tenentur parentibus obedire in matrimonio contrahendo, vel non, nisi sit inæqualitas inter nubentes.

o Comm. DD.

12. Tenentur *o* autem obedire si timeretur scãdalum vel odia capitalia, vel si parentibus multum interest, &c. nisi ipsi filii non nubendi iustam causam haberent.

p Sanch. l. 2, de matr. disp. 23, n. 4.

13. Tenentur *p* etiam secundum probabiliorem sententiam in re tam gravi parentes consulere sub peccato mortali; non vero sequi consilia eorum.

DE ACTV coniugali.

q Comm. DD.
r Comm. DD.

14. Coniugalis actus ex se *q* licitus est ad multiplicandum prolem in obsequium Dei, & ob hunc finem etiam si cum delectatione exerceatur *r* nullum est peccatum.

s D Th. in 4. dist. 32, q. 2, art. 2.
t Aug. de bon. cõjug.

15. Si fiat ob finem, qui sit peccatum mortale, erit *s* peccatum mortale, si ob solam delectationem, *t* veniale.

u Suar. to. 3 disp. 68, sec. 2.
x Comm. DD.

16. Actus coniugalis licitus *u* est tempore feriatum, id est à principio Adventus usque ad Epiphaniam, & à die Cinerum usque ad octavam Paschatis, licet tunc temporis prohibitæ sint benedictiones nuptiales.

17. Licitus *x* etiam est in festis solemnibus Sanctorum; diebus autem communionis abstinere consilium, non præceptum est, unde tenentur debitum solvere, possunt tamen conjugem rogare, ut se abstinere permittat,

18. Ex-

18. Exercere hunc actum, vel alios actus impudicos publice, vel coram aliis peccatum mortale *y* est. Idem dic si exerceatur in Ecclesia sine magna necessitate, & si fiat publicè, violatur. *x*

y Comm. DD.

x Vide Villal. ubi sup. dif. 42.

19. Si actus coniugalis fiat diverso modo, sed sine periculo effusionis seminis extra vas, & sine eo quod generatio impediatur non est *a* mortale, nec veniale, si fiat, ne fœtus prægnantis occidatur uxoris.

a Vide eundem ubi sup.

20 De eo qui præpostere cognoscit uxorem dictum est supra. Accedere autem ad eam tempore menstrui, sunt qui dicunt esse mortale: Contrarium autem videtur probabilius. *b*

b Idem ubi sup.

21. Accedere ad prægnantem non est *c* illicitum, nisi abortus timeatur. Cùm autem uxor infantem adhuc nutrit, abstinere consilium est, non præceptum. Si autem uxor non habet unde nutricem conducat non tenetur debitum solvere, donec ablectet infantem.

c Sanch. ubi sup. num. 14.

AN TACTUS & aspectus sint liciti inter conjuges, vide Villal. *ubi supra dif* 42.

AN TENEANTUR cohabitare.

22. Potest *d* maritus ex justa causa absens esse etiam per multum temporis, & separare thorum. Sed causa iusta non existente tenetur *e* cohabitare.

d Comm. DD.

e c. 1. & 2, de coniug. lepros.

23. Vxor tenetur *f* sequi maritum, & maritus uxorem si exulare cogantur. Si autem maritus vagari voluerit, uxor eum sequi non tenetur, nisi sciens vagum esse, matrimonium contraxerit.

f c. unaquæque 13. q. 2.

AN MARITUS votum peregrinationis possit emittere, Vide in verbo *Votum*.

AN MARITUS teneatur alere uxorem?

24. Si dos marito non est soluta non tenetur *g* alere uxorem nisi credito dotem dederit, vel uxorem sine dote acceperit.

g Vill. tr. 13, dif. 44

25 Non *h* potest uxorem è domo ejicere, vel in domum non recipere, quia dos soluta non est,

h Sanch. ubi sup. n. 27.

26. Si

Ant. Gomez. lib. 78, Taur. n. 55.

26. Si uxor dotem amisit, vel confiscata fuit, tenetur eam alere.

27. Soluta dote tenetur eam alere, nisi cum sine culpa mariti uxor è domo fugit.

28. Si uxor est dives maritum pauperem tenetur *l* alere.

l l. si cum dotem. parag. si maritus ff. sol. mat.

29. Si maritus ob crimen in carcere detentus est, ab uxore est alendus *m*, Idem dic de uxore in carcere etiam ob crimen detenta.

m Sanch. ubi sup. dub. 9. n. 23.

30. An uxor & filii teneantur solvere debita quæ pater in eis alendis contraxit, alii aiunt, alii probabilius negant, *n* etiam si res, ut vestes, in specie maneant.

n Idem ubi sup. n. 29.

31. Si maritus uxorem divitem sine dote accepit non tenetur *o* eam alere.

o Comm. DD.

DE DEBITO coniugali vide supradicta verbo, de Actu coniugali

DE SECVNDIS *nuptiis*.

32. Licitæ *p* sunt secundæ nuptiæ dissolutis primis. Quomodo autem constare debeat de morte coniugis ut fiat secundum matrimonium dictum est supra verbo *Conscientia*, & verbo *Dubium*.

p 1. ad Cor. c. 7.

33. Si uterque coniux iam semel Ecclesiæ benedictiones receperunt, non sunt *q* amplius benedicendi. Secus verò si alter eorum non fuit benedictus.

q Vide extrav. concertatio.

34. Sacerdos, qui non benedicendos benedicit pœna arbitraria est *r* puniendus.

r Comm. DD.

35. Cum ante benedictiones moritur alter coniux, alter denuo contrahens potest *s* benedici.

s Comm. DD.

SECTIO IV.

DE MATRIMONII IMPEDI-*mentis*.

Ecclesia potest *a* statuere impedimenta matrimonii quæ impediant, & dirimant illud, contractum

a Trid. ses. 24. de matr. can. 3,

tractus irritando, & inhabilitando personas.

2. Episcopus in sua diœcesi non potest *b* statuere impedimenta, quæ matrimonium dirimant.

3. Princeps sæcularis, si solùm potestatis eius natura inspiciatur, potest in sua republica impedimenta dirimentia statuere. Hodie tamen Principibus Christianis hoc est prohibitum *c*

4. Infideles Principes possunt *d* dicta impedimenta instituere, & obligabunt Christianos in eorum territoriis degentes in rebus in quibus eorum legibus subjiciuntur.

5. Fidelis, qui in terris infidelium contrahit in gradu ab Ecclesia prohibito invalidè *e* contrahit.

6. Fidelis Princeps infidelibus sibi subiectis potest *f* impedimenta dirimentia statuere.

7. Consuetudo legitima potest *g* impedimentum introducere.

DE IMPEDIENTIBVS tantum.

8. Quæ solum impediunt, & non dirimunt sunt undecim, quæ his carminibus continentur:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum,
Incestus, raptus sponsata, mors mulieris,
Susceptus propria sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat, prohibent hæc coniugium faciendum.

AN MORTALITER peccet, qui cum prædictis impedimentis contrahit.

9. Qui contrahit cum impedimento impediente, & dirimente, peccat *h* mortaliter.

10. Qui contrahit cum impedimento non dirimente in tribus casibus *i* peccat mortaliter, & non in aliis. Primò si nubat contra Ecclesiæ prohibitionem, si fuerit justa. Secundò cum præcesserunt sponsalia de futuro cum alia. Tertiò cum præcessit votum simplex castitatis, religionis, vel non nubendi.

11. Contrahere cum aliis impedimentis non dirimentibus, nullum *l* est peccatum, quia jam non sunt in usu.

b Covar. 4. Dec. 2. p. c. 6. *c* c. multorum 32 q. 6.
d Navar. corol. 4. de conu. coniug. lib. 3.
e Sanch. de matr. l. 7. disp. 3.
f Idem ubi sup.
g Idem ubi sup. disp. 4.
h Comm. DD.
i Vill. ubi sup.
l Sanch. lib. 7. de matr. disp. 17. n. 1

42. Qui convertitur ad fidem cum uxoribus infidelibus, cum illa solum manere debet *b* cum qua primùm validè contraxit, & huius matrimonium non dissolvitur.

43. Cum unus convertitur, & alius non vult, *c* dissolvitur matrimonium etiam consummatum; si autem velit sine injuria creatoris cum fideli cohabitare non dissolvitur

44. Si infidelis ob justam causam, verbi gratiâ ob adulterium, vel contagiosam infirmitatem renuat cohabitare cum fideli, non *d* dissolvitur matrimonium.

45. In casu prædicto non dissolvitur matrimonium, nisi cum conjux fidelis celebrat secundas nuptias, cum autem infidelis secundò nubit non dissolvitur.

46. Cùm infidelis convertitur conjuge infideli manente, vel nolente cohabitare sine injuria creatoris, si fidelis profiteatur in approbata religione, *e* dissolvitur matrimonium.

47. Hodie non licet *f* infideli converso cum infideli non conversa cohabitare, sed separandi sunt, nisi ex cohabitatione infidelis conversio expectetur; vel ex separatione timeatur scandalum.

48. Cum dissolvitur matrimonium ob unius coniugis conversionem, filii nondum usum rationis habentes *g* tradendi sunt fideli, reliqui quem maluerint sequentur.

DE BONIS AC MALIS *matrimonii.*

49. Bona matrimonii *h* sunt, bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti.

50. Mala *i* sunt perpetua servitus, quia alligatus uxori non potest quærere solutionem. Anxia solicitudo rerum temporalium. Tribulationem autem habebunt huiusmodi. Immundæ delitiæ, quæ mentis aciem obtundunt, & obtenebrant, & non possunt haberi sine verecundia.

b c. gaudemus de dec.
c c. quanto de divor.
d Sanch. de matr. to. 2, l. 7. disp. 74.
e Idem ubi sup. disp 74.
f Vill ubi sup. dif. 15.
g c. fin de conver. conjug.
h Comm. DD.
i Comm. DD.

DE MATRIMONIO *clandestino.*

51. Matrimonium clandestinum propriè dictum est, quod sine Parocho, & testibus celebratur, & post *l* Tridentinum est nullum; Quod autem sine denuntiationibus fit est validum, sed prohibitum. *l* Trid. sess. 24 c. 1. de matrim.

52. Matrimonium sine Parocho, & testibus etiam si fiat in articulo mortis *m* nullum est: Ecclesia enim inhabiles reddit personas, & contractum annullat. Contrariam autem ut probabilem sententiam tenent aliqui DD. & in praxi magna urgente necessitate præcipue in matrimonio jam contracto *n* potest sustineri. *m* Villal. ubi sup. dif. 17. *n* Vide eundem ubi sup.

53. Episcopus non *o* potest facultatem dare, ut fiat sine Parocho, vel alio eius vicem gerente, etiam si fiat coram omni populo. *o* Comm. DD.

54. Hæc lex infideles *p* non obligat, etiamsi inter fideles morentur; nec ipsos fideles, ubi Tridentinum non est promulgatum, nec receptum, nisi transeant per locum ubi receptum. *p* Comm. DD.

55. Captivi inter infideles, & Christiani negotiatores ibi degentes etiam ut hospites *q* possunt sine Parocho, & testibus contrahere. *q* Comm. DD.

56. Non est *r* necessarium, quod uterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit unus eorum, etiam si sit extra propriam Parochiam. *r* Comm: DD.

SECTIO II.

QVIS SIT PROPRIVS PAROCHVS huius sacramenti.

1 NOn est *a* necessarium, quod uterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit unus eorum etiam si sit extra propriam Parochiam; & idem *b* dicendum de sacerdote, qui facultatem habet à Parocho. *a* Comm. DD. *b* Sanch. l. de matrim. disp 34.

c Idem disp. 25. n. 14. 2. Non sufficit c Parochus loci, in quo nati fuerunt si morantur alibi. Si autem unus coniux fuerit vagus, sufficit Parochus illius.

d Ex priv. Pii V. 3. In hoc novo orbe Parochi religiosi d possunt valide matrimoniis assistere.

4. Quomodo sit cognoscendum ad quod quisque pertinent domicilium, vide supra verbo *Domicilium*.

e Sanch. ubi sup. disp. 22. n. 4. 5. Parochus suspensus, excommunicatus etiam non toleratus, vel irregularis, validè e assistit, & dat facultatem assistendi etiam si prohibitus esset ab Episcopo. Idem dicendum de intruso, cum est communis error.

DE ORDINARIO, *qui potest assistere, & facultatem assistendi concedere.*

f c. pastoralis de off. ordi. 6. Archiepiscopus non f potest valide assistere matrimonio subditi illius suffraganei Episcopi.

7. Archiepiscopus, & Episcopus sunt Ordinarii respectu suorum subditorum, non verò subditorum Abbatis exempti etiam si sint in sua diœcesi.

g Comm. DD. 8. Idem potest g Provisor, & Capitulum sede vacante, & illius Provisor.

h Comm. DD. 9. Provisoris iurisdictio est dependens ab Episcopo, quo mortuo, vel excommunicato h cessat, nisi sit communis error, matrimonio autem si excommunicatus assistat valide assistit, ut diximus de Parocho.

i Comm. DD. 10. Qui facultatem habet delegatam non i potest illam subdelegare nisi ex consensu delegantis.

l Sanch. ubi sup. dis. 31. n. 3. 11. Qui vices gerit proprii Parochi in tota Parochia positus ab Episcopo l potest subdelegare, sed non potest dare subdelegato facultatem, ut alii subdeleget.

m Idem n. 20. 12. Delegatio potest dari m generaliter ad curandas animas, & non est opus, ut detur in scriptis.

n Navar. c. 27. n. 34. 13. Non est n credendum ei, qui dicit se habere facultatem ad assistendum matrimonio, nisi fuerit persona fidedigna.

AN

AN PAROCHVS debeat esse sacerdos?

14. An Parochus ut matrimonium validum sit debeat esse sacerdos alii ajunt, alii probabilius *o* negant; licet affirmativa tutior sit.

15. Non potest *p* Parochus hanc potestatem non sacerdoti concedere. Idem dic de Ordinario.

QVÆ PRÆSENTIA Parochi & testium sit necessaria.

16. Necessaria est *q* moralis præsentia, ut quod agitur intelligant; sufficiet tamen si intelligant per interpretem.

17. Non *r* sufficit, quòd animo attendendi accedant, si non attendant. Sufficiet *ſ* tamen si vi, vel dolo, vel coacti attendant, & virtualis attentio sufficit secundum Henriquez.

18. Si facultas dolo impetrata fuit à Parocho, valet *t* tamen secundum probabiliorem.

DE TESTIBVS.

19. Duo saltem testes necessarii sunt, & simul debent esse præsentes, & non *u* est opus, quòd sint omni exceptione maiores ad valorem matrimonii, benè tamen ad illius dissolutionem. Tutius tamen est idoneos adhibere, quia sunt, qui judicent *x* tales esse necessarios.

20. Antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntientur, *y* inter quos matrimonium sit contrahendum.

DE DENVNTIATIONIBVS

21. Si probabilis suspicio fuerit matrimonium impediri posse malitiosè, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus testibus præsentibus matrimonium *z* celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, nisi Ordinario illas remittere omnino videatur.

o Henriq. lib. 1, de matr.
p Sanch. ubi sup. num. 10.
q Comm. DD.
r Comm. DD.
ſ Comm. DD.
t Sanch. lib. 3, de matr.
u Villal. ubi sup. dif. 23, tr. 2.
x Idem ubi sup.
y Trid. sess. 24 c. 1. de matr.
z Comm. DD.

22. Denuntiationes non sunt de essentia matrimonii, validum enim erit sine illis; sed Parochus & contrahentes peccabunt *a* mortaliter; at unam prætermittere vel eas non facere in diebus festivis continuis non erit mortale.

a Sanch. lib 3. disp. 5. n. 6.

23. Sufficit *b* illas ex mandato Parochi facere & extra Ecclesiam loco competenti, & in diebus non festivis, si populi concursus adsit.

b Idem disp. 6. ubi sup. num 9.

24. In utriusque conjugis Parochia faciendæ sunt, *c* si sunt distinctæ. Si autem ibi parvo tempore habitaverint, in parentum Parochiis faciendæ *d* sunt.

c Idem ubi sup. n. 6.

d Idem ubi sup. n 7.

25. Episcopus unius contrahentis poterit *e* in illis dispensare & terminum contrahere vel extendere. Idem potest Vicarius Generalis Episcopi, & Abbas, ubi est in more.

e Comm. DD.

26. Parochus non *f* potest in hoc dispensare.

f Henriq. lib. 11. de matr. c. 5.

27. Cum denuntiationes non fuerunt factæ ante matrimonium, consummare illud eis non præmissis est mortale secundum probabiliorem sententiam. Contrariam tenent *g* viri docti, si constet nullum esse impedimentum. Quod verum videtur cùm ex dilatione consummationis timeatur aliquod periculum.

g Vide Sanch. ubi sup. disp. 11, n. 13.

28. Ante benedictiones Ecclesiæ matrimonium consummare non est *h* mortale.

h D. Th. in 4. dist. 28. q un.

PROPTER quas causas possit in denuntiationibus dispensari.

29. Ordinarius sine justa causa in denuntiationibus dispensans peccat *i* mortaliter, ad dispensandum tamen sufficit cognitio extra judicialis causæ.

i Comm. DD.

30. 31. Causæ sunt 1. si timeatur malitiosum impedimentum. 2. cùm certus est Ordinarius nullum esse impedimentum. 3. quando post contractum matrimonium detectum est aliquod impedimentum propter quod fuit nullum, quo dispensato denuo volunt contrahere. 4. Cùm in articulo

l Vide Vill. to. 1 tr. 13. dif. 25.

riculo mortis vult aliquis filios legitimare. 5. ad evitandum animæ periculum ut in concubinariis, vel in eo, qui virginem defloravit, & est periculum in mora. 6. Cùm in denuntiationibus magna verecundia afficientur propter inæqualitatem, ut si senex velit cum puella contrahere. 7. Cum magni Principes publicè volunt matrimonium celebrare. 8. Cum proximâ claudendum est tempus Ecclesiasticis benedictionibus.

32. In his casibus advertendum *m* est, quòd cum imminet grave damnum contrahentibus, peccat mortaliter Ordinarius nolens in denuntiationibus dispensare. Et sine illis poterit licitè matrimonium contrahi, si admonitus Ordinarius dispensare noluerit.

m Henriq. ubi sup. c. 5. n. 5.

DE OBLIGATIONE *eius, qui scit impedimentum.*

33. Qui scit impedimentum occultum; quod oritur ex peccato præmissa correctione fraterna *n* tenetur denuntiare.

n Comm. DD.

34. Qui scit, & quod à persona fide digna audivit denuntiare *o* tenetur.

35. Parochus qui ex confessione scit impedimentum revelare non *p* potest.

36. Licet impedimentum sit occultum *q* tenentur contrahentes illud judici revelare, vel abstinere à matrimonio nisi habeant dispensationem.

o Villal. ubi sup. dis. 16.

p Vide Sanch. ubi sup. n. 5.

q D. Th. 2, 2. q. 69. art. 2

DE POENIS MATRIMONII *clandestini?*

37. Filii clandestinè contrahentium, licet bona fide, *r* sunt illegitimi. Hoc autem non extenditur ad eos, qui ante denuntiationes contrahunt.

38. Qui contraxerunt in gradu prohibito etiam ignoranter non præmissis denuntiationibus, *s* carent spe consequendi dispensationem.

39. Alias pœnas *t* habent in foro exteriori ipsi & testes, sed non prohibentur postea contrahere coram Parocho, & testibus, si non est aliud impedimentum.

r c. fin. de clan. disp. I.

s Trid. sess. 24. de matr. c. 5.

t Trid. ubi sup. c. 1.

40. Quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, & Parochus non impediens, *u* suspendendi sunt per tres annos ab officio.

u Sanch. ubi sup.

DE MATRIMONIO & sponsalibus factis sub conditione

41. In foro interiori standum *x* est contrahentium intentioni quacumque conditione opposita.

42. Conditiones matrimonio intrinsecæ illud non *y* vitiant, nec faciunt conditionatum.

43. Qui contraxit cum consanguinea cum hac conditione, si non es mea consanguinea, non incurrit *z* pœnas impositas contra contrahentes cum consanguinea.

x Vide Sanct. lib. 1. dis. 1., n. 5.

y Comm. DD.

z Clem. VII de consanguinea.

44. Quæ dicta sunt de matrimonio, intelligenda *a* sunt etiam de sponsalibus.

45. In dubio an fuerit intentio, standum *b* est pro matrimonio.

46. Conditio necessaria futura non vitiat *c* matrimonium. Hæc autem: tecum nubam orto iam sole, suspendit effectum.

47. Cum apponitur conditio impossibilis, si deficit verus consensus, matrimonium *d* est nullum.

a D. Tho. in q. dis. 17. q. 2. art. 5.

b Henriq. lib. 11. de matr. c. 12, n. 5

c Comm. DD.

d Comm. DD.

48. Si contrahentes judicarunt conditionem impossibilem esse possibilem, & turpem honestam, invalidum *e* est matrimonium. Si autem scientes conditionem esse secundum jus impossibilem illam apposuerunt, habetur pro non apposita, & valet matrimonium. Et idem est cùm de intentione dubitatur.

e Vide Villal. ubi sup.

49. Conditio impossibilis, quæ non est contra substantiam matrimonii habetur *f* pro non apposita.

f Idem ubi sup.

50. Quod dicitur de conditione impossibili intelligendum *g* est pro omni tempore, non sic de turpi, quia si est de tempore præterito non inducit turpitudinem v. g. si Petrum occidisti tecum nubam.

g Vide eundem dis, 28.

DE

DE CONDITIONE turpi.

51. Conditiones turpes de præsenti, & de præterito non judicantur *h* ut non appositæ, & in hoc differunt ab impossibilibus.

52. Hæc *i* conditio: si te invenerim virginem, si intelligatur per copulam, est turpis, & habetur pro non apposita; si vero intelligatur, si obstetrices te inspiciendo invenerint virginem, & honesta, & habetur pro apposita. Prædicta intelligenda etiam de sponsalibus

AN SPONSALIA sub conditione, si Papa dispensaverit, sint valida.

53. Cùm apponitur conditio si Papa dispensaverit in casu, in quo non solet, sponsalia sunt *l* nulla. Eridem in casu, in quo sine causa non solet dispensare, & causa non est.

54. An vero in casu, in quo Papa solet dispensare promissio nubendi obliget, alii negant, alii probabilius *m* affirmant.

55. Qui dicit: Tecum nubo, si Papa dispensationem dederit, manet *n* obligatus. Sed sponsalia huiusmodi non sunt vera sponsalia, sed quædam promissiones donec dispensatio consequatur nec oritur impedimentum publicæ honestatis nisi dispensatione obtenta.

56. Qui contrahit de futuro in gradu prohibito sine prædicta conditione non manet *o* obligatus.

DE CONDITIONE honesta, & possibili.

57. Matrimonia, *p* & sponsalia facta sub conditione honesta, & possibili sunt valida statim si conditio est præsens, vel præterita & vera, secus verò non valent.

58. Conditio hæc, si pater ratum habet, est de futuro. & qui contrahit sub conditione honesta de futuro, hac posita obligatur *q*

59. Hæc conditio, si pater meus consenserit, intelligenda *r* est pro prima vice. Si consentiat primo,

h Vide & fin. de condit. app. & D. Tho in 4. dist. 29, q. unic.
i Comm. DD.
l Sanc. lib. 5, de matr. disp. 5. num. 13.
m Idem ubi sup.
n c. super eodem condit. appos.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q c. super cod. condit. app.
r l. boves parag. hoc sermo ff. de verb. sig.

mo, & postea dissentiat standum est primo consensui, vel si dissentiat primò, & postea consentiat standum est primo dissensui.

60. Qui contrahit de præsenti sub conditione de futuro, posita conditione *s* debet denuo contrahere coram Parocho, & testibus.

s Vide Vill. ubi sup.

61 Si unus contrahat cum duabus sub conditione de futuro, quæ adimplenda est eodem tempore uterque contractus *t* est nullus.

t c. ex literis 2, de sponsal.

DE CONDITIONE *substantiæ matrimonii contraria, eiusque bonis.*

62. Conditio de futuro substantiæ matrimonii contraria *u* irritat illud.

u Comm. DD.

63. Conditio bono prolis contraria etiam honesta. v. g. abstinendi à copula an irritet matrimonium alii ajunt, alii *x* negant probabilius.

x Abul. c. 30. q. 32.

64. Sponsalia contracta sub conditione substantiæ matrimonii, vel eius bonis contraria *y* annullant illud, nisi ante eius celebrationem adimplenda sint.

y L. erunt ff. de spons.

DE CONDITIONIBVS *impertinentibus.*

65. Conditiones impertinentes, v. g. si es pulchra, si didicisti saltare, & canere, validè *z* apponuntur; quòd si desint, irritatur contractus, quia non sunt prohibitæ, nec impossibiles, nec turpes; sunt tamen qui dicant pro non appositis esse habendas.

z Vide Villal. ubi sup. dif. 25.

DE MODO, *demonstratione & causis.*

66. Modus, demonstratio, & causæ in matrimonio appositæ non *a* irritant, nec suspendunt contractum, v. g. Tecum nubo, ut dives fiam, tecum divite, & pulchra, vel quia es dives, & pulchra nubo.

a Sanch. lib. 5. disp. 15. n. 2.

67. An verò modus substantiæ matrimonii contrarius, v. g. Tecum nubo, ut venenum sumas sterilitatis, illud annullet, alii negant, alii probabilius *b* affirmant.

b Idem ubi sup.

SE-

SECTIO III.

DE CONSENSV COACTO.

1 Metus non incussus ad extorquendum consensum non irritat *a* matrimonium v. g. si damnatus ad mortem nubat cum meretrice ob vitam promissam.

a Vide c. sicut nobis de re jud.

2. Metus cadens in constantem virum incussus ad extorquendum consensum *b* irritat matrimonium, si iniuste incutiatur, & qui concessit liber ab omni obligatione manet, secus si iustè incutiatur à iudice, quia virginem defloravit.

b D. Th. in 4. disp. 19, unic. art. 3.

3. Vt ratificetur tale matrimonium necessaria est culpa spontanea, *c* vel cohabitatio libera. Copula autem coacte ratificat illud, & est peccatum mortale. *d*

c c. ad id de spons.

d c. 1, de his quæ vi.

4. Matrimonium, & idem dic de sponsalibus, factum ob metum *e* cadentem in virum constantem, etiamsi iuramento confirmetur, est nullum.

e Henriq. lib. 21, de matr. c. 9,

5. Metus iustè incussus etiam cadens in virum constantem non irritat *f* matrimonium, si autem iniustè incutiatur irritat de iure naturali.

f Comm. DD.

6. Si parentes, vel consanguinei puellæ inveniant iuvenem illam volentem deflorare, & illum occidere volentibus: ille sponte se offerens eam ducat uxorem, valet *g* matrimonium.

g Sanch. lib. 4, de matr. dis. 12, n. 14,

AN SVPERIOR inferiorem, vel Pater filium possint cogere, ut ducant uxorem.

7. Nullus Princeps *h* potest subditum cogere ad matrimonium. Si autem ad commune bonum esset conveniens, posset eum compellere, sed ipso non consentiente nihil fieret.

h Comm. DD.

8. Filii qui sine consensu parentum matrimonia contrahunt valide contrahunt, est de *i* fide. Aliun-

i Trid. ses. 24, de matr. c. 1.

Aliunde tamen peccabunt si ex levitate faciant scientes id parentes ægrè esse laturos.

l L. 10, tit. 1, part 4.

9. Pater non potest *l* cogere filium ut nubat, vel non nubat, potest autem illum admonere, & increpare moderatè.

m Trid. sess. 24. c. 9, de matr.

10. Domini subditos ut nubant cogentes sunt *m* excommunicati ipso facto. Sed non comprehenduntur Reges, & Imperatores, nec parentes, nec alii qui Domini non sunt.

DE OBEDIENTIA filiorum erga parentes in contrahendo matrimonio.

n Comm. DD.

11. Filii regulariter loquendo non *n* tenentur parentibus obedire in matrimonio contrahendo, vel non, nisi sit inæqualitas inter nubentes.

o Comm. DD.

12. Tenentur *o* autem obedire si timeretur scãdalum vel odia capitalia, vel si parentibus multum interest, &c. nisi ipsi filii non nubendi iustam causam haberent.

p Sanch. l. 2, de matr. disp. 23, n. 4.

13. Tenentur *p* etiam secundum probabiliorem sententiam in re tam gravi parentes consulere sub peccato mortali; non vero sequi consilia eorum.

DE ACTV coniugali.

q Comm. DD.
r Comm. DD.

14. Coniugalis actus ex se *q* licitus est ad multiplicandum prolem in obsequium Dei, & ob hunc finem etiam si cum delectatione exerceatur *r* nullum est peccatum.

s D. Th. in 4. dist. 32, q. 2, art. 2.
t Aug. de bon. cõjug.

15. Si fiat ob finem, qui sit peccatum mortale, erit *s* peccatum mortale, si ob solam delectationem, *t* veniale.

u Suar. to. 3 disp. 68, sec. 2.

16. Actus coniugalis licitus *u* est tempore feriatum, id est à principio Adventus usque ad Epiphaniam, & à die Cinerum usque ad octavam Paschatis, licet tunc temporis prohibitæ sint benedictiones nuptiales.

x Comm. DD.

17. Licitus *x* etiam est in festis solemnibus Sanctorum; diebus autem communionis abstinere consilium, non præceptum est, unde tenentur debitum solvere, possunt tamen conjugem rogare, ut se abstinere permittat.

18. Ex-

18. Exercere hunc actum, vel alios actus impudicos publice, vel coram aliis peccatum mortale *y* est. Idem dic si exerceatur in Ecclesia sine magna necessitate, & si fiat publicè, violatur. *z*

y Comm. DD.

z Vide Villal. ubi sup. dif. 42.

19. Si actus coniugalis fiat diverso modo, sed sine periculo effusionis seminis extra vas, & sine eo quod generatio impediatur non est *a* mortale, nec veniale, si fiat, ne fœtus prægnantis occidatur uxoris.

a Vide eundem ubi sup.

20 De eo qui præpostere cognoscit uxorem dictum est supra. Accedere autem ad eam tempore menstrui, sunt qui dicunt esse mortale: Contrarium autem videtur probabilius. *b*

b Idem ubi sup.

21. Accedere ad prægnantem non est *c* illicitum, nisi abortus timeatur. Cùm autem uxor infantem adhuc nutrit, abstinere consilium est, non præceptum. Si autem uxor non habet unde nutricem conducat non tenetur debitum solvere, donec ablectet infantem.

c Sanch. ubi sup. num. 14.

AN TACTVS & aspectus sint liciti inter conjuges, vide Villal. *ubi supra dif.* 42.

AN TENEANTVR cohabitare.

22. Potest *d* maritus ex justa causa absens esse etiam per multum temporis, & separare thorum. Sed causa iusta non existente tenetur *e* cohabitare.

d Comm. DD.

e c. 1. & 2, de coniug. lepros.

23. Vxor tenetur *f* sequi maritum, & maritus uxorem si exulare cogantur. Si autem maritus vagari voluerit, uxor eum sequi non tenetur, nisi sciens vagum esse, matrimonium contraxerit.

f c. unaquæque 13. q. 2.

AN MARITVS votum peregrinationis possit emittere, Vide in verbo *Votum*.

AN MARITVS teneatur alere uxorem?

24. Si dos marito non est soluta non tenetur *g* alere uxorem nisi credito dotem dederit, vel uxorem sine dote acceperit.

g Vill. tr. 13, dif. 44

25 Non *h* potest uxorem à domo ejicere, vel in domum non recipere, quia dos soluta non est,

h Sanch. ubi sup. n. 27.

26. Si

tractus irritando, & inhabilitando personas.

2. Episcopus in sua diœcesi non potest *b* statuere impedimenta, quæ matrimonium dirimant.

3. Princeps sæcularis, si solùm potestatis eius natura inspiciatur, potest in sua republica impedimenta dirimentia statuere. Hodie tamen Principibus Christianis hoc est prohibitum *c*

4 Infideles Principes possunt *d* dicta impedimenta instituere, & obligabunt Christianos in eorum territoriis degentes in rebus in quibus eorum legibus subjiciuntur.

5. Fidelis, qui in terris infidelium contrahit in gradu ab Ecclesia prohibito invalidè *e* contrahit.

6. Fidelis Princeps infidelibus sibi subiectis potest *f* impedimenta dirimentia statuere.

7. Consuetudo legitima potest *g* impedimentum introducere.

DE IMPEDIENTIBVS tantum.

8. Quæ solum impediunt, & non dirimunt sunt undecim, quæ his carminibus continentur:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque catechismus, sponsalia, iungito votum,
Incestus, raptus sponsatæ, mors mulieris.
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat, prohibent hæc coniugium faciendum.

AN MORTALITER peccet, qui cum prædictis impedimentis contrahit.

9. Qui contrahit cum impedimento impediente, & dirimente, peccat *h* mortaliter.

10. Qui contrahit cum impedimento non dirimente in tribus casibus *i* peccat mortaliter, & non in aliis. Primò si nubat contra Ecclesiæ prohibitionem, si fuerit justa. Secundò cum præcesserunt sponsalia de futuro cum alia. Tertiò cum præcessit votum simplex castitatis, religionis, vel non nubendi.

11. Contrahere cum aliis impedimentis non dirimentibus, nullum *l* est peccatum, quia jam non sunt in usu.

b Covar. 4. Dec. 2. p. c. 6.

c c. multorum 32 q. 6.

d Navar. corol. 4, de conu. conjug. lib. 3.

e Sanch. de matr. l. 7, disp. 3.

f Idem ubi sup.

g Idem ubi sup. disp. 4.

h Comm. DD.

i Vill. ubi sup.

l Sanch. lib. 7, de matr. disp. 17, n. 1

DE

DE IMPEDIENTIBUS ac dirimentibus simul.

12. Impedimenta impedientia, ac dirimentia simul sunt, 24. & his carminibus continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit praesentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta,
Haec socianda vetant connubia, facta retractant,

DE ERRORE personae, & qualitatum illius.

m Comm. DD.

13. Error personae antecedens, qui est causa matrimonii & sine quo matrimonium non esset, impedit, *m* & dirimit de jure naturali.

n Villa. ubi sup. tr. 14, dif. 5.

14. Error personae concomitans sine quo etiam matrimonium fieret, annullat *n* matrimonium secundum probabiliorem sententiam. Quae nubit cum Petro intelligens esse Joannem, cum quo tamen si sciret esse Petrum, vellet etiam nubere, invalidè nubit.

o Idem ubi sup.

15. Error aliarum qualitatum non dirimit *o* nisi ponantur ut conditiones contractus, vel inducant in errorem personae. Vt si quis diceret ex filiabus Joannis nubo cum pulchriore.

16. Error nominis cum constat de persona non *p* impedit, nec dirimit.

p Comm. DD.

AN SERVILIS conditio impediat, & dirimat.

q c. 2, & 3, & fin. de conjug. servor.

17. Error conditionis servilis *q* impedit, & dirimit matrimonium. Hoc autem impedimentum solùm est de jure positivo, & ideo inter infideles non dirimit.

18. Servi adscriptitii, qui praedia dominorum perpetuò colere sunt obligati, & originarii ab his descendentes non comprehenduntur *r* sub hac prohibitione.

r Comm. DD.

s Comm. DD.

19. Si sequatur hoc impedimentum post matrimonium illud non impedit. *s*

20. Ad hoc impedimentum necessaria est vera ignorantia, & quod errore sit quis peioris conditionis

tionis, unde servus contrahens cum ea, quam putabat esse liberam validè *t* contrahit. Idem dic si nuberet cùm libera putans esse ancillam.

21. Si cognita servitute affectu maritali copulentur revalidatur *u* matrimonium.

22. Cum dominus servum suum facit nubere cum libera, quæ servitutem ignorat *x* valet matrimonium, & servus fit liber.

23. Idem *y* dic, cum dominus ancillam dat libero in matrimonium cum dotis scriptura, vel ipse cum ducit uxorem.

24. Servo non sunt *z* nuptiæ interdictæ etiamsi dominus contradicat.

25. Cæteris paribus maior obligatio *a* est servo reddendi debitum uxori, quam domino famulatum. Si autem urgeat necessitas domino prius serviendum.

26. Domino licet *b* servos conjugatos ad obsequia sibi necessaria extra civitatem mittere, sicut & ipsis ire liceret si essent liberi.

27. Si alter ex conjugibus liber sit, servus vendi *c* potest in regionem longinquam. Si verò uterque servus sit nullus ex illis potest *d* vendi in terram longinquam, nisi alter ex eis propter commissum crimen ibi non possit degere.

28. Partus sequitur *e* ventrem, & ideo ancillæ filii sunt servi. Si autem conceptionis tempore mater erat libera, filii liberi nascentur, etiam ex ancilla; si autem prægnans capiatur servus nascetur.

29 Peccat *f* dominus, & excommunicationem incurrit si servorum impediat matrimonia, sed non *g* tenetur consentire ne ad illorum obsequia jus amittat.

AN VOTVM solemne dirimat matrimonium.

30 Votum solemne in approbata religione emissum impedit, ac dirimit, est *h* de fide, sed solum dirimit de jure Ecclesiastico. Quod si super-

t D. Bonavent. in 4, dist. 30, art. 1, q. 2.
u Vide Vill. ubi sup. dif. 6
x l. 1, tit. 5, par. 4.
y Abb. c. illud 11 de præsump.
z Comm. DD.
a l. 2, tit. 6, p. 4.
b Sanch. ubi sup.
c Comm. DD.
d Vill. ubi sup.
e l. partus, C. de rer. vindicat.
f Paragr. sed & si quis Inst. de inge.
g Vide Villal. ubi sup.
h Trid. sess. 24, can. 9.

veniat matrimonio rato, & non consummato dissolvit illud. Idem dic de votis simplicibus emissis post biennium in Societate JESU, quæ verum religiosum constituunt.

31. Post consummatum matrimonium ex mutuo consensu *i* possunt coniuges ingredi religionem, quod si alter ipsorum sit senex emisso voto castitatis potest in sæculo remanere.

32 An verò ad hoc sit necessaria Episcopi facultas, ut sine illa professio non valeat alii ajunt, alii probabilius negant *l*

33. Quod ad ætatem attinet non potest certa mensura præfigi. Vt plurimum viri post sexaginta quinque annos, & fœminæ post quadraginta quinque inepti sunt generationi. Aristoteles autem ultimum terminum generationi *m* constituit in viro septuaginta annos, in fœminis quinquaginta

DE COGNATIONIS carnalis impedimento?

34. Cognatio carnalis *n* est vinculum personarum ab eodem descendentium carnali propagatione contractum.

35. Linea recta *o* est ascendentium & descendentium ut patris, filii, & nepotis. Collateralis, quæ ad latera extenditur, ut inter fratres, & consobrinos.

36. Ad cognoscendum gradum in linea recta numerandæ *p* sunt personæ, & prima dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ.

37. In linea collaterali numerandæ *q* sunt personæ ab ea quæ magis distat à prima stipite consanguinitatis, & una persona dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ, & ad hoc quærenda ante omnia prima consanguinitatis radix.

38. In dispensatione petenda, aperienda *r* est inæqualis distantia graduum à radice.

39. Matrimonium inter patrem, & filiam, matrem & filium ipso jure naturali *f* est nullum. Idem dic de ascendentibus, & descendentibus inter se, etiam si multum distent.

i c. cum sit de conver. conjug

l Sanch. de matr. lib 7. n.3

m Arist. lib. 5. de hist. c. 14

n D. Th. in 4 dist. 40. q. unic. art. 1.

o Vide P. Sanch. ubi sup.

p Comm. DD.

q c. ult. de consf. & affi. ubi hæc regula approbatur.

r Comm. DD.

f Comm. DD. cum D. Tho. in 4 dist. 40. q. unic. art. 3.

40. In primo gradu consanguinitatis, secus in reliquis idem dicendum. *t*

41. Hodie inter consanguineos solum est impedimentum usque ad quartum gradum. *u*

42. Indi novi orbis possunt *x* ex privilegio nubere extra secundum gradum, etiam si alter distet, a prima radice in primo gradu.

DE COGNATIONE spirituali.

43. Cognatio *y* spiritualis est propinquitas quædam personarum ex statuto Ecclesiæ consurgens propter collationem Baptismi, & Confirmationis, vel susceptionem recipientis hæc sacramenta.

44. Hoc impedimentum solum est de jure Ecclesiastico, & solum nascitur *z* ex Baptismo, & Confirmatione, & non ex alio sacramento.

45. Habet *a* duas tantum species compaternitatem, & commaternitatem, sed inter patrinos inter se nullum est impedimentum.

46. Paternitas *b* est inter baptizantem, & baptizatum, & inter patrinum & baptizatum. Compaternitas inter baptizantem & parentes baptizati, & inter patrinos & ipsos baptizati parentes,

47. Baptizans privatim in necessitate, non verò tenens *c* secundum probabiliorem sententiam, cognationem contrahit spiritualem.

48. Cum adultus baptizatur, solum qui eum tenet, non verò assistentes cognationem contrahunt, *d* quod verum est etiam si nihil respondeat.

49. Patrinus debet *e* esse unus, & ad summum unus, & una. Et alii tangentes puerum præter patrinos ad id assignatos nullam contrahunt cognationem, & Parochus scire debet, qui sint assignati.

50. Si Parochus plures, quam duos assignaret; & infantem tangerent, cognationem contraherent *f* Si autem nullum assignaret, probabile est nullum contrahere.

t Sanch. l. 7, de mat. to. 2,
u c. non debet de cons. & affin.
x Vide sup. Priv. Indor.
y Comm. DD.
z c. 1. de cog. spir. in 6.
a Trid. ses. 24, c. 2.
b Comm. DD.
c Comm. DD. Vide Sanch. lib. 7. de matr. disp. 59, n. 5.
d Henriq. lib. 12, de matr. c. 1.
e Trid. sess. 24. de matr. c. 2.
f Navar consil 7, n. 2. de cog. spir.

51. Si parentes assignarent, & non Parochus, cognationem contraherent *g*

52. Qui solum materialiter baptizantem tenet sine animo munus patrini obeundi non contrahit. *h*

53. Qui putans extrahere unum ex fonte, alium extrahit, quem non putabat, non *i* contrahit: Nec qui per Procuratorem.

54 Idem dicendum de patrinis in Confirmatione, quod in Baptismo.

55. Non baptizatus non potest *l* hanc contrahere cognationem, benè tamen non confirmatus.

56. Cuiuscumque ætatis sit, dummodo habeat usum rationis potest *m* esse patrinus.

57. Cognatio spiritualis superveniens matrimonio *n* impedit petitionem debiti.

DE COGNATIONE legali.

58 Cognatio legalis *o* est propinquitas personarum ex adoptione proveniens.

59. Adoptio *p* est actus legitimus, per quem filius aut nepos fit, qui non est, penè naturam imitans.

60. Habet *q* cognatio legalis tres species: Prima inter adoptantem & adoptatum. Secunda inter adoptatum, & filios carnales adoptantis. Tertia est inter adoptatum, & uxorem adoptantis.

61. Cognatio hæc dirimit *r* matrimonium in his tribus speciebus.

62. An verò cum adoptio est imperfecta v. g. cum adoptatus non transit in potestatem adoptantis, nec est eius hæres necessarius in testamento, cognatio hæc dirimat, alii negant, alii probabilius affirmant. *ſ*

63. Cognatio legalis matrimonio superveniens illius usum non impedit. *t*

64. Cognatio legalis in recta linea, & in tertia specie est perpetua.

65 Inter adoptantem, & adoptatum, & ab eo descendentes durat *u* cognatio, etiamsi multum distent.

g Comm. DD.
h Sanch ubi sup. disp. 57 n. 12.
i c. 1. de cog spir.
l Comm. DD.
m D. Th. ubi sup. q. 2. art. 1. ad 5.
n Vide sup. verb. debitum coniug.
o D. Tho. in 4. dist. 42. q. 2. art. 1.
p lurisperiti de cogn. leg.
q Vide Vill. ubi sup.
r Comm. DD. in c. ita diligere 30. q. 3.
ſ Tol l. 7 super c. 4. n. 7.
t Comm. DD.
u Silv. verb. matrim. 8. q. 2. d. 2.

66. Si

66. Si adoptio non fiat judicis *x* authoritate nullum oritur impedimentum ex ea. *x* Comm. DD.

DE CRIMINE.

67. Adulterium non dirimit *y* matrimonium cum ea; quam vivente marito cognovit adulter. *y* c. significavit, de eo qui duxit.

68. Adulterium cum machinatione mortis mariti, vel uxoris effectu seqvuto impedit, *z* ac dirimi., & ad hoc non sufficit ratihabitio. *z* c. super hoc, de eo qui duxit.

69. Idem est *a* sive machinatio mortis adulterium præcedat, sive adulterium machinationem: dummodo interfuerit utrumque. *a* Sanch. ubi sup. dis. 78, n 6

70. Probabile *b* est hoc nasci impedimentum etiamsi fiat homicidium sine animo nubendi. Contrarium tamen est etiam probabile, & sequendum post initum matrimonium. *b* Henr. l. 12, de matrim. c. 14 n 2

71. Sufficit, *c* quod unus mortem machinetur si fuerit adulterium. *c* Sanch. ubi supra n 4.

72. Promissio nuptiarum juncta cum adulterio impedit, *d* ac dirimit matrimonium. Idem est si promissio fuerit conditionalis, secus verò si ficta. *d* Idem ubi sup.

73. Si adulter adulteræ fecit promissionem, illa vero nec fecit, nec acceptavit non impedit secundum *e* probabiliorem. *e* c. fin. de eo, qui duxit

74. Qui promittit alicui mulieri uxore sua mortua se illam ducturum, peccat mortaliter, nec tenetur adimplere, si vero adimpleat, valet *f* matrimonium. *f* Comm. DD.

75. In duobus denique tantum casibus crimen matrimonium dirimit. Primo cum fit homicidium cum adulterio. Secundò cum fit promissio nuptiarum, vel de facto nuptias contraxerunt, si hæc cum adulterio sint juncta.

DE DISPARITATE cultus.

76. Matrimonium baptizati cum non baptizata, vel baptizatæ cum non baptizato est *g* nullum. *g* Henr: de matr: c: 13, n: 3,

77. Hoc impedimentum *h* est de jure positivo, licet de iure divino tale matrimonium sit etiam prohibitum, sed non irritum secundum *i* probabiliorem. *g* Comm: DD:

78. Matrimonium hæretici cum Catholica, vel è contra est *l* validum secundum probabiliorem, sed peccabunt mortaliter.

l D. Tho. in 4 dist. 39. q. unic.

79. In terris in quibus hæretici mixti cum Catholicis degunt talia matrimonia licent *m*, dummodo non sit periculum subversionis

m Azor. l. 5, inst. mor. c 11 q. 5.

DE VI, SEV VIOLENTIA.

80. Non potest *n* cogi voluntas, quoad actus elicitos, & ideo vis non causat involuntarium, metus verò, sicut & vis injustè illata ad extorquẽdum consensum, *o* si gravis sit, matrimonium dirimit.

n Comm. DD.

o Comm. DD.

SECTIO V.

DE ORDINE SACRO QVOmodo impediat.

1. NVllus ex quatuor minoribus Ordinibus impedit *a* matrimonium.

2. Ordo sacer impedit, *b* ac dirimit, & sacris initiatus contrahens excommunicationem incurrit. Hoc autem impedimentum est à jure positivo, non à divino

3. Ordo sacer susceptus ob metum cadentem in constantem virum, vel ante 16. annum non *c* dirimit.

4. Episcopus electus, & confirmatus si non esset sacris initiatus validè contraheret, *d* sed amitteret Episcopatum.

a c. unic. de cler. conjug.

b c. 1, & 2. qui clerici, Trid. ses. 24. de matrim. can. 9,

c Sanch. de matr. d. 29, n. 5.

d Comm. DD.

DE LIGAMINE.

5. Polygamia id est uxorum multiplicitas prohibita *e* Jure divino, & etiam jure naturali, & ideo non potest Papa in ea dispensare.

e Matt. 2 .

6. Antiquæ legis Patres habuere *f* à Deo dispensationem ut plures haberent uxores, & causa fuit, ut esset multiplicitas fidelium.

f Comm. D .

DE

DE PVBLICA HONESTATE.

7. Publicæ honeſtatis impedimentum *g* eſt, Propinquitas ex ſponſalibus proveniens, robur habens ex Eccleſiæ inſtitutione propter honeſtatem eius. *g* D. Tho. in 9. diſt. 41, q. unic art. 1

8. Cum hoc impedimentum naſcatur ex ſponſalibus, de futuro ſolum impedit *h* in primo gradu. Quod ſi ſponſalia nulla ſunt, & ipſum nullum eſt; ſed in foro exteriori impedimentum eſt quandiu de nullitate non conſtat *i* *h* Trid. ſeſ. 24. de matr. can. 3. *i* Vel ſi ubi ſup.

9. Cum pater ſpondet pro filio præſente, & tacente, & in ſponſalibus conditionatis cum vera ſunt, oritur *l* imped mentum. *l* c. unic, de ſponſ. in 6.

10. Hoc impedimentum perpetuo durat. *m* *m* Comm DD.

11. Cum quis poſt facta ſponſalia cum una, ſecundò ſpondet pro alia ex ſecundis ſponſalibus non oritur *n* impedimentum. *n* c. unic. de ſponſ. in 6.

12. Cum hoc impedimentum naſcitur ex matrimonio rato, & non conſummato extenditur *o* uſque ad quartum gradum. *o* Sanch. ubi ſup. diſt. 70. n. 5.

13 Ex matrimonio rato, & non conſummato invalido *p* naſcitur hoc impedimentum, ſed non ex invalido ex defectu conſenſus. *p* c. unic. de ſponſ. in 6.

DE AFFINITATE.

14. Affinitas eſt propinquitas perſonarum *q* ex carnali copula proveniens omni carens parẽtela. *q* D. Th. in 4, diſt. 41, q. unic.

15. Conjuges inter ſe non ſunt affines..

16 Ex matrimonio rato, & non conſummato non naſcitur *r* affinitas, ſed ſolum impedimentum publicæ honeſtatis. *r* c. fin. 35, q. 3.

17. Gradus affinitatis *ſ* numerantur ex gradibus conſanguinitatis. *ſ* c. extraordinaria 35, q. 3.

18. Affinitas non naſcitur niſi ex copula carnali intra vas naturale inter virum, & fœminam. *t* Sed non requiritur quod ſemen mulieris concurrat ſecundum probabiliorem ſententiam. *t* Sanch. ubi ſup. n. 21.

19. In foro conſcientiæ credendum *u* eſt ei, qui dicit ſe copulam habuiſſe, ſed non ſeminaſſe. *u* Comm. DD.

20. Inter infideles eſt etiam affinitas, ſed non naſci- *x* D. Th. in 4. diſt. diſt. 21, q. unic.

nascitur nisi ex copula licita, & hæc affinitas nascitur ex jure naturali, & non dirimit nisi in primo gradu.

21. Nullus affinitatis gradus dirimit *y* matrimonium de jure naturali, secundum probabiliorem opinionem.

22. Affinitas ex copula illicita non dirimit *z* nisi usque ad 2. gradum, & in reliquis licitè contrahuntur sponsalia, & matrimonium, & fornicatio non est incestus.

23. Affinitas superveniens matrimonio ex copula cum sanguinea coniugis extra 2. gradum non *a* impedit petitionem debiti.

24. Affinitas ex copula *b* licita extenditur usq; ad 4 gradum.

25. Qui cognoscit uxoris consanguineam intra 4. gradum committit *c* incestum, sed non privatur iure petendi debitum, si cognoscit extra 2.

DE IMPOTENTIA naturali.

26. Impotentia naturalis perpetua ad copulam impedit, *d* ac dirimit matrimonium.

27. Qui potest vas fœmineum penetrare, *e* sed non seminare dicitur impotens.

28 Ex parte mulieris non *f* est necessaria seminatio, aptitudo ad copulam sufficit.

29. Impotentia temporalis non facit *g* irritum matrimonium.

30 Quamvis impotentia miraculosè tollatur non *h* valet matrimonium antea factum.

31. Cum possunt coniuges coire licet difficulter sine mortis periculo, *i* valet.

32. Eunuchorum, ex utroque latere matrimonium nullum *l* est.

33. Senũ matrimonia valida sunt *m* nisi ita decrepiti sint, ut nullo modo possint coire, quia in talibus est perpetua impotentia.

34. Matrimonia sterilum, & illorum, qui sunt in mortis articulo valida *n* sunt, Vide reliqua in P. Thom. Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 92. no. 2.*

x D. Th in 4. dist. dist. 41, q unic.
y Sanch. ubi sup.
z Trid. ses. 24. de matr. c. 4.
a Vill. to. 1. tr. 14. dif. 17.
b Trid. die. c. 4.
c Comm: DD.
d c. consultatione & totus titulus de frig. & malef.
e Comm. DD.
f Sanch. lib. 7, de matr. dis. 92, n. 9.
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Sanch. ubi sup. num. 20.
l Idem ubi sup.
m Comm DD.
n Comm. DD.

DE IMPOTENTIA quæ nascitur ex maleficio.

35. Impotentia ex maleficio, si est perpetua impedit, ac dirimit matrimonium. o c: ult: de frig. & malef:

36 Quæcumque impotentia accidens post matrimonium illud non dirimit p p c. his qui 32, q. 7,

37. Maleficum, ut plurimum fit q in viris, & aliquando in fœminis. q Comm. DD.

38. Maleficium, quod non potest sine peccato, aut miraculo tolli, judicatur r perpetuum; & cum dubitatur, an sit perpetuum, expectandum est per tres annos. r c. fin: de frig: & malef.

39. Non licet illud dissolvere ſ alio maleficio; potest autem exorcismis, & aliis remediis. ſ D Th. in 4 disp: 34 q. uni: art: 3.

40 Cum impotentia provenit ex frigiditate, medicorum iudicio t cognoscenda est; si autem cognosci non potest, per tres annos expectandum est t c. laudabilem de frig. & malef.

41. Cognitâ impotentiâ, cuilibet eorum reclamare liberum u est. u Comm. DD.

42. Quandocumque cognitum est impotentiam fuisse temporalem, restaurandum x est primum matrimonium, etiam si coniux cum alio secundas nuptias contraxerit, & consummaverit. x c. fraternitate de frig. & malef.

43 Restituta uxore marito, si eam cognoscere adhuc non poterit, per tres annos experientia y facienda est. y Dic. c. laudabilis.

44. Si cùm veritas cognita fuit alter coniux in religione professionem emiserat matrimonium z dissolutum fuit. z Comm: DD. Quia non erat consummatum.

45. Si verò sacris initiatus est, & uxor illum petat, a tenetur ad eam redire, & debitum reddere, sed non potest petere. Si autem illa maritum non petat, ipse non poterit ad eam redire, quæ tenetur castè vivere; sed non votum castitatis emittere. a Comm. DD.

DE IMPOTENTIA temporali ex defectu ætatis.

46. Ut matrimonium validè contrahant, vir b debet habere 14. annos, & mulier 12. & debent esse in ultimo die. b c. puberes de disp. impub.

c Abb. de pub. 47. Hoc impedimentum *c* dirimit de jure Ecclesiastico.

d Sanch. ubi sup. disp. 104. num. 13. 48. Impleta ætate etiam si adhuc potentes non sint, matrimonium *d* valet, nisi post perfectam pubertatem impotentes esse inveniantur.

e c. de illis 2. 49. Infidelium matrimonia *e* valent, dummodo habeant usum rationis.

f Henriq. lib. 11, de matr. c. 13. 50. Papa *f* potest in hoc impedimento dispensare, & probabiliter Episcopus magna urgente necessitate, maximè si ad pubertatem appropinquent.

g c. de illis. 51. Cùm malitia supplet ætatem ante prædictam ætatem *g* possunt nubere, & hoc colligitur cùm puer aptus est ad penetrandum vas, & effundendum semen, & puellæ menstra contingunt.

h Henriq. lib. 11. de matr. c. 13. 52. Peccant *h* mortaliter, qui ante adimpletam nubunt ætatem.

i Comm. DD. 53. Cum in hermaphrodita prævalet unus sexus secundum illum *i* potest contrahere, & ille prævalere intelligitur per quem urinam emittit.

l Henriq. lib. 14, de irreg. c. 8, n: 6. 54. Qui æque prævalet in utroque sexu secundum quemlibet *l* potest contrahere, sed debet præstare juramentum quod alio non erit usurus,

SECTIO IV.

DE DISPENSATIONE IN MATRIMOnii impedimentis.

DE EO QVI POTEST dispensare.

a Comm. DD. 1. PApa non *a* potest dispensare in impedimentis, quæ sunt de jure divino naturali.

b Sanch: ubi sup. disp: 40, q. unica art: 3. 2. In his, quæ sunt à jure canonico solus Papa *b* potest dispensare de iure ordinario.

3. In gravi necessitate, si impedimentum esset occul-

cultum, & difficilis recursus ad Papam, & ex separatione sequeretur scandalum, nec esset Commissarius Cruciatæ, qui talem facultatem haberet, poterit *c* Episcopus dispensare, vel alii delegare.

4. Ad hanc dispensationem *d* requiritur bona fides saltem alterius coniugis secundum probabiliorem opinionem.

5. De potestate quam circa hoc habet Cruciatæ Commissarius, *e* vide verbum *Bulla*, & ibi latè.

6. Legatus à Papa non *f* potest in his dispensare, nisi fuerit ei specialiter commissum.

DE CAVSIS dispensandi.

7. Ad dispensandum *g* necessaria est causa iusta.

8. Vt aliqua causa sit iusta, non est *h* opus ut semper bonum commune respiciat.

9. Quantò gradus est propinquior, tantò major dispensandi *i* debet esse causa, ut & cum plures causæ sunt, melius iustificatur dispensatio.

10. In 2. gradu consanguinitatis dispensatio fit *l* inter Principes, & ob bonum publicum.

11. Solet *m* Papa dispensare ob privata bona, & cum aliis non ita insignibus personis.

12. Ad dispensandum in aliis gradibus est justa *n* causa longæ litis finitio, loci angustia, dotis competentis defectus, & aliæ quæ videri possunt in Villalobos.

13. De causis ad dispensanda vota, Vide infra verb. *Votum.*

QVÆ SINT APPONENDA in narrativa, ut dispensatio non sit surreptitia.

14. Cùm sunt duo impedimenta, etiam si sint eiusdem speciei, utraque in narrativa *o* explicanda sunt, ut v. g, si quis affinem & consanguineam uxoris in eodem gradu cognovisset.

15. Cum autem eamdem pluries cognovisset *p* opus non est hanc pluralitatem aperire.

16. Cum aliud impedimentum est occultum, aliud publicum, *q* sufficit apponere publicum, & occul-

c Idem lib. 2, de matr. disp. 40, n. 3,
d Idem ubi sup.
e Vide verb. Bulla.
f Covar. in c. quod dilecti de consang. & affin. num. 11,
g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Comm. DD. Et Villal. to. 1, tr. 14, dif. 26,
l Trid. ses. 24, de matr. c. 9,
m Comm DD.
n Villal. ubi sup.
o Sanch. ubi sup. disp. 15, to. 3 n. 2
p Idem ubi sup. n. 7,
q Villal. ubi sup. disp. 27.

occulti dispensationem à sacris pœnitentiariis, ve ab alio petere facultatem habente.

r Sanch. lib. 8, disput. 25. n 4, to 3

17. Cum aliud impedimentum non eget dispensatione tacendum r est.

18. An verò pro duobus impedimentis possin duæ distinctæ dispensationes impetrari, unum solùm in qualibet exprimendo alii ajunt, alii probabilius s negant; sed post factum matrimonium affirmativa sequenda.

s Idem ubi sup. num 3,

t Idem lib. 8, disp. 25, n. 4. tom. 3.

19. Si post impetratam dispensationem consanguinei copulentur, nec est t incestus, nec indigent nova dispensatione.

20. Cùm consanguinei ante dispensationem cùm Romam miserint pro ea impetranda, inter se habent copulam, vel habitam antequam miserint non declarant, irrita erit dispensatio. Contraria etiam sentẽtia est u probabilis; & urgente necessitate sequi potest in praxi præcipuè post factum matrimonium.

u Vide P. Sà hoc verb.

21. Si autem copula sit post datam à Papa dispensationem; sed nondum ab Ordinariò factam poterit ipse Ordinarius in hoc dispensare.

22. Qui copulam habuerunt, ut dispensationem facilius impetrarent, debent hoc declarare, secus x erit surreptitia.

x F. Em. Roder. to. 2, qq. reg. q 46

23. Declarandum etiam an fœmina fuerit rapta.

y Trid. sess. 24. de matr. c. 5.

24. Si quis intra gradus prohibitos sciente contraxerit separetur, & spe consequendæ dispensationis careat. y

z Comm. DD.

25. Non est z necessarium mentionem facere alterius dispensationis jam habitæ, nisi quando impedimentum nascitur ex delicto.

a Comm. DD. Ex Pio V. in motu proprio qui incipit sanctissi-

26. Gradus affinitatis, vel consanguinitatis aperiendus est. Quod si affinitas pro consanguinitate apponatur, vel è contra erit surreptitia. a

27. Gradus non solùm remotior, sed etiam propinquior exponendus est. Si tamen propinquior primus gradus non sit non erit surreptitia

dispen-

dispensatio, tenetur tamen litteras declaratorias impetrare pro foro exteriori.

28 Cum mulier est in gradu propinquiore, si est intra tertium, quia ei debetur specialis reverentia, ut materteræ, nisi declaretur, erit *b* surreptitia.

29. Declarandum *c* etiam an gradus sit in recta linea consanguinitatis, vel affinitatis, vel spiritualis cognationis.

30. In publicæ honestatis impedimento declarandum *d* est an ortum habuerit à matrimonio rato.

31 In impedimento affinitatis declarandum *e* est an sit ex copula licita, nisi sit in tertio vel quarto gradu.

32. Si ex errore ponitur gradus propinquior pro remotiore *f* valet dispensatio, non è contra

33. In voti dispensatione declarandum *g* est an fuerit simul cum juramento, vel non, & an qui illud fecit, sit Diaconus.

34 Cum delictum deductum est in forum exterius, sed non plenè probatum, hoc declarandum *h* est in narrativa, nec fatendo, nec negando illud, & postea à sacra pœnitentiaria alia impetranda est dispensatio.

35 Si causa narrativa, verbi gratia, si filia mortua fuit, vel pauper dives facta fuit, cessat ante factam dispensationem, non valet *i*

36. Si causa antea falsa facta fuit vera cum Papa dispensationem committit, valet *l* dispensatio.

37. Si cessat causa finalis antequam Ordinarius, vel confessarius dispensent non *m* valet.

38. Triplici tempore opus *n* est, ut narrativa sit vera: Cum à Papa committitur, cùm Ordinarius, vel Confessor facit dispensationem, & cùm matrimonium contrahitur.

39. Cum Papa absolutè cum aliquo dispensavit in voto, ut nuberet, & causa cessavit non *o* poterit iterum nubere.

40, Informatio potest *p* extra judicialiter fieri, &

b Moli. to. 1, de just tr. 2, disp. 161.
c Sanch. ubi sup. n. 14,
d Idem ubi sup.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Vide Villal. ubi sup.
h Sanch. ubi sup.
i c. quia circa, de consang.
l Sanch. ubi sup. disp. 30, n. 14, tom. 3.
m Idem ubi sup.
n Idem ubi sup. n. 16, &17
o Comm. DD.
p Villal. ubi sup.

& Ordinarius extra unum territorum potest dispensare.

q Idem ubi sup.

41. Cùm dispensatio conceditur sine causa non debet *q* Ordinarius causam quærere.

DE *ALIQVIBVS notandis.*

r Comm. DD.

42. Cum personæ dispensandæ ad diversos pertinent Episcopatus, & dispensatio remittitur ad ordinarium, quilibet ex duobus potest *r* dispensare etiam cum subdito alterius.

ſ Comm. DD.

43. Cum causa dispensationis est dotis defectus, & vir illam auget, debet *ſ* fieri publica scriptura ante matrimonium, & à muliere acceptari.

t Sanch. ubi sup. disp. 35, n. 11, to. 2,

44. Stipendium laboris in informatione facienda non obstante commissionis clausula, recipi *t* potest. Et qui post factam dispensationem aliquid recipit pœnas non incurrit secundum probabiliorem.

45. Vide dispensationis formam de verbo ad verbum allatam à P. Sanctio *ubi supra n. 1. & lib. 8. de matr. disp. 43. n. 4.*

NOTANDA circa dispensationes, quæ in foro conscientiæ conceduntur in sacra pœnitentiaria.

u Idem ubi sup. disp. 34, num. 8.

46. Dispensationes sacræ pœnitentiariæ non committuntur nisi Doctori Canonistæ, vel Theologo, & nullus *u* alius etiam doctissimus potest facere dispensationem.

x Refertur in comp. verb. confess. parag. 3.

47. Confessarii ex nostra societate à superiore ad id deputati ex privilegio etiamsi nullum scientiæ gradum habeant, possunt *x* audita confessione, & salutari satisfactione imposita prædictas dispensationes facere.

y Sanch. ubi sup. num. 12.

48. Etiamsi litteras aperiat non Doctor, nec Magister non amittunt *y* suum effectum, & uni Confessario præsentatæ possunt alteri præsentari.

49. Causas dispensationis huius, cum aliquis votum emisit, vide verbo *Votum*.

z Idem ubi sup.

50. Consilia, & salutaria monita quæ fieri dispensando dicit literarum forma solùm *z* est instructio; & si omittantur, non vitiatur dispensatio.

51. Præ-

51. Prædictæ litteræ non *a* valent pro foro exteriori.

52 Non est necessarium *b*, ut semper fiat auditis confessionibus.

53. Cum prædictæ litteræ conceduntur circa votum, debet *c* dispensari commutando in frequentes confessiones per totum vitæ decursum singulis scilicet mensibus semel, vel quoties confessori videbitur, sed non frequentius quam semel in mense.

54. Clausula, quæ solet apponi, *dummodo impedimentum occultum sit* debet *d* intelligi juxta dicta in verbo *Manifestum supra*, servatâ formâ Concilii Tridentini. Vide infra *quæstione sequenti*

55. Clausula illa, *Muliere de nullitate certificata*, solùm est instructio *e*, unde si erit inconveniens potest omitti.

56. Cum apponitur, ut dispensationis causa, quod matrimonium bona fide contractum est, debet bona fides esse in utroque conjuge, secus non valet. *f*

57. Clausula illa, *ut præsentes litteras laniare tenearis*, solùm videtur *g* instructio. Et cum non sortito primo effectu, neque in interiori, neque in exteriori, pro alia vice possunt valere, non multum interest an lanientur, vel non, & præcipuè cum nomen non habeant personæ dispensandæ.

58. Dispensationes prædictæ gratis dantur, sed qui illarum impetrationem procurant non gratis laborant. *h*

CVIVS EXPENSIS afferenda est dispensatio?

59. Cum ex consensu utriusque conjugis impetrata est dispensatio, utriusque etiam expensis offerenda est. Si autem alterius culpa matrimonium validè contractum non fuit, ille solum solvet *i* expensas.

QVOMODO RATIFICANDVS EST consensus cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum.

60, Cum

a Navar. consil 2, de privil: lib. 2,

b F. Eman: to. 1, q. reg. q.62 art. 16.

c Vide Sanch. lib. 8, dif. 34, n. 1.

d Vill. ubi sup dif 50, n. 9.

e Idem ubi sup. n. 12.

f Comm. DD.

g Comm. DD.

h Vill. ubi sup. n. 15.

i Sanch. lib. 5, de matrim: disp. 5, n. 31.

l Comm. DD. 60. Cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum, de novo *l* contrahendum est.

m Sanch. ubi sup. n. 8. 61. Non est necessarium *m* quod contrahatur de novo coram Parocho & testibus, nisi illi notum esset impedimentum, vel probari posset in foro exteriori secundum probabiliorem sententiam. Contraria est securior, & sequenda *n* quando sine inconvenienti posset fieri.

n Villal. ubi sup. dif. 32. n. 4.

o Idem num. 5. 62. Cum aliter non posset *o* haberi consensus, sufficeret copula habita affectu maritali.

p Sanch. de matr. lib. 2. disp. 36. 63. Cessante impedimento, opus *p* est, ut conjux innocens certificetur de nullitate matrimonii, non detecto crimine alterius coniugis secundum probabiliorem.

q Idem ubi sup. 64. Sufficit *q* in hoc casu quod consensus procedat ex æquivalente cognitione nullitatis, v. g. si interrogata: si non nupsisset, an de novo nuberet cum marito, & ipsa consentiat.

r Idem ubi sup. 65. Cum ex certificatione nullitatis timetur grave scandalum, potest omitti, & sufficiet *r* consensus coniugis unius, qui scit impedimentum.

s Comm. DD. 66. Cessante impedimento occulto, sufficit *s* quod inter se consentiant.

t Comm. DD. 67. Cum matrimonium fuit nullum *t* ex errore personæ, vel conditionis servilis, durante errore, non potest revalidari matrimonium.

SECTIO VII.

DE VARIIS CIRCA MATRIMONIUM resolutionibus.

a Sanch apud Dianam p. 3, tract. 4. ref. 199. 1 QVi in peccato recipit hoc sacramentum, non facit *a* duo peccata, unum ut ministrans, & aliud ut suscipiens, quia non est minister consecratus ad hoc.

2. Vltimo die quo ætas legitima completur potest

test *b* celebrari. Alii dicunt decem diebus ante ultimum; alii tandem uno, vel duobus mensibus, quia vulgariter totum id dicitur anni finis. Sed hoc videtur nimis latum.

b Vide Dian. p. 5. tract. 5. res. 16

3. Surdus, & mutus, & simul cæcus non posset *c* contrahere, quia non posset instrui de contractu faciendo.

c Comm. DD.

4. Cùm quis in amentiam incidit, postquam per Procuratorem consensum misit, validum esse matrimonium alii negant alii probabilius affirmant *d*

d Sanch. apud Dian. res. 249.

5. Quando ob gravem metum matrimonium contractum est, potest *e* alter coniux, cui metus incussus non est, liberè resilire, nisi ipse metum incusserit.

e Vill. apud Dian p. 3. tr. 4 res. 139

6. Si parentes, vel consanguinei puellæ metum gravem incusserint juveni invento in stupro, matrimonium erit nullum, *f* quia iniustè incussus fuit metus; secus verò si contrahat ne judici puniendus tradatur.

f Dian. ubi sup. res. 128.

7. Parentes, qui filios sine illorum consensu nubentes colloqui per aliquod tempus nolunt non ex odio, sed ad sumendam justam vindictam non peccant. *g*

g Comm. DD.

8. Cùm matrimonium fuit nullum ob impedimentum occultum, filii, qui nati fuerunt ex tali matrimonio facto in facie Ecclesiæ, si saltem alter coniux habuit bonam fidem, sunt *h* legitimi.

h Comm. DD.

9. Vt maritus sacrum Ordinem recipiat, non est *i* necessarium, ut uxor religionem ingrediatur sufficit quod votum castitatis emittat etiamsi sit juvenis.

i Dian. ubi sup. res. 129.

10. Si Parohus daret fictè alicui facultatem assistendi matrimonio, non *l* valeret.

l Comm. DD.

11. Sufficit *m* ad matrimonium, quod procurator, & testes habeant usum rationis.

m Comm DD.

12. Non tenetur *n* conjux alteri credere dicenti se non consensisse, nisi tales sint coniecturæ, ut credere convincatur.

n Sa hoc verbo.

13. Qui perpetua laborant amentia non possunt *o* contrahere, secus verò, si habeant lucida intervalla.

o Idem ubi sup.

14. Semper in dubio præsumendum *p* pro matrimonio primo, & secundum irritandum.

p Comm. DD.

15. Qui scit impedimentum occultum, tenetur *q* revelare, nisi ex revelatione timeatur grave scandalum, vel possit aliter impediri.

q Navar. c. 32.

16. Corrupta nubens ei, qui si sciret esse corruptam, eam non duceret, non peccat *r* mortaliter.

r Sa ubi sup. n 26.

17. Compulsus à iudice cohabitare cum uxore illegitima tenetur *s* alio migrare.

s Idem n. 27

18. Per matrimonium amittuntur *t* jura ad beneficia, & ad pensiones, quæ Papa laicis non solet concedere; & si sponsa in religione profiteatur ante consummationem non recuperantur amissa beneficia.

t Covar c. 6, p. 3.

19. In favorabilibus nomine conjugatæ venit *u* sponsa, & in odiosis solum quæ consummavit.

u Comm. DD.

20. Si dominus ducat ancillam eo ipso liberam fieri, alii negant, alii probabilius *x* affirmant.

x Vide quæ sup diximus de conditione servili.

21. Ancilla ducta a libero per errorem, si postea liber cognito errore consentiat, non *y* tenetur ancilla consentire, aliqui tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

y Vide Sà ubi sup.

22. Conditio, si pater meus *z* consentiat cum esset iam mortuus, pensanda est ex intentione apponentis. Si enim ita allocutus est, ut deciperet audientes, nihil validè actum est.

z Idem ubi sup.

23. Contrahens post votum castitatis, vel suscipiendi ordines sacros *a* tenetur, antequam matrimonium consummet, ingredi religionem secundum probabiliorem sententiam.

a Silvest verb matr. 9. q. 5

24. Exceptis parentibus, & fratribus cum omnibus aliis potest *b* Papa dispensare secundum probabilem opinionem. Probabilior tamen est quod non possit cum aliis ascendentibus.

b Sà n. 4. ubi sup.

25 Fi-

25. Filius mariti ex alia uxore *c* potest ducere filiam uxoris ex alio marito. *c* Comm. DD.

26. Pater tenens extra Ecclesiam suum filium, ut ab alio baptizetur non *d* contrahit spiritualem cognationem. *d* Comm. DD.

27. Duo adoptati possunt *e* inter se contrahere. *e* Silvest. ubi sup.

28. In legalis cognationis impedimento post contractum matrimonium *f* potest Episcopus dispensare secundum quosdam. *f* Sà ubi sup. n. 6.

29. Matrimonium factum ob metum reverentialem irritum esse alii aiunt, alii *g* negant probabilius, nisi adiungatur metus alterius mali gravis. *g* Idem num. 9.

30. Cum de communi consensu sponsalia soluta *h* sunt cedat impedimentum publicæ honestatis. *h* Comm. DD.

31. Scientes cum impotente contractum validum esse alii ajunt, alii probabilius *i* negant. *i* Sà ubi sup. n. 14

32. Suspensio *l* triennalis statuta à jure antiquo in Parochum assistentem matrimonio clandestino sublata est per Tridentinum. *l* Comm. DD.

33. Cum coniuges distinctæ diœcesis, & Vicarius unius dispensavit in denuntiationibus, possunt etiam omitti in alia diœcesi.

34. Nemo *m* tenetur ex vi denuntiationis detegere crimen occultum, quod non potest probare. Quod si detegas non posse ob unius dictum matrimonium interdici docet Pontius, sed alii communiter contrarium. *m* Dianâ P. 5. tr. 4 res. 221

35. Sacerdos excommunicatus non toleratus benedicens sponsos non *n* peccat mortaliter. *n* Villal. apud Dia. ib. res. 233.

36. An Parochus in aliena Parochia Parochianum suum matrimonio coniungens peccet mortaliter, alii aiunt, alii negant *o* probabilius *o* Sanch. apud Dian. ubi sup. res. 232.

37. Rus petentes recreationis causa, si ibi matrimonium contrahant cum Parocho ruris, invalide contrahunt. *p* *p* Comm. DD

38. Qui cognovit fornicari infidelem, potest sine dispensatione contrahere cum sorore illius ad fidem conversa.

39 Matrimonium inter affines in 1. gradu, ut inter socerum & nurum, inter vitricum, & privignam & similiter inter consanguineos in 1 gradu lineæ collateralis non est irritum jure naturæ, *q* & ideo posset Papa dispensare in magna necessitate ut frater & soror matrimonium contrahent.

q Diana p. 4. tr. 4. res. 93.

40. Cum rapitur puella libidinis causa sine animo ducendi eam in uxorem, *r* & postea mutato animo illam ducat raptor, matrimonium est validum. Immo cùm vis non puellæ, sed parentibus infertur, matrimonium non impeditur tali raptu.

r Idem res. 61.

41. Probabile *s* est inter perpetuò impotentes contrahi posse matrimonium ad castè convivendum inter se, se invicem adiuvando Sed contraria sententia est probabilior, & communior.

s Vide eundem in sum. hoc verb.

42. Cum matrimonium est nullum ex solo defectu consensus alterius conjugis, *t* sufficit quod iste consentiat, & ad alterum maritali accedat affectu, nec est necessarium aliud remedium ut matrimonium convalescat.

t Comm. DD.

43. Si sponsalia etiam iurata alter coniux rescindat, & alter liber *u* manet, & cum res notabiliter mutantur, talis promissio non obligat.

u c. quemadmod. de jurejur.

Tridentinum Concilium circa matrimonium definivit sequentia: *I.* Quòd matrimonium verè ac proprie Sacramentum est à Christo Domino institutum. II. Quòd gratiam confert. III Quòd non licet Christiano plures habere uxores, quia prohibitum est à lege divina. IV. Quòd non solum gradus consanguinitatis, & affinitatis in Levitico cap. 18 expressi possunt impedire matrimonium & dirimere contractum; sed etiam alia impedimenta ab Ecclesia instituta V. Quòd potest Ecclesia in aliquibus illorum Levitici dispensare. VI Quòd potuit Ecclesia statuere impedimenta dirimentia, & nullatenus erravit in hoc. VII. Quòd matrimonium non potest dissolvi, neque dissolvitur propter hæresim, neque molestam coha-

cohabitationem, vel absentiam affectatam. VIII. Quòd matrimonium ratum non consummatum potest dirimi per solemnem professionem religionis alterius coniugis. IX. Quòd Ecclesia non errat docendo matrimonii vinculum non dissolvi per adulterium, & neutrum etiam innocentem posse adultero vivente matrimonium contrahere, mæcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alteri nupserit. X. Quòd non errat Ecclesia quæ propter aliquas causas separat coniuges quoad thorum, & cohabitationem ad tempus certum, vel incertum. XI. Quod clerici sacris initiati, vel regulares post solemnem professionem non possunt contrahere matrimonium; & si contrahant non tenet, quia obstat ei lex Ecclesiastica, & votum solemne emissum neque per hoc ullo modo damnatur matrimonium XII. Quòd non possunt omnes contrahere matrimonium, qui castitatem voverunt etiam si non sentiant se donum castitatis habere. XIII. Quòd status coniugalis non est anteponendus statui virginitatis, vel cælibatus XIV. Quòd prohibitio solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus non est superstitiosa nec tyrannica. XV. Quòd non sunt damnandæ benedictiones, nec ceremoniæ, quibus Ecclesia utitur in matrimoniis. XVI. Quòd causæ matrimoniales spectant ad iudices Ecclesiasticos.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MEDICVS.

Quas opiniones sequi in medendo teneatur.

1 CVm dubius est an medicamentum nocebit, vel proderit infirmo, non potest a illud applicare;

a P. Azor. to. 1. inst. moral. l. 2. c. 17. q. 12

b Comm. DD. 2. Non potest *b* certum medicamentum pro incerto relinquere; & cùm non habet probabiles conjecturas, quod profuturum est infirmo, non potest illud applicare.

c P. Azor. ubi sup. 3. Non licet *c* novas in infirmo experientias facere, nisi certum sit nullum nocumentum esse allaturas.

4. Cùm habet probabiles conjecturas, quòd medicamentum est profuturum, & non habet aliud, quod certò sciat esse profuturum, potest *d* illud applicare.

d Vasq. 2, 2. 10, 2, disp. 65.

5. Cum non est nisi unum remedium, & circa illud sunt opiniones probabiles, tenetur *e* sequi tutiorem.

e Comm. DD.

f Vasq. ubi sup. 6. Tenetur *f* sequi opinionem, quæ constat ex experientia certa tamquam probabiliorem.

g Comm. DD. 7. Infirmarii peccant, *g* qui relictâ medicorum directione aliis utuntur medicamentis, nisi in re parva, & tuta.

h Navar. c. 25, n. 64. 8. Peccat *h* mortaliter qui medici officium exercet sine sufficienti scientia, nisi in defectu peritioris & ex infirmi consensu illius imperitiam cognoscentis, alioquin damna restituere tenetur. Et qui medicinam adhibet antequam ægritudinem cognoscat. Item qui plura, quam opus est medicamenta facit infirmo applicari ex conventione cum pharmacopola.

i Idem num. 60. 9. Peccat *i* mortaliter, qui non vult pauperi ægroto, vel diviti ob avaritiam solvere nolenti, mederi. A divite autem post morbum potest coram judice exigere stipendium.

l Idem num. 62. 10. Peccat, *l* qui detrahit aliis medicis, ne ipso prætermisso vocentur ab infirmis. Peccat etiam si in morbo periculoso non persuadet infirmo confessionem, vel admonet infirmi curam gerentes.

m Idem num. 62. 11. Peccat *m* etiam mortaliter consulens coitum ob sanitatem, vel solùm dicens: Si hoc faceres, sanareris.

12. Item

12. Item *n* si indigentem non admonet in mortis periculo, ut exeat à peccato. Item si accipit nimium stipendium, vel mediocre, si habet publicum cum pacto nihil amplius accipiendi, & tenetur restituere quamvis ultro sit oblatum. *n* Idem num: 62.

13. Medicus non potest *o* Doctoratus gradum accipere, vel medendi facultatem, nisi præstito juramento coram Notario se admoniturum ægrotum, ut confiteatur, & si post tertium ab admonitione diem non fuerit confessus, se illum amplius non invisurum, nisi ex consilio Confessarii differat confessionem. *o* Ex Bulla Pii V.

14. Judex non debet *p* negare suspensum ad anatomiam. *p* Comm. DD.

15. Quando de salute infirmi desperat, licitum *q* est ei experientiam facere, etiam si probabilius sit fore nocituram, dummodo probabile sit prodesse posse. *q* Comm. DD.

16. Cum ægrotus est in probabili mortis periculo, & post tertiam ab admonitione diem noluit confiteri, non est deserendus. Immò cum propter obstinationem admonitio profutura non creditur, nec tenetur admonere, nec deserere, quia constitutio Pii V. non obligat *r* in hoc casu. *r* Diana p. 3. tr. 4 res. 132.

MENDACIUM.

1. Mendacium officiosum *a* in re parva etiam in iudicio est peccatum veniale. Idem dic in Confessione, licet alii asserant esse mortale, quamvis materia sit levis. *a* Sa hoc verb. n. 1

2. Mentiri *b* in concione etiam in re levi quidam dicunt esse mortale, alii probabilius esse tantum veniale, nisi ex deceptione grave populi damnum sequatur, vel si id sciens concionator fiat in doctrina fidei, morum, miraculorum, aut vaticiniorum. *b* Idem ubi sup.

3. Petenti, quod iam ei reddidisti, *c* potes negare te illud recepisse, subintelligendo, ut tenearis reddere. *c* Comm. DD.

d Navar. c. 18, n. 2, & 3. 4. Mendacium *d* est significatio falsi, vel putati falsi cum intentione fallendi. Et est triplex aliud formale tantùm, cùm credit homo esse falsum quod loquitur; aliud materiale tantùm, cum res aliter se habet, quam homo enuntiat; aliud tandem completum cum dicitur falsum putatum falsum cum intentione fallendi.

5. Mendacium in Confessione de peccato iam
e Idem c. 21, n. 37 confesso non *e* est mortale.

f Comm. DD. 6. Qui iuravit dicere, quod scit, potest *f* dicere se nescire occulta, quæ non debet detegere.

g Comm. DD. 7. Mendacium notabiliter perniciosum, *g* est peccatum mortale; officiosum autem etiam pro vita totius orbis non est dicendum, quod si dicatur cum iuramento semper est mortale.

MEMORIA.

a Navar. c. 11. n. 18, p. 7. 1. Omnis adultus Christianus tenetur *a* scire sub peccato mortali Symbolum Apostolorum, & orationem Dominicam Latina vel vulgari lingua.

b Idem c. 1, n. 32. 2. Memoria frequens de aliquibus peccatis non *b* expedit.

MERCATOR.

a Idem c. 3, n. 5. 1. Non tenetur *a* dicere negotiationem, etiamsi ei sit occasio labendi in aliqua peccata mortalia.

b Idem c. 27, n. 32. 2. Ille dicitur *b* exercere mercaturam, qui emit ut vendat nulla rei facta mutatione.

MERCENARIVS.

1. Iniustè impediens mercenarium à labore te-
a Idem c. 17, n. 74. netur *a* damnum restituere.

2. Qui non reddit mercenario pecuniam, de qua conventio facta est, sed aliam rem pro pecunia & indigens ille rem minoris vendere cogatur, te-
b Idem ubi sup. netur *b* conductor id quod amisit restituere.

3. Mercenarium conducens non facta conven-
c Comm. DD. tione de pretio, tenetur *c* ei solvere tantum, quantum mos est solvere similibus.

4. Qui

4. Qui à Rege pro colendis suis agris Indos accipit mercenarios, non potest illorum opera aliis locare, & lucrum ex locatione acceptum tenetur *d* ipsis Indis restituere, non enim pro privato, sed pro bono publico conceduntur. Vide supra *Indi Peruani.*

d Vide ubi sup. Indi.

MERETRIX.

1. Meretrix, nec alia quævis mulier etiam religiosa non tenetur *a* restituere ea, quæ etiam per blanditias obtinuit sine fraude ab amico potente donare; secus si per fraudem fingendo se virginem, vel cognitam solum à Magnate.

a Navar. c.17.n.6.

2. Non tenetur *b* restituere acceptum pro actu turpi, sed peccat mortaliter accipiendo pro ipso, & idem dic de aliis fœminis.

b Idem ubi sup. n.31.

3. Promissio facta meretrici pro actu turpi in foro interiori est *c* invalida, potest tamen licitè exigi à meretrice ob intelligentiam vel alium finem honestum, non verò ut pretium turpitudinis.

c Comm. DD.

4. Ob vitandum maius malum possunt *d* meretrices à Republica permitti, sed ex illarum lucro lucrum quærere est peccatum mortale.

d Comm. DD.

5. Obligandus est concubinarius *e* ad ejiciendam concubinam, licet hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii vulgò *regalo*, & deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tœdio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur.

e In decr. Alexand VII, 1666

MERITUM.

1. Meritum de condigno est actus *a* humanus bonus factus ab eo, qui gratiam habet sanctificantem, & meretur gratiam, & gloriam.

a Navar. prælud. num.. 5

2. Meritum de congruo *b* est actus humanus bonus factus ab eo, qui non habet gratiam sanctificantem, cui ex quadam congruitate datur merces vel spiritualis, vel temporalis.

b Idem ubi sup.

a Comm. DD.

3. Opus factum ex voto magis meritorium a est.

METVS.

AN METVS causet involuntarium?

a D. Th. 1, 2, q. 6. art. 5.

b P. Azor. l. 1, c. 21 q 1.

c Comm. DD.

1. Metus causat a involuntarium cum voluntario mixtum, & à peccato non excusat in rebus intrinsecè malis, aliquando tamen à præceptis positivis excusat. b

2. Quanto maior est, tantò magis minuit c voluntarium, concupiscentia autem quo maior, voluntarium auget, sed non liberum, & malus habitus minuit malitiam aliquantulum.

DE METV cadente in virum constantem.

d Comm. DD.

e Comm. DD.

f Comm. DD. Ex Vill. to. 1, tr. 3, dif. 8.

g Comm. DD.

h Comm. DD.

3. Metus, ut sit cadens in virum constantem d debet esse mali gravis.

4. Metus excommunicationis non est e cadens in virum constantem.

5. Metus reverentialis sine minis non f est cadens in virum constantem; sed cadere potest in clericum respectu Episcopi.

6. Preces importunæ non habent g rationem metus cadentis in virum constantem.

7. Vt talis sit, qui in virum constantem cadat, debet h incuti ab eo, qui minus exequi potest, & ita ut non possit aliter excusari.

i arg. sex. in c. indignantur. 53. q 6,

l Vide Sanch. ubi sup. disp. 4, per totũ

m Comm DD.

n Navar. c. 17. n. 15.

o Idem ubi sup.

8. Vt talis dicatur minor i sufficit in fœmina, vel puero, vel debili persona.

9. Est metus l cadens in virum constantem, cum malum grave timetur filio, uxori, & similibus: & magis credendum duobus testibus metum affirmantibus, quam negantibus pluribus.

10 Metus ita inficit m omnem contractum, ut metu factus vel sit irritus, vel irritandus.

11. Qui per metum levem aliquid ab alio extorsit in foro interiori debet n restituere, sed non in exteriori, & sufficit reverentialis ad hanc obligationem.

12. Non est o idem in foro conscientiæ consentire per metum, ac per blanditias.

13. Me-

13. Metus reverentialis annullat *p* professionem pueri. *p* Comm. DD.

14. An contractus per metum levem factus in conscientia sit validus, alii ajunt, alii negant *q* probabilius. *q* Sanch.

15. Contractus onerosi, in quibus res pro re accipitur metu gravi celebrati, jure etiam positivo sunt *r* validi secundum probabilem opinionem, sed datur adversus eos actio metus causa. Excipe tamen ludum, & alienationem rerum Ecclesiasticarum, quæ si metu fiant, non valent. *r* Vide Dian, p. 3, ref. 118.

16. Qui iustè malum minatur, quod potest inferre, etsi animum inferendi non habeat, licitè retinet, *f* quod per talem metum extorsit. *f* Comm. DD. Ex Sanchez.

17. In civitatis obsidione cum alicui non est cibus, licitum *t* est carnes humanas edere non facto ad id homicidio. *t* Diana p. 3, tr. 6, ref. 48.

18. Metu mortis licet *u* Missam celebrare sine altari, sine calice consecrato, aut vestibus sacris, modò id non fiat in contemptum religionis. Item metu mortis licet matrimonium contrahere cum impedimento dirimente, dummodo non sit animus consummandi. Item peccatori occulto porrigere Sacramentum Eucharistiæ. Item conficere Sacramenta in materia dubia. *u* Vasq. apud Dian. in sum. hoc verb. num. 2.

MILES.

1. Non tenetur *a* abstinere à malitia, quamvis sit ei occasio peccandi mortaliter. Vide *Bellum*. *a* Navar. c. 5, n. 5.

2. Milites S. Iacobi, & Alcantaræ, & alii similes verè sunt religiosi, & gaudent *b* privilegio canonis, & fori. *Sà* verò ait, non esse simpliciter religiosos, nec dissolvere matrimonium ratum. *b* Dian in comp. verb. Eccl. n. 29.

MINOR.

1. Minor *a* est, qui nondum vigesimum quintum annum implevit. *a* L. 1, ff. de min.

2. Minor, qui jam usum rationis habet, licet non civiliter, potest tamen naturaliter obligari. *b* Vill ro. 2, tr. 19. dif. 10.

3. Mi-

3. Minor pubertati id est decimo quarto anno proximus potest *c* etiam civiliter obligari cum authoritate Curatoris.

4. Minores, qui pubertatem superant, & non habent Curatorem, sine illius authoritate possunt *d* tam civiliter, quam naturaliter obligari.

5. Res immobiles non possunt *e* alienare etiamsi adsit authoritas Curatoris, nisi cum authoritate judicis justa interveniente causa.

6. Filius familias, qui est sub potestate patris, si annos pubertatis implevit, potest *f* naturaliter, & civiliter obligari sine patris licentia, in his quæ non præjudicant.

7. Si pater non indiget opere filii, ut sustentetur, licitum *g* est filio, ut victum quærat, quò voluerit ire.

QVI RESTITVTIONIS beneficio gaudeant cum in contractu læsi sunt.

8. Minores, qui nondum 25. annum adimplerunt restitutionis in integrum beneficio gaudent, *h* etiam si contractus Curatoris, & Iudicis authoritate celebratus sit, & hoc beneficium durat per alios quatuor annos usque ad 29. sed post 29. non gaudent hoc privilegio.

9. Minor, qui notabilem donationem fecit sine causa, *i* debet restitui, secus si causa matrimonii vel remunerationis.

10. Non potest *l* restitui, si post 25. annum ratificavit contractum vel juramento confirmavit. Hoc tamen potest à Curatore irritari. Item post professionem in religione approbata factum.

11. In foro conscientiæ minor, cui pretium rei venditæ sine Curatoris authoritate solutum fuit, & ditior factus non fuit, potest *m* beneficio restitutionis gaudere.

M I R A C V L V M.

1. Peccat *a* mortaliter qui utitur miraculis falsis, vel qui scienter illa in concionibus narrat.

c Idem ubi sup.
d L. si Curatorem c. de in integ. rest.
e L. 1, & per totum ff. de reb. &c. Vide Ant. Gomez.
f L. tam ex contract. ff. de jure.
g Rebel de just. 2, p. l. 1, q. 8
h l. 3, & 5 de in integ. rest. Gomez. var. c. 14 num. 1.
i Vill. ubi sup. dif. 11, n 3.
l Idem ubi sup.
m Rebel. ubi supra lib. 1, c. 8 sec. 5, n. 55.
a Comm. DD.

DISP.

DISPVT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MISSA.

De Missæ definitione, & de re oblata in hoc sacrificio.

1. MIssa *a* est actio, qua ex institutione Christi Domini nostri in memoriam Passionis eius panis, & vinum in eiusdem corpus & sanguinem consecrantur, & sub eorumdem speciebus Deo offeruntur.

a Navar. c. 25, n. 110.

2. Missa dicitur ab hoc nomine Missac, *b* quod interpretatur oblatio spontanea.

b Ex consil. sex, in decr. dei.

3. Est verum, & excellentissimum sacrificium novæ legis superans omnia veteris sacrificia.

c Trid. sess. 22.

4. Sacrificium hoc est Latreuticum, Eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium. *d*

d Comm. DD.

5. Hoc sacrificium quoad debitum honorem & cultum nobis est necessarium. Quod licet à Christo Domino fuerit institutum, non tamen *e* secundum omnia, quæ habet,

e Comm. DD.

6. In lege nova nullum aliud habemus *f* sacrificium præter Missam, sed hoc infiniti valoris.

f De fide.

7. Materia quæ præsupponitur actioni sacrificandi *g* est panis, & vinum.

g Trid. ubi sup. c. 2.

8. Christus non in propria specie, sed sub alienis speciebus panis & vini, in quantum est terminus huius actionis, est oblatio *h* huius sacrificii.

h Ibid.

9. Christus in nocte cœnæ instituit *i* hoc sacrificium.

i De fide

IN QVA ACTIONE consistat.

10. Oblatio panis, & vini non *l* est de essentia huius sacrificii, nec ea cùm dicimus, *Vnde & memores,* &c nec fractio *m* hostiæ ante consumptionem, nec assistentium communio.

l Suar. contra Sotum to. 3, disp 25, sec. 3.

m D. T. 3, p. art. 6, ad 6.

11. Con-

n Idem ubi sup. 11. Consecratio *n* est de essentia huius sacrificii, & in ea sufficienter comprehenditur tota illius essentia.

o Suar. to. 3, disp. 75. sec 4. 12. In feria 6. hebdomadæ magnæ non fit *o* in Ecclesia sacrificium.

p Bellarm. lib. 3, de Missa c. ult. 13. Sumptio sacramenti facta à celebrante est de *p* essentia huius sacrificii, secundùm probabiliorem sententiam.

q Vide Suar. ubi sup. 14. Ex institutione divina constat *q* essentialiter hoc sacrificium ex consecratione, & sumptione; sunt tamen qui dicant essentiam illius in sola consecratione consistere.

r D.Th. 3,p. q. 83 art. 1. 15. Sacrificium nostrum solo numero differt ab eo, quod factum fuit in cœna Domini, & in modo solius actionis ab eo, quod in Cruce oblatũ fuit.

DE OFFERENTE hoc sacrificium.

16. Christus Dominus est, *r* qui principaliter hoc sacrificium Missæ offert.

ſ Suar. ubi sup. sec. 1. 17. Soli Sacerdotes possunt *ſ* illud offerre, ut proprii ministri, & quilibet sacerdos licet hæreticus, validè illud conficit, & offert.

t D, Th. ubi sup. art. 6, & 5. 18. Fideles omnes possunt *t* offerre hoc sacrificium, Sacerdos autem ut minister ad id ab Ecclesia deputatus, & qui assistendo cooperantur Missam illam etiam offerunt.

u Comm. DD. 19. Sacerdos pro se, & pro aliis hoc potest *u* sacrificium offerre, nec non qui Missam audit.

x Trid. ses. 22, con. 3. 20. Sacerdos tenetur *x* offerre hoc sacrificium generaliter pro omnibus fidelibus vivis, atque defunctis.

y Aug. epist. 59. 21. Sacrificium hoc potest *y* offerri pro infidelibus, qui non sunt excommunicati.

z Suar. 3. p. disp 78 sec 2. 22. In *Memento* potest *z* fieri privata oratio pro excommunicatis.

a Aug. in Enchi. c. 109. 23. Non *a* potest offerri pro damnatis, nec pro existentibus in Limbo.

b Trid. ses. 22. c. 2. & can 5. 24. Pro animabus Purgatorii *b* potest, ac debet offerri. Pro existentibus autem in cœlo non potest offerri ut propitiatorium; benè *c* tamen ut

c Suarez. sacri-

sacrificium ut sacrificium laudis, & gratiarum actionis. to. 3, disp 75. sec 3

DE EFFECTV huius sacrificii.

25. Etiamsi à malo offeratur ministro, habet *d* suum effectum ex opere operato. *d* D. Th. 3. p. q. 79 art. 5.

26. Habet effectum etiam ex opere operantis ad impetrandum id, pro quo offertur consequendo; & quamvis ex sola ratione sacrificii non causet gratiam ex opere operato, comparabitur *e* tamen per orationem, eleemosynam & alia pia opera. *e* Idem ubi sup.

27. Ex opere operato, & ex opere operantis virtutem habet *f* impetrandi venia pœnæ temporalis pro peccatis debitæ. *f* c. cum infirmitas de pœnit. & remiss.

28 Pœnæ temporales, quibus in hac vita affligimur, sæpe sunt pro peccatis, & per hoc sacrificium ab illis *g* liberamur. *g* Comm DD.

29 Valet *h* ex opere operantis ad bona temporalia impetranda. *h* Comm. DD.

30 Offerentibus hoc Sacrificium *i* correspondet effectus ex opere operato, & duplo maior assistentibus, ac ministrantibus. *i* D. Tho. ubi sup.

DE REQVISITIS ex parte personæ, ut habeant effectum ex opere operato.

31. Vt habeat effectum ex opere operato *l* requiritur capacitas, quæ acquiritur à Baptismo, & quòd sit homo in via, & non in termino. *l* Comm DD.

32. An persona pro qua offertur debeat esse in gratia, ut illi prosit *m* dubium est inter DD. affirmat P. Suarez. Necessarium *n* est, ut ille pro quo offertur illo indigeat. *m* Suarez to. 3. disp 79, sec. 10 *n* Comm. DD.

33. His positis infallibilem *o* sortitur effectum ex opere operato etiam si id ignoret is, pro quo offertur. *o* Comm. DD.

AN SORTIATVR suum effectum cùm offertur contra obedientiam, vel contra iustitiam.

34. Non *p* desinit sortiri suum effectum eo, quòd offeratur contra obedientiam, vel contra justitiam; peccat tamen qui sic offert. *p* Vide Suar. ubi sup.

35. Si ipse celebrans non applicat Missam, etiam

si

si à Prælato applicatur non sortitur suum effectum secundum *q* probabiliorem.

36. Sufficit *r* applicatio virtualis, sed melior est actualis.

37. Qui Missam in ipsa celebratione non applicavit, postea *s* non potest, nisi quoad deprecationem ex opere operantis.

q Suar. to. 3. disp. 79, sec. 5. *r* Comm. DD. *s* Suar. to. 3, disput. 76, sec. 9.

AN POSSIT sacerdos anticipare Missas pro intentionibus futuris.

38. Negativa *t* sententia est omnino vera, affirmativa improbabilis.

39. Cum intentio est certa, *u* potest sacerdos Missas anticipare; & cùm scit alium Missas debere, potest illas pro eo facere.

40 Non potest *x* sacerdos religiosus quando est extra communitatem pro ea res sacras facere, ut postea sibi alias reservet, nisi admonito Prælato.

t Vill. tr. 8. dif. 12. to. 1. *u* Comm. DD. *x* Villal. ubi sup.

41. Qui celebrant, vel faciunt celebrare pro seipsis Missas, ut eis prosint post mortem *y* satisfaciunt pro culpis præsentibus, & non respiciunt solas intentiones futuras

y Comm. DD.

AN VALOR MISSÆ sit infinitus, ita ut tantum valeat oblata pro pluribus quantum pro uno?

42. Sacrificium hoc tam ex parte Christi offerentis, quam ex parte rei oblatæ infinitum *z* habet valorem.

34. Licet quamplures concurrant ad offerendum hoc sacrificium non minus *a* accipiunt, ac possunt impetrare, ac si tantum unus offerret.

z Suar. to. 3, disp. 79, sec. 22. *a* Comm. DD.

44. Effectus huius sacrificii ex opere operato est finitus, cum tamen pro pluribus offertur omnibus illis prodest æqualiter ad impetrandum, non verò ad *b* satisfaciendum, quia satisfactio fit per actionem finitam

b Comm. DD.

PRO QVIBVS sacrum sacerdotes offerre teneantur?

45. Hæc obligatio sæpe *c* oritur ex voto, præcepto, vel promissione, & inde obligat.

c Comm. DD.

46. Qui

46. Qui onus dicendi Missas, quas alius debebat, suscepit, quamvis stipendium non acceperit, tenetur *d* dicere, vel monere debitorem. *d* Comm. DD.

47. Obligatio Missas dicendi potest esse vel ob beneficium simplex, vel Curatum, vel aliunde; & qui per se ob iustum impedimentum non potest *e* tenetur per alium dicere. *e* Comm. DD.

48. Parochus non *f* tenetur quotidie pro populo celebrare, satisfaciet diebus festis pro illo celebrando, & in hoc debet servare consuetudinem suæ Ecclesiæ. *f* Suar. to. 3 disp. 68. sec. 2.

49. Tenetur *g* sacerdos celebrare pro eo, à quo accipit stipendium, & in hoc nulla committitur simonia. *g* Comm. DD.

50. Non satisfacit sacerdos pro eo qui stipendium dedit applicando solam impetrationem, tenetur enim *h* totam etiam satisfactionem applicare, impetrationem autem potest etiam pro aliis. *h* Suarez. ubi sup. disp. 86. sec. 2.

SECTIO II.

Quod sit Missæ iustum stipendium, & de Missæ circumstantiis.

1. IUstum Missæ stipendium non est *a* taxandum iuxta integram sacerdotis sustentationem, licet alii hoc sentiant. *a* Suar. to. 3. disp. 86. sec. 2.

2. Cum obligatio Missas dicendi est propter titulum aliquem Ecclesiasticum, stipendium licet magnum *b* potest accipi. *b* Comm. DD.

3. Stipendium taxatum ab Episcopo justum *c* judicandum, & ubi non est taxatum, consuetudo servanda. *c* Comm. DD.

4. Sacerdos dives *d* potest pro Missis stipendium recipere. *d* Comm. DD.

AN SACERDOS PAUPER possit pro una Missa plura stipendia recipere?

* A. 1665 24, Sept.

5. Affirmativam sententiam falsissimam vocat Villalobos: & Alexander VII * damnavit sub pœnæ excommunicationis, soli Papæ reservatæ propositionem sequentem: Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructûs, ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Negativa igitur sententia tenenda est nisi forte sacerdos esset in extrema necessitate, & tum posse id à Papa concedi asserunt Doctores *e*. Similiter damnata est propositio hæc: Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmatâ, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. *

e Suar. to 3. disp. 86. sec. 4.

*Decret. Alexand. VII, an. 1665. 24. Septemb

AN QUI PLURES Missas accipit, possit per alios dicere minori pretio.

6. Qui habet capellanias pinguis stipendii, potest ordinario pretio Missas per alios dicere. Non possunt autem alii minori, quàm acceperint, pretio alteri dicendas commendare; nam damnata est ab Alexandro VII * sequens propositio: post decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi stipendio minori, alia parte stipendii sibi retentâ: quia nullus, ait Navarrus *f* est titulus, quo Sacerdos iste hoc lucrum sibi reservet.

* A. 1665 24, Sep.

f Cap. 25 n. 91.

7. Parochus vel Collector Missarum pro labore in colligendis licitè *g* potest aliquod stipendium sibi retinere.

g Villal. ubi sup. dif. 18.

8. Sacerdos sacra dicturus *h* potest pro libito, vel in totum vel secundum partem stipendium remittere.

h Idem ubi sup. dif. 17.

AN PECCET mortaliter, qui diu differt pro accepto stipendio Missas celebrare?

9. Affirmativè respondetur. *i* Sed hæc obligatio non petit ut statim incipiat illas celebrare, poterit autem pro quinquaginta Missis stipendia recipere, & his dictis alia quinquaginta *l* parum magis; vel minus.

10. Testamentarii, quo citius potuerint *m* tenentur testatoris exequi voluntatem, & dare operam, ut Missæ celebrentur quamprimum.

11. Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt tanquam egentium necatores excommunicentur. *n* Verba sunt concilii Carthaginensis 4, *c.* 39.

AN TENEATVR sacerdos quotidie celebrare?

12. Non *o* tenetur quotidie celebrare, erit tamen perfectius, si vitam statu dignam habeat.

13. In Ecclesiis Cathedralibus Collegialibus, & Parochialibus, in quibus est sufficiens sacerdotum numerus Missa debet *p* quotidie celebrari, & obligatio hæc est in materia gravi.

AN LICEAT omnibus diebus celebrare?

14. In feria V. in cæna Domini omnibus sacerdotibus *q* licitum est celebrare. In VI. prohibitum est, licet *r* tamen Eucharistiam sumere, non tamen sumenda sine urgente necessitate

15. An Sabbatho sancto liceat celebrare alii ajunt, alii probabilius negant, *s* etiam si tali die cadat Annuntiationis festum. Vt autem commodè possit populus eo die Missam audire propter præceptum, disponere debet Prælatus, ut Missæ diversis horis in Ecclesiis *t* celebrentur.

AN POSSIT SACERDOS pluries, quàm semel celebrare eodem die?

16. Non *u* licet sacerdoti nisi semel in die celebrare, exceptâ nativitate Domini, in qua potest tres Missas dicere.

17. Si necessitas occurrat, pluries quàm semel *x* potest celebrari in casibus sequentibus: Primus est

i Comm. DD.
l Villal. ubi sup. dif. 18.
m Idem ubi sup.
n Concil. Carthagin.
o Comm. DD.
p c. cum creatura de Eccles. 11, Miss.
q Suar. to. 3. disp. 80. sec. 3.
r Idem ubi sup.
s Idem ubi sup.
t Villal. tr. 8, dif. 20.
u c. consuluisti de celeb. Miss.
x Suar. to. 3, disput. 8., sec. 4.

x potest celebrari in casibus sequentibus. Primus est cum Sacerdos habet plures Parochias, sed in hoc casu consulenda est consuetudo, & intelligendum in diebus festis.

x Suar. to 3 disp. 80. sec. 4.

18 Tres etiam Missas dici posse in necessitate affirmat *y* Suarez.

y Vbi sup.

z c. ex parte de cel. Miss.

19. Qui duas Missas dicit, non debet *z* in 1. sumere ablutionem, si enim sumpsit non poterit aliam dicere, etiam in Nativitate.

20. Qui habet duas Parochias in feria V & VI. sanctæ hebdomadæ in principaliori tantùm Eucharistiam servet. Si verò inadvertenter illam in utraque servaverit, non sumat *a* vinum in prima communione. Si autem ex inadvertentia sumpserit, teneat sacramentum in alia Parochia, & non sumat.

a Vide Suarez, ubi sup.

21. Cùm in die festo magnus est populi concursus, ita ut omnes Ecclesia non capiat; duas *b* licet Missas celebrare, nisi commodè possit extra Ecclesiam dici in altari portatili.

b Leo Papa in simili necessitate sæpius in eodem die celebravit,

22. Si antequam sumat lavatorium multi concurrant, vel magna aliqua *c* persona ad audiendum sacrum, nec sit alius sacerdos, poterit aliam Missam dicere.

c De hac negat Suarez. ubi sup.

23. *An* possit dicere duas Missas in die festo, quando defunctus sepeliendus est alii aiunt, alii probabilius negant; *d* quia non videtur urgens necessitas.

d Vill. ubi sup dif 21

QVA HORA DICENDA Missa sit.

24. Tempus legitimum *e* Missam dicendi est ab aurora usque ad meridiem. Prima autem Missa in Nativitate Domini celebratur, *f* reliquæ *g* non ita.

e Ex rubr. Miss lis.

f c. nocte sancta de consec. dis. 1.

25. In die Resurrectionis non licet *h* noctu celebrare.

26. Cum in festivitate solemni concio finitur prima, vel secunda hora post meridiem, licitum *i* est tunc Missam celebrare.

g Contrarium asserit Suar. to. 3, disp. 80, sec. 4, *h* Comm. DD. *i* Roder. to. 1, qq. reg. q. 24.

27. Iter agentes qui antea celebrare non potuerunt, possunt *l* Missam dicere una hora post meridiem.

28. Peccat *m* mortaliter, qui sine sufficienti causa Missam dicit post meridiem.

29. Missa solemnis non *n* habet horam determinatam.

30. Episcopus potest dispensare ut quis Missam dicat *o* ante auroram, nequit tamen hoc privilegium perpetuum dare.

31. Eugenius IV. concessit *p* Franciscanis iter agentibus ut tertia hora post meridiem possint Missam dicere, & eisdem concessit Leo X. ex Prælatorum licentia ut matutinis finitis possint Missam dicere.

AN MISSA possit dici extra Ecclesiam.

32. De jure communi non potest *q* Missa dici extra Ecclesiam, & locum sacrum, & contra hoc faciens peccat mortaliter.

33. De licentia Episcopi licitum *r* est in privatis Oratoriis celebrare, quod passim fit, sed sine magna necessitate non est concedendum.

34. In necessitate infirmo Eucharistiam ministrandi, vel ut populus concurrens sacrum audiat licitum *s* est extra Ecclesiam in altari portatili celebrare.

35. In mari, & in fluminibus, ubi periculum non est effundendi sanguinem nova concessione Vrbani licitum *t* est.

36. Iter agentibus, ubi Ecclesia non est, licet *u* aliquando in altari portatili Missam dicere, & hoc præcipuè Episcopis.

37. Religiosis concessum *x* est, ut in prædiis monasteriorum suorum possint Missam dicere, & Capella, Ecclesias, vel Oratoria erigere, & ædificare, & ibi Confessiones audire, & Eucharistiam ministrare.

38. In infirmorum cellis licitum *y* est in altari porta-

l Vill. ubi supra.
m Comm DD.
n Comm. DD.
o Suar. ubi sup.
p Vide Eman. dis. 4, q. 47.
q Trid. sess. 22. c de obser.
r c. Missa de cons. dist. 1.
s c. 1, & c. concel. de cons. dist. 1,
t Ex Bulla Vrbani 8
u c. ult. de privi. in 6.
x Sixt. IV Bull. 35.
y Comm. DD.

portatili, ut Eucharistiam sument, vel solùm ut Missam audiant, celebrare.

39. In sæcularium privatis domibus ex Alexandri VI concessione possunt z religiosi Missam dicere in altari portatili, hoc tamen privilegio utendum non est nisi urgente necessitate.

40. Gregorii XIII. concessione nostræ Societatis Sacerdotibus in Minoribus vineæ Domini laborantibus licitum a est in quavis mundi plaga extra Ecclesiam in altari portatili Missam dicere.

AN LICEAT sacrum facere in Ecclesia violata? Vide circa hoc supradicto verbo, Ecclesia.

41. Si Ecclesia violetur, & tunc sacerdos Missam dicat, illam prosequi tenetur b si Canonem dixerat; si verò ad illam non accesserat, & Ecclesia erat benedicta tantum, potest c illam reconciliare, ut habetur in cæremoniali Romano. Si autem erat consecrata, d Missam relinquat, quia à solo Episcopo, vel ab alio de eius licentia potest e reconciliari.

42. Prælati Franciscani possunt Ecclesias violatas etiam consecratas reconciliare aqua ab ipsis benedicta, ex Leonis X privilegio, si absit Episcopus pluſquam duas dietas id est 14. leucas. f

AN NECESSARIUM sit altare consecratum ad faciendum sacrum?

43. Altare consecratum fixum, vel portatile capax calicis, & hostiæ necessarium g est. Nil autem interest, si aliqua calicis particula non capiatur.

44. Si ara frangatur, ita ut nulla illius pars calicem, & hostiam capere possit consecrationem amittit. h

45. Cum Ecclesia destruitur non potest i celebrari in altari quod remanet etiam si fuerit consecratum.

46. Cum ara frangitur ita ut nulla pars remanens possit calicem, & hosteam capere, an si inter se

z Ex Alex. VI. Vide E. Em. Rod to. 1. q. 2. reg. q. 43. art. 4.
a Ex cõp. priv. verbo altare.
b Missale Rom. ver. in defect. parag. 10
c c. si Ecclesia de consec. Eccl. vel alta.
d c. aqua & c. consuluisti de cons. Eccl.
e Ex cõp. verb. Benedictio n. 14.
f Ex Leone X privil.
g c. altaria 2. de cons. dist. 2.
h Suar. to. 3 disp. 82 sec. 5.
i c. ligneis de cons. Ec.

se partes glutine uniantur consecrationem conservet; dico non conservari, quia cum ex *num.* 44. *præcedente* constet amissam fuisse, non conservari perspicuum est.

SECTIO III.

QVIBVS PARAMENTIS ALTARE vestiendum est.

1. ALtare debet habere lineum pannum, & mappulam vel saltem duplicata mantilia, *a* & corporalia

2. Missam sine corporalibus dicere peccatum *b* esset mortale, nec debent serico ornari in medio.

3. Secundum Missale Romanum necessaria *c* est bizuela, sed non est necesse ut sit linea. *d* Sine ea verò celebrare non est peccatum, ubi mos est calicem corporalibus cooperire.

4. Duæ candelæ accensæ, vel saltem una cerea necessariæ *e* sunt: si autem aliquando cum oleo *f* diceretur absque scandalo, peccatum non esset.

5. Sine Missali, quod saltem Canonem habeat celebrare non licet. In casu autem necessitatis liceret *g* Sacerdoti prædito fideli memoriâ.

6. Circa reliqua altaris paramenta *h* nullum est præceptum expressum, servanda tamen Ecclesiæ consuetudo. Dicere autem Missam sine Cruce, vel frontali non erit mortale.

7. Faciens sacrum cum paramentis valde immundis, & præcipuè corporalibus, peccat *i* mortaliter propter gravem irreverentiam.

AN CALIX & patena necessaria sint ad Sacrum faciendum? Respondetur, quod sit, quia sic jure statutum est

8. Calix, cuppa, & patena debent esse aurea, vel argentea, & saltem stannea, *m* & non ex alia materia, & ab Episcopo consecrata.

a Miss. in rubr. n. 20.
b c. consuluisti 1 de consecr.
c Parva Palla necessaria est ex Missali.
d vide Suar. qui asserit contrarium
e c. ult. de celeb. Miss.
f Suar. ubi sup.
g Suar. ubi sup.
h Vill to. 1, tr. 8.
i c. 2. de iust. Ecc.
l c. ult. de celeb. Miss.
m c. ubi calix de consec. dist. 1.

9. Societatis Sacerdotes, qui mittuntur à Præposito nostro Generali in loca remotissima, à quibus adiri non potest Sedes Apostolica, vestes Sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus qui ea faciat catholicus ibi non adsit, in eis partibus benedicere possunt *n*

n Ex cōp. privil.

10. Cùm cuppa calicis, vel patena post consecrationem deaurantur, *o* amittunt consecrationem, non verò cum deaurationem amittunt.

o Vill. ubi sup. n. 5.

11. Cùm cuppa calicis per totum pedi adhæret, etiam si separetur, consecrationem non amittit, *p* amittit vero si separetur per fractionem.

p Suar. to. 3. dis. 81, sec. 7.

12. An pyxis, vel custodia, in qua Christi corpus reservatur, debeant consecrari, alii negant, alii probabilius affirmant.

q Suar. ubi sup.

13 Reliqua vasa, quæ non tangunt corpus Christi non *r* indigent consecratione.

r Comm. DD.

AN AD SACRVM faciendum requirantur vestes sacræ? & respondetur quod sic.

14. Vestes sacræ sunt sex, *s* Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula, Amictus, & Alba debent esse linea, reliqua vel ex lana, vel ex serico. *t*

s Trid. ses. 2. c. 5.

t Til. ubi supra.

15. Omnes prædictæ vestes debent *u* esse benedictæ, & illarum formâ destructâ amittunt *x* benedictionem, non verò si solùm resarciantur.

u c. vestimenta de cons. dist. 1.

x Comm. DD.

16. Stola potest *y* pro cingulo deservire, & manipulus pro stola, si longus est.

y Vill. ubi sup.

17. Qui sacrum faceret sine aliqua ex his vestibus mortaliter *z* peccaret.

z Navar. c. 25, n. 84.

18 Ubi mos est utendi cingulo non benedicto *a* non esset mortale.

a Scot. in 4, 13 q. 2.

19. Si vestimenta hæc essent valde immunda, peccatum *b* mortale esset illis in Missa uti; nudis autem pedibus Missam dicere solum esset veniale, nullum verò cum sandaliis.

b Vill. ubi sup.

20. Cooperto capite non potest *c* Missa dici, nisi cum dispensatione, vel cessante scandalo in necessitate.

c Comm. DD. Ex c. nullus, de cons. dist. 1.

21. Sacerdotis communes vestes longæ debent *d* esse propter decentiam. *d* Comm. DD.

22. Vrgente gravi necessitate potest *e* sine ministro Missa celebrari; fœmina nullo modo est admittenda. Vti stola, vel manipulo non benedicto, vel sine aliquo ex his dicere sacrum in necessitate nullum erit peccatum. *e* Comm. DD.

23. Prælati Franciscani ex privilegio Leonis X. possunt *f* solemniter benedicere Ecclesias, Oratoria, & omnia sacra ornamenta præter aras, & calices; & illis absentibus idem licet eorum vicariis, & præsidentibus. *f* Ex Em. Rod. 9.

QVA VENERATIONE templa, vasa, & vestes sacræ tractari debeant?

24. Quidquid agitur præter reverentiam his rebus debitam illicitum est. *g* *g* Comm. DD.

25. Prohibitum *h* est ne laici, & præcipuè fœminæ calicem, patenam, aram, & corporalia contingant, *i* & contrarium sine necessitate facientes peccant venialiter. *h* Dist. 23 per multa capita. *i* Comm. DD.

26. Vestes sacræ, si adhuc scissæ possunt servire ad ministerium ad quod deputatæ sunt, non amittunt *l* benedictionem, Purificatorium non est benedictum. *l* Ex cōp. Min.

27. Fratres laici Minores ex privilegio possunt *m* calices tangere, & corporalia lavare etiam prima vice. *m* c. nemo de consec.

28. Corporalia, & purificatoria lavanda *n* sunt prima vice à Diacono in vasis ad id solum deputatis; secunda *o* vice etiam à fœminis laicis possunt licitè lavari. Aqua verò, qua lavantur prima vice in piscinam effundenda. *n* Suarez ubi sup. *o* Villal. ubi sup.

29. His vasis etiam amissa consecratione, vel ornamentis amissa benedictione, uti non licet *p* in rebus profanis, & ligna Ecclesiæ dirutæ non sunt ad ignem coquinæ ferenda, nec ad alios profanos usus. *p* c. altaris pallia de cons. dist. 1.

30. Altaria, palla, cathedra, candelabrum, & velum

lum si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: *q* quia non licet ea quæ in sacrificio fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur. Cineres quoque eorum in Baptisterium inferantur, ubi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pavimentorum jactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Hæc verba sunt Clementis Papæ *in c. Altaris palla, de consecr. dist.* 1. Hæc autem non videntur obligare sub mortali.

q Vill. ubi sup.

31. Si vasa consecrata, ut calices, patenæ, & pyxides consecrationem, & formam omnino amiserint, & ab artifice in aliam formam mutentur, materia illa uti in rebus profanis non videtur illicitum *r*, cùm frangi aut scindi possint pro pauperibus alendis.

r Suar. ubi sup.

32. Licitum *s* est clericum sepelire cum ornamentis sacris, quibus utitur in Ecclesia.

s Vill. ubi sup. dis. 29.

33. Res, vel domos profanas in usum altaris convertere, & idolorum templa in Dei cultum conservare licitum *t* & pium est.

t Suarez. to. 3. disp. 82. sect. 1.

QVÆ PRÆPARATIO AD MISSAM celebrandam necessaria sit?

34. Missam ante Matutinum celebrare peccatum mortale non *u* est, etiam sine causa, nisi in communitate, & in Missa solemni.

u Idem ubi sup.

35. Ieiunium naturale, id est ut nil cibi, vel potus ante Missam sumatur sub præcepto est ad mortale obligante *x* & ex concilio Limensi nec thabacum in pulvere, nec in fumo.

x Vide verb Eucharist.

36. Non lotis manibus celebrare non est peccatum *y* mortale, nec præparationem in Missali positam omittere, licet melius sit illam observare, sed de ea nullum est præceptum.

y Comm. DD.

37. Sacerdos, ut Missam dicat talem habere debet *z* dispositionem, ut rem ita sanctam irreverentiæ periculo non exponat,

z Comm. DD. ex c. commun 33, q. 13.

38. Celebrare in peccato mortali, unum tantum est

a est peccatum habet tamen duplicem malitiam propter irreverentiam factam sacrificio, & communioni.

AN SACERDOS præceptum habeat dicendi omnia, quæ sunt in Missali & nihil addendi?

39. Respondetur, quod sic. Et si aliquid grave mutet, vel omittat advertenter, præcipuè ex Canone Missæ peccat *b* mortaliter.

40. Qui ex oblivione Gloria, vel Credo omittit nec tenetur, nec debet reiterare.

41. Religiosi in Canone Missæ, cum dicunt Antistitem nostrum, debent *c* Episcopum nominare, & non suum Prælatum; si autem ex oblivione, vel ignorantia omittatur non est mortale. mortuo tamen Episcopo omittuntur verba illa.

42. In Missa, quæ cantatur dum ministri Epistolam, & Evangelium cantant, illa debet *d* Sacerdos recitare secundùm probabiliorem.

43. In festivitate alicuius Sancti Missam dicere de alio nullum *e* est peccatum; in solemnibus autem consultius erit Missam diei celebrare. Contrarium tamen sunt qui excusent *f* à peccato.

44. Cum incœpta Missa concursus populi advenit, probabilius *g* est posse tunc Missam reiterari, etiamsi dictum sit Evangelium.

45. Qui cœptam Missam non absolvit sine causa urgenti mortaliter peccat, *h* præcipuè si dicta sit Epistola, vel Evangelium.

46. Si omitteret advertenter Sacerdos aliquam gravem cæremoniam, peccaret *i* mortaliter. Et si guttam aquæ non misceret cum vino, & non posset faciliter afferri relinquenda esset Missa, nisi jam facta esset consecratio.

47. Ex privilegio Minorum cum tales, ac determinatæ Missæ petuntur, alias pro tempore occurrentes dicendo potest *l* satisfieri.

48. Qui accipit stipendium pro dicenda Missa votiva

a Villal. ubi sup. dif. 31

b Trid. ses. 22, de observ. in celebr.

c Miscel, in rubr.

d Navar.

e Suar. ubi sup.

f Vide Villal. ubi sup.

g c. nullus de consec. dist. 1, Comm. DD.

h Comm. DD.

i Vill. ubi sup.

l Leo X. refertur in comp. Min verbor. Missa n. 13.

m Comm. DD.

votiva alicuius Sancti, satisfacit *m* Missam dici celebrando.

n Comm. DD.

49. Qui cœpta Missa recordatur se non esse jejunum, vel esse excommunicatum, tenetur *n* illam relinquere, si potest sine scandalo. Si autem Canonem incœperit prosequi debet, actum eliciendo contritionis.

DE DEFECTIBVS in Missa occurrentibus.

o Videatur Missale.

50. Si defectus est substantialis supplendus est, & de hac materia Missale consulendum *o* est.

51. Cum post sumptionem Corporis Christi advertit Sacerdos solum aquam, vel acetum apposita fuisse, an teneatur novam hostiam, cum vino de novo consecrare alii aiunt, alii probabilius negant. *p* Vide *Missale.*

p Suarez. to 3. disp. 85, sect. 1.

52. Cum per ignorantiam turbationem, vel inconsiderationem Sacerdos non supplet defectum à mortali excusatur *q*

q Navar.

53. Cum Sacerdos incœptam Missam non potest perficere, si est ante consecrationem non est necessarium ut ab alio finiatur, si verò facta consecratione contingat mors, vel aliud impedimentum, tenetur *r* alius Sacerdos etiam non jejunus sacrificium perficere. Si verò non sit Sacerdos, potest laicus utramque speciem consumere etiam non jejunus, cum custodiri non possunt debitâ reverentiâ.

r Suarez. ubi sup.

DE DEFECTIBVS accidentalibus.

54. Si accidentalis defectus est gravis, & non potest vitari, Missa *s* non est dicenda, si autem levis sit, ut cum hostia levem habet maculam, ut fracturam, vel vinum est novum, & similia nihilominus celebranda.

s Vide Vill. ubi sup. dif. 33.

55. Etiam si defectus sit gravis si non est substantialis, Missa jam cœpta regulariter loquendo est perficienda, *t* nisi possit relinqui sine scandalo.

t Comm. DD.

56. Qui omisit Credo, vel unum Evangelium pro alio, vel unam Missam pro alia recitavit, non

tenetur

tenetur *u* cum advertit, errorem hunc corrigere, sed prosequi ne prævertat ordinem. *u* Vide Vill. ubi supra.

AN NECESSARIUS sit qui in Missa Sacerdoti ministret?

57 De iure positivo *x* est, quod sit minister, & quod sit masculus, *y* à longè tamen poterit fœmina respondere. *x* Conc. Basil. ses. 21, *y* c. 1. de cohab. cler.

58. Necessitate urgente poterit *z* Missa sine ministro celebrari: quod si minister malè pronunciet, nil interest. *z* Suarez. ubi sup.

SECTIO IV.

De præcepto Missam audiendi.

1 PRæceptum hoc obligat *a* sub mortali, & integra debet *b* audiri, quod si parum non audiatur, verbi gratia, usque ad finitam epistolam, solum erit veniale. *a* c. Missas. & c. omnes fideles. *c* Comm. DD.

2. Parvitas hæc materiæ non est intelligenda *c* in Missæ substantialibus, & ideo qui consecrationi, & simul consumptioni abesset Missam non audiret.

3. Sufficit *d* unius dimidiam, & alterius Sacerdotis alteram dimidiam Missam audire. *d* Vide Vill. ubi supra.

4. Minister, qui alio se contulit pro apportandis ad Missam necessariis Missæ præcepto satisfacit. *e* *e* Comm. DD.

5. Audire Missam idem est quod assistere.

6. Pueri usum rationis habentes Missam tenentur *f* audire. *f* Comm. DD.

7. Episcopi ex decentia tenentur *g* quotidie Missæ assistere. *g* c. ult. de privil. in. 6.

8. Ad satisfaciendum huic præcepto necessaria est intentio, & sufficit virtualis, qui autem habuit voluntatem non satisfaciendi, si intra tempus obligans mutet voluntatem satisfacit. *h* Suarez. ubi sup. sec. 3.

9. Qui Ecclesiam petit ad audiendam Missam, ut in ea aspiciat meretricem, satisfacit *i* præcepto. *i* Idem ib

10. Qui desiderans præcepto satisfacere incipit

Missam audire, nisi postea distrahatur voluntariè præcepto *l* satisfacit, si verò voluntariè distrahatur in maxima parte non satisfacit.

l Idem ubi sup. sect, 5.

11. Horas, vel Rosarium recitans dum Missam audit satisfacit, *m* & si id faciat ne ad vana, vel inhonesta mens distrahatur bene faciet, melius autem faciet si ea, quæ sacræ illæ actiones significant, meditetur.

m Idem ubi sup.

12. Cum Confessor pœnitenti iniunxit, ut duas Missas audiret, qui simul illas audit pœnitentiæ satisfacit, sed contraria sententia videtur *n* probabilior.

n Azor & Villal. ubi sup. dif. 35.

QVI POSSINT ab hoc præcepto excusari?

13. Impeditus spiritualiter, ut excommunicatus, & interdictus excusantur ab hoc præcepto, peccant *o* tamen non procurando absolutionem. Tempore autem interdicti, qui habent privilegium, & in carcere detenti, qui habent facultatem exeundi non *p* excusantur secundum probabiliorem sententiam.

o Suar. ubi sup.

p Vill. ubi sup. dif. 36.

14. Qui habent ignorantiam invincibilem, vel oblivionem naturalem *q* excusantur.

q Comm. DD.

15. Impotentia naturalis etiam excusat, nec tenetur *r* infirmus Sacerdoti stipendium solvere ut is domi Missam dicat.

r Suarez. ubi sup.

16. Impotentia moralis, ut magnus labor, notabilis bonorum amissio, & gravis difficultas ab hoc præcepto *ſ* excusant.

ſ Idem ubi sup.

17. Qui sine dedecore non potest exire in publicũ & qui sine periculo, vel magno incommodo socios itineris non potest relinquere, *t* excusantur.

t Idem ubi sup.

18. Cum locus, ubi Missa celebratur ultra leucam distat, vel minus, cum pluvia, vel acris tempestas imminet, excusat *u* hæc moralis impotentia.

u Navar.

19. Charitas in rebus necessariis, ut ægroto serviendi, vel sacramentum pœnitentiæ, vel alia administrandi, vel scandalum etiam mere passivum vitandi *x* excusant ab hoc præcepto.

x Comm. DD.

20. Pro-

20. Proprium officium, ut illorum qui Castella, vel portas civitatis custodiunt, obedientia justa, ut famulorum, & mancipiorum *y* excusant ab hoc præcepto.

y Comm. DD.

21. Famuli, quibus frequenter Domini Missæ auditionem impediunt, tenentur *z* cum commodè possunt talem dominum deserere.

z Vill. ubi sup.

22. Legitime introducta consuetudo viduas *a* excusat post mortem mariti per aliquod tempus. Idem dic de puellis, ubi talis consuetudo introducta est.

a Suarez. ubi sup.

23 Cum sacerdos est excommunicatus, & denuntiatus, vel publicus clerici percussor, & non est alius, qui Missam dicat præceptum non *b* obligat.

b Comm. DD.

24. Prædicta omnia *c* intelligenda sunt quando facta mediocri diligentia Missa non potest audiri.

c Comm. DD.

SECTIO V.

Resolutiones variæ ad Missam spectantes.

1 QVi in duabus, vel tribus Parochiis eodem die celebraturus est calicem in prima Missa ita purificet, ut nec gutta sanguinis remaneat, quæ possit effundi, & sic purificato non sumpto lavatorio, purificatorio, & alio serico velo cooperiat, & quam decenter possit secum ferat ad celebrandum in aliis Parochiis, & lavatorium sumat in ultima Missa. Sic facere consueverunt *a* viri docti nostræ Societatis; sed alii non minus docti, nec minus probabiliter facilius huic necessitati *b* occurrunt calicem aqua implendo, in qua dum Missa finitur species vini consumuntur, & aqua in ipso altari tanquam decentiori loco effusa, purificatorio calicem purificant & alio portant.

a Ex usu Doctorum.

b Consulti aliqui docti uni nostræ societatis hoc responsum dederunt.

2 Qui Missam non audit in die Dominica in qua incidit aliud festum obligans etiam ad illam unum

unum tantum peccatum *c* committit. Et idem dic de aliis præceptis simul incidentibus.

3. Surdus, & mutus *d* tenetur Missam audire. Pueros dicunt quidam non obligari nisi sint Eucharistiæ recipiendæ capaces.

4. Qui propter infirmitatem, vel aliam iustam causam excusatur è domo exire ad Missam audiendam etiam si domi in Oratorio possit, non *e* tenetur.

5. Qui domi verbi gratia è regione fenestræ, vel portæ Ecclesiæ Missam audit an præcepto satisfaciat alii negant, *f* alii probabilius affirmant.

6. Sunt, qui audientes Missam ob offertorio *g* excusant à mortali.

7. Qui toto tempore consecrationis abesset à Missa, dummodo audiret reliqua præcepto *h* satisfaceret, nisi simul tempore consumptionis abesset.

8. Olim licitum fuit regularibus celebrationi unius Missæ cum novem collectis pro novem Missis satisfacere, hodie non licet *i* quia à sacra Congregatione rituum est prohibitum.

9. Sacerdos cæcus validè *l* consecraret, sed peccaret graviter, nisi à Papa dispensationem haberet.

10. Probabile est sacerdotem numquam celebrantem non *m* peccare, dummodo in Paschate communicet, & non sit contemptus, nec scandalum.

11. Capellanus quotidie celebrare obligatus, *n* potest singulis hebdomadis unam Missam omittere, vel pro se applicare vel pro alio, sed non stipendio accepto. Et die Nativitatis non tenetur nisi unam Missam pro fundatore applicare.

12. Qui obligatur ad dicendam Missam in certo quodam altari privilegiato, non satisfacit *o* dicendo in alio etiam privilegiato.

13. Qui

c Vasque apud Dian. p. 3, t 16, res. 21.
d Vide Dian. p. 5, tr. 13. res. 77.
e Suarez.
f Filiuc.
g Laimā.
h Lugo Car.
i Dian. p. 2. tr. 14. res. 1.
l Coninck.
m Bonac.
n Vide Dian. p. 4 tr. 4. res. 28.
o Comm. DD.

13 Qui celebrat in altari privilegiato non suffragatur *p* defunctis, nisi dicat Missam defunctorum ex declaratione sacræ Congregationis; sed intelligi debet in die non duplici, nec semiduplici.

14. Qui in Nativitate Domini Sacerdos initiatus est, *q* potest alias duas Missas celebrare. Idem dic de Episcopo eadem die consecrato.

15. Sacerdos qui in Nativitate Domini unam Missam vult dicere *r*, potest ex tribus dicere quam maluerit.

16. Si addatur in Missa ex devotione aliqua oratio præter præscriptas in Missali, & recitetur submissa voce non erit *ſ* mortale.

17 Si parva hostia afferatur paulo post offertorium, *t* potest offerri & consecrari ad communionem fidelium; vel si hoc factum non fuit, potest particula propriæ hostiæ petenti communionem conferri.

18 Hostiæ minores positæ in altari extra aram & corporalia, non *u* sunt consecratæ, etiam si sacerdos eas attulerit animo consecrandi. Suarez & alii. Contrarium tamen non est improbabile.

19. Hostias parvas consecratas non *x* potest sacerdos extra aram ponere, nec alteri distribuendas dare, donec ipse sacrificium consumat. Nec licet hostiam in Missa consecratam servare, & aliam ante consecratam consumere, sed in hoc casu duæ hostiæ debent consecrari.

20. Licet aqua non sit conversa in vinum, in ipsa consecratione in Christi sanguinem *y* convertitur.

21 Qui habet privilegium celebrandi in Oratorio domus suæ limæ, si petat Cuscum, *z* potest ibi uti eodem privilegio, si est à Papa; hoc enim privilegium non est locale, sed personale.

22 Cum quis habet privilegium celebrandi

p Ex declar sac. congreg.

q Diana dic. p. 2, tr. de cel. Miss.

r Dian. p. 2, tr. 14, ref. 21.

ſ Comm. DD.

t Silvest. hoc verb

u P. Suar.

x Lugo apud Dian. p. 5, tr. 15, ref. 72.

y Coninck & alii apud Dian.

z Navarr. & est Comm. DD.

in oratorio exceptis aliquibus festis majoribus, *a* potest etiam in illis per Bullam Cruciatam, quæ tollit talem exceptionem.

a Diana vide Cruciatam.

23. In necessitate *b* potest celebrari cum uno lumine ex oleo, vel ex adipe.

b Azor vide ubi sup.

24. Hora secunda post mediam noctem *c* possunt religiosi ex privilegio celebrare, & ad communicandum ægrotum quilibet sacerdos etiam media *d* nocte.

c Diana in sum. hoc verb

d Laiman apud Dian, ubi sup.

25. Missa *e* potest inchoari hora prima post meridiem, præcipuè si sacerdos itinere fuerit impeditus.

e Suarez ubi sup. apud Dian.

26. Sacerdos, qui in altari recordatur peccati obliti in alia confessione, non tenetur actum contritionis elicere, nec quamprimum confiteri post celebrationem. Si autem in necessitate, quia non erat copia Confessoris, celebrat, tenetur conteri, & quamprimum, id est ut explicant *f* viri docti ante aliam celebrationem confiteri.

f Facundez vide Dian. p. 2, tr. 14, ref. 48

27. Necessitas prædicta *g* est ut ipse vel alii sacrum audiant in die præcepti, vel communionem recipiant, in Paschate, vel si timeatur scandalum ex omissa celebratione.

g Lugo & Comm. DD.

28. Non licet *h* sacerdoti parva stipendia â pluribus accipere, usque ad unum iustum stipendium, & unam pro omnibus Missam celebrare, nisi ipsi sciant, & consentiant.

h Congreg. Cardin.

29. Cum testator reliquit certum stipendium pro tot Missis, si post crevit stipendium *i* tenetur hæres illud augere.

i Comm. DD.

30. Sacerdos, qui stipendium accepit *l* potest fructum ex opere operantis, & partem sacrificii sibi convenientem alteri applicare, sed pro hoc non debet aliud stipendium quamvis parvum ex Urbani VIII. decreto recipere.

l Vide Dian, p. 2 tr. 14. ref. 14.

31. An qui stipendium accepit, ut alibi pro commoditate populi sacrum faciat, possit aliud stipendium accipere pro applicatione illius sacrificii,

cii, alii negant probabilius propter Vrbani decretum, sed etiam post illud alii non improbabiliter *m* affirmant. *m* Homobous apud Dian. ubi sup, res. 10.

32. Qui ex liberali promissione pluribus plures Missas debet, unam pro omnibus celebrando *n* satisfacit. *n* Comm. DD.

33. Qui in Missa consecratam hostiam in sacrario reponit, & iam, quæ erat in sacrario consumit *o* peccat mortaliter, quia in re gravi facit contra ritum Ecclesiæ. *o* Comm. DD.

34 An si quis in alia specie frumenti præter triticum consecraret, sacramentum teneret, non convenit *p* inter Doctores. *p* Vide Dian. ubi sup.

35 In dubio probabili etiam post longam moram *q* licitum est consecrationis formam repetere sub conditione. *q* Comm. DD.

36 In necessitate *r* potest quis secundum quosdam profanis uti linteis in altari præter corporalia, & illa postea domino reddere. *r* Comm. DD.

37 Celebrare in Parasceve quidam licere *s* putant. *s* Comm. DD.

38 Pollutus voluntariè si eodem die post Confessionem celebret non peccat *t* mortaliter. *t* Comm. DD.

39 Qui consecrat duas hostias putans unam, utramque *u* consecrat; quia omne quod in manu habet communiter consecrare intendit. *u* Comm. DD.

40 An si incæpta Missa lumen extinguatur, nec si post longam moram possit accendi, relinquenda sit Missa, etiam si consecratio non sit facta, alii ajunt, alii negant *x* probabilius. *x* Quint. p. 2. tr. 2 de sing.

41 Si quis evomat Eucharistiam, *y* extrahatur, & servetur decenter donec corrumpatur, & ea quæ simul infirmus evomuit comburantur, & in piscinam mittantur. *y* Vide rubr. Miss.

42. Si hostia calici, vel palato adhæreat, toties adhibeatur *z* ablutio, donec transglutiata. *z* Comm. DD.

43 Post ablutionem si appareant reliquiæ, aut particulæ consecratæ, quæ non possent facilè asservari, sumi *a* possunt à sacerdote etiam assistente in sacristia. *a* Comm. DD.

b Comm. DD. 44 Missa sicca celebratur *b* sine planeta, sine casula cum reliquis vestibus sacris, vel superpelliceo cum stola in modum Crucis, & candelis; non fit autem conversio ad populum, nec consecratio, neque ea quæ ad oblationem spectant.

c Comm. DD. 45 Sacerdos peregrinus non est admittendus *c* ad celebrandum, nisi ostendat licentiā sui Prælati.

d Comm. DD. 46 Non *d* potest Episcopus cogere ad audiendam Missam, vel concionem in Parochia, nec ad discendam ibi, & non alibi doctrinam Christianam.

47 A principio Missæ usque ad communionem tantum assistere non *e* est peccatum mortale.

e Sà verb Missa.

48. Missa suspensi denuntiati an possit audiri, alii aiunt, si absit scandalum; alii probabilius *f* negant.

f c. vestra & c. quæsitum de cohabit.

49 Qui Græcam Missam audiret nihil intelligens præcepto *g* satisfaceret.

g Comm. DD.

50 Parochi debent monere, sed non possunt *h* cogere Parochianos, ut in sua Parochia Missam audiant, & concionem,

h Trid. ses. 22, decr. de refor

51 Qui multas hostias consecrandas accepit, verè *i* consecrat eas, quamvis dum consecrat solum recordetur illius, quam manu tenet.

i Navar. c. 25, n. 91,

52 Si Capellanus ægrotaverit per aliquot dies puta 10 aut 15 non obligatur ad Missas per alios celebrandas, *l* Barbosa apud Dianam, alii per spatium duorum mensium.

l Dian. p. 2, tr. 14, res. 17.

53 In Missæ Memento non expedit plura nomina concipere; hic modus optimus ex Navarro servandus. In nominativo collocet sacerdos seipsum in genitivo parentes: in dativo benefactores: in accusativo inimicos: in vocativo famulos, & inferiores: in ablativo eos quibus preces obtulit.

m Comm DD.

54 Non baptizati etiam cathecumeni prohibētur *m* Missæ assistere.

n c. pastoralis de sepulturis.

55 Missarum, quæ in testamento relinquuntur, quarta pars *n* debetur Episcopis, etiam si religiosis relinquantur, *o* *Pastoralis, de sepulturis.* De his

o P. Menacho in manuscrip.

his vero quæ ad restitutionem relinqvuntur non *o* debetur.

56 Cum ex facultate Ordinarii dicuntur Missæ in feria V. vel in sabbatho hebdomadæ sanctæ, non *p* est dicenda de festo Annuntiationis occurrente, sed de die.

57 Qui sanguinem non consecravit finita Missa non *q* tenetur defectum supplere, & pro stipendio satisfecit, & nuptiales benedictiones ritè dedit.

58 An in feria VI. Si in ea incidat festum Annuntiationis teneantur fideles Missæ assistere alii ajunt, alii probabilius *r* negant.

59 Missa votiva in Ecclesia Beati dici *s* poterat olim de quocumque beatificato, à quibuscumque sacerdotibus, etiam si non sint ex religione Beati, quia per Beatificationem fiebat capax publici cultus, modò vero non potest post decretum sacræ cogregationis ex mandato Alexandri VII anno 1660.

p Idem ubi sup.
q Idem ubi sup.
r Idem ubi sup.
s Idem ubi sup.

SECTIO IV.

Disputationes singulares circa Missam.

1 EPiscopus *a* potest absque novo Papæ decreto cum Missa, & officio divino in sua diœcesi sanctos celebrare, quos in eorum Canonizationis, vel Beatificationis indultis Pontifex celebrandos concedit, ut s. Xaverium & Borgiam: sed modo non potest de Beatificato, quia hoc prohibitum est per sacræ rituum Congregationis decretum supra relatum.

2 De quolibet Sancto Canonizato etiam in calendario non existente *b* potest dici Missa votiva, quia ex vi Canonizationis habitus est hoc dignus honore. Et transferri potest semiduplex illa die cadens etiam in Kalendario existens; nec non de eo poterit Missa celebrari in die natalis eius sicut de existenti in Kalendario.

3 Ex devotione speciali qua quis aliquem Sanctum prosequitur *c* potest recitare, & Missam celebrare.

a Vide P. Quintanad. in sing. de celeb. miss. tr. 7. ex quo omnes hæ singulares resolutiones desumptæ sunt.
b Castro pal. tr. 42. disp. 1.

brare, si est in Romano Martyrologio, etiam si non sit in Kalendario.

4. De Sancto beatificato ad cuius honorem alicui regno, Religioni, vel provinciæ sedes Apostolica recitare, & celebrare concessit; in alio regno, Religione, & provincia recitare, & Missare non licet, post decretum Alexandri VII, anno 1660. publicatum Romæ die 7. Februarii.

d Idem ubi sup. sin. 12.

5. Hispaniæ Ecclesiis, & quibuscumque aliis recitare, & celebrare licet *d* de Sanctis suis naturalibus, etiam si non sint in Kalendario, nec in Martyrologio Romano, dummodo vetustissima adsit alicuius Ecclesiæ Catholicæ consuetudo tales Sanctos celebrandi.

e Idem ubi sup.

6. Naturales alicuius urbis Sancti *e* dicuntur, 1. Si in ea obierint; si nati fuerint, si illius Episcopi, vel Archidiaconi, Concionatores, vel aliud munus, vel dignitatem habuerint. Et credendus est naturalis alicuius civitatis, si id constet ex Martyrologio, & Breviario, ex Epitaphiis, inscriptionibus, & libris antiquis, etiam si alii id negent. Sed hoc fieri nequit sine Episcopi authoritate naturalem esse declarantis.

f Vide Suar. to. 3. disp. 48 sec. 2.

7. Officium fit duplex *f* in festis Sanctorum qui apud quasdam Ecclesias, Religiones, vel Cōgregationes consueverunt solemniter celebrari, etiam si prædicta festa non sint in Kalendario.

8. Non peccat mortaliter sacerdos, qui omissis propriæ diœcesis Sanctis se accommodat Breviario Romano, & recitat de his, qui sunt in Kalendario.

g Ex dec. Greg. XIII.

9. Regulares in Hispania non *g* tenentur recitare, & celebrare de Sanctis naturalibus, & festivitatibus propriis suæ diœcesis, possunt tamen, si velint se conformare Matrito. Sed de Sancta Leocadia, Expectatione, Crucis triumpho, S. Ildephonso, S. Isidoro Archiepiscopo, & Translatione S Iacobi tenentur recitare, & celebrare, quia non est privilegium, sed præceptum. Tenentur etiam

tiam recitare, & celebrare de patrono principali diœcesis, sed ad octavam non tenentur.

10. Clerici regulares, vel sæculares à choro Ecclesiæ suæ seu absentes, seu omnino exempti sint, tamen officium recitare *h* debent secundum morem Ecclesiæ, vel Ordinis ad quem ipsi pertinent, seu in quo beneficiati sunt.

h Laiman. tr. 2, c. 5, num. 3.

11. Privilegia concessa pro celebratione Sanctorum Hispaniæ natalium concessa esse pro omnibus regnis, & locis, pro quibus Bulla Cruciata, tenet *i* doctissimus P. Quintanaduenas.

12. Commorantes extra suam civitatem, vel domum, in quibus ex professo morantur, vel habent beneficium, seu ad quam aliquo titulo pertinent, possunt *l* celebrare ubicumque reperiantur de Sanctis quorum reliquias ipsorum Ecclesiæ, monasteria, si regulares sunt, possident.

i Quintan. ubi sup. tr. 7, sing. 25.

l Idem sing. 28.

13. Si reliquia sit eximii alicuius Sancti, quamvis non sit insignis ratione quantitatis, debet *m* celebrari, ut insignis ratione qualitatis, ut spina coronæ Christi, & similes.

m Idem ubi sup.

14. Qui habet licentiam celebrandi in Oratorio domus suæ Limæ, & transfert domicilium in aliam urbem Limanæ diœcesis, ibi potest *n* in Oratorio erecto celebrare.

n Dian. 4 p. tr. 4, ref. 208.

15. An Oratorium approbandum sit à quocumque Ordinario, vel solùm ab eo, in cuius diœcesi Oratorium sit, alii aiunt, alii negant, utrumque probabile. Si autem locus decens sit à domesticorum actibus liber, & bene ornatus, Ordinarius tamen nolit licentiam concedere, potest in eo absque eius facultate sacrum celebrari. Licentia enim justè petita, & injustè negata videtur ipso jure concessa, ut ex D. Thoma & aliis *o* probat Henriq. *lib. 6. c. 13. à n. 4.* Nec Episcopus potest subditum privare privilegio ei à Papa in Cruciata, vel à Nuncio in suo indulto concesso.

o Henriq lib. 6, c. 13, à n. 4.

16 Licet facultas celebrandi in Oratorio non concedatur, nisi pro una Missa si necessitas sit, verbi gratia, si dominus domus primam non audivit, vel aliquis in ea defunctus est, plures Missas in eodem die celebrare licitum est. *p*

17 Regulares in suis domibus, seu conventibus imò in suis prædiis *q* possunt oratoria erigere, & in eis celebrare, & non solùm ipsi, sed etiam sacerdotes sæculares sine Ordinarii approbatione.

18 In altari verò portatili erecto à regularibus non *r* potest sæcularis sacerdos celebrare, quia non est privilegium locale, sed personale.

19 Cum Missa nec in particulari, nec in communi in Missali invenitur celebranda pro aliquo Sancto, ut de corona Christi, vel de nomine Mariæ, alia quæ ei similior sit, *s* potest dici, ut de Passione pro corona Christi, vel de annuntiatione pro nomine Mariæ.

20 Sacerdos, qui in Missis quatuor temporum prophetias omitteret, vel sequentiam in festis, aut pro his Missas alias diceret, si Missæ sint privatæ, & non sit scandalum, non *t* peccabit mortaliter, nec venialiter, si id propter rationabilem causam fecit. Nec erit mortale *u* in festo duplici etiam Christi Domini, vel B. V. pro defunctis celebrare.

21 In hebdomada sancta in Missis, in quibus Passio legitur, non possunt *x* sine Passionis lectione celebrari, dictâ solum ea parte, quæ pro Evangelio reponitur, & quia hæc omissio maximè dedecet, & fieri sine scandalo non potest, esset peccatum mortale. Si autem Missa alia votiva dicatur in privato Oratorio ob aliquam rationabilem causam, nullum erit peccatum.

22 Interruptio unius nocturni ab alio plusquam per triginta horas non erit *y* peccatum mortale, nec repetendum, quia verè tunc quoad substantiam adimpletur præceptum.

p P. Quint. ubi supra sing. 32.
q P. Azor to. 1, lib. 10, q. 9.
r P. Quint. ubi sup. sing. 34.
s Idem ubi sup.
t P. Gran. to. 6, de Euch. n. 3, tr. 14.
u Diana p. 2, tr, 14. res, 30.
x Eman. Rod. to, 1, q. 43, art. 8.
y Bonac. de horis, to, 1, q. 2, p, 2.

DIS-

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MONETA.

1 QUi falsificat monetam in substantia, pondere, & forma *a* peccat mortaliter, & tenetur restituere. Idem dic de eo, qui authoritate privata circumcidit, vel attenuat monetam.

a Navar. c. 17. n. 167.

2 Qui bonâ fide dedit alicui monetam adulterinam postquam rescivit, *b* tenetur dare legitimam.

b Idem num. 8

3 Licet pecunia fuerit principaliter instituta ad emptionem, & venditionem rerum, *c* habet tamen alios licitos usus, qui sunt cambire, permutare, ostentare opes, onerare, delectare se ejus aspectu, succo ejus medicari. Hi usus licitè possunt pretio vendi, mutuo autem, vel commodato pretio dare non licet.

c Comm. DD.

4 Licitè *d* venditur pecunia aurea pro argentea etiam cum lucro.

d Navar. ubi sup.

5 Qui habet pecuniam; cuius secundarii usus sibi saltem plus valeant, quàm per legem taxantur, licet non possit emptorem cogere ut reddat ultra pretium taxatum *e* potest tamen justè accipere.

e Idem ubi sup.

6 Moneta propter octo causas *f* potest valere plus, vel minus quàm alia. I. diversitas metalli. II. diversitas bonitatis ejusdem metalli. III. diversitas formæ, ac ponderis. IV. diversitas locorum. V. reprobatio totalis, vel partialis. VI. temporis diversitas. VII. copia vel defectus. VIII. absentia, vel præsentia. Non tamen est sufficiens causa, quod citius, vel tardius danda sit, vel accipienda.

f Comm. DD.

DISPVT. III. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MONASTERIVM.

Quibus in casibus liceat ingressus in monasterium.

1 INgredientes monasteria monialium sine licentiarum prætextu etiam ob malum finem non incurrunt excommunicationem *a* Gregorii XIII. Nec moniales admittentes illos etiam prætextu licentiarum, & ob malum finem; quia Bulla loquitur solum de Abbatibus, & Abbatissis.

2. Fœminæ prohibentur *b* ingredi monasteria virorum sub excommunicatione.

3 Ad ingrediendum monialium monasteria necessaria est licentia in scriptis, nisi in casibus *c* ordinariis medicorum, & chirurgorum, quibus verbo dumtaxat potest Abbatissa licentiam dare.

4 Confessarius regularis, qui accersitur cum licentia ad audiendam ægrotæ monialis Confessionem potest ingredi cum socio; sed finita Confessione debet statim egredi. Si tamen per quadrantem immoretur officinas invisendo, erit materia *d* parva. Si autem etiam ob malum finem diutius immoretur non incurret excommunicationem Gregorii XIII. Hæc enim solum comprehendit eos, qui sine licentia ingrediuntur.

5. Introducentes in monasterium fœminas, incurrunt in *e* excommunicationem, & privationem officiorum; sed hæc pœna non incurritur nisi post judicis sententiam.

6 Episcopus potest absolvere *f* eum, qui ingressus monasterium rem habuit cum sacra virgine, si delictum est occultum.

a Sanch. & alii apud Dian. p. 2, tr. 16, ref. 30.

b Dian. p. 4, tr. 4, ref. 179.

c Suarez apud Dian. p. 5, tr. 2, ref. 129. vide verb. excom.

d Sanch. apud eundem, ubi sup. ref. 51.

e Idem apud eundem ref. 66.

f Dian. p. 2 tr. 16. r e 53.

7. Mona-

7. Monasterium *g* potest ingredi, qui dare potest licentiam ingrediendi. *g Comm. DD.*

8. Episcopi non possunt *h* ingredi in monasteria monialium mendicantium. quæ non sunt sibi pleno jure subiectæ. *h Ex Pio V.*

9. Puella, de qua lis est, *i* potest interim de licentia Episcopi in monasterio collocari. Itemque de licentia superioris, & monialium, quæ tutè domi non potest ali, aut educationis causa usque ad annum 25. ætatis, sed sine ancilla, & facultate egrediendi ob curationem morbi. *i Comm. DD.*

10 In monialium monasteria *l* licet ingredi quando causa est rationabilis, & persona honesta cum licentia superioris. *l Comm. DD.*

11 Qui bona fide ingreditur, credens se habere licentiam, pœnas non *m* incurrit. *m Comm DD.*

12. Nemo *n* potest sine superioris licentia Monialium ingredi monasteria sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. *n Trid. c. 5.*

13. Pueri ante ætatis sexennium ingredi *o* possunt monasterium, amentibus autem non licet. *o Comm. DD.*

14. Moniales, quæ ingredientes admittunt, licet mortaliter peccent, non tamen excommunicationem *p* incurrunt. *p Trid. ses. 25, c. 5, de res for.*

15. Septa monasteri *q* sunt omnia loca, in quibus possunt esse moniales sine violatione clausuræ, & ideo si sæcularis ascendat ad monasterii regulas violat clausuram. *q Eman. Rod. c. 2, q. 37. n 9*

16 Episcopi tenentur *r* sub mortalis reatu curare, quod clausura observetur, sed hoc intelligendum in monasteriis sibi subiectis. In subiectis verò religiosis, si publicè clausura non observetur, debent illarum Prælatos admonere; quòd si post sex menses se res melius non habuerit, poterunt ut Papæ Delegati supplere, & corrigere hunc defectum. *r Trid. ubi sup.*

SE-

SECTIO II.

Quibus in casibus, & cum qua facultate possint Moniales è monasterio exire.

1 AN in casu, in quo vita monialis ægrotæ ab egressu penderet. & ægritudo non esset contagiosa, posset illi facultas exeundi concedi, dubium est inter DD. negativa sententia videtur *a* probabilior, & in usu.

a F, Em, Rod, apud Vill, to, 2, tr, 45, dif, 46.

2 Si monialis volvatur in rota ad eam partem ad quam sæculares accedunt, non *b* violat clausuram propter parvitatem materiæ. Idem dic si unum pedem efferat extra portam, & intra illam alterum retineat, vel utrumque efferat in ipso limine, vel ad duorum pedum distantiam, secus, erit lethale crimen.

b Dian, p, 5, tr, 5, res, 22,

3 Ad explorandam novitiæ voluntatem non *c* debet è monasterio exire, sed in porta vel rete potest commodè fieri.

c Comm. DD.

4 Monialis *d* potest ad aliam religionem transire in casibus, in quibus viris religiosis conceditur. Sed urgentior causa requiritur.

d Comm. DD.

5 Moniales omnes professæ expressè, vel tacitè *e* tenentur clausuram observare, licet de illius observatione votum non fecerint, & ad hoc possunt à Papa, vel à Concilio obligari etiam cum vitæ periculo.

e Trid, ses, 25, de reg, c, 1,

6 Habent *f* præceptum obligans sub mortali, & illud violantes excommunicationem incurrunt Papæ reservatam, & qui illis in casibus non concessis hanc præstant facultatem, & qui illas comitantur.

f Villal, to, 2, tr, 85, dif, 44,

7 Abbatissa electa ex alio monasterio *g* potest exire cum sociis quæ illam in regimine adjuvent, & redire in suum monasterium officio expleto, nec est necessaria Papæ, aut Nuntii licentia.

g Vill, to, 2, tr, 35, dif, 45,

8 Non

8 Non licet Moniales ex uno monasterio in alliud *h* mutare sicut viros, sed urgentior causa requiritur.

h Ex Pio V, in Brevi quæ incipit decori.

9 In incendio, in invasione hostili, & quando communitati grave aliquod malum immineret, nisi è Monasterio exirent, si tamen sine periculo possit, expectanda est superioris licentia, & sine illa egredi non *i* licet.

i Navar. to. 4. de reg. n. 48.

10 Monialis quæ egreditur, non potest habitum relinquere sub pœna excõmunicationis *l* latæ sententiæ, & non est necessaria licentia Episcopi, quando non est illi plenè subiecta.

l c. ut periculoso de Cleri. vel mon.

11 Qui Monialem è monasterio egredientem ex charitate comitaretur, ut eius famæ provideret, eam ad reditum admonendo pœnam nullam *m* incurreret.

m Comm. DD.

12 Correctionis causa non *n* potest Monialis à suo Prælato ex uno in aliud monasterium detrudi.

n Comm. DD.

IN QVIBVS casibus ingredi liceat Monialium *monasteria*

Ex Decr. Vrb. VIII

13 Nullus intra Monasterii *o* septa sepeliendus est.

o Ex decr. Vrb. VII.

14 Ex Cardinalium declaratione mulier suspecta de adulterio, quæ timet iram mariti *p* potest recipi in Monasterium, dummodo Abbatissa, & Moniales consentiant.

p Ex Cardin. declar.

15 Ancillæ, & famulæ in Monasteriis residentes non possunt *q* exire, & ingredi.

q Trid. ses. 25, c. 7, de reg.

16 Sola electio Abbatissæ non est causa sufficiens, ut Prælatus ingrediatur, nisi grave aliquod damnum *r* immineat cui subveniendum sit.

r Navar. to 4. de reg. n 59.

17 In monasteriis, in quibus laicæ religiosæ non admittuntur, sufficiens causa *ſ* est ancillas admittendi, etiam si in eis votum emittatur clausuræ.

ſ F. Ema. ubi sup.

18 Cum plures ægrotant licet *t* facultatem concedere ut ad illis medendum sæcularis fœmina ingrediatur; & idem dicendum, si una tantum epidemiâ laboret.

t Comm. DD.

19. In

19 In monasteriis, in quibus non vovetur clausura, Moniali præ cæteris valde nobili permitti *u* potest una ancilla.

u Vill. ubi sup. dif 45.

20. Cum persona honesta ingredi vult sub titulo oneris portandi non est *x* permittenda.

x F. Em. ubi sup.

21. Jam ad ancillas admittendas sunt *y* varia indulta summorum Pontificum.

y Ex Pauli III. cōcess.

22. Cum Monialis ægra non potest exire ad suscipienda sacramenta *z*. potest Vicarius monasterii ingredi cum socio etiam laico, sed munere expleto mox debent exire. Ad hoc autem non opus est quòd necessitas sit extrema, sufficit quòd sit dies obligans ex præcepto sacramenta suscipere.

z F. Em. Rod. ubi sup.

23. In prædicto casu *a* posset pro maiore devotione Missam in infirmaria celebrare.

a Idem ubi sup.

24 Cùm Monialis est morti proxima, *b* possunt ad recommendandam animam ingredi.

b Comm. DD.

25 Ad sepeliendam Monialem, & corpus portandum quinque vel sex ex decreto Pauli III ingredi *c* pòssunt.

c Ex Paul. III.

26 Ad cavandam sepulturam *d* potest sacerdos cum duobus sociis ingredi. Idem dic, si opus sit postea illam reficere.

d Comm. DD.

27 Ad opera domui necessaria, quæ Moniales facere vel ignorant, vel non valent, possunt *e* officiales ad id deputati sive religiosi, sive sæculares ingredi monasterium. *f*

e Comm. DD.
f Vide F. Roder. ubi sup.

28 Si vidua Monialis fieret, & in monasterio pareret, obstetrix ingredi *g* posset.

g Comm. DD.

29 Cum onera etiam divisa non possunt à Monialibus comportari, possunt *h* ingredi portitores.

h Comm. DD.

30 Cardinali etiam Protectori ingredi monasterium non licet, *i* nec Episcopis etiam sub titulo ministrandi confirmationem, nisi ipsi, vel sedi Apostolicæ immediatè subiectum sit.

i Ex Bull. Greg. XIII. Vide Bull. Roder. Bull. 12.

31. Episcopus, qui sine causa monasterium etiam sibi subiectum ingreditur, pro prima vice *l* manet excom-

l Comm. DD.

excommunicatus & interdictus, & pro secunda suspenditur à Pontificali, & à divinis. Et reliqui superiores regulares sine causa justa ingredientes incurrunt excommunicationem, & privationem ab officio.

32 In subito mortis articulo quilibet sacerdos *m* posset ingredi ad audiendam Confessionem moribundæ absente proprio Confessore.

33 Monialis iter agens in distans longè monasterium, si in ipso itinere sit aliud monasterium, sui Ordinis *n*, potest divertere in illo, & per aliquos dies quiescere.

34 Regulares *o* possunt ingredi in monasterium sibi non subiectum, si ab illius superiore fuerint vocati, & à proprio Prælato etiam conventuali facultatem habuerint iusta interveniente causa.

m Vill. ubi sup. dif. 47.
n Ex Leon. X. Bull. quæ refertur in comp.
o Ex Vrb. IV. decr. Vide Roder. to. 1 q. 47, ar. 11,

AN QVI INGREDIVNTVR in Monialium monasterium possint ibi immorari.

35. Negotio, ad quod ingressi sunt, expedito mox debent *p* exire Nihilominus tamen qui per spatium unius quadrantis sine mala intentione officinas invisendo moram faceret, nullas pœnas incurreret.

p Vide eumdem

36 Socii ingredientium non possunt *q* invicem separari; si tamen cubile Monialis infirmæ confitentis ambos commodè non capiat, poterit socius propè ianuam cubilis deambulare.

q Navar. c. 21, n. 57.

VARIÆ RESOLVTIONES circa Moniales.

37 Monialis cuiusvis Ordinis *r* tenetur communicare singulis mensibus.

38 Monialis, quæ incidit in censuram Papalem, *s* potest ante moram consequendæ absolutionis post pœnitentiam communicare, & choro interesse ut suæ, & monasterii famæ provideat.

r Avil. in sum. verb Monialis
s Vide Trid. de regular.

39 Puella non est admittenda ad habitum ante 12 annum. Sunt *t* tamen qui dicant posse admitti, quæ sextum habet annum. Vide Trid. *de reg.*

t Navar. c. 14, n. 31.

40. Qui frequenter invisit Moniales *u* tunc peccat

peccat mortaliter, quando populus inde sumit murmurandi occasionem.

x Comm. DD.

41 Monialis illegitima non x potest esse prælata per Episcopi dispensationem.

y Comm. DD.

42 Monasterio etiam sibi subjecto non y potest Episcopus præcipere ut monialem recipiat, id enim ad Abbatissam, & conventum spectat.

z Vide Vill. to. 1, tr. 24, disp. 9.

43 Cum Moniales virtute Iubilæi possunt eligere Confessorem, tenentur illi licentiam ab ordinario impetrare, z ut possint ad monasterium accedere.

a Comm. DD.

44 An Monialis, quæ habet facultatem a non assistendi in choro teneatur extra illum horas recitare: si sit consuetudo, tenetur, secus verò si non sit.

b Ex dec. Card.

45 Moniali professæ b potest Episcopus dare facultatem ut ad aliud monasterium transeat in casu gravis necessitatis.

c Comm. DD.

46 Non potest c Episcopus concedere facultatem monialis matri, ut monasterium ingrediatur ad invisendam filiam, etiam si sit in articulo mortis, ex declar. Cardin.

d Sa hoc verb. n. 5.

47 Episcopi Vicarius generalis etiam præsente Episcopo d potest in lite matrimoniali facultatem dare, ut fœmina deponatur in monasterio.

e P. Menacho in manuscr.

48 Puella, quæ educationis causâ fuit in monasterio, & exivit in domum suorum parentum, si in ea habeat sui honoris periculum e potest cum facultate Episcopi redire ad monasterium.

f Molin. tr. 2, de just. & jur disp, 140.

49 Monialis ancilla etiam si fecerit vota aliqua non est professa, nec propterea manet libera, quæ si incorrigibilis fuerit f poterit habita licentia ab Ordinario expelli, & vendi, & in votis dispensari.

50 Novitia ante professionem potest testari de patris legitima, & annuum reditum sibi reservare ad necessaria eo pacto, ut post suam mortẽ sit monasterii, si mortua fuerit eius mater. Si autem adhuc vivat debentur ei duæ tertiæ partes secundum jus Hispaniæ; de legitima autem matris non potest ea vivente filia disponere.

51 Mo-

51 Monialis virtute Cruciatæ potest absolvi à reservatis ab Episcopo pro sua diæcesi, & non singulariter pro perfectione religionis tuenda; quia id non prohibetur à Clemente & Urbano VIII. Ab his tamen, quæ pro reformatione religionis reservata sunt secundum probabiliorem opinionem, nequeunt absolvi nisi in Iubilæo, quod hoc expresse concedat etiam si sint extraordinarii Confessarii juxta Tridentinum deputati ad audiendas Monialium Confessiones.

MONOPOLIUM, Vide dicta in verb. *Emptio, & Venditio*.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DE MONTE PIETATIS, AN SIT *usurarius*.

1 MOns pietatis est summa quædam pecuniæ, vel frumenti collecta, & custodita ad subveniendum indigenis pauperibus accepto pignore pro mutuata cum quibusdam *a* conditionibus. *a* Vide has conditiones in Vill. to. 2, tr. 22, dis. 14.

2 Hic mons est *b* licitus, & nulla ex appositis conditionibus est usuraria; quia ea, in qua posset esse aliqua difficultas, quod scilicet mutuatarius singulis mensibus solvat quoddam stipendium, non est lucrum ex mutuo, sed quædam veluti spontanea eleemosyna ad hoc pium opus conservandum, & in hoc mutuatarius proprio bono consulit, & solvit sumptus damni emergentis. *b* Less. de just. lib. 2, dis. 20, dub. 23.

3 Cum mons pietatis fit ex tritico, *c* possunt civitatis incolæ convenire, ut aliquid amplius quam mutuò acceperunt reddant, ut augeatur in utilitatem communem, *c* Moli. to. 2, de jus. disp. 25.

4 Ab Alexandro VII, & à Iulio II, huic monti concessæ fuêre indulgentiæ.

d Navar. conf. 2 de usur. lib. 5.

5. Alius mons est *d* usurarius, cum multi uni dant pecuniam & hic mutuò dat aliis; qui reddunt octo pro centum, duo custodi pecuniæ, & octo illius dominis, qui lucrum hoc negotiantur ex mutuo, quod est illicitum.

DE MONSTRENCIS, *id est de rebus, quæ habentur pro derelictis.*

e Idem c. 17, n. 171 Vide lib. 6, tit. 13, lib. 6, recop.

6 An leges factæ circa horum bonorum restitutionem obligant in foro conscientiæ alii ajunt, alii probabilius *e* negant.

7 Rex Hispaniarum Philippus II. transtulit jus ad hæc bona ad religiosos Virginis à Mercede, & in Trinitarios ad redemptionem captivorum, & qui prius rem petierint jus ad rem acquirunt; & Regis concessio *f* confirmata fuit à Gregorio XIII.

f Ex Gregor. XIII, concessione.; *g* Navar. c. 17, n. 93.

8 Qui rem invenit, & antequam à prædictis religiosis peteretur ex consilio Episcopi vel Parochi in pios usus distribuit, liber in conscientia *g* manebit. Si tamen petatur, tenetur eam illis reddere sub excommunicationis pœna.

9 Monstrenca non solum dicuntur animalia bruta, sed etiam aliæ quæcumque res habitæ pro derelictis.

h Ledes. 2, p. q. 1, art. 5, fol. 229.

10 Qui hæc bona invenit non tenetur dare pauperibus, sed potest *h* sibi retinere donec compareat dominus.

M O R A.

a Comm. DD.

1. Nemo tenetur *a* ad interesse damni emergentis, aut lucri cessantis ante moram, si de eo non fuit pactum.

2 Ex delicto obligatus semper est in mora, qui verò non ex delicto & non potest, aut difficulter potest, aut causa justa excusatur, putant quidam non esse in mora, & ideo non teneri ad interesse ratione moræ, nisi ex pacto vel ratione pœnæ conventionalis, si tali tempore non restituat, aut impoten-

potentia culpâ eius accidisset. Alii putant *b* qui non solvit tempore debito.

3. Qui in mora fuit non *c* tenetur restituere, si res apud dominum peritura erat.

b Suar. to 3. disp. 69, sect. 4

c Bellar. de indulg. l. 2. c. 9.

MORTIS ARTICVLVS.

1 Mortis articulus ille *a* est, quem, vir prudens iudicat esse, secundum aliquos cum quis febri laborat continua, vel iter periculosum aggressus est, vel ætate est confectus.

2 Articulus mortis, & periculum mortis quod attinet ad absolutionem pro eodem *b* reputantur.

3 Indulgentiæ, quæ pro vero mortis articulo conceduntur non prosunt ei, qui non moritur, prosunt *c* tamen quæ in Bulla pro mortis articulo conceduntur.

a Comm. DD.

b L. non utique parag. nunc de officio l. ult. tit. 1, p. 5.

MVTVVM.

1 Mutuum *a* est traditio rei ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat postea tantumdem eiusdem rationis & qualitatis.

2. Obligatio *b* huius contractus est reddere rem eiusdem rationis & qualitatis tempore præscripto, alioquin damna solvere.

3 Cum tempus non fuit præscriptum, quandocumque petatur post aliquod breve *c* tempus reddenda res est.

4 Exceptio de non numerata pecunia potest apponi *d* intra duorum annorum terminum, nisi in scriptura mutui renuntiatio fuerit, & probatio ad mutuantem spectabit.

5 Leges de non numerata pecunia extendi debent ad quamcumque aliam rem, quæ mutuo data fuit.

6 Cum mutuo datur pecunia filio familias licet in aliis contractibus possit obligari, qui maior est 25. annis, in hoc non potest ex privilegio Macedoniano; *e* quod in utroque foro verum est, & non potest à filio renuntiari.

a Decem dies præscribuntur à l. 2, tit. 1, p. 5

b Parag. unico Inst. de litter. oblig. l. si ex cautione c. de rerum num. pecul. 9, tit. 2, p. 5

e L. 1, & seqq. ff. c. ad Macedonianum.

QVIBVS IN CASIBVS non possit hoc privilegio uti? Vide Vilal. *to 2, tr 22. dif. 1, n. 11,*

f Faber in parag. quæ diximus inst. Quod cum eo.

g Molin. de just. to. 2, disp 300, c. quod quibusdam de fide jussor.

h Molina ubi sup. il. 3, c. quando ex facto tutor.

l Comm. DD.

m Comm DD.

n Comm. DD.

o Comm. DD,

7 Cum mutuò datur pecunia loco pio, creditori probare incumbit *f* conversam fuisse in illius utilitatem.

8 Cum Prælatus ex Capituli consensu mutuum accepit nomine Ecclesiæ, quamvis creditor non probet in Ecclesiæ utilitatem fuisse conversum, solutio illi *g* facienda est. Si autem ad solutionem necesse sit rem immobilem alienare, probatio ad creditorem spectat.

9 Si privata persona nomine Ecclesiæ habens ab ea facultatem mutuò aliquid accepit, non *h* tenetur creditor probare conversum fuisse in Ecclesiæ utilitatem.

10 Si tutor, vel curator nomine pupilli vel minoris aliquid mutuo accepit non *i* tenentur pupillus, vel minor ad solutionem, nisi probetur in illorum utilitatem fuisse conversum. Mutuans autem actionem habebit adversum eum, qui mutuum accepit.

11 Mutuans repetens ante tempus, quia mutuo egebat *l* non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliunde esset accepturus.

12 Cum pecunia deponitur cum facultate utendi ex deposito fit *m* mutuum.

13 Si quis det oleum recepturus frumentum, mutuum est implicitum.

14 Qui mutuo frumentum accepit eadem mensura *n* debet illud reddere, etiam si plus valeat redditionis tempore. Mutuatæ tamen pecuniæ valor computandus est non ex tempore redditionis, sed mutuò acceptionis.

15 Pactum de recipiendo pretio frumenti quantum valet tempore mutuo dationis, non mutui, sed vinditionis *o* est.

16 Si certum vel probabilius est rem mutuo datam tempore redditionis plus esse valituram, non *p* po-

p potes obligare mutuatarium ut eadem mensura rem tibi reddat, qua accepit, sed ea quæ æquet pretium tempore traditionis. *p Ex selectis Doctoribus.*

17 Qui mutuo rem acceptam reddit per nuntium fidelem mutuanti, & ad illum non pervenit, tenetur *q* restituere, nisi nuntius ab ipso mutuante electus fuerit. *q Comm. DD.*

18 Mutuum verum solum *r* reperitur in rebus, quæ usu consumuntur, vel constant numero, pondere, & mensura, in aliis mutuum palliatum est. Vide verb. *Usura.* *r Comm. DD.*

19 Illicitum est mutanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. *s* *s In decr. Alexand. VII, an. 1666, 18, Mart.*

DISPUTATIUNCULÆ Præjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

N.

NAUFRAGIUM.

1 QUi accipit bona naufragio amissa, quæ non erant piratarum, nec infidelium, etiam si aliàs essent peritura *a* tenetur restituere, nisi mortis periculo se exponeret, ut ea servaret & dominus aliunde non esset recuperaturus. *a Navar. c. 17.*

2 Qui capit amissa à piratis, vel infidelibus, cũ quibus non est justum bellum, restituere *b* tenetur. *b Comm. DD.*

3 Proloquium illud, quod res aliena ubicumque inveniatur domino est restituenda, locum non *c* habet in aliquibus. 1. Cum justa causa suadet cõtrarium. 2. In re usu capta. 3. In re pro derelicta habita. 4. In re clam accepta pro legali debito. 5. In casu naufragii quando satis præsumitur dominus illam habere pro derelicta. *c Vide Navarr. ubi sup.*

4. Quod

4 Quod tempore procellæ mittitur in mare ad levandam navim non habetur *d* pro derelicto.

d Idem c. 17, n. 99.

5 Res habetur *e* pro derelicta, quando illius recuperatio ita est difficilis, ut nemo credatur pro re illa recuperanda mortis se periculo expositurum.

e Comm. DD.

NECESSITAS.

1 Existenti in necessitate extrema aliquando quis *a* tenetur succurrere etiam cum proprio periculo.

a Navar. c. 11, n. 13.

2. Extremè indigens non *b* tenetur restituere extremè etiam indigenti, nisi rei restituendæ dominium sit apud creditorem.

b Idem c. 17, n. 6.

3 Qui rem alienam accepit in extrema necessitate, cum ad pinguiorem fortunam pervenerit, restituere *c* tenetur.

c Idem num. 61.

4 Necessitas facit omnia communia, id est cōmunicanda, *d* sufficit autem mutuo dare indigenti.

d Comm. DD.

5 Qui absque extrema necessitate accepit aliquid ad comedendum vel vestiendum, *e* peccat, & tenetur restituere. Idem dic de eo, qui res alienas supervacaneas accepit ad sibi, vel alteri subveniendum.

e Comm. DD.

6 Qui aliter non potest extremè indigenti subvenire *f* potest occultè aliena capere, sed cum obligatione restituendi.

f Navar. ubi sup. n. 11.

7 Extremè indigentibus excommunicatis, vel infidelibus vendenda *g* sunt necessaria ad sustentationem, & ipsis tenemur subvenire non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate.

g Idem c. 27, n. 55.

NEGROMANTIA.

1 Negromantiā addiscens *a* peccat mortaliter.

a Comm. DD.

NEGOTIVM.

1 Negotiorum gestor negotium restituere tenetur, quando illud in principali sua *a* culpa damnificavit, & periculo eius erit iactura, quam contra pactum fecit.

a Navar. c. 17, n. 259.

2. Qui promittit se gratis negotium facturum si stipendium clam accipiat *b* peccat, & restituere tenetur.

b Idem ubi sup.

NEO-

NEOPHYTUS.

1 Neophytus id est recenter conversus non debet ordinari. Neophytus verò non dicitur *a* Christianus novus nisi fuerit recenter conversus. *a* Navar. c. 27, n. 205.

NOTARIUS Vide *Tabellio*.

NOTORIUM Vide *Manifestum*.

NUMERUS.

1 Peccatorum numerus necessario est *a* confitendus, & necessario interrogandus, nec sufficit dicere, se sæpè peccasse. *a* Comm. DD.

2 Cum numerus non dicitur propter oblivionem ex culpa lata provenientem, Confessio *b* est nulla. Quia tamen facta debitâ diligentiâ recordari nequit propter multitudinem, sufficit quòd statim, & temporis diuturnitatem aperiat, ut meretrix. *b* Comm. DD.

3 Toties peccatorum numerus augetur, *c* quoties voluntas interrupta renovatur; secus tamen est in actibus exterioribus. *c* Vide Navar. c. 6, n. 16.

4 Non multiplicatur *d* peccatum, si manente eodem actu exteriori sæpè interrumpatur voluntas ac renovetur; vel è contra manente eodem voluntate actus exteriores multiplicentur. *d* Vide eumdem ubi sup. n. 10.

5 Cum actus interiores, & exteriores multiplicãtur *e* peccata, secus si per se sint peccata separata. *e* Comm. DD.

6 Nec etiam multiplicatur *f* per actus consequentes & subsequentes, quando non est notabilis interruptio inter actus præambulos, & consequentes, & ipsum actum principalem. Si tamen est notabilis interruptio licet sint diversa peccata in genere moris, non tamen sunt necessariò confitenda, quia unico consummantur actu. *f* Comm. DD.

7 Multiplicatur *g* tamen numerus per secundam copulam, quamvis primæ sit proxima. *g* Comm. DD.

8 Consumens integrum diem in perpetrando homicidio, unum *h* tantùm facit peccatum. *h* Comm. DD.

6 Qui ære alieno gravatus est, si unde solvat nec habendi spem habeat, factâ creditoribus cessione bonorum, potest *f* ingredi religionem.

7 Qui de facto debitis non solutis professionem emisit, si alicuius artis gnarus est, tenetur *g* laborare, ut debitoribus satisfaciat.

8 Thesauri publici custos, depositarius generalis, & similes alii non possunt, *h* nisi muneris sui ratione redditâ ingredi religionem.

9 Qui habet parentes in gravi necessitate constitutos non *i* potest fieri religiosus etiam si votum emiserit. Si tamen professionem fecerit valida *l* erit, tenebitur tamen exire cum licentia Prælati, vel sine illa habitu retento, si aliter non potest parentes alere. Si tamen paupertas parentibus supervenerit post factam professionem filii non est ad hoc obligatus, *m* poterit tamen retento habitu ex Prælati consensu è religione exire Sunt tamen qui dicant etiam in hoc casu esse obligatum exire à religione etiam renuente *n* Prælato.

10 Quod dictum est de filiis erga parentes, intelligendum *o* est de parentibus erga filios. De fratribus autem erga fratres pauperes, vel sorores diversa *p* est ratio. Si tamen quis fratres parvulos, & sorores puellas haberet eius operâ indigentes, ingressum in religionem teneretur differre.

11 Omnes *q* Ecclesiastici præter Episcopos consecratos, qui Papæ licentia indigent, possunt *r* ingredi religionem, & donec professionem emittant, retinent beneficia, & dignitates, & illis debentur stipendi extracta tantùm parte, quæ illorum debetur substitutis.

12 Post matrimonium ratum, & non consummatum etiam uxore renuente ingredi religionem *ſ* licet, & facta professione coniux alter liber manet ad contrahendum cum alio.

13. Qui religionis regulam profitetur, licet aliqua

f D. Th. 2, 2, q. 189, art. 6.
g Azor. ubi supr
h c. legē 25, & c. 2 de oblig. ad ratiocinata.
i D. Th. 2, 2, q. 189, art. 6.
l Navarr. conf. 5, de regul.
m D. Th. 2, 2, q. 102, art. 4
n Azor, 1, p, lib, 2 c 3, q, 5.
o Idem tom, 1, lib, 12, c, 1, q, 8,
p Idem ubi sup,
q D, Th, 2, 2, p. ult, art. 7.
r c. licet de regul.
ſ c, verum ex publico, de conver. conjug:

d Vide Navarr, ubi sup. n. 18.

9 Qui per multum temporis sequitur fœminam, qua non potitur, toties distincta numero peccata committit. *i* quoties interrumpit malam voluntatem cessando ab opere exteriori ad illud peccatum ordinato & iterum illud opus ad inhonestum actum ordinando.

DISPVT. I. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

NOVITIVS.

De ingressu in Religionem.

a D. Th. 2, 2, q. 189, art. 10.
b c. si quis incognitus, 57, q. 2.
c Argumento c. de viduis 7, q. 1.
d Trid.

1 INgressus in religionem cum paucis, & timoratæ conscientiæ viris consulendus *a* est.

2 Non licet *b* servo religionem ingredi, & profiteri sine consensu domini. Si autem professionem emiserit, & illius dominus intra triennium illum petierit reddendus est.

3 Si servus per fraudem professionem emisit etiã domino redditus manet, religioni obligatus, *c* ita ut post acquisitã libertatem non possit matrimonium contrahere. Et prædicta vera sunt in quibuscumque servis, colonis, originariis, vel adscriptitiis.

4 Concilium Tridentinum *d* excommunicat omnes cuiuscumque statûs sint, vel conditionis qui quomodocumque coëgerint aliquam virginem, aut viduam, vel aliam quamcunque mulierem invitam, præterquam in casibus jure expressis ad ingredendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel admittendam professionem.

e Azor. 1 to, lib. 4, 12, q. 4.

5 Qui alteri est obligatus etiam cum juramento, ut qui se ad reipublicæ servitium obligavit, potest *e* religionem ingredi. Tenetur tamen, si potest per alium servitium adimplere.

6. Qui

6 Qui ære alieno gravatus est, si unde solvat nec habendi spem habeat, factâ creditoribus cessione bonorum, potest *f* ingredi religionem.

7 Qui de facto debitis non solutis professionem emisit, si alicuius artis gnarus est, tenetur *g* laborare, ut debitoribus satisfaciat.

8 Thesauri publici custos, depositarius generalis, & similes alii non possunt, *h* nisi muneris sui ratione redditâ ingredi religionem.

9 Qui habet parentes in gravi necessitate constitutos non *i* potest fieri religiosus etiam si votum emiserit. Si tamen professionem fecerit valida *l* erit, tenebitur tamen exire cum licentia Prælati, vel sine illa habitu retento, si aliter non potest parentes alere. Si tamen paupertas parentibus supervenerit post factam professionem filii non est ad hoc obligatus, *m* poterit tamen retento habitu ex Prælati consensu è religione exire. Sunt tamen qui dicant etiam in hoc casu esse obligatum exire à religione etiam renuente *n* Prælato.

10 Quod dictum est de filiis erga parentes, intelligendum *o* est de parentibus erga filios. De fratribus autem erga fratres pauperes, vel sorores diversa *p* est ratio. Si tamen quis fratres parvulos, & sorores puellas haberet eius operâ indigentes, ingressum in religionem teneretur differre.

11 Omnes *q* Ecclesiastici præter Episcopos consecratos, qui Papæ licentia indigent, possunt *r* ingredi religionem, & donec professionem emittant, retinent beneficia, & dignitates, & illis debentur stipendi extracta tantum parte, quæ illorum debetur substitutis.

12 Post matrimonium ratum, & non consummatum etiam uxore renuente ingredi religionem *s* licet, & facta professione coniux alter liber manet ad contrahendum cum alio.

13. Qui religionis regulam profitetur, licet

f D. Th. 2, 2, q. 189, art. 6.
g Azor. ubi supr.
h c. legé 25, & c. a de oblig. ad ratiocinata.
i D. Th. 2, 2, q. 189, art. 6.
l Navarr. cons. 3, de regul.
m D. Th. 2, 2, q. 102, art. 4
n Azor, 1, p, lib, 2 c 3, q, 5,
o Idem tom, 1, lib, 12, c, 1, q, 8,
p Idem ubi sup.
q D, Th, 2, 2, p. ult, art. 7,
r c. licet de regul.
s c, verum ex publico, de conver. conjug.

aliqua illius; in quibus substantia religionis non consistit, servare non possit, validè *t* profitetur.

14 Hermaphrodita, *u* in quo æqualiter viget sexus uterque, non potest ingredi religionem mulierum, quia est vir; nec virorum, quia est fæmina. Si autem sexus fæmineus prævaleret, validè profiteretur in monasterio fæminarum, sed propter scandalum posset à Papa expelli, & à Prælatis religiosis ex Leonis X. privilegio, *x*

15 Maritus, qui sine consensu uxoris professionem emisit, ab illa extrahi poterit; ipse tamen non poterit debitum petere; sed tantum reddere. Idem dic cùm uxor per metum, vel fraudem consensum præstitit. *y*

QVÆ QVALITATES in novitiis requirantur secundum Sixti V. Gregorii XIII, & Clementis VIII constitutiones. Vide Villalobos *tom. 2, tr. 35, dif. 9.*

16 Cum inhabilitas novitii non est à jure communi, valida *z* erit illius professio, licet sit contra Constitutiones Sixti V, quia moderatæ sunt à Clemente VIII.

17 Societas IESU *a* potest novitios admittere, & cum illegitimis dispensare juxta suas Constitutiones ex privilegio Greg. XIII.

18 Novitiatus Societatis debet durare per biennium, & in Novitiorum in Societatem cooptatione derogatæ *b* fuerunt Constitutiones Sixti V, & aliorum Pontificum.

19 Suffragia Consultorum in Societate IESU ad admittendos Novitios non sunt decisiva, sed consultiva. *c*

20 Quinque sunt *d* in nostra Societate impedimenta essentialia, & qui cum quolibet illorum etiam ad ultimam professionem esset admissus, professio ejus esset nulla.

21 Primum est recessisse à gremio sanctæ Ecclesiæ fidem abnegando, vel in errores circa ipsam sic incurrendo, ut damnatus ob aliquam propositionem

t Villal. tom. 2, tr. 35, dif. 7.
u Henriq. lib. 14. de irreg. c, 8, n. 6.
x F. Ema. in Sum. 2, p. c, 6, ad finem
y c. accedentes, & c venients, de conver. coniug,
z Ex Bull Clem, VIII,
a Ex Bull Greg, XIII,
b Ex eadem Bulla,
c Ex eadem Bulla,
d Ex c, 2, examinis in lib, constit,

tionem hæreticam quis fuerit, vel ut suspectus hæresis per sententiam publicam declaratus, vel si infamis ob excommunicationem tanquam schismaticus spreta authoritate, & providentia sanctæ matris Ecclesiæ extiterit, Hæresis autem si fuerit nationalis non impedit.

22 Secundum est, Homicidium aliquando perpetrasse, vel publicè infamem propter enormia peccata fuisse.

23 Tertium est, Habitum sumpsisse alicuius Religionis Fratrum, vel Clericorum vitam aliquãdo *e* cum eis in obedientia agendo, sive emissa, sive non emissa professione, vel eremitam cum vestibus monachalibus fuisse.

e vel si per unũ diem, vel quodlibet tempus etiã brevissimum.

24 Quartum, vinculo matrimonii consummati, vel servitutis legitimæ ligatum esse.

25 Quintum, infirmitatem pati unde obscurati, vel parum sanum judicium ei reddi soleat, vel dispositionem notabilem ad huiusmodi infirmitatem habere.

26 Sextum, in his non potest *f* Generalis, nec Societas dispensare, potest tamen Papa, eius Nuntius, & Summus Pœnitentiarius.

f Vide c. supradict examinis

27 Obligatio ingressuri detegendi impedimenta in examine est in re gravi, & ad peccatum mortale obligans, & idem cui quod celatum est, aperiendum erat, reservatum, *g* vel ad eum, qui illius locum tenet.

g Ex c. 3, examinis.

28 Ex Iudæis, vel Mauris modernis Christianis vel notatis, vel declaratis ob aliquem errorem contra Christianam religionem progeniti sunt inhabiles Societati, sed licet hæc inhabilitas non sit essentialis, in ea dispensare Generalis non potest. Qui verò bona fide est receptus validè fecit *h* professionem, ante illam verò si error cognoscatur est dimittendus.

h Ex decret. 14. S. Cong. ex can. I

29 Qui degunt in provinciis valdè remotis, vel cum sua provincia ab infidelibus est occupata facta

cta diligenti inquisitione, si nulla inhabilitas inveniatur, possunt ad religionem admitti.

30 Illi quorum parentes, & progenitores paterni, sive materni viventes, seu defuncti usque ad quartam generationem inclusivè hæretici declarati, & ut tales condemnati, ac illi, seu illorum corpora, & ossa vel statuæ igni traditi fuerint originem trahentes. Hæc verba sunt Constitutionis Franciscanæ, & per eam qui tales sunt, etiam si professionem emiserint, & per multos annos in religione vixerint, ejiciendi *i* sunt, nisi antè parentum delicta fuerint progeniti.

i Villal, to, 2, tr, 35.

31 Nemo, qui jure majoratûs gaudet in Hispania, nisi habita facultate à N. R. P. Generali potest *l* in Societatem recipi, & is debet esse talibus ornatus donis, ut spem magnam præbeat se post biennium probationis idoneum exiturum, ut ad professionem trium votorum admitti queat.

l Ex decr, 14, Cong &31, ex can, 4.

32 Nostri, qui ante ingressum in Societatem Ecclesiastica beneficia quæcumque obtinent finito probationis biennio, priusquam vota simplicia scholasticorum emittant, omnino resignare debent, *m* non obstante canone Primæ Congregationis.

m Ex decret, 15, & can, 5, Cong, 5,

33 Biennium novitiatus Societatis potest *n* aliquando, raro tamen contrahi, & ante illud admitti Novitius ad vota religionis. Facultas hæc est apud Societatem, sed usus interdicitur, nisi in casu raro ad professionem solemnem.

n Ex dec, 10 Cong: 5, & ex can, 10,

34 Novitiis declarandum est antequam vota emittant, *o* quod promissio, quam facturi sunt de ingrediendo Societatem, est novum, & verum votum admittendi gradum, quem superior ei convenire in Domino judicaverit.

o Ex decret, 39 Cong, 5.

35 Novitius, qui ex laboribus novitiatus incidit in morbū ob quem inutilis redditur in religioni,

mi, licitè potest *p* dimitti; secus verò si hoc contingat post vota biennii, nisi ipse contentus sit exire. *p* Ex eod. decr,

36 Moribundos non licet *q* ante biennium ad vota religionis admittere, sufficit ut ad devotionis vota admittantur. *q* Ex dec. 50, 5, Cong.

37 Novitios teneri ad casus reservatos alii negant, alii affirmant; omnes autem ex nostra Societate affirmativam sententiam sequi debent *r* ex ordinatione P N. Generalis Claudii. Vnde ab alio quàm à superiore vel de eius licentia non possunt absolvi Si autem habeant Bullam Cruciatæ an à quocumque Confessario approbato ab ordinario possit absolvi non est facile dijudicare; posse probabilius videtur. *r* Ex declar, N. P G. Claudii.

38 Omnia peccata, quæ in nostra Societate annexam habent excommunicationem sunt *s* reservata, & ipsæ etiam censuræ sunt reservatæ, unde nec ab his peccatis, neque à censuris annexis Novitii possunt absolvi. *s* Ex Societatis Constitutionibus.

39 Novitii ut vota religionis emittant habere debent *t* decimum sextum annum completum. *t* Comm. DD,

40 Novitii Præbenda, vel Beneficium non vacat *u* cum Religionem ingreditur, & fructus facit suos donec profiteatur. *u* Comm. DD,

41 Excommunicatio in nostra Societate lata in eos, qui cum extraneis agunt de sua dimissione non comprehendit *x* Novitios, quia his liberum est à Societate exire *x* Sic cõsulti viri docti responderunt.

42 Biennium novitiatus debet *y* incipere à die legitimæ receptionis ad habitum; & ab anno pubertatis in viris à 14. in fœminis à 12. *y* c. ad nostras, c. significasti de reg.

43 Si quis ab aliquo religioso reciperetur ad habitum, à die qua Prælatus ratum habuit, novitiatus *z* incipit. & necessarium est quod habitum *a* deferat. *z* F, Emaro, 3, q. 17, art, 2, *a* Sylvest, verb, relig, 5, q, 5

44 Novitiatus in aliis religionibus debet esse annus integer, *b* & continuatus à momento in momentum; & non dicitur interruptus, quando Novitius *b* Trid, sess, 25, c, 16, de reg

vitius ægrotus rediit in domum suam; ut custetur habitum religionis deferens.

45 Annus probationis potest finiri *c* ante decimum sextum ætatis annum, & non *d* potest à Novitio, neque à Religione renuntiari, quod non sit integer, & continuus.

46 Moniales ex privilegio *e* Pii V. possunt in articulo mortis ante annum profiteri, dummodo decimum sextum annum habeant; sed in bona illius monasterium non succedet.

47 In aliis Religionibus est *f* privilegium in mortis articulo admittendi ad habitum, & ad professionem Novitios etiam si nullus præcesserit probationis dies. In nostra autem societate non licet, nec valebit admissio.

48 Qui post matrimonium ratum, & non consummatum nunc unam, nunc aliam religionem ingreditur, licet sit in coniugis damnum; non potest *g* ad professionem compelli.

49 Novitius, qui eodem die quo exivit reversus est, si animo non redeundi exivit, probationis annum *h* interrupisse censetur.

c Azor. to. 1, lib. 12, c. 4, q. 6.
d Henriq. n. 2, litt.
e Refertur à F. Eman. Rod. in qq. reg.
f Vide Rod. de qq. regul.
g Comm. DD.
h Suarez. apud Dian. p. 5, tr. 5, res. 19.

SECTIO II.

De variis resolutionibus ad Novitios spectantibus.

1 Novitius grave aliquod crimen perpetrans à suo Prælato, & non ab alio puniendus *a* est.

2 Non *b* potest eligi in Prælatum Religionis, bene tamen in Episcopum, nec potest prima tonsura ordinari.

3. Potest *c* condere testamentum ea solemnitate qua secularis, & valet *d* licet monasterio nihil relinquat secundum probabiliorem.

4 Si ab intestato moriatur *e*, illi succedunt hæredes ab intestato secundum probabiliorem.

a Azor. 1, p. lib. 12, c. 2, q. 11.
b c. nullus de elec. in 6.
c c. monast. 19, q. 3.
d c si qua mulier 19, q. 3.
e Abb. in c in præsenti.

5 Gau-

Gaudet *f* privilegio canonis *si quis suadente*, quamvis careat prima tonsura.

QVOAD VOTA novitiorum vide verbum Vota.

6 Novitius non perseverans, non tenetur *g* solvere sumptus alimentorum.

AN VALEANT renuntiationes, ac donationes à Novitiis facta ante professionem.

7 Nulla renunciatio facta à Novitio etiam cum juramento valet, nisi fiat cum licentia Episcopi, vel ejus Vicarii intra duos menses proximos ante professionem, & non censetur suum effectum sortiri, nisi secuta professione, aliter facta etiam jurata, & favore hoc renuntiatio non valet ex Tridentini *h* Decreto.

8 Non prohibetur *i* testamentum condere, si facta fuit renuntiatio juxta Tridentini formam, etiam si professio differatur, valet.

9 Hoc decretum locum non habet quando facta fuit renuntiatio ante susceptionem *l* habitus, etiam si illam fecerit animo illum suscipiendi. Contraria tamen sententia à viris doctis defenditur.

10 Si fiat hæc donatio in ipso ingressu non valet, *m* & idem dic si fiat in fraudem Tridentini canonis intuitu religionis ante ingressum.

11. Si professio fuit ante ætatem legitimam, nec professio, nec donatio valent; *n* & idem dic si Novitius ante professionem moriatur.

12 Episcopi vel Vicarii licentia est necessaria, *o* nisi donatio fiat ad tempus professionis, quia est quasi donatio causa mortis ad modum testamenti.

13 Potest *p* Novitius non obstante dicto canone contractus onerosos celebrare, & secundum probabiliorem sententiam non loquitur Tridentinum de beneficiorum renunciatione.

14 Etiam, si donatio facta à Novitio fiat cum pacto quod non valeat, nisi sequuta professione est *q* nulla, nisi serventur Tridentini conditiones.

AN POSSIT PROFESSIO differri expleto anno probationis.

15 Pro-

f c. religioso paerag, quãvis de sent. excom.
g Azor 1, p. lib. 12, c, 3, q. 6.
h Trid. sess. 25, de reg,
i Ex declar. Cardin.
l Ex ipsis Cardin. ubi sup.
m Farina c. ex eadem declar. Vide Lessium lib. 2 c, 41. n. 40.
n Villal. to. 2, tr. 35, dif. 127.
o Idem ubi sup.
p F. Ema. in sum. 2, p. c. 8, n. 2.
q Trid. sess. 24, de reg. c. 16.

15 Professio Novitii etiam habilis ad religionem ex illius consensu potest *r* à Prælato differri. Si autem sit inhabilis, vel quia non sanus, vel non virtuosus pro Prælati arbitrio debet differri, dummodo habeat spem probabilem, quod efficiatur habilis intra sex menses.

r Comm. DD.

AN DVRANTE *probationis anno possit recipi aliquid à parentibus, consanguineis, vel Curatoribus Novitiorum, vel Novitiarum dotes.*

16 Circa hoc Tridentinum *f* decrevit. Quod nihil à Novitiis vel eorum parentibus, consanguineis, vel Curatoribus possit recipi sub quocumque respectu, & quòd contrarium facientes excommunicentur ab Episcopo.

f Trid. sess. 25, c. 16, de reg.

17 *Mutuò* accipere sub pignore, quamvis non sit à Concilio prohibitum, peccati mortalis non caret *t* scrupulo. Si autem ob hoc mutuum novitiæ alimenta remittantur, erit usura.

t Miranda de sacr. monial. q. 5. art. 9.

18 Propinæ, & cetera, quæ novitiis in professione acquiruntur, licet hoc contra Tridentinum *u* sit, licet tamen jam propter consuetudinem inter Moniales; debent tamen eam abolere Prælati.

u Trid. sess. 25, de reg. c. 15, n. 1, & 6.

DE EO QVI POTEST *professionem emittere, & expressa quomodo sit facienda?*

19 Vt professio sit valida, necessarium est ut Novitius per annum integrum probetur, & habeat 16 annum completum.

20 Ex PP. *M*inimorum constitutione ad professionem non admittitur, nisi qui adimpleverit 18. annum, *x* si autem in 26 fieret validè fieret.

x F. Ema: to, 2, q. 7 art, 20,

21 Si Novitius ante legitimam ætatem professionem fecerit, & per multum temporis inter alios ut professus se gesserit, nisi legitimo tempore ratam habuerit professionem sciens fuisse invalidam, nulla *y* erit, etiam post sacrorum Ordinum susceptionem.

y Azor to, 1, lib 12, c, 4, q, 7,

22 Ad Prælatum Conventus, ubi Novitius adest, & profitetur, & ad ipsum conventum pertinet pro-

a professionem dare Novitiis. Et Generales illam dare non possunt, sine maiori Conventus parte, si autem illam injustè negant potest illos cogere.

23. Professio facienda a est in manu Prælati Religionis, vel de illius licentia in manu alterius etiã laici, & per ratihabitionem

24. Potest quis per Procuratorem b profiteri.

25. Si probabilis dubitatio c contingeret an iam professus esset baptizatus, professio iterum esset facienda, d sed probato Novitiatus per annum non esset iteranda necessariò, tutius autem esset illam iterare.

26. Professio alia expressa, alia interpretativa. Expressa e potest fieri etiam per nutus & non habet certam formam verborum.

AN PROFESSIO facta sub conditione valeat?

27. Si conditio est de præterito, vel de præsenti, si est vera valet, si est de futuro contingenti, f vel contra Religionis substantiam non valet.

28. Si quis profiteretur sub conditione hac, quod scilicet bona sua retenturus sit subiecta tamen voluntati Prælatorum, valeret g professio. Si verò conditio esset retinendi illa independenter à Prælato non valeret, & sic conciliantur opiniones contrariæ

29. Si quis profiteretur cum intentione se non obligandi ad præcepta regulæ, obligatus nihilominus maneret h

DE PROFESSIONE tacita, & quomodo fiat?

30. Professio tacita opere, & non verbo fit, & hodie non est à Tridentino i ablata, si fiat post annum integrum probationis, & impleto decimo sexto ætatis anno, quibus servatis, si quis relicto habitu Novitii habitum professi susciperet è manu superioris, & huiusmodi consuetudo recipiendi professos vigeret apud aliquam Religionem sine aliis verbis, talis professio valeret, quia non est cõtra mentem Concilii.

z Navar. cons. 2, de const. lib. 1
a Innoc. c. porrectum de reg.
b Ex reg. ratihabitionem de reg. jur. in 6.
c Azor. to. 1, lib. 12, c. 5.
d Ex declar. Card. relatos à Vill. ubi sup. dif. 20.
e Abb. in c. porrectum de reg.
f Ex reg. jur: Act. legitimi non recipiant diẽ neq; conditionem
g F. Ema. to. 3. q 17 art. 6.
h Vill. ubi sup.
i Trid. ses. 25, de regul. c, 15.

AN VALEAT professio facta ob iram, timorem, aut aliam animi perturbationem?

31 Ira aut alia animi perturbatio non facit *l* irritam professionem.

32 Professio facta per vim aut metum cadentem in virum constantē est irrita *m*, si vis fiat ad extorquendum consensum.

QVOMODO ratificanda sit professio.

33 Cum quis est inhabilis ad professionem etiam si sæpè ratificet professionem nihil *n* agit.

34 Professio invalida nunquam ratificatur, *o* nisi quis sciat fuisse invalidam.

35 Cum professio fuit invalida ex defectu consensus propter metum, aut vim, sufficiet, *p* quod ratificetur per interiorem consensum, si Superior animum non mutaverit.

36 Cum fuit invalida ex defectu ætatis, vel anni integri probationis, impletis his potest *q* ratificari per solum consensum professi sine novo consensu conventûs, & si post quinquennium non reclamaverit, censetur *r* consentire, & sine alia diligentia manet verè professus.

37 Qui bona fide professus statim ac scivit professionem invalidam fuisse illam ratificavit, antiquitatis locum à prima professione debet *ſ* habere.

38 Ad ratificandam professionem non est necessarius novus annus Novitiatus & qui illum non habuit integrum sufficit quod in habitu professi defectum adimpleat secundum probabiliorem opinionem, sed tutior est contraria. *t*

39 An qui putans mortuam fuisse uxorem annum probationis peregit, si postea sciat pro illo tempore vixisse, sed iam mortuam esse, teneatur alium probationis annum agere, affirmativa est tutior, negativa *u* probabilior.

l Azor 1 p. 1, lib. 12, c. 5, q. 8.
m c. Præsatum de iis quæ vi.
n c. definitur 18, n. 2,
o Sanch. de matr. lib. 7, disp. 37, n. 59.
p Idem ubi sup. n. 60, & 61.
q Idem ubi sup. n. 64, & vide c significasti de reg.
r Trid. ses. 25, de reg.
ſ Comm. DD.
t Sanch. de matr. lib. 7, dis 37, n. 5.
u Azor 1, p. l. 12, q. 6.

SE-

SECTIO III.

INTRA QVOD TEMPVS RECLAMATIO contra professionem facienda sit.

VT reclamatio admittatur tria Tridentinum requirit *a* 1. Quod reclamans non dimittat habitum ante reclamationem. 2. Quod causas proponat ante suum Superiorem, & coram Ordinario, & superior debet esse conventûs illius, in quo professionem emisit, & Ordinarius illius loci. 3. Ut fiat intra quinquennium à die professionis, & non à die in qua sciunt inhabilitatem.

2. Qui habitum dimisit, quia aliter non potuit reclamare, vel si temere dimisit, & postea fuit ad illum restitutus admittendus est, & audiendus *b* intra quinquennium.

3. Qui extra quinquennium reclamavit & verè numquam ratificavit professionem, licet in foro exteriori præsumatur professus, in interiori non est; & si potest sine scandalo licebit *c* ei fugere à religione, & Superior si ei constat de nullitate poterit permittere. Si autem non possit sine scandalo religionem deserere, tenebitur *d* ratificare professionem, secus enim tenebitur alimenta religioni restituere, nec poterit sacris initiari.

4. Si dubium est an intra quinquennium animum habuerit ratificandi professionem post illud professus præsumendus est. *e*

5. Etiam post quinquennium potest *f* reclamare quando durat post illud inhabilitas posita à jure in favorem Religionis, vel durat vis, vel metus cadens in constantem virum, vel alia justa causa propter quam, ut minor 25. annis debeat in integrum restitui, vel si sit maior propter ignorantiam invincibilem.

6. Qui legitimè ratificavit clausum omnino aditum ad reclamandum habet. *g*

a Trid. sess. 25, c. 19, de reg.

b Sanch. ubi sup. n. 19.

c Vill. ubi sup. dif. 25.

d Vill. ubi sup. dif. 25.

e Navarr. consil. 13 n. 10. de reg: lib. 3

f Sanch. lib. 7. dif. 27, n. 33. D. Thom. 2 2, q. 189. art. 3. ad 3.

g Comm. DD.

AN IN PROFESSIONE omnia peccata remittantur quoad pœnam.

7. Etiam si non esset à Pontificibus indulgentia concessa, ex vi heroici actus vitam à Deo gratam profitentis, omnia illi etiam quoad pœnam peccata remittuntur. *h*

h D. Th. ubi sup.

8. Qui in statu peccati mortalis professionem fecit, si post pœnitentiam peccati gaudeat se professionem fecisse, & animum habeat se de novo obligandi Deo si obligatus non esset, pium *i* est credere quoties hunc actum fecerit, toties remissionem omnium suorum peccatorum, quoad omnes pœnas, vel saltem quoad maximam partem illarum à benignissimo Patre Deo consecuturum.

i Vide Vill. ubi sup. dis. 26.

9 Gaudium hoc de bonis operibus etiam alienis est maximi, & præstantissimi *l* meriti apud Deum, qui est facillimus, & suavissimus omnibus. Gaudeamus ergo de omnibus sanctis operibus factis in Dei honorem ab omnibus creaturis à principio mundi, & faciendis per totam æternitatem. Et ad hoc divinissimum, & suavissimum exercitium omnes creaturas invitemus dicentes: *Benedicite omnia opera Domini Dominum*, vel *Laudate Dominum de cœlis*, & alia Cantica huiusmodi. Gaudeamus insuper de omnibus divinis perfectionibus, demusque Deo gloriam, & sanctificationem nomini eius & gratias infinitas, & continuas propter magnam gloriam suam, lætemur in bonis eius, & miro modo omnia bona Dei nostra erunt. Demus illi divinitatem per suffragium nostrum demus & omnes perfectiones, gaudentes & jubilantes, quod Deus sit infinitè perfectus Hæc est scientia Sanctorum, & vera sapientia super aurum, & topazion pretiosa, super regnum, & diadema gloriosa, & dulcis super mel, & favum: postulemus eam à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat

l Vide P. Did. Alu de affect. div. ame.

QVIS SVCCESSVRVS est in bonis profitentis.

10. Si-

10 Si faciens professionem testamentum non fecit, monasterium, si capax est, *l* succedit. *l* Auth. ingressus C. de sacr. Eccles,

11. Si pater professionem faciens habebat usum fructum bonorum adventitiorum filii, in hunc etiam succedit monasterium secundum aliquos DD. secundum alios verò *m* ipse filius, quia per professionem tanquam per mortem patris exiit è patria potestate, quod videtur probabilius. *m* Covar in 2. c 2. de test.

12. Maioratus profitentis non transit *n* in monasterium, transit autem ususfructus illius dum vivit religiosus, nisi sit clausula in contrarium *n* Molina de prim og. lib. 1.

13 Si professionem faciens habeat liberos, si antè non divisit lègitimam inter eos, debet *o* illam post professionem dividere, & residua erunt monasterii. *o* Auth, si qua mulier C. de sacr. Eccl & ibi DD

14. Idem dicendum est de filio respectu patris in ea parte, in qua succedere debet.

15. Libri, quos filius habebat in sæculo, si dati à patre fuerunt ei iam Doctori, vel Magistro, sunt quasi bona castrensia, & potest illos secum ferre in monasterium; secus *p* verò si ei adhuc scholastico dati fuerunt, quia ad patrem pertinent. *p* Azor.

16 Si Novitius ante professionem fecit testamentum, & in eo hæredem instituit extraneum, si religio est capax bonorum bona testatoris possidebit *q* usque ad mortem naturalem eius. *q* Vill. ubi sup.

SECTIO IV.

Varia circa Novitios resolutiones.

1 SI Novitius etiam sine licentia per tres, vel quatuor dies habitum deferens exeat ex Novitiatu non ideo interrumpitur, modo ii postea suppleantur. *a* Si verò deserat habitum animo redeundi, interrumpitur etiam si pæniteat eodem *b* die. *a* Lessius *b* Suarez,

2. Novitii gaudent *c* omnibus privilegiis Religioni concessis.

3. Novitius rediens ad sæculum non *d* reincidit in censuras vel irregularitates à quibus absolutus fuit in religione ex vi privilegiorum illius. *d* Diana 5. p. res. 17 & res. 159.

 4. No-

e Sanch. 4. Novitius etiam Capucinorum potest *e* cum Prælati licentia reservare sibi electionem puellarum, quibus dotandis legatum in testamento reliquit, & ex eo orta dubia resolvere.

f Comm. DD. 5. In Bissextili duo dies pro uno computantur *f* & ideo Novitius qui ingressus fuit 24. die Februarii, sequenti anno die 25. debet profiteri.

6. In societate totus Novitiatus cum sæcularibus vestibus transigi potest, quia non habet specialem habitum.

7. Novitius qui facit in societate vota devotionis, facit solum dum in Novitiatu perseverare voluerit, & ideo manet liber ad religionem deserendam; & promissio, quam facit societatem ingrediendi, est sub conditione, si nostra Religio sibi post probationem placuerit.

8. Effectus prædictorum votorum est maius meritum faciendi res pro illo tempore ex voto, sicut maius erit demeritum lapsus contra votum; vota autem hæc sunt sine animo se perpetuo obligandi, sed tantum pro illo Novitiatus tempore sub prædicta conditione.

9. Ablata est per Congregationem VIII. Provincialibus admittendi aliquem in societatem potestas, nisi annum 15. impleverit; dispensavit tamen N. Præpositus Generalis in Peruano regno ut expleto 14. possit recipi.

10. Novitius, qui in uno monasterio in probatione fuit per 6. menses, & in alio per 6. alios menses, non potest validè profiteri, quia non fuit in probatione per annum. Si verò post annum probationis deserat religionem, & transacto etiam multo tempore redeat ad idem monasterium, poterit validè profiteri, secus si ad aliud.

11. Novitius, qui annuam non habuit probationem etiam post quinquennium de nullitate audiendus est, nec est contra Tridentinum.

12. Novitius, qui maior est 16. annis, & non exami-

aminatus de his quæ Sixtus V. præcipit admissus fuit ad habitum, & ad professionem nullam professionem fecit.

NUPTIÆ.

1. Non est peccatum *a* mortale tempore Adventus, vel Quadragesimæ traducere sponsam in domum mariti, & convivia celebrare, quia consuetudine receptum est. *a* Sanch.

2. Nuptiales benedictiones possunt *b* dari quādo alter coniux aliud matrimonium non contraxit. *b* Menaacho in manuscr.

DISPUT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

O.

OBEDIENTIA.

DE OBEDIENTIÆ DEFINITIONE & quotuplex sit.

1. OBEDIENTIA *a* est duplex, alia specialis, alia generalis. Specialis est virtus inclinans ad faciendum ea, quæ jubentur eò principaliter, quòd iubentur. Generalis verò comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod jubetur. *a* Ex Navar. c. 25. n. 35.

2. Cum subditus ob contemptum omittit facere iussa Prælati etiam in materia levi, peccat *b* mortaliter. *b* Est cō.

3. Inobedientia naturâ suâ est peccatum *c* mortale, & subditus peccat mortaliter non obediendo, cùm ex Prælati verbis constat obligare voluisse ad mortale, ut si iubeat in virtute sanctæ obedientiæ, vel sub excommunicatione. *c* Vill. to. 2. tr. 32. dif. 28

4. Si materia levis sit etiam si Prælatus velit obligare ad mortale, qui non obedit, non peccat *d* mortaliter, nec venialiter si res manifestè est impertinens. Si tamen ex rei levis fractione, verbi gratiâ ingressus in alterius cubile grave damnum *d* Comm. DD.

immineat Religioni, & Prælati intentio sit obligare sub mortali, peccatum mortale erit fractio rei levis

e Comm: DD.

5. Non tenetur subditus in *e* actibus interioribus obedire, nec in rebus jure naturali divino, vel Canonico, vel à majore superiore prohibitis

f Comm. DD.

6. Tenetur *f* in rebus dubiis obedire, nisi dubium esset in damnũ tertii, vel proprium spirituale.

g Bern. de disp. & præc. Votum neque um non adjungeat Prælatus.

7. In rebus valde difficilibus non tenetur *g* subditus obedire, ut si juberetur per plures dies in pane, & aqua jejunare, nisi ad hoc esset causa rationabilis.

8. In rebus omnibus licitis quamvis arduis obedientia est perfecta in novis asperitatibus, & rigoribus extra consuetudinem, & regulam non est obligatoria: in manifestè illicitis est indiscreta.

h Sa verb obedientia

9. In re gravi nolle sine causa obedire mortale *h* est.

i Comm. DD,

10. Per edicta generalia non intendunt *i* superiores cum magno damno obligare; nec tenetur obedire qui scit superiorem non præcepturum, si rei cognosceret veritatem.

l Vasq. apud Dia. p. 1. tr. 13. res. 10

m Sanch. apud eundem.

11. Cum inter subditum, & superiorem est opinionum diversitas, tenetur *l* subditus obedire, nisi manifestè sciat rem esse illicitam. Sunt tamen qui dicant *m* nunquam ad obediendum teneri, qui probabiliter iudicat rem esse illicitam, vel ad superioris iurisdictionem non pertinere.

n Ibid.

o Vasq. & bi..., apud Dia.

12. Cum dubium *n* est an res præcepta sit licita nec ne, teneri subditum obedire alii aiunt, alii *o* negant.

13. Religiosus inobediens non peccat dupliciter contra obedientiam, & contra religionem; est enim una tantum malitia.

p Dian. p. 1. tr. 7. res. 16.

14. An Prælatus possit obligare sub mortali ad observantiam rei contentæ sub regula ad nullum peccatum obligante, alii negant, alii aiunt probabilius, si causa rationabilis adsit *p*

15. Cum dubitetur *q* de legitima iurisdictione,

Præ-

Prælato non tenetur subditus obedire; etsi ille sit in possessione superioritatis.

16. Qui dicit se nolle obedire superiori societatis, animum tamen habet obediendi, non incurrit *r* peccatum reservatum.

17. In societate nostra non obligat *f* obedientia sub mortali cum Prælatus dicit: Jubeo, præcipio, strictè præcipio; nisi dicat: In virtute obedientiæ vel in nomine Christi: vel iubeat sub gravi pœna, verbi gratia, sub excommunicatione.

r Pellizar de obedien. tr. 4
f Idem ubi sup.

DISPVTATIVNCVLÆ variæ interjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ

OBLATIO.

1 Cum consuetudo est offerendi aliquid in Ecclesia, obligat; *a* quia habet vim legis, secus si per devotionem liberam fiat.

2. Oblata celebranti in Ecclesia cedunt *b* Rectori. Itemque quæ Ecclesiis ditionis eius offeruntur. Extraordinaria autem, quæ primam Missam celebranti offeruntur ad celebrantem spectant.

a Sa hoc verb. n. 1
b Idem ubi sup.

OBLIGATIO

1. Cum multa sunt vincula simul fieri impossibilia, prævalet *a* maximum, si autem sunt æqualia primum.

2. In generali obligatione etiam cum iuramento non veniunt *b* ea, ad quæ si tunc cogitares, te non obligares.

3. Obligatus coquere, vel in aliis familiæ ministeriis ministrare, tenetur etiamsi aliquantulum augeantur, non verò si grande sit augmentum, vel decrementum, tunc enim augendum, *c* vel minuendum pretium.

4. Nemo potest *d* se obligare ad mutilationem membrorum, quia illorum non est dominus.

5. Cum tempus præfinitur ad dilatandam obligationem eo elapso non finitur *e*

a Sa hoc verb. n. 1.
b Idem ubi sup. n. 2.
c Comm. DD.
d Comm. DD.
e Comm. DD.

OBSES.

a Silvest. hoc verb. num. 21.

1. Papa potest a religiosum, vel clericum obsidem dare, & Abbas monachum pro utilitate monasterii.

OCCULTUM vide *Manifestum*.

OBSTETRIX.

a Comm. DD.

Obstetrix peccat a mortaliter ignorando formã Baptismi.

OCCASIO.

a Comm. DD.

1. Ut quis absolvi possit, non tenetur a abstinere ob occasionibus remotis peccandi mortaliter nec à propinquis peccandi mortaliter.

b Navar. apud Avil. in sum. hoc verb.

2. Qui commodat ensem petenti animo irato, peccat b mortaliter, quia dat ei proximam occasionem peccandi.

c Idem ubi sup.

3. Qui præbet alicui peccandi occasionem ut comprehensus melius corripiatur, non peccat c quando eum aliter non potest corripere.

d Idem ibidem.

4. Non dat occasionem peccandi, qui instituit processiones choreas, vel convivia, ubi concurrentes solent ex sua malitia peccare.

ODIUM.

a Comm. DD.

1. Anticipata salutatio non debetur, a nisi præexcellentibus viris; resalutatio omnibus, allocutio solis coniunctis.

b Castropalao apud Dia. p. 5, tr. 6. rel. 84. Sanchez, apud eundem p. 5. tr. 14 rel. 92.

2. Optare alicui mortem, vel gaudere de illa ob utilitatem inde mihi secutam non est odium, nec b peccatum mortale. Item nec sibi mortem optare ut liberetur à gravi malo temporali.

OFFICIUM.

a Navar. c. 25. n. 7.

1. Peccant a mortaliter Principes officia vendentes tam care, vel talibus personis, ut probabiliter credatur eis malè usuros fore in damnum reipublicæ.

b Idem ubi sup.

2. Prætores, & domini habentes Superiorem, si officia vendunt, peccant b mortaliter in locis, ubi prohibitum est sub mortali.

c Comm. DD.

3. Non peccant c Principes officia dantes pro dote vel pro mercede obsequiorum, etiam si officia sint publica.

4. Offi-

4. Officium reipublicæ non dare digniori quidam putant esse mortale *d*, alii dicunt sufficere, si detur idoneo. *d Sà hoc verb.*

5. Officia publica vendere *e* sunt qui dicant esse mortale, alii negant. Certum tamen est rem esse valde perniciosam reipublicæ, & in Peruano regno officia Prætorum, vel Correctorum vendere non est aliud; quam miserabilium Indorum sanguinem effundere. Qui enim talia officia emũt, duplo ad minus maius lucrum dato pretio ex Indorum visceribus conantur eruere. *e Vide Mol. dis. 91.*

6. Potest *f* Princeps virum valde utilem reipublicæ ad officium publicum suscipiendum compellere. *f Sà hoc verb. n. 1.*

7. Officium publicum dare non oportet *g* ei, qui illud ad lucrum ambit; cupiditas omnium malorum est radix, & tali laborant vitio omnes, qui officia emunt. *g Comm. DD.*

8. Officialis, *h* qui habet sufficiens stipendium, nil amplius pro ministerio potest recipere, nisi sit ei libere donatum. *h Comm. DD.*

9. Qui habet officium, & licentiam à Rege illud transferendi in alium, potest *i* illud vendere saltem ex tacita Regis licentia. *i Dian. p. 3, tr. 5. res. 109.*

10. Qui eligunt indignos ad officia publica non solum peccant mortaliter, sed tenentur *l* restituere damna ex mala electione secuta. *l Comm. DD.*

11. Officia sæcularia, si aliquando licet vendere, debet *m* esse cum tribus conditionibus; 1. Quòd vendantur saltem dignis. 2. Pretio moderato 3. Ob necessitatem vel utilitatem non propriam, sed reipublicæ *n*. *m Covar. n Ledes. in sum. tit. de sac. pœnit.*

12. Pius V. legem *o* tulit sub gravissimis pœnis contra ambientes officia iurisdictionem habentia. *o Vide Navar. in sum. c. 25.*

DISP.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

OPINIO

De electione opinionum.

1. OPinio est assensus cum formidine de opposito.

2. Cum Confessarius, & pœnitens diversas habent opiniones, si opinio Confessarii innititur textui evidenti, & pœnitentis opinio in ratione dubia, non *a* debet illum absolvere, sed instruere.

a Comm. DD.
b Comm. DD.

3. Ex opinionibus sequenda *b* est communior, & quæ fortioribus fundamentis innititur, quibus cessantibus benignior eligenda est, & quæ favet matrimonio, doti, vel reis, & aliis piis locis, aut personis miserabilibus.

c Navar.

4. Opinio *c* communis non facit jus, immò anteponenda est, quæ meliori rationi innititur.

d Azor. to 1, lib. 21, c. 13.
e Sanch. de matr. lib. 2, disp. 41, n. 50.
f Comm. DD.
g Sanch. lib. 2, de matr. disp. 41, n. 9.
h Idem ubi sup.

5. Non tenemur tutiorem semper partem eligere, sufficit *d* in his quæ ad mores, & fidem spectant tutam sequi.

6. Tutus *e* est in conscientia qui sequitur opinionem illius quem merito idoneum credit.

7. Pluris facienda *f* est opinio paucorum rationes perpendentium, quam multorum non ita perpendentium.

8. Licitum *g* est relicta opinione tutiore, & probabiliore sequi minus tutam, & minus probabilem; quia prudenter agit, qui ex opinione probabili agit, sed in materia sacramentorum erit contra charitatem.

9. Sententia favorabilis sacramenta suscipienti præferenda *h* est sententiæ quæ favet sacramentis, quia hæc in favorem fidelium instituta sunt.

i Idem.

10. Consultus Doctor potest *i* contra propriam opinionem respondere favorabilem interroganti, immò tenetur cum de benigniore interrogatur.

11. In

11. In rebus ad ius spectantibus DD. Juristæ præferendi *l* sunt Theologis, nisi hi simul sint Juristæ. In rebus autem ad Theologiam pertinentibus, Theologi sunt anteponendi.

12. Authoritas glossæ in Decreto, & Decretalibus præferenda est omnibus aliis DD.

13. Potest in se opinio probabilior esse, sed non mihi, qui eius rationes intime calleo. *m*

14. In rebus mere speculativis, quæ ad fidem, vel mores non pertinent, licitum *n* est pro libito opinari, nisi sit scandalum.

15. Cum est definiti fidei opinio magis fidei conformis *o* præferenda est.

16. In rebus fidei etiam speculativis non licet *p* contra communem sententiam sanctorum, & Ecclesiæ Doctorum opinari.

17. Opinio consuetudine recepta eligenda *q* est, cum tamen consuetudo non est, ea quæ in aliquo textu, innititur *r* & cum textus non est, ea, quæ fortiori innititur *s* fundamento.

18. Vir doctus potest *t* contra communem sentire, cum habet solidum fundamentum, & manifestum.

19. Cum agitur de re pœnali benignior opinio *u* sequenda est.

20. Cum ex opinione communiore, & probabiliore grave aliquod sequitur damnum, minus probabilis præferenda *x* est.

21. Opinio unius Doctoris, qui ratione probabili favet matrimonio iam facto, præferenda *y* est omnibus DD. aliud opinantibus.

22. In dubio melior est conditio possidentis, in diversitate autem opinionum licitum *z* est contra possessionem sententiam ferre sequendo opinionem probabilem.

AN QVIS POSSIT contra propriam opinionem operari: & de obligatione subditi.

23. Relicta propria opinione, quàm quis putat tutiorem & probabiliorem, potest quis alienam sequi

l Comm. DD.
m Gloss ff. de leg. & cum dilectus de consuet.
n Comm. DD.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Minime cum glossa ff. de leg. & c. cum dilectus de consuet.
r Navar. dic. c. 27 n. 286
s c. Capellanus de feriis.
t Azor. to. 1, c. 13. q. 6. Vasq 12. to. 1. disp. 62, c. 4. n. 18.
u Comm. DD.
x Sanch. lib. 2, de matr. disp. 36.
y Idem ubi sup.
z Azor. to. 1, in mor. c. 17

sequi probabilem & secundum illã operari. Quod non solum potest sed facere *a* tenetur subditus quãdo aliquid à superiore iubetur contra suam opinionem.

a Vasq. 12, disp. 62, num. 53.

24. Confessarius contra suam opinionem tenetur *b* se accommodare pœnitentis opinioni probabili.

b Azor. to. 1, lib. 2, c. 17, q. 10.

IN SACRAMENTORUM administratione, quæ sint opiniones sequendæ.

25. In spectantibus ad formam, & materiam sacramentorum usus *c* Ecclesiæ omni opinioni probabili præferendus est.

c Sanch. lib. 5, de mat. disp 20, n. 4.

26. Cum non est usus Ecclesiæ, nec præceptum nec consuetudo in contrarium, potest sequi opinionem probabilem licet minus tutam, re secundum se considerata; sed erit contra charitatem secundum quam etiam probabiliore relicta tutior *d* opinio præferenda est.

d Vide eundem ubi sup.

27. Si desunt materia, vel forma sacramenti etiã si quis sequatur opinionem probabiliorem, nullum *e* erit sacramentum, secus est in rebus ad iurisdictionem spectantibus.

e Molin. 1, to. de just. tr. 2, disp. 113.

28 Cum defectus est à iure naturali vel divino, non *g* suppletur per communem errorem, nil enim interest, quod quis sacerdos per errorem putetur, si Sacerdos non est.

f Idem ubi sup. *g* Idem ubi sup.

QUAM OPINIONEM miles sequi teneatur.

29. Miles potest *h* in bello pugnare, cum de illius iniustitia sibi non constat.

h Molin. ubi sup.

30 Miles alienigena tenetur *i* diligentius inquirere cum habet indicia, quod iniustũ sit bellũ.

i Idem ubi sup.

31. Si post bellum cognoscat miles fuisse iniustum, id solum restituere tenetur *l* in quo ditior factus fuit.

l Comm. DD.

32 Alienigenæ, qui ante initum bellum non convenerant cum Principe, debent moraliter certificari de iustitia illius, secus enim non possunt *m* licitè pugnare.

m Idem ubi sup. disp. 114

33. Qui parato animo est ad pugnandum pro

que-

quocumque, qui ei stipendium dederit, est in peccati *n* mortalis statu. *n* Villal. to. 1. tr. 1, diif. 18.

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORATIO.

QUi ex obligatione orat, tenetur *a* attendere, alioquin non satisfacit. *a* Villal. to. 1. tr. 4 dif. 18.

2. Possunt animæ in Purgatorio existentes orari, etsi quidam id negent; *b* & qui in cœlo esse creduntur, privatâ tamen oratione. *b* Silvest. verb oratio.

3. Præceptum esse orandi obligans ad mortale in gravi necessitate propria, vel proximi, alii ajunt, alii negant *c* probabilius, cùm aliud suppetit remedium. Idem dic cùm quis præparatur ad gratiæ susceptionem per sacramentum. *c* Sà verb oratio num. 3.

4. Non peccat, *d* qui pro propria, vel aliena morte orat ob peccatum vitandum, imò & meretur. *d* Comm. DD.

5. Oratio in mortali existenti prodest *e* ad bonorum temporalium impetrationem, & de congruo ad gratiæ consecutionem. *e* Comm. DD.

DISPVT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORDO.

De Ordinis definitione, & quotuplex sit.

1 ORdo *a* est singnaculum quoddam, in quo, & per quod spiritualis potestas, seu officium traditur Ordinato. *a* Ex magis. sent. in 4, dist. 24.

2. Est unum ex lege gratiæ *b* sacramentum à Christo Domino institutum. Fuit institutum in *c* nocte Cœnæ, & perfectum post Resurrectionem. *b* Trid. sef. 7, de sacr. in genere.

3. Omnes

3. Omnes Ordines unum tantum constituunt *d* perfectum sacramentum.

d Trid. ses. 7. can. 1, ses. 23, c. 3.

QVOT SINT ORDINES Ecclesiæ.

4. Ordines Ecclesiæ sunt septem, & maioribus votum solemne castitatis est *e* annexum.

e c. nullum c. decernimus.

5. Primus ex maioribus est subdiaconatus, ad quem *f* pertinet solemniter dicere Epistolam, dare calicem purificatum Diacono, & aquam infundere.

f Comm. DD.

6. Diacono competit *g* legere solemniter Evangelium, & potest concionari ex facultate Episcopi, & cùm Eucharistia olim ministrabatur in utraque specie, ipse sanguinem ministrabat.

g Comm. DD.

7. Presbytero convenit *h* ex officio Missam celebrare, & per consequens absolvere, & ligare, quod est præparare mysticum corpus, ut verum recipiat. Quæ potestas altior est Regia. Vnde dixit *i* Ambrosius de quo refert Gelasius Papa hæc verba. ... ni etiam in suis manuscriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quàm Regia potestate sit altior dignitas Sacerdotalis.

h Comm. DD.

i Ambr. de dig. Sacerd.

8. Ordo latè sumptus comprehendit *l* etiam primam tonsuram, & Episcopatum: prima tamẽ tonsura est dispositio ad Ordines, & Episcopatus extensio Sacerdotii.

l Caiet. in q. de tit. Ord.

9. Archiepiscopatus, Patriarchatus, Cardinalatus, ac Papatus non sunt Ordines, neque qui has accipiunt dignitates consecrantur.

AN OMNES ORDINES sint sacramenta legis gratiæ.

10. Sunt, qui dicant sine onere posse defendi minores Ordines non esse sacramenta; contraria tamen sententia expressa videtur in Tridentino *m* in illis verbis: *Si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendant, anathema sit.*

m Trid. dic. c. 2.

QVÆ SIT huius sacramenti materia.

11. Materia est *n* illud, per cuius traditionem confertur sacramentum hoc; sicut Presbyteratus tra-

n Concil. Flor. in decr. Eug. 4.

traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem. Diaconatus per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua traditionem, & similiter de aliis per rerum administeria sua pertinentium assignationem.

12. Si ascensuro ad Presbyteratum contingeret dari calicem sine vino, vel patenam sine pane triticeo, non maneret *o* ordinatus, & opus esset reiterare *p* Sacramentum sub conditione. Sunt verò qui dicant unam ex duabus speciem sufficere

13. An verò sit necessarium ad essentiam huius sacramenti materiam tangere, alii negant, alii multò *q* probabilius affirmant. Hostiam *r* tamen sicut nec vinum opus non est tangere, sufficit tangere calicem, & patenam.

o Henriq lib 10, c. 7.
p Suar. to 3, disp. 23, sec. 2,
q Comm. DD.
r Silvest. verb. Ordo.

QVÆ SIT huius sacramenti forma.

14. Forma sacerdotii *s* est: *Accipe potestatem offerendi sacrificia in Ecclesia pro vivis & mortuis in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti.*

15 Diaconatus *t* est: *Accipe potestatem legendi Evangelium,* &c. Subdiaconatus verò non est cum traditur liber Epistolarum, sed cùm ei porrigitur calix sine vino, & patena sine pane, illique dicitur: *Videte cuius ministerium vobis traditur.* De reliquis formis videatur Villalobos.

s Concil. Florent. in Decr. Eug.
t c. 1, de sacr. non iter.

16. Advertendum est, quòd si fortè contingeret defectus aliquis essentialis, qui accepit Ordinem se gerere debet tanquam numquam ordinatus. Si autem defectus fuit accidentalis supplendus *u* est, & interim abstinendum ab exercitio Ordinis.

u Trid. sess. 23, c. 3,

DE EFFECTV huius sacramenti.

17. Hoc sacramentum causat gratiam sicut reliqua sacramenta novæ legis. Cùm autem quis in Episcopum consecratur, non confertur illi nova gratia, sed character extenditur

18. In hoc Sacramento imprimitur *x* character.

x Trid, sess, 23, c, 4,

AN ORDINANDO necessarium sit aliud antea recipere sacramentum.

19 Necessarium est ad essentiam Ordinis, quòd ordinandus sit baptizatus, *y* estque conveniens, quòd sit confirmatus, *z* sed non confirmatum ordinari, erit tantùm veniale.

20 Qui ordinatur sine prima tonsura manet *a* ordinatus, sed peccat mortaliter.

21 Qui ordinatur per saltum manet ordinatus, sed peccat *b* mortaliter, & Episcopus potest dispensare.

22. Non potest *c* consecrari in Episcopum, qui non est sacerdos.

DE MINISTRO *huius sacramenti.*

23. Episcopus *d* est ordinarius minister huius sacramenti, eique competit ex officio illius administratio.

24 Ex Papæ commissione potest *e* quilibet Sacerdos ministrare primam tonsuram, & Ordines minores non verò maiores.

25. Episcopus hæreticus illicitè confert Ordines, sed validè si habet intentionem faciendi, *f* quod facit catholica Ecclesia, & ipse est verus Episcopus: Angli enim & alii qui negant catholicam Ecclesiam, nec habent intentionem faciendi quod ipsa facit, nec sunt veri Episcopi, nec validè Ordinem possunt administrare.

26 Episcopus debet *g* habere intentionem Ordines conferendi ei, quem habet præsentem, & hic suscipiendi Ordinem.

27. Peccat *h* mortaliter, qui ministrat, & qui suscipit hoc sacramentum in peccato mortali.

AN EPISCOPVS possit ordinare eos, qui sunt alterius Episcopatus

28 Episcopus conferens Ordines ei, qui ad alium pertinet Episcopatum, peccat *i* mortaliter, ille autem manet ordinatus.

29. Quomodo agnoscendum sit ad quem quis pertineat Episcopatum, vide verbum *Domicilium.*

30 Episcopus, qui alienum diœcesanum sine dimis-

y c. si quis Presbyt. & c. veniens de Presb. non bap.
z Trid. sess. 23, c. 4.
a Titul de cler. per sal. ordin.
b Idem.
c Comm. DD.
d Trid. sess. 23. c. 6.
e c. quoniam. 64. 6, q. 3. c. cum cōtingit de æt. & qual. ordin.
f Aug relatus in c. quod quidem 1. q. 1.
g Vide Vill. 10. 1 tr. 11, dif. 8.
h c. eos de rem ord. in 6.
i Trid. sess. 23, c. 8.

dimissoriis ordinat, manet suspensus per unum annum ab Ordinum administratione, & ordinatus ab omni exercitio suscepti ad arbitrium proprii Episcopi.

31. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem etiam si sint sæculares possunt *l* suis subditis dare dimissorias, ut Ordines suscipiant. *l* Vill. ubi sup. dif 9

32. Capitulum sede vacante etiam intra annum à morte Episcopi potest *m* dare dimissorias obligatis ad Ordines ratione beneficii. *m* Trid. ses 7, c. 10, de reform.

33. Episcopus excommunicatus *n* potest dare dimissorias, & dante mortuo non expirant. *n* Sanch. to. 3, lib. 8 dif. 8 num. 53.

34. Prælati religionum dant *o* suis subditis licentiam ut ordines recipiant. *o* Trid. ses. 23, c. 10.

35. In dimissoriis locum etiam habet *p* ratihabitio, ut si ordinandus bona fide credat Episcopum, id ratum esse habiturum. *p* Comm. DD

36. Nullus Episcopus potest *q* Ordines celebrare in aliena diœcesi etiam in loco exempto sine licentia proprii Episcopi, vel Capituli sede vacante. *q* Trid. ses. 6, de refor. c 5

37. Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non *r* potest, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim re ipsa illi conferat; consuetudine quacumque etiam immemoriali in contrarium non obstante, verba sunt Tridentini. *r* Trid. ses 23 c 9.

38. Sufficit, *s* quod Episcopus faciat Ordines cum opus fuerit. *s* Comm. DD.

DE SVSCEPTVRIS hoc Sacramentum.

39. Fœmina non *t* est capax huius sacramenti, nec Hermaphrodita, in quo prævalet sexus fœmineus, vel æqualiter in utrumque sexum propendet. Si autem in eo prævaleat sexus virilis, est capax, sed irregularis. *t* D. Ambros. relatus in c. mulier 14.

40. Parvuli, & amentes non possunt ordinari; si autem de facto ordinarētur, ordinati manerent. *x* *x* D. Th. in 4. dist. 25, art. 2, q. 2.

QVÆ ÆTAS necessaria sit ad Ordines.

41. De jure divino non est præscripta ætas, præscribitur tamen à jure canonico.

z l. qua ætate, ff. de test. 42. Annus inceptus pro completo reputatur, & incepto tamen anno neq; unus dies debet deficere.

z c Epis. 77. c. cum in cunctis, de elect. in 6. 43. Ad Episcopatum necessarii sunt 30. anni z.

a Pius II. 44. Qui ante legitimam ætatem sacris ordinatur, manet a suspensus.

b Ex declar. Cardin. 45. Non potest b Episcopus in ætate dispensare, sed ut suspensio incurratur ab ordinato necessarium est quod dolum habuerit.

c Suar. de cens. disp 31, sec. 1 n. 6. 46. Qui bona fide ante ligitimam ætatem ordinatus fuit, non potest c nisi impleta celebrare ætate; & à fortiori, qui mala fide etiam si irregularitatis dispensationem consecutus fuisset.

AN RELIGIOSI possint ante legitimam ætatem ordinari

47. Consulenda sunt Religiosorum privilegia.

SECTIO II.

AN INTERSTITIA INTER ORDINEM & Ordinem sint necessariò observanda.

a Trid. sess. 23, c. 11. 1 MInores Ordines per temporum a interstitia, nisi aliud Episcopo magis videretur expedire, conferantur. Verba sunt Tridentini.

b Ibid. c. 11. 2. Hi verò non nisi post annum b à susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad sacros Ordines promoveantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas judicio Episcopi aliud exposcat.

c Ibid. c. 13. 3. Promoti ad sacrum Subdiaconatus Ordinem, si per annum c saltem in eo non sunt versati ad alterum gradum, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantut. Duo sacri Ordines eodem die etiam regularibus non conferantur, privilegiis, ac indultis quibusvis concessis non obstantibus

d Trid. c. 14. 4. Idem dicit Tridentinum d de Diacono, qui ut ad Presbyteratum ascendat, per annum saltem in Diaconatu debet exerceri.

5. Qui

5. Qui ordinatur non servatis interstitiis, nec suspensionem, nec irregularitatem incurrit. *e*

6. Dispensatio in interstitiis facienda *f* est ab Episcopo, qui dat dimissorias.

7. Parochus qui intra annum non est ordinatus, quia Episcopus noluit in interstitiis dispensare, non subjacet *g* pœnis.

8. Annus interstitiorum ex Ordine ad Ordinem numerandus est, & non ex 12. mensibus completis.

9. Cum dispensat Episcopus in interstitiis, potest *h* eodem die Minores Ordines cum Subdiaconatu simul dare.

10. Religiosi Societatis nostræ ex privilegio Gregori XIII, possunt *i* à quocumque Episcopo non servatis interstitiis ordinari. Idem possunt qui communicant ex nostris privilegiis.

e Navar. cons.1, de temp. ord. lib. 1

f Villal. tom. 1, tract. 11. dif. 12,

g Idem ubi sup.

h Navarr. ubi sup. c. 25, n. 7

i Ex cōp. verb. Ordines.

AN ECCLESIA habeat tempora determinata ad Ordines.

11. Quocumque tempore hoc administraretur sacramentum validum esset; habet tamen Ecclesia sex *l* tempora ad hoc determinata. Quæ sunt quatuor sabbata quatuor temporum, & sabbatum ante Dominicam Passionis, & sabbatum ante Pascha Resurrectionis.

l c. fin. 25, dist.

12. Si Episcopus in his sabbatis habuit aliquod impedimentum mane, potest *m* sequenti Dominica continuato hesterno jejunio Ordines celebrare.

m c. quod à patre 75, dist.

13. In quacumque Dominica, vel festo solemni potest *n* Episcopus Ordines particulares facere duos, vel tres ordinando. Primam autem tonsuram qualibet die potest dare.

n c. de eo de temp. ord.

14. Religiosi mendicantes ex privilegio Greg. XIII, concesso nostræ Societati possunt *o* in tribus diebus festivis etiam sancti semiduplicis ad omnes majores Ordines promoveri.

o F Eman Rod. to. 3, qq. reg q. 13, art. 5

15. Locus in quo Ordines sunt celebrandi debet *p* esse dignior Ecclesia loci, sed hoc non servare non est peccatum, quia nullum est præceptum.

p Trid. sess. 23. c. 8.

DE MORIBVS, *ac scientia ordinandorum*

q Trid. sess. 23, c. 4

16 Primâ tonsurâ non sunt ordinandi *q* nisi qui Ecclesiæ utiles fore probabiliter censentur, & Minores Ordines non dentur ei, qui saltem linguam Latinam non intelligat.

r Sanch. de matr. lib. 3 disp. 24, n. 17

17. Non est peccatum *r* mortale primam tonsuram suscipere ad declinandam judicis sæcularis jurisdictionem.

ſ Trid. ubi sup. c. 14.

18. Ad Ordines majores maiori scientia opus *ſ* est, & præcipuè ad sacerdotium, ad quod non est promovendus, nisi qui possit docere populum viam salutis æternæ, eique sacramenta administrare. In religiosis verò choro addictis tanta scientia opus non est.

t Trid. ubi sup. c. 12.

19. Episcopi ius habent *t* ad examinandum eos qui ordinandi sunt, etiam sint religiosi ex Tridentino in illis verbis: *Regulares quoque neque in minore ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur privilegiis quibuscumque quoad hoc penitus exclusis.*

AN NECESSARIVM sit, ut aliquis ordinetur, quod habeat beneficium aut Patrimonium.

u Trid. sess. 22, de ref.

20 Respondetur *u* affirmativè, & contrarium facere est mortale.

x Comm. DD.

21. Beneficium debet *x* esse sufficiens ad Clerici sustentationem, & illud habere debet in pacifica possessione.

y Em. in sum. c. 16, n. 11.

22. Debet esse beneficium perpetuum, & sufficit collata *y* Capellania; & laicus patronatus si est perpetuus, & sufficiens.

z Trid. ubi sup.

23 Patrimonium *z* debet esse sufficiens, & non potest alienari sine licentia Episcopi, nec remitti, nec extingui. Sufficientia verò arbitrio Episcopi relinquitur.

a Comm. DD.

24 Qui in hoc falsam fecit informationem peccat *a* mortaliter, & manet suspensus, surreptitièque ordinatur, qui tamen patrimonium extinguit non manet suspensus.

b Ex decl. Card. vid. de Vill. ubi sup.

25. Ob penuriam Sacerdotum *b* potest quis ordinari,

finari, dummodo alius se obliget ad illum congruè sustentandum.

26. Si quis faciat pactum cum Episcopo de non petendis alimentis, ipse, & Episcopus sunt *c* simoniaci.

27. Pactum de non petendo post Ordines, vel de restituendo patrimonio non *d* valet.

28. Collega, vel Doctor si beneficio, vel patrimonio careant, non possunt à ordinari. Contrarium *e* tenet Henriquez.

29. Episcopus tenetur *f* alimenta præstare ei quem sine titulo ordinavit.

30. Qui arte aliquâ congruè sustentari possunt, *g* si non habent beneficium, vel patrimonium non possunt ordinari.

31. Religiosi professi, & qui tria vota simplicia in Societate fecerunt non indigent *h* alio titulo.

32. Potest *i* aliquis ad sacros Ordines promoveri ad titulum bonorũ, quæ ei donantur, dummodo donatio sit certa, firma, perpetua, & sufficiens.

33. Clerici regulares, qui ante professionem factam ad sacros Ordines promoventur, ipso facto suspensi sunt, & ita Ordinum susceptorum actus exercendo sunt *l* irregulares. Sed Greg. XIII, ab hac Pii V, constit. clericos *m* exemit Societatis JESV.

34. Societatis religiosis cùm post Sacerdotium exire non possint, nisi à superioribus ejiciantur, provideatur *n* illis de reddítu saltem quadraginta aureorum annuorum ex bonis Religionis; hoc tamen non est usu receptum.

AN CLERICI teneantur ferre tonsuram, & habitum honestum.

35. Qui tantùm minores Ordines habent, non peccant licet non deferant tonsuram, neq; habitum Clericalē, nisi habeant *o* Ecclesiasticū beneficium.

36. Vestes honestæ dicuntur illæ, quibus utuntur ut plurimum Clerici honesti.

37. Clericus utens vestibus variegatis vulgò

c Idem ibid.
d Lesdesm t. p. sum. de hoc sacr. c. 7.
e Henriq. l. 4 de irreg. c. 5 n. 51.
f c. cum secum. de presb.
g Ex decl Card. l. 3 de temp. ord.
h Ex priv Greg. XIII.
i Ex decl. Card. ubi sup.
l Pius V, in Extr. quæ incipit Romani.
m Ex cōp privil.
n Ex declar. Cardin. l. 3. de temp. ordin.
o Clem. 2 de vit. & honest. Cler.

 decum-

decolor per sex menses manet p suspensus à perceptione fructuum sui beneficii, & incurrit alias pœnas videndas ex Clementina 2 *de vita & hon. Cler.*

38. Qui admonitus prædictas vestes non reliquerit manet q privatus ab omnibus Ecclesiasticis beneficiis.

39. *Sacris initiatus*, qui clericalem habitum & tonsuram non defert, nec aliud signum, ex quo clericum esse dignoscatur peccat r mortaliter.

AN ECCLESIASTICI sint exempti à potestate civili?

40 Clerici sunt exempti s à potestate civili. Et aliquæ exemptiones sunt de iure t divino

41 Non est certum Clericorum bona esse de jure divino u exempta à potestate civili. Et personæ Ecclesiasticæ non x sunt in rebus omnibus à sæculari jurisdictione exemptæ.

QVÆ AMITTAT Clericus in minoribus constitutus Ordinibus matrimonium contrahens?

42 Per sola sponsalia nihil amittit, y & si contrahat matrimonium invalidum ante sententiam judicis non amittet z beneficium.

43 Per matrimonium validum vacant a ipso facto beneficia, & pensiones Clericales. Sed nihilominus gaudet duobus privilegiis Canone scilicet *si quis suadente*, & fori b privilegio, si semel & cum virgine contrahat, & deferens tonsuram, & habitum c Clericalem adscriptus sit alicui Ecclesiæ, cui deserviat.

AN CONIVGATVS *possit Ordinari?*

44 Non potest d sine uxoris consensu, nisi uxor sit adultera; nec primam tonsuram suscipere.

45 Si sacrum suscepit Ordinem sine uxoris consensu, potest ab ipsa e revocari Si autem de illius consensu sacris initietur, si illa est juvenis, debet religionem ingredi; si profectæ ætatis, potest emisso castitatis voto remanere f in sæculo.

p Clem. 2
q Vbi sup
r Comm DD.
s Est de fide Machab. 16, & 102. c. ult.
t Vide Vill. ubi sup. dif. 17.
u D. Th. sup. epist ad Rom. c. 13.
x Navar. c. 25, n. 5
y Comm. DD
z Sanch. to. 2. l. 7 de matr. dis. 43 n. 3
a c. 1, de Cler. conjug
b c. unic. de Cler. conjug. n 6
c Trid. ses 22 c. 6.
d c. con jug. de conver. coniug.
e Ioan 22 in Extr.
f c. conjug. de conver. con.

SECT

SECTIO III.

De variis circa hoc sacramentum resolutionibus.

1 QVi eodem die suscepit duos Ordines sacros, à posteriore *a* suspensus, & solùm à Papa potest dispensari. Idem dic de eo, qui cum minoribus simul subdiaconatum suscepit, nisi sit consuetudo contraria. *a* Comm. DD.

2. Qui obsessus *b* semel à Dæmone fuit non potest ordinari, quòd si erat ordinatus, non debet amplius celebrare. *b* Navar. n. 25, c. 62.

3. Causa sufficiens dispensandi in interstitiis est habere beneficium Presbyterale cum obligatione omnes Ordines suscipiendi intra annum.

4. Vnctionem non esse de essentia Ordinis Sacerdotalis communior, & probabilior sententia *c* est; si tamen omittatur, supplenda est antequam Ordinatus utatur Ordine. *c* c. fin. de sac. non iter.

5 In omnibus Ordinibus præter Presbyteratum sufficit, *d* quòd materia tradatur per Archidiaconum, *d* D Tho. in 4.

6. Actus Ordinum Minorum possunt *e* fieri à laico ex Ecclesiæ universali consuetudine. *e* Comm. DD.

7 Ordines non dantur *f* post prandium, nec sacer Ordo sine Missa. *f* Ex ritua li Roman

8. Matrimonio iunctos ordinare Græcorum error fuit, sunt autem, qui morem hunc non improbent. *g* *g* Comm. DD.

9 Notarius pro dimissoriis expediendis si stipendium non *h* habeat, potest accipere decimam partem aurei, nisi sit consuetudo nihil accipiendi. *h* Comm. DD.

10. Episcopum in peccato mortali oleum, & chrisma consecrantem aliqui dicunt *i* peccare mortaliter. *i* Comm. DD.

11. Si Episcopus morbo correptus Ordines non possit absolvere, pergat *l* alter ubi ille desiit. *l* Comm. DD.

12. Si ob Ecclesiæ utilitatem Episcopus præcipiat alicui, quod ordines suscipiat, parere *m* tenetur, nisi justa causa excusetur. *m* Comm DD.

13. Subdiaconus in favorabilibus venit in nomine Sacerdotis, non verò in odiosis.

14. Qui habet dimissorias, aut ordinetur ab alieno Episcopo in propria diœcesi, si faciat Ordines in aliena ex licentia illius Ordinarii, potest *n* ordinari ex ratihabitione.

n Placitum authoris.

15. An Episcopus, qui habet facultatem Ordines celebrandi in aliena diœcesi, possit sacris initiare non solùm subditos licentiam dantis, sed etiam alienigenas afferentes litteras dimissorias, alii negant, alii probabilius affirmant *o*.

o Comm. DD.

16. Potest *p* Episcopus in aliena diœcesi conferre primam tonsuram suis subditis, quia non est Ordo.

p Comm. DD.

17. Potest *q* quivis ordinari ab Episcopo in cujus diœcesi habet beneficium, quantumvis tenue. Et famulus familiaris Episcopi gaudet eisdem privilegiis, ac ipse familiaris.

q Placitum authoris.

18. An cùm Episcopus Ordines ministrando dicit suam intentionem non esse ordinare excommunicatos, vel aliter impeditos, si tales sint ibi Episcopo ignoti, an maneant ordinati alii ajunt, alii negant. Certum *r* autem est pendere ex intentione Episcopi, & si ipse sibi ignotos intendat non ordinare, non manere ordinatos.

r Vill. to. 1. de utroque glad.

19. Defectus in ordinatione commissus quolibet anni die suppleri *s* potest.

s Quintanad to. 1. sing. tr. de sac. ord.

20. Qui bona fide sacris initiatur ante legitimā ætatem, etiam si postea in mala fide actus Ordinis exerceat, non *t* incurrit suspensionem, nec irregularitatem; peccat tamen mortaliter.

t Comm. DD.

21. Qui ex ignorantia crassa, sed non affectata ordinatur ante legitimam ætatem non incurrit *u* suspensionem, & cùm attingit legitimam ætatem sine dispensatione uti potest Ordine bona fide suscepto.

u Placitum authoris.

22. Si utrinque probabilis opinio est de validitate Ordinis Sacerdotalis vel Episcopatus, iterari debent *x* sub conditione, secus sciendum de inferioribus Ordinibus.

x Villal. ubi sup.

23. Qui

23. Qui subdiaconatum suscepit aliquo titulo, non indiget *y* alio novo ad reliquos Ordines. yComm. DD.

24. Qui post absolutionem a suspensione, quã incurrit ob sacri Ordinis susceptionem ante legitimam ætatem, si ante hanc adimpletam celebret non incurrit *z* novam suspensionem, nec irregularitatem, peccat tamen graviter z Placitum authoris.

25 Qui furtive Ordines suscipit, ut qui sui loco alium supponit examinandum, irregularis *a* manet. aComm. DD.

26 Qui patitur visus aliquem defectum dummodo legere possit non impeditur *b* Ordines suscipere; quod si non possit sine magno incommodo horas recitare, non tenebitur, poterit tamen sacrum facere. bComm. DD.

27. Qui Ordinis suscepti titulum amisit, sufficit, *c* ut ad alios suscipiatur, quod id uno teste probet; & qui Ordinem maiorem probat præsumitur minores suscepisse. c Placitum authoris.

28. Qui sine licentia proprii Episcopi ordinatur ab alieno minoribus Ordinibus non incurrit suspensionem, quia Extravag. Pii II. *cum ex sacris*, solùm loquitur de sacris Ordinibus

29. Si fortè accideret, ut dum ad Ordines generales examina fierent, obiret Episcopus feria 6. quatuor temporum, capitulum sede vacante posset concedere facultatem Episcopo titulari, vel alteri-us diœcesis, ut sabbato sequenti Ordines celebraret, quia hoc non est dimissorias dare ordinandis, sed facultatem Episcopo ordinandi ordinandos à defuncto Episcopo.

30 In casu proposito possent ordinari omnes regulares etiam non examinati ante mortem Episcopi, sæculares autem non nisi examinati, & approbati, quoad scientiam, & mores; si autem quoad mores, & non quoad scientiam aliquis sæcularis esset approbatus, posset Capitulum dare licentiam ad examen faciendum ut approbatus ordinetur, ut non improbabiliter aliqui sentiunt

Sequentes omnes has resolutiones in doctissimo P. Quinta nadvena to 2. de singular. de sacramento Ordinis. invenies.

31. In

31. In omninò inepto, qui non nisi indecenter actum ordinis potest exercere, nec Papa potest dispensare; potest autem etiam Episcopus in eo, qui licet Latinam linguam ignoret, strenuè tamen actus suscepti Ordinis potest exercere.

32. Examinator ad Ordines pecuniam, aut munera recipiens simoniam non committit, nisi sit contractus: do ut des.

33. Petrus in Latina lingua parum versatus ficto nomine Joannem subrogavit, ut pro se examen subiret, & approbato Ioanne, Petrus ante Ordinis susceptionem dolum Confessario aperuit; hic hac prudenti arte Petro subvenit. Petivit ab eo licentiam ut tacito illius nomine rem Ordinario propalaret, & facultatem peteret ad Petrum examinandum & ut posset ordinari si aptus invenitur; si verò ineptus ab ordine se abstineret, & habita facultate ipse Confessarius examinavit eum, & aptum reperiens absolvit, & sacris initiatus est.

34. In sententia illorum, qui minores Ordines non esse sacramentum affirmant, qui hos suscepturi sunt, actum contritionis non tenentur ante susceptionem præmittere. Secus verò in opposita sententia.

35. Sacerdotes, non verò subdiaconi, nec Diaconi, mortaliter peccant, si cum Episcopo Ordinante non communicant; quia, qui consecrant, tenentur à se consecratam sumere hostiam.

36. Puer septennio non completo potest primâ initiari tonsurâ, dummodo ad rationis usum pervenerit, & doctrinæ Christianæ rudimenta legere, & scribere sciat, quia hæc tantum à Tridentino exiguntur.

DIS-

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORNATVS.

1 FOemina ornans *a* se cum periculo spirituali proximi, peccat mortaliter, si faciat ex contemptu. Si tamen sine contemptu, vel sine mala intentione ornans, ut pulchra appareat, etiam si sciat aliquem ex propria malitia, & prava consuetudine peccaturum mortaliter, non peccat mortaliter.

2. Ornans se maiori cultu, quàm suo convenit statui solum venialiter *b* peccat; qui autē se splendidè ornat secundum decentiam sui status non peccat.

3. Religiosa, quæ ob levitatem, ut pulchrior appareat, se ornat, non *c* peccat mortaliter; nisi notabiliter cum scandalo excedat.

4. Ornans se animo alliciendi alium ad mortale, mortaliter *d* peccat.

5. Ornans se contra morem patriæ venialiter peccat, *e* nisi faciat contra legem obligantem sub mortali.

6. Fœmina ostentans pectora nuda ut pulchrior videatur, non peccat *f* mortaliter. Sunt tamen qui dicant non esse absolvendam. Quæ autem vestibus cooperitur, ita tenuibus ut pudenda interluceant peccat mortaliter, & de viro idem dicēdum.

7. Vti fuco, vel crinibus alienis ad detegendam deformitatem nullum est peccatum *g*

8. Cùm Confessor dubitat an fœmina mortaliter peccaverit in ornatu, & ipsa ut desistat nequeat persuaderi, *h* potest absolvi, sed tutius est doctos consulere.

9. Si in nimio ornatu quis expendat alimenta danda filiis, vel quod debet elargiri pauperibus, peccat mortaliter.

10. Vxor

a Navar. c. 14, nu. 30.

b Comm. DD.

c Navar. c. 3. n. 18

d Comm. DD.

e Navar. ubi sup. num. 19

f Idem ubi sup.

g Comm. DD.

h Sa hoc verb.

i Comm. DD. 10. Uxor licitè *i* se ornat, ut marito placeat, si non excedat, nec opera ideo præcepta omittat.

Osculum. Vide verb. *Luxuria. &c.*

a In decr. Alexand VII 1666 18. Mart. Non est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso licet periculo consensus ulterioris & pollutionis. *a*

DISPUTATIUNCULÆ
Præjacentes.
RESOLUTIONES VARIÆ.
P.

Pactum. Vide *Contractus.*

a Navar. c. 15, n. 217. Pactum legis commissoriæ positum sine fraude usurarum licitum est. *a* Lex commissoria est, quando pignus si non rediniatur tali tempore, fit possidentis pro pecunia mutuata.

PAPA.

a Navar. c. 27, n. 147. 1. In eodem *a* puncto ac est electus legitimè confirmatur à Deo, & habet omnem plenitudinem jurisdictionis, quam post coronationem, & illam habet immediatè à Christo super omnes Christianos

b Idem c. 27, n. 265. 2. Papa non habet *b* iurisdictionem super se, nec super suum successorem, neque dat jurisdictionem suo Confessario

c Idem ubi sup. n. 13. 3. Papa nulli hominum *c* potest subjici quoad pœnam, nec incurrit excommunicationem humanam, etiam si, quod Deus avertat, incidat in hæresim.

d Comm. DD. 4. Papa *d* potest multa, quæ sunt de iure naturali & divino restringere, limitare, & declarare. Et Episcoporum potestatem ad peccata reservanda restringere, & ab illis reservata per se vel alios sacerdotes absolvere

e Comm. DD. 5. Potest dare *e* facultatem, ut fideles relicto proprio

proprio Parocho cuilibet sacerdoti confiteantur, & quod quolibet anni tempore factâ Confessione præceptó satisfaciant Ecclesiæ.

6 Papæ aliquid statuenti circa beneficia patrimonialia Castellæ *f* obediendum est; & contrarium dicere sapit hæresim Angelicanam.

f Navar. ubi sup.

7. Nemo etiam imperator *g* potest beneficia spiritualia, vel Ecclesiastica juris patronatus, vel alia cuiuscumque qualitatis, vel conditionis sint, constituere, erigere, destruere, aut tollere, neque in totum neque in partem etiam minimam nisi solus Papa, aut ex eius commissione.

g Idem c. 27, n. 15.

8. Papæ electio simoniaca, ipso facto est nulla, *h* sunt tamen qui dicant sententiâ condemnatoriâ opus esse.

h Ex c. de Later.

9 Nulla excommunicatio, vel censura *i* impedit Papæ electionem.

i Ex Iulio IV.

10. Papam peccare non servando legem humanam aut sine causa dispensando *l* affirmat Navarrus. Item quòd si antea fuit religiosus, nullum habet bonorum dominium, sed tantùm administrationem.

l Navar.

11. Papæ quoad spiritualia *m* subditur omnis humana potestas.

m Comm DD.

12 Papa ob solam hæresim *n* potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi.

n Silvest. verb Papa.

13 Papam hæreticum esse non posse *o* sunt qui dicant propter speciale Spiritus sancti assistentiam.

o Vide Sà hoc verb n. 6

14. S. Antoninus *p* ait Papam plura posse, quàm nobis, vel ipsi compertum est.

p Anton.

15. Potest *q* esse iudex in causa propria, & secum dispensare in votis, & legem à se vel à suo prædecessore latam revocare, & obligationem factam homini relaxare, & cuivis beneficium auferre.

q Vide Sà ubi sup.

16 Ad Papā appellari *r* potest à cuiusvis sentētia.

r Idem ubi sup.

17 Ad Papatum soli Cardinales *f* habent votum activum; passivum autem secundum aliquos omnes fideles. Alii autem ex solo Cardinalium gremio esse eligendum affirmant.

f c. in nomine Domini dist 23.

BAL-

PALLIVM

a Vide c. pallium dist. 100.

1. Pallio, quo significatur plenitudo officii Pontificalis, utitur Archiepiscopus *a* in Missa solemni in Provincia, non autem extra Ecclesiam, nec in processionibus, aut aliis; neque id potest alter alteri commodare.

b Sà hoc verb.

2. Antequam pallium accipiat non debet Ordines facere, nec consecrare, nec Ecclesiam *b* dedicare, nec concilium convocare.

PATRINVS.

a c. Monach. de consuet. dist. 4. & c. placuit n. 19 q 1

1. Religiosis prohibitum *a* est à jure patrinos esse in Baptismo.

PARENTES.

a Vide Sà hoc verb n. 1.
b Comm. DD.
c Navar. c. 14. n. 17.
d Tol lib 5. c. 1. n. 114.
e Sà ubi sup. n. 4
f Idem ubi sup.

1. Parentes in docendo filios orationem Dominicam & fidei symbolum negligentes peccare mortaliter quidam probabiliter *a* affirmant.

2. Non potest *b* pater Religiosus fieri, si filii eius operâ indigent.

3. Qui filium alere non potest, *c* potest illum exponere ad hospitale, vel ad domum Episcopi divitis; exponere autem illos sine necessitate, peccatum est *d* mortale.

4. Pater tenetur *e* solvere damnum factum à filio de illius peculio, & de suo solvere, quod ipse iussit expendere, vel debuit iubere.

5. Tenetur *f* filium alere, & ejus uxorem honestam etiam sine sua licentia ductam, & filiam dotare sine sua licentia digno nubentem etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest. Certe ei debet legitimam saltem dare, si illa dotem non promisit. Itidemque tenetur avus paternus, & fratres ex eodem patre.

g Comm. DD.

6. Filiam indigno etiam nubentem *g* tenetur pater alere, & secundum aliquos etiam dotare. Nec non filiam impudicam, si pœniteat, alere, & dotare egentem, filiam autem hæreticam nisi resipiscat, non tenetur.

7. Si pater distulit 25. annos habentem filiam in matrimonium dare, etiam si indigno nubat,

tene-

h tenetur eam dotare, si illa dotem promisit. Tenetur etiam filiam naturalem pauperem dotare, etiam si sit clericus, qui tenetur etiam spuriis filiis elimenta præstare.

8 Pater potest *i* filio consentiente de illius legitima testari.

9. Potest *l* in donationes remuneratorias & opera pia bona expendere etiã cum detrimento filiorũ.

10. Potest *m* à filio repetere, quod coactus est pro illo expendere.

11. In extrema necessitate patri prius, quam filio *n* subveniendum est, & præferendus etiam est ei, cui juratum est subvenire. An verò creditori, dubium est, alii aiunt, alii negant; affirmativa videtur probabilior & non desunt qui dicant uxorẽ, & filios, & fratres præferendos esse.

12 Patrem vendere ob famẽ filium quamvis non sit illicitum, iam non est in usu *o* inter Christianos.

13. An pater possit ob correctionem filium in sacris constitutum percutere alii ajunt, alii negant probabilius, & præcipuè si *p* Sacerdos sit.

14. Mater filiũ, vir uxorẽ non *q* possunt vendere.

15. Pater filiis ex primo matrimonio *r* debet omnia lucra ex illo, non tamen donata ab extraneo etiam intuitu uxoris.

16. Pater in vita matre, non *s* potest filium impuberem religioni offerre.

17. Qui ex iusta causa, & non ex contemptu non vult filius talium parentum haberi, non *t* peccat. Iniuria verò etiam levis patri illata quibusdam videtur peccatum mortale.

18 Patris nomine *u* veniunt ascendentes, & nomine filii descendentes.

19. In negotiis gravib9 potest pater sub obligatione peccati mortalis filiis præcipere, hoc tamen hero non licet in famulos, reliquamque familiam.

20. Parentes ob solã avaritiã exponentes hospitali filiũ peccant, & tenẽtur restituere hospitali alimẽta

21. Peccant consulendo matrimonium filio, qui votum continentiæ, vel religionis emisit.

22. Peccat mortaliter, & tenetur restituere si filium

h Vide Sà hoc verb. n. 5.
i Idem ubi sup.
l Navar. c. 27, n. 39.
m Sà ubi sup. verb. 9
n Comm. DD.
o Valent. 2, 2, disp. 5, q. 20.
p Toler. lib. 1, c. 23.
q Silv. verb. emptio.
r Vide Tol. lib. 5, c. 1, n. 9.
s Sà hoc verb. n. 13.
t Idem ubi sup. num. 14.
u Comm. DD.

Z z

lium inducat ad renunciandum legitimæ per metum reverentialem.

PAROCHVS.

a Comm. DD.
1. Tenetur *a* peste infectis sacramenta ministrare, vel dare qui ministret.

b Sà hoc verb.
2. Parochianus ad sacramenta in Parochia accipienda *b* est, quicumque ibi habitat etiam per modicum tempus, & aliò ire illi est incommodum. Ad matrimonium sufficit modica habitatio. Ad solutionem decimarum & utilia Parocho necessarium est animũ habere ibi habitandi ferè per annũ.

c Idem ubi sup.
3. Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur *c* habere beneficium simplex.

d Navar. c. 25, n. 131.
4. Tenetur *d* Parochus ministrare sacramenta extra tempus præcepti, licet alii id negent.

e Comm. DD.
5. Parochus habet jurisdictionem à jure communi quã sine causa Episcop9 impedire non potest *e*

f Comm. DD.
6. Potest *f* esse judex in causa Ecclesiæ alio ejus nomine agente.

g Tolet. lib. 2, c. 3
7. Parochus per se, vel per alium *g* tenetur celebrare, quando populus tenetur audire.

h Navarr. in c. Sacerdos de pæni. dub, 6. n. 85.
8. Parochus *h* tenetur credere Parochiano affirmanti præceptæ satisfecisse Confessioni, & non debet ad dandam schedulam cogere. Nisi alicubi communi consuetudine habeatur oppositum.

i Comm. DD.
9. Parochus non sacerdos exceptis his quæ ad Ordinem spectant reliqua omnia *i* potest exercere.

l Comm. DD.
10. Parochus *l* potest sacerdoti non impedito concedere, quòd omnia sacramenta, quæ ipse Parochus potest, administret excepta Confessione, nisi fuerit ab Ordinario approbatus.

m Vide Dian. p. 3, tr. 4. res. 256.
11. Parochus, qui sine necessitate per alium sacramenta administrat etiam si resideat, *m* peccat mortaliter, quia inutiliter residere, idem est, ac abesse, & tenetur fructus restituere; licet autem coadjutorem habere, qui eum aliquando alleviet à labore.

n Dian. p. 5, tr. 3, res. 91.
o Navar. c, 21, n. 21,
12. Parochus, qui credit se noctu vocandum ad ægrum, *n* non peccat mortaliter secluso scandalo, si secum oleum sanctum domum deferat.

13. Episcopo absẽte *o* potest in jejunio dispensare.

14. Tenetur *p* docere, & prædicare de iure divino, & ex vi officii habet ad hoc facultatē, & potest illā approbato cōcionatori cōcedere in sua Parochia. *p* Comm. DD.

15. Tenetur *q* intra duos menses à possessione beneficii coram Episcopo, vel illius Vicario fidem profiteri. *q* Comm. DD.

16. Parochialis Ecclesia non est providenda *r* nisi per oppositionem, & prævio examine. *r* Navar. n. 139.

17 Parochus, qui esset in ripa fluminis, quem sine magno vitæ periculo non posset transire, *ſ* & in alia ripa esset infirmus moribundus, qui peteret confessionem; non teneretur flumen transire, quia periculo magno sine fructu infirmi, & cum aliorum Parochianorum damno se exponeret propriam amittendi vitam. Idem dic si eodem periculo, & infirmi incerto fructu præcipitia esset transiturus. Quod in peste infectis non cōtingit, quia licet magnum sit vitæ periculum, certa est utilitas infirmi. *ſ* Comm. DD.

18. Parochus qui non curat de disponendis Indis, vel Æthiopibus suis Parochianis ad suscipiendam Eucharistiam in vita, nec in morte, est in statu *t* peccati mortalis. *t* P Acost. in manuscrip.

19. Parochus Indorum, qui non bene addidicit illorum linguam ad confitendum; & ad concionandum, nec curat addiscere, non *u* est in tuta conscientia, & debet pro rata restituere. Quod si propter incapacitatem de profectu desperat, tenetur admonere Prælatum, & beneficio renuntiare. *u* Idem ubi sup.

20. Parochi per se ipsos saltem Dominicis, & festis rudimenta Christiana populo *x* tradant. *x* Concil. Lim. act. 2, c. 25.

21. Parochum in aliena diæcesi etiam non subditum posse absolvere *y* probabile est. *y* Ioan. Sanch. disp. 44. num. 2.

22. Parochi Indorum, qui sine assensu sui Antistitis Parochiam deserunt, aut antè discedunt, quā successoribus rerū Ecclesiasticarū suæ curæ commissarū rationē reddant, eo ipso *z* sunt excommunicati. *z* Concil. Limen. act. 1, c. 41.

23 Parochus non *a* potest dare licentiā simplici Sacerdoti ad audiendas Confessiones suorum Parochianorum, quia post Tridentinum omnis *a* Ioan. Sanch. disp. 48, n. 50.

Confessarius debet esse ab Ordinario approbatus.

24. Parochus assistens matrimonio sui Parochiani in aliena Parochia, *b* peccat contra iustitiã, & contra charitatem; quia licet probabile sit validum esse matrimonium, exponet tamen illud periculo irritationis, si forte in re contraria est vera. Idem dicendum de eo, quia assistit matrimonio facto ob metum reverentialem.

b Idem disp. 44. n. 14.

25. Parochus simul obtinens canonicatum tenetur *c* residere in Parochia, & perdit distributiones, quoties non servit Canonicatui. Quòd si Capellanus est, potest per alium Missas celebrare etiamsi in fundatione dicatur, quòd ipse celebret: & idem dic de Capellano non Parocho.

c Comm. DD.

26. Parochi sæculares exigere non *d* possunt iura duplicia pro funeribus eorum, qui in monasteriis religiosorum tumulantur, est enim contra jus commune, & Regium

d Solor. lib 5, de Indor. guber. c. 22.

27. Parochis *e* non licet in celebratione Missarum pro defunctis amphoram aquæ pro amphora vini, vel paleas pro tritico supponere Arg. *c. de hoc celeb. Miss.*

e c. de hoc de celeb. Miss.

28. Parochis non est *f* prohibitum proprios agros, & vineas colere & fructus vendere, quia hoc non est negotiari.

f Comm. DD.

29. Parochis Indorum non debetur *g* stipendium pro comitatu incensario, cymbalorum pulsatione & similibus, quia lege Regia, & Limensi concilio prohibitum est.

g Concil. Limen.

30. His qui in agro degunt, & domum in urbe habent, Parochus in cuius Parochia est domus, debet *h* sacramenta administrare.

h Comm. DD.

31. Parochi officium habens potest eligi in Confessarium sine alia approbatione.

32. Hortum malorum punicorum, pomorum, platanorum & similium serere, & colere, & horum fructus vendere non est Parochis *i* prohibitum.

i Comm. DD.

33. Parochus in suis absentiis duorum mensium

à con-

à concilio concessis, & in aliis ab ordinario sibi concessis *l* potest Vicarium nominare, qui debet ab Ordinario approbari.

34. Parochus cui non dantur portiones decimales tenetur pro Parochianis Dominicis, & festis diebus sacrificiũ offerre, sed *m* potest stipendium accipere, & pro eo qui stipẽdiũ dedit primo loco offerre

35. Cum plures Parochi sunt in eadem Ecclesia *n* sufficit quod hebdomadarius Missam pro populo offerat.

36. Parochus exactiore qua possit cura debet *o* inquirere an baptizatus sit ille, de quo aliquomodo dubitatur, & quodcumque sit probabile dubium iterum illum sub conditione baptizare: quod ni faciat, peccabit mortaliter.

37. Qui beneficium curatum habent, non possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario. *p*

l Ioan. Andr. in c. cum ex eo de elec. lib. 6. & alii. *m* P. Menach. in manuscr. *n* Idem ibidem *o* P. Quint. de sing. tr. 1. sing. 7. *p* In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24. Septemb

PARTICIPATIO.

1. Novem modis *a* dicitur quis particeps esse in peccato alterius: Jubendo, consulendo, consentiendo, laudando, recipiendo, adjuvando, non impediendo, occultando, non manifestando.

2. Participans peccato non semper incurrit *b* censuras, nec obligationem restituendi, quas principalis author incurrit.

a Comm. DD. *b* Comm. DD.

PARS.

1. Pars sine additione *a* intelligitur medietas, secus si dicitur aliqua pars.

a Sà hoc verb.

DISPUT. I. SECT. PRIMA.
RESOLUTIONES VARIÆ.
PAUPERTAS.

1 REligiosus nullius rei proprietatem habere *a* potest in particulari, & ususfructus, & ius utendi illius paupertati contradicit. Nec simplex rei usus ei licet sine expressa superioris licẽtia vel tacita.

2. Qui rem, qua utitur abscondit, ne pateat Prælati oculis, *b* violat hoc præceptum.

3. Non *c* potest religiosus rem vendere, aut com-

a c. non dicatis 12. q. 1. *b* Vill. to. 2. tr. 38. dif. 29.

mutare, vel alio modo alienare sine expressa, vel tacita licentia Prælati, sine qua nec sibi portionem potest dare. Nec tacitam licentiam videtur habere cum à Prælato interdicitur ne quis aliquid ex triclinio deportet.

4. Qui habet superflua in cella ex Prælati consensu, non peccat contra votum, sed contra decentiam sui status, & hæc superflua si sint valde pretiosa, & divitum sæcularium propria peccabit mortaliter, & illius Prælati rei censentur sceleris eiusdem.

5. Administrare *d* bona aliena, & Procuratorem, & Advocatum, vel Vicarium Episcopi, Præfectum Xenodochii & similia agere, etiam propter stipendium cum licentia Prælati non est contra paupertatis votum. Est tamen prohibitum in multorum ordinum constitutionibus quia militem Dei non decet sæcularibus se immiscere negotiis.

d Trid. sess. 25, de reg. c. 2. Vide Azor. 1, p. lib. 12 q. 6.

AN RELIGIOSI sive viri, sive fœminæ possint habere annuos redditus ad suas necessitates?

6 Si habeantur cum Prælatorum licentia, *e* non est contra paupertatem, nec contra Tridentinum.

7 Religiosi Ordinum militarium *f* possunt recipere, quod illis assignatum est ex mensa Capitulari ex suis beneficiis.

e Abb. 2, p. conf 4, n. 4,

f c. de vis du, 27, q. 21.

AN RELIGIOSVS qui aliquid sibi usurpat ex bonis communitatis, vel alterius usum rei habentis peccet, & restituere teneatur?

8. Qui aliquid sibi usurpat ex bonis conventus sine Prælati licentia *g* peccat, & furtum committit; & si materia est gravis mortaliter, & si levis venialiter.

g Ledesm in addit. ad sum. dis. 13.

9. Materia ad mortale sufficiens *h* est quod furto ablatum à sæculari esset mortale, quando religiosus sibi usurpat aliquid, cuius usum alius religiosus habebat. Si autem furto sublatum sit ex bonis communitatis maior quantitas requiritur, ea scilicet ob quam filiusfamilias peccaret mortaliter, unde qui unam gallinam communitatis furaretur ut ipse manducaret, non verò ut sæculari

h Comm. DD.

dona.

donaret non peccaret mortaliter.

10. Qui tunica indigens Prælatum admonuit, & ille noluit dare cum haberet communitas, si ipse clam surripiat, non *i* peccabit. *i* Vide Villal. ubi sup.

11. Qui furatur à communitate aliquid, vel ab eo, qui usum habebat illius tenetur *l* restituere. vel reddendo, quod abstulit si durat, vel si consumptum est, pretium æquivalens, vel ex rebus, quarũ usum ipse cum licentia habet, vel industria, aut arte aliquid acquirendo, vel alio modo licito. *l* Villal. ubi sup.

AN RELIGIOSIS liceat donationes facere.

12. Prælati religiosi *m* possunt, imò & tenentur ex suptrfluis facere eleemosynas, & aliquando ex necessariis, sed moderatè. *m* Navar. cons. 3. n. 9, de stat. min. lib. 3.

13. Si faciant sine iusta causa donationes exorbitantes, peccant graviter, & restituere tenentur ipsi, & donatarii.

14. Officiales, ut coqvus, & ciborum dispensator parum vini, & frustum panis, & similia donare *n* possunt, nisi specialem à superiore habeant prohibitionem. In quo recepta Ordinis consuetudo servanda est. *n* Molina to. 2, de just. disp. 276.

15. Religioso qui utilem librum in lucem edit *o* potest licentia concedi, ut consanguineis pauperibus, vel de sua religione bene meritis aliquid donet. *o* Comm. DD.

16. Subditi religiosi donare non possunt sine Superioris licentia expressa, vel tacita, & hanc censentur habere, cum eis annuus redditus conceditur, vel aliud ad alimenta cum conditione, ut nil ultra petat, quod reservaverit donare *p* poterit, sed non ob turpem finem; talis enim donatio est ipso jure nulla, etiam si fiat ex bonis ipsi à consanguineis donatis. *p* Villal. ubi sup.

17. Religiosæ facultatem habentes à Prælatis, ut suo labore acquisita in suas necessitates insumãt, quæ eis superenint, *q* poterunt donare, sed non in malum finem. *q* Sanch. de matr. lib. 6, disp. 4, num. 7.

18. Religiosus, qui sine licentia donat, quæ ha-

13. Subdiaconus in favorabilibus venit in nomine Sacerdotis, non verò in odiosis.

14. Qui habet dimissorias, aut ordinetur ab alieno Episcopo in propria diœcesi, si faciat Ordines in aliena ex licentia illius Ordinarii, potest n ordinari ex ratihabitione.

n Placitum authoris.

15. An Episcopus, qui habet facultatem Ordines celebrandi in aliena diœcesi, possit sacris initiare non solùm subditos licentiam dantis, sed etiam alienigenas afferentes litteras dimissorias alii negant, alii probabilius affirmant o.

o Comm. DD.

16. Potest p Episcopus in aliena diœcesi conferre primam tonsuram suis subditis, quia non est Ordo.

p Comm. DD.

17. Potest q quivis ordinari ab Episcopo in cuius diœcesi habet beneficium, quantumvis tenue. Et famulus familiaris Episcopi gaudet eisdem privilegiis, ac ipse familiaris.

q Placitum authoris.

18. An cum Episcopus Ordines ministrando dicit suam intentionem non esse ordinare excommunicatos, vel aliter impeditos, si tales sint ibi Episcopo ignoti, an maneant ordinati alii ajunt, alii negant. Certum r autem est pendere ex intentione Episcopi, & si ipse sibi ignotos intendat non ordinare, non manere ordinatos.

r Vill. to. 1. de utroque glad.

19. Defectus in ordinatione commissus quolibet anni die suppleri s potest.

s Quintanad to. 1, sing. tr. de sac. ord.

20. Qui bona fide sacris initiatur ante legitimā ætatem, etiam si postea in mala fide actus Ordinis exerceat, non t incurrit suspensionem, nec irregularitatem; peccat tamen mortaliter.

t Comm. DD.

21. Qui ex ignorantia crassa, sed non affectata ordinatur ante legitimam ætatem non incurrit u suspensionem, & cùm attingit legitimam ætatem sine dispensatione uti potest Ordine bona fide suscepto.

u Placitum authoris.

22. Si utrinque probabilis opinio est de validitate Ordinis Sacerdotalis vel Episcopatus, iterari debent x sub conditione, secus sciendum de inferioribus Ordinibus.

x Villal. ubi sup.

23. Qui subdiaconatum suscepit aliquo titulo, non indiget *y* alio novo ad reliquos Ordines. *y Comm. DD.*

24. Qui post absolutionem a suspensione, quã incurrit ob sacri Ordinis susceptionem ante legitimam ætatem, si ante hanc adimpletam celebret non incurrit *z* novam suspensionem, nec irregularitatem, peccat tamen graviter. *z Placitum authoris.*

25. Qui furtivè Ordines suscipit, ut qui sui loco alium supponit examinandum, irregularis *a* manet. *a Comm. DD.*

26. Qui patitur visus aliquem defectum dummodo legere possit non impeditur *b* Ordines suscipere; quod si non possit sine magno incommodo horas recitare, non tenebitur, poterit tamen sacrum facere. *b Comm. DD.*

27. Qui Ordinis suscepti titulum amisit, sufficit, *c* ut ad alios suscipiatur, quod id uno teste probet; & qui Ordinem maiorem probat præsumitur minores suscepisse. *c Placitum authoris.*

28. Qui sine licentia proprii Episcopi ordinatur ab alieno minoribus Ordinibus non incurrit suspensionem, quia Extrav. g. Pii II. *cum ex sacris*, solùm loquitur de sacris Ordinibus.

29. Si fortè accideret, ut dum ad Ordines generales examina fierent, obiret Episcopus feria 6. quatuor temporum, capitulum sede vacante posset concedere facultatem Episcopo titulari, vel alterius diœcesis, ut sabbato sequenti Ordines celebraret, quia hoc non est dimissorias dare ordinandis, sed facultatem Episcopo ordinandi ordinandos à defuncto Episcopo.

30. In casu proposito possent ordinari omnes regulares etiam non examinati ante mortem Episcopi, sæculares autem non nisi examinati, & approbati, quoad scientiam, & mores; si autem quoad mores, & non quoad scientiam aliquis sæcularis esset approbatus, posset Capitulum dare licentiam ad examen faciendum ut approbatus ordinetur, ut non improbabiliter aliqui sentiunt.

Sequentes omnes has resolutiones in doctissimo P. Quintanadvena to 2. de singular. de sacramento Ordinis. Invenies.

31. In omninò inepto, qui non nisi indecenter actum ordinis potest exercere, nec Papa potest dispensare; potest autem etiam Episcopus in eo, qui licet Latinam linguam ignoret, strenuè tamen actus suscepti Ordinis potest exercere.

32. Examinator ad Ordines pecuniam, aut munera recipiens simoniam non committit, nisi sit contractus: do ut des.

33. Petrus in Latina lingua parum versatus ficto nomine Joannem subrogavit, ut pro se examen subiret, & approbato Ioanne, Petrus ante Ordinis susceptionem dolum Confessario aperuit; hic hac prudenti arte Petro subvenit. Petivit ab eo licentiam ut tacito illius nomine rem Ordinario propalaret, & facultatem peteret ad Petrum examinandum & ut posset ordinari, si aptus invenitur; si verò ineptus ab ordine se abstineret, & habita facultate ipse Confessarius examinavit eum, & aptum reperiens absolvit, & sacris initiatus est.

34. In sententia illorum, qui minores Ordines non esse sacramentum affirmant, qui hos suscepturi sunt, actum contritionis non tenentur ante susceptionem præmittere. Secus verò in opposita sententia.

35. Sacerdotes, non verò subdiaconi, nec Diaconi, mortaliter peccant, si cum Episcopo Ordinante non communicant; quia, qui consecrant, tenentur à se consecratam sumere hostiam.

36. Puer septennio non completo potest primâ initiari tonsurâ, dummodo ad rationis usum pervenerit, & doctrinæ Christianæ rudimenta legere, & scribere sciat, quia hæc tantum à Tridentino exiguntur.

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORNATVS.

1 Foemina ornans *a* se cum periculo spirituali proximi, peccat mortaliter, si faciat ex contemptu. Si tamen sine contemptu, vel sine mala intentione ornans, ut pulchra appareat, etiam si sciat aliquem ex propria malitia, & prava consuetudine peccaturum mortaliter, non peccat mortaliter.

a Navar. c. 14, n. 30.

2. Ornans se maiori cultu, quàm suo convenit statui solum venialiter *b* peccat; qui autē se splendidè ornat secundum decentiam sui status non peccat.

b Comm. DD.

3. Religiosa, quæ ob levitatem, ut pulchrior appareat, se ornat, non *c* peccat mortaliter; nisi notabiliter cum scandalo excedat.

c Navar. c. 3. n. 18

4. Ornans se animo alliciendi alium ad mortale, mortaliter *d* peccat.

d Comm. DD.

5. Ornans se contra morem patriæ venialiter peccat, *e* nisi faciat contra legem obligantem sub mortali.

e Navar. ubi sup. num. 19

6. Fœmina ostentans pectora nuda ut pulchrior videatur, non peccat *f* mortaliter. Sunt tamen qui dicant non esse absolvendam. Quæ autem vestibus cooperitur, ita tenuibus ut pudenda interluceant peccat mortaliter, & de viro idem dicēdum.

f Idem ubi sup.

7. Vti fuco, vel crinibus alienis ad detegendam deformitatem nullum est peccatum *g*

g Comm. DD.

8 Cùm Confessor dubitat an fœmina mortaliter peccaverit in ornatu, & ipsa ut desistat nequeat persuaderi, *h* potest absolvi, sed tutius est doctos consulere.

h Sa hoc verb.

9. Si in nimio ornatu quis expendat alimenta danda filiis, vel quod debet elargiri pauperibus, peccat mortaliter.

10. Vxor

i Comm. DD. 10. Uxor licite *i* se ornat, ut marito placeat, si non excedat, nec opera ideo præcepta omittat.

Osculum. Vide verb *Luxuria. &c.*

Non est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso licet periculo consensus ulterioris & pollutionis. *a*

a In decr. Alexand VII 1666 18. Maii,

DISPVTATIVNCVLÆ
Præjacentes.
RESOLVTIONES VARIÆ.
P.

Pactum. Vide *Contractus*.

a Navar. c. 15, n. 217.

Pactum legis commissoriæ positum sine fraude usurarum licitum est. *a* Lex commissoria est, quando pignus si non redimatur tali tempore, fit possidentis pro pecunia mutuata.

Papa.

a Navar. c. 27, n. 147.

1. In eodem *a* puncto ac est electus legitimè confirmatur à Deo, & habet omnem plenitudinem jurisdictionis, quam post coronationem, & illam habet immediatè à Christo super omnes Christianos

b Idem c. 27, n. 263.

2. Papa non habet *b* iurisdictionem super se, nec super suum successorem, neque dat jurisdictionem suo Confessario

c Idem ubi sup. n. 13.

3. Papa nulli hominum *c* potest subjici quoad pœnam, nec incurrit excommunicationem humanam, etiam si, quod Deus avertat, incidat in hæresim.

d Comm. DD.

4. Papa *d* potest multa, quæ sunt de iure naturali & divino restringere, limitare, & declarare. Et Episcoporum potestatem ad peccata reservanda restringere, & ab illis reservata per se vel alios sacerdotes absolvere

e Comm. DD.

5 Potest dare *e* facultatem, ut fideles relicto

proprio

proprio Parocho cuilibet sacerdoti confiteantur, & quod quolibet anni tempore factâ Confessione præcepto satisfaciant Ecclesiæ.

6 Papæ aliquid statuenti circa beneficia patrimonialia Castellæ *f* obediendum est; & contrarium dicere sapit hæresim Angelicanam. *f* Navar. ubi sup.

7. Nemo etiam imperator *g* potest beneficia spiritualia, vel Ecclesiastica juris patronatus, vel alia cujuscumque qualitatis, vel conditionis sint, constituere, erigere, destruere, aut tollere, neque in totum neque in partem etiam minimam nisi solus Papa, aut ex eius commissione. *g* Idem c. 27, n. 15.

8. Papæ electio simoniaca, ipso facto est nulla, *h* sunt tamen qui dicant sententiâ condemnatoriâ opus esse. *h* Ex c. Later.

9 Nulla excommunicatio, vel censura impedit Papæ electionem. *i* Ex Pio IV.

10. Papam peccare non servando legem humanam aut sine causa dispensando *l* affirmat Navarrus. Item quòd si antea fuit religiosus, nullum habet bonorum dominium, sed tantùm administrationem. *l* Navar.

11. Papæ quoad spiritualia *m* subditur omnis humana potestas. *m* Comm DD.

12 Papa ob solam hæresim *n* potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi. *n* Silvest. verb Papa.

13 Papam hæreticum esse non posse *o* sunt qui dicant propter specialē Spiritus sancti assistentiam. *o* Vide sà hoc verb n. 6

14. S. Antoninus *p* ait Papam plura posse, quàm nobis, vel ipsi compertum est. *p* Anton.

15. Potest *q* esse iudex in causa propria, & secum dispensare in votis, & legem à se vel à suo prædecessore latam revocare, & obligationem factam homini relaxare, & cuivis beneficium auferre. *q* Vide sà ubi sup. *r* Idem ubi sup.

16 Ad Papā appellari *r* potest à cuiusvis sententia. *f* c. in nomine Domini dist 23.

17 Ad Papatum soli Cardinales *f* habent votum activum, passivum autem secundum aliquos omnes fideles. Alii autem ex solo Cardinalium gremio esse eligendum affirmant.

PAL-

PALLIVM

a Vide c. pallium dist. 100.

1. Pallio, quo significatur plenitudo officii Pontificalis, utitur Archiepiscopus *a* in Missa solemni in Provincia, non autem extra Ecclesiam, nec in processionibus, aut aliis; neque id potest alter alteri commodare.

b Sà hoc verb.

2. Antequam pallium accipiat non debet Ordines facere, nec consecrare, nec Ecclesiam *b* dedicare, nec concilium convocare.

PATRINVS.

a c, Monach. de consuet. dis. 4, & c. placuit n. 19 q 1

1. Religiosis prohibitum *a* est à jure patrinos esse in Baptismo.

PARENTES.

a Vide Sà hoc verb n. 1.
b Comm. DD.
c Navar. c. 14, n, 17,
d Tol lib 5, c. 1, n. 114.
e Sà ubi sup. n. 4.
f Idem ubi sup.

1. Parentes in docendo filios orationem Dominicam & fidei symbolum negligentes peccare mortaliter quidam probabiliter *a* affirmant.

2. Non potest *b* pater Religiosus fieri, si filii eius operâ indigent.

3. Qui filium alere non potest, *c* potest illum exponere ad hospitale, vel ad domum Episcopi divitis; exponere autem illos sine necessitate, peccatum est *d* mortale.

4. Pater tenetur *e* solvere damnum factum à filio de illius peculio, & de suo solvere, quod ipse iussit expendere, vel debuit iubere.

5. Tenetur *f* filium alere, & ejus uxorem honestam etiam sine sua licentia ductam, & filiam dotare sine sua licentia digno nubentem etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest. Certe ei debet legitimam saltem dare, si illa dotem non promisit. Itidemque tenetur avus paternus, & fratres ex eodem patre.

g Comm. DD.

6. Filiam indigno etiam nubentem *g* tenetur pater alere, & secundum aliquos etiam dotare. Nec non filiam impudicam, si pœniteat, alere, & dotare egentem, filiam autem hæreticam nisi resipiscat, non tenetur.

7. Si pater distulit 25. annos habentem filiam in matrimonium dare, etiam si indigno nubat,

tene-

h tenetur eam dotare, si illa dotem promisit. Tenetur etiam filiam naturalem pauperem dotare, etiam si sit clericus, qui tenetur etiam spuriis filiis elimenta præstare. (ma testari.

8. Pater potest *i* filio consentiente de illius legiti-

9. Potest *l* in donationes remuneratorias & opera pia bona expendere etiã cum detrimento filiorũ.

10. Potest *m* à filio repetere, quod coactus est pro illo expendere.

11. In extrema necessitate patri prius, quam filio *n* subveniendum est, & præferendus etiam est ei, cui iuratum est subvenire. An verò creditori, dubium est, alii aiunt, alii negant; affirmativa videtur probabilior & non desunt qui dicant uxorẽ, & filios, & fratres præferendos esse,

12 Patrem vendere ob famẽ filium quamvis non sit illicitum, iam non est in usu *o* inter Christianos.

13. An pater possit ob correctionem filium in sacris constitutum percutere alii ajunt, alii negant probabilius, & præcipuè si *p* Sacerdos sit.

14. Mater filiũ, vir uxorẽ non *q* possunt vendere.

15. Pater filiis ex primo matrimonio *r* debet omnia lucra ex illo, non tamen donata ab extraneo etiam intuitu uxoris.

16. Pater invita matre, non *s* potest filium impuberem religioni offerre.

17. Qui ex iusta causa, & non ex contemptu non vult filius talium parentum haberi, non *t* peccat. Iniuria verò etiam levis patri illata quibusdam videtur peccatum mortale.

18 Patris nomine *u* veniunt ascendentes, & nomine filii descendentes.

19. In negotiis gravibꝰ potest pater sub obligatione peccati mortalis filiis præcipere, hoc tamen hero non licet in famulos, reliquamque familiam.

20. Parentes ob solã avaritiã exponentes hospitali filiũ peccant, & tenẽtur restituere hospitali alimẽta

21. Peccant consulendo matrimonium filio, qui votum continentiæ, vel religionis emisit.

22. Peccat mortaliter, & tenetur restituere si filium

h Vide Sà hoc verb n. 5.

i Idem ubi sup.

l Navar. c. 27, n. 39.

m Sà ubi sup. verb. 9

n Comm. DD.

o Valent. 2, 2, disp. 5, q. 20.

p Toler. lib. 1, c. 23,

q Silv. verb. emptio.

r Vide Tol. lib. 5, c. 1, n. 9.

s Sà hoc verb. n. 13.

t Idem ubi sup. num. 14.

u Comm. DD.

lium inducat ad renunciandum legitimæ per metum reverentialem.

PAROCHVS.

a Comm. DD.

1. Tenetur *a* peste infectis sacramenta ministrare, vel dare qui ministret.

b Sà hoc verb.

2. Parochianus ad sacramenta in Parochia accipienda *b* est, quicumque ibi habitat etiam per modicum tempus, & aliò ire illi est incommodum. Ad matrimonium sufficit modica habitatio. Ad solutionem decimarum & utilia Parocho necessarium est animũ habere ibi habitandi ferè per annũ.

c Idem ubi sup.

3. Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur *c* habere beneficium simplex.

d Navar. c. 25, n. 131.

4. Tenetur *d* Parochus ministrare sacramenta extra tempus præcepti, licet alii id negent.

e Comm. DD.

5. Parochus habet jurisdictionem à jure communi quã sine causa Episcop9 impedire non potest *e*

f Comm. DD.

6. Potest *f* esse judex in causa Ecclesiæ alio ejus nomine agente.

g Tolet. lib. 2, c. 3

7. Parochus per se, vel per alium *g* tenetur celebrare, quando populus tenetur audire.

h Navarr. in c. Sacerdos de pæni. dub, 6. n. 85.

8. Parochus *h* tenetur credere Parochiano affirmanti præceptæ satisfecisse Confessioni, & non debet ad dandam schedulam cogere. Nisi alicubi communi consuetudine habeatur oppositum.

i Comm. DD.

9. Parochus non sacerdos exceptis his quæ ad Ordinem spectant reliqua omnia *i* potest exercere.

l Comm. DD.

10. Parochus *l* potest sacerdoti non impedito concedere, quòd omnia sacramenta, quæ ipse Parochus potest, administret excepta Confessione, nisi fuerit ab Ordinario approbatus.

m Vide Dian. p. 3, tr. 4. ref. 256.

11. Parochus, qui sine necessitate per alium sacramenta administrat etiam si resideat, *m* peccat mortaliter, quia inutiliter residere, idem est, ac abesse, & tenetur fructus restituere; licet autem coadjutorem habere, qui eum aliquando alleviet à labore.

n Dian. p. 5, tr. 3, ref. 91,

12. Parochus, qui credit se noctu vocandum ad ægrum, *n* non peccat mortaliter secluso scandalo, si secum oleum sanctum domum deferat.

o Navar. c. 21, n. 21,

13. Episcopo absẽte *o* potest in jejunio dispensare.

14. Tenetur *p* docere, & prædicare de iure divino, & ex vi officii habet ad hoc facultatē, & potest illā approbato cōcionatori cōcedere in sua Parochia. *p* Comm. DD.

15. Tenetur *q* intra duos menses à possessione beneficii coram Episcopo, vel illius Vicario fidem profiteri. *q* Comm. DD.

16. Parochialis Ecclesia non est providenda *r* nisi per oppositionem, & prævio examine. *r* Navar. n. 139.

17 Parochus, qui esset in ripa fluminis, quem sine magno vitæ periculo non posset transire, *s* & in alia ripa esset infirmus moribundus, qui peteret confessionem; non teneretur flumen transire, quia periculo magno sine fructu infirmi, & cum aliorum Parochianorum damno se exponeret propriam amittendi vitam. Idem dic si eodem periculo, & infirmi incerto fructu præcipitia esset transiturus. Quod in peste infectis non cōtingit, quia licet magnum sit vitæ periculum, certa est utilitas infirmi. *s* Comm. DD.

18. Parochus qui non curat de disponendis Indis, vel Æthiopibus suis Parochianis ad suscipiendam Eucharistiam in vita, nec in morte, est in statu *t* peccati mortalis. *t* P. Acost. in manuscrip.

19. Parochus Indorum, qui non bene addidicit illorum linguam ad confitendum; & ad concionandum, nec curat addiscere, non *u* est in tuta conscientia, & debet pro rata restituere. Quod si propter incapacitatem de profectu desperat, tenetur admonere Prælatum, & beneficio renuntiare. *u* Idem ubi sup. *x* Concil. Lim. act. 2, c. 25.

20. Parochi per se ipsos saltem Dominicis, & festis rudimenta Christiana populo *x* tradant. *y* Ioan. Sanch. disp. 44. num. 2.

21. Parochum in aliena diæcesi etiam non subditum posse absolvere *y* probabile est. *z* Concil. Limen. act. 1, c. 41.

22. Parochi Indorum, qui sine assensu sui Antistitis Parochiam deserunt, aut antè discedunt, quā successoribus rerū Ecclesiasticarū suæ curæ commissarū rationē reddant, eo ipso *z* sunt excommunicati. *a* Ioan. Sanch. disp. 48. n. 50.

23 Parochus non *a* potest dare licentiā simplici Sacerdoti ad audiendas Confessiones suorum Parochianorum, quia post Tridentinum omnis

Confessarius debet esse ab Ordinario approbatus.

b Idem disp 44. n. 14. 24. Parochus assistens matrimonio sui Parochiani in aliena Parochia, *b* peccat contra iustitiã, & contra charitatem; quia licet probabile sit validum esse matrimonium, exponet tamen illud periculo irritationis, si forte in re contraria est vera. Idem dicendum de eo, quia assistit matrimonio facto ob metum reverentialem.

c Comm. DD. 25. Parochus simul obtinens canonicatum tenetur *c* residere in Parochia, & perdit distributiones, quoties non servit Canonicatui. Quòd si Capellanus est, potest per alium Missas celebrare etiamsi in fundatione dicatur, quòd ipse celebret: & idem dic de Capellano non Parocho.

d Solor. lib 3, de Indor. guber. c. 22. 26. Parochi sæculares exigere non *d* possunt jura duplicia pro funeribus eorum, qui in monasteriis religiosorum tumulantur, est enim contra jus commune, & Regium.

e c. de hoc de celeb. Miss. 27. Parochis *e* non licet in celebratione Missarum pro defunctis amphoram aquæ pro amphora vini, vel paleas pro tritico supponere Arg. *c. de hoc celeb. Miss.*

f Comm. DD. 28. Parochis non est *f* prohibitum proprios agros, & vineas colere & fructus vendere, quia hoc non est negotiari.

g Concil. Limen. 29. Parochis Indorum non debetur *g* stipendium pro comitatu incensario, cymbalorum pulsatione & similibus, quia lege Regia, & Limensi concilio prohibitum est.

30. His qui in agro degunt, & domum in urbe habent, Parochus in cuius Parochia est domus, debet *h* sacramenta administrare.

h Comm. DD. 31. Parochi officium habens potest eligi in Confessarium sine alia approbatione.

32. Hortum malorum punicorum, pomorum, platanorum & similium serere, & colere, & horum fructus vendere non est Parochis *i* prohibitum.

i Comm. DD. 33. Parochus in suis absentiis duorum mensium à con-

à concilio concessis, & in aliis ab ordinario sibi concessis *l* potest Vicarium nominare, qui debet ab Ordinario approbari.

l Ioan. Andr. in c. cum ex eo de elec. lib. 6. & alii.

34. Parochus cui non dantur portiones decimales tenetur pro Parochianis Dominicis, & festis diebus sacrificiũ offerre, sed *m* potest stipendium accipere, & pro eo qui stipẽdiũ dedit primo loco offerre

m P. Menach. in manuscr.

35. Cum plures Parochi sunt in eadem Ecclesia *n* sufficit quod hebdomadarius Missam pro populo offerat.

n Idem ibidem

36. Parochus exactiore qua possit cura debet *o* inquirere an baptizatus sit ille, de quo aliquomodo dubitatur, & quodcumque sit probabile dubium iterum illum sub conditione baptizare: quod ni faciat, peccabit mortaliter.

o P. Quint. de sing. tr. 1, sing 7.

37. Qui beneficium curatum habent, non possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario *p*

p In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24. Septemb

PARTICIPATIO.

1. Novem modis *a* dicitur quis particeps esse in peccato alterius: Jubendo, consulendo, consentiendo, laudando, recipiendo, adjuvando, non impediendo, occultando, non manifestando.

a Comm. DD.

2. Participans peccato non semper incurrit *b* censuras, nec obligationem restituendi, quas principalis author incurrit.

b Comm. DD.

PARS.

1. Pars sine additione *a* intelligitur medietas, secus si dicitur aliqua pars.

a Sà hoc verb.

DISPVT. I. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PAVPERTAS.

1 Religiosus nullius rei proprietatem habere *a* potest in particulari, & ususfructus, & ius utendi illius paupertati contradicit. Nec simplex rei usus ei licet sine expressa superioris licẽtia vel tacita.

a c. non dicatis 12. q. 1.

2. Qui rem, qua utitur abscondit, ne pateat Prælati oculis, *b* violat hoc præceptum.

b Vill. to. 2, tr. 38. dif. 29.

3. Non *c* potest religiosus rem vendere, aut commuta-

donaret non peccaret mortaliter.

10. Qui tunica indigens Prælatum admonuit, & ille noluit dare cum haberet communitas, si ipse clam surripiat, non *i* peccabit. *i* Vide Villal. ubi sup.

11. Qui furatur à communitate aliquid, vel ab eo, qui usum habebat illius tenetur *l* restituere, vel reddendo, quod abstulit si durat, vel si consumptum est, pretium æquivalens, vel ex rebus, quarũ usum ipse cum licentia habet, vel industria, aut arte aliquid acquirendo, vel alio modo licito. *l* Villal. ubi sup.

AN RELIGIOSIS liceat donationes facere.

12. Prælati religiosi *m* possunt, imò & tenentur ex superfluis facere eleemosynas, & aliquando ex necessariis, sed moderatè. *m* Navar. cons. 3. n. 9, de stat. min. lib. 3.

13. Si faciant sine iusta causa donationes exorbitantes, peccant graviter, & restituere tenentur ipsi, & donatarii.

14. Officiales, ut coquus, & ciborum dispensator parum vini, & frustum panis, & similia donare *n* possunt, nisi specialem à superiore habeant prohibitionem. In quo recepta Ordinis consuetudo servanda est. *n* Molina to. 2, de iust. disp. 276.

15. Religioso qui utilem librum in lucem edit *o* potest licentia concedi, ut consanguineis pauperibus, vel de sua religione bene meritis aliquid donet. *o* Comm. DD.

16. Subditi religiosi donare non possunt sine Superioris licentia expressa, vel tacita, & hanc censentur habere, cum eis annuus redditus conceditur, vel aliud ad alimenta cum conditione, ut nil ultra petat, quod reservaverit donare *p* poterit, sed non ob turpem finem; talis enim donatio est ipso iure nulla, etiam si fiat ex bonis ipsi à consanguineis donatis. *p* Villal. ubi sup.

17. Religiosæ facultatem habentes à Prælatis, ut suo labore acquisita in suas necessitates insumãt, quæ eis superfuerint, *q* poterunt donare, sed non in malum finem. *q* Sanch. de matr. lib. 6, disp. 4. num. 7.

18. Religiosus, qui sine licentia donat, quæ ha-

r Comm. DD.

bet ad suum usum alicui extraneo, r tenetur ab eo repetere, vel aliquo quo potuerit modo restituere, ut suprà diximus.

19. Cum religiosus aliquid sibi donare volenti persuadet, ut amico vel consanguineo illud donet, s non facit contra paupertatem, sed contra charitatem Ordinem illa donatione privando, nisi excusetur iusta causa maiori proximi necessitati subveniendo; sed in nostra Societate hoc sine licentia est sub præcepto prohibitum.

s Comm. DD.

20. Religiosi Societatis nostræ habentes facultatem accipiendi eleemosynam, si stipendium pro sacris faciendis accipiant, & à clerico petant, ut illa sacra faciat, possunt t sibi talem retinere pecuniam; quia hoc nihil aliud est quam à clerico eleemosynam recipere.

t Comm. DD.

21. Religiosis nostræ Societatis prohibitum u est sine licentia accipere aliquid pretio æstimabile dãdum alteri in eleemosynam; si autem ipse non petat & non suo, sed dantis nomine illud det pauperi non videtur facere contra prohibitionem.

u P. Menacho in manuscript.

22. Licet Societatis regulæ ad nullum obligent peccatum, vota tamen ex se x obligant sub mortali, nisi excuset inadvertentia, vel levitas materiæ.

x P. Roder. in tract. de paupet.

23. Quod religiosus quoquo modo acquirit y statim fit religionis, & de illo sine licentia expressa, vel tacita non potest disponere, quod si donet, donatarius restituere tenetur.

y Comm. DD,

24. Cum religioso nostræ Societatis iter agenti datur viaticum, quod superest itinere confecto z reddendum est Superiori, nec potest in ulla alia re sine expressa licentia insumere, etiam si talis pecunia ei fuisset à consanguineis donata.

z Comm. DD.

25. Qui ex uno collegio profecturus est in aliud sine licẽtia præsentis superioris, nihil potest petere, nec accipere etiam si intelligatur alterius collegii superiorem id ratum esse habiturum. Poterit a tamẽ in ipso itinere ubi non habet Superiorem cum animo manifestandi illud & tradendi suo superiori.

a P. Ildep. Rod. ubi sup.

26. Qui

26 Qui in sua, vel in Procuratoris custodia cum licentia nummos habet ad transcribendos codices in nullum alium usum *b* potest de illa pecunia disponere.

27. Sicut religioso prohibitum est sine licentia *c* dare & accipere, sic etiam mutuo dare, & accipere. In rebus autem minimis est tacita, & generalis licentia res habitas ad usum per breve tempus commodare, ut librum, scapas & similia; & in hoc religionis consuetudo est servanda.

28. Deposita exterorum adcustodiendum recipere religiosis non licet sine licentia; ea autem quibus cum licentia utitur, bene potest apud alium religiosum domesticum deponere, & ipse depositam habere, & custodire: depositam autem habere rem aliquā apud extraneū est contra paupertatis votū.

b Comm. DD.
c Resolutiones istæ selectæ sunt ex P. Ildeph. Roder. tr. de paupertate.

29. Non potest religiosus etiam cum licentia Superioris, nec ipse superior aliquid insumere in rebus illicitis profanis, vel superfluis, quia est prohibitum per sacros canones.

30. Officialis, qui dat plus, vel minus, melius, vel deterius quàm intelligit voluntatem esse superioris, facit contra hoc votum.

31. Sicut qui malitiosè res religionis dissipat, ita qui ex incuria culpabili destrui, vel deteriorari permittit graviter peccant: & licet res sint minimæ, minimum damnum sæpe repetitum fit grave.

32. Societatis nostræ religiosi debent advertere, quod multa, quæ in aliis Ordinibus propter tacitam superiorum licentiam sine peccato fiunt, nobis non licent, nec fieri possunt sine lethali crimine. Aliis conceditur accipere vestes, & calceamenta, dare & accipere librum, & similia, nobis autem est interdictum sine expressa licentia.

33. Aliis licet pecuniam accipere ad emendos libros, dummodo illos habeant animo parato ad liberam Superiorum dispositionem. Nobis autem hoc non licet, quia in nostra religione non est ad hoc interpretativa licentia.

34. Non sufficit ad hanc interpretativam licentiam certò scire quòd superior illam est concessurus, sed necessarium est prudenter judicare superioris voluntatem in eo casu fore, quod res talis sine licentia fiat.

35. Qui pecuniam recipit ad distribuendam determinatis personis nomine alterius, non facit contra votum paupertatis. Si tamen est nostræ societatis religiosus, facit contra regulã. & cõtra præceptũ à nostro Generali impositum, ne hoc sine licẽtia fiat

36. An hoc præcepto comprehendatur, qui accipit pecuniam ab alio, ut det quibus voluerit Sacerdotibus pro sacris faciendis. Visum est viris doctis non esse contra præceptum, sed contra perfectionem regulæ, quæ omnes subditorum actiones vult subordinatas esse superiori.

37. Religiosus qui alienâ pecuniâ, amici videlicet, libros emit, & illis utitur non in abscondito, si dominium apud amicum maneat non peccat, quia in aliis Ordinibus ad hoc est tacita licentia. In nostra autem Societate illicitum, quia talis usus est pretio æstimabilis, & nostris sine expressa licentia non licet.

SECTIO II.

Variæ resolutiones circa paupertatem.

1 PAuper sua debita incerta potest sibi in partẽ vel in totũ applicare maximè ex Cõfessoris cõsilio.

2. Religiosi qui esculenta, vel poculenta minimi valoris sæpe sibi usurpant, etsi res Prælato displiceat, non *a* videntur peccare mortaliter.

3. Qui superiore cubicula visitante aliquid abscondit non metu amittendi, sed ob verecundiam *b* non peccat mortaliter in religione, in qua ad id accipiendum tacita solet esse licentia.

4. Religiosus sumens aliquid ex loco publico ad utendum per aliquot dies animo illud reddendi, non peccat *c* contra votum.

5. Qui rem petit vel accepit animo petendi licen-

a Sanch. apud Dian. p. 1, tr. 6. res. 34.

b Diana ubi sup. res. 31,

c Comm. DD.

centiam, & non utendi re nisi post facultatem obtentam, non *d* peccat contra votum.

d Comm. DD.

6. In nostra religione non licet religioso depositam apud se vel apud alios habere alienam pecuniam, ut cum indiguerit illa uti possit, etiam cum licentia superioris; licet *e* autem aliis religiosis.

e Sanch. apud Dian. ubi sup. ref. 45.

7. Ad accipienda comestibilia, ut par perdicum, vel gallinarum in aliis ordinibus solet esse interpretativa licentia, in nostra nequaquam, & ideo sine expressa licentia non *f* licet.

f Contra regul.

8. Abbatissa respectu monialium sibi subditarũ idẽ *g* potest quod alii superiores respectu subditorũ

g Comm. DD.

9 Religioso *h* potest legatum relinqui ea conditione, ut nihil monasterio acquiratur; non tamen ut illud independenter habeat à superioris voluntate.

h Comm. DD.

10 Licitum *i* est legare fratribus Minoribus pro infirmis curandis, pro fabrica conventus, pro Ecclesiæ ornamentis, imò & legatum relinquere ad vitam alicuius fratris Minoris.

i P. Pellizar. in manual.

11. Religiosus improvisè mortuus, qui inventus est in cella habere sine licentia *l* peculium, non est privandus Ecclesiastica sepultura, potest enim habuisse illud aliquo modo licito, quem nescimus.

12. Religiosus è Societate si pro ministerio aliquo stipendiũ accipiat si non sit superior, si materia sit gravis vix à peccato mortali potest excusari, quia licet directè non sit contra votum, est tamen contra voluntatem superioris, nec ipse Generalis potest in eo dispensare; recipere autem comestibilia licet sint pretiosa, quæ gratitudinis gratia solent concionatoribus donari nullum est peccatum.

l Omnes hos sequentes casus in eruditissimo Pelizario reperies. vide eius manuale in tract. de paupertate.

13. Qui arcam clave clausam habet licet in ea nihil contra voluntatẽ superioris habeat, si faciat sine licentia, rem valde scrupulosam facit, secluso tamen scandalo non est peccatum mortale.

AN SIT CONTRA statum fratrum M*inorum habere annuos redditus, vel Missarum memorias.*

14. Recte

14. Redditus annuos, qui computantur inter bona immobilia, ut census & similia non licet Minoribus habere; annuas autem eleemosynas habere licet etiam in testamento legatas, quæ nostris domibus professis nisi sint perpetuæ repugnare non videntur.

15 Non possunt fratres Minores tot ac tanta legata admittere, ut mendicare ostiatim opus non sit.

16. Missarum annua legata, quæ testatores Minoribus relinquant, ut à testamentariis executioni mandentur licita sunt, & possunt Minores iudicē audire, ut cogat testamentarios ad exequendum, non ut actores, sed ut monitores.

17. An verò possit accipere legata annuorū redituum pro fabrica Ecclesiæ, pro sacristia, pro infirmaria ex ipsis Franciscanis *DD.* alii aiunt, alii probabilius negant, dicentes hæc legata solum recipi posse per modum annuarum eleemosynarum. Vide *Bull. Clem. VIII. de larg. muner.* Vide Sanctium nostrum *de matr. lib. 6, disp. 4, n. 7.*

18. Religiosus qui habet facultatem disponendi de tot nummis, si illos donet concubinæ peccat mortaliter, & illos secundum probaliorem sententiam restituere tenetur.

19. Non lædit paupertatem regularis, qui imprimit libros & vendit, quia non emit, ut vendat, quod est mercaturam exercere, sed imprimit ob bonum commune animarum, quod *Deo* gratum & hominibus valde utile est.

DISPVT II. SECTIO PRIMA.
RESOLUTIONES VAEIÆ.
PECCATVM.
De Definitione peccati, & quotupliciter possit committi.

a Ang. l. 18. contra Faustum c. 27.
b Ambr. l. de Paradiso. c. 8,

1. PEccatum est dictum, factum, vel concupitum cōtra legem Dei: ex *a* Augustino, vel ex D. Ambrosi *b* Peccatum est transgressio divinæ legis, & inobedientia cælestium mandatorum.*

2. Si non esset lex, non *c* esset peccatum, quod tamen

men est contra naturale lumen rationis est contra legem Dei, & peccatum; nisi forte esset ignorantia invincibilis.

3. Peccat *d* mortaliter, qui facit, desiderat, vel decernit aliquid quod mortale peccatum est. Nec non qui consentit, determinat, vel jubet.

4. Peccat *e* mortaliter, qui sub conditione dicit: Hoc peccatum mortale facerem, si vires mihi supperterent, nisi bonorum temporalium jacturam timerem. Secus verò si dicat, hoc facerem si peccatum non esset.

5. Qui autem ob metum pœnæ temporalis, vel æternæ omittit peccatum, non determinatus ad illud, non *f* peccat.

6. Qui iudicans aliquid esse peccatum mortale, vel dubitans an sit, vel non, illud facit, *g* peccat mortaliter, etiam si vere non sit peccatum.

AN SIT PECCATVM delectatio morosa in opere peccaminoso.

7. Delectatio non in ipso peccato, sed in subtili modo illud faciendi non est peccatum, *h* nec quæ non est morosa.

8 Delectatio morosa de mortali est mortalis *i* de veniali venialis.

9. Cum quis plene advertit delectationem & neque consentit, neque dissentit sine iusta causa, peccat *l* saltem venialiter.

10. Qui delectatur morosè in adulterio non advertens injuriam, sed solum quærens delectationem, peccat *m* mortaliter, sed secundum Vasquez non pecat peccato adulterii.

11. Cùm opus habet duas malitias, illas etiam *n* habet delectatio morosa.

12. Delectatio morosa in rebus prohibitis solo jure positivo non est *o* peccatum mortale.

13. Qui delectationi morosæ nec consentit, nec dissentit propter studium, vel aliam iustam utilitatem non *p* peccat.

QVID SIT VOLVNTARIVM?

14. Ubi non est voluntarium, peccatum esse non *q* potest.

15. Volun-

d Idem q. 62. art. 7.

e Vill. to. 1, tr. 1, dif. 2.

f Comm. DD.

g Comm. DD.

h Comm. DD.

i Comm. DD.

l Lessius de just. & jur. l. 4, c. 3. dub. 5. asserit esse mortale in materia gravi, sed contraria videtur probabilior.

m Comm DD.

n D. Th. 1, 2. q. 2.

o Comm. DD.

p Comm. DD.

r D. Th. 1,q.6,art. 1. — 15. Voluntarium *r* est, cuius principium est intus cum cognitione finis.

f Idem ubi sup. art. 2. — 16. Vt omissio sit voluntaria, tria requiruntur, *f* quòd scilicet rem facere tenearis, & quod possis, & non facias.

17. Cum lex rem jubet, & in voluntate hominis est facere, vel non facere, illud dicitur voluntarium.

QVOTVPLEX sit voluntarium?

18. Voluntarium aliud in se, cùm rem ipsam peccaminosam volumus; aliud in causa, cùm rem volumus, ex qua peccatum sequitur; aliud directum, cùm ad rem principaliter dirigimus intentionem; aliud indirectum, cùm malum sequitur, eò quòd aliquid quod debet, ac potest non facit.

t Vide eundem 2,2, q. 6 art. 3. — 19. Aliud est formale, quando res in se directè amatur; aliud est interpretativũ, quod fit per ignorantiam culpabilem; aliud virtuale, quando *t* quis vult illud ex quo scit ut plurimũ tale damnũ sequi.

QVANDO ad culpam imputandus est effectus sequutura causa voluntaria?

u D. Th. 1,2, q. 11 art, 5. — 20. Qui scit, vel scire debuit se ebrium hominẽ interfecturum secundùm probabiliorem sententiam non peccat *u* cùm interficit, sed cum se inebriat; quia tunc virtualiter vult homicidium.

x Azor. l. 1, tr. 1, c. 7. — 21. Cùm quis misit sagittam contra inimicum, & ante ictum retractavit voluntatem, effectus *x* non est voluntarius formaliter, fuit tamen virtualiter ante retractationem, & iuris pænas incurrit.

y Comm. DD. — 22. Peccatum aliquando *y* potest remitti sine dolore formali.

z Comm. DD. — 23. Peccatum contra Spiritum Sanctum est irremissibile, non quia non remittatur, *z* sed quia quantum in se est excludit remedia aliorum peccatorum.

a Comm. DD. — 24. Peccatum veniale numquam est licitum, *a* etiam ob vitandam mortem.

VNDE SVMATVR gravitas peccatorum?

25. Peccata quædam sunt aliis graviora, & eorum gravitas præcipuè sumitur *b* ex obiecto; unde

de periurium quod immediatè est contra honorem Dei gravius est homicidio. *b D. Th. ubi sup. q. 37, art. 3.*

26. Peccatum, quod maiori virtuti opponitur ex sua natura *c* gravius est. *c Comm. DD.*

27. Peccata spiritualia ex sua natura graviora *d* sunt carnalibus; hæc autem sunt infamiora. *d Greg. 31. Mor. c. 31.*

28. Peccatum fit gravius aliquando propter causam. *e* *e Comm. DD.*

29. Intentio voluntatis aggravat *f* peccatum, sed non est circũstantia necessariò confitenda, aggravatur etiam per alias circumstantias. Vide verb. *Circumstantia.* *f D. Th. ubi sup. art. 5.*

30. Damnum secutum antea prævisum aggravat *g* peccatum. Et quod nec fuit prævisum, nec intentum, si fuit negligentia, imputatur ad culpam, & ad pœnam. *g Vill, to. 1, tr. 3. dif. 13. n. 8.*

31. Damnum, quod natura sua sequitur ex peccató, illud aggravat *h* directè. *h Idem ubi sup. n. 9.*

32. Peccatum fit gravius *i* ratione personæ in quam peccatur, & ratione personæ peccantis. *i Comm. DD.*

DE DISTINCTIONE peccatorum inter se.

33. Peccata specie distinguuntur *l* per obiecta, alia sunt carnalia, alia spiritualia. *l Vide D. Th. 1, 2, q. 72, art. 1.*

34. Non distinguuntur per causas activas, seu motivas, sed finales, *m* cupiditas enim radix est multorum peccatorũ, quæ per illã non distinguuntur. *m Idem ubi sup.*

35. Alia sunt contra *n* Deum, alia contra proximum, alia contra ipsum peccantem, & specie distinguuntur. *n Comm. DD.*

36. Pœnæ diversæ, *o* quæ propter diversa peccata infliguntur non faciunt ea specie distincta. *o Comm. DD.*

37. Peccata commissionis & omissionis specie *p* distinguuntur. *p Comm. DD.*

38. Cùm lex actũ non transfert ad diversam virtutem, distincta præcepta non faciunt *q* peccata specie distincta, nec habent distinctas malitias. *q Vill. ubi sup.*

39. Cum in die Dominica cadit festum obligãs ad audiendam Missam, qui illam non audit, unum tantum peccatum committit *r* secundum probabiliorem sententiam. *r Vasqu. disp. 98, num. 3.*

40. Fran-

40. Franciſcanus non obediens Prælato, facit *f* unum peccatum cum triplici malitia. 1. Contra religionem, 2. Contra obedientiam, 3. Contra ſpecialem regulam præcipientem ſub mortali.

f Villal. ſubi ſup.

41. Peccata alia *t* cordis, alia oris, alia operis, & cum ſunt operis non ſufficit confiteri ſolũ deſideriũ

t Comm. DD.

42. Quæ ſunt ex ſuperabundantia diſtingvuntur ſpecie ab his, quæ ſunt ex defectu. Diſtingvuntur *u* etiam ſpecie per circunſtantias.

u Comm. DD.

SECTIO II.

DE PECCATO VENIALI, ET QVOMOdo diſtinguatur à mortali.

1 PEccatum *a* mortale eſt mors ſpiritualis animæ, veniale autem infirmitas illius.

2. Peccata venialia *b* vocantur in ſacris litteris abſoluta peccata, mortale autem per antonomaſiã.

3. Peccata *c* venialia alia ex genere, alia ex levitate materiæ, alia ex actûs imperfectione.

4 Veniale non diſtinguitur *d* à mortali ex eo præcisè, quod ſit veniale, differt tamen moraliter.

AN PECCATVM veniale ſit contra legem Dei?

5. Eſt præter *e* legem, & contra legem in diverſo ſenſu. Præter legem obligantem ad mortale, & contra legem obligantem ad veniale.

a Vide D. Th. 1, 2, q. 88, art. 1,
b Vill. ubi ſup. dif. 15.
c Idem ubi ſup. n. 3.
d Th. 1, 2, q. 88. art. 1.
e Vill. ubi ſup.

QVORVM MALORVM ſint cauſa peccatum mortale, & veniale?

6. Peccatum mortale *f* privat hominem gratiâ, & omnium malorum tam præſentis, quàm futuræ vitæ radix eſt, & origo, & eſt malum maximum.

7. Peccatum mortale *g* mortificat omnia opera bona præterita, & quæ de novo fiunt nihil de condigno merentur, ſed tantum de congruo.

8. Per peccatum mortale fit homo *h* ex filio adoptivo Dei miſerum Diaboli mancipium æternis ignibus addictum, & à numquam defectura gloria exhæredatum.

f D. Th. ubi ſup. q. 215, art. 9.
g D. Paul. 1, ad Cor 13.
h De fide

9. Peccatum *i* veniale nullum ex his malis causat. Vitanda tamen sunt, quia Dei offensæ, quia ad mortalia disponunt, & fervorem charitatis extinguunt, & quia de omnibus etiam levissimis ratio Deo reddenda est, & gravissimis sunt luenda pœnis. *i* Comm. DD.

10. Minimum peccatum veniale, quia *l* est malum culpæ, maius malum est omni malo pœnæ tam huius, quam alterius vitæ; nec potest esse parvum malum, quod infiniti boni Dei offensa est, & ideò totis præcordiis vitandum, & quàm maximo odio prosequendum est. *l* D. Th. 1 p. art. 48.

QVOMODO dignoscendum peccatum mortale à veniali.

11. Quod est contra amorem Dei, & proximi in re gravi est *m* mortale, quod autem in re levi est veniale. *m* Comm. DD.

12. Peccata venialia propter actus imperfectionem difficilè possunt *n* dignosci. *n* Comm. DD.

13. Motus subiti, qui dicuntur primò primi, non sunt *o* peccata. *o* Comm. DD.

14. Alteratio, repræsentatio, & judicium, quæ extra consensum eveniunt, peccata *p* non sunt, neque ideò opus bonum omittendum. *p* Vill. ubi sup. n. 6.

15. Qui delectatur in peccati repræsentatione ex inadvertentia invincibili non *q* peccat; si autem advertat, sed non plenè, peccat venialiter. *q* Comm. DD.

SECTIO III.

Variæ circa peccata resolutiones.

1 PEccatum per metum factum, est involuntarium secundum quid; est tamen *a* peccatum. *a* Comm. DD.

2. Ex actu malo interiori, & exteriori unum peccatum *b* fit in genere moris, licet plura sint in genere entis. *b* Comm. DD.

3. Peccati reatus *c* est obligatio ad pœnam propter mortale æternam, & propter veniale temporalem. *c* Navar. prælud. 7. n. 25.

4. Peccatum *d* aliud est originale, quod est carentia iustitiæ originalis, quæ transfusa est ab Adam in posteros per virtutem seminalem. Aliud est actuale, quod per actum proprium contra legem Dei contrahitur.

d Comm. DD.

5. Peccatum factum ex confidentia veniæ levius *e* est.

e Navar. c. 6.

6 Gaudere de effectibus bonis ex peccato consecutis peccatum *f* non est.

f Comm. DD.

7. Quilibet Sacerdos *g* potest à peccato veniali absolvere, nisi ei sit specialiter prohibitum

g Comm. DD

8. Peccatum veniale *h* potest remitti non remissio mortali secundum Navarrum.

h Navar. c. 3. n, 73.

9 Qui causam culpabilem omissionis, vel commissionis dedit, & voluntatem retractavit, sufficit quòd causam confiteatur. *i*

i Comm. DD.

10. Captivi Christiani remigantes in triremibus Turcarum ad Christianos devastandos *l* non peccant; quia talis remigatio materialiter se habet ad damnum inferendum. Nec peccant si ob metum gravem bona Christianorum diripiant.

l Contrarium tenet Navar. probabiliter

11. Non excusatur *m* à peccato, qui voluntariè subministrat ea, quæ proximè necessaria sunt ad peccatum, ut qui scalam admovet ad furandum.

m Dian. p. 5, tract. 7, res. 38.

12. Famulus in die jeiunii ministrans carnes domino ad edendum non peccat. *n*

n P Azor. apud Dian. ubi sup. res. 15.

13 Ob metum gravem mortis, vel vulneris peccatum *o* non esset amasio depingere amicam. Idem dic de famulo, qui litteras amatorias verba turpia continentes ad concubinam domini deportat, vel eam deducit ad domum illius, vel illum adiuvat, ut per fenestram ingrediatur ad eam, ob metum gravem excusabitur; non verò ob communem rationem famulatûs. Hoc alii negant, & P. Sà vix posse à peccato excusari dicit.

o Diana p. 5, tr. 7. res. 6

14. Meretrici licet *p* domum locare, si non sit alia specialis causa; nisi ratione sitûs maiorem peccandi præberet occasionem.

p Sanch apud Dia ubi sup. res. 26.

15 Non *q* est peccatum resistere inspirationibus divi-

q Sanch. apud Dian. ubi sup. res. 52.

divinis ad consilia suadentibus, est tamen quædam indignitas specialium auxiliorum Dei.

16. Facere ea quibus uti potest benè vel r malè, etsi ut plurimum sit occasio peccandi, an sit peccatum alii aiunt, alii probabilius negant. r Comm. DD.

17. Peccato alterius ad bonum uti f possumus ut mutuum sub fœnore accipere ab eo qui paratus est ad dandum. f Comm. DD.

18. Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est præceptum, non consilium. t

t In decr. Alexand VII, an, 1666, 18. Mart.

19. Neque illa particula *quamprimum* intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur u: sed statim post sacrificium, si potest, confiteri tenebitur, vel saltem antequam rursus celebret. u In iisdē

DISPVTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PECVLIVM, vide *Bona*.

1. PEculium est pusilla substantia, a vel pecunia separata à rebus, vel ratiocinata patris vel domini data vel promissa filio, vel servo. a l. depositi, parag peculiū. ff. de peculio,

2. Donata filio nullâ factâ patris mentione, ad patrem b pertinent solùm quoad usum fructum. b Sà verb peculium.

3. Confiscatis bonis patris non confiscantur c bona adventitia filii; confiscatis autem adventitiis filii non amittit pater usumfructum in eis. Quòd si filius nubat, adventitia ad eum spectant & quoad proprietatem, & quoad usumfructum c Silvest. verb. pecul. n. 2.

4. Si pater alienavit adventitium filii, isque institutus fuit hæres non potest d secundum quosdam revocare, quia patris gerit personam. d Vide Sà ubi sup.

PECVNIA. vide Monetam.

PENSIO. vide Beneficium, Clericus, Hora Canonica.

a Navar. c. 25, n. 121.

1. Pensio est a jus quoddam exigendi certam partem fructuum beneficii Ecclesiastici, & ideo est annexa rei spirituali. Quapropter qui habet pensionem cum obligatione eam alteri reddendi, non potest illam obligationem pretio redimere.

b Sà hoc verb. n. 3

2. Solus Papa pensionem potest b dare laico.

c Vide D. Th. 2, 2. q. 100.

3. Episcopus potest c pensionem imponere ad vitam permutantis, d coæquanda beneficia, quæ permutantur.

d Idem ubi sup.

4. Episcopus ante collationem beneficii potest d ex eo aliquam pensionem ad pios usus extrahere, & judex ad redimendas lites.

e Navar. c. 27. n. 111.

5. Pensio non est e propriè beneficium, non tamen irregulari sine dispensatione concedi potest.

f Sà hoc verb. n. 7.

6. Excommunicatio lata in eum, qui non solvit pensionem tempore præfixo, non ligat f donec ligasse declaret ipse pensionatius; Quod est secundum Curiæ stylum, & ex eodem stylo potest peti à successore ex fructibus præceptis ab eo.

g Navar. de spol. cleric. n. 8.

7. Pensio, & beneficia in materia spoliorum, g & onere distribuendi redditus æquiparantur.

PIGNVS.

a Sà hoc verb. n. 1

1. Pignore uti non licet a contra domini voluntatem.

b Comm. DD.

2. Non datur b res sacra in pignus, nisi urgente necessitate.

c c. 1. de pign.

3. Recepto in pignus homine libero perditur c debitum, exceptis aliquibus casibus videndis in gloss. c. 1. de pign.

d Vide Silv. lit. c. n. 19.

4. Creditor potest d pignus in pignus dare, sed non pro maiori pretio, non tamen potest vendere, nisi post biennium, vel antè ex judicis concessione debitore admonito. Quidam tamen sentiunt ante biennium vendi posse, si debitor post trinam moni-

monitionem transacto convenienti tempore non solverit, nisi aliud fuerit pactum.

5. Clericus accipiens in pignus rem Ecclesiæ, tenetur *e* fructus in sortem computare. *e* Sà ubi sup. n. 5.

6. Prohibita alienari possunt *f* in pignus dari, *f* Comm. DD.

7. Expensæ factæ in pignore ob necessitatem, vel utilitatem possunt repeti. *g* *g* Navar. c. 17, n. 217.

8. Agrum incultum in pignus accipiens, si illum colat non *h* tenetur fructus computare in sortem secundum probabiliorem. *h* Sà ubi sup, n. 9.

9. Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

10. Creditor utens pignore contra voluntatem domini committit *i* furtum; si verò ex illius voluntate usuram; nisi esset talis usus, qui inter amicos solet concedi. *i* Vide Nav. c. 17

11. Qui emit pignus amissum ob usuras non solutas, idem facit ac qui emit rem alienam. *l* Comm. DD.

12 Qui mittit pignus domino per nuntium habitum communiter ut fidelem, si pereat, non tenetur restituere.

13. Creditor tenetur *m* restituere pignus, si pereat dolo, latâ culpâ, vel levi, sed non levissimâ, nec de casu feroci, dummodò non præcedat mora, vel pactum de restituendo quomodocumque pereat. *m* Comm DD.

14. Cum paciscitur creditor, quod pignus sibi cedat, si tali tempore debitor non solvat, vel quod habeatur pro vendito iusto pretio, non tenetur *n* restituere. *n* Navar. c. 17, n. 204.

PEREGRINI.

1. Peregrinus, qui incidit in peccatum reservatum in sua diœcesi, si transeat per aliam, in qua non est reservatum, validè potest absolvi, quamvis iter fecerit in fraudem legis, quod etiam alii *a* concedunt. *a* Vide Dian. p. 1, tract. 10, res. 13.

2. Qui transit per monasterium D. Dominici vel D. Benedicti potest *b* celebrare juxta Missale illius loci. *b* Comm. DD.

 3. Qui

3. Qui exit à loco, ubi ex privilegio non jeiunatur, & accedit ad locum, ubi obligat jus commune ad ieiunium, potest *c* uti indulgentiâ sui loci; quia qui per breve tempus absunt, habentur pro præsentibus.

c Sanch. apud Dian. p. 1, tract. 10, res. 13,

4 Nec excommunicatio, nec alia censura obligat *d* transeuntes peregrinos; & ideo non tenentur fures revelare etiam si præcipiatur sub censuris.

d Laym. apud eundem ubi sup. res. 73.

PERIVRIVM.

1. Jurans falsum, quod per ignorantiam crassam verum esse putabat, peccat *a* mortaliter. Si autem fecit aliquam diligentiam peccat venialiter; si autem adhibuit debitam diligentiam non peccat.

a P. Avil. in sum. verb. perjur.

2. Qui dubitat an sit verum vel falsum, & jurat verum esse verum, peccat *b* mortaliter; nec non qui jurat verum credens esse falsum, vel nesciens an sit verum.

b Comm. DD.

3 Qui iurat mentem iuramentum petentis legitimè, & servantis iuris dispositionem peccat *c* mortaliter. Item qui se spontaneè offert ad iurandum Secus si petens iuramentum non est iudex competens, vel non servat ordinem, vel cum sit privata persona extorquet iuramentum per minas, vel per nimiam importunationem.

c Navar. n. 8.

4. Jurans falsò se non habere rem ab alio petitam quam tenetur dare peccat *d* mortaliter; secus si sub abstractione quando dare non tenetur.

d Idem n. 18,

DISPVT III. SECT. VNICA.
RESOLVTIONES VARIÆ.

POENITENTIA.

De Pœnitentiæ definitione.

Vide etiam verb. *Satisfactio Sacramentalis.*

1 PÆnitentia ut virtus generaliter est nolle facere, vel fecisse peccatum; & potest esse sine dolore ut in beatis, & cum dolore ut in viatoribus. Est medium *a* necessarium ad salutem omnibus mortaliter peccantibus.

a Trid. prælud. 10, n. 2 c. 15.

2. Ut

2. Vt sacramentum *b* est sacramentum absolutionis, quò sacerdos ritè, & legitimè sibi confitentem absolvit. *b* Navar. prælud. 10, n. 11.

3 Forma *c* eius est: *Ego te absolvo.* Quasi materia sunt tres actus pœnitentis: Contritio. Confessio, & satisfactio Incepit à Passione Christi. *c* Comm. DD.

4. Ad Baptismum, & Pœnitentiam requiritur dolor propter Deum, nec sufficit alius. Errant, *d* qui Indos baptizant non inducentes eos ad hunc dolorem, contenti quod petant Baptismum propter munuscula, quæ sperant. *d* Navar. c 1, n. 36.

5. Ad Baptismum *e* sufficit dolor generalis omnium peccatorum ante actæ vitæ pœnitendo ad summum de una vel altera specie peccatorum. Ad pœnitentiam verò necessarium est specialius pœnitere de omnibus speciebus peccatorum, non tamen de omnibus individuis. Sufficere tamen generalem de omnibus peccatis dolorem probabilius est. *e* Idem ubi sup. n 39.

6 De eo, qui pœnitentiam differt usque ad mortis horam, dicunt sancti DD *f* magno se exponere damnationis periculo; absolvendus tamen si signa contritionis ostenderet. *f* Aug. & alii,

7. Peccat *g* mortaliter, qui sine ullo dolore ad hoc sacramentum accedit. *g* Comm. DD.

8. Circa hoc sacramentum *h* Tridentinum definivit sequentia sub anathemate. I. Quòd pœnitentia semper fuit necessaria ad veniam peccati mortalis. II. Quòd sacramentum pœnitentiæ numquam fuit ante adventum Christi, nec ante eius mortem, & Resurrectionem. III. Quod nihil prodest non baptizato. IV. Quod fuit institutum à Christo Domino per illa verba Joan. 2. *Quorum remiseritis peccata, &c.* V Quòd fuit institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post Baptismum VI. Quòd est propriè ac verè sacramentum, & distinctum à Sacramento Baptismi, & ideo vocatur secunda tabula post nau- *h* Trid. ses. 14.

Quòd verba illa: *Quorum remiseritis*, intelligenda sunt de potestate remittendi peccata. VIII. Quòd ad veram pœnitentiam requiritur contritio, confessio, & satisfactio tamquam eius materia, & partes IX, Quòd solus Episcopus, & presbyter habent potestatem absolvendi, & non alii: & licet sint mali, non tamen eam perdunt. X. Quòd sunt judices ad verè absolvendum.

i Vide Dian. p. 5. tr. 13. res. 35.

9. Liberum *i* est Confessario pænitentiam imponere antè, vel post absolutionem. In usu tamen est illam antè imponere.

l Suar apud Dia. p. 4, tr. 4. res. 241.

10. Pænitentia non est *l* necessariò imponenda per modum præcepti, sufficit, ut sit sacramentalis, ut imponatur per modum consilii.

m Dia. p. 3, tr. 4 res. 97.

11. Ne anxius sit Confessarius, an sufficientem satisfactionem imposuerit, addat: *m quidquid bene feceris, &c.*

n Vide eumdem ubi sup. res. 54.

12. Sunt qui *n* affirmant posse Confessarium imponere pro satisfactione opus pænale, applicandum pro animabus Purgatorii.

o Suar. ubi sup.

13. Non requiritur opus aliquod in particulari, potest *o* enim imponi quidquid mali passus fuerit pænitens per hebdomadam, vel mensem. Et potest pænitentia ex licentia Confessarii ob iustam causam impleri per alium, sed non esse permittendum, & in praxi consulendum, ait S. Thomas apud P. Mendo *in statera opinionum, dissert.* 10. *q.* 4. *n.* 102. *ex communi*; præsertim si sit potens; tunc enim oportet, quòd ipse satisfaciat per se ipsum; potest tamen iuvari per alterum, ut dicit S. Antoninus *3. p. tit.* 14, *c.* 40 §. 1.

p Idem apud Dian. res. 84.

14. Potest *p* aliquando iniungi opus aliàs præceptum; si tamen Confessarius id non exprimat, non satisfit nisi per non præceptum.

q Dian. p. 3, tr. 4. res. 84.

15. Si pænitenti imponeretur in pænitentiam per mensem Missam audire, non teneretur *q* duas audire in festis.

16. An possit pro pænitentia imponi pænitenti ut à sacra communione abstineat, alii aiunt, alii

negant

negant *r* probabilius, si sit solum ratione pænitentiæ. *r* Ioan. Sanchez apud Dian ubi sup.

17. An teneatur pænitens acceptare pœnitentiam sub onere præcepti obligantis ad mortale alii negant, alii *s* affirmant probabilius, si sit medicinalis. Et cum talis est, etiam si pænitens plenariam indulgentiam lucretur, adimplere tenetur per seipsum. *s* Vide Dian. ubi sup. res. 51.

18. Cum iniungitur pænitenti, ut septem psalmos recitet flexis genibus, non satisfacit *t* nisi illam circunstantiam adimpleat secundum probabiliorem sententiam. *t* Idem p. 3, tr. 4. res. 55.

19. Qui *u* differt adimplere pænitentiam ex negligentia, peccat venialiter, qui ex iusta causa non peccat. Sed licet præfixum tempus sit elapsum adimplere tenetur. *u* Comm. DD.

20. Qui gravem pœnitentiam ob venialia impositam, vel ob mortalia aliàs confessa omittit adimplere, non *x* peccat mortaliter, etiam si Confessarius intenderet eum sub mortali obligare. *x* Suarez

21. Satisfactio hæc habet suum effectum ex opere operato, & qui eam adimplet in statu peccati mortalis nõ peccat mortaliter, nec tenetur reiterare *y* Vasqu.

22. Pænitentia proportionatè taxata à Confessario secundum peccatorum gravitatem, remittit *z* omnem pœnam debitam temporalem. *z* Comm. DD.

23. Satisfactio sacramentalis adimpleta in *a* mortali revivíscit quando pœnitens redit ad gratiã *a* Suar. apud Dia p. 3, tr. 4 res. 85.

24. Pœnitens potest *b* authoritate propria commutare satisfactionem etiam à Confessario impositam in aliam evidenter meliorem secundum probabiliorem sententiam. *b* Villal. ubi sup.

25. Potest Confessarius *c* pænitentiam ab alio datam commutare in aliam, si id pænitenti expediens esse judicaverit, etiam si data fuerit ob peccata reservata, & non iteratâ Confessione peccatorum, ob quæ fuit imposita. *c* Vasq. apud Dia ubi sup. res. 53.

26. Qui ex devotione recitat officium B V. singulis diebus, si ei imponatur in pænitentiam re-

citare coronam per aliquot dies, satisfacit recitando officium, & illud applicando secundum probabiliorem sententiam. Vide verb *Satisfactio*.

27. Ad pænitentiæ sacramentum admitti non debet, qui orationem Dominicam, & Symbolum fidei ignorat, nisi urgeat necessitas, vel pro fundamentis hebetudo pœnitentem excuset.

28. Circa pœnitentias à Confessariis impositas nullam habent Prælati jurisdictionem.

29. Pœnitens propriâ authoritate substituere sibi alium non potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. *d*

d In decr Alexand VII. anno 1665. 24. Septemb.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

POENA.

1 POEna non incurritur *a* nisi post sententiam, & executionem judicis, etiam si dicat ipso facto esse incurrendam & obligare in conscientia; nisi pœna talis esset, ut secum traheret executionem; ut excommunicatio, interdictum, irregularitas, & suspensio; aut lex dicat: *Sit b incapax*, aut inhabilis, in quo etiam dicunt quidam requiri sententiam; vel dicat, non faciat fructus suos.

a Vide P. Sà hoc verb.

b Mol. dis. 97.

2. An sententia declaratoria sine executione sufficiat, alii aiunt, alii negant.

3. Ad pœnam conventionalem non tenetur *c* quis antequam exigatur, nec potest exigi si non sit culpa nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis.

c Azor. lib. 5. c. 7

4. Pœna conventionalis justè accipitur, *d* si debitor fuit in culpa, & absit usuræ fraus, & scandalum. Quod si pars debiti sit soluta non est tota pœna petenda, nisi obligatio sit individua.

d Sà hoc verb. n. 2

5. Nemo

5. Nemo incurrit pœnam ob crimen, nisi juridicè constet vel sit notorium, excepto homicidio occulto per quod irregularitas incurritur. Hæc tamen sententia licet aliquibus videatur probabilis Tridentino repugnat, quod Episcopis dat facultatem absolvendi à pœnis iuris ob alia delicta occulta. e Less.lib. 2. c. 2. dub. 15.

6. Inhabilis ad obtinenda beneficia non ideo privatur f obtentis; nec qui privatut obtentis ideo redditur inhabilis ad alia obtinenda. f Trid.

7. Pœna præsumenti imposita dolum requirit. g g Sà hoc ver. n. 14.

8. Pœnæ promissio in matrimoniis, & sponsalibus non h obligat; nam in pœnalibus piâ interpretatione, & restrictione utendum est. h Comm. DD.

9. Pœna non est extendenda i ultra casus à jure expressos, etiam si eadem ratio sit. i Sà ubi sup. n. 6.

10. Pœnam non incurrit, l qui iustè impeditus exequi non potuit; nam pœna supponit culpam, & impossibilium nulla est obligatio. l Comm. DD.

11. Regulæ pænales Cancellariæ secundum quosdam solùm m obligant in foro exteriori. m Comm DD.

12. Consuetudo rationabilis, & iusta credulitas excusant n à pœna legis humanæ. n Sà ubi sup.

13. Pœna iuris contra facientem intelligitur o si perficiat opus. o Comm. DD.

14. Per verbum temporis futuri in dubio non intelligitur p pœna posita ipso facto. p Sà ubi sup.

15. Qui iustè interrogatus verum crimen negavit, non tenetur subire q pœnam, quam confessus subiret. q Idem ubi sup. n 13.

16. Cum pœna imponitur aliquid omittenti non determinando tempus requiritur r monitio; ut si dicatur, qui non residet, sit excommunicatus. r Comm. DD.

17. Si quis lata sententia voce activa & passiva privetur ipso facto privatus est passivâ, est communis sententia; activâ verò sunt qui s dicant sententiam iudicis requiri. s Silv. hoc verb. n. 13.

18. Pæna successiva imposita sine termino t finitur decennio, si autem imponatur ad beneplacitum imponentis, eius morte finitur t Soto apud Sà hoc verb.

19. Fa-

u Comm DD. — 19 Factus amens post delictum, non *u* punitur in corpore, sed in pecunia.

x Sa. hoc verb. — 20. Non *x* potest quis ob delictum privari beneficio, aut suspendi, aut deponi ab eo, si sit clericus, nisi in casibus à jure expressis.

y Idem ibidem. — 21. Non *y* tenetur ad restitutionem, qui est in causa ne quis solvat pœnam à lege impositam.

z Comm. DD. — 22. Cum statuitur pæna privationis officiorum dignitatum, &c. *z* intelligitur de gradibus honorificis cum superioritate, & ideo non comprehenduntur Magistri noviciorum, ministri, consultores, lectores, & similes.

a Comm. DD. — 23 Cùm dubitatur an lex pænalis sit abrogata per consuetudinem; an sit lata, vel ferenda, benignior interpretatio facienda *a* est.

b Comm. DD. — 24. In dubio nemo excommunicatus *b* judicandus est, nec vitandus.

c Comm. DD. — 25. Pænam aliquando iudex minuit *c* ætatis commiseratione.

26. Pænam cumulat contumacia.

POLLUTIO Vide *Luxuria*.

PONTIFEX SVMMVS, Vide P*apa*.

a P. Azor apud Dia p. 5, tr. 2, res. 73. — 1. Pontificis Summi electio pertinet ad solos *a* Cardinales, quamvis esset congregatum concilium generale; hoc tamen posset ex iusta causa Cardinalibus adimere eligendi facultatem.

b Suar. eumdem — 2. Quamvis non sit *b* necessarium, ut ex ipsis Cardinalibus eligatur, usus tamen Ecclesiæ id habet.

c Ex decreto Pii V. — 3. In electione illius omnes Cardinales suffragium *c* habent etiam si galerus, vel alia insignia eis non sint data, nec os apertum.

d Dian. ubi sup. res. 74. — 4. Quamvis duo tantùm Cardinales aliis mortuis, vel absentibus permanerent in conclavi, *d* possent Papam eligere; imò si unus solum, sed non seipsum, nisi ex compromisso totius sacri collegii.

5. Si Summus Pontifex eligeretur ante præfixum termi-

terminum decem dierum, electio *e* valeret, dummodo fieret à duabus tertiis omnium Cardinalium & ultra prædictum terminum decem dierum non tenentur absentes expectare.

e Idem ubi sup. res. 75.

6. Quando sufficientia data sunt suffragia pro eligendo Papa minus digno, reliqui id scientes non *f* peccant, si postea pro eodem suffragia præstent, & sic electus non peccat acceptando.

f Idem res. 85.

7. Cum inter Principes sæculares oborta est gravis controversia *g* potest ac debet Summus Pontifex ad evitanda mala spiritualia inde eventura, authoritatem suam interponere, illique debent Principes obedientiam præstare.

g Molin. apud Dian. ubi sup. res. 124.

PRÆCEPTUM. Vide *Lex*.

1. Quidquid est contra præcepta Decalogi, regulariter loquendo est *a* mortale, nisi defectus deliberationis excuset, vel parvitas materiæ.

a Vide sa hoc verb.

2. Præcipi *b* non potest, ut subditus ob sanitatem sibi membrum abscindi patiatur, nec ut suum peccatum omninò occultum revelet.

b Idem ib.

3. Duobus præceptis concurrentibus *c* maius obligat.

c Comm. DD.

PRÆDICATOR.

1. Non *a* potest religiosus ratione privilegii renuente Episcopo, vel Parocho prædicare in Ecclesiis eorum. Possunt tamen in propriis Ecclesiis etiam *b* sine illorum licentia, quia ex Tridentino sufficit ad hoc esse examinatos, & approbatos à suis Prælatis. De quorum licentia ex privilegio Greg. XIII. Societati nostræ concesso nostri fratres primam solum tonsuram habentes prædicare possunt in qualibet mundi plaga.

a R. Suar. in 3. to. de relig.
b Trid. ses. 5. c. 2
c F. Ema. Rod. Bul. a 28, Greg. XIII.

2. Non *d* possunt religiosi prædicare cùm Episcopus prædicat in sua Ecclesia, vel alium facit prædicare, & iubet ut nullibi concio habeatur ex iusta causa.

d Clem. dudum de sepult.

3. Prdicans scienter falsum miraculum, vel falsam historiam de aliquo sancto, vel ex industria locũ sacræ scripturæ qui verè non est, non excusatur

tur *e* à mortali. Qui verò miſcet in concione aliquid ridiculum peccat venialiter.

e Comm. DD,

4. Non peccat *f* mortaliter ſecundum probabiliorem opinionem qui concionatur in peccato mortali occulto. Idem dic de eo qui legit ſacram ſcripturam.

f Sa hoc verb.

5 Qui participant ex Mendicantium privilegiis poſſunt *g* poſt factam concionem populo illi cõcedere 18, annos & 222. dies indulgentiarum, & concedi debent nomine ſuæ ſanctitatis, ut habeant valorem.

g Vide Dia. 4, p. 11. 4. reſ. 22.

6. Prædicare non eſt actus Ordinis, nec Officii divini, & ideo non prohibetur *h* interdictis, & ſuſpenſis.

h Sa hoc verb. n. 2.

7. Prædicandi licentiam poteſt *i* dare Parochus in ſua Parohia approbatis ab Ordinario.

i Sa hoc verb.

8. Laici prædicandi munus exercentes *l* excommunicati ſunt *ex 6. Synod. generali c.* 64.

l Ex ſyngener.

9. Fabellam narrare ut populus attentius utilia, & pia exaudiat nullum *m* peccatum eſt.

m Nav. c. 25, n. 142.

10. Pro concione de pretio paciſci ſimonia *n* eſt.

n Sa ubi ſup.

PRÆLATVS.

1. Prælati religioſi obligati ſunt *a* de iure divino ad reſidentiam.

a Comm. DD.

2. Poſſunt *b* moderatè flagellare ſubditos ob delicta, & in carcerem trudere ob cuſtodiam, in pœnam tamen non niſi poſt ſententiam.

b Comm. DD.

3 Prælati regulares non *c* debent ſubditos, ut laicos crudeliter torquere, ſed flagellis, & ieiuniis in pane, & aqua.

c Comm. DD.

4. Prælatus regularis habet *d* iurisdictionem quaſi Epiſcopalem, & poteſt cum ſubditis ſecurè diſpenſare in ieiuniis, nec debet illorum conſcientiæ remittere.

d Navar. c. 12, n. 25.

5. Non poteſt *e* præcipere ſubditis contraria legi Dei, vel maiorum præceptis, nec *f* actus interiores, qui ad exteriores non ſunt neceſſarii, nec prohibere ſubditos, ne loquantur cum ſuperiore ipſius prohibentis, nec præcipere novas aſperitates nec ex-

e Comm. DD.

f Navar. c. 13, n. 39.

expressè nec tacitè in regula contentas, nec iubere impertinentia ad observationem regulæ.

6 Prælatus potest *g* dispensare circa Missarum numerũ, si fuerit exorbitãs, vel eleemosynis impar. *g* Idem c. 35, n. 138

7. Quomodo possint dispensare in subditorum irregularitatibus vide verb. *Irregularitas.*

8 Surdus, mutus, vel cæcus non possunt *h* eligi ad Prælaturam. Et qui puniti sunt ab Inquisitoribus, exceptis pœnitentiis salutaribus, non possunt rehabilitari nisi a Papa, vel ab Inquisitoribus Sacræ Congreg. ex Decr. Urb. VIII. *h* Dian. p. 4, tr. 5, res. 48.

9 An digniores eligi debeant ad Prælaturas religiosas sub mortali, alii negant, alii probabilius affirmant, *i* quia sunt beneficia Ecclesiastica curam animarum habentia. *i* Idem p. 2, tr. 25, res. 61

10. Ante electionem Prælatorum haberi possunt *l* inter Capitulares colloquia consultiva quis sit dignior, vel dignissimus, Conventicula autem ambitiosa sunt prohibenda. *l* Idem p. 2, tr. 16, res. 35.

11. Prælati regulares electi à superiore sine suffragiis possunt *m* ab ipso ad libitum amoveri, etiam sine causa, eò solùm quòd non sint apti regiminis, quamvis alias boni sint religiosi. Non tamen accusatione, & inquisitione contra ipsos pendente. *m* Idem p. 1, tr. 2 res. 117.

12. Prælati regulares sub mortali tenentur *n* etiam venialia peccata subditorum corrigere, quando ex eorum incuria imminet regulæ relaxatio. *n* Comm. DD.

13. Tenetur *o* etiam inqirere occulta subditorum crimina ut paternè corripiat; in hoc tamen non debet esse nimius. Privatus autem non tenetur, immò imprudenter faciet inquirendo etiam zelo correctionis. *o* Comm. DD.

14. Possunt *p* prælati regulares dispensare vota novitiorum. *p* Sanch. apud Dian.

15. Possunt *q* suos subditos absolvere à casibus Bullæ Cœnæ. Itemque malè promotos ad ordines sive ante legitimam ætatem, sive per saltum. Item dispensare in voto sub diti transeundi ad Ordinem *q* Vide Dian in sum. hoc verb.

nem strictiorem. Non possunt tamen dispensare cum subditis in publica iuris infamia.

16. Prælati regulares non possunt *r* præcipere subditis sub excommunicatione sibi reservata, quia ex Decreto Clem. VIII. non possunt alia peccata præter ibi assignata reservare; possunt tamen Generales ex Capituli generalis consensu, vel Provinciales ex Capituli provincialis consensu alia reservare pro totius Ordinis, vel provinciæ utilitate ex ipso decreto.

r Sanch. apud Dian. 1, tr. 14, res. 49.

17. Non potest *s* Prælatus ad subveniendas communes pauperum necessitates omnia superflua conventus insumere, his enim redditus debet augere ad plures religiosos alendos.

s Suar. apud eundem p. 5, tr. 8, res. 35.

18. Prælatus à quo subditus facultatem impetravit, ut à reservatis absolvatur tenetur *t* servare sigillum.

t Comm. DD.

19. Prælatus audiens confessionem subditi, qui ratione officii est in proxima peccandi occasione, non potest illis ex Confessionis notitia officium auferre, potest *u* tamen negare absolutionem nisi officio renunciet.

u Comm. DD.

20. Prælati regulares non possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta & ab excommunicatione, propter eam incursa, ex Decreto Alexandri VII, A. 1665. 24. Sept.

21. Nec satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniusto reprobato. Ex Decreto Alexandri VII. an. 1665.

PRÆSCRIPTIO.

1. Præscriptiones quædam currunt *z* minoribus, & non restituuntur, ut in iis quæ sunt ad vindictã *lib. 4, tit. 4. l. 37.* Item nec restituitur, ut possit uxorem suam adulteram accusare *post 6. dies eadem l. §. 1.*

z lib. 4, tit, 4, l. 37.

PRÆSENS.

1. Præsens ad tẽpus restringitur *a* oratio indefinita

2. Præsens non intelligens censetur *b* absens.

3. Præsentis temporis verba referuntur *c* ad tempus testamenti.

a lib. 34, tit. 2, leg fin.
b lib. 26, tit. 8, l, 14.
c li, 32, tit, 1, l. 41, parag testamẽto.

4. Præ-

4. Præsens, & tacens consentire non videtur, *d* quia præsentia corporis non sufficit ad authoritatem. *lib. 26. ti. 8. l. 1. §. fin.*

5. Præsentia hominis inviti nihil operatur. *e*

6. Præsenti non nocet *f* absens.

7. Præsenti pecuniâ vendi debent *g* pignora.

8. Præsentis temporis verba *h* aliquando extenduntur ad futurum.

PRÆSVMPTIO.

1. Præsumi *a* fraudem facit persona interposita.

2. Præsumitur *b* actum esse inter contrahentes id, quod ex natura contractus est consuetum.

3. Præsumptio specialis tollit *c* generalem.

4. Præsumpta defuncti voluntas multum *d* operatur, *lib. 28 n. 6. l. 30.*

5. Peccat *e* mortaliter, qui cum notabili irreverentia Dei, vel proximi damno suscipit exercere officium, quod nescit. Idem dic de Procuratore ob finem malum & sine intentione peritos consulendi; secus si faciat ob finem bonum animo doctos consulendi.

6. Peccat *f* mortaliter, qui præsumit gloriam consequi sine meritis, vel cum meritis sine gratia Dei, vel qui præsumit se non omissurum gratiam, nec puniendum quantumcumque peccet.

PRECARIVM.

1. Est, quod precibus petenti utendum conceditur, tamdiu, quamdiu is, qui concessit, patietur. *a*

PRIMITIÆ.

1. Primitiæ sunt primi fructus, & fideles tenentur *a* iure canonico illas solvere, nisi sit in contrarium præscripta consuetudo.

PRINCEPS. Vide *Lex.*

In eum respublica potestatem suam transtulit, *a* nec potest eum removere, nisi sit manifestè tyrannus.

d Comm. DD.
e lib. 20, tit. 6. l. 8
f lib. 26. tit. 8, l. 1, parag. fin.
g lib. 42, tit. 1, lib. 15, parag. sed si emptor.
h lib. 45. tit. l. 76. parag. 1.
a lib. 26, tit. 8, l. 1, parag. sed etsi.
b lib. 12, tit. 1, l. 3.
c lib. 22. tit. 3, h. 25.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD
a Comm. DD.
a Comm. DD.
a Comm. DD,

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PRIVILEGIVM.

De Privilegii definitione & quotuplex sit.

1 PRivilegium *a* est privata lex, vel privans legē; quia circa privatas personas legem effectu privat illas excipiendo.

2. Privilegium aliud reale, ut quod religioni conceditur; aliud personale *b*, ut quod personæ conceditur per Bullam. Per Bullam Cruciatæ non tolluntur privilegia realia, & ideo non tolluntur privilegia religionum, nec suspenduntur.

3. Privilegium non cessat, nisi illius revocatio veniat in privilegiati notitiam. *c*

4. Privilegium non indiget *d* promulgatione & valet secundum probabiliorem sententiam antequam veniat in privilegiati notitiam.

5. Privilegium Principis amittitur, *e* si privilegiati eo per decennium non utantur; religionum verò per centenarium.

6. Privilegium concessum non *f* subdito, non potest amplius revocari: verbi gratia, si iudex sæcularis privilegium aliquod Ecclesiastico concedat.

7. Potest *g* Papa omnia privilegia antea concessa revocare, etiam si sint remuneratoria.

8. Cum dubium est an privilegium sit reale, vel personale, si sit favorabile, & nec contra jus commune, nec particulare alicuius, reale censendum est, & *h* extendendum.

9 Privilegium insertum in *i* jure communi, non censetur derogatum per generalem privilegiorum derogationem.

10. Bulla Vrbani VIII. revocans vivæ vocis oracula

a Vide verb. gratia c. privilegium 3, dist.
b Comm. DD.
c Sa verb. gratia, n. 1.
d Azor. to 1. lib 5 c. 3, q. 5,
e Comm. DD.
f Dia. p. 4 tr. 1, res. 82.
g Idem p. 1, tr. 2 res. 6.
h Idem p. tr. 3. res. 2.
i Suarez. apud Dian. in sum. hoc verb.

cula non comprehendit *l* privilegia sic concessa ante Gregor XIII. regularibus, quia hic ex certa scientia illa confirmavit. *l* Dian. p. 5, tr. 13, res. 65

11. Privilegia religiosorum latè sunt *m* interpretanda, & cum exortum fuerit dubium circa illa, recurrendum est ad personas in dignitate constitutas, quæ ex concessione Julii II. ea possunt interpretari. *m* Comm DD.

12. Privilegium contra ius commune strictè est interpretandum.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

PROCURATOR.

1 PRocurator ad negotia potest alium instituere Procuratorem.

2. Acta per Procuratorem dum ignoratur facultatem revocatam esse, valida sunt.

PROMISSIO.

1. Promissio obligat, *a* nisi res ita mutatæ sint, ut si cogitasset ita futurum, non promisisset, aut si te obligandi animum non habuisti, sed solum proposuisti facere. Vix autem quis promittentium se obligare intendet, nisi juret aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt, faciam, intelligunt se facturos nisi mutentur; volunt enim libertatem suam indemnem conservare. *a* Vide P. Sa verb. Promissio.

2. Qui habet animum promittendi eo ipso se *b* obligat. Si tamen promissionem non implet ex causa rationabili non peccat, nisi sequatur scandalum, vel notabile damnum proximi, quo casu teneretur ex iustitia ad restitutionem; in aliis verò non, sed faceret contra fidelitatem. *b* Comm. DD.

3. Potest quis promissum negare ei, qui quod ipse promisit non adimplet. Item cùm sibi pernicio- *c* Sa hoc verb. n. I

ciosum est præstare, vel alteri inutile, aut is per ingratitudinem factus est indignus, aut vi vel dolo promissio est extorta, & non firmata juramento, aut si non est acceptata, vel de re illicita, aut donatio est lege prohibita ut simoniaca, aut de solvenda usura, & non firmata juramento, sed id potest Episcopus relaxare, aut si promissum fuit, sed secundùm quosdam ei, qui erat excommunicatus denunciatus.

4. Quod alicui promisisti propter rem illicitam, si faciat, teneris *d* ei dare, licet alii id negent *e*

5. Cum promittit aliquis etiam cum iuramento, non *f* tenetur, si sibi, vel alteri damnum sequatur notabile.

6. Promissio facta acceptanti nomine Ecclesiæ, vel Xenodochii transfert *g* dominium secundum quosdam.

7. Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum, & sub hac promissione eam corrupit, tenetur *h* eam ducere, nisi valde sit dispar, tunc enim sufficit dotare

8. Simplex promissio etiam acceptata non obligat *i* secundum aliquos in conscientia, & secundum alios interior potest in conscientia obligare, quia per actum interiorem potest *l* transferri dominium. Contraria est probabilior.

9. Qui promisit meretrici 100. aureos pro actu fornicario, non tenetur *m* nisi ad id tantùm, quod alii homines eiusdem conditionis solvere solent; & sunt qui neque ad hoc teneri dicant, & prodiga promissio etiam cum iuramento non obligat, nisi ad id tantùm in quo non est prodiga.

10. Juramentum additum fictæ promissioni non facit *n* veram obligationem.

11. Promissio obligans ad mortale debet *o* esse vera, deliberata, voluntaria, nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis, & quam mutatio rerum non enervavit.

12. Promissio fa[c]ta sine respectu alterius mutuæ promissionis obliga[t] *p* etiam alia non impleta.

d Sà hoc verb.
e Idem Ibidem.
f Comm. DD.
g Vide P. Sa ubi sup. n. 4
h Sylvest. verb. Luxuria q 5
i P. Henri. apud Dian. p. 2, tr. 17. resol. 9.
l Diana p. 3, tr 5, res. 116.
m Diana p. 4, tr. 4 res. 27.
n Idem p. 5, tr. 14, res. 34.
o Comm. DD.
p Navar. c. 18, n. 6 in sum.

13. Ut

13. Ut in promissione detur materia gravis, opus *q* est ut res promissa sit multo maior, quam si furata esset. Vnde unam missam non dicere non erit mortale.

q Villal. tr. 20. dif 2, tom. 2.

PROPOSITVM.

1. Ob defectum temporis, vel considerationis *a* sufficit virtuale propositum amplius non peccandi ad veram pœnitentiam. Idem ad conficienda alia sacramenta; licet per se requiratur formale. Idem dic de proposito satisfactionis requisitæ ad contritionem, attentionis ad Missam, & ad officium divinum.

a Navar. apud Avilam in comp. hoc verb

PROXENETA.

1. Proxeneta, qui rei domino dixit se rem vendere non posse, nisi tali pretio, quamvis dominus illi concedat quod illam vendat v. g. viginti, & postea 30. vendat, non *a* potest sibi retinere excessum.

a Idem num. 98.

PRVDENTIA.

1. Prudentia *a* ex Augustino est rerum appetendarum & fugiendarum scientia.

2. Acquiritur doctrinâ, *b* & experientiâ, & est virtus specialis à cæteris distincta, residet in intellectu, & est regula omnium virtutum moralium.

3. Actus huius virtutis sunt: Bene consiliari, judicare & præcipere. *c*

4. Prudentia vera non *d* potest esse in peccatoribus, quia peccatum est summa imprudentia.

a Aug. lib. 1, de de mor. Eccl.
b D. Th. 2, 2, q. 45, art. 15
c Idem ubi sup.
d Arist. 6, Ethic.

QVÆ SINT PARTES prudentiæ?

5. Prudentia habet *e* partes integrantes, subiectivas, & potentiales. Partes integrantes illius sunt: Memoria, intelligentia, docilitas, solertia, providentia, ratio, circumspectio, & cautio. Secundum partes coniectivas dividitur in naturalem, & supernaturalem, acquisitam, & infusam.

e Vide D. Th q. 48 49, 50. & 51.

6. Dividitur etiam in personalem, & gubernatricem, & hæc in œconomicam, Civilem, legislatricem, & militarem.

7. Partes potentiales illius sunt tres: Ebulia, id est habitus bene consiliandi in rebus dubiis, synesis id est habitus bene iudicandi de rebus iam consultis secundum legum principia, & fines illius. Gnomen est habitus benè iudicandi de rebus consultis secundùm altiora legum principia contra illarum verba.

QVOT MODIS contra prudentiam peccaretur?

8. Generaliter loquendo omnia peccata sunt contra prudentiam; specialiter tamen peccatur per superabundantiam, & defectum. Per defectum *f* peccatur per præcipitationem, inconsiderationem *g*, inconstantiam, & negligentiam. Non tamen sunt peccatum mortale, nisi cùm quis se exponit periculo illius. Et hæc vitia à luxuria præcipuè ortum habent.

f Idem 2, 2, q. 53. & 54.
g D. Gregor. 31. Mor.

9. Per excessum peccatur *h* sex modis: per carnis prudentiam, astutiam, dolum, fraudem, solicitudinem rerum temporalium, & nimiam curam rerum futurarum.

h D. Th. 2, 2, q. 56 art. 1.

10. Non est speciale prudentiæ præceptum, & peccatum contra eam tunc erit mortale, quando in materia gravi aliud præceptum violatur.

PVBLICVM Vide *Manifestum*.

1. Actus publicus non sufficit, ut delictum sit manifestum, etiam si actus sit peccatum, ut in celebrante excommunicato occultè. *a*

a Avil. in comp. Nav. hoc verb.

PVRGATORIVM.

1. In Purgatorio remittuntur *a* peccata venialia hic non remissa per displicentiam, vel per actum charitatis, in quo virtualiter, & eminenter includitur pœnitentia.

a Sà hoc verb.

2. In purgatorio neque meretur, *b* neque demeretur. Sunt tamen animæ ibi existentes in gratia Dei, & certæ de futura salute.

b Vide Bellar to. 2, lib. 2, char.

3. Incertum nobis est quamdiu animæ ibi cruciabuntur, & ut ex Ven. Beda colligitur *c* aliquæ usque ad extremum judicium cruciabuntur.

c Beda lib 5. hist. c. 14

4. In-

4. Incertum est an à Dæmonibus torqueantur. Negat D. Thomas. d Sine dubio autem certum est pœnas illas omnes huius vitæ, etiam quas Christus Dominus passus est, longè superare.

d D. Th. 4. dist. 20. art. 5.

5. Probabile e est eas pro nobis exorare, & impetrare à Deo multa bona, & comprobatur multis exemplis videndis in speculo exemplorum.

e Bellar. de purg.

6. Suffragia communia omnibus prosunt, f particularia his pro quibus offeruntur contra Caietanum, dicentem iis tantum prodesse, quæ id meruerunt.

f Idem c. 18.

7. Post extremum judicium Purgatorium non erit.

DISPVTATIVNCVLÆ duæ, cum Resolutionibus quatuor.

Q.

QVARTA FVNERALIA.

1 QUARTA funeralia solita primùm ante annos 40. solvi Ecclesiæ Parochiali, eidem est solvenda; a quamvis postea sit monasterio concessa.

a Trid. ses. 15. c. 13.

2. Quarta funeralis, ac canonica portio, & quarta etiam oblationum Episcopo à iure concessa tam à Capitularibus, quam à cæteris clericis persolvatur eo ordine, & modo quem sacri canones statuunt.

QVÆSTVARII.

1. Quæstuarios eleemosynarum abolendos præcipit Tridentinum. a

a Trid. ses. 2, tit. 9.

2. Pius V. omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus revocavit, quæstusque prohibuit,

DISPVTATIVNCVLÆ Præjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

R.

RAPINA. Vide *Furtum.*

RAPINA est vi accipere vel velle accipere aliquid. Est maius peccatum furto, & ab eo specie distinctum, & circumstantia necessariò confitenda.

RAPTOR vide verb. *Luxuria*, & verba *matrimonii impedimenta.*

RATIHABITIO.

a Vide Nava. in sum. c. 1. 1. Ratihabitio non *a* sufficit, si est de futuro ad valorem confessionis.

b Idem c. 17, n. 133. 2. Ratificans damnum suo nomine *b* factum tenetur ad restitutionem, quando is, qui damnum intulit non inferret, nisi sciret, quod is cuius nomine fecit, id ratum esset habiturus; secus verò si non sit eius nomine factum, etiam si illi placeat.

c Comm. DD. 3. Ratihabitio damni retrotrahitur *c* & mandato comparatur, quod locum habet tam in contractibus, quàm in delictis.

d Navar. c. 27, n. 235. 4. Ratihabitio auget *d* peccatum, & pœnam; unde qui ratificat clerici percussionem suo nomine factam, est excommunicatus; & ratificans deformitatem suo nomine factam est irregularis. Et quicumque ratificans delictum suo nomine factum puniendus est, sed non pœna ordinaria.

e Idem ibi sup. 5. Ratihabitio ut mandato comparetur, *e* necessarium est, ut delictum factum fuerit nomine ratihabentis, & ipse potens fuerit, antequam fieret, mandare.

6 In-

6. Infans, & furiosus, si postquam ad usum rationis pervenerint, ratum habeant delictum suo nomine factum, peccant, *f* sed non tenentur ad restitutionem, nec ad pœnam. *f* Comm. DD.

7. Ratificans deformationem factam, sed non suo nomine peccat, *g* sed non est irregularis. *g* Comm. DD.

8. Ratificationes etiam tacitæ factæ per metum revalidantur, *h* quando ratificans vult tacitè ut valeant. *h* Sà hoc verb.

9. Factum nomine alicuius validatur *i* tempore quo ipse ratificat. *i* Idem ibidem.

REATVS Vide *Peccatum*.

RECOMPENSATIO.

1. Peccat *a* mortaliter, qui quod suum est occultè accipit, cum commodè posset per iudicem repetere, si potest oriri grave scandalum vel damnum aliud proximi, & tenetur monere debitorem, quòd nil iam debeat. *a* Vide Navar. c. 17, n. 113.

2. Accipiens clam rem depositam apud Joannem pro eo quod illi debet, tenetur reddere, & manifestare, si sub excommunicatione præcipiatur. *b* *b* Idem c. 7, n. 114,

3. Qui occultè accipit, quod dubitat, an sit suum, tenetur restituere durante hoc dubio. *c* Comm. DD.

4. Regulariter loquendo, tertia *d* persona non potest clam accipere, quod suum non est, ut domino reddat. *d* Navar. n. 117.

Reconciliatio, Vide *Ecclesia*.

Redditus annui. Vide *Census*.

Regulæ Juris. Vide post verbum *Religio*.

DISPVT. I. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIGIO, RELIGIOSVS.

De Religionis definitione, & religioso statu.

1 RElígio est virtus *a* inclinans ad honorem, & cultum Dei tanquam principii, à quo sumus, & in quo vivimus.

2. Falsæ religionis quatuor sunt *b* species. 1. Perniciosus, seu superfluus cultus Dei. 2. Idololatria. 3. Divinatio. 4. Cultus exhibitus creaturæ ad dilectionem nostram. Omnes hæ species sunt ex se mortales exceptâ primâ cùm est superflua, non tamen contraria legi divinæ, vel humanæ, & 4. bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantùm sunt veniales.

RELIGIOSVS status quid sit?

3. Status in stricta significatione significat immobilem vivendi modum, & in hac significatione solùm sunt in Ecclesia tres status, Episcoporum, religiosorum, & coniugatorum.

4. Religiosus dicitur vel ex eo, quòd divino cultui, qui per religionem Deo exhibetur addictus est, vel ex eo quòd votis religatus est. *d*

5. Religiosi alii monachi, alii fratres, alii clerici regulares; & in favorabilibus nomine monachi reliqui omnes *e* intelliguntur.

6. Religio secundùm jus antiquum requirit Professionem solemnem trium votorum. Sed ex novo iure Pontificum, & Concilii Tridentini religiosi Societatis JESU, per Professionem trium votorum simplicium fiunt veri religiosi.

7. Tria vota essentialia ex doctrina Christi Domini desumpta sunt.

8. Hodie nullus vivendi modus potest dici religio, nisi approbatus *g* à summo Pontifice.

a Navar, c. 14, n. 1.
b Idem c. 14, n. 21.
c ff de statu homi. eod. tit.
d Aug. de verb. relig. c. ult.
e c. religiosi c. quamvis de sent. excom.
f Gregor XIII. in const. Ascendente Domino an 1584.
g c. religionem eod. tit. in 6.

9. Pri-

9. Prima religionum fundamenta iacta fuere *h* ab Elia, Eliseo, S. Joanne Baptista, Christo Domino, & Apostolis & ut adhuc permanent initium ab Apostolis habuêre. *h* P. Azor. to. 2, inst mor. lib. 21, c. 23 q. 6.

AN STATVS religionis sit status perfectionis, & perfectior statu Episcoporum, & Parochorum? *i* D. Th. 2, 2. q 86. art. 1

10. Religionis status est status perfectionis, quæ in charitate consistit.

11. Religiosus tenetur *l* tendere ad perfectionem, & huic obligationi satisfacit servando regulam. Et non est in tuta conscientia si se immiscet negotiis sæcularibus, propter quæ omittit orationem, & lectionem spiritualem, & alia religiosa exercitia ad hunc finem valdè conducentia. *l* Idem ubi sup.

12. Episcoporum status est perfectior & laboriosior, & periculosior; & dicitur perfectior non quia sit Deo gratior, *m* sed quia ad maiora pericula exigit perfectiorem charitatem. Status autem religiosorum est tutior, & Deo gratior, non exigit tantam perfectionem, sed est aptior ad illam acquirendam, & ideo qui fecit votum religionis non potest acceptare Episcopatum sine dispensatione. *m* Vill to. 2, tr. 35, dif. 2.

13. Religiosorum status perfectior est statu Parochorum.

QVÆ SIT INTER religiones perfectissima.

14. Illa verè est perfectissima inter alias religiones, quæ perfectissima & accõmodatissima media habet ad exactissimam observantiam trium votorum, in quibus religionis essentia constat. Quapropter si scire velis, quæ sit magis perfecta religio, inquire, quæ sit illa in qua paupertas strictius observatur, castitas purius conservatur, obedientia promptius custoditur. Habitus virtutum, non ex lana, vel ex lino faciunt perfectum monachum.

AN RELIGIOSI sint exempti à Prælatis Ecclesiasticis.

15. Religiosi omnes mendicantes, & qui participant

n Sixtus IV, Vide P. Henriq lib. 7, de indulg.
o Vide c, accidentibus de privil.
p Clem. IV,
q Vide Privil,
r Ibidem.

cipant ex eorum privilegiis exempti *n* sunt à iurisdictione sæculari, & Ecclesiastica Episcoporum. Et Ordinarii contra hoc facientes incurrunt *o* excommunicationem latæ sententiæ.

16. Hodie nulla *p* potest contra hoc consuetudo legitimè esse præscripta.

17. Concessa fuit hæc exemptio à summis Pontificibus propter gloriosa obsequia à religiosis Ecclesiæ facta, & propter iniurias a Prælatis acceptas.

18. Ex hac emptione nullum damnum *q* Prælatis, imò magna utilitas venit.

19. Religiosi sunt notoriè *r* exempti, & ideo non tenentur exemptionis privilegia ostendere, & quæcumque sententia data contra illos est nulla, quamvis privilegium non ostenderint.

f Ibidem.

20. Religiosi omnes mendicantes non possunt *f* excommunicari, suspendi, vel interdici, nisi à Legato à latere, vel ex speciali Papæ commissione, quam in certis casibus habent Inquisitores fidei, & Commissarii Cruciatæ.

t Ref. fr. Eman. Roder, in Bull. Innoc.
u L. sunt personæ ff. de relig. & sump. funer.

21. Religiosi Dominicani, & qui illorum privilegia communicant, possunt *t* creare Notarios Apostolicos ad intimanda, & executioni mandanda Apostolica privilegia.

22. Magister scholæ Salmanticensis, nec quivis alius, non *u* potest religiosis scholasticis etiam in collegio degentibus aliquid sub excommunicatione præcipere. Et iudices omnes tam sæculares quam Ecclesiastici debent advertere ne quicquam contra eorum privilegia fiat; quæ summa est ratio, quæ pro religione facit.

x Trid. ses. 5. de refor. c. 2
y Vide verb. Episcopus

IN QVIBVS religiosi Episcopis sint subiecti.

23. In primis non possunt *x* concionari nisi in Ecclesiis sui Ordinis sine licentia Episcopi. Vide hoc verb. *Privileg.*

24. Ordinarius non potest *y* sine causa rationabili religiosos à prædicatione suspendere.

25. Vt religiosi in suis Ecclesiis concionari possint,

sint, z sufficit ut à suo Superiore approbentur, se tamen debent Episcopo præsentare, & ab eo benedictionem accipere. Si verò dare renuat sine rationabili causa, possunt in suis Ecclesiis sine illius licentia concionari. z Vide verb. Privil.

26. Religiosus, qui extra sua claustra scandalose delinquit, & à suo Prælato non punitur, potest *a* ab Episcopo puniri.

27. Religiosi habentes beneficia Curata possunt *b* ab Episcopis visitari, non de moribus & vita, sed de Sacramentorum administratione, & de cultu Ecclesiæ.

28. Qui degunt extra claustra, subiiciuntur *c* Episcopis in causis obsequiorum, & miserabilium personarum. Advertendum tamen, quod religiosus, qui cum licentia sui Superioris beneficio servit, vel est monialium Vicarius, vel similibus officiis dat operã non est censendus manere extra claustra.

29. Qui sine licentia Ordinarii matrimonio assistit, vel coniuges benedicit, suspensionem incurrit. *d*

30. Religiosi, qui ad Synodum convenire tenẽtur *e* possunt ab Episcopo obligari ut conveniant.

31. In religiosorum Ecclesiis nullus sæcularis, aut regularis contradicente Episcopo concionari *f* præsumat.

32. Qui sine licentia in scriptis suorum Superiorũ extra sua monasteria inveniũtur, possunt *g* ab Episcopo puniri, ut sui instituti desertores.

33. An possit Episcopus visitare Ecclesias Ordinũ militarium, alii aiunt, alii negant *h* probabilius.

34. Contra religiosos dãtes, vel accipiẽtes aliquid pro ingressu Novitii, possũt *i* Episcopi cẽsuras ferre.

35. Religiosi, excepta Carthusia, & Societate Jesu possunt *l* obligari ab Episcopis ut exeant ad processiones publicas exceptis aliquibus casibus videndis apud Villalobos.

36. Religiosi extra conventum possunt *m* fidelium processiones facere, etiam sine licentia Episcopi

a Trid. sess. 25. c. 14, de reform.
b Trid. sess. 7. de reg. c. 8.
c Trid. sess. 7, c. 14.
d Trid. sess. 24, de refor. matr.
e Ibidem de refor.
f Ex Decret. Innoc. X.
g Trid. sess. 25. de reg. c. 4.
h F. Em. Rod. to. 1, q. 36, art. 8.
i Trid. sess. 25, de reg. c. 16, in fin.
l Villal. to. 1, tr. 35, dis. 5.
m Vide eumdem ubi sup. n. 9.

scopi,

scopi, ipso autem contradicente gratius Deo erit ab illis se abstinere, & aliis piis operibus divina beneficia impetrare.

37. Religiosi testamentarii in hoc officio delinquentes *n* possunt ab Episcopis puniri, & illis debent rationem reddere.

38. Episcopi etiam in religiosorum domibus honoratiorem locum habere *o* debent, quam Provincialis, vel ipse Generalis Ordinis.

39. Si religiosi Episcopo non dederint debitum honorem, iudex huius causæ non ipse Episcopus, sed regularis *p* erit.

40. In religiosorum domibus etiam exemptis *q* potest si velit Episcopus concionari.

41. Camaldulenses habent *r* privilegium à Leone X. ne Episcopi possint in Ecclesia exempta sine licentia Prælati religiosi convocare processiones, celebrare Ordines, & similia, & in hoc communicant aliæ religiones.

42. In casibus in quibus religiosi Episcopi subiecti sunt, *ſ* non possunt illos per censuras compellere, nisi hoc expresse à iure, vel à Pontificibus, vel à Conciliis Episcopis concessum sit.

n Clem. unic. de test.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Henriq. lib. 7, de indulg. c 27, n.8. lex D.
r F. Em. Rod. to. 2, q. 63, art. 10,
ſ Thom. Sanch de matr lib. 7, disp. 31, n.25.

SECTIO II.

Quibus in Casibus possint Religiosi Iudicem Conservatorem creare; quis possit hoc munus obire, & quam potestatem habeat?

1 POssunt *a* nominare Judicem Conservatorem Prælati, & Syndici, & quivis alius religiosus.

2. Quævis persona in dignitate Ecclesiastica constituta, Rectores, & Priores, & Episcoporum Vicarii etiam foranei possunt eligi in iudices Conservatores. Sed iam non potest eligi religiosus etiã si sit Cardinalis ex declaratione Cardin contrarium tamen est probabile.

a Vide Eman. Rod to. 3. qq. reg.

3. Per-

3. Personæ à religiosis assignatæ in Judices Conservatores, nisi legitimo impedimento sint excusatæ *b* tenentur munus acceptare sub pœna excommunicationis. *b* Ex Bull. Iul. III.

4. Assignato uno judice non potest *c* alius assignari, nisi primus habeat legitimum impedimentum, vel nolit acceptare, vel malitiosè se gerat. *c* Ex Leone X. & Clem. VII.

5. Poterit eligi extra diœcesim, sed reus non poterit citari ultra duas diætas.

6. Poterunt *d* Conservatores suam iurisdictionem delegare alii personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ. *d* Pius V. Soc. Iesu

7. Poterunt *e* cognoscere in causis civilibus, criminalibus, vel mixtis religiosorum sive rei, sive actores. *e* Ex citato privil. in comp.

8. Non *f* possunt religiosi nisi spontè velint conveniri ante suos Conservatores. *f* Em Rod. ubi sup. art. 13.

9. Possunt *g* Conservatores judicare de iniuriis illatis famulis religiosorum. *g* Idem ubi sup. art. 17.

10. Possunt *h* procedere contra alios religiosos, & illorum communitates, etiam si habeant æquale privilegium. *h* Ex cōp. ciet.

11. Conservatores, qui malitiosè in iurisdictione excedunt ipso facto de officio manent *i* suspensi, & pars id procurans ipso facto incurrit *l* excommunicationem Papæ reservatam, nisi alii parti expensas satisfecerit: Qui autem pars non est pœnas has non incurrit, nec altera pars si iudex non excessit. *i* c. fin. de off. de leg. lib. 1, & 2, tit. s lib. 1 recop. *l* c. fin. cit.

12. Circa horum iudicum electionem Tridentinum *m* nihil innovavit. *m* Trid. sef. 14. c. 5, ad fin.

DE INGRESSU in religionem, vide verb. *Novitius.*

AN LICEAT religioso professo ad aliam religionem transire.

13. Non licet *n* ex una ad aliam religionem transire nisi ob magnam necessitatem, vel utilitatē. *n* D. Th. 2. 2, q. ult. art. 8

14. Quivis religiosus potest *o* ad strictiorem religionem transire petitâ licentiâ à suo Prælato, licet non *p* obtenta. *o* c. licet de regul, c. significasti, c. non ex vobis eod. tit.

15. Si

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PRIVILEGIVM.

De Privilegii definitione & quotuplex sit.

a Vide verb. gratia c privilegium 3, dist.

b Comm. DD.

1 PRivilegium *a* est privata lex, vel privans legē; quia circa privatas personas legem effectu privat illas excipiendo.

2. Privilegium aliud reale, ut quod religioni conceditur; aliud personale *b*, ut quod personæ conceditur per Bullam. Per Bullam Cruciatæ non tolluntur privilegia realia, & ideo non tolluntur privilegia religionum, nec suspenduntur.

c Sa verb. gratia, n. 1.

d Azor. to 1. lib 5 c. 3, q. 5,

e Comm. DD.

f Dia. p. 4 tr. 1, ref. 82.

g Idem p. 1, tr. 2 ref. 6.

3. Privilegium non cessat, nisi illius revocatio veniat in privilegiati notitiam. *c*

4. Privilegium non indiget *d* promulgatione & valet secundum probabiliorem sententiam antequam veniat in privilegiati notitiam.

5. Privilegium Principis amittitur, *e* si privilegiati eo per decennium non utantur; religionum verò per centenarium.

6. Privilegium concessum non *f* subdito, non potest amplius revocari: verbi gratia, si iudex sæcularis privilegium aliquod Ecclesiastico concedat.

7. Potest *g* Papa omnia privilegia antea concessa revocare, etiam si sint remuneratoria.

8. Cum dubium est an privilegium sit reale, vel personale, si sit favorabile, & nec contra jus commune, nec particulare alicuius, reale censendum est, & *h* extendendum.

h Idem p. tr. 3. ref. 2.

i Suarez. apud Dian. in sum. hoc verb.

9 Privilegium insertum in *i* jure communi, non censetur derogatum per generalem privilegiorum derogationem.

10. Bulla Vrbani VIII. revocans vivæ vocis oracula

cula non comprehendit *l* privilegia sic concessa ante Gregor XIII. regularibus, quia hic ex certa scientia illa confirmavit. *l* Dian. p. 5, tr. 13, ref. 65

11. Privilegia religiosorum latè sunt *m* interpretanda, & cum exortum fuerit dubium circa illa, recurrendum est ad personas in dignitate constitutas, quæ ex concessione Julii II. ea possunt interpretari. *m* Comm DD.

12. Privilegium contra ius commune strictè est interpretandum.

DISPVTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PROCVRATOR.

1 Procurator ad negotia potest alium instituere Procuratorem.

2. Acta per Procuratorem dum ignoratur facultatem revocatam esse, valida sunt.

PROMISSIO.

1. Promissio obligat, *a* nisi res ita mutatæ sint, ut si cogitasset ita futurum, non promisisset, aut si te obligandi animum non habuisti, sed solum proposuisti facere. Vix autem quis promittentium se obligare intendet, nisi juret aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt, faciam, intelligunt se facturos nisi mutentur; volunt enim libertatem suam indemnem conservare. *a* Vide P. Sa verb. Promissio.

2. Qui habet animum promittendi eo ipso se *b* obligat. Si tamen promissionem non implet ex causa rationabili non peccat, nisi sequatur scandalum, vel notabile damnum proximi, quo casu teneretur ex iustitia ad restitutionem; in aliis verò non, sed faceret contra fidelitatem. *b* Comm. DD.

3. Potest quis promissum negare ei, qui quod *c* ipse promisit non adimplet. Item cum sibi pernicio- *c* Sa hoc verb. n. 1

ciosum est præstare, vel alteri inutile, aut is per ingratitudinem factus est indignus, aut vi vel dolo promissio est extorta, & non firmata juramento, aut si non est acceptata, vel de re illicita, aut donatio est lege prohibita ut simoniaca, aut de solvenda usura, & non firmata juramento, sed id potest Episcopus relaxare, aut si promissum fuit, sed secundùm quosdam ei, qui erat excommunicatus denunciatus.

4. Quod alicui promisisti propter rem illicitam, si faciat, teneris *d* ei dare, licet alii id negent *e*

d Sà hoc verb.
e Idem Ibidem.

5. Cum promittit aliquis etiam cum iuramento, non *f* tenetur, si sibi, vel alteri damnum sequatur notabile.

f Comm. DD.

6. Promissio facta acceptanti nomine Ecclesiæ, vel Xenodochii transfert *g* dominium secundum quosdam.

g Vide P. Sa ubi sup. n. 4

7. Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum, & sub hac promissione eam corrupit, tenetur *h* eam ducere, nisi valde sit dispar, tunc enim sufficit dotare

h Sylvest. verb. Luxuria q 5

8. Simplex promissio etiam acceptata non obligat *i* secundum aliquos in conscientia, & secundum alios interior potest in conscientia obligare, quia per actum interiorem potest *l* transferri dominium. Contraria est probabilior.

i P. Henri. apud Dian. p. 2, tr. 17. resol. 9.
l Diana p, 3, tr 5, res. 116.

9. Qui promisit meretrici 100. aureos pro actu fornicario, non tenetur *m* nisi ad id tantùm, quod alii homines eiusdem conditionis solvere solent; & sunt qui neque ad hoc teneri dicant, & prodiga promissio etiam cum iuramento non obligat, nisi ad id tantùm in quo non est prodiga.

m Diana p. 4, tr. 4 res. 27.

10. Iuramentum additum fictæ promissioni non facit *n* veram obligationem.

n Idem p. 5, tr. 14, res. 34.

11. Promissio obligans ad mortale debet *o* esse vera, deliberata, voluntaria, nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis, & quam mutatio rerum non enervavit.

o Comm. DD.

12. Promissio facta sine respectu alterius mutuæ promissionis obligat *p* etiam alia non impleta.

p Navar. c. 18, n. 6 in sum.

13. Ut

13. Ut in promissione detur materia gravis, opus *q* est ut res promissa sit multo maior, quam si furata esset. Unde unam missam non dicere non erit mortale. *q* Villal. tr. 20. dif 2, tom. 2.

PROPOSITUM.

1. Ob defectum temporis, vel considerationis *a* sufficit virtuale propositum amplius non peccandi ad veram pœnitentiam. Idem ad conficienda alia sacramenta; licet per se requiratur formale. Idem dic de proposito satisfactionis requisitæ ad contritionem, attentionis ad Missam, & ad officium divinum. *a* Navar. apud Avilam in comp. hoc verb

PROXENETA.

1. Proxeneta, qui rei domino dixit se rem vendere non posse, nisi tali pretio, quamvis dominus illi concedat quod illam vendat v. g. viginti, & postea 30. vendat, non *a* potest sibi retinere excessum. *a* Idem num. 98.

PRUDENTIA.

1. Prudentia *a* ex Augustino est rerum appetendarum & fugiendarum scientia. *a* Aug. lib. 1. de de mor. Eccl.

2. Acquiritur doctrinâ, *b* & experientiâ, & est virtus specialis à cæteris distincta, residet in intellectu, & est regula omnium virtutum moralium. *b* D. Th. 2, 2, q. 45, art. 1.

3. Actus huius virtutis sunt: Bene consiliari, judicare & præcipere. *c* *c* Idem ubi sup.

4. Prudentia vera non *d* potest esse in peccatoribus, quia peccatum est summa imprudentia. *d* Arist. 6, Ethic.

QUÆ SINT PARTES *prudentiæ?*

5. Prudentia habet *e* partes integrantes, subiectivas, & potentiales. Partes integrantes illius sunt: Memoria, intelligentia, docilitas, solertia, providentia, ratio, circumspectio, & cautio. Secundum partes coniectivas dividitur in naturalem, & supernaturalem, acquisitam, & infusam. *e* Vide D. Th q. 48 49, 50. & 51.

6. Dividitur etiam in personalem, & gubernatricem, & hæc in œconomicam, Civilem, legislatricem, & militarem.

7. Partes potentiales illius sunt tres: Ebulia, id est habitus bene consiliandi in rebus dubiis, synesis id est habitus bene iudicandi de rebus iam consultis secundum legum principia, & fines illius. Gnomen est habitus bene iudicandi de rebus consultis secundum altiora legum principia contra illarum verba.

QVOT MODIS contra prudentiam peccaretur?

8. Generaliter loquendo omnia peccata sunt contra prudentiam; specialiter tamen peccatur per superabundantiam, & defectum. Per defectum *f* peccatur per præcipitationem, inconsiderationem *g*, inconstantiam, & negligentiam. Non tamen sunt peccatum mortale, nisi cùm quis se exponit periculo illius. Et hæc vitia à luxuria præcipuè ortum habent.

f Idem 2, 2, q. 53. & 54.
g D. Gregor. 31. Mor.

9. Per excessum peccatur *h* sex modis: per carnis prudentiam, astutiam, dolum, fraudem, solicitudinem rerum temporalium, & nimiam curam rerum futurarum.

h D. Th. 2, 2, q. 56 art. 1.

10. Non est speciale prudentiæ præceptum, & peccatum contra eam tunc erit mortale, quando in materia gravi aliud præceptum violatur.

PVBLICVM Vide *Manifestum*.

1. Actus publicus non sufficit, ut delictum sit manifestum, etiam si actus sit peccatum, ut in celebrante excommunicato occultè. *a*

a Avil. in comp. Nav. hoc verb.

PVRGATORIVM.

1. In Purgatorio remittuntur *a* peccata venialia hic non remissa per displicentiam, vel per actum charitatis, in quo virtualiter, & eminenter includitur pœnitentia.

a Sà hoc verb.

2. In purgatorio neque meretur, *b* neque demeretur. Sunt tamen animæ ibi existentes in gratia Dei, & certæ de futura salute.

b Vide Bellar to. 2, lib 2, char.

3. Incertum nobis est quamdiu animæ ibi cruciabuntur, & ut ex Ven. Beda colligitur *c* aliquæ usque ad extremum judicium cruciabuntur.

c Beda lib 5. hist. c. 14

4. In-

4. Incertum est an à Dæmonibus torqueantur. Negat D. Thomas. *d* Sine dubio autem certum est pœnas illas omnes huius vitæ, etiam quas Christus Dominus passus est, longè superare.

d D. Th. 4. dist. 20. art. 5.

5. Probabile *e* esteas pro nobis exorare, & impetrare à Deo multa bona, & comprobatur multis exemplis videndis in speculo exemplorum.

e Bellar. de purg.

6. Suffragia communia omnibus prosunt, *f* particularia his pro quibus offeruntur contra Caietanum, dicentem iis tantum prodesse, quæ id meruerunt.

f Idem c. 18.

7. Post extremum judicium Purgatorium non erit.

DISPVTATIVNCVLÆ duæ, cum Resolutionibus quatuor.

Q.

QVARTA FVNERALIA.

1 QUARTA funeralia solita primùm ante annos 40. solvi Ecclesiæ Parochiali, eidem est solvenda; *a* quamvis postea sit monasterio concessa.

a Trid. ses. 15. c. 13.

2. Quarta funeralis, ac canonica portio, & quarta etiam oblationum Episcopo à iure concessa tam à Capitularibus, quam à cæteris clericis persolvatur eo ordine, & modo quem sacri canones statuunt.

QVÆSTVARII.

1. Quæstuarios eleemosynarum abolendos præcipit Tridentinum. *a*

a Trid. ses. 2, tit. 9.

2. Pius V. omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus revocavit, quæstusque prohibuit,

DISPVTATIVNCVLÆ Præjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

R.

RAPINA. Vide *Furtum*.

RAPINA est vi accipere vel velle accipere aliquid. Est maius peccatum furto, & ab eo specie distinctum, & circumstantia necessariò confitenda.

RAPTOR vide verb. *Luxuria*, & verba *matrimonii impedimenta.*

RATIHABITIO.

a Vide Nava. in sum. c. 1.
b Idem c. 17, n. 133.
c Comm. DD.
d Navar. c. 27, n. 233.
e Idem ubi sup.

1. Ratihabitio non *a* sufficit, si est de futuro ad valorem confessionis.

2. Ratificans damnum suo nomine *b* factum tenetur ad restitutionem, quando is, qui damnum intulit non inferret, nisi sciret, quod is cuius nomine fecit, id ratum esset habiturus; secus verò si non sit eius nomine factum, etiam si illi placeat.

3. Ratihabitio damni retrotrahitur *c* & mandato comparatur, quod locum habet tam in contractibus, quàm in delictis.

4. Ratihabitio auget *d* peccatum, & pœnam; unde qui ratificat clerici percussionem suo nomine factam, est excommunicatus; & ratificans deformitatem suo nomine factam est irregularis. Et quicumque ratificans delictum suo nomine factum puniendus est, sed non pœna ordinaria.

5. Ratihabitio ut mandato comparetur, *e* necessarium est, ut delictum factum fuerit nomine ratihabentis, & ipse potens fuerit, antequam fieret, mandare.

6 In-

6. Infans, & furiosus, si postquam ad usum rationis pervenerint, ratum habeant delictum suo nomine factum, peccant, *f* sed non tenentur ad restitutionem, nec ad pœnam. *f* Comm. DD.

7. Ratificans deformationem factam, sed non suo nomine peccat, *g* sed non est irregularis. *g* Comm. DD.

8. Ratificationes etiam tacitæ factæ per metum revalidantur, *h* quando ratificans vult tacitè ut valeant. *h* Sà hoc verb.

9. Factum nomine alicuius validatur *i* tempore quo ipse ratificat. *i* Idem ibidem.

REATVS Vide *Peccatum*.

RECOMPENSATIO.

1. Peccat *a* mortaliter, qui quod suum est occultè accipit, cum commodè posset per iudicem repetere, si potest oriri grave scandalum vel damnum aliud proximi, & tenetur monere debitorem, quòd nil iam debeat. *a* Vide Navar. c. 17, n. 113.

2. Accipiens clam rem depositam apud Joannem pro eo quod illi debet, tenetur reddere, & manifestare, si sub excommunicatione præcipiatur. *b* *b* Idem c. 7, n. 114.

3. Qui occultè accipit, quod dubitat, an sit suum, tenetur restituere durante hoc dubio. *c* Comm. DD.

4. Regulariter loquendo, tertia *d* persona non potest clam accipere, quod suum non est, ut domino reddat. *d* Navar. n. 117.

Reconciliatio. Vide *Ecclesia*.

Redditus annui. Vide *Census*.

Regulæ Juris. Vide post verbum *Religio*.

DISPVT. I. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIGIO, RELIGIOSVS.

De Religionis definitione, & religioso statu.

1. RElligio est virtus *a* inclinans ad honorem, & cultum Dei tanquam principii, à quo sumus, & in quo vivimus.

2. Falsæ religionis quatuor sunt *b* species. 1. Perniciosus, seu superfluus cultus Dei. 2. Idololatria. 3. Divinatio. 4. Cultus exhibitus creaturæ ad dilectionem nostram. Omnes hæ species sunt ex se mortales exceptâ primâ cùm est superflua, non tamen contraria legi divinæ, vel humanæ, & 4. bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantùm sunt veniales.

RELIGIOSVS status quid sit?

3. Status in stricta significatione significat immobilem vivendi modum; & in hac significatione solùm sunt in Ecclesia tres status, Episcoporum, religiosorum, & coniugatorum.

4. Religiosus dicitur vel ex eo, quòd divino cultui, qui per religionem Deo exhibetur addictus est, vel ex eo quòd votis religatus est. *d*

5. Religiosi alii monachi, alii fratres, alii clerici regulares; & in favorabilibus nomine monachi reliqui omnes *e* intelliguntur.

6. Religio secundùm jus antiquum requirit Professionem solemnem trium votorum. Sed ex novo iure Pontificum, & Concilii Tridentini religiosi Societatis JESU, per Professionem trium votorum simplicium fiunt veri religiosi.

7. Tria vota essentialia ex doctrina Christi Domini desumpta sunt.

8. Hodie nullus vivendi modus potest dici religio, nisi approbatus *g* à summo Pontifice.

9. Pri-

a Navar, c. 14, n. 1.
b Idem c. 14, n. 21.
c ff de statu homi. eod. tit.
d Aug. de verb. relig. c. ult.
e c. religiosi c. quamvis de sent. excom.
f Gregor XIII. in const. Ascendente Domino an. 15[.]4.
g c. religionem eod. tit. in 6.

9. Prima religionum fundamenta iacta fuere *h* ab Elia, Eliseo, S. Joanne Baptista, Christo Domino, & Apostolis: & ut adhuc permanent initium ab Apostolis habuêre. *h* P. Azor, to. 2, inst mor. lib. 21, c. 23 q. 6.

AN STATVS religionis sit status perfectionis, & perfectior statu Episcoporum, & Parochorum? *i* D. Th. 2, 2. q 86. art. 1

10. Religionis status est status perfectionis, quæ in charitate consistit.

11. Religiosus tenetur *l* tendere ad perfectionem, & huic obligationi satisfacit servando regulam. Et non est in tuta conscientia si se immiscet negotiis sæcularibus, propter quæ omittit orationem, & lectionem spiritualem, & alia religiosa exercitia ad hunc finem valdè conducentia. *l* Idem ubi sup.

12. Episcoporum status est perfectior & laboriosior, & periculosior; & dicitur perfectior non quia sit Deo gratior, *m* sed quia ad maiora pericula exigit perfectiorem charitatem. Status autem religiosorum est tutior, & Deo gratior, non exigit tantam perfectionem, sed est aptior ad illam acquirendam, & ideo qui fecit votum religionis non potest acceptare Episcopatum sine dispensatione. *m* Vill to. 2, tr. 35, dif. 2.

13. Religiosorum status perfectior est statu Parochorum.

QVÆ SIT INTER religiones perfectissima.

14. Illa verè est perfectissima inter alias religiones, quæ perfectissima & accōmodatissima media habet ad exactissimam observantiam trium votorum, in quibus religionis essentia constat. Quapropter si scire velis, quæ sit magis perfecta religio, inquire, quæ sit illa in qua paupertas strictius observatur, castitas purius conservatur, obedientia promptius custoditur. Habitus virtutum, non ex lana, vel ex lino faciunt perfectum monachum.

AN *RELIGIOSI sint exempti à Prælatis Ecclesiasticis.*

15. Religiosi omnes mendicantes, & qui participant

cipant ex eorum privilegiis exempti *n* sunt à iurisdictione sæculari, & Ecclesiastica Episcoporum. Et Ordinarii contra hoc facientes incurrunt *o* excommunicationem latæ sententiæ.

16. Hodie nulla *p* potest contra hoc consuetudo legitimè esse præscripta.

17. Concessa fuit hæc exemptio à summis Pontificibus propter gloriosa obsequia à religiosis Ecclesiæ facta, & propter iniurias a Prælatis acceptas.

18. Ex hac emptione nullum damnum *q* Prælatis, imò magna utilitas venit.

19. Religiosi sunt notoriè *r* exempti, & ideo non tenentur exemptionis privilegia ostendere, & quæcumque sententia data contra illos est nulla, quamvis privilegium non ostenderint.

20. Religiosi omnes mendicantes non possunt *s* excommunicari, suspendi, vel interdici, nisi à Legato à latere, vel ex speciali Papæ commissione, quam in certis casibus habent Inquisitores fidei, & Commissarii Cruciatæ.

21. Religiosi Dominicani, & qui illorum privilegia communicant, possunt *t* creare Notarios Apostolicos ad intimanda, & executioni mandanda Apostolica privilegia.

22. Magister scholæ Salmanticensis, nec quivis alius, non *u* potest religiosis scholasticis etiam in collegio degentibus aliquid sub excommunicatione præcipere. Et iudices omnes tam sæculares quam Ecclesiastici debent advertere ne quicquam contra eorum privilegia fiat; quæ summa est ratio, quæ pro religione facit.

IN QVIBVS religiosi Episcopis sint subiecti.

23. In primis non possunt *x* concionari nisi in Ecclesiis sui Ordinis sine licentia Episcopi. Vide hoc verb. *Privileg.*

24. Ordinarius non potest *y* sine causa rationabili religiosos à prædicatione suspendere.

25. Vt religiosi in suis Ecclesiis concionari possint,

n Sixtus IV, Vide P. Henriq lib. 7, de Indulg.
o Vide c, accidentibus de privil.
p Clem. IV,
q Vide Privil,
r Ibidem.
s Ibidem.
t Ref. fr. Eman. Roder. in Bull. Innoc.
u L. sunt personæ ff, de relig. & sump. funer.
x Trid. ses. 5. de refor. c. 2
y Vide verb. Episcopus

sint, z sufficit ut à suo Superiore approbentur, se tamen debent Episcopo præsentare, & ab eo benedictionem accipere. Si verò dare renuat sine rationabili causa, possunt in suis Ecclesiis sine illius licentia concionari.

z Vide verb. Privil.

26. Religiosus, qui extra sua claustra scandalose delinquit, & à suo Prælato non punitur, potest a ab Episcopo puniri.

27. Religiosi habentes beneficia Curata possunt b ab Episcopis visitari, non de moribus & vita, sed de Sacramentorum administratione, & de cultu Ecclesiæ.

28. Qui degunt extra claustra, subiiciuntur c Episcopis in causis obsequiorum, & miserabilium personarum. Advertendum tamen, quod religiosus, qui cum licentia sui Superioris beneficio servit, vel est monialium Vicarius, vel similibus officiis dat operã non est censendus manere extra claustra.

29. Qui sine licentia Ordinarii matrimonio assistit, vel coniuges benedicit, suspensionem incurrit. d

30. Religiosi, qui ad Synodum convenire tenẽtur e possunt ab Episcopo obligari ut conveniant.

31. In religiosorum Ecclesiis nullus sæcularis, aut regularis contradicente Episcopo concionari f præsumat.

32. Qui sine licentia in scriptis suorum Superiorũ extra sua monasteria inveniũtur, possunt g ab Episcopo puniri, ut sui instituti desertores.

33. An possit Episcopus visitare Ecclesias Ordinũ militarium, alii aiunt, alii negant h probabilius.

34. Contra religiosos dãtes, vel accipiẽtes aliquid pro ingressu Novitii, possũt i Episcopi cẽsuras ferre.

35. Religiosi, excepta Carthusia, & Societate Jesu possunt l obligari ab Episcopis ut exeant ad processiones publicas exceptis aliquibus casibus videndis apud Villalobos.

36. Religiosi extra conventum possunt m fidelium processiones facere, etiam sine licentia Episcopi

a Trid. ses. 25. c. 14. de reform.
b Trid. ses. 7. de reg. c. 8.
c Trid. ses. 7. c. 14.
d Trid. ses. 24. de refor. matr.
e Ibidem de refor.
f Ex Decret. Innoc. X.
g Trid. ses. 25. de reg. c. 4.
h F. Em. Rod. to. 1. q. 36. art. 8.
i Trid. ses. 25. de reg. c. 16. in fin
l Villal. to. 1. tr. 35. dif. 5.
m Vide eumdem ubi sup. n. 9.

scopi

3. Personæ à religiosis assignatæ in judices Conservatores, nisi legitimo impedimento sint excusatæ *b* tenentur munus acceptare sub pœna excommunicationis.

4. Assignato uno judice non potest *c* alius assignari, nisi primus habeat legitimum impedimentum, vel nolit acceptare, vel malitiosè se gerat.

5. Poterit eligi extra diœcesim, sed reus non poterit citari ultra duas diætas.

6. Poterunt *d* Conservatores suam iurisdictionem delegare alii personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ.

7. Poterunt *e* cognoscere in causis civilibus, criminalibus, vel mixtis religiosorum sive rei, sive actores.

8. Non *f* possunt religiosi nisi spontè velint conveniri ante suos Conservatores.

9. Possunt *g* Conservatores judicare de iniuriis illatis famulis religiosorum.

10. Possunt *h* procedere contra alios religiosos, & illorum communitates, etiam si habeant æquale privilegium.

11. Conservatores, qui malitiosè in iurisdictione excedunt ipso facto de officio manent *i* suspensi, & pars id procurans ipso facto incurrit *l* excommunicationem Papæ reservatam, nisi alii parti expensas satisfecerit: Qui autem pars non est pœnas has non incurrit, nec altera pars si iudex non excessit.

12. Circa horum iudicum electionem Tridentinum *m* nihil innovavit.

DE INGRESSU in religionem, vide verb. *Novitius*.

AN LICEAT religioso professo ad aliam religionem transire.

13. Non licet *n* ex una ad aliam religionem transire nisi ob magnam necessitatem, vel utilitatẽ.

14. Quivis religiosus potest *o* ad strictiorem religionem transire petitâ licentiâ à suo Prælato, licet non *p* obtenta.

b Ex Bull. Iul. III.
c Ex Leone X. & Clem. VII.
d Pius V. Soc. Iesu
e Ex citato privil. in comp.
f Em Rod. ubi sup. art. 13.
g Idem ubi sup. art 17.
h Ex cõp. citet.
i c. fin. de off. de leg. lib. 1, & 2, tit. slib. 1 recop.
l c. fin. cit.
m Trid. ses. 14, c. 5, ad fin.
n D. Th. 2. 2, q. ult. art. 8
o c. licet de regul, c. significasti, c. non ex vobis eod. tit.

15. Si ad laxiorem transeat, existimans bona fide arctiorem esse, non incurrit excommunicationem.

16. Si transeat non petita licentia, potest q ac debet Prælatus illum revocare secundum probabiliorem.

17. Cum subditus petit licentiam à Prælato debet r expectare responsum, quod si neget illam propter iustas causas debet ad alium maiorem Superiorem recurrere.

18. Religio ad quam transitus licet, debet esse non solum sanctior, sed arctior, & in qua religiosa observantia arctius s vigeat: Si enim est relaxata, parum interest, quòd arctiorem regulam habeat custoditam in arca.

19. Quod in hoc casu de viris religiosis dicitur, intelligendum t etiam de fœminis, & idem de fratribus u laicis.

20. Nullus religiosus professus ex Ordinibus mendicantibus potest x transire ad Ordines monachales, nec ad Ordinem Dominæ de Mercede.

21. Ordines mendicantes sunt, quæ ut tales per litteras Apostolicas declaratæ sunt, etiamsi habeant y annuos redditus in communi, sicuti habent collegia Societatis Jesu.

22. Ad Carthusiam licet z transire omnibus religiosis aliorum Ordinum. Cistercienses autem, & Minimi non possunt sine licentia suorum Generalium. Vide circa hoc Societatis privilegia.

23. Religiosi mendicantes ex Papæ licentia ad monachales ordines transeuntes non habent a vocem, nec locum.

24. An liceat transire ex religione mendicanti ad aliam mendicantem, ex illarum privilegiis perpendendum est; jure autem communi prohibitum b non est ex causa, & cum Prælati licentia.

25. Capucini non possunt admittere observantes D. Francisci.

q P, Azor to, 1, l, 12 c, 1, q, 5.
r Abb, in d, c. licet,
s Vide Vill, to, 2, tr, 35, dif, 13, n. 9.
t Navar, cons, 132, num. 15, lib, de reg,
u F, Em: Rodr, ubi sup,
x In Extrav, viam ambitionis de rel: domi:
y Vide Azor, 1, p l, 12, c, 14, n, 12
z Ex Marti, 4, extr viam ambitionis, de res. domi:
a Clem: ut professores de regul,
b Comm, DD,

26. Qui

26. Qui potest transire ad arctiorem Ordinem, potest *c* id facere etiam si votum emiserit in contrarium.

c Navar. consil. 55, de reg. l. 3.

27 Qui transit ex una in aliam religionem, debet *d* habere probationis annum.

d Trid. sess. 25, c. 15, de reg.

28 Possunt omnes Ordines mendicantes aliorum Ordinum privilegiis uti circa hoc.

29. Generalis potest *e* ex iusta causa dare licentiam subdito ut ad laxiorem Ordinem transeat.

e Comm. DD.

AD QUAM RELIGIONEM pertineant bona religiosi ex una ad aliam transeuntis?

30. Si transitus fuit contra ius omne quod habuerit, ad priorem Ordinem *f* pertinet; si autem legitimè transiit, quod post professionem acquiret, spectat ad secundum.

f P. Azor p. lib. 12. c. 15, q. 1.

31. Si quando ingressus fuit *g* religionem, donationem illi fecit omnium bonorum, & ante professionem transiit ad aliam, omnia sua bona secum feret, secùs verò si donatio fuit alicuius partis bonorum.

g Panor. in c. quod ad, ro de cler. coniug, &c. in præsenti de probat.

32. Actio, quam habet religiosus ad hæreditatem, transit cum eo ad monasterium; *h* quòd si hæreditatis incapax est, ad hæredes ab intestato pertinebit.

h c. Statutum 18 q. 1.

33 Cum ei aliquid fuerit legatum sub conditione, quæ impleta fuit, quando erat in 2. monasterio, ad illud 2. spectat *i*

i Filiu. in c. in præsenti de prob.

34 Omnia, quæ habebat in prima religione ad illam pertinent, ex licentia autem præsumpta *l* poterit secum ferre manuscripta primæ religioni inutilia.

l Ex d. c. statutum

35. Si monasterium compelleretur admittere religiosum, ut ibi ageret pœnitentiam, & hic haberet bona in primo monasterio, hoc teneretur *m* bonorum usumfructum secundo dare, ut aleret religiosum dum viveret.

m Comm DD.

SECTIO III.

De variis circa Religiosos resolutionibus.

a Comm. DD. Vide Navar. c. num. 26.

RELIGIOSUS Sacerdos, cui à suo Prælato prohibitum est confessiones audire, *a* validè audiet peccata venialia, sed non licitè, sic etiamsi de his habeat prohibitionem.

b Avil. in comp. Navar. hoc verb.

2. Religiosi, qui virtute suorum privilegiorum poterant ante Tridentinum confiteri cum clericis sæcularibus, possunt *b* etiam modò.

c Idem ibid.

3. Peccat *c* mortaliter, qui retrahit aliquem ab ingressu, vel extrahit post ingressum, sed non tenetur ingredi pro eo; sed qui prædicta facit bona intentione nec peccat, nec incidit in censuras.

d Navar. ubi sup. n. 51.

4. Ingredi, *d* vel inducere ad ingressum in religionem, in qua laxè vivitur, peccatum est, & in illam ingrediens non satisfacit voto ingrediendi religionem in communi. Nec qui votum fecit ingrediendi religionem laxam, in qua non est reformationis spes, tenetur adimplere.

e Comm. DD.

5. Religiosus professus, in venereum peccatum incidens, circumstantiam tenetur *e* confiteri.

f Comm. DD.

6. Professio facta ab excommunicato *f* valet.

g Comm. DD.

7. Peccat *g* mortaliter religiosus qui eò, quòd observantia non urget, non servat ea, quæ obligant sub mortali; excusatur tamen ab impletione eorum, quæ non pertinent ad essentiam votorum, & jam desuescunt per privilegia, vel consuetudinem, vel tolerantiam Prælatorum.

h Navar. c. 27. n. 260.

8. Religiosus moribundus potest *h* declarare suam voluntatem in distribuendis rebus quibus cum licentia utitur, sed non per modum ultimæ voluntatis.

i Comm. DD.

9. Post Tridentinum potest *i* fœmina fieri religiosa manendo domi in sæculo ex iusta causa cum peculio unde sustentetur.

10. Professus solùm obedientiam secundum regulam

gulam censetur *l* profiteri paupertatem, & castitatem.

11. Professus *m* non intendens servare regulam nisi aliorum more, tenetur servare omnia, quorum non est legitima dispensatio.

12. Professio monialis non mendicantis in monasterio non habente reditus, quibus sustentetur, non valet.

13 Professus cælato morbo *n* contagioso, potest à religione expelli.

14. Professus à religione expulsus tenetur servare tria vota eo modo, quo potest, & Ordinario loci tenetur *o* se præsentare, æque obedire, nec debet sibi thesaurizare, sed post moderatum victum, & vestitum, quæ supererunt, Ecclesiæ cui est addictus, acquiret. Non enim debet esse melioris conditionis ejectus ob demerita, quam assumptus ob merita.

15. A reliquis observantiis, choro, jejuniis, vigiliis, flagellationibus, silentio, & similibus liber manet. *p*

16. Non habet *q* dominium eorum, quæ acquirit, sed tantum administrationem ad propriam sustentationem, & ad pias causas.

17. Acquirit, si est exemptus, summo Pontifici, si non exemptus suo monasterio, & non Episcopo loci secundum probabiliorem. *r*

18. Religiosus pro quolibet peccato mortali *ſ* potest in carcerem detrudi, & ob crimen causâ cognitâ per sententiam à religione expelli à suo Prælato, sed non potest Ordine sacro deponi.

19. Non licet *t* recedere à conventu prætextu conveniendi superiorem, nisi in casu manifestæ injuriæ.

20. Carthusiani tenentur *u* vesci carnibus, si aliter non possint vivere, est probabilior sententia. Nec desunt qui dicant non peccare mortaliter carnes edendo etiam extra necessitatem, dummodo absit scandalum.

l Sa hoc verb. n. 18,
m Idem ubi sup.
n Vide c. periculo de stat. reg. l. 6,
o Vide Silv. verb religio 6, q. 12,
p Comm. DD.
q Sà ubi sup.
r Sa ubi sup.
ſ Comm. DD.
t Comm. DD,
u Vide Dian. p, 3. tr. 2, ref, 39,

x Sa hoc verb. n. 59.
y Idem ubi sup.

21. Mendicantes non tenentur x contributionem dare ad seminaria etiam ratione beneficiorum nec ad ullum subsidium, vel onus.

22. Religiosi possunt y esse Vicarii Episcoporum de licentia Prælati, & aliquando postulare pro alio in civilibus coram iudice sæculari

z Comm. DD.
a Comm. DD.

23. Religiosis tempore Jubilæi revocantis privilegia in contrarium, licet z confiteri cuilibet Sacerdoti, etiam sæculari approbato ab Ordinario.

24. De religiosi crimine facto ante a ingressum religionis non potest iudex sæcularis cognoscere, est enim mutatum forum.

b Silv. hoc verb n. 4.

25. Non b est apostata, qui exit à religione animo revertendi, vel in aliam ingrediendi, vel fugit à superiore nimis sæviente, aut merito credens non esse professum, tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere.

c Comm. DD.
d Vide Silv. verb religio.
e Comm. DD.

26. Abbas non obligatur c statuto etiam cum conventu facto.

27. Abbatem non venire d nomine monachi in odiosis alii aiunt, alii negant.

28. Abbatem oportet e esse saltem 25. annorum inceptorum Sacerdotem, & professum, & Abbatissam 40. annorum nisi aliud Superiori videatur.

f Placitum authoris.
g Suar. apud Dian in comp. n. 4.
h Dia. p. 4, tr. 3, res. 49.
i Comm. DD.
l Vide Dian. p. 5, tr. 2, res. 35.

29. Vocales, qui habent vocem suffragii decisivi non possunt abesse pro arbitrio à Capitulo, possunt tamen quando sciunt determinandam esse rem injustam, quam non valebunt impedire. Si autem possunt impedire, & absunt ob humanos respectus f peccant mortaliter

30. Religiosus negans suffragium novitio idoneo peccat mortaliter.

31. Invalidè professus, qui dubitat an intra quinquennium professionem ratificavit, præsumitur h ratificasse.

32. Non possunt i ea quæ sunt iurisdictionis exercere in domibus religiosorum illis invitis.

33. Religiosus, qui notoriè incurrit in excommunicationem potest secundum aliquos denunciari ab Episcopo, alii autem probabilius dicunt l id verum esse in casibus à iure permissis.

34. Justæ causæ, ob quas potest superior *m* religiosus subdito dare licentiam, ut ad laxiorem religionem transeat, sunt: 1. imbecillitas subditi ad onera religionis 2. si indignè tractetur, aut sit exosus. 3. si infamatus, & non potest ibi degere sine pudore.

m Idem ubi sup. ref. 48.

35. Religiosus factus Episcopus potest revocare *n* donationē quam fecit legitimè ante professionē.

n Dian. in comp. hoc verb. n. 34.

36. Religiosi facti Cardinales, vel Episcopi possunt *o* suscipere in Baptismo, quia cessat in eis ratio nimiæ familiaritatis & incontinentiæ.

o Comm. DD.

37. Religiosum expulsum jam emendatum non tenentur superiores recipere, *p* nec ipse ad aliam religionem transire, immo nec redire ad suam.

p Dian. ubi sup. n. 37.

38. Generales, *q* & Capitulum generale religiosorum potest privilegiorum usum limitare, prout ipsa religiosis expedire iudicaverint.

q Comm. DD.

39. Privilegiorum Societatis, etiam si ipsi dumtaxat concessa sint, possunt aliæ religiones mendicantes communicatione gaudere. Immo illis etiam privilegiis, quibus ipsi societatis subditi non gaudent, *r* quia Generalis eorum usum illis interdicit.

r Dian p. 5, tr. 13. ref. 46.

40. An per Bullam Cœnæ derogatum sit religiosorum privilegiis alii aiunt, alii probabilius *ſ* negant.

ſ Vill. l. apud Dian. ubi sup. ref. 88.

41. Derogatio privilegiorum Societatis JESU etiam sub amplissima forma facta non valet *t* nisi fuerit intimata.

t Comm. DD.

42. Religiosi in foro conscientiæ uti non possunt privilegiis expresse revocatis à Tridentino. *u*

u In decr Alex. VII an. 1666. 18. Marc.

43. Dispensatio pro coniugatis incestu, vel voto impeditis ad petendum debitum potest urgente necessitate *x* dari extra sacramentum, & absentibus in scriptis.

x Dian. p. 3. tr. 3. ref. 14.

44. Religiosus approbatus tantùm ad audiendas Confessiones virorum, si tempore Jubilæi audiat Confessiones fœminarum non est puniendus, *y* quia procedit secundùm probabilem opinionem.

y Sanch. apud Dian. p. 3. tr. 2. ref. 92.

z Suar. apud eundem.

45. Generales, & alii Prælati religionum possunt z eligere Confessorem etiam extra religionẽ, dummodo eis non sit per suas constitutiones prohibitũ.

a Comm. DD.

46. Cum religiosus nondum est approbatus ab Ordinario a potest tempore Jubilæi, vel virtute Bullæ Cruciatæ de licentia sui Superioris audire Confessiones aliorum religiosorum.

b Placit. authoris.

47. Provinciales Ordinum mendicantium possunt b dimissorias concedere novitiis ut ab Episcopo ordinentur.

c Placitum authoris.

48. Religiosus non potest c nisi de licentia sui superioris testis esse etiam in testamento, potest autẽ de licentia præsumpta, & est validus testis.

d P. Acosta in manuscript.

49. Religiosos non obligat d Concilium Limẽse, nec aliud diœcesanum, nisi cum sunt Parochi in sacramentorum administratione, vel ratione scandali, ut in decreto contra negotiatores, & in similibus, quæ in religiosis maioris sunt scandali, quàm in aliis clericis.

e In decr. Alexand. VII. 1665 24. Sept.

50. Mendicantes non possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtentâ ad id Episcoporum facultate. e

SECTIO IV.

De aliis resolutionibus ad religiosos spectantibus.

a Comm. DD.

1 Religiosi de Prælati licentia possunt a esse testamentarii, & bona tenere, & custodire defuncti, non autem sine facultate.

b Ex nostris constitutionib.

2. In societate, qui solum vota simplicia post biennium novitiatus fecerunt, sunt b adhuc capaces hæreditatis, & donationum.

c Ex nostris constitution.

3 Professio solemnis in nostra Societate non c valet, nisi fiat ex expressa licentia nostri Generalis data in scriptis; & vota simplicia debent fieri post duos annos, & diem.

4. Si religiosus habens filiam fidei, Petro committat pecuniam acquisitam in beneficio Ecclesiastico

ſt eo ex Superiorum permiſſu etiam in negotiatione, mortuo tali religioſo, *d* poteſt Petrus ex illa pecunia dotare puellam, nec tenetur religioni reſtituere.

5. Si quis ingrediatur religionem cum debitis non habens unde ſolvat, & poſt profeſſionem vel ex hæreditate, vel aliunde bona acquirat monaſterio, probabilius videtur *e* non teneri monaſterium ex ita acquiſitis religioſi debita ſolvere

6. Qui debet, nec habet unde ſolvat, nec expectat habere, ſi vera vocatione, non vero ut creditorum moleſtias effugiat, religionem ingrediatur *f* poteſt profiteri, & tutâ conſcientiâ recipi; quia Sixti V. conſtitutio contra eos eſt ſolum, qui ut à creditoribus liberentur ad religionem confugiunt.

7. Religioſus Societatis poſt vota ſimplicia *g* poteſt de bonis paternis vivente matre ſecundum conſtitutionum ordinem diſtribuere, & mater nec titulo inofficioſæ donationis poteſt id impedire.

8. Ad religioſorum Societatis correctionem, & punitionem non *h* tenentur ſuperiores rigorem juris ſervare, ſed tantum ea, quæ ſunt juris naturalis ex conceſſione Bonifacii VIII quæ habetur in comp. Min. & ex facultate noſtri P. Generalis Societas uti poteſt tali privilegio. Si verò ita gravis ſit caſus, ut profeſſus ex Societate eſſet expellendus, ſervandus eſſet juris ordo propter rei gravitatem, in aliis verò non, atque adeo neceſſarium non eſt teſtes eſſe iuratos. Quòd ſi eſſent duo teſtes ſingulares duorum actuum eiuſdem ſpeciei, poſſet reus puniri non pœna ordinaria, ſed aliâ, arbitrariâ ſecundum præſumptionem delicti. Sed nihilominus quamvis probatio certiſſima ſit, audiendus eſt reus regulariter loquendo. Si verò ne[illegible] ſit probatio, quamvis jus requirit, ſi urgeat, poteſt non convictus incarcerari, & ſi indicia ſint magna etiam non auditus ad cuſtodiam cum probabilitate delicti.

9. Novitii propter religionis ingreſſum non amittunt

d P. Menach. in manuſcr.

e Idem ubi ſup. & vide Mol. to. 2. de vit. diſp. 40.

f Idem ibidem.

g Idem ibidem.

h Ex conceſſione Bonifacii VIII. & hic ordo judicii extractus eſt ex manuſcr. doct. P. Ioannis Monacho.

Vide Trid. sess. 24. & 25. de regul. c. 16.

mittunt i beneficia Ecclesiastica, eisque debentur fructus, vel illorum loco quotidianæ distributiones. Nec possunt renuntiare beneficio ante ingressum intuitu illius, nec post ingressum, nisi cum licentia Episcopi, vel eius Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem, & non aliàs intelligatur effectum suum sortiri nisi secuta professione.

l Ex V. Congreg. nost. Societ.

10. Si autem Novitius fuerit l ex nostra Societate, ex sententia nostri Thomæ Sanctii eius beneficia, cathedræ, & similia non vacant ante solemnem professionem vel vota Coadiutorum formatorum, per quæ religiosi Societatis redduntur omnino incapaces retinendi bona. Attamen licet non vacent, in V. Congregatione statutum est, ut ea ante biennii vota resignentur.

11. In culpis non mortalibus opus non est ad pœnitentias ordinarias rei monitionem præmittere.

m In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24 Sept.

12. Non est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem occidere, licet alius modus defendendi non suppetat; uti suppetere non videtur si calumniator sit paratus vel ipsi religioso vel eius religioni publicè & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. m

a Paul. V. in sua Const. 34 quæ incipit, Religiosorum.
b Corduba ... q. 3
c Ex decr. Congreg. in tom. 4 Bull. constit. 20. Vrb. VIII

SECTIO V.

DE RELIGIOSORUM EXEMPTIONE quoad Ecclesiasticum forum.

1. Regulares exempti a sunt ab Ordinariorum jurisdictione, nec non Legatorum à latere & Nunciorum Apostolicorum. Nec veniunt nomine Ecclesiasticorum aut Clericorum in edictis legatorum.

2. Hac exemptione b gaudent Novitii, non item c religiosi Apostatæ, aut eiecti sine speciali habitu regulari, nec damnati ad triremes, nec relegati in loca à provinciis Ordinis valde distantia, etsi

etsi aliqui putent hos subdi soli Papæ. Hac exemptione gaudent Tertiarii, sed non omnes. Item oblati, & Donati, si se & sua irrevocabiliter religioni tradiderunt.

3 Regulares notoriè delinquentes possunt *d* ab Ordinario puniri, si Prælatus eorum eos non puniat intra tempus ab ipso Ordinario præfigendum. Prælatus autem regularis non tenetur stare in hoc casu processui facto ab Ordinario.

4. Bullæ Pontificiæ spectantes ad Inquisitionem ligant *e* religiosos etiam non expressos. Item juxta aliquos edicta Inquisitorum.

5. Episcopus potest procedere contra regulares detinentes coniugatum professum in casu vetito. Item contra *f* renuentes restituere novitio restituenda.

6. Regulares non possunt *g* sine Ordinarii licentia libros imprimere. Si verò sine Prælati regularis licentia imprimant non incurrunt pœnas Concilii Lateranensis, licentia autem Principis laici non illis, sed typographo opus est.

7. Regulares non possunt *h* erigere nova monasteria sine Episcopi in cuius diœcesi sunt licentia prius obtenta. Immò nec possunt ea transferre de loco in alium in eadem civitate.

8. Regulares non tenentur *i* ad jejunia indicta ab Ordinario, nisi subsit periculum scandali. Immò aliqui putant sæculares intra monasteria non teneri, sicut nec moniales tenentur etiam non exemptæ nisi exprimantur in edicto.

9 Regulares subsunt *l* Ordinario quoad publicandas indulgentias. Item quoad servanda interdicta. Item quoad processiones, nisi speciali privilegio exempti sint ut nostri.

10. An regulares teneantur reddere rationem piarum voluntatum ipsis commissarum, & possint puniri ab Ordinariis, alii aiunt, alii probabilius negant; *m* nam Clem. I. de test. non loquitur de

d Trid. ses 25 de reg. c. 14 vide P. Pelliz. tr. 8. c. 6. sect. 1.

e Vide P. Pellizar. ubi sup.

f Trid. ubi sup. c. 16, Vide de c. 1, de conu. coniug.

g Concil. Lat. ses. 1 de imp. lib.

h Vrb. VIII, in const. circa an. 1624,

i P. Pelliz. ubi sup.

l Idem ubi sup.

m Vide Rod. to. 3, q. 70, art. 5,

e mendicantibus, qui coram Ordinario conveniri non possunt.

Ex sac. Cong. circa an. 1621.

11. Regulares, qui extra loca in quibus habent monasteria eleemosynas quæritant, tenentur ostendere Ordinario licentiam suorum Prælatorum.

o Vide Pellizar. ubi sup. n. 88.

12. Privilegium exemptionis competens monasteriis regularium, quoad jurisdictionem Ordinariorum, suffragatur *o* etiam personis ibi existentibus, ac si essent in aliena diœcesi, & non comprehenduntur Ordinarii censuris.

DE PRIVILEGIO EXEMPTIONIS concessi regularibus, quoad forum sæculare.

p Comm. DD.

13. Privilegium *p* fori est, quo personæ regulares legitima authoritate eximuntur à quacumque potestate sæculari tam in civilibus, quam in criminalibus.

q Vide Pellizar. tr. 8. c. 6. sect. 2.

14. Competit *q* eis jure Ecclesiastico, non potest illis auferri neque per consuetudinem etiam immemorialem, & in hoc non potest præsumi cōsensus, nec tolerantia Papæ, nec ipsi regulares tali possunt renunciare privilegio. Eòque gaudent regulares omnes etiam laici, oblati, novitii & Tertiarii, nec non apostatæ, & perpetuò ejecti, & enormia perpetrantes delicta, non obstante Clem. VIII. indulto, quod solùm intelligitur de clericis sacris non initiatis, non de religiosis.

r Vide Dian. 1. p. tr. 2. res. 129

15. Judex sæcularis non potest *r* religiosum assassinum propria authoritate punire etiam si sit notorius, & incorrigibilis, & habitum deseruerit.

s Laym. lib. 4. tr. 9. c. 4. n. 6.

16. Regulares possunt *s* capi à judice sæculari in flagranti delicto reipublicæ pernicioso, ut in furto, & duci sine injuria ad Prælatum regularem, cum necessitas capiendi urgeat.

t Vide Pellizar. ubi sup.

17. Judex sæcularis solum in tribus *t* casibus potest procedere contra religiosos. I. Si etiam laici socii fuerint criminis. II. Ne vexentur laici pro eodem crimine, si solus Ecclesiasticus inveniatur delinquens. III. Cum certum est delictum, omnes judi-

judices possunt, & debent inquirere de delinquentibus, ut sic quilibet eorum possit suum subditum punire. Addi potest cum Prælatus est absens & est periculum in mora ex ratihabitione ipsius Prælati.

18. An judex laicus possit capere regularem noctu inventum cum armis prohibitis, aut etiam mutato habitu, alii negant, alii probabilius affirmant, *u* dummodo in continenti ducant sic captum ad proprium Prælatum, quia in hoc & reipublicæ bono consulit, & religionis.

u Vide Dian. ubi sup. res. 11.

19. Judicem laicum, ejusque ministros posse privare religiosum armis prohibitis, quæ fortè reperiatur gestare, viri docti negant, sed noster Vasquez *x* inquit posse privari, cum arma ita prohibita sunt, ut neque domi retineri possint.

x 1, 2, dis. 61, c. 4 n. 11.

20. Etiam si Prælatus religiosus sit, negligens in puniendis suis subditis non potest *y* laicus supplere negligentiam illius.

y Comm. DD.

21. Per viam reconventionis potest *z* judex sæcularis ad effectum vitandi calumniam, & repellendi calumniatorem, non verò ad punitionem reconvenire regularem. Quod à forciori potest in causa civili.

z Covar. in tr. qq. c. 18.

22. Si regularis vendidit agrum, & conveniatur de evictione ab emptore, quia alius jus habet in agrum venditum conveniri debet coram Judice & Ecclesiastico. *a*

a Pelliz. ubi sup.

23. An clericus vel regularis hæres laicus super lite inchoata creditore vivente conveniendus sit coram Judice laico, alii aiunt, alii negant, utrumque *b* est probabile.

b Vide Dian. 1, tr. 2, res. 24.

24. Iudex laicus citare potest *c* regulares creditores ad exhibenda propria iura, in casu quo debitor petat dilationem ex consensu minoris partis creditorum, quia hic non convincitur ut reus, nec iudex præiudicat exemptionis regulari.

c Idem ubi sup.

25. In causis feudalibus possunt *d* conveniri regula-

d Pelliz. ubi sup.

gulares coram judice laico, quia in his subjiciuntur fendi domino, non ut personæ Ecclesiasticæ, sed ut principes, marchiones &c.

26. An regulares qui sunt creditores aut legatarii in casu in quo conferri debeat eorum ratio, à judice sæculari citari possint, Theologi negant, e Jurisconsulti concedunt, dummodo non cogantur, sed admoneantur si velint.

27. Non f possunt laici Principes suis subditis privilegia concedere cum hoc addito, ut eis non utantur regulares, nec possunt abrogare privilegium semel ab ipsis factum in favorem regularium, quod jam transiit in jus eorum.

28. Leges civiles correctivè & non coactivè obligant regulares, sed cum sunt in communem utilitatem reipublicæ, in quantum eius membra sunt, eas observare tenentur, & pœnæ in transgredientes possunt h exigi à regularibus per judicem sæcularem, sed hoc sine judiciali controversia. Et judex Ecclesiasticus potest eos cogere ad legum civilium observantiam, quæ ad communem utilitatem spectant.

29. Sub pœna excommunicationis lata in Bulla Cœnæ prohibentur laici procedere contra regulares tam in causis criminalibus, quam in civilibus. Et in dubio an statutum sit contra immunitatem Ecclesiæ amplectanda est i opinio Ecclesiæ favens.

e Vide Dian. ubi sup. res. 20, p. 1. tr. 2,

f Filiuc. tr. 6. n. 271.

h Vide Cast. Pal. tr. 3. dub. 1, p. 24, parag. 5,

i c. fin. de sen. & re jud.

RESOLVTIONES VARIÆ AD RELIGIOSOS spectantes.

1. Qui in Societate vota simplicia emisit ab eis absolutus aliam religionem ingredi potest, a non obstantibus constitutionibus, quæ prohibent ne professi in aliis religionibus admittantur; quia non sunt professi, qui vota simplicia in Societate emittunt.

2. Donatus etiam si vota religionis emittat, non b est verè religiosus.

3. Religiosus professus expulsus à religione & per

a P. Monach. in manuscr.

b Idem.

per sententiam prohibitus ne concionetur nec Confessiones audiat, & similia, non potest *c* habilitari ab Episcopo, sed à Papa vel Nuncio. Si autem de facto habilitetur ab Episcopo, per privilegium Pii V. tenet factum, quia non est improbabile. *c* Idem

4. Qui gravatus est debitis, si bonis cedat, ingredi religionem potest: *d* monasterium autem de his quæ attulit bonis tenetur solvere creditoribus, non verò de acquirendis in religione etiam in societate, in qua ante professionem capax est religiosus dominii. *d* Idem

5. Per sententiam justam expulsus non tenetur *e* redire, & potest aliam religionem ingredi, si per eius Constitutiones non est prohibitum. *e* Navar. tit. de regul. cons. § 1.

6. Religiosus è Societate, qui iter agens transit per aliud collegium, & quod Deus avertat, incidit in reservatum, absolvi debet *f* à Confessario ordinario illius collegii cum onere comparendi Rectori collegii, ad quod iter agit. *f* Comm. in Societate.

7. Minister, nec alius, qui absente superiore in eius locum substituitur, possunt *g* à reservatis absolvere, nisi cum onere comparendi, vel cum per multos dies absens est superior. *g* Comm. in Societate.

8. Religiosus professus tenetur *h* confiteri vel superiori, vel ab eo assignato Confessario, & non alii, nisi facultate à Superiore obtenta. *h* c. si quis de pænit. & remiss.

9. Prælatus *i* potest religioso subdito iter agenti facultatem concedere, ut cum sæculari vel religioso alterius ordinis confiteatur. *i* Constat ex dict. c. si quis.

10. Religiosus qui in prædiis religionis degit ad illorum culturam non *l* censetur esse extra claustra; quare si deliquerit non debet ab ordinario puniri, posset verò si esset in alio populo in erectione alicuius monasterii, in quo conventualiter non vivitur; contrarium tenet Sà hoc verb. *num.* 53. *l* Vill. to. 1, q. 6, art. 1, n. 2

11. Religiosus sine sui Prælati licentia non potest *m* acceptare Episcopatum. *m* Idem ex Card. Cong.

12. Religiosi Parochi non censentur *n* esse extra claustra & ideo non debent puniri ab Episcopis, si delinquant. *n* Idem to. 1, q. 6, art. 1, n. 9.

SE-

SECTIO VI.

Canones septimæ Congregationis de dimittendis nostræ Societatis religiosis.

§ 1. QUi ad Societatis monasteria idonei, dimissionem ab ea nullâ iustâ adducti causâ petunt, prætensæ suæ dimissionis rationes cum propriæ manus subscriptione Provinciali tradent addentque, nullas sibi alias superesse. Quas Provincialis seriò cum consultoribus examinatis, iudicioque sui, & illorum addito ad Præpositum Generalem mittet, quas si non probaverit, perpetuum talibus sub præcepto silentium indicat; non obtemperantes ob delicti qualitatem puniat publicâ etiam in publicis culpis animadversione, certòque sibi persuadeant tales, ni superioribus acquiescant securos se in conscientia esse non posse, sed mortali culpæ quamdiu illa animæ obstinatione teneantur, subiacere.

§ 2. Imponitur præceptum, latæq; infertur sententiæ excommunicatio Provinciali reservatæ tam in illos, qui inconsulto Provinciali externos de dimissione sua in consilium adhibent, quam in illos, qui externorum auxilio & intercessione ad dimissionem à Superioribus impetrandam utuntur, addanturque pro Provincialis arbitrio pœnæ, longeque illis difficilior ad dimissionem pateat aditus.

Advertere hoc non esse intelligendum de novitiis, qui pro arbitrio suo possunt vel permanere, vel exire.

§ 3. Illis, qui sola importunitate, cùm alia nulla iusta causa subsit, dimissionem deposcunt, nulla inposterum, nisi cum obligatione aliam religionem intrandi, in qua regularis vigeat observantia, concedatur, quod & patentibus inseratur, ac non nisi rarissime, & ob gravissimas omninò causas per-

permittendum ut liber ab omni votorum obligatione ad sæculum redeat.

§. 4. Quicumque è causis aut non veris, aut si veris, è gravibus delictis, ea mente perpetratis dimissionem impetrarunt, certò sibi persuadeant nullo se modo tutos in conscientia fore, omnemque hanc facultatem in conscientia fore irritam, ac nullam esse, omnibusque se Apostatarum pœnis, ac censuris subiacere. Quæ res si in exteriori foro constiterit, poterunt Superiores in illos tamquam veros Apostatas juxta Societatis privilegia, & sacrorum canonum dispositionem procedere.

§. 5. Qui ad dimissionem secretas obtendunt causas, quibus se ineptos ad religiosæ disciplinæ, votorumque observationem contendunt, illas ipsi judicio Patris nostri Provincialis & immediato superiori suo, vel alteri indicare tenebuntur, quò rebus omnibus seriò examinatis maturiùs, certiusque aliquid denegandа vel concedenda dimissione statuere P. N. possit; qui si renuant prædictis PP. secretas illas causas aperire omni obtinendæ dimissionis spe careant.

§ 6. Qui ob grave delictum publicum è Societate dimittuntur, pro culpæ prius qualitate superiorum arbitrio puniantur, etiam inclusione ubi id usus, & consuetudo obtinuit.

§. 7. Profugientes à Societate, quo facilius dimissionem obtineant, nec Romæ facile à P. N. audiendi, nec sine pœna pro delicti qualitate Patris nostri judicio in Provincia infligenda, dimittendi.

§. 8. Cùm is, qui dimitti cupit, Superiorem decipit ad facilius consequendam dispensationem, quàm Superior non daret, si rei sciret veritatem, dispensatio votorum est nulla, & talis non est tutus in conscientia. Si verò recurrat ad superiorem, & is certus de deceptione dispensationem confirmet, dimissus solutꝰ à votorũ obligatione manebit.

§. 9. Si quis malitiosè veram causam dedit ut dimitte-

mitteretur, & sciens & prudens superior dispensationem dederit, quia ob talem causam eum ineptum ad societatem judicavit, valida erit dispensatio in favorem religionis, & pœnam delicti.

APPENDIX De aliis singularibus.

Vide P. Sà in verb. ingratitudo.

1. Orationes, & suffragia dicenda pro nostris Fundatoribus, & benefactoribus solum, non obligant titulo gratitudinis, quia fundationes solum recipiuntur ut eleemosynæ à fidelibus; nihilominus tamen, qui omnino immemor esset tanti beneficii, non esset in tuta conscientia.

2. Provinciales possunt illorum socii à reservatis absolvere, & Rectores Confessores ordinarii, nisi in reservata ratione officii incidissent, in quo casu absolvendi sunt cum onere comparendi coram Provinciali.

3. Si is, qui superior non est confiteatur cum approbato Confessario ex nostris, non tamen deputato ad audiendas nostrorum Confessiones, & confessio sit de re gravi licet non reservata, non est valida Confessio, nisi fiat ex causa rationabili, & ex ratihabitione Superioris.

4. Religiosi cogi possunt ad eligendum judicem Conservatorem, quando aliquod debitum ab eis petitur, nec est judex, qui exequi possit.

His moralibus disputationibus perutile erit Canonici iuris regulas addere, ut lector ad manum habeat hæc vera principia, ex quibus quamplures possit conclusiones elicere.

REGVLÆ IVRIS CANONICI EX DEcretalibus.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

1. Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

V. BEDA *homil.* 2.

2. Facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.

Idem

FERIA QVINTA,
DIE DECIMA OCTAVA
Martii, Anno 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro, Divina Providentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D. N. post latum Decretum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt; examinatis sedulò, & accuratè usque ad hanc diem infrascriptis aliis quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reverendissimos DD. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragio singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

Propositio 29. In die Ieiunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuū ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque Eleemosynas, quas anteà Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34 In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35 Vnico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36 Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis quæ sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37 Indulgentiæ concessæ regularibus, & revocatæ, à Paulo V. hodie sunt revalidatæ,

38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum

39 Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40 Est probabilis opinio quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.

41 Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalè* dum deficiente illa, nimis ægrè, ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inveniretur.

42 Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus

43 Annuum legatum pro Anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44 Quoad forum conscientiæ Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45 Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decrevit, prædictas Propositiones, & unamquamque ipsarũ ut minimum, tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet. Ita ut quicunque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè publicè, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente

Insuper

nisi à pro tempore existente Romano Pontifice absolvi. Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Christi fidelibus cuiuscunque conditionis, dignitatis, ac status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus Sanctæ Romanæ, & Vniversalis Inquisitionis Notarius.

Locus (†) Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. Iesu Christi millesimo, sexcẽtesimo, sexagesimo Sexto, Indictione quarta die verò 23 mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, D. N. D. Alexandri, divina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consvetis Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

FINIS.

Idem.

3. Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

Idem.

4. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

S. GREG.

5. Quod latenter aut per vim alias illicitè introductum est, nullâ debet stabilitate Subsistere.

Idem.

6. In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.

S. STEPHANVS PAPA.

7. Quidquid in sacratis Dei rebus, & Episcopis iniustè agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt & à quocumque violari non debent.

S. AUGUSTINUS.

8. Qui ex timore facit præceptum aliter quàm debeat, facit, & ideo jam non facit.

S. GREG. *in registro.*

9. Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit.

LVCIVS III.

10. Indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

Homagium est pactum fideliter serviendi alicui domino

REGVLÆ LIBRI SEXTI DECRETALIVM.

BONIFACIVS.

1. Accessorium naturam sequitur principalis.

2. Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

3. Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonica obtineri.

4. Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

5. Certum est quod is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem,

6. Contra eum, qui legem dicere potuit, apertius est interpretatio facienda.

7. Contractus ex conventione legem accipere dignoſcuntur.

8. Cui licet quod eſt plus, licet utique quod eſt minus.

9. Cùm non ſtat per eum ad quem pertinet quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac ſi impleta fuiſſet.

10. Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ ſequuntur ex illo.

11. Cùm quid una via prohibetur alicui ad id, aliâ non debet admitti.

12. Cùm quis in ius ſuccedit alterius, juſtam ignorantiæ cauſam cenſetur habere.

13. Cùm ſunt partium jura obſcura, reo favendum potius quàm actori.

14. Damnum, quod quis ſuâ culpâ ſentit, ſibi debet, non aliis imputare.

15. Decet beneficium conceſſum à Principe eſſe manſurum.

16. Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare.

17. Dolo facit, qui petit quod reſtituere oportet eumdem.

18. Ea quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non pertinent officium viribus non ſubſiſtant.

19 Eum, qui certus eſt, certiorari ulterius non oportet.

20. Ex eo quis non debet fructum conſequi, quod viſus extitit impugnare.

21 Exceptionem objiciens non videtur de intentione contrarii confiteri.

22. Factum legitimè retractari non debet, licet caſus poſtea eveniat, à quo non potuit inchoari.

23. Fruſtra fidem ſibi quis poſtulat ab eo ſervari, cui fidem à ſe præſtitam ſervare recuſat.

24. Generi per ſpeciem derogatur.

25. Ignorantia facti, non juris excuſat.

26. Im-

26. Imputari non debet ei per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

27. In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimplere.

28. In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

29. In Generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset vero similiter in specie concessurus.

30. In iudiciis non est acceptio personarum habenda.

31. In malis promissis fidem non expedit observare.

32. In obscuris minimum est sequendum.

33. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.

34. In pœnis benignior est interpretatio faciẽda.

35. In re communi potior est conditio prohibentis.

36. In toto partem non est dubium contineri.

37. Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum.

38. Infamibus portæ non pateant dignitatum.

39. Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

40. Qui in jus succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debebit.

41. Is qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur.

42. Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel iactura.

43. Mora sua cuilibet est nociva.

44. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

45. Nemo potest ad impossibile obligari.

46. Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

47. Non debet aliquis alterius odio prægravari.

48. Non est in mora qui potest legitima exceptione se tueri,

49. Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

50. Non est sine culpa qui rei, quæ ad se non pertinet, se immiscet.

51. Non firmatur tractu temporis, quod de jure à priore non subsistit.

52. Non licet actori quod reo licitũ non existit.

53. Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.

54. Nullus ex consilio dummodo fraudulentum non sit, obligatur.

55. Nullus uti pluribus defensionib9 prohibetur.

56. Odia restringi, & favores convenit ampliari.

57. Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

58. Peccati venia non datur nisi correptis.

59. Pluralis locutio duorum numero est contenta

60. Plus semper continet in se quod est minus.

61. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

62. Potest quis per alium quod potest facere per se ipsum.

63. Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

64. Privilegium Personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.

65. Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

66. Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

67. Quæ contra ius fiunt debent utique pro infectis haberi

68 Qui ad agendum admittitur, est multò magis ad excipiendum admittendus.

69. Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

70. Qui facit per alium est perinde, ac si faciat per se ipsum.

71. Qui prior est tempore, potior est iure.

72. Qui sentit onus, sentire debet commodum, & contra.

73. Qui tacet consentire videtur.

74. Quod alicui gratiosè conceditur non debet aliis trahi in exemplum.

75. Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.

76. Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari.

77. Quod quis mandato facit iudicis dolo facere non censetur cum habeat parere necesse.

78. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

79. Ratihabitionem retrahi, & mandato non est dubium comparari.

80. Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

81. Ratum quis habere non potest quod ipsius nomine non est gestum.

82. Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus.

83. Semel Deo dicatum non est amplius ad profanos usus transferendum.

84. Semel malus semper præsumitur esse malus.

85. Sine causa nisi subsit causa non est aliquis puniendus.

86. Sine possessione præscriptio non procedit.

87. Vtile non debet per inutile vitiari.

DISPVTATIVNCVLÆ interjacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIQVIÆ.

1. PRivato cultu potest *a* coli reliquia viri communiter pro sancto habiti, qui creditur esse in cœlo. *a P. Azor lib. 9, c. 8*

2. Reliquias falsas objiciens adorandas pro veris peccat *b* mortaliter. Item qui utitur falsis vel *b Comm. DD.*

veris pro turpi questu, vel novis nondum approbatis ab Episcopo, aut utens reliquiis etiam veris vanâ observatione, vel superstitione.

c Dian, p. 1, tr. 15, res. 52. 3. Reliquiæ recenter inventæ ab Episcopo sunt *c* approbandæ, ad quarum approbationem sufficit moralis certitudo, nec est necessaria evidentia. Et Episcopus licet adhibeat in consilium Theologos non tenetur illorum sequi Sententiam, quia non habent decisivum suffragium, sed tantùm consultivum. Et hanc approbationem potest facere extra diœcesim, quia non est actus contentiosæ jurisdictionis; sed non potest populo adorandas proponere cultu publico, nisi fuerint sancti canonizati, vel beatificati.

d Idem p. 5. tr. 5, res. 55. 4. In furto reliquiarum non potest *d* esse parvitas materiæ, gravitas autem non est pensanda ex quantitate tantum, sed ex dignitate & raritate; unde furari minimam particulam ligni sanctæ Crucis erit mortale, nisi devotâ ignorantiâ excusetur.

RENVNCIATIO.

a Vide Navar. c, 17, num. 152. 1. Renunciatio facta sponte à filio, & iuramento confirmata etiam si enormissimè lædatur obligat *a* in foro interiori non verò in exteriori, quia dolus præsumitur.

2. De renunciatione beneficii, vide verb. *Beneficium*, verb. *Ordo*.

REPETITIO.

a Navar. c. 19. n. 39. 1. Repetitio non datur *a* de dato ob delictum, nec ob actum turpem libidinis. Datur autem de amisso in ludo contra leges Hispaniæ.

b Idem c. 17, n. 33. 2. Repeti potest quidquid datur alicui ne faciat *b* quod non facere tenebatur: vel ut faciat, quod ex iustitia, vel ex alia virtute facere debebat.

REPRESSALIÆ.

a Repressaliæ, id est, actiones pignorandi pro debito. 1. Repressalias concedens, *a* vel extendens ad Ecclesiasticas personas excommunicationem incurrit, nisi intra mensem revocaverit.

2. Concedens repressalias contra *b* clericum ob sibi

sibi debita sic judicans convenire non incurrit excommunicationem. *b Navar. ubi supra c. 17. n. 136.*

RESIDENTIA.

1. Circa residentiam à Concilio Tridentino statuta *a* sunt sequentia. *a Trid. sess. 6. de de refor. cap. 1.*

2. Episcopus, vel ei superior sine justa causa sex menses absens ab Episcopatu amittat quartam partem: si alios sex menses alteram quartam partem; si ultra, denuntietur Papæ. Beneficiarii si cogantur residere, requiritur eorum præsentia personalis. Privilegium in absentia percipiendi fructus nulli prosit, nisi de rationabili causa ab Ordinario approbanda fuerit concessum, & tunc pro illius absentia alius ab Episcopo substituatur cum stipendio assignato fructuum. Causa licita absentiæ Episcopi approbetur à Papa, vel à Metropolitano, vel ab Episcopo antiquiore, à quo etiam Metropolitani approbentur. Absentia ob bonum reipublicæ Episcopatui adiunctum licita est Item absentia Episcopi per duos aut tres menses eius conscientiæ relinquitur. Ultra hos absens non retinet bonâ conscientiâ fructus, nec debet frui eis. Quod etiam procedit ad Beneficiarios Curatos, qui si licitè, & cum licentia Episcopi abfuerint, provideatur pro eis alius substitutus cum debita mercede. Licentia ultra bimestre sine causa gravi non detur.

3. Parochus ex iusta causa *b* potest abesse etiam sine licentia in scriptis. *b Comm. DD.*

4. Quodlibet beneficium etiam tenue exigit residentiam, & peccat *c* mortaliter, qui non residet sine iusta causa. Hæ possunt esse quinque. 1. Auditio Theologiæ, vel juris Pontificii ad quinquennium vel prælectio utriusque quamdiu duraverit. 2. Obsequium Episcopi vel Ecclesiæ. 3. Obsequiū Papæ. 4 Legitima licentia 5. Consuetudo honesta *c Navar. c. 25. n. 121.*

5. Residentia Episcopi, vel Parochi *d* de jure divino. *d Idem ubi sup.*

6. Capellani Regis absentes faciunt fructus suos ex privilegio.

7. Ma-

7. Maior absentia permittitur Dignitatibus, & Canonicis, quam Parochis.

e Idem ubi sup.

8. An verò fructus per non e residentiam amissi sint restituendi ante iudicis condemnationem, alii negant, alii aiunt probabilius, quia id Tridentinum videtur innuere.

9. Qui non residet tenetur per alium tot Missas celebrare quot tenebatur residens.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RESTITVTIO.

De restitutionis definitione.

a D. Th. 2, 2, q. 62, art. 1.

1. Restituere a est aliquem iteratò statuere in possessionem, vel dominium rei suæ. Vel ut brevius definiatur: est actus justitiæ commutativæ, quo damnum proximo datum reficitur ad æqualitatem.

b Aug. ep. ist. 54. refertur in c. si res aliena 14 q. 6.

c D. Th. 2, 2, q 62 art. 6.

2. Est necessaria ad b animæ salutem, & obligat per modum præcepti, & hoc præceptum est de iure naturali divino obligans semper, & pro semper ad non detinendum alienum; & ideo qui potest, & non restituit continuò peccat.

EX QVA RADICE ortum habeat restituendi obligatio.

3. Oritur c ex duplici radice, ex iniusta scilicet acceptione, & ex re accepta; & inter hæc est maximum discrimen, quia obligatio orta est iniusta acceptione obligat, etiam si res perierit; illa verò, quæ oritur ex re accepta non durat, si res sine culpa perierit.

4. Oritur etiam ex contractibus ad solutionem, ut emptione, & mutuo, & aliis.

QVÆ CVLPA restituendi obligationem inducat? Vide verbum Culpa.

5 Qui

5. Qui habet obligationem ex vi officii tenetur de dolo, lata culpa, & levi, sed non de levissima, & sunt *d* qui dicant non teneri de levi. Vnde Advocatus, & Judex, qui errat in apicibus juris non tenentur *e* restituere.

d Lessi l. 2, de iust. c. 7, dub. 7.

6. Qui gratis, & sine stipendio officium obit, non tenetur nisi de dolo, & lata culpa. Unde Confessarius, qui ex sola charitate, vel obedientia Confessiones audit, non tenetur nisi de dolo, & lata culpa; & tunc dicetur latam culpam habere, quando advertit rem dubiam esse an obligatio sit, *f* vel non ad restituendum, & neque interrogat, neque studet, & ideo errat.

e Navar. cons. 4. n. 6. l. 5.

f Rebel. de iust. 2, p. l. 19, q. ult.

7. Cum obligatio oritur ex delicto, non tenetur qui damnum intulit nisi ex *g* dolo, vel lata culpa, non verò ex levi, vel levissima secundùm probabiliorem sententiam, licet in foro exteriori damnetur pro levissima.

g Panor. in c. sicut dignum. de homicid.

8. Idem dic quando damnum à servis, & animalibus sine culpa domini *h* illatum fuit.

h Moli. to. 3, disp. 713.

9. Naucleri, caupones, & stabularii qui depositas res stipendio custodiunt, tenentur in foro exteriori etiam de levissima ex quadam lege. *i*

i Vill. to. 2, tr. 11, dif. 4.

10. Qui damnum intulit ex ignorantia concomitante, ut qui inimicum occidit putans esse feram, quem nihilominus occideret, secundum probabiliorem *l* non tenetur restituere.

l Comm. DD.

AN QVI DAMNVM fecit, quod alteri imputatur teneatur restituere.

11. Cum damnum factum à Joanne, Petro imputatur, sumptus factos à Petro, quos Joannes facere debebat, tenetur *m* Petro restituere.

m Vide Navar. c. 15. n. 17.

12. Si cum damnum fecit, scivit, vel scire debuit Petro imputandum fore, tenetur *n* restituere Petro damna omnia, quæ propterea passus est.

n Idem ubi sup.

QVÆ PERSONÆ ad restitutionem teneantur?

13. Cum damnum secutum non est restituendi *o* obligatio.

o Comm. DD.

14. Novem personæ restituere tenentur *p* ratione

p Vide D. Th. 2. 2 q. 62 art. 7.

tione acceptionis iniustæ, quæ his carminibus continentur.

Iussio, consilium, consensus, palpo. recursus.

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

15. Ratihabitionem retrahi, & mandato non est dubium comparari. Hoc est verum in contractibus, & delictis quoad pœnam, & quoad culpam, non verò quoad q restitutionem, quia in damnum non influit.

q Less. l. 2 de iust. c. 13, dub. 3, n. 13.

16. Qui subditis iussit damnum facere, non solùm r tenetur satisfacere damnum accipienti, sed etiam ipsis subditis, quibus iniuriam fecit talia mandando, & tenetur restituere damna, quæ propterea passi sunt.

r Rebel. de iust. 1. p. lib. 2. q 14. & 15.

17. Qui revocat mandatum non s tenetur de damno, nec qui revocat consilium falsum declarando veritatem, ut qui consuluit bellum afferens esse iustum, cum esset iniustum, & postea revocavit falsitatem.

s Less. ubi sup.

18. Qui facit quantum in se est, ut dissuadeat ei cui damnum facere consuluit, non tenetur t restituere secundum probabiliorem sententiam.

t Suar.

19. Qui consulit minus damnum parato facere maius, non tenetur restituere; nisi u consulat faciendum alteri de quo fur non cogitabat.

u Less. ubi sup. n. 21.

20. Idiota, qui bona fide consuluit, non tenetur x damnum restituere, nisi se doctum esse finxerit, vel sciens se doctum esse reputatum, & ideo consultum, non declaravit se esse illiteratum.

x Rebel. ubi sup.

21. Qui consentit in damnum, quando consensus est causa damni, tenetur restituere; secus verò quando consensus non est causa damni, ut qui suffragium dat indigno post factum damnum ab aliis suffragiis, nisi hæc possit y revocare, vel conveniant omnes ad damnum faciendum confœderati.

y Less. l. 2 c. 18, dub. 3, n. 23.

22. Qui ignorant an reliqui iniustè suffragia laturi sint, & etiam si hoc certò sciant cùm suffragia secreta sint, restituere z tenentur damna sive primi, sive postremi suffragia ferant.

z Comm. DD.

23 Qui

23. Qui facinora progenitorum alicuius laudans, illum ad faciendum damnum aliquod provocat, restituere *a* tenetur.

24. Qui recipit malefactorem ut tutius crimen committat, & arma, vel res furto habitas custodit, restituere *b* tenetur. Secus verò si post illatum damnum illum recipit ut hospitem vel amicum.

25. Omnes, qui adiuvant, vel aliquo modo influunt in damnum faciendum restituere *c* tenentur. Advertendum tamen an actio sit intrinsecè mala, & continens iniustitiam; si enim non est intrinsece mala, potest ex iusta causa excusari, & à peccato, & à restitutione: & ideo ancilla sternens lectulum meretrici non peccat, nec famulus numerando pecuniam à Domino usuris acquisitam; peccabit tamen, & restituere tenebitur, si illam exigat à mutuatario, quia hoc est intrinsece malum.

26. Qui non habet ex officio impedire damnum alterius, non *d* tenetur cum gravi damno proprio, etiam si stipendium acceperit; tenebitur autem cum damnum proprium non est grave, & damnum proximi est notabile.

27. Qui dubitat facta diligentiâ debita an ipse damno causam dederit, non tenetur *e* restituere secundum probabiliorem.

AN NECESSARIUM sit, ut quis teneatur restituere, quod sit damni causa, sine qua non?

28. Qui occidit eum, quem alius occisurus erat, vel furatur quod alius furaturus erat, nihilominus restituere *f* tenetur.

29. Cum quis ita erat animo determinatus ad damnum inferendum, ut etiam si nullum ei daretur consilium, inferret tamen, restituere non tenetur, qui consilium dedit.

30. Qui consulit damnum vel consilio, vel auxilio, influit in illud, quod nihilominus faciendum erat consilio, vel auxilio alterius restituere g tenetur.

31. Qui casu vidit scalam positam à fure, & illam

a Comm. DD.

b Comm. DD.

c Reb. de iust. 1, p. lib. 1, q. 14. n. 55.

d Idem ubi sup. n. 56.

e Vide Mol. de iust. to. 3, dis. 736, n 6,

f Idem de iust. to. 3, ubi sup. n. 5.

g Comm. DD.

lam tenuit, ut ascenderet, ascensurus nihilominus sine adiutorio illius, non tenetur *h* restituere propter levem influxum.

h Molin. ubi sup.

DE CVSTODIBVS ac publicis ministris & quando teneantur ad restitutionem? Vide verb. *Custos.*

32. Cum dissimulant res in quibus solum est pœna sine damno, licet peccant mortaliter non tenentur *i* restituere secundum probabiliorem sententiam. Cum autem pœna solum est corporalis non manent ministri ad illam, nec ad eius restitutionem obligati.

i Idem ibidem.

33. Cum faciũt iniurias, vel extorquent indebita *l* tenentur ad restitutionem.

l Mol. to. 3. disp. 733. n. 5.

QVEM ORDINEM in restitutione facienda servare debeant, qui damnum intulerunt?

34. Omnes qui simul ad totum damnum inferendum convenerunt in solidum restituere *m* tenentur: & qui ad partem, partem.

m Comm. DD.

35. An milites, qui urbem spoliaverunt *n* teneantur in solidum, vel ad solam partem damni, quod fecerunt alii aiunt, alii *o* negant. Affirmativa videtur probabilior.

n Comm. DD.

o Less. l. 2 de iust. c. 13. disp. 4.

36. Qui rem furatam tulit præcipuè est ad restitutionem *p* obligatus, qua facta reliqui liberantur. In huius defectu tenetur, qui damni principalis causa fuit, vel mandando, vel exhortando, quo restituente cæteri liberantur.

p Comm. DD.

37. Dominus servi, qui alium servum occidit in conscientia nihil restituere *q* tenetur, nisi post condemnationem.

q Rebel. de oblig. justit.

38. Cùm multi æqualiter ad damnum concurrunt, singuli tenentur ad partem; sed aliis restituentibus tenentur *r* in solidum non ei tamen qui in solidum restituit tenentur singuli suam partem restituere.

r D. Th. c. 2. q. 6. art. 6.

39. Si tamen nullus alium adiuvit, nec fuit causa, ut concurrerent, solum tenentur ad suam partẽ.

40. Bene potest creditor uni, & non alteri partem remittere.

SE-

SECTIO II.

QUAM RESTITUENDI OBLIGATIONEM habeat, qui rem alienam bona fide possidet.

1 STatim, ac scit rem alienam esse *a* tenetur restituere, nisi legitima præscriptione rem suam fecerit. Si autem dubitat an res sit aliena, tenetur diligenter inquirere. Quod si adhuc post inquisitionem dubius est, non tenetur ad restitutionem.

a L. fin. de de his to c. de rei vend.

2. Qui bona fide rem alienam consumpsit solum ad id *b* tenetur, in quo ditior factus est. Unde, qui rem etiam lata culpa amisit non *c* tenetur restituere. Si autem alteri illam donavit tenetur eum monere alienam esse, & si ex ea fructus percepit, tenetur eos restituere in quantum *d* ditior factus est. Idem dic de fructibus industrialibus.

b D. Th. 2, 2. q. 62, art 6.
c Reb. ubi sup. lib. 2. q. 4.
d Idem ubi sup. q. 4. n. 10.

3. Qui bona fide rem alienam vendidit, quam ipse à fure ignorans emerat, si post venditionem cognovit rem furto habitam fuisse, non tenetur *e* emptorem, nec dominum rei admonere, si ex eo sibi damnum timet, vel judicat pretium non esse recepturum. Si verò potest recuperare pretium rei, tenetur emptori reddere pecuniam acceptam, & ipse tenetur rem venditori reddere, quam potest ille furi reddere, si aliter pretium recuperare non sperat. Sunt tamen viri docti, qui hoc ultimum licere negant.

e Vide Less. ubi sup.

4. Debitor morosus qui potuit sine gravi damno debitum solvere tempore assignato, *f* tenetur de damno & lucro cessante.

f D. Th. 2, 2. q. 62, art. 4.

QUANTUM debeat restituere qui rem alienum malâ fide accepit?

5. Tenetur *g* non solum rem, sed naturales fructus eius restituere.

g Sil. verb rest. 3, q.

6. Qui scit rem esse alienam non satisfacit *h* pretium rei restituendo, sed rem ipsam si potest secundum

h Vill. tr. 11, dif. 12

cundum æstimationem, quam habebat, cum illam accepit, si tunc culpabiliter illam non restituit.

7. Et si res pereat etiam sine culpa sua *i* debet eam Domino restituere, nisi in potestate Domini æqualiter esset peritura. Si autem res durat, etiam si in potestate Domini esset peritura, eam restituere tenetur.

8. Sumptus factos, & meliorationes *l* potest sibi retinere malæ fidei possessor, ut si domum refecit, & melioravit, sed debet etiam iniuriam recompensare.

CVI RESTITVTIO facienda sit?

9. Qui rem accepit ab iniusto possessore, eam vero Domino restituere *m* tenetur, si aliunde potest pretium quo illam emit recuperare.

10. Si rem à iusto possessore accepit illi est restituenda, & in dubio ei *n* reddenda, qui eam possidebat.

11. Si fictus pauper eleemosynam accepit, vel danti, vel veris pauperibus *o* debet restituere.

12. Cum Dominus rem petit tempore, quo ei perniciosa erit, non est *p* reddenda. Si tamen petit pecuniam iuridicè etiam si scias eam consumpturum esse vivendo luxuriose, illam reddere debes, nisi sit in *q* damnum tertii.

13. Cum rei Dominus facta diligentia non potest inveniri *r* danda est pauperibus, vel operibus piis, quod est *s* de iure positivo.

14. Si dubium sit inter duos, quis sit verus Dominus, inter eos *t* dividenda est.

15. Si de Domino non constat, constat autem de loco, ibi pauperibus *u* danda est.

16. Mortuo Domino *x* danda est hæredibus; si autem hæredes non sint, detur pauperibus.

17. Cum obligatus ad restitutionem faciendam pauperibus ipse pauper est, potest *y* ex Confessoris consilio sibi partem, vel totam retinere.

18. Cum res pauperibus bonâ fide datâ fuit, si compareat Dominus, nihil ei *z* reddendum est.

19. Cum Dominus abest in regione longinqua, nec

i Idem ibidem n. 5.
l Covar. reg. peccatum n. 3.
m Com m DD.
n c. ex litteris de rest. spoliat. & in dubiis non est præsumendum delictum,
o Ex l. si per errorem, ff. de iurisdict. om. iudic.
p D. Tho. 2, 2, q. 62, art. 5 ad 1.
q Vill. to. 2, tr. 11. dif. 13, n. 6.
r D. Th. ubi sup.
s c. cum tu. de usur.
t Villal ubi sup.
u Idem.
x Comm. DD.
y Comm. DD.
z Ex reg. 83 de regul. iur. in 6.

nec reditus speratur, & rem mittere difficile est, *a* reddenda hæredibus & in horum defectu pauperibus, vel Missæ pro eo dicendæ sunt

a Comm. DD.

20. Qui habet bona pauperibus distribuenda, *b* potest Capellaniam fundare pro Domino, & sibi jus patronatus reservare.

b Henriq. lib. 6, de indulg. c. 25, n. 5.

21. Qui à Religioso iniustè accepit rem, qua ille dum licentia utebatur, ipsi religioso eam redditurus *c* est. Si autem accepit ob turpem causam, non ipsi, sed Prælato reddenda est.

c Comm. DD.

22. Cùm tuus creditor debet alteri propter eamdem causam propter quam tu debes ei, & debitum est liquidum, satisfacis *d* solvendo creditori tui creditoris, ut si conduxisti domum à Petro, qui illam conduxit à Joanne *e* satisfacis solvendo Joanni.

d Rebell. ubi supra sec. 5, n. 10.

23. Cum autem debes ex causa diversa Petro, propter quam Petrus debet Joanni non satisfacis solvendo Joanni secundum probabiliorem sententiam. Si autem certò scires Joannem numquam rem suam aliter recuperaturum, *f* teneberis secundam sequi sententiam.

e Luttum præs. ff. de const. pecu.

f Less. lib 2, c. 10, n. 60.

CVI RESTITVENDA sunt bona monstrenca? Vide verb. *Monstrenca bona*

AN RESTITVENDVM sit quod accipitur ob turpem causam?

24. Qui promisit aliquid ob turpem causam antequam executioni mandetur, tenetur *g* contractum rescindere.

g Comm. DD.

25. Qui aliquid accepit ob malum faciendum, & non facit, tenetur *h* acceptum restituere danti.

h Navar in sum. c. 17, n. 30.

26. Cum datur illicitè, sed *i* recipitur licitè non est obligatio restituendi.

i Comm. DD.

27. Cum recipitur, quod valorem non habet, vel recipitur per simoniam, restitui debet.

28. Quod accipitur iniuste contra voluntatem dantis debet restitui, ut quod extorquetur à iudicibus, vel illorum ministris. Idem *l* dic de dato per fraudem, vel motum.

l Rebel. ubi sup. q. 16, n.

29. Quod

29. Quod datur propter opus turpe, sed sine iniuria alterius, non est *m* restituendum. Idem dic de meretrice, & vide verbum *Meretrix.*

m L. idē parag. sed quod meretrix ff. de cond. ob turp. caus.

30. Quod promittitur scurris, ut iniurias sustineant *n* solvendum est.

31. Quod recipitur ob causam turpem in qua est damnum tertii spectato solum iure naturali non est *o* restituendum, sed de iure positivo in foro exteriori acquiritur fisco, vel ut alii aiunt pauperibus, vel tandem ut alii, ei qui iniuriam accepit. An verò hæc restitutio facienda ante vel post condemnationem non convenit inter DD. probabilius videtur non obligare ante obligationem.

n Comm. DD. Et Villal. ubi sup.

AN RESTITVENDVM sit quod accipitur propter opus bonum, quod quis aliàs facere tenebatur? vel propter malum quod non fecit?

32. Quod quis accepit ob opus bonum quod ex iustitia facere tenebatur restituere *o* tenetur. Si autem ex sola charitate non tenetur secundum probabiliorem.

o L. 2. ff. de cond. ob turp. caus.

33. Cum quis dat pretium alicui, ut faciat bonum vel omittat malum, quod illius non interest, censetur donare, & ideo accipiens non tenetur *p* restituere.

p Less. de just. lib. 2, c. 14, n. 69.

34. Qui rem alterius amissam invenit non potest aliquid pro inventione accipere nisi sit consuetudo, promissio, aut lex, *q* ut in accipitre.

q L. 5, tit. 62. Ordinat.

VBI FACIENDA est restitutio, & cuius sumptibus.

35. Qui iniustè rem accepit eam tenetur reddere creditori propriis expensis, & ubi creditor est. Si autem Limæ res accepta est, & creditor Hispaniam petivit sumptibus creditoris illius *r* portanda res est.

r Villa ubi sup. dif. 18, n. 1.

36. Qui iuste rem accepit ibi *s* tenetur restituere ubi accepit, nisi fuerit mora, vel pactum aliter faciendi.

s Comm. DD.

37. Cum sumptus faciendus in mittenda re vel æquat, vel excedit principale, si potest fieri admoneatur

neatur *t* creditor, si non potest & fuit justa acceptatio, detur pauperibus vel operibus piis. Si acceptio fuit injusta, mittatur accipientis expensis *u* secundum probabiliorem sententiam, vel sententiam benigniorem *x* detur pauperibus.

38. Si res ab injustè accipiente missa periit in via ipsi *y* periit. Si à juste accipiente missa per fidelem Domino periit

Quomodo restituendum sit?

39 Cum creditor sponte debitum remittit non est *z* restituendi obligatio.

40. Cum delictum est occultum, res occultè restituenda *a* est per tertiam personam.

AN OBLIGATUS ad restitutionem statim illam facere teneatur, vel possit illam differre.

41. Qui ad restitutionem tenetur *b* statim si potest, debet restituere, vel à creditore dilationem impetrare.

42. Dum non restituit, qui potest, est in actuali peccato, & toties peccat quoties habens animum restituendi illum revocat. Dum autem perseverat sine interruptione in eodem non restituendi proposito, unum tantum peccatum continuatum *c* committit cum tali circumstantia illud aggravante.

43. Cum quis non potest bona temporalia restituere sine periculo vitæ, vel infamiæ non tenetur *d*

44. Cum creditor, & debitor sunt in necessitate extrema non est obligatio restituendi.

45. Cum debitor patitur grave damnum, quia multum ab eo est restituendum, non *e* excusatur *f*

46. Cum debitor male acquisitis ad honorabiliorem gradum ascendit etiam cum detrimento illius restituere tenetur *g*

47. Qui non potest restituere sine magno detrimento rei familiaris vel proprii status justè acquisiti, potest *h* solutionem differre; sed debet sumptus coarctare. Quod non procedit *i* cum creditor est in eadem, vel æquali necessitate.

t Vill. ubi supra num. 1.
u Idem ibidem.
x Idem ibidem.
y Comm. DD.
z Comm. DD.
a Vill. diff. 19. n. 2.
b D. Tho. 2. 2. q. 62. a. 8.
c Vide Vill. ubi supra diff. 20.
d Comm. DD.
e Vide Less. lib. 2 de just. c. 16. dub. 1. num. 7.
f Comm. DD
g Comm. Theologorum.
h Comm. DD.

48. Cum debitor non potest omnibus creditoribus satisfacere, & habere expectat, post aliquod tempus potest *l* solutionem differre.

l arg. l. fin c. qui bon. cedere poss.

49. Regulariter loquendo non *m* debet artifex, artis instrumenta vendere ut restituat.

m Comm DD.

50 Qui sine culpa solutionem differt non *n* tenetur damnum restituere.

n Comm. DD.

51. Qui facit bonorum cessionem, tenetur *o* ut antea si potest restituere. Idem dic de eo, qui facit litem creditorum, si verò suorum bonorum valorem fideliter declaraverit, & sumptus superfluos excuset, tutus in conscientia erit.

o l. 4. ff. de cess. bon.

52. Cum restitutio perniciosa creditori, vel alteri futura est, potest *p* differri.

p Comm. DD.

53. Creditorem excommunicatum esse non excusat *q* à solutione.

q Comm. DD.

AN RES inferioris Ordinis restituendæ sint cum amissione rerum Ordinis superioris.

54. Regulariter loquendo respondetur *r* negativè.

r Vide Navar in sum. c. 17. num. 91.

55. Fama, & honor, quæ ex virtute nascuntur præferuntur *s* etiam vitæ omnium rerum prætiosissimæ.

s Comm. DD.

56. Adultera, & quæ supposuit filium non tenetur *t* restituere cum periculo infamiæ.

t Comm. DD.

SECTIO III.

De ordine servando in solutione facienda, quando plures sunt creditores.

1. CUm potest debitor omnibus creditoribus satisfacere ordinem non *a* tenetur servare.

a Comm. DD.

2. Leges humanæ circa hunc ordinem servandæ *b* sunt etiam in interiori foro secundum communem sententiam; licet sint qui dicant solùm obligare in foro exteriori.

b Mol de just. to. 3. disp. 760

3. Debita certa incertis *c* præferenda sunt. Et ideò dic

c Comm. DD.

dic cum debitum est certum, creditor autem incertus, in quo casu piis operibus, vel pauperibus dandum est.

4. Quando res est in propria specie, & domus ignoratur danda *d* est pauperibus, & non creditoribus.

6. Qui rem vendidit, & pretium ejus nondum acceptaverit, si res in specie maneat, aliis creditoribus præferendus est *f* secundum probabiliorem.

7. Inter alia debita primo loco sumptus funeris *g* solvendus est, in hoc tamen non sunt consumenda bona aliena, quæ extant in specie

8 Inter creditores præferendi *h* sunt, qui habent actionem realem in bona hypothecata: quæ sint hæc bona vide in Villalobos

9. Inter hypothecas regulariter loquendo præferendæ *i* sunt priores.

10 Bona paraphernalia uxoris non habent prælationis privilegium.

11. Hypotheca tacita dotis præfertur *l* aliis tacitis, non verò expressis anterioribus, alii negant, alii aiunt probabilius.

12. Debita privilegiata præferenda sunt etiam si creditor non compareat, & facta diligentia pauperibus reddenda *m* sunt, vel fiat compositio per Bullam, si bona non sufficiant ad alia debita solvenda.

13 Hypotheca generalis anterior *n* præfertur speciali posteriori.

14. Inter creditores non habentes actionem realem bona dividenda sunt pro rata,

15. Diligentiori *o* potest prius solutio fieri, etiam si debitum posterius sit, & potest etiam in foro interiori juste retinere, quamvis reliqua bona non sufficiant ad reliqua debita solvenda. Quod noster Molina etiam verum esse asserit quam-

d l procuratoris parag. plane ff. de trib. act. l. cum fundum parag. servum, ff. si certum pet.
f l 2 ff. quibus causis pignus &c.
g l. penult. ff. de relig. & sump. funer.
h Vill. ubi sup. & l. pro debito C. de bon. au. jud. poss.
i Comm. DD.
Ex Covar. lib. 1. var. c. 740.
l Comm. DD,
m Comm DD.
n Comm. DD.
o Comm. DD.
Ex Mol. ubi sup. disp 536.

vis alii creditores sint privilegiati, dummodo non habeant hypothecam.

p Villal. ubi sup. disp. 24. n. 12.

16. Probabilis, & pia *p* sententia est excusatum esse, qui prius solvit in necessitate constituto, aliter autem non potest debitor ordinem prævertere.

q Idem ubi sup. num. 21.

17. Mercator antequam faciat bonorum cessionem *q* potest solvere cui maluerit, non autem post cessionem, vel habens jam animum illam faciendi, vel in statu ad id cogente.

r Less. l. 1 c. 15. dub. 3. n. 16.

18 Debita certa personalia pro rata *r* solvenda sunt sive procedant ex delicto sive non. Sunt tamen qui asserunt quæ ex delicto procedunt esse præferenda; alii è contrario anteponunt justè contracta, sed prima sententia videtur probabilior.

s Idem ubi sup. dub. 6.

19. Valde probabile & ratione congruum est ut debita personalia prius contracta, prius *s* solvantur, quod in conscientia tantum est.

DE SPIRITUALIUM bonorum restitutione.

t Silv. verb. rest 391.

20. Qui alium ad peccandum inducit non tenetur *t* restituere ratione justitiæ, tenebitur aliquando ratione fraternæ correptionis. Sunt tamen qui dicant teneri ex justitia illum ad meliorem frugem revocare.

u Villal. ubi sup. dis. 25. n. 4.

21. Qui per metum, vim, aut fraudem alium ad peccatum inducit restituere tenetur *u* secundum probabiliorem sententiam. Sed hæc restitutio non est facienda in bonis temporalibus, nisi damnum fuerit temporale.

x Idem ubi sup. num. 7.

22. Qui habens docendi officium falsa docet, tenetur *x* restituere. Quod si ex invincibili ignorantia docuerit illa, cum primum falsitatem cognoverit, tenetur restituere.

y Comm DD.

23. Qui scit aliquam artem specialem quam alii ignorant, & qua ipse victum quærit, non tenetur *y* eam alios docere, ni sit ars necessaria utilitati publicæ.

QUI RETRAHIT aliquem ab ingressu religionis, vel iam ingressum extrahit ab ea, an tenentur restituere.

24. Qui

24. Qui sine metu, vi, aut fraude alium dissuadet à religionis ingressu non *z* tenetur restituere, nec peccat si hoc faciat ob bonum finem.

25. Qui vi aut fraude novitium à religione extraxit, *a* tenetur illum monasterio restituere, non tamen pro eo ingredi religionem.

26. Qui religioso professo sine vi, aut fraude apostatare suasit, non tenetur restituere. Si tamen vi, aut fraude, ipsi apostatæ, & monasterio damna restituere *b* tenetur.

QVÆ OBLIGATIO restituendi sit, quoad damnum temporale ei qui alium occidit, mutilavit, vel percussit.

27. Tenetur restituere expensas curationis vulnerum, lucrum cessans, & alia damna secuta.

28. Servum alienum inutilem percussione reddens *d* tenetur reddere Domino servi valorem, & servo alimenta.

29. Etiam si occisor capite damnaretur à judice, hæredes illius *e* tenentur omnia damna solvere, & eis, quos occisus alebat alimenta præstare secundũ arbitrium boni viri, & tempus vitæ defuncto duraturæ.

30. Debita occisi non sunt *f* ab occisore solvenda, nisi ob eum finem fuerit occisus.

AN QVI alium occidit, vel percussit restituere teneatur damnum naturale.

31. Si a judice punitus fuit, damnum naturale restituere non *g* tenetur, alias autem tenetur secundum probabiliorem.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui provocatus ad duellum, vel ob sui defensionem alium occidit.

32. Si ambo sponte exierunt ad duellum se invicem provocantes, nullam *h* tenentur facere restitutionem, nec potest ab hærede defuncti peti.

33. Cum unus eo solum exiit, quia aliter infamiam vitare non poterat, provocans ad rixam ad restitutionem tenetur, non verò *i* provocatus.

z Villal. ubi supra dis.26. n. 1.

a Comm. DD.

b Vill. ubi supra num. 5.

c Comm. DD.

d Comm. DD.

e Vide Less. lib. 2. de just. c.9. dub. 19.

f L. liber homo ad l. Aquil. Vide Les. ubi sup.

g. 1. de injuriis.

h Comm. DD.

i. Villal. ubi supra dit. 28.

34. Qui potuit se defendere non occidendo, nec percutiendo si occidat, vel percutiat ad restitutionem *l* tenetur.

l Villal. ubi supra dif. 28.

35. Qui alium occidit se defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ ad nihil *m* tenetur.

m Comm. DD.

DE RESTITUTIONE ratione stupri, adulterii, & aliorum luxuriæ?

QUAM OBLIGATIONEM habeat, qui virginem defloravit?

36 Si sponte ipsa consensit sine vi, aut fraude in foro interiori nulla est restitutio *n* facienda, in exteriori autem obligatur. Cum autem puella est pauper, & defloratur a divite etiã consentiens secundũ probabiliorem opinionem, debet ei dare *o* partem dotis, quia sub hac tacita conditione consentit.

n Rebel. de just. 1. p. li. 5. q. 8

o Villal. ubi supra dif. 30.

37. An patri puellæ aliquid restituendum sit quando ipsa in stuprum consensit, alii negant *p* etiam quoad honorem ablatum.

p Thom. Sanch. de matrim. l. 7. disp. 14. n. 11 to 3.

38. Qui puellæ promisit etiam ficte se illam ducturum vel doraturum, si consentiat tenetur *q* promissis stare. Secus verò si pater noluit eam illi in uxorem dare, vel illa se alteri commiscuit, vel putans esse virginem incorruptam invenit.

q Vide Less. ubi sup. n. 29.

39. Qui vi vel fraude puellam corrupit tenetur *r* ei, & parentibus illius omnia damna inde secuta restituere.

r Comm. DD.

40. Qui precibus importunis, vel osculis, & amplexibus nolentem vicit, ut consentiret, restituere tenetur. *s*

s Comm. DD.

41. Qui ob stuprum tenetur restituere, non debet solvere integram dotem ante condemnationem judicis.

42. Si nupta fuit æquè benè, ac si non esset corrupta, vel religionem professa est, aut defuncta est, cessat *t* restituendi obligatio secundum probabiliorem sententiam.

t Lessius ubi supra dub. 2. num. 15.

43. Qui puellam corruptam virginem reputatam sine vi vel fraude cognovit non tenetur *u* restituere, nisi culpa illius famam amiserit.

u c. si culpa, de injur. ...

44. Qui

44. Qui ancillam suam defloravit tenetur *x* eam donata libertate in matrimonium collocare, vel arbitrio boni viri aliam satisfactionem dare. *x* Vill. ubi sup. n. 17.

SECTIO IV.

AN PECCET, ET RESTITVERE TENEATVR puella, quæ aliquâ arte defectum suæ virginitatis occultavit marito?

1. SI mediis licitis defectum occultavit, non *a* tenetur restituere, nec peccat, nisi in casu in quo sciat maritum in defectus notitiam venturum, ægréque laturum. Sunt tamen, qui dicant semper ad restitutionem teneri, sed minus probabiliter. *a* Sanch. de matr. lib. 6, disp. 27. à n. 6.

2. Meretrix habens infirmitatem contagiosam non *b* tenetur restituere ei qui ex eius consortio contagium contraxit. Secus verò in aliis non publicè expositis: hi enim sive fœminæ, sive viri tenentur damna & pensas in curatione factas restituere. *c* *b* Vill. ubi sup. dis. 32, n. 1. *c* Idem ibidem.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui fœminam fœtam relinquit?

3. Si ipsa spontè consensit, non tenetur alere filium ex justitia, sed ex pietate. Si autem vi aut fraude fœminam cognovit, tenetur *d* illi restituere expensas factas propter fœtum, & filium alere. *d* c. si culpa de injur.

4. Qui sine necessitate filium aliis alendum exponit, peccat mortaliter, *e* & restituere tenetur. *e* Comm. DD.

QVAM RESTITVENDI obligationem habeant adulteri?

5. Adulter nihil restituere tenetur *f* marito, nisi uxor maneat concepto fœtu secundùm probabiliorem. *f* Less. lib. 2, c. 10, dub. 5.

6. Si adultera fœtum concipiat non tenetur *g* adulter credere, nisi aliunde sit certus moraliter filium suum esse. *g* Comm. DD.

7. Non tenetur *h* restituere cum periculo vitæ, aut famæ. *h* Comm. DD.

8. Quæ maritum decipit supponens illi alienum filium tenetur *k* restituere.

9. Si adulter credit suum esse filium, tenetur restituere marito, & filiis legitimis, & idem dic de adultera. Sunt autem, qui probabiliter doceant neutrum teneri *l*

10. Adultera si potest sine periculo, tenetur *m* persuadere marito ut filios legitimos melioret, & ipsa idem tenetur facere, & persuadere spurio, ut ingrediatur religionem hæreditatis incapacem.

11. An verò teneatur filio spurio suum crimen declarare, si sperat esse profuturam alii ajunt, alii probabilius negant *n* nisi jam de crimine sit infamata. Si autem moraliter non est certa filium esse spurium, ad nihil tenetur.

AN IMPEDIENS alium nè bonum aliquod consequatur, restituere teneatur.

12. Qui sine metu, vi, vel fraude persuadet domino rei, ut illam conferat minus digno, non tenetur *o* restituere.

13. Qui precibus impetrat ab alio ne se beneficio opponat non tenetur restituere.

14. Qui sine vi, vel fraude alii persuasit, ut suffragium daret æque digno non tenetur *p* restituere.

15. Qui metu, vel fraude impedit alium à consecutione alicuius boni, restituere tenetur *q*

16. Qui metu, vel fraude facit ut digniori beneficium detur solum de injuria tenetur, *r*

17. Qui precibus sine vi, aut fraude impetravit ab aliquo ne daret alicui, quod ei debeatur ex justitia distributiva, restituere *s* tenetur.

18 Qui metu vel fraude impedivit ne beneficium digno conferretur *t* tenetur in solidum restituere.

19 Qui etiam sine metu, vel fraude fecit, ut beneficium daretur digno, relicto digniori *u* tenetur restituere secundum probabiliorem.

20. Qui non est obligatus aliunde ad restitutionem

k Vill. ubi sup. dif. 34. n. 6.
l Henr. l. 1. de matr. n. 1.
m Comm DD.
n Vill. ubi sup. n. 9.
o Idem ubi supra dif. 44.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r Vill. ubi supr.
s L. 1. & 2. ff si quis aliquo testamento prohibe. c. si culpa de injuriis.
t [illegible]
u Vill. ubi sup. n. 9.

nem cathedræ, vel beneficii non ex eo *x* manet obligatus quod ex odio impediverit. *x* Comm. DD.

21. Dignus, qui se bona fide opposuit digniori, & consecutus est beneficium, non *y* tenetur restituere. *y* Vill. ubi sup. n. 12.

SECTIO. V.

De variis circa restitutionem resolutionibus.

1 ADvocatus secundum D. August. *a* tenetur restituere, quod accepit pro iniquo patrocinio. *a* Aug. relatus in c. non sunt 14. q. 5.

2. Qui falso testimonio scienter exposuit aliquem vitæ periculo, *b* tenetur eum liberare etiam cum propriæ vitæ discrimine. Si autem bona fide fecit tenetur rettactare, sed sine proprio periculo. *b* Sa hoc verb. n. 21.

3. Qui testamentum mutari curavit, sed sine dolo non *c* tenetur restituere. Si autem dolo fecit probabilius est peccare, & ad restitutionem teneri. *c* Comm. DD.

4. Cum est notabilis excessus pecuniæ *d* etiam cum vitæ detrimento restituenda est. *d* Soto apud Sa hoc verb.

5. Qui accepit, quod si petiisset ei donaretur, restituere non *e* tenetur, nec qui projecit in mare merces alienas, ne submergeretur navis. Nec qui videt puniri alium pro eo quod ipse fecit, & tacet. *e* Comm. DD.

6. Meretrix se virginem fingens, vel à solo nobili cognitam, ut maius pretium extorqueat, restituere *f* tenetur. *f* Comm. DD.

7. Qui pro debito pecuniæ punitus est pœna corporali, ad nil amplius *g* tenetur. *g* Sa hoc verb. n. 43.

8. Nec *h* testis falsus de pæna, quæ obvenisset alicui, si verum dixisset, quia non debetur nisi post condemnationem. *h* Navar. c. 25.

9. Nec *i* qui accusatorem suum non potentem probare vocavit calumniatorem, quia sic tales in jure vocantur. *i* Sa ubi sup.

10 Nec *l* qui aliena læsit, ne suis damnum facerent cum non posset aliter impedire. *l* Comm. DD.

m Silv. verb. alien.

11. Nec *m* qui rem donatam habet ab eo, qui potuit donare, etiam si servata non fuerit solemnitas iuris, nisi sit res Ecclesiastica prohibita alienari nisi cum tali solemnitate.

n Comm. DD.

12. Nec *n* qui ex iusta causa pretium pro re restituit.

o Comm. DD.

13. An restitutio facienda sit digniori prætermisso in oppositione ad beneficium, an verò Ecclesiæ, non convenit inter DD Ecclesiæ faciendam *o* videtur probabilius.

p Navar. c. 17. n. 9.

14. Qui invitatur ad comedendum de alienis etiam si bona fide comedat, tenetur *p* restituere id, in quo factus est locupletior, id est quòd propriis expensis substraxit. Idem dic de veste aliena.

q Avil. Navar. hoc verb.

15. Filius adulterinus qui credit *q* se talem, & hæreditatem acquisivit non tenetur tantum restituere quantum hæreditas valeret filiis legitimis si ad eos pervenerit, sed arbitrio boni viri.

r Comm. DD.

16. Vestis, quæ erat apud sartorem, & furata fuit non Domino sed sartori *r* restituenda est, nisi suspicio esset quod sartor eam Domino redditurus non esset.

s Comm. DD.

17. Qui prior est tempore, potior est iure *s*, intelligitur quando reliqua sunt paria.

t Navar. ubi sup. n 52.

18. Usurarius prius debet solvere debita orta ex contractibus licitis onerosis, quam orta ex *t* usurariis, etiam si hæc sint anteriora, & post hæc orta ex gratuito, ut ex donationibus.

u Comm. DD.

19. Qui non restituit toties *u* peccat quoties de novo proponit etiam virtualiter non restituere, verbi gratia utendo re aliena.

x Navar. c. 17, n. 60.

20. Semel jussus restituere, non est *x* absolvendus, nisi ex aliqua circumstantia judicet Confessarius pœnitentem promissis staturum.

y Comm. DD.

21. Qui debitum contraxit ex gratuita donatione non est ita *y* cogendus ad restitutionem sicut qui ex contractu oneroso; quia hic non se intendit obligare tanto rigore, ut solutionem non

possit

possit differre; nec peccat si ex aliqua rationabili causa differat.

22. Excusatur à restitutione, qui credit DD. respondentibus non teneri; non tamen *z* excusatur, qui eos tantùm consulit quos scit sibi placita esse responsuros. *z* Comm. DD.

23. Qui habet animum componendi se cum Cruciata *a* peccat mortaliter, si cùm possit, ante compositionem non restituat. *a* Comm. DD.

24. Qui rem habet titulo emptionis vel venditionis, & cæpit dubitare an res sit furtiva cum rem cœpit possidere, tenetur saltem medietatem restituere, quia numquam fuit possessor bonæ fidei.

25. Qui rem furtivam emit ut *Domino* redderet sine expensis eam non recuperaturo, potest, à Domino pretium exigere utiliter enim negotium eius egit.

26. Dubitans an res sit aliena, & ex negligentia omittens diligentiam inquirendi Dominum cum posset invenire probabiliter, non tenetur restituere, quia dubius est an sua negligentia damnum alicui intulerit,

27 Qui apperiens litteras Joanni missas ex eis cognovit vacasse Romæ beneficium, illudque impetravit non tenetur Joanni restituere, quia nullum jus illi abstulit, quod haberet.

28. Qui vi vel fraude vel falso testimonio impedivit ne delinquentis bona Fisco applicarentur, non tenetur ad restitutionem, quia Fiscus jus ad illud non habet ante condemnationem.

29 Qui rem suam bona fide fieri *b* vendidit, & pecuniam furtivam vel cum suis immiscuit, vel consumpsit ad nihil restituendum tenetur. *b* Dia. p. 4. tr. 4. res. 67.

30. Qui Confessario pecuniam *c* tradidit restituendam, & postea cognovit restitutionem à Confessario non fuisse factam ad nil amplius teneri dicunt Lessius, & alii. *c* Dian. comp. in hoc verb

31. Qui proximus morte rem habet furto à se abla-

ablatam, vel emptam pecunia furto habita declaret tacito furto se debita habere secretò solvenda per suum Confessorem, & suam esse voluntatem quod talis res vendatur, & Confessori pretium detur, ne ab hæredibus exigatur coram iudice.

32. Qui cum aliis furtum fecit, si ipse non fuit causa, ut alii furarentur, partem quam furatus est restituendo satisfacit ex probabili sententia.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum non potest suppleri per quascunq; eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus suis beneficii fecerit. *d Vide hora Canonica.*

d In decr Alex VII an. 1666. 18. Mart.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RESERVATIO.

***De reservatione Casuum Resolutiones variæ desumpta ex* P. Suar. to. 4. de pœnit.**

1 QUando bona fide, & sine culpa pœnitentis ipse absolvitur à peccatis non præmissa absolutione ab excommunicatione non reservata Papæ, confessio *a* valida est, secus verò si reservata sit Papæ.

2. Peccata venialia reservari possunt, *b* inutiliter tamen, & sine fructu, & præter usum; Reservari item possunt *c* mortalia merè interna; sed de facto reservata non sunt.

3. Delegans facultatem absolvendi potest limitare facultatem concessam delegato *d* quando & in quibus voluerit. Item summus Pontifex *e* potest cæteris omnibus limitare facultatem absolvendi, & tenebit reservatio licet sine causa imponatur.

4. Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare *f* potest facultatem absolvendi, quâ Parochi

a P. Suar. to. 4. de pœnit. sec 1, n. 10.
b Idem sec. 3, n. 2
c Idem ibid. n. 3.
d Idem sec. 4. n. 1, & 2.
e Idem n. 6, & 7.
f Idem n. 6.

rochi funguntur, licet speculativè non satis probetur, cùm non ab Episcopo, sed à Papa acceperit.

5. Subditus unius Episcopi per alterius diœcesim iter agens ibi potest *g* absolvi à quolibet Confessario ordinario illius Episcopatus ab omnibus reservatis proprio Episcopo, dummodo ibi non sint reservata.

g Idem disp. 30. sec. 2. n. 4.

6. Ut concedatur petenti per se vel per alium facultas confitendi reservata inferiori, satis esse debet, quod nulla ratio negandi occurrat. At verò ad negandum semper debet esse specialis ratio, quæ id requirat. Cùm verò superior ex relatione alterius cognoverit subditi animum obduratum esse, & nullo modo ad ipsum superiorem pro absolutione aditurum, nec *h* debet, nec potest negare, nisi peccatum sit in damnum aliorum, tunc enim sibi imputet subditus si pereat.

h Idem disp. 30. sec. 4. n. 9.

7. Qui obdurato animo nullo modo superiori vult confiteri, mortaliter peccat, *i* secus verò si multum insistat.

i Idem ubi sup.

8. Non tenetur *l* superior facultatem subdito concedere ut quemlibet eligat idoneum; nec concedere, quem subditus petit, sed in hoc debet esse facilis ob bonum pœnitentis, nisi sit gravis causa negandi.

l Idem ubi sup.

9 Quando inferior per alium facultatem à superiore petit confitendi alteri reservata, peccat *m* superior, si personam subditi, vel alias circumstantias per quas in eius notitiam deveniat, interroget, sive persona per quam facultas petitur rem in Confessione, vel extra Confessionem sciverit, quia confessionis sigillum, vel contra secretum naturale delinquit. Speciem vero peccati & consuetudinem interrogare Superiori licebit, ut vel pœnitentiam taxet, vel modum præscribat. At nec pœnitentiam, nec modum præscribat, nisi cùm de Confessoris prudentia parum confidit. Et dum huiusmodi onera taxat ne ea conditione fiat, ut alias absolutio

m Idem disp. 3. sec. 5, n. 21.

solutio non teneat, esset enim hoc rigorosum nimis, periculis expositum, & in rigore posset esse iniustum.

n Idem disp. 31. sec. 1. n.

10. Tunc solùm potest n superior aliis peccatis relictis inferiori Confessario pœnitentem à reservatis absolvere, quando pænitens necessitate morali non potest amplius suam Confessionem differre, & superior integram Confessionem audire non potest propter verum hic, & nunc impedimentum occurrens, nec potest moraliter aut non expedit alteri causam delegare. At hoc rarissimum est, unde vel integram Confessionem audiat, aut alteri deleget. Quodque dictum est de superiore ordinario illis circumstantiis occurrentibus, idem dicendum de subdelegato eisdem circumstantiis occurrentibus.

o Idem ubi sup.

11. Quoties pœnitens à solis reservatis per superiorem ritè absolvitur in casu supradicto, non o tenetur eadem reservata Confessario inferiori iterum cum aliis peccatis non confessis confiteri.

p Idem disp. 37 sect. 3. n. 6.

12. Qui bona fide reservata cum non reservatis confessus fuit, non tenetur p cum advertit nisi solum reservata superiori confiteri. Secus verò si mala fide processit.

q Ex decis. Paul. V. Vide Dian. tr. 2. res. 126. to. 3.

13. Confessarius si petat à superiore regulari facultatem absolvendi aliquem à reservatis, & neget, potest q pro illa vice illum absolvere.

r Suar. de rel. to. 4. l. 2. c. 19 n. 7. Vide Dia. loc. cit.

14. Regulares semel sine licentia suorum prælatorum possunt absolvi ab omnibus reservatis ex quodam privilegio Minorum. Superior delegatus ad reservata tollenda non potest aliter nisi sacramentaliter absolvendo. Quod si alio modo se gerat nil facit, nec reservationem tollit Suarez *disp. 3. sec. 4.*

s Idem disp. 31. sec. 4. n. 2

16. Si pœnitens à superiore iniunctam pœnitentiam non adimpleat, graviter peccat, hoc autem peccatum non est reservatum r nisi expresse à superiore reservetur.

17. Absolutus virtute Jubilæi à reservatis cum inten-

tione exequendi conditiones à Jubilæo exactas, si postea non exequatur, licet graviter peccet, neque hoc neque alia peccata manent *u* reservata. Idem dicendum de oblitis.

u Idem ibidem, n. 5.

18. Absolutus a superiore de reservatis licet absolutio fuerit nulla ob defectum doloris, vel alia de causa, dummodo reservata confessus fuerit ab eorum reservatione liber *x* manet. Quod etiam verum est, si cum animo non resipiscendi confessus fuerit si postea animum mutet.

x Idem ubi sup.

19. Si subditus superiori legitimè confiteatur reservata, ipse verò neque absolvere, neque ad alium remittere voluisset etiam injustè, non potest *y* ab inferiori absolvi à reservatis, potest tamen à non reservatis cum onere comparendi coram magis superiore.

y Idem disp. 5 1. n 7, sec 4

20. Si subditus superiori confiteatur ea intentione ut ab omnibus reservatis etiam oblitis absolvatur, sciente superiore hanc intentionem, oblita jam non manent reservata. Secus *z* vero si non accesserit tali intentione, nec superior illa intenderit absolvere.

z Idem ubi sup.

21. Cum quis absolvitur virtute Iubilæi oblita jam non manent *a* reservata, nisi oblivio ita culpabilis fuerit, ut absolutio nulla omnino fuerit.

a Idem n. 2.

REVELATIO.

1. Revelationes probandæ sunt sapientum judicio, sanctitate eorum quibus factæ sunt, veritate, & conformitate cum doctrina fidei.

DISP.

DISP. IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

R E V S.

Variæ circa Reum Resolutiones.

a Dian p. 5, tr. 5 res. 91.

1. Reus de delicto interrogatus non servato juris ordine, potest *a* illud occultare etiam si in damnum accusantis redundet, & potest dicere etiam cum juramento se illud non fecisse subintelligendo ut teneatur declarare.

b Comm. DD.

2. Reus interrogatus legitimè de crimine etiam gravissimo *b* peccat mortaliter illud negando. Vt interrogatio sit legitima hæc sunt servād: 1. Quòd judex sit competens. 2. Quod delictum sit probatum plene, vel semiplene. 3. Quod huiusmodi probatio sit illi notificata.

c Idem Diana ubi sup. res. 99.

3. Reus *c* peccat mortaliter socios occultos detegendo, nisi in crimine falsæ monetæ, maleficii, proditionis, læsæ maiestatis, & hæresis. Si verò socii tales sunt, ut merito credat se non esse emendaturos in damnum reipublicæ teneretur revelare, nec potest absolvi, si renuat facere.

d Idem p. 2, tr. 15. res. 26.

4. Qui iuridicè interrogatus negavit delictum, & ducitur ad mortis supplicum non *d* tenetur revelare illud.

e Vasqu. apud Dian. p. 3, tr. 5, res. 52.

5. Accusatus de verò crimine occulto non *e* tenetur illud fateri, nec famam restituere accusatori, quam perdidit eo quod non probavit, & quamvis ritè interrogatus negaverit dicens accusatorem fuisse deceptum, imò etiam si dicat esse calumniatorem si ei non credatur.

f Comm. DD.

6. Reus inauditus, & indefensus non debet *f* condemnari,

7. Qui

7. Qui iniustè veritatem negavit non *g* tenetur solvere pœnam ad quam si confessus fuisset, condemnaretur. *g* Comm. DD.

8. Qui propter aliquam circumstantiam in crimine, quod patravit à peccato excusatur mortali *h* potest illud negare, etiam sub iuramento utendo abstractione. *h* Comm. DD.

9. Crimine *i* non plene, sed semiplene probato in causa sanguinis, vel gravis dedecoris potest adhuc à reo negari, secus verò si sit plene probatum, *i* Villal. to, 2, tr. 26, dit. 1.

10. Falsum sibi crimen imponens ad vitandos graves cruciatus etiam si ob illud damnandus sit ad mortem, non *l* peccat etiam cum iuramento confessionem confirmans utendo abstractione. *l* Comm. DD.

11. Non potest *m* reus ut se defendat falsum testimonium imponere testi falso, vel contra juris ordinem testificanti. *m* Comm DD.

12. Licitum *n* est dare reo instrumentum ut infringat carcerem & consilium ut fugiat, & licet ibi detenti simul fugiant non tenetur aliquid restituere. *n* Villal. ubi sup. dit 11, n. 16.

13. Quando delictum est notorium, & timetur populi tumultus, & judex scit nullam reo competere defensionem, *o* potest condemnari antequam audiatur, nec detur ei terminus ad defensionem. *o* Comm. DD.

14. Cum reus mentitus est in confessione non *p* potest à judice ut perjurus puniri; quia cum ob varias circumstantias possit excusari, solum Deum habet ultorem. *p* Comm. DD.

AN REVS POSSIT testibus crimina vel alios defectus objicere, ut eos à testimonio repellat?

15. Cum reus aliter se non potest defendere, *q* potest testibus crimina vera etiam occulta, si potest illa probare, & defectus objicere, ut illos à testimonio repellat, etiam si testes vera dicant. *q* Villal. ubi sup. dit. 6, n. 1

16. Qui pro se aliquem testem adduxit, non *r* potest illum à testificando repellere. *r* Comm. DD.

vis alii creditores sint privilegiati, dummodo non habeant hypothecam.

p Villal. ubi sup. disp. 24. n. 19. 16. Probabilis, & pia p sententia est excusatum esse, qui prius solvit in necessitate constituto, aliter autem non potest debitor ordinem prævertere.

q Idem ubi sup. num. 21. 17. Mercator antequam faciat bonorum cessionem q potest solvere cui maluerit, non autem post cessionem, vel habens jam animum illam faciendi, vel in statu ad id cogente.

r L. ss. l. 1 c. 15. dub. 3. n. 16. 18 Debita certa personalia pro rata r solvenda sunt sive procedant ex delicto sive non. Sunt tamen qui asserunt quæ ex delicto procedunt esse præferenda; alii è contrario anteponunt justè contracta, sed prima sententia videtur probabilior.

s Idem ubi sup. dub. 6. 19. Valde probabile & ratione congruum est ut debita personalia prius contracta, prius s solvantur, quod in conscientia tantum est.

DE SPIRITVALIVM bonorum restitutione.

t Silv. verb. rest 391. 20. Qui alium ad peccandum inducit non tenetur t restituere ratione justitiæ, tenebitur aliquando ratione fraternæ correptionis. Sunt tamen qui dicant teneri ex justitia illum ad meliorem frugem revocare.

u Villal. ubi sup. dis. 25. n. 4. 21. Qui per metum, vim, aut fraudem alium ad peccatum inducit restituere tenetur u secundum probabiliorem sententiam. Sed hæc restitutio non est facienda in bonis temporalibus, nisi damnum fuerit temporale.

x Idem ubi sup. num. 7. 22. Qui habens docendi officium falsa docet, tenetur x restituere. Quod si ex invincibili ignorantia docuerit illa, cum primum falsitatem cognoverit, tenetur restituere.

y Comm DD. 23. Qui scit aliquam artem specialem quam alii ignorant, & qua ipse victum quærit, non tenetur y eam alios docere, ni sit ars necessaria utilitati publicæ.

QVI RETRAHIT aliquem ab ingressu religionis, vel iam ingressum extrahit ab ea, an tenentur restituere.

24. Qui

24. Qui sine metu, vi, aut fraude alium dissuadet à religionis ingressu non *z* tenetur restituere, nec peccat si hoc faciat ob bonum finem.

z Villal. ubi supra dis.26. n. 1.

25. Qui vi aut fraude novitium à religione extraxit, *a* tenetur illum monasterio restituere, non tamen pro eo ingredi religionem.

a Comm. DD.

26. Qui religioso professo sine vi, aut fraude apostatare suasit, non tenetur restituere. Si tamen vi, aut fraude, ipsi apostatæ, & monasterio damna restituere *b* tenetur.

b Vill. ubi supra num. 5.

QVÆ OBLIGATIO restituendi sit, quoad damnum temporale ei qui alium occidit, mutilavit, vel percussit.

27. Tenetur restituere expensas curationis vulnerum, lucrum cessans, & alia damna secuta.

c Comm. DD.

28. Servum alienum inutilem percussione reddens *d* tenetur reddere Domino servi valorem, & servo alimenta.

d Comm. DD.

29. Etiam si occisor capite damnaretur à judice, hæredes illius *e* tenentur omnia damna solvere, & eis, quos occisus alebat alimenta præstare secundũ arbitrium boni viri, & tempus vitæ defuncto duraturæ.

e Vide Less. lib. 2. de just. c. 9. dub. 19.

30. Debita occisi non sunt *f* ab occisore solvenda, nisi ob eum finem fuerit occisus.

f L. liber homo ad l. Aquil. Vide Les. ubi sup.

AN QVI alium occidit, vel percussit restituere teneatur damnum naturale.

31. Si à judice punitus fuit, damnum naturale restituere non *g* tenetur, alias autem tenetur secundum probabiliorem.

g .1. de injuriis.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui provocatus ad duellum, vel ob sui defensionem alium occidit.

32. Si ambo sponte exierunt ad duellum se invicem provocantes, nullam *h* tenentur facere restitutionem, nec potest ab hærede defuncti peti.

h Comm. DD.

33. Cum unus eo solum exiit, quia aliter infamiam vitare non poterat, provocans ad rixam ad restitutionem tenetur, non verò *i* provocatus.

i Villal. ubi supra dit. 28.

34. Qui potuit se defendere non occidendo, nec percutiendo si occidat, vel percutiat ad restitutionem *l* tenetur.

35. Qui alium occidit se defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ ad nihil *m* tenetur.

l Villal. ubi supra dif. 28.
m Comm. DD.

DE RESTITVTIONE *ratione stupri, adulterii, & aliorum luxuria?*

QVAM OBLIGATIONEM *habeat, qui virginem defloravit?*

36 Si sponte ipsa consensit sine vi, aut fraude in foro interiori nulla est restitutio *n* facienda, in exteriori autem obligatur Cum autem puella est pauper, & defloratur a divite etiã consentiens secundũ probabiliorem opinionem, debet ei dare *o* partem dotis; quia sub hac tacita conditione consentit.

37. An patri puellæ aliquid restituendum sit quando ipsa in stuprum consensit, alii negant *p* etiam quoad honorem ablatum.

38. Qui puellæ promisit etiam fictè se illam ducturum vel doraturum, si consentiat tenetur *q* promissis stare. Secus verò si pater noluit eam illi in uxorem dare, vel illa se alteri commiscuit, vel putans esse virginem incorruptam invenit.

n Rebel. de just. 1. p. li. 3. q. 8
o Villal. ubi supra dif. 30.
p Thom Sanch. de matrim. l. 7. disp. 14. n. 11 to 2.
q Vide Less. ubi sup. n. 29.

39. Qui vi vel fraude puellam corrupit tenetur *r* ei, & parentibus illius omnia damna inde secuta restituere.

r Comm. DD.

40. Qui precibus importunis, vel osculis, & amplexibus nolentem vicit, ut consentiret, restituere tenetur. *s*

s Comm. DD.

41. Qui ob stuprum tenetur restituere, non debet solvere integram dotem ante condemnationem judicis.

42. Si nupta fuit æquè benè, ac si non esset corrupta, vel religionem professa est aut defuncta est, cessat *t* restituendi obligatio secundum probabiliorem sententiam.

43. Qui puellam corruptam virginem reputatam sine vi vel fraude cognovit non tenetur *u* restituere, nisi culpa illius famam amiserit.

t Lessius ubi supra dub. 2. num. 15.
u c. si culpa, de injur. ...

44. Qui

44. Qui ancillam suam defloravit tenetur *x* eam donata libertate in matrimonium collocare, vel arbitrio boni viri aliam satisfactionem dare. *x* Vill. ubi sup. n. 17.

SECTIO IV.

AN PECCET, ET RESTITVERE TENEATVR puella, quæ aliquâ arte defectum suæ virginitatis occultavit marito?

1. SI mediis licitis defectum occultavit, non *a* tenetur restituere, nec peccat, nisi in casu, in quo sciat maritum in defectus notitiam venturum, ægréque laturum. Sunt tamen, qui dicant semper ad restitutionem teneri, sed minus probabiliter. *a* Sanch. de matr. lib. 6, disp. 27. à n. 6.

2. Meretrix habent infirmitatem contagiosam non *b* tenetur restituere ei qui ex eius consortio contagium contraxit. Secus verò in aliis non publicè expositis: hi enim sive fœminæ, sive viri tenentur damna & pensas in curatione factas restituere. *c* *b* Vill. ubi sup. dis. 32, n. 1. *c* Idem ibidem.

QVAM OBLIGATIONEM habeat, qui fœminam fœtam reliquit?

3. Si ipsa spontè consensit, non tenetur alere filium ex justitia, sed ex pietate. Si autem vi aut fraude fœminam cognovit, tenetur *d* illi restituere expensas factas propter fœtum, & filium alere. *d* c. si culpa de injur.

4. Qui sine necessitate filium aliis alendum exponit, peccat mortaliter, *e* & restituere tenetur. *e* Comm. DD.

QVAM RESTITVENDI obligationem habeant adulteri?

5. Adulter nihil restituere tenetur *f* marito, nisi uxor maneat concepto fœtu secundùm probabiliorem. *f* Less. lib. 2, c. 10, dub. 5.

6. Si adultera fœtum concipiat non tenetur *g* adulter credere, nisi aliunde sit certus moraliter filium suum esse. *g* Comm. DD.

7. Non tenetur *h* restituere cum periculo vitæ, aut famæ. *h* Comm. DD.

8. Quæ maritum decipit supponens illi alienum filium tenetur *k* restituere.

k Vill. ubi sup. d. f. 34. n. 6.

9. Si adulter credit suum esse filium, tenetur restituere marito, & filiis legitimis, & idem dic de adultera. Sunt autem, qui probabiliter doceant neutrum teneri *l*

l Henr. l. 1 de matr. n. 1.

10. Adultera si potest sine periculo, tenetur *m* persuadere marito ut filios legitimos melioret, & ipsa idem tenetur facere, & persuadere spurio, ut ingrediatur religionem hæreditatis incapacem.

m Comm. DD.

11. An verò teneatur filio spurio suum crimen declarare, si sperat esse profuturum alii ajunt, alii probabilius negant *n* nisi jam de crimine sit infamata. Si autem moraliter non est certa filium esse spurium, ad nihil tenetur.

n Vill. ubi sup. n. 9.

AN IMPEDIENS alium nè bonum aliquod consequatur, restituere teneatur.

12. Qui sine metu, vi, vel fraude persuadet domino rei, ut illam conferat minus digno, non tenetur *o* restituere.

o Idem ubi supra dif. 44.

13. Qui precibus impetrat ab alio ne se beneficio opponat non tenetur restituere.

14. Qui sine vi, vel fraude alii persuasit, ut suffragium daret æque digno non tenetur *p* restituere.

p Comm. DD.

15. Qui metu, vel fraude impedit alium à consecutione alicuius boni, restituere tenetur *q*

q Comm. DD.

16. Qui metu, vel fraude facit ut digniori beneficium detur solum de injuria tenetur, *r*

r Vill. ubi supr.

17. Qui precibus sine vi, aut fraude impetravit ab aliquo ne daret alicui, quod ei debeatur ex justitia distributiva, restituere *s* tenetur.

s L. 1. & 2. ff si quis aliquo testamento prohi. & c. si culpa de injuriis.

18. Qui metu vel fraude impedivit ne beneficium digno conferretur *t* tenetur in solidum restituere.

19. Qui etiam sine metu, vel fraude fecit, ut beneficium daretur digno, relicto digniori *u* tenetur restituere secundum probabiliorem.

u Vill. ubi sup. n. 9.

20. Qui non est obligatus aliunde ad restitutionem

nem

nem cathedræ, vel beneficii, non ex eo x manet obligatus quod ex odio impediverit. x Comm. DD.

21. Dignus, qui se bona fide opposuit digniori, & consecutus est beneficium, non y tenetur restituere. y Vill. ubi sup. n. 12.

SECTIO. V.

De variis circa restitutionem resolutionibus.

1 ADvocatus secundum D. August. a tenetur restituere, quod accepit pro iniquo patrocinio. a Aug. relatus in c. non sunt 14. q. 5.

2. Qui falso testimonio scienter exposuit aliquem vitæ periculo, b tenetur eum liberare etiam cum propriæ vitæ discrimine. Si autem bona fide fecit tenetur retractare, sed sine proprio periculo. b Sa hoc verb. n. 21.

3. Qui testamentum mutari curavit, sed sine dolo non c tenetur restituere. Si autem dolo fecit probabilius est peccare, & ad restitutionem teneri. c Comm. DD.

4. Cum est notabilis excessus pecuniæ d etiam cum vitæ detrimento restituenda est. d Soto apud Sa hoc verb.

5. Qui accepit, quod si petiisset ei donaretur, restituere non e tenetur, nec qui projecit in mare merces alienas, ne submergeretur navis. Nec qui videt puniri alium pro eo quod ipse fecit, & tacet. e Comm. DD.

6. Meretrix se virginem fingens, vel à solo nobili cognitam, ut maius pretium extorqueat, restituere f tenetur. f Comm. DD.

7. Qui pro debito pecuniæ punitus est pœna corporali, ad nil amplius g tenetur. g Sa hoc verb. n. 45.

8. Nec h testis falsus de pœna, quæ obvenisset alicui, si verum dixisset, quia non debetur nisi post condemnationem. h Navar. c. 25.

9. Nec i qui accusatorem suum non potentem probare vocavit calumniatorem, quia sic tales in jure vocantur. i Sa ubi sup.

10 Nec l qui aliena læsit, ne suis damnum facerent cum non posset aliter impedire. l Comm. DD.

m Silv. verb. alien.

11. Nec m qui rem donatam habet ab eo, qui potuit donare, etiam si servata non fuerit solemnitas iuris, nisi sit res Ecclesiastica prohibita alienari nisi cum tali solemnitate.

n Comm. DD.

12. Nec n qui ex iusta causa pretium pro re restituit.

o Comm. DD.

13. An restitutio facienda sit digniori prætermisso in oppositione ad beneficium, an verò Ecclesiæ, non convenit inter DD. Ecclesiæ faciendam o videtur probabilius.

p Navar. c. 17. n. 9

14. Qui invitatur ad comedendum de alienis etiam si bona fide comedat, tenetur p restituere id, in quo factus est locupletior, id est quòd propriis expensis substraxit. Idem dic de veste aliena.

q Avil. Navar. hoc verb

15. Filius adulterinus qui credit q se talem, & hæreditatem acquisivit non tenetur tantum restituere quantum hæreditas valeret filiis legitimis si ad eos pervenerit, sed arbitrio boni viri.

r Comm. DD.

16. Vestis, quæ erat apud sartorem, & furata fuit non Domino sed sartori r restituenda est, nisi suspicio esset quod sartor eam Domino redditurus non esset.

s Comm. DD.

17. Qui prior est tempore, potior est iure s, intelligitur quando reliqua sunt paria.

t Navar. ubi sup. n. 52.

u Comm. DD.

18. Usurarius prius debet solvere debita orta ex contractibus licitis onerosis, quàm orta ex t usurariis, etiam si hæc sint anteriora, & post hæc orta ex gratuito, ut ex donationibus.

19. Qui non restituit toties u peccat quoties de novo proponit etiam virtualiter non restituere, verbi gratia utendo re aliena.

x Navar. c. 17, n. 60.

20. Semel jussus restituere, non est x absolvendus, nisi ex aliqua circumstantia judicet Confessarius pœnitentem promissis staturum.

y Comm. DD.

21. Qui debitum contraxit ex gratuita donatione non est ita y cogendus ad restitutionem sicut qui ex contractu oneroso; quia hic non se intendit obligare tanto rigore, ut solutionem non

possit

possit differre, nec peccat si ex aliqua rationabili causa differat.

22. Excusatur à restitutione, qui credit DD. respondentibus non teneri; non tamen *z* excusatur, qui eos tantùm consulit quos scit sibi placita esse responsuros. *z* Comm. DD.

23. Qui habet animum componendi se cum Cruciata *a* peccat mortaliter, si cùm possit, ante compositionem non restituat. *a* Comm. DD.

24. Qui rem habet titulo emptionis vel venditionis, & cæpit dubitare an res sit furtiva cum rem cœpit possidere, tenetur saltem medietatem restituere, quia numquam fuit possessor bonæ fidei.

25. Qui rem furtivam emit ut Domino redderet sine expensis eam non recuperaturo, potest, à Domino pretium exigere utiliter enim negotium eius egit.

26. Dubitans an res sit aliena, & ex negligentia omittens diligentiam inquirendi Dominum cum posset invenire probabiliter, non tenetur restituere, quia dubius est an sua negligentia damnum alicui intulerit,

27 Qui apperiens litteras Joanni missas ex eis cognovit vacasse Romæ beneficium, illudque impetravit non tenetur Joanni restituere, quia nullum jus illi abstulit, quod haberet.

28. Qui vi vel fraude vel falso testimonio impedivit ne delinquentis bona Fisco applicarentur, non tenetur ad restitutionem, quia Fiscus jus ad illud non habet ante condemnationem.

29 Qui rem suam bona fide fieri *b* vendidit, & pecuniam furtivam vel cum suis immiscuit, vel consumpsit ad nihil restituendum tenetur. *b* Dia. pa. 4 tr. 4. res. 67.

30. Qui Confessario pecuniam *c* tradidit restituendam, & postea cognovit restitutionem à Confessario non fuisse factam ad nil amplius teneri dicunt Lessius, & alii. *c* Dian. comp. in hoc verb

31. Qui proximus morte rem habet furto à se abla-

ablatam, vel emptam pecunia furto habita declaret tacito furto se debita habere secretò solvenda per suum Confessorem, & suam esse voluntatem quòd talis res vendatur, & Confessori pretium detur, ne ab hæredibus exigatur coram iudice.

32. Qui cum aliis furtum fecit, si ipse non fuit causa, ut alii furarentur, partem quam furatus est restituendo satisfacit ex probabili sententia.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum non potest suppleri per quascunq; eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus suis beneficii fecerit. *d Vide hora Canonica.*

d In decr. Alex. VII an. 1666. 18. Maii.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RESERVATIO.

De reservatione Casuum Resolutiones variæ desumpta ex P. Suar. to. 4. de pœnit.

1 QUando bona fide, & sine culpa pœnitentis ipse absolvitur à peccatis non præmissa absolutione ab excommunicatione non reservata Papæ, confessio *a* valida est, secus verò si reservata sit Papæ.

2. Peccata venialia reservari possunt, *b* inutiliter tamen, & sine fructu, & præter usum; Reservari item possunt *c* mortalia merè interna; sed de facto reservata non sunt.

3. Delegans facultatem absolvendi potest limitare facultatem concessam delegato *d* quando & in quibus voluerit. Item summus Pontifex *e* potest cæteris omnibus limitare facultatem absolvendi, & tenebit reservatio licet sine causa imponatur.

4. Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare *f* potest facultatem absolvendi, quâ Parochi

a P. Suar. to. 4. de pœnit. sec. 1, n. 10.
b Idem sec. 3, n. 2
c Idem ibid. n. 3.
d Idem sec. 4. n. 1, & 2.
e Idem n. 6, & 7.
f Idem n. 6.

rochi funguntur, licet speculativè non satis probetur, cùm non ab Episcopo, sed à Papa acceperit.

5. Subditus unius Episcopi per alterius diœcesim iter agens ibi potest *g* absolvi à quolibet Confessario ordinario illius Episcopatus ab omnibus reservatis proprio Episcopo, dummodo ibi non sint reservata.

g Idem disp. 30, sec. 2, n. 4.

6. Ut concedatur petenti per se vel per alium facultas confitendi reservata inferiori, satis esse debet, quod nulla ratio negandi occurrat. At verò ad negandum semper debet esse specialis ratio, quæ id requirat. Cùm verò superior ex relatione alterius cognoverit subditi animum obduratum esse, & nullo modo ad ipsum superiorem pro absolutione aditurum, nec *h* debet, nec potest negare, nisi peccatum sit in damnum aliorum, tunc enim sibi imputet subditus si pereat.

h Idem disp. 30, sec. 4, n. 9

7. Qui obdurato animo nullo modo superiori vult confiteri, mortaliter peccat, *i* secus verò si multum insistat.

i Idem ubi sup.

8. Non tenetur *l* superior facultatem subdito concedere ut quemlibet eligat idoneum; nec concedere, quem subditus petit, sed in hoc debet esse facilis ob bonum pœnitentis, nisi sit gravis causa negandi.

l Idem ubi sup.

9 Quando inferior per alium facultatem à superiore petit confitendi alteri reservata, peccat *m* superior, si personam subditi, vel alias circumstantias per quas in eius notitiam deveniat, interroget, sive persona per quam facultas petitur rem in Confessione, vel extra Confessionem sciverit, quia confessionis sigillum, vel contra secretum naturale delinquit. Speciem vero peccati & consuetudinem interrogare Superiori licebit, ut vel pœnitentiam taxet, vel modum præscribat. At nec pœnitentiam, nec modum præscribat, nisi cùm de Confessoris prudentia parum confidit. Et dum huiusmodi onera taxat ne ea conditione fiat, ut alias absolutio

m Idem disp. 3, sec. 5, n. 21.

solutio non teneat, esset enim hoc rigorosum nimis, periculis expositum, & in rigore posset esse iniustum.

n Idem disp, 31. sec. 1, n.

10 Tunc solùm potest n superior aliis peccatis relictis inferiori Confessario pœnitentem à reservatis absolvere, quando pænitens necessitate morali non potest amplius suam Confessionem differre, & superior integram Confessionem audire non potest propter verum hic, & nunc impedimentum occurrens, nec potest moraliter aut non expedit alteri causam delegare. At hoc rarissimum est, unde vel integram Confessionem audiat, aut alteri deleget. Quodque dictum est de superiore ordinario illis circumstantiis occurrentibus, idem dicendum de subdelegato eisdem circumstantiis occurrentibus.

o Idem ubi sup.

11. Quoties pœnitens à solis reservatis per superiorem ritè absolvitur in casu supradicto, non o tenetur eadem reservata Confessario inferiori iterum cum aliis peccatis non confessis confiteri.

p Idem disp. 37 sect. 3, n. 6.

12. Qui bona fide reservata cum non reservatis confessus fuit, non tenetur p cum advertit nisi solum reservata superiori confiteri. Secus verò si mala fide processit.

13. Confessarius si petat à superiore regulari facultatem absolvendi aliquem à reservatis, & neget, potest q pro illa vice illum absolvere.

q Ex decis. Paul. V. Vide Dian. tr. 2, ref. 126, to. 3, r Suar. de rel. to. 4. l. 2, c. 19 n. 7, Vide Dia. loc. cit. s Idem disp. 31, sec. 4, n. 2

14. Regulares semel sine licentia suorum prælatorum possunt absolvi ab omnibus reservatis ex quodam privilegio Minorum. Superior delegatus ad reservata tollenda non potest aliter nisi sacramentaliter absolvendo. Quod si alio modo se gerat nil facit, nec reservationem tollit. Suarez *disp. 3. sec. 4.*

16. Si pœnitens à superiore iniunctam pœnitentiam non adimpleat, graviter peccat, hoc autem peccatum non est reservatum s nisi expresse à superiore reservetur.

17. Absolutus virtute Jubilæi à reservatis cum inten-

tione exequendi conditiones à Jubilæo exactas, si postea non exequatur, licet graviter peccet, neque hoc neque alia peccata manent *u* reservata. Idem dicendum de oblitis.

u Idem ibidem. n. 5.

18. Absolutus à superione de reservatis licet absolutio fuerit nulla ob defectum doloris, vel alia de causa, dummodo reservata confessas fuerit ab eorum reservatione liber *x* manet. Quod etiam verum est, si cum animo non resipiscendi confessus fuerit si postea animum mutet.

x Idem ubi sup.

19. Si subditus superiori legitimè confiteatur reservata, ipse verò neque absolvere, neque ad alium remittere voluisset etiam injustè, non potest *y* ab inferiori absolvi à reservatis, potest tamen à non reservatis cum onere comparendi coram magis superiore.

y Idem disp. 31. n. 7. sec. 4.

20. Si subditus superiori confiteatur ea intentione ut ab omnibus reservatis etiam oblitis absolvatur, sciente superiore hanc intentionem, oblita jam non manent reservata. Secus *z* verò si non accesserit tali intentione, nec superior illa intenderit absolvere.

z Idem ubi sup.

21. Cum quis absolvitur virtute Iubilæi oblita jam non manent *a* reservata, nisi oblivio ita culpabilis fuerit, ut absolutio nulla omnino fuerit.

a Idem n. 2.

REVELATIO.

1. Revelationes probandæ sunt sapientum judicio, sanctitate eorum quibus factæ sunt, veritate, & conformitate cum doctrina fidei.

DISP.

7. Qui iniustè veritatem negavit non *g* tenetur solvere pœnam ad quam si confessus fuisset, condemnaretur. *g* Comm. DD.

8. Qui propter aliquam circumstantiam in crimine, quod patravit à peccato excusatur mortali *h* potest illud negare, etiam sub iuramento utendo abstractione. *h* Comm. DD.

9. Crimine *i* non plene, sed semiplene probato in causa sanguinis, vel gravis dedecoris potest adhuc à reo negari, secus verò si sit plene probatum. *i* Villal. to, 2, tr. 26, dif. 1.

10. Falsum sibi crimen imponens ad vitandos graves cruciatus etiam si ob illud damnandus sit ad mortem, non *l* peccat etiam cum iuramento confessionem confirmans utendo abstractione. *l* Comm. DD.

11. Non potest *m* reus ut se defendat falsum testimonium imponere testi falso, vel contra juris ordinem testificanti. *m* Comm DD.

12. Licitum *n* est dare reo instrumentum ut infringat carcerem & consilium ut fugiat, & licet ibi detenti simul fugiant non tenetur aliquid restituere. *n* Villal. ubi sup. dif 11, n. 16.

13. Quando delictum est notorium, & timetur populi tumultus, & judex scit nullam reo competere defensionem, *o* potest condemnari antequam audiatur, nec detur ei terminus ad defensionem. *o* Comm. DD.

14. Cum reus mentitus est in confessione non *p* potest à judice ut perjurus puniri; quia cum ob varias circumstantias possit excusari, solùm Deum habet ultorem. *p* Comm. DD.

AN REVS POSSIT testibus crimina vel alios defectus objicere, ut eos à testimonio repellat?

15. Cum reus aliter se non potest defendere, *q* potest testibus crimina vera etiam occulta, si potest illa probare, & defectus objicere, ut illos à testimonio repellat, etiam si testes vera dicant. *q* Villal. ubi sup. dif. 6, n. 1

16. Qui pro se aliquem testem adduxit, non *r* potest illum à testificando repellere. *r* Comm. DD.

17. Reus qui dicit testem mentiri revelantem
f Villal. ubi sup. secretum illi commissum, nec f peccat, nec restituere tenetur.

AN REO liceat post condemnationem ad superiorem appellare?

t Comm. DD. 18. Licitum t est reo si iniuriam passus est in sententia ab illa appellare, nec potest à Principe interdici, cum sit de iure naturali, modus autem tolli potest aut mutari.

19. Cum reus appellat solum ad dilationem li-
u Villal, ubi sup, dif, 8, n, tis cum proximi gravi damno u peccat mortaliter. Secus verò si habet nova jura, vel testimonia allegand a.

x Comm, DD, 20. Religiosis non licet appellare nisi in x causis gravissimis. Vide verbum *Appellatio.*

AN REVS condemnatus tenentur obedire sententiæ?

y Villal, ubi sup, num, 4, 21. Si iniustè damnatus fuit non y tenetur obedire sententiæ, & cessante scandalo potest se defendere. Si autem est justa, tenetur obedire.

22. Si sententia fuit justa, sed fundata in falsa præsumptione, seu probatione non obligat in conscientia, nec tenetur quis obedire. An autem in hoc casu possit quis se defendere alii ajunt, alii negant, quia à judice justè damnatus fuit, in praxi autem cum defensio non possit fieri sine scandalo, tenetur
z Idem ubi sup, dif, 10, n, 1. z obedire.

AN REVS damnatus ad pœnam, quæ actionem requirit, obligatus sit cooperari aliquo modo illam?

23. Respondetur affirmativè, cum sententia justa fuit, & spem non habet se à morte eripiendi.

a Vasq, 12, to, 2, disp. 183, c, 3, 24. Cum pœna capitis est non potest a damnari, ut se suis manibus interficiat, vel venenum sumat. Potest tamen judex eum damnare ut seipsum moderatè flagellet.

AN FVGERE è carcere licitum sit reo?

b Villal, disp, 11, n 1; 25. Ante condemnationem licitum b est fugere. Si verò jurat se non fugiturum, vel ad carcerem rediturum n tenetur adimplere.

c Idem n, 3, 26. Non licet custodibus c vim ad fugiendum inferre.

27. Qui

27. Qui expectat sententiam justam etiam ad mortem non tenetur fugere.

28. Qui iuste damnatus est ad pœnam quam ipse executioni mandaturus est, non potest fugere. *d* Nec qui damnatus ad triremes, vel ad fodinas secundum probabiliorem. *d* Comm. DD,

29. Qui damnatur ad carcerem temporarium non potest fugere, potest *e* autem si ad perpetuum secundum probabiliorem. *e* Villal, ubi sup. num, 8.

30. Si damnatus est ad mortem, vel ad mutilationem membrorum, etiamsi sententia iusta sit, *f* potest fugere, sed non tenetur, nisi per falsas præsumptiones damnatus sit. *f* Comm. DD,

31. Iniustè damnatus qui iuravit custodi carceris se rediturum tenetur *g* redire, si propterea custos carceris damnum passurus sit. *g* Comm. DD,

32. Cum iustitiæ ministri petunt domum alicuius, ut eum in carcerem detrudant, non potest se armis *h* defendere. *h* Villal, ubi sup. n, 12,

33. Cum licet è carcere fugere, licet eum infringere secundum probabiliorem; sunt autem qui probabiliter *i* dicant juste damnatum non posse carcerem infringere. *i* Vide eumdem, ubi sup.

34. Licite carcerem infringentem illicitum *l* est adjuvare carcerem infringendo. *l* Idem n, 17.

AN DAMNATVS ad inediam possit non comedere cibum oblatum & an liceat ei cibum offerre?

35. Tenetur *m* cibum oblatum comedere, alii autem si sint justitiæ ministri non possunt ei cibum offerre, reliquis autem licet. *m* Comm. DD,

DISPVTATIVNCVLA interjacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

REX.

1 REx, & Imperator non possunt *a* nisi à Papa excommunicari ex speciali privilegio. Officiales autem Regii possunt excommunicari ab Episcopis. *a* Barb, apud Dian, p, 3, tr, 8, res. 9,

b Navar. c. 25, n 1

2. Rex peccat *b* aliena regna ambiens capere, vel capta non restituens, nisi iusta causa excusetur.

c Idem n. 4. & 5.

3. Peccat *c* mortaliter excitans factiones, vel non sedans excitatas, non providens necessaria ad victum, non ferens leges necessarias, aut non exequens latas, non exercens suos in armis, non muniens arces, non cumulans divitias necessarias ut regnum liberet à fame vel ab hostibus, vel accumulans, gravando subditos, vel prodigè largiens bona, vel negligens refectionem, & custodiam publicarum viarum.

d Comm. DD.

4. Cum lis aliàs est inextinguibilis *d*, tenetur consentire in judices arbitros suspicione carentes.

e Navar. ubi sup.

5. Item peccat *e* mortaliter condens legem pœnalem ob suam privatam utilitatem, vel condonans sine causa delicta contra legem naturalem, vel divinam, vel suspendens sine causa lites, vel debitorum solutiones.

f Comm. DD.

6. Item non *f* permittens subditis suas immunitates, vel usurpans populi bona, & tenetur restituere. Item compellens subditos ad donandum sua bona, vel illa extorquens precibus importunis non interveniente causa justa, & tenetur restituere.

g Navar. apud P. Avil in comp.

7. Item peccat impediens *g* visitationem monialium, exigens tributa nova absque necessitate publica, quamvis exigat in bonum finem, & multo magis si sint ad pompas superfluas.

h Idem ubi sup.

8. Compellens subditos *h* ad id non obligatos gratis sibi laborare, cogens ad matrimonium, vel impediens, præficiens operarios imperitos, vel malæ conscientiæ, & tenetur damna restituere. Præsentans ad beneficia Ecclesiastica, quorum est patronus, personas non idoneas. Non cohibens subditos ab alienorum usurpatione, & negligens abolere pravas consuetudines.

i Comm. DD.

9. Condemnans *i* reum inauditum, & indefensum, vel ei jubens dari venenum, vel privans aliquos

quos beneficiis non amobilibus ad nutum sola scientia privata.

10. Cum tenetur restituere subditis, & non potest, tutius *l* consilium erit superflua moderari, & gratuita dona excusare, ut debita possit solvere. Vide verbum *Lex*.

l Navar. ubi sup.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

S.

SACRAMENTVM.

SACRAMENTUM *a* est res sensibus subjecta quæ ex Dei institutione sanctitatis significandæ, & afficiendæ vim habet.

a Magist. in 4. dist. 1.

2. An sacramenta legis gratiæ componantur ex rebus, & vocibus tamquam ex materia, & forma?

3. Respondetur *b* affirmative; verumtamen non est omnino necessarium, quod firma sint rigorose verba, & materia res, ut in sacramento matrimonii, in quo traditio facta per verba vel nutus habet rationem materiæ, & consensus explicatus per eadem verba, vel nutus rationem formæ.

b Vide Trid. sess. 4. c. 3.

4. Sacramenta habent *c* quasi materiam, & quasi formam & materia alia dicitur proxima, alia remota. Materia remota est, de qua fit proxima, ut in Baptismo materia remota est aqua, proxima ablutio. In pœnitentia materia remota sunt peccata, proxima actus pœnitentis.

c Vide Vill. to. 1. tr. 4. dif. 2.

5. Inter materiam, & formam sacramenti est *d* necessaria moralis conjunctio, unde magna inter utramque interruptio nullum faciet sacramentum.

d Comm. DD.

e Comm, DD,
f Comm, DD,

6. Nec Papa nec Ecclesia mutare *e* possunt materias, & formas sacramentorum.

7. Quomodo *f* autem potuerit matrimonium clandestinum annullari videri potest in verbo *Matrimonium*

AN FACTA mutatione aliqua in materia vel forma sacramenti, mutetur eius substantia?

g c, retulerunt de censur, dist, 4,
h Comm, DD,

8. Si quod mutatur pertinet ad eius substantiam *g* non fit sacramentum; fit tamen si est accidentale.

9. Si minister habuit intentionem introducendi aliquem errorem verbis dubiis, non facit *h* sacramentum. Si autem verbis utatur certis cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, erit sacramentum.

10. Mutare formam ex sua natura est peccatum mortale.

AN IN dubio liceat formam iterare in eadem materia?

i Villal, ubi sup, dif, 4, n, 1

11. Respondetur *i* affirmativè, sed sub conditione; sed non debet passim fieri ob quemlibet vanum scrupulum.

AN FVERIT necessarium, quod fuerint sacramenta?

l D, Th, 3. p, q. 61

12. Non est simpliciter *l* necessarium, sed valde utile. In statu autem innocentiæ non fuerunt necessaria.

AN SACRAMENTA novæ legis causent gratiam?

m Scot, in 4. d, 1, q. 5.

13. Respondetur *m* affirmativè. In veteri autem lege circumcisio causabat gratiam per virtutem Passionis Christi venturi.

n Comm, DD.

14. Gratia sacramentalis supra gratiam habitualem *n* addit speciale auxilium ad consequendos effectus sacramentorum.

AN OMNIA Sacramenta novæ legis causent primam gratiam faciendo de attrito contritum?

o Comm. DD,

15. Alia sacramenta *o* vocantur vivorum, alia mortuorum: Mortuorum sunt Baptismus, & pœnitentia, reliqua dicuntur vivorum, quia ad ea accedere non licet nisi habentibus vitã primæ gratiæ.

16. Sacramenta vivorum aliquando etiam per acci-

accidens possunt causare primam gratiam, v. g. si quis bona fide putans per Confessionem se assecutum primam gratiam, quam verè assecutus non est, accedat attritus ad Eucharistiam fiet contritus, & consequetur *p* primam gratiam secundùm probabiliorem.

p D. Th. p. q. 79 art. 3.

QVOT SINT Sacramenta nouæ legis?

17. De fide *q* est, quòd sunt septem, & constat ex Tridentino.

q Trid. ses. 7, c. 1

18. Baptismus, Confirmatio, & Ordo causant *r* characterem, qui suscipitur in anima secundùm probabiliorem sententiam.

r Trid. ses. 7, can 9.

19. Solus Deus *s* potest sacramenta instituere.

s Trid. ses. 7, c. 1

AN ECCLESIA possit instituere sacramentalia.

20. Respondetur *t* affirmativè, & comprehenduntur hoc versu: *Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.* Id est Pater noster, Aqua benedicta, panis benedictus, Confessio generalis, Eleemosyna, Benedictio Episcopalis, aut Abbatis consecrati.

t Trid. ses. de sac. in genere, can, 13.

21. Alii per sacramentalia tolli asserunt *u* ex opere operato peccata venialia; alii probabilius ex opere operantis.

u Villal. ubi sup. dif. 11, n. 4.

22. Hæc sacramentalia non remittunt *x* totam pœnam luendam in Purgatorio.

x D. Th. 3. p. q. 87 art. 3.

A QVO CAVSETVR sacramentorum effectus.

23. Solus Deus *y* est causa principalis gratiæ, quæ est sacramentorum effectus.

y Paul, ad Rom. 8.

24. Sacramenta, & illorum ministri sunt gratiæ *z* instrumenta.

z Comm. DD.

25. Humanitas Christi est *a* instrumentum Deo Hypostaticè coniunctum ad causandam gratiam in Eucharistia.

a Villal. ubi sup. dif. 12, n. 3.

AN MALVS minister impediat gratiam sacracramentalem.

26. Malus minister si adhibet necessaria *b* conficit verum sacramentum.

b Trid. ses. 17. can. 12.

27. Per malum ministrum non minuitur *c* gratia, quæ ex opere operato confertur per sacramen-

tum, bonus autem ex opere operantis magis impetrat à Deo.

AN PECCET minister conferens sacramentum in peccato mortali.

28. Minister, qui ex officio administrat sacramentum extra extremam necessitatem in peccato mortali *d* peccat mortaliter.

29. Ad administrandum sacramentum non est *e* necessarium confiteri, sufficit conteri.

30. Sacerdos, qui in extrema necessitate parvulum baptizavit excommunicatus, vel in peccato mortali non peccat. *f* Idem dic de laico, quia qui hoc non habent ex officio non tenentur esse præparati.

31. Qui recipit matrimonium in peccato mortali, non *g* committit nisi unum peccatum, quia licet sit simul minister sacramenti non habet id ex officio.

32. Episcopus sacramentalia administrans in peccato mortali solum peccat *h* venialiter.

33. Qui dicit Epistolam, vel Evangelium in peccato mortali non *i* peccat mortaliter secundum probabiliorem.

AN QVI recipit sacramentum ab excommunicato, vel ab eo quem scit esse in peccato mortali peccet mortaliter?

34. De iure antiquo erat prohibitum recipere sacramenta à publico usurario, vel concubinario; nunc verò *l* necessarium est ut sint denunciati.

35 Non licet *m* sacramenta petere ab eo quem scit esse in mortali, nisi sit Parochus, vel paratus ministrare.

36. In casu necessitatis extremæ à quocumque etiam hæretico *n* potest peti, & recipi Baptismus, dummodo servaturus sit Ecclesiæ formam. Idem dic de Sacramento Pænitentiæ, dummodo non sit scandalum, vel subversionis periculum.

QVÆ INTENTIO requiratur ex parte ministri?

3 . Requiritur *o* virtualis saltem intentio faciendi id quod facit Ecclesia.

38. Non

d Comm. DD.

e Suar. to 3. disp 16

f D. Th. 3 p q 64 art. 6.

g Villal. ubi sup. dif 14, n 5.

h Suarez. ubi sup.

i Villal. ubi sup. num 1.

l Conc. const. ses. 22.

m Villal. ubi sup. dif 15 n 2

n Comm. DD.

o Trid. ses 6, can. 12.

38. Non *p* potest certò sciri an sacramentum fuerit validum. *p Comm. DD.*

AN ERROR personæ, cui administratur sacramentum, impediat valorem eius?

39. Si minister habuit voluntatem exclusivam, & erravit circa personam, valor sacramenti *q* impeditur, aliàs non. *q Comm. DD.*

AN VALEAT sacramentum datum sub conditione?

40. Si conditio est de præsenti, vel de præterito, & vera, non *r* impeditur valor sacramenti; si vero fuerit de futuro contingenti non valet sacramentum *r Villal. ubi sup. dif. 18*

AN PAROCHUS teneatur administrare sacramenta, quando Parochiani ea non tenentur recipere? Uide verbum *Parochus.*

41. Accedenti ad sacramentum augetur gratia etiam si accedat cum peccato veniali secundum *s* probabiliorem. *s Comm. DD.*

42. Qui sacramentum Baptismi administrans diceret: Ego te baptizo, & postea (Tacete pueri, vel hinc exite) in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, conficeret *t* sacramentum, quia hæc interruptio est parva. *t Comm. DD.*

43. Qui diceret in consecratione panis: hæc est caro mea *u* peccaret graviter, sed sacramentum conficeret. *u Comm. DD.*

44. Qui in consecratione vini diceret: Hic est calis, licet diversum significet ac calix ex communi intelligentia idem significaret, & ideo conficeret *x* sacramentum. *x Dian. in sum. verb. sacram.*

45. Qui diceret: Hic est corpus meum. Si sumatur masculinè, id est: Hic cibus, fieret *y* sacramentum, secus verò si sumatur adverbialiter. *y Gra apud Dia. p. 5, tr. 13 res. 6, 77*

46. Qui omitteret particulam (enim) venialiter tantum *z* peccaret. *z Comm. DD.*

47. Nolenti sacerdoti aliter sacramenta administrere, *a* poterit pecunia dari non ut pretium sacramenti, sed ad redimendam vexationem. *a Diana ubi sup. verb. sac.*

48. Qui vulneratum in platea absolvit non præmisso actu contritionis, vel irruentibus hostibus Eucharistiam consumit *b* non peccat.

49. Qui in peccato mortali sacramentum administravit non *c* tenetur in Confessione quale fuerit peccatum exponere, quia per quodcumque mortale peccatum æquè violatur religio.

50. Si quis *d* invalide administraret Baptismum, Ordinem sacerdotalem, vel Episcopalem, teneretur etiam cum periculo famæ, vel vitæ defectum manifestare.

b Comm. DD.
c Dian. p. 5, tr. 14, res. 56.
d Idem ubi sup. res. 55.

SACRILEGIUM.

1. Sacrilegium *a* est sacræ rei violatio. Et hujus sunt tres species. 1. Est contra personas *b* sacras. 2. Contra loci sanctitatem. 3. Contra alias res sacras.

2. Non est *c* circumstantia sacrilegii fieri peccatum tempore sacro.

QVOD PECCATVM sit, & quas pœnas habeat.

3. Sacrilegium ex natura sua est peccatum *d* mortale contra religionem cum fit in contemptū rei sacræ, & in materia gravi.

4. Peccata sacrilegii alia sunt majora, alia sunt minora, majus *e* enim sacrilegium est, quod fit contra personam sacram, quam quod fit contra locum sacrum.

5. Pœnæ aliæ *f* sunt pecuniariæ, quæ videri possunt in decreto *c.* 17. *q.* 4. & in D. Tho. 2, 2, *q.* 99. *art.* 4. Aliæ sunt excommunicationis, ut *ut in c. si quis suadente* 17, *q.* 4.

6. Qui furatur crumenam ab audiente Missam, non *g* committit sacrilegium. Secus verò si res esset in custodia Ecclesiæ, quia tunc loco sacro injuria fiet. Sunt tamen qui dicant sacrilegium committi eo ipso, quod furtum fiat in Ecclesia.

7. Sacrilegium *h* est furari reliquias etiam ex devotione.

a S. Isid. lib. Ethy.
b c. duo sunt 12, q. 3,
c Less. lib 2, c. 41, n. 14, est comm.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Vide Vill. to 2 tr. 39, dif. 3, n. 3
g Less. lib 2, c. 45. n. 14,
h Sa hoc ve b, n. 1.

SACRA.

1. Sacræ vestes pollutæ luxuriâ iterum sunt *a* benedicendæ.

2. Sacra vendita ad usus profanos prius *b* dissolvenda, ita ut priorem formam amittant. Quod si lapides sint, vel ligna dirutæ Ecclesiæ possunt vendi de licentia Episcopi ad usus profanos.

3. Sacra confracta vel vetustate confecta *c* comburenda sunt, & cineres in Ecclesia reponendi.

4. Sacra vasa & vestimenta habere enormiter immunda peccatum mortale *d* est.

a Sà hoc verb, *b* Comm. DD. Vide P. Suar, to. 3, disp. 8 3 sec. 8. *c* c. Altaris de cōsec, dist. 1 *d* Silvest. vasa sacra

SALARIVM.

1. Peccat *a* qui salarium non solvit in ea re quæ debetur; quòd si famulus rem vendat minori pretio, quia ea non indiget, debet Dominus æquare pretium conventum.

2. Non tenetur *b* herus salarium solvere famulo pro illis diebus, quibus ægrotavit, & recipiens famulum nullo statuto pretio tenetur solvere, quod mos est solvere similibus.

3. Tabellio, qui habet salarium publicum peccat aliquid recipiendo etiam sponte datum, & tenetur *c* restituere id quod ultra accepit, si repetatur saltem extra judicium.

4. Famulus, qui cum Domino convenit in infimo pretio justo *d* non potest clam compensationem facere secundùm viros doctos.

a Navar. c. 17, nu. 107. *b* Comm. DD. *c* Navar. ubi sup. num. 31. *d* Dian. in sum. verb. salarium.

SALVTATORES.

1. Nec *a* omnes sunt damnandi, nec omnes approbandi, sunt tamen examinandi, & licet male vivant, non ex eo solum damnanda est gratia gratis data, quæ potest aliquando in peccatoribus reperiri.

2. An verò hæc sit gratia gratis data, an verò naturalis non convenit inter DD. Probabilius videtur non esse naturalem, sed gratis datam.

3. Quod

a P. Menach. in manuscrip.

3. Quod autem immunes per laminam ferri cãdentis ambulent, sunt DD. qui asserant fieri non posse, nisi ope Dæmonum.

4. Hi vel alii In psalmis utentes nec damnandi nec approbandi omnes, sed ab Episcopo sunt examinandi. Si verò contineant verba sancta sine errore, aut superstitione, nec aliquid contra bonos mores, sunt approbandi. Si autem dubium sit an lateat pactum cum Dæmone sunt reprobandi.

De Salutatoribus est alibi sermo sub titulo verbi, Superstitio.

SATISFACTIO.

a Navar. c. 14, n, 15.

1. Uxor, filiusfamilias, non emancipatus, servus, & religiosus non possunt *a* remittere satisfactionem sibi debitam etiam si velint.

b Idem ubi sup. n. 25,

2. Quando duo mutuò se offendunt, si injuriæ sunt æquales, qui prius offendit prius *b* petere veniam tenetur. Si autem fuit inæqualis, qui gravius etiam si fuerit posterior.

SATISFACTIO *Sacramentalis.* Vide verbum *Pœnitentia*

c Comm. DD.

3 Satisfactio *c* sacramentalis est passio voluntaria pœnæ pro peccato ad placandum Deum facta, cum proposito non offendendi eum amplius.

d Trid,

4. Tridentinum definivit sub anathemate *d* quod non semper remissa culpa remittitur pœna, & quod pro pœna temporali per merita Christi satisfacimus pœnis à Deo inflictis & patienter toleratis, vel à Confessario injunctis, vel sponte acceptis. Et quod satisfactiones, quibus pænitentes amore Christi sua peccata redimunt sunt verus Dei cultus, & quod nostra satisfactio vim non habet nisi ex meritis Christi.

e Navar. apud Avil. in comp, hoc verb

5. Non debent *e* imponi satisfactiones, ex quibus deveniri possit in notitiam peccatorum pœnitentis saltem in genere.

f Comm. DD.

6. Satisfactio *f* potest imponi pœnitenti licet non absolvatur.

7. Non

7. Non est *g* absolvendus, qui pænitentiam medicinalem, vel restitutoriam non vult acceptare, *g* Comm. DD.

8. Qui sciens, & prudens nullam satisfactionem *h* imponit pænitenti sine iusta causa peccat mortaliter. *h* Navar. ubi sup.

9. Maiorem vim habet sententia *i* Confessoris in suo foro quam cuiusvis iudicis in foro exteriori, & acceptata à pænitente obligat sub mortali si habeat has conditiones. 1. Quod sit præcepta, nam si est per modum consilii, nec ad veniale obligat. 2. Quod sit satisfactoria, nam restitutoria aliundè obligat, ut dictum est verbo *Restitutio*. 3. Quod sit à pænitente acceptata. *i* Idem ubi sup.

10. In pœnitentiis injungendis octo *l* sunt observanda. Quod sit iusta, non enim imponenda est ad libitum, 2. Quod adæquet, & non excedat debitum, licet hoc à Deo solùm potest perfectè cognosci. 3. Non est verum quòd pro quocumque peccato mortali imponenda sit pænitentia septem annorum. 4. Quòd pænitentiæ olim taxatæ ab Ecclesia iam non sunt in usu, erantque pro gravioribus delictis in foro exteriori, 5. Quod considerare oportet vires tam spirituales, quam corporales pænitentis, statum, conditionem, contritionem, & similia. *l* Comm. DD.

11. Adimplendi impotentia, senectus, ægritudo, debilitas, probabilis timor quod non adimplebitur, contritionis magnitudo, tempus, jubilæi, vel aliarum indulgentiarum sunt *m* justæ causæ ad diminuendam satisfactionem. *m* Navar. apud Avil. in comp. hoc verb.

12. Etsi lucraturo indulgentiam plenariam *n* possit dari absolutio nullâ injunctâ pænitentiâ; expedit tamen ut aliqua injungatur. *n* Idem ubi sup.

13. Non potest *o* injungi pro pænitentia religionis ingressus, potest tamen imponi Confessionum, & Communionum frequentia. *o* Sa hoc verb. n. 3.

14. Nec pro crimine publico cogendus *p* est pænitens ad publicam pænitentiam, satis est, si occultè satisfaciat, *p* Idem n. 8.

15. Tri-

15. Tridentinum cùm jubet publicam imponi pænitentiam *q* intelligendum est in foro exteriori.

16. Confessor cum minorem pænitentiam pænitenti *r* imponit, debet illum de hoc facere certiorem.

17. Opera satisfactoria, ut plurimum *ſ* imponenda sunt; Eleemosyna, jejunium, cilicium, Missæ auditio, lectio libri spiritualis, & similia.

18 Pænitens detegens aliis *t* pænitentiam sibi impositam licet gravem non peccat mortaliter, nisi inde aliud grave damnum sequatur.

q Idem ubi sup. *r* Comm. DD. *ſ* Comm. DD. *t* Sa ubi sup. n. 16.

SCANDALUM.

1. Scandalum *a* est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ.

2. Aliud *b* est activum, quando quis dicens, vel faciens aliquid minus rectum præbet alteri occasionem peccandi. Aliud passivum, quando quis sumit peccandi occasionem ex dicto, vel facto alterius.

3. Aliud *c* scandalum est formale, quando quis formaliter intendit ruinam proximi; aliud materiale, quando quis non intendit ruinam proximi sed propriam delectationem, & ex ea sequitur ruina proximi, ut cum vir fæminam inducit ad venerea.

4. Genus scandali est cum quis nec intendit formaliter ruinam proximi, nec inducit eum ad peccandum, sed quia peccat publicè, alii sumunt occasionem peccandi. In his tribus casibus prædictis, circumstantia scandali novum peccatum mortale est, necessariò in Confessione aperiendum.

5. Res præcepta, cujus omissio non potest esse sine peccato non est *d* omittenda ob alterius passivum scandalum sumptum ex malitia.

6. Præceptum naturale affirmativum aliquando *e* omittendum est, ne alter sumat scandalum.

7. Præceptum autem negativum semper obli-

a D. Th. 2, 2, q. 43 art. 1. *b* Idem ubi sup. *c* Vill. to. 1, tr. 5, dif. 8, n. 8. *d* D. Th. ubi sup. art. 4. *e* Vill. ubi sup. n. 6.

gat,

gat, etiam si totus orbis terrarum subvertendus sit, idolum non est *f* adorandum, nec fornicandum, nec mentiendum. Nam ut habetur ex communi regula: Utilius scandalum nasci permittitur, quã ut veritas relinquatur. *f* Idem ubi sup.

8. Episcopus, vel Rector Ecclesiæ non debent *g* deserere bona Ecclesiastica, vel suam jurisdictionem propter scandalum passivum aliorum. *g* Comm. DD.

9. Prætextu scandali non est absolvendus *h* indispositus. *h* Comm. DD.

10. Peccat *i* mortaliter, qui sine necessitate loquitur familiariter cum muliere suspecta, credens se præbiturum esse scandalum. *i* Navar. apud Avilam in comp. hoc verb.

11. Qui mandat vel consulit alii, ut committat peccatum etiam solo animo illum tentandi *l* peccat mortaliter. *l* Idem ubi sup.

12. Non peccat *m* qui petit ab alio rem ex se iustam etiam si sciat illum peccaturum in re facienda. *m* Comm. DD.

13. In casu in quo times tuo facto, vel dicto alios esse scandalizandos, debes *n* aperire in Confessione & species peccatorum, in quæ corruere illos fecisti, & numerum personarum. *n* Comm. DD.

14. Qui jocose profert verba turpia coram aliis quos non timet ideo in peccatum mortale ruituros, non *o* peccat mortaliter, nec tenetur prædictas circumstantias fateri. *o* Comm. DD.

15. A re facienda ex præcepto Ecclesiæ an ob scandalum infirmorum abstinendum sit alii ajunt, alii negant *p* probabilius. A re autem ex consilio facienda aliquando abstinendum est ne parvuli scandalizentur. *p* Comm. DD.

16. Si fæmina utatur veste virili sine mala intentione, nec sit scandalum, non *q* peccat mortaliter. *q* Dian in comp. hoc verb n. 6.

17. Licitum *r* est vinum vendere tabernariis, quos scis illud aqua mixtum iterum esse venditurus, nisi tuo nomine vendendum sit, vel aliter quã tuo nomine sic vendens grave damnum patiaris. *r* Idem ib. n. 7.

18. Vo-

fiducia magna in bonitate Dei, cognitio experimentalis illius, & super omnia perfecta Dei charitas, quæ foras mittit omnem timorem.

4. Non peccat *d* qui legem implet juxta authoris mentem, quamvis verba contrarium sonent. Nec qui illam servat in benigniore sensu, licèt illam violet in duriore. Nec qui in dubiis illam servat secundùm usum bonorum. *d Navar. ubi sup. hoc verb.*

5. Faciens opus, quod credit quis esse licitum, & nescit esse illicitum, etiam si pungatur scrupulo in generali, vel in particulari non *e* peccat. *e Comm. DD.*

6. Ad tollendos scrupulos juvat multum hoc verum apud omnes Doctores principium: Ubi non est plena cognitio peccati mortalis, cum plena & deliberata voluntate illud committendi, non potest *f* esse mortale peccatum. *f Comm. DD.*

7. Leo X. concessit Fratribus Minoribus valde scrupulosis quod in dubiis ad salutem animæ spectantibus possint stare suorum Guardianorum responsis, etiam si subditi sint docti, & Guardiani indocti. Vide verbum *Conscientia*, & verbum *Dubium*.

Secretum.

1. Secretum *a* est quod à nemine scitur, vel à tam paucis, ut non sit famosum, nec notorium. *a Navarr. ubi supra. in comp. hoc verb.*

2. Qui secretò cognovit etiam sub juramento proditionem, vel aliud malum imminens animæ, vel proximi corpori non solùm potest, imò & debet *b* illud revelare, si aliter illud non potest impedire. *b Comm. DD.*

3. Peccat, *c* qui secretum sibi communicatum, quod non vergit in proximi damnum, revelat etiam judici præcipienti. *c Navarr. ubi sup.*

4. Promissio servandi secretum parvi momenti vix obligat ad veniale.

5. Peccat *d* mortaliter, qui secreta civitatis, consilii, vel exercitus revelat, si sunt magni momenti, & non vergunt in injustam aliorum perniciem, etiam vi tormentorum coactus, aut metu amittendæ vitæ. *d Idem n. 54.*

DISPUT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIAE.

SEPVLTVRA.

De sepultura definitione, & in qua Ecclesia unusquisque sepeliendus sit.

1. SEpultura Ecclesiastica *a* est locus concavus in Ecclesiastico cæmeterio factus, in quo corpus Catholici conquiescit.

2. Religiosi possunt habere cæmeteria in suis oratoriis. *b*

3. Olim solum personæ insignes in Ecclesiis sepeliebantur. *c*

4. Venditio sepulturæ Ecclesiasticæ est simonia, jus autem, ut quis, & successores illius in ea sepeliantur, vendi potest. *d*

5. Qui 14. ætatis annum habent, possunt sepulturam *e* eligere sive viri sunt, sive fœminæ, etiam si sint sub patria potestate, vel servi exceptis religiosis.

6. Non valet *f* electio sepulchri facta à patre pro filio impubere, nisi ubi sit contraria consuetudo, quæ ubique vigeat.

7. Qui mortuus est sine electione sepulchri *g* sepeliendus est in sepulchro suorum Majorum, nisi sit consuetudo in contrarium.

8. Cùm pater, & avus defuncti sepulti sunt in una Ecclesia, in hac est sepeliendus, licèt alii ascendentes sint in alia. Si verò pater est in una, avus, & alii ascendentes in alia, in hac est sepeliendus. *h* Si verò pater sit in una, avus in alia, & alii ascendentes in alia, in paterna sepultura sepeliendus est ex consuetudine.

9. Cùm pater, & mater sunt in una *i* Ecclesia, & ascendentes in alia, consideranda est consuetudo; qua deficiente, sepeliendus est in Parochia.

10. Filii naturales qui non elegerunt sepulturam, sepeliendi sunt cum patre, nisi is fuerit in dignitate con-

a L. 1, tit. 13. p. 1.
b Comm. DD.
c L. 11. tit. 13. p. 1.
d Comm. DD.
e c. Licet, pater de sepul. in 6
f dic. c. Licet pater.
g c. 1. de sepul. in 6.
h Gloss. in c. is qui de sepul. in 6, Abbas in c. nos de sepult.
i F Em. Roder. to. 3. qq. reg. q. 58. art. 8.

constitutus; spurii autem cum matre nisi hæc fuerit illustris. *l*

11. Qui non elegit sepulturam, nec illam à progenitoribus habet, in ea Parochia sepeliendus *m* est, in qua suscipiebat Sacramenta. Si autem habeat duas Parochias, observetur consuetudo, & sententia Episcopi.

12. Qui habet domicilium in civitate, & mortuus est in pago, in civitate sepeliendus *n* est.

13. Uxor defuncta non electo sepulchro, in sepulchro mariti sepelienda est. Si verò illa elegit sepulchrum, & ante maritum mortua est, si ille moriatur non *o* electâ sepulturâ, non est sepeliendus cum uxore.

14 Prælati Ecclesiæ, qui non elegerunt sepulturam, in sua Ecclesia sepeliendi *p* sunt.

15. Religiosis non licet sepulturam *q* eligere, nisi forte longè essent á monasterio.

16. Novitii etiam si in parentum suorum domibus è vita decedant, in monasterio, in quo erant novitii, nisi aliam sepulturam elegerint, sepeliendi *r* sunt.

17. Donati professi, *s* qui distinctum habitum à sæcularibus afferunt, in suis monasteriis sepeliendi sunt, nisi fuerint conjugati.

18. Famuli Religiosorum cùm sepulturam non eligunt in monasteriis sepeliendi *t* sunt.

19. Peregrini cùm non eligunt sepulturam in Parochia, in qua suscipiunt Sacramenta sepeliendi sunt, nisi sit consuetudo ut in Cathedrali *u* sepeliantur.

20. Si Ecclesia, in qua quis sepeliendus est secundùm jus fuerit interdicta, sepeliatur in parochia, & si hæc etiam fuerit interdicta in proximiore monasterio sepeliendus *x* est.

21. Qui recipit defunctum, & illum sepelit, ubi secundùm jus sepeliendus non est, peccat *y* mortaliter, & tenetur restituere cadaver si petatur, etiam si tantùm ossa maneant.

21. Bonifacius VIII. prohibet *z* sub sancta obedientia, ac sub interminatione damnationis æternæ omnibus

l Comm. DD.
m c. ex parte, & c. in nostra, de sepult.
n c. is qui de sepul. in 6.
o D c. is qui parag. mulier.
p Comm. DD.
q c. Religiosi eod. tit. in 6.
r Vill. tr. 30. 2. p. diff. 2.
s Idem ubi sup.
t Ex priv. Iulii II. Vide Rod. to. 2. qq. reg q. 67. art. 2.
u Abb. in c. 1. de sepult.
x Idem c. cum liberum de sepul.
y c. animarum de sepult. in 6.

nibus religiosis,ac clericis sæcularibus,ne aliquem inducant ut juret vel promittat se electurum esse sepulturam in illorum Ecclesiis, vel jam electam non mutaturum. Quòd si tales religiosi, vel clerici sic inductum in suis Ecclesiis sepelire præsumpserint, tenentur restituere corpus si petatur, & alia, quæ ob sepulturam receperunt Quod si secus faciunt, Ecclesiæ ipsorum erunt interdictæ donec satisfaciant.

a F Em. Rod to.1. qq. reg. q. 58, art. 7.

23. Advertendum tamen prædictam prohibitionem non comprehendere eos,qui solùm consulunt,vel persuadent, non verò faciunt quod aliquis juret, vel promittat, in ipsorum Ecclesiis se electurum sepulturam.

24. Non potest *a* impediri sepultura propter debita defuncti,immò qui impedire præsumpserit, amittit jus ad debitum recipiendum.

Quibus personis neganda est sepultura Ecclesiastica?

25. Infidelibus Paganis, Judæis, & hæreticis, & his qui in torneamentis moriuntur neganda *b* est. Nec non iis qui se ipsos interficiunt, & nunquam pœnituerunt.

26. Nec non his, *c* qui annuæ Confessionis præceptum non adimpleverunt, nisi signa contritionis ostenderint.

27. Nec *d* non monacho, qui proprietarius inventus est,cùm clarè constat de delicto.

28. Statutum Carthusianorum de neganda Ecclesiastica sepultura ei, apud quem 12. nummi fuerint inventi, intelligendum est de eo, qui hoc fecerit ex legis contemptu. *e*

29. Item negari debet *f* blasphemis, & in peccato mortali *g* morientibus, nisi signa contritionis ostenderit. Oppositum ab aliis probabiliter defenditur.

30. Meretrici inventæ in domo lenonis *h* quam ipse gladio interfecit, non est neganda Ecclesiastica sepultura; furi tamen vel adultero interfectis in ipso delicto negari debet, nisi signa dederint contritionis.

31. Nec *i* non manifesto usurario, vel in excommunicatione mortuo si sit denuntiatus.

a L. F.E. de sepult. violat. — *b* c. Eccl. de cons. dist. 1. vel in duello. *c* c. omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss. *d* super quodam in fin. c. monachus de statu monach. *e* C. fin. de maled. *f* c. fin. de maled. *g* c. quibus 13. q. 2. c. fures de fur. *i* c. quia de usur. c. quamquã eod. tit. in 6.

32. Item

32. Item ei, *l* qui aliquem Sacerdotem suorum filiorum tutorem instituit. *l* c. neque apud 88. dist.

33. Item puero sine Baptismo mortuo, nisi sit adhuc in matris utero. Leproso autem nullo jure negatur. *m* *m* Comm. DD.

34. Advertendum tandem prædictis casibus, quod qui scienter contrarium fecerit, peccabit mortaliter. Quòd si fuerit interdictus vel publicè excommunicatus, vel manifestè usurarius, qui his sepulturam dederit, excommunicationem incurret.

SECTIO II.

Quis funebres sumptus facere teneatur.

1. HÆres tenetur *a* facere funeris sumptus, pater filii, & dominus servi, uxoris autem extrahendi à dote ipsius. *a* Vill. to. 2. tr. 32. dif. 4.

2. Cùm non fuerint facti ab his, qui facere tenentur, à quocumque alio fieri possunt moderatè, & ipse potest solutionem exigere. *b* *b* l. 12. lib. 13. b. 1.

3. Cùm quis intestatus moritur, non tenetur *c* hæres totam quintam partem bonorum pro anima defuncti insumere, sed sufficiet facere, quod fieri solet pro similibus aliis. *c* Vill. ubi suprà n. 3.

4. Cùm regularis extra conventum sepelitur, *d* superior ejus tenetur funeris sumptus solvere. *d* Idem ibidem n. 4.

5. Novitii funus ex ipsius bonis patrimonialibus solvendum *e* est. Quòd si Abbas expensas fecerit, poterit repetere. *e* Roder. qq. reg. q. 60. art. 3.

De Privilegiis Religiosorum circa funera, & quas indulgentias lucrentur, qui cum habitu religioso sepeliuntur.

6. Liberum *f* est cuicumque fidelium Ecclesiasticam sepulturam in quorumcumque religiosorum mendicantium Ecclesiis eligere. *f* ex cóp. privileg. verb. sepult.

7. Soli Superiores religionum possunt *g* concedere habitum sæcularibus, ut cum illo sepeliantur. *g* Sixt. IV. Clem. VII. dudum parag. per hujusmodi.

8. Qui secum illum habent in mortis articulo, licèt

vivi non fuerint illum induti, ex concessione Leonis X. plenariam indulgentiam consequuntur, *h* & opus non est ut dent eleemosynam ad vestiendum religiosum, cujus erat habitus.

h Ex Leone X.

An liceat exhumare defunctos, ut expolientur vel ut aliò transferantur, vel ad alium effectum?

9. Exhumare defunctos adeos spoliandos *i* est peccatum mortale, sed sine obligatione restituendi.

i l. 14. tit. 73. p. 5.

10. Qui cadaver extrahit ut dilaceret, incurrit *l* censuram supradictam; sed Prælatus, qui ad hoc præbet consensum licèt mortaliter peccet, censuram non incurrit.

l Vill. 1. p. tr. 17. dif. 15. n. 7.

11. Licitum *m* est deposita cadavera ex una Ecclesia in aliam transferre. Secus verò si ex professo ibi fuerint sepulta, nisi licentia ab Episcopo impetretur.

m Idem tom. 2. tr. 3. dif. 6 n. 4.

12. Religiosis mendicantibus licitum *n* est ex privilegio Leonis X. ex una Capella ad aliam consentientibus his, ad quos spectat, corpora defunctorum transferre.

n Ex Leone X.

Variæ circa sepulturam resolutiones.

13. Publicò peccatori sine signo contritionis mortuo, vel in actu mortaliter malo non est neganda *o* Ecclesiastica sepultura, nec privandus Ecclesiæ suffragiis. Idem dic de eo qui in puteo mortuus, vel laqueo suspensus inventus est, quia non constat an à se, vel ab alio fuerint interfecti.

o Dian. p. 5. tr. 5. ref. 99.

14. Ad probandam sepulturæ electionem requiruntur *p* duo, vel tres testes, immò sunt qui dicant sufficere dictum Confessarij.

p Comm. DD.

15. Excommunicatio lata in eos, qui excommunicatum non toleratum sepeliunt, solùm comprehendit *q* eos, qui suis manibus corpus defuncti terræ mandant, vel id fieri jubent, non verò comitantes, cantantes, vel lumina deferentes.

q Dian. in comp. hoc verb. n. 2.

16. Episcopus ex causa potest *r* unum in sepulchro alterius ipso etiam invito sepelire.

r Comm. DD.

18. Nolle humare cadavera cùm possit sine magno incommodo, cùm non est alius qui faciat, mortale *f* est.

f Comm. DD.

18 Toto Passionis tempore licèt in parasceve non liceat consecrare, possunt *t* fidelium cadavera humari.

t Comm. DD.

De portione canonica, seu quarta funeraria, & cui debeatur?

19. Portio Canonica *u* est, quæ ex legatis debetur Episcopo, quæ in diversis locis est, & vocatur quarta funeraria, sed in multis Diœcesibus jam non est in usu, & circa illam consuetudo servanda est.

u Vill. ubi sup. dis. 7. n. 1. c. Ad antiquos, c. Decernimus.

20. Ut à solutione hujus quartæ quis excusetur, præscriptione 40. annorum opus *x* est, vel ut alii dicunt tempore immemoriali.

x Vill. ubi sup. n. 2.

21. Alia quarta funeralis debetur *y* Parochiæ, quando Parochianus extra illam sepultus est. Hæc verò in diversis locis diversimodè assignata est, sed frequentiùs est pars quarta. Ubi vero parochiæ, & Episcopo solvitur, Parochiæ priùs solvenda est.

y Idem ubi suprà, n. 3.

22. Quarta Parochialis est *z* de his, quæ in die funeris obveniunt, & de legatis Ecclesiæ in qua defunctus sepelitur, & non de aliis.

z Comm. DD.

23. Ubi religiosi debent solvere, quartam solùm de oblationibus factis in die funeris tenentur *a* solvere, non verò de Missis, candelis, aut re alia.

a Sylv. verb. can. port. infr.

24. Monasteria Ordinum mendicantium, quæ quadraginta ab hinc annis, & non ante quartam solvunt, illam solvere non *b* tenentur.

b Ex Nicolao V.

25. Non debetur *c* quarta funeraria ex funere Novitij in monasterio sepulti, etiam si in parentum domo habitum retinens moriatur. Si verò jam æger habitum suscepit, debetur.

c Vill. ubi sup. n. 10.

SERVUS.

Quibus in casibus servi sibi acquirunt, retinentque dominium?

1. Est quando inter dominum, *a* & servum fit pactum, ut singulis diebus tot nummos domino acquirat, reliquos sibi retineat.

2. Cùm expressè vel tacitè dominus aliquid donat servo ut sibi acquirat.

a Vide Molin. de jur. tom. 1 tr. 2. disp. 38. & Vill. tom. 2. tr. 10. dis. 5 n. 3.

3. Cùm dominus, vel quivis alius aliquid servo restituit ob injuriam factam illi in rebus, quæ domini non erant.

4. Cum servo aliquid legatum, vel donatum fuit ea conditione, ut ad dominum non pertineat, & tale erit quod pro acquirenda libertate donatur.

5. Cùm servus aliquid lucratur ex propriis bonis sine detrimento debiti obsequij.

6. Ex dictis infertur, quòd si dominus aliquid ex his sibi usurpet invito servo, restituere tenetur, & si nolit, poterit servus occultè sibi recompensare.

7. Licitum est homini seipsum vendere; sed servandæ sunt conditiones videndæ apud Villalobos. *b*

b Vill. ubi sup. dif. 9. n. 7.

8. Servitus orta ex bello justo est ex misericordia qua quis servat quem poterat justè occidere.

9. Ancillarum filii sunt servi; partus enim sequitur ventrem: dum *c* tamen mater in conceptione, vel in partu, vel in tempore intermedio non fuerit saltem per momentum libera.

c Idem ubi suprà, n. 6.

10. An servus captus in bello justo peccet fugiendo, & teneatur domino restituere alii negant, alii affirmant *d* probabilius, etiam si non promisisset non fugere.

d Molin. disp. 37.

11. Capti à Turcis, vel aliis infidelibus nòn solùm *e* possunt licitè fugere, sed & ab eis surripere quæcumque potuerint cessante scandalo.

e Sà hoc verb. n. 1.

12. Christianus etiam hæreticus captus in bello justo ab aliis Christianis non fit servus *f* ex consuetudine, sed potest detineri donec redimatur.

f Comm. DD.

13. Apostatæ à fide quales sunt Granatenses, Saraceni possunt *g* in servitutem redigi, & illorum filij, si sub hac conditione parentes eorum fidem servare promiserunt.

g Sá hoc verb.

14. Apostatarum filiis impuberibus in regno Granatensi libertatem donavit *h* Philippus II. licèt secundùm probabiliorem sententiam posset illos in servitutem redigere.

h Idem ubi supra

15. Redemptus ab hostibus debet *i* redemptori pretium, vel servitium per quinquennium.

i Idem ubi sup.

16. Ser-

16. Servus l, fit liber cùm habetur pro derelicto, ut si exponatur infans domino sciente, aut non contradicente, aut à domino æger deseratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinentur domino sciente, & non contradicente, aut si dominus sit hæreticus, aut infidelis, & fugiat servus ad Ecclesiam: aut si dominus ancillam violare velit, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam usque ad mortem cùm posset ducere, & de illa nihil disposuit.

l Sylv. verb. servitus, n.5.

17. Libertus debet m patrono egenti alimenta, & decedenti absque liberis succedit patronus ab intestato.

m Idem verb. manumissio. n.6.

18. Servus crudeliter tractatus à domino, potest n illum compellere ut se alteri vendat. Idem dic o de ancilla à domino ad luxuriam provocata.

n Comm. DD.

o Comm. DD.

19. Pater potest p filium vendere etiam invitum in extrema necessitate.

p Navar. apud Avilam in comp. hoc verb.

20. Non licet servum emere injustè possessum, nisi esset destinatus in cibum, vel in mortem, & tunc etiam invito emptore posset seipsum redimere dato pretio, nec potest alteri vendi, nisi secundus emptor de modo primæ emptionis admoneatur.

21. Mala fide emit q servum, qui credit publicam esse famam injustè fuisse captum.

q Idem ubi suprà.

22. Damnatus ad mortem concedente judice, vel statuto, ut se possit redimere, potest r se vendere pretio redemptionis.

r Navar. c.24. n.17

23. Servus contra voluntatem domini conjugatus potest s vendi extra oppidum, si in eo non potest vendi sine damno ipsius domini.

s Comm. DD.

24. Furtum servi à domino majorem t quantitatem exigit quam ab alio ut sit peccatum mortale, & si furetur ut sibi vel filiis, vel uxori vestem, vel similia emat, non peccabit, nisi sit in magna quantitate.

t Authoris Placitum.

SIGILLUM CONFESSIONIS.

vide verbum *Confeßio.*

a Dian. in comp. hoc verb. n. 1. 1. Ad revelationem peccati *a* complicis sufficit licentia pœnitentis, & si contrarium probabile sit.

b Idem ubi suprà, n. 2. 2. Qui scit ex confessione aliquem Confessorem non esse Sacerdotem, potest *b* immò debet cum eo non confiteri; & qui scit vitæ suæ insidias parari, potest è domo non exire, & armis se instruere.

c Idem ubi suprà, n. 3. 3. Potest *c* quis suffragium negare ei, quem in Confessione cognovit indignum, si præter peccata habet alios defectus ætatis, vel scientiæ, &c. secus non debet.

4. Qui alio honesto titulo non potest mortem fugere nisi revelando peccatum in Confessione cognitum, debet *d* prius eligere millies mori, quàm sigillum frangere. Si autem est in peccato mortali, conteratur de illo.

d Suar. apud Dianam p. 3. tr. 4. ref. 76.

5. Decretum Clementis VIII. de non utendo notitia in Confessione habita in regimine exteriori, dicunt *e* quidam non obligare, quando imminet grave damnum reipublicæ, vel proximo.

e Vide Dian. p. 4. tract. 4. ref. 102.

6. Si Confessarius interrogetur de meretrice pœnitente an confessa fuerit fornicationem, non debet negare, nec affirmare, sed eludere responsionem dicendo se suo munere functum esse.

7. Qui non potest aliter crimen fateri, non debet *f* revelare peccatum alterius.

f Comm. DD.

8. Quando Confessarius incidit in aliquem defectum in Confessione, v. gr. si jusserit pœnitenti quod non *g* debebat restituere, non potest nisi habitâ expressâ licentiâ ab illo eum admonere, quam si neget Confessarius excusatur, & error in pœnitentem transfertur. Quod verum est etiam si statim post finitam Confessionem Confessarius errorem deprehenderit. Immò in sequentibus confessionibus non licet cum pœnitente agere de prioribus, nisi habitâ prædictâ licentiâ, sed cùm se pœnitens in eis subjiciat sub eodem sigil-

g Fagund. apud Dianam in comp. hoc verb.

ſigillo directioni Confeſſarij licentiam dare videtur, *b* ut in his inſtruatur, quæ ad illius animæ ſalutem ſpectant, nec læditur in hoc ſigillum.

9. Quod quis dicit alteri tanquam in confeſſione, ſed nec te accuſando, nec in ordine ad abſolutionem, non obligat *i* ſub ratione ſigilli, ſed ut ſecretū naturale.

10. Cùm quis clàm accedit ad confitendum Confeſſario dicens ſe nolle ab alio ſciri confeſſum eſſe, ſi hoc ſolùm recuſetur fit contra *l* ſigillum.

11. An qui dicit pœnitentem ſibi minutiſſimis peccatis ſcrupuloſi caput obtudiſſe ſigillum violet alii ajunt, alij negant probabilius; fatentur tamen periculoſum eſſe loquendi modum, quia odioſam Confeſſionem reddit. *m*

12. Quæ in Confeſſione dicuntur concomitanter, & pœnitens deſervire putat ad detegenda peccata, continentur *n* ſub ſigillo. Idem eſt de defectibus naturalibus pœnitentis. Itemque de his quæ ad alios pertinent etiamſi non ſint peccata. Secus verò ſi ſint virtutes, & dona, quia hæc non dicuntur ad peccata explicanda. Sunt tamen hæc etiam tacenda ſi pœnitens velit ſub ſecreto naturali.

13. Cùm pœnitens fatetur ſe habere intentionem de præſenti aliquem occidendi, ſi hoc dicat animo ſe accuſandi, clauditur ſub ſigillo. Secus verò ſi per modū ſimplicis narrationis, vel ut Confeſſarium inducat ad ſimile peccatum perpetrandum. Unde ſi quis accederet ſine ullo dolore & emendationis propoſito, non eſſet *o* ſigilli, ſed tantùm ſecreti naturalis obligatio.

14. Frangit *p* ſigillum Confeſſarius dicens pœnitentiam datam pro mortalibus, vel pro gravibus venialibus: Pœnitens autem nunquam frangit ſigillum ſibi impoſitam pœnitentiam revelans, peccat tamen ſi eo animo revelet, ut Confeſſario detrahat.

15. Qui dicit certum genus peccatorum committi in tali civitate, non frangit *q* ſigillum. Si tamen coram puſillis dicat qui poſſint ſcandalizari peccat graviter. Frangeret tamen ſi diceret ſe audiviſſe grave aliquod peccatum in certo monaſterio, etſi perſonam non nominaret, Immò etſi non nominaret monaſterium n

b Placitū Authoris.

i Comm. DD.

l Regin. apud Dian. ubi ſup. n. 7.

m Gran. apud Dian. ubi ſup. n. 7. docet contrarium.

n Comm. DD.

o Dian. p. 5. tr. 11. reſ. 15.

p Comm. DD.

q Dian. p. 2. tr. 15. reſ. 13.

dicens, in ordine quodam committi grave peccatum. Iste tamen puniendus non esset pœna ordinariâ.

16. Confessarius tenetur r dare scedulam pœnitenti, quem non absolvit si illam petat, ne detur suspicio de peccato mortali.

r Conink. apud Dia. in comp. hoc verb. n.13.

17. Nec potest dicere se illum non absolvisse, quia faciet contra sigillum, nisi declaret aliquam justam, & honestam causam negatæ absolutionis.

18. Si pœnitens in Confessione complicem declaravit, ſ tenetur Confessarius sub sigillo illum occultare.

ſ Comm. DD.

19. Non potest t Superior alicujus domus dicere Provinciali in illa sæpè peti facultatem ad absolvendum de reservatis.

t Dian. ubi sup.

20. Qui chartam invenit ubi scripta erant peccata vel confessa, vel confitenda, tenetur u illa occultare sub sigillo Confessionis secundùm probabiliorem sententiam.

u Idem ubi supra. n.17.

21. Quando in naufragio plures publicè confitentur, omnes qui audiunt tenentur x sub sigillo; & laicus qui in simili conflictu audit peccata alterius, putans per ignorantiam posse illum absolvere, & multò magis si fingat se esse Sacerdotem. Idem dic de interprete.

x Suar ap. Dian. ubi sup. n.16.

22. Cùm pœnitens aliquem contulit in ordine ad Confessionem etiam alteri faciendam, consultus tenetur y sub Confessionis sigillo.

y Comm. DD.

23. Cùm Confessarius de licentia pœnitentis peccata illius revelat Theologo ad consulendum, violat z sigillum Theologus si alteri revelet secundùm probabiliorem.

z Fagund. apud Dia. ubi sup.

24. Pœna Confessarii revelantis peccatum auditum in Confessione a est depositio ab omni munere Sacerdotali, & perpetua reclusio in monasterio. Sed utræque requirunt sententiam, nec comprehendunt alios, qui præter Confessarium sigillo obligantur.

a Suar. apud Dia. ubi suprà.

25. Si aliquid ignominiosum, quod non est peccatum, revelet Confessarius non punitur b pœnâ ordinariâ,

b Dian. ubi suprà n.21.

nariâ, & nullo casu sit irregularis, quia talis pœna nullo jure statuta invenitur.

26. An qui cum ipso pœnitente agit de peccatis auditis in alia Confessione sine licentia illius puniendus sit pœnâ ordinariâ, alij ajunt, alij negant *e* probabilius. *e* Gran. Dian. ubi sup.

DISPUTATIO III. SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIAE.

SIMONIA.

1. Simonia *a* est studiosa voluntas emendi, vel vendendi rem spiritualem, vel ei annexam. *a* Comm. DD.

2. Gravitas hujus peccati colligitur ex pœnis, quibus in jure punitur.

3. In hoc peccato licèt posset gravitas ejus minui ratione indeliberationis, inadvertentiæ, & ignorantiæ, ita ut aliquando sit veniale tantum; sed hoc non potest *b* contingere ratione levitatis materiæ. *b* Suar. to. 1. de rel. art. lib. 4. c. 3.

4. Non potest *c* aliquid dari pro re spirituali tanquam principalis causa, benè tamen ut impulsiva, sine qua non, si fiat principaliter propter aliam causam. *c* c. non satis de sim. & D. Thom. Quod lib. 8, art. 1.

5. Qui administrat res spirituales principaliter ob bonum spirituale, potest *d* minus principaliter intendere stipendium temporale. *d* Comm. DD.

6. Qui principaliter surgit ad matutinum ob stipendium, seu distributionem, & qui servit Episcopo principaliter propter beneficium sibi dandum non excusantur *e* à simonia; possunt tamen secundariò id intendere. *e* c. si offi. cium 59.

7. Qui accipit *f* stipendium, vel eleemosynam pro labore annexo rei spirituali ut Missæ celebrationi, vel verbi Dei prædicationi non committit simoniam. Idem dic de eo qui principaliter mutuò dedit pecuniam Episcopo ut illi benefaceret, & secundariò ut gratiam haberet ad consequendum beneficium. *f* c. Ad Apost. de simon.

8. Qui dat aliquid non ut pretium rei spiritualis, sed ob aliam rationem non est *g* simoniacus. *g* D. Th. 2. 2. q. 100. art. 2.

9. Qui

9. Qui promittit alicui pretium pro re spirituali a-
h Less. lib. 2 d. 35. nimo illum decipiendi peccat, non tamen est simonia-
cus. *h*

i Suar. 1. de rel. tr. 3 l. 4. c. 31. 10. Simonia alia prohibita *i* quia simonia, alia si-
monia quia prohibita ut permutare beneficia authori-
tate propria, vel vendere officia Sacristæ, Procurato-
ris, vel Protectoris bonorum temporalium Ecclesiæ.
Sunt qui teneant hanc non esse simoniam, nisi quoad
pœnas, Contraria autem sententia est probabilior.

11. Papa si, quod Deus avertat, venderet rem spi-
ritualem, esset simoniacus, sed non subjaceret pœnis
juris positivi, sicut nec qui ab eo emeret.

l c. Quæsitum c. penult. rer. permut. 12. Si calix ob *l* consecrationem pluris vendere-
tur esset simonia.

An sit simonia rem spiritualem cum alia spirituali permutare?

m Vill. tr. 37. dif. 3. n. 1. 13. Si utraque habet annexam rem temporalem *m*
licitum est illas permutare.

14. Cùm permutantur res spirituales, quæ habent
annexas res temporales, si fiat sine authoritate Supe-
n Idem ubi sup. rioris est *n* simonia.

An sit simonia permutare beneficium Ecclesiasti-cum cum pensione?

o Suar. 1. de relig. 23. 3. 15. Non licet *o* hoc facere sine authoritate Supe-
rioris, Papa verò posset in se recipere beneficium, &
pensionem, & distribuere in volentes permutare, ali-
ter non potest licitè fieri, neque à Papa si pensio est
temporalis.

16. Si pensio spiritualis instituta est in beneficium
p Idem ubi sup. n. 2. Ecclesiasticum, potest *p* permutari in manu Episcopi
cum alio beneficio.

An possit in permutatione inæqualium beneficiorum fieri naturalis recompensatio.

q Comm. DD. 17. Si inæqualitas est ratione dignitatis, non potest
recompensari pecuniâ. *q*

18. Permutare beneficium magis pingue cum mi-
r Vill. ubi sup. dif. 5. nus pingui sine authoritate Superioris est simonia. *r*
Compensatio autem potest fieri à Papa duplici mo-
do, vel auferendo à beneficio pinguiore partem illam

in qu

in qua superat minus pingue, faciens illam ex spirituali temporalem, vel permittendo quòd detur pecunia non pro fructibus beneficii, sed in *f* sustentationem habentis minus pingue.

19. Permutare beneficia inæqualia in temporalibus posita pensione in pinguiore non est simonia, *f* sed fieri non potest sine licentia Papæ. *f* Idem n.4

20. Cùm beneficia sunt æqualia in fructibus, *t* & unum superat aliud in dignitate, potest Papa pensionem ponere in digniori, non ut pretium dignitatis, sed præmium personæ benemeritæ, & in sustentationem illius. *t* Idem n.5

An sit Simonia vendere cessationem ab usu rerum spiritualium.

21. Vendere cessationem actus debiti jurisdictionis spiritualis est simonia. *u* Ut si quis ob acceptam pecuniã negaret absolutionem pœnitenti benè disposito. Aliæ autem cessationes ab usu rerum spiritualium non sunt simonia. *u* Suar. de relig. to. 1. lib. 4. c. 27.

An sit Simonia dare alicui pecuniam ut renunciet beneficio Ecclesiastico?

22. Si quis pecuniam dat intuitu ut beneficium acquirat sibi vel consanguineo est *x* simonia. *x* Comm. DD.

An scientiam vendere sit simonia.

23. Non est simonia *y* vendere scientias naturales, & eas propter stipendium docere. Idem dic de sacra Theologia, sed actus ejus v. gr. prædicationem vendere simonia est; ad sustentationem verò ut eleemosyna potest à prædicatore aliquid repeti. *y* Comm. DD.

24. Pro responsione casus ad sedandas conscientias non potest *z* Theologus pecuniam recipere sine nota simoniæ. *z* Vill. ubi sup. dif. 8. n. 2.

An sit simonia recipere pretium pro Sacramentis, vel pro labore, vel pro sustentatione ministri?

25. Vendere Sacramenta, *a* vel materiam proximam non verò remotam est simonia. Item recipere aliquid pro labore necessario cum ipsa Sacramenti administratione conjuncto, Contrarium tamen viri docti defendunt. *b* *a* Comm. DD. *b* Vide Vill. ubi suprà.

26, La-

26. Labor extrinsecus Sacramento non necessarius potest *c* vendi. *c* Comm. DD.

27. Pro obligatione administrandi Sacramenta, vel prædicandi potest *d* pretium recipi. *d* Comm. DD.

28. Minister ratione sustentationis potest *e* pretium recipere etiam si sit dives. *e* Comm. DD.

29. Pacisci circa prædicta non est simonia *f* de jure divino, nec de positivo, in foro interiori. *f* Navar. c. 23. nu. 102.

30. Cùm quis movetur ad faciendum opus spirituale propter stipendium, & sine illo non faceret, non est *g* simonia nisi stipendium sit finis principalis. *g* Vill. ubi sup.

An in gravi vel extrema necessitate emere Sacramenta sit simonia.

31. Sacramenta emere est intrinsecè malum, & ideo illicitum etiam in extrema necessitate. Sed nihilominus ad removendum impedimentum pravæ voluntatis nolentis alteri administrare Sacramentum, licitum *h* est pecuniam dare in extrema necessitate. *h* Comm. DD.

32. Si hæreticus caperet formas consecratas, & nollet eas dare nisi ob pecuniam, licitum *i* esset eas pretio redimere; quia hîc non emitur Sacramentum, sed tollitur improbæ voluntatis impedimentum. *i* Comm. DD.

An liceat pecuniam dare pro rebus spiritualibus, quæ habent aliquid corporale.

33. Cùm in rebus spirituale est principale, & accessorium corporale, ut in prædicatione Evangelij, temporale ut labor, vendi non *l* potest, quia accessorium sequitur naturam principalis. *l* Vill. ubi sup. dif. 11. n. 1.

34. Cùm visitatur Ecclesia, potest *m* aliquid recipi pro sustentatione ministri. *m* Comm. DD.

35. Cùm in rebus corporale est principale, & spirituale accessorium, ut in calicibus, & ornamentis, Ecclesiæ vendi & emi licitè possunt, *n* sed non pretio majore, eò quòd sint benedictæ. Ob hanc rationem licitum est vendere cereos Agnos, & Romæ veneunt. *n* Villal. ubi sup. n. 4.

An liceat vendere sepulturam?

36. Infidelibus potest *o* potest vendi sepultura extra locum sacrum. *o* Comm. DD.

37. Ec-

37. Ecclesiasticam sepulturam vendere etiam fidelibus simonia est. *p* c. non satis c. cũ in Eccl. de sim.

38. Ius vero sepulturæ licitè venditur *q* & majore pretio cùm est in dignore loco. *q* c. ad. Apostolicam de sim.

39. Non possunt clerici ob funeris officium pretium ferre; possunt tamẽ ut, faciant majore pompa, vel pro sustentatione ministri.

SECTIO II.

AN SIT SIMONIA PRETIVM recipere pro religionis ingressis?

1. Simonia *a* est aliquid dare, ut quis in religione recipiatur. *a* c. non satis c. cũ in Ecclesiæ de simon.

2. Qui per simoniam ignoranter receptus est in religionem, debet *b* si potest sine scandalo habitum deserere, donec purgetur simonia, & iterum recipi. Si autem hoc fieri nequeat, recipiatur in alio conventu ejusdem ordinis. *b* c. de regularibus

3. In conventu paupere potest *c* aliquid recipi pro novitii sustentatione, & idem potest fieri in divite, & quod incontrarium dicitur in *c. quoniam de simonia*, jam non est in usu. *c* Comm. DD.

AN SIT SIMONIA pretium dare pro receptione habituum Ordinum militarium?

4. Quod attinet ad fratres, idem dicendum *d* est quod de reliquis religiosis. *d* Comm. DD.

5. An verò equites possint pretium dare pro receptione habitus alij dicũt esse simoniam, alij non *e* esse simoniam, esse verò peccatum mortale. *e* Suar. 1. de relig. 13. lib. 4. c. 27.

AN SIT SIMONIA invitare aliquem ad Baptismum ei donando vel promittendo aliquod pretium.

6. Licitum est, sine pacto tamen, aliqua munera donare, vel promittere alicui, ut ad Baptismum, vel ad religionem afficiatur.

g Comm. DD.

7. Etiam est licitum g dare pecuniam alicui ad tollendum impedimentum, quod eum detinet.

An sit simonia dare res parvi valoris pro spiritualibus.

8. In foro exteriori non præsumitur esse simonia; in interiori tamen, si vere eo animo datur, ut pretiũ sit rei spiritualis erit h simonia.

h Vill. ubi sup. dif. 16. nu. 1.

An sit simonia dicere, non ero tibi ingratus, vel quando aliqis errravit Doctoris consilium sequendo.

9. Si verba urbanitatis gratia solum dicantur, non est simonia; secus verò si dicantur ad movendum animum i alicuius ut conferat beneficium.

i Comm. DD.

10. Qui dubitat an in aliquo casu committatur simonia vel non, & consulit Doctorem à quo non credit se fore decipiendum non peccat, l nec committit simoniam etiam si à Doctore deceptus sit.

l Comm. DD.

An sit simonia jus patronatus vendere?

m Comm. DD.

11. Hoc jus m patronatus non est res spiritualis, sed quid annexum rei spirituali.

12. Iuspatronatus n vendere est simonia per se de jure divino & naturali, & idem dic de actu præsentandi.

n c. de jure patronat.

13. Cùm venditur res, cui annexum non est jus patronatus, non est simonia. o

o Comm. DD.

14. Cùm jus patronatus est letigiosũ, est simonia præsentare aliquem sub ea conditione, p ut litis expnesas solvat. Secus vero si non præsentetur sub ea conditione, sed ipse litiget suis expensis, ut jus suum servet indemne.

p Vill. ubi supra, dif. 18. n. 4.

15. Non licet q hæredis jus patronatus cedere in cohæredem per modum recompensationis, quia majorem partem accepit.

q Idem ubi sup. num. 5.

16. Qui Iuspatronatus acquirit eo animo, r ut suum præsentet filium, jure patronatus privatus est.

r c. quia clerici de jur. par.

An sit in materia simonia actus jurisdictionis Ecclesiastica in foro exteriori vel interiori.

17. Actus

17. Actus jurisdictionis Ecclesiasticæ in foro interiori sunt materia *s* simoniæ. *s* c. nemo de simon

18. Est etiam simonia *t* jurisdictionem exteriorem vendere, etiam si agatur de re politica. *t* D. Tho. 2.2, q. 110, art. 3.

19 Romæ licite possunt *u* vendi à Papa aliqua officia, ut cameræ clericatus, & similia, quia S. Pontifex separat temporale à spirituali, & id licitè vendit. *u* Comm. DD.

20. Dispensationes non possunt *x* licitè vendi neque à Papa, sed recipi potest aliquod pretium pro ministrorum sustentatione, vel per modum commutationis in eleemosynam pro loco pio, vel quãdo propter delictum commissum petitur dispensatio impedimenti incursi, applicatur ut pœna cameræ Apostolicæ. *x* Vill ubi sup. n. 7.

21. Episcopi nihil possunt pro *y* dispensationibus accipere, possunt tamen jubere, ut detur aliqua eleêmosyna per modum commutationis. *y* Trid sess. 25. c. 18. de refor.

An notarius Episcopi possit aliquid recipere pro titulis Ordinum.

22. Nihil possunt recipere *z* pro charta, voce, calamo vel sigillo, possunt tamen per modum sustentationis. *z* c. 1. de simon.

23. Episcopi committerent simoniam si alquid reciperent pro Ordinum collatione. Si tamen post datos Ordines ipsi vel eorum Notarij aliquid sine pacto reciperent non *a* esset simonia. *a* Vill. ubi sup. dif. 20. nu. 3.

An examinatores beneficiorum simoniam committant aliquid accipiendo, & examinanti illud dando.

24. Non possunt *b* aliquid ob examen recipere, bene tamen stipendia consueta pro labore, & in hoc consuetudo consulenda est. *b* Trid. sess 24. de ref.

An simonia sit vendere officia Ecclesiæ temporalia, & illorum actus.

25. Officia œconomi, vice domini, sacristæ advocati, Castaldi, & similia vendere simonia *c* est, quia prohibita, licet tamen illorum opera vendere. *c* Salvar. 1. q. 4. 4. c siquis Ep. 1, q. 1.

AN LICEAT dare pecuniam electoribus ut eligant dignum ad Ecclesiasticam dignitatem.

26. Cùm electores parati sunt ad indigni electionem, licitum *d* est illis dare pecuniam ut dignum eligant.

27. Non est simonia dare pecuniam electoribus, ut eligant dignum in communi. Si autem detur, ut eligatur aliquis in particulari etiam dignior est simonia. *e*

AN SIT SIMONIA pacisci inter electores, quod alius in hac electione huic det suffragium, & alius in alia suffragetur pro altero.

28. Hoc facere est simonia *f* de jure positivo, non tamen erit si non sit pactum, sed tantùm detur spes, ut contingit cum alius alij dicit: Fave mihi nunc tuo suffragio, & ego data occasione favorem meum tibi præstabo.

AN LICEAT peccuniam dare pro matrimonio.

29. Pecuniam dare pro matrimonio ut sacramento simonia *g* est. Secus vero si detur pro eo ut naturali contracto.

31. Non licet *h* pretium recipere pro benedictionibus nuptialibus, ni detur spontaneè ad sustentationem ministri.

AN SIT SIMONIA dare beneficium, vel quamlibet rem spiritualem pro qualibet re temporali?

32. Quisquis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largitur ut adipiscatur, simoniacus *i* est ex *c. Salvator* 1. *q*. 3. Intellige cùm dantur in pretium rei spiritualis principaliter.

33. Si quis daret beneficium ob vanam gloriam non esset *l* simoniacus, sed vanus.

34. Munere à lingua tunc solum incurritur simoniã, cùm ex munere linguæ speratur temporalis utilitas, & ob illam res Ecclesiastica confertur.

35. Dare beneficium ob consanguinitatem, vel amicitiam est peccatum non vero simonia. Idem dic de

d Vill. ubi sup. dif. 23. nu. 1.
e Idem ubi supra num. 3.
f c. cum pridem c, fin. de pact.
g D. Tho. 2 2. q 101 art 2
h c cum in Eccl. c. suam, de sim.
i c. Salvator. 1. p. 3.
l Comm DD.
Vill. ubi sup. dif. 16. n. 2.
m Comm DD.

de eo, qui ob timorem, ne ex alicujus excidat gratia dat alicui beneficium.

AN MEDIATOR simoniæ sit simoniacus.

36. Non solùm est simoniacus, sed incurrit *n* excommunicationem, & qui illi ob mediationem præbet pecuniam est etiam simoniacus.

[*n* Extrau. 2. de simon.]

37. Qui Papæ familiaribus aliquid præstant præcipue ut illorum sibi amicitiam concilient, & secundario ut data occasione per eos à Papa beneficium consequantur non sunt simoniaci. *o*

[*o* Comm. DD.]

38. Qui per simoniam ab alio commissam ignorans beneficium consecutus est, tenetur *p* statim ac scivit beneficium restinguere, sed non fructus bona fide perceptos.

[*p* c. de simon. c. de regul. de sim. extrau. 2. de sim.]

QVO IVRE sit simonia vendere beneficia Ecclesiastica.

39. Jure divino est simonia vendere beneficia Ecclesiastica, etiam si non habeant administrationem Ordinis, nec clavum Ecclesiæ secundum probabiliorem.

[*q* D. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 4.]

40. Licitum *r* est Papæ dare beneficium uni, & redditus alteri, & sic separati redditus vendi possunt.

[*r* Suar. 1. de relig. tract. 3. lib. 4.]

SECTIO III.

AN PENSIONES VENDERE, vel redimere sit simonia.

1. PEnsiones laicæ, quæ laicis reddi solent licite venduntur. *a* Ecclesiasticæ verò, quæ clericis assignari solent sine simonia vendi non possunt. Pentiones aliæ sunt mediæ, quæ nec omnino laicæ, nec omnino sunt Ecclesiasticæ, ut quæ datur Parocho seni ad sustentationem. An vero tales possint vendi sine simonia vel redemi alii ajunt, alii negant, *b* probabilius, nisi de licentia Papæ.

[*a* Comm DD.]

[*b* Vill. ub sup. dis. 29. nu. 3.]

An sit simonia temporali pretio redimere vexationem in acquisitione benficij.

2. Qui temporali pretio redimit vexationem ante adeptum beneficium est simoniacus. Si tamen pecunia removeat eum, qui obesse tantum prodesse autem non potest, non erit *c* simoniacus.

3. Cùm quis munerum largitione impedit, ne quis consequatur beneficium, quod digne petit, hanc vexationem pecuniâ redimere non est simonia.

4. Postquam quis jus habet ad beneficium, *e* potest removere pretio impedimenta, & vexationem redimere. Quod etiam verum est ad removendum impedimentum, & redimendam vexationem in acquirenda possessione.

5. Non licet *f* ante beneficij collationem, cum adhuc sub lite est, compositionem facere assignando pensionem, sine Papæ authoritate, causa autem justa est ut ab eo concedatur.

6. Pecuniam oppositori dare, ne aliquam exceptionem objiciat *g* simonia est.

An resignare Beneficium vel fidei alicuj us committere simonia sit?

7. Cùm quis beneficium resignat in favorem alterius sperans ab illo aliquod pretium, vel pretio æstimabile, est *h* simonia si sit pactum expressum, vel tacitum.

8. Qui beneficio renunciavit principaliter, ut detur digno, sperans minus principaliter se acceptu-rum esse aliquam pensionem, vel pecuniam sine pacto non est simoniacus *i*

An simonia sit cum beneficium renuntiatur in favorem tertij cum illa clausula, non aliter, nec alius.

9. Cùm renuntiatur in favorem tertij non potest renunciari coram Ordinario, sed debet fieri coram S. Pontifice, qui tenetur *l* ei beneficium conferre in cujus favorem renunciatur.

c Idem ubi sup. dis. 30. num 1.

d Idem ubi sup. nu. 3.

e C. dilectus de simon.

f Vill. ubi sup. nu. 5.

g Navar. cons. 40. nu. 1. de sum.

h Comm. DD.

i Comm. DD.

l Vill. ubi sup. dis. 32.

10. Non

10. Non possunt *m* fieri renunciationes reciprocæ cum pensionis onere in manibus Episcopi: *m* Suar. ubi surra num. 13.

An simonia sit cum is, qui renuntiat, & is in quem renuntiatur dicunt beneficium pinguius esse quam vere est, ut in eo pensio assignetur?

11. Gratia facta in hoc casu à *Papa* est surreptitia, & nulla. An vero in prædicto casu sit simonia alij negant, alij ajunt *n* probabilius si sit pactum. *n* Vill. ubi sup. dif. 53. nu. 3.

SECTIO. IV.

DE POENIS SIMONIACI.

1 Simonia non habet *a* ullam pœnam ipso facto, nisi committatur in ipso religionis ingressu, in Ordinibus, vel beneficiis. *a* Sylv. verb. sim. q. 19.

2. In foro exteriori habet *b* varias pænas pro qualitate delicti. *b* Vide Salced. in pr. c. 91.

3. Qui præsumunt dare vel accipere pretium pro religionis ingressu manent *c* excommunicati Quod si Capitulum sit, manet suspensum. *c* Vill. ubi sup. dif. 34. nu. 5.

4. Qui Ordines confert ob pecuniam, incurrit *d* excommunicationem, & suspensionem. Idem dic de eo qui accipit nisi eo ignorante commissa sit simonia. *d* extr. cũ detestabile de sim.

5. Qui beneficium dat, vel accipit simoniacè incurrit *e* excommunicationem & qui accipit si simonia fit realis non acquirit ad illud jus, nec prodest illi possessio triennalis. *e* c. nobis juncta gloss. & c. sicut jũct. de sim.

6. Cùm simonia dolo alicujus, & sine culpa accipientis beneficium commissa est, beneficium resignare beneficarius tenetur.

7. Si Papa, quod *Deus* avertat, electus esset per simoniam à duabus partibus consistorij, renunciare non teneretur. *g* *g* c. licet da elect.

An omnes simoniaci pœnas à jure statutas incurrant?

8. Simoniacus mentalis, qui voluit rem spiritualem emere, vel vendere, & neutrum fecit, peccat sed nullam pœnam incurrit. *h*

h Comm. DD.

9. Simoniacus mentalis, qui dat rem temporalē pro spirituali sed sine pacto, & intentione occulta, non incurrit *i* excommunicationem.

i Vill. ubi sup. dif. 35. nu. 7.

10. Simoniacus conventionalis quando à nulla parte executioni mandata est simonia non incurrit *l* excommunicationem.

l Comm. DD.

11. Simoniacus realis fictitius non incurrit *m* pœnas in foro interiori, in exteriori autem potest puniri.

m Comm DD.

12. Qui realem simoneam commisit incurrit *n* pœnas omnes à jure positas, & tenetur resignare beneficium ante sententiam judicis, & fructus restituere non solum perceptos, sed etiam percipiendos à diligentiori.

n Villal. ubi supr. dif. 6. num. 10.

13. Qui per simoniam non à se sed ab alio factam beneficium ignoranter accipit licet pænas evadat, tenetur *o* statim ac cognoverit etiam ante sententiam judicis beneficium resignare.

o c. de sim c. de reg. de sim.

AN Mentalis simoniacus opere secuto teneatur resignare beneficium, & fructus perceptos restituere.

14. Cùm simonia est solo jure positivo prohibita mentalis, simoniacus non tenetur *p* resignare beneficium nec fructus, nec pretium receptum restituere Solo jure positivo prohibitum est vendere aliqua officia temporalia, quæ annexa sunt spiritualibus, ut officia Procuratoris, œconomi & similium.

p D. Tho. 2 2 q. 100. art. 2.

15. Cùm quis tenetur ex justitia Sacramentum administrare, & recipit pretium, tenetur *q* illud restituere, idem dic de eo qui tenebatur ex justitia beneficium conferre, & pretium recepit.

q Vill. ubi sup. nu. 2.

16. Cùm simonia est jure divino prohibita & solum mentalis opere etiam secuto non tenetur simoniacus pretium restituere, nec resignare beneficium secundum probabiliorem.

r Idem ubi supr. n. 6.

AN

AN Simoniacus conventionalis quando simonia ex sola una parte executioni mandata est pœnas à jure impositas incurrat. *s* Comm.

17. Dum venditio ex utraque parte consummata non est, pœnæ non incurruntur *s* secundum probabiliorem. DD.

18, Qui hanc simoniam incurrit, & celebravit ante illius consumationem, non *t* fit irregularis. *t* Felin. in c. Rodolp col. fin. de recol.

19. Probabilius est quod in foro interiori censura non retrotrahitur, & ideo si à principio simonia ab utraque parte consummata non fuit, cũ postea consummatur, censura in foro exteriori tantum *u* incurritur. *u* Les. de iust. c. c. 15. disp. 27.

Quas Poenas incurrat simoniacus confidentialis, & quomodo probetur hac simonia.

20. Qui verè non fuit simoniacus confidentialis sed pro tali habitus fuit inforo exteriori pœnas à jure impositas non incurret.

21. Pænas illius, qui vere simoniacus fuit confidentialis vide *in c. humana aures 11. q. 5.* Talis statim ac beneficium recipit manet excommunicatus antequam alius, quod promitrit adimpleat, & tenetur resignare illud ante sententiam judicis.

22. Mediatores in hac simonia ipso facto manent excommunicati.

AN Qui Permutat simoniace beneficium incurrat easdem pœnas quas qui emit, & vendit?

25. Respondetur affirmativè, est que communis DD. sententia & habetur in jure *x* canonico. *x* ex tr. 2. de simon

Cui Restituendum sit acquisitum per simoniam, & quando? *y* Villal. ubi sup. dif. 40. num. 1.

24. Cùm pactum rescissum fuir ante collationem beneficij, si pretium solutum erat, restituendum *y* est ei, qui dedit. *z* idem ubi sup. num. 2.

25. Cùm simonia consummata est, sed non deducta ad forum contentiosum, ei, qui dedit pretium restituendum *z* est cum cautione, quod reddet illud ei, cui judex mandaverit.

26. Sunt docti asserentes ante judicis condemnationem Ecclesiæ restitutionem esse faciendam. a

a Silvest. verb. simonia num. 10.

An electiones, & collationes beneficiorum factæ per simoniam ignorante beneficiario sint nulla, & teneatur restituere.

27. Negativa sententia b videtur probabilior, & qui illam defendunt tenentur consequenter dicere non obligari ad restituendos fructus bona fide perceptos.

b Covar. regula peccatū 2. p. par. 8

An dispensare Papa possit in pœnis à jure statutis contra simoniacos.

28 Affirmativa sententia c est vera sine ulla controversia.

c Comm DD.

Variæ circa simoniam resolutiones.

29 Materiæ parvitatem dari in simonia d probabile est, & hæc erit, quæ in materia furti excusat à mortali.

d Molina apud Dia p. 5. tr. 5. res. 1.

30. Si Petrus promittat Joanni, si ejus opera consequatur beneficium se eleemosynam loco pio daturum, non est simoniacus.

e Suar. apud Dia. p. 5. tr. 14. res. 75

31. Si Petrus det pecuniam Paulo ut Paulus intercedat apud Joannem amicum collatoris beneficii, & iste precibus Joannis conferat Petro beneficium, non esse simoniam probabiliter defendunt Vasquez & Sanchez, sed contrarium f est probabilius.

f Dian. p. 4. tr. 4. res. 151.

32. Officia regularium Provincialatus, & Prioratus & similia emere, & vendere est simonia secundum probabiliorem g sententiam.

g Idem p. 4. tr. 4. res. 156.

33. Simonia h est dare pecuniam alicui, ut excubias faciat in domo defuncti.

h Navar. apud Avil. in comp. hoc verb

34. Bona propria super quæ impositum est onus dicendi aliquas Missas non sunt i spiritualia, nec Ecclesiastica.

i Comm. DD.

35. Episcopus, qui familiari suo constituit annuam pensionem, donec ei conferat beneficium non committit l simoniam.

l Navar. c. 25. n. 113.

36. Non

36. Non licet *m* Episcopo jubere ut pro Missa certa quantitas detur, ita ut nemo minorem accipiat. Similiter licet constitui possit, ut fiat in aliqua Ecclesia supplicatio pro eo, qui tantum dederit.

37. Qui accepit Canonicatum cum pacto docendi est simoniacus, non verò si accipiat Canonicatum cui annexum est onus docendi.

38. Petere *o* pretium pro excommunicanda, vel conjuranda locusta non caret specie simoniæ.

39. Prælatus vel Notarius qui eo plus pretii pro titulis petunt, quo pinguius est beneficium, labe *p* notantur simoniæ. Idem dic de eo qui plus petit quo major fuit datus Ordo.

40. Si pro tua jam electi confirmatione alter pecuniam dederit te ignorante, non teneris cum scias renunciare beneficio.

41. Reliquias vendere simonia est.

42. Si jus decimarum tibi à Papa concessum vendas simonia non est.

43. Si electores inter se conveniant de non eligendo ad beneficium nisi aliquem ex ipsis.

44. Non revelantes simoniacos jam non incidunt in pænam ullam.

45. Bullæ imponentes pœnam contra confidentiam simoniacam intelligendæ sunt quando intervenit pactum saltem tacitum.

46. Pœnæ contra simoniacos non comprehendunt eos qui per simoniam recipiunt vicariam temporalem, aut pensionem, aut juspatronatus.

47. Renuncians simoniaci beneficio potest puniri, & privari illo, sed non amittit illud ipso jure, quia *Pii* V. constitutio intelligitur non de renunciantibus, sed de simoniace acquirentibus beneficium.

48. Bulla Pii V. quæ acquirentes beneficia simoniace inhabiles facit, ad alia intelligenda est in foro exteriori.

m Idem c. 23. nu. 106.

n Idem c. 25. nu. 28.

o Auth. in comp. hoc verb

p Comm DD.

q Navar. ubi sup.

49 Simoniacus ocultus tenetur ante judicis sententiam renunciare beneficio, & alias pœnas subire, sed hoc sub honesto titulo ne suum delictum prodat.

DISPUTATIO IV.

SECTIO UNICA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

SOCIETAS.

DE SOCIETATIS DEFINITIONE, & an hic contractus sit licitus.

a Syl. ver. peculiũ, 2. num. 1

1. SOcietas est duorum pluriumvè conventio contracta ob commodiorem usum, uberioremque quæstum, contractus hic aliquando est generalis, aliquando particularis. In generali omniũ bonorum omnes socii dominium capitalis acquirunt, quod non contingit, cum unus ponit pecuniam, & alius industriam.

b Com. m DD.

2 Omnes socii habent *b* dominium & possessionem omnis lucri acquisiti in hoc contractu.

c Com. m DD.

3 Contractus iste ex natura sua licitus *c* est si æqualitas servetur inter datam pecuniam, & adhibitam industriam, & lucrum acquisitum, quod boni viri arbitrio remittendum est.

d Vill. to. 2. tr. 26. dif. 2.

4 Si industria æquè *d* æstimabilis est ac pecunia, non est reddenda tota pecunia ei, qui illam posuit, sed dividenda Sed hoc raro contingit, quia ferè semper industria multo minor est quam pecunia.

An Societatis contractus cum assecuratione capitalis, & certa lucri quantitate per annum assignata sit licitus?

e Comm. DD.

5. Licitus *e* est si lucrum minuatur ratione assecurationis etiam si simul fiant contractus societatis, & asse-

& assecurationis, sed consultius erit si separatim fiant ut usuræ suspicio tollatur.

6 Idem *f* potest fieri in locatione, & conductione cujuscumque rei pretium minuendo pro assecuratione.

f Comm. DD.

Ob Quam Culpam socius restituere teneatur?

7. Tenetur *g* de lata, & levi, non vero de levissima.

8. Si unus ex sociis in tenuiorem fortunam devenerit, non est cogendus *h* ultra vires solvere.

9. Si plures erant in societate, & qui bona habebat uni partem restituit, & postea in paupertatem deveniens aliis non est solvendo, qui partem acceperat debet *i* reddere ut dividatur inter omnes.

g l. cum duobus l. non ob eam cod. tit.

h Vill. ubi sup. dif. 4 num. 2.

i Idem ubi sup. n. 3

An Socius qui posuit industriam in uno contractu, possit cum aliis alium inire?

10 Si secundus contractus potest fieri sine detrimento primi licitus *l* est, nisi contrarium jurasset aut promisisset, in quo casu peccaret, sed non teneretur ad restitutionem.

l Mol. de just. dis. 419.

An expensæ factæ ab eo, qui ponit industriam ad omnes socios spectent.

11. Expensæ factæ in mercibus portandis, & similes ad omnes socios spectant, *m* non verò factæ in se, & suis alendis.

m Comm DD.

12 Quæ fiunt in itineribus *n* agendis in utilitatem societatis ad omnes socios spectant, & probabilius est non esse excipiendas expensas, quas domi facturus esset.

n Vill. ubi sup. dif. 6 num. 3.

13. Cum unus ex Sociis iter ad negotiandum agit, & inægritudinem incidit, sumptus in *o* ea facti ad omnes socios pertinent.

o l. verum in principio ff. pro socio.

14. Idem *p* dic, si furto aliquid sine culpa amittat, vel damnum patiatur negotiationis causa, secus si aliunde.

p Comm DD.

15 Si potest damnum impedire mutuo aliquid petendo, vel pecuniam expendendo, ad id tenetur, *q* & exposita exiget à societate.

q Vill. ubi supra n. 8

An

An damna societatis communicanda sint.

r Comm DD. 16. Si capitale sine culpa pereat, ei perit, qui illud posuit. Si autem perit culpa lata vel levi socii, illud restituere r tenetur.

s Comm. DD. 17. Capitali pereunte dissolvitur s societas, & non tenetur qui posuit illud aliud ponere.

18. Damna orta ex societate ad utrumque socium pertinent.

An qui industriam ponit in societate teneatur promissum dividere cum aliis.

19 Cum annui census venduntur primo pretium ponenti solet ut præmium certa quantitas promitti, & hæc dividenda t est inter socios etiam, si annui census non vendantur.

t Vill. ubi sup. dif 8.

Quomodo dissolvatur societas.

u l. 4. l. nemo l. act. ff. pro socio.

20. Dissolvitur uno ex sociis u mortuo, nisi alia ponatur contraria conditio.

x l. nam & servitus parag. vivo ff. de neg. gest.

21. Si cum socius è vita discessit erant pendentia negotia, hæres defuncti tenetur x illa perficere.

y Vill. ubi sup. dif. 10. n. 3.

22. Si testator jussit hæredi ut in societate maneret ad id tenetur, y nisi hoc esset in favorem tantum ipsius hæredis.

z Idem ubi sup. num. 4.

23. Si à proprio pactum fuit, quod transeat ad hæredes, nisi juramento firmatum sit, z potest societas dissolvi.

a Comm DD.

24. Dissolvitur a etiam societas per mortem civilem, & cum bona confiscantur, vel alius bonorum suorum facit cessionem, vel tempus, vel negotium ad quod instituta fuit expletum est.

b l. sed & socius ff. pro socio

25. Cum certum tempus determinatum non est, potest b pro libito dissolvi à quolibet socio, nisi aliis ex intempestiva dissolutione aliquod damnum proveniat.

c Comm DD.

26. Socius, qui non est particeps pecuniæ collatæ non debet esse particeps ejus perditæ, & pactum ad hoc illum obligans illicitum c est.

d Comm DD.

27 Licitè potest d fieri quod Ecclesia, vidua, vel pupillus conferant pecuniam apud mercatorem asse-

asserendo principale, & lucrum v. g. quatuor scuta pro centum, & est contractus societatis.

28. Licitum *e* est pactum ut totum lucrum detur pecuniæ domino, & ponenti industriā detur pro ea certum stipendium liberum ab omni periculo. *e* Vill. ubi sup. n 4.

29. Cum quis pecuniam dat ei, *f* quem scit non esse negotiaturum v. g. militi, aut clerico pauperi nullum licet minimum lucrum potest recipere etiam si præcedant prædicti contractus. *f* Comm. *DD*.

30. Qui negotiatori dat pecuniam in lucrum, & damnum sed facit publicum instrumentum, ac si mutuo dedisset *g* peccat, quia pereunte pecunia potest illam exigere in foro exteriori, & ita habet illam securam. *g* Nav. c. 19. n. 259

31. Si socius rebus, loco, tempore & personis in pacto exclusis fuerit negotiatus ipsius *h* erit jactura. *h* Comm DD.

32. Peccat *i* qui dat pecuniam piscatoribus iter agentibus piscatum in mare longinquum eo pacto ut navigationis periculum ad illos solum spectet, & lucrum sit commune, & quamprimum solvatur ei pecunia etiam si lucrum non fuerit. *i* Navar. ubi sup. num. 283

33. Licita *l* est hæc conditio, quod si tota pecunia, vel pars amittatur, nautæ solvant eam partem expensam, quam, si domi essent, facerent. *l* Idem ubi supr. num. 283

34. Petrus dedit Joanni decem gallinas & gallum, eo pacto ut singulis diebus unum solvere *m* ovum, & integrum numerum gallinarum haberet. Hic contractus videtur illicitus quia Petrus lucrum certum habet, & totum periculum & laborem Joannes. *m* Placitū authoris.

DISP.

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

SOLUTIO.

a Comm DD.

1 Solutio facienda a est in loco expresse, vel tacitè ad illam destinato, vel ubi petitur, quando nec creditori, nec debitori damnum sequitur.

b Navar. c. 17 nu. 221.

2. Peccat, b qui pretium recipere non vult usque ad tempus quo res solvenda carius valeat, cum debitor non teneatur tempus illud expectare.

c Comm. DD.

3. Qui debitum non petit usque ad tempus, quo pretium illius sit majus non peccat; c dummodo nec directè, nec indirectè solutionem impediat.

d Navar. ubi sup. nu 231.

4. Debitor potest d in principio anni minoris emere debita solvenda in fine.

e Idem c. 27. n. 61.

5. Invitus dicitur solvere, qui e rogatus solvit quasi debitum quod non erat debitum.

SORS, ET SORTILEGIUM, Vid. verbum, *Superstitio.*

SPECTACULUM.

a Dian. in comp. verb. luxur. n. 6.

1. Spectaculis, & comœdiis interesse, etiam si sint de rebus inhonestis ob solam curiositatem sine probabili periculo lapsus non est a mortale, ut sentiunt viri docti. Tu verò fuge hoc magnum periculum, quia qui amat periculum peribit in illo.

b Idem ubi sup.

2. Cum res turpes turpi modo exhibentur in spectaculis saltem qui primo confluunt peccant b mortaliter, quia sunt causa ut repræsententur: & Magistratus qui approbant, à mortali non excusantur, secus verò si solum permittant.

3 Cum

3. Cùm res etiam inhonestæ honesto modo exhibentur, ut cõfabulationes amatoriæ, qui inter sunt, & audiunt illas recreationis causa sine probabili lapsus periculo non peccant mortaliter, etiam si primi ad theatrum confluant, & pretium solvant.

SODOMIA.

1. Qui Sodomiam commisit *a* cum consanguineo non tenetur explicare in confessione an gradus fuerit primus vel secundus, Sufficit si dicat se commisisse Sodomiam cum consanguineo, vel affine.

2. Similiter non est necessarium *b* explicare an fuerit agens, vel patiens.

3. Mollities, sodomia, & bestialitas non sunt peccata ejusdem sed diversæ speciei infimæ; ideoque non sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem. *In Decret. Alexand. VII. anno* 1665.

4. Pueri succubi, & muliebria patientes ante 14. annum non subiiciuntur *c* reservationibus Episcopi Sicut enim ætas minor excusat in foro exteriori à pœna ordinaria, ita etiam interiori.

5. Bulla lata à Pio V. contra clericos Sodomitas non est in usu, nec obligat in foro interiori. Et licet esset recepta non obligaret *d* clericum fæminam præpostere cognoscentem, quia non committit propriè Sodomiam; servat enim sexum debitum quamvis in vase indebito.

6. Si clericus rem habeat cum masculo, sed non emittat semen intra vas, non in currit *e* pœnas Pij. V. quia non est propriè Sodomia.

7. Incurrunt *f* has pœnas clerici tam agentes, quam patientes nisi patiantur inviti.

8. Clerici, qui solum bis aut ter hoc crimen lapsi sunt, has pœnas non incurrunt, *g* quia solum sunt contra exercentes sodomiam.

9. Nec incidunt *h* exercentes bestialitatem, quia hæc non est sodomia, & pæna non debet extendi ad delictum non expressum etiam si gravius sit.

a Dian. p. 5. tr. 14. res. 65. *b* Idem ubi sup. *c* Comm. DD. *d* D. Tho. apud Dia. 2. tr. 15. res. 62. *e* Suar. apud Dia. p. 2. tr. 15. res. 6. *f* Comm. DD. *g* Suar. apud Dian. ubi sup. res. 65. *h* Barb. apud Dian. ubi supra. res. 66.

5. Qui absenti spopondit potest *d* sponsionem revocare antequam acceptetur ab illo, nisi illius illam acceptaverit speciali mandato,

6. Qui nuptias infanti nondum attingenti septennium promisit tenetur *f* expectare, donec illud attingat, quod si acceptet promissioni tenetur stare.

7. Quoties promissio potest revocari, revocatur licitè, licet *g* sit jurata, nisi juramentum voti rationem habeat, ut si *Deo* promittat se pauperem ducturum.

8. Ad sponsalia deliberatio necessaria *h* est sicut ad peccatum mortale.

An promissio ficta sine animo promittendi, vel se obligandi sufficiat ad sponsalia?

9. Qui promittit sine animo se obligandi non manet *i* obligatus; secus vero si promittat animo se obligandi, sed non adimplendi.

10. Qui vero certus est quod promiserit, dubius autem an animum habuerit se obligandi manet *l* obligatus.

An ficta promissio obliget ratione injuriæ licet non ratione promissionis.

11. Promissio ficta facta gratis non *m* obligat. Si autem promissio fuit mutua, qui ficte promisit licet peccaverit non tamen manet obligatus, nisi damnum sit.

12. Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum si stupro consentiat & ideo illa consensit, tenetur *n* sub mortali illam ducere, nisi sit valde inæqualis, vel inventa corrupta, vel de facili illa potuit fraudem agnoscere,

13. In casu prædicto, si illam non corrupit *o* sufficit quod illa amisit, restituere.

14. An vero, qui mulierem corruptam sub prædicta conditione cognovit teneatur sub mortali illam ducere si inæqualis non sit alij ajunt, alij probabilius negant *p* dummodo damnum restituat.

d Mol. de just. to. 2 tract. 2. dis. 26.
e Sanchez ubi supra
f Sanchez ubi supra
g Idem ubi supra.
h Comm. DD.
i Sanchez tom. 2. lib. 1. dis. 6.
l l. Labeo ff. eodm Tubero. &c. per tuas, de prob.
m Sanch. ubi supra num. 1. dub. 10.
n Idem ubi supra
o Navar. cons. 12. de spons. lib. 4.
p Sanchez lib 5. de matr. du. 9. n 21.

15. Licet maxima sit inæqualitas, si ille vere promisit valida sunt q sponsalia.

Quæ Personæ habiles sunt ad contrahenda sponsalia?

16. Surdus & mutus si sint ingenij vivacis possunt r contrahere, sponsalia, & matrimonium.

17. Furiosi & mente capti durante infirmate sunt s inhabiles.

18. Qui habet impedimentum ad matrimonium etiam non dirimens non potest t contrahere sponsalia.

19. Qui promittit se aliquam esse ducturum, si Papa dispenset non contrahit sponsalia, sed tenetur u adimplere promissionem.

20. Ad sponsalia necessarium x est habere septennium, & usum rationis, si autem ante septennium qui usus rationē habuerit poterit y illa contrahere.

21. Qui ante septennium contrahit sponsalia, non z peccat.

Per Quæ verba contrahantur sponsalia, & matrimonium?

22. Non sufficit a actus interior, necessarius est aliquis actus exterior.

23. Cum verba dubia sunt, standum b est intentioni contrahentium.

24. Si omnibus circumspectis adhuc dubium est standum c pro matrimonio.

25. Cum varia DD. sunt placita circa matrimonij valorem, sententia, quæ matrimonium defendit, amplectenda est etiam si sit unius tantum Doctoris, dummodo firmum habeat d fundamentum.

26. Verba futuri temporis nisi ad præsens restringantur per additum non faciunt e matrimonium, sed sponsalia.

27. Per verba mere negativa non fiunt f sponsalia nec matrimonium, v. g. si quis dicat non aliam nisi te ducam, quæ verba solum faciunt promissionem conditionalem. 28. Dare

q Idem ubi supra, dub. 14. r Comm. DD. s c. dilectus, de sponsal. t l. si verò parag. qui pro reo qua, ff. qui satis date cogantur u Comm. DD. x c. licet, c. ant de sponsal. imp. y D. Tho. in 4. dist. 27. art. 2. ad 7. z Sanch. ubi sup. a Comm. DD. b c. intelligi, de verb. sign. c c. ex litteris, de probat. c. licet ex quadam, de test. d Vill. tr. 12 e Sanchez disp. 18. n. 18. f Idem ubi supra disp. 19. n. 5.

28. Dare annulum, vel, arrhas est signum æqui vocum, quare terræ consuetudo consulenda *g* est, vel alia indicia.

An signum matrimonij sit, aut sponsaliorum si illis præsentibus, & tacentibus alij illorum nomine contrahunt.

29. Si pater nomine filii ipso præsente, & tacente contrahat, *h* valet matrimonium, Secus vero si alius extraneus *i* secundum probabiliorem, nisi terræ consuetudo aliud suadeat.

30. Si pater contrahat sponsalia pro filia absente, ut valeant, opus *l* est, ut ratificentur ab illa.

31. An verò sufficiat, quod cum primum audeat esse facta taceat, & non contradicat alij negant, alij affirmant *m* probabilius.

32. Qui promittit matrimonium pro absente, & illud jurat, satisfacit *n* obligationi, si procuret contrahendum.

33. Cùm pater promittit unam *o* ex duabus filiabus nullam in particulari determinando, etiam si postea una ex illis consentiat, non sunt sponsalia.

g Vide Henr lib. 11. de matr. c. 13 n. 6. *h* c. unic. parag. fin. de disp. imp. *i* Sanchez lib. 1. dis. 21. n. 7. *l* c. vnic. parag. fin. de dispēs. imp. in 6. *m* Henr. ubi supra c. 13. n. 5. *n* Sanchez ubi supra, disp. 24. n. 11. *o* Idem dis. 26.

SECTIO II.

AN MATRIMONIUM CLANdestinum vim habeat sponsalium?

1. NEgativa sententia videtur probabilior propter verba Tridentini, *a* quæ sic se habent: Ad sic contrahendum sancta Synodus omnino reddit inhabiles, hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit.

a Trid. sess. 24. c. 1. de reform.

An Matrimonium puberis cum impubere, quando hujus ætatem malitia non supplet habeat saltem vim sponsalium.

2. Masculus 14. annorum, & fœmina 12. habent *b* legitimam ætatem ad matrimonium, & potest ætas malitiâ suppleri, ut alibi diximus.

3. Cum pubes contrahit cum impubere, & ætas malitia non suppletur, vel duo impuberes contrahunt etiam clandestine manent *c* sponsalia.

4. Hæc sponsalia fiunt per juris interpretationem, & dummodo non habeant contrariam voluntatem obligant *d* in conscientia.

Quando sit ad contrahendum matrimonium obligatus, & ad id possit compelli, qui contraxit sponsalia.

5. Sponsalia contrahens tenetur *e* promissionem adimplere sub peccato mortali.

6. Qui tempus non determinavit, tenetur *f* quam primum potest, vel cum pars petit, vel per metum non petere intelligitur.

7. Cum una ex partibus non vult promissionem adimplere, potest à judice etiam per censuras *g* compelli, sed curet potius eam blandis exhortationibus, quam pœnis ad matrimonium contrahendum persuadere.

8. Hoc frequenter fit à judice Ecclesiastico, & ad sæcularem etiam spectat.

An Pœna statui possit à contractu resilienti?

9. Pœna quæ imponitur sponsalibus est ipso jure *h* nulla, & nec in foro interiori, nec in exteriori obligat etiam confirmata juramento.

10. Idem dicendum *i* de pœnis à parentibus, vel consanguineis impositis.

11. Nec valet pœna imposita de non dissolvendo matrimonio, etiam in casu licito, valet *l* tamen si sit in favorem matrimonij.

12 Pœna autem v.g. ut qui resilierit à contractu, solvat sumptus in sponsalibus factos valet. *m*

13. Cum

b Vide verb. matr.
c c. fin. de desp. imp.
d Sanchez de matr. lib. 1. disp. 21. n. 3.
e Comm. DD.
f l. debitum præsens, c. de pign.
g c. ex lit. de desp. imp.
h c. gemma, de spons. Titia, ff. de verb. obl.
i Comm. DD. eod. c. gem.
l Comm. DD.
m Sanch. ubi supra n. 25.

13 Cum quis facit legatum fœminæ si cum Petro nubat, si non nubat illud amittit. Secus vero si legetur ei, ut nubat, & ipsa religionem ingrediatur. *n*

14. Licitum *o* est pœnam statuere in sponsalibus, ut qui resilierit arrhas amittat acceptas. Sed ut arrhæ dicantur opus est, ut dentur *p* in signum matrimonij.

15. Qui arrhas recepit, & matrimonium contrahere non vult non solum *p* illas amittit, sed duplum post sententiam judicis debet restituere.

An Pactum positũ degendi in tali loco sit validum.

16. Tenetur *q* maritus hoc pactum servare, nisi interveniat nova causa. Quod si pactum appositum non fuerit, tenetur uxor maritum sequi.

Quas ob causas possint sponsalia dissolvi?

17. Sponsalia etiam jurata ex utriusque partis consensu *r* possunt dissolvi.

18. Quando unus à contractu recedit alius manet *s* liber.

19. Cum tempus determinatum sine culpa unius transiit, ille manet *t* liber.

20. Cum unus religionem ingreditur alius liber manet, *u* nec tenetur professionem expectare.

21. An vero, qui religionem ingressus, & ad professionem non admissus redit in sæculum liber sit ab obligatione sponsalium, alij negant, alij probabilius *x* affirmant.

22 Etiam si sponsalia jurata sint, possunt *y* ad vitam religiosam transire, nisi sub matrimonij spe puella fuerit à viro cognita, vel infamata sit.

23. An vero votum simplex post sponsalia factum illa dissolvat alij ajunt alij probabilius *z* negant.

24. Cum sponsus sacris ordinibus *a* initiatur, non vero cum illos recipiendi votum facit, sponsalia dissolvuntur.

25. Cum alter matrimonium contrahit de præsenti cum alia sponsalia dissolvuntur. Quod si hoc matrimonium forte dissolvatur sponsalia non revivis-cunt secundum *b* probabiliorem.

n Moli. de just. to. 1. tract. 2. disp. 227.
o d. l. fin.
p l. fin. C. de spons.
q Comm. DD.
r Comm DD.
s D. Tho. 2. 2. q 79 art 9.
t Comm DD.
u Vill to. 1 tr 12. dis. 12. n. 4.
x Vide eundem ubi suprà n. 5.
y Sanchez de matr. lib. 1. dis. 42.
z Idem ubi supra disp. 46.
a Vill. ubi sup. n 10.
b Idem ubi supra

26. Sponsalia

c Comm. DD. — 26. Sponsalia prima non dissolvuntur *c* per secunda, nisi secunda fuerint simul cum copula, vel prima occulta, & secunda publica, & grave damnum timeatur.

d Comm. DD. — 27. Cum sponsus abiit in regionem *d* longinquam, & non comparat tempore debito, dissolvuntur sponsalia. Si autem prope est debet expectari, & admoneri,

e Navar. cons. 9. de spons. — 28. Cum nova causa contingit, ita ut res notabiliter mutentur, vel timeatur aliquod inconveniens, quo à principio existente sponsalia non fierent, licitè *e* dissolvuntur.

f Comm. DD. — 29. Idem *f* dic si de novo nimia sevitia alterius cognosceretur, vel quod fornicata fuisset, quæ putabatur virgo, vel honesta,

g Comm. DD. — 30. Dissolvuntur *g* etiam quamvis juramento confirmata, si notabilis accidat deformitas, vel infirmitas, vel si ignorata præcessit, Vel post dotem promissam in pauperiem devenit, ita ut illam non possit solvere.

h c. cum intra, de sponsal. — 31. In his omnibus casibus damnificatus potest uti jure suo si velit.

i Vill. ubi supr. n. 25 — 32. Dissolvuntur *h* etiam cum timetur scandalum, & infœlix exitus, & alter in hæresim labitur, vel fornicationem, quamvis sponsa vi oppressa fuerit nec datur locus compensationi, quia fornicatio in fœmina gravior est.

l Idem ubi supr. n. 25. — 33. Cum sponsæ fornicatio occulta fuit, eam admoneat sponsus, ut religionem ingrediatur. Quod si nolit potest *i* uti jure suo eam detegendo.

m Vide eumdem ubi supra n. 26. & 27. — 34. Dissolvuntur *l* etiam cum supervenit impedimentum dirimens secus vero si sit solum impediens.

35. Item *m* cum is, qui ætatem non habet ad nuptias contrahit sponsalia, & cum ad ætatem pervenit, reclamat. Si vero tunc non reclamat, dissolvi nō possunt, si vero juramento fuerint confirmata in prædicto casu secundum probabiliorem sententiam dissolubilia manent.

36. Quam

36. Quamvis magna fuerit inter contrahentes disparitas, si fuit notus excessus dissolvi non possunt, *n* nisi magnum timeatur scandalum secundum probabiliorem. *n* Mol. de just. tr. 2. disp. 271.

An in prædictis casibus ut sponsalia dissolvantur, necessaria sit authoritas judicis?

37. Quando causa dissolutionis *o* tam de jure, quam de facto certa est, & publica, & non timetur scandalum, necessaria non est authoritas judicis. *o* Vill. ubi sup. dif. 13. n. 1.

38. Cum causa dubia est dissolvi non possunt *p* sine authoritate judicis. Sed ut causa dicatur certa, necessaria est moralis certitudo, nec sufficit rumor. *p* Comm DD.

39. Cum uterque causam fatentur, *q* causa sufficiens est ad sponsalium dissolutionem. *q* Villal. ubi sup. num. 5.

An qui occultum defectum habet possit alium ad contrahendum matrimonium obligare?

40. Si defectus est alicujus contagiosæ infirmitatis occultæ non potest *r* alium ad contrahendum obligare. *r* Comm DD.

41. Si defectus est fornicatio occulta, in quam incidit post sponsalia, probabilius *ſ* est non posse innocentem ad matrimonium obligare. *ſ* Vill. ubi sup. dif. 14. n. 3.

An sponsalia facta sub conditione obligent? Vide verb. *Matrimonium.*

An inter sponsos liceant tactus, & oscula? vide verbum *Luxuria.*

DISPUTATIUNCULÆ interjacentes.

RESOLUTIONES VARIÆ.

STATUS.

1. Dicere quod alicui propter speciales circumstantias convenientior sit status conjugalis

quam cælebs, vel sæcularis quam clericalis Catholicum *a* est, secus si absolutè affirmetur.

a Navar. apud Avil: in comp. hoc verb

2 Non est peccatum *b* mortale, licet radix peccatorum sit, coacervare pecuniam ad ascendendum ad altiorem statum.

b Idem ubi supra

STIPVLATIO.

1 Stipulatio *a* fit per interrogationem, & responsionem: ejus materia est consensus, forma sunt verba, quæ necessario requiruntur, nec sufficiunt nutus, vel signa, vel scriptura.

a Navar. c. 21. n. 20.

STUPRUM. Vide *Luxuria.*

SUBDELEGATUS. Vide *Delegatus.*

SVBDITVS.

1 Subditus peccat *a* mortaliter, contemnens notabiliter superiores, vel eis debitum honorem denegans, vel eorum leges violans. vide verba *Obedientia, & lex.*

a Comm. DD.

SUBREPTIO, vide *Voluntarium.*

SVBORNATIO.

1 Peccat *a* mortaliter, qui subornatione facit, ut indignus eligatur ad cathedram, vel ad beneficium.

a Comm. DD.

SVFFRAGIVM.

1 Suffragium negans ob audita in Confessione, an peccet; vide *Sigillum Confessionis.*

2 De colloquente cum candidato, & in juramento id negante; vide verbum *Iuramentum.*

3 Qui dat suffragium non candidato, & ob id candidatus cathedram perdit, restituere tenetur. *a* Secus verò si dederit candidato licet minus digno.

a Navar. c. 17. n. 74.

4 Qui

4 Qui in statu peccati mortalis testatur, & suffragia pro mortuis relinquit, nihil promeretur. *b* Si autem in gratia decedit, proderunt ei ad satisfactionem. *b* Idem c. 26. n. 36.

SVPERBIA.

1 Superbia *a* est vitium inclinans ad appetitum inordinatum propriæ excellentiæ, quatenus est talis. *a* Comm DD.

2 Superbia actualis *b* est præponere bona propria naturalia minora bonis alienis naturalibus majoribus; vel bona propria naturalia gratiæ, bonis alienis, etiam sine contemptu *Dei*, vel legis. *b* Navar, apud Avilam in cōp. hoc verb.

3 Superbiæ species quatuor *c* sunt. 1. Putare habere à semetipso bona fortunæ, vel gratiæ accepta à Deo. 2. Agnoscere accepta à *Deo*, sed nonnisi ex propria justitia, & merito. 3. Arrogare sibi quæcumque bona, quæ non habet. *c* Idem c. 27. n. 7.

4 Contemnere alios inordinatè, & velle illos submittere etiam meliores.

5 *Peccat d* mortaliter, qui quærit propriam excellentiam cum notabili irreverentia Dei, vel damno proximi. *d* Comm DD.

DISPUTATIO VI.

SECTIO PRIMA.

RESOLUTIONES VARIÆ.

DE SVPERSTITIONE, EIVSQVE speciebus.

SVPERSTITIO.

1 Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, & hic excessus est in debitis circumstantiis. *a* *a* Vill. to. 2. tr. 38 dis. 1. n. 1. vide D. Tho. 1. 2. qq. 8 art. 1

2. Ha-

2. Habet duas *b* species. Una est ratione modi, quo cultus exhibetur. Alia quia ei datur, cui non debetur; & hæc sub se continet idololatriam, ad divinationem, & superstitiosam observantiam.

3. Idololatria *c* est cultus exhibitus idolis, id est falsorum Deorum imaginibus.

4. *Divinatio d* est actus, quo quis curat arte *Dæmonum* futura & occulta cognoscere. Quod contingit pacto explicito, vel implicito cum ipso Dæmone. Dignoscitur pactum tacitum, cùm effectus non habent proportionem cum causa, cùm res occultas, vel futuras per media vana serio cognoscere quis procurat.

5. Divinare per pactum expressum cum Dæmone est *e* crimen gravissimum, nisi ignorantia excusetur.

6. Prognosticum per causas naturales licitum *f* est. Item per physionomiam, per signa manuum, & similia; dummodo ad ea quæ ex libero arbitrio dependent, non extendatur.

7. Zahorici non possunt *g* sine arte Dæmonum terræ viscera penetrare.

De Astrologia judicaria vide verb. *Astrologia.*

An liceat per somnia futura prædicere?

8. Licitè potest *h* conjici effectus naturalis ex insomniis.

9. Somnia aliquando sunt *i* à Deo, aliquando à Dæmone, aliquando à prædominantibus humoribus.

10. An sint à Deo ex fine ad quem ordinantur, & effectibus in anima relictis, ex concinnè ordinatis cogitationibus perpendendum *l* est.

11. Somnia, ut plurimum vana sunt, & ex eis futura prædicere peccatum *m* mortale est.

12. Sortes divisoriæ licitæ *n* sunt, quando ex conventione partium, & cui sors contingit, res, super quam lis est, applicatur.

b Comm DD.
c Comm DD.
d Vill. ubi sup. to. 2.
e Comm DD.
f Comm. DD.
g Vide Vill. to 2. tr. 38 dif. 5
h Vide Suar. 1. de relig. tr. 3. lib. 2. c. 13
i Comm. DD.
l P. Greg. lib. 44. dialog. c. 48.
m Les. lib 2. c. 45. num. 52.
n l. si duobus c. comm. de leg. l. si quæ cautiones, ff fam. excesf.

13. Ele-

13. Electio Ecclesiastica facta per sortes est irrita, quia est jure prohibita. Aliæ autem electiones, quæ non sunt Ecclesiasticæ, licitè fiunt per *o* sortes.

14. Occulta per sortes velle cognoscere vel divinare mortale est.

o c. Ecclesiam de sorti leg.

DE POENIS *vaticinantium: & an illorum libri sint interdicti, & pretium pro vaticinatione acceptum restituere teneantur.*

p Comm. DD.

15. An verò clerici his phylateriis utentes ipso facto sint excommunicati, alii ajunt, alii probabilius negant. *q*

16. De novo jure quicunque vaticinandi superstitiosam artem discere, vel docere ausus fuerit, poterit *r* ab Ordinario, vel ab Inquisitoribus puniri. Si autem de hæresi aliqua suspicio fuerit, ad solos Inquisitores spectat.

17. Cum astrologus legitimè facit ex astrorum inspectione judicium, pretium ob id acceptum restituere non tenetur, *s* secus verò si cum fraude faciat. Si autem ope Dæmonum occulta revelet, peccabit mortaliter, & ad restitutionem tenebitur.

q Sanch. in deca. log. lib. 2. c. 38.
r Suar. de relig. lib. 2. c. 19. n. 5.
s Vide villal. ubi sup. dif. 6.

SECTIO II.

DE SUPERSTITIONE VANÆ OBservantiæ: Quot species, & quam malitiam habeat,

1. Superstitio vanæ observantiæ est *a*, quando per media vana & inutilia effectus procuratur, & relictis mediis à Deo ordinatis homo spem suam in his rebus futilibus collocat.

2. Ars notoria per quam quibusdam jejuniis & orationibus scientiam acquirere quis procurat *b* illicita est.

3. Observantia sanitatum est *c*, cum quis per media inutilia sanitatem intendit,

4. Quo-

a D. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. & 2.
b Vide Mar. Delrio lib. 2. disquisit. mag. q. 8.
c Comm. DD.

4 Quoties in observantia est peccatum cum Dæmone sive expressum, sive tacitum est, mortale, *d* nisi ignorantia excusetur.

d Comm DD.

5 Licite potest *e* quis experiri an in aliqua observantia sit pactum cum Dæmone protestando se nolle, si à Dæmone est, talem effectum.

e Caiet apud Vill, ubi sup,

6 Schedulæ ad collum appensæ & similia cum verba vana, aut futiles circumstantias prærequirunt, superstitiosa sunt. *f*

f Comm DD.

7 Sigilla astronomica ad sanitatem sub tali signo confecta superstitione non carent *g*.

g D, Tho 2,2, q, 66 art, 2,

8 Anus signis quibusdam vanis ad sanitatem utentes cum psalmis sine medicamento naturalem virtutem ad sanitatem habente, *h* permittendæ non sunt.

h Sanchez in *Deca*, l, 2, c, 4,

9 Annuli effecti ex primis argenteis in eleemosynam oblatis in die *Cœnæ Domini Crucifixi* imagine à Cajetano probantur, sed haud faciliter à superstitione excusantur. *i*

i Caiet, 2,2, q, 96 art, 4,

10 Idem dicendum de his, qui herbas colligunt in *l* nocte S. Joannis, vel S. Petri, vel alicujus Sancti effigiem in flumine demergunt, ut cœlum pluat.

l Navar, c, 11, n, 36

11 Missæ sub determinato numero, candelis, & cæremoniis, si aliter credunt non profuturas, superstitiosæ sunt, *m*

m Sanc in Decalog lib. 2, c, 40, n. 44

12 Observare, quæ casu accidunt, & ex illis futura contingentia cum certitudine conjicere, ut si sal spargitur, vel vinum diffunditur, peccatum *n* mortale est; nisi ignorantia excusetur.

n Idem ubi supra

DE SALVTATORIBVS Vide Sa hoc verbo.

13 Hi homines nec damnandi, nec approbandi omnes, sed cautè examinandi, & ex fructibus cognoscendi.

14 Si effectus faciunt supra virtutem naturæ sine necessitate per laminam candentem incedentes, vel

in ardentem caminum ignis sine læsione ingredientes, ut magos damnandos esse graves *DD.* affirmant.

DE ENPSALMIS.

15 Nec omnes Enpsalmi approbandi sunt, *o* nec omnes damnandi; examinandi tamen ab Episcopo. Et pia cautio est illis uti fidem protestando, & pactum cum Dæmone abjurando.

o Sanch. de matr. lib. 7. disp. 95 num. 4

19 Si verba ignota, vana, superstitiosa, vel errorem sapientia contineant, permittendi non sunt. *p*

p Comm DD.

De superstitiosa magia: & quale peccatum sit.

17 Superstitiosa magia *q* est facultas quædam mira patrandi ope Dæmonum ad decipiendos homines.

q Vill. tr. 38. dif. 10 num. 1

18 Ars hæc perniciosa est valde, illaque uti gravissimum *r* scelus, & cum hæresi aliquando conjuncta.

r Comm DD.

19 Cum effectus est supra virtutem causæ naturalis, nec est à Deo, nec à bono Angelo, *s* quia operans illum vitiis dedita persona est, restat quod à Dæmone sit.

s Comm. DD.

20 An sagæ corporaliter, vel solum imaginariè in distantia loca à Dæmonibus portentur dubium est inter DD. Quod autem modo corporaliter, modo solum imaginariè portentur probabilius *t* est.

t Vide Mar. Delrio de mag. disquisit. ubi sup.

21 Ad discernendos spiritus *u* utrum boni, utrū mali sint, ex fructibus illorum cognoscendi sunt. Malus ad vitia, bonus ad virtutes inclinat, præcipuè ad amorem Dei, quem excellentissimum actum qui cum nec semel exercuit, docere non posse perspicuum est.

u Comm DD.

Quibus remediis liceat uti contra maleficia?

22 Maleficium unum alio dissolvere illicitum *x* est, licet tamen petere à mago, ut mediis licitis illud dissolvat.

x Villal. ubi sup. dif. 11. num. 1.

23. Aliquando prosunt *y* remedia naturalia, sed frequentius & efficacius supernaturalia, ut orationes, & jejunia,

y Mart. Delrio ubi sup.

Varia

Variæ circa superstitionem resolutiones.

z Navar. apud Avil. in comp. hoc verb a Idem ubi sup.

24 Qui ponit certam spem in deferendis nominibus z peccat mortaliter.

25 Hæc omnia, ut licitè deferantur, habere debent a quatuor. 1. Quod sint nota, & sancta 2. Quod habeant characteres notos, & sanctos, 3. Quod contineant vera, religiosa, ac pia, & nihil ad Dæmones spectans, 4. Quod nulla ponatur spes in modo, loco, tempore, numero scribendi, deferendi, & allegandi ea.

b Comm DD.

26 Qui eligunt diem hunc ad iter agendum, potius quam alium, & similia faciunt, quia à majoribus sic acceperunt, non b peccant mortaliter; si vero in honorem fiat alicujus sancti, ut Sabbati in honorem Deiparæ, non est culpa, sed meritum.

A quo possint absolvi sagæ, veneficæ & magi?

c Ex edic. Inquisit. d Comm DD.

27 Horum peccata sunt c reservata dominis Inquisitnribus: & veneficæ, quæ veneficia docent, vel similia non sunt absolvendæ sine illorum facultate.

28 Cum is, qui incidet in casum reservatum Inquisitoribus non vult se illis prodere, d potest peti facultas declarato peccato, & tacita persona.

DISPUTATIO VII.

SECTIO PRIMA.

QUID SIT SUSPENSIO, & QUOT Species.

SUSPENSIO.

a Navar. cap. 27. num. 151.

1 Suspensio a est Ecclesiastica censura, privans usu Ecclesiastici officii vel beneficii, in totum, vel in partem.

2, Ali-

2. Aliquando imponitur non per modum censuræ, sed per modum pænæ: & tunc non est censura, *b*

3. Aliquando in jure verbum hoc interdicimus, idem *c* est, quod suspendimus.

4. Differt *d* ab excommunicatione, quia licet hæc privet ab usu Ecclesiastici officij, & beneficij, non quatenus usus, sed quatenus communicatio est,

5. Differt *e* ab interdicto, quia hoc potius privat ab exercitio passivo, quam activo.

Quod sunt suspensionis species?

6. Suspensio alia ab homine, alia à jure, alia ab officio tantum, alia à beneficio tantum, *f* alia ab officio, & beneficio simul.

7. Cùm in jure invenitur suspensio, & qualis sit non explicatur, judicis arbitrio relinquitur. *g*

8. Dividitur tandem *h* in totalem, & partialem, in perpetuam, & temporalem.

De effectu suspensionis ab officio.

9. Suspensio ab officio sine alio addito solum *i* privat ab illius executione etiam si non habeat, nisi solam delegatam jurisdictionem. Sed non privat à recitando officio divino.

10. Privat ab usu Ordinum & jurisdictione officij Ecclesiastici, in quocunque loco sit suspensus omni tempore, nisi fuerit limitatum. Si autem posita fuerit usque ad Apostolicæ sedis bene placitum non cessat *l* etiam mortuo Pontifice.

11. Qui suspensus est ab officio, manet *m* impeditus, ne illud de novo accipiat, sed in eum facta electio non *n* est irrita; arcetur autem ab Ordinum receptione.

12. Qui suspensus est ab officio, non ideo *o* est suspensus à benefiicio, nec à recipiendis fructibus illius exceptis quotidianis distributionibus.

13. Qui suspensus est ab aliquibus actibus, *p* non ideo est ab omnibus.

14. Qui suspensus est ab officio Ecclesiastico, & illius actus exercet, peccat *q* mortaliter, & Ordine,

b c. Cum litteris de testib.
c c. sane de off. de leg.
d C. nihil c. cum in cunctis
e Comm. DD.
f Villal. to. 1. tr. 18. dif. 2.
g Comm. DD.
h Villal. ubi supra num. 5.
i Vide Suar. de cons. dis. 26. sec. 1. num. 2.
l c. si gratiosa de rescrip. in 6.
m c. ult. decler. ex com. minist.
n Suar. ubi sup. Sec. 3. n. 8.
o Idem sec. 4. n. 1
p Comm. DD.

confert, irregularitatem incurrit, quamvis suspensio non fuerit posita per modum censuræ secundum probabiliorem.

q Suar. ubi supra nu. 8.

15. Suspensus ab officio valide, sed illicite Ordines r confert; si autem est denunciatus, invalide administrat sacramentalem absolutionem.

r Comm. DD.

16. Suspensus toleratus valide agit, s quæ spectant ad jurisdictionem.

s Suar. ubi supra sec. 5. n. 5. contra Navar.

17. Qui cummunicat cum suspenso illius Missam audiendo, si eum ad Sacrum faciendum non inducit, nec datur scandalum non peccat. t

t Villal. ubi sup. dif. 3. n. 10.

De effectu suspensionis à beneficio.

18. Suspensus à beneficio solum privatur receptione fructuum, quos si recipiat peccat, u & ad restitutionem tenetur.

u Idem ubi sup. dif. 4.

19. Qui censuram hanc violat nullam pænam incurrit, nisi in duobus casibus, in quibus à jure posita est perpetua suspensio à beneficio. x

x Idem ubi sup. num. 2.

20. Si ponitur absolute suspensio à beneficio de omnibus debet y intelligi. Et cum non determinatur locus, nec tempus, intelligitur pro omni loco, & pro omni tempore.

y Comm. DD.

21. Cum imponitur generaliter z impedit, ne possit de novo beneficium acquiri; quod si eligatur, electio est nulla. Si autem specialiter suspendatur quis à beneficiis, quæ habet non impeditur alia recipere.

z c. ult. de cler. excom. minist.

22. Partialis suspensio privat à partiali fructuum receptione secundum verborum tenorem. a

a Comm. DD.

An possit suspensus fructibus sustentari, & cui sit facienda restitutio. Vide verb. *Excommunicatio.*

SECT.

SECTIO II.

DE CAVSA EFFICIENTE suspensionis.

1. SUspensio posita contra clericos *a* comprehendit etiam religiosos clericos, nisi aliud constet ex tenore verborum.

2. Suspensio non potest propriè imponi communitati, *b* potest tamen Capitulo sede vacante, ne det facultatem alieno Episcopo ordines faciendi.

3. Suspensio latè sumpta, quatenus comprehendit omnem prohibitionem, imponitur *c* licite absque culpa.

De eo qui absoluere potest à suspensione.

4. Qui violat suspensionem, per aliquos dies, non tenetur *d* eos supplere post adeptam absolutionem.

5. Non est aliqua determinata forma *e* absolvendi à suspensione. Communis est: Absolvo te à vinculo suspensionis quam incurristi, & restituo te ad executionem tui muneris, vel ordinis.

6. Si absolutio est in præjudicium *f* tertii, absolvendus non est, nisi præstito juramento de danda satisfactione, & obedientia.

7. Suspensio posita in jure in pœnam delicti non potest tolli nisi à Papa; sed jam hodie potest *g* tolli per Bullam Cruciatæ, vel per religionis privilegia. Idem dic cum jus judicibus præcipit, ut suspensionem imponat.

De Suspensionibus à jure positis in particulari.

8. Notarius fornicator, si sacris sit initiatus, ipso jure *h* est suspensus; sed per pœnitentiam tollitur hæc suspensio ipso facto.

9. Qui sacris initiatur *i* extra tempora, vel ante legitimam ætatē, vel sine facultate, manet suspensus quod si actum Ordinis exercet, incurrit irregularitatem. Hæc suspensio incurritur ipso facto, dolum tamen requirit.

a Suar. de cens. disp 18. sec. 3. num. 19.
b Idem ubi sup.
c Vill. ubi sup. dif. 5. num. 5.
d In noc. c. 1. de celebr. Miss.
e Comm. DD.
f c. venerabili de sent. excom.
g Vide verb. Bulla. Cruc.
h Villal. ubi supr. dif. 7. n. 1
i Idem ubi sup.

l Comm. DD.

10. Qui ordinatus cum facultate sui Episcopi impetratâ ad titulum patrimonij donati, & ante susceptum Ordinem renunciati, suspenditur *l* ab officio tantum.

m c.1. de cler.

11. Clericus provocans alium ad duellum, vel illud acceptans deponendus *m* est, & non suspendendus.

n c. cum medicinalis de sent excom.

12. Ferens censuras quasuis solo verbo sine scripto, vel sine expressione causæ, vel non dans copiam requisitus suspenditur *n* ab ingressu Ecclesiæ, & à divinis.

o Vide Villalob. ubi supra

13. Excommunicans sine prævia monitione, suspenditur *o* ab ingressu Ecclesiæ per unum mensem.

p Clem. statutum

14. Usurpans fructus Ecclesiæ vacantis. Item usurpans redditus dignatum vacantium *p*, si fuerit Episcopus, suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, & quivis alius ab officio & beneficio.

q c. fin. de off iud. deleg.

15. Iudex conservator cognoscens causas, quæ non sunt notoriæ injuriæ. Hæc est ab officio *q* per unum annum.

r Villal. ubi supra diffic. 7. n°. 15.

16. Judex Ecclesiasticus aggravans partem ex odio contra jus & contra propriã conscientiam, vel propter pretium acceptum, sed non comprehendit Episcopum, nec mere executorem, nec arbitrum, suspenditur *r* ab officio per annum.

s Idem ubi supra

17. Admittentes *s* ad divina officia excommunicatos publicos, vel interdictos. Hæc est ab ingressu Eccle-siæ.

t Idem ubi supra

18. Admittentes *t* aliquem ad professionem mendicantium ante finitum annum.

u Clem. quoniam devit. & honest. cler.

19. Clerici etiam in minoribus constituti portantes vestes partitas, vel coloribus distinctas, inhabiles *u* fiunt ad beneficia per sex menses.

x Villal. ubi supra

20. Religiosi, qui habentes bonorum religionis administrationem aliquod ex illis alienant *x* sine licentia capituli, vel Prælati.

y Idem ubi supra

21. Clerici *y* qui ordinantur sine patrimonia cum pacto non petendi victum ab Episcopo. Nec non

qui

qui ordinantur per præsentationem beneficiarii cũ pacto nihil petendi ab eo Hæc est Papalis, & comprehendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promisso, vel donato, cum pacto nihil petendi post ordinationem. Ille tamen qui post ordinationem nullo præcedente pacto retrodonat patrimonium acceptum, non comprehenditur.

22. Suspenditur z tandem Episcopus, qui sine titulo ordinat clericum religiosum, qui solum emisit temporale religionis votum.

z Idem. ubi supra

Varia de suspensione resolutiones.

23. Suspensus ab uno potest exercere aliud non a connexum; & Episcopus suspensus à Pontificiali potest Missa celebrare.

a Vide P. S. hoc verb.

24. Suspensus ab ordine Episcopali non ideo est suspensus à jurisdictione.

25. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ solum prohibetur in ea celebrare, & interesse divinis officiis. Itaque potest in ea orare, & recipere sacramenta, & exercere jurisdictionem, & sepeliri si decedat cum pœnitentiæ signis, & extra celebrare in loco non designato ab Episcopo ad perpetuo celebrandum.

De suspensionibus impositis à consilio Tridentino.

26. I. Contra Episcopum, qui in alieno Episcopatu b exercet Pontificale sine licentia proprij Episcopi. II. Contra Capitulum sede vacante, qui intra annum à morte Episcopi literas dimissorias dederit alicui ad Ordines suscipiendos. III. Contra Episcopũ alienum subditũ ordinantem sine licẽtia proprij. IV. Contra Abbates, qui clericis sæcularibus dant litteras dimissorias ad Ordines suscipiendos. V. Adversus Porochos, vel quoscumque alios sacerdotes, qui sine licentia proprij Parochi matrimonio sibi non subditorum assistunt. VI. Contra Episcopum, si, quod avertat Deus, esset concubinarius, & à Synodo admonitus non pænituerit.

b Vde Trid. ses. 6. c. 5.

De absolutio ne à suspensione.

27. Habens authoritatem Episcopalem *c* potest absolvere à suspensione non reservata.

28. Religiosi possunt absolvere in foro conscientiæ à suspensione. Ad quod consulant sua privilegia. Et regulariter loquendo Episcopi possunt absolvere ab omni suspensione.

29. Suspensus, quia ante legitimam ætatem Ordines sacros suscepit, si post dispensationem celebrat ante ætatem impletam, non incurret novam suspensionem, nec irregularitatem.

SVSVRRATIO.

1. Susurratio *a* est in ordinata culpæ alienæ, vel pænæ vel defectus naturæ significatio alteri facta ad separandam amicitiam.

a Navar. apud Avi in comp. hoc verb

2. Si fiat cum notabili damno proximi est *b* mortalis: & susurro non est absolvendus nisi promittat eos iterum se esse reconciliaturum, & damnis satisfacturum.

b Idem ubi sup.

3. Minuere amicitiam cum uno, ut cum *c* alio major fiat, non est peccatum, nisi aliunde damnum proximo sequatur.

c Comm. DD.

DISPUTATIUNCVLÆ variæ.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

T

TABELLIO.

1. TABELLIO habens constitutum publicum stipendium recipiendo pretium majus debito, peccat *a* mortaliter. Item accipiens aliquid pro litteris Ordinatorum si alias habet stipendium publicum.

2. Tene-

2. Tenetur *b* restituere quidquid accepit ultra stipendium taxatum, si saltem extra judicium repetatur.

3. Peccat *c* mortaliter faciens scripturam simulatam, quæ in superficie apparet justa. Sed non tenetur restituere pro scriptura usuraria.

4. Instrumentum à Tabellione metu mortis factum *d* rescindendum est.

5. Peccat *e* si scienter conficiat instrumentum usurarium, vel falsum, vel occultans necessarium parti item conficiens in die festo instrumentum, quod in alium communem diem poterat.

6. Non tenetur restituere, quod ultra taxam legis gratuitò datur; peccat tamen mortaliter illud accipiendo, quia facit contra legem, & juramentum.

TACTUS impudici, vide verbum *Luxuria.*

b Idem c. 171. n. 31.
c Comm. DD.
d Navar. apud Avi. hoc verb
e Comm. DD.

TAURORUM AGITATIO.

1. Taurorum agitatio *a* prohibita fuit per Pium V. variis pænis, quæ postea per alios Pontifices moderatæ sunt.

2. Gregorius XIII. ad instantiam Philippi II. Regis excommunicationis, & aliarũ censurarum pœnas abstulit *b* sæcularibus, non religiosis, nec clericis sacris initiatis.

3. Tadem Clemens VIII. litteras Pij V. ad terminos juris communis reduxit *c* Monachis, & fratribus mendicantibus, cæterisque cujuscumque ordinis & instituti regularibus exceptis.

4. Modo in Hispania tauros agitare non est peccatum *d* mortale, si fiat debita cautione.

5. Qui à tauris occiduntur, non sunt privandi *e* Ecclesiastica sepulturâ.

6. Taurorum agitatores si temerariè magno vitæ periculose exponant, peccant *f* mortaliter; secus vero si sint in hac arte periti.

a Pius V. in constitutione quæ incipit de salute gregis Domini.
b Greg. XIII. an. 1575.
c Clem. VIII. an. 1596.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm DD.

g Comm DD.

7. Qui spectant tauros ob recreationem, non peccant; *g* dummodo de cædibus non delectentur.

h Vill. to. 2 tr. 12. diff. 20.

8. An sit peccatum mortale tauros in diebus festis agitare, & eos spectare, alii negant; affirmat *h* verò doctissimus Villalobos, & asserit agitari mandantes, & qui agitant & qui vident incurrere excommunicationem latæ sententiæ, Idem dic de festis voto servatis, exceptis his quæ solum usque ad meridiem servantur.

i Vasq. 1. 2 disp. 158, n. 44

9. Clerici sæculares, non peccant mortaliter tauros spectantes; regulares verò mortaliter peccant, *i* etiamsi illos sine scandalo spectent, sed excommunicationem non incurrunt. Quod intelligi debet cum tauri per illorum domos transeunt,

l Vide Vill. ubi supra.

10. comprehenduntur *l* clerici religiosi, quamvis solum habeant ordines minores.

m Idem ubi supra

11. Fratres laici, & juvenes nondum ordinati si tauros sine scandalo spectent, non peccant secundum *m* probabiliorem.

n Comm. DD.

12. Non extenditur hæc *n* prohibitio ad fœminas religiosas,

o Vill. ubi supra.

13. Canonici regulares peccant *o* mortaliter tauros spectando.

p Comm DD.

14. Milites professi Ordinum militarium possunt *p* illos spectare, non vero fratres.

q Vide Mach. tom. 2. fol, 418.

15. His tamen non obstantibus non desunt, *q* qui etiam religiosos clericos à mortali excusent, si sine scandalo tauros spectent.

TENTARE.

a Navar. c. 11. n. 40

1. Peccat, *a* qui tentat Deum sumens aquam ferventem, vel ferrum candens, ut se purget à suspicione falsi criminis.

b Comm. DD.

2. Peccat, *b* qui temerariè se morti exponit, & non vult uti medicamentis.

c Navar. apud Avil. in comp. hoc verb

3. Peccat *c* mortaliter, qui aliquid facit eo animo, ut experiatur divinam potentiam, seu pietatem, &c. v. g. qui vult concionari citra necessitatem nulla prævia meditatione.

THE-

THESAVRVS.

AN QVEM PERTINEAT THEsauri inventi dominium? vide verb. Dominium.

1 Thesaurus est vetus quædam *a* depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat. *a* Vill.to. 2 tract.10 dif 20

2 Qui thesaurum in fundo proprio invenit, illius fit dominus; si in loco sacro, dimidium debet Prælato loci.

3 Si fortè in alieno solo inventus est, dimidium habebit inventor. Si ex industria quæsitus est, dimidium habebit fundi dominus; si autem ex ejus voluntate, conventioni standum.

4 Qui fundum emit, in quo thesaurum esse sciebat, suum facit thesaurum.

5 Cum inventus est in loco publico, ad inventorem spectat dimidium. Si per Magiam inventus, pertinet ad Fiscum post judicis sententiam, non ante.

6 Prædicta sunt de jure communi. Hispaniæ verò lex quæ est Regii Ordinamenti, jubet, ut ubicumque thesaurus inveniatur, Regis sit, & solum pars quinta inventoris. Quod quamvis aliquibus contra naturalem æquitatem videatur, pro Rege standum. In foro autem interiori si inventus sit in fundo Regio ante sententiam judicis, dimidium debet Regi; si in fundo proprio, totum sibi retinere potest, nisi à Regis ministris petatur, quod ad Regem pertinet.

7 Circa metallorum fodinas *b* Hispaniæ leges observandæ sunt, & suis locis videndæ.

b l.1. cum sequent. tit.3.lib.6 recop. & l.9. eod. tit.

DISPUTAT. I. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

QVID SIT TESTAMENTVM, & quomodo differat ab aliis ultimis voluntatibus.

TESTAMENTVM.

1 TEstamentum *a* est voluntatis nostræ justa sententia de eo quod quis post mortem suam fieri vult cum hæredis institutione derecta.

2 De jure *b* communi ita essentialis erat hæredis institutio, ut sine illa nullum esset testamentum. In regno tamen Castellæ sine illa est validum. *c*

3 Nemo potest *d* duo testamenta habere; posteriore enim primum revocatur, militis testamento excepto.

De solemnitate testamenti in scriptis, & quomodo aperiendum sit?

4 Si testamentum in scriptis fiat coram tabellione, debet habere *e* diem, mensem, & annum, ut publica scriptura. Si verò fiat sine tabellione, non est necessarium; tutius autem est quod habeat.

5 Si testamentum fiat in scriptis, & is qui illud scribit instituatur hæres, vel legatarius, non *f* valet Secus autem si solum illud dictet, vel si sit necessarius hæres, vel aliunde constet de voluntate testatoris. Quod ad nuncupativum non extenditur.

6 Testes in testamento in scriptis debent esse *g* septem viri, liberi, puberes, id est qui habeant 14. annos, & rogati, & omnes simul debent audire, & intelligere testatoris voluntatem. Hæres, & qui in ejus sunt potestate non possunt testes esse, nec Fratres ipsius. Legatarius autem, & fidei commissarius possunt.

a L. 1. ff. de testamentis.
b Parag. ante hæred. inst. de leg.
c L. 1. tit. 4. lib. 5. recop.
d Parag. posteriori inst. qui. mod. testam.
e Comm. DD.
f L. 1. & seq. c. de his quæ sibi.
g L. 3. Tauri homic. l. 2. tit. 4. lib. 3. recop.

7 In

7 In regno Castellæ eadem solemnitas requiritur in testamento inter filios, & inter extraneos.

8 Cæcus non potest testari in scriptis, ad ejusque testamentum requiruntur 5. testes. In militis autem testamento duo sufficiunt, etiam si fæminæ sint.

De testamento ad pias causas.

9. Testamentum ad pias causas *h* est, cum substituitur hæredi sæculari religio vel Ecclesia; non vero est ad pias causas si in eo aliqua pia legata relinquantur. *h* Vill. to. 2. tr. 30 dif. 4. n. 2

10. Ad huius testamenti valorem sufficit, si in eo *i* servetur id quod est de iure gentium. Vnde valet *i* cum duobus testibus sive sint viri, sive fœminæ. *i* Idem ubi sup. n. 3

11 Idem *l* dicendum de legatis ad pias causas, etiam si testamentum sit nullum, vel solis signis testator voluntatem expresserit. *l* Mol. dif. 134.

12 In foro autem conscientiæ etiam si testibus nequeat probari tenebitur *m* hæres legata pia exequi, si ei constet de voluntate testatoris. *m* Comm DD.

13 Si testamentum ad pias causas valet, valent *n* etiam legata in eo relicta, etiamsi pia non sint. Si verò causa pia: & hæres extraneus, instituantur, valebit quo ad primum, non quo ad secundum, dummodo solemnitatem habeat testamenti ad pias causas. *n* Villal. ubi sup. n. 7.

An testamentum imperfectum secundum aliquid valeat?

14 Si quis imperfectum reliquit testamentum *o*, non valet etiam inter filios: valent autem legata pia *p*. *o* L. si quis cum testamēto, ff. de testamētis *p* Mol. dis. 134.

15 Cum quis in suo testamento dicit se schedulam relinquere suo Confessario, vel alteri personæ suo nomine signatam, & se velle ut valeat, ac si de verbo ad verbum esset in ipso testamento valet, & est *q* communiter in usu. *q* Comm DD.

De codicilli solemnitate.

16 In codicillo nuncupativo *r* requiritur eadem solemnitas, quæ in testamento nuncupativo. *r* L. 3. Tauri, hodie l. 2. tit. 4. lib. 5. recop.

Et

Et eadem in codicillo in scriptis, quæ in testamento in scriptis sive clauso, atque in utroque fœminæ testes esse possunt.

17 Cum additur in testamento, quod si non valeat ut testamentum, valeat ut codicillus, si fortè deest solemnitas testamento, valet *s* si habeat solemnitatem codicilli.

18 Qui scit voluntatem testatoris fuisse se ipsum hæredem relinquere, etiam si ob solemnitatis defectum nullum fuerit testamentum, potest tutâ conscientiâ retinere hæreditatem. Idem dicendum de aliis contractibus, licet viri docti contrarium teneant, utraque opinio *t* est probabilis.

De libertate necessaria, ut valeat testamentum in foro conscientiæ.

19 Qui sine dolo, & fraude persuadet testatori, ut uni, & non alteri relinquat hæreditatem, nec *u* peccat, nec restituere tenetur. Si autem ex odio fecerit, peccat sed ad restitutionem non tenetur.

20 Qui importunis precibus hoc facit ad restitutionem *x* tenetur. Idem dicendum de metu reverentiali filii erga parentes, & uxoris erga virum.

21 Qui impedit aliquem ne testetur, vel mutet testamentum, *y* tenetur restituere, & in foro exteriori privatur portione ei contingente.

Quæ personæ testari nequeant?

22 Viri ante 14. annum, & fœminæ ante 12. testari *z* nequeunt.

23 Furiosi, frænetici, & mente capti *a* prohibentur testari. Qui verò habet lucida intervalla, potest, cum est compos mentis.

24 Filius familias *b* potest de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, & de adventitiis, quæ habuit post clericatum ad pias causas testari.

25 In regno Castellæ *c* potest pubertatem testari de tertio bonorum adventitiorum.

26 Clericus etiam primæ tonsuræ *d* potest testari de his quæ cantu acquisivit & similibus.

s L. codicil. parag. fi. 2. ff. de leg.
t Vide vil. ubi sup. dif. 8. n. 2.
u Comm. DD.
x Moli, ubi supra n. 4.
y L. 1. & 2 ff. si quis aliq l. 2. c. cod. tit.
z L. qua ætate, ff. qui testamentum parag. præterea inst. quibus non est permissum.
a Comm DD.
b L. nemo c. de testamentis.
c L. 5. Tauri hodie l. 1. tit. 4. lib. 5. recopil.
d Comm DD.

27 Servi

27 Servi captivi, muti, & surdi à nativitate prohibentur *e* testari: Idem dic de religiosis professis, ac de equitibus D. Joannis, *f* quia non habent rerum dominium.

28 Novitii possunt *f* etiam sine licentia Prælati, vel Episcopi.

29 Clerici ex consuetudine de omnibus suis bonis *g* testantur, & ex testamento & ab intestato eis succedunt hæredes sive necessarii, sive extranei. Peccabunt tamen si de bonis, quæ ex Ecclesiastico beneficio acquisierunt ad res profanas testentur.

30 In regno Castellæ damnati ad mortem vel ad triremes testari *h* possunt.

31 Episcopi testari non *i* possunt sine Papæ licentia; nisi in aliquo regno contraria sit consuetudo legitimè præscripta.

De eo qui potest hæres, vel legatarius institui.

32 Omnis qui potest testari *l* potest hæres institui. Multi sunt incapaces hæreditatis, & alii amittunt illam propter delicta, qui videri possunt apud Villalobos 2. *tom, tr.* 33. & apud Molinam *tom.* 1. *disp.* 178

33 Pater *m* potest filium naturalem hæredem instituere si absint legitimi, & valet testamentum licet imperfectum, & minus solemne; secus verò si habeat legitimos; tunc enim potest illi *n* relinquere unam unciam, quæ est 12. pars. Potest vero ei si sit spurius quintam partem relinquere, *o* quam poterat extraneo.

34 Etiam si filio naturali nihil à patre relinquatur in testamento, non habet actionem contra illud *p*

35 Si pater instituat extraneum expectans, quod hæreditatem dabit spurio, non peccat *q* etiam si indicet intentionem, dummodo non obliget eum, nec accipiat promissionem. Hæres tamen potest si velit dare hæreditatem spurio, vel si mavult sibi retinere.

e Comm DD. *f* Comm. DD. Auth. nunc autem c. de Epis. & cler. *g* Molin. dis. 147 l. 43. tit. 8 lib. 5. recop. *h* Comm DD. *i* Comm. DD. *l* Vide Villal. ubi sup. *m* Villal. ubi sup. dif. 13 n. 4. *n* Auth. licet. v. ab Intest. C. eodem. *o* l. 9. Tauri hodie l. 7. lib. 5. recop. *p* Vill. ubi sup. n. 12. *q* Idem ubi sup. num. 25.

36 Pa-

36. Pater potest *r* filium, vel nepotem quem voluerit meliorare in 3. & 5. prius debet extrahi 5. postea, 3. Fiant ex omni hæreditate quindecim partes 3. erit quintum. Ex duodecim remanentibus tertia pars sunt 4. Vnde melioratus in 3. & 5. ex quindecim millibus habet 7. millia.

r Comm DD.

37. Nepotes non succedunt *f* in capita, sed in stirpem loco parentum.

f Comm. DD.

38. Ut filius hæres sit, debet *t* post nativitatem vivere 24. horas, & esse baptizatus.

t Vill. ubi supra.

39. Filij debent dotem, & donationes in vita parentum acceptas in collationem afferre. *u*

u Comm. DD.

40. In defectu descendentium succedunt *x* ascendentes, qui fratribus præferuntur: & in regno Castellæ, in duabus partibus succedunt, hoc tam ab intestato, quam ex testamento.

Vide Anton. Gomez in leg. taur.

x Comm DD.

41. In defectu ascendentium succedunt *y* fratres ex patre & matre: & his mortuis filij eorum in stirpem His deficientibus fratres ex patre tantum in iis bonis, quæ habuerunt ex parte illius: & fratres ex parte matris in bonis, quæ habebat mater. Tandem omnibus his deficientibus, consanguinei usque ad 4. gradum, & post hos Fiscus.

y Vide Vill. ubi. sup. dif. 25.

42. Judex solum debet concedere 9. menses hæredi ad deliberandum, & potest *z* restringere usque ad 100. dies.

z Vide. eumdem ubi supra

43. In regno Castellæ etiam si hæres repudiet hæreditatem, valent legata. *a*

a Comm DD.

An cum duo simul condunt testamentum, mortuo uno possit alius illud revocare?

44. Si duo simul conficiant testamentum, post mortem unius alter poterit *b* quo ad suam partem revocare. Si autem cum fraude hoc fecit, tenetur restituere.

b Molin. lib 4. de primog. c. 2. nu. 84.

c Vil. ubi sup. n. 5.

45. Qui testatur de bonis alienis cum domini facultate, mortuo testatore non potest dominus revocare testamentum; nequit tamen dominus omnia bona sua donare ad testandum.

46. Fiet

46. Fiet irrevocabile testamentum, si in eo hæc clausula ponatur. Volo hoc esse meum & irrevocabile testamentum, etiam si postea aliud faciam, nisi in hoc verbo ad verbum scriptum inveniatur totum Davidis psalterium, vel aliud simile.

47. Nihilominus poterit hoc revocari per 2. si in eo addatur hæc clausula: Et hoc ultimum volo valere non obstante quacumque clausulâ revocatoriâ posita in 1. etiam si hic in speciali non afferatur. Quod etiam contingit si hoc ultimum juramento firmetur, etiam si nulla alia clausula apponatur; sed revocare testamentum juratum est perjurium, & in 2, testamento si non fiat mentio juramenti facti non revocatur primum. Vide Villal. ubi supra n. 7. & 8.

SECTIO II.

QVANDO INVENTARIVM faciendum, & quomodo?

1. INventarium debet ab hærede fieri intra 30. dies qui computandi *a* sunt à die, quo scivit se hæredem institutum fuisse. Et quamvis extra hoc tempus fiat, dummodo finiatur intra terminum à lege præfixum, idest intra sexaginta dies, gaudet nihilominus suis privilegiis.

2. Si non faciat inventarium, *b* tenebitur ultra vires hæreditarias solvere debita, & legata in foro exteriori, secus vero interiori.

DE TESTAMENTARIIS:

1. Testamentarius *c* potest esse religiosus, sed cum licentia petita, & obtenta Possunt etiam mulieres, & juvenes, si habuerint decimum septimum annum.

2. Testamentum cum testator non assignavit tempus, quam primum *d* debet ad implere in conscientia

a l. 5. tit. 6. pag. 6.
b Comm. DD.
c c. tua, nobis de testamentis l. 2. tit. 10. p. 6.
d l. nulli C. de Episc. & cler. l. 6. tit. 10. p. 6.

scientia. Judex autem intra annum potest ad id cogere testamentarios. Debita autem solvant quamprimum possint.

3 Si testator facultatem dedit testamentario, ut inter pauperes aliqua distribuat; ipse autem nominatim alicui pauperi legatum reliquit, non *e* potest testamentarius ei amplius aliquid dare.

4 Nec testamentarii, nec taxatores *f* possunt aliquid emere de bonis defuncti. Taxatores autem ultra pretium à se taxatum possunt emere.

5 Testamentum debet facere *g* prudens dum valet, vel saltem in infirmitatis initio: & multum interest, quod sit in Dei gratia cum facit.

6 Qui dolo, vel fraude impedit testamentum, *h* tenetur damnum restituere ei cui fecit.

7 Qui alicui facultatem dedit ad testandum, & postea facit testamentum, quamvis hoc testamentum rescindat, facultas data revocata manet *i* secundum probabiliorem opinionem. Et ideo tutius est novam facultatem dare, vel aliud testamentum condere.

e l. 3. tit. 10. p. 6. *f* l. si in emptione parag. fi. ff. de contrah. emp. l. 23. tit. 11. lib. 5. recop. *g* Comm. DD. *h* Comm DD. *i* Placitũ authoris

DE TESTAMENTO APERTO, Latine Nuncupativum vocato

lib. 5. tit. 4. recopil.

1 Si aliquis faceret testamentum, aut alitor ultimate de suis bonis disponeret in præsentia Notarii publici, debent adesse tres testes, videntes hoc ipsum concludi, illique ad minimum vicini loco, in quo factum fuerit testamentum, & si fecerit absque Notario publico, tum sint ad minimum quinque testes vicini, secundum dicta, si in tali loco haberi potuerint. Si autem non potuerint haberi quinque testes, nec Notarius in dicto loco; ad minimum adsint tres testes, vicini tali loco. Sed si testamentum fuerit factum ante septem testes, quamvis non sint

vici-

vicini, nec factum ante Notarium secundum reliquas qualitates, quas jus exigit, valet tale testamentum, quamvis testes non sint vicini loco, in quo factum fuerit testamentum. Et mandamus, ut testamentum quod prædicto modo fuerit ordinatum valeat, quantum ad præcepta & alia in eo comprehensa, licet testator non instituerit Hæredem, & tunc temporis ille fit hæres qui secundum jus vel consuetudinem loci succederet, casu quo testator non fecisset testamentum & complevisset testamentum: & si testator instituerit Hæredem in testamento, & Hæres noluerit adire Hæreditatem valeat testamentum quantum ad mandata & alia in eo contenta, & si aliquis alium fecerit Hæredem in ultima sua voluntate vel legaverit aut mandaverit aliquid ut ille hoc det alteri quem substituerit in Hæreditate, si talis Hæres vel legatarius noluerit acceptare, vel renuntiare Hæreditatem aut legatum, substitutus vel substituti totum habere possunt.

DE SOLEMNITATE TEstamenti

1 Sed in Testamento clauso, quod latine vocatur in scriptis, mandamus, ut interveniant ad minimum septem testes cum uno Notario, qui signent inferius scripturam dicti testamenti, ille & testator, si sciant, & possint signare & si non sciant, & testator non possit signare, unus signet pro altero, ita ut sint octo signaturæ, & ultra signum Notarii, & mandamus ut in testamento legali interveniant quinque testes vel octo, & in codicillis interveniat eadem solemnitas quæ requiritur in testamento nuncupativo vel aperto; secundum dictam legem dispositionis, quæ dicta testamenta & condicilli si non habuerint dictam solemnitatem testium, mandamus ut non faciant fidem nec probationem in judicio, neque extra illud.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA TESTAMENTUM resolutionibus.

a Sa hoc verb.

1 HÆres in testamento minus solemni licitè possidet hæreditatem, *a* si ei constet de voluntate testatoris, Hæres tamen ab intestato, licet ei constet de voluntate testatoris, non tenetur restituere secundum probabiliorem.

Sylv. hoc verb. n. 7.

2 Per secundum minus solemne ad pias causas revocatur *b* primum solemne ad alias causas.

c Sa ubi supra.

3 Sufficit *c* testari coram Principe, vel judice cum duobus testibus.

d Vide Sà ubi supra num. 15.

4 Testamentum coram Prælato & duobus testibus *d* valere ubique quidam ajunt, alii solum in terris Ecclesiæ subjectis, & rebus fori Ecclesiastici, & ad pias causas. Sufficiunt verò testes etiam fœminæ, modo puberes & pro Curato duo testes. Idemque quidam censent de clerici, & novitii testamento, etsi alii negent.

e Comm. DD.

5 Testamentum non potest *e* fieri solo nutu, nisi sit militis, aut ad pias causas. At donatio causa mortis, & legatum, & fideicommissum potest. In foro tamen conscientiæ valet solo nutu, dummodo constet de voluntate testatoris.

f Sa ubi supra. n. 20.

6 Clericus potest *f* testari secundum quosdam, ut miser in bello cum duobus scilicet testibus rogatis etiam fœminis; quidam tamen id negant.

g Sà ubi supra. num 21.

7 Ingressus religionem non tenetur *g* servare in testamento juris solemnitatem secundum probabilem opinionem, contraria videtur probabilior.

h Comm. DD.

8 Filius potest *h* exhæredari ob ingratitudinem, nisi in patris gratiam rediret, vel pœnituisset, vel ingressus religionem fuisset.

i Comm. DD. vide Vill. tom 2. tract. 39. dif. 18

9 In testamento *i* ponenda est causa exhæredationis, & cum filius petit testamentum rescindi, probanda Potest similiter filius exhæredare patrem

10 Si

10 Si testator in testamento dixit ut fiat, quod suus Confessor dixerit, tantum huic credendum, *l* quantum verosimile est testatorem mandasse. *l* Sa ubi supra. nu. 31.

11 In dubio credendum *m* est testatorem id voluisse, quod si adesset, interrogatus dixisset. *m* Idem ubi sup.

12 Testamento derogare ob publicam utilitatem licitum *n* est Papæ, vel supremo principi: Et de consensu executorum potest Episcopus convertere in majorem publicam utilitatem, & necessitatem, quod in minorem erat relictum, & quod commodè fieri non potest convertere in aliud. *n* Comm. DD.

13 An possit revocari testamentum quod juramento firmatum est alii ajunt, alii *o* negant. Certum autem est valere revocationem; sed si non adsit causa justa, & testamentum justè, & juridicè factum sit, non licet revocare sine perjurio. *o* Vide Vill. ubi supra.

14 Non dicitur *p* disposuisse qui voluit disponere, sed non disposuit, quia impeditus fuit. *p* Comm. DD.

15 Professio religionis non rumpit *q* testamentum prius factum. *q* Comm. DD.

16 Testamentum factum à laico, nisi sit ad pias causas, debet *r* publicari coram judice sæculari, etiamsi clericus hæres instituatur. *r* Sà ubi supr. n. 39.

17 Ille cujus arbitrio bona distribuenda *s* sunt, debet dari piis operibus. *s* Comm. DD.

18 Testatoris prohibitio ne Episcopus testamentarios compellat, vel ne jura in suo testamento locum habeant, nihil *t* valet. *t* Comm. DD.

19 Fœmina potest *u* esse testamenti executrix. *u* Comm. DD.

20 Notabilis mora in executione testamenti est *x* mortalis. *x* Sa ubi supra. n. 43.

21 Hæres non succedit *y* in executoris officium, nisi res non sit integra; succedit tamen Prælati successor, quando hæc cura commissa fuit ratione dignitatis, & non personæ. *y* Sylv. hoc verb nu. 6.

22 Justa voluntas testatoris in re notabili *z* obligat sub mortali: & non servans testatoris præceptum potest excommunicari. *z* Comm. DD.

23 Testamentario non debetur *a* propter laborem stipendium, nisi ob damnum in testamenti executione secutum.

24 Si tertium non sufficiat ad funeris sumptus, minuenda *b* sunt legata pro rata, dum sunt hæredes legitimi.

25 Testator nisi moralem certitudinem habeat, aliquem filium suum esse, non tenetur *c* in foro interiori eum filium suum esse in testamento declarare, etiam si ut talis vulgo habeatur.

a Comm DD.
b Comm DD.
c Comm DD.

DISPUTATIO II.

SECTIO I.

RESOLUTIONES VARIÆ.

TESTIS.

1 Cum judex juridicè interrogat, tenetur *a* testis veritatem fateri.

2 Cum judex procedit per inquisitionem generalem, nemo tenetur *b* secretum crimen detegere, nisi aliter grave damnum reipublicæ impediri non possit.

3 Cum quis infamatus est de delicto, vel delictum est manifestum, etiam si judex generaliter inquirat, testis obedire tenetur. *c*

4 Cum judex specialiter, & juridicè inquirit, tenetur *d* testis verum fateri, nisi in confessione, vel sub naturali secreto illud sciverit.

5 Si crimen est in damnum reipublicæ, vel tertii, & alias vitari non possit, etiam si sub secreto sciatur, tenetur *e* testis revelare.

6 Quando inquisitio est mixta, v. g. quia delictum est publicum, delinquens verò ignoratur non potest *f* testis illum revelare; nisi ex continuatione delicti timeatur damnum tertii, vel delinquens sit infamatus.

a D. Tho. 2. 2. q. 70. art.
b Comm DD.
c D. Tho. ubi supra art. 1.
d Comm. DD.
e Vil. to. 2. tr. 7. dif. 1. n. 7.
f Idem ubi supra n. 9.

7 Cum

7 Cùm proceditur per accusationẽ justam, etiam si malo animo fiat, tenetur g testis veritatem fateri.

8. Cùm judex interrogat contra juris ordinem non tenetur h testis respondere.

9 Testificari nemo tenetur i cum notabili damno, vel periculo vitæ, honoris, vel bonorum, nisi esset necessarium ad bonum publicum.

10 Cum delictum audivit à personis fide indignis idem l est ac si nil audivisset.

11 Cum quis non est obligatus ad testificandum etiam si cum juramento obligetur, non m tenetur, & potest sub abstractione respondere.

12 Cùm à teste dictum non petitur; non est obligatus ex justitiâ ad testificandum, tenetur n autem aliquando ex charitate.

13 Cum testis se abscondit ne testificari cogatur contra amicum, si hoc cedit in grave damnum alterius, peccat o mortaliter, sed non tenetur restituere.

14 Cùm testis post notificationem non vult testificari, si damnum inde parti sequatur, teneri ad restitutionem asserunt viri docti; contraria tamen sententia videtur probabilior.

Quot testes requirantur in causis criminalibus, & civilibus?

15 In causis criminalibus luce clariores oportet esse probatione

16 Non sufficit r unus testis ad condemnandum reum, nisi in causis levibus ob bonum commune.

17 In causis criminalibus necessarii sunt, & sufficiunt ſ duo testes omni exceptione majores:

18 In aliquibus casibus sunt necessarii t plures testes.

19 Hi testes debent u esse præter accusatorem verum, vel fictum ex jure gentium.

20 Vinearum custodibus solet x fides dari ad condemnandos reos levibus pœnis.

g Comm. DD.
h Comm. DD.
i Vill. ubi sup. n. 14.
l Less. lib. 2. c. 30. dif. 6.
m Idem ubi sup. n. 51.
n D. Tho. 2. 2 q. 70. art. 1.
o Vill. ubi sup. n. 18.
p Less. lib. 2 c. 30. dub. 8. n. 59.
q l. sciant cunctis, C. de est. b.
r Matt. 18
ſ l. ubi ff. de testib. c. licet universis eod. tit. c. cũ esset de testam
t Vide vill. ubi sup. n. 4. u Comm. DD x Less. lib 2 c. 30. dub 4

21 In denunciatione Evangelii y denuntiator obit etiam testis officium.

22 In causis civilibus duæ semiplenæ probationes vel multa indicia vel præsumptiones faciunt z plenam probationem.

De modo testificandi ut fiat probatio plena.

23 Necessarium a est, ut à testibus juramentum accipiatur, & inter religiosos quamvis nonnulli Prælati sub obedientiæ præcepto obligant testes ad testificandum, consultius est accipere ab eis juramentum.

24 Testes debent b esse contestes, id est, de eodem facto, tempore, & loco testificantes. Si tamen in substantia facti conveniant, & aliorum accidentium non recordentur, non tollitur contestatio.

25 An verò duo testes singulares de duobus diversis actibus testificantes faciant plenam probationem alii ajunt, alii probabilius c negant.

26 Excipiunt d viri docti duos casus v. g. Cum fur bona furata ostendit pluribus singularibus diversis temporibus. 2. Cùm hæreticus plures singulares homines diversis etiam temporibus errorem docuit.

27 Inter religiosos cum pœna ad correctionem ordinatur sufficiunt e testes singulares, sed non ad extraordinariam pœnam.

28 Ut probatio sit plena necessarium f est, ut testes non solo auditu sed & alio sensu delictum perceperint, reddereque debent dicti rationem.

29 Non valet g testificatio per litteras, sed judex tenetur testem præsentem examinare, & audire, & qui se aufert ad testificandum suspicione notatur.

30 In testibus autem fides, dignitas, mores, gravitas examinanda h sunt, & ideo testes qui adversus fidem testationis suæ vacillant audiendi non sunt.

Quæ fides adhibenda sit testi varianti?

31 Hoc judicium judicis prudentiæ remittendum est, nam testis per linguæ lapsum, in verbis errantis, & se

y C. in omni negotio, de testib.
z Comm DD.
a c. nuper de testib.
b Comm DD.
c Vide Vil. ubi sup. n. 7.
d Idem ubi sup.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g l. de minori. parag. 2. ff. de minorib.
h C. relatum 5. q. 2.

& se corrigens non minuit fidem. Si verò vacillans modo unum, modo contrarium testificatur, non est ei danda fides, nisi dictum in tortura ratificet: potest enim torqueri.

An privata scriptura faciat plenam fidem?

32 Cum reus in charta crimen fatetur, & postea coram judice à se scriptam fuisse confitetur *i*, non est necessaria major probatio ad condemnationem.

33 Si verò neget à se scriptam, & comparando illam cum aliis ipsius rei manuscriptis plures in scribendi arte periti ab eodem scriptas affirmaverint, faciunt *l* probationem semiplenam.

Quis vocetur testis omni exceptione major?

34 Est ille cui macula non *m* potest objici.

35 Mulier in aliquibus casibus potest testificari, in omnibus aliis repellitur. *n*

36 In criminalibus, qui non habet 20. annos testificari non potest *o*, & in civilibus non admittitur nisi qui habeat 14. annum: sufficient tamen horum testimonia ad præsumptionem.

37 Inimicus capitalis non admittitur, *p* secus verò, si inimicitiæ sint leves.

38 Nec ascendentes, *q* neque descendentes, neque accusatoris consanguinei: neque uxor in causa mariti.

39 Nec famuli *r* domestici illos præsentantis, nisi jam domo exiverint.

40 Nec infamis, nec perjurus, nec litteras, vel sigillum Regis falsificans, aut monetam.

41 Nec socius in delicto, nisi in aliquibus casibus, nec mente captus.

42 Nec pauper vilis, qui facilè corrumpetur, nec qui aliam sectam profitetur.

43 Qui testificari non possunt, *s* excepto mente capto admitti possunt ad defensionem.

44 Cum uno teste fide dignissimo facit *t* plenam probationem alius inhabilis.

i Comm. DD.

l Comm. DD.

m Vill. ubi sup. dif. 5. n. 1.

n c. fines. ver. si. de ver. sig.

o Vill. ubi supra, dif. 6. n. 3.

p l. si quis C. de testib.

q l. testis idoneus, ff. de testib.

r Comm. DD.

s Ant. Gom. d. c. 12. n. 23

t Bald. in l. si quis ex argentariis 1. parag. 1. ff. de edendo.

45 Cùm delictum commissum fuit ubi non possunt esse testes habiles, admittuntur *u* etiã inhabiles.

u c fin. de testi cog.

46 Cùm de facto præsentantur testes inhabiles, potest *x* judex illos repellere, quos si admittat faciunt semiplenam probationem.

x Vill. ubi sup. n. 16

An reo liceat testes repellere, vide verb. *Reus*.

SECTIO II.

QVOMODO EXAMINANDI sunt testes?

1 Testes interrogandi *a* sunt sub juramento de facto, & illius circumstantiis.

a Comm DD.

2 Ipse judex debet *b* hoc examen facere, vel Notario committere, qui dictum testis debet scribere, & Notarii præsentia necessaria est.

b Comm DD.

3 In aliquibus religionibus Prælati sine Notario testes examinant, quod in rebus gravibus fieri non *c* debet.

c Vill. ubi sup. dif. 7 n. 3.

4 Facta summaria, quæ sufficit ad capiendum reum illius confessio accipienda *d* est & post illam iterum sunt testes examinandi, qui possunt se ad factam testificationem remittere, vel quod legatur petere, & illam ratificare.

d Idem ubi supra

5 Inter religiosos sufficit *e* primum dictum, nec est necessaria hæc ratificatio, quia est de apicibus juris.

e Idem ubi suprà

6 Processus factus per inquisitionem generalem valet *f* sine citatione, secus verò si fiat per specialem.

f Comm. DD.

7 Videatur in l. 26. tit. 16. p. 3. instructio quædam *g* ad testem examinandum.

g l. 26. tit 16. p. 3

An fieri debeat testium publicatio?

8 In causis civilibus non esse necessarium valde probabile est; in criminalibus autem si pars petat, necessaria *h* est.

h Vill. ubi supra dif. 8 n. 1.

9 Interveniente iustâ causâ etiam in criminalibus testium publicatio facienda *i* non est.

i Comm. DD.

An

An testes possint torqueri, vide verbum *Inquisitor.*

An testis possit pretium recipere pro testificatione?

10. Non potest *l* nisi propter laborem, vel expensas. *l* Comm. DD.

11. Si recipit pretium pro veritate dicenda, tenetur *m* restituere; secus vero, pro falso testificando nisi post sententiam judicis. *m* Mol. de iust. disp. 83. vide test.

Varia circa testes resolutiones?

12. Quando alii testes non sunt, an teneantur propinqui privilegiati testificari, si sub excommunicatione omnibus præcipiatur, alii ajunt alii negant *n* etiam si sint propinqui in 4 gradu. *n* Dian. p. 5 tr. 13. res. 67.

13. Qui falsum testimonium dixit, *o* ratione cuius alteri imminet mors, vel mutilatio membrorum, tenetur suum dictum retractare, si sperat esse profuturum, etiam si ei simile damnum immineat. Sed aliud esset si tale testimonium ex ignorantia non mortaliter culpabili dixisset. *o* Idem p. 4. tr. res. 99.

14. Qui falsum dixit testimonium contrarium jam de eodem delicto plene convicto per alios testes non tenetur *p* ad restitutionem, quia damnum jam illatum invenit. *p* Comm DD.

TESTIS APUD INQUISITORES.

15. Capitalis inimicus non est *q* admittendus in testem, etiam in articulo mortis etiam reconciliatus, nec in tortura, maxime si reconciliatio est recens. *q* Dian p 4. tr. 8. res. 16. *r* Idem ubi supra

16. Consanguinei, & subditi inimici capitalis arcendi *r* sunt à testimonio, nisi adjuncto aliquo adminiculo videantur odium deposuisse. *s* Comm. DD.

17. Cæteri omnes admittantur *s* in testes. Excommunicati, infames, socii criminis, perjuri, hæretici, domestici familiares, consanguinei, mulieres, & minores 14 annis, & quidē omnes sine tortura. *t* Comm. DD.

18. Et si reus nihil opponat, non ideo sunt *t* omni exceptione majores, debent enim Inquisitores de illorum conditione, & moribus inquirere.

a Dian. ubi sup. res. 129.

19. Cum duo testes concurrunt vnus valde dignus, & alius inhabilis, hujus defectus non suppletur a per dignitatem alterius ad faciendam plenam probationem, nisi cum utriusque attestatione alia adminicula concurrant.

20. Similiter duo testes singulares licet sint eximiæ authoritatis personæ non plenè x probavit.

x Idem ubi sup.
y Idem ubi sup. res. 121.
z Ex instit. inq.

21. Propter multitudinem testium non idoneorum poterit reus damnari y etiam ad pœnam ordinariam, Sed ad hoc 4. non sufficiunt.

22. Cum testes examinantur, debent z adesse duæ personæ religiosæ non tam professione quam animi candore, & zelo religionis. Nec debent inquisitores examen faciendum alteri committere, nisi testis sit talis conditionis, ut non possit ad eos accedere, ne ipsi ad eum pervenire.

a Ex ead.
b Dian. res. 27.

23. Licet in aliis causis oporteat testem colloqui cum reo, in causa hæresis non oportet. a

24. Testes, qui in summaria testificati sunt, non faciunt b plenam probationem in judicio, nisi reproducantur, & ratificentur post acceptam confessionem rei. Nec eis legenda est summaria, ut appareat an idem, quod prius testentur.

c Idem ubi sup. tr. 7. res. 31.
d Comm. DD.
e Dian. ubi sup.

25. Plures testes singulares de eadem c hæresi audita diversis temporibus non possunt uniri, ut faciant plenam probationem secundum probabiliorem sententiam.

26. Si reus sit malæ famæ, & vitæ potest d damnari ad pænam ordinariam, si sint duo contestes idonei. Secundum tamen Hispaniæ morem nemo damnatur ad pænam ordinariam nisi per tres contestes idoneos.

27. Cum testes prius testimonium revocant contrario dicto licet in aliis causis standum sit priori, non e vero in causis fidei.

f Comm. DD.

28. In rebus, quæ non sunt in damnum tertii uni testi fide digno credendum f est.

29. Testis

29. Testis unus idoneus, vel sola fama sufficit *g* ad impediendum nondum contractum matrimonium. *g Comm. DD.*

30. Duo testes per foramen eundem numero actum continuatum diversis temporibus prospicientes faciunt *h* plenam probationem. *h Comm. DD.*

31. In causa fidei non excusat resipiscentia delinquentis, nec est servandus ordo correctionis.

De jure civili.

32. Testes & instrumenta eamdem vim obtinent *l in exercendis C. de fide, instrum.*

33. Qui postulat testes debet dare eis sumptus competentes *l quoniam C. de testib.*

34. Testis nemo in sua causa esse potest *l nullus idoneus ff. de testib.*

35. Qui potest reum liberare, cui grave damnum imminet, tenetur testificari.

36. Nemo tenetur nisi juridicè constrictus testificari contrarium, etiam si accusatori grave damnum immineat, nisi quando accusator accusationem facere tenebatur in consciencia.

DISPUTATIUNCULÆ variæ circa eamdem Litteram.

RESOLUTIONES DIVERSÆ.

TORNEAMENTUM.

1. Quando sit sine probabili mortis periculo non est *a* illicitum, & casualiter mortuo in illo non est de neganda Ecclesiastica sepultura. *a Vide Moli. d. 11. de tornea. c. 1.*

TONSURA.

1. Licitum *a* est insigniri primâ tonsurâ sine animo ulterius ascendei. *a Nau. c. 25. n. 10.*

2 Peccat *b* mortaliter sacris initiatus, qui tonsuram non defert, idem de monacho, secus de clerico in minoribus constituto. *b Idem. c. 25. n. 100.*

TRAN-

TRANSACTIO.

1. Transactio *a* est de re dubia, & lite incerta pactio non gratuita.

2. Non *b* valet in foro conscientiæ si per metum fiat, licet metus non sit tantus, qui illam reddat invalidam in foro exteriori.

3. Factâ transactione tenentur *c* partes in utroque foro illam adimplere.

4. Personæ omnes, quæ possunt donare, possunt *d* facere transactionem: procurator non potest nisi ad id specialem facultatem habeat.

5. Tutor, seu Curator non possunt *e* transactionem facere nisi de bonis pupilli, quæ possunt alienare, de aliis verò non possunt nisi de judicis authoritate.

6. Pater qui legitimam habet administrationem bonorum filii, potest *f* de illis transactionem facere. Idem dic de injuria irrogata filio.

7. Prælatus non potest *g* transactionem facere de injuria irrogata Ecclesiæ, nec illam remittere nisi ex consensu Capituli.

8. Rectores Ecclesiarum possunt *h* facere transactionem circa decimas consentiente Episcopo.

9. Cum plures sunt hæredes non potest unus sine aliis facere transactionem. Si autem major pars velit illam facere ex causa justa tenebit, *i* secundum probabiliorem, & cum interest bono publico possunt à judice compelli.

10. In quacumque causa litigiosa civili potest *l* transactio fieri.

11. Circa alimenta futura, quæ debentur non potest *m* fieri nisi coram judice, secus vero de præteritis.

12. In capitalibus criminibus excepto adulterio potest *n* fieri; de adulterio autem non fit, quia de illo solus maritus potest accusare, qui si transigeret, videretur vendere proprium honorem: gratis autem *o* potest remittere.

13. Potest

a Rebel. de iust. 2. p. l. 16. q. 1.
b Comm DD.
c l. quamvis C. de transact.
d Comm. DD.
e Rebel. ubi sup. q. 2. nu. 1.
f Comm. DD.
g Comm. DD.
h c. cætero & conveniens de trans.
i Rebel. ubi sup. q. 3. nu. 3.
l C. ult C. de litig.
m l. de alimentis C. de trãs.
n l. transigere C. de trans. l. 22. tit. 2. p. 9.
o Rebel. 2. p. lib. 16. q. 4. nu. 6.

13. *Potest p* fieri in aliis gravioribus, non vero in his, quæ habent pœnam sanguinis excepto crimine falsarii, quod propter magnam infamiam licet non habeat pœnam sanguinis huic pœnæ comparatur.

14. Non potest *q* fieri transactio in beneficio Ecclesiastico, nec circa jus præsentandi.

p Comm. DD.
q c. super eodem c. præterea 2 de trãs.

TRIBUTUM. vide verb. *Gabella.*

1. Fraudantes tributa, & vestigalia justa in notabili quantitate peccant mortaliter, & tenentur restituere. Si tamen restituere nolint, non ideo est eis deneganda *a* absolutio, quia probabilis est contraria sententia,

2. Cum quis habet dubium negativum, an sit justum tributum de novo impositum, non tenetur illud solvere, & potest defraudare, ut docet *b* Molina.

a Dian. p. 7. tr. 10. res. 19.
b Molina. apud Dia. p. 2. tr. 17. res. 59.

TRITICUM. vide verb. *Emptio.*

TVTOR.

1. Tutor est, qui præficitur pupillo *a* minori, si est fæmina 12. annorum, & 14. si est vir ad protegendam ejus personam, & bona.

2. Curator præficitur *b* minori 25. annorum furioso, & prodigioso in administrandis bonis illorum, & uterque Curator scilicet & Tutor debent præstare juramentum se recte functuros suo officio.

3. Peccat *c* tutor non defendens, ac conservans bona pupillo, & agrum infructiferum non reddens fructiferum, & tenetur restituere: & qui negligit notabiliter bonis moribus pupillum instruere.

4. Qui bona pupilli mutuo dedit cum lucro injusto, tenetur restituere si pupillus non restituerit, sed poterit *d* secreto ex bonis pupilli facere compensationem.

5. Mulier post secundas nuptias, vel post stuprum fungens tutelâ peccat. *e*

6. Curator, & Tutor obligantur *f* ad damnum suâ culpâ eveniens. Si vero, cùm tenerentur negotiari,

a Navar. c. 25. n. 66.
b Idem ibidem.
c Avila in comp. hoc verb.
d Idem ubi supra
e Navar. ubi supra
f Comm. DD.

ciari, omiserunt, possunt pupilli ab eis exigere quinque pro centum.

g Comm. DD.

7. Tutor non impeditus legitimè tenetur facere g quamprimum cum Notario inventarium.

TYRANNUS vide verb. *Princeps.*

DISPUTATIVNCVLÆ variæ ad hanc litteram spectantes.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

V

ANA GLORIA.

a Navar. c. 23. n. 10.

VANA gloria a est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ. Cujus filiæ sunt jactantia, insolentia, & inobedientia.

b Idem ubi supra

2. Peccat b mortaliter qui appetit gloriam de aliquo peccato mortali Et qui laudet se vel alium de re aliqua mortaliter mala vera, vel falsa. Idem dic de eo qui falso laudatus advertens damnum in secututum non contradicit saltem quantum opus est damnum impediendum.

c Avil. in comp. hoc verb.

3. Non peccat c qui audiens laudem falsam non contradicit, dummodo non delectetur de ea, tanquam falsa.

d Sà hoc verb.

4. Vanæ gloriæ causâ præcipuè prædicare, vel Missam celebrare peccatum esse mortale alii ajunt, alii negant. d

e Comm. DD.

5. Gloriam & famam optare ob finem honestum licitum est. e

VECTIGAL vide *Gabellam.*

VEN.

VENATIO.

1. Iustè prohibentur venationes certarũ ferarum certis temporibus, *a* & ne talibus artibus venandi quis utatur. Qui tamen contra facit non tenetur restituere, nisi post judicis sententiam.

a Navar, c. 17. nu 124.

2. Magnates, qui prohibent ne occidantur feræ palantes non inclusæ, quæ damnum in ferunt alienis prædiis etiam si habeant animum restituendi, & de facto restituãt *b* peccant, quia injustè damnum in ferunt.

b Avil. in comp. hoc verb.

3. Qui venatur vel piscatur vel ligna cædit in fluminibus, vel montibus vetitis, nõ peccat, *c* nec tenetur ad pœnam nec aliquid restituere, nisi post judicis sententiam.

c Idem ubi sup.

4. Venatio moderata ob recreationem si non fiat sæpe nec cum scandalo, clericis non est *d* prohibita, nec ullum peccatum.

d Comm. DD.

VENDITIO. vide verb. *Emptio.*

1. Merces, quæ bonitate aliis longe præstant, vendi possunt *a* ultra pretium à lege taxatum. Sed non ita seponendæ sunt ut deteriores solùm pretio currenti vendantur, & meliores majori, qui enim hoc fecerit ad restitutionem tenebitur.

a Dian. in comp. hoc verb. n. 5.

2. Qui generoso vino miscet aquam, vel aliud vinum minus generosum, sed ea moderatione, ut non maneat deterius, quam id quod passim venditur, *b* potest illud vendere pretio currenti.

b Les. apud Dian. ubi sup. n. 6.

3. Non tenetur *c* venditor vitium mercium detegere dummodo pretium minuat pro ratione defectus.

c Dian. p. 1. tr. 8. res. 19.

4. An liceat rem vendere pretio, quod crevit ratione monopolii, dummodo venditor monopolium non exercuerit alii ajunt, alii negant *d* probabilius, quia pretium illud est injustum.

d Rebel. apud Dia. ubi sup. res. 24.

5. Magistratus qui sciunt brevi minori pretio merces valituras, possunt suas vendere ante manifestationẽ decreti pretio currenti, nec tenentur hoc manifestare sed nõ possunt ideo detinere manifestationẽ

tunc

a Covar. apud Diaz res 40.

tunc enim & peccabunt, a & ad restitutionem tenebuntur quia injustè utuntur suo munere.

VICARIVS.

a Sa hoc verb nu. 1
b Comm. DD.
c Sanch. dis. 30. num 2.
d Sa hoc verb nu. 4.
e Idem ubi supra.
f Comm. DD.
g Sanch. dis. 29. nu. 14.

1. Vicarius Episcopi non potest a esse laicus, nec clericus conjugatus, oportet autem habere saltem Ordines minores.

2. Vicarius Generalis dicitur b Ordinarius, potest dare dimissorias, & facultatem absolvendi à reservatis.

3. Vicarius Episcopi eo mortuo exspirat, c valent autem acta per eum ante mortis notitiam.

4. Vicarius electus à collegio perseverat de mortuo Prælato.

5. Cum quis excommunicatur, cessat e officium ejus Vicarii, nisi habeat authoritatem à jure, ut Vicarius Abbatis, vel Prioris.

6. A Vicario Generali Episcopi non appellatur f ad Episcopum.

7. An verò Vicarius Episcopi possit ex officio exponere Confessores, & quando est Sacerdos, audire Confessiones omnium subditorum alii negant alii probabilius affirmant. g

a Navar. c. 27. n. 26.

VIDVA.

a Idem c. 14. n. 114.

1. Vidua realiter fornicata non potest a retinere mariti bona sibi relicta sub ea conditione, si castè vivat.

VINDICTA.

a Sa hoc verb.

1. Peccat, qui propria authoritate a ulciscitur injurias, etiam si non possit per ministros justitiæ.

VIRGINITAS.

b Sylu. hoc verb
c Idem ubi supr.

1. Virginitas amittitur a pollutione voluntariâ etiam volita in causa ante somnium, & postea secuta dummodo quis ad illam habendam se disponat. Alii autem probabilius dicunt b sine pollutione non amitti.

2. Vir-

2. Virgo vi oppressa, & metu mortis non resistens, sed immota mere passivè se habens non amitteret coram Deo virginitatem.

VISITATORES.

1. Visitator visitationis comites illos solum habeat, qui necessarij sint ad visitationem: nec procurationem plurium dierum quam opus sit ullo modo recipiat.

2. *I*nstructionem à concilio Limensi factam, & à Synodalibus sub mortalis peccati reatu, & secum deferre, & fideliter observare tenetur.

3. Visitet sine acceptione personarum, nec munera accipiat, nec delicta dissimulet sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda.

Vide concil. Lim. infra citatum ex quo hæc omnia extracta sunt.

4. Munera quæcumque aut commodi aliquid præter ea quæ sunt à jure permissa, neque visitator ipse recipiat, neque suos recipere permittat; neque emat, neque permutet cum his, qui visitantur equitatum, aut aliquid aliud: si quid hujusmodi acceperit, sciat se ad dupli restitutionem intra mensem faciendam juxta constitutionem Concililii Tridentini in conscientia teneri, quod si non restituerit intra prædictum tempus ab omni & beneficio & officio esse suspensum secundum Gregorij X. in Conciiio genarali editam sanctionem. Hæc verba sunt concilij Limensis. *act.* 4. *c.* 4 *fol.* 73.

Vide Synodal. Lim. c. 1. tit. 7. fol. 30.

5. *S*i durante prædicta suspensione celebrent irregularitatem incurrunt Papæ reservatam.

Conc. Lim. ubi sup. c. 2.

6. *I*n visitatione prius est prædicandum, & monendum, postea inquirendum.

7. Episcopus visitat diœcesim, Archiepiscopus totã provinciã, hoc tamen jam nõ videtur esse in usu.

8. Prælatorum censuræ in visitatione non sunt à jure, sed ab homine.

9. Procurationis nomine, ita unicuique Visitatori competens assignari debet salarium, ut neque de pœnis cameræ Episcopalis, neque de condemnationibus visitatori ipsi, aut Officialibus ejus aliquid proveniat.

VITA.

a Comm DD. 1. Qui vellet ex hac vita numquam decedere peccaret a mortaliter.

b Sà hoc verb. 2 Non tenetur b quis ad conservandam hanc vitam remediis uti extra ordinariis, cibis, aut medicinis valde pretiosis, nec cæli temperiem mutare, nec permittere sibi membrum abscindi, nec abstinere à pænitentiis quæ possint vitam breviare.

c Comm. DD. 3. Qui autem utitur asperitatibus extraordinariis, quibus advertit notabiliter sibi vitam breviari, non caret c culpa, saltem veniali.

d Sa hoc verb. n. 2 4 Vitam potest d quis periculo exponere pro defensione suorum, vel proximi bonorum vel secundum aliquos etiam pro honore, quod D. Augustino non placet.

e Placitū authoris. 5. Probabiliori autem sententia videtur e vitam exponi non posse pro quacumque re, nisi esset valde necessaria ad ipsam vitam vel ad eius defensionem.

f Vide Sà ubi supra 6. An tabula, vel panis in extrema necessitate possint dari proximo ab eo qui etiam extremè indiget, alii negant, alii probabilius affirmant f

g Comm. DD. 7. Infirmus cibum fastidiens, etiam si non conetur edere non est suig homicida.

UNCTIO extrema. Vide *Extrema unctio.*

VNIVERSITAS

a Comm. DD. 1. Qui ad gradus ascendit alicuius universitatis non servatis illius statutis dummodo sufficientiam habeat, non peccat.

VOLVNTARIVM.

a Navar. prælud. 1 num. 12. 1. Voluntarium, a & involuntarium, aliud per se & directe, quod in se, & nō ratione alterius amatur: aliud per accidens, & indirectè, quod non in se, sed in alio ex quo sequitur, expetitur.

b Comm DD. 2. Quod. non est plene, & advertenter voluntarium in omni materia non est b peccatum mortale, ut in semidormiente vel semiebrio.

DISPU-

DISPUTATIO I.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ

VOTVM.

DE VOTI DEFINITIONE, ET de quibus rebus possit emitti.

1. V a Otum est promissio Deo facta de meliori bono, & ut valeat debet habere quinque conditiones, 1. est deliberatio, 2, propositū. 3 promissio 4. quod promissio sit facta Deo, 5. quod sit majoris boni.

2, Non sufficit b ad votum motus primo primus, nec secundo primus, necessaria est de liberatio plena, quæ sufficeret ad peccatum mortale.

3. Qui animi facilitate, sed deliberatione plena votum fecit, obligatur, c

4. Votum repentino motu facta secum d afferunt dispensationis causam.

5. Qui votum emisit sine animo se obligandi peccat e sed non manet obligatus. Si autem habuit animum promittendi, sed non adimplendi manet obligatus. Si autem dubitat an promiserit, non manet obligatus.

6 Novitius qui habuit propositum perseverandi, sed non promisit Deo, non peccat f mortaliter religionem deserendo, peccat tamen venialiter propter inconstantiam.

7. Qui emittit votum, & solum vult se ad veniale obligare, ad id solum tenetur, g & si nec ad veniale vult se obligare, sed solum ad poenam, quoad eam solum erit votum.

8, Cum quis facit votum alicui Sancto, vel coram Prælato, Deo factum h intelligitur.

a D.Tho 2.2.q. 88. art. 1. ad 12.
b Comm DD.
c c. veniens de voto c sicut nobis de reg. iur. in 6. c. sunt qu. 27. c. 4.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Comm. DD.
g Thom. Sanc.
h Comm. DD.

i Comm DD. 9. votum est actus religionis, & spectat etiam ad charitatis virtutem, i potest que fieri mentaliter sola voluntate.

l Azor. to. 2. lib. 11 c. 13. 10. Votum debet l esse de majore bono, hoc est quod melius sit illud facere quam non facere.

m Sanch. de matr. lib. dis. 4. num. 5. 11. Votum de non ludendo etiam ludo honestæ recreationis m obligat. Qui autem generaliter vovit de abstinendo ab omni ludo, non videtur se voluisse obligare abstinendum à ludis honestæ recreationis.

n l. impossib. ff. de reg. jur. 12. Non potest n voveri de re impossibili necessaria, aut mala, aut indifferenti.

o D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 2. p Sanchez ubi sup. lib. 6. disp. 35. nu. 3. & 4. 13. Cum res indifferens transit in bonam ratione alicujus circumstantiæ potest p voveri v. g. si quis voveat per talem locum ubi habet peccandi occasionem non transiturum.

14. Quod dicitur de voto, idem dicendum q de juramento rei indifferentis.

q Vill. to. 1. tr. 34. dif. 2. n. 6. 15. Cum pars voti est indifferens, impossibilis, vel mala, & qui votum fecit, animum habuit ad unam partem non se obligandi sine alia ad nullam obligatur. r

r Idem ubi in. num. 7. 16. Qui vovit jejunium unius diei, & non potest nisi dimidium diei jejunare, ad nil tenetur, s quia est per modum unius.

s Comm DD. 17. Qui vovit jejunare per totam Quadragesimam & non potest per totam, ad eam partem tenetur t quam potest.

t Comm DD. u Villal. ubi supra n. 4. 5. 18. Cum substantia voti est bona licet circumstantia sit inutilis, mala, vel impossibilis, tenet u votum quoad substantiam, nisi animum habuerit se non obligandi, nisi cum tali circumstantia.

x Comm DD. 19. Cum substantia voti est indifferens, inutilis, mala vel impossibilis, licet circumstantia sit bona, hæc non x obligat non obligante substantia.

y Comm. DD. 20. Qui vovet id ad quod lege divina erat obligatus y voto tenetur.

21. Qui

21. Qui sæpè de eadem re renovat votum & violat, unum solum peccatum z committit.

22. Qui baptismum a accipit non facit votum de lege divina adimplenda.

23. Votum de numquam peccando non obligat, b obligat tamen de non peccando mortaliter, vel de evitando certo peccatorum venialium genere.

24. Cùm quis facit votum de re bona ob malum finem si hic fuit causa impulsiva solùm votum tenet; c secus vero si fuisset principalis v. g. si quis faceret votum de danda eleemosyna puellæ ut eam eam ad inhonesta provocaret.

25. Votum contra consilia Evangelica, vel illa impediens est nullum. d

26. Votum, vel juramentum de non mutuando, vel de non fide jubendo non e valet. Sed ut plurimum hæc facere juramenta solum est veniale ex natura sua.

27. Votum de nuptiis celebrandis non obligat, nisi fieret ad vitandas f graves tentationes, Et etiam si ad hoc fiat videtur probabilius non obligare, quia ad vincendas tentationes alia sunt potiora remedia.

29 An vero, qui intuitu pietatis vovet se puellam pauperem ducturum teneatur hoc votum adimplere alij ajunt, alii probabilius negant, g nisi ex suppositione quod aliquam ducturus sit tenetur pauperem. Si autem velit post votum religionem ingredi, vel in cælibatu manere licitè potest non nubere.

29. matrimonium potest h esse aliquando voti materia, ut siquis aliud voveat ob bonum publicum belli vitandi, aut pacis confirmandæ.

Quotuplex sit votum.

30. Votum aliud solemne, quod fit implicitè in receptione Ordinis sacri, vel explicitè in professione i opprobatæ religionis secundum illius constitutiones. Aliud simplex quod fit sine prædicta solemnitate.

z Villa. ubi supra num. 12.
a Idem ubi supra num. 12.
b Comm. DD.
c Vill. ubi supra. num. 4.
d Comm. DD.
e Villal. num. 16.
f Sanch. lib. 1. de matr. dis. 4. n. 7
g Idem ubi sup. num. 12.
h Azor. ubi supra
i vill. ubi sup. dis. 11. num.

31. Aliud

31. Aliud conditionale, quod fit sub conditione; *l* aliud absolutum factum sine ulla; aliud pœnale, quod fit in pœnam alicuius peccati, aliud non pænale, cui pæna non imponitur, aliud temporale, quod fit ad tempus, aliud perpetuum, quod per totã vitam obligat, aliud reale cum res verbi gratia eleẽmosyna promittitur, aliud personale, cum persona ad aliquid faciendum voto obligatur.

l Comm. DD.

An violare votum de re minima sit mortale?

32. Votum ex sua natura obligat *m* ad mortale, qui autem voluit se solum ad veniale obligare, ad id solum obligatur.

m c. licet universis de voto.

33. Qui voti partem minimam non implevit non peccat mortaliter. *n*

n Comm DD.

34. Votum de re levi quamvis sit tota materia voti non obligat nisi ad veniale secundum probabiliorem. Immo in materia levi non potest quis etiam si velit, se ad mortale obligare. Unde qui vovit singulis *o* diebus Angelicam salutationem recitare, etiam si nulla die recitet non peccat mortaliter, secus vero si voveat singulis diebus dare eleẽmosynam, peccat *o* mortaliter, cum minimæ eleẽmosynæ in materiam notabilem coalescunt.

o Vil. ubi sup. dif. 4. n. 3. & 4.

35. Qui coronam Virgineam vel psalterium quotidie vovet recitare. *p* videtur si vno die non recitet peccare mortaliter, quia notabilior materia est una corona Virginea quam una ex horis canonicis tertia, vel sexta, cuius omissio est mortalis.

p Placitũ authoris

An votum cui metus causam dedit sit nullum?

35. Metus levis non tollit voti obligationem secundum probabiliorem, metus vero cadens invirum constantem positus ab extrinseco tollit illam etiam si vovens habeat animum se obligandi. Secus *q* vero si sit positus ab intrinsecis ut metus mortis, & gehennæ.

q c. sicut de regul.

37. Metus mortis ortus ex causis naturalibus ab extrinseco non *r* tollit voti obligationem.

r Comm. DD.

38. Jura-

38 Juramentum extortum per metum cadentem in virum constantem non est ipso jure irritum, *s* sed ab Episcopo irritandum.

39. Si quis sacris initiaretur *t* per metum cadentem in virum constantem maneret ordinatus, sed sine voto castitatis. Obligaretur tamen ab Ecclesia ut illud emitteret, vel ordinem non exerceret.

s Vill ubi sup. nu. 8.
t Sylvest. verb ordo 4. q. 1.

An votum conditionale valeat, & quem habeat effectum.

40. Cum votum fit sub conditione licita *u* & honesta hac posita, valet.

41. Quod fit sub conditione ipsius voti substantia *x* contraria non obligat, v.g. si quis voveret paupertatem sub conditione, ut sibi habere proprium permitteretur. *y*

42. Si fiat sub conditione turpi de præsenti, vel de præterito obligat, si conditio est vera, si autem sit de futuro, votum *z* irritat.

43. Conditio impossibilis in foro exteriori habetur pro non apposita. In interiori autem si verè animum non habuit se obligandi nisi posita conditione voto non astringitur.

u Comm. DD.
x Vill. ubi sup. dif. 6. num. 2.
y Idem ubi sup. num. 3.
z Azor. ubi supra

SECTIO II.

AN QVI DVBITAT VTRVM VOtum fecerit, vel de intentione, quam habuit, teneatur adimplere?

1. QUi post factam debitam diligentiam dubitat utrum votum fecerit, *a* voto non tenetur.

2. Qui certius de voto dubitat an animum habuerit se obligandi, manet *b* obligatus.

3. Cum quis dubitat an cum votum *c* emisit usum habuerit rationis, si septem annos habebat, compos rationis præsumitur, secus si emisit ante septennium. Si autem dubitat an votum fecerit ante septennium pro voto standum.

a Comm. DD.
b Vill. ubi sup. nu. 3.
c Idem ubi sup. num. 3.

Quam obligationem habeat, qui votum religionis emisit?

4. Qui post emissum religionis votum cognoscit se habere impedimentum, propter quod vel non est ad mittendus, vel admissus expellendus, voto non astringitur. *d*

5. Qui vovit ingressum in determinatam religionem, si in illa non admittitur, non tenetur *e* ingredi aliam.

6. Qui vovit religionem arctiorem *f* non satisfacit voto, si in laxiorem ingrediatur. Post professionem verò non tenetur transire in arctiorem.

7. Qui vovit religionem cum proposito inserviendi in choro, & non admittitur, *g* non tenetur grammaticæ ut admittatur studere, nec artem mechanicam addiscere ut in laicum admittatur.

8. Qui votum religionis emisit, & non admittitur, vel admissus expellitur non tenetur *h* voto castitatis, nec ad alia servanda, ad quæ in religione teneretur.

9. Qui vovit religionem, & ante professionem fornicatur non commisit *i* sacrilegiũ, nisi votũ simplex castitatis ex devotione emiserit. Quod si matrimonium contrahat licet peccet validum est, & illo consummato potest petere, & reddere debitũ, mortua tamen uxore tenetur ingredi religionem.

10. Mulier, quæ de non nubendo votum emisit, non obligatur *l* voto ad castitatem.

11. Qui post votum religionis, & in illa perseverandi judicavit bona fide religionem illam non esse sibi convenientem, tuta conscientia potest *m* exire, & ad nil amplius tenetur.

Quo tempore votum est adimplendum?

12. Qui votum fecit sine conditione, & tempore, tenetur *n* adimplere quam primum commode potest.

13. Qui tempus determinavit, tenetur *o* intra illud, quo transacto quã primum commodè potest, nisi fuerit onus temporis.

d Comm. DD.
e Vill. ubi sup. dis. 8. num. 2.
f Idem ubi sup. nu. 3.
g Idem ubi supra num. 1.
h Comm. DD.
i Sanchez de matr. ubi supra
l Sylu. verb. votum parag. 4.
m Comm DD.
n Comm DD.
o Azor. to. 1. inst. Moral. lib. 18. cc 13.

14. Qui

14. Qui fecit votum peregrinandi intra annum, elapso anno non tenetur; *p* sed in hoc attendi debet intentio voventis.

15. Cum votum est conditionale obligat, *q* posita conditione.

16 Cum voti causa cessat finalis, cessat illius obligatio, secus *r* verò si causa fuit solum impulsiva.

17. Cùm dubia res est, utrum causa fuerit finalis, vel impulsiva standum *s* pro voto.

An votum adimpleatur sine adimplendi propositio?

18. Qui vovit jejunium, & voto obligatus jejunavit, votum implevit, *t* si postea ratificavit.

An Populus teneatur servare vota majorum vide verb, *Iuramentum.*

An voti obligatio major sit quam juramenti. Vide verb. *Iuramentum.*

An voti obligatio transeat ad hæredes, & an possit adimpleri per tertiam personam?

19. Hæres non tenetur *u* adimplere vota personalia defuncti, bene tamen realia, cum traditur ei hæreditas.

20. Cùm votum est partim reale partim personale *x* tenetur ad id quod reale est; si verò est personale, & virtualiter solum reale ad nil tenetur.

21. Qui votum fecit non tenetur *y* adimplere per alium, nisi tale sit ut soleat per alium adimpleri.

An per votum dominium rei promissæ transferatur?

22. Per votum non *z* transfertur dominium nisi res tradatur.

23. Majoris meriti *a* est quod fit cum voto, quam sine illo, sed non est laudabile passim vota emittere.

24. Non peccat qui pænitet de votis factis, dummodo *b* animum habeat implendi.

p Comm. DD.
r Azor. ubi sup. q. 11.
s Comm. DD.
t Azor. lib. 11. to. 2. c. 11. q. 14.
u Idem ubi supra q. 15.
x Comm. DD.
y Comm. DD.
z Sylu. ubi sup. q 19.
a Concil. Tol. c. 49.
b Vill. ubi sup. dis. 13. nu. 3.

DE VOTO SOLEMNI.

An Solemnitas sit à jure canonico?

c Ex Bonif. VIII.

25. Solemnitas voti non est de jure naturali, aut divino, sed canonico c secundum probabiliorem fundatam in verbis Bonifacii VIII. dicentis: Nos igitur attendentes quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa.

d Comm DD.

26. Votũ simplex,& solemne differunt d specie ex parte subjecti, non vero objecti, quia objectum est idem, subjectum autem per simplex votum non fit inhabile ad matrimonium, fit autem per solemne.

e vill. ubi sup. dis. 13. nu. 1.

27. Votum solemne impedit, ac dirimit matrimonium per solum jus Ecclesiasticum secundum probabiliorem. e

f vide villal. ubi sup. n. 6.

28. Religiosus per votum solemne paupertatis fit f inhabilis ad acquirendum dominium.

Quo jure per votum solemne religionis dissolvatur matrimonium ratum, & non consummatum?

g Host. dic. c. ex publico v. consumatum.

29. Votum solemne non ex natura sua, ut alii asserunt, nec jure divino ut probabiliter alii defendũt sed solo jure canonico matrimonium dissolvit ratum secundum probabiliorem. g

An sum pontifex valide possit dispensare in voto solemni castitatis ad contrahendum matrimonium?

h Sach. de matr. lib 8. dis. 8 num. 1. tom. 3.

30 Papa potest h dispensare in voto solemni castitatis sacris initiati. Opus tamen est ut causa sit publica, sed sine illa valebit dispensatio.

i idem ubi sup. dis. 8.

31 Potest i etiam in voto facto in religione secundum probabiliorem. Si tamen dispensaret sine causa peccaret graviter, valeret tamen dispensatio.

l Comm. DD.

32 Sacris initiatus, vel religiosus quo cum Papa l dispensaret non maneret obligatus ad recitandum divinum officium; quia mutaret statum.

De eo qui potest vovere?

m Comm DD.

33 Qui caret rationis usu non potest m vovere.

34 Nemo

34 Nemo potest *n* vovere de eo in quo alteri subjicitur, nisi consentiente illo, si autem votum fecerit intelligitur, si ratum habuerit.

35 Religiosus non potest *o* votum facere de rebus à Prælato prohibitis. Si faciat tamen de non prohibitis tenetur adimplere donec irritetur.

36 Uxor vovere potest *p* dummodo non fiat marito præjudicium, in his autem quæ marito præjudicant de illius licentia.

37 Episcopi, & Prælati non possunt *q* votum emittere in præjudicium suæ Ecclesiæ sine Papæ licentia.

38 Clerici habentes Ecclesiasticam dignitatem non indigent *r* Papæ facultate ad ingrediendum in religionem, & in illa vivendum, & donec professionem emittant, non vacant illorum beneficia, & illis stipendia debentur exceptis his, quæ debentur illorum vicariis.

n vill. ubi sup. dif. 16. n. 2.
o Idem ubi sup, num. 3.
p Comm, DD.
q c. nisi cum pridem de renunc. c. licét. de reg.
r D. Tho. 2. 2. q. 189 art. 7

SECTIO III.

QVOTVPLICITER VOTVM tollatur, & an irritatio causam requirat, & quem effectum habeant?

1 TOlli potest *a* per cessationem, & irritationem, dispensationem, commutationem, & interpretationem.

2 Irritatio non *b* indiget causa; esset tamen peccatum veniale Votum sine causa irritare & potest fieri etiam remittente inferiori.

3 Votum potest irritari absolutè ita ut nulla maneat obligatio, *c* vel secundum quid, quia solum suspenditur.

De eo qui potest vota religiosorum irritare?

4 Sum. Pontifex potest *d* irritare omnia vota religiosorum quæ potest illorum Prælatus.

5 Episcopus non potest *e* irritare vota religiosorum sibi non subjectorum.

a Comm DD.
b Comm. DD.
c Suar. to. 2. de rel. de voto lib. 8. c. 7
d D. Tho 2. 2. q. 186 art. 5
e Les. lib. 2. de just. c. 41. dub. 13.

6 Præ-

6 Prælatus non potest *f* irritare votum subditi de transeundo ad arctiorem religionem, potest tamen illi dispensare, & irritare alia vota, quæ fecit ut in alio Ordine adimpleret.

7 Prælatus potest *g* irritare vota subditi de non furando, quia licet hæc materia non sit subjecta Prælato, nova illa obligatio fuit ex voluntate subditi, quæ debet subordinari Prælato.

8 Prælatus potest *h* irritare vota subditi, quæ fecit de ejus licentia, peccabit tamen graviter si faciat absque justa causa.

9 Vicarius Prælati in illius absentia *i* potest circa hæc idem quod Prælatus.

10 Prælati possunt dispensare vota novitiorum sed non irritare, *l* Ipsi tamen, & magistri novitiorum possunt illa suspendere usque dum in vota religionis commutentur.

11 Abbatissæ, & moniales Prælatæ possunt *m* illarum vota irritare. Omnia vota novitiorum facta ante professionem extinguuntur per illam, nisi novitius animum habuerit illa non extinguendi, vel per illa alicui jus acquisitum fuerit.

An parentes filiorum vota possint irritare, & quid de tutoribus?

12 Pueri ante rationis usum votis nō oblgantur. *n*

13 Parentes possunt *o* omnia vota filiorum ante pubertatem facta irritare. Post pubertatem verò non possunt nisi ea, quæ in suum fuerint præjudicium, vel si fuerint realia, & facta ante 25. ætatis annum nec de bonis castrensibus, vel quasi castrensibus.

14 Filii familias etiam si senes sint, dum sunt sub patria potestate non habent bonorum administrationem, & ideo parentes secundum probabiliorem possunt *p* omnia vota eorum realia irritare.

15 An votum factum ante pubertatem à filio possint post ejus pubertatem parentes irritare alii negant, alii ajunt probabilius; *q* nisi post pubertatem a filio fuerit confirmatum.

f Vill. ubi sup. dif. 18. n. 4.
g Idem ubi supra num. 6.
h Comm DD.
i Azor. to 1. inst. mor. lib. 11. c. 17. q. 3.
l Henriq. lib. 7. de indulg. c. 22. n. 7.
m Sanch. in sum. 13. lib. 4. c. 33. num. 19.
n Comm. DD.
o c. 1. de reg. in 6. c. ad nostram, eod. tit.
p Vill. ubi sup. dif. 19. n. 6.
q Les. lib. 2. cap 4. dub. 10.

16 Præ-

16 Cum filius ante pubertatem votum emisit adimplendum post pubertatem, potest *r* à parentibus irritati secundum probabiliorem.

17 Vota facta à filio pubere adimplenda, quando exierit à patria potestate, non possunt *s* à parentibus irritari.

18 Tutores, & Curatores possunt *t* pupillorum, & minorum suorum vota irritare.

19 *Mater etiam* mortuo patre non *u* potest vota irritare filiorum, nisi sit tutrix, aut curatrix.

An Dominus servi vota possit irritare?

20 Cùm vota sunt in domini præjudicium possunt *x* ab illo irritari · secus verò si sint circa res illas, in quibus servus est sui juris ut in voto castitatis, & similibus.

An maritus possit irritare omnia vota uxoris?

21 Maritus potest *y* irritare omnia vota uxoris adimplenda, durante matrimonio, etiam si adulter fuerit, nisi sit divortium.

22 Uxor quæ fecit castitatis votum non *z* potest reconciliare sibi maritum adulterum.

23 An maritus possit irritare uxoris vota, quæ sibi nō præjudicant. Alii ajunt, alii probabilius negant, *a*

24 Votum servandæ castitatis non vero religionis factum ab uxore ante matrimonii consummationem *b* potest à marito irritari.

25 Vota facta ab uxore castitatis, vel religionis adimplenda dissoluto matrimonio possunt irritari à marito secundum probabiliorem.

26 Vota facta ab uxore ante matrimonium possunt *d* à marito suspendi, si sunt in ejus præjudiciū.

27 Vota castitatis, aut religionis facta ab uxore ante matrimonium, nec realia, quæ fecit quando erat sui juris, non possunt *e* irritar à marito.

28 Cum per votum jus alicui acquisitum non est, maritus, & quilibet superior possunt *f* subditorum suorum vota etiam cum sua licentia facta validè irritare, sed peccabunt si fiat sine justa causa.

r Azor ubi sup. q. 8.
s Idem ubi supra
t Comm. DD.
u Comm. DD.
x Vide D. Thom. in 4. dist. 38 q. 1.
y D. Tho. 2.2. q. 88. art. 8.
z Sanh. de matr. lib. 1. disp. 6. n. 13.
a Idem ubi supra
b Idem ubi supra n. 20.
c Vill ubi supra, sed contraria mihi magis placet.
d Comm. DD.
e Comm. DD.
f Vill ubi sup. n. 17.

29 Supe-

29 Superior qui videt subditum votum emittere, & tacet, non ideo consentire *g* videtur, quia regula, qui tacet consentire videtur, non verificatur in rebus, quæ tacenti præjudicium afferunt.

30 Cum uxor ex consensu mariti facit votum castitatis, vel religionis, non possunt *h* hæc vota irritari à marito secundum probabiliorem.

An uxor aliqua mariti vota possit irritare?

31 Potest irritare mariti vota sua licentia emissa, quæ sibi præjudicant, vel quoad debitum vel quoad *i* habitationem.

32 Potest irritare vota longorum jejuniorum, per quæ vires amittat, vel longinquæ peregrinationis, nisi sit *l* in terram sanctam.

33 Non potest *m* maritus sine uxoris consensu habitum notabiliter mutare.

34 Si maritus faciat votum erogandi prodigaliter eleemosynas pauperibus, non potest *n* ab uxore irritari, sed ille non tenetur adimplere.

35 An uxor possit irritare votum mariti de non petendo debitum alii negant, alii probabilius affirmant *o*

36 Non potest *p* uxor irritare vota mariti facta ante matrimonium; vel durante matrimonio, sed post illud adimplenda.

37 Vota facta à marito cum licentia uxoris possunt *q* ab uxore irritari, si adsit justa causa, secus verò illicite licet validè irritabuntur.

38 Si maritus cum licentia uxoris votum castitatis emittat, potest *r* illa illud irritare quoad solutionem, non quoad petitionem debiti.

Quando dicatur superior votum irritare?

39 Quando superior votum ignorans materiam irritat, non censetur *s* illud irritare.

40 Cum subditus votum emittit de re, quam sine facultate Prælati non potest adimplere, tenetur *t* facultatem petere, & votum declarare.

41 Ex verbis, quibus superior materiam prohibet

g Sanch. ubi sup. num. 10.
h c. quod Deo 33. q. 5.
i Sanchez lib. 9 disp. 42 n. 2.
l c. ex multa. parag. in tanta, de voto.
m Syl. ver votum 5. q. 13.
n Sanch. de matr. lib. 9. disp. 42. n. 6.
o Idem ubi sup. n. 7.
p Comm. DD.
q Comm. DD.
r vill. ubi sup. n. 7.
s vill. ubi supr. dis. 23. n. 1.
t Comm. DD.

bet colligendum *u* est an velit votum irritare. *u* vill. ubi sup. n.3.

42 Cum dubium est an Prælatus votum irritum fecerit, declaratio ab ipso petenda est, quæ si non possit haberi pro voto standum. *x* *x* Idem ubi sup. n.4.

SECTIO IV.

DE VOTORUM DISPENSATIONE, & an vota dispensari possint?

1 DE fide certum *a* est esse in Ecclesia potestatem dispensandi in votis simplicibus. *a* Matth. 16.

2 In dispensatione, & commutatione votorum semper *b* est necessaria Prælati authoritas. *b* D.Tho. 2.2.q.88. art. 12.

3 Papa habet *c* facultatem à jure divino in votis simplicibus dispensandi. *c* Vill. ubi supr. disp. 24. n. 3

De eo qui in votis potest dispensare.

4 Ad dispensationem necessaria *d* est Prælati authoritas, & justa causa. *d* Comm. DD.

5 Papa potest *e* dispensare in quocumque voto etiam solemni religionis. *e* Comm. DD.

6 Episcopus potest *f* in votis simplicibus suorum subditorum Papæ non reservatis. *f* D.Tho. 2.2.q.88 ar. 12 ad 3

7 Idem quod Episcopi possunt *g* Abbates, & religionum Prælati circa suos subditos, vide verb. *Dispensatio & Privilegium*, *g* Navar. c. 12. n. 621.

Quæ sint vota Papæ reservata, & an possit Episcopus in aliquo casu in illis dispensare.

8 Hodie sunt *h* quinque vota Papæ reservata, quæ sunt: Perpetuæ castitatis, Religionis, Peregrinationis in Hierusalem, Inviscendi Limina Apostolorum Petri, & Pauli, & Peregrinationis Compostellanæ. A quibusdam *DD.* additur aliud peregrinationis scilicet in domum virginis Lauretanæ, quod alii dicunt non esse in usu. *h* Extrav. & si Dominici gregis, de pœnit. & remiss.

9 Hæc reservatio strictè est interpretanda, *i* *i* Vill. ubi sup. dif. 21, n.2.

10. Episcopi possunt *l* dispensare in votis, quæ integrè non sunt castitatis, aut religionis, & in disiunctis, & in voto virginitatis, quando vovens non habuit intentionem vovendi castitatem, & cum Papa votum commutavit in aliam materiam non reservatam.

11. Vota pœnalia secundum probabiliorem *m* opinionem non sunt reservata, nisi fuerint in pœnam peccati jam commissi.

12. Vota conditionalia, quæ verò talia sunt, non sunt Papæ reservata secundum probabiliorem. *n* Hoc tamen non est intelligendum de conditionibus, temporis præsentis, vel præteriti, nec de his, quæ tacite in sunt omnibus contractibus.

13. Quando non est facilis aditus ad pontificem, & necessitas urget, potest *o* Episcopus in reservatis dispensare.

An ad voti dispensationem justa causa requiratur?

14. Si fiat sine justa causa dispensatio non *p* valet & justa causa dicitur, quæ impedit voti executionem.

15. Non est justa *q* causa dispensationis offerre pro illa magnam pecuniæ summam, Erit tamen sufficiens ad commutationem si pecunia in pios usus insumenda sit.

16. Sufficiens causa *r* est si votum emissum fuit sine prudenti deliberatione, vel ob metum mortis, vel quia ejus observatio est valdè difficilis, vel pravus voventis habitus propter quem votum sæpè violat, & aliæ similes.

17. Non est justa causa *s* dispensandi in voto castitatis, vel religionis conservatio familiæ etiam nobilissimæ, nisi fiat cum aliqua commutatione.

18. Qui dubitat ante matrimonium an dispensatio valida fuerit non debet *t* illud contrahere. Si autem dubitat post matrimonium stet pro illo.

l Sanchez de matr. lib. 8. de 9. to. 3.
m Idem ubi supra dis. 10. n. 8.
n Idem ubi supra n. 13.
o Comm. DD.
p Comm. DD.
q Vill. ubi sup. dis. 27. n. 3.
r Comm. DD.
s Henriq. c. 3. n. 9.
t Sanchez ubi supra disp. 28. n. 5.

An

An qui potest dispensare, & commutare vota, idem possit in juramentis & in votis juramento confirmatis?

19. Qui habet potestatem ordinariam circa vota, habet *u* etiam circa juramenta Deo immediatè facta. *u* Idem ubi supra

20. Qui habet potestatem delegatam ad dispensandum, habet *x* etiam ad commutandum, & hæc extenditur ad juramentũ secundum probabiliorẽ. *x* Idem ubi supra

21. Facultas delegata ad dispensandum vel commutandum vota non extenditur *y* ad vota juramento confirmata. *y* Vill. ubi supr. n. 6.

22. Cùm fit juramentum in voti confirmationem, & petitur dispensatio voti tacito juramento, vel petitur dispensatio juramenti tacito voto, non *z* est dispensatio subreptitia. *z* Sanche. ubi supra disp. 2. num. 24.

23. Qui sæpe de eadem re votum, vel juramentum fecit, non tenetur *a* hoc declarare in dispensationis supplicatione. *a* Comm. DD.

24. Cùm votum, vel juramentum in alterius favorem facta sunt, & acceptata, non possunt *b* dispensari, nec commutari nisi pars consentiat, vel talis casus sit, ut pars ob bonum publicum juri suo cedere teneatur. *b* Vill. ubi sup. n. 11.

An religiosi possint vota dispensare, vel commutare?

25. Religiosi nostræ Societatis *c* à Provinciali deputati, & qui communicant nostra privilegia, possunt dispensare cùm conjuge, qui vovit castitatem ad petendum debitum post matrimonii consummationem, & ante illam ad consummandum. *c* Excõp. verb. dispensatio.

26. Possunt prædicti Confessores *d* commutare omnia vota exceptis quinque, etiam si sunt juramento confirmata nisi fiat præjudicium tertio. Commutatio autem hæc potest fieri in quodlibet opus pium, quæ verò fit per Bullam, non nisi in subsidium belli. *d* Ex co. comp.

27. Hæc commutandi facultas est respectu omnium fidelium vndequaque accedentium, & idem

e Vill. ubi supra, dif. 29. n. 6. dicendum de dispensatione secundum probabiliorem e sententiam.

28. Possunt confessores his uti privilegiis etiam extra f Confessionem.

f Idem ubi supra n. 7.

An Qui Renunciavit dispensitioni ea amplius uti possit?

g Sanch. de matr. lib. 8. di. 34. n. 3.

29. Qui renunciavit semel dispensationi voti solo etiam actu interiori, non potest g ea amplius uti. Reliquis autem dispensationibus jam renuntiatis uti licet dum superior renunciationem non acceptavit.

h Idem ubi supra n. 6.

30. Qui consecutus est dispensationem, ut contraheret matrimonium cum consanguinea, & cum alia contraxit, hac mortua potest h contrahere cum consanguinea.

De commutatione votorum.

An ad commutationem votorum requiratur authoritas Prælati, & causa justa?

i Comm. DD.

31. Quilibet potest i quæcumque vota à se facta in votum solemne religionis commutare, vel in id quod manifestè melius sit.

l Comm. DD.

32. Nemo potest l votum castitatis propria authoritate commutare, quia non potest sibi melius aliud eligere. Votum autem peregrinationis potest in melius commutare.

m c. 1. de voto

33. Ad commutandum votum in minus vel in æquale bonum necessaria m est Prælati authoritas, & justa causa. Probabile autem est quod ad commutandum in æquale non est necessaria Prælati authoritas.

n Comm. DD.

o Vill. ubi sup. n. 7.

34. Ad dignoscendum, quod sit majus bonum, considerandum est, n quod sit utilius profectui spirituali voventis.

p Idem ubi sup. n. 8.

35. Non potest o quis authoritate propria commutare religionis votũ in Episcopatum oblatũ sibi.

36. Cum quis propria authoritate commutat votum suum in melius non est necessaria alia causa, si autem in æquale, sufficit p quod nova materia magis placeat voventi, quam alia, dummodo interveniat

niat

niat superioris authoritas.

An qui potest dispensare in votis, possit etiam illa commutare, vel è contra?

37. Qui habet potestatem ordinariam ad dispensandum in votis, habet *q* etiam ad commutandum.

38. Potestas delegata ad dispensandum extenditur etiam ad commutandum secundum probabiliorem. *r*

39. Qui potest dispensare in voto, & juramento, potest ilud in parte relaxare, & in parte commutare, *s*

40. Cui conceditur facultas commutandi non ideo conceditur facultas dispensandi.

41. Votum ex DD. consilio non est dispensandum in totum, sed secundum partem commutandum. *t*

De quibusdam advertendis circa votorum commutationem?

42. Docti, & prudentis arbitrio res hæc in multis relinquenda est; certis enim regulis non potest præfiniri, doctos consulat, qui doctus non est.

43 Qui facultatem habet dispensandi, & commutandi, utramque exerceat. *x*

44. Qui per bullam commurat sit in belli subsidium, sed non potest *y* dispensare.

45. Qui habet facultatem commutandi, & non dispensandi non potest *z* nisi inæquale, vel fere æquale,

46. In commutatione votorum attendenda solum est materia quæ promissa fuit, & quantum ad finem intentum conducat. Si enim propter fragilitatem voventis in majus vergebat discrimen animæ in parvũ (sit tamen utilius) commutatio fieri *a* potest.

47. In peregrinationis voto sumptus in eundo, & redeundo attendendi *b* sunt.

48. Non est necessarium, quod votum personale in obligationem personalem, & reale in realem commutentur, congruentius tamen est. Votum autem religionis, aut perpetuæ castitatis in aliquod

q Comm. DD.
r Henriq. lib. 7. de indulg. c 30.
s Vill. ubi supra, n. 3
t Idem ubi supra n 4.
x Comm. DD.
y Vill. ubi supra, 33. n. 4.
z Idem ubi supra n. 5.
a Sanch. in summ. lib. 4. c. 46.
b Idem ubi supra n. 16.

opus pium perpetuum *c* commutandum est, v. g. ut singulis mensibus confiteatur, & singulis hebdomadibus bis jejunet per totam vitam.

c Vill. ubi sup. n. 12.

49. Cùm unus Confessor votum commutavit, alius *d* potest hanc secundam materiam in aliam commutare.

d Comm. DD.

50. Votum pœnale commutandum est pœnam attendendo secundum *e* probabiliorem.

e Sanch. in sum. lib. 4. c. 56.

51. Cùm votum principale non commutatur, sed differtur *f* non opus est multa commutatione.

f Comm. DD.

52. Non potest fieri commutatio in opera ad quæ quis ex præcepto *g* tenetur.

g Less. lib. 2. de just. c. 4. dub. 14. n. 87.

SECTIO V.

DE INTERPRETATIONE VOTORUM & de variis circa vota resolutionibus.

1. INterpretatio locum non habet ubi dubium *a* non est. Cum autem res est dubia latè in favorem libertatis interpretanda est.

a Comm. DD.

2. Qui vovit jejunare singulis sextis feriis per totũ anum, si Pascha Nativitatis incidat in feriam sextam non tenetur *b* jejunare, nisi specialiter in tali die animum habuerit se obligandi.

b Azor. to. 1. lib. 13. c. 20. q. 3.

3. Qui votum fecit se abstinendi à vino & postea sacris initiatus *c* est, potest in lavatorio vinum sumere.

c Vill. ubi sup. dif. 34. n. 4.

4. Qui votum fecit jejunandi non *d* tenetur abstinere à lacticiniis, si habet Bullam ad comedendum illa, vel in illo regno est talis consuetudo.

d idem ubi sup. n. 5.

5. Qui vovit jejunare per totum annum non *e* tenetur jejunare in Dominicis. Et qui vovit jejunare vespere alicujus sancti, si incidat feriam secundam, tenetur *f* sabbato antecedenti jejunare.

e Comm. DD.

f Comm. DD.

6. Qui

6. Qui votum emisit eleëmosiynam selargiendi quoties in tale labatur peccatum, si labatur inadvertenter non tenetur ad votum, si autem ex advertentia g tenebitur.

7. Qui facit votum, ut præservetur à peccato, tunc h tenetur adimplere, quando non facit id quod debet, ut præservetur vel peccat i ne tenatur voto; quidam verò hoc negant.

8. Qui vovet uon nubere non vovet continentiam, sed qui vovet continentiam l non potest matrimonium contrahere.

9. Qui post votum castitatis nupsit m tenetur ingredi religionem antequam consummet.

10. Qui vovit religionem, & Prælati nolunt eum recipere nisi in religionem relaxatam, non n tenetur ingredi.

11. Qui vovit religionem in communi, & non admittitur in uno monasterio o tenetur quærere alium etiam remotum vel aliam religionem, & quantum in se est facere, ut votum adimpleat nisi judicetur ineptus.

12. Qui facit votum recipiendi ordinem sacrum, & fornicatur p non facit contra votum, nec tenetur recitare divinum officium.

13. Vota novitiorum facta in novitiatu non possunt q irritari à suis Prælatis, contrarium videtur probabilius si loquatur de superiore religioso.

14. Votum de eroganda eleëmosyna alicui Ecclesiæ r potest commutari sine consensu illius.

15. An votum ingrediendi religionem, s ut quis vivat lascive, eum obliget?

16. Qui vovet se testaturum lascive mulierem non ideo t censetur votum castitatis fecisse.

17. Qui vovet se eleëmosynam erogaturum si fortè peccaverit, solum u tenetur pro prima vice.

18. Qui x vovit quotidie dare pauperi, si hodie y non det debet cras illud addere. 19 Papa

Sequentes omnes resolutiões sunt ex delectis Doctoribus de morali doctrina bene meritis excerptæ.

g Sylvest. Verb. vot. q. 2.
h Navar. c. 12. n. 42.
i Idem ubi supra n. 29.
l Comm. DD.
m Avila in comp. hoc verb
n Comm. DD.
o Comm DD.
p Avila ubi sup. in comp.
q Idem ubi sub.
r Dian. in comp. hoc verb
s Comm. DD.
t Comm. DD.
u Comm DD.
x Comm DD.
y Sà hoc verbo.

19. Papa *z* non potest vota sæcularium irritare.

z Comm DD. 20. Votum Episcopi factum in religione, si jam Episcopus illud non conformavit, *a* potest à Prælato religionis irritari.

a Comm. DD. 21. Vota omnia quæ nostri in sæculo fecerunt manent suspensa usque ad professionem, in quam omnia *b* commutantur.

b Comm. DD.

c Comm DD. 22. Vota non obligant *c* cum imminet magnum periculum excepto voto continentiæ, quæ melior est vita.

d Sà hoc verb. 23. Episcopus *d* potest secundum aliquos dispensare in voto peregrinationis Hierosolymitanæ quando non est factum in subsidium, sed tantum causa devotionis.

e Sà n. 18. 24. Votum factum à subdito religioso transeundi in arctiorem religionem non *e* potest dispensari à suo Prælato sine Papæ indulto.

f Idem n. 22. 25. Per Bullam & privilegia possunt dispensari vota, & juramenta etiam *f* post illa facta sunt tamen qui hoc negent.

g Comm DD. 26. Votum in dubio obligat ad id quod minus *g* est, quia standum est in dubio pro libertate.

27. Qui vovit non accedere ad fæminam, & dubitat an intellexerit de accessu fornicario tantum, an etiam de maritali *h* potest uxorem ducere.

h Comm. DD. 28. Si quis faciat votum castitatis, aut religionis, vel peregrinationis Hierosolymitanæ cum intentione se obligandi solum venialiter *i* poterit commutari per Bullam.

i Diana p. 1. tr. 11. res. 71.

l Les. apud Dian ubi supra res. 71. 29. Votum emissum ob levem metum etiam si sit castitatis vel religionis *l* potest commutari per Bullam, quia non est omnino liberum atque adeo nec reservatum imò secundum aliquos est irritum.

m Henriq apud Dia ubi sup. res. 71. 30. votum ingrediendi in religionem S. Ioannis nō *m* potest commutari per Bulla, quia est vera religio Secus vero de aliis equitum ordinibus, quæ veræ religiones non sunt.

31. Confes-

31. Confessarii approbati *n* possunt per Bullam Cruciatæ commutare omnia vota quæ Episcopus in quantum Episcopus. Item possunt commutare vota non fornicandi, & non habendi actum molitici, quia non sunt vota perfectæ castitatis. *n* comm. DD.

32. Cum quis diversis votis ad singula se obligavit, quæ ad castitatem spectant, etiam si in illis tota voti collectio comprehendatur, omnia *o* possunt commutari, nisi intenderit omnia simul conjungere. *o* Sanch. apud. Dia. 1. p. tr 11, res. 67.

33. Si conjuges mutuo consensu voveant castitatem tale votum non *p* potest commutari nisi à Papa. Si autem suo juri renunciantes iterum sibi invicem suorum corporum conferant potestatem, licet peccent graviter, possunt commutari per Bullam. *p* Dian in comp. hoc verb n. 21.

34. Votum vovendi castitatem est *q* commutabile per Bullã, quia non est absolutè votũ castitatis. *q* Suarez apud Dia ubi supra n. 25.

35. Potest *r* Confessarius relaxare obligationem voti differendo materiam commutationis per annum quamvis antea finiatur Bulla, sufficit enim quod in genere à pænitente acceptetur. *r* Dian. ubi sup. n. 31.

36. Qui vovit singulis mensibus confiteri non peccat *s* si differat per duos, vel tres dies. Imo si festum solemne infra octo veniat potest differre. *s* Idem ubi sup. num. 33.

37. Votum de non bibendo vinum quoties quis violat toties peccat, & peccatum erit *t* mortale si tanta sit quantitas quanta sufficit vino utentibus ad unm prandium meridianum. *t* Sanchez apud Dia p. 5. tr. 5. res. 37.

38. Qui plura vota violat eodem die quorum materia est de rebus minimis non peccat *u* mortaliter. *u* Castro. apud Dia. sup. res. 51.

39. Vota scholarium, & coadjutorum in Societate Iesu etiam fomatorum fiunt ex conditione tacita dũ Superior ex justa causa illa nõ irritaverit, Et qui justam causam malitiosè dedit, si cognita malitia superior vota irritavit, manet omnino liber ad alium eligendum statum licet gravissimè peccaverit in causa data.

DISPUTATIUNCULA interjacens.

RESOLUTIONES VARIÆ

DE USU CAPIONE.

1 Usucapio *a* est Legis alienatio *l. alienationes, ff. de verborum sign.*

2 Usucapio propriè fit de rebus *b* immobilibus *l. 1. ff. de usucap.*

3 In rebus mobilibus *c* procedit præscriptio hoc est exceptio longi temporis, *l. rescrip. ff. de diver. & temp. præsc.*

4 Usucapio rerum mobilium etiam Ecclesiasticarum fit *d* triennio. Res verò sacra, & prohibita alienari non potest usucapi, nec res Ecclesiæ requirens solemnitatem in alienatione, nec res pupilli, aut minoris, quæ usu non est consumptibilis.

5 Ad usucapionem requiritur *e* bona fides, qua quis credat sine dubio rem esse suam, & possessio non interrupta per triennium, & titulus præsumptione justus.

6 Bonam fidem *f* non tollit dubitatio superveniens, nocet autem hæredi mala fides defuncti, non tamen habenti ab hærede.

7 Hæres mala fide possidentis rem etiam furtivã, si habeat bonam fidem *g* præscribit 40. annis.

8 Contra laicos præsentes in eadem provincia *h* præscribitur decennio, contra absentes 20. annis. Idem dicendum de bonis patrimonialibus clericorum, In re verò Ecclesiastica vel religiosa inter præsentes 30. inter absentes 40. Contra Ecclesiam autem Romanam requiruntur centum.

9 Possessio bonæ fidei primi, & secundi possessoris complet *i* unum tempus legitimum præscriptionis.

10 Ecclesiæ, & minori post finitum tempus præscriptio-

a L. alienationes ff. de verb. signif.
b l. 1. ff. de usucap.
c l. rescrip. ff. de diver. & temp. præs.
d Sa hoc verb.
e Comm. DD.
f Sà hoc verb. n. 2.
g Idem ubi sup.
h Vide Mol. disp. 71.
i Comm. DD.

scriptionis datur *l* quadriennium ad restitutionem nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia.

11 Solvens tributum, vel pensionem per contractum promissum, præscribit non solvens sine mala fide 30. annis. Si tamen erat pactum non solvendi, nisi petitum, & ob incuriam Domini non fuit petita, præscribitur *m* communi tẽpore præscriptionis.

12 Eligendi jus *n* præscribitur 40. annis, etiam si unus actus interveniat.

13 Prohibita alienari non *o* præscribuntur, nisi post 30, vel 40. annos.

14 Statutum auferens præscriptionem, non aufert eam, cujus initium est immemoriale.

l vide covar. q. 2 parag. 5

m Sà hoc ubi supra n. 7.

n Idem ubi sup. n. 8.

o Moli. disp. 70.

p Comm. DD.

DISPUTATIUNCULA interjacens.

RESOLUTIONES VARIÆ. *DE USUFRUCTU.*

1 Usufructus *a* est jus utendi, fruendi alienis rebus salva substantia earum, *ut ff. de usuf. l. 1. & inst. de usufr. in pr.*

2 Usus fructuarius *b* potest vendere fundi solum quantum est necessarium ad conservationem illius, potest incidere arbores ceduas & vendere, non verò fructiferas.

3 Cum legatus est alicui usufructus gregis, vel armenti pro pecoribus mortuis, alia debet substituere. Secus verò si usufructus sit aliorum animalium. Tenetur etiam pro vitibus & arboribus mortuis alias subrogare; si verò substituta pereant non tenetur alia dare, potestque consumere fructus usu non consumptibilium, vel eorum pretia.

4 Non *d* tenetur facere in rei conservatione magnas expensas, quod si faciat potest à proprietario repetere, nisi fuerit legatus usufructus omnium bonorum, ut quidam limitant.

a l. 1 ff. de usuf.

b Mol. d 7. 8. & 9.

c Sà hoc verb. n. 2.

d Silvest. n. 9.

e Comm. DD. 5 Tenetur e ad tributa, & alia onera rei fructiferæ, nisi tanta essent ut legatum redderetur inutile. Ad onera verò pro obtinendo jure fructuum tenetur proprietarius.

6 Ususfructus legatus intelligitur deducto jure alieno, unde prius ab hærede solvenda sunt debita. Si autem aliũde possunt solvi, quam ex fructibus, & ususfructus legatus sit certæ rei ex illius fructibus non sunt f debita solvenda.

f Sà ubi sup. n. 5. 7 Uxor relicta usufructuaria, & gubernatrix omnium bonorum solum g habebit alimenta, mortuis verò hæredibus plenum habebit usumfructũ, vel secundum quosdam proprietatem.

g Idem n. 8.

h Mol. disp. 7 col. 1 8 Fructus maturi tempore mortis usufructuarii ad proprietarium h pertinent.

i Comm. DD. 9 Ususfructus i omnium bonorum intelligitur exceptis legitimis filiorum testatoris.

l Mol. d. 9. col. ult. 10 Usumfructum non amittit l ingrediens religionem, quæ potest habere bona in communi.

m Silvest. ubi sup. nu. 11. 11 Ususfructus relictus universitati, vel civitati cessat m post centum annos.

n Idem l. cit. 12 Usufructuarius, si civitatem amittat, succedit n ei hæres dum ille vivit.

o Mol. d. 70. col. 2 13 Amittitur o ususfructus per non usum decem annorum inter præsentes, & viginti annorum inter absentes.

p Silvest. ubi sup. 14 Cum tibi legatur ususfructus usque ad pubertatem alicujus, ille verò ante pubertatem moriatur p habebis usumfructum usque ad illud tempus, quo esset pubes si viveret. Si autẽ legaretur usque dum nuberet, & moriatur, habebis per totam vitam.

q Vide Mol. d. 8. 15 Legata tibi re immobili fructus illius q partiendi sunt inter te, & inter usufructuarium omniũ bonorum, vel secundum alios ad te solum spectant.

r Sà ubi sup. n. 15 16 Vidua intra annum à morte viri nubes non ideo r amittit usumfructum sibi relictum, nisi id defunctus expresserit.

17 Cum tibi res aliqua conceditur ad vitam, usufru-

susfructus illius concessus tibi intelligitur, *f* & jus illius alteri potest concedi.

18 Cum quis habet agri solum usum potest *t* ipse cum familia fructus edere, sed non donare, nec vendere, secus si habeat usumfructum.

19 Qui rei habet usum tenetur *u* ad expensas pro conservatione illius, nisi ex ea habeat proprietarius aliquod commodum tunc enim ipse solus tenetur.

f Comm: DD. *t* Sylv. ubi sup. n. 1. *u* Sà ubi sup. n. 17.

DISPUT. II. SECT. I.

RESOLUTIONES VARIÆ

DE USURÆ DEFINITIONE, ET quo jure sit prohibita?

USURA.

1 Usura *a* est pretium rei mutuatæ, vel est lucrum ratione mutui ex pacto: vel ex Concil. Agathensi. Usura est cum amplius recipitur quam datur ex mutuo:

2 Ut sit usura necessarium *b* est quod sit mutuum, & pactum saltem implicitum intentione recipiendi lucrum ex mutuo.

3 Usura alia *c* est mentalis, cum quis mutuo dat, quia sperat, licet non paciscatur se aliquid ultra sortem recepturum. Alia realis cum in re lucrum recipit ratione mutui. Hęc autem vel est manifesta cum lucrum recipitur ex mutuo expresso, vel est palliata, cum recipitur sub prætextu alius contractus.

4 De fide certum est usuram esse illicitam. Et prohibita est de jure naturali divino, & positivo.

5 De jure civili permittuntur dummodo pro centum unum recipiatur, hoc tamen prohibitum *e* est jure canonico.

6 Qui

a D. Tho 2. 2. q. 78 *b* Vill. to. 2. tr. 22. num. 4. *c* Comm. DD. *d* Ex Concil. Viennensi refertur in clem. unic. parag. fin. de usur. *e* Villal. ubi supra num. 4.

6 Qui putat bona fide contractum non esse usurarium non peccat, cum verò se usuram commisisse cognoverit, restituere tenetur. f Navar. consl. 4. lib. 5. de

De quibusdam resolutionibus quæ ex usurarum definitione inferuntur.

7 Mutuo dare alicui cum pacto, ut mutuo sibi, pauperi, aut amico det, usura g est. g c. super eo de usur.

8 Admonere autem mutuatarium de spe quam habet mutuans quod oblata occasione ab eo mutuum etiam recipiat, non est usura. h h Comm DD.

9 An verò possit mutuo dare alicui cum onere, ut emat merces ex tua domo, vel ut molat in tuo molendino, alii negant, alii probabilius i affirmant. Sed non erit peccatum mortale, quando opus hoc non est cum notabili damno mutuatarii. i D. Tho. ubi sup. d. art. 2.

10 Usura l est mutuare Advocato cum onere, quod causam agat pro mutuante. Idem dic de eo, qui inimico mutuo dat, ut sibi ignoscat injuriam, vel pœnam. l Comm. DD.

11 Qui Principi, vel reipublicæ mutuū dat, ut sibi det officium, vel beneficium, usuram m committit. m Comm DD.

12 Nec non n qui debitorum solutionem differre non vult, nisi aliquid sibi ultra sortem reddatur. n Vill. ubi sup. n. 12.

13 Idem, o qui mutuo dat triticum cum pacto, ut sibi reddatur eo tempore, quo certo scit majus pretium habiturum, nisi ad id tempus reservare decrevisset. Idem dic de eo qui dat triticum in uno loco cum pacto ut in alio reddatur, ubi charius venditur, nisi forte hoc esset mutuatario commodius. o Idem n. 13.

14 Item p mutuo dare pignore fructifera sibi fructus reservando, p Idem n. 15.

15 Item lucrum accipere pro obligatione illud non petendi intra tantum temporis.

16 Non est usura q cum mutuum datur eo solum, ut mutuatarius gratus habeatur. q Comm. DD.

17 Nec cum r solum intenditur vexationem redimere, vel debitum recipere, quod aliter non poterat recuperari. r Comm. DD.

18 Nec

18. Nec cum *f* aliquid accipitur pro pignoris custo- *f* Comm. dia, quæ fieri non potest sine labore, aut sumptu. DD.

19. Mutuo acceptum *t* potest alteri mutuo dari *t* Vide sub ejsdem oneribus, quibus fuit acceptum, si aliud Mol. ubi non habet qui primo accepit. sup. d. 314.

20. Fidejussores possunt *u* aliquid pro fide jussi- *u* Idem one recipere, d. 319.

21. Non *x* est usura pro mutuo assecurationem, vel obligationem postulare.

22 Cùm debitor tempore præfixo non solvit, po- *x* Comm test *y* aliquid recipi pro damno emergente. DD.

An liceat pro mutuo lucrum expectare? *y* Vill. ubi

23. Non licet *z* ex mutuo lucrum expectare per sup. n. 25. modum obligationis ex justitia licet tamen per mo- *z* Comm dum gratitudinis. DD.

An mentalis usurarius restituere teneatur?

24. Tenetur *a* solvere ei, qui usuras solvit, & non sufficit dare pauperibus. *a* Sylu. v. usura 6. q. 5.

25. Cùm is, qui mutuum dat habet malam fidem tenetur *b* restituere, nisi ei certò constet titulo gratitudinis sibi datum fuisse lucrum. Si autem habeat *b* Vill ubi bonam fidem, mutuatarius tamen aliter non daret sup. n. 2* nisi ratione mutui, tenetur restituere, si id sibi constet, secus vero si non constet.

De usuris commissis à thesaurariis Regis, & ab aliis Regiis ministris. *c* Idem

26. Cùm aliquid recipiunt ob dilatam debitorum ubi sup. exactionem, usuram *c* committunt, & Regiis cre- dif. 6. n. 1. ditoribus damnum inferunt. *d* Comm.

27. Idem *d* Cum aliquid recipiunt à Regiis cre- DD. ditoribus, ut illis solutionem anticipent, vel uni pri- *e* Villal. us solvant, quam alii. ubi sup.

28. Item cum Regis pecuniam habent occupa- n. 4. tam, & ideo non soluunt, restituere *e* tenentur. *f* Mol. de

29. Item cum bona Regis minori pretio vendunt, jus. to. 1. ut solutionem anticipent, & tam emptor, quā ven- d. 313. ditor ad restitutionem *f* tenentur.

An liceat propter damnum emergens in mutuo aliquid supra sortem recipere?

30. Qui

g Comm DD.

30 Qui mutuo dat, potest cum mutuatario pacisci, quod solvat damnum emergens, vel lucrum cessans. Sed ut liceat tria *g* requiruntur. 1. Quod damnum sit in re mutuata, 2 Quod verè ex mutuo, & non aliunde proveniat. 3. Quod mutuatarius de damno emergente admoneatur.

h Comm. DD.

31 Qui mutuum recipit, ad certum tempus non tenetur *h* ad damnum emergens, nisi finito tempore, finito autem si non solvit tenetur, nisi creditor ratum habeat.

An liceat aliquid ultra sortem recipere propter lucrum cessans?

i Villal. ubi sup. dif. 8. n. 1

l Idem ubi supra n. 2.

m Less. lib. 2. c. 26. dub. 11.

32 Cum quis invitus mutuum dat *i* poterit propter lucrum cessans aliquid ultra sortem recipere etiam si non sit finitus terminus. Idem *l* dicendum, cum quis justè obligat ad mutuandum.

33 qui sponte mutuatur usque ad certum diem *m* potest pascisci, quod illo transacto solvatur sibi lucrum cessans. Nec non pacisci potest, quod lucrum cessans intra terminum sibi solvatur secundum probabiliorem.

n Comm DD.

34 Ut verè lucrum cessans esse videatur *n* opus est ut verum sit lucrum, & quod verè cesset ratione mutui, & quod non recipiatur ultra interesse. Nunquam tamen licet totum lucrum cessans integre recipere.

o Vide Villal. ubi sup.

35 Necessarium *o* etiam est quod mutuatarius admoneatur de lucro cessante, nisi transacto tempore seu termino culpabiliter morosus in solvendo fuerit. quod autem sponte, vel invitus quis mutuum det, opus non est.

p Vide eumdem ubi sup.

36 qui habet certam nummorum quantitatem suis necessitatibus reservatam, & aliam ad negotiandum, si cessat lucrari, quia illam mutuo dedit, & noluit etiam per avaritiam primam pecuniam negotiationi exponere, *p* potest aliquid ultra sortem recipere.

An sit usura pœnam mutuatario ponere si non solverit intra præfixum terminum?

37 Non

37 Non est usura q positis aliquibus conditionibus 1. quod non statuatur in fraudem usurarum, id est quod mutuans non intendat ex pœna principaliter lucrum. 2. quod mutuatarius culpam habeat in non solvendo. 3. quod non solvat totam pænam si partem debiti solverit, sed pro rata. q Mol. to. 2. disp. 317.

38 Advertendum quod pæna conventionalis nõ r debetur, nisi petatur à parte. Si tamen petatur solvi debet ante judicis condemnationem. r Comm. DD.

An qui Periculum rei mutuatæ sibi subit, ob id possit aliquid recipere?

39 Si mutuans non vult aliter mutuare nisi ob periculum quod subit, lucrum detur, contractus est s usurarius ob positum gravamen. s Molin. ubi sup. dif. 318

40 Si autem mutuatarius rogat mutuantem, ut de hoc conveniat, & pro assecuratione promittat pretium t licitus est contractus cessante scandalo. t Villal. ubi sup. dif. 10 n. 3

SECTIO II.

AN QUI MUTUATUR OB PERIculum amittendi capitale, possit aliquid recipere.

1 Cum datur periculum amittendi capitale a potest aliquid recipi servatis tribus conditionibus. 1. quod periculum verum sit. 2 quod mutuatarius non obligetur eligere ipsum mutuantem in fidejussorem. 3. quod mutuans plus non recipiat, quam quivis alius reciperet. a Comm. DD.

An possit gener sine usura recipere fructus rei sibi datæ in pignus, dum dos solvitur.

2 Respondetur b affirmativè. Si autem fructus excedant onera matrimonii excessum restituere tenetur. Si autem uxorem non alat fructus recipere non poterit. b Villal. ubi sup. dif. 11. & ex c. salubriter, de usu.

3 Potest c gener cum socero pascisci, quod sibi tot nummos det quotannis, dum dos non solvitur. c Moli. ubi sup.

4 Cum

4. Cùm sacerdotem non solvit tempore præfixo *d* tenetur illius redditus solvere.

5. Mortua uxore non *e* potest maritus fructus pignoris sibi retinere. Potest tamen dotem repetere si filios ex illa suscepit.

6. An verò mortuo marito possit uxor repetere dotis redditus, alii ajunt, alii negant *f* nisi sit lucrum cessans.

An liceat sub pignore dare mutuum ea conditione, ut pignus vendatur, si tempore præfixo solutio non fiat.

7. Si pactum fiat quod vilius vendatus pignus, quam valet, est usura, vel si apponatur, ut gravamen. Secus *g* verò si sit ut debitũ securius repetatur.

An pietatis mons sit usurarius?

8. Mons *h* pietatis est quædam pecunia, vel tritici summa à republica servata, ut mutuo detur pauperibus, in illorum necessitatibus quibusdam servatis conditionibus. 1. Est quod mutuum non detur, nisi ad tempus determinatum. 2. Quod mutuatarius det pignus sub ea conditione quod soluto debito ei reddatur integrum, & tempore præfixo non soluto vendatur ad solutionem, & quod super fuerit domino restituatur 3. Quod mutuatarius singulis mensibus pensionem solvat ad sumptus pro conservatione hujus montis.

9. His positis dicendum quod hic mons est licitus, & pius, Vide verb. *Mons pietatis.*

An usurarius dominium habeat rerum, quas per usuras acquirit?

10. Respondetur negativè *i* secundum probabiliorem. Accident aliter tamen potest contingere, quod habeat dominium v. g. si illi solvantur mille nummi inter quos centum commixti acquisiti per usuras.

11. Per usuras acquisitum non *l* pauperibus, sed domino restituendum est cum fructibus, & lucris.

12 Qui usuras solvit etiam si habeat intentionem transferendi dominium in mutuantem coactè facit. *m*

An

d Comm DD.
e Villal. ubi sup. n. 6.
f Moli. ubi supra
g Comm DD.
h Vide Vill. ubi. su. dis. 14. n. 1. & 2.
i D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 3. D. Bonav. in 4. dis. 15.
l Comm. DD.
m Comm DD.

An usurarius dominium acquirat illorum, quæ pecunia acquisita per usuras acquirit?

13. Non acquirit fructuum dominium. Acquisitorum tamen usurariæ pecuniæ dominium habet, *n* tenetur tamen restituere lucrum cessans, & damnum emergens; *n* D Thō. ubi supra

14. Acquirit etiam *o* dominium rerum, quas usuraria pecunia emit. *o* Comm. DD.

An bona usurarii, & furis ipso jure pro usuris sint hypothecata?

15. Usurarii bona non habent *p* tacitam hypothecam ad solutionem, usurarũ, Idem dic de aliis rebus emptis pecunia usuraria, & nisi in fraudem creditorum alienentur, non est locus restititutioni secundum probabiliorem, *p* Moli. ubi sup. dis. 329.

16. Ad quid teneatur, qui contractum fac.t cum usurario, vel fure?

17. Qui res per usuras, vel per furtũ habitas acquirit non acquirit *q* illarum dominium & restituere tenetur. *q* l. rogasti parag. si & l. nã. & si fur. ff. cert. pec.

18. Si res sint ex his, quæ recipiunt functionem in eodem genere, Id est ex his in quibus nihil inter est an sit hæc vel illa ut in pecunia, & similibus. cum illas recipiens certus est quod usurarius, vel fur tantumdem restituit, verum dominium acquiret *r* *r* Comm. DD.

19. Qui res supra dictas acquirit, & bona fide consumpsit solũ tenetur *ſ* ad id in quo ditior factus est. *ſ* Comm. DD.

20. Qui contractum cum usurario iniit, in his in quibus dominium habet non tenetur *t* restituere. *t* Vil. ubi supra.

21. Qui usurariis, vel furibus vendit ad sustentationem necessaria non tenetur *u* pretium restituere, nec colonus, qui bona fide in illorum prædiis laboravit. *u* Comm. D D.

22. Qui his bona fide aliquid mutuo dedit *x* potest repetere sicut cæteri creditores. *x* Comm. DD.

23. Famuli obsequium præstantes his, qui non sunt solvendo, si suo obsequio tantũ utilitatis præstant quantũ in stipendo accipiunt, non tenentur

 y resti-

y restituere Secus verò si sciant dominos ære alieno esse gravatos, & suo obsequio ad solutionem impotentiores fieri.

An mortuo usurario teneantur uxor, & filii illius restituere qua de eius bonis consumpserunt? Vide verb. *dos.*

An teneantur ad restitutionem, qui cooperantur ad usuras?

24. Qui cooperatur ad usuras mutuo accipientis partes agendo, restituere non tenetur. z

25. Qui usurario persuadet ut pecuniā det ad usuras, peccat a mortaliter, & restituere tenetur.

26. Qui sine urgente necessitate deponit b pecuniam apud usurarium, quem credit alias nō exerciturum usuras, peccat mortaliter.

27. Judices, qui mutuatarium obligant ad solvendas usuras peccant, c & restituere tenentur.

28. Notarii, & testes scripturæ usuræ palliatæ peccant, & restituere tenentur. Secus d si contractus sit manifestè usurarius, & manifestè in scriptura contineatur.

29. Proxenetæ, & factores usurariorum nec non famuli qui dant, vel exigunt usuras, tenentur e ad restitutionem in illorum defectu; secus vero si solum pecuniam portent, & rationē in libris scribant.

An hæredes usurarii restituere teneantur in illius defectu?

30. Tenentur f pro rata hæreditatis in illius restituere defectu.

31. Ille cui contigit in specie res per usuram habita, restituere g tenetur.

Qui manifesti & notorii usurarii dicantur?

32. Alii dicuntur h notorii notorietate facti, quando delictum ita publicum est, ut nulla tergiversatione possit celari, & ad hoc sufficit unus actus. Alii dicuntur notorietate juris cum plene probatum est delictum servato juris ordine, vel ipsi juridice confessi sunt, & per judicis sententiam damnati fuerunt.

y Vill. ubi sup. nu. 8.
z Comm DD
a Vill. ubi sup. dis. 19. nu. 2.
b Idem sup. nu. 2.
c D. Tho ubi sup. q. 78. art. 4.
d Sylu. v. usura. 6. q. 2.
e Comm DD.
f c cumtu de usur
g Comm DD.
h Comm DD.

De

De pœnis quas usurarii incurrunt.

33. Notorii usurarii infamiæ pœnam *i* incurrunt. Quod si clerici sint, deponendi sunt ab officio, & beneficio,

34. *Manifestus* usurarius à sacræ Eucharistiæ participatione *l* arcendus est, & Ecclesiastca sepultura privandus, & qui illum humare præsumunt, excommunicationem *m* incurrunt.

35. Excommunicantur *n* etiam facientes, & scribentes statuta, ut usuræ solvantur.

An liceat mutuo accipere ad usuras?

36. Qui mutuo ad usuras accipit non peccat *o* contra justitiam respectu usurarii. Nec quià parato ad exercendas usuras mutuum petit, & pollicetur usuras, si aliqua faciat necessitate, eius utilitate constrictus, si autem faciat ad varios sumptus peccabit venialiter secundum aliquos.

varia circa usuras resolutiones.

37. Beneficiariis alicuius Ecclesiæ legari potest *p* certa pecuniæ quantitas ut singulis mensibus ex lucro illius, v. g. quinque pro centum totMissas pro legante celebrent.

38. Qui emit pecora ab eo quem scit non habere & eadem vendit cum pensione quotannis solvenda, *q* tenetur restituere pensionem. Secus vero si emat, & vendat bona fide etiam si postea veritatem cognoscat.

39. Vxor usurarii defuncti si habeat aliunde unde vivat, *r* tenetur restituere bona sibi, & filiis suis relicta, si à marito per usuras fuerant acquisita.

40. Uxor sine marito non potest *s* restituere dotem à patre per usuras acquisitam, tenetur tamen maritus non repugnare.

41. *Donatarii*, & legatarii qui gratis bona acceperunt ab usurario, si illius bona non sufficiunt ad usuras solvendas, restituere *t* tenetur.

42. Usurarii testamentum ipso jure est *u* nullum, & nemo potest in eo testis esse, nec potest absolvi

i L. improbum genus, C, quib. ex cau.

l c. quia in omnibus de usu.

m Clem. 1. de sepul.

n Villal. ubi supra

o Comm. DD.

p Avil. in comp. hoc verb

q Idem ubi sup.

r Navar. c. 17. n. 268.

s Idem n. 271.

t Comm. DD.

u Avila. ubi supra hoc verb

etiam in mortis articulo, nisi conditionem præstet de restitutione facienda.

43. Qui bona fide celebravit contractum putans non esse usurarium, quem si talem intelligeret non celebraret, sed alium licitum, potest x quod in licito acquireret, retinere.

x Comm DD.

44. Si Petrus y debeat Ioanni centum post annum, & velit nunc solvere 50. cum pacto ut expectet post biennium alios 50. non committitur usura.

y Comm. DD.

45 Non z est usura rei venditæ sibi fructus retinere, donec solvatur pretium, etiam si non sit lucrum cessans.

z Dian. p. 4. tr. 4. resl. 139.

36. Ut quis cognoscat quantum possit accipere pro lucro cessante hæc regula est servanda. Qui 15. ex centum lucrari sperabat, videat quos nummos libenter daret pro assecuratione huius lucri; daret utique quinque, restabunt ergo decem, totidem a poterit licite recipere.

a Idem p. 1. tr. 8. resl. 64.

47. Donum, b vel munus accipere à mutuatario titulo gratitudinis non est illicitum.

b Comm. DD.

48. Potest c quis dare mercatori pecuniæ summã, & accipere ab ipso in fine anni 8. pro centum, dummodo (licet tacite, & implicite) intendat celebrare tres contractus, 1 Societatis, 2. Assecurationis. 3. Venditionis lucri incerti pro certo.

c Comm. DD.

VXOR.

Vide verba. *maritus, matrimonium, donatio. Eleêmosyna:*

1. Uxor a quæ donat adultero notabilem quantitatem peccat. Sed nec ipsa tenetur restituere si sua donavit, nec adulter, nec hic peccat accipiendo.

a L. si ergo parag dotis. ff. de jure dotium & est comp. Vide sup verb. servum.

DECRETA.

SANCTISS. IN CHRISTO PATRIS AC D. N. D.

ALEXANDRI PAPÆ VII.

In congregationibus generalibus Sanctæ Romanæ & Universalis *Inquisitionis* habitis.

Feria v. die 24. Septembris 1665.

In

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro Divina Providentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SANCTISSIMUS D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxativas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: Et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quarè, ne ullo unquam tempore viam salutis, quā suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus serio commisit: Qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulo incumbentes, & maturè discussis, usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ sigillatim exposuerunt.

1 Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium,

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium, visa & tolerata est.

4 Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscũque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5 Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare si probare nõ possis

6 Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam post ea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denuntiandus.

7 Modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est; Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8 Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere applicando petenti partem etiam specialissimam fructûs ipsimet Celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

9 Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10 Non est contra justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre; Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11 Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12 Men-

12 Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13 Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

14 Qui facit confessionem voluntariè nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15 Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiã adimpleat.

16 Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17 Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis Viris prædicta impingere nisi occidatur.

18 Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19 Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20 Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

21 Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum si studio litterarum vacet, satisfacit suæ oblegationi, si Officium per alium recitet.

22 Non est contra Justitiam Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23 Fran-

23 Frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel in obedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24 Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25 Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26 Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27 Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectã esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28 Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium Propositionum examini cura, & studium impenderetur interea idẽ Sanctissimus re maturè considerata statuit, & decrevit, prædictas Propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum, tanquam scandalosas, esse dãnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiã disputativè publicè, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus christifidelib⁹ cuiuscumque conditionis, dignitatis ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducat.

FINIS.